H. MUNCH-PETERSEN

DEN DANSKE RETSPLEJE

ANDEN GENNEMSETE OG ÆNDREDE UDGAVE

FØRSTE DEL

G. E. C. GADS FORLAG — KØBENHAVN 1923

INDHOLD

INDLEDNING

Side

§ 1. Retsplejens Formaal og Omraade ..... 3— 22
§ 2. Hovedtræk af Retsplejens, særlig den danske Procesreforms Historie ..... 23— 36
§ 3. Retsplejens Kilder og Literatur ..... 36— 45
§ 4. Begrænsning i Tid for Proceslovenes Anvendelse.. 45— 52
§ 5. Stedlige Grænser for Proceslovenes Anvendelse.... 52— 61

ALMINDELIG DEL.

Første Afsnit: Retsplejeorganisationen.

I. Retternes Ordning.

§ 6. De forskellige Retter..... 65— 73
§ 7. Dommere ..... 73— 96
§ 8. Retsskrivere og det øvrige Retspersonale..... 96— 98
§ 9. Retsbøger, Retsvidner ..... 98—102
§ 10. Retsmøder ..... 102—109

II. Anklage- og Politimyndigheden.

§ 11. 109

III. Sagførervæsenets Ordning.

§ 12. Sagføreres Beskikkelse m. m. ..... 109—120
§ 13. Sagføreres Rettigheder og Pligter ..... 121—129
§ 14. Sagførersamfund og Sagførerraad ..... 129—131

Andet Afsnit: Om processuelle Forhold i Almindelighed.

§ 15. Procesforholdet. Procesforudsætninger ..... 132—138

Almindelige Grundsætninger for Retsplejen.

§ 16. Offentlighed ..... 139—149
§ 17. Mundtlighed ..... 150—166

Side
§ 18. Umiddelbarhed ..... 166—180
§ 19. Bevisbedømmelsens Frihed ..... 181—187

Andre almindelige Regler om Bevis.

§ 20. Genstanden for Bevis ..... 187—193
§ 21. Bevisgrund. Bevismidler. Direkte og indirekte Bevis. Lovsformodning. ..... 193—199

Fælles Bevismidler for den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen.

I. Vidnebeviset.

§ 22. Om Vidnebeviset i Almindelighed ..... 200—203
§ 23. Udelukkelsesgrunde for Vidner..... 203—213
§ 24. Vidnepligten ..... 213—222
§ 25. Særlige Fritagelsesgrunde for Vidner ..... 222—231
§ 26. Fremgangsmaaden ved Vidneførsel ..... 231—244

II. Syn og Skøn.

§ 27. Om Syn og Skøn i Almindelighed ..... 244—252
§ 28. De nærmere Regler om Syn og Skøn ..... 252—264

III. Dokumentbeviset.

§ 29. ..... 265—273

---

§ 30. Processuelle Forkyndelser og Meddelelser..... 273—283
§ 31. Retsafgørelser, deres Affattelse, Vedtagelse og Afsigelse ..... 283—300

§ 1.

Retsplejens Formaal og Omraade.[1])

I. Retsplejen eller Processen[2]) slutter sig accessorisk til den materielle Retsorden, idet den gaar ud paa at fastslaa, beskytte og haandhæve de paa Grundlag af denne opstaaede Rettigheder i Betydning af retsbeskyttede Interesser[2*]) eller, for Strafferetsplejens Vedkommende, at afgøre Spørgsmaalet om den sigtedes Skyld og gennemføre Statens Straffekrav.

A. For det første aabnes der ved Retsplejen Adgang til at anlægge en egentlig »Retssag« eller et »Søgsmaal« for derunder at opnaa en bindende Afgørelse angaaende et borgerligt Retskrav eller Retsforholds Eksistens og nærmere Indhold eller angaaende en Persons Straffeskyld. Hyppigst vil derigennem en Tvist om Forholdet afgøres. Men selv hvor en saadan ikke har foreligget, vil Domstolens judicielle Fastsættelse af Forholdet yde dette en formel Sikring, hvorved i mange Tilfælde Parternes Interesse vil være fyldestgjort.[3])

B. Ofte vil det imidlertid for at skaffe en Part hans Ret være nødvendigt, at der finder en Fremtvingelse af Kravet Sted; med en Straffesag vil det saa godt som altid være Øjemedet. For en saadan Fremtvingelse vil det sæd-

---

[1]) Jfr. Hagerup: Civilproces I. 3. Udg. S. 1—36, Wach: Handbuch §§ 6—9, Schmidt: Lehrbuch §§ 25—31, Hellwig: Lehrbuch §§ 7—14, System §§ 1, 16—23.

[2]) »Proces« betyder snart kun den enkelte Retssag, snart den Fremgangsmaade (»Procesmaade«), der følges i de forskellige Retssager, snart endelig (som »Procesret«) de Retsregler, der bestemmer denne Fremgangsmaade, eller (som »Procesvidenskab«) den teoretiske Behandling af disse Regler, jfr. Stein Grundriss S. 3.

[2*]) Jfr. Ragnar Knoph i Tidsskr. f. Retsvid. 1922 S. 219 ff.

[3]) Jfr. nærmere Reglerne nedenfor under den borgerlige Retspleje om Anerkendelses- eller Fastsættelsessøgsmaal.

vanlig være Forudsætningen, at der har fundet en Prøvelse og Fastsættelse af Kravet ved Domstolene Sted, idet et Forsøg paa at fremtvinge et Krav uden et saadant Domsgrundlag ofte vil faa Karakteren af »ulovlig Selvtægt«. Dommens Betydning bliver saaledes i disse Tilfælde alene eller tillige at være et Grundlag for Tvangsfuldbyrdelsen.

C. Ogsaa de nærmere Regler om selve denne Tvangsfuldbyrdelse behandles i Processen, for saa vidt den — som det i det væsentlige er Tilfældet i vor borgerlige Retspleje — sker ved judicielle Autoriteter, der er organiserede paa lignende Maade som de egentlige Domsmyndigheder; saaledes vil navnlig Læren om Eksekution udgøre en Bestanddel af Civilprocessen. Naar derimod Fuldbyrdelsen, saaledes som det gælder med Hensyn til Straffedomme, iværksættes af de administrative Autoriteter, plejede man under den tidligere Procesordning at henvise Fremstillingen deraf til Forvaltningsretten. Rpl. Kap. 90 indeholder imidlertid nogle Bestemmelser om Fuldbyrdelsen af Domme i Straffesager, særlig i § 998 om judiciel Afgørelse af Tvistigheder, der opstaar ved Straffedommens Iværksættelse, og Behandlingen af dem vil da finde sin naturlige Plads i Læren om Strafferetsplejen.

D. I visse Tilfælde vil der kunne blive Spørgsmaal om en foreløbig Sikring af Retten eller en vis Tilstand, indtil en endelig Anerkendelse eller Gennemførelse kan finde Sted, og Reglerne om disse Sikringsmidler finder da ogsaa Plads i Processen, naar de er henlagte til de judicielle Myndigheder. Dette gælder saaledes i den borgerlige Retspleje om Arrest og Forbud og i Strafferetsplejen om Fængsling og tildels ogsaa om Anholdelse og om Beslaglæggelse og Ransagning som Midler til at sikre sig den sigtedes Person eller Beviset under Sagen.

E. Endelig finder der under særlige Forhold, saaledes navnlig naar nogen dør eller gaar fallit, en saakaldt »Skiftebehandling« Sted, som til en vis Grad fyldestgør alle de under A—D anførte Øjemed og gør det naturligt at opstille Skifteretten som et særligt Afsnit af Processen.

II. Den egentlige Retspleje vil sædvanlig gaa

ud paa at træffe en Afgørelse angaaende allerede foreliggende Retsforhold; med det hyppigste Tilfælde for Øje, hvor der er Tvist om Forholdet, betegnes den da ofte som »jurisdictio litigiosa s. contentiosa«. Undertiden vil der imidlertid ogsaa gennem Processen kunne ske en Stiftelse af helt nye Retsforhold eller Opløsning af bestaaende Retsforhold, saaledes som det er Tilfældet ved de saakaldte retskonstituerende Domme som Skilsmissedomme, Mortifikations- og Ejendomsdomme. Og navnlig vil der under Tvangsfuldbyrdelsen og under Skifte i vidt Omfang finde en ny Retsstiftelse Sted.

Paa dette Omraade nærmer imidlertid den egentlige Retspleje sig til den saakaldte »frivillige Retshjælp« (»jurisdictio voluntaria«), den Virksomhed, som de offentlige Myndigheder i flere Retninger udfolder til Stiftelse, Sikring eller Opløsning af Retsforhold. For saa vidt som denne Virksomhed er henlagt til Administrationen, hvad der f. Eks. i København gælder om Notarialforretninger og om de fleste Overformynderianliggender, volder Adskillelsen fra den egentlige Retspleje ingen Vanskelighed. Anderledes derimod, naar, som Tilfældet efter Rpl. § 14 er med Tinglæsningsvæsenet overalt og med Overformynderianliggender og Notarialforretninger udenfor København, en saadan Virksomhed skal udføres af de judicielle Autoriteter. Her vil Bestemmelsen af Grænsen mellem de to Omraader for Retsplejen i videre Forstand ingenlunde være let.[4])

Man kunde maaske søge Forskellen deri, at der ved de retskonstituerende Domme paa den ene Side altid finder en virkelig Nystiftelse (eller Opløsning) af et Retsforhold Sted, men at paa den anden Side en saadan Retsvirkning dog først indtræder efter en nøje Prøvelse af, om den efter de foreliggende Forhold kan anses for materielt begrundet, og altsaa sker til Hævdelse af en allerede bestaaende Ret.[5]) Derimod skulde der ved den frivillige Retspleje enten slet ingen Stiftelse af ny Ret finde Sted, men alene en vis Sik-

---

[4]) Jfr. Wach: Handbuch § 6, Schmidt: Lehrbuch § 28, Hellwig: Lehrbuch § 12, System §§ 21—23, Stein: Grundriss S. 26 III.

[5]) Jfr. saaledes Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt I. S. 19.

ring af den gennem den offentlige Bevidnelse ved Notarius eller den Notoritet, der f. Eks. opnaas ved Tinglæsning[1]), eller ogsaa skulde Retsstiftelsen indtræde uden nogen judiciel Prøvelse af Forholdet, altsaa væsentlig kun efter Parternes egen Vilje.

Det passer imidlertid ikke helt. Ikke sjældent vil først gennem Tinglæsningen den virkelige Ret stiftes, jfr. saaledes Underpant i Løsøre, som forinden Tinglæsningen i hvert Fald ikke i Forhold til Tredjemand har Karakter af nogen Panteret. En vis Prøvelse af Forholdet foregaar derhos f. Eks., naar Notarius skal attestere Testators Fornuft, eller naar et til Tinglæsning indleveret Dokument forsynes med Retsanmærkning, og Forholdet vilde saaledes ikke væsentlig skifte Karakter, fordi en Prøvelse af Adkomstens Rigtighed — i Lighed med, hvad der ofte er Tilfældet i fremmed Ret og hos os gælder ved Registrering af Rettigheder i Skibe efter Skibsregistreringsl. 1. April 1892 § 18 jfr. § 46 — foregik før Tinglæsningen.

Det maa saaledes vistnok erkendes, at der ikke er nogen Væsensforskel mellem de to Arter af Retspleje. En retsstiftende Virksomhed, der foregaar ved Domstolene, maa behandles under den egentlige Retspleje, for saa vidt Formerne væsentlig er de samme som ellers under en Proces, og navnlig naar dennes Væsensmærke, to overfor hinanden staaende Parter, genfindes.

Der er herefter ingen Tvivl om, at Skilsmissesagerne maa henregnes til den egentlige Retspleje, og det samme gælder vistnok Mortifikations- og Ejendomssagerne, idet her den ubekendte indstævnte formelt maa betragtes som Modpart. Med Hensyn til Umyndiggørelsessagerne kan det snarere omtvistes, idet der her ikke altid vil staa to Parter overfor hinanden, men Sagen, navnlig i det Tilfælde, at Begæringen om Umyndiggørelse er udgaaet fra den paagældende selv, nærmest former sig som en offentlig Undersøgelse til Konstatering af, om der ogsaa i vedkommendes egen velforstaaede Interesse er tilstrækkelig Grund til at lade Umyndiggø-

---

[1]) Jfr. saaledes f. Eks. Egmont Andersen i U. f. R. 1908 B S. 148.

relsen indtræde; et lignende Forhold fremkommer forøvrigt, naar en Skyldner selv indgiver Konkursbegæring. Da imidlertid alle Umyndiggørelsessager er behandlede i Rpl. Kap. 43 sammen med andre særlige Procesarter, og ogsaa de judicielle Former væsentlig er de samme, taler sikkert mest for at medtage dem ved Fremstillingen af den egentlige Retspleje. Ligeledes vil Reglerne om frivillig Auktion, skønt denne alene er en særlig Maade at afslutte Retshandler paa, blive behandlede i Processen paa Grund af den store Lighed, som Ordningen — i det mindste indtil de nye Lovregler, der ved L. (Nr. 95) 11. April 1916 stilles i en vis Udsigt, kommer — frembyder med den tvungne Fyldestgørelse, der finder Sted ved Tvangsauktion. Fremdeles staar de efter deres Karakter nærmest til den frivillige Retspleje hørende Handlinger, der foretages under Skiftebehandling, i saa nøje Forbindelse med de egentlig judicielle Sider ved denne, at det er naturligt, at fremstille Behandlingen i sin Helhed under den egentlige Retspleje. Derimod vil Tinglæsnings- og Notarialvæsenet kun finde Omtale, for saa vidt angaar den Adgang til Klage og formelig »Kære«, der ved Rpl. § 5, 2. Pkt., og § 54 er hjemlet overfor de derunder trufne Beslutninger.

Paa visse Omraader minder forøvrigt den frivillige Retspleje snarere om den Retshaandhævelse, der finder Sted til Sikring af Rettigheder mod mulige Krænkelser. Der finder dog ikke ved de retssikrende Akter noget direkte Indgreb i nogens Retssfære Sted, saaledes som ved Arrest, og fra Forbud adskiller de sig navnlig derved, at de ikke som dette forudsætter nogen særlig begrundet Frygt for Retsbrud fra en bestemt Persons Side, men kun sigter til at værne mod den ubestemte Mulighed for Krænkelser.[7]) Desuden er Formerne væsentlig forskellige fra dem, som Rpl. i Kap. 56 og 57 hjemler for de foreløbige Retsmidler.

III. Den Forligsmægling, der som Regel skal finde Sted forud for en borgerlig Domssag, kan i og for sig heller ikke henregnes til den egentlige Retspleje. Men da den dog ifølge vor Retsplejelov er gjort til normalt Led i enhver Pro-

---

[7]) Den frivillige Retshjælp virker, som det siges hos Stein: Grundriss S. 64, »præventivt«, ikke »repressivt«.

ces, og Forligsprøven tilmed i ikke faa Tilfælde foregaar ved Retten selv, er det naturligt at medtage Fremstillingen deraf i Læren om Retsplejen. Ogsaa Behandlingen af det indgaaede Forligs Retsvirkninger har paa Grund af de Tilknytningspunkter, som den frembyder til Reglerne om Domme, sin naturlige Plads i denne Sammenhæng.

IV. Det er alene, for saa vidt Afgørelsen af Retstvistigheder er henlagte til offentlige Myndigheder, at den hører til den egentlige Retspleje. Denne udgør saaledes en Bestanddel af den offentlige Ret, og dette gælder ogsaa om den borgerlige Retspleje, skønt dennes Regler paa mange Maader paavirkes af den privatretlige Karakter af de Forhold, som danner dens hyppigste Genstand.

For saa vidt derimod, ifølge Loven eller Parternes Bestemmelse, Afgørelsen af en Sag skal ske ved »Voldgift« af private Personer, hører de Regler, som finder Anvendelse herpaa, i og for sig heller ikke med til den offentlige Procesret; et noget tvivlsomt Mellemtilfælde fremkommer dog, naar Voldgiftsmændene er forsynet med en vis offentlig Autorisation, jfr. saaledes navnlig den nu ved L. (Nr. 234) 12. Juni 1922[7*]) hjemlede Voldgift i Tvistigheder angaaende Handel med Husdyr. Men paa Grund af den praktiske Sammenhæng, der dog bestaar mellem Voldgift og den egentlige Retspleje, idet de væsentlig forfølger samme Maal og ogsaa Behandlingsmaaden frembyder flere Analogier, plejer man dog at medtage Hovedreglerne om Voldgift i Læren om den borgerlige Retspleje, og dette vil da ogsaa her ske, skønt vor Retsplejelov i Modsætning til de fleste fremmede Proceslove ingen Bestemmelser indeholder derom.

Endelig falder den nærmere Behandling af de Tilfælde, hvor undtagelsesvis privat Selvhjælp til Gennemførelsen af et Krav lovlig kan finde Sted, udenfor Processen. Men det vil dog være naturligt at gøre nogle Bemærkninger om Grænserne paa dette Omraade mellem privat og offentlig Retshaandhævelse, navnlig om hvor vidt en Vedtagelse mellem Parterne kan forrykke Lovens almindelige Grænser, og dette vil da ogsaa ske i Forbindelse med Læren om Tvangsfuldbyrdelse.

[7*]) Jfr. tidligere Love af 19. April 1907, 8. Juni 1912 og 22. Juni 1917.

V. Imidlertid er det ikke alle Tilfælde, hvor offentlige Myndigheder afgør Retsspørgsmaal, der henføres til Processen. Dette gælder alene, for saa vidt Afgørelsen fældes af de judicielle Myndigheder, hvis Sammensætning og Virkemaade frembyder særlige Garantier for et retfærdigt Resultat, men ikke, naar det er overladt til de administrative Autoriteter at træffe den endelige Beslutning om Forholdet. Siden den sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede har denne Modsætning mellem Administration og Retspleje, særlig ved Henrik Stampes fortjenstfulde Virksomhed, været bestemt fastslaaet i vor Ret. Til den fulde praktiske Gennemførelse af denne objektive Sondring var det imidlertid nødvendigt, at der ogsaa fandt en fuldstændig Adskillelse Sted mellem de personlige Organer for Udøvelsen af den administrative og dømmende Myndighed. Skønt dette allerede ved Junigrundloven af 1849 var stillet i Udsigt, jfr. nu Grl. 1915 § 69, var det dog ved Retsplejelovene af 1908 og 1909 i deres oprindelige Skikkelse kun i højst begrænset Omfang sket, men ved Revisionen i 1916 blev ogsaa dette moderne Retsprincip fuldt gennemført.

Den nærmere Gennemførelse af Sondringen, som for en Del mere er bestemt ved historiske Tilfældigheder end ved klare Principper, volder forøvrigt nogen Vanskelighed. Naar Grl. § 2 bestemmer, at »den dømmende Magt« er hos Domstolene, kan der næppe være Tvivl om, at den derved er gaaet ud fra et vist praktisk Begreb om den dømmende Myndigheds Omraade, saaledes som det er fastslaaet ved den historiske Udvikling[8]). I det enkelte vil vel Grænselinien ofte kunne omtvistes, men der er utvivlsomt en Række Forhold, hvis Afgørelse man ikke uden at komme i Strid med, hvad Grundlovens Givere har tænkt sig, kan unddrage fra Domstolene og henlægge til Administrationen, og Formodningen maa derfor ogsaa i høj Grad være imod, at noget saadant skulde være sket fra Lovgivningens Side, saaledes at denne Formodning maa gælde, indtil der foreligger ganske klar og sikker Hjemmel for det modsatte. Skønt Spørgsmaalet i sin Helhed naturligt hører hjemme i Statsretten[9]), skal dog her nogle Synspunkter til Bestem-

[8]) Cfr. dog Matzen: Statsforfatningsret III. 4. Udg. S. 251 ff.
[9]) Jfr. Matzen anf. Værk. S. 214 ff., 261—2.

melse af Retsplejens Omraade fra denne Side fremhæves[10]).

Hvor nu Administrationen handler uden at gøre Indgreb i bestemte Personers Retssfære, f. Eks. bygger Fæstninger eller iværksætter andre Samfundsforanstaltninger, er Domstolenes Kompetence allerede af den Grund udelukket, at der sædvanlig ikke vil kunne paavises nogen »actor competens«, som kunde rejse Spørgsmaalet. Hertil maa det jo nødvendig kræves, at et Retsforhold mellem bestemte Personer danner Tvistens Genstand.

Man har da ment at kunne bygge Sondringen paa den udvortes Karakter af de Regler, hvorefter Afgørelsen skal træffes. Hvor nemlig det omtvistede Retsforhold hviler paa en klar Lovbestemmelse, hvis Anvendelse er knyttet til bestemte faktiske Betingelser, skal Afgørelsen tilfalde Domstolene. Hvor derimod Udfaldet beror paa et ubestemt Skøn over, hvad der er hensigtsmæssigt og nyttigt, skal Øvrigheden bestemme Ordningen.

Skønt denne Sondring, som det vil fremgaa af det følgende, har spillet en ikke ringe Rolle ved vor Lovgivnings nærmere Bestemmelse af Grænsen mellem Domstolenes og Administrationens Virkeomraade[11]), kan den dog ikke hos os betragtes som Hovedsondringen. Da særlig vor Civilret — i Modsætning til hvad der er Tilfældet i andre Lande, der har deres borgerlige Lovbog — kun i begrænset Omfang findes kodificeret, maa Domstolene i mangfoldige Tilfælde, og saa hvor det drejer sig om rent privatretlige Forhold, træffe deres Afgørelse uden Støtte i klare Lovregler og vil da ofte udøve et meget frit Skøn, f. Eks. ved det praktiske Spørgsmaal om Erstatningsansvarets Betingelser og Omfang. Den bestridte Opfattelse vilde da føre til en altfor stærk Begræns-

---

[10]) Jfr. J. Ussing: Om Afgørelsen af Tvistigheder ved Forvaltningen (1893), særlig S. 232 ff., Nellemann: Alm. D. S. 69—124, Deuntzer: Civilproces S. 8—14, Hagerup: Civilproces I. S. 14—34, Munch-Petersen i U. f. R. 1906 B S. 289—297, Wach: Handbuch § 8, Schmidt: Lehrbuch § 30, Friedrich Stein: Grenzen und Beziehungen zwischen Justiz und Verwaltung (1912).

[11]) Jfr. nærmere nedenfor S. 16 ff.

ning af Domstolenes Kompetence til at paakende Borgernes private Retsforhold. Omvendt er Administrationens Skøn paa ikke faa Omraader bundet ved ufravigelige Lovforskrifter, f. Eks. ved de Bestemmelser, som Rpl. Kap. 90 og L. 16. Febr. 1866 indeholder om Straffedommes Fuldbyrdelse; der er dog som ovenfor berørt ved Rpl. § 998 aabnet en vis Adgang til at bringe Tvistspørgsmaal vedrørende Fuldbyrdelsen for Retten.

Hovedvægten maa derimod lægges paa Karakteren af det Retsforhold, hvorom Afgørelsen skal træffes.

A. Er dette privatretligt, i den Forstand, at Parterne staar som væsentlig ligeberettigede overfor hinanden og ikke som Samfundsmagt overfor de undergivne, vil Afgørelsen tilkomme Domstolene. Dette gælder da, selv om Staten optræder som Subjekt i et saadant, efter sin Natur rent privatretligt Forhold[12]); hertil hører saaledes som Regel Sager vedrørende Borgernes Mellemværender med Post-, Telegraf- og Jernbanevæsenet, jfr. med Hensyn til det sidste L. (Nr. 111) 13. Maj 1911 § 36, L. (Nr. 117) 11. Marts 1921 § 10[13]), men derimod ikke Statens Forhold til sine Embedsmænd[14]); disse er der ifølge Statstjenestemandsl. (Nr. 489) 12. September 1919 §§ 17—20 ogsaa kun aabnet en begrænset Rekurs til Domstolene.

Naar der endnu i Nutiden gøres Undtagelse for visse Forhold, f. Eks. med Hensyn til Værgebeskikkelse og andre Overformynderianliggender, der vel ifølge Rpl. § 14 e. udenfor Kø-

---

[12]) Jfr. om Militæretatens Benyttelse af nogle Arealer Højesteretsdom i U. f. R. 1911 S. 788.

[13]) Ifølge den sidstnævnte Lovs § 4, jfr. §§ 5 og 6, afgøres Spørgsmaal om Erstatning for Personskade og for Haandbagage af en Kommission, og efter § 4, sidste Stykke, er denne Kommissions Afgørelser angaaende Erstatningernes Størrelser, samt (i Tilfælde af Skade paa Person) om, hvorvidt der foreligger et faktisk Forsørgerforhold, endelige og kan ikke indankes for Domstolene, medens disse paakender Spørgsmaal om, hvorvidt en Person i Henhold til Loven overhovedet har Krav paa Erstatning, og hvor vidt Nedsættelse af Erstatning skal finde Sted i Henhold til Lovens § 1, sidste Pkt. (naar baade den skadelidende og Banen er Skyld i Skaden).

[14]) Jfr. Nellemann: Alm. D. S. 79—80.

benhavn er henlagt til Underretterne (Skifteretten, jfr. Myndighedsl. (Nr. 277) 30. Juni 1922 § 17), men uden derfor at være undergivet egentlig judiciel Prøvelse, cfr. § 5, 2. Pkt[15]), samt med Hensyn til Tilsyn med Udøvelsen af og eventuelt Fratagelse af Forældremagt fra det offentliges Side[16]), staar dette vistnok netop i Forbindelse med, at der her efter en Nutidsopfattelse snarere er Tale om en offentlig Samfundsret end om en rent privat Familieret[17]). Hvor der er Spørgsmaal om at umyndiggøre en Person, har man dog, som tidligere berørt, paa Grund af det store Indgreb, der herved gøres i hans Retssfære, ved Rpl., jfr. dens Kap. 43, besluttet sig til at lade en Undersøgelse i Retsplejens Former gaa i Forvejen. Derimod er Afgørelsen af Spørgsmaal om Fordelingen af Forældremyndigheden og Underholdspligten mellem Forældrene ved den nyere Lovgivning i vidt Omfang blevet henlagt til Overøvrigheden, jfr. Myndighedslov af 30. Juni 1922 §§ 22—24, 26, Ægteskabslov af s. D. §§ 70—72. Ligeledes er Spørgsmaalet om Adgang til at forlange Bosondring ifølge L. 7. April 1899 §§ 29 og 30 henvist til Overøvrighedens Afgørelse. Ogsaa de Tilfælde, hvor endnu efter Ægteskabsloven af 30. Juni 1922 Separation og Skilsmisse kan ske ved Bevilling, jfr. Lovens §§ 52, 54 og 65, medfører en væsentlig Udelukkelse af Domstolene fra et vigtigt privatretligt Omraade[19]). Ligeledes maa der praktisk set siges at være sket et Indgreb i det Omraade,

---

[15]) Noget lignende maa gælde, for saa vidt det antages, at Skifteretten stadig kan meddele Tilladelse efter Skiftelovens § 91 til Enker til at sidde i uskiftet Bo, jfr. U. f. R. 1908 S. 543 og nedenfor S. 68 Note [8]).

[16]) Jfr. saaledes Værgeraadenes Myndighed efter »Børneloven« (Nr. 237) 12. Juni 1922.

[17]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 11.

[18]) Jfr. efter den tidligere Ret Bentzon: Familieret 2. Udg. S. 313 og Domme i U. f. R. 1910 S. 136 jfr. 1907 S. 209, 1914 S. 78 jfr. 1913 S. 710, 1915 S. 332 samt (med Hensyn til Fortolkningen af en privat Aftale) 1917 S. 897.

[19]) Domstolene maa vel kunne prøve, om Administrationen ved Bevillingens Meddelelse har holdt sig indenfor de ved Grl. § 27 fastsatte almindelige Grænser, men ikke, om Administrationen i det enkelte Tilfælde har skønnet rigtigt om Beviset for Skilsmisse- eller Separationsgrunden, jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1909 S. 288, jfr. 1907 S. 458.

som ifølge Grl. § 2 burde være forbeholdt Domstolene, naar den tidligere omtalte Lov (Nr. 234) 12. Juni 1922 § 1 tvinger Parter, medmindre der foreligger en Vedtagelse af dem i modsat Retning, til at forelægge deres rent private Tvistigheder angaaende Handler med Husdyr til Afgørelse af Voldgiftsmænd, der hverken ved de personlige Egenskaber, som Loven kræver, eller ved den Fremgangsmaade, den foreskriver, frembyder nogen af de sædvanlige judicielle Garantier.

B. Hvad omvendt offentligretlige Forhold angaar, hører:

a. Afgørelse af Spørgsmaal om Straf som den langt overvejende Regel under Domstolene, jfr. allerede Præmisserne til Fr. 5. April 1793. Med Hensyn til Straffens Paalæggelse gøres der kun nogle mindre væsentlige Undtagelser, hvorom der maa henvises til den nærmere Bestemmelse nedenfor af Strafferetsplejens Omraade. Derimod har efter den hidtil gældende Ret hele Straffens Fuldbyrdelse været overladt til Politiets administrative Skøn, saa at man endogsaa har frakendt Domstolene Beføjelse til at afgøre det Spørgsmaal, om ikke ved en Rigsdagsmands Fængsling den grundlovmæssige Begrænsning efter Grl. 1915 § 56 (rev. Grl. 1866 § 57) var tilsidesat[20]). Efter den tidligere omtalte Bestemmelse i Rpl. § 998 er det imidlertid givet, at dette lige saa vel som andre juridiske Spørgsmaal vedrørende Straffuldbyrdelsen kan forelægges Domstolene til Afgørelse.

b. Med Hensyn til andre offentlige Retsforhold er det i mange Lande, saaledes i Tyskland og Frankrig, Reglen, at Afgørelser med Hensyn til disse er henlagt til Administrationen; dog findes der ofte indrettet særlige »Forvaltningsretter« til Behandling af saadanne Sager[21]).

---

[20]) Jfr. U. f. R. 1886 S. 862.

[21]) Jfr. om saadanne nærmere Ussing's anf. Skrift og Hj. L. Hammarskjöld: Betänkande om inrättande af en administrativ högsta domstol eller regeringsrätt (Stockholm 1917), navnlig S. 69—113. Paa Grundlag heraf er der kommet en Lov om Regeringsret af 26. Maj 1909, med en Række senere Tillægslove. Ligeledes er der i Finland oprettet en »högsta förvaltningsdomstol« i 1918.

Man frygter nemlig for, at de sædvanlige Domstole dels ofte vil mangle den tilstrækkelige Sagkundskab, dels ikke i samme Grad som Administrationen vil tillægge Samfundshensynet Vægt. Hos os, hvor de administrative Retter ikke kendes som almindelig Institution, har omvendt Frygten for, at Øvrigheden kunde tillade sig Overgreb mod Borgerne, ført til i vidt Omfang at aabne Retsvejen ogsaa med Hensyn til offentlige Forhold; dog synes der i nyere Tid at kunne spores en vis tilbagegaaende Tendens idet man paa flere Omraader har trængt Domstolene tilbage til Fordel for Administrationen. Som Synspunkter, der ved Fastsættelsen af Grænselinien har spillet en Rolle, maa navnlig fremhæves[22]):

1°. Hvor vigtigt og betydningsfuldt et Gode der er Tale om. Saaledes kan Spørgsmaalet om Valgret til Folketinget gøres til Genstand for Domstolenes Paakendelse, jfr. Valgl. (Nr. 139) 11. April 1920 § 15[23]), medens Spørgsmaalet om Valgbarheden ifølge Grl. § 53 afgøres af Tinget selv. Angaaende den kommunale Valgret og Valgbarhed er der for Københavns Vedkommende truffet en noget lignende Ordning, idet ifølge L. 23. Decbr. 1865 § 10, jfr. Valgl. (Nr. 79) 20. April 1908 § 21, 1. Stk., Klager over Nægtelse af Valgretten kan indbringes for Domstolene, og Indsigelser mod Valgbarheden ifølge § 25 sædvanlig afgøres af Borgerrepræsentationen selv, dog at der er en vis Mulighed for, at dens Beslutning kan blive indanket til Indenrigsministerens Afgørelse. Med Hensyn til Valgbarheden til de kommunale Raad udenfor København synes Landkommunall. 6. Juli 1867 §§ 9 og 40 og Købstadkommunall. 26. Maj 1868 § 9 at forudsætte

---

[22]) Jfr. ved det følgende Ussing's anf. Skrift S. 84 ff. og 241—2.

[23]) Naar der ikke er givet en tilsvarende Adgang til at indbringe Spørgsmaalet om Valgret til Landstinget for Domstolene, idet Valgl. § 59, 2. Stk. ikke henviser til § 15, beror dette vistnok paa, dels at den korte Tid, der ligger mellem Valglistens Udarbejdelse og Valgmandsvalgene, sædvanlig ikke vil muliggøre saadan Sag, dels at den eneste særlige Betingelse, der efter § 53 opstilles for Valgret til Landstinget, nemlig 35 Aars Alderen, ikke let vil give Anledning til nogen Tvivl, medens man iøvrigt lægger Folketingsvalglisterne til Grund, jfr. Knud Berlin: Statsforfatningsret I. 2. Udg. S. 364.

en tilsvarende Ordning, men man har dog ikke anset en Rekurs til Domstolene for udelukket[24]). Hvad Valgretten angaar, indeholder de nævnte Kommunallove intet udtrykkeligt derom, men det antages, at den, hvem Optagelse paa Valglisten er nægtet, kan indbringe Sagen for Domstolene[25]).

Ligeledes kan Indfødsretten, Foreningsretten, jfr. Grl. § 85 og Rpl. 684, 2), og tildels Forsamlingsretten efter Grl. § 86 hævdes ved Domstolene. Den nærmere Opgørelse af de Lønninger, som tilkommer Embedsmænd, var ved L. 26. Marts 1870 § 12 i de fleste Tilfælde unddraget Domstolene, hvorimod Spørgsmaal vedrørende Embedsmændenes grundlovmæssig hjemlede Pensionsret ogsaa tidligere antoges at kunne indbringes for Retten[26]). Ifølge Statstjenestemandsl. (Nr. 489) 12. September 1919 § 19 kan en Tjenestemand for Domstolene indbringe ethvert ham vedrørende Spørgsmaal om Krav paa Statskassen, begrundet i Lovbestemmelser om Lønning, Pension eller Ventepenge. Adgangen til at faa Borgerskab eller Næringsbevis kan ifølge Næringsl. 29. Decbr. 1857 § 74 jfr. § 3 ligeledes hævdes ved Domstolene[27]).

2°. Trangen til at faa en hurtigere Afgørelse, end ialtfald vor hidtilværende Procesmaade aabnede Mulighed for, har undertiden ført til at henlægge selv ret vigtige Spørgsmaal til Administrationen, f. Eks. om Tvangsindlæggelse af farlige sindssyge[28]). Hvor der bliver Tale om en langvarigere Indespærring, gør det nævnte Hensyn sig ikke gældende, men der antoges dog ikke efter vor tidligere Ret at være hjemlet nogen judiciel Beskyttelse derimod[29]), hvad der blev særlig stødende, efter at Rpl. havde indført en

---

[24]) Jfr. herved ogsaa en Højesteretsdom i U. f. R. 1908 S. 786.

[25]) Jfr. Note 3) til § 5 i Indmin. Cirk. (Nr. 366) 15. Decbr. 1908.

[26]) Jfr. f. Eks. U. f. R. 1910 S. 638, 1913 S. 107, 1914 S. 552.

[27]) Jfr. særlig med Hensyn til Meddelelse af Marskandiserborgerskab efter Næringsl. § 49 U. f. R. 1914 S. 817.

[28]) Jfr. D. L. 1—9—17, Rskr. 15. Febr. 1793, Cirk. (Nr. 86) 11. Juni 1895 (i Min. Tid. A. S. 95), Fællesregulativ (Nr. 252) 1. Oktbr. 1915 §§ 32—37. Jfr. endvidere Bentzon: Personret. 1. Udg. S. 104 ff., Rüdinger i Tidsskr. f. Fængselsvæsen 1898 S. 121 ff., Hjalmar Helweg i U. f. R. 1921 B. S. 1 ff. og Henry Ussing sammesteds S. 99—100.

[29]) Jfr. en Dom i U. f. R. 1916 S. 169, hvis Rigtighed dog er tvivlsom.

saadan overfor det i Virkeligheden mindre Indgreb i en Persons Retssfære, som hans Umyndiggørelse betegner. En vis Beskyttelse medfører dog nu Bestemmelsen om den »personlige Umyndiggørelse« i Myndighedslovens § 46[29*]).

3°. Endelig vil Karakteren af det Skøn, som skal foretages ved Afgørelsen, være af væsentlig Betydning.

a. For saa vidt Afgørelsen skal træffes efter sædvanlige juridiske Hensyn, vil den i Reglen tilfalde Domstolene. Saaledes skal ifølge Værnepligtsl. (Nr. 123) 8. Juni 1912 § 9, der stemmer med den tidligere L. 6. Marts 1869 § 10, Spørgsmaalet, om en Person overhovedet er Værnepligten undergivet, afgøres af Sessionen »med dømmende Myndighed«, hvorved det rigtignok er en væsentlig Mangel, at det juridiske Element slet ikke behøver at være repræsenteret i denne Sessionsret. Omvendt kan det netop have været Lovgiverens Mening, at ikke strenge juridiske Regler, men et friere Skøn efter Billighed skulde finde Anvendelse, og dette har man da ofte anset for bedre sikret ved at henlægge Afgørelsen til Administrationen. Dette kan da enten være de sædvanlige administrative Autoriteter, jfr. saaledes i Fattigsager efter L. (Nr. 67) 9. April 1891 § 59[30]) og efter L. (Nr. 348) 7. August 1922 § 7 i Sager om Alderdomsrente[30*]), om Understøttelse til Børn af Enker efter L. (Nr. 124) 29. April 1913 § 11 og om Dyrtids- og Løntillæg ifølge forskellige midlertidige Love[30**]), cfr. derimod den ovenfor nævnte Bestemmelse i Statstjenestemandsl. 12. Septbr. 1919 § 19, hvorefter alle Krav paa »Lønning« kan indbringes for Domstolene. Eller ogsaa kan Afgørelsen være henlagt til særlige i dette Øjemed organiserede Myndigheder, f. Eks. angaaende Spørgsmaal om Ulykkesforsikring »Arbejder-Forsikringsraadet«, hvis Afgørelser ifølge L. (Nr. 205) 6. Juli 1916 § 14 kun, for saa vidt angaar de i Lovens § 12 Litra a, b og c omhandlede egentlig juridiske

---

[29*]) Jfr. nærmere om denne Bentzon: Personret. 2. Udg. S. 118 ff.

[30]) Jfr. U. f. R. 1914 S. 104, 1912 S. 955 jfr. 1911 S. 975.

[30*]) Jfr. saaledes ogsaa tidligere i Sager om Alderdomsunderstøttelse ifølge L. (Nr. 69) af s. D. § 10, jfr. Bekg. (Nr. 96) 23. Maj 1902 § 11.

[30**]) Jfr. saaledes (Nr. 493) 13. Oktober 1917 § 18 og (Nr. 498) 28. September 1918 § 20.

Spørgsmaal vedrørende selve Forsikringspligten[31]), men ikke iøvrigt kan indbringes for Domstolene, om Invaliderente efter L. (Nr. 253) 6. Maj 1921 den saakaldte »Invalideforsikringsret«, hvis Afgørelser angaaende Nedsættelsen i Erhvervsevnen ifølge Lovens § 16 er »endelige«. Endvidere afgøres visse Spørgsmaal vedrørende Adkomst til Bonus i Statsanstalten for Livsforsikring ifølge L. (Nr. 47) 26. Marts 1898 § 20 af en særlig Kommission, og Afgørelse af Spørgsmaal vedrørende Tiendes Afløsning træffes ifølge L. (Nr. 100) 15. Maj 1903 § 7 endelig af Tiendekommissærer, Tiendekommissionen (eller Landbrugsministeren). Hvor en Ret eller Pligt er knyttet til klare juridiske Betingelser, er Formodningen dog ifølge den historiske Udvikling, som er forudsat ved Grl. § 2, bestemt mod en saadan Ordning, idet derved Retten kun faar en ufuldkommen Anerkendelse, og der ingen virkelig Beskyttelse ydes mod, at ulovlige Forpligtelser gøres gældende; de anførte Bestemmelser forudsætter ogsaa, at en klar Lovhjemmel er nødvendig for at unddrage saadanne Spørgsmaal fra Domstolenes Afgørelse[32]).

Med Hensyn til Skattepligten har Forholdet været noget omtvistet[33]). Bestemmelsen i Grl. 1915 § 46 (rev. Grl. 1866 § 47) om, at ingen Skat kan paalægges uden ved Lov, vækker dog en stærk Formodning om, at Borgerne heller ikke ved Skattelovens Anvendelse ganske kan være prisgivet Administrationens Vilkaarlighed, idet ellers Grundlovsbestemmelsens Øjemed, at beskytte Borgerne mod ulovlige Skatter, let kunde blive gjort illusorisk. Med Hensyn til Stempelpligten er der da ogsaa ved Stpl. 1. April 1922 § 26

[31]) Jfr. Dom i U. f. R. 1919 S. 371.

[32]) Naar det f. Eks. i Naturfredningslov (Nr. 245) 8. Maj 1917 § 15, 3. Stk. siges, at Overfredningsnævnets Kendelser er endelige, eller i den tidligere Boliglov (Nr. 150) 1. April 1921 § 12 E., 2. Stk., at Overnævnets Kendelse i Huslejesager er endelig og hverken kan paaklages til administrativ eller judiciel Myndighed, maa det være underforstaaet, at i hvert Fald Spørgsmaal om disse Nævns Kompetence kan indbringes for Domstolene, jfr. med Hensyn til Huslejenævnene Domme i U. f. R. 1921 S. 514, 1918 S. 462; cfr. 1923 S. 234. Angaaende en Afløsningskommissions Kendelse, jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1922 S. 558.

[33]) Jfr. herved den anførte Afhandling i U. f. R. 1906 B, navnlig S. 290—5.

udtrykkelig Hjemmel for, at Spørgsmaal vedrørende den (subsidiært) kan forlanges afgjorte ved Rettergang, og det samme gælder ifølge L. (Nr. 147) 10. April 1922 § 32 om Spørgsmaal vedrørende Arveafgiftens Beregning. Hvad kommunale Skatter angaar, er der ved L. (Nr. 85) 15. Maj 1903, der blot betegner sig som »Ændringer i og Tillæg til« de hidtil gældende Regler, sikkert ikke sket nogen Forandring i den tidligere Ordning. Efter denne antoges Spørgsmaal om Skattepligten at kunne bringes for Domstolene, hvad der udenfor København støttedes paa L. 6. Juli 1867 § 22, 2. Stk., og 26. Maj 1868 § 28, 2. Stk., og for Københavns Vedkommende paa en Forudsætning i den københavnske Skattelov 19. Febr. 1861 § 20, som ved alene at tillægge Overligningskommissionen — paa lignende Maade som Overskatteraadet efter L. (Nr. 110) 18. April 1910 § 25 — endelig afgørende Myndighed med Hensyn til Spørgsmaal om Skatteansættelsen synes at gaa ud fra, at der ikke tilkommer den en lignende Myndighed med Hensyn til Spørgsmaal vedrørende selve Skattepligten. En saadan Ordning maa da stadig være forudsat som gældende.

Mere Tvivl kunde der rejses dels med Hensyn til den ved L. (Nr. 103) 15. Maj 1903 indførte Ejendomsskyld, dels angaaende den ved L. (Nr. 104) af s. D. først indførte Indkomst- og Formueskat til Staten. Der oprettedes nemlig ved disse Love forskellige Myndigheder, saaledes ved den første et Overskyldraad, ved den sidste Skatteraad og Overskatteraad, om hvis Beslutninger det i al Almindelighed erklæredes, at de skal være »endelige« eller at de »ikke kan paaankes« jfr. saaledes § 12 i Loven om Ejendomsskyld og §§ 29 og 34 jfr. § 32 i Loven om Indkomstskat, og man kunde ved umiddelbar Læsning af disse Bestemmelser faa det Indtryk, at derved enhver Rekurs til Domstolene skulde være afskaaret. Praksis følte sig dog ikke bundet ved disse Udtryk[34]), men fastholdt overfor dem bestemt vor tidligere

[34]) Udtrykkene endelig og upaaankelig behøver overhovedet ikke at have Hensyn til Forholdet til Domstolene, men gaar maaske kun ud paa at afskære Rekurs til højere administrative Myndigheder; en saadan Forstaaelse finder Støtte ved en nærmere Betragtning af L. (Nr. 104) § 29 smh. med § 32 og § 34 smh. med den følgende §, samt ved den tidligere Ulykkesforsikringsl. 7. Januar 1898 § 16, som giver Adgang til at »paaanke« Afgørelsen af et

Rets Standpunkt, at alle juridiske Betingelser for Skattepligten kan prøves ved Domstolene, medens Skattemyndighederne kun kan foretage den rent økonomiske Ansættelse af Skattens Størrelse.

Dette Standpunkt maa nu vistnok ogsaa sige at have fundet Lovgivningens Anerkendelse ved den senere Lov (Nr. 144) 8. Juni 1912 om Indkomst- og Formueskat til Staten, hvorved bl. a. de tidligere Overskatteraad afløstes af et fælles »Landsoverskatteraad« for hele Landet, jfr. Lovens § 19. De Udtryk, der i denne Lov bruges om Skatteraadenes og Landsoverskatteraadets Virksomhed, viser, at der nærmest kun er tænkt paa Skatteansættelsen, jfr. §§ 28, 29 og 32, om end Skattemyndighederne selvfølgelig ikke derved kan undgaa at komme ind paa en Fortolkning af Lovens Bestemmelser. Ogsaa selve Skattepligten forudsættes ganske vist, f. Eks. i § 29 og i § 31, 5. Stk., at kunne blive Genstand for Skattemyndighedernes Afgørelse, men det siges intet Steds, at denne Afgørelse skal være endelig overfor Domstolene[35]). Af Forarbejderne til Loven fremgaar det ogsaa klart, at det var Meningen at opretholde Domstolenes Adgang til at underkaste Skattemyndighedernes Afgørelse en Prøvelse ud fra juridiske Synspunkter[36]). Ganske lignende Bestemmelser indeholdes ogsaa i Statsskatteloven (Nr. 149) 10. April 1922 og i L. (352) om Beskatning af faste Ejendomme 7. August

---

enkelt Spørgsmaal til Indenrigsministeren, medens det om de andre Afgørelser hedder, at de »ikke kunne paaankes«.

[35]) Udtrykket »Sagens endelige Udfald« i § 33, 2. Stk., har ifølge Sammenhængen klart kun Hensyn til Forholdet til Skattemyndighederne selv.

[36]) Jfr. saaledes Motiverne til Loven i Rigsdagstid. 1911—12, Tillæg A, Sp. 1989—90. Her anerkendes »den af Domstolene fulgte Praksis«, hvorefter »den private, der føler sig brøstholden, kan søge Rekurs ved Domstolene, idet disse have ansete sig kompetente til at afgøre Spørgsmaal om personlig Skattepligt samt om, hvor vidt en Indkomst eller Formue af en vis Beskaffenhed bør inddrages under Beskatningen (subjektiv og objektiv Skattepligt)«. Man har dog anset det for bedre at oprette een fælles øverste Instans (Landsoverskatteraadet) til Afgørelse af Skattespørgsmaal af principiel Art, da en h y p p i g Benyttelse af Domstolene vil være uheldig. Jfr. ogsaa Finansminister Neergaards Udtalelse ved Forelæggelsen i Folketingstid., Sp. 69: »Det er nu

1922 § 12, sidste Stk. Domstolene maa herefter for det første kunne sætte Afgørelsen til Side, naar den paagældende overhovedet ikke kan anses for forpligtet til at betale Skat, idet Spørgsmaalet om denne »subjektive Skattepligt« altid maa høre under Domstolene. Men ogsaa visse Spørgsmaal vedrørende Skattepligtens objektive Omfang maa kunne forelægges for Domstolene, nemlig for saa vidt Afgørelsen i det enkelte Tilfælde ikke beror blot paa en økonomisk Værdsætning af den skattepligtige Indkomst eller Formue, men paa bestemte juridiske Momenter[37]). Under Domstolene hører altsaa Afgørelsen af Spørgsmaalet om, hvilke Aktiver der ved Skatteberegningen skal medtages, i Modsætning til Spørgsmaalet om den Værdi, hvortil de skal ansættes.

b. Hvor Skønnet, der skal udøves, maa siges at være væsentlig teknisk administrativt, f. Eks. det politimæssige Skøn, om en Forsamling under aaben Himmel efter Grl. § 86 kan betragtes som »farlig for den offentlige Fred«, vil Afgørelsen sædvanlig være unddraget Domstolene.

c. Endelig kan det være, at der til Afgørelsen kræves en faglig Sagkundskab, medens egentlige juridiske Hensyn kun spiller en ringe Rolle. I saa Fald vil Afgørelsen i Reglen være henlagt til Myndigheder, hos hvem denne Sagkundskab særlig er repræsenteret, og som efter deres Sammensætning og Virkemaade nærmest maa betragtes som administrative, f. Eks. Sessioner til Bedømmelse af, om en Værnepligtig kan anses for tjenstdygtig og da til hvilken Art Tjeneste, Epidemikommissioner til at træffe Foranstaltninger mod smitsomme Sygdomme efter L. (Nr. 138) 10. Maj

---

ikke Meningen med dette Forslag at afskære nogen fra at føre Skatteklager op til Domstolene«.

[37]) Af den rige Domspraksis fremhæves, som Afgørelser, der anerkender Domstolenes Prøvelsesret: U. f. R. 1906 S. 427, 1907 S. 169, S. 178, S. 508, S. 671, S. 886, 1908 S. 69, S. 311, S. 783, 1909 S. 264 (Højesteretsdomme), S. 672, 1910 S. 804, 1911 S. 259, S. 763 (H. R. D.), S. 824, 1912 S. 111, S. 212 (H. R. D.), 1913 S. 769, S. 777, S. 881, 1915 S. 50, S. 292, 1918 S. 38, 1920 S. 394 (H. R. D.), 1916 S. 857, 861 (vedrørende Ejendomsskyld), og omvendt som Afgørelser, der undrager Skattespørgsmaal fra Domstolenes Prøvelse: 1907 S. 441 (vistnok urigtig), 1908 S. 85 (H. R. D.), 1909 S. 779, 1913 S. 746, 1914 S. 176, S. 914 (H. R. D.); 1914 S. 57, 1919 S. 27

1915, særlig dens § 32, 2. Stk., hvorefter ikke engang Erstatningsspørgsmaal kan indbringes for Domstolene, endvidere i Tilfælde af smitsomme Sygdomme hos Husdyrene Politimyndighederne efter Dyrlægens Indstilling og Landbrugsministeren, jfr. (Nr. 156) 14. April 1920 særlig § 7, 1. Stk., og § 19; efter dennes 2det Stykke er Adgang til at bringe Erstatningsspørgsmaal for Domstolene udtrykkelig afskaaret, men der kan forlanges Taksation af 3 uvildige, af Retten udmeldte Mænd. Derimod maa Landvæsenskommissionerne, for saa vidt de paakender offentligretlige Forhold, snarere siges at handle som en Slags administrative Retter, idet det efter L. 30. Decbr. 1858 i det væsentlige er de sædvanlige Rettergangsformer, som finder Anvendelse paa dem. Ved den Tilføjelse, der ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 4 er gjort til Rpl. § 43, forudsættes Landvæsenskommissionerne endogsaa at kunne være egentlige »ekstraordinære Retter«.

Er der Tvivl, om et Forholds Afgørelse hører under Administrationen eller Domstolene, har disse for saa vidt Prioriteten, som det efter Bestemmelsen i Grl. 1915 § 70 (rev. Grl. 1866 § 72) tilkommer dem at paakende »ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grænser«, d. v. s. om de juridiske Betingelser for vedkommende Øvrighedshandlings Gyldighed[38]). Om den nærmere Forstaaelse af denne Bestemmelse maa dog henvises til Statsretten[39]). Hvor omvendt et Spørgsmaal klart er undergivet Administrationens endelige Afgørelse, maa Afvisning fra Domstolene finde Sted ex officio[40]).

VI. Ifølge Rpl. § 1, 2. Stk. er Rettergangsmaaden ved visse Retter, saaledes navnlig ved Rigsretten, jfr. L. 3. Marts 1852, Sessionerne, jfr. Værnepligtsl.

(ifølge L. 1912 § 38, sidste Stk. afskaaret fra under Udpantning for Skatten at rejse Indsigelse for Fogeden). Jfr. endelig om et blandet Forhold H. R. D. i U. f. R. 1919 S. 543.

[38]) Jfr. f. Eks. U. f. R. 1908 S. 786, S. 829, 1911 S. 230, 1914 S. 343, 1915 S. 113, 1917 S. 637, 1918 S. 487, 1923 S. 126; cfr. derimod 1909 S. 16, S. 586, 1911 S. 891, 1913 S. 594, 1915 S. 159, 1917 S. 48, S. 614, 1918 S. 292, 1922 S. 725.

[39]) Jfr. Matzen Statsforfatningsret III. S. 214 ff.

[40]) Jfr. U. f. R. 1916 S. 183.

8. Juni 1912 §§ 8 og 9, og ved de gejstlige og militære Retter, undtagne fra Retsplejelovens Omraade og behandles derfor heller ikke her i denne Fremstilling. Hvad gejstlige Sager angaar, maa det dog erindres, at ingenlunde alle Sager mod Gejstlige hører under de gejstlige Retter (Provsteretten og Landemodet), men alene saadanne Sager, som angaar gejstlige Tjenstmænds Pligter og Forhold i Embedsførelsen[41]). Med Hensyn til Militære er efter Rpl., nemlig ved en Lov (Nr. 542) af 4. Oktober 1919[42]), de militære Retter[43]) bortfaldet, og Sager mod Militære behandles altid ved de borgerlige Retter. Borgerlige Sager mod Militære forudsættes ved Loven, der kun handler om Straffesager, at skulle behandles paa sædvanlig Maade. Ogsaa almindelige (civile) Straffesager behandles saaledes med ganske faa Lempelser, og kun ved Behandlingen af de særlige »militære Straffesager«, som de nærmere bestemmes i Lovens § 3[44]), gøres der større Afvigelser, der navnlig gaar ud paa at henlægge Paatalemyndigheden til de militære »Rettergangschefer«, som dog herved bistaas af de juridisk uddannede Auditører. Det maa herefter ogsaa anses for en Selvfølge, hvad der allerede var udtrykkelig udtalt i Rpl. § 173, at Militære altid maa være pligtige at aflægge Vidnesbyrd for de borgerlige Domstole efter de almindelige Regler.

VII. Som allerede flere Gange berørt, falder Retsplejen i to Hovedafdelinger, den borgerlige Retspleje til Gennemførelse af almindelige, private eller offentlige Retskrav, og Strafferetsplejen, som til Hovedopgave har at haandhæve Statens Straffemyndighed. Den nøjagtigere Fastsættelse af Grænsen mellem disse Afdelinger vil finde Sted i Læren om Strafferetsplejen, hvor dennes Omraade nærmere bestemmes.

---

[41]) Jfr. Matzen og Timm: Haandbog i den danske Kirkeret S. 242—4.

[42]) Jfr. om denne Axel Petersen i Nordisk Tidskrift for Strafferet 1922 S. 257—298.

[43]) Bortset fra et Undtagelsestilfælde i Lovens § 43.

[44]) Jfr. herom Domme i U. f. R. 1920 S. 666 og S. 903 med Redaktionsbemærkninger, 1921 S. 577 samt Troels G. Jørgensen i 1921 B S. 1—6.

§ 2.

Hovedtræk af Retsplejens, særlig den danske Procesreforms Historie.

I. Angaaende det nærmere om vor Retsplejes Udvikling indtil Chr. V.' Lov maa henvises til Retshistorien[1]).

Som et betegnende Træk maa navnlig fremhæves den lidet indgribende Virksomhed, Retten udfoldede ved Sagens Behandling. Dette fulgte oprindelig allerede deraf, at Retten bestod af Kredsens frie, selvstændige Mænd, der mødte paa Tinge, og som allerede ved deres store Tal var ganske ude af Stand til at udfolde en mere aktiv Ledelse. Men selv efter at den kongelige Ombudsmand og hans Fuldmægtig var kommet til at indtage en mere fremtrædende Stilling, forandredes dette Forhold ikke væsentlig, men det vedblev at være Parterne selv, der optraadte som Processens Hovedpersoner. Selv den egentlige dømmende Virksomhed tilkom ikke Retten i den Forstand, hvori det gælder i Nutidens Retspleje. Herefter træffer jo Retten efter en nøje Prøvelse af hele den faktiske Sammenhæng en Afgørelse af Sagen. Men paa den Tid begrænsede Rettens Virksomhed sig i det væsentlige til at anordne Foretagelsen af de formelle Akter, Jernbyrd og senere navnlig Ed med Mededsmænd, hvormed Parten selv afgjorde sin Sag. Tanken hermed var vel nok, at naar Parten foretog disse Handlinger, kunde man gaa ud fra, at hans Paastand var rigtig. og for saa vidt kunde de med en vis Ret betegnes som Bevismidler. Men de var i hvert Fald af ganske formel Karakter, nogen virkelig Prøvelse af den materielle Sammenhæng fandt ikke Sted.

Medens dette var den almindelige Ordning, var der dog enkelte Sager, hvori der skete Afvigelse herfra. Dette galdt for det første i de Tilfælde, hvor Sagen behandledes under

---

[1]) Jfr. Matzen: Retshistorie. Offentlig Ret II., navnlig S. 8, 44 ff., 97 ff., Om Bevisreglerne i den ældste danske Proces i Universitetets Indbydelsesskrift i Anledning af Kongens Fødselsdag 1893, navnlig S. 7 ff., 41 ff., 106 ff., Nellemann: Procesm. S. 300 ff., Sylow: Den materielle Bevisteoris Udviklingshistorie. 1878.

Medvirkning af »Nævninger« eller »Sandemænd«, idet disse havde til Opgave at granske Sagens sande Sammenhæng. Fremdeles finder der navnlig i Tidsrummet henimod Chr. V.' Lov en stadig videre Udvikling af Vidnebeviset Sted, og derved banedes Vejen for en fri materiel Bevisbedømmelse, hvori der dog skete Indskrænkning ved de Regler, som havde udviklet sig i Praksis om Vidners Lovfasthed, navnlig efter den kanoniske Rets Forbillede.

II. Danske Lov betegner i flere Retninger et Brud med den tidligere Udvikling.

Efter den udøver nemlig Dommeren en ret indgribende Virksomhed med Hensyn til Sagens Gang og Oplysning, og dette lige saa vel i borgerlige Sager som i Straffesager, idet en Sondring mellem dem paa den Tid endnu slet ikke var gennemført. Han forudsættes saaledes at kunne ifalde Ansvar, naar Sagen ikke er blevet tilstrækkelig oplyst[2]). Han kan ikke blot frit udspørge de af Parterne fremstillede Vidner om Sagens Sammenhæng[3]), men ogsaa i visse Tilfælde selv lade Vidner indstævne[4]), udmelde Syns- og Skønsmænd[5]), ja endogsaa indkalde Parterne selv til personlig Afhøring[6]).

Hvad Bevisførelsen angaar, er det nu væsentlig den »materielle Bevisteori«, der har sejret, idet det er Parternes Opgave at fremkalde Dommerens Overbevisning angaaende den faktiske Sammenhæng, medens Afgørelse ved Ed kun undtagelsesvis finder Anvendelse, jfr. navnlig 1—14—5 og 8. Ved Bevisbedømmelsen er Dommeren dog ikke stillet ganske frit, men er — hvad der stod i Forbindelse med de ringe personlige Garantier, som Datidens Dommerstand ofte frembød — i ret vidt Omfang bundet ved legale Regler, f. Eks. om, hvad der skal kræves til et gyldigt Vidnesbevis, jfr. de nærmere Bestemmelser herom i 1—13.

Paa Lovens Tid var Procesmaaden for en væsentlig Del mundtlig. Der omtales vel skriftlige Indlæg (»Forsætter«),

---

[2]) 1—5—3.
[3]) 1—13—17.
[4]) 1—13—25.
[5]) 1—17 og 1—5—14.
[6]) 1—9—17.

som dog forudsættes at blive oplæste for Retten[7]), og ligeledes skulde en vis Protokollation af, hvad der foregik i Retten, finde Sted. Men Dommeren var ikke udelukket fra at fælde sin Afgørelse alene paa Grundlag af, hvad der mundtlig var blevet anbragt for ham, eller i hvert Fald at tillægge det Betydning ved Siden af de skriftlige Anførsler.

III. Et fælles Træk for Retsplejen fra Chr. V.' Lov til op imod Nutiden er dens stadig stærkere Udvikling i Retning af Skriftlighed. Hertil bidrog for det første de Vanskeligheder, som under de i lange Tider ufuldkomne Former og med de ikke mindre ufuldkomne personlige Kræfter, som Retsplejen raadede over, den rent mundtlige Behandlingsmaade frembød ved de større og mere indviklede Sager. Dertil kom paa et senere Stadium Udviklingen af en særlig Sagførerstand, idet Sagførerne ofte fandt det bekvemmere at indlevere skriftlige Indlæg, som de kunde affatte, naar de fik Tid og Lejlighed dertil, fremfor at give personligt Møde i Retten. Endelig føjede sig dertil det særlig vægtige Hensyn, at kun naar hele Sagen foreligger skriftlig fikseret, bliver en egentlig Appel i Betydning af en Prøvelse af Sagen paa ganske samme Grundlag, som har foreligget i Underinstansen, mulig, og en saadan Kontrol vil der selvfølgelig ogsaa blive desto mere Trang til, jo færre Garantier Underretsbehandlingen frembyder.

Iøvrigt er den Retning, Udviklingen har taget, ganske forskellig for den borgerlige Retsplejes og for Strafferetsplejens Vedkommende.

Indenfor den borgerlige Retspleje medfører den gennemførte Skriftlighed, at Dommeren igen ganske trænges tilbage fra sin ledende Stilling indenfor Processen, og at det personlige Samkvem mellem Dommeren og Parterne næsten fuldstændig ophører. Ifølge den strenge »Forhandlingsmaksime« forholder Dommeren sig under Proceduren saa godt som passiv, idet det overlades til Parterne selv at fremføre, hvad de vil have taget i Betragtning, og Dommeren indskrænker sig til at fælde Dom paa Grund-

---

[7]) 1—9—10 og 1—8—6 (»Forsætter, som i Retten ere læste og paaskrevne«).

lag af det ved Parternes Selvvirksomhed fremkomne Materiale. I Stedet for Dommerens Procesledelse til Ordning og Fremskyndelse af Processen, træder stive Maksimer, saaledes navnlig »Eventualmaksimen«, som paalægger Parten straks at komme frem med alt, hvad han vil have tillagt Betydning. Gennem den juridiske Systematik blev disse Maksimer stadig udviklet yderligere og bidrog til at give vor borgerlige Retspleje den stive, ubevægelige og formalistiske Karakter, hvorved den trods al den Tid og Kraft, som den lagde Beslag paa, viste sig ude af Stand til at fyldestgøre det praktiske Nutidslivs Krav.

Indenfor Strafferetsplejen har en helt modsat Udvikling fundet Sted[8]). Efter Chr. V.' Lov foregaar Straffesagen mellem den sigtede og hans Anklager paa ganske lignende Maade som en civil Proces, og Dommeren bidrager ikke selv mere til Sagens Oplysning, end han paa Lovbogens Tid ogsaa gjorde i borgerlige Retstrætter. Men da Strafforfølgningen efterhaanden, navnlig paa Grund af Manglen af en tilstrækkelig effektiv Paatalemyndighed, viser sig altfor slap, kommer Dommeren mere og mere frem i Forgrunden. Det bliver hans Sag at bringe det fornødne Bevismateriale til Veje, det er ham, hvem Ansvaret for Sagens behørige Oplysning kommer til at paahvile. Processen udvikler sig da mere og mere i »inkvisitorisk« Retning, idet Tyngdepunktet ifølge den Udvikling, som foreligger afsluttet med Fr. 13. Oktober 1819, henflytes til Rettens Forhør. Dette kommer i første Række til at rette sig mod den sigtede selv, hvem der paalægges en ligefrem Retspligt til at svare, saaledes at der, naar han ikke gør det godvillig, kan anvendes Tvangsmidler mod ham, dels direkte som Fængsel paa Vand og Brød efter Rskr. 23. Oktbr. 1795 og paa visse Stadier af Udviklingen ligefrem Tortur for at faa ham til at bekende (en saadan Tortur kendtes saa godt som ikke efter D. L.)[8*]), dels det mere indirekte, som ligger i, at den sigtede kan holdes i Varetægtsfængsel paa ubestemt Tid, indtil Dommeren

---

[8]) Jfr. nærmere herom Goos: Den danske Straffeproces i Forhold til Strafferetsplejens Gruedsætninger fra Chr. V. Lov til Nutiden. Universitetsprogram 1880, og Munch-Petersen: Retsreformen med Hensyn til vor Strafferetspleje (1902) S. 4 ff.

[8*]) Kun i de særlige i 1—20 nævnte Tilfælde.

faar den ønskede Tilstaaelse af ham. Den blot mistænkte bliver saaledes stillet saa godt som retløst, idet han ganske prisgives Forhørsdommerens Vilkaarlighed.

Selvfølgelig var hele denne Udvikling ikke sket uden en vis Paavirkning ude fra, særlig fra tysk Procesret.

Hvad den borgerlige Retspleje[9]) angaar, havde »der gemeine Process«[10]) udviklet sig, væsentlig paa Grundlag af den Procesmaade, der først var opstaaet i det 12te Aarhundrede i de nord- og mellemitalienske Stæder. Den skyldtes til en vis Grad en Sammensmeltning af romerske og germanske Elementer, idet den fra Romerretten havde hentet Dommerens Frihed ved Bedømmelsen af Beviset[11]) — denne indskrænkedes dog efterhaanden ved en Række legale Bevisregler —, medens den fra den gamle tyske Retspleje, der i alt væsentligt mindede om vor egen gamle Proces, havde overført Dommerens passive Stilling overfor hele Procesgangen. Denne søgtes da nærmere reguleret derved, at Processen inddeltes i forskellige Afsnit, saaledes at hvad der ikke paa et vist Stadium var kommet frem, helt blev prækluderet — en Præklusion altsaa af endnu stærkere Virkning end den, der følger af den senere Tids Eventualmaksime. Ogsaa i Tyskland havde Procesmaaden udviklet sig mere og mere i skriftlig Retning, særlig for at muliggøre en egentlig Appel, og dette havde bidraget til at give den borgerlige Retspleje et stivt og virkelighedsfjendsk Præg[12]).

Gaar vi derefter til Strafferetsplejen, havde den ogsaa i Tyskland taget en ganske lignende Udvikling, som ovenfor skildret hos os. Den ældre germanske Rets Ordning, hvorefter ogsaa Strafferetsplejen udøvedes af selve Folket i Henhold til rent formelle Bevismidler som Renselsesed og Gudsdomme, havde under Datidens store Retsusikkerhed

---

[9]) Jfr. om den almindelige evropæiske Udviklingsgang Hagerup: Civilproces I. 3. Udg. S. 52—56.

[10]) Jfr. om denne i dens afsluttede Skikkelse G. W. Wetzell: System des ordentlichen Civilprozesses. 3. Aufl. 1878.

[11]) Jfr. om den romerske Proces F. Keller: Der römische Civilprozess. 6. Ausg. von Adolf Wach, Jul. Lassen: Forelæsninger over den romerske Privatret § 25, Lærebog § 22.

[12]) Jfr. om den historiske Udvikling i Tyskland nærmere Schmidt: Lehrbuch §§ 8—12, Stein: Grundriss §§ 16—22.

vist sig ganske utilstrækkelig til at værne Samfundet mod dets forbryderiske Elementer. Det stærkere repressive Middel, som tiltrængtes, havde man da fundet i den inkvisitoriske Proces, der først havde udviklet sig i den kanoniske Ret paa Grundlag af den senere romerske Straffeproces. Man hentede derfra ogsaa Torturen, som snart kom i rig Anvendelse, saaledes som det ogsaa har faaet Udtryk i Carl V.' »peinliche Gerichtsordnung« (»Constitutia Criminalis Carolina«) fra 1532; den kulminerede i Hekseprocesserne i Slutningen af det 16de og i det 17de Aarhundrede. Herefter begyndte Torturen at trænges tilbage, og den afskaffedes i Prøjsen saa godt som helt i 1740. Men Inkvisitionsprocessen bevaredes dog stadig, idet Dommerens Hovedvirksomhed nu gik ud paa, gennem »Forhørets Logik« og forskellige indirekte Tvangsmidler at fravriste den sigtede en Tilstaaelse[13]).

IV. Vor nyere Reformbevægelse tager sit Udgangspunkt i de to «Løfteparagraffer« i Grundloven af 5. Juni 1849, nemlig 76 og 79, som er gentaget først i rev. Grl. 28. Juli 1866 §§ 71 og 74 og senere i Grl. 5. Juni 1915 §§ 69 og 72, gaaende ud paa, at »Retsplejen bliver at adskille fra Forvaltningen efter de Regler, der fastsættes ved Lov«, at »Offentlighed og Mundtlighed skal saa snart og saa vidt som muligt gennemføres ved hele Retsplejen«, samt at »i Misgerningssager og i Sager, der rejser sig af politiske Lovovertrædelser, skal Nævninger indføres«. Lignende Bestemmelser som disse findes optaget i de fleste nyere Forfatningslove, og de Reformkrav, som de var Udtryk for, skyldtes da ikke alene eller i første Række særlige danske Forhold, men de bæres af mere almindelige Strømninger indenfor den evropæisk-amerikanske Retsudvikling[14]).

---

[13]) Jfr. om denne historiske Udvikling nærmere Munch-Petersen: Retsreformen med Hensyn til vor Strafferetspleje S. 13—16 og de dér anførte Skrifter, samt Hagerup: Straffeproces I., S. 13—33 Lærebog S. 3—17. Jfr. særlig om den meget beslægtede historiske Udvikling af Strafferetsplejen i Frankrig Garraud: Instruction criminelle I. §§ IV—VIII.

[14]) Jfr. nærmere Afhandling af Munch-Petersen om »Retspleje og Kultur« i Festskriftet i Anledning af Universitetets Aarsfest. 1913.

I Sammenhæng med de Frihedsbestræbelser, som rundt om i Evropa opstod i første Halvdel af forrige Aarhundrede, var der først og fremmest blevet rejst Krav om Strafferetsplejens Reform. Det historiske Grundlag for denne dannede vel Ordningen i England, hvor man allerede i Aarhundreder havde haft en offentlig og mundtlig Anklageproces under Medvirkning af Jury[15]). Men det umiddelbare Førbillede var dog nærmest den franske Straffeproces, som den efter Revolutionen var blevet udformet paa Grundlag af engelske Retstanker og blevet endelig kodificeret ved »Code d'instruction criminelle« af 1808[16]). Den adskilte sig navnlig fra den engelske ved den stærkt inkvisitoriske Karakter, som Forundersøgelsen havde bevaret, og som først gennem Indførelsen af en Forsvarer under Forundersøgelsen ved en Lov af 1897 er blevet afsvækket; navnlig ved Organisationen af en selvstændig Anklagemyndighed har fransk Ret ydet et væsentligt Bidrag til den moderne Strafferetsplejes Udvikling. Fra Frankrig bredte den nye Straffeproces sig efterhaanden over hele Sydevropa, ligeledes til Svejts, Belgien og Holland (i det sidste Land dog uden Jury). I Tyskland havde den under Napoleons Erobringskrige faaet fast Fod i Rhinprovinserne, og det lykkedes heller ikke efter den politiske Forbindelses Ophør igen at fortrænge den, men den tyske Reformbevægelse havde tværtimod her ligesom sin faste Borg, hvorfra den kunde gaa frem til Angreb, saasnart Lejlighed frembød sig. En saadan kom navnlig under Frihedsbevægelsen i 1848, og det lykkedes da ogsaa i den nærmest paafølgende Tid i de allerfleste tyske Stater at faa Straffeprocessen reformeret væsentlig efter fransk Mønster.

Efterhaanden som man imidlertid blev klar over, at adskillige af de Reformkrav, der rejstes med Hensyn til Strafferetsplejen, saaledes navnlig Kravet om Mundtlighed og Bevisfrihed, efter deres Natur lige saa vel maatte finde Anvendelse paa den borgerlige Retspleje, blev ogsaa denne inddraget under Reformbestræbelserne, især da den gamle, stive og langsomme Procesform viste sig ganske ude af

---

[15]) Jfr. nærmere Munch-Petersen: Retsreformen, navnlig S. 124—5.

[16]) Jfr. det anf. Skrift, navnlig S. 18, 97 ff., 121 ff.

Stand til at fyldestgøre de Krav, som Nutidens livlige Samkvem og Forretningsliv stillede. Atter her var da den franske Proces det vigtigste Forbillede, idet man i Frankrig igennem lange Tider havde haft en i det væsentlige mundtlig, om end ikke umiddelbar Procesmaade, som var blevet lovfæstet ved »Code de procédure civile« af 1806; paa denne har den engelske Ret haft en langt ringere Indflydelse end paa Straffeprocessen. Denne franske Civilproces var sammen med Kriminalprocessen blevet udbredt til en Række andre Lande. I Tyskland havde man vel allerede i Slutningen af det 18de Aarhundrede gjort et Forsøg paa en indgribende Reform af den borgerlige Retspleje, nemlig ved den prøjsiske »allgemeine Gerichtsordnung« af 1793. Men denne, der gik alt for vidt i Retning af at gennemføre det rene Official- og Undersøgelsesprincip, havde i det væsentlige lidt Skibbrud. Først efter Midten af det 19de Aarhundrede tog Reformbestræbelserne ogsaa med Hensyn til den borgerlige Retspleje paany Fart, og det lykkedes i flere af Enkeltstaterne at faa gennemført nye Procesordninger, saaledes navnlig den hannoveranske Civilprocesordning af 1850, der væsentlig hvilede paa den franske Ordning, men dog var iblandet enkelte særlig tyske Bestanddele.

Paa Grundlag af denne Udvikling kom der da efter det tyske Riges Oprettelse (nemlig i Begyndelsen af 1877) saavel en ny »Civilprozessordnung«[17]), der dog 1898 og 1909 er blevet revideret[18]), som en »Strafprozessordnung[19]), foruden en særlig »Gerichtsverfassungsgesetz«. Derimod indførtes der i Østrig allerede i 1873 en ny Straffeproces (»Strafprozess-Ordnung«)[20]), medens først i 1895 en Nyordning af den borger-

---

[17]) Af de forskellige Udgaver af denne maa fremhæves den i den »Guttentagsche Sammlung Deutscher Reichsgesetze« udkomne af Sydow und Busch.

[18]) Af senere Love, der har modificeret Civilprocesordningen, maa navnlig fremhæves en »Verordnung zur Entlastung der Gerichte« af 9. Septbr. 1915, ændret ved en Verordn. af 18. Maj 1916.

[19]) Jfr. en i samme Samling udkommen Udgave af Hellweg-Kohlrausch. De forskellige Bestræbelser, der har været udfoldet for at underkaste den tyske Straffeproces en gennemgribende Omordning, har hidtil ikke ført til noget positivt Resultat.

[20]) Jfr. særlig en af Löffler og Herrnritt besørget Udgave i »Manzsche Taschenausgabe der österreichischen Gesetze«.

lige Retspleje fulgte efter[21]). Denne udmærker sig, foruden ved en stærk Gennemførelse af »Officialmaksimen«, navnlig derved, at den i visse Retninger, saaledes ved at hjemle Afhøring af Parterne selv, har taget den engelske Proces til direkte Mønster[22]).

I Norge blev ved »Juryloven« eller Straffeprocesloven af 1. Juli 1887, der ved forskellige senere Love er blevet undergivet visse Ændringer, en moderne Straffeprocesordning indført[23]). Derimod blev Reformen af den borgerlige Retspleje først gennemført ved tre Love af 13. August 1915 om Domstolene, om Rettergangsmaaden for Tvistemaal og om Tvangsfuldbyrdelse[24]); disse Love skulde være traadt i Kraft den 1. Januar 1923, men ved en Lov af 19. Maj 1922 er deres Ikrafttræden udsat til den 1. Januar 1924.

Beslægtede Træk frembyder ogsaa den danske Processreforms Historie[25]). I dennes første Æra begrænsede Reformbestræbelserne sig til Strafferetsplejen. De begyndte i 1852, og efter nogle spredte Forsøg nedsattes i 1857 den første Proceskommission. I de følgende ti Aar gjordes der dels af Regeringen, dels ved privat Initiativ (Hother Hage) flere forgæves Forsøg paa at føre Sagen igennem. Man opgav da Tanken om en særskilt Reform af Strafferetsplejen, og i Henhold til en motiveret Dagsorden i Folketinget nedsattes i Begyn-

---

[21]) Nemlig ved Zivilprozessordnung og Jurisdiktionsnorm af 1. Aug. 1895, hvortil slutter sig Exekutions-Ordnung af 27. Maj 1896 og Gerichtsorganisationsgesetz af 27. Novbr. 1896. Den bedste Udgave af disse Love er af H. Schauer.

[22]) Jfr. om den østrigske Civilprocesordning nærmere Afhandlinger af H. Munch-Petersen i U. f. R. 1898 S. 691—716, og af Francis Hagerup i Tidsskrift f. Retsvid. 1899 S. 241—314.

[23]) Udgaver af denne Lov er besørget af B. Getz og F. Hagerup (2. Udgave 1890) og af P. Kjerschow (1897 med Tillæg af 1904).

[24]) En Udgave af Civilprocesloven er besørget af P. I. Paulsen (1917). Som Forarbejder til disse Love maa navnlig fremhæves nogle foreløbige »Udredninger og Udkast« af Bernhard Getz, udgivne af F. Hagerup (1902), endvidere fra 1902 et Udkast til Lov om Domstolenes Ordning og fra 1908 Udkast til Love om Rettergangsmaaden i Tvistemaal og om Tvangsfuldbyrdelse og foreløbig Retshjælp.

[25]) Jfr. om Reformens Historie indtil 1906 Rigsdagstid. for 1906—07, Tillæg A, Sp. 4113 ff.

delsen af 1868 den anden Proceskommission, som det blev paalagt at udarbejde Forslag til en Omordning af saavel den civile som den kriminelle Retspleje. Paa Grundlag af særlige Udkast fra Kommissionen vedtoges i 1872 Konkursloven, i 1873 Udpantningsloven og i 1874 Skifteloven. I 1875 havde Kommissionen udarbejdet et Udkast til en Lov om Strafferetsplejen, 1876 om Retsorganisationen[26]), og den afsluttede endelig i 1877 sit Arbejde med et Udkast til en Lov om den borgerlige Retspleje. Regeringen forelagde derefter i Rigsdagssamlingerne 1880—81 og 1881—82 tre Lovforslag, som i alt væsentligt stemmede med Kommissionens Udkast[27]), men de naaede ikke videre end til efter en første Behandling i Folketinget at blive sendte i Udvalg, hvorfra der ikke fremkom nogen Betænkning. I Rigsdagssamlingen 1889—90 og derefter igen i Samlingen 1890—91 forelagdes der, væsentlig paa Grundlag af Kommissionens Arbejde, et særligt Lovforslag om Tvangsauktioner, der den 9. April 1891 stadfæstedes som Lov. Men iøvrigt hvilede Sagen, navnlig paa Grund af den politiske Konflikt, der var opstaaet mellem Regeringen og Folketinget, til 1891, da der af Folketinget vedtoges en Beslutning, i Henhold til hvilken den tredje Proceskommission blev nedsat. Paa Grundlag af den tidligere Kommissions Arbejder udarbejdede denne nogle nye Udkast[28]), som fra et praktisk Synspunkt frembød forskellige Forbedringer; navnlig havde man for den borgerlige Retsplejes Vedkommende kunnet tage Hensyn til de Mangler og Ulemper ved Gennemførelsen, som i Mellemtiden havde gjort

[26]) »Udkast til Lov om Domsmagtens, den offentlige Anklagemyndigheds, Politimyndighedens samt Sagførervæsenets Ordning«.

[27]) Desuden to af en særlig Kommission udarbejdede Forslag om Retsafgifter og om Udgifterne i Strafferetsplejen og et i Justitsministeriet udarbejdet Forslag om Dommerlønninger.

[28]) Nemlig foruden de til de tidligere Kommissionsudkast svarende Udkast til »Lov om Domsmagtens, den offentlige Anklagemyndigheds, Politimyndighedens samt Sagførervæsenets Ordning« (i det følgende citeret som: K. U. t. R. O.), til »Lov om den borgerlige Retspleje« (K. U. t. B. R.) og til »Lov om Strafferetsplejen« (K. U. t. S. R.), nogle Udkast til Love om Retsafgifter, om offentlige Auktioner, der ikke er Tvangsauktioner, og om Lønninger m. m. for de i Lov om Domsmagtens Ordning omhandlede Embeds- og Bestillingsmænd.

sig følelige i den tyske Procesordning, og til de Midler til deres Afhjælpning, som særlig den østrigske Procesordning havde anvist. De nye Kommissionsudkast blev færdige i 1899. De forelagdes[29]) da efter det saakaldte »Systemskifte« i Samlingen 1901—02 for Rigsdagen og, efter her at være behandlede af Folketinget, igen det næste Aar som et samlet »Forslag til Lov om Rettens Pleje«. I de følgende Rigsdagssamlinger var Forslaget stadig paany fremme til Behandling. Der syntes imidlertid længe at være uoverstigelige Vanskeligheder for Gennemførelsen, idet dels de store Omkostninger, som Reformen formentes at ville føre med sig, vakte Betænkelighed, dels det ikke var muligt at opnaa Enighed mellem Rigsdagens to Ting om visse Punkter, navnlig om den Maade, hvorpaa Nævningerne skulde udtages.

I Samlingen 1906—07 fremsatte da Regeringen et noget omarbejdet og beskaaret Forslag. For at spare Omkostninger for Statskassen ved Gennemførelsen og undgaa Udgifter og Ulemper for Parterne og de øvrige Borgere havde man saaledes navnlig i det væsentlige udskudt Retsplejens Adskillelse fra Forvaltningen, i Forbindelse dermed opgivet Indførelsen af en særlig Anklagemagt og en deraf betinget egentlig Anklageproces, samt tillige stærkt begrænset Bevisumiddelbarheden. Forslaget blev forelagt i Landstinget og paany fremsat her i den følgende Samling. Først henimod Slutningen af denne blev det gjort færdigt af Landstinget, og det blev da efter en kort Behandling i Folketinget henvist til Fællesudvalg. Her lykkedes det omsider at samle et Flertal om et Kompromisforslag, som da blev vedtaget i begge Ting, og under 16. Juni 1908 blev det som »Lov om Rettens Pleje« stadfæstet af Kongen. Dens Ikrafttræden skulde dog ifølge dens § 998 være betinget af, at visse Love om Politiet, om Dommerlønninger og om Retsafgifter var udkommet. I Anledning af, at vedkommende Justitsminister ikke længe efter at være fratraadt sin Stilling var blevet arresteret for bedragerisk Forhold, rejste der sig imidlertid en stærk Bevægelse, som navnlig gik ud paa at mod-

[29]) Dog med Undtagelse af Udkastene til Love om Dommerlønninger og frivillige Auktioner.

sætte sig, at Loven blev publiceret under hans Navn. For at imødekomme denne Bevægelse forelagde da den nye Justitsminister i Efteraaret 1908 et nyt Forslag, hvorved man tillige benyttede Lejligheden til at rette nogle Unøjagtigheder og Ufuldstændigheder, som man havde fundet i Loven; hertil føjedes under Behandlingen i Rigsdagen enkelte mindre Ændringer. Loven stadfæstedes under 26. Marts 1909 af Kongen og indrykkedes som Nr. 53 i Lovtidende. Den skulde dog ifølge dens § 998 ikke træde i Kraft før tidligst den 1. Oktober 1910, og endvidere var dens Ikrafttræden betinget af de samme Tillægsloves Vedtagelse som Loven af 1908. Til Gennemførelse af disse Tillægslove fremsatte ogsaa Regeringen straks i Rigsdagssamlingen 1908—09 og ligeledes i Samlingen 1909—10 Forslag, men det lykkedes ikke at faa dem vedtaget. I Samlingen 1910—11 gennemførtes der dog en Lov om Oprettelse af et Statspoliti, der stadfæstedes under 13. Maj 1911. I Samlingen 1912—13 forelagdes igen en Række Forslag sigtende til at faa Retsplejeloven sat i Kraft, nemlig foruden til en Lov om selve dennes Gennemførelse, Forslag til Love om Retsafgifter, om Dommerlønninger, om Udgifterne i Strafferetsplejen, om frivillige Auktioner, om Tilvejebringelse af Retslokaler og om Indbetaling i Statskassen af en Del af Politikassens Midler til delvis Dækning af Udgifterne ved Retsplejereformens Gennemførelse. Disse Forslag naaede dog ikke videre end til at blive gjort til Genstand for Behandling i et Folketingsudvalg, der afgav Betænkning over Forslagene. Reformens endelige Gennemførelse mødte stadig Modstand, idet man fra nogle Sider fandt, at Reformen ikke gik vidt nok, fra andre Sider omvendt mente, at man overhovedet slet ikke behøvede nogen gennemgribende Reform, men kunde nøjes med mindre Ændringer paa det bestaaende Grundlag.

Det første Parti gik tilsidst af med Sejren, idet Regeringen i Samlingen 1913—14 forelagde et nyt Forslag til Lov om Rettens Pleje, der navnlig i Modsætning til Loven af 1909 gik ud paa at gennemføre en Adskillelse af Retsplejen fra Forvaltningen og at indføre Anklageprincippet i Strafferetsplejen. Dertil sluttede sig en Række Forslag til Tillægslove væsentlig overensstemmende med dem, der i den foregaaende Samling var forelagt Rigsdagen. Disse Forslag blev

med forskellige Ændringer vedtaget af Folketinget og blev ogsaa gjort til Genstand for Behandling i et Landstingsudvalg, der ved Samlingens Slutning afgav Betænkning. Men den Dag, da Sagens 2den Behandling var sat paa Dagsordenen i Landstinget, blev Rigsdagsarbejdet efter Regeringens Anmodning afbrudt i Anledning af, at Landstinget den foregaaende Dag, da der skulde stemmes om et Forslag til en ny Valglov, havde gjort sig ubeslutningsdygtigt.

Inden den næste Rigsdagssamlings Begyndelse var den store Verdenskrig udbrudt, og der fremsattes i denne Samling intet Forslag til Retsplejereformens Gennemførelse. Men i den følgende Samling, 1915—16, forelagdes der paany Rigsdagen Forslag, saavel til en ændret Affattelse af selve Retsplejeloven, hvorved ligeledes Retsplejens Adskillelse fra Forvaltningen og Anklageprincippet søgtes gennemført, som til de Bilove, hvoraf dens Ikrafttræden var betinget. Denne Gang lykkedes det endelig at faa Sagen bragt i Havn. Af Rigsdagen vedtoges: 1) en ny »Lov om Rettens Pleje«, 2) en Række Tillægslove, nemlig for det første Lovene om Dommerlønninger m. m. og om Retsafgifter, af hvis Vedtagelse Retsplejelovens Ikrafttræden ifølge § 1021 var afhængig, og endvidere Love om Udgifterne i Strafferetsplejen, om Tilvejebringelse af visse Retslokaler og en midlertidig Lov om offentlige Auktioner, der ikke er Tvangsauktioner[30]). Samtlige disse Love blev under 11. April 1916 forsynede med kgl. Stadfæstelse og som Nr. 90—95 indrykkede i Lovtidende.

Efter § 1021, 1. Stk., skulde Retsplejeloven først træde i Kraft, naar de nævnte Love var udkommet, og der derhos var forløbet 6 Maaneder efter Indrykkelsen i Lovtidende af en af Justitsministeren derom udstedt Bekendtgørelse, dog ikke senere end den 1. Oktober 1919. Ved Justitsministeriets Bekendtgørelse (Nr. 1) 2. Januar 1917 blev det derefter fastsat, at Loven skulde træde i Kraft den 1. Oktober 1919. Allerede før Lovens Ikrafttræden var den undergaaet visse Ændringer, nemlig dels ved en Lov (Nr. 364) 30. Juni 1919

[30]) Derimod blev et ligeledes af Regeringen forelagt Lovforslag om Indbetaling i Statskassen af en Del af Politikassernes Midler ikke vedtaget af Landstinget.

om Politiets Ordning[31]), dels ved to Love (Nr. 325 og 448) af 3. Juni og 4. August 1919 om Ændringer i og Tilføjelser til Lov om Rettens Pleje, ligesom Statstjenestemandsl. 12. Septbr. 1919 §§ 447—474 er traadt i Stedet for Lønningsl. (Nr. 91) 11. April 1916. Senere er Rpl. ændret ved forskellige Tillægslove, nemlig Nr. 737 af 22. December 1920, Nr. 274 af 6. Maj 1921, Nr. 66 af 13. Februar 1922, Nr. 300 af 30. Juni 1922, Nr. 559 af 15. December 1922 og Nr. 169 af 1. Maj 1923; af disse er navnlig Loven af 30. Juni 1922 af Betydning.

Ifølge § 1021, 2. Stk. gælder Loven ikke for Færøerne, men det vil ved særlig Lov være at bestemme, i hvilken Udstrækning dens Bestemmelser skal være anvendelige dèr. Der er udarbejdet dertil sigtende Forslag, men disse er endnu ikke gennemført.

Til at fremme Reformens videre Udvikling er der ifølge § 1023 nedsat et særligt Udvalg (»Retsplejeudvalget«), bestaaende af Dommere, Sagførere og Repræsentanter for Anklage- og Politimyndigheden, med den Opgave at drøfte saadanne Ændringer i og Tilføjelser til Retsplejeloven, hvortil der ved Lovens Anvendelse maatte vise sig Trang. Endvidere er der til Hjælp ved Retsplejelovens Gennemførelse i Henhold til §'ens sidste Stykke af Retsplejeudvalget nedsat et »Retsraad« paa 5 Medlemmer, valgte blandt eller udenfor Udvalgets Medlemmer. Dette Retsraad har til Opgave at yde Dommere, Sagførere eller andre til Retsplejen knyttede Personer, der maatte ønske det, Raad og Vejledning ved Retsplejelovens nærmere Gennemførelse. Retsraadets Virksomhed skulde efter Rpl. ophøre med Udgangen af 1922, men ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 86 er Tiden forlænget til Udgangen af 1924[32]).

---

§ 3.

Retsplejens Kilder og Literatur.

I. A. Hovedkilden til vor gældende Procesret er selvfølgelig Loven og da ganske særlig selve »Retsplej e-

[31]) Desuden var der under 30. Juni 1919 (som Nr. 365) kommet en ny Lov om Statspolitiet, jfr. ogsaa Instruks (Nr. 697) 30. Decbr. 1919.

[32]) Retsraadets Udtalelser (i det følgende citerede som: RR.) findes aftrykt i U. f. R. Afd. B.

loven«. Den inddeles i 5 »Bøger«, hvoraf den første omhandler Domsmagten m. m., den anden indeholder en Række fælles Bestemmelser for borgerlige Sager og Straffesager, den tredje behandler den borgerlige Retspleje, den fjerde Strafferetsplejen, og endelig den femte træffer forskellige Slutnings- og Overgangsbestemmelser. Første. tredje og fjerde Bog falder igen i flere »Afsnit«, og hele Loven inddeles foruden i (1043) Paragraffer i en fortløbende Række Kapitler (ialt 95).

Ved Fortolkningen af Loven maa de almindelige Fortolkningsregler finde Anvendelse. En ikke ringe Betydning maa der derefter ogsaa tillægges Forarbejderne til Loven, som de foreligger i Motiver til Kommissionsudkast og Regeringsforslag, i Udvalgsbetænkninger og i Forhandlingerne paa Rigsdagen[1]). Deres Betydning bestaar dog nærmest i, at

---

[1]) Af disse Forarbejder maa — foruden de tidligere omtalte Kommissionsudkast af 1875—77 og dermed omtrent overensstemmende Regeringsforslag af 1880 og 1881, samt Kommissionsudkastene af 1899 — fremhæves: Regeringsforslagene i det følgende (citeret som: R. F.) af 1901, der nøjagtig stemmede med Kommissionsudkastene, men dog som ovenfor berørt udelod Udkastene om Dommerlønninger og om offentlige Auktioner, i Rigsdagstid. 1901—02, Tillæg A, Sp. 2089—3400 (ogsaa kommet særskilt; ved Henvisninger til Motiverne vil sædvanlig Sidetallet i de som Bilag til disse Forslag trykte Bemærkninger blive anført i Parentes), Folketingets Udvalgs Betænkning (i det følgende citeret som F. B.) i Tillæg B, Sp. 2185—2392; 1902—3 et i Folketinget fremsat R. F., der nu fremtraadte som et samlet »Forslag til Lov om Rettens Pleje«, væsentlig paa Grundlag af F. B. i den forrige Samling, i Tillæg A, Sp. 1725—2234 (ogsaa kommet særskilt), F. B. i Tillæg B, Sp. 21—76, F. Udvalgets Erklæring og Indstillinger til 3dje Behandling, Sp. 133—144, Folketingets Forslag (i det følgende citeret som F. F.) i Tillæg C, Sp. 125—624, Landstingets Udvalgs Betænkning (i det følgende citeret som: L. B) i Tillæg B, Sp. 2089—2320; 1903—4 R. F. fremsat i Landstinget i den af Folketinget i forrige Samling vedtagne Skikkelse, i Tillæg A, Sp. 1797—2298, L. B. i Tillæg B, Sp. 5--200, Ændringsforslag til 3dje Behandling, Sp. 217—274, Landstingets Forslag (i det følgende citeret som: L. F.) i Tillæg C, Sp. 129—610 jfr. 1705, F. B. i Tillæg B, Sp. 1061—1258, F. F. i Tillæg C, Sp. 1035—1578 jfr. 1707, Landstingsudvalgets Erklæring over dette Forslag i Tillæg B, Sp. 1649, Folketingsudvalgets Erklæring, Sp. 1751, Beretning fra Fællesudvalget, Sp. 2229—2232; 1904—5 R. F. fremsat i Folketinget i den af dette i den forrige Samling ved

de kan tjene til Vejledning ved at belyse, hvilke praktiske Motiver Lovens Bestemmelser maa antages at skyldes, men det maa dog være selve disse Bestemmelser efter deres objektive Ordlyd og de Formaal, som de efter deres Indhold og Sammenhæng fremtræder som bestemte til at tjene, der maa være afgørende[2]). Ifølge den rent praktiske Funktion, som Retsplejen skal udfylde, er den saakaldte »Formaalsfortolkning« her i ganske særlig Grad paa sin Plads.

B. Retsplejeloven tilsigter vel at give en almindelig Kodifikation af vor civile og kriminelle Proces, men den er dog ikke i alle Retninger at anse for udtømmende. For det første er der visse særlige Grene af Retsplejen, som helt udelukkes fra dens Omraade, jfr. § 1, 2. Stk. Fremdeles er der adskillige Retsplejeforhold, som Loven slet ingen Bestemmelse giver om. Dette gælder navnlig om en Række Forhold henhørende til den saakaldte »materielle Procesret«, der behandler visse Grænsespørgsmaal mellem den materielle Ret og Procesretten og de to Retsomraaders gensidige Indvirkning paa hinanden, saaledes om Dommes Retskraft, om Succession i Partsforholdet, og i det væsentlige ogsaa om Bevisbyrden, jfr. dog eksempelvis § 230, § 298, sidste Stk., §§ 352, 2. Stk. og 408, 2. Stk., og om Betydningen af Proceserklæringer, særlig af egen Tilstaaelse. Netop med Hensyn til Bevis-

---

eneste Behandling vedtagne Skikkelse, dog med Rettelse af enkelte Unøjagtigheder, i Tillæg A, Sp. 1951—2436, F. F. i Tillæg C, Sp. 31—516 jfr. 1527, L. B. i Tillæg B, Sp. 701—740, L. F. i Tillæg C, Sp. 1041—1524 jfr. 1575, Landstingsudvalgets Erklæring over F. F. i Tillæg B, Sp. 1171, Fællesudvalgets Beretning, Sp. 1795; 1905—6 R. F. fremsat i Landstinget i den af dette sidst vedtagne Skikkelse, Tillæg A, Sp. 1905—2387, vedtaget igen af Landstinget i samme Skikkelse, Tillæg C, Sp. 33 jfr. 527, vedtaget af F. T. i samme Skikkelse som i forrige Samling, Tillæg C, Sp. 39—524 jfr. 529, Fællesudvalgets Beretning, Tillæg B, Sp. 2089; 1906—7 i Landstinget fremsat nyt R. F., Tillæg A, Sp. 3641—4132. — Om de videre Forslag og Forhandlinger, der først førte til Lovene af 1908 og 1909 og senere til Loven af 1916, maa henvises til de Steder af Rigsdagstidende, henholdsvis for 1907—8 og 1908—9 og for 1913—14 og 1915—16, som i Lovtidende er anført ved L. (Nr. 53) 26. Marts 1909 og (Nr. 90) 11. April 1916.

[2]) Jfr. for den tyske Civilprocesordnings Vedkommende Wach: Handbuch S. 281 ff.

reglerne vil dog Grænsebestemmelsen ofte kunne volde Tvivl, jfr. nærmere herom nedenfor under Læren om Bevis. I andre Tilfælde henviser Loven selv til supplerende Regler, saaledes i § 255 ved Spørgsmaalet om Partens Kompetence til »Lovgivningens almindelige Regler«, i § 257, før den blev ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 26, med Hensyn til Proceshabiliteten til »den borgerlige Rets Regler«, og i en Række af §§ til bestemte gældende Love, f. Eks. i § 336 til L. 24. Maj 1879, i § 515 til Forsikringslovgivningen, i §§ 654, 666 og 667 særlig til Skifteloven, Lov om Tvangsakkord udenfor Konkurs og Konkursloven, og endelig paa flere Steder indenfor Strafferetsplejen, saaledes i § 683, §§ 687—689, §§ 721—726, § 997 og § 1018 til den materielle Straffelovgivning og adskillige andre Love. Desuden er der flere af de i Lovene opstillede Begreber, som selv uden udtrykkelig Henvisning nødvendig tiltrænger en nærmere Bestemmelse, f. Eks. »Part«, »Rettergangsfuldmægtig« og mange andre.

Ogsaa iøvrigt maa der paa Omraader, hvor Loven ikke fremtræder som udtømmende, være Mulighed for at anvende udenfor Loven liggende Retskilder. Der vil saaledes navnlig kunne blive Spørgsmaal om at tage et vist Hensyn til den tidligere Lovgivning og til den Retsudvikling, der netop i særlig Grad for Processens Vedkommende var sket gennem Domstolenes Praksis og sædvanemæssige Retsdannelser. Men dette bør dog altid kun kunne ske efter en nøje Prøvelse af, om den hidtil gældende Ordning af det paagældende Forhold fuldtud stemmer med Retsplejelovens Grundsætninger. Det er saaledes ganske klart, at alle i den tidligere Procesret udviklede Regler om Bevisers Vægt maa være bortfaldet med den frie Bevisbedømmelse, som den nye Lov indfører. For Procesrettens videre Udvikling paa Grundlag af Retsplejeloven vil Domstolens Retsudøvelse spille den sædvanlige Rolle.

Ogsaa Analogi maa der kunne blive Anvendelse for, for saa vidt den almindelige Betingelse for denne, væsentlig Lighed i de praktiske Grunde, er til Stede, og den ikke ifølge Lovens udtømmende Ordning af vedkommende Forhold særlig maa anses for at være udelukket.

Endelig vil Betragtninger hentede fra »Forholdets« eller »Sagens Natur« spille den sædvanlige Rolle, dels

ved Fortolkningen af Lovens positive Bestemmelser, dels mere selvstændig ved Afgørelsen af Spørgsmaal, hvorpaa Loven ikke selv giver Svar. Det er dog af Vigtighed at betone, at det er særlig procesretlige Betragtninger, som her maa være de afgørende, idet det gælder om, gennem en Afvejelse af de forskellige Retsplejehensyn paa Grundlag af den ved Loven fastslaaede, almindelige Ordning at finde den bedste Løsning i hvert enkelt Tilfælde.

II. A. Hvad Procesliteraturen angaar, har en stor Del af den tidligere danske Procesvidenskab ved den nye Retsplejelov tabt sin praktiske Betydning. Fremhæves maa dog A. S. Ørsteds for sin Tid saa grundlæggende Arbejder, særlig i »Eunomia«, og fra den nyere Tid: P. G. Bang og J. E. Larsen: Systematisk Fremstilling af den danske Procesmaade, trykt i Juridisk Tidsskrift (29.—40. Bind) og tillige udkommet selvstændigt i 5 Bind (1841—43), J. Nellemann: Civilprocessens almindelige Del (3. Udgave 1887) og Den ordinaire civile Procesmaade (4. Udgave 1892) samt et Skrift om mundtlig Rettergang i civile Sager (1874), som dog paa de fleste Punkter er forældet, J. H. Deuntzer: Om Forligsmægling i civile Sager (3. Oplag 1898), Den ekstraordinære Civilproces (2. Udgave 1894), Om Appel i civile Sager (3. Udgave 1898) samt den som Manuskript trykte Fremstilling af den danske Civilproces (1901), endelig H. Munch-Petersen: Den danske Civilproces i Hovedtræk. Første til fjerde Afdeling (1906—1915), ligeledes trykt som Manuskript[3]). Særlig angaaende den tidligere Straffeproces foreligger der af J. E. Larsen: Forelæsninger over den danske Criminalproces (i »Samlede Skrifter«. Tredie Afdeling, andet Bind. 1857) og af C. Goos nogle, dog kun litograferede Forelæsninger (1888)[4]). En kortfattet Fremstilling af den nye Ordning efter Retsplejelovene af 1908 og 1909 giver H. Munch-Petersen's Skrift »Den nye Retspleje belyst i sine Grundtræk« (1908 med Tillæg 1917); et tidligere Skrift af samme Forfatter: »Retsreformen med Hensyn til vor Strafferetspleje«[5])

---

[3]) I det følgende er denne Fremstilling citeret blot som: Civilproces.

[4]) Desuden en kort Oversigt af Johan Bulmer (1916).

[5]) I det følgende citeret som: »Retsreformen«.

(1902) beskæftiger sig særlig med Reformen af Straffeprocessen paa Grundlag af de da foreliggende Forslag. Kortere Oversigter over den nye Retsplejeordning paa Grundlag af Loven af 1916 er udgivet af Fr. Kretz: Retsplejereformen, og Aug. Goll: Lov om Rettens Pleje af 11. April 1916 i populær Fremstilling[6]).

B. Af fremmed Literatur har den norske paa Grund af den nære Forbindelse, der gennem lange Tider har bestaaet mellem den danske og norske Ret, særlig Betydning. Det ældre Hovedværk er A. Schweigaard's »Den norske Proces« (Første Bind. Femte Udgave. 1891, Andet Bind. Fjerde Udgave. 1893, Tredje Bind. Anden Udgave. 1885). Hertil slutter sig i nyere Tid Francis Hagerup: Forelæsninger over den norske Civilproces i 4 Dele (2. Udgave 1903—7), og af den samme Forfatter: Den norske Straffeproces i 2 Bind (2. Udgave 1904—5). Paa Grundlag af den nye Civilproceslov er der under Medvirkning af P. J. Paulsen kommet en tredje Udgave af det førstnævnte Værk i 3 Bind (1918—19)[6*]). Af Straffeprocessen foreligger der ogsaa en forkortet Fremstilling af Hagerup: Lærebog i Straffeprocesret (1921). Til den norske Straffeproceslov er der udarbejdet en udførlig Kommentar i 2 Bind af Olaf Salomonsen (1911 og 1913). Særlig for Appellens Vedkommende maa fremhæves B. Getz: Om Paaanke til højere Ret i civile og kriminelle Sager (1884). Forholdsvis mindre Betydning for os har gennemgaaende den svenske Processlitteratur. Nævnes kan dog G. Broomé: Allmänna civilprocessen (2. uppl. 1890), E. Kallenberg: De ordinära devolutiva rättsmedlen i den svenska civilprocessen (2. uppl. 1922), Svensk Civilprocesrätt I.—II. (1917—22), og med særligt Hensyn til moderne Reformbestræbelser Ivar Afzelius: Grunddragen af Rättegångsförfarandet i Tvistemål (1882), samt for Strafferetsplejen Åke Hassler: Förfarandet i brottmål före domsförhandling (1923). Af den med den svenske nærbeslægtede finske Civilprocesret foreligger der en Fremstilling af R. A. Wrede: Finlands gäl-

---

[6]) En kort Fremstilling af Reformens Hovedbetydning gives i et lille Skrift af Viktor Brun om Retsreformen.

[6*]) Jfr. ogsaa Erik Solem: Civilprocesreformen i Praksis (1918).

lande Civilprocessrätt i 2 Bind, hvoraf det første er kommet i 3. Oplag 1922, og af O. Hj. Granfelt: Sammandrag av föreläsningar över Finlands Civilprocessrätt (3. uppl. 1919).

Paa Grund af den internationale Karakter, der præger den nyere Tids Retsplejereformer, vil ogsaa den øvrige evropæiske Procesliteratur afgive betydningsfulde Bidrag til den dybere Forstaaelse af vor egen Retspleje[7]).

I første Række gælder det om den tysk-østrigske Retsvidenskab, idet ganske særlig de tyske og østrigske Procesordninger i mange Retninger har tjent til umiddelbart Forbillede for vor nye Ordning. Af den tyske Literatur maa særlig fremhæves, for Civilprocessens Vedkommende Ad. Wach's dog ufuldendte »Handbuch des deutschen Civilprozessrechts«. 1885 (i Bindings Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft) og sammes: Vorträge über die Reichs-Civilprocessordnung (2. Aufl. 1896), J. W. Planck: Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts. I.—II. Band (1887—1896), Richard Schmidt: Lehrbuch des deutschen Civilprozessrechts (2. Ausg. 1906), Konrad Hellwig: Lehrbuch des deutschen Civilprozessrechts. I.—III. Band (ufuldendt, 1903—1908) og navnlig dennes System des Deutschen Zivilprozessrechts. I.—II. 1. (1912), ligeledes ufuldendt, men af Paul Oertmann suppleret med det manglende Bind. II. 2. (1919), Jakob Weissmann: Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts I. og II. (1903—1905), G. Kleinfeller: Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts (2. Ausg. 1910) samt kortere Oversigter i H. Fitting: Der Reichs-Zivilprozess (12.—13. Ausg. 1907), Otto Fischer: Lehrbuch des deutschen Zivilprozess- und Konkursrechts (1918) og Friedrich Stein: Grundriss des Zivilprozessrechts (1921). Af de forskellige Kommentarer til den tyske Civilprocesordning maa særlig fremhæves den oprindelig af L. Gaupp udgivne, senere som den Gaupp-Stein'ske betegnede, men i de sidste Udgaver alene under Navnet Friedrich Stein fremtrædende: Die Zivilprozessordnung für das deutsche Reich I. og II. (11. Aufl. 1913).

For Straffeprocessens Vedkommende maa som det klassiske Hovedværk fremhæves Julius Glaser:

[7]) Jfr. herved Oversigterne i U. f. R. 1916 B S. 195—7, 1917 B S. 173—4.

Handbuch des Strafprozesses I.—II. (i Bindings Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft. 1883—85), som ogsaa tager noget Hensyn til den særlige østrigske Straffeproces; Bind III., omhandlende das Verfahren vor den Schwur- und den Schöffengerichten, er forfattet af Friedrich Oetker (1907). Af systematiske Lærebøger maa fremhæves A. v. Kries: Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts (1892), Ullmann: Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts (1893), Bennecke: Lehrbuch des deutschen Reichsstrafprozessrechts (2. Udg. ved Beling. 1890), Birkmeyer: Deutsches Strafprozessrecht (1898), Binding: Grundriss des deutschen Strafprozessrechts (5. Aufl. 1904), E. Rosenfeld: Der Reichsstrafprozess (4.—5. Ausg. 1912), Graf zu Dohna: Das Strafverfahren systematisch dargestellt (1913). Hovedkommentaren til den tyske Straffeprocesordning er forfattet af E. Löwe (14. Aufl., bearbeitet von Werner Rosenberg. 1914).

Af Literaturen om den østrigske Civilproces maa fremhæves: Franz Klein: Pro futuro (1891), der gav Stødet til Reformen i Østrig, samme Forfatter: Vorlesungen über die Praxis des Civilprocesses (1900); af Lærebøger: Schuster v. Bonnott: Österreichisches Zivilprozessrecht (4. Aufl. 1907), Rudolf Pollak: System des österreichischen Zivilprozessrechts (1906), E. Schrutka von Rechtenstamm: Grundriss des Zivilprozessrechts (i »Grundriss des Österreichischen Rechts«. 1909). En »Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen vom 1. August 1895« er besørget af Georg Neumann. I.—II. Bd. (2. Aufl. 1907—08). — Af Fremstillinger af den østrigske Straffeproces maa nævnes: Friedrich Rulf: Der österreichische Strafprozess systematisch dargestellt, bearbeitet von W. Graf Gleispach (4. Ausg. 1913) og Ernst Lohsing: Österreichisches Strafprozessrecht in systematischer Darstellung (1912).

Af den franske Procesliteratur kan for Civilprocessens Vedkommende nævnes: E. Garsonnet & Cézar-Bru: Traité théorique et pratique de procédure; af dette Værks tredje Udgave er der kommet 6 Bind (1912—15), men der mangler endnu 3. Kortere Fremstillinger haves

i de samme Forfatteres: Précis de procédure civile (9° ed. 1923), og i E. Glasson: Précis théorique et pratique de procédure civile. Tome I. og II. (2°. ed. 1908). Med Hensyn til Straffeprocessen har i den nyeste Tid R. Garraud: Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure criminelle, hvoraf der hidtil er kommet 3 Bind (1907—12), afløst det tidligere Hovedværk af Faustin Hélie: Traité de l'instruction criminelle, 8 vol. (2°. ed. 1866—67)[8]).

For den engelske Proces' Vedkommende viser der sig ogsaa paa dette Omraade en vis Mangel paa egentlige systematiske Fremstillinger. Nævnes kan dog med Hensyn til Civilprocessen: Ernst Schuster: Die bürgerliche Rechtspflege in England (1887), G. Fahlcrantz: Rättegångsväsendet i England med svenska paralleller (1885) (begge dog tildels forældede), og navnlig som givende en klar Oversigt over Hovedtrækkene: W. Blake Odgers: The principles of Pleading, Practice and Procedure in Civil Actions in the High Court of Justice (8. ed. 1918). Et udførligt Materiale til Belysning af den borgerlige Retsplejes Praksis indeholder de aarlig udkommende »The Annual Practice« og »The Annual County Courts Practice«.

Angaaende Straffeprocessen kan nævnes de klassiske Værker af Stephen: History of the Criminal Law of England, 3 vol. (new and revised edition 1883) og: General View of the Criminal Law of England (2. ed. 1890), samt Archbold: Pleading and Evidence in Criminal Cases (25. ed. 1918) og en kortere Oversigt af G. Glover Alexander: The Administration of Justice in Criminal Cases (1915)[9]). En Fremstilling af den engelske Strafferetsplejes Hovedtræk findes ligeledes i Harries' »Principles of the Criminal Law«. 10. ed. by Charles L. Attenborough (1904) og i Kenny's Outlines of Criminal Law. 5. ed. 1913.

Særlig indgaaende behandles i engelsk Ret Læren om

---

[8]) For den med den franske nærbeslægtede italienske Straffeproces er Hovedværket Vincenzo Manzini: Trattado di Procedura Penala Italiana. 2 Vol. (1914).

[9]) En Oversigt over den amerikanske Retspleje giver Simon E. Baldwin: The American Judiciary (1914).

Bevis (»evidence«), jfr. saaledes navnlig Skrifter af Stephen og Taylor.

---

§ 4.

Begrænsning i Tid for Proceslovenes Anvendelse[1]).

I. At en Proceslov træder i Kraft, maa som Hovedregel betyde, at den kommer til Anvendelse paa alle de Proceshandlinger, der foretages efter dens Ikrafttræden, medens de allerede foretagne beholder den Virkning, der tilkommer dem efter den tidligere Lovgivning. Den nye Proceslov finder altsaa ikke blot Anvendelse paa alle de Sager, der anlægges, eller isolerede Retsforfølgningsakter, der foretages, efter at Loven er traadt i Kraft, men det maa ogsaa, for saa vidt ikke særlig Undtagelse er gjort, lige saa vel antages at gælde med Hensyn til senere Processkridt i en allerede paabegyndt Domssag eller Retsforfølgning.

A. At alle borgerlige Retssager eller Straffesager, der paabegyndes efter Lovens Ikrafttræden, maa behandles efter dennes Regler, er klart udtalt eller forudsat ved Bestemmelserne i §§ 1033, 1. Stk. og 1039, jfr. Tillægsl. 4. Aug. 1919 § 3; herefter kommer det i borgerlige Sager an paa, hvornaar Sagen er »tingfæstet«, i Straffesager paa, hvornaar Tiltale er rejst. En tilsvarende Ordning er ved § 1037 udtrykkelig fastslaaet med Hensyn til foreløbige Sikringsmidler, som først efter Lovens Træden i Kraft bringes i Anvendelse, og med Hensyn til Fuldbyrdelsen, selv om den sker af Domme afsagte efter den tidligere Procesordning, ved § 1036, 1. Stk.[2]), og § 1040, 2. Pkt.; det samme maa sikkert gælde om offentlige Forlig afsluttede under den gamle

---

[1]) Jfr. Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 116—19, Straffeproces I. S. 99—103, Lærebog S. 28—29,, Deuntzer: Privatrettens alm. Del, 2. Udg. S. 85—86, Wach: Handbuch §§ 17, 18, Schmidt: Lehrbuch § 23.

[2]) Saaledes maa der ved Forkyndelsen ogsaa af tidligere Domme medfølge en Udskrift af hele Dommen til Overlevering til den, for hvem Forkyndelsen sker, i Medfør af Rpl. §§ 156 og 158, jfr. RR. Nr. 4 i U. f. R. 1920 B S. 89. — En lignende Ordning gælder ogsaa efter den norske Straffeproceslov 1. Juli 1887 § 493, Ikrafttrædelseslov 14. Aug. 1918 § 103.

Ordning. Naar der tilføjes »med de af Forholdets Natur flydende Lempelser«, vil dette kunne faa Betydning, f. Eks. hvis den ældre Dom fastsætter en anden Eksekutionsfrifst[3]) eller andre Tvangsmidler, end den nye Ordning hjemler.

Det gør i Almindelighed ingen Forskel, om det materielle Retsforhold, som Sagen eller Retsforfølgningsskridtet har Hensyn til, er stiftet før eller efter Retsplejelovens Ikrafttræden; dette findes udtrykkelig udtalt med Hensyn til Ægteskabssager i Lov (Nr. 276) 30. Juni 1922 § 90. Adgangen til at gaa til Domstolene kan nemlig ikke betragtes blot som en Side ved den materielle Ret, saaledes at dens nærmere Ordning skulde være uforanderlig bestemt ved Rettens Stiftelse, men Retsvejen kan kun staa aaben under de Betingelser og i de Former, som Proceslovene til enhver Tid hjemler. Ogsaa Reglerne om Bevis og om Undtagelse fra Eksekution maa, skønt dette undertiden omtvistes[4]), betragtes som Procesregler, der finder Anvendelse ogsaa paa tidligere stiftede Retsforhold. Kun hvor netop Parternes Vedtagelse har en vis Betydning til at bestemme Retsmidlets Karakter, kan der for ikke at gribe forstyrrende ind i den saaledes tilvejebragte retlige Ordning være Tale om at fravige Hovedsynspunktet. Hertil er der dog næppe tilstrækkelig Grund, hvis den nye Ordning i alt væsentligt stemmer med den tidligere. Dette gælder saaledes om Behandlingen af Gældsbrevssager efter Rpl. Kap. 41 smh. med Reglerne i Fr. 25. Januar 1828, og med Hensyn til saadanne hjemler da ogsaa § 1034 uden videre Overførelse af den nye Lovs Regler paa tidligere stiftede Retsforhold[5]), cfr. derimod fra den ældre Tid Vekselproceslov 28. Maj 1880 § 11, som netop paa Grund af Forskellen i de materielle Vekselregler kun lod sine Bestemmelser komme til Anvendelse

[3]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R., Sp. 202 (306).

[4]) Saaledes betragter Hagerup: Civilproces I. S. 117—118 Reglerne om Undtagelse fra Eksekution som civilretlige. Derimod maa en under den ældre Proceslov paabegyndt Forældelse af Eksekutionskraften blive uden Betydning, naar en saadan Forældelse ikke længere kendes efter Rpl., jfr. RR. Nr. 3 i U. f. R. 1920 B S. 89; jfr. særlig om Appel til Stadfæstelse for at opnaa Fornyelse af en i 1916 afsagt Doms Eksekutionskraft R R. Nr. 171 i U. f. R. 1923 B S. 57.

[5]) Jfr. om en Værnetingsvedtagelse før Rpl. RR. Nr. 125 i U. f. R. 1922 B S. 141.

paa Veksler, der var udstedte, efter at Veksell. 7. Maj s. A. var traadt i Kraft. Derimod kunde maaske en materiel Uret blive Følgen, hvis f. Eks. paa Grund af en Forandring i Reglerne om umiddelbar Retsforfølgning en saadan bragtes til Anvendelse mod en Skyldner, som, dengang han indgik Kontrakten, kun ifølge sin udtrykkelige Vedtagelse kunde blive undergivet en saadan. For at undgaa dette forbeholder § 1036, 2. Stk., med Hensyn til tidligere oprettede Pantebreve i faste Ejendomme Reglerne i Udpantningsl. 29. Marts 1873 § 15, 1. Stk., saa at umiddelbart Udlæg paa Grundlag af et saadant Pantebrev, i Modsætning til hvad nu Rpl. § 478, 3) hjemler, kun skal kunne ske ifølge Parternes Vedtagelse[6]).

B. Et beslægtet Hensyn til at beskytte »velerhvervede Rettigheder« har ført Lovgiveren til i §§ 1027, 1028, jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 32, § 1031 og tildels (nemlig for saa vidt angaar dem, der ved Lovens Ikrafttræden har Autorisation) § 1029 at sikre Retsembedsmænd og Sagførere deres tidligere eller nogenlunde tilsvarende Stillinger, jfr. dog en Indskrænkning i § 1032, 2. Stk. med Hensyn til de af det offentlige antagne Sagførere, der kun beholder deres Hverv som Forsvarere. Af Frygt for at forstyrre de allerede beskikkede Underretssagføreres Stilling har man ved § 1031, 1. Pkt., jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 33, endogsaa væsentlig udvidet deres Kompetence (nemlig til at møde for begge Landsretter og for Sø- og Handelsretten i alle Sager)[7]). Videre, end strenge juridiske Hensyn kunde føre til, gaar ogsaa Bestemmelserne i §§ 1030, 1031, 2. Pkt. og tildels § 1029, idet de nemlig beskytter den blotte Udsigt, som de paagældende efter den ældre Lovgivning vilde have haft til at opnaa en vis Stilling.

---

[6]) Derimod maa private Forlig, der er godkendte i en Forligskommission før Rpl.'s Ikrafttræden, kunne tjene som gyldigt Eksekutionsgrundlag, selv om Betingelserne efter § 478, 2), 2. Stk., cfr. dog Tillægsl. 30. Juni 1922 § 43, ikke er opfyldte; jfr. derimod om det Tilfælde, at Godkendelsen først finder Sted efter Lovens Ikrafttræden, RR. Nr. 15 i U. f. R. 1920 B S. 158.

[7]) Ifølge § 1031, 2. Stk. havde der allerede kort efter Lovens Stadfæstelse fundet en tilsvarende Udvidelse af Kompetencen Sted for de Underretssagførere, som inden 1. Januar 1914 havde anmeldt at have Bopæl i København eller Københavns Amt, jfr. Bekg. (Nr. 214) 13. Juli 1916.

C. Hvor der bliver Spørgsmaal om at bringe den nye Lov til Anvendelse paa senere Processkridt under en allerede før Lovens Ikrafttræden paabegyndt Domssag eller Retsforfølgning, kommer der et vægtigt Modhensyn frem, nemlig Hensynet til den Forstyrrelse, som let vilde voldes, om man forsøgte at føje de to forskellige Ordninger sammen. Dette Hensyn gør sig med særlig Styrke gældende ved Retsplejeloven, som i saa mange Retninger betegner et bestemt Brud med den gamle Ordning[8]), og man har da sædvanlig tillagt det den overvejende Vægt fremfor den Betænkelighed, der ganske vist ogsaa kan gøre sig gældende ved for længe at vedblive med at anvende den gamle Ordning, at det nemlig let kan føre til en faktisk Sammenblanding af de to Systemer.

a. Hvad borgerlige Domssager angaar, har da dette Hensyn til at undgaa en Forening af den ældre skriftlige Behandlingsmaade og den nye mundtlige Procedure bestemt Lovgiveren til den Ordning, alene at lade den nye Lovs Regler finde Anvendelse paa de Sager, som »tingfæstes« (sædvanlig ved Stævningens Forkyndelse, jfr. § 279, 2. Stk.) efter den Dag, Loven er traadt i Kraft, dog at Forligsmægling, der i Medfør af den ældre Lovgivning har fundet Sted ved Forligskommissionerne, bevarer sin Gyldighed[9]), jfr. § 1033. En lignende Bestemmelse er ogsaa med Hensyn til Ægteskabssager truffet ved L. (Nr. 276) 30. Juni 1922 § 89, som dog nærmest har Hensyn til den materielle Retsordning. Derimod skal Behandlingen af de Domssager, hvori Stævning ved Lovens Ikrafttræden allerede er forkyndt, tilendebringes efter de hidtil gældende Regler[10]). For at undgaa Vanskeligheder, der muligvis kunde opstaa ved

---

[8]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R., Sp. 200 (303).

[9]) Denne Tilføjelse har forøvrigt ikke her i Loven den samme praktiske Betydning som i Kommissionsudkastet (§ 531), idet dette ved §§ 140 og 141 henlagde Forligsmæglingen til Retten.

[10]) Paa lignende Maade er Forholdet ogsaa ordnet i Indførelsesloven til den tyske C. P. O. § 18 og i den franske Code de procédure art. 1041 og ligeledes i den norske Ikrafttrædelseslov 14. Aug. 1918 § 98. Derimod lægger Indførelsesloven til den østr. C. P. O. Art. XLVII Vægt paa det Tidspunkt, da den egentlige Realitetsbehandling i Sagen er begyndt.

den fulde Gennemførelse heraf, er der dog givet Retten Beføjelse til at bestemme hensigtsmæssige Lempelser i Behandlingsmaaden; om ved hvilken Ret denne Fortsættelse af Sagen skal foregaa, gives der i §'ens sidste Stykke nærmere Regler. Det maa imidlertid staa Sagsøgeren frit for at frafalde den tidligere Stævning og derefter begynde Sagen forfra i Overensstemmelse med den nye Lovs Regler. For at lette ham Adgang hertil er det bestemt, at han, naar han meddeler Modparten Stævning overensstemmende med den nye Lov, derved skal antages lovlig at have frafaldet sin tidligere Stævning, saalænge den ikke var irettelagt (nemlig ved den tidligere Procesordnings »Inkamination« eller »Anhængiggørelse«)[11]; det kan altsaa navnlig ikke paadrage ham Sagsomkostninger, at han ikke forfølger den videre.

I de Tilfælde, hvor Behandlingen iøvrigt foregaar efter den gamle Ordning, skal der ifølge § 1035 ogsaa med Hensyn til Appel forholdes efter dennes Regler. For ikke at gøre Overgangsperioden for lang har man imidlertid betydelig forkortet de hidtil gældende Appelfrister (i Almindelighed 4 eller 6 Maaneder), men Oprejsning skal kunne bevilges efter de hidtil gældende Regler[12].

b. Derimod havde man for Straffesagers Vedkommende oprindelig anset Hensynet til, at den sigtede saa snart som muligt kunde opnaa den større Betryggelse, som den nye Ordning skulde give ham, for det overvejende, og derfor ved § 1039 bestemt, at alle Straffesager, som paa den Tid, Loven traadte i Kraft, endnu ikke var optaget til Doms, skulde behandles efter de nye Regler[13]. Ved Tillægsl. 4. Aug. 1919 § 3 blev Bestemmelsen dog ændret saaledes, at Rpl.'s Regler alene skulde finde Anvendelse paa Straffesager, hvori der paa den Tid, Loven traadte i Kraft, endnu ikke var rejst Tiltale[14]. Selvfølgelig maa Gyl-

---

[11]) Jfr. Civilproces I. S. 195.

[12]) Jfr. Civilproces II. S. 139 ff.

[13]) Lignende ogsaa f. Eks. efter Indførelsesloven til den tyske Straffeprocesordning § 8.

[14]) Efter den norske Straffeproceslov 1. Juli 1887 § 492 kommer det an paa, hvornaar Sagen er »iretteført«.

digheden af de allerede foretagne Retshandlinger bedømmes efter den tidligere Lovgivning. Der skulde dog ved kgl. Anordning gives nærmere Regler om Behandlingen af saadanne Overgangssager[15]), jfr. Anordn. (Nr. 494) 12. Sept. 1919, der dog kun træffer Bestemmelse om, ved kvilken Ret Sagens Behandling skal finde Sted.

Med Hensyn til Appel af Straffedomme har man ved § 1040, jfr. Tillægsl. 4. Aug. 1919 § 4, lagt Vægt paa den paaankede Doms Afsigelsestid, saaledes at alle Domme, som er afsagte, før Loven træder i Kraft, skal appelleres efter de ældre Regler, medens omvendt de nye Regler skal finde Anvendelse paa alle Domme, der er afsagte efter dette Tidspunkt, selv om hele Sagens Behandling er foregaaet efter den ældre Ret.

Endelig aabnes der ved § 1041 en vid Adgang til Genoptagelse af Straffesager, der er afsluttede før Lovens Ikrafttræden. I Forbindelse hermed kan da ifølge § 1042, sidste Pkt., Spørgsmaalet om Erstatning for uforskyldt Udstaaelse af Straf m. m. afgøres i Overensstemmelse med den nye Lov. Ellers skal derimod ifølge den samme §, 1. Pkt., Lovens Regler angaaende Oprejsning for uforskyldt Anholdelse, Varetægtsfængsel eller Udstaaelse af Straf kun komme til Anvendelse, naar vedkommende Forhold helt eller delvis har fundet Sted efter Lovens Ikrafttræden.

c. Hvad angaar senere Skridt, der foretages under en allerede før Lovens Ikrafttræden paabegyndt Retsforfølgning til Fuldbyrdelse eller Sikring, maa Reglen sikkert være, at den maa fortsættes under den samme Lovs Regler, hvorunder den er begyndt, idet der ellers vilde kunne opstaa altfor vanskelige Forhold. Naar der saaledes i § 1036, 1. Stk., og § 1040, 2. Pkt., staar, at med Hensyn til Dommens Fuldbyrdelse bliver — selv om Dommen er afsagt, inden Loven traadte i Kraft — Reglerne i denne Lov at anvende (med de af Forholdets Natur flydende Lempelser), ligger det nærmest at tænke paa det Tilfælde, hvor disse Regler i deres fulde Omfang kan komme til

---

[15]) Ogsaa for Sager, der ved Lovens Ikrafttræden var optaget til Dom uden dog endnu at være paadømte.

Anvendelse, idet Fuldbyrdelsen ikke allerede er begyndt under den ældre Lov, jfr. saaledes ogsaa efter den hidtil gældende Ret Tvangsauktionsl. 9. April 1891 § 52, 2. Stk., og K. L. 25. Marts 1872 § 150[16]), cfr. derimod Skiftel. 30. Novbr. 1874 § 93. Endnu klarere er dette udtrykt med Hensyn til de foreløbige Sikringsmidler i § 1037, hvorefter den nye Lovs Regler alene skal følges, for saa vidt Sikringsmidlerne »først bringes i Anvendelse« efter Lovens Træden i Kraft.« Dette støttes yderligere ved en Modsætningsslutning fra § 1038, der som en særlig Humanitetsforskrift lader de nyere mildere Regler om Arrest paa Person komme til Anvendelse ogsaa til Fordel for Skyldnere, som ved Lovens Ikrafttræden maatte være belagte med saadan Arrest.

II. I Forholdet til andre Love, der berører det samme Omraade som Retsplejeloven, maa selvfølgelig Tidsprioriteten være bestemmende, saaledes at alle saadanne Love, der er ældre end Rpl., maa formodes at være ophævede ved denne. Ganske ubetinget kan dette dog ikke gælde. Sagen er nemlig, at Rpl. af 1916 paa de fleste Punkter hviler paa de tidligere Love af 1908 og 1909, og ikke ved dens sidste Udgivelse i alle Retninger blev bragt à jour, ligesom ogsaa den oprindelige Lov af 1908 først i sidste Øjeblik blev vedtaget og derfor ikke helt igennem var blevet sammenstemt med de mange andre Love, som netop det Aar saa Lyset. Disse Betragtninger finder navnlig Anvendelse paa de processuelle Forskrifter, som indeholdes i Alimentationsloven (Nr. 130) 27. Maj 1908 Kap. 4, og som noget er ændrede ved L. (Nr. 113) 29. April 1913 §§ 5 og 6. Skønt der intet siges derom i Rpl., kan der ingen Tvivl være om, at disse Bestemmelsers vedvarende Gyldighed er forudsat som selvfølgelig. Herfor kan ogsaa anføres, at det efter disse Forskrifters specielle Natur er særlig nærliggende at underforstaa dem som gældende ved Siden af Rpl.'s almindelige Regler om Underretsprocedure, og at deres nøje Sammenhæng med den materielretlige Ordning af de paagældende

---

[16]) I Indførelseslov til den tyske C. P. O. § 21 siges det ligeledes: »Eine vor dem Inkrafttreten der Civilprozessordnung anhängig gewordene Zwangsvollstreckung ist nach den bisherigen Prozessgesetzen zu erledigen.« Jfr. ogsaa den norske Ikrafttrædelseslov 14. Aug. 1918 §§ 99, 104, 106.

Forhold gør det næsten nødvendigt at opretholde dem, saalænge de materielle Retsregler bevares uforandrede[17]). Som et andet Forhold kan nævnes Reglerne om Forretningsbøgers Beviskraft i L. (Nr. 98) 10. Maj 1912 § 6, der sikkert maa underforstaas som Supplement til Bestemmelsen i § 307, 2. Pkt.

Love, der er udkommet mellem Rpl.'s Stadfæstelse og dens Ikrafttræden, maa, naar ikke andet særlig er bestemt, antages at skulle bevare deres Gyldighed ogsaa efter det sidstnævnte Tidspunkt. Dette gælder saaledes Loven om Voldgift i Handeler med Husdyr (Nr. 311) 22. Juni 1917, der forøvrigt senere er blevet fornyet ved L. (Nr. 234) 12. Juni 1922.

---

§ 5.

Stedlige Grænser for Proceslovenes Anvendelse[1]).

Det er klart, at der maa gælde visse Grænser for Anvendelsen af en Stats Retsplejelove, at f. Eks. den danske Proceslovgivning ikke kan komme til Anvendelse overalt. Ved den nærmere Fastsættelse af disse Grænser gør der sig i visse Retninger beslægtede Synspunkter gældende som ved Spørgsmaalet om Tidsbegrænsninger for Proceslovenes Virkning, men Rpl. indeholder ikke, saaledes som om det sidste Spørgsmaal, almindelige Regler derom, men kun forskellige spredte Bestemmelser og Forudsætninger. Paa Grund af den store Betydning, som Spørgsmaalet om de stedlige Grænser for Proceslovenes Virkekreds ifølge det rige internationale Samkvem i Nutiden maa have, skal der her meddeles en Oversigt over den danske Procesrets Stilling til Spørgsmaalet. Derimod maa den nærmere Udredning af dette henvises dels til den internationale Privat- og Proces-

---

[17]) Jfr. Bentzon: Familieret 2. Udg. S. 401, Skadhauge i U. f. R. 1921 B. S. 169, J. M. Cirk. (Nr. 195) 16. Septbr. 1919. Dette er ogsaa fast antaget i Praksis.

[1]) Jfr. Ørsted i Eunomia IV. S. 113—139, Hagerup: Civilproces I. S. 74—116, og særlig med Hensyn til Erstatningsansvaret ved Skibssammenstød, Axel Møller's Skrift herom. Anden Del. 1915 S. 129—69.

ret[2]), dels for enkelte Forholds Vedkommende til Steder i den følgende Fremstilling, hvor Behandlingen af disse Forhold finder sin naturlige Plads.

I. Det almindelige Synspunkt til Bestemmelse af Omraadet for Proceslovenes Anvendelse maa være »Territorialprincippet«: Alle Proceshandlinger, der foretages paa et vist Territorium, maa være undergivet dettes Love (»lex fori«). Denne Ordning er sikkert ogsaa forudsat ved Retsplejelovens Regler.

Det gør saaledes ved Anvendelsen af disse sædvanlig ingen Forskel, om Parterne er Indlændinge eller Udlændinge[3]). Disse har for det første samme »Partshabilitet« som Indlændinge. Dog gælder det ifølge Rpl. § 323 som noget særligt, at en Udlænding, naar han optræder som Sagsøger, og det forlanges af Sagsøgte, skal stille Sikkerhed for mulige Sagsomkostninger (»cautio judicatum solvi«). Men herfra gøres der igen Undtagelse, for saavidt danske i vedkommende fremmede Stat er fritaget for saadan Sikkerhedsstillelse, og dette er Tilfældet med Hensyn til alle Sta-

---

[2]) Jfr. L. v. Bar: Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts 2. Aufl. II. Bd. (1889) 11. Buch, den samme: Lehrbuch des internationalen Privat- und Strafrechts (1892) S. 168—206, og Lehrbuch des internationalen Strafrechts und Strafprozessrechts (1910) S. 349—531, F. Meili: Das internationale Civilprozessrecht. I—III. Teil (1904—06), A. Weiss: Manuel de droit international privé (8° ed. 1920) Livre IV., J. Westlake: A Treatise on Private International Law. (5. ed. 1912) S. 304—364, A. V. Dicey: The conflict of Laws. (1896), C. A. Reuterskjöld: Handbok i svensk privat international rätt (1907) S. 40—74, samt Afsnit i forskellige Procesværker, saaledes Wach: Handbuch § 19, Schmidt: Lehrbuch §§ 23, 45—47.

[3]) Dette er ogsaa den almindelige Regel efter fremmede Lovgivninger. Dog gøres der efter engelsk—nordamerikansk Ret Undtagelse med Hensyn til Statsborgere fra et Land, hvormed Processtedets Stat er i Krig, idet Borgere fra et fjendtligt Land ikke anerkendes som Procesparter, skønt dette synes at komme i Strid med Art. 23 h. i det paa Haagerkonferencen i 1907 vedtagne Reglement for Landkrigen, jfr. Bekgør. (Nr. 37) 20. Januar 1910, hvorefter det skal være forbudt at erklære de Modpartiets Undersaatter tilhørende Rettigheder for bortfaldne eller suspenderede eller at afvise de dem tilkommende Retsklager, jfr. Hagerup anf. Sted S. 83—84.

ter, der har tiltraadt den saakaldte »Haager-Konvention« af 17. Juli 1905[4]), jfr. Bekg. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art. 17[5]). Fremdeles staar ifølge Rpl. § 330 Adgangen til at opnaa fri Proces ogsaa Udlændinge aaben, men dog ifølge §'ens sidste Stykke med den Begrænsning (det saakaldte »Reciprocitets- eller Retorsionsprincip«), at vedkommende fremmede Stat ikke stiller danske ringere end Indlændinge i saa Henseende. Ved den nævnte Haager-Konvention, jfr. Bkg. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art. 20 ff., er Undersaatterne i de Stater, der har sluttet sig til Konventionen, blevet stillede lige paa dette Punkt. Endelig finder som Regel ogsaa de sædvanlige Værnetingsbestemmelser Anvendelse paa Søgsmaal mod Udlændinge, jfr. § 248. Men for saa vidt der ikke gives nogen Ret i Riget, ved hvilken Sagen imod Udlændingen herefter kunde anlægges, hjemles der ved den nævnte Paragrafs 2. Stykke indenlandske Sagsøgere Adgang til at benytte et særligt Undtagelsesværneting, idet det — for saa vidt ikke særlige traktatmæssige Bestemmelser er til Hinder derfor — i Sager angaaende Formueretsforhold skal være dem tilladt at sagsøge Udlændingen i den Retskreds, hvor han ved Stævningens eller Forligsindkaldelsens Forkyndelse opholder sig (om end Opholdet er nok saa kortvarigt) eller har Gods[6]). Ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 25 er dog

---

[4]) Denne traadte i Stedet for en tidligere Konvention af 14. Novbr. 1896 med Tillægsprotokol af 22. Maj 1897, jfr. Bekg. (Nr. 115) 14. Juli 1899, Art. 11. — Jfr. om de forskellige Haager-Konventioner I. Dittmann: Die sechs Haager Abkommen über internationales Privatrecht und Zivilprozessrecht. 1914.

[5]) Disse Stater er, foruden Danmark, Norge, Sverrig, Tyskland, Østrig-Ungarn, Frankrig, Belgien, Holland, Luxemburg, Svejts, Italien, Portugal, Spanien, Rusland, Rumænien og Czekoslovakiet.

[6]) Jfr. som et vist Forbillede fra den tidligere Lovgivning Pl. 30. Novbr. 1821. — Lignende Bestemmelser (dog at Skyldnerens blotte Ophold ikke er tilstrækkeligt til at begrunde Værneting, men der kræves Tilstedeværelse af Gods) indeholder den norske Civilproceslov § 32, den tyske Civilprocesordning § 23, den østrigske Jurisdiktionsnorm § 99 (disse begrænser dog ikke Retten til at benytte dette Værneting til Indlændinge), samt den svenske Lov af 20. Marts 1891. Efter denne Lov kan en Udlænding søges dels dèr, hvor han antræffes, dels, for saa vidt angaar en Forpligtelse, han har indgaaet der i Riget, eller Gæld, som han under

den irrationelle Begrænsning til det Tilfælde, at det er en Indlænding, der er Sagsøger, blevet slettet. Overfor svenske Undersaatter er der ved »Mellemrigsloven« 19. Febr. 1861 § 6 hjemlet en almindelig Adgang til, naar de har opholdt sig her i Landet i længere Tid end 8 Uger, under dette Ophold at søge dem for Gæld eller anden Forpligtelse, hvor de findes[7]).

Med Hensyn til Proceshabilititeten maa det derimod komme an paa de internationale Regler om den privatretlige Handleevne. Ifølge vor Ret bestemmes denne sædvanlig efter Lovene paa det Sted, hvor vedkommende Part hører hjemme[8]), og den Undtagelse, man undertiden af Hensyn til den indenlandske Omsætnings Sikkerhed gør ved at behandle den efter sit Hjemsteds Love umyndige Part som myndig, naar han efter Lovene paa det Sted, hvor han opholder sig ved Retshandelens Indgaaelse, vilde være det, kan efter sin Karakter og Begrundelse næppe finde Anvendelse paa processuelle Forhold[9]).

Iøvrigt maa det for Proceslovenes Anvendelse være ligegyldigt, om det materielle Retsforhold, som Processen drejer sig om, ifølge den internationale Privatrets Regler er undergivet en anden Lovgivning. Hvad særlig Bevisreglerne angaar, maa disse vel sædvanlig henføres til Procesretten og

---

Ophold i Riget ellers har paadraget sig, tillige paa det Sted indenfor Riget, hvor der findes ham tilhørende Gods, eller hvor Forpligtelsen blev indgaaet eller Gælden opstod; dog gøres der Undtagelse med Hensyn til danske i Medfør af den til Mellemrigslovens § 6 svarende Bestemmelse i Förordn. af 15. Juni 1861 § 9, jfr. herom i det hele Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt II. S. 337—347. Langt videre gaar den franske Code civil art. 14, idet den giver en almindelig Adgang til i Frankrig at sagsøge fremmede for enhver Forpligtelse, som de i Frankrig eller i Udlandet har indgaaet med en Franskmand. Jfr. om denne Bestemmelse nærmere Weiss anf. Sted S. 612 ff.

[7]) Jfr. om disse Bestemmelser nærmere nedenfor ved Behandlingen af Værneting i borgerlige Sager.

[8]) Jfr. Deuntzer: Privatrettens almindelige Del. 2. Udg. S. 94 ff., Holger Federspiel: Den internationale Privatret i Danmark. Almindelig Del. 1909. S. 258 ff.

[9]) Cfr. dog tysk Civilprocesordning § 55, norsk Civilproceslov § 40, 2. Stk., jfr. Hagerups kritiske Bemærkninger til denne Bestemmelse anf. Sted. S. 86.

da bestemmes efter lex fori, men enkelte af dem maa snarere betragtes som Formforskrifter ved Retsforholdets Stiftelse og da være undergivet samme Lovgivning som dette[10]).

Det gør endelig i Almindelighed ingen Forskel, om vedkommende Proceshandling foretages til Brug for en Retssag her i Landet eller for en Retssag, der verserer i Udlandet, jfr. § 195 og § 296, sidste Stk. Ved Optagelse af Beviser til Brug ved borgerlige Retssager i Udlandet hjemles der dog en vis Afvigelse herfra, idet § 195, sidste Pkt., i Overensstemmelse med den tidligere Forskrift i L. (Nr. 161) 18. December 1897 § 7, udtaler, at naar der i Anmodningen om en saadan Bevisoptagelse er forlangt iagttaget en særskilt Form eller Fremgangsmaade, skal dette saa vidt muligt ske, medmindre det maa anses for at være utilstedeligt efter de derom gældende Lovbestemmelser[11]).

II. Naar en Stat for sit eget Vedkommende gennemfører Territorialprincipet, er det en ret naturlig Konsekvens, at den ogsaa anerkender de i et andet Land foretagne Proceshandlinger som gyldige, naar blot de opfylder de i vedkommende Land gældende Lovforskrifter. Dette faar praktisk Betydning i de ikke faa Tilfælde, hvor en i Udlandet foretaget Procesakt har Karakteren af en Forudsætning for videre Processkridts Foretagelse her i Landet, idet den netop danner Grundlaget for den Afgørelse, der her skal træffes, eller ønskes gjort til Genstand for Tvangsfuldbyrdelse her i Landet. For Strafferetsplejens Vedkommende har dog forskellige Modhensyn hidtil stillet sig i Vejen for denne Tankes nærmere Gennemførelse. Derimod har indenfor den borgerlige Retspleje den ved det internationale Samkvem fremkaldte Trang ført Staterne til i ret vidt Omfang at tage Hensyn til de indenfor andre civilliserede Stater foretagne Proceshandlinger, og dette gælder ogsaa for den danske Stats Vedkommende.

A. Saaledes vil for det første Forkyndelser af Stævninger og lign., der sker i Udlandet, blive taget for gyldige

---

[10]) Saaledes vistnok den i den franske Code civil art. 1341 indeholdte Forskrift om skriftligt Bevis for alle Fordringer, der overstiger 150 francs.

[11]) Jfr. herom nærmere nedenfor under Læren om Bevis.

her, naar blot det paagældende Steds Love er iagttaget, jfr. Rpl. § 159, og særlig for borgerlige Retssagers Vedkommende Bkg. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art. 1—7, (Nr. 161) 6. Juli 1910, (særlig i Forhold til Tyskland) Nr. 162 af s. D., L. (Nr. 75) 12. April 1911[12]).

B. Endvidere forudsættes Bevisoptagelse gyldig at kunne ske i Udlandet efter de dèr gældende Love, jfr. Rpl. § 174, sidste Stk., og særlig i borgerlige Retssager § 296, jfr. Bekg. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art. 8—16[13]). Det maa dog vistnok ogsaa antages, at Bevishandlinger, der er foretaget i Udlandet, er gyldige her i Landet, naar blot vore Loves Forskrifter er iagttaget[14]).

C. Et Spørgsmaal, der i Nutiden har faaet en særlig praktisk Betydning, er det, hvilken Virkning der tilkommer en i Udlandet afsagt Dom, særlig om der maa tillægges den samme Retskraft og Eksekutionskraft som indenlandske Domme.

Med Hensyn til Straffedomme er der nu ingen Tvivl om, at en saadan Retsvirkning ikke tilkommer dem[15]). De har overhovedet slet ingen umiddelbar Retskraft her i Landet, jfr. Strfl. § 61, hvorefter der med Hensyn til Gentagelsesstraf alene tillægges en i den danske Stat afsagt Dom Betydning, og § 7, som intet Hensyn tager til selve den fremmede Straffedom, men alene tillægger den faktisk i Udlandet udstaaede Straf en vis Virkning ved Fastsættelsen af Straffen her i Landet. Med Hensyn til en Straffedoms

---

[12]) Jfr. nærmere herom nedenfor ved Stævningers Forkyndelse.

[13]) Jfr. nærmere nedenfor under Læren om Bevis.

[14]) Dette er udtrykkelig udtalt i tysk Civilprocesordning § 369, norsk Civilproceslov § 51. — Jfr. angaaende det Tilfælde, at den hurtige Retsforfølgning efter den tidligere Fr. 25. Januar 1828 (nu Rpl. Kap. 41) var vedtaget af en Udlænding (Sønderjyde) i Udlandet (Sønderjylland før dettes Generhvervelse), Oluf H. Krabbe i U. f. R. 1920 B S. 329—335 og en vistnok urigtig Søndre Landsrets Dom i U. f. R. 1921 A S. 319.

[15]) Jfr. ved det følgende Torp: Den danske Strafferets almindelige Del S. 154—160, Goos: Indledning til den danske Strafferet, S. 292—304. — Jfr. angaaende den almindelige internationale Ret paa dette Punkt Meili: Lehrbuch des internationalen Strafrechts und Strafprozessrechts S. 497 ff.

Virkning som Skilsmissegrund aabnes der dog ved Ægteskabsl. 30. Juni 1922 § 62 vore Domstole en fakultativ Adgang til at tillægge en Straffedom, der er afsagt af en udenlandsk Domstol, samme Retsvirkning som en dansk Dom. Endnu mindre kan der være Tale om, at en udenlandsk Straffedom skulde kunne eksekveres her i Landet, jfr. ogsaa Rpl. § 479, som gør det til en Betingelse for det fremmede Retsdekrets Eksekutionskraft, at det bestemmer andet end Straf. Den eneste Bistand, der i saa Henseende ydes den fremmede Stat, er den Udlevering af Forbrydere, der i et vist Omfang finder Sted; dette vil der forøvrigt ogsaa kunne blive Spørgsmaal om allerede før Dommens Afsigelse. Angaaende de Regler, som den danske Stat i saa Henseende følger, maa dog henvises til Folkeretten[16]).

Anderledes stiller Forholdet sig derimod med Hensyn til Domme, afsagte i Udlandet i borgerlige Retssager. Der tilkommer vel som Regel heller ikke saadanne Domme umiddelbar Eksekutionskraft, men derimod tillægges der under visse nærmere Forudsætninger dem den samme materielle Retskraft som Domme, der er afsagt her i Landet. Angaaende det nærmere herom maa dog henvises til nedenfor, hvor Læren om Dommes Retskraft og om deres Evne til at tjene som Eksekutionsgrundlag behandles.

D. Et Spørgsmaal, der staar i en vis Forbindelse med Spørgsmaalet om Dommes Retskraft, er det endnu, hvor vidt der kan tillægges den blotte Omstændighed, at der er anlagt Sag angaaende et vist Krav i Udlandet, (»Litispendensen«) den Virkning at udelukke fornyet Sagsanlæg angaaende samme Krav her i Landet[17]). Svaret herpaa maa vistnok lyde saaledes, at for saa vidt Sagsøgeren ved den allerede i Udlandet anlagte Sag kan opnaa ganske det samme som ved et Søgsmaal her, maa et saadant være udelukket, da han ingen retlig Interesse har deri. Men kan dette ikke antages at være Tilfældet, navnlig fordi en mulig Dom i vedkommende fremmede Stat ikke vil føre til umiddelbar

---

[16]) Jfr. saaledes Matzen: Den positive Folkeret S. 132—3.

[17]) Jfr. særlig angaaende dette Spørgsmaal Axel Møllers anf. Skrift S. 166—9.

Eksekution her, kan man ikke forbyde ham, ved samtidig at anlægge Sag her i Landet at skaffe sig en saadan Eksekutionsadgang.

E. Hvad Konkurs[18]) angaar, er det tvivlsomt, om Princippet om »Konkursens Universalitet«, hvorefter der tillægges den af den kompetente Ret (sædvanlig Skyldnerens Hjemting) dekreterede Konkurs almindelig Virkning i alle til det civiliserede Folkesamfund hørende Stater, fuldt er anerkendt for Danmarks Vedkommende. Skønt Konkursens Øjemed, at tilvejebringe saa ligelig og retfærdig en Fordeling af Boets Midler som muligt, bedst vil naas ved en saadan Ordning, lader den sig dog, særlig paa Grund af de store Forskelligheder i den materielle Retsorden, vanskelig gennemføre uden gennem Traktat med de enkelte Stater, hvis Ret hviler paa væsentlig samme Grundlag[19]). Men forskellige praktiske Konsekvenser deraf er hos os i hvert Fald anerkendte.

Der kan saaledes efter det ovenfor under I. anførte ingen Tvivl være om, at udenlandske og indenlandske Kreditorer er stillede ganske lige i de Konkursboer, der behandles her i Landet. Det maa ogsaa, for at sikre den fornødne Enhed i Behandlingen, antages, at Konkursstedets Regler om Konkursordenen maa finde Anvendelse uden Hensyn til, hvor vedkommende Krav maatte være stiftet[20]); dog maa der vistnok gøres Undtagelse med Hensyn til Rettigheder i faste Ejendomme, for hvis Vedkommende »lex rei sitæ« maa komme til Anvendelse. Derimod maa selve den materielle Bedømmelse af Kravet ske efter den Lovgivning, som ifølge

---

[18]) Jfr. særlig for dette Spørgsmaals Vedkommende F. Hagerup: Konkurs S. 357—81, Bilag V og Forhandlingerne paa det fjerde nordiske Juristmøde (1881) S. 71—112, v. Bar: Internationales Privatrecht II., 12. Buch, F. Meili: Moderne Staatsverträge über das internationale Konkursrecht (1907) og Lehrbuch des internationalen Konkursrecht (1909), J. Kohler: Lehrbuch des Konkursrechts (1891) S. 605—75, og Leitfaden des deutschen Konkursrechts, 2. Ausg. (1903) S. 310—21.

[19]) Saadanne Traktater er f. Eks. afsluttede mellem Frankrig og Sveits den 15. Juni 1869 og mellem Frankrig og Belgien den 8. Juli 1899.

[20]) Jfr. Ørsted: Eunomia IV. S. 122.

den internationale Privatrets Grundsætninger skal være afgørende.

Fremdeles er nogle klare Brud, som den tidligere Procesordning gjorde paa Konkursens universelle Karakter, ved den nyere Lovgivning blevet fjernede.

Med Hensyn til Arrest paa Person for Pengeforpligtelser galdt det saaledes tidligere ifølge K. L. § 165, at en saadan alene kunde bortfalde derved, at Skyldnerens Bo blev taget under Konkursbehandling her i Landet. Først ved L. (Nr. 38) 28. Februar 1908 og derefter ved Rpl. § 621, 2) er overensstemmende med Haager-Konventionen af 1905, jfr. Bekg. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art. 24, Konkurs i et Land, med hvilket der foreligger Overenskomst herom, blevet stillet lige hermed.

Hvad Arrest paa Gods angaar, udtaler § 635, at Rekvirentens Pligt til at forfølge ogsaa en saadan Arrest bortfalder, naar Skyldneren kommer under Konkurs. Herunder maa vistnok indbefattes en Konkurs i Udlandet; at dette ikke udtrykkelig er sagt saaledes som i § 621, 2), har sin naturlige Forklaring i, at den tidligere Lovgivning angaaende det i den nævnte Bestemmelse omhandlede Forhold, den personlige Arrest, fastslog den modsatte Ordning, hvorfor en udtrykkelig Forandring var nødvendig. Naar imidlertid Forfølgning af Arresten ikke skal finde Sted, hviler dette igen paa Forudsætningen om, at den gjorte Arrest bortfalder ved Konkursen. Deraf maa da yderligere følge, at ingen Arrest, efter at Skyldnerens Bo er taget under Konkursbehandling, selv om dette er sket i Udlandet, mere kan foretages, og da vistnok heller ikke mere noget Udlæg i hans herværende Midler kan ske, men at disse maa kunne forlanges inddraget under hans udenlandske Konkursbo. Hermed maa altsaa den tidligere Bestemmelse i Pl. 30. Novbr. 1821, sidste Stk., hvorefter en Kreditor til Trods for Skyldnerens Fallit i Udlandet skulde kunne gøre Eksekution i hans herværende (arresterede) Gods[21]), være bortfaldet. Dette

---

[21]) Jfr. derimod efter den tidligere Procesordning U. f. R. 1911 S. 458. Allerede den tidligere Praksis gjorde dog visse Indskrænkninger i denne Ordning, jfr. Civilproces III. S. 228, U. f. R. 1887 S. 626 (630).

synes ogsaa at være en naturlig Følge af, at den ikke er blevet optaget i det ellers saa udførlige Kapitel om Arrest, ligesom det af Motiverne[22]) til den til § 635 svarende Bestemmelse i Udkastet (§ 482) fremgaar, at det netop med at udelade den har været Meningen at gøre Ende paa dette væsentlige Brud paa den internationale Rets Principper. Hvad svenske Domme angaar, findes der forøvrigt allerede i Mellemrigsl. 19. Febr. 1861 § 4 Hjemmel til at udelukke Eksekution af dem her i Danmark, naar »offentlig Skiftebehandling«, hvormed særlig maa være tænkt paa Konkursbehandling, af Skyldnerens Bo i Sverrig er begyndt.

Om der kan tillægges en Tvangsakkord, der indgaas under en Konkurs i Udlandet, umiddelbar Eksekutionskraft her i Landet, maa afhænge af, om der i Henhold til § 479 er sluttet Traktat derom med den fremmede Stat, idet Tvangsakkorder, jfr. K. L. § 119, maa gaa ind under de »offentlige Forlig«, som dèr omhandles[23]).

Paa Dødsbobehandling, for saa vidt den som foregaaende efter Reglerne for Gældsfragaaelsesboer tjener til Kreditorernes Fyldestgørelse, maa ganske lignende Synspunkter finde Anvendelse.

---

[22]) t. B. R. Sp. 180 (284).

[23]) Jfr. om den forbindende Virkning af en i Sverrig af Retten stadfæstet Akkord U. f. R. 1895 S. 163.

Første Afsnit:

Retsplejeorganisationen.

I. Retternes Ordning.

§ 6.

De forskellige Retter.

Indenfor Retterne i videre Forstand sondrer man ofte mellem de egentlige »Domstole« til Behandling og Paakendelse af Retssager eller, som disse ofte betegnes, »Søgsmaal«, idet der under dem søges Dom angaaende et borgerligt Retskrav eller en Straffepaastand, og de øvrige Retter, som navnlig har Tvangsfuldbyrdelsen og Skiftebehandlingen under sig[1]). Efter Rpl. §§ 480, 539, jfr. ogsaa L. (Nr. 95) 11. April 1916, og §§ 654 og 667, vil Foged-, Auktions- og Skifteforretningerne dog udenfor København blive besørgede af den almindelige Underretsdommer, de sidste undertiden, jfr. § 17, 3. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. (Nr. 737) 22. Decbr. 1920 § 1, af den særlige Straffedommer, og i København er det efter § 15, jfr. Tillægsl. (Nr. 274) 6. Maj

[1]) Efter den tidligere Procesordning byggedes Sondringen paa, om vedkommende Ret kunde afsige eksigible Dekreter eller ikke. Men dette lader sig ikke opretholde efter den nye Ordning, idet efter denne baade Fogedretten og Skifteretten har en vis Adgang til at træffe eksigible Bestemmelser, jfr. Rpl. § 151, 2. Stk., § 527, sidste Stk.

1921 § 1, to af Byrettens Dommere, der er Fogeder, og for Tiden tre, der er Skifteforvaltere[2]).

Der kan endvidere sondres mellem »ordinære« Retter, som udgør faste Institutioner til Behandling af alle forefaldende Sager, og »ekstraordinære« Retter eller »Kommissioner«, som kun indsættes til at behandle en enkelt eller nogle bestemte Sager, og som man — til Trods for de store Betænkeligheder, der unægtelig klæber ved denne Institution[3]) — ved Rpl. § 21 i det væsentlige har opretholdt. De kendes dog kun i første Instans.

Det samme gælder Sondringen mellem de saakaldte »almindelige« Retter, som har Kompetence til at paakende alle Sager, der ikke særlig er undtaget, og de »specielle«, hvis Kompetence er begrænset til en bestemt Art Sager. Denne Sondring vil dog efter den nye Ordning langt fra spille den Rolle som efter den tidligere Procesret, idet Specialretternes Antal ved Rpl. betydelig er indskrænket. Rent formelt maa vel Underretterne betegnes saaledes, idet deres Virkekreds ved §§ 224 og 225 og §§ 687 og 688 er positivt begrænset, medens Landsretterne har den almindelige Formodning for deres Kompetence. Men praktisk set vil Behandling ved Underret blive det langt overvejende almindelige. Af virkelige Specialretter bliver der saaledes kun at nævne Sø- og Handelsretten i København og vistnok ogsaa Søretterne og Handelsretterne udenfor København og Nævningeretterne, idet den Medvirkning af Lægdommere, der ved disse finder Sted, giver dem en særlig Karakter.

I. A. Øverste Domstol for hele Riget er ifølge § 2 Højesteret, som har sit Sæde i København og bestaar af en Præsident[4]) og 12 andre Højesteretsdommere. I hver enkelt

---

[2]) Jfr. J. M. Skriv. (Nr. 190) 1. Juni 1921.

[3]) Et særlig betænkeligt Forhold fremkom efter Rpl. ved den saakaldte »Bankkommission«, der nedsattes ved L. (Nr. 412) 21. Septbr. 1922, hvorefter der antoges at være Hjemmel til at lade Kommissionen virke paa én Gang som Efterforskningsudvalg, altsaa som et rent administrativt Organ, og som Undersøgelsesret.

[4]) Ifølge Tillægsl. (Nr. 325) 3. Juni 1919 § 38 benævnes Formændene i Højesteret, Landsretterne, Sø- og Handelsretten i Køben-

Sags Afgørelse skal som Regel deltage mindst 9 Dommere og i skriftlig behandlede Sager mindst 7 Dommere, jfr. § 415, sidste Stk., som er tilføjet ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 18. Undertiden kan dog Præsidenten, paa lignende Maade som ved Landsretten, selv træffe Afgørelsen, jfr. saaledes §§ 30—32, § 148, 3. Stk., § 151, § 171, § 174, 3. Stk., § 184, §§ 214, 216, § 223, § 954, § 981, sidste Stk.[5]), og i visse Tilfælde er Afgørelsen overladt til et andet enkelt Medlem, jfr. § 415, 5. Stk., til Præsidenten sammen med to af Rettens Medlemmer, jfr. § 50 i Slutn. og § 223, eller til et fast Udvalg, bestaaende af 3 af Rettens Medlemmer, jfr. § 411, 3. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 36, § 421, 2. Stk., §§ 953, 954, 2. Stk., § 973, 2. Stk.

Til Højesteret er yderligere, til Besørgelse af Skriverforretningerne, knyttet en »Justitssekretær« og et »Skriverkontor« med det fornødne Personale, jfr. § 3.

B. Landsretterne udgør dels Appelinstans, dels første Instans for Behandlingen af visse, gennemgaaende større Retssager, § 5 jfr. §§ 224, 688.

Der er tre Landsretter: »Østre Landsret«, der ligesom den tidligere københavnske Overret omfatter Østifterne, »Vestre Landsret«, der ligesom den tidligere viborgske Overret har Jylland til Landsomraade, og endelig »Søndre Landsret«, hvorunder henhører de sønderjyske Landsdele, og hvortil endvidere ved kgl. Anordning kan henlægges Omraader, der henhører under en af de to andre Landsretter, Rpl. § 4, L. (Nr. 256) 28. Juni 1920 § 1. Østre Landsret bestaar af en Præsident og 17 andre »Landsdommere«, Vestre Landsret af en Præsident og 12 andre Landsdommere og Søndre Landsret af en Præsident og 4 andre Landsdommere, jfr. L. (Nr. 256) 28. Juni 1920 § 2, 1. Stk.[6]). I den enkelte

---

havn og Københavns Byret: Præsidenter for vedkommende Ret og Næstformanden i Sø- og Handelsretten: Vicepræsident for nævnte Ret.

[5]) Jfr. nærmere under »Retsformand« i Registret til Munch-Petersens Udgave af Rpl.

[6]) Ved Rpl. § 1043, jfr. Tillægslove (Nr. 274) 6. Maj 1921 § 5 og (Nr. 169) 1. Maj 1923 § 13, er der givet Justitsministeren Bemyndigelse til indtil 1. Oktober 1926 at konstituere et yderligere Antal

Sags Behandling skal ifølge § 6 som Regel deltage mindst 3 af Rettens Dommere. Der gives dog forskellige Tilfælde, hvor Behandlingen eller Afgørelsen kan ske ved Præsidenten alene, jfr. saaledes flere af de ovenfor ved Højesteret anførte Bestemmelser samt §§ 277, 278, § 367, § 392, § 784, § 844, § 965 jfr. § 954 og en Række Bestemmelser i Kapitel 77 om Domsforhandlingen i Nævningesager, for et enkelt andet Medlem af Retten, jfr. § 338, sidste Stk., § 389, 3. Stk., § 438, 1. Stk., jfr. § 415, 5. Stk., eller af Præsidenten sammen med to Medlemmer, jfr. § 50 i Slutn. og § 223.

Skriverforretningerne besørges ogsaa ved Landsretten af en Justitssekretær og et Kontor med det fornødne Personale, jfr. § 10, L. (Nr. 256) 28. Juni 1920 § 2, 2. Stk.

C. Underretternes Virkeomraade omfatter ikke blot Behandlingen og Paakendelsen af egentlige Retssager og dertil hørende Bevisførelse, § 13, jfr. navnlig § 225, § 338ff., §§ 686, 687, §§ 172, 202, 355, men ogsaa Foretagelsen af forskellige Retshandlinger, saaledes Fogedforretninger, jfr. navnlig §§ 480, 539, 600, 625, 652, frivillige Auktioner, jfr. L. (Nr. 95) 11. April 1916, og Skiftebehandling, jfr. §§ 654, 667; ogsaa forskellige Akter henhørende til »jurisdictio voluntaria«, saaledes navnlig Tinglæsningsvæsenet og, udenfor København, Notarialforretninger henføres til dem, jfr. § 14[7]). Ved den nævnte § 14 e. er udenfor København ogsaa visse Overformynderianliggender henlagte til Underretterne, dog som administrative Myndigheder, jfr. § 5, men iøvrigt er det efter § 114, 3. Stk. Reglen, at de administrative Forretninger, som hidtil har været henlagte til Underretsbetjentene, indtil videre skal varetages af Politimesteren[8]).

Dommere. Ifølge denne §'s 2. Stk., som er tilføjet ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 34, skal Justitsministeren fremdeles indtil videre være bemyndiget til at konstituere Universitetslærere i Lovkyndighed til Dommere i de kollegiale Retter (undtagen i Højesteret) udover det fastsatte Antal).

[7]) Jfr. ogsaa den Underretterne ved Aftaleloven (Nr. 242) 8. Maj 1917 § 17 tillagte Medvirkning ved Uvirksomgørelse af Fuldmagter. — I Henhold til L. (Nr. 260) 28. Juni 1920 § 2 er i de sønderjyske Landsdele Grundbogsmyndighed og Notarialforretninger henlagte til Underret.

[8]) Dette burde vel ogsaa gælde om den Tilladelse til at hensidde

Hvad Underretternes nærmere Ordning angaar, udgøres

a. Underretten for København af »Københavns Byret«, som ifølge § 15, jfr. Tillægsl. (Nr. 274) 6. Maj 1921 § 1, bestaar af en Præsident og 20 andre Dommere. To af disse skal dog som ovenfor nævnt være Fogeder og to eller tre Skifteforvaltere. Men iøvrigt deles Byretten i 16 (15) forskellige Afdelinger, som hver beklædes af en enkelt Dommer, der behandler og paakender de til Afdelingen henlagte, civile eller kriminelle Sager[9]).

Til Byretten hører dels et »Skriverkontor«, som under Ledelse af en Justitssekretær forestaar Skriverforretningerne ved Retten, dels et »Pante- og Brevskriverkontor«, hvorunder Skøde- og Pantebøgernes Førelse hører, jfr. § 16. Efter den Ændring, som denne § er undergaaet ved Tillægsl. (Nr. 274) 6. Maj 1921 § 2, er der endvidere en særlig Chef for Skiftekontoret.

b. Udenfor København deles Landet i ialt 87 By- og Herredskredse, jfr. § 12, som den er ændret ved Tillægslove (Nr. 737) 22. Decbr. 1920 § 1 og (Nr. 66) 13. Febr. 1922 § 2. Ifølge § 17, som den er ændret ved Tillægsl. (Nr. 737) 22. Decbr. 1920 § 1, bestaar Underretterne udenfor København, hvor ikke andet er særlig fastsat, hver af en Dommer, der tillige er Retsskriver. I Frederiksberg Birk er der dog ansat 3 Dommere, mellem hvem Forretningerne fordeles ved kgl. Anordning[10]). Endvidere er der nogle Retskredse, hvor der indtil videre er ansat en særlig Dommer, til hvilken henlægges de Dommeren og Skriveren ved Underretterne paahvilende Forretninger vedrørende Strafferetsplejen og Skiftevaltningen[11]).

---

i uskiftet Bo, som før Rpl. ifølge Skiftel. § 91 udenfor København blev meddelt af Skifteretten, da dennes Afgørelse kunde bringes ind for Overøvrigheden og altsaa var af administrativ Natur. Men i Praksis meddeles vistnok Tilladelsen stadig af Underretten som Skifteret.

[9]) Jfr. J. M. Skriv. (Nr 190) 1. Juni 1921.

[10]) Jfr. Anordn (Nr. 94) 22. Februar 1919.

[11]) Nemlig Københavns Amts nordre Birk, Roskilde Købstad med omliggende Herreder, Odense Købstad m. m., Kolding Køb-

Til Forretningerne som Retsskriver henregnes, jfr. § 17 og §§ 37—41 — foruden Besørgelsen af de egentlige under Retten hørende Skriverforretninger, saaledes Førelsen af Retsbøgerne, Besørgelsen af forskellige Udfærdigelser, særlig Udskrifter af Retsbøgerne og Bekræftelse af Genparter — Oppebørsel af og Regnskabsaflæggelse for Retsafgifter og forskellig Virksomhed hørende til jurisdictio voluntaria, saaledes Ekspedition af Dokumenter, der tinglæses, Førelse af Skøde- og Pantebøgerne, samt Notarialforretninger.

D. Som »Specialretter« maa som berørt nævnes

a. Nævningeretterne, der bestaar af mindst 3 Landsdommere, jfr. § 6, og som Regel 12 Nævninger, jfr. § 854. Angaaende det nærmere herom maa dog henvises til senere under Strafferetsplejen.

b. I København er der til Behandling af Sø- og Handelssager en særlig »Sø- og Handelsret«, bestaaende af en Præsident, en Vicepræsident og et vist Antal handels- og søkyndige Medlemmer, jfr. § 9, som den er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 1, og nærmere nedenfor, hvor Reglerne om Sø- og Handelssagernes Behandling fremstilles. Desuden er der ved Sø- og Handelsretten en særlig Skifteafdeling, der behandler Handlendes, Fabrikanters og Skibsrederes Konkursboer, jfr. K. L. § 149, Anordn. (Nr. 96) 19. Juli 1872, (Nr. 97) 8. Maj 1894 II og (Nr. 54) 14. Marts 1911 § 3, Rpl. § 9, 9. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 1.

c. Udenfor København skal ifølge § 18, jfr. L. (Nr. 72) 12. April 1892, Søsager behandles ved særlige »Søretter«, der i Almindelighed beklædes af Dommeren ved Underretten med 2 søkyndige Meddomsmænd. Det er altsaa kun i Underretssager, at der udenfor København knyttes en saadan søkyndig Bistand til Retten, men ikke i de større Sager, der behandles ved Landsret[12]), hvad der sikkert maa betegnes som en Mangel.

---

stad m. m., Vejle Købstad m. m., Aarhus Købstad, Hjørring Købstad m. m. og Viborg Købstad m. m. — I Aalborg Købstad m. m. er der ansat to Dommere, mellem hvem Forretningerne er fordelte ved kgl. Anordning, jfr. Anordn. (Nr. 112) 20. Januar 1921.

[12]) Efter K. U. t. B. R. § 9 skulde derimod i Sø- og Handelssager

Ifølge den Tilføjelse, der ved Tillægsl. (Nr. 325) 3. Juni 1919 § 2 er sket til Rpl. § 20, kan det, naar der i Retskredse udenfor København derom fremsættes Ønske af vedkommende Dommer eller den stedlige Handelsforening, ved kgl. Anordn. fastsættes, at Handelssager fremtidig i Retskredsen skal behandles og paadømmes af en Handelsret, bestaaende af Dommeren som Formand og to handelskyndige Mænd, dog kun i de Sager, hvor en af Parterne begærer det, eller hvor Dommeren træffer Bestemmelse derom. I Henhold hertil er der oprettet Handelsretter i en Række af Retskredse[13]).

II. Af ekstraordinære Retter maa nævnes:

1°. De Kommissioner, som efter D. L. 1—2—1 Kongen kan forordne til at behandle Sager mod Medlemmer af Kongehuset. Ved Kommissionsudkastet[14]) fremhævedes Bestemmelsen udtrykkelig, men dette har man anset for overflødigt, naar i det hele den hidtil gældende Ordning angaaende Regeringens Ret til at anordne Kommissioner opretholdes[15]), og i § 877, 4) er der ogsaa en klar Forudsætning om, at disse Personer ikke behøver at give Møde for de sædvanlige Retter.

---

den sjællandske (østre) Landsret altid suppleres med saadanne fagkyndige Medlemmer, og der var aabnet Adgang til ved kgl. Anordning at faa en lignende Ordning indført ved den jysk-fynske (vestre) Landsret.

[13]) Nemlig i Holbæk, Aalborg, Frederikshavn og Skagen, Ringkøbing, Kolding, Randers, Roskilde, Aarhus, Herning, Rønne og Hasle, Esbjerg, Odense, Skive, Helsingør, Ringsted, Holstebro, Slagelse, Lemvig, Aabenraa, Horsens, Viborg, Fredericia og Haderslev.

[14]) t. R. O. § 25. Derimod nævnes her ikke Bestemmelsen i D. L. 1—2—2 om Kongernes »naturlige Børn«, og denne maa vistnok i det hele anses for bortfaldet ved desuetudo. I Rpl. § 877, 4) forudsættes ogsaa kun Bestemmelsen i D. L. 1—2—1 stadig at være gældende.

[15]) Bestemmelsen borfaldt nemlig ved R. F. 1906 § 21, der opretholdt de ekstraordinære Retter i deres fulde hidtil værende Omfang, saaledes som det ogsaa var Tilfældet i den først vedtagne Retsplejelov af 16. Juni 1908. Da der ved den kort efter sted-

2°. Adgangen for Regeringen til, til Behandling af borgerlige Domssager, at nedsætte Kommissioner er vel stadig bevaret, men den vil være endnu mere upraktisk end efter den tidligere Ret, da den i det Tilfælde, hvor den særlig kunde tænkes anvendt, nemlig hvor der foreligger Værnetingsvanskeligheder for Gennemførelsen af subjektiv, passiv Kumulation, er blevet overflødig ved Bestemmelsen i § 245.[16])

I Skiftesager kendes egentlige Skiftekommissarier med dømmende Myndighed efter Skiftel. § 83 ikke mere i Dødsboer, men derimod efter Rpl. § 667, 2. Stk., der noget ændrer K. L. § 147, samt Sparekassel. (Nr. 539) 4. Oktober 1919 § 16, 3. Stk., og Bankl. (Nr. 541) af s. D. § 16, 3. Stk., i visse Tilfælde i Konkursboer; herom maa dog nærmere henvises til Skifteretten.

3°. Sin mest praktiske Anvendelse har Kommissionerne efter den tidligere Ret haft i Straffesager, men der er dog ved § 21, 2. Stk., sket den væsentlige Begrænsning, at saadanne ekstraordinære Retters Virksomhed ikke maa udstrækkes ud over Sagernes Undersøgelse, hvorimod Sagernes Paadømmelse altid skal ske ved de ordinære Domstole.

4°. Endelig hjemles der i §'ens sidste Stykke nogle særlige Tilfælde af ekstraordinære Retter. Herefter kan nemlig Kongen i Sager, hvor den samme Person paa een Gang sigtes for Overtrædelse af den borgerlige og den gejstlige Lovgivning bestemme, at Sagen i sin Helhed skal undersøges og ogsaa paakendes enten ved

---

fundne første Revision under Behandlingen i Folketinget foretoges en Ændring, hvorefter de ekstraordinære Retter indskrænkedes til at være Undersøgelsesretter, jfr. Rpl. 26. Marts 1909 § 21, 2. Stk., oversaas det, at der da kunde være Grund til udtrykkelig at opretholde dem som paakendende Domstole paa dette specielle Omraade. Jfr. herved Knud Berlin: Statsforfatningsret I. 2. Udg. S. 269, der dog ikke tager tilstrækkeligt Hensyn til § 21's Forhistorie.

[16]) I den Tilføjelse, der ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 4 er gjort til Rpl. § 43, forudsættes ogsaa Landvæsenskommissioner at kunne være ekstraordinære Retter, jfr. ovenfor S. 21.

gejstlig eller ved borgerlig Ret. Det er altsaa dog i Virkeligheden de ordinære Retter, der ogsaa i disse Tilfælde kommer til Anvendelse. Det ekstraordinære ved dem viser sig egentlig kun i den Adgang, der ved §'ens Slutningsbestemmelse gives Kongen til at tilforordne de borgerlige Retter, hvortil Sagens Behandling saaledes maatte blive henvist, og de Domstole, hvortil Behandlingen indankes, to gejstlige Medlemmer som Dommere[17]). Ved §'en er der fastsat noget beslægtede Regler for det Tilfælde, at militære og civile Personer sigtes for Delagtighed i samme forbryderske Forhold. Men disse Regler har tabt deres Betydning ved Loven om den militære Retspleje (Nr. 542) 4. Oktbr. 1919, idet efter dennes § 1 de militære Retter bortfalder, og ifølge § 4 ogsaa alle militære Straffesager behandles ved de borgerlige Retter, blot med visse Afvigelser, jfr. Lovens § 5 om det Tilfælde, at en militær Straffesag forfølges under et med en Straffesag, der ikke er en militær Straffesag, mod samme eller en anden Militærperson.

Endnu skal nævnes, at Jurisdiktionen paa Færøerne i første Instans udøves af »Sorenskriveren«, medens »Landfogeden« virker som Politimester og Foged, og at der om Retsplejen i Grønland ved en L. (Nr. 139) 27. Maj 1908 §§ 17 og 18 er truffet en Række Bestemmelser. Endelig kan der ifølge L. (Nr. 35) 15. Febr. 1895 paa Steder i Udlandet, hvor danske ikke er undergivet Landets Jurisdiktion, af Udenrigsministeren tillægges danske Konsuler Domsmyndighed over dem.

---

§ 7.

Dommere.

I. A. Faste Dommere vil som Regel blive beskikkede af Kongen, § 42, 1. Stk., jfr. Grl. § 17. De sagkyndige Medlemmer af Sø- og Handelsretten vælges af en Valgforsamling, men deres Valg stadfæstes af Kongen, § 9, 2. Stk. smh. m. L. 19. Febr. 1861 § 3, sø- eller handelskyndge Medlemmer udenfor København beskikkes derimod efter § 18, smh. m. L.

---

[17]) Jfr. som Eksempel herpaa U. f. R. 1922 A S. 928.

(Nr. 72) 12. April 1892 § 2, og § 20, 5. Stk., tilføjet ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 2, af vedkommende Amtmand, og endelig udtages Nævningerne af et særligt Udvalg, uden at nogen Stadfæstelse af en Statsmyndighed finder Sted, jfr. § 73 og nærmere nedenfor under Strafferetsplejen.

Omvendt vil Afskedigelse af fast beskikkede Dommere i Reglen ikke, saaledes som Tilfældet er med andre Embedsmænd, jfr. Grl. § 17, kunne foretages af Kongen efter hans Skøn, men den vil kun kunne ske ifølge bestemte Grunde og alene ved Dom, jfr. Grl. § 71, Rpl. § 50 og Tjenestemandsl. 12. Septbr. 1919 § 11, 4. Stk. Dog gøres der Undtagelse for det første med Hensyn til Dommere, der har fyldt deres 65de Aar, idet saadanne efter Grl. § 71 altid vil kunne afskediges, men uden Tab af Indtægter; denne Grundlovsbestemmelse maa gælde ved Siden af Bestemmelserne i Rpl. § 49, saa at navnlig Forskriften i denne §'s 2. Stk. om Afsættelse ved Dom paa Grund af »vedvarende Aands- eller Legemssvaghed« ikke skal finde Anvendelse, hvor 65 Aars Alderen er overskredet. Det skyldes vistnok en misforstaaet Opfattelse af, hvad den grundlovsmæssige Nødvendighed tilsiger, naar Tjenestemandslovens § 54 helt udelukker Anvendelsen af den almindelige Aldersgrænse paa Dommere. Endvidere aabner Grl. § 71 Adgang til at afsætte eller »forflytte« Dommere mod deres Ønske, naar en Omordning af Domstolene finder Sted, men ved den Omordning, der fandt Sted ved Rpl., blev dog ved dennes §§ 1027 og 1028 Adgangen til Forflyttelse med Hensyn til de ved Lovens Ikrafttræden ansatte Dommere nærmere reguleret. Derimod havde den 4. midlertidige Bestemmelse i Grl. af 1915 hvorefter der skulde være fri Adgang for Administrationen til at afskedige »de nuværende Dommere, som tillige har administrative Forretninger«, tabt sin Betydning ved den principielle Adskillelse ogsaa udenfor København af Retsplejen fra Forvaltningen, der i Overensstemmelse med Grl. § 69 var sket ved Rpl. af 1916, og Bestemmelsen er derfor udgaaet i Grl. af 1920, jfr. Grundlovsændr. (Nr. 471) 10. Septbr. 1920 Nr. 8.

Om en blot Suspension træffes Afgørelsen af henholdsvis Landsrettens eller Højesterets Formand og to af Rettens Medlemmer, jfr. § 50.

B. Midlertidig Beskikkelse (»Konstitution«) til

Højesteretsdommer kan paa Grund af den særlige Betydning, som man med Hensyn til Landets øverste Dommere har tillagt Stillingens Fasthed, overhovedet ikke finde Sted, men hvis der i en Sag ikke haves det fornødne Antal af Højesteretsdommere til Raadighed, kalder efter § 2, 2. Stk. Præsidenten en eller flere Landsdommere til at deltage i Sagens Behandling. I Tilfælde af Embedsledighed skal der ske fast Beskikkelse inden 6 Maaneders Forløb, § 44, 1. Stk., jfr. Tjenestemandsl. 12. Septbr. 1919 § 12, Stk. 1. Til midlertidig at beklæde et af de andre Dommerembeder kan derimod Justitsministeren meddele almindelig Konstitution, naar det paa Grund af Embedsledighed eller en fast Dommers Forfald maatte være nødvendigt[1]. Udenfor Tilfælde af Sygdomsforfald kan dog Dommerembeder ikke holdes besat ved Konstitution ud over et Aar. I paatrængende Tilfælde eller i Tilfælde af kortvarigt Forfald kan Landsrettens Præsident meddele foreløbig Konstitution til at fungere som Underretsdommer udenfor København, jfr. § 44, 2. og 3. Stk.

Beslutning om Ophør af den midlertidige Beskikkelse kan i Reglen tages af den samme Myndighed, som har meddelt den, jfr. § 51.

Foruden om en saadan almindelig Konstitution til at varetage samtlige Dommerembedets Forretninger kan der blive Spørgsmaal om en særlig Bemyndigelse til som »Sættedommer« at behandle en enkelt Sag, naar den faste Dommer ved »speciel Inhabilitet« er forhindret derfra. En saadan Beskikkelse meddeles af Justitsministeren eller, ved Underretterne udenfor København, af Landsrettens Præsident, § 46.

C. Det maa anses som en Følge af Dommerhvervets offentligretlige Karakter, at Dommeren ikke uden videre kan lade sine Forretninger besørge ved en Fuldmægtig, men dertil maa altid kræves særlig Hjemmel. Med Hensyn til

---

[1]) Det bestemmes ved § 44, 2. Stk. yderligere, at enhver Dommer ved Underret i saadanne Tilfælde skal være forpligtet til at modtage Beskikkelse til, foruden sit eget Embede, midlertidig at beklæde et andet Underdommerembede, og ved den Tilføjelse, der er sket ved Tillægsl. (Nr. 169) 1. Maj 1923 § 1, er der skaffet Hjemmel for, naar Konstitutionen trækker længere ud, at kunne tilstaa ham et passende Vederlag herfor.

Højesteret og Landsretterne findes der ingen saadan, og det maa da være udelukket, at Medlemmerne ved Dommermyndighedens Udøvelse lader en anden træde i deres Sted, hvorimod der naturligvis intet er i Vejen for, at de benytter sig af en vis faktisk Medhjælp, f. Eks. ved Dommens Koncipering eller Renskrivning.

Derimod tillader § 16, 2. Stk., i København at lade Foged- og Skifteforretninger, for saa vidt der ikke derved bliver Spørgsmaal om Afgørelse af Tvistigheder, udføre af en Fuldmægtig eller en anden dertil af Byrettens Formand bemyndiget Person. To af Fuldmægtigene tillægges der dog under Benævnelsen Underfogeder Bemyndigelse til paa eget Ansvar at afsige de under Fogedforretninger forefaldende Kendelser. Udenfor København kan ifølge § 17, næstsidste Stk., Landsrettens Præsident meddele Bemyndigelse til paa Underretsdommerens Ansvar at udføre Fogedforretninger, de til Skifteforvaltningen hørende Forretninger eller Dele af disse (af Modsætningen til den tilsvarende Bestemmelse i § 16, 2. Stk., fremgaar, at de ogsaa maa kunne afgøre Tvistigheder), Notarialforretninger samt visse Forhør. Bemyndigelse til at udføre nogen Del af de egentlige Dommerforretninger kan derimod kun meddeles af Justitsministeren. Beslutning om Ophør af Bemyndigelsen kan i Reglen tages af den samme Myndighed, som har meddelt den, jfr. § 51.

Bestemmelserne i Fr. 8. Jan. 1802 om Forbud for Dommerfuldmægtige mod selv at føre Sager maa sikkert som næsten selvfølgelige Bestanddele af den tidligere Retsordning, der i denne Retning i alt væsentligt er opretholdt ved Rpl., stadig være gældende. Derimod har det hidtil været anset for tilladeligt, at Dommerfuldmægtige drev anden juridisk Privatvirksomhed ved Siden af deres offentlige Hverv. Til Fjærnelse af dette principielt i høj Grad betænkelige Forhold har der vel været fremsat flere Forslag for Rigsdagen, men det er ikke hidtil lykkedes at føre dem igennem.

Følgen af, at den Person, der er optraadt som Dommer, har manglet den fornødne Autorsation dertil, maa blive, at hans Behandling og Dekreter ex officio annulleres, naar de kommer ind for den højere Instans. Dette behøver dog

næppe at ske, naar der den Dag, da Retten bliver beklædt af en ikke tilstrækkelig autoriseret Person, intet af reel Betydning for Sagen er blevet foretaget, og ligeledes maa det vel overensstemmende med hidtidig Praksis antages, at en Underretsdommer under sit pludselige Forfald kan lade Retten beklæde af sin Fuldmægtig paa forventet Approbation, indtil overensstemmende med § 44, 3. Stk., Landsretspræsidentens foreløbige og Justitsministerens endelige Bestemmelse kan indhentes. Kan det, den uautoriserede Person har foretaget sig, slet ikke siges at konstituere nogen egentlig Retsforhandling, idet f. Eks. ikke engang den officielle Retsprotokol er blevet benyttet, maa det foretagne anses for en ren Nullitet, saa at Appel til dets Omstødelse hverken er nødvendig eller overhovedet mulig[2]).

II. For at kunne ansættes som Dommer kræves der visse personlige Forudsætninger, de saakaldte »almindelige Habilitetsbetingelser«. Disse skal her behandles, dog henvises Reglerne om de særlige Betingelser for at være Nævning til Strafferetsplejen.

I § 42, 3. Stk. udtales det: »Kun fuldmyndige, uberygtede, vederhæftige Mænd, som har underkastet sig den fuldstændige juridiske Eksamen med bedste Karakter, kan beskikkes«.

1°. For det første kunde altsaa herefter kun Mænd, ikke Kvinder, blive Dommere; de sidste kunde vel ifølge § 45, sidste Pkt., faa en Bemyndigelse til paa en Underretsdommers Ansvar at udføre visse judicielle Forretninger, men dog kun saadanne, der ikke var egentlige Dommerforretninger, og selvstændige Dommere kunde de ikke blive. Denne Udelukkelse for Kvinderne fra Dommerembederne er imdlertid bortfaldet ved L. (Nr. 100) 4. Marts 1921, der aabner Kvinder og Mænd lige Adgang til alle borgerlige Tjenestestillinger.

2°. Der kræves dernæst Fuldmyndighed, altsaa ifølge Myndighedsl. 30. Juni 1922 § 1 en Alder af 21 Aar. Det følger ogsaa af denne Betingelse, at umyndiggjorte Personer maa være udelukkede fra at blive Dommere.

---

[2]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 29, Nellemann: Alm. D. S. 217—220.

For de sø- og handelskyndige Dommeres Vedkommende er Aldersbetingelsen skærpet til 30 Aar, § 9, 2. Stk., jfr. L. 19. Febr. 1861 § 4; § 18, jfr. L. (Nr. 72) 12. April 1892 § 2; § 20, 5. Stk., jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 2. At umyndiggjorte er udelukkede, følger vistnok af, at disse maa siges at være »ude af Raadighed over deres Bo«.

3°. Dommere skal endvidere være »uberygtede« eller, som L. 19. Febr. 1861 § 4 og L. 12. April 1892 § 2 udtrykker det, »have et uplettet Rygte«. Dette er udelukket ikke blot, naar nogen »ved Dom er fundet skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling«, jfr. Valgl. (Nr. 139) 11. April 1920 § 2 a), men ogsaa naar han iøvrigt kan oplyses at have gjort sig skyldig i et umoralsk Forhold, der gør ham uværdig til at være Dommer, f. Eks. ved et Sandhedsbevis, der maatte være ført af den indstævnte under en af Dommeren anlagt Injuriesag; derimod kan den blotte Mistanke om et saadant Forhold næppe udelukke ham fra at blive Dommer. Om Æresoprejsning kan ophæve Virkningerne af en Straffedom i saa Henseende, kan maaske omtvistes, naar der overhovedet ikke lægges Vægt paa Forholdets Strafbarhed. Der synes nemlig, hvis man antager det, at fremkomme den Anomali, at en Person, der har gjort sig skyldig i et strafbart Forhold, ved Æresoprejsning igen kan opnaa Adgang til at blive Dommer, medens denne, hvis hans Forhold ikke havde været strafbart, eller hvis han var blevet helt fritaget for Tiltale, ubetinget vilde være ham afskaaret. Det er dog vistnok det naturligste ifølge Æresoprejsningens hele Karakter og Øjemed, jfr. L. 3. April 1868 § 1 i Slutn. og den anførte Bestemmelse i Valgloven, ogsaa i denne Retning at lade den gøre selve Forbrydelsen usket, saa at den ikke længere kan danne nogen absolut Hindring for at beskikkes som Dommer. Den berørte Anomali lader sig ogsaa hæve, naar man paa den ene Side ikke ubetinget betragter en for nok saa lang Tid siden begaaet umoralsk Handling som tilstrækkelig til endnu at anse den paagældende for berygtet, og paa den anden Side erkender, at den Umoralitet, som Forbrydelsen har været Udtryk for, efter Omstændighederne vil kunne virke som Udelukkelsesgrund, selv efter at Æresoprejsning for Forbrydelsen er meddelt.

4°. Fremdeles fordres der »Vederhæftighed«, hvorved der, ligesom efter den ældre Bestemmelse i D. L. 1—5—1, sikkert kun er tænkt paa et økonomisk Forhold. Der kan dog ikke kræves positivt Bevis for Vedkommendes Solvens. Men det negative maa være tilstrækkeligt, at hans Insolvens ikke er gjort sandsynlig. I saa Henseende er der nu ingen Tvivl om Forholdet, naar han ved Konkurs er sat »ude af Raadighed over sit Bo«. Til dette Tilfælde indskrænker L. 19. Febr. 1861 § 4 og 12. April 1892 § 2 Inhabiliteten for de sø- og handelskyndige Dommeres Vedkommende. Men fuld Vederhæftighed maa vistnok ogsaa siges at mangle, naar Konkursbehandlingen er sluttet, uden at Kreditorerne er blevet fuldt dækkede eller der er opnaaet Akkord med dem, eller naar den paagældende vel ikke er erklæret fallit, men hans Insolvens dog er godtgjort paa anden Maade, f. Eks. ved forgæves Arrest- eller Eksekutionsforretninger, der er afholdte hos ham.

5°. Loven kræver endelig i Almindelighed en vis juridisk Uddannelse. Der fordres for det første den fuldstændige juridiske Eksamen, tilmed paa Grund af den særlige Betydning, som Dommerembedet har, som Regel med bedste Karakter. Med Hensyn til Underretsdommerembeder udenfor København gøres der dog en vis Undtagelse, idet Adgang til dem ogsaa skal staa Kandidater med Haud illaudabilis 1mi gradus (Anden Karakter af første Grad) aaben, forsaavidt de i en vis Aarrække har været beskæftigede i en nærmere bestemt Embedsvirksomhed, jfr. § 42, 3. Stk.[3]).

Omvendt stilles der med Hensyn til Højesteretsdommere og Landsdommere ved § 43 yderligere Betingelser.

Til Højesteretsdommer kan saaledes i Reglen (der kan altsaa under særlige Omstændigheder ske Afvigelse derfra) kun beskikkes nogen, der i 3 Aar enten har været Landsdommer (eller beklædt visse andre overordnede Dommerstillinger) eller Rigsadvokat, Højesteretssagfører, Departementschef eller beskikket Universitetslærer i Lov-

---

[3]) Ved L. (Nr. 261) 28. Juni 1920 § 5 er der aabnet en vis Adgang for Personer, der har taget tysk juridisk Eksamen, til at beklæde ogsaa Dommerembeder i den danske Stat.

kyndighed. Desuden skal han — hvad der er ufravigeligt — have underkastet sig Prøve ved at votere først i nogle Sager.

Til Landsdommer kan i Reglen kun beskikkes nogen, der i 3 Aar har været i en af de nævnte Stillinger eller været Dommer i Underret, Politimester, Statsadvokat, Landsretssagfører (Overretssagfører) eller kgl. Embedsmand i Centraladministrationen.

Til de sø- og handelskyndige Dommere stilles der selvfølgelig ingen juridiske Krav, men det forlanges, at de er særlig kyndige i Sø- eller Handelsforhold, § 9, 2. Stk., jfr. L. 19. Febr. 1861 § 4; § 18, jfr. L. 12. April 1892 § 2; § 20, 5. Stk., jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 2.

6°. De Regler, som Loven opstiller om Betingelserne for at blive Dommer, maa i det hele anses for udtømmende. Dog maa der herved gøres enkelte Bemærkninger.

For det første er det klart, at Dommere i det sædvanlige Tilfælde, hvor de er faste Statstjenestemænd, maa opfylde den almindelige Fordring, som Grl. § 17 (for saa vidt de udnævnes af Kongen) og Indføds-Retten af 15. Januar 1776 § 1 stiller til saadanne, nemlig at have dansk Indfødsret. Selv om de ikke er egentlige Tjenestemænd, plejer forøvrigt Lovgivningen at opstille denne Betingelse, jfr. saaledes med Hensyn til de sø- og handelskyndige Dommere de ofte anførte L. 1861 § 4 og 1892 § 2.

Fremdeles maa visse fysiske og psykiske Betingelser anses som selvfølgelige Forudsætninger for at kunne udøve Dommer- som al anden Embedsvirksomhed. Det siger saaledes sig selv, at en Dommer ikke maa være sindssyg eller saa legemlig svag og heller ikke lide af Blindhed eller Døvhed i en saadan Grad, at han ikke behørig kan varetage sit Embede. Dette forudsættes ogsaa ved den Adgang, som § 49, 2. Stk., hjemler til at afsætte en Dommer paa Grund af »vedvarende Aands- eller Legemssvaghed«.

Yderligere Betingelser kan der derimod næppe blive Spørgsmaal om. Navnlig kan der ikke være Tale om at kræve visse religiøse Betingelser hos en Dommer. Allerede efter den hidtil gældende Procesret maatte dette antages, idet Formodningen ifølge Grl. § 77 er derimod, og

Hensynet til, at Dommeren kan komme til at tage Vidner og Parter i Ed og i visse Tilfælde blive Medlem af en gejstlig Ret, næppe kunde være afgørende. Hertil kommer efter Rpl., at dennes Regler om Habilitetsbetingelserne som berørt maa formodes at være udtømmende, og at Henvisningen til de Krav, der maatte stilles til Dommere i gejstlige Retter, nu er af endnu mindre Vægt end hidtil, idet disse ved § 1, 2. Stk., helt er holdt ude fra Lovens Ordning. —

Om Medlemmer af ekstraordinære Retter gælder det ifølge § 43, sidste Stk., at hertil saa vidt muligt faste Dommere skal beskikkes, og at ingen kan beskikkes, som ikke opfylder de i § 42, 3. Stk., angivne Betingelser for at være Dommer (ved Underret)[3*]).

Af Personer, der midlertidig beskikkes til Dommere, kræves i Almindelighed de samme Betingelser som for at være fast Dommer, jfr. § 44, 4. Stk. og § 46, 2. Stk. Indfødsret bliver der dog ikke Spørgsmaal om at fordre for disses Vedkommende. Ved Underretterne udenfor København stilles der med Hensynet til konstituerede Dommere og Sættedommere noget mindre Eksamensfordringer, idet det er tilstrækkeligt, at den paagældende har bestaaet den fuldstændige juridiske Eksamen med Haud illaudalibis (Anden Karakter) eller den juridiske Eksamen for ustuderede med første Karakter.

Om Dommerfuldmægtige gælder ganske det samme, jfr. § 45 og § 52, 3. Stk.; dog maa der hos Fuldmægtige ved de kollegiale Retter i deres Egenskab af faste Tjenestemænd, jfr. § 52, 1. Stk., kræves Indfødsret. Om Underretsdommeres Fuldmægtige bestemmer § 45, som den er ændret ved Tillægsl. (Nr. 737) 22. Decbr. 1920 § 2, at der, hvor Omstændighederne taler derfor, efter Dommerens Indstilling skal kunne meddeles ogsaa andre dertil skikkede (men maaske ikke juridisk uddannede) Personer Bemyndigelse til paa Dommerens Ansvar at udføre dels de til Skifteforvaltningen hørende Forretninger eller Dele af samme, dels saadanne Forgedforretninger, hvis Genstand ikke

---

[3*]) Ifølge det nye Punktum, der ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 4 er føjet til § 43, skal dette dog ikke gælde de ekstraordinære Retter i Landvæsenskommissionssager.

er fast Ejendom, og under hvilke der ikke bliver Spørgsmaal om Afgørelse af Tvistigheder.

Med Hensyn til Kvinderne er, som ovenfor omtalt, den ved Rpl. § 45 fastsatte Begrænsning i deres Adgang til at handle som Dommerfuldmægtige bortfaldet ved L. (Nr. 100) 4. Marts 1921. —

Som berørt er de anførte personlige Egenskaber Betingelser for lovlig at blive ansat som Dommer. Øvrigheden maa altsaa forinden Udnævnelsen paase, at disse Betingelser er i Orden. Viser det sig bagefter, at nogen af dem har manglet, maa Udnævnelsen annulleres, men dette vil dog næppe altid blive fastholdt med fuld Strenghed, saaledes ikke, naar Vedkommende selv maaske ikke har anet, at han ikke havde Indfødsret, eller (paa Grund af Fejl i Daabsattesten), at han endnu ikke var myndig, og disse Mangler senere afhjælpes.

De er tillige Betingelser for at vedblive at være Dommer, saa at Dommervirksomheden maa ophøre, naar en af Betingelserne falder bort. I § 49, 1. Stk., er der da ogsaa Hjemmel for, at Dommeren kan afsættes, naar han ikke længere opfylder den Betingelse at være uberygtet, idet han »har gjort sig skyldig i et Forhold, der maa svække eller gøre ham uværdig til den Agtelse og Tillid, som Dommerkaldet forudsætter«; om han faar Pension, og hvor stor denne bliver, vil bero paa Omstændighederne, jfr. den tidligere Pensionslov 5. Jan. 1851 §§ 1, 5, 6 og nu Tjenestemandsl. 12. Septbr. 1919 §§ 60 og 61. Ligeledes hjemler § 49, 2. Stk., Adgang til at afsætte Dommeren paa Grund af »vedvarende Aands- eller Legemssvaghed«. Endvidere skal efter § 50 en Dommer kunne suspenderes, naar der er rejst Straffesag mod ham, eller naar han maa antages at have gjort sig skyldig i saadant utilbørligt Forhold, som omhandles i § 49, 1. Stk., og det samme skal gælde, naar han er blevet uvederhæftig eller aandssvag. Derimod udtaler Loven intet om, at Uvederhæftighed kan medføre endelig Afsættelse, og den omtaler slet ikke Virkningerne af senere indtrædende Umyndiggørelse.

Det rigtige er dog sikkert at antage, at Bortfald af enhver af de Forudsætninger, som Loven opstiller for Dommerstillingen, maa medføre dennes Ophør, midlertidig, for

saa vidt Hindringen blot er foreløbig, saaledes som det f. Eks. ofte vil være Tilfældet med en Dommers Insolvens, men endelig, hvis Hindringen antager en vedvarende Karakter. Det er jo nemlig klart, at den blotte Suspension ikke kan udstrækkes i det uendelige, saaledes at Dommeren, som det ifølge Pl. 23. April 1813 og 14. Septbr. 1830 skulde være Reglen, stadig oppebar den halve Lønning, og ingen endelig Ordning med Hensyn til Embedet kunde finde Sted. I Motiverne til den tilsvarende Bestemmelse i K. U.[4]) erklæres det ogsaa at være en selvfølgelig Forudsætning for en Dommers Forbliven i Embedet, at han vedvarende er i Besiddelse af samtlige Habilitetsbetingelser.

Ved hvilke Myndigheder Afsættelsen eller Suspensionen skal finde Sted, er allerede ovenfor under I. A. omtalt. Til Hidførelse af en endelig Afskedigelse vil det herefter altid være nødvendigt at anlægge Sag mod Dommeren. Er der Tale om et efter Straffeloven strafbart Forhold, bliver Sagen af Justitsministeren eller af Rettens Præsident at overgive til vedkommende Statsadvokat for eventuelt at forfølges som selvstændig Straffesag. I andet Fald, eller naar Dommen i Straffesagen ikke lyder paa Embedsfortabelse (men dog Forudsætningerne for at beklæde Embedet derved maa antages at være faldet bort), afgøres Spørgsmaalet ifølge Justitsministerens nærmere Bestemmelse under en af det offentlige mod Dommeren anlagt Sag, der behandles efter Reglerne for borgerlige Landsretssager, jfr. § 49. —

Efter den hidtil gældende Procesordning har det undertiden været antaget, at der maatte tillægges den almindelige Habilitetsmangel en lignende processuel Betydning for den enkelte Sag som de specielle Inhabilitetsgrunde[5]), saaledes at Parterne ogsaa, naar en almindelig Inhabilitetsgrund forelaa, skulde kunne forlange, at Dommeren veg sit Sæde, og i modsat Fald Annullation af det foretagne maatte ske i Overinstansen[6]).

En saadan Ordning har dog, allerede fordi Rpl. slet ingen Antydning indeholder om den, i høj Grad Formodnin-

---

[4]) til R. O., Sp. 49 (54) ad § 35.

[5]) Jfr. om disse nedenfor under III.

[6]) Jfr. saaledes Schweigaard I. (5. Udg.) S. 122—3.

gen imod sig, og almindelige Betragtninger maa ogsaa siges at tale imod den.

Om de fleste af de almindelige Habilitetsbetingelser gælder det, at de ikke er særlige for Dommere, men fælles for alle Statstjenestemænd, og om andre Tjenestemænds Handlinger vilde man sikkert ikke antage, at disse skulde blive helt uden juridisk Betydning, fordi en Habilitetsmangel senere oplystes. I Sammenhæng hermed staar det, at de almindelige Habilitetsbetingelser mere er bestemte ved Hensynet til Dommerembedets Værdighed og dets almindelige forsvarlige Udførelse (eller undertiden ved statsretlige Hensyn, saaledes Indfødsretten) end til den Indflydelse, som deres Mangel maatte kunne udøve paa Behandlingen af den enkelte Sag, medens jo netop det sidstnævnte Hensyn ved de specielle Inhabilitetsgrunde er det overvejende. Der synes derfor heller ingen Grund at være til, at saadanne almindelige Habilitetsbestemmelser skal afføde en »subjektiv Ret« for de private Parter til at gøre dem gældende. I Reglen vil der ogsaa være tilstrækkelig Garanti for Habilitetsreglernes Overholdelse i den Kontrol, som Øvrigheden ved Udnævnelsen skal føre dermed, og omvendt vilde der kunne opstaa en betydelig Usikkerhed, hvis en senere oplyst Habilitetsmangel hos en Dommer skulde kunne medføre Annullation af alle hans Retshandlinger. I flere Retninger beror fremdeles Afgørelsen af, om en Habilitetsmangel foreligger, paa et ret ubestemt Skøn, f. Eks. Spørgsmaalet, om en Person er for svagelig til at udnævnes til Dommerembedet, og tildels ogsaa, om hans moralske Vandel er til Hinder derfor, og Øvrigheden vilde da lide et betydeligt Skaar i den Frihed, som paa dette Omraade bør være den forbeholdt (jfr. Grl. § 70, hvorefter Domstolene kun kan paakende Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens »Grænser), om de af den indsatte Dommers Handlinger uden videre kunde erklæres ugyldige. Endelig taler ogsaa det Hensyn mod at lade almindelige Habilitetsmangler hos en Dommer blive paakendte som Incidenspunkt under Retssagen mod Parterne, at der da ikke vil være tilsikret Dommeren den samme Adgang til at forsvare sig som under en selvstændig Sag, skønt f. Eks. Dommens Annullation paa Grund

af Dommerens Berygtethed eller Uvederhæftighed vilde kunne være maaske fuldstændig fældende for ham.

I eet Tilfælde, nemlig hvor Dommeren paa Grund af Sindssygdom maa antages at have været helt utilregnelig, gør der sig dog et særlig stærkt Hensyn gældende saavel til Parterne som til Retsplejen i Almindelighed. Meget taler unægtelig for, at hver af Parterne i et saadant Tilfælde skal kunne forlange Dommen og Behandlingen annullerede, eller — hvad der vistnok da vilde være det retteste — at Overinstansen endogsaa ex officio skulde lade en saadan Annullation indtræde. Dette tør da maaske antages, skønt Rpl. intet udtaler derom, da det finder sin Forklaring i Tilfældets meget eksceptionelle Karakter.

III. Selv om en Dommer opfylder de almindelige Betingelser for at være Dommer, vil han dog paa Grund af et særligt Forhold til den enkelte Sag eller dens Parter kunne være udelukket fra Dommerhvervets Udøvelse. Der siges da at foreligge en speciel Inhabilitet.

A. Ifølge Lovens Kap. 5 sondres der imellem »absolute Inhabilitetsgrunde«, som frembyder en saa nærliggende Fare for Partiskhed, at de ubetinget maa medføre hans Udelukkelse, og »betingede Inhabilitetsgrunde«, som vel er egnede til at vække nogen Tvivl om hans Upartiskhed, men dog ikke i højere Grad end, at det kan være naturligt at afvente, om der af den Grund rejses Indsigelse imod ham.

a. Som absolut Inhabilitetsgrund anses det ifølge § 60,

1°. at en Dommer selv er Part i Sagen. Han er for det første altid udelukket fra at fungere i en Sag, hvori han formelt er Part, selv om han maaske ingen virkelig Interesse har i dens Udfald, idet han materielretlig set kun er Repræsentant for en anden. Men han er ifølge Loven ogsaa inhabil, naar han blot er interesseret i dens Udfald eller, hvis det er en Straffesag, er forurettet ved Forbrydelsen. Det maa dog sikkert være forudsat, at denne Interesse ikke er af en ganske fjern og ubetydelig Karakter, men har en saadan Styrke, at den med nogen Rimelighed kan befrygtes at ville indvirke paa hans upartiske

Stilling til Sagen. Dette gælder saaledes, naar han er den sagsøgtes Kautionist, eller Sagens Udfald kan paadrage ham selv Vanhjemmelsansvar overfor en af Parterne eller f. Eks. medføre Tab for en Sparekasse, for hvilken han er Direktør[7]. Derimod er det ikke tilstrækkeligt, at f. Eks. en Sags Tab for Kommunen muligvis kan medføre en ringe Forhøjelse af Skatten for Beboerne, hvortil Dommeren hører, og det vil ialtfald heller ikke kunne medføre ubetinget Inhabilitet, at han har Udsigt til at arve en af Parterne.

Det er ikke blot en ø k o n o m i s k Interesse, der kan bevirke Inhabilitet. Ogsaa en stærkere m o r a l s k Interesse maa have samme Virkning. Det kan saaledes være, at der i en Sags Anlæg indirekte ligger en stærk Kritik af Dommerens Handlemaade, eller han er maaske saa stærkt gaaet i Ilden for et vist Resultat, at han vil føle Sagens Tab som et personligt Nederlag. Derimod kan den Omstændighed, at han i Almindelighed har udtalt sig om et vist Retsspørgsmaal, men uden Henblik paa den konkrete Sag, som Regel ikke gøre ham inhabil.

Det udtales i Paragrafens Slutning udtrykkelig, at Inhabilitet i Almindelighed ikke skal indtræde som Følge af, at Dommeren, fordi flere Embedsvirksomheder er forenede i hans Person, tidligere af den Grund har haft med Sagen at gøre, f. Eks. som Skifteforvalter har ladet den anlægge eller som Foged gjort Arrest for det omprocederede Krav eller tidligere afsagt den Dom, som han nu eksekverer, eller været Undersøgelsesdommer i den Straffesag, som han nu skal paakende. Ellers vilde ogsaa under den nuværende Embedsordning en altfor stor Forstyrrelse, særlig i Underretsdommernes Virksomhed kunne indtræde. Undtagelse gøres dog, naar der »efter de foreliggende Omstændigheder er Grund til at antage, at han har nogen særegen Interesse i Sagens Udfald«, idet der særlig er rejst Spørgsmaal om hans Forhold, selv om der ikke ligefrem gøres Ansvar gældende mod ham; i et praktisk Tilfælde, nemlig i Sager om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel, aabner forøv-

---

[7]) Jfr. U. f. R. 1897 S. 719.

rigt § 687 f.), jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 61, Adgang til at forlange Paakendelse umiddelbart ved Landsret.

Der kan ingen Tvivl være om, at en Dommer bør være udelukket fra i en højere Instans at behandle en Sag, **han har haft at** gøre med i den underordnede Instans, og dette siges ogsaa udtrykkelig i §'ens Nr. 5. Ifølge dens Nr. 4 er han ligeledes udelukket, for det første naar han har aflagt Vidnesbyrd eller været Syns- eller Skønsmand i Sagen. Han vil nemlig da ikke være i Stand til objektivt at bedømme Vidnesbyrdets eller Synets eller Skønnets Beviskraft, men der er ingen Grund til at lade Inhabilitet indtræde, hvis han har protesteret mod at føres som Vidne eller mod at udmeldes som Syns- eller Skønsmand, og denne Protest er taget til Følge. Fremdeles udelukkes han, naar han har handlet i en borgerlig Sag som Sagfører eller iøvrigt som Rettergangsfuldmægtig for nogen af Parterne og i en Straffesag som Politiembedsmand, offentlig Anklager, Forsvarer eller Rettergangsfuldmægtig for den forurettede. Han vil nemlig da ikke blot være ude af Stand til effektivt at øve den Kontrol, som Dommeren skal udøve overfor disse Procespersoner. Men han vil ogsaa ved en saadan Virksomhed let være kommet til at se noget ensidigt paa Sagen, og dette vil da kunne forstyrre hans upartiske Blik paa den. Dog synes dette ikke at passe, hvis f. Eks. en Sagfører blot en enkelt Retsdag har givet Møde for en Part og f. Eks. begæret en Anstand, men slet ikke i Virkeligheden beskæftiget sig med Sagen; i dette Tilfælde kan han maaske ogsaa siges slet ikke at have »handlet« i Sagen i Lovens Betydning.

2°. Foruden et saadant direkte Forhold til Sagen vil ogsaa et Forhold til Sagens Parter eller deres Repræsentanter kunne medføre Inhabilitet.

I saa Henseende lader §'ens Nr. 2 absolut Inhabilitet indtræde, naar Dommeren er beslægtet eller besvogret med nogen af Parterne i en borgerlig Sag eller med den sigtede i en Straffesag i op- eller nedstigende Linie eller i Sidelinien saa nær som Søskendebørn, og ligeledes, hvis han er en af Parternes eller den sigtedes Ægte-

fælle, Værge, Kurator[8]), Adoptiv- eller Plejefader, Adoptiv- eller Plejesøn. At Dommeren staar i et saadant Forhold til begge Parter, f. Eks. ved en Proces mellem hans to Brødre, kan næppe udelukke hans Inhabilitet.

Hvis der derimod kun foreligger et Forhold til en Sagfører eller anden Partsrepræsentant eller til den forurettede i en Straffesag eller til nogen i en saadan Sag optrædende offentlig Anklager eller Politiembedsmand, har vel Ægteskab og Slægtskab eller Svogerskab i den rette Linie samme Betydning. Men i Sidelinien skal ifølge § 60 Nr. 3 alene Slægtskab (ikke Svogerskab) saa nær som Søskende medføre Inhabilitet. Herved maa dog erindres, at ifølge § 127, 2. Stk. kan overhovedet ingen Sagfører møde for en Ret, der beklædes af en Enkeltdommer, med hvem Sagføreren er gift eller er beslægtet eller besvogret saa nær som i anden Grad af Sidelinien. Spørgsmaalet om Dommeres Inhabilitet paa Grund af deres Forhold til Sagførere, der giver Møde i Sagen, vil herefter altsaa alene kunne opstaa med Hensyn til de af flere Dommere beklædte Retter.

b. En betinget Inhabilitet indtræder ifølge § 62 for en Dommer, naar »andre Omstændigheder (end de, der ifølge § 60 medfører absolut Inhabilitet) foreligger, som er egnede til at vække Tvivl om hans fuldstændige Upartiskhed«. I disse Tilfælde udelukkes Dommeren kun, naar det enten forlanges af en Part[9]), eller en af hans Meddommere rejser Spørgsmaal derom. Det staar dog ogsaa altid Dommeren frit for af sig selv at vige sit Sæde, naar han frygter for, at Parterne af en saadan Grund ikke kan have fuld Tillid til ham.

---

[8]) Kurator-Institutionen er for Fremtiden, jfr. dog Lovens § 68, bortfaldet ved Myndighedsl. 30. Juni 1922, men den deri omhandlede »Lavværge« maa behandles paa samme Maade.

[9]) Det er ifølge § 62 enhver af Parterne, der kan fremsætte Indsigelse, ikke blot den Part til hvis Skade Inhabiliteten umiddelbart nærmest kan befrygtes at ville virke, men f. Eks. ogsaa selve den Part, der staar i for nært Slægtskabsforhold til Dommeren. Ikke blot vil nemlig et saadant Forhold maaske kunne virke kontrært, saaledes at Dommeren af Frygt for at være partisk til hans Fordel kan blive for streng mod sin Paarørende. Men Parten

Den nærmere Bestemmelse af disse betingede Inhabilitetsgrunde overlades ganske til Domstolenes Skøn over Omstændighederne i det enkelte Tilfælde. Ved Udøvelsen af dette Skøn vil vel beslægtede Synspunkter gøre sig gældende, som hvor der bliver Spørgsmaal om at bedømme Vidners Troværdighed, men der vil dog navnlig paa Grund af Dommerstillingens afgørende Betydning og den friere skønnende Virksomhed, som Dommeren i mange Tilfælde vil komme til at udøve, være Anledning til at skærpe Maalestokken noget. Som Eksempler paa Forhold, der betingelsesvis, nemlig for saa vidt de i det enkelte Tilfælde kan vække Tvivl om Dommerens fulde Upartiskhed, vil kunne medføre hans Udelukkelse (eller Fritagelse), kan nævnes en Interesse, der med nogen Grund kan befrygtes at ville paavirke hans Evne til at dømme uhildet, skønt den ikke er stærk nok til at gøre ham absolut inhabil, et fjernere Slægtskab til Parterne eller deres Repræsentanter end det, der konstituerer ubetinget Inhabilitet, og vistnok ogsaa, at en Ankedommer staar i nært Slægtskabsforhold til den Dommer, der i Underinstansen har behandlet Sagen, selv om der ikke rejses personligt Ansvar imod denne (i dette Tilfælde bliver jo Underretsdommeren egentlig Procespart)[10]. Fremdeles maa Dommeren kunne blive inhabil, naar han er forlovet med en af Parterne, eller naar han staar i Afhængighedsforhold til en Part, f. Eks. naar Fuldmægtigen beklæder Dommersædet og han er Godsforvalter hos den ene Part. Derimod vil det i Almindelighed ikke være tilstrækkeligt, at Dommeren er en god Bekendt af Parterne, men omvendt vil bevisligt Fjendskab til en Part kunne medføre Inhabilitet.

Skønt Loven direkte kun taler om dem, der »handler som Dommere«, kan der dog næppe være Tvivl om, at dens Habilitetsregler maa udstrækkes ogsaa til de Tilfælde, hvor en

---

synes ogsaa at have rimeligt Krav paa at se sin Sag paakendt af en Dommer, om hvis Upartiskhed der ikke kan rejses Tvivl.

[10]) Jfr. saaledes Motiverne til K. U. t. B. R. 1877 S. 39, cfr. derimod en Højesteretsdom i U. f. R. 1901 S. 6. — I den norske Domstolslov § 106 Nr. 9, siges det udtrykkelig, at en Dommer i Overinstansen i et saadant Tilfælde skal være inhabil.

Underretsdommer har handlet som Foged eller Skifteforvalter. Ogsaa ved Afholdelsen af frivillige Auktioner maa da vistnok lignende Regler gælde, saaledes at det særlige Forbud i Pl. 19. Marts 1819 for Auktionsforvaltere mod at købe eller sælge paa deres egne Auktioner derved er blevet overflødigt. Paa Fuldmægtige hos Dommere maa Habilitetsbestemmelserne ligeledes finde Anvendelse, skønt de som Regel handler paa Dommerens Ansvar.

B. Loven indeholder nærmere Regler angaaende den processuelle Fremgangsmaade, der skal følges, naar en Dommer paa Grund af Inhabilitet viger sit Sæde.

a. Spørgsmaalet herom afgøres ifølge § 61, jfr. § 62, 2. Stk., ved Rettens Kendelse. Bestaar Retten af en Enkeltdommer, afsiger han selv en saadan Kendelse. Trods den ringe Garanti, som en Afgørelse af selve den muligvis partiske Dommer unægtelig frembyder, har man bestemt sig for denne Ordning af Hensyn til den Forstyrrelse, som vilde voldes, hvis der, hver Gang en maaske ganske temerær Inhabilitetsindsigelse blev fremsat, straks maatte beskikkes en Sættedommer i Sagen. Man kunde ganske vist altid lade Afgørelsen af Habilitetsspørgsmaalet gaa umiddelbart til en højere Ret. Derved vilde imidlertid denne stærkt besværes, og man nøjes derfor med at give Parterne en vis Adgang til at paakære Dommerens Kendelse, jfr. straks nedenfor under c. Beklædes Retten af flere Dommere, gør den anførte praktiske Vanskelighed ved at udelukke en Dommer fra selv at være med til at træffe Afgørelsen om sin egen Habilitet sig ikke gældende i samme Grad, men paa den anden Side svækkes Betænkelighederne ved en saadan Ordning derved, at ogsaa de andre Medlemmer af Retten deltager i Paakendelsen af Spørgsmaalet, og Loven har derfor ment at kunne tilstede den, jfr. § 61 i Slutn.[11]).

Ifølge § 63 skal Spørgsmaalet om en Dommers Fratræden saa vidt muligt rejses før den mundtlige Forhandlings Begyndelse. Det skal kunne afgøres, uden at Parterne har haft Lejlighed til at udtale sig derom. Det sidste kan der dog sikkert kun blive Spørgsmaal om, for saa vidt ikke Dom-

---

[11]) Efter den norske Domstolslov § 116 er derimod vedkommende Dommer udelukket fra at deltage i Afgørelsen.

merens Tilbagetræden netop skyldes en Parts Forlangende, idet en Udtalelse fra denne Part jo dermed foreligger, og der da ogsaa maa gives den anden Part Lejlighed til at udtale sig. Dette støttes ogsaa ved Bestemmelsens Forhistorie[12]), ligesom det for de borgerlige Sagers Vedkommende følger af den Bestemmelse, som §'en yderligere indeholder om, at Inhabilitetsindsigelser, der rejses af en af Parterne, i saadanne Sager skal behandles som andre Formalitetsindsigelser. Af den borgerlige Retsplejes Regler herom maa forøvrigt navnlig fremhæves Bestemmelsen om særskilt Paakendelse af saadanne Indsigelser i §§ 343, 2. Stk., 345, 365, 430 og (i Appellen) § 412, 1. Pkt., jfr. § 438, 2. Stk.

b. Fra det Øjeblik, da der foreligger Retskendelse for, at en Dommer skal vige sit Sæde, er ifølge § 65 denne kun berettiget til at foretage uopsættelige Handlinger i Sagen. Men der maa i den paagældende Dommers Sted beskikkes en Sættedommer, jfr. § 46. At dette sker, synes da Retten, ogsaa i borgerlige Sager, selv at maatte sørge for, idet der ingen Hjemmel er for at paalægge nogen af Parterne at foretage Henvendelse til den paagældende Myndighed derom. Udgifterne derved maa falde paa det offentlige, idet de tidligere Regler i Pl. 24. November 1837, hvorefter »Rekvirenten« foreløbig skulde udrede Befordringsudgifter og Diæter til Sættedommeren med mulig Regres hos Modparten, synes at maatte være bortfaldet ved Rpl.

c. Hvis Rettens Kendelse gaar ud paa, at Dommeren skal vige sit Sæde, kan den ifølge § 64 ikke gøres til Genstand for Anke eller Kære. Der kan nemlig herved aldrig siges at ske nogen Krænkelse af en Parts berettigede Interesser, idet

---

[12]) Saaledes var det af K. U. 1877 t. B. R. § 37 og 1875 t. S. R. § 19 klart, at Muligheden for at afgøre Habilitetsspørgsmaalet, uden at Parterne fik Adgang til at ytre sig, kun havde Hensyn til det Tilfælde, at Dommeren »af egen Drift« skulde vige sit Sæde. Og det har sikkert ikke været Meningen med de formelle Ændringer, som de anførte Bestemmelser er undergaaede først i K. U. 1899, henholdsvis §§ 35, 36 og 15, og senere i Rpl. § 64, i denne Retning at udtrykke en anden Mening, cfr. tværtimod Motiverne til K. U. t. B. R., Sp. 14 (114), der udtaler, at Udkastets § 35 kun gengiver det tidligere Forslags §§ 36 og 37 »i simplificeret Form«.

han overhovedet ikke har noget Retskrav paa at faa sin Sag behandlet af en bestemt Dommer.

I det omvendte Tilfælde, hvor en Indsigelse mod en Dommers Habilitet er blevet forkastet, aabnes der derimod Parten Adgang til Kære, og der kan da tilstaas ham en kort Udsættelse i den Anledning.

Derimod er det udelukket at vente med at gøre en saadan Inhabilitetsindsigelse gældende under den almindelige Paaanke af Dommen efter Reglerne i §§ 394 og 940, da Lovgiveren ønsker, at Spørgsmaalet snarest muligt skal finde sin Afgørelse. Men hvis der foreligger en absolut Inhabilitetsgrund hos Dommeren i en indanket Sag, uden at den dog har foranlediget ham til at vige sit Sæde, maa det vistnok, da der her ikke kræves nogen »Indsigelse«, være underforstaaet, at Ankeretten af egen Drift kan annullere Behandlingen. Kommer Kæreretten ved sin Afgørelse af en Inhabilitetsindsigelse til det Resultat, at Dommeren uberettiget har nægtet at vige sit Sæde, vil ligeledes alt, hvad han har foretaget sig i Sagen, blive annulleret — ex officio i Tilfælde af, at der har foreligget absolut Inhabilitet, ellers efter Paastand af den, der behørig har rejst Indsigelse i den lavere Instans.

IV. Naar Dommeren handler ulovlig, vil der kunne blive Spørgsmaal om at paalægge ham Ansvar, baade strafferetligt og civilretligt.

A. Hvad de materielle Betingelser for et saadant Ansvar angaar, er disse væsentlig forskellige for Strafansvarets og Erstatningsansvarets Vedkommende.

a. Egentligt Strafansvar forudsættes ved § 47 alene at kunne paalægges »efter Straffeloven«, og det fremgaar ogsaa af Motiverne[13]), at det dermed har været Meningen at ophæve de forskellige spredte Straffebestemmelser, der fra Tiden før Straffeloven fandtes for særlige Forseelser af Dommere, men som altsaa nu skal erstattes med de almindelige Straffe for Embedsforbrydelser i Strfl. Kapitel 13.

Af dette maa som særlige Bestemmelser for Dommere fremhæves § 120, der hjemler Straf for Bestikkelse, og § 123,

---

[13]) Til K. U. t. R. O. ad §§ 33—37, Sp. 48 (54).

som fastsætter Straffen for den Dommer, der »i sin Dommervirksomhed forsætlig gør sig skyldig i nogen Uretfærdighed«. Om denne §'s Forstaaelse hersker der forøvrigt Tvivl, idet nogle[14]) forstaar »Uretfærdighed« som lig med Partiskhed, medens andre[15]) nærmere bestemmer dette Udtryk som Tilføjelse af materiel Uret. Maaske bør der til Uretfærdighed i denne Forbindelse kræves begge Dele, baade at Dommeren har handlet partisk, og at han derved har anstiftet materiel Uret[16]), men angaaende det nærmere herom maa henvises til Strafferetten. Endelig kan som særlige Straffebestemmelser for Undersøgelsesdommere nævnes §§ 126, 127 og 129, og som Bestemmelser, der efter deres Indhold hyppig vil kunne finde Anvendelse paa Straffedommere, §§ 128, 130 og 131.

Paa uagtsomt Forhold fra en Dommers Side vil den almindelige Straf i Strfl. § 143 for Forsømmelse eller Skødesløshed i Embedsførelse finde Anvendelse. Hertil kræves imidlertid, at Dommeren oftere deri har gjort sig skyldig, eller at grov Forsømmelse eller Skødesløshed er udvist.

Er dette ikke Tilfældet, vil en Dommers Forhold ikke kunne rammes af Straffeloven. Men hvis der foreligger en mindre graverende Forsømmelse eller Skødesløshed fra Dommerens Side, eller han iøvrigt har udvist »utilbørligt eller usømmeligt Forhold«, hjemler § 48 Adgang til overfor ham at anvende en disciplinær Straffemyndighed, som vil kunne gaa ud paa Advarsel, Misbilligelse eller Bøde.

b. Angaaende de materielle Betingelser for Dommeres Erstatningsansvar indeholder Rpl. ingen Regler, og den maa da desangaaende antages at have henholdt sig til den hidtil gældende Ret. Efter D. L. 1—5—3 antoges et saa-

---

[14]) Saaledes N. Lassen i U. f. R. 1879 S. 849—857.

[15]) Saaledes Nellemann: Alm. D. S. 235 ff., og Goos: Strafferettens spec. Del III. S. 188—9.

[16]) Ved alene at kræve det sidste Moment undgaas det ikke helt, at der fremkommer unaturlige Resultater i Forholdet mellem § 123 og de følgende §§, jfr. særlig § 130, som straffer et Forhold, der klart maa betegnes som materiel Uret (nemlig at en Embedsmand iværksætter en kriminel Undersøgelse mod nogen, hvis Uskyldighed er ham bekendt), langt mindre end § 123.

dant Ansvar at kunne paalægges en Dommer, naar blot hans Dom fandtes objektivt urigtig. Men det har gennem lange Tider været antaget, at der maa underforstaas de almindelige Tilregnelighedsbetingelser, saa at Dommeren kun ifalder Erstatningsansvar, naar han har handlet enten forsætlig eller uagtsomt. Hermed stemmer ogsaa § 1011, 2. Stk., smh. m. 1. Stk., hvorefter der i Straffesager alene bliver Spørgsmaal om at paalægge en Dommer Omkostninger, som han ved sit »tilregnelige og retsstridige« Forhold har forvoldt, jfr. ogsaa § 792, sidste Stk. om Betingelserne for, at Statskassen kan gøre Regres gældende mod en Dommer for Erstatning, den har maattet udrede for uforskyldt Varetægtsfængsel.

B. Med Hensyn til den processuelle Fremgangsmaade, der skal følges ved Paalæggelse af det nævnte Ansvar, vil

a. Spørgsmaalet, om Dommeren har paadraget sig et egentligt Strafansvar efter Strfl., ifølge § 47 som Regel blive paakendt under en selvstændig Straffesag. Men hvis Straffen ikke overstiger Bøder, kan den dog i Tilfælde af Anke eller Kære paalægges uden særligt Sagsanlæg, efter at der, om fornødent, er givet vedkommende Dommer Lejlighed til at udtale sig.

Hvad den disciplinære Straffemyndighed angaar, kræver Hensynet til Domstolenes Uafhængighed, at den alene udøves af disse selv. Efter de nærmere Regler, som § 48 indeholder, skal i Almindelighed i Tilfælde af Forsømmelse eller andet utilbørligt Forhold fra en Dommers Side, der dog ikke er af en saadan Beskaffenhed, at den ifølge Loven medfører Straf, Præsidenten i vedkommende (eller efter Omstændighederne den overordnede) Ret, »i Stilhed give ham fornøden Advarsel«. Er der nogen, som anser sig krænket ved Dommerens utilbørlige Forhold, staar det ham ifølge §'ens 2. Stk. frit for at paakære det til højere Ret, som da kan udtale sin Misbilligelse af Dommerens Adfærd eller paalægge ham en Bøde. Sigtes en Dommer for at have gjort sig skyldig i et privat Paatale undergivet, strafbart Forhold, f. Eks. en Ærefornærmelse, overfor en Part eller en for Retten mødende Tredjemand, maa den paagældende vistnok være henvist til Appelvejen (Anke eller efter Omstændighederne Kære) i alle Tilfælde, hvor Forholdet kunde tænkes at være

en lovlig Del af Sagens Behandling, og hvor det altsaa kunde dækkes af vedkommendes Stilling som Dommer, idet Retten da ikke vilde kunne træffe Afgørelse uden at komme ind paa en nærmere Undersøgelse og Prøvelse af Dommerens embedsmæssige Forhold, hvad der kun tilkommer den højere Instans. Dette vil efter Omstændighederne kunne gælde selv om en ærefornærmende Sigtelse, som f. Eks. en Straffedommer under Sagens Forundersøgelse fremkommer med, men hvis den har en særlig krænkende Form, der aldrig vil kunne legitimeres af Formaalet, jfr. herved § 767, maa Dommeren kunne drages til Ansvar derfor i første Instans[17]).

Hvis endelig saadan, efter Omstændighederne gentagen, Advarsel, Misbilligelse eller Bøde viser sig frugtesløs, vil der kunne anlægges Sag til Dommerens Afsættelse efter de ovenfor S. 83 fremstillede Regler i Rpl. § 49.

Der har været rejst Tvivl om, i hvilket Omfang Landsretten i de Tilfælde, hvor Forberedelsen af en Landsretssag foregaar ved Underretten, og Landsretten altsaa ikke staar som Appelret i Forhold til denne, kan kritisere Underrettens Behandling[18]). Givet er det nu, at Landsretten, naar Forberedelsen efter dens Formening ikke opfylder Lovens Forskrifter, maa kunne afvise Sagen, og den maa vistnok ogsaa, naar et Punkt ikke findes fyldestgørende behandlet, kunne paalægge Underretten at foretage det manglende, da dette synes at være en naturlig Følge af, at Underretten kun staar som forberedende i Forhold til Landsretten som Hovedretten. Men den maa da ogsaa, hvor den ikke finder Fejlen eller Manglen tilstrækkelig stor til at lade disse Følger indtræde, kunne nøjes med at tilkendegive sin Opfattelse af det foreliggende Forhold. Derimod bør den vistnok undgaa at give denne Tilkendegivelse Form af en egentlig »Misbilligelse«, da § 48, 2. Stk. synes at indeholde en Forudsætning om, at en saadan Misbilligelse kun kan ske

---

[17]) Jfr. fra den tidligere Procesordning S. Grundtvig i U. f. R. 1914 B S. 225—237, hvor dog Vanskelighederne ved at gaa Appelvejen noget overdrives, samt foruden de dèr anførte Domme U. f. R. 1915 A S. 819.

[18]) Jfr. Zahlmann i U. f. R. 1921 B S. 335.

i Henhold til Klage (Kære) til den overordnede Ret, og dette har det Betydning at fastholde, da Underrettens Dommer kun i Tilfælde af Kæremaal, jfr. §§ 419 og 971, har en tilsikret Adgang til at udtale sig i Sagen[19]). I hvert Fald bør Landsretten ikke tilkendegive sin Misbilligelse, forinden der har været givet Underretsdommeren Lejlighed til at fremkomme med en saadan Udtalelse, jfr. ogsaa § 47, 1. Stk. i Slutn.

b. Erstatningsansvar mod Dommere maa ifølge § 47, 2. Stk., »som hidtil« i Reglen gøres gældende ved Anke, jfr. ogsaa om et særligt Forhold § 1011, 2. Stk. Men det vil dog i mange Tilfælde kunne paakendes accessorisk under den Straffesag, der er rejst mod Dommeren, jfr. 685, som igen henviser til Reglerne i Kap. 89, og efter at Straffedom er fældet over Dommeren, vil der paa Grundlag af denne kunne rejses Erstatningssag mod ham i første Instans.

---

§ 8.

Retsskrivere og det øvrige Retspersonale.

1. Om Beskikkelse af særlige Retsskrivere ved Underretterne udenfor København bliver der ifølge § 17, 1. Stk., jfr. Tillægsl. (Nr. 737) 22. Decbr. 1920 § 1, ikke Tale. Derimod indeholder § 52 nogle Bestemmelser om Justitssekretærer ved de forskellige kollegiale Retter. Herefter skal den faste Beskikkelse ske ved Kongen, medens en midlertidig Beskikkelse skal meddeles af Justitsministeren, men dog i paatrængende Tilfælde foreløbig kan ske ved vedkommende Rets Præsident.

Ved de forskellige Justitskontorer er der efter §§ 3, 10 og 16 ansat Fuldmægtige[1]), der efter § 52, 1. Stk. ligeledes skal fast beskikkes af Kongen. Med Hensyn til Fuldmægtigene ved Københavns Pante- og Brevskriverkontor bestemmer § 16, 3. Stk., at Beslutninger vedkommende Bøgernes

---

[19]) Jfr. Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1921 S. 873 med Note [2]) En Højesteretsdom i Højesteretstid. 1921 S. 635 synes dog at forudsætte, at der er en almindelig Beføjelse for Landsretten til at give saadanne Misbilligelser.

[1]) Ifølge Tillægsl. 3. Juni 1919 § 38, 3. Stk., benævnes Fuldmægtigene i Højesteret »Protokolsekretærer«.

De almindelige Habilitetsbetingelser for disse Justitsembedsmænd er i det væsentlige de samme som for Dommere, dog nedsættes Eksamensfordringerne, idet det ifølge § 52, 3. Stk. skal være tilstrækkeligt, at den paagældende har taget den fuldstændige juridiske Eksamen med Haud illaudalibis (Anden Karakter) eller den juridiske Eksamen for ustuderede med første Karakter.

Med Hensyn til de specielle Inhabilitetsgrunde er det ved § 66 udtrykkelig sagt, at de om Dommere givne Forskrifter ogsaa skal finde Anvendelse paa Retsskrivere. Det samme maa da vistnok ogsaa gælde om Fuldmægtige ved de kollegiale Retter, for saa vidt de handler paa egen Haand, selv om de ikke kan afsige Kendelser eller tage Beslutninger paa eget Ansvar, jfr. § 16, 2. og 3. Stk. Afgørelsen af Habilitetsspørgsmaalet skal altid træffes af Retten, og Skriveren (eller Fuldmægtigen) maa da ubetinget rette sig efter denne Afgørelse. Gaar denne ud paa, at han skal vige sit Sæde, beskikker ifølge § 53 vedkommende Rets Præsident en Mand til at fungere i Sagen som »Sætteskriver«.

Med Hensyn til Adgangen til at drage Retsskrivere til Ansvar gælder ganske lignende Regler som om Dommere. Særlig bestemmer § 54, 2. Stk., at med Hensyn til deres Ansvar til Straf og Erstatning for Overtrædelse af deres Embedspligter skal Reglerne om Dommere i § 47, jfr. § 48, finde tilsvarende Anvendelse.

Efter § 54, 1. Stk. skal Klage over en Justitssekretærs og i København over Pante- og Brevskriverens Afgørelser først fremsættes for den Ret, ved hvilken han er ansat, og afgøres ved Kendelse af denne Ret eller for Københavns Byrets Vedkommende af Rettens Præsident. Men mod denne Kendelse kan der altid rejses Kæremaal. Hvor Retsskriverforretningerne derimod paahviler Dommeren, afgøres deslige Klager straks ved Kære[2]).

II. Hvad det øvrige Retspersonale angaar, skal

---

[2]) Den særlige Adgang til administrativ Rekurs, som Fr. 16. Januar 1828 § 7 hjemlede overfor Retsskrivere, der gjorde sig skyldige i utilbørligt Ophold med Aktens Beskrivelse, maa være bortfaldet ved Rpl., jfr. R. R. Nr. 26 i U. f. R. 1920 B S. 232, J. M. Skr. (Nr. 254) 11. Oktober 1921.

A. ved de kollegiale Retter efter § 56 Rettens Præsident ansætte det fastsatte Antal Retsbude, og ved § 57 forudsættes saadanne ogsaa at kunne blive ansatte ved Underretterne udenfor København.

B. Der skal endvidere i hver Underretskreds ansættes det fornødne Antal Stævningsmænd. Ved Landsretterne, Underretterne og den københavnske Sø- og Handelsret skal dog Retsbudene i et vist Omfang kunne benyttes som Stævningsmænd. De Stævningsmænd, som yderligere maatte behøves, beskikkes af vedkommende Retspræsident eller Underretsdommer, § 57.

Der skal ved Anordning gives en Instruks for Stævningsmænd[3]). Enhver Stævningsmand skal afgive en højtidelig Erklæring om, at han med Troskab og Samvittighedsfuldhed vil opfylde sine Pligter. Med Hensyn til disse skal ogsaa Dommeren i Retskredsen vejlede Stævningsmændene, § 58. Angaaende deres specielle Inhabilitet bestemmer § 67, at en Stævningsmand ikke maa foretage eller deltage i en Forretning, naar nogen af Parterne er hans Ægtefælle eller beslægtet eller besvogret med ham i den op- eller nedstigende Linie eller i første Sidelinie[4]), eller naar han selv er Part i Sagen eller interesseret i dens Udfald.

Til Stævningsmændenes Forretninger hører først og fremmest Forkyndelser, hvorom nærmere nedenfor. Men de skal ifølge § 55 ogsaa benyttes som Retsvidner.

C. Endelig ansættes det underordnede Personale ved de kollegiale Retters Skriverkontor ifølge § 59 af vedkommende Rets Præsident.

---

§ 9.

Retsbøger, Retsvidner.

I. A. Der føres ved de forskellige Retter visse »Retsbøger«, § 33. Almindelige Forskrifter om dem kan gives ved kgl. Anordning[1]). Men indenfor de derved dragne Grænn-

---

[3]) Jfr. Instr. (Nr. 458) 14. Aug. 1919 med Ændring ved Bekg. (Nr. 416) 11. Septbr. 1922.

[4]) Uden Hensyn til Graden; derimod synes der ingen Hjemmel at være til at udelukke egentlige Søskendebørn, da de hører til anden Sidelinie.

[1]) Jfr. Anordn. (Nr. 337) 14. Juni 1919.

ser bestemmes Retsbøgernes Indretning af Rettens Præsident eller den overordnede Landsrets Præsident. Bøgerne skal autoriseres af vedkommende Retspræsident eller Enkeltdommer.

B. I Retsbogen skal optages en Beretning angaaende alle Retshandlinger, § 34. Der skal saaledes indføres en Angivelse af Tiden og Stedet for Retsmødet, Navnene paa de Personer, der fungerer som Dommere o. s. v., Sagens Nummer med Parternes Navne, Navnene paa de tilstedeværende Parter eller deres Repræsentanter, samt om Retsmødet er offentligt eller ikke.

Retsbogen skal endvidere, jfr. § 35, indeholde en kort Fremstilling af Forhandlingerne. Fuldstændig skal saaledes optages Parternes Paastande, Begæringer og Indsigelser, for saa vidt de ikke indeholdes i Skrifter, som overleveres Retten (i dette Tilfælde er Henvisning tilstrækkelig), samt Indsigelser, som fremsættes af Vidner, Syns- eller Skønmænd. Af Udviklinger og Foredrag til Begrundelse af Paastande o. s. v. optages derimod som Regel intet i Retsbogen, jfr. som Undtagelser §§ 366, 429, 525, hvorom nærmere senere, særlig under Fremstillingen af Procedurens Mundtlighed; dog kan Formanden (eller Enkeltdommeren) beslutte, at enkelte Udtalelser skal optages.

Særlig Bemærkning gøres (af Hensyn til Muligheden for Appel) om, hvorledes der er gaaet til Værks med Hensyn til Former, som efter Loven skal iagttages; fremdeles om, hvad der fremlægges i Retten, og hvilke Dokumenter der er blevet oplæst. Endvidere skal Rettens Afsigelse af Domme og Kendelser og dens øvrige Beslutninger optages i Retsbogen, og Domme og Kendelser indføres fuldstændigt i en særlig Dombog.

Om noget iøvrigt skal optages i Retsbogen, beror paa, om det særlig er foreskrevet i Loven. En saadan Forskrift findes i adskillige Tilfælde, saaledes navnlig ofte med Hensyn til Bevisførelse, jfr. f. Eks. § 185, som den er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 9, men det nærmere herom vil blive behandlet under Reglerne om den mundtlige og skriftlige Forhandlingsform.

For ikke unødig at spilde Rettens Tid skal som Regel Oplæsning eller Vedtagelse af, hvad der er tilført Retsbogen, ikke finde Sted, medmindre Rettens Formand anser det for nødvendigt, § 36. I visse Tilfælde foreskriver dog Loven det, saaledes sædvanlig med Hensyn til Bevisførelse paa Grund af den store Betydning det har, at dennes Resultater foreligger autentisk, jfr. §§ 185, 824, 2. Stk.

Derimod skal ifølge § 37 Retsbogen ved hvert Retsmødes Slutning underskrives af Rettens Formand og af de Personer, der maatte have fungeret som Retsskriver eller Retsvidner.

C. Angaaende Retsbogens Beviskraft udtaler § 37, at den afgiver Bevis — hvorved sikkert maa forstaas fuldt Bevis — for, hvad der er foregaaet under Retshandlingen, og særlig for, hvorledes der er gaaet til Værks med Hensyn til de Former, som efter Loven skal iagttages. Men Modbevis er ikke udelukket.

D. Alle Aktstykker og andre Dokumenter, som fremlægges i Retten, skal forsynes med »Fremlæggelsespaategning«, § 38.

Stævninger og Parternes øvrige Processkrifter skal forblive i Rettens Arkiv. Derimod kan Dokumenter og andre Aktstykker, der benyttes som Bevis, forlanges tilbageleverede, dog i Reglen mod at afgive bekræftede Genparter til Retten, § 39. Hvis der er en særlig Retsskriver, er det ham, hvem Opbevaringen af Sagens Dokumenter paahviler, ellers Dommeren, § 40.

E. Ligeledes kan i Reglen Parterne og andre, som har »retlig Interesse« deri[1*]), hos Retsskriveren eller, hvor ingen saadan er ansat, hos Dommeren forlange Udskrift af Retsbøgerne, dog ikke Stemmegivningsbogen, samt af Sagens Dokumenter, § 41.

II. A. Den faste Retsvidne-Institution, som den ved Fr. 9. Juni 1847 fandtes ordnet med Hensyn til Underretterne udenfor København, er bortfaldet ved Rpl.

Efter dennes § 55 er det nemlig kun til Retsmøder, der i Straffesager afholdes af en Ret, som beklædes af en Enkeltdommer, at der, saafremt ingen særlig Rets-

---

[1*]) Jfr. R. R. Nr. 119 og 158 i U. f. R. 1922 B S. 102, 258.

skriver er til Stede, skal tilkaldes et Retsvidne. Dette skal enten være en Stævningsmand eller i Mangel af en saadan en fuldmyndig, uberygtet Mand (eller Kvinde, jfr. L. Nr. 100 af 4. Marts 1921) i selvstændig Stilling. Ifølge § 66 skal de samme specielle Inhabilitetsgrunde finde Anvendelse paa Retsvidner som paa Dommere. I paatrængende Tilfælde og sædvanlig, naar den sigtede har en Forsvarer, kan dog Tilkaldelse af Retsvidne undlades, jfr. nærmere § 55, 1. Stk., § 742, 3. Stk., § 752, 1. Stk.

Hvervet som Retsvidne er, undtagen for Stævningsmændene, et borgerligt Ombud, der saa vidt muligt skal gaa paa Omgang, og hvis Tilsidesættelse kan straffes med Bøder. Dommeren kan paalægge Retsvidnerne Tavshedspligt. Der er paa den anden Side tillagt Retsvidnerne en vis Godtgørelse, jfr. nærmere § 55, 2. og 3. Stk.

Undladelse af at tilkalde Retsvidne, hvor det skulde være sket, kan — ligesom efter den hidtil gældende Ret — næppe medføre, at det i Retsmødet foretagne erklæres ugyldigt, men alene, at Retsbogen ikke afgiver fuldt Bevis, hvis dens Rigtighed bestrides, og efter Omstændighederne, at der paalægges Dommeren Ansvar.

B. Ved forskellige andre Retshandlingers Foretagelse foreskriver Loven, at der skal være Vidner med. Dette gælder saaledes om Eksekution, ved hvis Foretagelse der ifølge § 480, 2. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 44, skal være »tvende gode Mænd« eller efter Omstændighederne eet Vidne til Stede[2]). Om Udpantninger, der foretages af Politimesteren (eller Sognefogeden), bestemmes det i § 602, 2. Stk., som det er ændret ved den nævnte Tillægslovs § 48, at de skal ske i Overværelse af to (eller efter Omstændighederne eet) af ham tilkaldte Vidner, som er pligtige at følge ham; derimod synes der ingen saadan Pligt hjemlet ved Eksekution. Men i begge Tilfælde maa vistnok Undladelse af at tilkalde Vidner kunne medføre Forretningens Annullation. Endelig skal efter §§ 742, 752 og 759 ved Besigtigelse, Beslaglæggelse eller Ransagning i Straffesager sædvanlig et eller to Retsvidner være til Stede. Dette skal dog kun ske »saa vidt muligt«, og Undladelse af

---

[2]) Cfr. derimod med Hensyn til Tvangsauktion § 540, 1. Stk.

at gøre det kan da sikkert ikke medføre Annullation, men alene Ansvar for den paagældende Embedsmand.

---

§ 10.

Retsmøder.

I. Hvad Stedet, hvor Retten skal holdes, angaar, bestemmer Loven:

A. ved § 2 om Højesteret, at den har sit Sæde i København, og der er ingen Hjemmel for, at den skulde kunne holde Retsmøder andet Steds.

B. Med Hensyn til Landsretterne fastsætter § 4, 2. Stk., at Østre Landsret skal have sit Sæde i København og Vestre Landsret sit Sæde i Viborg. Søndre Landsret skal ifølge L. (Nr. 256) 28. Juni 1920 § 1, 2. Stk.[1]) have sit Sæde i Sønderborg.

Desuden skal ifølge § 11 Domsbehandling i visse Tilfælde kunne foregaa udenfor det Sted, hvor Landsretten har sit Sæde, paa andre ved kgl. Anordning[2]) dertil fastsatte Steder i Landsretskredsen.

Dette skal nemlig kunne ske dels efter §'ens første Stykke i Nævningesager, dels efter dens andet Stykke i andre Landsretssager i første Instans, hvor der undtagelsesvis skal finde umiddelbar Bevisførelse Sted[3]).

C. a. For Københavns Byrets Vedkommende synes der ingen Hjemmel at være til, at den skulde kunne afholde sine Retsmøder udenfor København, hvor den i § 15 forudsættes at have sit Sæde.

b. For Underretterne udenfor København bestemmes ifølge de nærmere Regler, der indeholdes i § 19, Tingstederne ved kgl. Anordning[4]). For saa vidt et af de nuværende Hovedtingsteder maatte bortfalde, skal der

---

[1]) Jfr. Anordn. (Nr. 278) 23. Juni 1920.

[2]) Jfr. Anordn. (Nr. 158) 10. Januar 1919.

[3]) Ved Søndre Landsret skal det ifølge den nævnte Lov 28. Juni 1920 § 3 kun kunne ske til Domsbehandling af Nævningesager.

[4]) Jfr. den almindelige Anordn. (Nr. 268) 13. Maj 1918; senere er der kommet en Række specielle Anordninger for enkelte Retskredse.

paa det paagældende Sted oprettes et Bitingsted for Retskredsen. Tildeles der en Retskreds flere Tingsteder, skal Anordningen fastsætte, hvilke Dele af Kredsen der med Hensyn til Rettens ordentlige Møder skal henhøre til ethvert af disse[5]). Ved §'ens sidste Stykke er der tillagt Under-

---

[5]) Angaaende den nærmere Forstaaelse af denne Bestemmelse hersker der Tvivl, idet nogle, jfr. saaledes J. B. i U. f. R. 1919 B S. 122—124, i alt væsentligt vil behandle den Del af Retskredsen, der er henlagt til et Bitingsted, som en selvstændig Retskreds, medens andre, saaledes John Knox anf. Sted S. 145—148, nærmest begrænser Bestemmelsens Betydning til det rent faktiske, at der paa de fastsatte Dage skal holdes Ret paa Bitingstederne, hvorimod der ikke derved skal være begrundet nogen selvstændig Ret for Borgerne til at faa Sager behandlede paa disse Tingsteder, og endelig andre, saaledes L. N. Hvidt anf. Sted S. 129—134, indtager et Mellemstandpunkt, hvorefter i hvert Fald borgerlige Domssager, der hører til Bitingstedets Landomraade, skal paastævnes ved dette, hvorimod Inddelingen ikke skal have nogen Indflydelse paa Fastsættelsen af Stævnevarslet og lignende Frister og som Regel heller ingen Betydning have for Vidnernes Mødepligt.

Bestemmelsen fastslaar i og for sig kun, at »Rettens ordentlige Møder« for det paagældende Landomraades Vedkommende skal foregaa paa Bitingstedet. De ordentlige Retsmøder er dem, der holdes paa de faste Retsdage, men der findes efter Rpl. i Modsætning til, hvad der var Tilfældet med Hovedmængden af civile Sager efter den tidligere Proces, ingen Sager, der nødvendig skal behandles ved ordinær Ret. For at Bestemmelsen skal kunne gøre den tilsigtede Nytte til at lette den judicielle Mødepligt for Befolkningen, maa det dog være underforstaaet, at borgerlige Domssager, der hører til Bitingkredsen, som Regel foretages paa dennes Tingsted. Ganske ubetinget kan dette dog næppe gælde, men Dommeren kan vistnok ikke være udelukket fra at beramme en Stævning til Hovedtingstedet, f. Eks. naar Sagen er presserende, og Sagsøgeren derfor daarlig kan vente med dens Foretagelse, indtil der holdes ordentlig Ret paa Bitingstedet, hvad der ofte kun vil ske to Gange og paa nogle Steder endogsaa kun én Gang om Maaneden. Nogen selvstændig Ret til at faa deres Sag behandlet paa Bitingstedet har Parterne herefter ikke, cfr. dog en Vestre Landsrets Dom i U. f. R. 1920 S. 653. At noget andet maatte antages efter et Udkast fra 1864 om Inddelingen i Underretskredse, jfr. Rigsdagstid. 1863—64 Tillæg A Sp. 627 ff., hvori Tanken om flere Tingsteder først er fremsat, kan ikke — saaledes som Hvidt anf. Sted formener — være afgørende, idet dette Udkast (i § 6) udtrykkelig fastslog, at de Dele af en Underretskreds, som

retterne den samme Myndighed, som efter § 11, 2. Stk., tilkommer Landsretterne til i Tilfælde af umiddelbar Bevisførelse, jfr. § 433, 2. Stk., at bestemme, at Domsforhandlingen helt eller delvis skal foregaa udenfor Rettens Sæde. Endelig maa paa lignende Maade, som man har antaget efter den tidligere Procesordning, Parter, Vidner eller Syns- og Skønsmænd i Tilfælde af, at de er syge, kunne blive afhørte i deres Hjem eller paa et andet særligt Sted udenfor Rettens Sæde, jfr. med Hensyn til Vidner Forudsætningen i § 357, 3. Stk.

Hvor det efter Omstændighederne skønnes fornødent, kan det ifølge § 19, 4. Stk., ogsaa ved kgl. Anordning[6]) bestemmes, at Dommeren paa et eller flere Tingsteder i Retskredsen udenfor Hovedtingstedet skal indrette en Afdeling af sit Embedskontor.

Naar Underretterne foretager Retshandlinger udenfor Domssagsbehandlingen, f. Eks. Fogedforretninger eller enkelte til Skifte hørende Handlinger, maa disse, da de sædvanlig vil blive bestemt ved det Sted, hvor vedkommende Genstand (eller Person), som Forretningen har Hensyn til, befinder sig, i vidt Omfang blive foretaget udenfor Rettens Sæde, jfr. f. Eks. med Hensyn til Udlæg

---

blev henlagte til et Tingsted, skulde »udgøre et særegent Retsdistrikt, for saa vidt angaar den civile Retspleje«, men en saadan Bestemmelse netop ikke findes i Rpl. og forøvrigt ogsaa til sin Gennemførelse maatte kræve en nærmere Fiksering af Ordningen i de enkelte Retninger. Bestemmelsen i Rpl. § 19 om, at visse Dele af Retskredsen skal »henhøre til« hvert af Tingstederne, faar praktisk Mening, selv om den kun kan forstaas som fastsættende en Begrænsning for en Parts Pligt til at give Møde, idet en saadan Forpligtelse alene skal paahvile ham, for saa vidt han bor eller opholder sig i den paagældende Del af Retskredsen, eller iøvrigt den Kendsgerning, der bestemmer Værnetinget, f. Eks. ved fast Ejendoms Værneting eller ved Opfyldelsesværnetinget, har lokal Tilknytning til vedkommende Landomraade. Heller ikke for Fastsættelsen af Stævnevarslet eller lignende spiller Bitingkredsen nogen Rolle, og lige saa lidt vil Vidners Mødepligt kunne begrænses ved den, men der kan i denne Retning ifølge § 171 alene lægges Vægt paa den samlede Underretskreds. I Praksis plejer man dog at paastævne Retssager mod en Person, der hører under et Bitingsted, til dette, medmindre begge Parter er enige om at lade Sagen behandle ved Hovedtingstedet.

[6]) Jfr. ogsaa her navnlig Anordn. (Nr. 268) 13. Maj 1918.

§ 516, 2. til 4. Stk. Det samme gælder om enkelte Undersøgelseshandlinger i Straffesager, idet f. Eks. Besigtigelser eller Ransagninger selvfølgelig maa foretages, hvor de paagældende Personer, Genstande eller Lokaliteter findes, jfr. § 694, § 742, 2. Stk.

II. A. Med Hensyn til Tiden for Retsmøders Afholdelse foreskriver § 27 for alle Retter, at Retsmøder ikke maa afholdes paa Søn- og Helligdage undtagen i paatrængende Tilfælde. Derimod er de forskellige Ferier, særlig Paaske- og Juleferie, som endnu Rpl. af 1909 (i § 28), hjemlede, bortfaldet ved Rpl. af 1916, og i Loven har heller ikke den større Retsferie, som Kommissionsudkastet[7]) i Lighed med flere fremmede Procesordninger foreslog indført for Landsretterne i Sommertiden, fundet Optagelse[8]).

B. a. Angaaende de særlige Mødetider for Højesteret, med Hensyn til hvilke § 22 i det væsentlige opretholder de hidtil gældende Regler[9]), henvises til Læren om Appel.

b. Hvad Landsretterne angaar, skal der ifølge § 23 til Domsbehandling af Nævningesager afholdes regelmæssigt Ting af Østre Landsret i Løbet af hver Maaned i København og af saavel Østre som Vestre Landsret mindst en Gang i Løbet af hver 3 Maaneder paa hvert af Tingstederne udenfor København (paa Bornholm dog kun en Gang i Løbet af hver 6 Maaneder). Desuden kan der ifølge §'ens sidste Stk., saavel paa Rettens Hovedtingsted som paa dens andre Tingsteder afholdes overordentlige Ting til Domsbehandling af Straffesager (ikke blot Nævningesager), hvorunder Sigtede er fængslet[10]).

Til Behandling af andre Sager skal ifølge § 24, 1. Stk., Landsretterne afholde Møder til de Tider, som Retterne selv bestemmer, og overordentlige Møder kan vedkommende Formand beramme, naar det af særlige Grunde findes fornødent.

c. Ligeledes træffer ifølge § 24, 2. Stk., Sø- og Han-

---

[7]) Nemlig til R. O. § 13, hvorefter den skulde strække sig fra 1. Juli til 31. August.

[8]) Ved mange Retter er der dog med Sagførerne truffet Aftale om, at kun paatrængende Sager foretages i Sommerferien.

[9]) Jfr. Bekgør. (Nr. 514) 1. Oktober 1919.

[10]) Jfr. Anordn. (Nr. 380) 30. Juni 1919.

delsretten i København selv Bestemmelse om Tiden for Rettens Møder.

d. Hvad Københavns Byret angaar, bestemmes, jfr. § 25, Tiden for ordentlige Møder i de Afdelinger, der behandler Domssager, af Rettens Formand med Justitsministerens Billigelse[11]); overordentlige Møder kan berammes af Dommeren i den paagældende Afdeling. I andre Sager berammes Møder af Dommeren for hvert enkelt Tilfælde, jfr. f. Eks. med Hensyn til Udlæg § 516, med Hensyn til Tvangsauktion § 542.

e. For Underretterne udenfor København bestemmes efter § 26 ved kgl. Anordning[12]) Tiden for de ordentlige Retsmøder til Domssagers Behandling paa de enkelte Tingsteder. Dommeren berammer i hvert enkelt Tilfælde Tiden for andre Retsmøder, altsaa dels til ekstraordinær Behandling af Domssager, dels til Foretagelse af andre Retshandlinger.

III. Over de Landsretssager, der skal foretages paa de regelmæssige Ting, som afholdes efter § 23, 1. Stk., nemlig dels Nævningesager, dels andre, Straffesager eller borgerlige Landsretssager, som i Medfør af § 11, 2. Stk. maatte være henviste til Tinget, skal der affattes en »Tingliste« efter de nærmere Regler, som § 23, 3. Stk., derom indeholder[13]).

Over alle borgerlige Domssager, som indkommer til en Ret, skal der føres en »Sagliste«, og er denne ikke indrettet saaledes, at den tillige kan være »Retsliste« for

---

[11]) Jfr. J. M. Skriv. (Nr. 191) 11. Juni 1921.

[12]) Jfr. Anordn. (Nr. 417) 5. Juli 1919, hvortil slutter sig en Række specielle Anordninger for enkelte Tingsteder.

[13]) Naar §'en ved sin Udtryksmaade, jfr. Indskuddet »— i Straffesager med Overanklagerens Bistand —« synes at indeholde en Forudsætning om, at saavel alle Straffesager som borgerlige Sager i al Almindelighed skulde gaa ind under Reglen, kan denne Forudsætning ikke være bindende, da Sammenhængen, jfr saaledes baade § 23, 1. Stk. og § 24, viser, at af Straffesager kun ubetinget Nævningesager omfattes af Bestemmelsen, medens andre Straffesager og borgerlige Sager ikke som Regel gaar ind under denne, men kun i det særlige Tilfælde efter § 11, 2. Stk., der først omtales i det følgende Punktum. Det nærmeste Forbillede for § 23, 2. Stk., nemlig K. U. t. S. R. § 225, havde ogsaa kun Hensyn til Straffesager, men ganske vist til alle saadanne.

den enkelte Retsdag, affattes der — for saa vidt ikke Reglen om Tingliste i den lige anførte § 23, 3. Stk., finder Anvendelse — for hver enkelt Retsdag en særlig Retsliste, hvorpaa de Sager, som skal komme frem, optages, jfr. de nærmere Regler herom i § 277. Herefter skal navnlig Retten eller dens Formand være bemyndiget til at lade en Sag udgaa af Retslisten og overføre den til en af de paafølgende Retsdage, naar der maa antages at være særlige Hindringer for dens Forhandling paa den oprindelig fastsatte Tid.

Tilsvarende Regler maa vistnok komme til Anvendelse paa Straffesager, der ikke skal behandles ved de særlige Nævningeting.

IV. Angaaende Afbrydelse af begyndte Retsmøder eller Afsigelse eller Udsættelse af berammede Retsmøder bestemmer § 28, at Formanden altid kan lade noget saadant ske, naar Hensyn til Retspersonalet eller Rettens øvrige Forretninger kræver det, eller Omstændighederne iøvrigt gør det nødvendigt. § 278 giver med Hensyn til borgerlige Domssager nærmere Regler om Fortsættelsen af de afbrudte Forhandlinger eller Sagens Overgang til senere Retsmøde. Lignende Regler maa vistnok finde Anvendelse paa Straffesager.

V. Retsmøderne vil som Regel være offentlige, § 29. Det nærmere herom vil blive fremstillet nedenfor under de almindelige Grundsætninger for Retsplejen.

VI. Det samme gælder om Forhandlingens Mundtlighed, som den i Almindelighed er slaaet fast ved § 148.

§ 149, jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 15, fastslaar, at Retssproget skal være dansk, og giver Regler om Afhørelse, eventuelt ved edsvoren Tolk, af Personer, der ikke er det danske Sprog mægtige, og om Oversættelser af Dokumenter, der er affattede i fremmede Sprog. Om Anvendelse af det tyske Sprog under Retsforhandlinger i de sønderjyske Landsdele træffes der ved L. (Nr. 260) 28. Juni 1920 § 4 nærmere Bestemmelser.

VII. A. Særlig den mundtlige Forhandlingsform gør det nødvendigt at lægge en ret stor Myndighed og navnlig den formelle Ledelse af Forhandlingen i Retsformandens (eller den paagældende Enkeltdommers, jfr. § 152) Haand.

Dette er ogsaa sket ved § 150. Ifølge denne leder Rettens Formand Forhandlingen og bestemmer i Reglen Rækkefølgen af de enkelte Dele af denne. Ingen maa tage Ordet uden ifølge hans Tilladelse, og han kan fratage den Part Ordet, som ikke vil rette sig efter hans Ledelse. Han drager endvidere Omsorg for saa vidt muligt at fjerne alt, hvad der til Unytte trækker Forhandingen i Langdrag, og slutter Forhandlingens enkelte Dele, naar han anser det foreliggende Emne for tilstrækkelig behandlet. Den sidste Beføjelse maa dog selvfølgelig udøves med en vis Forsigtighed, for at ikke noget, der er af Betydning for Sagen, skal blive udelukket fra at komme frem. Om de særlige »procesledende Beføjelser«, der ved §§ 285—290 er tillagt Retten indenfor den borgerlige Retspleje, vil blive talt nedenfor.

B. I Forbindelse dermed staar den vidtrækkende Beføjelse til at udøve »Rettergangspoliti«, som § 151 tillægger Retten og særlig dens Formand. Denne skal nemlig i det hele vaage over, at Forhandlingen foregaar med den tilbørlige Orden og Værdighed. Han er berettiget til i dette Øjemed at afbryde og tilrettevise Parter, Vidner eller andre, naar de tillader sig upassende Udtalelser eller utilbørlige personlige Angreb. Vedbliver en Part hermed trods Tilrettevisning, kan Ordet fratages ham. Personer, der ved støjende eller anden utilbørlig Adfærd forstyrrer Forhandlingerne eller tilsidesætter den Agtelse, som skyldes Retten, kan udvises af Retssalen. Der træffes i §'ens første Stykke nærmere Bestemmelser om Forhandlingernes Fortsættelse i disse Tilfælde.

For Fornærmelser mod Retten eller nogen af dem, der møder i Retten, Uorden, hvorved Forhandlingerne forstyrres, eller Ulydighed mod Formandens Befalinger kan den samlede Ret — derunder ogsaa, i Modsætning til den hidtil gældende Ordning, Skifte- og Fogedret — for det første lade vedkommende fjerne fra Retslokalet; for saa vidt der foreligger en Forstyrrelse af Forhandlingen eller Tilsidesættelse af den Agtelse, som skyldes Retten, maa dog ifølge §'ens 1. Stykke Formanden alene kunde udøve denne Beføjelse. Dernæst kan Retten ved en Kendelse, der afsiges straks, paalægge Straf af Bøder indtil 40 Kr. Der sker dog ifølge §'ens 3. Styk-

ke ikke derved nogen Indskrænkning i Adgangen til eventuelt tillige at drage den skyldige til Ansvar efter Straffelovens almindelige Regler, f. Eks. efter § 112, naar han ved Vold el. lign. har afbrudt Retsmødet, eller efter dens Kap. 21, naar han har gjort sig skyldig i en privat Injurie.

Efter §'ens sidste Stykke er endelig Politiet forpligtet til uvægerlig og øjeblikkelig at yde Retten Bistand til Udførelse af disse Forskrifter.

II. Anklage- og Politimyndigheden.

§ 11.

Som Faktorer **i Retsplejen** maa fremdeles nævnes dels Anklagemyndigheden, jfr. Kap. 10[1]), dels Politimyndigheden. jfr. Kap. 11. Da imidlertid disse Myndigheders Virksomhed næsten udelukkende falder indenfor Strafferetsplejens Omraade[2]), vil det være naturligt at henskyde ogsaa Fremstillingen af deres nærmere Organisation til denne Afdeling af Retsplejen.

III. Sagførervæsenets Ordning.

§ 12.

Sagføreres Beskikkelse m. m.

I. Medens først ved Fr. 10. Febr. 1736 juridisk Eksamen blev gjort til Betingelse for at blive Sagfører, har det lige si-

---

[1]) Ifølge Tillægsl. (Nr. 325) 3. Juni 1919 § 38, 2. Stk. er Benævnelsen for de Embedsmænd, der virker som offentlige Anklagere ændret fra »Rigsanklager« til: »Rigsadvokat« og fra »Overanklager« til: »Statsadvokat«.

[2]) Jfr. dog med Hensyn til Politiet, om dets Pligt til at yde Bistand ved Rettens Udøvelse af Rettergangspolitiet § 151, ved Forkyndelser §§ 153, 155, 156, 158, ved Eksekution § 17, §§ 480, 499, 503, 516, 517, 519, 520, 524, 526, 527, ved Udpantning § 17, §§ 600, 602 605, ved Tvangsauktion § 540, § 605, ved personlig Arrest § 633. til Opretholdelse af Fogedforbud § 650, og med Hensyn til Paatalemyndighedens Adgang til at intervenere i Ægteskabssager § 454.

den Chr. IV.'s Tid været hjemlet i vor Ret, at der til Sagførererhvervets Udøvelse krævedes en vis offentlig Autorisation, hvorom dog de nærmere Regler har skiftet til de forskellige Tider. Vor nuværende Tilstand, som først blev slaaet fast ved Sagførerloven af 26. Maj 1868, afløste den ved Pl. 4. Septbr. 1810 etablerede Ordning, hvorefter alle Sagførere, saavel Højesteretsadvokater som Over- og Underretsprokuratorer, skulde have en egentlig Embedsbestalling, som da meddeltes efter et Skøn ogsaa over, om der var Trang til flere Sagførere.

Efter Rpl., der som berørt paa dette Omraade i det væsentlige stemmer med den tidligere Sagførerlov, er Sagførervirksomheden for saa vidt at anse for »fri Næring«, som enhver, der opfylder visse Betingelser, kan forlange sig stedet til Udøvelsen deraf uden Hensyn til, om der maatte føles Trang til nogen Forøgelse af Sagførernes Tal. Men Fordringen om en offentlig Autorisation er dog opretholdt, og denne bestaar nu i en Beskikkelse af Justitsministeriet, § 119.

For Beskikkelsen skal der erlægges en vis Afgift, som er forskellig for de forskellige Klasser Sagførere, jfr. § 124, 1. Stk. Ifølge denne §'s 2. Stk. skal der, forinden Beskikkelsen udleveres, af den vedkommende underskrives en højtidelig Forsikring om, at han med Flid og Troskab vil udføre de Sager, der betros ham, og i det hele samvittighedsfuldt opfylde sine Pligter som Sagfører.

Betingelserne for at faa en saadan Beskikkelse meddelt er iøvrigt dels fælles for alle Sagførere, dels specielle for de enkelte Klasser af Sagførere.

A. De almindelige Betingelser for at blive beskikket til Sagfører er ifølge § 119:

1. at vedkommende (Mand eller Kvinde) har Indfødsret,

2. at den paagældende har opnaaet 25 Aars Alderen;

3. at han ikke er ude af Raadighed over sit Bo, altsaa navnlig ikke er under Konkurs eller umyndiggjort; dette skal ved positive Attester godtgøres;

4. at han ifølge paalidelige Vidnesbyrd har ført en retskaffen Vandel. Dette er i ethvert Tilfælde udelukket,

naar han har gjort sig skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling. Men naar han faar Æresoprejsning, maa den formelle Hindring for Beskikkelsens Meddelelse, som Straffedommen dannede, derved være fjernet, og det maa da — her bortses fra Tilfælde af Fortabelse af Retten som Sagfører, hvorom nedenfor under VI. — bero paa Justitsministeriets Skøn, om det under disse Omstændigheder vil anse retskaffen Vandel for tilstrækkelig godtgjort[3]).

B. Der stilles yderligere Krav til teoretisk og praktisk juridisk Uddannelse. Men disse maa behandles særskilt for hver Sagførerklasse.

a. For at blive Højesteretssagfører udfordres ifølge § 120,

1°. at den paagældende har bestaaet den fuldstændige juridiske Eksamen med Karakteren Laudabilis (Første Karakter);

2°. at han i 3 Aar har været i Virksomhed enten som Landsretssagfører eller Statsadvokat eller som Universitetslærer i Lovkyndighed[4]) eller Dommer uden paa nærmere angivet Maade at være fjernet fra disse Stillinger;

3°. at han har bestaaet en vis Prøve, jfr. § 123. For at faa Adgang til denne, maa han fremlægge Justitsministeriets Tilkendegivelse om, at han efter bestaaet Prøve vil kunne erholde Beskikkelse som Højesteretssagfører. Prøven bestaar i, at han for Retten udfører 3 med mundtlig Domsforhandling sluttende Sager, som han selv maa forskaffe sig, og hvoraf mindst 2 er civile, deraf i alt Fald den ene for Sagsøgeren. Prøven er bestaaet, naar »hans Udførelse af disse Sager af Retten kendes forsvarlig«; det understreges derved stærkere end ved den tidligere Bestemmelse i L. 26. Maj

---

[3]) jfr. om Dommeres Habilitet i saadanne Tilfælde ovenfor S. 78.

[4]) Skønt det ikke — saaledes som med Hensyn til Adgangen til at beskikkes som Højesteretsdommer efter § 43 — udtrykkelig siges, maa det sikkert ogsaa her underforstaas, at vedkommende har været beskikket som Universitetslærer; dette synes ogsaa ret klart at fremgaa af, at der forudsættes at være knyttet Pensionsret til Stillingen. Herefter maa vedkommende enten have været »Professor« eller »Docent«, hvorimod midlertidig Ansættelse som »Lektor« ikke kan være tilstrækkelig, endsige Virksomhed som Privatdocent.

1868 § 2, at der ved Bedømmelsen af Prøven alene skal tages Hensyn til vedkommendes Dygtighed ved Behandlingen af Prøvesagerne, men ikke maa tages Hensyn f. Eks. til den Trang, der i Øjeblikket maatte være til Forøgelse af Højesteretssagførernes Tal, eller til det Renommé, han iøvrigt maatte nyde som Sagfører, naar blot han er i Stand til at skaffe sig den omhandlede Tilkendegivelse fra Justitsministeriet. En saadan Prøve kan ingen underkaste sig mere end 2 Gange.

b. For at blive Landsretssagfører udfordres efter § 121, jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 12,

1°. at den paagældende har bestaaet den fuldstændige juridiske Eksamen i det mindste med Karakteren Haud illaudabilis 1mi gradus (Anden Karakter af første Grad);

2°. at han i 3 Aar har været i Virksomhed (som Universitetslærer i Lovkyndighed eller Dommer, jfr. § 122 sidste Stk., eller) som Sagfører eller Anklager ved Underret, eller at han som autoriseret Fuldmægtig hos en Højesterets- eller Landsretssagfører (eller hos en Underretssagfører, der efter § 1031, 1. Stk. har Ret til at møde for Landsretterne) eller som Medhjælper hos en Statsadvokat stadig har deltaget i Behandlingen af Retssager. Ifølge de nedenfor under V. omtalte Begrænsninger i Adgangen til at møde ved Fuldmægtig under den mundtlige Domsforhandling vil det for en Del kun være den skriftlige Forberedelse af Sagerne, som han har faaet Lejlighed til at beskæftige sig med.

3°. Endelig skal han for en Landsret have aflagt en Prøve. Om denne gælder ganske de samme Regler som om Prøven ved Højesteret, jfr. § 123.

c. For at blive Sagfører ved Underret udfordres endelig efter § 122,

1°. at den paagældende har underkastet sig den fuldstændige juridiske Eksamen i det mindste med Karakteren Haud illaudabilis eller Anden Karakter (2di gradus eller af anden Grad er tilstrækkelig) eller den juridiske Eksamen for ustuderede med første Karakter;

2°. at han i 3 Aar enten som autoriseret Fuldmægtig hos en Sagfører stadig har deltaget i dennes Forretninger, derunder Behandlingen af Retssager (der synes altsaa ikke at

kræves en saa væsentlig Beskæftigelse med de sidste Sager som for at blive Landsretssagfører) eller har været Retsskriver eller Politimester, Politifuldmægtig i København eller stadig har været i Virksomhed som Fuldmægtig under en Ret eller som autoriseret Fuldmægtig hos en Dommer eller en Politimester. Ifølge den Tilføjelse, der er sket ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 13, kan den, der har været Fuldmægtig paa et Amtskontor, medregne et Aars Virksomhed i denne Stilling til Udbringelse af de 3 Aar. Endvidere er den, der er i Besiddelse af de Egenskaber, som udfordres for at blive Højesterets- eller Landsretssagfører, ogsaa altid berettiget til at blive Underretssagfører, jfr. § 122, sidste Stykke.

Der kræves ingen Prøve for Underretssagførere. Man har nemlig ment at kunne frafalde Kravet herom for deres Vedkommende, dels fordi Underretsproceduren sædvanlig maa antages at ville faa et mere formløst Præg end Proceduren for Landsret, dels fordi det vilde være vanskeligt at finde nogen, for hvem Prøven passende kunde aflægges, idet den ikke godt kunde henlægges til den altid kun af en Enkeltdommer beklædte Underret[5])[6]).

Ethvert Andragende om Sagførerbeskikkelse fra Personer, der forbereder sig til Sagførervirksomheden ved en Landsret eller Underret, skal forelægges Sagførerraadet til Erklæring, men denne er ikke ubetinget bindende for Ministeriet, jfr. nærmere § 146. —

Justitsministeriet skal selvfølgelig paase Betingelsernes Tilstedeværelse, forinden det meddeler Beskikkelse. Nægter Ministeriet at give denne til en Person, fordi han formentlig ikke opfylder Betingelserne, maa han i Almindelighed kunne bringe Spørgsmaalets Afgørelse for Domstolene. Dog er det tvivlsomt, om dette ogsaa gælder med Hensyn til Betingelsen om »retskaffen Vandel«, idet overvejende Grunde synes at tale for at anse denne for overladt til Justitsministeriets skønsmæssige Afgørelse.

---

[5]) Jfr. K. U. t. R. O. ad § 96, Sp. 77 (83).

[6]) Ved L. (Nr. 261) 28. Juni 1920 er der aabnet en vis Adgang for Personer, der har taget tysk juridisk Eksamen, til at drive Sagførervirksomhed i den danske Stat.

II. Visse Stillinger erklæres ved § 125 for uforeneligemed Sagførervirksomhed. Den skal nemlig ikke kunne forenes med noget Dommer- eller Retsskriverembede, noget Embede som Rigsadvokat eller Statsadvokat, nogen Øvrighedspost eller Ansættelse i Politiets Tjeneste, og heller ikke med noget Tjenesteforhold hos en Amtmand, Dommer, Politimester eller Retsskriver. Hvor vidt iøvrigt nogen offentlig Embeds- eller Bestillingsmand tillige kan udøve nogen Sagførervirksomhed, bestemmes af Kongen. En Sagfører, der befinder sig i en af de anførte Stillinger, vil dog med sine Foresattes Tilladelse kunne overtage Udførelse af en enkelt Sag.

Disse Stillinger udelukker ikke fra at faa Beskikkelse som Sagfører eller at bevare den formelle Stilling som saadan, men kun fra at udøve Sagførervirksomhed. Beskikkelsen maa derfor deponeres i Justitsministeriet, indtil den med Sagførervirksomheden uforenelige Stilling falder bort.

III. Der gælder ifølge § 126 visse Bestemmelser angaaende det Sted, hvor Sagføreren skal have Kontor.

Saaledes er en Højesteretssagfører, saa længe han vil benytte Beskikkelsen, forpligtet til at have Kontor i eller ved København; saalænge Højesteretssagførere ikke opfylder denne Betingelse, betragtes de som Landsretssagførere. Derimod gælder der for Landsrets- og Underretssagførere i og for sig ingen Begrænsning i deres Frihed til selv at vælge Stedet, hvor de vil have Kontor. Men de skal altid, inden Beskikkelsen udleveres dem, for Justitsministeriet anmelde, i hvilken Landsretskreds eller Underretskreds de vil have Kontor. Ingen Sagfører maa samtidig have Kontor i flere Underretskredse[7]). Endelig skal enhver Sagfører, som flytter sit Kontor til en anden Retskreds, inden 14 Dage efter Flytningen anmelde denne for Justitsministeriet. Hvis Sagførerne tilsidesætter disse Regler, maa vistnok deres Ret til at udøve Sagførervirksomhed saa længe være suspenderet, jfr. den tidligere Bestemmelse i L. 26. Maj 1868 § 8 i Slutn., hvorefter (Underrets-) Sagførerne skulde anmelde Flytningen, forinden Beskikkelsen paa det nye Sted kunde benyttes.

---

[7]) Jfr. R. R. Nr. 37 i U. f. R. 1920 B S. 235.

IV. Hvad Sagførernes Møderet angaar er ifølge § 127, 1. Stk., Højesteretssagførerne berettigede til at give Møde for alle Landets Domstole, Landsretssagførerne for alle de i Rpl. omhandlede Retter undtagen Højesteret, Sagførere ved Underret derimod kun for alle Underretter (ogsaa Byretten i København) og for Sø- og Handelsretten i Sager, som efter de almindelige Regler vilde høre under Underret. For Underretssagførerne efter den gamle Ordning gælder der dog ifølge § 1031, jfr. Bekg. (Nr. 214) 13. Juli 1916, Tillægsl. (Nr. 325) 3. Juni 1919 § 33, en videre Mødeadgang.

Efter § 127, 2. Stk., kan ingen Sagfører give Møde for en Ret, der beklædes af en Enkeltdommer, med hvem Sagføreren er gift eller er beslægtet eller besvogret saa nær som i anden Grad af Sidelinien, jfr. særlig med Hensyn til valgte Forsvarere § 730, 3. Stk. Der er herved opstillet den Grundsætning, man med Kommissionsudkastets Motiver[8]) kort kan udtrykke saaledes, at Sagførere viger for Enkeltdommere, medens Dommere i kollegiale Retter viger for Sagførere, jfr. § 60, 3) og ovenfor S. 88. Grunden til denne Ordning er, at der langt lettere kan skaffes en Stedfortræder for en Dommer i en kollegial Ret end for en Enkeltdommer, og at en modsat Regel kunde nødvendiggøre en uafladelig Beskikkelse af Sættedommer.

V. A. Sagførerne har en vis Adgang til at give Møde ved Fuldmægtig.

Dette gælder dog ifølge §§ 128 og 129 ikke under mundtlig Forhandling i Domssager for Højesteret, Landsret eller Sø- og Handelsretten i Landsretssager, idet det her i Almindelighed ikke skal være Sagførere tilladt at give Møde ved en anden, medmindre denne er en mødeberettiget Sagfører. Det er kun selve den »mundtlige Forhandling«, Fuldmægtigene udelukkes fra, medens der f. Eks. ikke kan være noget til Hinder for at lade møde ved Fuldmægtig under en Vidneførsel for den dømmende Ret. Motiverne[9]) viser ogsaa, at der kun er tænkt paa den egentlige »Plædering«, og i Loven gøres der sædvanlig en Sondring mellem den mundtlige Forhandling og Bevisførelsen, jfr. særlig klart § 292, 1. Stk. Der

[8]) til R. O. ad § 100 Sp. 77 (83).
[9]) til K. U. t. R. O. ad § 96, Sp. 76 (83).

kan derfor næppe heller være noget i Vejen for, at en Fuldmægtig giver den mundtlige Fremstilling af Sagen i Henhold til § 341 i Tilfælde af den indstævntes Udeblivelse, idet der heller ikke her er Tale om nogen egentlig Forhandling, men kun om en ensidig Fremstilling fra Sagsøgerens Side, der endogsaa kan indskrænke sig til en Henvisning til Stævningen. Det skal endvidere altid være Sagførere tilladt ved enhver uberygtet Person (selv en umyndig) at fremsætte Begæring om Sagens Udsættelse paa Grund af Forhold, hvorved Sagføreren selv hindres i at give Møde.

Derimod skal det i andre Tilfælde, saaledes navnlig altid for Underret (og for Sø- og Handelsretten i Sager, der i Almindelighed vilde høre under Underret) og under Sagens Forberedelse ved Landsret eller Højesteret, være Sagførere tilladt at møde ved Fuldmægtig. For at give Møde ved deres autoriserede Fuldmægtig behøver de overhovedet ikke at angive nogen Grund. Men i Tilfælde af lovligt Forfald kan de ogsaa give Møde ved enhver uberygtet, »myndig« Person; 18 Aars Alderen maa dog vistnok være tilstrækkelig, jfr. Myndighedsl. 30. Juni 1922 § 35.

Ifølge det nye Stykke, der ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 14 er føjet til § 129, kan dog Justitsministeriet meddele Tilladelse til, at autoriserede Fuldmægtige hos de til Møde for Landsret berettigede Sagførere giver Møde ogsaa ved den mundtlige Domsforhandling for Landsret (og uden Begrænsning ved Sø- og Handesretten). Saadan Tilladelse gives af Justitsministeriet, naar den paagældende foruden at opfylde Eksamensbetingelserne efter § 121 (for at blive Landsretssagfører) i mindst 2 Aar som autoriseret Fuldmægtig hos en til Møde for Landsret berettiget Sagfører stadig har deltaget i Behandlingen af Retssager, særlig ved Møde under mundtlig Forhandling i Domssager. Tilladelsen gælder dog kun for 2 Aar.

B. Som berørt, er enhver Sagfører berettiget til at have en autoriseret Fuldmægtig, men ogsaa kun een, jfr. § 130. Autorisationen meddeles henholdsvis af Højesterets Præsident, vedkommende Landsrets Præsident, eller endelig af enten den københavnske Byrets Præsident eller vedkommende Underretsdommer.

Betingelserne for Autorisationen, der er fæl-

les for alle Sagførerfuldmægtige, er kun, at vedkommende er en uberygtet Person og har underkastet sig en afsluttende juridisk Eksamen, ligegyldigt med hvilken Karakter. Derimod kræves der ikke Indfødsret eller nogen Aldersbetingelse, og heller ikke fordres det, at de ikke er ude af Raadighed over deres Bo, da de jo ikke optræder selvstændig, men kun paa deres Principals Vegne. For at forhindre Omgaaelse af Reglen om, at Sagførere ikke maa have Kontor i flere Underretskredse, bestemmes det endelig, at de autoriserede Fuldmægtige, saa længe de vil benytte Fuldmagten, skal have Bopæl i eller ved den Stad eller i den Retskreds, hvor deres Principal har Kontor.

VI. Formodningen maa være for, at naar en Betingelse for Beskikkelse som Sagfører senere bortfalder, maa Retten til at være Sagfører ophøre. Dette Synspunkt er ogsaa i Loven i de fleste Retninger gennemført.

A. Naar saaledes en Sagfører taber sin Indfødsret, maa han sikkert ophøre med at være dansk Sagfører. At dette ikke i Loven udtrykkelig er udtalt, skyldes vistnok kun Tilfældets Sjældenhed.

B. En hvilkensomhelst »Uretskaffenhed« vil ikke være tilstrækkelig til at berøve ham hans Stilling. Men hvis han »ved Dom findes skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling«, skal ifølge § 137, 1. Stk., Retten til at udøve Sagførervirksomhed ved samme Dom frakendes ham. Der maa ved det anførte Udtryk, i Overensstemmelse med Lovgivningens sædvanlige Sprogbrug i denne Forbindelse[10]), alene antages at være tænkt paa en strafbar Handling. Særlig for det Tilfælde, at en Sagfører har gjort sig skyldig i bedragerisk Forhold med Hensyn til betroede Midler efter Strfl. § 253, bestemmes det i § 137, 2. Stk., at selv om iøvrigt andet Strafansvar mod ham i Medfør af Strfl. § 254 maatte bortfalde, bliver Retten til Sagførervirksomhed ved Dom at frakende ham under den mod ham anlagte Straffesag eller, hvis en saadan ikke maatte være anlagt, da under en særlig i dette Øjemed ifølge Justitsministerens

---

[10]) Jfr. Knud Berlin: Statsforfatningsret I. 2. Udg. S. 331. H. Matzen: Statsforfatningsret II. 4. Udg. S. 247.

Bestemmelse[11]) mod ham rejst Straffesag. En senere Æresoprejsning maa dog vistnok borttage denne absolutte Virkning af Straffedommen, saaledes at Justitsministeriet næppe kan være udelukket fra at meddele den tidligere dømte ny Beskikkelse som Sagfører, for saa vidt det nu finder retskaffen Vandel paa fyldestgørende Maade godtgjort, om end det selvfølgelig bør stille strenge Krav for at gøre det[12]). Nogen Støtte for en modsat Ordning kan ikke søges i Udtryksmaaden i §'ens 2. Stk., naar denne nemlig synes at forudsætte, at Fortabelsen, hvor den ikke særlig er begrænset, sker »for bestandig«, idet der derved ifølge Sammenhængen alene er tænkt paa Modsætningen til en ved selve Dommen bestemt Tid.

Denne Mulighed for Domstolene til at begrænse Fortabelsen af Retten til at udøve Sagførervirksomhed til en bestemt angiven Tid kan vistnok kun antages at være hjemlet for det Tilfælde, at en Sagfører slipper for Bedrageristraf ifølge Strfl. § 254. Efter sin formelle Ordlyd kunde ganske vist Bestemmelsen synes at have Hensyn til ethvert Tilfælde, hvor en Sagfører har gjort sig skyldig i det i Strfl. § 253 omhandlede Forhold, saaledes at der ved Sætningen, der indledes med »selv om«, alene fremhæves et mulig tvivlsomt Undertilfælde. Men derved vilde en stærk Anomali fremkomme, naar nemlig en Sagfører efter §'ens 2. Stykke kunde slippe med at miste sin Sagførerret for en vis Tid, naar han havde gjort sig skyldig i det for en Sagfører særlig graverende Forhold, Bedrageri med betroede Midler, medens han ifølge §'ens 1. Stk. altid for bestandig maatte fortabe den, hvis han f. Eks. kun havde begaaet et undtaget Bedrageri efter Strfl. § 256. Det har sikkert kun været Meningen at lade den mildere Bestemmelse komme til Anvendelse i det Tilfælde, at Sagføreren opnaaede Straffrihed efter Strfl. § 254, og Bestemmelsen lader sig vistnok ogsaa læse saaledes, at Retten til Sagførervirksomhed vel skal frakendes en Sagfører, selv om Strafansvar efter Strfl. § 254 maatte bortfalde, men at i dette Tilfælde Frakendelsen

---

[11]) En saadan Bestemmelse maa Justitsministeren da være pligtig at træffe, for saa vidt Bedrageriet foreligger klart godtgjort.

[12]) Jfr. ovenfor S. 111.

skal kunne være enten forbestemt Tid eller for bestandig. Loven er derefter vel noget unøjagtig formuleret, men dens Udtryksmaade vilde heller ikke være logisk rigtig, hvis den skulde omfatte de Tilfælde, hvor Sagføreren ifaldt Bedrageristraf efter § 253[13]).

C. Naar en Sagfører kommer under Konkurs, bestemmer § 138, at Justitsministeren skal fratage ham Retten til at udøve Sagførervirksomhed og »som Regel« (der kan altsaa under særlige Omstændigheder gøres Afvigelse derfra[14])) først kan tilbagegive ham den, naar han fremskaffer Erklæring fra samtlige de i Konkursboet anmeldte Kreditorer om,

---

[13]) Hvis nemlig den mildere Bestemmelse om Fortabelse blot for en bestemt angiven Tid skulde omfatte ogsaa det Tilfælde, at der blev paalagt Sagføreren Bedrageristraf efter § 253, vilde det ikke være sproglig korrekt, med Sætningen »selv om« at fremhæve et Tilfælde, hvor det da netop vilde være særlig utvivlsomt, at dette mildere Resultat maatte indtræde, nemlig hvor Sagføreren blev fri for Straf efter § 254. Det maa derfor antages at være Meningen, at alene Bestemmelsen om selve Frakendelsen af Retten skal være anvendelig ogsaa, hvor Straf indtræder efter § 253, medens de efterfølgende Ord »for en bestemt angiven Tid eller for bestandig« skal begrænses til det Tilfælde, at Sagføreren opnaar Straffrihed efter § 254; der maa altsaa før de citerede Ord tænkes indskudt: »men da enten« el. lign. Dette var ogsaa ganske klart efter K. U. (§ 111, 2. Stk.), idet deri alene stod, at Retten til Sagførervirksomhed i de nævnte Tilfælde ved Dom bliver at frakende ham, medens Tilføjelsen om, at dette skulde kunne ske enten for en bestemt angiven Tid eller for bestandig, først blev gjort i Rigsdagen, nemlig ved tredje Behandling i Folketinget i Samlingen 1902—03, jfr. Ændringsforslag under Nr. 12 til § 112 i Rigsdagstidende, Tillæg B Sp. 138, Folketingstid. Sp. 2199. — Et Eksempel paa en lignende unøjagtig Ordforbindelse frembød forøvrigt før Købeloven vor Lovgivning i K. L. 25. Marts 1872 § 4, idet her Sætningen »selv om Skyldneren ikke alt tidligere havde erhvervet Ejendomsret derover« alene maatte antages at referere sig til det umiddelbart følgende »indtræde i Erhvervelsen«, men ikke passede paa Fortsættelsen »hvis det vil udrede Vederlaget — —«, jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Speciel Del S. 116.

[14]) Det skal nemlig — som det udtales i Folketingets Betænkning i Rigsdagstid. 1902—03, Tillæg B Sp. 27 — ikke gøres umuligt for en falleret Sagfører at generhverve sin Ret til Sagførelse, fordi en Fordringshaver muligvis med et ganske betydningsløst Tilgodehavende er rejst til Udlandet eller forsvundet eller af Chikane nægter sit Samtykke.

at han har fyldestgjort dem for deres Krav, eller at de har samtykket i Boets Ekstradition.

I Tilfælde af, at en Sagfører bliver umyndiggjort, har Justitsministeren ligeledes at fratage ham Retten til at udøve Sagførervirksomhed, saalænge Umyndiggørelsen vedvarer.

I disse Tilfælde er det ikke nødvendigt, at Justitsministeriet anlægger Sag mod Sagføreren for at fratage ham Retten, men denne Vej vil kun være naturlig, hvor der undtagelsesvis maatte være nogen Tvivl om Forholdet. Ellers maa det til at bringe hans Møderet til Ophør være tilstrækkeligt, at Justitsministeriet udsteder en offentlig Tilkendegivelse derom, f. Eks. i Statstidende, og Sagføreren maa da være henvist til eventuelt selv at anlægge Sag mod Ministeriet for at faa dets Bestemmelse omstødt. Justitsministeriet maa forøvrigt ogsaa, hvis det ønsker det, og Forholdet er klart, ved en umiddelbar Fogedforretning kunne lade sig sætte i Besiddelse af Sagførerbeskikkelsen, naar Sagføreren ikke godvillig vil udlevere den[15]).

Det er dog kun en Suspension af Retten til at udøve Sagførervirksomheden, der i disse Tilfælde indtræder, idet den, naar Hindringen bortfalder, maa »tilbagegives ham«, uden at ny Beskikkelses Udfærdigelse (og Betaling af Gebyret derfor) dertil er nødvendig. Et andet Tilfælde af Suspension fra Sagførervirksomhed kan indtræde ved Afgørelse af Sagførerraadet ifølge § 144, 2. Stk., jfr. herom nedenfor.

---

[15]) Ved Cirk. (Nr. 271) 18. Novbr. 1919 til Rigsadvokaten, Præsidenten for Københavns Byret og samtlige Underretsdommere udenfor København har Justitsministeriet anmodet disse om at foranledige, at der sker Indberetning dertil, naar Dom til Fortabelse af Ret til Sagførervirksomhed er overgaaet en Sagfører, eller naar han, uden at dette er sket, har gjort sig skyldig i det i Strfl. § 253 omhandlede Forhold, saavelsom naar en Sagfører er kommet under Konkurs eller er blevet umyndiggjort.

§ 13.

Sagføreres Rettigheder og Pligter.

Ved Bedømmelsen af Sagførernes almindelige Retsstilling maa det Synspunkt fastholdes, at de ikke er blot private Næringsdrivende, men til en vis Grad maa anses for offentlige Funktionærer, hvem der i denne Egenskab saavel tilkommer visse Beføjelser som navnlig paahviler en Række særlige Pligter.

I. A. Rettigheder som Embedsmænd, f. Eks. Lønning og Pensionsret, tilkommer dem dog ikke. Kun er der tillagt de Sagførere, som beskikkes til Udførelsen af offentlige og beneficerede Sager, en lovhjemlet Ret til Salær og til at faa dette udbetalt af det offentlige, § 336, jfr. L. (Nr. 55) 24. Maj 1879 §§ 1 og 2.

B. Derimod er der hjemlet Sagførerne en særlig Møderet ved Proceshandlingers Foretagelse.

a. Der er dog ikke ved vor Rpl., som efter adskillige fremmede Procesordninger[1]), hjemlet nogen »Sagførertvang«, hvorved forstaas en almindelig Forpligtelse for Parterne til at benytte Sagfører til alle egentlige Proceshandlingers Foretagelse. I Straffesager indtræder der dog en Slags Sagførertvang i de Tilfælde, hvor der efter §§ 731 og 732 skal finde Beskikkelse af Forsvarer Sted for den sigtede, jfr. nærmere herom under Strafferetsplejen. Hvad borgerlige Sager angaar, fastslaar § 259 som Regel, at enhver baade som Sagsøger og Sagvolder kan gaa i Rette for sig selv.

I Underretssager kan der overhovedet ikke ske Afvigelse herfra; et særligt Tilfælde af Sagførertvang er dog hjemlet i Ægteskabssager ved § 449, 1. Stk., jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38. Derimod har man ved Højesteret og Landsret (samt Underretten, naar den medvirker til Forberedelsen af en

---

[1]) Jfr. saaledes den franske Code de procédure civile art. 75, den tyske C. P. O. § 78, østrigsk C. P. O. § 27. Efter Kommissionsudkastet til den norske Civilproceslov skulde der baade ved Højesteret og Lagmandsret som Regel gælde Sagførertvang (jfr. K. U. 1908 §§ 72 og 73). Men ved den endelige Lov (jfr. §§ 43 og 44) bortfaldt denne Ordning.

Landsretssag), af Hensyn til Retsplejens Interesser anset det for nødvendigt at gøre visse Undtagelser fra Hovedreglen. Ifølge §'ens 2. Stk. skal nemlig disse Retter, naar en Parts Processkrifter findes uforstaaelige, kunne tilbagevise disse og tilkendegive Parten, at han maa lade sin Sag udføre for sig af en Sagfører. Ligeledes kan disse Retter under de mundtlige Forhandlinger afvise en Part, der selv udfører sin Sag, og henvise ham til at lade en Sagfører møde for sig, naar det viser sig, at han ikke kan fremstille Sagen med tilbørlig Ro og Klarhed.

Der indtræder i de anførte Tilfælde ikke straks nogen Præklusion til Skade for den Part, som har forsømt at sikre sig en Sagførers Bistand. Men Retten skal først træffe de fornødne Bestemmelser med Hensyn til Sagens Udsættelse for at give ham Lejlighed til at efterkomme Rettens Paalæg. Forsømmer han imidlertid dette, bliver Følgen den, at Parten processuelt behandles, som om han ikke havde indgivet de paagældende Processkrifter eller var udeblevet ved den mundtlige Forhandling.

Samme Regler som om Parternes eget Møde gælder ifølge § 262, naar de lader møde ved Rettergangsfuldmægtige, der ikke er Sagførere.

b. Der er imidlertid hjemlet en vis Eneret for Sagførere til at møde som Fuldmægtige for Parterne, hvor disse ønsker at betjenes af en saadan, eller hvor der ifølge Loven skal optræde en Rettergangsfuldmægtig for Parten. I Straffesager er de saaledes ifølge § 131, jfr. § 730, 2. Stk. og § 733, i Almindelighed eneberettigede til at vælges eller beskikkes til Forsvarere. Dette vil dog blive nærmere omtalt i Strafferetsplejen. Her skal derimod fremstilles de Regler, som Loven indeholder om Sagføreres Eneret i borgerlige Sager.

Ved § 131, jfr. § 260, er Sagførernes Eneret opretholdt i lignende Omfang som efter den tidligere Ordning ifølge D. L. 1—9—14.

I Domssager er de saaledes eneberettigede til at give Møde som Fuldmægtige for Parterne. Det er herefter kun til selve Retsmødet, at Eneretten strækker sig. Udenretlig Bestand, f. Eks. til Affattelse af Processkrifter, af andre end

Sagførere er altsaa ikke udelukket; den vilde jo ogsaa vanskelig kunne kontrolleres. Kun er det ifølge § 131, 2. Stk. andre forbudt offentlig at betegne sig som Sagførere, og de vil ifølge § 261, 2. Stk., ikke kunne underskrive Processkrifterne, men maa lade Parten selv (eller en mødeberettiget Person) gøre dette.

Det er kun som Fuldmægtige for Parter, der vilde være i Stand til at møde selv, at Begrænsningen til Sagførere gælder. Derimod maa Boer, Selskaber, Foreninger, Stiftelser eller andre juridiske Personer, som overhovedet kun er i Stand til at optræde ved Repræsentant, ogsaa under en Proces kunne møde ved de Personer, der iøvrigt repræsenterer dem, saaledes Testamentseksekutorer, Bestyrelse o. s. v., selv om de ikke er Sagførere. De maa da igen kunne lade Personer, der staar i fast Tjenesteforhold til den juridiske Person (som jo maa anses for »Parten«, jfr. § 260, 2. Stk.) møde for sig, men derimod ikke Folk, som blot staar i personligt Slægtskabsforhold til den juridiske Persons Repræsentanter[2]).

Der gøres dog ved § 260, 2. Stk., jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 27, ogsaa for de fysiske Personers Vedkommende nogle Undtagelser. Der kan saaledes mødes af Værger for umyndige og umyndiggjorte, Lavværger for Personer, der er sat under Lavværgemaal[3]), endvidere ved Partens Ægtefælle, beslægtede[4]) eller besvogrede saa nær som i anden Grad af Sidelinien og endelig ogsaa, som før berørt, ved Personer, der staar i fast Tjenesteforhold til Parten, saaledes at de er antaget af ham for ikke kortere Tid end en Maaned og — naar Parten ikke selv er Sagfører — ikke med det særlige Hverv for Øje at møde for Retten. Den, der uden at være Sagfører møder som Fuldmægtig for Parten, maa ifølge § 261, 1.

---

[2]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad §§ 45—47, Sp. 18 (118).

[3]) Bestemmelsen har, for saa vidt angaar »Kuratorer for mindreaarige«, tabt sin praktiske Betydning ved Myndighedsl. 30. Juni 1922, der afskaffer Kuratelet, cfr. dog for Overgangstiden Lovens § 68.

[4]) Adoptivforældre og Adoptivbørn maa vistnok indbefattes herunder, skønt de ikke, som f. Eks. i § 60, 2) og i K. U. af 1876 (§ 58), udtrykkelig er nævnt, jfr. Mot. t. K. U. t. B. R, Sp. 17 (117).

Stk. være personlig myndig (over 18 Aar, jfr. Myndighedsl. 30. Juni 1922 § 35), og ikke ved Dom fundet skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling (uden senere at have faaet Æresoprejsning).

Det er ved § 131 udtrykkelig slaaet fast, hvad der ansaas for noget tvivlsomt efter den tidligere Procesordning, at Reglen om Sagføreres Eneret ikke skal bortfalde, fordi vedkommende Fuldmægtig formelt gøres til Procespart, idet der ved en »Mandatarfuldmagt« er givet ham Bemyndigelse til at indtale Retten i eget Navn.

Hvad andre Retshandlinger end Domssager angaar, gælder ifølge § 260, sidste Stk., Begrænsningen i Valget af Fuldmægtig ikke under Skiftebehandlinger, og under Fogedforretninger, derunder Auktionsforretninger, gælder den vel for Rekvirenten, som jo vil have Tid og Lejlighed til at antage en Sagfører, men derimod ikke for Rekvisitus, som Forretningen jo ofte vil komme bag paa, og under Auktionsforretninger heller ikke for de bydendes Vedkommende. Men denne Frihed til at møde ved hvem som helst bortfalder, saa snart fremsatte Paastande eller Indsigelser foranlediger Forhandling (nemlig i Anledning af en opstaaet Retstvist) for vedkommende Ret. Dette gælder vistnok ogsaa for Skiftebehandling, idet Ordene »alt for saa vidt« maa antages ogsaa at referere sig til Artiklens Begyndelse. Ved Fogedforretninger er der forøvrigt ved § 517, 2. Stk., jfr. § 629, hjemlet en vis Kreds af Personer en ubetinget Ret til at møde for den fraværende Rekvisitus.

Bestemmelsen om Sagføreres Eneret maa af Retten paases »ex officio«, idet denne ifølge § 261, 2. Stk., paa Embeds Vegne har at afvise ikke mødeberettigede Personer og at tilbagevise Processkrifter, der er underskrevet af saadanne.

Angaaende det særlige Forhold, som ifølge § 260, 2. Stk., kan berettige til at møde for Parten, maa Fuldmægtigen være rede til at føre Bevis, naar det af Retten eller Modparten forlanges (men Retten behøver altsaa ikke altid at fordre saadant Bevis); undtagelsesvis kan dog Retten tilstaa Udsættelse dertil.

Der er desuden ved Rpl., i Modsætning til den tidligere

Ret, hjemlet Straf for Indgreb i Sagførernes Eneret, derunder ogsaa, at nogen uberettiget offentlig betegner sig som Sagfører. Straffen bestaar i Bøder, som kan forhøjes, naar Forseelsen er sket paa den særlig betænkelige Maade gennem Proformaretshandler, hvorved det er givet Udseende af, at vedkommende optræder som Transporthaver, se nærmere § 131, 2. Stk.

C. Angaaende de særlige Beføjelser, der tilkommer Forsvarere og Anklagere i Straffesager, maa henvises til Strafferetsplejen.

II. Det er som berørt særlig ved Spørgsmaalet om Sagføreres Pligter, at deres Stillings offentligretlige Karakter kommer frem. Af denne følger, at mange af de Pligter, der paahviler Sagføreren overfor hans Part, tillige maa anses for Forpligtelser overfor det offentlige, og at Sagførerens Forhold undertiden vil kunne indeholde en retsstridig Krænkelse af Retsplejens Interesser, uagtet det ikke er i Strid med hans Pligter imod Mandanten. I saadanne Tilfælde vil da Pligtens Overtrædelse ikke kunne undskyldes med, at Mandanten har forlangt eller indvilget i Sagførerens Handlemaade. Dette var udtrykkelig udtalt i Kommissionsudkastet til R. O. af 1876 (§ 131), men det maa, som Motiverne til det senere Udkast af 1899[5]) med Rette fremhæver, anses for selvfølgeligt.

A. Der paahviler i Almindelighed ikke Sagføreren nogen Forpligtelse til at paatage sig Udførelsen af en Retssag. Undtagelse gøres alene for deres Vedkommende, som af Justitsministeriet har ladet sig antage til Udførelse af offentlige og beneficerede Sager, jfr. § 331 og § 733. Disse Sagførere paahviler der forøvrigt (indtil videre dog kun udenfor København og Frederiksberg, hvor jo »Studentersamfundets Retshjælp for ubemidlede« varetager en lignende Opgave) en vis Forpligtelse til at yde Retshjælp til ubemidlede, dog mod et vist Vederlag[6]), jfr. de nærmere Regler herom i § 135.

---

[5]) Sp. 78 (84).

[6]) Dette er nærmere fastsat ved Justitsministeriets Bekendtgørelse (Nr. 506) 23. Septbr. 1919.

B. De Pligter, der paahviler Sagførerne, er iøvrigt for en stor Del af en ret selvfølgelig Karakter. De har saaledes ifølge § 133 den almindelige Forpligtelse til »med Flid og Troskab at udføre de dem betroede Forretninger«. Særlig er de forpligtede til at fremme Sagerne med den Hurtighed, som Tilfældets Beskaffenhed tillader, og maa derfor ikke forhale Sagerne ved unødvendige Udsættelser, grundløse Formalitetsindsigelser eller andre Udflugter, jfr. ogsaa § 327. De skal afholde sig fra usømmelig Tale og Skrivemaade for Retten og efterkomme de Paalæg, som i Medfør af Loven særlig gives dem af Retten, jfr. f. Eks. §§ 150 og 151. — Om de særlige Pligter, der paahviler Forsvarere og Anklagere, maa henvises til Strafferetsplejen.

C. Særlige Bestemmelser har Lovgivningen fundet Anledning til at træffe angaaende det Salær, som Sagføreren skal have for sit Arbejde. I saa Henseende fastsætter § 134 i Overensstemmelse med den hidtil gældende Ret, jfr. D. L. 1—9—10, den almindelige Grundsætning, at ingen Sagfører maa kræve højere Betaling, end der skønnes billigt, for den Bistand og Tjeneste, han yder ved Udførelse af Retssager. Er der altsaa ingen Aftale truffet om Salæret, fastsættes dettes Størrelse af Retten enten under en særlig Sag eller, hvis det paalægges Modparten at udrede Omkostningerne, under selve Domssagen, jfr. § 312, 2. Stk., efter frit Skøn over Forholdene, særlig det Arbejde, Sagføreren maa antages at have haft med Sagen. Naar de private henvender sig til Sagførerraadet derom, kan ifølge § 143 i Slutn. ogsaa dette med bindende Virkning afgøre Tvistigheder angaaende Vederlag til Sagførere. Særlige Forskrifter indeholder § 502, 2. Stk., og § 585 om Honoraret til den juridiske Konsulent ved Eksekution og Tvangsauktion og §§ 107 og 741 om Salær til Anklagere og offentlige Forsvarere.

Der kan imidlertid mellem Sagføreren og hans Mandant være indgaaet Overenskomst om Salærets Størrelse, og saadanne Overenskomster er i Reglen gyldige. I § 134, 2. Stk., fremhæves det, at det ikke skal være forbudt at betinge sig højere Betaling for det Tilfælde, at Sagen vindes, og heller ikke at betinge sig en vis Andel i Sagens Genstand; herved

maa det tidligere Forbud i Fr. 4. Marts 1690 § 3 mod at »transigere« om Sagens Genstand være bortfaldet.

Man har dog ment paa dette Omraade at maatte gøre en vis Indskrænkning i Kontraktsfrihedens Grundsætning, idet det i § 134, 3. Stk., bestemmes: »Overenskomster om Betaling, der aabenbart foruretter en af Parterne[7]), er ugyldige«. Denne Undtagelsesbestemmelse har dog kun Hensyn til Betalingen for Retssagers Udførelse, ikke for andre Forretningers Besørgelse, og Overenskomsten skal ikke sættes til Side, blot fordi Salærets Størrelse ikke ganske stemmer med, hvad Domstolene vilde fastsætte det til, men kun naar den kan siges at indeholde en aabenbar Forurettelse. Overenskomstens Ugyldighed i saadanne Tilfælde vilde forøvrigt ofte følge af den almindelige Bestemmelse i Aftaleloven 8. Maj 1917 § 31. Men det er ikke efter Rpl. § 134 som efter den sidstnævnte Bestemmelse en Betingelse for Ugyldigheden, at det godtgøres, at der har fundet en særlig »Udnyttelse« af den anden Part Sted. For saa vidt der bliver Spørgsmaal om at paalægge Modparten Udgifter til Sagførersalær, skal dette efter § 312, 2. Stk. altid, uden Hensyn til en mulig Overenskomst mellem Parterne, kun erstattes med »et passende Beløb». Ligeledes bestemmer § 502, 2. Stk., med Hensyn til en Eksekution, der foretages for Honorar til Rekvirentens juridiske Konsulent, udtrykkelig, at dettes Størrelse skal fastsættes af Fogeden under Hensyn til Sagens Beskaffenhed og Ulejligheden med Inddrivelsen, selv om der ingen Indsigelse fremsættes mod Størrelsen af det fordrede Beløb, og uanset at der derom foreligger Overenskomst.

For Sagførere i beneficerede Sager og for offentlige Forsvarere og Anklagere ved Underret indeholder L. 24. Maj 1879 § 3, hvortil Rpl. §§ 336, 741 og 107 henviser, et Forbud under Straf mod af Parterne at modtage eller lade sig tilsige noget Honorar. Dog gælder dette Forbud ikke den Sagfører,

---

[7]) En saadan Overenskomst vil altsaa efter Omstændighederne ogsaa kunne forlanges omstødt af Sagføreren selv, for saa vidt han kun maatte have betinget sig et Salær, der efter Sagens Omfang findes at være urimelig lille, jfr. Folketingstid. 1902—03, Sp. 2199.

som beskikkes udenfor sin Tur, eller som ikke under Sagen nedlægger Paastand om (eller efter Rpl. udtrykkelig frafalder Krav paa, jfr. § 741 og tildels § 293) Salær.

D. Sagførere er ved § 169, 2) i et vist Omfang udelukkede fra at aflægge Vidnesbyrd om, hvad deres Klienter har betroet dem. Herom maa imidlertid henvises til Fremstillingen nedenfor om de saakaldte »inkompetente Vidner«.

E. Naar en Sagfører overtræder nogen af de nævnte Pligter, vil der kunne paalægges ham Ansvar til Straf eller Erstatning.

a. Med Hensyn til Strafansvar har Sagførerens offentligretlige Egenskab faaet et særlig prægnant Udtryk ved § 136, idet denne som Hovedbestemmelsen henviser til § 144 i Strfl.'s Kapitel om Embedsforbrydelser. Desuden indeholder Loven forskellige Straffebestemmelser, der er fælles for Parterne og deres Rettergangsfuldmægtige, saaledes angaaende Straffen for unødig Trætte i § 327, jfr. §§ 324 og 325, for Krænkelse af Rettergangspolitiet i § 151 og endelig nogle særlige Straffebud for Forsvarere og Anklagere i Straffesager, jfr. §§ 739 og 1015.

Dette Strafansvar kan, naar Straffen ikke er højere end Bøder, og der ingen særlig Bevisførelse udfordres til at oplyse det strafbare Forhold, ifølge § 136, 2. Stk., jfr. § 1015, 2. Stk., paalægges Sagføreren under den Sag, med Hensyn til hvilken Forseelsen er begaaet, enten ved en særskilt Kendelse eller ved den endelige Dom. Om Mulkten for unødig Trætte siges det i § 328 udtrykkelig, at den kan idømmes uden Paastand, naar blot Retten af, hvad der er foregaaet i Sagen, kan skønne, at Betingelserne for Straffens Anvendelse er til Stede. Men en saadan Paastand kan heller ikke i andre Tilfælde være nødvendig til at paalægge en Sagfører Bødeansvar for Tilsidesættelse af sine Pligter overfor det offentlige.

b. En Sagfører maa efter almindelige Regler ifalde Erstatningsansvar, naar han ved sit pligtstridige Forhold har forvoldt sin Mandant[8]) eller Modparten Skade.

Dette Erstatningskrav maa i Almindelighed gøres gæl-

---

[8]) Jfr. eksempelvis Dom i U. f. R. 1922 S. 676.

dende under en selvstændig Sag. For saa vidt angaar det Erstatningsansvar, der paahviler Sagføreren overfor hans egen Part, opretholdes dette absolut. Derimod vil ifølge § 321 Sagførere (og andre Rettergangsfuldmægtige) under selve den paagældende Retssag ifølge Modpartens Paastand kunne dømmes til at udrede de Omkostninger, som de ved deres pligtstridige Opførsel har foraarsaget Modparten. Ved »Omkostninger« maa dog, som Sammenhængen og Motiverne[9]) viser, kun forstaas de særlige Udgifter, som Processen har medført. Vil en Part rejse noget Erstatningskrav ud derover mod Modpartens Sagfører, maa ogsaa dette gøres gældende under en særlig Sag.

---

§ 14.

Sagførersamfund og Sagførerraad.

En helt ny Institution, som Rpl. har indført, er de offentlig organiserede »Sagførersamfund« og Sagførerraad«, der omhandles i Lovens Kap. 15. Beslægtede Institutioner findes i de fleste fremmede Lande med moderne Retspleje[1]), idet særlig den mundtlige Procesform, der i flere Retninger hæver Sagførerstandens Betydning, og som i langt højere Grad end den skriftlige Procesmaade bringer Sagførerene i personlig Berøring med hinanden og giver dem nøje Kendskab til hinandens Færd, antages at gøre en saadan Organisation af Sagførerstanden og en dermed følgende Kontrol- og Disciplinærmyndighed over dens Medlemmer paakrævet og letter Betingelserne for dens Gennemførelse[2]).

---

[9]) t. K. U. t. B. R., Sp. 45—46 (146).

[1]) Nærmere Oplysninger herom findes for Frankrigs og Englands Vedkommende i Motiverne til K. U. t. R. O. af 1876 S. 61 ff. Ved Rechtsanwaltsordnung af 1. Juli 1878 er der indført »Anwaltskammern« for hele Tyskland. Ogsaa i Østrig findes der »Advokatenkammern«.

[2]) Medens Sagførerraad som berørt var foreslaaede ved K. U. af 1876, udgik de af Udkastene af 1899, men blev igen sat ind under Behandlingen i Rigsdagen.

I. A. Der skal ifølge § 139 være et Sagførersamfund for hele Landet, idet samtlige Sagførere udgør et Samfund[3]).

B. Sagførersamfundet skal ifølge § 140, 1. Stk. have en Bestyrelse, der benævnes Sagførerraad. Efter §'ens 2. Stykke, saaledes som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 6, skal dette Sagførerraad bestaa af en Formand og 12 andre Medlemmer, alle valgte paa et almindeligt Sagførermøde efter Reglerne om Forholdstalsvalg.

C. Loven indeholder en udtrykkelig Bestemmelse om, hvorledes Indkaldelse til almindeligt Møde af Samfundets Medlemmer skal foregaa, idet den ifølge § 141 skal ske ved en offentlig Bekendtgørelse i Statstidende med mindst 14 Dages Varsel. Derimod giver den ingen Forskrift om Indkaldelse til Sagførerraadets Møder, og denne maa altsaa kunne ske paa den Maade, som det i hvert enkelt Tilfælde findes hensigtsmæssigt.

D. Ved § 147 aabnes der Sagførersamfundet Adgang til angaaende Samfundets indre Anliggender at oprette »Vedtægter«, som dog selvfølgelig ikke maa indeholde noget, der strider mod Loven, og som maa stadfæstes af Kongen[4]).

II. Den Virksomhed, som dette Sagførersamfund og -Raad skal udfolde, viser sig i flere Retninger.

A. De skal for det første i al Almindelighed varetage Sagførerstandens Interesser og fremme dens Udvikling. Der sammenkaldes almindelige Møder af Samfundet dels for at vælge Medlemmer af Sagførerraadet, dels »for at afhandle andre Genstande vedkommende Sagførerstandens Forhold og Interesser«; herom findes nærmere Forskrifter i § 142.

B. Af særlig Betydning er den Kontrol- og Disciplinærmyndighed, som Sagførerraadet skal udøve. Det skal saaledes ifølge § 143 ikke blot paase, at de til Samfundet hørende Sagførere holder sig Lovene efterrettelige, men ogsaa, at de »i deres Sagførervirksomhed undgaar alt, hvad der ikke kommer overens med den Hæderlighed, Nøjagtig-

---

[3]) Efter Loven af 1909 § 126 skulde der være to Sagførersamfund, et for hver Landsretskreds.

[4]) Jfr. Bekendtgørelse (Nr. 418) 21. Juni 1920.

hed og Paalidelighed[5]), som en offentlig beskikket Sagfører altid maa udvise«.

I Henhold hertil kan ifølge § 144 Sagførerraadet skride ind mod hvert enkelt Samfundsmedlem saavel af egen Drift som ifølge Begæring. Det kan tildele de enkelte Medlemmer Irettesættelser, forbyde dem Udførelse af enkelte Sager eller Forretninger (saaledes naar det kun er i en enkelt Retning, at Sagføreren har forset sig), paalægge dem Bøde, dog ikke over 300 Kr., og suspendere dem fra Sagførervirksomheden en vis Tid, dog ikke længere end 1 Aar. Der maa dog altid først være givet den paagældende Sagfører tilstrækkelig Lejlighed til at forsvare sig.

Hvis Sagførerraadets Beslutning kun gaar ud paa en mindre Bøde (indtil 40 Kr.), er den upaaankelig. Men i andre Tilfælde kan Sagføreren, forinden Beslutningen kan træde i Virksomhed, fordre den prøvet af den Landsret, i hvis Kreds han har Kontor, jfr. de nærmere Regler, som § 145 indeholder herom[6]).

C. Sagførerraadet kan fremdeles med bindende Virkning afgøre Tvistigheder angaaende Sagføreres Salær. En saadan Afgørelse kan dog ikke paatvinges en Sagførers Klient, men den skal kun finde Sted, naar Klienten selv henvender sig til Sagførerraadet derom, § 143 i Slutn.

D. Endelig skal Sagførerraadet føre Tilsyn med de Personer, som ved en Landsret eller en Underret forbereder sig til Sagførervirksomheden, og deres Andragende om Beskikkelse som Sagfører maa, som ovenfor berørt, altid forelægges Sagførerraadet til Erklæring. Justitsministeren er dog ikke ubetinget bundet ved denne, men vil, naar særlige Grunde taler derfor, kunne tildele vedkommende Beskikkelse, uagtet hans Andragende ikke anbefales af Sagførerraadet, jfr. nærmere § 146.

---

[5]) I Loven af 1909 § 130 var her tilføjet »eller med den Agtelse for Statsmyndighederne«.

[6]) Jfr. som et Eksempel herpaa U. f. R. 1922 A S. 932.

Andet Afsnit:

Om processuelle Forhold i Almindelighed.

§ 15.

Procesforholdet. Procesforudsætninger.

I. Ved en Sags Indbringelse for Domstolene opstaar der et nyt, offentligretligt Forhold, der til en vis Grad er uafhængigt af det mulig til Grund for Sagen liggende materielle Retsforhold, som hyppigst vil være af privatretlig Karakter. Selv om dette slet ikke gyldig maatte eksistere, kommer dog Procesforholdet i Stand. Processen bestaar vel af en Række enkelte Proceshandlinger, men det fælles Formaal, den foreliggende Sags Afgørelse, som de alle tilstræber, skaber dog samtidig en vis Enhed. Og de enkelte Proceshandlinger faar væsentlig kun Betydning som Elementer i Procesforholdet, idet der ikke er knyttet nogen selvstændig eller umiddelbar processuel Virkning til dem[1]).

---

[1]) Skønt der ikke er Enighed om at antage et saadant selvstændigt Procesforhold, synes dog i Nutiden Flertallet af Forfatterne at slutte sig til denne Opfattelse, jfr. saaledes O. Bülow først i hans Skrift om »Prozesseinreden und Prozessvoraussetzungen« (1868) og senere i en Afhandling i Zeitschrift für deutschen Civilprozess 27. Bd., navnlig S. 233, Wach: Handbuch I. S. 34 ff., Kohler: Der Prozess als Rechtsverhältniss (1888), som dog i Civilprocessen kun vil anerkende et Retsforhold mellem Parterne, ikke mellem disse og Retten, Weissmann: Lehrbuch I. S. 386, Hagerup: Civilproces I. S. 38—39, 389—392 og i Tidsskrift f. Retsvid. 1906 S. 336 ff. Nærmest benægtende Processens Karakter af et egentligt Retsforhold er K. Fr. Hammerich: Forhandlingsmaksimen S. 74 ff. og B. A. Wrede: Finlands gällande Civilprocessrätt. I. 3. uppl. S. 286 ff.

Processen medfører i første Række en vis retlig Forbindelse mellem Parterne og Retten. Det er dennes Anerkendelse af Kravet, der i hvert Fald ønskes, og det er derfor ogsaa til Retten, at de forskellige Proceshandlinger umiddelbart rettes. Men et vist Forhold opstaar der dog ogsaa samtidig mellem Parterne indbyrdes, idet navnlig den ene Part ved sine Proceshandlinger forudsætter og yderligere fremkalder tilsvarende Handlinger fra den anden Parts Side.

Medens det saaledes er klart, at der ved Processen skabes en vis retlig Ordning — der f. Eks. i et vist Omfang kan være Genstand for Succession — saavel mellem Parterne og Retten som mellem Parterne indbyrdes, kan det omtvistes, om dette Forhold bør betegnes som et egentligt Retsforhold, saaledes at det frembringer bestemte Rettigheder og Pligter.

A. a. At der begrundes visse Pligter for Dommeren, lader sig ikke bestride. Han er saaledes ikke blot forpligtet til at afsige Dommen, men ogsaa til at foretage de øvrige Handlinger, der paahviler ham til Processens Fremme. Det kan alene omtvistes, om disse Pligter kun paahviler ham overfor det offentlige, som eventuelt vil kunne drage ham til Ansvar for deres Tilsidesættelse, eller om ogsaa Parterne selv kan siges at have en »subjektiv Ret« til at forlange deres Opfyldelse. Det sidste er vistnok det naturligste Synspunkt, idet Domstolene maa siges at gøre sig skyldige i en »Retsfornægtelse« overfor Parten, naar de modsætter sig hans beføjede Begæringer, jfr. fra den tidligere Ret Bestemmelsen i D. L. 1—6—19. Den almindelige Adgang til at anlægge Sag, som tilkommer enhver Borger (den abstrakte »Klagemulighed«), kan vel ikke betragtes som en virkelig Ret. Men naar de konkrete Forudsætninger for et Sagsanlæg ved vedkommende Domstol er til Stede, maa der paahvile dennne en ligefrem Pligt ogsaa overfor Parterne til at afgøre Sagen og altsaa omvendt tilkomme Parterne en egentlig »Klageret«[2]). En Begrænsning i Beskyttelsen for

---

[2]) Siden Wach opstillede sit »Rechtschutzanspruch«, jfr. hans Lehrbuch S. 19 ff. og et særligt Skrift: Der Feststellungsanspruch (1889), har der i Tyskland angaaende hele dette Forhold været fort en livlig Diskussion, jfr. en Oversigt over denne af F. Hage-

Parternes Retskrav følger dog deraf, at det er Domstolene selv, der afgør Spørgsmaalet om deres Pligts Eksistens og Omfang, hvorfor der ingen Retsmidler haves mod en paastaaet urigtig Afgørelse, som den øverste Instans maatte have truffet.

b. Der er ogsaa under Processen hjemlet Parterne Beføjelse til at foretage forskellige Handlinger til Opnaaelse af Processens Øjemed, saaledes til baade selv at udtale sig om Sagen og til at blive bekendt med og faa Lejlighed til at ytre sig om, hvad Modparten har anført, og til at føre Bevis angaaende omtvistede Punkter. Om visse Begrænsninger heri, der gøres med Hensyn til Strafferetsplejen, vil blive talt nedenfor under denne. At betegne selve disse Handlebeføjelser som egentlige Rettigheder vilde dog ikke være korrekt[3]), men man vilde derved gøre sig skyldig i en lignende Unøjagtighed, som naar man vilde opfatte Begrebet Myndighed som en egentlig Ret[4]); i begge Tilfælde mangler det passive Modstykke til Retten, en dertil svarende bestemt Pligt for andre Personer. En anden Sag er, at Udøvelsen af disse Partsbeføjelser kan give Anledning til Opstaaelsen af forskellige Pligter, saa at der navnlig ogsaa her af Parternes abstrakte Handlebeføjelse udskiller sig bestemte Krav mod Retten. Saaledes vil Retten kunne være forpligtet til at tilstaa den fornødne Udsættelse til Proceshandlingernes Foretagelse og maaske ogsaa til mere umiddelbart at øve sin Medvirkning derved. Derimod vil der ikke i samme Omfang blive Spørgsmaal om saadanne Pligter for Parterne selv, jfr. straks nedenfor.

B. Om der i det hele kan siges at paahvile Parterne egentlige processuelle Pligter, f. Eks. til fuldt at

---

rup i Tidsskr. f. Retsvid. 1906 S. 339—345, hvortil navnlig maa føjes: Hellwig Lehrbuch I. S. 143 ff., II. S. 9 ff., System I. S. 291 ff., samt to Specialskrifter af samme Forf.: Anspruch und Klagrecht (1900) og: Klagerecht und Klagemöglichkeit (1905), Stein: Grundriss S. 4—14.

[3]) Jfr. navnlig O. Bülow: Das Geständnissrecht (1899) S. 37 ff.

[4]) Jfr. V. Bentzon: Alm. Retslære, Anden Udgave ved Vinding Kruse S. 20.

oplyse Sagen, ikke at føre en tilbageholdende Procedure, er et meget omtvistet Spørgsmaal. De særlige Sider ved Spørgsmaalet, som Strafferetsplejen frembyder, vil dog først blive udviklede nedenfor under denne, og de følgende Udviklinger vil derfor nærmest kun have Civilprocessen for Øje.

a. I Forholdet til Modparten kan nu en saadan Pligt ikke siges at paahvile dem. De maa vel for at kunne føre deres Proceskrav igennem fyldestgøre visse processuelle Fordringer. At de gør det, er da en Betingelse for, at de kan hævde deres processuelle Stilling. Men nogen egentlig Ret i saa Henseende kan ikke være begrundet for Modparten, allerede af den Grund, at denne ingen Interesse har i, at den anden Parts Procedure opfylder disse Krav, idet han i modsat Fald sædvanlig vil komme til at indtage den for ham gunstigste Stilling, nemlig at hans Fremstilling af Sagen lægges til Grund[5]). Naar saaledes § 281 udtaler, at enhver af Parterne er »pligtig« at afgive visse Erklæringer, er Pligt vistnok her brugt i den unøjagtige Betydning af en Forudsætning for at kunne hævde en vis Retsstilling, og i § 282, sidste Stk. bestemmes ogsaa Følgen af, at Parten har undladt at opfylde saadanne Pligter saaledes, at Retten kan fortolke denne Undladelse paa den for Modparten gunstigste Maade og navnlig lægge dennes Fremstilling til Grund for Paakendelsen.

b. Mere tvivlsomt er det, om der kan siges at paahvile Parterne nogen Oplysningspligt overfor det offentlige. Efter den tidligere Procesordning galdt der for Parterne vistnok kun en juridisk Forpligtelse til ikke at føre en bevidst usandfærdig Procedure, og denne Pligts Tilsidesættelse kunde endogsaa paadrage dem Strafansvar efter Fr. 11. Aug. 1819. Men iøvrigt manglede der ogsaa her den Forudsætning for at anerkende en egentlig Retspligt, at Procesordningen efter hele den passive Stilling, som den lod Dommeren indtage under Parternes Forhandling, ikke syntes at anerkende nogen selvstændig Interesse for det offentlige i, at Sagen blev tilstrækkelig oplyst, men at betragte

[5]) Jfr. saaledes f. Eks. Hagerup: Civilproces I. S. 391.

dette som et Spørgsmaal, der væsentlig kun vedkom Parterne selv[6]).

Dette i og for sig unaturlige Synspunkt maa imidlertid betragtes som opgivet ved Rpl. Selv om ogsaa denne som Regel overlader Sagens Oplysning til Parterne selv, kan dog Retten som det offentliges Repræsentant i Retsplejen ingenlunde siges at staa ligegyldig overfor dette Forhold, men den udøver endogsaa selv en vis Virksomhed i denne Retning og kan dertil paakalde Parternes Bistand. Som særlig klare Udtryk herfor kan fremhæves Rettens Spørgsmaalsret efter §§ 282 og 284 og dens Adgang til at foranledige Bevisførelse efter §§ 283 og 284, hvortil der forudsættes en vis Medvirkning fra Parternes Side. Endnu videre gaar Rettens Virksomhed i saa Henseende i borgerlige Underretssager efter § 429, 2. Stk., hvorefter Dommeren bl. a. skal søge at fremkalde tydelige og sandfærdige Forklaringer fra Parternes Side om Sagens Sammenhæng. Ganske vist nyder de Pligter, som deraf kan opstaa for Parterne, en ret ufuldkommen Beskyttelse. Det er ogsaa efter Rpl. kun for den bevidst usandfærdige Procedure («Udflugter«), at der ved § 325 er foreskrevet egentlig Straf. Men i de skadelige, processuelle Følger, som §§ 282 og 283 knytter til Partens Undladelse af at opfylde sin Oplysningspligt, blander der sig utvivlsomt et vist pønalt Moment, og ligeledes vil det, naar Retten skal tage Bestemmelse om Paalæg af Sagsomkostninger efter § 312, 1. Stk., baade være muligt og rimeligt at tage Hensyn til, om Parten har forsømt at oplyse Sagen saa godt, som det ogsaa fra den almindelige Retsplejes Synspunkt vilde være ønskeligt[7]).

---

[6]) Dette fastholdes ogsaa efter den nye Civilprocesordning af Hagerup paa det anf. Sted.

[7]) Mere direkte udtales Parternes Sandhedspligt f. Eks. i den østrigske C. P. O. § 178: »Jede Partei hat in ihren Vorträgen alle im einzelnen Falle zur Begründung ihrer Anträge erforderlichen tatsächlichen Umstände der Wahrheit gemäss vollständig und bestimmt anzugeben« og den norske Civilproceslov § 111: »Enhver af Parterne skal give en fuldstændig og utvetydig Fremstilling af Sagen overensstemmende med sit Kendskab til den og svare paa de Spørgsmaal, som Retten stiller til ham om Sagsforholdet«.

II. For at Dommeren skal kunne indlade sig paa en Afgørelse af Sagen, maa forskellige Betingelser med Hensyn til Processens Genstand, Anlæg og Form være fyldestgjorte. Disse plejer man i nyere Tid at betegne som »Procesforudsætninger«[8]). Denne Betegnelse er dog ikke helt korrekt, idet der, selv om nogen af disse Forudsætninger svigter, vel kan foreligge en Proces, nemlig til Afgørelse af Spørgsmaalet om selve Procesforudsætningens Tilstedeværelse, men det er alene Afgørelsen af det materielretlige Forhold, som er betinget af, at Procesforudstæningerne er i Orden, og disse burde altsaa snarere betegnes som »Realitetsdoms-Forudsætninger«. For saa vidt kan man med Føje henføre Spørgsmaalet om Procesforudsætningerne til »Formaliteten« i Modsætning til Realiteten. Men der er dog ogsaa noget vildledende ved denne Udtryksmaade, idet det ingenlunde er blot formelle Spørgsmaal, der opstaar ved Procesforudsætningerne, men ogsaa visse reelle Betingelser for Sagsanlæg hører dertil[9]).

Man sondrer undertiden mellem de »absolutte« Procesforudsætninger, hvis Tilstedeværelse af Retten skal paases ex officio, i Modsætning til de blot »relative«, som det overlades til Parterne selv at forlange opretholdt. Om denne Modsætning maa dog henvises til Læren om Dispositionsmaksimen i Civilprocessen og til de Steder, hvor de enkelte Procesforudsætninger nærmere behandles. Her skal kun gives en Oversigt over de vigtigste af dem.

1°. a. Det kan være, at Sagen efter dens Genstand overhovedet ikke hører under Domstolene, men f. Eks. under Administrationen[10]), eller at den ved Aftale om Voldgift er unddraget dem, eller at den, fordi den allerede svæver for eller er afgjort af en Ret, ikke paany kan forelægges dem. Hvis der slet ikke foreligger noget konkret Retsforhold, vil ligeledes en Paakaldelse af Domstolenes Bistand være frug-

---

[8]) Dette Begreb er først opstillet af O. Bülow i hans anførte Skrift om »Prozesseinreden und Prozessvoraussetzungen«.

[9]) De sidste udskilles dog undertiden fra Procesforudsætningerne og betegnes med et fra tysk Ret hentet Udtryk som »Retsbeskyttelsesbetingelser« eller »Klagbarhedsforudsætninger«, jfr. Hagerup: Civilproces I. S. 393 og det der anførte.

[10]) Jfr. ovenfor S. 9 ff.

tesløs, og endelig er Opnaaelsen af en Anerkendelses- eller en Fuldbyrdelsesdom knyttet til særlige Forudsætninger, hvis Svigten vistnok rettest maa medføre Sagens Afvisning.

b. Hvis flere Retskrav eller Personer inddrages under samme Proces, maa tillige Reglerne om Kumulation, Intervention eller Adcitation være iagttaget.

2°. a. Fremdeles maa Retten have den fornødne, almindelige og specielle Kompetence til at paadømme den enkelte Sag. Herom maa særlig henvises til Reglerne om Retternes almindelige Virkekreds og Værneting.

b. Det er endvidere en Forudsætning for, at der kan fældes en gyldig Afgørelse af Realiteten, at Dommeren ikke lider af en saadan speciel Inhabilitet, at han bør vige sit Sæde. Derimod vil de almindelige Habilitetsbetingelser sædvanlig ikke virke som egentlige Procesforudsætninger[11]).

3°. Ogsaa Parterne maa besidde den fornødne »Parts- og Proceshabilitet« til at optræde under Processen; derimod henhører Spørgsmaalet om Parternes Kompetence til Realiteten. Giver de Møde ved Fuldmægtig, maa denne baade være i Besiddelse af de almindelige Kvalifikationer for overhovedet at kunne optræde som Fuldmægtig og den særlige Bemyndigelse hyppigst fra Parten selv til at møde i den enkelte Sag.

4°. Endelig er det en Forudsætning, at de processuelle Former er iagttagne, f. Eks. tildels Forskrifterne om Forlig og om Stævning, cfr. dog § 272, 2. Stk. i Slutn., og § 343, 3. Stk., fremdeles Reglerne om Sagsøgerens Saggivelse og flere af de andre Regler om Sagens skriftlige Forberedelse. Angaar Formfejlen kun et enkelt Punkt, vil dog ikke altid en Afvisning af hele Sagen indtræde, men Følgen ofte alene blive, at der ved Afgørelsen ses bort fra de Momenter, der ikke er fremkommet i den rette Form, saaledes vistnok, naar en Part undlader at lade Genpart følge med sit Processkrift efter § 344, 3. Stk.

---

[11]) Jfr. ovenfor S. 79—80.

Almindelige Grundsætninger for Retsplejen.

§ 16.

Offentlighed.

Offentligheden er ikke en Grundsætning, der er særlig for Retsplejen, men dens Betydning viser sig i vor Tid paa hele Samfundslivets Omraade[1]). Overalt tjener den til at skaffe Sundhed i Forholdene, udelukke en Række Misbrug, der ellers let kunde gaa i Svang, og navnlig til at skabe den fornødne Tillid til de offentlige Myndigheders Virksomhed.

Indenfor Retsplejen gør disse Hensyn sig imidlertid gældende med en særlig Vægt. Ingen Samfundsvirksomhed kræver i den Grad som Retsplejen til sin Trivsel og Udvikling den videst muligt gennemførte Offentlighed[2]). Kun gennem denne vil man kunne vente for Alvor at faa Bugt med de mange Misbrug, som den tidligere Inkvisitions Hemmelighedskræmmeri førte med sig, og kun derigennem vil Dommerne ude i den store Befolkning vinde den Tillid til deres Gerning, som denne mere end nogen anden paakræver.

Det er disse almindelige Hensyn, der i første Række bærer Kravet om Offentlighed indenfor Retsplejen. Men ogsaa Parterne selv, og da navnlig de sigtede under en Straffesag, vil i Retsplejens Offentlighed gennemgaaende have den bedste almindelige Garanti for deres Retsstilling. I Forhold hertil vejer Hensynet til de umiddelbare Ubehageligheder, som Offentligheden undertiden vil kunne medføre for den enkelte sigtede[3]), kun lidt, og de vil forøvrigt ofte opvejes af den Betydning, netop Behandlingens Offentlighed

---

[1]) Det er i saa Henseende betegnende, at Bestemmelsen i den første Junigrundlovs § 79 om, at Offentlighed og Mundtlighed skulde gennemføres i Retsplejen, ikke skyldtes en Jurist, men Folkelivets store Talsmand, N. F. S. Grundtvig, jfr. nærmere herom S. Grundtvig i U. f. R. 1919 B. S. 57—59.

[2]) Den store engelske Jurist Bentham udtaler saaledes: »Where there is no publicity, there is no justice« og »Publicity is the very soul of justice«.

[3]) Dette individuelle Hensyn til den enkelte sigtede tillægges der en altfor stor Vægt af Overretssagfører Sachs og Rigsadvokat Topsøe-Jensen i Forhandlingerne paa Dansk Kriminalistforenings femtende Aarsmøde (1921) S. 92 ff., cfr. herimod Prof. Munch-Petersen S. 100-103.

for den, mod hvem der uskyldig er blevet rejst Sigtelse, vil kunne have som det eneste Middel til igen helt at rense ham i hans Medborgeres Øjne. Hvad angaar Hensynet til dem, der møder for Retten som Vidner, vil vel ogsaa for dem Retsmødets Offentlighed undertiden kunne være mindre behagelig. Men paa den anden Side viser Erfaringen, hvor stor Betydning til at holde Vidnerne til Sandheden det ofte har, at Retsforhandlingen foregaar offentlig, saaledes at de kan risikere, at der ude i Retssalen sidder nogen, der vèd bedre Besked og altsaa straks kan korrigere mulige Urigtigheder.

Som en mere sekundær Betragtning kan endnu anføres de Vanskeligheder, hvormed det i Nutiden viser sig forbundet at holde Offentligheden fuldstændig ude. Pressen vil man ikke kunne forhindre i at beskæftige sig med Forbrydelser, der har vakt Opsigt, og giver man den da ikke Adgang til at faa paalidelig Besked, vil den selv søge at konstruere Sammenhængen ved Fantasiens og ofte højst upaalidelige Kilders Hjælp. Ved denne »falske Offentlighed« forvirres imidlertid Retsbegreberne, og den Bistand til Sagens Oplysning, som Publikum, om det var blevet rigtig oplyst, kunde have ydet, gaar tabt, ja man har endogsaa Eksempler paa, at Politiet selv ved saadanne urigtige Meddelelser i Aviserne er blevet bragt paa Vildspor.

Som allerede antydet, maa Offentligheden, hvis den skal have den fulde Betydning, som tilkommer den indenfor Retsplejen, ikke være indskrænket til selve Domsforhandlingen, men lige saa vel finde Anvendelse paa Sagens forberedende Stadier og navnlig paa den retslige Forundersøgelse i Straffesager. Tilliden til Retsplejen vindes ikke, hvis Sagsforberedelsen, saaledes som Tilfældet var efter den gamle Inkvisitionsproces, indhylles i Mørke, og da bliver ogsaa let de Garantier for den sigtede, som Offentligheden skulde skabe, illusoriske. Forundersøgelsen vil da overhovedet ikke kunne tjene som det solide Grundlag for den afslutdende Behandling[4]), men hvis den anklagede paastaar, at der

---

[4]) Dette er med særlig Styrke fremhævet af Gneist: Vier Fragen zur Deutschen Strafprozessordnung (1874) S. 86 ff. og af Mittermaier: Das englische, schottische und nordamerikansche Strafverfahren (1851) S. 220 ff. — En fuldkommen Fornæg-

er sket Ulovligheder under en hemmelig Forundersøgelse, f. Eks. at der er anvendt ulovlig Tvang mod ham for at faa ham til at tilstaa — noget saadant vil jo forøvrigt netop Behandlingens Offentlighed være det bedste Middel til at afværge —, vil Domstolene, navnlig da hvis Lægdommere medvirker, uvilkaarlig stille sig noget mistænksomt overfor, hvad den ikke selv kan kontrollere, og saaledes maaske blive for tilbøjelige til at skænke saadanne Anbringender Tiltro.

Til praktisk Gennemførelse af den Tanke, som Offentligheden er Udtryk for, er det ikke nok, at Offentligheden har Adgang til Retslokalet, saaledes at de faa, der tilfældig har Lejlighed til at overvære Retsforhandlingerne, bliver bekendt med dem. Men det er nødvendigt, at en Offentliggørelse af Forhandlingerne navnlig gennem Pressen kan finde Sted, saa at den store Almindelighed bliver bekendt med, hvad der foregaar. Der paalægges herved Pressen en betydningsfuld Opgave, til hvis Løsning der kræves en betydelig Loyalitet, saaledes at den ikke forstyrrer Rettens Gang ved ensidig at tage Parti og forvanske eller farve Kendsgerningerne i Stedet for saa objektivt sommuligt at referere disse. Dette søger Lovgivningerne undertiden at sikre ved Straffebestemmelser, men saadanne rummer en betydelig Fare for Pressens Frihed[5]).

Offentligheden betegner forøvrigt for en stor Del af vor Retspleje ikke noget egentlig nyt, jfr. D. L. 1—3—1. For Civilprocessens Vedkommende har den saaledes gammel Hævd i vor Ret, og selv indenfor Straffeprocessen har Domsforhandlingen gennem lange Tider været offentlig. Derimod har ganske vist Forundersøgelsen i Straffesager ogsaa hos os under det inkvisitoriske System været hemmelig, og

---

telse af Offentlighedstanken under Straffesagens Forberedelse (der ganske vist nærmest tænkes som en politimæssig Undersøgelse) sker der hos Åke Hassler: Förfarandet i brottmål före domsförhandling (Lund. 1923) S. 216 ff.

[5]) I engelsk Ret ydes der paa den ene Side Pressen en vis Beskyttelse for »a fair and accurate report« af offentlige Retsforhandlinger, men man straffer paa den anden Side som »contempt of court« Handlinger og Ord, der kan forstyrre eller modvirke Rettens Pleje (the »administration af justice«), saaledes ensidig farvede Referater eller Kommentarer (»comments tending to pre-

det er netop herpaa, at Nutidens Løsen om Retsplejens Offentlighed særlig har taget Sigte. Og for hele Retsplejens Omraade gælder det, at først Forhandlingens Mundtlighed giver Retsplejens Offentlighed virkelig Betydning, medens denne svinder ind til saa godt som intet, naar der for Retten næsten ikke foregaar andet end Udveksling af skriftlige Indlæg.

I. De almindelige Bestemmelser om Retsplejens Offentlighed findes i §§ 29—32[6]).

Det fastslaas ved § 29 som Regel, at Retsmøderne skal være offentlige. Dette betyder dog kun, at der er en almindelig Adgang for Offentligheden til at overvære dem, men selvfølgelig maa Antallet af de Personer, der indlades, kunne begrænses for at hindre, at Lokalet overfyldes, jfr. § 32 i Slutn. Ifølge den sidstnævnte § kan endvidere Adgang nægtes unge Mennesker under 18 Aar samt enhver anden, der »fremstiller sig i en saadan Tilstand, at hans Nærværelse vilde stride mod Rettens Værdighed eller god Orden« (f. Eks. berusede), og i Straffesager kan der — navnlig for at forhindre, at Retsforhandlingen bliver til en Slags Skole for Forbrydere — formenes visse tidligere straffede Personer Adgang.

---

judice the fair trial«), hvad der staar i Sammenhæng med den udstrakte Anvendelse af Lægmænd i engelsk Retspleje, jfr. nærmere Jesper Simonsen i U. f. R. 1920 B S. 29 ff.

[6]) I alle moderne Procesordninger, — saaledes i engelsk Proces, i norsk Straffeproceslov §§ 113—116, Civilproceslov §§ 124—132, tysk Gerichtsverfassungsgesetz §§ 170—176 (jfr. en Afhandling af G. Kleinfeller i »Der Gerichtsaal« S. 417—470), østrigsk C. P. O. §§ 171—175, S. P. O. §§ 228—231, den franske Code d'instr. crim. art. 153, — er Retsplejens Offentlighed hjemlet, om end i noget forskelligt Omfang. Efter engelsk og norsk Ret udstrækker Offentligheden sig ogsaa til den strafferetlige Forundersøgelse (derunder Retsmøder paa »Efterforsknings«-Stadiet), hvad der derimod ikke er Tilfældet efter tysk, østrigsk eller fransk Ret, der som Regel kun opretholder Offentligheden for Domsforhandlingens Vedkommende. Særlig udelukkes Offentligheden efter den norske Civilproceslov § 127 i Ægteskabssager, efter den tyske G. V. G. §§ 171 og 172 i Umyndiggørelsessager, efter den østrigske C. P. O. § 172 ifølge en Parts Begæring, naar det drejer sig om »Tatsachen des Familienlebens«, og efter engelsk og fransk Ret i Medfør af Love henholdsvis af 1908 og 1912 i Straffesager mod Børn. Jfr. om den vide Gennemførelse af Offent-

Der gøres dog adskillige Undtagelser fra denne Hovedregel om Offentlighed.

For det første er der nogle Retsmøder, som ifølge Lovens udtrykkelige Bestemmelse altid skal holdes for lukkede Døre. Dette gælder saavel i borgerlige Sager som i Straffesager om Retsmøder, hvori Dommernes Raadslagninger og Afstemninger foregaar, idet disse ifølge § 214, 2. Stk., ikke maa overværes af Tilhørere med Undtagelse af Retsskriveren, jfr. særlig om Nævningernes Raadslagning og Afstemning § 895, 4. Stk.; derimod skal ifølge § 29 i Slutn. Dommen selv altid afsiges i offentligt Møde, jfr. ogsaa med Hensyn til Ægteskabssager § 455, 2. Stk., 1. Pkt., saaledes som §'en er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38. Men navnlig er der fastslaaet en Række Undtagelser for Strafferetsplejens Vedkommende. Dette gælder saaledes efter § 223, naar der skal finde mundtlig Forhandling Sted om visse Afvigelser fra de almindelige Regler om Straffesagers Behandling, efter § 810 1. Stk., jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 26, om Retsmøder under Efterforskningen, saa længe Undersøgelsen ikke er rettet mod en bestemt Person som sigtet, efter § 844, 2. Stk., om visse Retsmøder, der holdes under Domsbehandlingens Forberedelse, efter §§ 953 og 954, 2. Stk., §§ 964 og 965, 1. Stk., om Møder angaaende summarisk Afvisning af Ankesag og andre Beslutninger, som bliver at træffe af Appelretten inden Domsforhandlingen, samt efter § 998, 2. Stk., om de fleste Retsmøder til Afgørelse af Spørgsmaal vedrørende Straffedommes Fortolkning. Endelig maa man vistnok antage, at Bestemmelsen i den saakaldte »Oktoberlov« (Nr. 81) 30. Marts 1906 § 16 er opretholdt, hvorefter Sager om visse af de i denne Lov omhandlede Overtrædelser altid skal behandles for lukkede Døre.

Fremdeles kan der ogsaa med Hensyn til de Retsmøder, som i Almindelighed skal holdes offentlig, under særlige Omstændigheder gøres Afvigelse fra denne Ordning. Saaledes kan ifølge § 29 Retten i alle Sager undtagelsesvis, enten paa Begæring af en Part eller i Embeds Medfør, be-

---

lighedsprincippet efter engelsk Ret den ovenanførte Afhandling af Jesper Simonsen i U. f. R. 1920 B S. 17—38.

slutte, at Forhandlingerne skal foregaa for lukkede Døre, naar »Hensyn til Sædeligheden[7]) eller Orden og Ro i Retslokalet kræver det«; dette Udtryk betegner i Forhold til Kommissionsudkastenes[8]) Udtryksmaade, »Sædeligheden eller den offentlige Orden« i al Almindelighed, en Indskrænkning i Adgangen til at udelukke Offentligheden. Endvidere kan det finde Sted i borgerlige Sager, naar »offentlig Forhandling vilde tilføje nogen en uformøden Krænkelse«, og i Ægteskabssager kan efter § 455, 1. Stk., saaledes som §'en er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38, Retten altid i Embeds Medfør eller efter en af Parternes Begæring bestemme, at Retsmøderne skal foregaa for lukkede Døre. En saadan Bestemmelse kan endvidere undtagelsesvis træffes i Straffesager, naar »Statens Forhold til fremmede Magter kræver det«, f. Eks. i en Sag om Landsforræderi eller Spioneri, eller med Hensyn til Retshandlinger, som finder Sted udenfor Domsforhandling, naar det begæres af Værgen for en sigtet under 18 Aar (nemlig for at skaane Børn og unge Mennesker for Ubehaglighederne ved den offentlige Forhandling), eller naar »særegne Omstændigheder giver Grund til at antage, at Retsmødets Offentlighed vil være til Hinder for Sagens Oplysning«. Det betones ved Loven, at saadan Antagelse maa støttes paa ganske særlige Omstændigheder i det enkelte Tilfælde for at motivere en Udelukkelse af Offentligheden. Ellers vilde gennem denne Undtagelsesbestemmelse Lovens Regel om Offentlighed ogsaa ved Retsmøder under den strafferetlige Forundersøgelse i det væsentlige kunne blive gjort illusorisk, skønt Offentligheden som ovenfor berørt netop under Forundersøgelsen er af særlig Betydning, og den, som Motiverne[9]) fremhæver, her endogsaa ikke sjældent vil kunne virke fremmende for Sandhedens Udfindelse.

Rettens Beslutning om, at Dørene skal lukkes, sker ifølge § 30 ved Kendelse, efter at Parterne har haft Lejlighed til at udtale sig. Selve denne Kendelse skal atid afsiges offentlig, derimod afhænger det af Rettens For-

---

[7]) Cfr. U. f. R. 1921 S. 834.
[8]) t. B. R. § 56, S. R. § 66.
[9]) t. K. U. t. S. R. ad § 66, Sp. 58 (372).

mand (eller Enkeltdommeren, jfr. § 152), om Dørene skal lukkes under den forudgaaende Forhandling.

I borgerlige Sager siges det udtrykkeig, at Kendelsen ikke er Genstand for Kære. Det har vistnok hermed været Meningen at afskære enhver Adgang til at gøre den til Genstand for Klage til højere Ret, og den kan da heller ikke senere paaankes i Forbindelse med Dommen, jfr. Motiverne [10]), hvor en saadan Ordning angives at stemme saavel med den hidtil gældende Ret, idet efter denne ubeføjet Udelukkelse af Offentligheden i alt Fald ikke kan antages at være Annullationsgrund, som med Udkastets Tanke, saa vidt muligt at afskære Klage til højere Ret med deraf følgende Besvær og Forhaling, hvor saadan ikke behøves til den materielle Rets Beskyttelse; hvis da overhovedet nogen Klage skulde tilstedes, maatte det netop være ved det lettere og hurtigere Retsmiddel, Kære. Følgen af en ubeføjet Udelukkelse af Offentligheden vil altsaa i borgerlige Sager alene være Ansvar (Misbilligelse) for Dommeren.

Derimod kan i Straffesager, hvor Reglens Iagttagelse jo ogsaa er af særlig Betydning, Kære mod Kendelsen om at lade Dørene lukke finde Sted. Men den kan næppe gøres til Genstand for Anke, idet det ved § 30 er forudsat, at Kære skal være det eneste Retsmiddel.

Hvis omvendt Retten trods en Parts Begæring nægter at lukke Dørene — hvad der ikke behøver at ske ved »Kendelse«, men kan gøres ved en blot »Beslutning«, jfr. § 217 — er der i borgerlige Sager næppe hjemlet noget Retsmiddel herimod. Skønt en saadan Beslutning af en Ret maaske af Parten kan føles ubehageligere end, hvor Retten beslutter, at Dørene skal lukkes, maa man vistnok slutte saaledes, at naar Loven afskærer enhver Adgang til Klage over en Beslutning af Retten, der fraviger Lovens sædvanlige Ordning om Retsmødernes Offentlighed, maa det saa meget mere gælde Beslutninger, der fastholder Lovens Normalordning. Snarere kan det antages, at der maa være Adgang til Kære (men ikke til Anke) over Beslutninger i Straffesager, hvorved Retten nægter at lukke Dørene,

---

[10]) t. K. U. t. B. R. ad §§ 56—57, Sp. 21—22 (122)

idet der ikke synes at være nogen Hjemmel til at udelukke en saadan Adgang, og denne da maa følge af den almindelige Regel i § 968. I Praksis er det ogsaa antaget, at Anklagemyndigheden maatte have Ret til at paakære en Kendelse, hvorved Dommeren havde nægtet at efterkomme en Begæring om, at Sagen behandledes for lukkede Døre af Hensyn til de Hindringer, Retsmødets Offentlighed vilde lægge i Vejen for Sagens Oplysning[11]).

Naar et Retsmøde holdes for lukkede Døre, kan dog ifølge § 31, 1. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 3, Rettens Formand, hvor særlige Grunde taler derfor, give andre end dem, der har med Sagen at gøre, Adgang til Retslokalet[12]).

II. Uafhængigt af de anførte Regler om Retsplejens fulde Offentlighed gælder den saakaldte »Partsoffentlighed«, hvorefter Parterne selv altid har Ret til at være til Stede i Retsmødet og blive bekendt med alt, hvad her foregaar; ved den anførte Bestemmelse i § 31, 1. Stk., forudsættes det ogsaa, at kun Personer, der ikke har med Sagen at gøre, behøver særlig Tilladelse. I borgerlige Retssager vil en Part eller hans Repræsentant overhovedet kun kunne udelukkes som Følge af Rettens Udøvelse af Rettergangspolitiet efter § 151. Men under Forundersøgelsen i Straffesager gøres der ved §§ 821—823 flere Undtagelser, hvorom dog maa henvises til Strafferetsplejen.

III. Spørgsmaalet om Offentlighed eller Ikke-Offentlighed har, som ovenfor berørt, umiddelbart kun Hensyn til Adgangen til Retsmødet, om denne staar aaben for Folk i Almindelighed eller ikke. Derimod er dermed intet bindende afgjort om, i hvilket Omfang det er tilladt at fremkomme med Meddelelser, offentlig eller maaske blot privat, om hvad der er foregaaet i Mødet.

A. Hvor nu dette holdes for lukkede Døre, er der visse Personer, hvem det naturlig maa være forbudt at meddele, hvad der er forefaldet i Retsmødet. Dette gælder nemlig forskellige til Retten knyttede Personer, hvem der ifølge deres Stilling paahviler en vis Tavshedspligt. Saaledes maa

---

[11]) Jfr. U. f. R. 1920 S. 840.

[12]) Rpl. § 31 i dens oprindelige Skikkelse gik betydelig videre.

vistnok Dommerne og Retsskriveren være udelukkede fra at røbe Voteringen, § 214, 2. Stk., jfr. Strfl. § 139. Nævningerne er der ved § 895, 4. Stk., udtrykkelig paalagt Tavshedspligt om Raadslagningen og Afstemningen, saa at de ikke engang privat maa meddele noget derom. Naar det nemlig i §'en udtales, at Meddelelse derom i intet Tilfælde maa optages i Pressen eller paa anden Maade ske offentlig, har det dermed sikkert kun været Meningen at fremhæve et særlig graverende Forhold, som eventuelt ogsaa andre, der tilfældig havde faaet Adgang til Raadslagningsværelset eller erfaret noget ved Indiskretion fra nogen af dem, der lovlig havde været til Stede[13]), vilde kunne gøre sig skyldige i, men man kan ikke derfra slutte modsætningsvis til, at enhver privat Meddelelse fra Nævningerne Side skulde være tilladt. Dette støttes ogsaa ved, at K. U.[14]) blot i al Almindelighed paalagde Nævningerne Tavshedspligt, og det har utvivlsomt ikke med Lovens Formulering været tilsigtet at gøre nogen Begrænsning, ligesom Udtrykket i det sidste Punktum af den anførte Bestemmelse i Rpl.: »Overtrædelse af disse Bestemmelser straffes« tyder i samme Retning. Ogsaa Retsvidnerne kan der, men dog kun ved særlig Bestemmelse af Dommeren, ifølge § 55, 2. Stk., sidste Pkt., paalægges en ubetinget Tavshedspligt.

Ved Bestemmelsen i § 31, 2. Stk., som §'en er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 3, er der fastsat Forbud mod, at nogen af dem, der har faaet særlig Tilladelse til at overvære et Retsmøde, som holdes for lukkede Døre, giver Meddelelse, ogsaa blot privat, til andre derom[15]). Forbudet gælder derimod ikke den sigtede i en Straffesag.

---

[13]) Jfr. den af Goos i Landstingstid. 1907—08, Sp. 1491 fremhævede Modsætning mellem Førstehaandsmeddelelser, der altid skal straffes, og Andenhaandsmeddelelser, der kun straffes, for saa vidt de er kommet offentlig frem, i Pressen eller paa lignende Maade.

[14]) t. S. R. § 286.

[15]) Efter den norske Domstolelov § 130 kan, naar et Retsmøde holdes for lukkede Døre, og Retten finder, at Forhandlingerne eller en Del af dem af særlige Grunde bør holdes hemmelige, Retten ved Kendelse give alle tilstedeværende Paalæg om det. Efter den østrigske C. P. O. § 175, 2. Stk. kan Retten, naar Offentlig-

Ellers findes der intet Forbud mod private Meddelelser om lukkede Retsmøder. Derimod bestemmes det i § 31, 2. Stk., 1. Pkt., ganske almindelig, at offentlig Gengivelse af, hvad der forhandles i Retsmøder, der holdes for lukkede Døre, er forbudt.

Overtrædelse af disse Forbud straffes med Bøder fra 100 til 1000 Kr.[16]). Disse Regler gælder dog selvfølgelig ikke, naar Dørenes Lukning alene er besluttet af Hensyn til Orden og Ro i Retslokalet.

B. Naar omvendt Retsmøder ifølge Hovedreglen foregaar offentlig, maa Formodningen være for, at Meddelelser ogsaa offentlig frit kan gives derom, idet Offentlighedens praktiske Hovedbetydning jo, som ovenfor berørt, netop ligger i, at Forhandlingerne navnlig gennem Pressen kan blive den store Almenhed bekendt. Imidlertid har Loven gjort forskellige ret vidtgaaende Indskrænkninger i denne Ret til Offentliggørelse.

a. Enhver offentlig Gengivelse af Forhandlingerne i Ægteskabssager, herunder dog ikke inbefattet selve Dommen, er ifølge § 455, 2. Stk., saaledes som §'en er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38, forbudt, medmindre begge Ægtefællerne giver deres Samtykke dertil, og en tilsvarende Ordning gælder efter § 467 i Umyndiggørelsessager, naturligvis paa Grund af de Ubehageligheder, som Forhandlingernes Offentliggørelse i saadanne Tilfælde vil kunne medføre for Parterne, selv om disse ikke anses for betydelige nok til efter § 29 helt at udelukke Offentligheden. For Overtrædelse af dette Forbud er Straffen forhøjet til Bøder fra 200 til 10,000 Kr. eller under skærpende Omstændigheder endogsaa Fængselstraf af enhver Art. Med Hensyn til Forhandlingerne i Retsmøder under den strafferetlige Forundersøgelse maatte ifølge Rpl. af 1909 (§ 807, sidste Stk.), selv om disse Møder holdtes offentlig, offentlig Gengivelse ikke finde Sted, medmindre Retten af særlige Grunde havde givet Samtykke

---

heden er udelukket paa Grund af Fare for Statssikkerheden, gøre de tilstedeværendes Hemmeligholdelse af, hvad der kommer frem under Forhandlingen, til Pligt.

[16]) Jfr. Dom i U. f. R. 1921 S. 768.

dertil. Men denne Bestemmelse er bortfaldet ved Rpl. af 1916. Derimod er der med Hensyn til Forhandlingerne eller visse Dele af dem under Hovedforhandlingen i Straffesager — af Hensyn til den Fare for Sagens uhildede Paadømmelse, som dens Omtale i Pressen vil kunne frembyde — ved § 851, jfr. § 922 og § 926, 4. Stk., givet Retten Adgang til ved Kendelse at fastsætte Forbud mod Offentliggørelse, indtil Dommen er afsagt, hvor der findes Grund til at antage, at offentlig Gengivelse af Forhandlingerne vil kunne have skadelig Indflydelse paa Sagens Oplysning eller Paadømmelse[17]). Denne Beføjelse bør Retten dog kun under ganske særlige Omstændigheder gøre Brug af, idet ellers Grundlovens Paabud om Retsplejens Offentlighed vilde kunne lide for væsentligt et Afbræk.

b. Endelig indeholder Loven i § 1017, som den er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 30, en særlig Straffebestemmelse, der til en vis Grad har haft den engelske Rets Straf for »contempt of court« som Forbillede[18]). Herefter straffes nemlig — med Bøder fra 100 til 10,000 Kr. eller med simpelt Fængsel — den, som i Tale eller Skrift, beregnet paa at virke i en videre Kreds, forsætlig eller ved grov Uagtsomhed enten giver væsentlig urigtige Meddelelser om en verserende Straffesag eller lægger Hindringer i Vejen for Sagens Oplysning[19]).

---

[17]) Disse Bestemmelser er under Forhandlingerne i Rigsdagen indføjede i Loven, nærmest med den norske Ret som Forbillede, jfr. Straffeprocesl. § 115 i den Skikkelse, denne har faaet ved Tillægslove af 14. Juli 1894 og 22. Maj 1902, og nu ogsaa Civilprocesl. § 131.

[18]) Jfr. ovenfor S. 141 Note [5]).

[19]) I de tidligere Udgaver af Rpl. gik Bestemmelsen langt videre, idet den, uden derfor at opstille nogen subjektiv Betingelse, hjemlede Straf for alle »bevislig urigtige« (efter Lovene af 1908 og 1909 § 994: »vildledende«) Meddelelser om en verserende Straffesag og for »at gøre en saadan Sag til Genstand for Drøftelse, naar denne er egnet til at vanskeliggøre Sagens Oplysning eller til at lægge Hindringer i Vejen for en uhildet Afgørelse af den«.

§ 17.

Mundtlighed[1]).

I. Skønt direkte kun angaaende den rent udvortes Form, øver Modsætningen mellem Forhandlingens mundtlige og skriftlige Karakter en saadan Indflydelse paa hele Retsplejens indre Ordning, at det er vel forklarligt, at Grundloven, jfr. Grl. 1915 § 72, ved Siden af Offentlighed har stillet Mundtlighed i Spidsen blandt Nutidens Reformkrav.

Sondringen mellem mundtlig og skriftlig Procesmaade kunde da synes at maatte bero paa, om hele Processens Materiale kun foreligger som mundtlige Udtalelser, eller om omvendt alt, hvad der fremføres under Processen, skal være skriftlig formuleret. Men en mundtlig eller skriftlig Retspleje i denne rene Skikkelse har man aldrig kendt, og det er heller ikke en saadan, som man ved Nutidens Reformbestræbelser har haft for Øje. Selv under en gennemført mundtlig Rettergang vil Skrift ikke kunne undværes, idet f. Eks. Dommen altid vil kunne forlanges afgivet i skriftlig Form, og sædvanlig Parternes Forhandling vil foregaa med nogen Støtte af Skrift. Omvendt vil under en skriftlig Procesmaade f. Eks. Parternes Anstandsbegæringer ofte kunne fremsættes mundtlig, ligesom det er klart, at egentlige Vid-

---

[1]) Af Nutidens rige Literatur angaaende dette Emne skal her kun fremhæves, af den nordiske Retsliteratur: Nellemann: Om mundtlig Rettergang i civile Sager (1874), og hans Udtalelser paa det første nordiske Juristmøde. 1872, Forhandlingerne S. 1—66 og Bilag III i Tillæg S. 12—20, I. Afzelius: Grunddragen af rättegångsförfarandet i tvistemål (1882) S. 113—164, Hagerup: Civilproces I. 2. Udg. S. 47—54, 3. Udg. S. 46—48, Getz: Udredninger, navnlig S. 4 ff., B. A. Wrede: Finlands Civilprocessrätt I. S. 76—85, samt som Hovedskrifter fra den tyske Literatur Wach: Vorträge über die Reichscivilprozessordnung, 2. Aufl. (1896) S. 1—51, Franz Klein: Pro futuro (1891), hvilket Skrift gav Stødet til Civilprocesreformen i Østrig, og: Mündlichkeitstypen (1894). En anskuelig Fremstilling af den mundtlige Procedure paa Grundlag af Erfaringerne fra Sø- og Handelsretten giver J. Koch i U. f. R. 1919 B S. 185—201, 224.

neforklaringer altid i deres oprindelige Skikkelse maa være fremkommet mundtlig for en Ret.

Rigtigere er det, som den nyere Teori plejer at gøre[2]), at lægge Vægten paa, hvad der kan siges at danne Grundlaget for Sagens Bedømmelse. Bygges da Dommen alene paa det skriftlig anførte, er Procesmaaden skriftlig, selv om noget maatte være fremkommet i Sagen ad mundtlig Vej. Men har Dommeren ved sin Afgørelse alene at tage Hensyn til, hvad der mundtlig er anført, foreligger der en mundtlig Retspleje, selv om der i et vist Omfang er gjort Brug af Skrift.

Helt nøjagtig er dog heller ikke denne Bestemmelse af Modsætningen. Selv under en gennemført skriftlig Procesmaade vil det som antydet kunne ske, at Hovedsagens Dommer overværer Vidnernes mundtlige Forklaring, og han vil da ikke kunne undgaa reelt at lade sin Opfattelse af Sagen noget bestemme derved, hvor meget han end formelt kun vil lægge det skriftlig fikserede til Grund. Men navnlig kender man, som allerede berørt, næsten ingen mundtlig Procedure, der foregaar ganske uden Hjælp af Skrift, idet der sædvanlig tilvejebringes et »forberedende Grundlag« for den mundtlige Forhandling, i den borgerlige Retspleje gennem Udveksling af skriftlige Indlæg eller ved Protokoltilførsler, i Strafferetsplejen gennem Forundersøgelsen og den umiddelbare Forberedelse til Domsforhandlingen. Heller ikke dette skriftlige Grundlag vil da kunne undgaa at virke til en vis Grad med bestemmende paa Dommernes Overbevisning ved at udfylde eller præcisere det Billede af Sagen, som de gennem den mundtlige Forhandling modtager. Men som mundtlig maa Retsplejen efter det historisk-praktiske Begreb herom dog betegnes, naar der alene tillægges det mundtlig fremførte selvstændig Betydning, medens de skriftlige Udtalelser er begrænsede til den blot tjenende Rolle at forberede eller fiksere den mundtlige Forhandling, og der altsaa ikke maa tillægges dem nogen Betydning, for saa vidt de kommer i Strid med eller blot ikke har nogen Tilknytning i det mundtlig anførte.

---

[2]) Saaledes Deuntzer: Civilproces S. 135.

II. Paa Chr. V.' Lovs Tid maatte herefter Procesmaaden betegnes som blandet, idet Dommeren ved sin Afgørelse kunde tage Hensyn baade til Parternes skriftlige Indlæg og til deres mundtlige Forklaringer. Men i Løbet af det 18de Aarhundrede havde Retsplejen, i Forbindelse med Udviklingen af et egentligt Appelinstitut og til en vis Grad ogsaa med Sagførervæsenets Udvikling[3]), udformet sig i skriftlig Retning, saaledes at Indlæggene eller Forhørsudskrifterne var kommet til at spille Hovedrollen, og de mundtlige Erklæringer kun fik Betydning, for saa vidt de var protokollerede. Kun ved Højesteret og ved Sø- og Handelsretten i København var en i Princippet mundtlig Procesmaade gældende, idet ved disse Retter Proceduren vel var bundet til Akterne fra de tidligere Instanser eller (ved Sø- og Handelsretten) forberedt ved skriftlige Indlæg, men der dog kun tilkom det i mundtlig Form fremførte (ved Højesteret i et vist Omfang det oplæste) selvstændig Betydning for Dommen.

Ved Rpl. er derimod i Overensstemmelse med Grundlovens Paabud Mundtligheden som Regel gennemført ved hele Retsplejen. Ogsaa i næsten alle fremmede Lande er i den nyere Tid den skriftlige Procesform blevet afløst af en mere eller mindre gennemført Mundtlighed. Hvad er det da for Hovedtanker, der har baaret denne Reformbevægelse frem?

Paa Forhaand synes den skriftlige og den mundtlige Behandlingsmaade at frembyde hver sine Fortrin, som det ikke er saa let at afveje mod hinanden. Den skriftlige Procedure vil kunne aabne Mulighed for en i hvert Fald tilsyneladende grundigere Behandling, om end man maa være forsigtig med at slutte fra Indlæggenes ydre Omfang til deres indre Betydning for Sagens Oplysning, og den skaber et fastere Grundlag for Sagens Bedømmelse baade i denne og senere Instanser. Omvendt vil der ved den mundtlige Procesform kunne spares adskillig Tid og Kraft ved at undgaa for meget Skriveri, og Parternes mundtlige Fremstilling er egnet til at give et mere umiddelbart friskt og levende Billede af Sagen.

Man kunde da tænke sig, at man for at opnaa Forde-

---

[3]) Jfr. ovenfor S. 25.

lene ved de to Behandlingsmaader forsøgte en Kombination af dem begge, saaledes at man til en skriftlig Procedure væsentlig som vor hidtilværende føjede en mundtlig Slutningsforhandling, der skulde tjene til yderligere at klare og berigtige Dommerens Forestillinger. Men Erfaringen, hvor man har forsøgt derpaa, har overalt vist den praktiske Umulighed af den Slags Eksperimenter. Ikke blot er det klart, at der ved en saadan Ordning ingen Tid indvindes, men tværtimod sker en yderligere Forhaling af Sagen ved det nye Led, der saaledes føjes til. Men det viser sig i det hele, at den skriftlige Behandling vedblivende danner Sagens Tyngdepunkt, saa at den mundtlige Slutningsforhandling i Forhold dertil i Reglen fremtræder som et ret overflødigt Paahæng, som hverken Parterne eller Dommeren skænker nogen synderlig Opmærksomhed.

Man er altsaa til en vis Grad nødt til at tage sit Parti, saa at man bestemmer sig for en i det væsentlige enten skriftlig eler mundtlig Procedure. Naar Bevægelsen i Nutiden da saa bestemt er gaaet i den sidste Retning, skyldes det en Række af Hensyn.

I al Almindelighed kan det siges, at Procesmaadens Mundtlighed overalt har vist sig at være den nødvendige Betingelse for at opnaa den Hurtighed, Jævnhed og Naturlighed i Retsplejen, som udgør Hovedformaalet for Nutidens Reformbestræbelser. Disse falder ganske i Traad med den realistiske Tendens, der i den nyere Tid ogsaa har gjort sig gældende indenfor den materielle Ret og søgt at fortrænge den juridiske Formalisme til Fordel for Livets praktiske Krav. Fremdeles er Mundtligheden, som i forrige § berørt, en Betingelse for, at Retsplejens Offentlighed kan faa nogen virkelig Betydning, og ligeledes en nødvendig Forudsætning for Procesførelsens Umiddelbarhed.

Til disse almindelige Fordele for hele Retsplejen kommer særlig for Strafferetsplejens Vedkommende, at en Behandling af en Straffesag for Lægdommere, der plejer at udgøre et Led i en moderne Strafferetsplejeordning, vilde være praktisk set utænkelig uden en mundtlig Fremførelse af Sagens Momenter for dem. Hvad den borgerlige Retspleje angaar, gør Hensynet til den større Hurtighed,

som den mundtlige Procesmaade har til direkte Følge, sig særlig stærkt gældende under Nutidens livlige Forretningsliv, som daarlig taaler, at maaske store Værdier baandlægges under en langvarig Proces. Retsplejens Hurtighed tjener altsaa her et nationaløkonomisk Hensyn og, for saa vidt angaar fattige Parter, hvis Forhold ikke tillader dem at vente længe paa at komme til deres Ret, tillige et socialpolitisk Hensyn[4]). I det hele vil Retsplejen kun, naar den er hurtig, virkelig kunne opfylde sit Formaal, uden overflødig Kraft- eller Tidsspild at skaffe Borgerne deres Ret, medens omvendt en langsom Retspleje vil forvolde en Forhaling af Retsnydelsen og af vrangvillige Skyldnere tidt misbruges til at forskaffe sig et ufortjent Moratorium.

Hertil kommer de betydelige indirekte Fordele, som Mundtligheden medfører for hele den borgerlige Rettergang. Disse vil der dog i det følgende blive Lejlighed til nærmere at skildre, og de skal derfor her kun antydes. Under den skriftlige Procesform sættes Dommeren til en vis Grad udenfor Processen. Han kan jo ikke paa Stedet gøre sig bekendt med de maaske omfangsrige Indlæg, der fremlægges, og kan derfor i Almindelighed ikke være tilstrækkelig inde i Sagen til, at han med Vægt kan gribe ind i den og lede dens Gang. Man maa da søge at ordne denne ved en Række »Procesmaksimer«, som Forhandlings- og Eventualmaksimen i deres strengeste Form, de absolutte Regler om Sagers Kumulation og Adskillelse og om Procedurens Udstykning, hvorved de mest forskellige Forhold lægges paa én Prokrustesseng. Paa Grund af sit manglende Kendskab til Sagen vil Dommeren, naar Parterne begærer Udsættelse, ikke sjældent savne de tilstrækkelige Forudsætninger for at skønne over Berettigelsen af saadanne Anstandsbegæringer og da enten ex tuto se sig nødsaget til ret ubeset at bevilge dem eller maaske omvendt kunne komme til at afskære Parterne fra en Udsættelse, som de nødvendig behøvede til Sagens behørige Oplysning. Og mange Formalitetsfejl, der paa Forhaand kunde være afhjulpet, vil unddrage sig hans Opmærksomhed for da senere efter en lang

---

[4]) Dette Hensyn har særlig stærkt gjort sig gældende i den østrigske Civilprocesordning.

Realitetsprocedure at medføre Sagens Afvisning. Trods det store og tunge Aparat, som den skriftlige Procesmaade saaledes medfører, vil det dog, naar Dommeren endelig skrider til at træffe Afgørelse i Sagen, ikke sjældent vise sig, at den i Reglen kun andenhaands Kendskab om den, som han kan øse af Procesakterne, ikke giver ham et tilstrækkelig sikkert Grundlag for hans Afgørelse. Den Sandhed, Dommeren bygger paa, vil i altfor høj Grad blive kun »formel«, konstrueret efter Parternes Procedure, men uden tilstrækkelig Støtte i den virkelige Sammenhæng.

Ved den mundtlige Procesform forsvinder derimod den Skillemur, som de skriftlige Akters Masse i mange Retninger danner mellem Dommeren og Parterne, og en umiddelbar Samvirken mellem dem til Sagens Behandling og Oplysning kan komme i Stand. I Stedet for de stive Maksimer, som under den gennemført skriftlige Procesmaade lægger deres døde Haand over Civilprocessen, kan da træde Dommerens personlige Procesledelse, hvorved Procesgangen afpasses efter den enkelte Sags Krav, og Dommeren kan ved Spørgsmaal til Parterne faa Uklarheder eller Ufuldstændigheder i deres Fremstilling af Sagen fjernede. Han vil da ogsaa med større Sikkerhed kunne træde op for at forhindre Sagens ufornødne Forhaling og straks kunne forkaste temerære Formalitetsindvendinger; Erfaringen synes forøvrigt at vise, at en Part ikke under den mundtlige Rettergang vil have samme Mod til at fremsætte saadanne, som naar han kan gøre det skriftlig («Papiret rødmer ikke«). Alt betragtet vil Dommeren under den mundtlige Behandlingsmaade have langt bedre Betingelser for at vinde en virkelig Indsigt i Sagen, og derfor Udsigterne blive større til at naa det, der maa være al Retsplejes Maal: den virkelige Sandhed og Ret. —

For at opnaa disse Fordele for Retsplejen er det, som allerede berørt, ikke tilstrækkeligt, at en mundtlig Slutningsforhandling slutter sig som et beskedent Appendiks til en i det væsentlige skriftlig Procesmaade. Der maa kræves en sand mundtlig Procedure, saaledes at Processens Tyngdepunkt virkelig kommer til at ligge i den mundtlige Forhandling.

Paa den anden Side maa det ikke glemmes, at den mundtlige Procesform ikke har sit Formaal i sig selv, men kun skal være et M i d d e l til at opnaa en hurtig og naturlig Retspleje. Udslag af en »Mundtlighedsformalisme«, der overser dette, vil det være, naar der ubetinget foreskrives Oplæsning af de Dokumenter, der paaberaabes, skønt sædvanlig Dommerne langt bedre selv vilde kunne gøre sig bekendt med deres Indhold. Med det reale Begreb om mundtlig Procedure vil det fremdeles som tidligere berørt ogsaa godt kunne forenes, at der sker en vis skriftlig Forberedelse af Sagen før den mundtlige Forhandling; at Parterne og Retten saaledes forberedes paa, hvad der under Forhandlingerne vil fremkomme, kan endogsaa være nødvendigt for at hidføre den K o n c e n t r a t i o n af Sagen, som netop den mundtlige Procesmaade i saa høj Grad kræver. Ogsaa en vis skriftlig Fiksering ved Tilførsler til Retsprotokollen vil maaske fra dette Synspunkt og for at muliggøre en fornyet Prøvelse af Sagen i højere Instans kunne forsvares. Men for at ikke det Liv og den Friskhed i Behandlingen, som den mundtlige Procesmaade i første Række skulde hidføre, væsentlig skal forskærtses, er det dog af største Vigtighed, at den ikke nærmest indskrænker sig til en Oplæsning af allerede foreliggende Indlæg og Dokumenter eller til mundtlige Diktater til Retsprotokollen.

Selv i Procesordninger, hvor Proceduren i Almindelighed er mundtlig, plejer der dog at være aabnet Adgang til at faa »Regnskabssager« og andre mere indviklede Sager behandlede skriftlig. I saadanne Sager vil sikkert ogsaa i Reglen en mere indgaaende Forberedelse være nødvendig, men det er tvivlsomt, om der er tilstrækkelig Grund til helt at sløjfe den mundtlige Slutningsforhandling, idet denne ofte netop i mindre klare Sager vil være af Betydning til at faa de afgørende Punkter slaaet fast.

III. A. Den mundtlige Procesmaade er i Almindelighed hjemlet ved § 148, som udtaler: »Retssager forhandles mundtlig. Skrift anvendes kun i det Omfang, i hvilket Loven særlig bestemmer det«. For den borgerlige Retsplejes Vedkommende har den faaet et særlig klart Udtryk ved Bestemmelsen i § 292, 1. Pkt.: »A f g ø r e l s e n t r æ f f e s p a a

Grundlag af den mundtlige Forhandling og Bevisførelsen«, skønt efter § 366 Domsforhandlingen i Landsretssager foregaar paa Grundlag af Skriftvekslingen og det Retsbogen tilførte. Heraf fremgaar det nemlig, at Parternes skriftlige Udviklinger ikke kan danne det umiddelbare Grundlag for Dommen. Paa den anden Side viser Bestemmelsen i § 362, 2. Stk. om, at Parterne som Regel nogle Dage før Domsforhandlingen paa Landsrettens Kontor skal aflevere mindst eet Eksemplar af hvert af de fremlagte Processkrifter »til Afbenyttelse for Retten«, at det ikke er udelukket, men tværtimod findes naturligt, at i det mindste nogle af dens Medlemmer og særlig Rettens Formand[5]) sætter sig ind i disse Indlæg for derigennem foreløbig at orientere sig i Sagn. En særlig stærkt gennemført Mundtlighed er ved § 429, 1. Stk., jfr. § 425, 2. Stk., hjemlet for Behandlingen ved Underret, og ligeledes er den mundtlige Forhandlingsmaade udtrykkelig fastslaaet for Forhandlingerne ved Fogedret ved § 524, 3. Stk., jfr. § 587.

Fra denne Hovedregel gøres der dog en Række Undtagelser.

1°. Efter § 385, jfr. § 434 og § 440, sidste Stk., skal saaledes Landsret eller Underret i »vidtløftige Regnskabssager og andre indviklede (borgerlige) Retssager« paa ethvert Trin af Forhandlingerne kunne anordne skriftlig Behandling af Sagen, saa at Dommen, jfr. § 390, 1. Pkt., alene afsiges paa Grundlag af de fremlagte Indlæg og skriftlige Beviser, og ved § 403 i Slutn. forudsættes Højesteret altid blot »ifølge Sagens Beskaffenhed« at kunne finde Anledning til at træffe en saadan Bestemmelse. Denne Beføjelse er dog kun hjemlet Retterne som fakultativ (jfr. § 385: »kan«), og det vilde være i bestemt Strid med den nye Ordnings Aand, om der for hyppig blev gjort Brug deraf[6]); Erfaringerne saavel fra fremmede Proceslove, der indeholder en tilsvarende Bestemmelse, som tidligere fra vor egen Sø- og Handelsret og Højesteret synes forøvrigt at vise, at der ikke er synderlig Grund til at befrygte et

---

[5]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R .ad § 207, Sp. 95 (197).

[6]) Jfr. ogsaa Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. XX, Sp. 103 (205).

saadant Misbrug, og dette har ogsaa bekræftet sig i den Tid Retsplejeloven har været i Kraft[7]).

2°. I Tilfælde af, at en borgerlig Landsretssag forberedes ved Underret, skal særskilt Paakendelse af Formalitetsspørgsmaal ifølge § 345, 2. Stk., ske paa den Maade, at Underretten indsender en Udskrift af Retsbogen og Sagens Dokumenter til Landsretten, der da træffer Afgørelse paa det foreliggende skriftlige Grundlag.

Ligeledes skal efter § 223 visse forudgaaende Bestemmelser om Straffesagers Behandling kunne ske paa skriftligt Grundlag, idet mundtlig Forhandling ikke finder Sted, medmindre Rettens Formand af særlige Grunde finder Anledning til at beslutte en saadan.

Ved en Række andre forudgaaende Beslutninger i Straffesager er der givet Retten frit Valg mellem mundtlig og skriftlig Behandling, jfr. § 837, 1. Stk., § 844, 2. Stk., §§ 953, 954, 964, 965, 1. Stk.

3°. Fremdeles findes et praktisk Tilfælde af skriftlig Behandling hjemlet ved § 401, 1. Stk., jfr. § 438, 1. Stk., hvorefter en borgerlig Ankesag i Tilfælde af Indstævntes Udeblivelse altid skal udgaa til skriftlig Behandling. Denne Ordning, som allerede ved Rskr. 7. April 1784 har været hjemlet for Højesteret, er foreskrevet, for at Appellanten ikke skal kunne benytte Indstævntes Udeblivelse til at give en ganske ensidig Fremstilling af Sagen; naar denne udgaar til skriftlig Behandling, skal nemlig samtlige Akter fra de tidligere Instanser forelægges Retten, jfr. § 415, 3. Stk. Paa den anden Side frembyder Ordningen den Fare, at den frister den Appelindstævnte til at udeblive, saa at den skriftlige Behandling i Appellen i for man-

---

[7]) Jfr. ogsaa et Cirk. (Nr. 268) 10. Novbr. 1921 fra de tre Landsretspræsidenter, hvori de, »da det har vist sig, at vidtløftige Regnskabssager i Almindelighed oplyses bedre under mundtlig Domsforhandling end gennem skriftlige Indlæg«, retter Henstilling til Underdommerne om, naar ikke ganske særlige Forhold gør sig gældende, at undlade at gøre Brug af den dem ved Rpl. § 385 tillagte Beføjelse til at anordne skriftlig Behandling af Landsretssager, der forberedes ved Underretterne. Jfr. endvidere Dom i U. f. R. 1920 S. 522.

ge Tilfælde kommer til at fortrænge den mundtlige Procesmaade, der ifølge Loven skal være det normale, ligesom den let vil kunne skabe en falsk Tryghedsfølelse hos den Indstævnte i de mange Tilfælde, hvor det skriftlige i den første Instans er indskrænket til et Minimum[8]).

4°. Endelig skal Kære saavel i borgerlige Sager, §§ 418—421, jfr. § 441, 2. Stk., som i Straffesager, jfr. §§ 970—972, i Reglen foregaa helt skriftlig. Dog kan den overordnede Ret, naar særlige Grunde taler derfor, undtagelsesvis anordne mundtlig Forhandling. Ved Begæring om Genoptagelse af en Straffesag har Retten efter § 980 Valget mellem skriftlig eller mundtlig Forhandling.

B. Hvor Hovedreglen om Mundtlighed er opretholdt, er den nærmere Gennemførelse af denne Grundsætning væsentlig forskellig med Hensyn til den egentlige Procedure i Betydning af Parternes Udviklinger angaaende Sagen og med Hensyn til den egentlige Bevisførelse.

a. Hvad den første angaar, gør Hensynet til den Frihed i Behandlingen, som den mundtlige Procedure skal hidføre, sig særlig stærkt gældende og modvirker en mulig Tendens til for stærkt at binde Forhandlingen til et allerede foreliggende (skriftligt) Grundlag eller i det væsentlige blot at gøre den til et Middel til at faa tilvejebragt Tilførsler, der samtidig eller umiddelbart derefter sker til Retsbogen. Det er derfor med god Grund, at den mundtlige Procesmaade ofte, saaledes som det ogsaa er sket i det foregaaende, omskrives med Udtrykket »mundtlig Procedure«, idet Mundtlighedsgrundsætningen indenfor denne Del af Processen plejer at være renest gennemført[9]).

Hvad borgerlige Sager angaar, forberedes Domsforhandlingen vel ved Landsret gennem Veksling af Processkrifter, jfr. §§ 340, 343—348; de nærmere Regler herom vil blive omtalte paa et senere Sted, ved Fremstillingen

---

[8]) Jfr. nærmere H. Munch-Petersen i U. f. R. 1922 B S. 269—270.

[9]) E. Kallenberg vil i Tidsskr. f. Retsvid. 1921 S. 155—6 begrænse Begrebet Mundtlighed til selve Partsforhandlingen i Betydning af Parternes Udvikling af Sagen, men dette stemmer ikke med den almindelig fulgte Systematik.

af Landsretsproceduren i borgerlige Sager. Men disse Skrifter skal ikke oplæses, idet Sætningen i § 148, 2. Stk. om, at der »ved den mundtlige Forhandling benyttes frit Foredrag«, for saa vidt opretholdes. I Underretssager skal ifølge § 425, 2. Stk. Sagsøgerens Stævning indeholde en kort Sagsfremstilling, men iøvrigt skal efter § 429, 1. Stk., Parterne udvikle deres Sag for Dommeren uden videre Forberedelse ved Skrift. Ved Fogedret er ifølge § 524, 3. Stk., jfr. § 587, Forhandlingen rent mundtlig, uden at der bliver Tale om nogensomhelst skriftlig Forberedelse. I Tilfælde af Anke til Højesteret indskrænker den skriftlige Foreberedelse sig for Appellantens Vedkommende sædvanlig til Stævningen, der blot skal indeholde en Angivelse af Ankens Genstand og Hensigt, og for Indstævntes Vedkommende til en skriftlig Angivelse af mulige Formalitetsindvendinger samt den Paastand, som han agter at nedlægge, jfr. §§ 398, 2. Stk., 403, 1. Stk., saaledes som disse Bestemmelser er ændrede ved Tillægsl. 3. Juni 1919 §§ 14 og 15; hertil vil dog efter §§ 405 og 406 for begge Parters Vedkommende kunne slutte sig Meddelelser om nye Paastande, Anbringender eller Beviser, der agtes fremført. I Tilfælde af Anke til Landsret skal Appellantens Stævning ifølge § 437, 2. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 14, have samme Indhold som en Appelstævning til Højesteret, men hvis nogen af Parterne fremsætter nye Anbringender, skal der ifølge § 440, 3. Stk. foregaa en lignende Skriftveksling som under en Landsretssag i første Instans.

I Straffesager finder der overhovedet ingen Forberedelse af den egentlige Procedure ved Domsforhandlingen Sted udover Anklageskriftet, jfr. §§ 831, 912, 926, endvidere en Angivelse af Beviser, der ønskes førte, jfr. §§ 834—836, eller Udskrifter af Undersøgelses- og Bevishandlinger, jfr. §§ 914 og 915 og § 926, samt i Tilfælde af Anke en Angivelse af Ankegrundene, jfr. §§ 950 og 965, og en Meddelelse om mulige nye Beviser, jfr. § 955.

Nogen Protokollation af selve Parternes Procedure finder der i Almindelighed hverken Sted i borgerlige Sager eller i Straffesager. Ifølge § 35 skal nemlig kun Parternes Paastande, Begæringer og Indsigelser (for saa vidt de

ikke allerede indeholdes i Processkrifter, i hvilket Tilfælde Henvisning til disse er tilstrækkelig), men intet af deres Udviklinger eller Foredrag til Begrundelse af disse Paastande o. s. v. optages i Retsbogen, hvor ikke det modsatte udtrykkelig er bestemt; dog kan Formanden altid beslutte, at enkelte Udtalelser skal optages.

Særlig Hjemmel for Optagelse af Proceduren eller Dele deraf i Retsbogen findes i § 366 med Hensyn til nye Paastande eller Anbringender, der fremsættes under Domsforhandlingen i en borgerlig Landsretssag. Fremdeles skal efter § 429 ved Underret ikke blot de nedlagte Paastande fuldstændig indføres i Retsbogen, hvad der stemmer med den almindelige Regel i § 35, men ogsaa Parternes Erklæringer over Sagens Sammenhæng (men ikke deres juridiske Udviklinger) i det Omfang, som af Dommeren skønnes hensigtsmæssigt, tilføres Retsbogen, dog ikke ordret, men efter deres væsentlige Indhold; disse Protokoltilførsler er nemlig bestemte til at træde i Stedet for det skriftlige Grundlag, som ved Landsretten tilvejebringes gennem Skriftvekslingen. En lignende Ordning gælder efter § 525, sidste Stk., jfr. § 588, under Proceduren for Fogedret.

b. Hvad derimod Bevisførelsen angaar, kommer der vel ved de rent mundtlige Bevismidler beslægtede Hensyn frem som ved Proceduren, saa at ligesom ved denne den størst mulige Frihed ved disse Bevisers Optagelse for Retten bliver af Betydning. Dette gør sig særlig gældende ved Krydsforhøret over Vidner, idet de Fordele, som dette skal medføre, væsentlig vil svækkes, hvis en udførlig Protokollation af Vidneforklaringerne skal finde Sted[10]); kun hvis den kan ske stenografisk[11]), vil Mislighederne derved væsentlig kunne fjernes.

---

[10]) I engelsk Ret nøjes man saaledes med de »notes«, som Dommere selv optager under Afhøringen, og som ogsaa lægges til Grund under Appellen. — Jfr. nærmere om en vidtløftig Protokollations praktiske Uforenelighed med en gennemført Bevisumiddelbarhed H. Munch-Petersen i U. f. R. 1922 B S. 261—271, navnlig S. 262—3.

[11]) Denne Mulighed giver Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 163, Sp. 68 (169) selv Anvisning paa. — Adgang til saadan stenografisk Optagelse af Bevis er udtrykkelig hjemlet i norsk Civilprocesl. § 130,

Hovedsagen ved Bevisførelsen bliver imidlertid den størst mulige Umiddelbarhed, saaledes at Bevismaterialet bringes saa direkte som muligt til den dømmende Rets Kundskab. Med Hensyn til de mundtlige Bevismidler kan dette da kun ske ved at lade selve Afhøringen af Parter, Vidner eller Syns- og Skønsmænd foregaa for den dømmende Ret. I disse Tilfælde er der ikke Tvivl om, at Retten maa kunne lade sin Overbevisning bestemme ved det umiddelbare Indtryk, som den mundtlige Bevisførelse fremkalder, og ikke, selv om der maatte have fundet en skriftlig Fiksering af Forklaringerne Sted, ved sin Bedømmelse af Sagen er bundet dertil, jfr. det ubestemte Udtryk i § 292, 1. Pkt.: »Bevisførelsen«, hvorved naturlig maa forstaas hele denne, som den umiddelbart foreligger for Retten, og ikke blot den Del af den, som maatte være tilført Retsbogen.

I de mange Tilfælde, hvor Loven, som det nærmere skal blive omtalt i næste §, fraviger Umiddelbarhedsgrundsætningen, lader Mundtligheden sig imidlertid ikke gennemføre i denne Forstand. Her er det nemlig givet, at Bevismaterialet maa forelægges Retten skriftlig, og hvis Mundtligheden skal opretholdes, kan det da kun være paa den Maade, at hele dette skriftlige Bevismateriale bliver oplæst for Retten, for at der skal kunne tillægges det Betydning. Om der er tilstrækkelig Grund til strengt at fastholde dette Forlangende, er dog, som allerede ovenfor omtalt, meget tvivlsomt. Oplæsningen vil vel kunne have den Betydning at give Parterne Lejlighed til at fremkomme med deres Bemærkninger i umiddelbar Tilknytning til Beviserne, ligesom ogsaa Hensynet til Offentligheden maaske kan føre til at stille visse Krav i saa Henseende. Men i de fleste Tilfælde vil en maaske lang og trættende Oplæsning af hele det foreliggende Bevismateriale ikke blot være tidsspildende, men ogsaa kunne føre til, at, som det er blevet sagt[12]), »Forhandlingens Liv drukner i en Strøm af Blæk«. Den vil

---

østr. C. P. O. § 280, ligesom den ogsaa antages at kunne finde Sted i engelsk Ret som Supplement til Dommerens »notes« efter »Rules of the Supreme Court«, Order 58, Rule 11.

[12]) Af Wach i hans Skrift »Die Mündlichkeit im Entwurf der österreichischen Civilprozessordnung« S. 36. — F. Eks. efter den østrigske Procesordning (§ 287) skal en saadan Oplæsning kun

endogsaa kunne virke i Strid med Umiddelbarhedsfordringen, nemlig naar ogsaa de efter deres oprindelige Karakter skriftlige Bevismidler, Dokumenter, blot læses op for Retten i Stedet for at forelægges denne til Selvstudium. Og dette almindelige Krav om Oplæsning af Bevismidlerne fører let indirekte til at strække Kravene til Protokollation overordentlig vidt.

Imidlertid har Loven i alle Tilfælde, hvor der ikke foreligger mundtlig Bevisførelse for selve den dømmende Ret fastholdt Kravet om O p l æ s n i n g af Bevismaterialet, se for den borgerlige Retspleje § 368, jfr. §§ 412, 2. Stk., 434 og 440, og for Strafferetsplejen §§ 818 og 920, jfr. § 926, 4. Stk. Selv i Tilfælde af umiddelbar Bevisførelse vil forøvrigt det samme i Reglen følge af det Paabud, der sædvanlig gælder om, at det, der er tilført Retsbogen af de mundtlige Udtalelser, skal oplæses til Godkendelse af den paagældende, § 185, 1. Stk. i Slutn., og § 824, 2. Stk. i Slutn., jfr. §§ 921, 1. Stk., 922, 3. Stk., 926, 4. Stk., 939, 965, 2. Stk. Oplæsningen maa da, hvor Bevisførelse ikke er sket umiddelbart for den dømmende Ret, sikkert have den Betydning, at Dommeren vil være udelukket fra at tage Hensyn til Bevismateriale, der ikke er oplæst. Derimod er der intet sagt om, at han skal bygge sit Kendskab til dette Materiale alene paa det Indtryk af det, han har faaet ved Oplæsningen, og det kan derfor ikke være ham forment at supplere sit Kendskab til Bevismaterialet ved selv at studere dette, om end han derved bør se bort fra de Dele af det, som slet ikke har været gjort til Genstand for Oplæsning. Dette forudsættes ogsaa f. Eks. ved Bestemmelsen i § 368, 2. Stk. om, at Dokumenterne efter Oplæsningen skal overgives til Retten, og at der efter Omstændighederne skal omdeles trykte eller skrevne Genparter af dem til Dommerne, og i § 920 om, at der af Undersøgelses- og Bevishandlinger og øvrige Dokumenter skal omdeles

---

undtagelsesvis finde Sted, og efter den norske Civilproceslov § 333 forudsættes vel skriftlige Beviser sædvanlig at ville blive læst op, men hvis Retten finder det tilstrækkeligt, kan en Dommer gengive det væsentlige Indhold af Skriftet; under den mundtlige Procedure maa ifølge § 329 en Part kun læse Skriftstykker op, naar det kommer an paa Ordlyden.

trykte eller maskinskrevne Genparter til Dommerne. Med Hensyn til de egentlige Dokumenter er det ogsaa klart, at det direkte Studium af dem ofte vil være absolut nødvendigt for at give det fulde Kendskab til dem og muliggøre en virkelig Bedømmelse af deres Beviskraft, saaledes naar der er Spørgsmaal om Forfalskninger eller andre Momenter, som kun Dokumentets Udseende kan give Oplysning om. Hvor der er Tale om Forhold, som Retten skal paase af egen Drift, f. Eks. om den foreskrevne Forligsmægling har fundet Sted, eller i Tilfælde af Indstævntes Udeblivelse, om Stævningen har været behørig, vil Retten jo ogsaa kun ved at faa selve de paagældende Dokumenter forelagt kunne skaffe sig autentisk Vished herom.

En skriftlig Fiksering af Bevismaterialet bliver der da særlig Brug for, naar Bevismaterialet saaledes skal forelægges en anden Ret end den, for hvilken Forklaringerne er afgivet, hvad enten det er en sideordnet Ret i samme Instans, eller en Appelret. Men ogsaa hvor Forklaringerne er afgivet umiddelbart for den dømmende Ret, vil en vis Protokollering mulig kunne have sin Betydning til Støtte for det Indtryk, Retten har faaet ved den mundtlige Bevisførelse. Loven foreskriver derfor i vidt Omfang en Tilførsel til Retsbogen af de under Bevisførelsen afgivne Forklaringer.

I borgerlige Sager skal saaledes ifølge § 185, 1. Stk., Vidnernes Forklaringer — og lignende Regler gælder ifølge § 209 om Forklaringer af Syns- eller Skønsmænd og efter § 304 om Parters Afhøring — optages i Retsbogen, saaledes at de vigtigste Udtalelser gengives saa vidt muligt med den paagældendes egne Ord, medens uvæsentlige Bemærkninger kan udelades. Det Retsbogen tilførte bliver efter endt Afhøring at oplæse for Vidnet, og Bemærkning, om Vidnet godkender Forklaringen, optages i Retsbogen.

At Lovens Hovedformaal med at foreskrive en saadan Protokollation er at tilvejebringe et Grundlag for Oplæsningen af Bevismaterialet under Domsforhandlingen ved den samme eller en anden Ret, fremgaar deraf, at Kravene til Protokolation nedsættes, naar dette Hensyn ikke kommer frem. Naar nemlig Vidner afhøres under Domsforhandling, beror det ifølge § 185, 2. Stk., som det er

ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 9, paa Retten, hvor meget af Forklaringerne der skal optegnes. Retten bør herved, naar Vidneførslen finder Sted for Underret eller for Landsret — men ikke for Højesteret, hvor Hensynet til Appellen jo ikke kan komme frem — særlig tage Hensyn til Ønsker fra Parternes eller Vidnernes Side samt til, om en nøjere Optegnelse kan antages at ville faa Betydning under en Paaankning af Sagen[13]). I dette Tilfælde skal der ifølge § 36, hvortil der henvises, kun finde Oplæsning og efter Omstændighederne Vedtagelse af det Retsbogen tilførte Sted, naar Rettens Formand af særlige Grunde anser det for nødvendigt.

Hvad Straffesager angaar, skal ifølge § 824, 2. Stk., naar Personer afhøres for Undersøgelsesret, det væsentlige Indhold af deres Udsagn gengives i Retsbogen; vigtigere Erklæringer af Sigtede og navnlig Tilstaaelser skal saa vidt muligt gengives med hans egne Ord, og det samme gælder om Forklaringer, der afgives af Vidner og Syns- eller Skønsmænd, medmindre de maa antages at skulle afhøres paany under Domsforhandlingen, saaledes som Tilfældet sædvanlig er i Nævningesager, jfr. § 870 og §§ 877, 878. Naar Afhøringen er endt, oplæses og vedtages det protokollerede.

De samme Regler gælder om Protokollation af Forklaringer afgivne under Domsforhandling i første Instans for Landsret uden Nævninger, jfr. §§ 921, 922, 3. Stk., eller for Underret, jfr. § 926, 4. Stk., og med Hensyn til offentlige Politisager § 939. Dette staar i Forbindelse med, at der i alle disse Tilfælde kan finde Appel Sted ogsaa med Hensyn til Bevisspørgsmaalet. Ogsaa i Tilfælde af Anke af Straffesager til Landsret skal Protokollation ifølge § 965, 2. Stk., finde Sted. Skønt videre Appel til Højesteret i dette Tilfælde sædvanlig ikke kan finde Sted, og dette Hensyn derfor ikke spiller nogen synderlig Rolle, kan der næppe ske nogen Nedsættelse i Kravene til Protokollation, idet en saadan Nedsættelse næppe kan siges at være tilstrækkelig begrundet ved »Forholdets Forskellighed« fra Landsretssager i første Instans, og snarere en Modsætningsslutning fra Bestemmelser-

---

[13]) Om at dette dog kun i meget begrænset Omfang vil være Tilfældet, jfr. den anførte Afhandling af Munch-Petersen i U. f. R. 1922 B, navnlig S. 263—64.

ne om borgerlige Sager i § 185, 2. Stk., ligger nær. Derimod er der slet ingen Protokollation foreskrevet af Forklaringer, som afgives i Straffesager for Højesteret, jfr. § 955, og i Nævningesager skal efter § 876 kun det væsentligste af de Udsagn, som afgives under Afhøringen, optages i en særskilt Bog.

---

§ 18.

Umiddelbarhed.

Umiddelbarhedsprincippet, den Grundsætning, at alt, hvad der skal tillægges processuel Betydning, maa fremføres umiddelbart for de Dommere, der skal paakende Sagen, er til en vis Grad givet med selve Mundtligheden.

I. Af denne følger nemlig med praktisk[1]) Nødvendighed »Procedurens Umiddelbarhed«, hvorefter den mundtlige Forhandling maa foregaa umiddelbart for den dømmende Ret, saa at kun de Dommere, som har haft Lejlighed til at overvære den, kan deltage i Sagens Paadømmelse.

Loven udtaler ogsaa udtrykkelig i § 214, 3. Stk., at »i en Sags Afgørelse kan ingen Dommer eller Nævning deltage, som ikke har overværet de mundtlige Forhandlinger i deres Helhed«. For at det umiddelbare Indtryk ikke ved Afgørelsen for stærkt skal være udvisket, er der, jfr. navnlig § 219, 1. Stk., § 371, 2. Stk., jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 13, § 414 og § 433, sidste Stk., fastsat særlig korte Frister for Raadslagningen og Dommens eller Kendelsens Afsigelse. Hvis en af Dommerne under Sagens Forhandling faar Forfald, skulde efter en streng Genemførelse af Umiddelbarhedsgrundsætningen hele Behandlingen gaa om igen. Men man har for det første ved § 214, sidste Stk., søgt at afværge en saadan Mulighed ved at foreskrive, at ved Forhandlinger, som for-

---

[1]) Teoretisk kunde det tænkes, at den mundtlige Procedure foregik f. Eks. for en enkelt Dommer, som derefter refererede den til den samlede Ret. Men praktiske Eksempler herpaa findes næppe.

udsættes at ville blive af længere Varighed, skal i kollegiale Retter en eller flere Dommere ud over det nødvendige mindste Antal deltage. Paa lignende Maade kan efter § 854 i en Nævningesag en eller flere Nævninger udtages til som Suppleanter at at overvære Forhandlingen. Og dernæst har man i visse Tilfælde, hvor et saadant Forfald særlig let vil kunne indtræde, nemlig under den ofte ret langvarige Domsbehandling af en Sag — være sig en borgerlig Sag eller en Straffesag — ved Højesteret eller af en Straffesag ved Landsret, ved § 214, 3. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 20. Juni 1922 § 21, bestemt, at Forhandlingen kan fortsættes naar dog højst een Dommer og een Nævning mangler.

II. Ved Umiddelbarhed i Processen tænker man imidlertid særlig paa den saakaldte »Bevisumiddelbarhed«, hvorefter Bevismidlerne i deres umiddelbare Form skal fremføres for Retten, og navnlig alle Forklaringer af Parter, Vidner og Syns- og Skønsmænd skal aflægges for den samme Ret, som skal dømme i Sagen. Hvor denne Bevisførelse finder Sted under selve Domsforhandlingen, kan man tale om Bevisumiddelbarhed i strengeste Forstand i Modsætning til Umiddelbarhed i videre Forstand, som foreligger, naar Bevisførelsen vel sker for den dømmende Ret, men i Retsmøder udenfor Domsforhandlingen.

Det maa erkendes, at denne Umiddelbarhed i Bevisførelsen ikke staar i nødvendig Forbindelse med selve den mundtlige Procesmaade.

Paa den ene Side kunde det, selv om Procesmaaden var gennemført skriftlig, saaledes at Forklaringerne blev fuldstændig protokollerede, og denne Protokollation formelt blev lagt til Grund for Dommen, tænkes, at man tillige ønskede at skaffe Dommeren et mere direkte Kendskab til Sagen ved at lade de Personer, der afgav Forklaringerne, selv møde frem for ham. Men under en skriftlig Procesordning vil man sædvanlig ikke lægge nogen Vægt herpaa, og i vor hidtil gældende Proces var dette heller ikke gennemført.

Paa den anden Side kan Procesmaaden være mundtlig, uden at Bevisumiddelbarheden er gennemført. Dette gælder saaledes i den franske Civilproces, hvor Bevisførelsen altid

foregaar udenfor den dømmende Ret[2]). Det samme var efter vor tidligere Procesordning Tilfældet ved vor Højesteret og ligeledes i lange Tider, til Trods for Bestemmelsen i L. 19. Febr. 1861 § 35, ved den københavnske Sø- og Handelsret, indtil i nyere Tid den umiddelbare Bevisførelse for de samme Medlemmer, som skal deltage i Paadømmelsen, igen blev Reglen, jfr. L. (Nr 262) 22. Decbr. 1910 § 3.

Skønt den mundtlige Procesmaades Krav maa siges at være formelt fyldestgjort ved en Oplæsning af Forklaringer, der er afgivet for en anden Ret, er det dog, som allerede tildels berørt i forrige §, sikkert, at det, der skulde udgøre den mundtlige Procesmaades reelle Kærne, den Jævnhed og Naturlighed, den Nærmelse af Retsplejen til selve Livet, som derved skulde hidføres, alene opnaas, naar Bevisførelsen i videst muligt Omfang foregaar umiddelbart for dem, der skal dømme i Sagen og helst som Led i selve Domsforhandlingen. Særlig maa det fremhæves, at den Frihed i Bevisbedømmelsen, som den moderne Retspleje indfører[3]), og hvorefter Afgørelsen af Beviset overlades til Dommerens frie Skøn, som naturligt Supplement kræver, at selve Forklaringerne med alle deres smaa Nuancer, der ved en Protokollering saa let gaar tabt, afgives for Dommeren selv, idet han først derved faar det fulde Materiale til at fælde dette Skøn. Ikke mindst med Hensyn til Parternes egne Forklaringer, der i Nutiden ogsaa indenfor den borgerlige Retspleje spiller en saa stor Rolle som Bevis, gælder dette. De maa i deres umiddelbare levende Skikkelse, med alle deres mulige Uklarheder, Unøjagtigheder og Selvmodsigelser frem for Dommeren, som ofte allerede derigennem vil kunne danne sig et sikkert Billede af Sagens Sammenhæng, medens et dødt skriftligt Referat paa ingen Maade vil kunne gøre samme Nytte.

Mod den fulde Gennemførelse af Bevisumiddelbarheden

---

[2]) Code de procédure art. 255. Herved maa dog erindres den ved Code civil art. 1341 ff. hjemlede Regel, hvorefter Kontrakter angaaende mere end 150 francs' Værdi kun maa godtgøres med skriftligt Bevis, saa at der altsaa ikke bliver Spørgsmaal om Vidneførsel vedrørende dem.

[3]) Jfr. nærmere herom i næste §.

gør der sig imidlertid visse praktiske Modhensyn gældende. Som det væsentligste maa nævnes Hensynet til at undgaa den Ulejlighed for de paagældende Personer og de Udgifter, der kan voldes ved deres Rejse til det maaske fjerntliggende Retssted. For de egentlige Vidners Vedkommende gør dette Hensyn sig særlig stærkt gældende, idet undertiden Ulejligheden og Udgifterne (der igen i Form af Procesomkostninger vilde ramme Parterne) ikke vilde staa i noget Forhold til Sagens Vigtighed eller Forklaringernes Betydning for dens Afgørelse. Derimod har dette Hensyn mindre Vægt overfor Parterne selv, hvis Forklaringer som berørt er af særlig Betydning for Sagen, da Parterne dog synes at være de nærmeste til at bidrage til at oplyse deres egen Sag.

Ved Siden deraf kan der ogsaa gøre sig et vist Hensyn gældende til Retten selv, idet der maaske vil blive stillet for store Krav til dens Arbejdskraft, om det ubetinget forlanges, at alle de Dommere, der endelig skal dømme i Sagen, skal være til Stede, hver Gang en Forklaring for Retten afgives, og der særlig vil kunne vise sig Vanskeligheder for Rettens Arbejdsordning ved altid at lade Bevisførelsen foregaa i Forbindelse med selve Domsforhandlingen, saaledes som den strenge Gennemførelse af Bevisumiddelbarheden kræver. Dette Hensyn spiller dog ved Underret, der jo altid kun beklædes af en enkelt Dommer, saa godt som ingen Rolle, og efter Rpl. § 338, sidste Stk., jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 12, har det ogsaa ved Landsret mindre Betydning, idet Bevisførelsen ogsaa under Sagens Forberedelse ved Landsret som Regel skal foregaa for samtlige de 3 Dommere, der skal deltage i Paadømmelsen. Desuden maa det erindres, at man, naar man lader Bevisførelsen foregaa umiddelbart for den dømmende Ret, ofte vil kunne spare den indgaaende Protokollation, der lægger Beslag paa saa megen Tid og Kraft, ligesom Henlæggelsen af Bevisførelsen til Domsforhandlingen paa forskellig Maade bidrager til dens Begrænsning og Koncentration[4]).

III. Medens Bevisumiddelbarheden ved de oprindelige

---

[4]) Jfr. den anf. Afhandling af Munch-Petersen i U. f. R. 1922 B navnlig S. 268.

Kommissionsudkast[5]) var hjemlet i ret vidt Omfang, havde de anførte Modhensyn ført det Regeringsforslag af 1906—7, i Henhold til hvilket Rpl. først blev vedtaget, til at fastsætte flere Indskrænkninger deri, saa at Grundsætningen var blevet langt mere beskaaret, end det efter dens store Betydning for Retsplejen maatte anses for ønskeligt. Men ved de forskellige Revisioner af Rpl. er der igen sket nogen Udvidelse[6]).

A. Der er for det første fastsat visse Afstandsbegrænsninger for Folks Forpligtelse til at møde og afgive Forklaring for en Ret.

a. 1°. I borgerlige Sager gælder det saaledes ifølge § 171, 1. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 7, om Vidner — og lignende Regler finder ifølge § 202 Anvendelse paa Syns- og Skønsmænd —, at de i Reglen ikke er pligtige at møde udenfor den Underretskreds, hvor de bor eller opholder sig, medmindre de ønskes ført ved et Tingsted, der er beliggende i samme By som Tingstedet for den nævnte Underretskreds; i denne Henseende skal Underretten i Frederiksberg Birk anses at have Tingsted i København. Ifølge denne Undtagelse vil f. Eks. et Vidne, der er hjemmehørende i København eller en af de omliggende Jurisdiktioner, ikke kunnne protestere mod at føres som Vidne ved nogen af de Retter, der har Tingsted paa Københavns eller Frederiksbergs Grund.

Det kan dog ifølge § 171, sidste Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 7, ogsaa i borgerlige Sager paa-

---

[5]) Jfr. saaledes Udkastet t. B. R. §§ 148, 149 og t. S. R. §§ 101, 102.

[6]) I de fleste fremmede Proceslove er Bevisumiddelbarheden hjemlet i betydelig videre Omfang end ved vor Rpl., saaledes navnlig efter engelsk Ret, norsk Civilproceslovs § 220, jfr. § 199, hvorefter Vidnerne er forpligtede til at rejse 600 Kilometer med Jernbane til Lagmandsret og det halve af denne Vejlængde til Underret, østr. C. P. O. § 276, tysk C. P. O. § 355, jfr. dog Undtagelserne i § 375, som i Praksis er blevet fortolket ret vidt, idet man navnlig har forstaaet Begrænsningen om, at Bevisoptagelsen for den dømmende Ret vilde være forbundet med »erheblichen Schwierigkeiten«, saaledes at ogsaa det noget større Arbejde, den kunde forvolde Retten selv, dertil skal være tilstrækkeligt.

lægges et fjernere boende Vidner at give Møde for den dømmende Ret (men ikke for en anden Ret, der blot maatte forberede Sagen), naar »dets Afhøring maa antages at være af særlig Betydning for Sagens Oplysning«.

2°. Derimod gælder der videregaaende Regler om Parternes Mødepligt, hvor der bliver Spørgsmaal om personlig Afhøring af dem. En Part maa saaledes ifølge § 302 give Møde for en Underret ogsaa udenfor den Underretskreds, hvori han bor eller opholder sig, naar blot han ikke derved kommer til at rejse mere end 70 Kilometer paa Jernbane eller Dampskib eller 25 Kilometer paa anden Maade (eller en tilsvarende Vejlængde delvis paa Jernbane eller Dampskib og paa anden Maade). Og for Landsret eller Højesteret hjemles der en almindelig Forpligtelse for Parten til at give Møde ikke blot indenfor hans egen Landsretskreds uden Hensyn til Afstanden, men ogsaa udenfor denne, naar blot han ikke kommer til at rejse mere end det dobbelte af de Afstande, der gælder for Møde ved Underretten. Desuden kan det altid paalægges en fjernere boende Part at give Møde for Landsret eller Højesteret (men udenfor den lovbestemte Afstand aldrig for Underret), naar det maa anses for at være af særlig Betydning for Sagens Oplysning[7]. Forøvrigt vil ogsaa ved Underret en Part sjældent vægre sig ved at efterkomme en Henstilling fra Retten om ud over Lovens Afstandsgrænser at give Møde for at aflægge personlig Forklaring.

b. 1°. I Straffesager gælder der paa Grund af den særlige Betydning, som Bevisumiddelbarheden har for Strafferetsplejen, vel for Vidner (og Syns- og Skønsmænd) en noget videregaaende Forpligtelse end i borgerlige Sager. Men der er dog ogsaa her for Mødepligten fastsat nogle Begrænsninger, som frembyder en vis Lighed med de lige omtalte med Hensyn til Parterne i borgerlige Sager.

Saaledes er efter § 171, 2. Stk., i Reglen ingen pligtig at møde som Vidne udenfor den Underretskreds, hvor han bor

---

[7]) F. Eks. efter den østr. C. P. O. § 375 gælder det saa godt som undtagelsesfrit, at personlig Afhøring af Parterne skal foregaa for den dømmende Ret.

eller opholder sig, naar han vilde komme til at rejse mere end 70 Kilometer paa Jernbane eller Dampskib eller 25 Kilometer paa anden Maade. Loven hjemler imidlertid forskellige Undtagelser. Til Domsforhandling i Nævningesager er saaledes Vidnerne for det første forpligtede til at møde overalt indenfor deres egen Landsretskreds uden Hensyn til Afstanden; f. Eks. maa et jysk Vidne møde for enhver Nævningeret, der holdes i Jylland. Men ogsaa udenfor Landsretskredsen paahviler der dem en almindelig Forpligtelse til at give Møde i Nævningesager, naar de blot ikke faar længere Rejse til Retten end 140 Kilometer pr. Jernbane eller Dampskib eller 50 Kilometer paa anden Maade. (Betingelsen, at Vidnets Helbredstilstand ikke er til Hinder derfor, maa, skønt den kun her udtrykkelig nævnes, lige saa vel gælde i de andre Tilfælde). Endvidere kan det efter § 171, 3. Stk., jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 7, i alle Straffesager, ligesom i de borgerlige Sager, paalægges fjernereboende Vidner at give Møde for den dømmende Ret, naar deres Afhøring maa antages at være af særlig Betydning for Sagens Oplysning.

2°. Den sigtede i en Straffesag er sædvanlig forpligtet til at møde for den Ret, ved hvilken Tiltale er rejst eller Forundersøgelse indledet, jfr. § 763. —

Det maa imidlertid erindres, at de anførte Regler kun fastsætter Grænsen for Vidners, Syns- og Skønsmænds eller Parters Retspligt til at give Møde. Hvis de altsaa selv gaar ind paa at møde udenfor de af Loven fastsatte Grænser, er der intet til Hinder derfor. Dette kan ske ved, at de møder helt frivillig, men de maa vistnok ogsaa paa Forhaand retsgyldig kunne forpligte sig dertil. Udtrykkelig udtalt er dette ganske vist kun med Hensyn til Parters Møde i borgerlige Sager i § 302, 3. og 4. Stk., men skønt Loven ikke i § 171, saaledes som i den tilsvarende Bestemmelse i Kommissionsudkastene[8]) og Forslagene lige til R. F. 1906—7, udtrykkelig bestemmer det samme om Vidnerne, maa det dog sikkert antages ogsaa med Hensyn til dem; derimod vil der ikke let blive Tale om en saadan Forhaands Vedtagelse af den Sig-

---

[8]) t. B. R. § 148, til S. R. § 101

tede i Straffesager. Naar et Vidne eller en Part har paataget sig en Forpligtelse til at møde udenfor de Grænser, Loven hjemler, maa vistnok dens Tilsidesættelse medføre samme Retsfølger som Krænkelsen af den legale Pligt, hvad der ogsaa i K. U. Mot. udtrykkelig udtales[9]). Paa den anden Side maa et Vidne, der giver Møde udenfor de legale Grænser — hvad enten det sker ifølge en særlig paataget Forpligtelse eller helt godvillig — have Ret til at forlange den Godtgørelse og Erstatning for Rejseudgifter, som dets længere Rejse efter § 192 berettiger det til[10]).

Det er kun Vidnerne selv, der kan forlange Lovens Afstandsforskrifter overholdt, og Modparten vil derfor aldrig kunne protestere imod, at Vidnerne føres udenfor de derved sastsatte Grænser[11]).

B. Selv bortset fra disse Afstandsbestemmelser er imidlertid Umiddelbarhedsprincippet ikke helt gennemført, men Vidner og Parter vil i visse Tilfælde blive ført for en anden end den dømmende Ret.

a. 1°. I borgerlige Sager gælder det ifølge § 172, 1. Stk., 1. Pkt. (jfr. § 202, 1. Stk.), med Hensyn til Vidner (og

---

[9]) t. B. R. Sp. 59 øverst (159), S. R. Sp. 71 (385).

[10]) Med Hensyn til den sædvanlige Godtgørelse synes i §'ens Ordlyd slet ingen Hindring at kunne findes for at tilstaa dem denne, idet den ganske i Almindelighed hjemler »Vidner« Krav derpaa. Mere Tvivl kunde der derimod rejses med Hensyn til den forhøjede Godtgørelse, som kan tillægges et Vidne, der maa foretage en længere Rejse, idet den kun synes at skulle komme til Anvendelse, naar Vidnet »indkaldes« til at møde udenfor de i § 171 fastsatte Afstande, hvad der jo kun lovlig kan ske, naar der paahviler Vidnet en Pligt til saaledes at give Møde. Det ligger dog vistnok nærmere at antage, at Loven herved blot har tænkt paa det efter dens Ordning normale Tilfælde, at lovlig Indkaldelse har fundet Sted, men uden derved at ville udelukke Muligheden for at tilstaa en højere Godtgørelse ogsaa til Vidner, der godvillig møder uden foregaaende Indkaldelse. Efter den tidligere L. (Nr. 77) 20. April 1888 om Godtgørelse til Vidner i offentlige Sager syntes denne ogsaa kun at være tillagt Personer, der indkaldes til at møde som Vidner, men der herskede næppe i Praksis Tvivl om, at Godtgørelse ogsaa kunde tilstaas et Vidne, der f. Eks. frivillig kom fra Helsingør for at aflægge Forklaring i København.

[11]) Jfr. R. R. Nr. 33 i U. f. R. 1920 B S. 234.

Syns- og Skønsmænd) som Regel, at deres Forklaringer skal afgives for Underretten paa det Sted[12]), hvor Vidnet bor eller opholder sig. Denne Regel maatte i adskillige Tilfælde kunne føre til Krænkelse af Bevisumiddelbarheden, selv om Afstandsreglerne var iagttaget. Men ved 2det Pkt., saaledes som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 8, tilføjes det: »Naar Sagen behandles eller skal endelig behandles ved en anden Ret (jfr. herved § 338), afgives Vidnesbyrd dog for denne Ret, for saa vidt Reglen i § 171, 1. Stk. ikke er til Hinder derfor«. Dette betyder i Virkeligheden, at Bevisumiddelbarheden med Hensyn til Vidneførsel i borgerlige Sager gennemføres overalt, hvor ikke Afstandshensynene gøre sig gældende. Af den anførte Tilføjelse følger det nemlig, at saavel under Forberedelsen som under Domsforhandlingen ved Sø- og Handelsretten eller ved en Landsret, jfr. § 338, 2. Stk. § 442, 1. Stk., vil Vidner blive førte, naar blot den Underret, hvorunder de hører, har Tingsted i den samme Underretskreds som Sø- og Handelsretten eller vedkommende Landsret (altsaa henholdsvis København, Viborg eller Sønderborg). Hvis en Landsretssag ifølge § 338, 1. Stk., forberedes ved en Underret udenfor Landsrettens Sæde, f. Eks. en Østre Landsretssag i Helsingør, vil Vidner, hvis Underret har Tingsted i samme By som Landsretten, altsaa, for saa vidt angaar Østre Landsret, alle Vidner, som er hjemmehørende i København og omliggende Jurisdiktioner, ogsaa blive førte ved Landsretten selv. Endvidere skal Vidner altid føres ved den Underret, der endelig behandler en Sag, eller som (udenfor Landsrettens Sæde) forbereder en Landsretssag, naar blot den paagældende Underret har Tingsted i samme By som Vidnets Underret; f. Eks. vil en Person, der bor i Odense, have at afgive Forklaring ikke blot for Odense Købstads Ret, men ogsaa ved alle de andre Tingsteder, der er beliggende i Odense. Derimod kan selvfølgelig ikke et Vidne føres ved en anden

---

[12]) Underretten »paa det Sted,« hvor Vidnet hører hjemme, maa forstaas som Underretten for det paagældende Sted, idet der ellers f. Eks. slet ikke vilde være noget Vidneværneting for Personer, der er hjemmehørende i Nordre Birk, da dettes Underret har Tingsted udenfor Retskredsen paa Københavns Grund.

Underret end Vidnets egen, blot fordi den har Tingsted i samme By, naar den dog ellers ikke har noget med Sagen at gøre hverken til Forberedelse eller endelig Behandling. Dette maa ikke blot Vidnet selv, men ogsaa Parterne og vistnok ogsaa Retten af egen Drift kunne modsætte sig.

Angaaende det Spørgsmaal, om Vidnerne, naar de i disse Tilfælde føres for den dømmende Ret, ogsaa vil blive førte under selve Domsforhandlingen (om altsaa Bevisumiddelbarheden i strengeste Forstand skal finde Sted), siges det i § 433, 2. Stk., med Hensyn til Behandlingen af Underretssager udtrykkelig, at det skal staa Dommeren frit for at bestemme, at Vidner (og Syns- eller Skønsmænd og Parter), som skal møde for den paagældende Underret, først skal afhøres i det Retsmøde, hvor Domsforhandlingen foregaar. I Landsretsager maa sikkert en lignende Beføjelse for Retten til at udskyde Vidneafhøringen til Domsforhandlingen underforstaas. Hvor Forberedelsen af en borgerlig Landsretssag foregaar ved Landsretten selv, maa en saadan Ordning siges at høre med til »de fornødne Lempelser«, som § 338, 1. Stk. i Slutn., aabner Adgang til at foretage[13]). Bestemmelserne i §§ 360, sidste Stk., og 369, der kun synes at hjemle Adgang til fornyet Afhørelse af tidligere for Underretten afhørte Vidner (Syns- eller Skønsmænd og Parter) maa ogsaa antages at forudsætte den Ordning, der efter Loven staar som den normale, at Sagens Forberedelse foregaar ved Underret[14]). Men ogsaa hvor i de sidstnævnte

---

[13]) I Sø- og Handelsretsager, som ifølge § 442 altid skal forberedes ved Retten selv, maa det ligeledes, som det ogsaa antoges før Rpl., være en Selvfølge, at Vidneførslen kan henskydes til Domsforhandlingen, og dette plejer ogsaa i Praksis at ske.

[14]) Det samme gælder Bestemmelsen i § 389, 3. Stk., smh. m. § 387, for saa vidt den indeholder en Forudsætning om, at der under skriftlig Behandling af en Sag ved Landsret som første Instans kun kan blive Tale om at rette yderligere Spørgsmaal til allerede tidligere (ved Underret) afhørte Vidner, Syns- eller Skønsmænd (eller Parter). Naar Forberedelsen foregaar ved Landsret, maa sikkert ogsaa i Tilfælde af skriftlig Behandling Afhøringen straks kunne foregaa for denne. Men den maa da vistnok altid ske for et enkelt Medlem af Landsretten, og denne maa ogsaa kunne bestemme, at Afhøringen skal ske for Underretten, idet denne Ordning ved § 389 endogsaa er fastslaaet for et Tilfælde,

Tilfælde ifølge § 172, 1. Stk., 2. Pkt., Vidneførsel kan foregaa ved Landsret, f. Eks. naar et københavnsk Vidne skal føres i en Landsretssag, der forberedes ved en Underret udenfor København, maa den samme Beføjelse tilkomme Retten, da intet praktisk Modhensyn synes at stille sig i Vejen derfor.

I de Tilfælde, hvor Undtagelsesbestemmelsen i § 172, 1. Stk., 2. Pkt., ikke finder Anvendelse, gælder Hovedreglen i §'ens 1. Pkt., hvorefter Vidner skal føres for den Underret, hvor de er hjemmehørende. Dette gælder saaledes i alle Tilfælde, hvor Vidner, der skal føres i en Landsretssag, bor udenfor saavel den Underretskreds, hvori Landsretten har sit Sæde, som den Retskreds, hvor den Underret, der forbereder Sagen, har sit Tingsted. I en saadan Landsretssag kan der altsaa normalt alene blive Spørgsmaal om i Medfør af §§ 360, sidste Stk., og 369 at lade tidligere afhørte Vidner fremstille til yderligere Afhøring under Domsforhandlingen.

Ved § 172, næstsidste Stk., som det er ændret ved Tillægl. 3. Juni 1919 § 8, er der endelig givet den dømmende Ret, — ligegyldigt, om det er en Underret eller en Landsret — en almindelig Beføjelse ogsaa i borgerlige Sager til at bestemme, at Vidnesbyrd, der »maa antages at være af særlig Betydning for Sagens Oplysning«, aflægges under Domsforhandling for Retten. I Landsretssager, der forberedes ved Underret, maatte man dog vistnok ifølge streng Lovfortolkning ogsaa ved Anvendelsen af denne Bestemmelse underforstaa de nævnte Forskrifter i §§ 360, sidste Stk., og 369, saaledes at der i disse Sager kun kunde blive Tale om fornyet Afhørelse af tidligere førte Vidner.

---

hvor den synes at være særlig unaturlig, nemlig naar Sagen allerede er optaget til Dom, og Bestemmelsen i § 172, 1. Stk., 2. Pkt., maa vistnok da forstaas i Overensstemmelse hermed; Henvisningen til § 338 synes ogsaa at vise, at der kun er tænkt paa de Tilfælde, hvor en mundtlig Domsforhandling forberedes ved Landsret. Ved K. U. (§ 237) og Forslagene indtil Regeringsforslaget af 1906—07, jfr. saaledes endnu R. F. 1905—06 § 368, var det ogsaa i Almindelighed foreskrevet, at Bevisførelsen i skriftlig behandlede Sager efter Landsrettens Bestemmelse skulde ske for et Medlem af denne Ret eller for Underret, uagtet Forberedelsen af Sagen altid foregik ved Landsretten selv.

I Praksis har man imidlertid ikke altid fastholdt denne Begrænsning, der vil kunne komme til at virke ganske urimeligt, f. Eks. naar det under Behandlingen af en Landsretssag pludselig viser sig nødvendigt at føre et nyt vigtigt Vidne, og man da maaske maatte udsætte Sagen i længere Tid for først at føre Vidnet for Underretten i Stedet for straks at lade det afhøre for Landsretten. Man kan ogsaa med nogen Føje hævde, at med den betydelige Udvidelse af Bevisumiddelbarheden, der skete ved Retsplejelovens Revision i 1919, er Forudsætningen for denne singulære Ordning bortfaldet. Den skyldes nemlig et vist retsorganisatorisk Hensyn, nemlig til at skaane Landsretten for Bevisførelse ved at lade Underretten »tage Stødet af«, idet den foretager den første Afhøring af alle Vidner. Men dette Hensyn har Loven i Virkeligheden tilsidesat navnlig ved den Ændring, der skete til § 172, 1. Stk., 2. Pkt., hvorefter umiddelbar Afhøring af Vidner ogsaa ved Landsretten altid straks skal finde Sted, for saa vidt ikke Afstandsbegrænsningerne efter § 171, 1. Stk., er til Hinder derfor. Disse Begrænsninger skyldes jo alene et Hensyn til Vidnet selv, og der synes da, hvor dette Hensyn falder bort, idet enten Vidnet godvillig gaar ind paa at møde uden Hensyn til Afstandsbestemmelserne, eller disse ifølge § 172, næstsidste Stk., af Retten sættes til Side paa Grund af Vidnesbyrdets Vigtighed for Sagen, intet at kunne være til Hinder for straks at lade Vidnesbyrdet aflægge umiddelbart for den dømmende Ret.

Antages imidlertid dette, vil det ses, at de Begrænsninger i Bevisumiddelbarheden, som Rpl. opstiller i §§ 171 og 172, taber det meste af deres praktiske Betydning, idet der herefter vil være Adgang til at lade Vidneførslen foregaa umiddelbart for den dømmende Ret i alle Tilfælde, hvor det til Sagens Oplysning anses for nødvendigt.

Naar en borgerlig Sag paaankes eller paakæres til Landsret eller Højesteret, er Reglen ogsaa, at Bevisførelsen foregaar ved Underretten. Men for det første synes Undtagelsesbestemmelsen i 172, 1. Stk., 2. Pkt., som den er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 8 — skønt der ved den nærmest er tænkt paa Sager i første Instans, jfr. saaledes Henvisningen til § 338 — efter sin Formulering ogsaa at

maatte kunne finde Anvendelse i Ankesager. Og dernæst kan ogsaa Appelretten med Hensyn til Bevisførelse, der maa antages at være af særlig Betydning for Sagens Oplysning, bestemme, at den skal finde Sted under Domsforhandlingen for Retten, jfr. § 172 næstsidste Stk.,[15]) og dette gælder da utvivlsomt ogsaa med Hensyn til Afhøringen af helt nye Vidner (eller Syns- og Skønsmænd), §§ 408, 409, jfr. § 440, 2. Stk.

2°. Med Hensyn til Afhøring af Parter i borgerlige Sager er det ifølge § 302, 6. Stk., hvor ikke Afstandsbestemmelser (eller Partens Helbredstilstand) er til Hinder derfor, gjort til Regel, at Parterne skal møde og aflægge Forklaring for den Ret, der skal dømme i Sagen, medmindre dette »efter Rettens Skøn vilde medføre Vidtløftiggørelse af Forhandlingerne eller Ulemper for Parten eller Bekostning, som ikke vilde staa i rimeligt Forhold til Sagens Genstand eller den Betydning, Forklaringen kan antages at have for Sagens Oplysning«. Denne Regel opretholdes, naar en borgerlig Landsretssag forberedes ved Landsretten selv, idet ifølge § 355, 2. Stk., da ogsaa Parternes Afhøring skal ske for denne Ret, medmindre Afstandsreglen i § 302, 3. Stk., er til Hinder derfor. Derimod sker der Undtagelse fra Reglen, naar Landsretssager forberedes ved Underret, jfr. § 355, 1. Stk., idet Parternes Afhøring da sædvanlig skal foregaa her, og der skulde da egentlig kun kunne blive Spørgsmaal om en fornyet Afhøring for Landsretten i Medfør af §§ 360, sidste Stk., og 369. Der er ikke med Hensyn til Parter gjort den samme Undtagelse som med Hensyn til Vidner efter § 172, 1. Stk., 2. Pkt., saaledes at Parterne i dette Tilfælde, hvor Afstandsbegrænsningerne ikke er til Hinder derfor, skulde kunne afhøres umiddelbart ved Landsretten. Men det er dog et Spørgsmaal, om man ikke paa Grund af den endnu større Betydning som den umiddelbare Afhøring af Parter har end af Vidner, dog i Praksis vil tilstede det, selv om Parterne ikke tidligere er blevet afhørte ved Underret. Naar en Part ikke kan eller skal møde for vedkommende

---

[15]) I Tilfælde af skriftlig Behandling for et af Rettens Medlemmer, jfr. § 415, 5. Stk., og § 438, 1. Stk.

dømmende Ret (eller den i § 355 omhandlede Ret), bliver han ifølge § 302, 7. Stk., at afhøre ved Underretten paa det Sted hvor han bor eller opholder sig[16]).

I Tilfælde af Anke vil altid ogsaa en helt ny Afhøring af Parterne under Domsforhandlingen ifølge Rettens særlige Bestemmelse kunne finde Sted, §§ 408, 409, jfr. § 440, 2. Stk.

b. Hvad Straffesager angaar, opretholdes Umiddelbarhedsprincippet til en vis Grad i Straffesager, der behandles ved Underret. Ifølge § 172, 2. Stk., (jfr. § 202), skal nemlig i Reglen Vidnesbyrd afgives (og Syns- eller Skønsmænd afhøres) for vedkommende Undersøgelsesret, medmindre et saadant Møde skønnes at ville medføre væsentlig større Besvær for de paagældende end Møde for Underretten paa det Sted, hvor de bor eller opholder sig; i dette Tilfælde foregaar nemlig Afhøringen for denne Ret.

Undersøgelsesretten vil ifølge § 695 hyppigst være den samme som Domsretten, og ifølge § 926, 4. Stk., jfr. § 922, 2. Stk., kan Underretten da træffe Bestemmelse om, at Afhøringen skal foregaa for den dømmende Ret. Skønt Henvisningen i § 926 til § 922 (der jo findes i Kap. 79, som indeholder Bestemmelserne om Domsforhandling ved Landsret uden Nævninger) kunde tyde paa, at det kun var en fornyet Afhøring, der ved den dømmende Ret kunde finde Sted, kan dette dog ikke antages; til de »fornødne Lempelser«, der ifølge § 926, 4. Stk., skal gælde for Behandlingen af Underretssagerne, hører sikkert ogsaa, at Undersøgelsesretten, naar den selv er Domsret, straks maa kunne henvise Dele af Bevisførelsen til selve Domsforhandlingen, saaledes som det jo for de borgerlige Underretssagers Vedkommende er udtrykkelig hjemlet ved § 433, 2. Stk. I offentlige Politisager vil Bevisførelsen for den dømmende Ret endogsaa efter § 935, 3. Stk., være Reglen.

I Nævningesager skal ogsaa Vidner, hvor ikke Afstandsbestemmelsen (eller Vidners Helbredstilstand) er til Hinder derfor, møde under Domsforhandlingen og dèr aflægge Forklaring, medmindre dette »efter Rettens Skøn vilde medføre Vidtløftiggørelse af Forhandlingerne, Ulemper

[16]) For det Tilfælde, at Sagen behandles skriftlig, gælder der efter § 302, 7. Stk., ganske lignende Regler som om Vidner.

for Vidnet eller Bekostning, som ikke vilde staa i rimeligt Forhold til Sagens Genstand eller den Betydning, Vidnesbyrdet kan antages at have for Sagens Oplysning«, § 172, 2. Stk.

Ellers er det, altsaa saavel i Landsretssager, der behandles i første Instans uden Nævninger, som i Ankesager til Landsret og Højesteret efter § 172, 2. Stk., Reglen, at Forklaringer af Vidner ikke afgives for den dømmende Ret, men for vedkommende Undersøgelsesret eller — for saa vidt et saadant Møde af vedkommende Undersøgelsesdommer skønnes at ville medføre væsentlig større Besvær for de paagældende end Møde for Underretten paa det Sted, hvor de bor eller opholder sig — for denne sidste Ret.

Den dømmende Ret, hvad enten det er en Underret, en Landsret eller Højesteret, kan imidlertid ogsaa i Straffesager frit bestemme, at Forklaringer, der maa antages at være af særlig Betydning for Sagens Oplysning, aflægges under Domsforhandling ved Retten, § 172, 3. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 8. I en Landsretssag som første Instans kan der vistnok alene blive Spørgsmaal om fornyet Afhøring af tidligere under Forundersøgelsen afhørte Vidner og Syns- eller Skønsmænd, jfr. § 922, 2. Stk.: »der har afgivet Forklaring under Forundersøgelsen«, idet Bestemmelsen i § 172, 1. Stk., 2. Pkt., hvorpaa man, som ovenfor udviklet, muligvis kan støtte en Fravigelse fra denne Ordning i borgerlige Sager ikke gælder for Straffesager. Derimod kan under Anke til Landsret eller Højesteret ogsaa helt nye Vidner afhøres, jfr. § 955, 2. Stk., og § 965[17]).

---

[17]) Den store Begrænsning af Bevisumiddelbarheden i de almindelige Straffesager betegner en meget væsentlig Mangel ved vor nye Retspleje. Der er derfor ogsaa til Gennemførelse af større Bevisumiddelbarhed i Strafferetsplejen af Justitsministeriet blevet nedsat et Udvalg, der i Slutningen af 1922 afgav Betænkning, men hvis Forslag endnu ikke er blevet fremmet.

§ 19.

Bevisbedømmelsens Frihed.

I. A. En af Hovedgrundsætningerne for den nye Retspleje er Grundsætningen om «Bevisbedømmelsens Frihed«, hvorefter Dommeren, ubundet af legale Regler frit skal kunnne skønne over Beviset[1]). Den staar altsaa i Modsætning til den saakaldte »legale Bevisteori«, som ved bindende Lovforskrifter søger at bestemme Bevisets Styrke.

Det er dog ikke Meningen, at Retten ved Bedømmelsen af Beviset skal gaa efter sit ganske ubestemte subjektive Skøn[2]). Den skal tværtimod støtte sin Afgørelse paa objektive Momenter, der er fremkommet for Retten, og som vilde være egnede til ogsaa hos andre at fremkalde samme Overbevisning, jfr. Paabudet i § 218 om at begrunde Domme og Kendelser, hvilket ogsaa maa finde Anvendelse paa Bevisspørgsmaalet. Retten kan og bør ogsaa ved sin Bedømmelse af Beviset lade sig lede af almindelige Erfaringssætninger, det er kun en bindende Regulering ved Retssætninger, som Princippet udelukker[3]).

B. a. Efter den ældre Ret før Chr. V.' L.'s Tid var Forholdet det, at Dommeren som Regel slet ikke indlod sig paa en Bedømmelse af Beviset, men at Sagens Udfald blev gjort afhængigt af, at Parterne foretog visse »Bevishandlinger«, som bestod i Jernbyrd eller hyppigst i Aflæggelse af Ed med Mededsmænd. Synspunktet for disse Handlinger var vel, at kun den Part vilde være i Stand til at foretage dem, som virkelig havde Retten paa sin Side, men deres Betyd-

---

[1]) Bevisbedømmelsens Frihed gælder i det væsentligste efter engelsk Ret, og den findes ofte udtrykkelig udtalt i de moderne Proceslove, saaledes i norsk Straffeproceslov § 349, Civilproceslov § 183, tysk C. P. O. § 286, Straffeprocesordning § 260, østrigsk C. P. O. § 272, endelig for fransk Ret med Hensyn til Forhandlingen for Jury i Code d'instruction criminelle art. 312 og 342.

[2]) Saaledes efter den franske Procesret den blotte »intime conviction«.

[3]) Jfr. R. Schmidt: Lehrbuch S. 466 ff.

ning afhang ikke af, hvilken Sandsynlighed der ved dem i det enkelte Tilfælde var skaffet til Veje. Det var altsaa kun et rent formelt Bevis, som man lagde Vægten paa[4]).

b. Med dette formelle Bevissystem skete der imidlertid et principielt Brud ved D. L., jfr. navnlig 1—14—5 og 8, som nu satte materielt Bevis i Stedet[5]). Herefter gælder det om at fremkalde Dommerens Overbevisning angaaende en vis Sammenhæng. Der kan vel i Almindelighed ikke være Tale om en »apodiktisk« eller matematisk Vished, som udelukker enhver Mulighed for det modsatte. Men der er alene Spørgsmaal om en »historisk Vished«, hvorved forstaas en saa stor Sandsynlighed, at man praktisk kan gaa ud derfra som sikkert[6]); ligesom ellers i det praktiske Liv vil det noget afhænge af Omstændighederne og navnlig af det paagældende Forholds Vigtghed, hvor høj Grad af Vished man kræver.

Den fulde Konsekvens af denne Tanke maatte da være at overlade Bevisets Bedømmelse til Dommerens frie, om end objektivt begrundede Overbevisning. Men denne Konsekvens havde D. L. ikke draget, og en saadan Frihed vilde ogsaa have været betænkelig under Hensyn til de ringe personlige Garantier, som Datidens Dommerstand frembød. Loven forsøgte derfor ved bindende Forskrifter at regulere Bevisets Styrke.

Saaledes erklæredes en Tilstaaelse aflagt for Retten altid for fuldt Bevis, jfr. 1—15—1. Til et Vidnebevis udkrævedes mindst to udadlelige Vidner, »overensstemmende og udi een Ting«, jfr. 1—13—1. Men Vidnesbyrdets Beviskraft udelukkedes ubetinget, naar et Vidne led af »Inhabilitet«, hvad enten denne skyldtes almindelige Mangler som ung Alder, jfr. 1—13—18, eller umoralsk Forhold, jfr. 1—13—19, eller den beroede paa et særligt Forhold til Sagen eller Parterne,

---

[4]) Jfr. nærmere herom H. Matzen: Om Bevisreglerne i den ældste danske Proces. Universitetsprogram 1893.

[5]) Jfr. nærmere H. Sylow: Den materielle Bevisteoris Udviklingshistorie i dansk Ret (1878).

[6]) For den moderne Opfattelse af »juridisk Visheds Natur og Væsen« er Ørsteds Afhandling i J. A. 13. Bd. S. 180—202, jfr. A. f. R. V. S. 211—252, grundlæggende.

saaledes Fjendskab til en Part efter 1—13—15, Slægtskabs- eller Svogerskabsforhold efter 1—13—16 eller egen Interesse i Sagen, jfr. 1—13—17. Endelig blev der endnu i D. L. i vidt Omfang gjort Brug af det formelle Afgørelsesmiddel, Partsed, jfr. f. Eks. 1—14—6 og 7, 5—1—6, 5—14—46, 6—13—5.

c. Efter D. L.'s Tid fandt der imidlertid efterhaanden en Udvikling Sted i Retning af større og større Frihed i Bevisbedømmelsen. Denne Udvikling fik særlig Udtryk i Opstillingen af Begrebet »tildels lovfaste Vidner«, hvorved forstodes Vidner, som hverken kunde anses for absolut utroværdige eller fuldt troværdige, men hvis Forklaring der maatte tillægges en vis bevisende Kraft efter Omstændighederne. Ved dette Mellembegreb maatte de fleste af Lovens Grænser mellem habile og inhabile Vidner falde bort, dog fastholdt man f. Eks. stadig Lovens Slægtskabsgrænse. Paa den anden Side havde der siden Lovens Tid udviklet sig en Række bindende Regler angaaende Bevismidlet Syn og Skøn, saaledes om Skønsmændenes Antal og om Skønnets Omstødelse ved Overskøn. I det hele var det, indtil Rpl. kom, vanskeligt at afgøre, hvor vidt den nyere Grundsætning om Bevisbedømmelsens Frihed i Praksis kunde siges at have fortrængt de ældre Bevisregler.

C.[7]) Grundsætningen er imidlertid ved Retsplejeloven fuldt gennemført. For den borgerlige Retsplejes Vedkommende er den i sin Almindelighed slaaet fast ved Ordene i § 292, 1. Stk.: »Hvorledes Sagens faktiske Sammenhæng skal antages at være, afgør Retten i Henhold til det samlede Indhold af Forhandlingerne og den stedfundne Bevisførelse«, og i en mere speciel Anvendelse ved § 281, 2. Stk.: »Om en ikke særskilt og udtrykkelig benægtet Kendsgerning skal anses indrømmet eller bestridt, og hvilken Virkning Undladelse af behørig at besvare en Opfordring medfører, afgør Retten efter et Skøn over Forhandlingerne i det hele«. Særlig denne ubestemte Henvisning til Forhandlingerne i Almindelighed udelukker enhver Tanke om Bevisets Bestemmelse ved faste Regler.

---

[7]) Jfr. N. Cohn i Jurid. Tidsskr. 1916 S. 377—390.

Med Hensyn til Strafferetsplejen er det samme endnu klarere udtalt ved § 896, jfr. § 924, 1. Stk., naar det her siges: »Bedømmelsen af Bevisernes Vægt er ikke bundet ved Lovregler.«

Overensstemmende hermed indeholder Loven ingen Bestemmelse om Tilstaaelsens bevisende Kraft, og Bedømmelsen af denne maa, skønt D. L. 1—15—1 ikke er udtrykkelig ophævet, ganske overlades til Dommerens Skøn. For Strafferetsplejens Vedkommende kunde vel den Slutningsbestemmelse, som er føjet til § 765, at Sigtede paa ethvert Trin af Sagen skal være berettiget til at tage sin Erkendelse af Sigtelsens Rigtighed tilbage, synes at medføre en vis Indskrænkning heri. Men, som det senere i Fremstillingen af Strafferetsplejen vil blive nærmere paavist, er dette dog næppe Tilfældet.

Fremdeles er den tidligere bindende Regel om Vidners Antal bortfaldet, saa at der intet er til Hinder for, at Dommeren kan nøjes med et enkelt Vidnesbyrd, hvor dette maatte forekomme ham tilstrækkelig troværdigt. Ligeledes er Chr. V.' Lovs Regler om visse Vidners absolutte Udelukkelse ophævet. Det er altsaa ikke Dommeren forbudt at tage Hensyn til Vidnesbyrd, der aflægges af Børn eller forbryderske Individer (kun vil saadanne Vidners Edfæstelse kunne være udelukket ved § 188) eller af Personer, der selv har Interesse i Sagen eller staar i nært Forhold til dens Parter. Men en anden Sag er, at saadanne Omstændigheder selvfølgelig vil have deres store faktiske Betydning til at svække Vidneforklaringens Beviskraft.

Hvad Syn og Skøn angaar, er ved Rpl. de bindende Forskrifter om Syns- og Skønsmændenes Antal bortfaldet, idet dette ifølge § 196, 1. Pkt. (»en eller flere«) altid bestemmes af Retten, cfr. dog et særligt Tilfælde i § 201, 3. Stk., og om Oversyn- eller Overskøn, idet § 210 i Stedet for aabner Adgang til at lade afholde fornyet Syn eller Skøn, og det overlades da til Rettens frie Bedømmelse, hvilken bevisende Vægt den vil tillægge de forskellige Forretninger.

Endelig maa særlig for den borgerlige Retsplejes Vedkommende fremhæves, at Partsed vel endnu ifølge Rpl. i adskillige Tilfælde kan finde Anvendelse, og i disse Tilfælde sker der et klart Brud paa Bevisbedømmelsens Frihed. Men

for det første er der herved aabnet Retten en langt større Adgang til at skønne end tidligere, jfr. navnlig § 306. Og dernæst er der gennem Parternes personlige Afhøring, jfr. Kap. 29, skabt et helt nyt Materiale for den frie Bevisbedømmelse, som oftest kan antages at ville gøre Partsed overflødig. —

Det lod sig vel i og for sig forene med en fri Bevisbedømmelse at begrænse Kredsen af de Bevismidler, som Retten overhovedet maatte tage Hensyn til, idet det efter Grundsætningen alene er selve Bedømmelsen af det lovlig fremlagte Bevismateriale, der er fri, men dermed er det ikke givet, at det staar Parterne frit for at forelægge Retten, hvilke Beviser de har Lyst til. Saaledes findes der i den engelske Ret, hvad der staar i Forbindelse med den vide Anvendelse, der her er gjort af Nævninger, forskellige Bevisregler, f. Eks. at det bedste Bevis bør foretrækkes, og at Vidnesbyrd om, hvad man ikke selv har erfaret, men kun hørt af andre (»hearsay evidence«) i Almindelighed skal være udelukket. Men saadanne Begrænsninger er — bortset fra den særlige Bestemmelse for Behandlingen ved Nævningeret i § 877 i Slutn. om, at udenretslige Bevidnelser angaaende Tiltaltes tidligere Vandel under ingen Omstændigheder maa benyttes — ikke hjemlede ved Rpl., idet der ingen Grund er til at antage dennes Behandling af Bevismidlerne for udtømmende; f. Eks. findes det vigtige Dokumentbevis næsten ikke behandlet. Retten maa derfor kunne tage Hensyn f. Eks. til en Tredjemands udenretslige, mundtlige eller skriftlige Udtalelser om Sagen, skønt den sjældent vil tillægge dem nogen synderlig bevisende Betydning.

Mere tvivlsomt kunde det være, om ikke de af Loven anerkendte Bevismidler ganske maatte tabe deres Beviskraft, saa at Retten helt skulde se bort fra dem, naar de processuelle Forskrifter for deres Optagelse var tilsidesatte. Dette kunde der saaledes blive Spørgsmaal om, naar Modparten ikke i Overensstemmelse med Paabudet i § 356 er blevet indkaldt til Vidneførslen, men selv i dette særlig betænkelige Tilfælde aabner §'ens Slutning en Mulighed for dog at benytte Tingsvidnet som Bevis i Sagen[8]). Den højtidelige Be-

---

[8]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 151 Sp. 64 nederst (165).

kræftelse af Vidnesbyrdet vil ikke kunne anses for en Formbetingelse for dets Gyldighed, jfr. saaledes allerede § 188, som forudsætter, at der kan foreligge en gyldig Vidneforklaring, selv om saadan Bekræftelse ikke har fundet Sted[9]), og det fremgaar endnu klarere af § 186 i den ændrede Skikkelse, den har faaet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 18, idet herefter Bekræftelse kun undtagelsesvis vil finde Sted. Det kan i det hele næppe antages, at Retten skulde være nødsaget til at betragte alle Bevismidler, ved hvis Optagelse Lovens Former ikke strengt har været iagttaget, som intet, idet den fuldstændige Tilsidesættelse af deres Beviskraft ikke vilde stemme med den Beføjelse, der som berørt altid tilkommer Retten til at tillægge en ganske formløs, udenretslig Forklaring bevisende Betydning. Det maa derfor afhænge af Rettens Skøn, hvilken Betydning den mener at maatte tillægge Formernes Tilsidesættelse til Svækkelse af Beviskraften, saa at den kun helt ser bort fra Bevismidler, naar meget væsentlige processuelle Hensyn ved deres Optagelse har været krænkede. Hvor der har fundet en Vidneførsel Sted, som efter Loven, jfr. særlig § 169, helt skulde være udelukket, maa dog Retten undertiden være afskaaret fra at tage Hensyn til den, jfr. nedenfor om de »inkompetente Vidner«.

I enkelte Tilfælde har Loven gjort Undtagelse fra Reglen om Bevisbedømmelsens Frihed ved udtrykkelig at fastslaa, at noget skal tages som fuldt Bevis. Dette gælder nemlig om visse processuelle Forhold, saaledes skal efter § 37 Retsbogen afgive Bevis for, hvad der er foregaaet under Retshandlingen, efter § 158, 4. Stk., og § 160, 2. Stk., visse offentlige Myndigheders, særlig Stævningsmændenes, Paategning paa Forkyndelsen afgive Bevis for, hvad der er foregaaet, og efter § 218, 2. Stk., Fremstillingen i Retsafgørelser i visse Retninger udgøre fuldt Bevis; det erklæres dog i alle disse Til-

---

[9]) I Motiverne Sp. 69 (170) til den tilsvarende Bestemmelse i K. U. t. B. R. (§ 165) siges det ogsaa udtrykkelig, at der selvfølgelig kan afæskes de nævnte Personer ubeediget Forklaring, og at det »efter den frie Bevisbedømmelse end ikke vil være udelukket, at Retten efter Omstændighederne tillægger en saadan ubeediget Vidneforklaring betydelig Vægt«. Retten kan ikke engang være udelukket fra efter Omstændighederne at tage den som fuldt Bevis.

fælde, at Modbevis ikke skal være udelukket. En Undtagelse fra Grundsætningen betegner ogsaa de saakaldte »Lovsformodninger«, som nedenfor i § 21 II vil blive nærmere omtalt.

II. Efter den tidligere Procesordning havde Opstillingen af et selvstændigt Begreb »Modbevis« i Modsætning til Hovedbeviset særlig Betydning, idet der var Enighed om, at det bindende Maal, som endnu i flere Retninger fastholdtes for Tilvejebringelsen af Beviset for et vist Faktum, ikke kunde gælde, hvor der blot var Tale om ved Moddata at afkræfte et saaledes tilvejebragt Bevis. Saaledes kunde et ved to gyldige Vidner ført Bevis svækkes blot ved et enkelt Vidne for det modsatte.

Under den næsten ubegrænsede Frihed i Bedømmelsen af Beviset, som Rpl. har indført, udviskes den praktiske Forskel mellem Hovedbevis og Modbevis, idet Dommeren i begge Retninger bliver lige frit stillet. Forskellen kommer da alene til at ligge paa et andet Punkt, nemlig om overhovedet en Part behøver at fremskaffe noget positivt Bevis for sin Paastand eller kan nøjes med at afkræfte de af den anden Part fremførte Bevisdata. Dette Spørgsmaal staar imidlertid i Sammenhæng med Læren om »Bevisbyrden« og vil derfor naturlig finde en Besvarelse ved Behandlingen af denne, som paa Grund af de væsentlige Forskelligheder, der gør sig gældende, vil ske særskilt for den borgerlige Retspleje og for Strafferetsplejen.

Andre almindelige Regler om Bevis.

§ 20.

Genstanden for Bevis[1]).

I. Det er ikke alt, hvad der i videre Forstand kan blive Tale om at oplyse eller »bevise«, som ogsaa bliver Genstand

[1]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 202—207, Nellemann: Procesmaade S. 325—43, Hagerup: Civilproces I. S. 409—411, II. S. 1—6.

for egentlig processuelt Bevis. Den processuelle Paastand støttes paa visse Kendsgerninger, som i Henhold til visse Sætninger af juridisk eller faktisk Natur antages at føre til det paastaaede Resultat, og Dommeren kommer da til sin Afgørelse gennem en Anvendelse af disse Almensætninger paa de paaberaabte Fakta. Disse Regler, der saaledes danner den almindelige Forudsætning for den enkelte Sags Bedømmelse, falder udenfor det processuelle Bevis' Omraade. Dette omfatter kun de konkrete Kendsgerninger, som danner Grundlaget for den enkelte Proces, og som altsaa kræver en særlig Dokumentation for dennes Vedkommende.

Udenfor de egentlige Bevisregler falder altsaa:

A. de juridiske Sætninger. For saa vidt disse har Hensyn til almindelig dansk Ret, maa Dommeren selv antages at kende dem eller være forpligtet til at sætte sig ind i dem. Er der derimod Tale om blot lokale eller ganske specielle Retsregler, og navnlig om Anvendelsen af fremmed Ret, kan der sikkert ikke paalægges Dommeren nogen saadan Pligt, men han maa vistnok være berettiget til at anvende saadanne Retssætninger, hvis han tilfældig maatte kende dem[2]), skønt det særlig for den udenlandske Rets Vedkommende frembyder den Betænkelighed, at Parterne ingen Garanti har for, at dette Kendskab er tilstrækkelig paalideligt og indgaaende.

Oftest vil dog Dommeren være henvist til de Oplysninger, Parterne maatte skaffe til Veje om vedkommende specielle eller fremmede Retssætning, men der lader sig endnu mindre end for det egentlige Bevis fastsætte noget bestemt Maal for den Vished, som derigennem skal fremskaffes, idet denne Oplysningsvirksomhed jo alene skal tjene til at supplere Dommerens almindelige Retskundskab, og det derfor ganske vil bero paa Omstændighederne, hvor indgaaende de supplerende Oplysninger behøver at være. En speciel Lov vil sædvanlig kunne oplyses ved Fremlæggelsen af den autentiske Lovtekst. Med Hensyn til Retssædvaner og Kutymer er der undertiden offentlige Korporationer, som har en

---

[2]) Saaledes f. Eks. ogsaa norsk Civilproceslov § 191, tysk C. P. O. § 293.

vis Bemyndigelse til at attestere saadannes Tilværelse, f. Eks. Grosserersocietetet med Hensyn til Handelssædvaner, jfr. Næringsl. 29. Decbr. 1857 § 31 i Slutn. smh. m. Anordn. 23. April 1817 § 12. Ellers maa de godtgøres ved Vidnesbyrd fra Folk, der er bekendt med Forholdene. Private Personer kan dog næppe tvinges til at afgive Forklaring angaaende saadanne abstrakte Retssætninger som Vidner, men de maa vistnok kunne forlange at blive betragtede som Sagkyndige, der navnlig kan fordre den højere Godtgørelse, som tilkommer Syns- eller Skønsmænd efter § 211, jfr. særlig dens 3. Stykke.

Naar dansk Ret skal oplyses til Brug under en Proces i Udlandet, kan Parterne af det juridiske Fakultet erholde et Responsum[3]), og ligeledes udsteder Justitsministeriet Attester til saadant Brug, men dog kun, naar det drejer sig om ganske simple og klare Retsregler, f. Eks. om den danske Myndighedsalder eller Enkers Ret til at hensidde i uskiftet Bo. Men det er klart, at vor Lovgivning ikke kan opstille bindende Forskrifter om, hvilke Myndigheder der skal attestere fremmed Rets Indhold til Brug ved vore Domstole, idet de vedkommende Myndigheder i Udlandet muligvis slet ikke vilde indlade sig paa at udfærdige saadanne Attester. Det vil naturligvis altid være det bedste, om man kan faa den fremmede Ret oplyst ved offentlige Myndigheders Erklæring[4]). Men kan en saadan ikke fremskaffes, vil man ogsaa kunne nøjes med andre Oplysninger, der gør Tilværelsen af den fremmede Retssætning plausibel, saaledes fremmede Forfatteres Skrifter, ansete Advokaters Udtalelser og andre troværdige Vidnesbyrd[5]).

B. Men ogsaa visse almindelige Erfaringssætninger kan (som »Oversætninger«) faa Betydning ved Bedømmelsen af de faktiske Forhold under en Proces, f. Eks. at et Stykke Jern, der kastes i Vandet, gaar til Bunds, medens Olie flyder ovenpaa, at Bunden af en Kedel, som der fy-

---

[3]) Fakultetet har dog ikke overfor private Parter nogen Pligt dertil.

[4]) Jfr. Domme i U. f. R. 1901 S. 124, 1881 S. 346, 1875 S. 138, 1878 S. 1034.

[5]) Jfr. »Bemærkning« i U. f. R. 1901 S. 56 ff.

res under, uden at der er tilstrækkeligt Vand i den, let vil revne, at der under visse Omstændigheder vil kunne indtræde Kortslutning paa en elektrisk Ledning, at det er mørkt Kl. 6 om Aftenen i December, at visse Varer plejer at forsendes i en særlig Emballage. Mange af disse Erfaringssætninger er af en saadan Natur, at de tør forudsættes at være kendte af enhver, ialtfald af Folk med den almindelige Dannelse, som Dommeren maa antages at være i Besiddelse af. Men for saa vidt der er Tale om mere specielle Forhold, som f. Eks. forudsætter særlige tekniske Kundskaber eller Kendskab til visse Forretningsforhold, vil det ofte være nødvendigt for Parterne at fremskaffe nærmere Oplysninger om disse, idet Dommeren ikke kan være forpligtet til selv at indhente dem.

Dette maa da ske ved Sagkyndiges Udtalelser, men de formelle Regler, som Loven indeholder om Optagelse af Syn og Skøn, kan ikke i alle Retninger finde Anvendelse her, idet flere af dem forudsætter en »Forretning«, der afholdes med Hensyn til bestemte Genstande, jfr. f. Eks. § 203, 2. Stk., § 211, 3. Stk. Heller ikke kan der med Hensyn til saadanne almindelige Sætninger være Tale om at hjemle en egentlig Vidnepligt, navnlig fordi denne ellers uforholdsmæssig tungt vilde komme til at hvile paa de enkelte, der var i Besiddelse af den særlige Sagkundskab. Der kan næppe heller blive Spørgsmaal om at gøre Antagelsen af en saadan Erfaringssætning afhængig af en Parts Ed, idet denne efter § 306 kun kan have Hensyn til »faktiske Anbringender« eller »Kendsgerninger«, men ikke til de almindelige Sætninger, hvorefter de skal bedømmes; Fastsættelsen af saadanne Almensætninger hører vistnok heller ikke med til de »Spørgsmaal sigtende til Sagens Oplysning«, med Hensyn til hvilke efter § 302 formelig Partsafhøring kan finde Sted.

Hvis Dommeren imidlertid tilfældig skulde sidde inde ogsaa med saadanne Kundskaber eller selv udenretslig have skaffet sig dem for det foreliggende Tilfældes Skyld, maa han være berettiget til at anvende dem ligesom den specielle eller fremmede Ret, som han tilfældigvis maatte kende[6]). Der lader sig nemlig overhovedet ikke fastsætte no-

---

[6]) Spørgsmaalet er omtvistet, men i lignende Retning som i

gen Grænse mellem de almindelige Kundskaber, som Dommeren altid kan forudsættes at have, og de specielle, som særlig maa bibringes ham, endsige noget bestemt Maal for den Kundskab, der maa kræves i det enkelte Tilfælde, og Dommeren vilde altsaa ofte være i Tvivl, om han havde Lov til at anvende sin Kundskab eller ikke. At udelukke Dommeren fra at benytte en Viden, som han virkelig har, er jo i sig selv noget unaturligt, som der maatte anføres særlige Grunde for. Men her vilde tilmed den Kontrol, der skulde opnaas ved at bringe Forholdet ind under Reglerne for det processuelle Bevis, saaledes at der navnlig kun skulde kunne bygges paa Oplysninger, der fremførtes for Retten, sædvanlig viser sig ganske illusorisk, idet dog alt maa bero paa Omstændighederne; snart vil en omhyggelig Oplysning af Forholdet fra Grunden af være nødvendig, snart vil det være tilstrækkeligt paa enkelte Punkter at supplere eller korrigere Dommerens Forestillinger. Hvor der er ikke-juridiske Fagdommere med, som netop besidder en særlig Sagkundskab, vilde det jo ogsaa komme ganske i Strid med Øjemedet for deres Medvirkning at forbyde dem at benytte denne Sagkundskab ved deres Bedømmelse af Sagen.

Det er derfor sikkert det naturligste at betragte Parternes Oplysninger om saadanne almindelige Erfaringssætninger som en Bistand for Dommeren til en Virksomhed, som han i og for sig ikke selv vilde være afskaaret fra at udøve. Dommeren kan derfor heller ikke være udelukket fra enten selv udenretslig at skaffe sig den fornødne Sagkundskab eller at opfordre Parterne til at fremskaffe saadanne sagkyndige Udtalelser. For den borgerlige Retsplejes Vedkommende kunde der vel rejses Tvivl, om ikke den »Forhandlingsmaksime«, der her i Reglen raader, maaske skulde udelukke Dommeren fra en saadan selvstændig Virksomhed. Men denne Tvivl afskæres ved § 283, hvorefter Retten, naar den finder, at »Sagen ikke uden dette kan bedømmes med tilstrækkelig Sikkerhed«, endogsaa kan opfordre en Part til at tilvejebringe egentligt Syn eller Skøn med Hensyn til konkrete Genstande og da saa meget desto mere maa kunne

---

Teksten Friedrich Stein: Das private Wissen des Richters (1893), navnlig S. 95 ff., Hagerup Civilproces I. S. 410—411.

foranledige abstrakte sagkyndige Udtalelser indhentede, jfr. ogsaa som et specielt Tilfælde fra Tiden før Rpl. Forfatterloven (Nr. 72) 1. April 1912 § 6, næstsidste Stk. Paa den anden Side synes netop Bestemmelsen i § 283 at forudsætte, at Retten maa have Lov til at nøjes med sin egen Sagkundskab, naar den finder denne tilstrækkelig til at bedømme Sagen med Sikkerhed.

II. Det er altsaa alene Kendsgerninger, som der bliver Spørgsmaal om at bevise, men det er ikke alle saadanne, der tiltrænger Bevis.

A. For det første maa det naturligvis kræves, at den paagældende Kendsgerning har en vis Betydning (er »relevant«) for Processen, jfr. ogsaa § 352, 1. Stk. i Slutn. Dog behøver denne Betydning ikke at være direkte, men kan ogsaa være af mere indirekte Art, jfr. nærmere i den følgende § om Indiciebeviset.

B. Fremdeles kan et Faktum være saa »notorisk«, d. v. s. saa vitterligt og almindelig bekendt, at der ikke behøves noget Bevis for det. Det vil saaledes gælde om den Kendsgerning, at der er Jernbane fra København til Roskilde, at den politiske Forbindelse mellem Danmark og Norge ophørte i 1814, og vistnok ogsaa, at Unionen mellem Norge og Sverrig oplæstes i 1905, eller at der var Verdenskrig i 1914 til 1919. Undertiden vil et Forhold til en vis Tid eller paa en bestemt Egn kunne anses for notorisk, uden at det gælder for bestandig eller overalt, f. Eks. et Skibs Undergang, en Jernbaneulykke eller en stor Ildebrand. Med Hensyn til saadanne notoriske Kendsgerninger vil man uden Risiko kunne opgive de almindelige Fordringer til Bevis, og et saadant vilde iøvrigt ikke altid være saa helt let at tilvejebringe.

Derimod vil det næppe være tilstrækkeligt, at en Begivenhed er foregaaet i Retten ved en tidligere Lejlighed, uden at Parterne har haft Adgang til at kontrollere den eller i det mindste at udtale sig om den for denne Proces' Vedkommende. Selv om der her foreligger en vis embedsmæssig Viden, bør den kun lægges til Grund, efter at den har været gjort til Genstand for Parternes Kritik[7]). Og endnu mindre

[7]) Jfr. norsk Civilproceslov § 186: »Kjendsgjerninger, som er vit-

kan der være Tale om, at Dommeren skulde kunne bygge paa sin rent private Viden, idet han tager Hensyn til Kendsgerninger, som han tilfældig maatte have erfaret udenfor Retten, f. Eks. ved at have været til Stede ved den Lejlighed, da en Overkørsel fandt Sted. Et saadant Bevis vilde vel i særlig Grad fyldestgøre Umiddelbarhedens Fordringer. Men almindelige Retsplejehensyn kræver, at den umiddelbare Iagttagelse gøres i et Retsmøde eller paa Grundlag af Materiale, der her fremlægges, og som eventuelt (nemlig for saa vidt Bevisumiddelbarheden ikke her er fuldt gennemført) ogsaa kan forelægges Overinstansen, idet Parterne let vilde blive udelukkede fra at øve nogen virkelig Kritik og Kontrol med Hensyn til et paa anden Maade tilvejebragt Bevismateriale, og Overinstansen vilde være ganske ude af Stand til at bedømme det.

C. Endelig antages det som Konsekvens af den Forhandlings- og Dispositionsmaksime, der som Regel gælder i Civilprocessen, at her kun Fakta, der bestrides af Modparten, behøver Bevis, idet de faktiske Momenter, hvis Rigtighed ikke benægtes, uden Bevis lægges til Grund for Dommerens Afgørelse. Angaaende det nærmere herom maa dog henvises til Fremstillingen af den borgerlige Retspleje.

---

§ 21.

Bevisgrund. Bevismidler. Direkte og indirekte Bevis. Lovsformodning.

I[1]). Dommerens Overbevisning om et vist Forhold kan enten være bestemt ved, at han selv har haft Lejlighed til at iagttage det, eller at andre meddeler ham de Iagttagelser, som de har gjort. »Bevisgrunden« kan altsaa enten være Dommerens egen eller andres, ham meddelte Iagttagelse. Umiddelbarhedsgrundsætningens Tanke gør det

---

terlige, eller som retten umiddelbart har iagttat under saken, trænger ikke bevis«.

[1]) Jfr. efter den tidligere Ret Deuntzer: Civilproces S. 205—6, Nellemann: Procesmaade S. 307, 315 ff.

naturligt at anvende den første Iagttagelsesmaade overalt, hvor Forholdene tillader det, saaledes ikke blot, hvor der er Tale om Dokumenter, men ogsaa om mange andre Ting, der kan have Betydning for Sagens Oplysning, f. Eks. en Vareprøve, en Hest eller en Maskine, om hvis Mangler der strides, en fast Ejendom, om hvis Grænser der er Tvist, eller en Lokalitet, hvor en Forbrydelse er blevet begaaet.

Det er imidlertid kun indenfor Strafferetsplejen, at Rpl. ved Kap. 67 har givet Hjemmel for Foretagelsen af en »Besigtigelse« ved Retten selv, eventuelt med Bistand af tilkaldte sagkyndige; en saadan Besigtigelse vil ganske vist ogsaa i Straffesager spille en særlig betydningsfuld Rolle. Et Udtryk for en beslægtet Tanke er det, naar ifølge § 201, 2. Stk., i Straffesager den til et Syn og Skøn fornødne Besigtigelse som Regel skal foregaa under et Retsmøde — der efter Omstændighederne bliver at foretage udenfor det sædvanlige Tingsted —, idet der ogsaa herved gives Retten Lejlighed til umiddelbar Medvirkning.

Hvad den borgerlige Retspleje angaar, indeholder Loven derimod ingen Hjemmel for Rettens egen Besigtigelse[2]), og kun hvor særlige Grunde taler derfor, skal ifølge § 201, 1. Stk., sidste Pkt., den til et Syn eller Skøn fornødne Besigtigelse foretages i et Retsmøde, der da ligeledes kan afholdes udenfor det sædvanlige Tingsted. Herefter synes Loven for Civilprocessens Vedkommende ligesom den hidtil gældende Procesordning nærmest at have ladet Hensynet til Bevisumiddelbarheden paa dette Omraade staa tilbage for Hensynet til at undergive den underordnede Ret den stærkest mulige Kontrol ved at sikre, at der forelægges Overinstansen ganske det samme Grundlag for Bedømmelsen som Underinstansen. Det er derfor noget tvivlsomt, hvor vidt Retten tør bygge paa sin egen umiddelbare Iagttagelse, medmindre dette lader sig forene med det sidstnævnte Hensyn, idet der er Tale om Ting, der kan følge Sagens Akter, navnlig altsaa Dokumenter.

---

[2]) Jfr. derimod f. Eks. om det tyske »Augenschein« C. P. O. § 144 og §§ 371—72 og lignende norsk Civilproceslov § 227: »Granskning foretar den dømmende ret selv, hvis den kan gjøre det uden særlig uleilighet«. Jfr. herved ogsaa P. M. Gertz i U. f. R. 1907 B S. 33 ff.

De egentlige Bevismidler har væsentlig udviklet sig med det andet Tilfælde for Øje, hvor Dommerens Overbevisning skal bestemmes ved andres »Vidnesbyrd« i videre Forstand, saaledes at derunder indbefattes saavel Forklaringer af Parterne som af udenfor staaende Tredjemand. Efter de forskellige Former, hvori disse Udtalelser kan fremtræde, sondrer man mellem forskellige »Bevismidler«. Parternes egne Forklaringer kan saaledes foreligge enten som simple Proceserklæringer eller som egen Tilstaaelse, som Forklaringer afgivne under formelig Afhøring eller som Parts Ed; om den sidste bliver der dog alene Spørgsmaal i borgerlige Sager, ligesom Betydningen af Parternes Udtalelser i det hele er væsentlig forskellig indenfor den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen. En Tredjemands Forklaring kan foreligge enten som egentlig Vidneforklaring eller som Syn og Skøn. Endelig kan saavel Parters som Tredjemands Udtalelser være indeholdte i et Dokument, og da der i flere Retninger gælder særlige Regler herom, er det naturligt at opstille dette som et særligt Bevismiddel. Ogsaa rent mundtlige Ytringer, som udenfor Retten maatte være faldet fra en Part eller Tredjemand, vil der, naar de oplyses for Retten, kunne tillægges nogen Betydning, selv om de ikke indeholder nogen egentlig Udenretstilstaaelse, men der vil kun i ringe Omfang kunne opstilles Regler herom, og de vil derfor i den følgende Fremstilling kun lejlighedsvis blive berørte. I den almindelige Del skal dog kun behandles de Bevismidler, om hvilke der i det væsentlige gælder de samme Regler indenfor den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen, nemlig Vidnebeviset, Syn eller Skøn, jfr. Rpl. Kap. 18 og 19, samt de fleste Spørgsmaal vedrørende Dokumentbeviset.

II. I Stedet for umiddelbart at oplyse det Faktum, som det kommer an paa (»factum probandum«), kan Bevisførelsen ogsaa rette sig mod andre Omstændigheder, hvorfra man kan drage en vis Slutning til det relevante Moment. De Kendsgerninger, hvorfra man slutter, kaldes »Indicier«, og det Bevis, som derigennem tilvejebringes, Indiciebevis eller indirekte Bevis.

I hvilket Omfang dette var hjemlet før Rpl.[3]), var noget tvivlsomt — udenfor de kriminelle Sager, hvor det havde faaet en udtrykkelig Lovordning ved Fr. 8. Septbr. 1841. Men efter Rpl. maa Indiciebevisets fulde Anerkendelse antages som sikker. Det nævnes vel ikke udtrykkelig som Bevismiddel. Men bortset fra, at Lovens Opregning af Bevismidler næppe kan anses for udtømmende, maa det navnlig, ligesom i sin Tid overfor en tilsvarende Slutning fra Chr. V.' Lov[4]), hævdes, at Indiciebeviset overhovedet ikke kan betragtes som et særligt Bevismiddel, idet tværtimod Bevismaterialet fremskaffes ved Hjælp af de sædvanlige Bevismidler som Vidner o. s. v. Det er alene den Maade, hvorpaa dette Materiale anvendes til derfra at drage Slutninger, som er ejendommelig for Indiciebeviset. At det maa anerkendes, følger af den Frihed i Bevisbedømmelsen, som Rpl. medfører, og det faar indenfor Strafferetsplejen en særlig praktisk Betydning paa Grund af den Indskrænkning i Tilstaaelsens Karakter som Hovedbevismidlet, som den nye Ordning fører med sig[5]).

Efter Forholdets Natur kan det ikke nægtes, at der kan tilvejebringes en lige saa stor — ja efter Omstændighederne maaske endogsaa større — Vished gennem en Række Indicier som ved et direkte Bevis. Den Sandsynlighed, der derved fremkaldes, vil dog noget variere efter Omstændighederne. Den kan praktisk set være lig med Vished, saaledes naar man derfra, at en Kvinde føder et Barn, slutter, at hun maa være blevet besvangret af en Mand, eller naar en Person ved at godtgøre sit Alibi beviser, at han ikke har været til Stede paa Gerningsstedet; i saadanne Tilfælde nærmer Forholdet sig forøvrigt stærkt til det direkte Bevis. Men det kan ogsaa blot være en vis Formodning, som derved fremkaldes, f. Eks. naar man derfra, at en Mand har været nærværende paa Gerningsstedet, og at der er opdaget

---

[3]) Jfr. fra den tidligere Ret Deuntzer: Civilproces S. 207—09, Nellemann: Procesm. S. 686—701, 392—95.

[4]) Jfr. Munch-Petersen: Civilproces I. S. 300.

[5]) Jfr. om Indiciebeviset i Nævningesager N. Cohn i Juridisk Tidsskrift 1922 S. 145—170, der som Hovedregel opstiller den Sætning, at det langt mindre kommer an paa Indiciernes Tal end paa de enkelte Indiciers Styrke, og at selv mange svage Indicier

Blodpletter paa hans Tøj, slutter, at han har begaaet et Drab, eller fra hans uhjemlede Besiddelse af stjaalne Koster drager Slutning om, at han har gjort sig skyldig i Hæleri eller Tyveri, jfr. Fr. 8. Septbr. 1841 § 3 Nr. 1 og 3 og § 6, hvis Bestemmelser, som Frdn.'s Regler i det hele, nu kun kan være vejledende, men paa intet Punkt bindende.

Det kan dog omtvistes, om ogsaa Bestemmelsen i Frdn. § 7 er bortfaldet, hvorefter Domstolene, naar Beviset for Forbrydelsen alene er fremskaffet efter Frdn.'s Bevisregler, altid skal være beføjede til at anvende Strafarbejde paa Livstid i Stedet for Livsstraf. Det maa dog vistnok antages. Hvis Frdn. alene gav Regler om Indiciebevis i egentlig Forstand, kunde der vel for denne ekstraordinære Beføjelse for Domstolene gives en Forklaring, der lod sig forene med Grundsætningen om Frihed i Bevisbedømmelsen. Den maatte nemlig da søges i Lovgiverens Frygt for, at Dommerne ellers, naar de, som Forholdet jo er ved det indirekte Bevis, selv bærer det fulde Ansvar for deres Slutnings Rigtighed, kunde vige tilbage for at paalægge den højeste Straf og da uden tilstrækkelig objektiv Grund statuere Frifindelse, og en saadan Frygt vilde maaske ligge særlig nær, naar Nævninger skal træffe Afgørelsen. Men Frdn. omhandler lige saa vel, jfr. særlig §§ 1 og 5, forskellige Tilfælde af direkte, om end efter D. L.'s Regler ufuldstændigt Bevis. Bestemmelsen i § 7 — som forøvrigt nu kun vilde faa praktisk Betydning i de meget faa Tilfælde, hvor Strfl. foreskriver Dødsstraf som absolut Straf — er derfor et Udslag af den forsigtige og betingede Maade, hvorpaa man efter den tidligere Procesordning søgte at skaffe en større Frihed i Bevisbedømmelsen Indpas[5*]), og den maa derfor antages at være faldet bort med den fulde Anerkendelse, som denne Grundsætning nu ved Rpl. har faaet[6]). Naar Nævninger

---

ikke kan opveje den Beviskraft, som ligger i faa men stærke Indicier.

[5*]) Jfr. herved Collegialtid. 1840 Anhang til No. 30 S. CIV til CVI.

[6]) I en Note til en Højesteretsdom i U. f. R. 1920 A S. 550 hævdes der vel en modsat Opfattelse. Det overses imidlertid herved, at Bestemmelsen i Fr. 1841 § 7 har Hensyn til et langt videre Omraade end det egentlige Indiciebevis (indirekte Bevis). Naar der om dette siges, at det »ikke altid vil naa den samme Sik-

træffer Afgørelsen af Skyldspørgsmaalet, vilde det forøvrigt ogsaa ofte være vanskeligt for de juridiske Dommere, der skal fastsætte Straffens Størrelse, at vide, om Nævningerne kun har bygget deres Afgørelse paa Indicier, og at udstrække Bestemmelsens Anvendelse til alle Tilfælde, hvor de fremskaffede Bevismidler ikke kan anses for fuldgyldige, er udelukket, da Modstykket hertil, efter Loven altid fuldgyldige Beviser, overhovedet ikke mere kendes.

Undertiden har Lovgivningen positivt slaaet fast, at et Moment, der i sig selv kun er egnet til ad Slutningens Vej at vække nogen Formodning for den afgørende Kendsgerning, skal være tilstrækkeligt til at konstituere fuldt Bevis for denne. Disse Bestemmelser, der ogsaa fremtraadte som Afvigelser fra den ældre Ordning, og med Hensyn til hvilke det til en vis Grad kan være tvivlsomt, om de vedrører den materielle Ret eller Processen, maa sikkert være opretholdt ved Rpl.[7]). Denne Lovsformodning kan forøvrigt være af forskellig Styrke. Den kan endogsaa være gjort helt »uafbevislig«, hvilket praktisk set vil sige det samme som, at Retsvirkningen knyttes til det indicerende Moment i Stedet for til det Forhold, som det skulde indicere, jfr. saaledes Betalingsstandsningen efter K. L. § 43. I Almindelighed vil Formodningen vel kunne afkræftes, men der vil hertil kræves et positivt Bevis for det modsatte, saaledes efter Fr. 27. Maj 1848 § 11, Veksell. 7. Maj 1880 § 47 og vistnok til Afkræftelse af den Formodning, som bygges paa Sætningen »pater est, quem nuptiae demonstrant«. Indenfor Strafferetten frembyder Lovsformodninger til den tiltaltes Skade særlige Betænkeligheder, idet de kommer i Strid med den moderne Strafferetsplejes Grundsætning »in dubio pro

---

kerhed, som kan naas ved en af Omstændighederne vel støttet, fuldstændig egen Tilstaaelse«, er dette vel sandt. Men dels vil et Indiciebevis efter Omstændighederne kunne være lige saa godt Bevis som en Tilstaaelse, dels vil det direkte Bevis maaske blot bestaa i Vidneforklaringer, der ikke i særlig Grad bærer Paalidelighedens Præg. — Jfr. ogsaa en senere Østre Landsrets Dom (Mehrens Sag) i U. f. R. 1922 S. 963 ff., navnlig S. 969, hvor man fra alle Sider forudsatte, at Fr. 8. Septbr. 1941 § 7 var bortfaldet.

[7]) Jfr. N. Cohn i Juridisk Tidsskrift 1916 S. 379 ff.

reo«. Men vor Straffelov indeholder dog et Eksempel paa en saadan (afbevislig) Lovsformodning, nemlig i §§ 194 og 195 om, at Barnet levede, da det uforsvarlige Forhold blev udvist[8]). I alle disse Tilfælde er Forholdet i Virkeligheden det, at Bevisbyrden vendes om. Med Hensyn til Fr. 27. Maj 1848 § 11 udledes det endvidere af den Fordring, som her stilles om »fuldt Bevis«, at Parten (Ejeren) ikke kan fordre en af ham tilvejebragt Formodning suppleret med Partsed. Ved Fr. 2. Okt. 1754 § 3 er der ligeledes stillet bestemte Beviskrav til den ene Part (her Lejeren). Dette forstaas dog ikke saaledes, at den paagældende Part, der tilsidesætter disse Krav, ubetinget skal have Bevisbyrden for alle de Momenter, der bestemmer hans Retsstilling, men kun saaledes, at han med Hensyn til Asserta angaaende Kontraktens Indgaaelse og Indhold, som det efter almindelige Regler vilde være hans Sag at bevise, maa skaffe fuldt Bevis, saa at der heller ikke her vil være Adgang til at faa Sagens Udfald gjort afhængig af Partsed[9]). Undertiden kan Formodningen kun antages at skulle gælde som Bevis, indtil den svækkes ved visse modbevisende Data fra den anden Parts Side, selv om disse ikke vilde være tilstrækkelige til at konstituere et positivt Bevis. Saaledes er Forholdet vistnok efter K. L. § 22 og § 23 med Hensyn til Kreditors eller Medkontrahentens Viden om Skyldnerens Insolvens, medens det derimod maa antages, at der kræves sædvanligt Bevis, for at Skyldnerens Solvens kan siges at være »oplyst[10]).

---

[8]) Jfr. nærmere Torp: Strafbare Angreb paa Liv og Legeme (3. Opl. 1923) S. 86 ff.

[9]) Jfr. saaledes med Hensyn til Fr. 2. Oktober 1754 § 3 Jul. Lassen: Obligationsrettens spec. Del, Haandbog (1897) S. 184—85, Lærebog, 2. Udg. ved Ussing S. 77.

[10]) Jfr. nærmere herom senere i Skifteretten (dette Værks IV. Bind).

Fælles Bevismidler for den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen.

I. Vidnebeviset.[1])

§ 22.

Om Vidnebeviset i Almindelighed.

Efter almindelig Sprogbrug kan man som Vidne betegne enhver, der forklarer om (»bevidner«) et eller andet. Men det processuelle Begreb om Vidner er betydelig snævrere.

I. A. Til egentlige Vidneudsagn henregnes kun Forklaringer, der afgives mundtlig for selve Retten, derimod ikke skriftlige Udtalelser eller Retten tilstillede Meddelelser om, hvad en Person udenfor Retten har udtalt. Til en fuldstændig Vidneforklaring kræves efter vor Lovgivning undertiden dens Bekræftelse med Ed eller anden højtideliglig Forsikring. Men ifølge det ændrede Indhold, § 186 har faaet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 18, vil der dog kun undtagelsesvis blive Spørgsmaal herom[2]).

B. Det er alene Forklaringer af en Tredjemand og ikke Parternes egne Udtalelser, som henføres til Vidnebeviset. Hverken den sigtede i en Straffesag eller Parterne i en borgerlig Sag kan behandles som Vidner. Den sigtede vil altsaa ikke ved Anvendelse af de §§ 177 og 189 nævnte Midler kunne tvinges til at vidne hverken direkte angaaende sit eget Forhold eller angaaende andre, der maatte være sigtede under samme Sag. Vil man fremtvinge Vidnesbyrd af den sigtede, maa man først tilendebringe Sagen mod ham,

---

[1]) Jfr. om Vidnebeviset i det hele Ørsteds Afhandling i Eunomia IV. S. 165—766.

[2]) Jfr. ovenfor S. 186.

dog vil Edfæstelse af en medskyldig efter § 188, 4) altid være udelukket[3]).

Efter Rpl. kan der vel ogsaa i borgerlige Sager i adskillige Tilfælde blive Spørgsmaal om personlig Afhøring af Parterne, jfr. Kap. 29 og §§ 450 og 451, men denne Partsafhøring er i flere Retninger undergivet andre Regler end Vidneførsel, og der kan navnlig ikke være Tale om at anvende direkte Tvangsmidler for at fremskaffe den, jfr. § 305 og §§ 450 og 451.

Det maa i Almindelighed være den formelle Egenskab af Procespart, som det i saa Henseende kommer an paa. Den, af eller mod hvem Proceskravet fremsættes, maa altsaa være udelukket fra at være Vidne, men ikke den, der blot er Repræsentant for en af Parterne[4]). Saaledes vil en af Parternes Sagfører kunne føres som Vidne i Sagen, for saa vidt han ikke ifølge Bestemmelsen i § 169, 2) særlig maatte være udelukket derfra. Den ansvarlige Indehaver af en Forretning vil som Part i Sagen ikke kunne være egentligt Vidne[5]). Derimod vil der intet være i Vejen for i en Sag med et Aktieselskab eller andet Selskab med begrænset Ansvar at føre et Medlem af dettes Bestyrelse[6]) eller endogsaa den administrerende Direktør[7]) som Vidne.

Den formelle Partsegenskab kan dog ikke ubetinget være afgørende. Hvis det saaledes maa anses for givet, at den vedkommende, skønt Sagen i Virkeligheden slet ikke angaar ham, alene er gjort til Part (maaske blot til »Mandatar«) for at unddrage Modparten hans Vidnesbyrd, bør der sikkert ikke tillægges saadant processuelt Proformaværk nogen Betydning. For saa vidt der paa den anden Side ogsaa efter Rpl. maatte gives Tilfælde, hvor der kan blive Spørgsmaal om »Parts Ed« af Personer, som ikke er Procesparter, maa det i saadanne Tilfælde være udelukket at føre

---

[3]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R. ad § 98 Sp. 74 (388).

[4]) Jfr. U. f. R. 1894 S. 555.

[5]) Jfr. U. f. R. 1902 A S. 29 (som dog nu kun har Betydning, for saa vidt den udelukker Forretningens Indehaver fra at være Vidne, medens han jo efter Rpl. godt kan afhøres som Part).

[6]) Jfr. U. f. R. 1898 S. 505, 825.

[7]) Jfr. Højesteretsdomme i U. f. R. 1908 S. 50, 1916 S. 16, samt Vidnekammerkendelse i 1914 S. 476.

dem som Vidner[8]). Er der ifølge subjektiv Kumulation flere Parter i en borgerlig Sag, kan Muligheden for at føre dem som Vidner for eller imod hinanden næppe være udelukket, ialtfald for saa vidt Søgsmaalet i Forhold til de forskellige Parter ikke hviler paa ganske samme Grundlag[9]), jfr. om Vidneed af medskyldige i den samme retsstridige Handling § 188, 4).

II. Med Hensyn til Genstanden for Vidnebevis gælder væsentlig det samme som om Genstanden for Bevis overhovedet[10]). Saaledes kan kun Fakta af en vis juridisk Relevans[11]) være Genstand for egentlig Vidneførsel. I Almindelighed maa den, der skal føres som Vidne, selv have iagttaget det paagældende Faktum, men der kan dog ogsaa finde Vidneførsel Sted f. Eks. om, at et vist Slægtskabsforhold altid har været antaget i Vidnets Kreds, og et Vidne kan i det hele ikke være udelukket fra at forklare om Forhold, som det kun har hørt af andre, skønt der sjældent vil kunnne tillægges en saadan Forklaring synderlig Betydning som Bevis[12]). Ikke blot positive Kendsgerninger kan bevidnes, men ogsaa negative, f. Eks. at ved en bestemt Lejlighed en vis Ytring ikke er faldet.

Derimod kan en egentlig juridisk Bedømmelse af det faktiske Forhold ikke ske ved Vidneforklaring[13]). Det samme gælder om en Bedømmelse i Henhold til almindelige Erfaringssætninger eller Oplysning om saadanne Sætningers Indhold. Dette vil vel kunne ske ved Folks Udsagn, men disse kan ikke betragtes som egentlige Vidneforklaringer, og navnlig kan der ikke af Vidnepligten udledes en almindelig Forpligtelse til at afgive Oplysning om saadanne Erfaringssætninger eller foretage en Bedømmelse i Henhold til dem, men dertil maa altid kræves en særlig Udmeldelse (som »Syns- eller Skønsmænd«) fra Rettens Side. Derimod vil Vidneførsel angaaende bestemte Fakta ikke være udelukket, fordi deres

---

[8]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Dom i U. f. R. 1888 S. 645.
[9]) Jfr. H. R. D. i U. f. R. 1893 S. 160.
[10]) Jfr. ovenfor S. 187 ff.
[11]) Jfr. H. R. D. i U. f. R. 1907 S. 989.
[12]) Jfr. U. f. R. 1882 S. 1012.
[13]) Jfr. U. f. R. 1900 S. 793 (H. R. D.), 1894 S. 897.

Konstatering maatte forudsætte en vis Sagkundskab[14]) og maaske ogsaa en vis juridisk Kundskab. Men en anden Sag er, at man med Hensyn til Forhold, som foreligger endnu under Processen, eller naar der tidligere har været Opfordring og Lejlighed[15]) til at sikre sig Beviset, i Reglen ikke vil nøjes med et blot Vidnesbyrd, men vil kræve Optagelse af et formeligt Syn eller Skøn, og et saadant vil altid være nødvendigt, for at den paagældende skal blive forpligtet til at foretage en mere indgaaende Undersøgelse af den Genstand eller det Forhold, som skal oplyses, idet en saadan Forpligtelse ikke er indbefattet i den almindelige Vidnepligt, jfr. dog herved § 179.

---

§ 23.

Udelukkelsesgrunde for Vidner.

I. A. Der er ikke ved Rpl., saaledes som tidligere i et vist Omfang ved D. L. 1—13—15 til 19 og særlig med Hensyn til Ægteskab ved Pl. 16. Septbr. 1778, hjemlet nogen absolut Udelukkelse af Personer fra at være Vidner af Grunde, der er hentede enten fra disses personlige Egenskaber eller deres Forhold til Sagen og dens Parter.

Dog maa det underforstaas som selvfølgeligt, at naar det er givet, at Vidneførslen vilde være uden enhver Betydning, f. Eks. hvor Talen er om et spædt Barn eller om en Person, der som Følge af Sindssygdom er ude af Stand til at give nogensomhelst fornuftig Forklaring, maa Vidneafhøring være udelukket. Af den Omstændighed, at saadanne Personer omfattes af 1) og 2) i § 188, som alene udelukker Bekræftelse, kan ikke sluttes, at de altid skulde have Adgang til at afgive en ubekræftet Forklaring, idet Lovens Undladelse af at udstede noget udtrykkeligt Forbud herimod finder sin naturlige Forklaring i Tilfældets ret upraktiske Karakter, medens paa den anden Side Afhøring af saadanne Personer ligefrem vilde kunne være krænkende for Retsplejens Værdighed.

---

[14]) Jfr. U. f. R. 1878 S. 245. Jfr. om Modsætningen til Syn og Skøn nedenfor S. 244—6.

[15]) Jfr. U. f. R. 1904 A S. 427, 1992 S. 683, cfr. 1904 A S. 636, 1902 A S. 167, 1900 S. 741, 1878 S. 180.

B. Som berørt, er ved § 188 visse Personer udelukkede, vel ikke fra at aflægge Vidneforklaring, men fra at bekræfte denne med Ed eller anden højtidelig Forsikring. Grunden hertil er dels et Hensyn til Edens Hellighed, dels den Betragtning, at Bekræftelsen paa Grund af Manglen af visse personlige Forudsætninger ikke kan antages at ville have den Virkning til at styrke Vidnesbyrdets Paalidelighed, som Lovgiveren dermed tilsigter.

a. For det første er en saadan Bekræftelse absolut udelukket med Hensyn til:

1) Børn under 15 Aar,

2) sindssyge og aandssvage, ved Loven nærmere bestemt som »Personer, hvis Aandsevner skønnes at være saa mangelfuldt udviklede eller saa svækkede eller forstyrrede, at Edfæstelse (eller anden højtidelig Bekræftelse, jfr. §'ens sidste Stk.) vilde være betydningsløs«,

3) Personer, som er under Tiltale for eller fundne skyldige i Mened,

4) Personer, der er dømte som skyldige eller medskyldige i den Handling, som er Sagens eller Undersøgelsens Genstand. Ved det sidste Udtryk (»Undersøgelsens«) sigtes særlig til Straffesager, men Bestemmelsen omfatter ogsaa skadegørende Handlinger, der alene medfører Erstatningsansvar.

b. Fremdeles kan Retten (men den behøver det altsaa ikke) nægte Bekræftelse af Personer, hvis Vidnesbyrd af visse Grunde skønnes at være i særlig Grad upaalideligt. Saadanne Grunde kan enten hidrøre fra Vidnets Person, saaledes dets forbryderske Vandel eller dets Aandstilstand paa den Tid, Erfaringen skal være gjort, eller skyldes dets Stilling til Sagen, f. Eks. Interesse i denne, eller til Parterne, f. Eks. nært Slægtskab. Disse i Loven anførte Grunde er dog ikke udtømmende, idet der udtrykkelig tilføjes »eller andre lignende Grunde«. Saaledes kunde vistnok efter denne Bestemmelse Bekræftelse ogsaa undlades overfor Personer, om hvilke et stærkt umoralsk Forhold var oplyst, selv om det ikke udgør en Forbrydelse, eller som efter den Tid, da Erfaringen skulde være gjort, har lidt et Erindringstab, selv om deres Aandsevner ellers ikke kan siges at være svækkede. Derimod kunde næppe den Om-

stændighed, at Vidnets Forklaring efter dets hele Optræden for Retten gør et upaalideligt Indtryk, være tilstrækkelig til at udelukke det fra Bekræftelsen, idet et saadant almindeligt Indtryk ikke kan stilles i Klasse med de objektive Grunde, som § 188 opstiller. Denne Begrænsning har imidlertid tabt sin Betydning ved den ændrede Skikkelse, § 186 har faaet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 18, idet derefter Bekræftelse overhovedet kun skal ske, naar (nogen af Parterne forlanger det og) »Retten finder det paakrævet«.

C. I visse Tilfælde, jfr. § 187, 1. Stk., og nærmere nedenfor, hjemler Loven, at Bekræftelsen i Stedet for ved Ed sker ved en »højtidelig Forsikring«. Det er nu givet, at Vidnet i disse Tilfælde kan begære sig fritaget for Edsaflæggelse. Derimod kan det omtvistes, hvor vidt Vidnet er udelukket fra at aflægge saadan Ed, naar det selv ønsker det.

Udtryksmaaden »I Stedet for Ed træder ...« tyder nærmest paa en saadan Udelukkelse. Dette maa vistnok ogsaa fastholdes, for saa vidt angaar det ene af de i Bestemmelsen omhandlede Tilfælde, at Vidnet hører til et Trossamfund, der ikke tillader sine Medlemmer at aflægge Ed efter nogen af de gældende Edsformularer. Selv om Vidnet maatte erklære, at det alligevel ikke har noget imod at aflægge saadan Ed, bør denne ikke modtages, idet Lovgivningens Hovedsynspunkt er, at der i dette Tilfælde mangler den almindelige Garanti for Edens Betydning. Dette antoges ogsaa at gælde efter den tidligere Procesordning[1]).

For saa vidt der derimod alene er Tale om individuelle religiøse Grunde for Vidnet, idet der, skønt det hører til et Trossamfund, hvis Medlemmer kan aflægge Ed, foreligger Erklæring fra Vidnet om, at det ifølge sin religiøse Tro ikke kan aflægge Ed, eller om, at det ikke har nogen religiøs Tro, maa Lovgiverens Hovedmotiv antages at have været at befri Vidnet for at komme i Strid med sin re-

---

[1]) Jfr. Civilproces I. S. 327. — Efter en norsk Lov af 10. Maj 1893, jfr. nu ogsaa Civilprocesl. § 219, antages i saadanne Tilfælde ogsaa altid en Forsikring paa Ære og Samvittighed at skulle træde i Stedet for Eden, jfr. Hagerup: Civilproces II S. 63, Straffeproces I. S. 441.

ligiøse Overbevisning, og Formodningen maa derfor være for en Ordning, der alene hjemler Fritagelse.

I det ene af de nævnte Tilfælde, nemlig hvor Vidnet har afgivet Erklæring om, at det ifølge sin religiøse Tro ikke kan aflægge Ed, følger nu en saadan Ordning allerede deraf, at den Erklæring herom, som Vidnet engang har afgivet, sikkert ikke kan anses for bindende. Naar da Vidnet nu for Retten erklærer, at det intet har imod at aflægge Eden, betyder det praktisk set det samme, som at dette ikke længere kommer i Strid med dets religiøse Overbevisning. Hvad det andet Tilfælde angaar, at Vidnets Erklæring er gaaet ud paa, at det ikke havde nogen religiøs Tro, maa Vidnet ved at frafalde denne Erklæring kunne faa Adgang til Edsaflæggelse. For saa vidt det derimod stadig fastholder Erklæringen, kan det næppe tilstedes det alligevel at aflægge Eden, naar det maatte ønske det eller være villig dertil, idet der i dette Tilfælde kan siges at være noget forargeligt i, at det aflægger en Ed, som ifølge dets udtalte Standpunkt maa anses for betydningsløs for det, og ogsaa Lovens Motiver ses at have lagt nogen Vægt paa dette Synspunkt[2]).

II. Ved Siden af de anførte Grunde, der vækker Tvivl om Vidnernes Troværdighed eller om Edens Betydning for dem og for saa vidt kan siges at angaa deres »Habilitet« som Vidner, anerkendes der ved Rpl. ligesom allerede efter den tidligere Procesordning, en Række Omstændigheder, der kan udelukke Personer, som der intet er at sige paa, fra at aflægge Vidnesbyrd. Da dette saaledes ikke skyldes mulige personlige Mangler hos dem, men alene Hensynet til Tredjemand, private eller det offentlige, som derved kunde forurettes, betegnes disse Personer ofte med et fra Civilretten hentet Udtryk som »inkompetente Vidner«. Reglerne herom indeholdes særlig i § 169.

A. Nærmest af Hensyn til bestemte private Personer er en saadan Udelukkelse fra Vidnesbyrd foreskrevet for:

1) Folkekirkens og anerkendte Trossamfunds Præster om det, som i Skriftemaal eller iøvrigt i deres Egenskab af

---

[2]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R., Sp. 73 (387—8).

Sjælesørgere maatte være dem betroet. I Tvivlstilfælde bør Præsten sørge for at komme paa det rene med, om det er i hans Egenskab af Sjælesørger, at Meddelelsen sker til ham[3]); Formodningen maa dog siges at være derfor.

2) I Straffesager skal Forsvarere være udelukkede fra at aflægge Vidnesbyrd angaaende, hvad der er betroet dem i denne deres Egenskab, og i borgerlige Sager Sagførere angaaende det, som de ved Partens Fortrolighed har erfaret i en Sag, der har været betroet dem til Udførelse, eller hvori deres Raad har været søgt.

I Straffesager gælder altsaa Udelukkelsen kun for Forsvarere, ligegyldigt om de er valgte eller beskikkede, men en Sagfører er ellers ikke udelukket fra at aflægge Vidneforklaring om et kriminelt Forhold, der maatte være betroet ham af en Klient. Det almindelige Forbud mod Sagføreres Vidnesbyrd har nemlig, ligesom den tidligere Fr. 19. Juli 1793, hvis Bestemmelse Rpl. væsentlig kun gentager, alene Hensyn til borgerlige Sager. Det finder fremdeles kun Anvendelse, for saa vidt Sagføreren selv fører den paagældende Retssag (saaledes maa »Sag« forstaas), eller han har været konsuleret i Anledning af en verserende eller truende Proces angaaende det samme Forhold, selv om han maaske nu ikke mere er Partens Sagfører[4]), og den udelukker kun Sagføreren fra at forklare om, hvad han ved Partens Fortrolighed har erfaret[5]); ogsaa Sagførerens Medhjælpere, som bistaar ham med Udførelsen af Retssager og saaledes faar noget betroet af Klienten eller faar Kundskab om, hvad denne i Sagen har betroet deres Principal, maa være udelukkede fra at aflægge Vidnesbyrd herom[6]). Derimod vil en Sagfører og hans Personale f. Eks. godt kunne føres som Vidne om, hvad der ved en Kontrakts Oprettelse er forefaldet[7]).

3) Fremdeles er det, ligeledes i Overensstemmelse med

---

[3]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R., Sp. 75 (390).

[4]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1901 S. 807, 1877 S. 1214.

[5]) Jfr. U. f. R. 1875 S. 735, 1910 S. 897.

[6]) Jfr. U. f. R. 1884 S. 652.

[7]) Jfr. U. f. R. 1896 S. 829, 1907 S. 518 og særlig om sønderjydske Notarers Vidnepligt Dom i U. f. R. 1921 S. 267.

den hidtil gældende Ret[8]), forbudt de ved Fødselsstiftelsen i København — i Stedet herfor er traadt Rigshospitalets Fødeafdelinger — ansatte Læger, Jordemødre og andre, der er knyttede til den som Embedsmænd eller Betjente eller blot kaldsmæssigt virker ved den[9]), f. Eks. som medicinske Studerende eller Jordemoderelever, at aflægge Vidnesbyrd angaaende de Kvinders Svangerskab og Barnefødsel, som forløses paa Stiftelsen. Men der gøres dog Undtagelse herfra, for saa vidt det ved Vidnesbyrd tilsigtes at oplyse, om Drab eller anden strafbar Handling, f. Eks. Forsøg paa Fosterfordrivelse, er begaaet mod Barnet[10]).

Under Forhandlingerne om Loven (Nr. 130) af 27. Maj 1908 om Børn udenfor Ægteskab blev der rettet stærke Angreb paa denne Bestemmelse, som særlig formentes at komme i Strid med ethvert Barns Ret til at kende sine Forældre. Resultatet af disse Angreb blev dog kun Bestemmelsen i Lovens § 12, hvorved der gives Barnet eller dets Værge Ret til at faa Bevis meddelt fra Fødselsstiftelsen om, hvem Moderen er, og det i Forbindelse dermed paalægges Stiftelsen med Hensyn til enhver paa denne fødende Kvinde at sikre sig Bevis for, hvem hun er. Men der er derved sikkert ikke hjemlet Barnet eller dets Værge nogen Adgang til at føre Fødselsstiftelsens Personale som Vidner for at faa dette Punkt oplyst[11]), idet en saadan Vidneførsel let vilde medføre en almindelig Offentliggørelse angaaende de paagældende Kvinders Forhold, som ganske vilde komme i Strid med Hovedreglens Øjemed.

Bortset fra dette Forhold er der ikke for Læger hjemlet nogen Udelukkelse eller Fritagelse for at aflægge Vidnesbyrd om, hvad de i deres Praksis har erfaret eller faaet betroet, skønt vægtige Grunde taler derfor, og ogfaa flere fremmede Lovgivninger anerkender en saadan Ordning. For Apotekere var der ganske vist ved den gamle Forordn. 4. Decbr. 1672 § 24 foreskrevet en vis Hemmeligholdelsespligt, og denne maatte sikkert analogisk overføres paa Lægerne.

---

[8]) Den støttedes paa to Reskripter af 13. Marts 1750 og 6. Januar 1764.

[9]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R., Sp. 76 (390).

[10]) Jfr. ogsaa et særligt Tilfælde i U. f. R. 1921 S. 865.

[11]) Jfr. herved Bentzon: Familieret. 2. Udgave S. 334.

Men efter den tidligere Ordning antoges der ikke heraf at kunne udledes en Udelukkelse fra eller en Fritagelse for den almindelige Vidnepligt, men kun en vis Diskretionspligt[12]), og denne Ordning har det ved Rpl. netop været Meningen at slaa fast[13]). Den anførte Bestemmelse i Fr. 1672 er forøvrigt ophævet ved § 39, 2. Stk., i Apotekerl. (Nr. 132) 29. April 1913, som i § 10 vel paalægger Apotekeren og Personalet at hemmeligholde, hvad de maatte erfare eller formode om den Sygdom, for hvilken Lægemidlet er foreskrevet, men netop gør Undtagelse i Tilfælde, hvor Vidnepligt følger af den almindelige Lovgivning. Ligeledes forbyder Instr. (Nr. 85) 31. Marts 1915 § 13 vel Jordemoderen at aabenbare, hvad hun i sin Virksomhed som Jordemoder kommer til Kundskab om, men Forbudet gælder kun mod »ubeføjet« Aabenbarelse, og som saadan vil det sikkert ikke blive anset, at hun gør det ifølge den hende paahvilende Vidnepligt. —

Det siges i Begyndelsen af § 169, at det kun er »mod dens Ønske«, som har Krav paa Hemmeligholdelse«, at Vidnesbyrd ikke maa afkræves de under 1) til 3) nævnte Personer; saaledes vil der intet være til Hinder for, at en Sagfører af sin Mandant føres som Vidne om, hvad denne har betroet ham. Dette Ønske behøver dog ikke at være udtrykkelig udtalt, men vil ofte kunnne udledes allerede deraf, at Udelukkelsen maa antages at være i den paagældendes Interesse, og omvendt vil det undertiden af Omstændighe-

---

[12]) Jfr. saaledes U. f. R. 1904 B S. 22 (H. R. D.), jfr. 1903 A S. 173 og 1902 A S. 348. — Jfr. om dette Spørgsmaal endvidere en Afhandling af E. Olrik om Lægens Tavshedspligt i U. f. R. 1905 S. 197—239, som ogsaa indeholder udførlige Oplysninger om fremmed Ret (ogsaa kommet som Særtryk), et Skrift af V. Byrdal om Lægens Vidnepligt (1906), Foredrag af H. Munch-Petersen paa Dansk Kriminalistforenings ottende Aarsmøde (ogsaa trykt i »Tilskueren« for 1911) og dertil knyttet Diskussion i Forhandlingerne paa dette Møde S. 5—52. — Hvad fremmed Ret angaar, er Vidneudelukkelse- eller Fritagelse for Læger ikke anerkendt efter svensk eller engelsk Ret, men derimod efter norsk Ret, jfr. Straffeprocesl. § 178, Civilprocesl. § 205, tysk C. P. O. § 380, 5), Strafprozessordn. § 52, 3., fransk Code penal art. 378. I Øsrig er Vidnefritagelse hjemlet Læger ved Civilprocesordningen § 321,3., men ikke efter Straffeprocesordningen.

[13]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R., Sp. 75—76 (390).

derne kunne sluttes, at det ikke strider mod den paagældendes Ønske, at Vidnesbyrd aflægges, selv om en udtrykkelig Erklæring fra vedkommende ikke længer eller ikke for Tiden kan faas[14]). Den paagældendes Død vil forøvrigt kunne bevirke, at hans »Krav paa Hemmeligholdelse« ikke længer kan anerkendes, idet det særlige Hensyn til ham personlig, som maatte have motiveret det, derved kan være faldet bort.

Endvidere skal Reglerne ikke komme til Anvendelse i Straffesager, naar Retten skønner, at det for at forebygge, at nogen urettelig domfældes, er magtpaaliggende, at det paagældende Vidnesbyrd aflægges. Dog skal i saa Fald Vidnesbyrdet aflægges for lukkede Døre og ikke udstrækkes ud over det for Øjemedet nødvendige. Ved Ordet »magtpaaliggende« er det antydet, at kun en Domfældelse af en vis Betydning, saa at den kan opveje de Hensyn, der har motiveret Hovedreglen, kan bevirke Undtagelse fra denne[15]).

Endelig maa man ved de under 1) og 2) anførte Tilfælde underforstaa den almindelige Forpligtelse, som Strfl. § 109 hjemler til eventuelt at gøre Anmeldelse for at forebygge visse grovere Forbrydelser[16]); en lignende Begrænsning var ogsaa efter den ældre Ret udtrykkelig gjort med Hensyn til Præsten ved D. L. 2—5—20.

B. Nærmest af Hensyn til det offentlige fastsætter endvidere § 169 Forbud mod at kræve Vidnesbyrd af Embeds- og Bestillingsmænd eller andre, som handler i offentligt Hverv, f. Eks. Rigsdagsmænd, angaaende hvad der ifølge dette er dem betroet eller kommet til deres Kundskab, for saa vidt Lov eller anden Forskrift paalægger dem Tavshedspligt.

a. Under denne Bestemmelse gaar for det første Vidneførsel angaaende, hvad de saaledes har erfaret om offentlige Anliggender. Eksempler paa, at Loven med Hensyn til saadanne paalægger Tavshedspligt, har man i Rpl. § 895, 4. Stk., hvorefter Nævningerne skal iagttage Tavs-

---

[14]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R., Sp. 75 (389—90).
[15]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R., Sp. 76 (390).
[16]) Jfr. det anf. Sted i Motiverne.

hed om Raadslagningen og Afstemningen, og det samme maa vistnok underforstaas ved Bestemmelsen i § 214, 2. Stk., om at Dommernes Voteringer skal foregaa uden Tilhørere. Med Hensyn til den tvungne Mægling ved Forligskommissionen, som foregaar for lukkede Døre, er det ved § 273 udtrykkelig forbudt at udstede Attester eller føre Vidner om, hvad der af Parterne tilstaas eller foreslaas under Mæglingen, medmindre det vedtages af begge Parter og udgør Punkter af Forliget. Dette Forbud rammer dog ikke blot Mæglerne, men ogsaa Parterne selv.

Tavshedspligten kan imidlertid ogsaa være hjemlet ved »anden Forskrift«. Denne vil f. Eks. kunnne være en administrativ Bestemmelse eller en Forskrift i et Rigsdagstings Forretningsorden. Men den behøver overhovedet næppe at være udtrykkelig, men vil i mange Tilfælde kunne underforstaas som selvfølgelig. Dette gælder saaledes om, hvad der foregaar i Møder i kommunale Forsamlinger, som holdes for lukkede Døre[17]), og vil efter Omstændighederne ogsaa kunne finde Anvendelse paa fortrolige Forhandlinger, der plejes mellem Medlemmerne af saadanne offentlige Forsamlinger indbyrdes[18]).

Forbudet mod Vidneførsel bortfalder dog, naar vedkommende overordnede Myndighed eller, for Rigsdagsmænds Vedkommende, saavel Tingets Formand som Regeringen samtykker i, at de afhøres[19]); men dette kan da kun ske paa de Betingelser og i det Omfang, som Samtykket angiver.

b. I Modsætning til de sidste Kommissionsudkast[20]), men i Overensstemmelse med Kommissionsudkastet af 1877 til den borgerlige Retspleje[21]), har imidlertid Rpl. udstrakt Forbudet mod Vidneførsel ogsaa til private Anliggender, som de paagældende i deres offentlige Virksomhed maatte have erfaret, for saa vidt der desangaaende paahviler

---

[17]) Jfr. U. f. R. 1888 S. 260.

[18]) U. f. R. 1898 S. 161.

[19]) Jfr. Knud Berlin: Statsforfatningsret I. 2. Udg. S. 397, Dom i U. f. R. 1893 S. 1244.

[20]) t. B. R. § 146, S. R. P. § 99.

[21]) § 207, cfr. derimod Udk. til S. R. 1876 § 130.

dem Tavshedspligt. En saadan er f. Eks. paalagt Funktionærerne ved Telegraf-, Telefon- og Postvæsnet ved L. (Nr. 84) 11. Maj 1897 §§ 17 og 18, jfr. L. (Nr. 99) 19. April 1907 § 5, L. (Nr. 288) 9. Maj 1919 § 9, og forskellige Lignings- og Skattemyndigheder ved L. (Nr. 110) 18. April 1910 § 31 og L. (Nr. 149) 10. April 1922 § 44[22]). Til en vis Grad hører ogsaa den ovenfor anførte Bestemmelse i Rpl. § 273 om Hemmeligholdelse af, hvad der er foregaaet i Forligskommissionen, herhen.

Skønt Forbudet mod Vidneførsel i disse Tilfælde umiddelbart nærmest skyldes et Hensyn til private Personer, hvis Interesse ved Forbudet kunde krænkes, er der dog ikke tillagt disse nogen selvstændig Ret til at fordre Hemmeligholdelsen opretholdt, men Afgørelsen beror ogsaa her paa »vedkommende overordnede Myndigheds« Bestemmelse. En anden Sag er, at denne selvfølgelig vil tage et væsentligt Hensyn til de private Ønsker og f. Eks. ikke let vil modsætte sig et Brud paa Telegramhemmeligheden, naar baade Afsenderen og Modtageren af det paagældende Telegram samtykker deri. Parterne maa altid selv antages at have Ret til at faa et afsendt eller modtaget Telegrams Indhold oplyst.

At en Privatmand har faaet noget betroet »under Tavsheds Løfte«, kan derimod i intet Tilfælde afskære Vidneførsel derom.

C. I de Tilfælde, hvor det ved Loven er forbudt Personer, der har overværet Retsmøder, at fremkomme med nogensomhelst, selv rent privat, Meddelelse derom, jfr. ovenfor S. 147, maa det ogsaa være udelukket at føre dem som Vidner derom, idet Lovens Forbud ellers altfor let kunde omgaas. Hvis Loven derimod alene forbyder offentlig at fremkomme med Meddelelser derom, kan det deraf næppe sluttes, at Vidneførsel skal være udelukket, idet et saadant Forbud skyldes særlige Grunde, som ikke fuldt ud passer, hvor der blot er Spørgsmaal om at føre dem som Vidner desangaaende. —

For saa vidt et Vidnes Inkompetence beror paa et faktisk Moment, f. Eks. om det har faaet det paagældende For-

---

[22]) Jfr. tidligere Vidnekammerkendelse i U. f. R. 1913 S. 89.

hold betroet som Sjælesørger eller som Sagfører eller har erfaret det i sin Embedsvirksomhed, maa der kunne afkræves det Vidneforklaring derom.

Staar det imidlertid fast, at en saadan Inkompetencegrund foreligger, gælder det ikke blot, som det siges i Begyndelsen af § 169, at Vidnesbyrd »ikke maa afkræves«. Men ifølge §'ens sidste Stk. skal Retten paa Embeds Vegne saa vidt muligt forebygge, at Vidnesbyrd modtages, selv om det frivillig tilbydes. Hvis altsaa f. Eks. en Defensor, for hvem Sigtede har aflagt en Tilstaaelse, som han straks har fortrudt, frasiger sig Defensoratet og melder sig som Vidne, maa han afvises[23]). Naar det paa Forhaand er klart, at Vidneførslen vil komme i Strid med Lovens Regler, bør ikke engang nogen Indkaldelse udstedes.

Hvis imidlertid Vidneførsel til Trods for en Udelukkelsesgrund har fundet Sted, kan der næppe ubetinget ses bort fra det derved fremkomne Bevis, hvad der ogsaa ifølge den almindelige Frihed i Bevisbedømmelsen har Formodningen imod sig[24]). Men hvis det netop er en af Sagens Parter, hvis Krav paa Hemmeligholdelse derved er blevet krænket, maa han vistnok kunne forlange Oprettelse paa den Maade, at der ved Bedømmelsen af Beviset ses bort fra det[25]). —

Bestemmelserne i D. L. 1—13—21 og 22 om Forældelse af Vidneførsel maa antages at være bortfaldet ved Rpl.[26]).

---

§ 24.

Vidnepligten.

I. Vidnepligten, der paahviler Borgerne i Almindelighed, gaar efter sit Indhold ud paa at møde personlig og, eventuelt under Ed eller anden højtidelig Bekræftelse,

---

[23]) Jfr. Motiverne t. K. U. t. S. R., Sp. 75 (389).

[24]) Jfr. tildels Mot. t. K. U. t. S. R., Sp. 75 (389)

[25]) Jfr. fra den tidligere Ret tildels U. f. R. 1879 S. 768 (det siges dog her S. 777 kun, at der ikke vil kunne tillægges en Sagførers Vidneforklaring »nogen videre« Betydning, da den er afgivet mod Forbudet i Fr. 19. Juli 1793).

[26]) Jfr. RR. Nr. 30 i U. f. R. 1920 B S. 233.

at aflægge Forklaring for Retten, jfr. Rpl. § 168 og § 186, som den er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 18.

A. For hvilken Ret Forklaringen skal finde Sted, afgøres efter de tidligere[1]) fremstillede Regler om Bevisumiddelbarhed og -Middelbarhed, jfr. navnlig Rpl. §§ 171 og 172, som disse er ændrede ved Tillægsl. 3. Juni 1919 §§ 7 og 8. Heraf fremgaar, at Vidnet altid er forpligtet til at møde i den Underretskreds, hvor det bor eller opholder sig, men at der endvidere i mange Tilfælde paalægges det en Forpligtelse til at give Møde for en Ret udenfor denne Kreds.

Det maa dog sikkert herved være underforstaaet, at den paagældende overhovedet har sit Værneting her i Riget, saaledes at Udlændinge i Betydning af Personer, der har deres Bopæl eller, hvis de ingen fast Bopæl har, deres Opholdssted i Udlandet, ikke lovligt vil kunne indkaldes for nogen Ret her i Landet, men eventuelt maa føres som Vidner paa deres Hjemsted efter Reglerne i Rpl. § 174, sidste Stk., og § 296. Denne Ordning følger forøvrigt ogsaa af, at de retslige Tvangsmidler, som kan bringes til Anvendelse overfor modvillige Vidner, i de fleste Tilfælde vil være udelukkede overfor saadanne Udlændinge.

Endvidere medfører statsretlige Hensyn, at Kongen, som overhovedet ikke er undergivet nogen Jurisdiktionsmyndighed, heller ikke kan indkaldes som Vidne for nogen Ret, og i § 877, 4) forudsættes Bestemmelsen i D. L. 1—2—1 opretholdt, hvorefter Medlemmer af Kongehuset heller ikke som Vidner vil kunne tvinges til at møde for de sædvanlige Domstole. Endelig følger det af folkeretlige Hensyn, jfr. ogsaa Forudsætningen i § 877, 4), at Personer, der har Eksterritorialitetsret, ikke vil kunne tvinges til at give Møde for de danske Retter.

Angaaende Militære bestemmer § 173, at de er pligtige at aflægge Vidnesbyrd for de borgerlige Domstole efter de almindelige Regler; dette maa forøvrigt anses for en Selvfølge efter Bortfaldet af de særlige militære Retter ved L. (Nr. 542) 4. Oktbr. 1919 § 1.

B. Vidnepligten medfører en Forpligtelse til at give

[1]) Jfr. ovenfor S. 170 ff.

personligt Møde for Retten. Naar Vidneførslen foregaar for den dømmende Ret, paahviler der ogsaa Vidnerne en vis Pligt til at blive til Stede efter Afhøringen, jfr. § 176. Hvis Vidnet ved Sygdom er forhindret fra at møde, maa Retten kunne holdes udenfor dens sædvanlige Sted, f. Eks. hjemme hos Vidnet eller paa Hospitalet, hvor Vidnet ligger. Dette, der antoges at gælde efter den tidligere Procesordning, jfr. L. 19. Febr. 1861 § 35, er ogsaa forudsat ved Rpl. § 357, 3. Stk. (»naar Vidnets Helbredstilstand kræver Afhøring paa et særligt Sted«). Afhøring maa dog naturligvis altid være udelukket, hvis den vilde kunne medføre Fare for Vidnets Helbred.

For saa vidt Embedsmænd under en Sag skal afgive Oplysning om, hvad de i Embeds Medfør har erfaret, maa det vistnok ligesom efter den tidligere Procesordning antages, at de i Reglen kan nøjes med at fremsende skriftlige Erklæringer, navnlig Udskrifter af deres Embedsprotokoller, idet de ellers vilde blive besværede ganske uforholdsmæssig. Kun under særlige Omstændigheder, f. Eks. naar Protokollerne er tilintetgjorte, eller der netop er rejst Tvivl om deres Rigtighed, vil der kunne blive Spørgsmaal om at forlange, at Embedsmanden selv skal give Møde og aflægge Forklaring[2]).

C. Ifølge § 168 skal Vidnets Forklaring angaa, »hvad der med Hensyn til Sagen eller Undersøgelsens Genstand er ham bekendt«. Herved maa imidlertid underforstaas de Begrænsninger, der, efter hvad der paa et tidligere Sted er udviklet[3]), overhovedet gælder med Hensyn til Bevisførelsens og særlig Vidneførslens Genstand.

Saaledes er Vidnet i Reglen kun forpligtet til at forklare om, hvad det ifølge tidligere gjort Iagttagelse eller Erfaring véd. Dog er ifølge § 179 Vidner om fornødent pligtige til, forinden de møder i Retten, at styrke eller opfriske deres Kundskab om Vidneførslens Genstand (som de altsaa forudsættes i Forvejen at have noget Kendskab til), f. Eks. ved at efterse deres Regnskabsbøger, Breve eller andre Optegnelser eller bese Genstande, hvortil de uden Be-

---

[2]) Jfr. fra den tidligere Ret Nellemann: Ord. Procesmaade S. 550—1.

[3]) S. 187 ff., 202—3.

kostning eller Besvær har Adgang. Men hvis Tilvejebringelsen af den ønskede Oplysning vil kræve større Ulejlighed og Tidsspilde, f. Eks. nærmere Undersøgelse af en Vare, kan den ikke paalægges et Vidne, hvorimod saadanne Oplysninger maa søges tilvejebragt ved Besigtigelse eller Syn og Skøn[4]).

Endvidere er det en Selvfølge, at Vidnet kun kan være forpligtet til at besvare Spørgsmaal, som virkelig er af nogen Betydning for Sagen (»relevante« Spørgsmaal), jfr. § 352, 1. Stk. i Slutn.[5]).

D. Vidner vil undertiden kunne tilpligtes at bekræfte deres Forklaring med Ed eller anden højtidelig Forsikring, jfr. herom §§ 186—188 og nærmere nedenfor i næste §.

II. Der er mod uvillige Vidner hjemlet forskellige retslige Midler, som bringes til Anvendelse af den Ret, for hvilken Vidnet er indkaldt til at møde, § 191.

A. Disse finder for det første Anvendelse paa Vidner, der helt udebliver, jfr. § 177. Forudsætningen maa dog være, at Vidnet er lovlig indkaldt, jfr. §§ 171, 174 og 175, hvortil bl. a. kræves, at det i Indkaldelsen særlig er blevet gjort opmærksom paa, at Udeblivelse medfører Strafansvar, og at det derefter er udeblevet uden »lovligt Forfald« — Bedømmelsen heraf maa bero paa Rettens Skøn[6]) — eller uden betimelig at have anmeldt sit Forfald, hvor dette var muligt.

Retten kan i dette Tilfælde ifølge § 177, 1. Stk. afsige en »Falsmaalskendelse«, som det kaldtes efter den ældre Procesordning; i borgerlige Sager skal det ske straks, men i Straffesager kan det ske enten i det samme eller et senere Retsmøde, saaledes at Retten først kan anstille nær-

---

[4]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R. ad § 104, Sp. 78 (392—3).

[5]) Jfr. Domme fra den tidligere Ret i U. f. R. 1902 A S. 826, 1901 S. 322, 1897 S. 819.

[6]) Jfr. derom nærmere Mot. t. K. U. t. S. R. ad § 106, Sp. 78—9 (393), hvor det bl. a. fremhæves, at Bedømmelsen normalt maa være strengere overfor Hovedvidner i vigtige Sager end overfor Vidner af underordnet Betydning eller i ubetydelige Sager og strengere under Domsforhandlingen, hvor et enkelt Vidnes Udeblivelse kan medføre de største Ulemper, end under Sagens Forberedelse.

mere Undersøgelse, særlig angaaende Grunden til Udeblivelsen. Dette staar i Sammenhæng med, at det i Straffesager beror paa Rettens eget Skøn, om den vil gøre Brug af denne Beføjelse (»kan«), medens den i borgerlige Sager altid skal afsige Kendelse, saa snart Parten, hvorved maa forstaas den Part, som har foranlediget Vidnet indkaldt, begærer det.

Ved Kendelsen skal Vidnet dels idømmes en Bøde til Statskassen, jfr. § 1019, fra 10 til 200 Kr. (under Domsforhandling for Nævninger kan Bøden endogsaa stige til 400 Kr.), dels tilpligtes at erstatte de Udgifter, som maatte være foraarsagede ved Udeblivelsen. Endelig skal Retten i borgerlige Sager indkalde Vidnet paany med et vist Varsel, efter at Kendelsen er blevet forkyndt ved Partens Foranstaltning, medens ogsaa dette i Straffesager ganske maa afhænge af Rettens Skøn. Modparten maa vistnok kunne gøre det til Betingelse for den fornyede Indkaldelse, at Falsmaalsbøden paalægges Vidnet, og at det tilpligtes at erstatte hans Udgifter, derunder ogsaa en vis »Kost og Tæring« for det forgæves Møde. Derimod skal som berørt Retten ikke lade de nævnte Følger indtræde ex officio. Men en anden Sag er, at en Part, der forsømmer at anvende de Tvangsmidler, Loven giver ham, sædvanlig ikke vil kunne forlange yderligere Udsættelse til Vidneførslen. Selve Eksekutionen af Bøden paahviler som ved alle Bøder, der tilfalder offentlige Kasser, det offentlige[7]).

Da den Kendelse, hvorved der paalægges et udeblevet Vidne Bøde eller Erstatning, afsiges, uden at Vidnet forinden er hørt, maa den betragtes som en rent foreløbig Afgørelse, og der gives derfor ved § 177, sidste Stk., Vidnet Adgang til at faa Kendelsen omgjort, naar det inden en vis Tid fremsætter Begæring derom og kan anføre fyldestgørende Undskyldningsgrunde for, at det er udeblevet uden at anmelde Forfald. Hvis Vidnet ikke opnaar den ønskede Forandring, kan det paakære Kendelsen efter de almindelige Regler i Kap. 37, § 441[8]) og Kap. 85, men en saadan Kære har ikke opsættende Virkning, medmindre der af selve den vedkom-

---

[7]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 153, Sp. 65 (165).
[8]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 153 Sp. 65 (166).

mende eller den overordnede Ret træffes Bestemmelse derom, § 422 jfr. § 441, § 969, 2. Stk.

2°. Som noget helt nyt i vor Retsorden aabner § 177, 2. Stk., Retten Adgang til at lade et udeblevet Vidne afhente med Magt og, hvis Sagen udsættes, at beslutte, at Vidnet ved Politiets Foranstaltning skal tages i Forvaring, indtil det kan fremstilles for Retten. Dog har Vidnet Adgang til Løsladelse mod saadan Sikkerhed, som Retten finder tilstrækkelig, og i intet Tilfælde maa et Vidne i samme Sag ialt holdes i Forvaring ud over 6 Maaneder. Udgifterne ved denne Forvaring afholdes som Delinkventomkostninger, og den maa i det hele nærmest behandles som en Slags Varetægtsfængsel[9]).

I Straffesager afhænger Anvendelsen af dette Tvangsmiddel ganske af Rettens Skøn. Derimod er den i borgerlige Sager for det første betinget af Partens Begæring; Retten behøver dog ikke at tage Hensyn til denne, idet den kun »kan«, men aldrig skal bringe Tvangsmidlet til Anvendelse. Modparten kan næppe have nogen Indflydelse herpaa, ikke engang ved at gøre dets Anvendelse til Betingelse for Vidnecitantens Ret til at fastholde sit Krav om Vidnets Afhøring. Fremdeles kan Tvangsmidlet kun finde Anvendelse, enten naar Vidneførslen sker under Domsforhandling, hvor Vidnets Udeblivelse jo vil kunne virke særlig forstyrrende, eller naar Vidnet har gjort sig skyldig i gentagen Udeblivelse. Disse Momenter vil dog selvfølgelig Retten ogsaa indenfor Strafferetsplejen kunne tillægge Betydning ved Udøvelsen af sin fakultative Beføjelse.

Retten maa sikkert selv til enhver Tid igen kunne ophæve denne Tvangsforanstaltning, selv uden at Vidnet stiller Sikkerhed. Vidnet maa ogsaa kunne iværksætte Kære overfor Rettens Beslutning, men der haves ikke her, saaledes som i Tilfældet efter § 189, Hjemmel for i noget Tilfælde at tillægge denne Kære ubetinget opsættende Virkning. Det vil ogsaa sjældent kunne have en saa præjudicerende Virkning for Vidnet, at det, naar det tilsidesætter sin Møde-

---

[9]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 166 Sp. 69 (170), t. S. R. ad § 113 Sp. 81 (396).

pligt, saaledes med Magt bringes til Stede for Retten, som at det tvinges til at besvare et Spørgsmaal, det ikke anser sig forpligtet at svare paa.

B. Hvis Vidnet, skønt det er mødt, uden lovlig Grund vægrer sig ved at svare eller at bekræfte sit Vidnesbyrd, kan ifølge § 189 lignende Tvangsmidler bringes til Anvendelse paa det.

1°. For det første kan Retten (men er i intet Tilfælde forpligtet dertil) ved Kendelse paalægge det en Bøde, som i dette Tilfælde kan stige til 400 Kr. I borgerlige Sager kan det dog kun ske efter en Parts Begæring. Af dette Udtryk i Modsætning til Udtrykket i § 177 »Partens Begæring« fremgaar det, at ikke blot den Part, der har ladet Vidnet indkalde, men ogsaa Modparten kan fremsætte Begæring derom. Dette staar i Forbindelse med den selvstændige Adgang til at stille Spørgsmaal til Vidnet, som § 357, sidste Stk., hjemler Modparten. Bøden maa kunne idømmes, selv om Vidnets Førelse frafaldes, idet Ulydigheden mod Loven, som belægges med Straf, jo alligevel er udvist, og der ikke, saaledes som ved det Tvangsmiddel, der omhandles nedenfor under 3°, gøres Undtagelse for dette Tilfælde. Naar Vidnet efter at have aflagt sin Forklaring alene vægrer sig ved at bekræfte den, kan Vidnecitantens Frafaldelse af Vidneførslen jo ikke gøre den aflagte Vidneforklaring usket, men den vil alligevel kunne faa bevisende Betydning, og den Vidneindstævnte maa da kunne forlange Lovens Straf bragt til Anvendelse for at opnaa den Bekræftelse af Forklaringen, som ifølge § 186, saaledes som den er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 18 (»nogen af Parterne«), ogsaa han kan fremsætte Forlangende om. Hvis Vidnet helt vægrer sig ved at svare, og Vidnecitanten af den Grund frafalder Vidneførslen, maa ifølge § 175 Modparten straks kunne forlange det tilstedeværende Vidne paalagt at afgive Vidnesbyrd.

2°. Det modvillige Vidne kan endvidere dømmes til at erstatte de ved dets Vægring foraarsagede Omkostninger. Herved tænkes alene paa de umiddelbare Udgifter, som maatte være forvoldt ved det paa Grund af Vidnets

Vægring forgæves Retsmøde[10]). Derimod kan der naturligvis ikke være Tale om at tillægge Parten Erstatning hos Vidnet, fordi han paa Grund af dets Vægring ved at besvare de Spørgsmaal, der stilles til det, eller ved at bekræfte sin Forklaring ikke kan skaffe tilstrækkeligt Bevis i Sagen og saaledes maaske taber denne, da det, saa længe Vidnet ikke har afgivet Forklaring, overhovedet ikke kan vides, om denne vilde have faaet et saadant Indhold, at Vidnet kan siges at have tilføjet Parten retsstridig Skade ved sin Vægring, og det, hvis denne alene angaar Bekræftelsen, ikke lader sig bestemme, hvor meget Vidnets Forklaring derved har tabt i Betydning og svækket Partens Udsigt til at vinde Sagen.

3°. Endelig kan Retten ogsaa i dette Tilfælde bestemme, at Vidnet skal tages i Forvaring ved Politiets Foranstaltning, dog med en lignende Tidsbegrænsning som efter § 177. Man maa for Anvendelsen af dette Tvangsmiddel i borgerlige Sager underforstaa den samme Betingelse som for Paalæggelsen af Bøde, nemlig, at en Part fremsætter Begæring derom, og Anvendelsen er desuden altid udelukket, naar Vidnets Førelse indtil videre frafaldes, saaledes at hverken den oprindelige Vidnecitant fastholder sit Forlangende derom, eller Modparten gør Brug af sin Beføjelse efter § 175, jfr. § 357, sidste Stk. I dette Tilfælde vilde nemlig Foranstaltningen, der alene er tænkt som et Tvangsmiddel, ikke have nogen praktisk Mening. Den maa derfor ogsaa bortfalde, saa snart det af hvilkensomhelst Grund bliver Vidnet umuligt at aflægge Forklaring, saavel som naar dets Forklaring bliver overflødig[11]).

Der er forøvrigt ikke i disse Tilfælde tillagt Retten nogen særlig Beføjelse til at omgøre sine Kendelser. Derimod kan ifølge § 189, 2. Stk., Parten altid iværksætte Kære mod Rettens Kendelse; denne skal dog, naar Kendelsen er afgivet under Domsforhandling, erklæres paa Stedet og ellers inden

---

[10]) Jfr. ogsaa Udtrykket i den tilsvarende Bestemmelse i § 177, 1. Stk.: »erstatte de Udgifter, som maatte være foraarsagede ved Udeblivelsen«.

[11]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 166 Sp. 69 (170), t. S. R. ad § 113 Sp. 81 (396).

3 Dage. Der er ikke i Almindelighed tillagt Kæren ubetinget opsættende Virkning. Men Undtagelse gøres dog med Hensyn til Beslutning af en Underret (derimod ikke af en Landsret, hvis Afgørelse i sig selv frembyder større Garantier), hvorved Fængsling er besluttet.

III. Medens Rpl. saaledes paa flere Maader har skærpet Vidnepligten, har den paa den anden Side ganske i Almindelighed tillagt Vidnerne en vis Godtgørelse, dels for Tidsspilde (dog kun 1 Kr. for indtil 4 Timer), dels for Rejseudgifter, jfr. de nærmere Regler herom i § 192[12]).

Tidligere var, jfr. L. (Nr. 77) 20. April 1888, en saadan Ret til Godtgørelse kun hjemlet Vidnerne i kriminelle Sager, og her endda kun, naar det maatte antages, at Vidnet ved sin Fraværelse fra Hjemmet led Indtægtstab og var trængende. Men nu hjemler Loven ogsaa i borgerlige Sager og uden de nævnte Betingelser Vidnet Ret til Godtgørelse. En længere Fraværelse fra Hjemmet vil under den nye Retsplejeordning særlig let kunne indtræde, idet et Vidne f. Eks. ifølge Bestemmelsen i § 176 maaske kan blive nødsaget til at opholde sig paa Retsstedet flere Dage igennem, saa længe nemlig Domsforhandlingen varer. Vidnet har Ret til at forlange Godtgørelsen eller en Del deraf forskudsvis betalt ved Indkaldelsens Forkyndelse, jfr. § 192 i Slutn. (i borgerlige Sager maa ifølge den almindelige Grundsætning i § 311 Omkostningerne derved foreløbig udredes af den Part, der har begæret Vidneførslen), og den saaledes udbetalte Godtgørelse er ifølge § 514, 2) undtaget fra Udlæg. Derimod er der ikke fastsat nogen Straf for det insolvente Vidne, som forbruger Pengene uden at opfylde Vidnepligten, men selvfølgelig vil dette ikke være nogen gyldig Undskyldningsgrund for dets Udeblivelse, og de sædvanlige Følger heraf vil da ramme det[13]).

IV. Medens en Indkaldelse til at møde som Vidne i Almindelighed skal udgaa fra en Ret og Afhøringen foregaa for en Ret, hjemler § 194 undtagelsesvis Politimesteren under Efterforskningen i en Straffesag

---

[12]) Jfr. Østre Landsrets Kendelse i U. f. R. 1920 S. 822.

[13]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 170 Sp. 69—70 (170).

Beføjelse til at indkalde Personer til Afgivelse af Forklaring. Der er dog truffet forskellige Bestemmelser for at regulere denne, unægtelig ogsaa noget betænkelige Myndighed, som saaledes er lagt i Politiets Haand.

For det første skal Folk alene kunne indkaldes i deres egen Politikreds. Forklaringen skal dernæst altid afgives uden Ed (eller anden højtidelig Forsikring). Endelig er der kun tillagt Politimesteren stærkt begrænsede Tvangsmidler til Pligtens Opfyldelse. Hvis den indkaldte uden lovligt Forfald helt udebliver, kan der paalægges ham en Bøde til Politikassen, dog kun indtil 4 Kr., og han vil kunne suspendere Udredelsen heraf ved Rekurs til Retten, hvortil § 814, 3. Stk., aabner ham en særlig let Adgang. Vægrer den indkaldte sig ved at afgive Forklaring for Politimesteren, har denne ingen anden Vej til at fremtvinge den indkaldtes Forklaring end at foranledige ham indkaldt til Vidneafhørelse for Retten.

§ 25.

Særlige Fritagelsesgrunde for Vidner.

De ovenfor i § 23 omhandlede Udelukkelsesgrunde for Vidner medfører selvfølgelig ogsaa en vis Fritagelse for dem. Men denne Fritagelse er kun en faktisk Følge (en »Refleksvirkning«) af deres Udelukkelse, og den falder derfor bort, saa snart Grunden til Udelukkelsen ophører, saaledes for de inkompetente Vidners Vedkommende, naar den paagældende Part giver sit Samtykke til Vidnets Førelse. Her skal kun tales om Vidners selvstændige Fritagelsesret.

I. Der kan da først blive Spørgsmaal, om Folk af særlige Grunde helt kan nægte deres Vidnesbyrd. Derimod kan de selv i disse Tilfælde ikke uden videre blive borte, men de maa ifølge § 178 møde efter Indkaldelsen og fremsætte deres Indsigelse til Paakendelse af Retten. Naar denne finder det fornødent, maa Vidnet oplyse Omstændigheder, hvoraf det kan ses, at Indsigelsen er grundet.

1°. En saadan Indsigelse vil navnlig kunne støttes paa

et særligt Forhold til Sagen eller dens Parter, idet Vidnet enten har en saadan direkte Interesse i Sagens Udfald eller staar en af Parterne saa nær, at det kan være det ubehageligt at aflægge Vidnesbyrd i den. Overfor det personlige Hensyn til Vidnerne staar imidlertid det almindelige Retsplejehensyn til at faa Retssagen saa godt som muligt oplyst, og paa en Afvejelse af disse to Hensyn maa da den endelige Fastsættelse af Ordningen paa dette Om raade bero.

I saa Henseende var man efter den tidligere Procesordning, væsentlig støttet paa D. L. 1—13—16 og 17, naaet til at statuere en meget vidtgaaende Fritagelsesret for Vidner, i det mindste i civile Sager[1]). Men ved Rpl. er Fritagelsen blevet betydelig begrænset, om end Grænsen ikke er draget ganske saa snævert som i Kommissionens Udkast[2]). Reglerne er i saa Henseende ikke ganske de samme i borgerlige Sager som i Straffesager, idet man i de sidste af Hensyn til den overordentlige Vægt, der her maa lægges paa Sagens fulde Oplysning, og den særlige Betydning, som Vidnebeviset i disse Sager faar, naar man opgiver egen Tilstaaelse som Hovedbevismidlet, har anset det for nødvendigt at opstille noget strengere Betingelser for Vidnets Fritagelse, skønt unægtelig paa den anden Side den personlige Ubehagelighed for dette ved at vidne og den dermed i Sammenhæng staaende Samvittighedskollision og Fristelse til falsk Vidnesbyrd eller Mened netop i saadanne Sager vil kunne blive særlig stor.

a. I borgerlige Sager skal efter § 170 Vidnesbyrd kunne nægtes, naar (og for saa vidt som) »Besvarelsen af et Spørgsmaal maa forudsættes at ville udsætte Vidnet selv, dets Ægtefælle, Forældre eller Børn for Tab af borgerlig Agtelse eller Velfærd eller dog for et væsentlig Formuetab eller anden hermed i Klasse staaende Skade, samt naar Spørgsmaalet angaar Meddelelser, som Vidnets Ægtefælle

---

[1]) Jfr. om den tidligere Ordning Civilproces I. S. 335—341.

[2]) Jfr. navnlig Udkastet til den borgerlige Retspleje § 147, hvorefter alene Fare for Tab af borgerlig Agtelse eller Velfærd (for Vidnet selv eller dets Ægtefælle, Forældre eller Børn) skulde medføre Fritagelse.

under Ægteskabet har gjort Vidnet, for saa vidt Vidnet selv eller dets Ægtefælle herved kan skades.«

Vidnet kan altsaa for det første forlange sig fritaget, naar dets egen Interesse ellers paa væsentlig Maade kunde krænkes. Ordene »Tab af borgerlig Agtelse eller Velfærd« bliver for de borgerlige Sagers Vedkommende uden selvstændig Betydning, idet ifølge Tilføjelsen ogsaa et væsentligt Formuetab eller anden hermed i Klasse staaende Skade, selv om den ikke vilde betyde ligefrem Velfærdstab for Vidnet, skal være tilstrækkelig. Ved den sidstnævnte »Skade« er der navnlig tænkt paa Fabrikations- eller andre Forretningshemmeligheder, hvis Aabenbarelse kan skade Vidnet meget alvorlig, om det end ikke i Øjeblikket er muligt at anslaa Skaden derved til et bestemt Beløb[3]).

Men det samme skal gælde, naar Besvarelsen af et Spørgsmaal vilde kunne medføre saadan Skade for visse Personer, der staar Vidnet nær. Det maa hertil kræves, baade at selve det Forhold, som Sagen drejer sig om, har en væsentlig Betydning for Parten, og at netop Besvarelsen af det Vidnet forelagte Spørgsmaal vilde kunne udsætte denne Interesse for Fare.

Under saadanne Omstændigheder har for det første en Ægtefælle Ret til at nægte sit Vidnesbyrd. Efter den tidligere Procesordning, Pl. 16. Septbr. 1778, antoges i mange Tilfælde Ægtefæller at være ikke blot fritaget, men helt udelukkede fra at vidne mod hinanden. Men saa vidt er man efter Rpl. ikke gaaet. Kun har man for at værne den ægteskabelige Fortrolighed givet dem Ret til at nægte at udtale sig angaaende Meddelelser, som de under Ægteskabet har gjort hinanden, for saa vidt en af dem derved kan skades, selv om denne Skade ikke kan betegnes som væsentlig.

Endvidere kan Forældre og Børn forlange sig fritaget. Dette Udtryk maa vistnok forstaas strengt som kun omfattende det allernærmeste Familieforhold, saa at ikke

---

[3]) Jfr. Landstingsudvalgets Betænkning ad Æ. F. Nr. 100 til § 269 i Rigsdagstid. 1902—03, Tillæg B. Sp. 2116.

engang Bedsteforældre eller Børnebørn kan forlange en lignende Fritagelse.

b. I Straffesager er Fritagelsen derimod begrænset til det Tilfælde, at »Besvarelsen af det stillede Spørgsmaal maa forudsættes at ville udsætte Vidnet selv (derimod ikke dets Paarørende) for Tab af borgerlig Agtelse eller Velfærd«. Ved Ordene »Tab af Velfærd« har man villet udtrykke, at Tabet for at tjene som Fritagelsesgrund maa være af alvorlig og indgribende Betydning for den paagældende; at han udsætter sig for Straf, er derfor kun Undskyldningsgrund, for saa vidt Straffen kan betegnes som velfærdstruende for ham[4]).

Det maa endvidere erindres, at Retten ifølge § 188 kan nægte at tage Personer, der staar i for nært Forhold til Parterne, i Ed, skønt der ikke tilkommer dem selv nogen Fritagelsesret i saa Henseende.

Et Vidne kan dog aldrig undslaa sig for at besvare det Spørgsmaal, om der er overgaaet det en Straffedom, § 170, 3. Stk. Det fremgaar af Forhandlingerne, at dette skal gælde uden Hensyn til, om der maatte være meddelt Vidnet Æresoprejsning[5])[6]).

---

[4]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R. ad §§ 99 og 100 Sp. 76—77 (391).

[5]) Jfr. Rigsdagstid. 1902—03, Tillæg B Sp. 2117. Cfr. derimod § 2. 9) og 10) i Prof. Torps Udkast til Tillægslov B, hvorefter et Vidne ikke behøver at give Meddelelse om en Straffedom, der er slettet i Strafferegistret.

[6]) Hvad fremmed Ret angaar, gælder der efter den norske Civilproceslov §§ 207—209 noget lignende Regler som efter Rpl. Dog hjemles der ogsaa Fritagelse med Hensyn til Meddelelser, der er sket mellem Slægtninge i op- og nedstigende Linie og mellem Søskende; ellers tages der vel i Almindelighed kun Hensyn til Fare for Straf eller Tab af borgerlig Agtelse, men der hjemles dog en særlig Fritagelse for at svare paa et Spørgsmaal, naar det ikke kan ske uden at aabenbare en Forretnings- eller Driftshemmelighed. Ved den norske Straffeproceslovs § 176 hjemles der en mere omfattende Fritagelse for den sigtedes Slægtninge (og besvogrede). En ret vidtgaaende Vidnefritagelse paa Grund af Slægtskab og Svogerskab findes ogsaa anerkendt i den franske Code de procédure art. 268, den tyske C. P. O. § 383, S. P. O. § 51, østrigsk S. P. O. § 152 og tildels C. P. O. § 321. Derimod anerkendes efter

2°. Der er endvidere hjemlet visse Fritagelser for Vidnepligten for at beskytte Trykkefriheden.

a. For det første er ved § 170, 4. Stk., den tidligere af Presseloven 3. Januar 1851 § 3 udledede Vidnefritagelse opretholdt, saaledes at den, hvem Ansvaret for et trykt Skrift i Medfør af Presseloven kan komme til at paahvile, kan nægte Vidnesbyrd angaaende Betingelserne for en Forgængers Ansvar, naar han enten selv vil overtage Ansvaret, eller Opfordringen til ham til at meddele de fornødne Oplysninger for at godtgøre, at Ansvaret paahviler en Forgænger, ikke er sket inden en vis Frist.

Herved er en tidligere noget tvivlsom Fortolkning af Presselovens anførte Bestemmelse[7]) slaaet fast, saaledes at det kun er, naar f. Eks. Forfatteren til en anonym Artikel i et Blad søges oplyst for at drage ham til Ansvar for Artiklens Indhold, at Redaktøren ifølge denne Bestemmelse kan nægte at opgive ham, men ikke, naar man kun ønsker ved Forfatterens Hjælp at faa oplyst Forhold, som han maa antages særlig at vide Besked om.

b. For dog yderligere at værne Pressens Frihed er der ved § 170, 5. Stk., tillagt den paa Bladet navngivne Redaktør og Redaktionssekretær ved et offentligt Blad en vis Ret til ogsaa i det sidstnævnte Tilfælde at nægte Vidnesbyrd ikke alene angaaende, hvem der er Forfatter, men ogsaa om, hvem der blot er Hjemmelsmand (Kilde) til en i det paagældende Blad optaget, ikke med Forfatterens Navn forsynet (men altsaa enten anonym eller pseudonym) Artikel eller Meddelelse. Dog gøres der heri den væsentlige Begrænsning, at dette ikke skal gælde, for saa vidt Sagen, der ønskes oplyst, angaar en Forbrydelse, der kan medføre højere Straf end simpelt Fængsel, eller den angaar Brud paa Tavshedspligt, som paahviler nogen i offentligt Hverv. Denne Undtagelse er saa vidtrækkende, at den synes at om-

---

engelsk Ret slet ikke egen Interesse eller Slægtskab til Parterne som Fritagelsesgrund, men man beskytter kun Meddelelser, der er sket mellem Ægtefællerne, jfr. Stephan: Law of Evidence Art. 110.

[7]) Jfr. Civilproces I. S. 340.

fatte næsten alle de Tilfælde, hvor Spørgsmaalet hidtil i Praksis har forligget[8]) eller praktisk set kan tænkes at ville opstaa.

3°. Endelig maa nævnes den Fritagelse for at vidne, som er hjemlet ved L. om Valg til Rigsdagen (Nr. 139) 11. April 1920 § 93 og ved L. om de kommunale Valg af 20. April 1908 § 13, 2. Stk. —

At nogen af de Personer, der efter de anførte Bestemmelser kan forlange sig fritaget, har fundet sig i at afgive en Forklaring, som han var berettiget til at nægte, udelukker ham ikke fra senere at undslaa sig for at bekræfte den eller for at afgive videre Forklaring, jfr. § 170, næstsidste Stk. Saaledes vil et Vidne, der har afgivet Forklaring under Forundersøgelsen i en Straffesag uden at være nødt dertil, lovlig kunne vægre sig ved at vidne under Domsforhandlingen; men i saa Fald vil der, ogsaa i Nævningesager, være Adgang til at oplæse, hvad der er protokolleret angaaende Vidnets Udsagn under Forundersøgelsen, jfr. § 877, 3)[9]).

Fritagelsen indtræder som ovenfor berørt kun efter Vidnets Begæring, men ifølge § 170, sidste Stk., skal Retten i ethvert Tilfælde, hvor det er klart, at Betingelserne for Fritagelse er til Stede, før Afhørelsen gøre den paagældende opmærksom paa hans Ret til at undslaa sig.

Vidnet maa vistnok ogsaa paa Forhaand kunne give Afkald paa den Fritagelse, der tilkommer det, for saa vidt det kun drejer sig om en almindelig pekuniær Interesse for Vidnet selv eller dets Paarørende. Et saadant Afkald maa i Almindelighed ligge deri, at det, skønt det er vidende om Fritagelsesgrunden, dog underskriver et Dokument til Vitterlighed[10]). Derimod kan Afkaldet ikke anses for gyldigt, hvis der er Tale om en ligefrem Velfærdssag.

II. Som tidligere berørt, skal Vidneforklaringerne undertiden bekræftes, og det har hidtil i vor som i næsten alle

---

[8]) Jfr. U. f. R. 1886 S. 135, 137, 139, 1890 S. 583, 1910 S. 120.

[9]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R. ad § 100 Sp. 77 (391), hvor der dog, vistnok ved en Trykfejl, er henvist til 4) i Stedet for 3) af Udkastets § 248.

[10]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1912 S. 640, 1896 S. 1115.

andre Procesordninger været Reglen, at denne Bekræftelse skulde ske i den Form, som man har anset for den mest betryggende, nemlig ved en religiøs Ed. Herved kan der imidlertid opstaa en betænkelig Konflikt mellem Hensynet til Vidnets religiøse Overbevisning, med hvilken Edens Aflæggelse maaske kommer i Strid, og formentlige Retsplejehensyn, der skulde kræve dens Fastholdelse. Overvejende Grunde taler vistnok for i Nutiden ogsaa paa dette Omraade helt at afstaa fra Religionens Anvendelse i verdslige Formaals Tjeneste og nøjes med en borgerlig Forsikring, ligesom Lovens Straf for falsk Forklaring jo afgiver en væsentlig og som oftest ogsaa tilstrækkelig Garanti for Vidnets Opfyldelse af dets Sandhedspligt. For saa vidt man imidlertid af Frygt for de Farer for Retssikkerheden, der ved en saadan Ordning skulde opstaa, maatte nære Betænkelighed ved at gaa saa vidt, synes der at være en voksende Erkendelse af, at Edskravet i Nutiden i hvert Fald ikke bør fastholdes absolut, men at der maa indrømmes visse Fritagelser for Forpligtelsen til at aflægge religiøs Ed.

Lettest har det været at opnaa en saadan Anerkendelse for de religiøse Trossamfund som saadanne. Naar nemlig disse forbyder deres Medlemmer Edsaflæggelse, har man ikke kunnet lukke Øjnene for den Vold paa disses Religionsfrihed, som Edstvangen maatte øve imod dem, og da været tilbøjelig til at tilstaa dem visse Lempelser.

Større Vanskelighed har det voldt at faa en lignende Beskyttelse gennemført for den individuelle religiøse Overbevisning. For saa vidt et Vidne staar udenfor ethvert Trossamfund, som tillader Edsaflæggelse, og da yderligere erklærer at mangle religiøs Tro, har man dog sædvanlig ment at maatte opgive Kravet om Ed, idet de Garantier, som denne skulde yde, ganske synes at glippe. Men selv om Vidnet udvortes set hører til et Trossamfund, maa, naar det afgiver en saadan Erklæring om at mangle positiv Religion, og der ingen Grund er til at betvivle denne Erklærings Rigtighed, i Virkeligheden ganske lignende Hensyn siges at gøre sig gældende, hvortil ogsaa kommer det forargelige i at modtage Ed af en Mand, der selv erklærer den

for at være uden al Betydning for sig. Naar endelig et Vidne, skønt det hører til et Trossamfund, der i og for sig tilsteder sine Medlemmer at aflægge Ed, dog anser det for bestemt stridende mod sin egen religiøse Opfattelse at gøre det, synes det vanskelig at kunne bestrides, at der derved sker en Krænkelse af den Religionsfrihed, der i vor Tid skulde betragtes som selvfølgelig. Man kommer saaledes til Ordningen med en almindelig Fritagelsesret ogsaa af individuelle religiøse (eller irreligiøse) Grunde.

Paa den anden Side vil en saadan Ordning sædvanlig kun kunne hævde sig som en Overgangstilstand, idet det i Længden vil vise sig umuligt at modsætte sig den Konsekvens, som Edens Modstandere ogsaa plejer at drage, at naar Retsordenen overfor Folk, der er uden Religion, mener at kunne nøjes med en borgerlig Forsikring, vil den heller ikke overfor Samfundets religiøse Medlemmer kunne hævde Edens Nødvendighed, saaledes at deres Vidnesbyrd ellers ikke fuldt skulde staa til Troende[11]).

I Kommissionsudkastene (til den borgerlige Retspleje § 164, til Strafferetsplejens § 110) var der gjort den Indrøm-

---

[11]) I nogle Svejtserkantoner er Eden fuldstændig afskaffet, uden at man paa nogen Maade har fundet, at Retssikkerheden har lidt derunder. I Norge har der siden 1893 bestaaet Adgang for Vidner til ifølge særlig Erklæring om religiøse Betænkeligheder at blive fritaget for Edsaflæggelse. Ved Kommissionsudkastet af 1908 til den nye Civilproceslov var det af Kommissionens Flertal, ifølge en Tankegang væsentlig som den i Teksten anførte, foreslaaet helt at afskaffe Anvendelsen af religiøs Ed i Retssager og i alle Tilfælde at erstatte den med en højtidelig Forsikring, jfr. § 214 og Motiverne S. 99 ff. Men ved det senere Forslag af 1910, der førte til den endelige Lov, opgav man Tanken om Edens Afskaffelse og nøjedes med at opretholde den allerede bestaaende Adgang for Vidner til af religiøse Grunde at forlange sig fritaget for at aflægge Ed, jfr. Motiverne til dette Forslag S. 183 ff. og Lovens § 219. I engelsk Ret kan ifølge Love af 1854 og 1861 og mere i Almindelighed efter Loven af 24. Decbr. 1888 enhver, der vægrer sig ved at aflægge Ed paa Grund af, at han ingen religiøs Tro har, eller at Edsaflæggelse strider mod hans religiøse Tro, i Stedet afgive en højtidelig Forsikring. Derimod anerkendes der i Frankrig (hvor Edsformularen dog alene lyder: »Je jure«) slet ingen og efter tysk og østrigsk Ret kun en meget begrænset Edsfritagelse af religiøse Grunde.

melse til Trosfrihedens Princip, at ethvert Vidne — og lignende Regler galdt ogsaa om Syns- eller Skønsmænd og Parter —, som ikke hører til et Trossamfund, for hvilke der haves en lovbestemt Edsformular, eller erklærer, at det ifølge sin religiøse Tro ikke tør aflægge Ed, eller at det overhovedet ikke har nogen religiøs Tro, i Stedet for med Ed skulde bekræfte deres Forklaringer med en Forsikring »paa Ære og Samvittighed«. Herefter maatte f. Eks. ogsaa en Mand, der var Medlem af Folkekirken, ved at erklære det for stridende mod sin religiøse Overbevisning at aflægge Ed kunne blive fritaget derfor. Fra flere Sider, navnlig fra Landstinget og den daværende Justitsminister, mødte imidlertid denne Ordning stærk Modstand, og Resultatet af vidtløftige Forhandlinger derom paa Rigsdagen blev da den Ordning, som for Vidnernes Vedkommende[12]) er fastslaaet ved § 187, 1. Stk., og som ved sin hele vilkaarlige og kunstige Karakter stærkt bærer Præg af det Kompromis, som den var Udtryk for.

§ 187 fastslaar for det første en Fritagelse[13]), der umiddelbart er bestemt ved Hensynet til de religiøse Samfund, idet der i Stedet for Eden skal træde en »højtidelig Forsikring« efter en af Justitsministeren foreskrevet Formular[14]), naar Vidnet »hører til et Trossamfund, der ikke tillader sine Medlemmer at aflægge Ed efter nogen af de paa det paagældende Tidspunkt gældende Edsformularer«. At et Trossamfund forbyder noget saadant, vil ikke blot kunne fremgaa af en udtrykkelig Bestemmelse derom, men vil ogsaa efter Omstændighederne kunne udledes af hele dets Lære.

Der hjemles endvidere en Fritagelse af individuelle religiøse Grunde, nemlig naar der »foreligger Erklæring fra Vidnet om, at Vidnet ifølge sin religiøse

---

[12]) Jfr. med Hensyn til Syns- eller Skønsmænd (om hvilke en lignende Ordning gælder) § 205, 1. Stk., og med Hensyn til Parter (som i intet Tilfælde kan faa Adgang til at afgive højtidelig Forsikring i Stedet for Ed) § 306, 3. Stk.

[13]) Om at Eden i dette Tilfælde maa anses for udelukket, selv om Vidnet ønsker at aflægge den, jfr. ovenfor S. 205.

[14]) Jfr. Bekgør. (Nr. 468) 20. August 1919.

Tro ikke kan aflægge Ed, eller om, at Vidnet ikke har nogen religiøs Tro«. Men det positivt vilkaarlige i Ordningen viser sig deri, at en saadan Erklæring ikke uden videre tages for gyldig, selv om den maa anses for at være nok saa alvorlig ment, men kun under visse yderligere Betingelser, nemlig Overholdelsen af visse Former og Tidsfrister for dens Afgivelse.

Den skal nemlig være afgivet paa Rettens Kontor i den Retskreds, hvor Vidnet har sit personlige Værneting, og dette skal være sket enten før den Tid, da det, hvorom Vidnet spørges, skal have fundet Sted, eller mindst et Aar før Vidneførslen. Ellers mener man nemlig, at der kan være Fare for, at Vidnet kan have afgivet Erklæringen netop for under denne Sag at blive fri for en Edsaflæggelse, der maaske er det ubehagelig af andre Grunde end religiøse. Efter den oprindelige Affattelse af Rpl. § 187, 1. Stk., var det endvidere en Betingelse, at Erklæringen ikke var to Aar gammel. Men denne Betingelse er blevet slettet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 19.

Bestemmelsens positive Karakter tillader ikke nogen Udvidelse eller Indskrænkning ifølge rationelle Betragtninger. Har altsaa Vidnet ikke overholdt Fristen, nytter det som berørt ikke Vidnet nok saa klart at dokumentere, at Edens Aflæggelse kommer i Strid med dets religiøse Tro (medmindre det hører til et Trossamfund, der forbyder Edsaflæggelse), eller at det slet ingen Religion har. Omvendt maa en gyldig afgivet Erklæring tages til Følge, selv om Vidnets Gerninger synes at staa i Strid med den, idet det f. Eks. er Medlem af et Trossamfund, der tillader sine Medlemmer at aflægge Ed, og maaske aldrig tidligere har vist Tegn paa nogen afvigende Opfattelse.

§ 26.

Fremgangsmaaden ved Vidneførsel.

Her skal alene fremstilles de Regler om Vidneførsel, der i det væsentlige er fælles for hele Retsplejen, medens de

Særegenheder, der kommer frem henholdsvis for den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen, maa henvises til Fremstilling paa et senere Sted.

Naar Vidneførsel foregaar for den dømmende Ret, vil den nærmest fremtræde som en Del af selve Hovedsagen, medens den i andre Tilfælde mere vil antage Karakteren af en selvstændig Vidnesag.

I. Der skal i Almindelighed finde en vis Indkaldelse af Vidnet Sted, jfr. § 174. Undtagelsesvis er dog ifølge § 175 en formelig Indkaldelse overflødig. Ifølge denne §'s 1. Stykke kan nemlig Retten paalægge enhver, som er til Stede i et Retsmøde eller i umiddelbar Nærhed af Retslokalet, straks at fremstille sig til Afgivelse af Vidnesbyrd, og det kan paalægges tilstedeværende Vidner at møde til ny Tid. Endvidere kan efter §'ens 2. Stk., naar nogen anholdes under Udførelsen af en Forbrydelse eller paa friske Spor, Politiet paa Stedet tilsige enhver tilstedeværende til det Retsmøde, hvor den anholdte skal fremstilles, jfr. ogsaa Politimesterens ovenfor omtalte Beføjelse efter § 194 til at indkalde Folk til at afgive Forklaring.

A. Ellers udgaar ifølge § 174, 1. Stk., Indkaldelsen til at møde som Vidne i Almindelighed fra Retten[1]), cfr. dog navnlig § 840, 3. Stk., hvorefter det i Nævningesager er Statsadvokaten, der foranstalter Vidnerne indkaldte. Det er den Ret, for hvilken Vidnesbyrdet skal aflægges, som udfærdiger Indkaldelsen, selv om Vidnet maatte høre hjemme i en anden Retskreds, § 174, 1. Stk., jfr. § 353, 2. Stk., og § 839.

B. Indkaldelsen skal, jfr. § 174, 2. Stk., indeholde:

1°. Vidnets Navn, og hvad der iøvrigt hører til dets nærmere Betegnelse, f. Eks. dets Stilling og Bopæl.

2°. Sagen og Indkaldelsens Øjemed; i sidstnævnte Henseende maa dog en almindelig Angivelse af, at vedkommende indkaldes »som Vidne« eller »for at vidne«, være tilstrækkelig[2]),

---

[1]) Der er dog intet i Vejen for, at den paagældende Sagfører konciperer Indkaldelsen, jfr. R. R. Nr. 64 i U. f. R. 1921 B S. 15.

[2]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 151 Sp. 64 (165), t. S. R. ad § 104 Sp. 77 (392).

3°. hvem der har begæret Indkaldelsen,

4°. den Ret, for hvilken der skal vidnes,

5°. Stedet og Tiden for Mødet,

6°. det Varsel, som skal gives Vidnet, samt

7°. en Tilkendegivelse om, at Udeblivelse medfører Strafansvar.

Opfylder Vidneindkaldelsen ikke disse Fordringer, kan de i § 177 omhandlede Tvangsmidler ikke bringes til Anvendelse i Tilfælde af Vidnets Udeblivelse. Derimod kan et mødende Vidne ikke paa Grund af Mangler ved Indkaldelsen vægre sig ved at afgive Forklaring, hvad der allerede fremgaar af Reglen i § 175[3]), og Tvangsmidlerne efter § 189 vil da kunne finde Anvendelse.

C. Indkaldelsens Forkyndelse, som i borgerlige Sager maa foranstaltes af vedkommende Part, jfr. § 174, 1. Stk., sker efter de almindelige Regler om Forkyndelser, jfr. Rpl. Kap. 17 og nedenfor[4]).

D. Varslet, der skal gives Vidnet, er sædvanlig i borgerlige Sager en Uge, i Straffesager Aftens Varsel, men der gøres dog forskellige Afvigelser herfra. jfr. nærmere herom § 174, 3. Stk.

E. Naar endelig Vidner skal føres i Udlandet, udsteder ifølge § 174, sidste Stk., Retten de i saa Henseende fornødne Begæringer til de udenlandske Myndigheder. Det fremgaar af Bestemmelsen, der som noget særligt for borgerlige Sager fastsætter, at det skal ske efter en Parts Forlangende, at Lovgiveren forudsætter Muligheden af, at en saadan Vidneførsel i Udlandet efter Rettens Begæring ogsaa kan finde Sted i Straffesager. Men alene om en saadan Bevisoptagelse i borgerlige Sager indeholder Rpl. i § 296 nærmere Regler, som har afløst de tidligere Bestemmelser i L. (Nr. 161) 18. Decbr. 1897 §§ 1—6 og ligesom disse hviler paa Konventioner i Haag, jfr. Bekg. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art. 8—16[5]).

II. I borgerlige Sager skal sædvanlig ogsaa Modpar-

---

[3]) Jfr. de anførte Steder i Motiverne.

[4]) S. 274 ff.

[5]) Jfr. ogsaa Bekg. (Nr. 161) 6. Juli 1910 og særlig overfor Tyskland (Nr. 162) af s. D.

ten indkaldes, jfr. § 356. Men angaaende det nærmere herom henvises til den borgerlige Retspleje.

III. Rpl. indeholder en Række Forskrifter om Afhøringen af Vidner. For en Del er disse dog ikke at anse som egentlige Formforskrifter, men indeholder kun en Instruktion til Dommeren, saaledes at deres Tilsidesættelse vil kunne paadrage ham Ansvar eller Misbiligelse[6]).

A. Forinden Afhøringen om Sagen begynder, skal ifølge § 180 Dommeren først stille Spørgsmaal til Vidnet angaaende »Generalia« for at forvisse sig om dets Identitet og for at afgøre, om der er noget til Hinder for Vidnesbyrdets Modtagelse, f. Eks. en Udelukkelsesgrund eller en klar Fritagelsesgrund, som Vidnet ønsker at benytte sig af, jfr. § 170, sidste Stk. Dommeren skal derefter formane Vidnet, idet han, som det siges i § 180, 2. Pkt. »alvorlig skal lægge Vidnet paa Hjerte at følge Sandheden, idet han minder det om det Strafansvar, som det paadrager sig ved at afgive falsk Forklaring for Retten, og om, at det maa være forberedt paa at bekræfte sin Forklaring med Ed eller paa anden højtidelig Maade«. Denne Forberedelse kan Dommeren lade foregaa for flere Vidner under et.

B. Ved Afhøringen om selve Sagen gælder det derimod efter § 181, at ethvert Vidne skal afhøres for sig, og at det i Reglen (Retten kan altsaa gøre Afvigelse derfra) ikke bør paahøre Forklaringer af andre Vidner, af Syns- eller Skønsmænd eller i en Straffesag af den sigtede; heller ikke i borgerlige Sager plejer man at lade Vidner paahøre Parternes Udtalelser, før de selv har aflagt Forklaring. Der kan dog blive Spørgsmaal om at »konfrontere« modstridende Vidner med hinanden.

§ 183 foreskriver om Vidnets Afhøring nogle andre Regler, der maa anses for ret selvfølgelige. Saaledes skal Vidnet saa vidt muligt foranlediges til at udtale sig i sammenhængende Orden om de Punkter, hvorom dets Forklaring æskes. Det skal bringes paa det rene, hvor vidt Vidnets For-

---

[6]) Jfr. K. U. t. B. R. ad § 156 Sp. 65 (166), t. S. R. ad § 107 Sp. 79 (394) samt fra den tidligere Procesordning Vidnekammerkendelse i U. f. R. 1913 S. 86.

klaring støtter sig til dets egen Iagttagelse eller kun til, hvad det har erfaret gennem andre. Endvidere bør »suggestive« Spørgsmaal, d. v. s. saadanne, hvorved der foreholdes Vidnet Omstændigheder, som først skal godtgøres ved dets Svar (f. Eks.: »Lovede ikke A. at betale 100 Kr.?«), saa vidt muligt undgaas. Dette gælder dog netop kun saa vidt muligt. Helt lader det sig nemlig vanskelig undgaa, navnlig for at faa et trevent Vidne paa Gled. Men jo mere man ved Afhøringen nærmer sig Sagens Kærnepunkt, desto større Forsigtighed bør der udvises. Absolut udelukkede maa fremdeles være Spørgsmaal, der er »kaptiøse«, idet de narrer Vidnet til at sige noget andet, end det mener; det er kun, fordi det maa anses for selvfølgeligt, at det ikke om Vidner — saaledes som med Hensyn til den sigtede i en Straffesag ved § 767 — i Loven er blevet udtrykkelig udtalt. Endelig maa saavel Vidnet selv som i borgerlige Sager Modparten og i Straffesager den sigtede (efter Omstændighederne ogsaa Anklagemyndigheden) kunne protestere imod Fremsættelsen af generelt inkvisitoriske Spørgsmaal, hvis Besvarelse jo ofte vilde blive meget usikker og afhænge af et rent subjektivt Skøn, f. Eks. i en Injuriesag, om der maatte være Vidnet et eller andet ufordelagtigt bekendt om den injurierede[7]), jfr. ogsaa Grundsætningen i Fr. 27. Septbr. 1799 § 10 i Slutn.; Reglen maa nemlig være, at Spørgsmaalene fremsættes saa konkret specialiserede, som Sagens Beskaffenhed tillader[8]).

Om et Vidne ved sin Forklaring maa benytte nedskrevne Oplysninger, skal efter § 183, sidste Stk., Retten afgøre efter sit Skøn. Den vil saaledes kunne tilstede det, naar Optegnelserne oplyses at være sket ved Vidnet selv angaaende Regnskabsposter og lignende, som det vanskelig vil kunne huske, men maa absolut forbyde det, hvis Forklaringen maatte være blevet Vidnet dikteret af Parten eller være optegnet efter Konference med hans Sagfører.

C. I Modsætning til den tidligere Ordning, hvorefter Af-

---

[7]) Jfr. Domme fra den tidligere Ret i U. f. R. 1915 S. 506, 1898 S. 977, cfr. 1890 S. 410, 1883 S. 1012.

[8]) Jfr. U. f. R. 1892 S. 136.

høringen af Vidnerne altid foregik ved Dommeren, skal efter Rpl. Vidnernes Afhøring i mange Tilfælde foregaa ved Parterne selv, saaledes at de først afhøres af den Part, der har indkaldt dem, og derefter »modafhøres« af den anden Part. I denne Afhøringsmaade, der gælder som den almindelige Regel i den engelsk-amerikanske Ret[9]) og den norske Proces[10]), ser man nemlig med Grund et særlig virksomt Middel til at faa Sandheden frem. Parterne vil i Reglen iværksætte Vidneafhøringen med større Energi end Dommeren, idet de baade har den umiddelbare Interesse i at faa Sagen bedst muligt oplyst, hver fra sin Side, og paa det Trin af Sagen sædvanlig vil være mere inde i denne end Dommeren, som derfor, naar han skal lægge Spørgsmaalene til Rette, let vil kunne komme til at udviske de afgørende Punkter. »Krydsforhøret« umiddelbart ved Modparten og hans Sagfører viser sig derfor erfaringsmæssig at være et udmærket Middel til at faa Svaghederne i Vidnernes Forklaringer blottede, medens Kontraspørgsmaal stillede ved Dommeren som Mellemmand ingenlunde vil have samme Virkning.

Paa den anden Side kan det ikke nægtes, at denne Eksamination af Vidnerne ved Parterne selv kan være ret ubehagelig for dem, og at der derfor kan være Grund til at beskytte dem mod, at disse Ubehageligheder bliver større, end Hensynet til Sandhedens Udfindelse nødvendig kræver. Desuden forudsætter en saadan Vidneeksamination en ikke ringe Dygtighed, Øvelse og Erfaring hos den, der skal foretage den, og der kan derfor blive Spørgsmaal om at opgive denne Ordning og lade Afhøringen gaa over til Dommeren, naar

---

[9]) Jfr. om de her udviklede Regler nærmere Stephen: Law of evidence Art. 129 ff., samt en kort Oversigt af Poul M. Olsen i U. f. R. 1916 B S. 218 ff.

[10]) Jfr. Straffeprocesl. § 334, Civilprocesl. § 212. — Derimod afhøres efter fransk Ret, jfr. Code de procédure art. 273 og 276, Code d'instr. crim. art. 319, Vidnerne altid af Dommeren, og ligeledes foretages efter østrigsk Ret, jfr. C. P. O. §§ 289 og 341, S. P. O. §§ 232, 248, 249, Vidneafhøringen af Dommeren som Hovedpersonen. Dette gælder i det væsentlige ogsaa efter den tyske S. P. O., men ifølge § 238 kan Afhøringen dog overlades Statsadvokaten og Forsvareren ifølge deres fælles Begæring.

disse Forudsætninger hos Parterne eller deres Repræsentanter maa formodes eller i det enkelte Tilfælde viser sig i for høj Grad at svigte.

a. I borgerlige Sager er denne Ordning, at lade Parterne selv afhøre Vidnerne, gjort til den almindelige[11]). Saaledes er det i Landsretssager, saavel i første Instans som i Tilfælde af Anke, og hvad enten Vidnerne føres ved Underret, jfr. § 357, eller de indkaldes til Afhøring umiddelbart for Landsretten, jfr. §§ 370 og 440, 2. Stk., Reglen, at enhver af Parterne skal afhøre de af ham fremstillede Vidner, som da kan krydsforhøres af den anden Part, jfr. § 182, og det samme gælder ifølge § 410, 2. Stk., naar Vidner ifølge særlig Bestemmelse føres umiddelbart for Højesteret. Retten kan dog efter § 357 altid stille Spørgsmaal til Vidnet ikke blot til nærmere Forklaring af Punkter, hvorom Parterne har spurgt Vidnet, men ogsaa til selvstændig Oplysning af Sagen. Naar Vidnets Helbredstilstand kræver Afhøring paa et særligt Sted, skal Dommeren afhøre Vidnet, hvis dette eller nogen af Parterne begærer det, men der skal i saa Fald gives Parterne Lejlighed til gennem Retten at stille Spørgsmaal til Vidnet. Fremdeles har den Part, der ikke selv er Sagfører eller møder ved Sagfører, altid Ret til at begære, at den Afhøring, han skulde foretage, sker ved Dommeren. Endelig skal i Underretssager Afhøringen, dersom nogen af Parterne begærer det — selv om han maatte møde ved Sagfører —, for hans Vedkommende ske ved Dommeren, § 433, 2. Stk. Derimod kan en Part ikke af Modparten tvinges til at opgive sin Afhøring[12]).

b. Hvad Straffesager angaar, gælder der i Sager, der behandles for Landsret med Nævninger, eller som paaankes til Højesteret (for saa vidt Vidneførsel maatte foregaa umiddelbart for denne Ret), ifølge §§ 872—875, jfr. 957, 2. Stk., og § 966, 3. Stk., som Regel en noget lignende Ordning som for borgerlige Sager ved Landsret eller Højesteret. Efter § 872 skal nemlig Statsadvokaten afhøre de

---

[11]) Jfr. R R. Nr. 100 i U. f. R. 1921 B S. 222.

[12]) Jfr. Folketingstid. 1903—04 Sp. 4344.

af ham fremstillede Vidner, og Vidner, som fremstilles fra Forsvarets Side, afhøres af Forsvareren eller af Tiltalte. Dog er Formanden efter § 873 altid baade berettiget og forpligtet til, naar som helst han i Sandhedens Interesse finder Grund dertil, at rette Spørgsmaal til den, der afhøres. Vidner, som maatte blive fremstillede efter Rettens Beslutning af egen Drift, afhøres ifølge § 874 i Reglen af Formanden; dog er han beføjet til at overlade Afhørelsen til Parterne. Sker Afhørelsen ved Rettens Formand, kan Parterne »andrage paa« (men altsaa ikke ligefrem forlange), at yderligere Spørgsmaal stilles; Formanden kan overlade det til dem selv at stille saadanne enkelte Spørgsmaal. Endelig er efter § 875 Dommerne og Nævningerne berettigede til at rette Spørgsmaal til de fremstillede Vidner, efter at have erholdt Ordet af Formanden.

Ved Undersøgelsesret skal derimod ifølge § 824, 1. Stk., Afhørelsen ogsaa af Vidner ske ved Dommeren, medmindre denne tillader andet. Da der staar »tillader«, ikke »bestemmer«, vil Dommeren herefter aldrig kunne paalægge Parterne selv at foretage Afhøringen, men alene kunne indvilge i et derom fremsat Ønske fra Parternes Side. Saavel Paatalemyndigheden som Sigtede og Forsvareren kan dog begære yderligere Spørgsmaal stillede, og Dommeren kan da overlade til den paagældende selv at stille disse. Naar Retten beslutter at lade et Vidne indkalde til fornyet Afhørelse under Domsforhandlingen for en Landsret uden Nævninger som første Instans, gælder ifølge § 922, sidste Stk., de før omtalte Forskrifter i §§ 874—875, hvorefter Afhørelsen som Regel skal ske ved Rettens Formand, og ifølge § 965, 2. Stk., gælder dette ogsaa i Straffesager, der er paaankede til Landsret. Efter § 926, 4. Stk., maa den samme Ordning finde Anvendelse paa Underrets- og Sø- og Handelsretssager, jfr. med Hensyn til offentlige Politisager § 939. —

De nærmere Regler for Afhørelsen, hvor denne foregaar ved Parterne selv, er forøvrigt væsentlig de samme for borgerlige Sager og Straffesager. Efter § 182 kan Modparten, hver Gang Afhørelsen af et Vidne er sluttet (men han kan altsaa ikke afbryde Vidnet i dets Forklaring), rette

Spørgsmaal til det, og Parten kan derefter rette de Spørgsmaal til Vidnet, hvortil Modafhøringen har givet Anledning; yderligere Spørgsmaal kan kun fremsættes med Tilladelse af Rettens Formand. Der er herefter tre Stadier i Krydsforhøret: Partens »Hovedafhøring« af Vidnet, den anden Parts »Modafhøring« og den første Parts »Genafhøring«. I Praksis foregaar dog Afhøringen ofte mere formløst.

For at forebygge Misbrug under dette Krydsforhør, skal efter § 184 Formanden vaage over, at utilbørlige, navnlig forvirrende Spørgsmaal ikke stilles ved Afhørelsen, og at denne foregaar i en passende Form. Sker Afhørelsen trods Formandens Advarsel paa utilbørlig Maade, eller paa en Maade, som ikke er egnet til at bringe Sandheden for Dagen, eller som gaar udenfor Sagen, kan han unddrage den paagældende Part (eller dennes Repræsentant) Afhørelsen og selv overtage den. Skønner han, at Afhørelsens Fortsættelse ikke kan bidrage til Sagens Oplysning, kan han slutte den. Endelig bestemmes det i § 873, jfr. § 957, 2. Stk., og § 966, 3. Stk., at Bevisførelse sigtende til at svække Vidnets Troværdighed i sin Almindelighed, f. Eks. ved at godtgøre umoralsk Forhold, hvori det skulde have gjort sig skyldig, kun maa finde Sted paa den Maade og i den Udstrækning, som Retten tilsteder, og at den bør nægtes, naar de tilsigtede Oplysninger ikke findes at være af væsentlig Betydning. Dette er vel direkte kun bestemt under Domsforhandlingen i Nævningesager og i Straffesager for Højesteret, men det maa lige saavel gælde i andre Straffesager, da der ogsaa i dem hyppig vil blive forsøgt saadanne almindelige Angreb paa Vidnet, og det maa vistnok ogsaa finde Anvendelse paa borgerlige Sager. Herved maa dog erindres Bestemmelsen i § 170, 3. Stk., hvorefter et Vidne aldrig kan undslaa sig for at besvare det Spørgsmaal, om der er overgaaet det en Straffedom.

Ifølge § 182, 2. og 3. Stk., som maa gælde, hvad enten Afhørelsen foregaar ved Parterne eller Retten, kan denne, efter Begæring eller af egen Drift, lade et aftraadt Vidne fremstaa paany til yderligere Afhørelse, og ligeledes kan Vidner andrage paa, at de selv eller et andet Vidne eller en Part (i Straffesager tiltalte) yderligere afhøres om bestemte

Punkter i det Øjemed at fuldstændiggøre eller berigtige forudgaaende Udsagn.

IV. Vidneforklaringerne skal i et vist Omfang protokolleres. Men de nærmere Regler herom er fremstillede ovenfor[13]), hvortil her maa henvises.

V. A. Et Spørgsmaal, der ved Lovens Behandling har været meget omdebatteret, var, om den Bekræftelse, sædvanlig under Ed, der forlanges af Vidnet, skal finde Sted før eller efter Vidnets Afhøring. Efter Chr. V.' Lov foregik Edfæstelsen før Afhøringen, jfr. 1—13—7 og 8, men ved Fr. 10. April 1833 § 1 blev det bestemt, at Edsaflæggelsen først skulde finde Sted, efter at Vidnet havde afgivet sin Forklaring. Ved de sidste Kommissionsudkast[14]) var det foreslaaet at blive ved denne Ordning, og denne er ogsaa efter langvarige Debatter paa Rigsdagen med skiftende Afstemningsresultater blevet fastholdt som den endelige.

At forlange Eden aflagt straks, før Vidnets Forklaring begynder, maa ganske vist siges at stemme bedst med den mundtlige og umiddelbare Procesmaades Natur, og denne Ordning er ogsaa den almindelige i moderne Retsplejeordninger[15]). Hvis Edsaflæggelsen nemlig først kommer bagefter, vil Vidnet let, af sig selv eller under Pres fra en Part eller hans Sagfører, begynde at faa Betænkeligheder, om det nu ogsaa virkelig tør aflægge Ed paa alt, hvad det har sagt; under det Krydsforhør, det har været underkastet, vil det maaske have indviklet sig i forskellige Modsigelser, saa at det ikke finder, at det med frelst Samvittighed kan bekræfte Rigtigheden af sin Forklaring som Helhed. Der vil da let udspinde sig en Diskussion herom, som vil spilde Rettens Tid, skade den mundtlige Forhandlings Liv og udviske

---

[13]) S. 164 ff.

[14]) til B. R. § 164, til S. R. § 110. Det modsatte galdt derimod i Almindelighed efter Kommissionsudkastene af 1875—77.

[15]) Saaledes efter engelsk Ret, fransk Ret, Code de procédure art. 262, som Regel efter tysk Ret, jfr. C. P. O. § 391, S. P. O. § 60; efter østrigsk Ret gælder det samme i den borgerlige Retspleje, jfr. C. P. O. § 337, men i Strafferetsplejen kun ved Hovedforhandlingen, jfr. S. P. O. § 247, medens under Forundersøgelsen ifølge § 171 Edfæstelsen først følger efter Afhøringen. Derimod aflægges efter norsk Ret Eden altid efter Forklaringen, jfr. Straffeprocesl. § 185, Civilprocesl. § 218.

umiddelbare Indtryk af Bevisførelsen[16]). Desuden vil den psykologiske Virkning, man venter sig af Eden til at skærpe Vidnets Sanddruhed, kunne antages at blive stærkere, naar Afhøringen indledes med Edsaflæggelse.

Paa den anden Side vil netop det aandelige Pres, hvorunder Vidnet, naar det allerede har aflagt Ed, befinder sig, kunne virke uheldigt, navnlig ved at gøre det mindre tilbøjeligt til at ændre Urigtigheder, som det maatte være fremkommet med, idet det derved ligesom erkender sig selv skyldig i Mened. Og navnlig er der den Fordel forbundet med den Ordning at vente med Edfæstelsen til Vidneførslens Slutning, at man da i mange Tilfælde (og Erfaringen viser, i de allerfleste Tilfælde) helt vil kunne spare Eden, naar nemlig Forklaringen enten gør et saa troværdigt Indtryk, at Parterne slet ikke rejser Forlangende om Ed, jfr. § 186, eller den efter dens Indhold og Karakter ikke er af nogen virkelig Værdi, saa at Eden bliver betydningsløs.

Disse sidste Hensyn har man, da Loven blev givet, anset for de overvejende og derfor ved § 187, 2. Stk., foreskrevet, at Bekræftelse skal ske e f t e r Afhøringen og endogsaa, naar Omstændighederne taler derfor, skal udsættes, indtil alle Vidner, der forklarer om samme Forhold, er afhørte, saa at der kan gives Vidnet Lejlighed til derefter at berigtige sin Forklaring. Denne Ordning vil ogsaa ofte være en Forudsætning for, at Retten kan udøve den Beføjelse, der efter § 188, næstsidste Stk., tilkommer den til at nægte at edfæste Personer, hvis Vidnesbyrd af de dèr nævnte Grunde skønnes at være i særlig Grad upaalideligt. I endnu højere Grad gælder det Bestemmelsen i § 186 efter den ændrede Skikkelse, den har faaet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 18, idet det sædvanlig vil være Retten umuligt at afgøre, om Bekræftelse er »paakrævet«, før den har hørt Vidnets Forklaring.

B. Hvad angaar den nærmere Fremgangsmaade ved Bekræftelsen, skal ifølge § 187, 2. Stk., Dommeren, for saa vidt Omstændighederne giver Anledning dertil, først paany m i n d e Vidnerne om Bekræftelsens Betydning og om det

---

[16]) Jfr. navnlig N e l l e m a n n i Landstingstid. 1903—04 Sp. 107—8.

Ansvar, som de vil paadrage sig ved at bekræfte en falsk Forklaring; det var dog ved Forhandlingerne paa Rigsdagen[17]) forudsat, at den gamle Formaningstale i Fr. 25. Juni 1842 ikke mere skulde finde Anvendelse. Forinden Dommeren modtager et Vidnes Bekræftelse, bør han give Vidnet fornøden Lejlighed til at berigtige sin Forklaring, og kan, naar han finder Anledning dertil, foreholde Vidnet, hvad der af andre Vidner er forklaret eller paa anden Maade er fremkommet i Modstrid med Vidnets Forklaring.

Vidnets Bekræftelse gaar ud paa, at det forsikrer, at det har talt Sandhed og intet fortiet[18]).

VI. Der vil under Vidneførslen fra Parter eller Vidner kunne fremkomme forskellige Indsigelser, hentede fra særlige Udelukkelses- eller Fritagelsesgrunde for Vidnerne eller fra Fejl ved Vidnesagen, f. Eks. naar Modparten i en borgerlig Sag ikke overensstemmende med Forskriften i § 356 er blevet indkaldt.

Angaaende Afgørelsen af saadanne Tvistigheder giver § 190 nogle Forskrifter. Afgørelsen skal, efter at vedkommende har ytret sig, ske ved Kendelse, men i Straffesager dog kun, naar det begæres. I Reglen træffes Afgørelsen straks, men den kan dog i en kollegial Ret udsættes en ganske kort Tid, jfr. nærmere § 190, 2. Stk. Det er ifølge §'ens 3. Stk. altid den Ret, for hvilken Vidneførslen foregaar, der skal afgøre opstaaede Tvistigheder, selv om Sagen iøvrigt behandles ved anden Ret, cfr. dog tildels § 356 i Slutn. Afgørelsen maa paa almindelig Maade kunne gøres til Genstand for Kære, men denne har ikke umiddelbar opsættende Virkning, cfr. dog § 189 i Slutn.

---

[17]) Jfr. Folketingstid. 1902—03 Sp. 1085, 1135—36.

[18]) Naar Vidnet afgiver en højtidelig Forsikring i Stedet for Ed, lyder ifølge Bkgør. (Nr. 468) 20. Aug. 1919 Bekræftelsen saaledes: »At jeg under den af mig inden Retten afgivne Forklaring har talt den fulde Sandhed, og intet fortiet, det forsikrer jeg herved paa Ære og Samvittighed«. I andre Tilfælde maatte det vistnok efter Loven være tilstrækkeligt, at Vidnet bekræftede Forklaringen »med sin Ed«. Men i Praksis plejer man at anvende den gamle Edsformular: »Det bekræfter jeg med min Saligheds Ed, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord«.

VII. Naar Vidneførslen er sluttet, maa der af Parten begæres en Udskrift af den, for at han kan benytte den til Oplæsning under Domsforhandlingen. Foregaar altsaa Vidneførslen under selve denne, falder Spørgsmaalet derom bort. Hvis derimod Vidneførslen vel er sket for den dømmende Ret, men før Domsbehandlingen, kan der blive Tale om Oplæsning, idet det ifølge de Begrænsninger i Umiddelbarheden, der er sket i Rpl. — jfr. navnlig § 172 og § 214, 3. Stk., hvorefter alle Dommere, der skal deltage i Afgørelsen, vel maa have overværet »de mundtlige Forhandlinger i deres Helhed«, men ikke nødvendig ogsaa Bevisførelsen[19]) —, kan være, at nogen af Dommerne ikke har overværet den tidligere Vidneførsel[20]), og Parten maa da vistnok forsyne sig med en Udskrift af Vidneførslen for denne Eventualitet.

VIII. Naar Vidneførsel skal finde Sted til Brug for borgerlige Retssager i Udlandet, gælder der ifølge § 296, sidste Stk., og § 195, jfr. L. (Nr. 37) 28. Febr. 1908 § 1, som noget ændrer de tidligere Bestemmelser i L. (Nr. 161) 18. Decbr. 1897 § 7, samt Bekg. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art. 8—16[21]), nogle Afvigelser fra de almindelige Regler. Saaledes behøver Varsel til Parterne ikke at gives, medmindre dette udtrykkelig er forlangt, og den beskikkede Sagfører træder i den udenlandske Parts Sted. Er der i Anmodningen forlangt iagttaget en særskilt Form eller Fremgangsmaade, skal dette saa vidt muligt ske, medmindre det maa anses for utilstedeligt efter de derom gældende Lovbestemmelser. Saaledes maa der kunne gøres forskellige Ændrin-

---

[19]) Cfr. derimod K. U. til B. R. § 100, sidste Stk.

[20]) Jfr. ogsaa § 338, 3. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 12, og for Sø- og Handesrettens Vedkommende § 9, 6. Stk. i Slutn., hvorefter det heller ikke altid er givet, at de samme Dommere, der beklæder Domsretten i en borgerlig Landsretssag eller i en Sø- og Handelsretssag, har overværet Bevisførelsen under Sagens Forberedelse.

[21]) Jfr. ogsaa Bekg. (Nr. 161) 6. Juli 1910 og særlig overfor Tyskland (Nr. 162) af s. D. Ifølge den førstnævnte Bekgør. i Slutn. har den danske Regering benyttet sig af den ved Haagerkonventionens Art. 15 hjemlede Adgang til at modsætte sig, at Udførelsen af Retsanmodninger paa dansk Territorium sker direkte ved diplomatiske eller konsulære Agenter.

ger i den sædvanlige Fremgangsmaade ved Afhøringen, f. Eks. at den sker ved Dommeren selv i Tilfælde, hvor den efter vore Love skal foretages af Parterne, og ligeledes maa vistnok en højtidelig Forsikring i større Omfang, end den danske Lovgivning hjemler, kunne træde i Stedet for Ed, eller denne aflægges i noget anden Form end den sædvanlige; det sidste kan nemlig maaske endogsaa finde Sted under Vidneførsel til Brug for Retssager her i Landet, jfr. Strfl. § 153 med Motiver. Tilsvarende Afvigelser vil vistnok kunne finde Anvendelse, naar der maatte ske Optagelse af Beviser til Brug ved Straffesager i Udlandet.

II. Syn og Skøn.

§ 27.

Om Syn og Skøn i Almindelighed[1]).

I. »Syn og Skøn« betegner jo i og for sig kun en Undersøgelse og Bedømmelse af et vist Forhold. Men til Bestemmelsen af dets Ejendommelighed som processuelt Institut og særlig dets Forskellighed fra Vidnebeviset maa nogle yderligere Træk fremhæves.

En vis Undersøgelse kan der som ovenfor omtalt[2]) ogsaa for Vidners Vedkommende blive Tale om, jfr. § 179, men den er ikke af den omfattende og indgaaende Karakter som den, der paahviler en Synsmand.

En vis skønnende Virksomhed maa ligeledes ofte være udøvet af Vidnet, idet det for at kunne danne sig en Mening om Vidneførslens Genstand maa bedømme det i

---

[1]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 291—7, Nellemann: Procesm. S. 589—605, Hagerup: Civilproces 2. Udg. I. S. 559—64, 574—8, 582—6, en Afhandling af P. M. Gertz »Om Sagkyndige i civile Sager« i U. f. R. 1907 B S. 33—42, ogsaa trykt i et Mindeskrift om denne S. 114—130. Jfr. af udenlandsk Literatur særlig Friedrich Stein: Das private Wissen des Richters (1893) S. 54 ff. og A. Hegeler i Archiv f. die civilistische Praxis 104. Bd. (1909) S. 151—291.

[2]) S. 215—216.

Henhold til sin almindelige Erfaring og mulige specielle Sagkundskab. Saa længe disse dog væsentlig kun danner Forudsætningen for den Konstatering af et konkret Forhold, som Bevisførelsen sigter til at oplyse, falder denne ikke udenfor Vidnebevisets Ramme. Et egentligt Skøn bliver der først Tale om, naar man umiddelbart lægger Beslag paa vedkommendes almindelige Erfaring eller Sagkundskab, idet man forlanger, at han i Henhold til denne enten skal fremkomme med en almindelig Udtalelse til Belysning af Sagen eller foretage en Bedømmelse af et vist givet faktisk Forhold.

I Forbindelse med disse indre Ejendommeligheder staar endnu et ydre Karaktertræk ved det processuelle Syn og Skøn. Der kræves til dets Foretagelse en offentlig Bemyndigelse, sædvanlig en Udmeldelse af Retten, jfr. § 196, 1. Stk., § 199, 1. og 2. Stk. Hvis man altsaa tænker sig, at en Person af egen Drift maatte have foretaget en selvstændig Undersøgelse af et vist Forhold, og han derefter aflægger Forklaring derom i Henhold til en speciel Sagkundskab, som han tilfældig maatte besidde, maa han betragtes ikke som Syns- eller Skønsmand, men som et sagkyndigt Vidne.

Det er imidlertid kun ifølge en retslig Udmeldelse, at nogen kan være forpligtet til at foretage en saadan Granskning af Forholdet eller at afgive et sagkyndigt Skøn derover. Et saadant Arbejde skal nemlig ikke kunne paalægges nogen efter en Parts ensidige Forlangende, men kun, naar Retten til Sagens Oplysning anser det for fornødent at bebyrde ham dermed, og han har da Ret til den højere Godtgørelse, som tilkommer en Syns- eller Skønsmand. Som blot Vidne kan han ganske vist ikke vægre sig ved at bevidne et Faktum, selv om en tidligere sagkyndig Undersøgelse danner Kilden til hans Kundskab derom, men almindelige Slutninger angaaende denne Sammenhæng behøver han ikke at indlade sig paa. Saaledes maa en Læge, der har haft en overfalden Person under Behandling, vel som Vidne kunne tvinges til at afgive nærmere Forklaring om Beskaffenheden af Saarene og den overfaldnes hele Tilstand, dengang han blev taget under Behandling.

Derimod maa det betragtes som Syn eller Skøn, hvis han for at afgøre Forholdet maa foretage en ny Undersøgelse, eller hvis man af ham forlanger en almindelig sagkyndig Udtalelse, som lige saa godt andre end netop den behandlende Læge maatte kunne afgive, f. Eks. om hvilken Betydning de tilføjede Beskadigelser kan antages at ville faa for den overfaldnes Arbejdsevne[3]).

Navnlig er den forudgaaende Undersøgelse en Forudsætning for, at alle de nærmere Forskrifter, som Rpl. giver om Fremgangsmaaden ved Optagelse af et Syn eller Skøn, kan finde Anvendelse, og der skabes en ekstra Garanti derved, at Undersøgelsen sker ved Personer, som af Retten anses for særlig egnede dertil, og som ved Udmeldelsen faar en speciel Opfordring til at fæste deres Opmærksomhed paa det paagældende Forhold. I det hyppige Tilfælde, at der udmeldes flere Syns- eller Skønsmænd, vil ogsaa den Fællesvirksomhed, der finder Sted imellem dem, have sin Betydning.

Den ved selve Betegnelsen antydede Dobbelthed i Begrebet »Syn og Skøn« har, som allerede i det foregaaende forudsat, Hensyn til, om den Virksomhed, der skal udfoldes, gaar ud paa at foretage en Undersøgelse, efter den Sans, der hyppigst vil være Anvendelse for, en Besigtigelse af en Genstand eller et Forhold for at konstatere den faktiske Karakter, eller den gaar ud paa at foretage en Bedømmelse af Forholdet i en vis Retning. Det er saaledes Syn, naar det drejer sig om at oplyse, om en Vare indeholder et vist Stof, eller hvorledes Vandafløbet sker fra en Grund. Derimod foreligger der Skøn, naar det skal afgøres, om Varen kan siges at være af en vis Kvalitet, om en Lejlighed maa anses for ubeboelig, om den Maade, hvorpaa

---

[3]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 70—71 (171—2), t. S. R. Sp. 82 (397) og Jmskr. (Nr. 122) 26. April 1899. Jfr. ogsaa Domme i norsk Retstidende 1913 S. 304, 1907 S. 301, 1906 S. 26, 1892 S. 671, cfr. 1903 S. 108, 1904 S. 187. I væsentlig Overensstemmelse hermed er ogsaa Hegeler anf. Sted, navnlig S. 246 ff., naar han betegner Syns- og Skønsmændenes Forhold til Sagen som mere »generelt« end Vidnernes, eller siger, at det med Hensyn til dem drejer sig om Personer, som efter deres Begreb er »fungible«.

Afløbet foregaar, skader Nabogrunden. De to Begreber flyder dog umærkelig over i hinanden. Saaledes vil enhver Iagttagelse være forbundet med et vist sammenlignende Skøn, og der vil ved Synets Konstatering af Forholdet ofte indirekte være fastslaaet Konsekvenser for dets Bedømmelse under Retssagen. Omvendt vil Skønnets Afgivelse i de fleste Tilfælde forudsætte en nærmere Undersøgelse af det konkrete Forhold, saaledes at et Syn vil indgaa som Del af Skønsmændenes Virksomhed. En Undtagelse herfra danner dog de Tilfælde, hvor Skønsmændene indskrænker sig til en almindelig sagkyndig Udtalelse uden at knytte denne til et bestemt Forhold under Sagen, eller hvor dette i Forvejen er tilstrækkelig konstateret[4]). Disse Tilfælde falde imidlertid udenfor det egentlige Begreb Syn og Skøn, idet baade dette rent sproglig nærmest synes at forudsætte konkrete Genstande og Forhold, som man undersøger og afgiver sit Skøn om, og ogsaa Rpl. ligesom den tidligere Procesordning ved sine Regler væsentlig kun har haft et saadant konkret Syn eller Skøn for Øje. Det abstrakte Skøn vil vel i de fleste Retninger være undergivet en lignende Ordning, men der vil dog i det følgende blive fremhævet enkelte Afvigelser.

II. Der vil efter den nye Retsplejeordning[5]) som Regel ikke foreligge nogen formel Nødvendighed for Optagelsen af et Syn eller Skøn, men en saadan vil ofte være fornøden for at opnaa det forønskede Resultat i Realiteten. Naar den Genstand, hvis Beskaffenhed skal fastslaas, er en saadan, at den kan fremlægges for Retten og følge med Sagens Akter til de højere Instanser, saaledes navnlig naar Talen er om Dokumenter, og der heller ikke til dens Bedømmelse kræves nogen særlig Sagkundskab, som Dommeren ikke kan antages at besidde, vil det dog være unødvendigt at lade optage Syn og Skøn, idet Dommeren altid selv vil kunne foretage det fornødne.

I det omvendte Tilfælde at enten Genstanden efter sin Beskaffenhed ikke kan forelægges Retten, eller Dommeren mangler den fornødne Sagkundskab

---

[4]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R. Sp. 82, 85 (397, 399).

[5]) Cfr. derimod tildels efter den tidligere Procesordning Civilproces I. S. 370.

til at bedømme et vist Forhold, vil dette dog ikke ubetinget medføre Nødvendighed af Optagelsen af et Syn eller Skøn. For det første aabner, som ovenfor omtalt[6]), Loven i Straffesager Retten den naturlige Udvej selv at foretage en »Besigtigelse« af vedkommende Genstand eller Forhold, eventuelt med Bistand af Personer, som dertil har en særlig Indsigt, jfr. §§ 742 og 743. I borgerlige Sager indeholder derimod Loven næppe Hjemmel for en saadan Fremgangsmaade[7]), og Forholdet maa da ved Parternes eller Tredjemænds Forklaringer oplyses for Retten. Der er imidlertid paa den anden Side heller ikke noget i Vejen for, at Retten allerede ifølge saadanne Partsudsagn eller Vidneforklaringer anser Forholdet for tilstrækkelig bevist[8]). Men naar der er Tale om et endnu under Retssagen foreliggende Forhold, som til sin Konstatering kræver nærmere Undersøgelse og maaske en sagkyndig Prøvelse, vil man sædvanlig ikke nøjes med Parts- eller Vidneforklaringer, men hvor det praktisk set lader sig gøre, forlange de større Garantier for Forholdets sikre Oplysning, som kun et formeligt Syn og Skøn kan give[9]). Hvor det derimod kun drejer sig om abstrakte sagkyndige Udtalelser til Sagens Oplysning, vil en foregaaende Udmeldelse ofte være af mindre Betydning, naar blot de Personer, hvorfra de hidrører, nyder tilstrækkelig Autoritet, og man vil derfor snarere tillægge dem bevisende Vægt, selv om Lovens Regler om Skøn — der forøvrigt som berørt ikke engang altid vil passe i dette Tilfælde — ikke er iagttaget.

I Straffesager beror det, § 196 jfr. § 743, altid paa Rettens Bestemmelse, om Syn eller Skøn skal optages eller ikke. I borgerlige Sager vil det derimod ofte kunne være tvivlsomt, om Foretagelsen af en Syns- eller Skønsforretning er nødvendig, idet det navnlig maaske ikke vides, om Retten selv formener at besidde den fornødne Sagkundskab eller ikke.

---

[6]) S. 193—4.

[7]) Jfr. ovenfor S. 194—5.

[8]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1908 S. 294, 1909 S. 54.

[9]) Jfr. fra den tidligere Procesordning f. Eks. Dom i U. f. R. 1915 S. 79.

I saadanne Tilfælde var der efter den tidligere Procesordning i Almindelighed ikke nogen Adgang, jfr. dog et særligt Tilfælde i Forfatterloven (Nr. 72) 1. April 1912 § 6, næstsidste Stk., for Parterne til at forlange nogen særlig Afgørelse af Retten angaaende dette Spørgsmaal, og de var da nødsagede til for en Sikkerheds Skyld at lade Forretningen foretage. Men ifølge Rpl. §§ 283 og 284 kan Retten saavel før som efter Sagens Optagelse af egen Drift opfordre Parterne bl. a. til at tilvejebringe Syn eller Skøn, naar Sagen uden dette ikke kan bedømmes med tilstrækkelig Sikkerhed[10]), og Retten maa da sikkert ogsaa ifølge Parternes Begæring kunne udtale sig om Nødvendigheden deraf, men et negativt Svar kan ikke afskære Retten fra paa et senere Stadium at stille Opfordring derom. Dog følger det af Rettens Pligt efter § 352, 1. Stk. i Slutn., til at modsætte sig overflødig Bevisførelse, at den heller ikke maa tilstede Foretagelsen af et Syn og Skøn, der maa antages at være uden Betydning for Sagen.

Nogle Lovbestemmelser, saaledes den tidligere Lærlingelov 30. Marts 1889 § 20 og den nugældende Lærlingelov (Nr. 342) 6. Maj 1921 § 22, og paa lignende Maade L. (Nr. 52) om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel 5. April 1888 § 1, jfr. nu Rpl. § 792, synes som noget særligt at tillægge Retten (i Lærlingeloven endog kun »med Parternes Samtykke«) Beføjelse til selv at fastslaa en Erstatnings Størrelse. Men disse maa betragtes som Rester fra den ældre Ordning[11]), hvorefter Fastsættelsen af Erstatningsbeløbet som Regel blev henvist til et først e f t e r D o m m e n optaget Skøn ved »uvillige Mænd«, og kan altsaa ikke længere

---

[10]) Den særlige Bestemmelse i Fr. 31. Marts 1719 § 4 om Optagelse af Situationskort til Oplysning i Ejendomsretter maa vistnok være bortfaldet ved Rpl., der i § 283, 2. Stk., giver Retten en almindelig Adgang til at opfordre en Part til at fremlægge Situationskort m. m., naar Sagen ikke uden dette kan bedømmes med tilstrækkelig Sikkerhed, jfr. R. R. Nr. 79 i U. f. R. 1921 B S. 126.

[11]) At Lærlingeloven paa dette Punkt ikke er bragt à jour, fremgaar ogsaa af, at endnu L. 1921 § 22 taler om Behandling af visse Retssager som »private Politisager«, skønt dette Begreb helt er bortfaldet ved Rpl.

have nogen særlig Betydning efter den nye Ordning, hvorefter Fastsættelsen altid maa finde Sted ved selve Dommen, idet ifølge § 291, 2. Stk., Synet eller Skønnet aldrig maa henskydes til efter Dommens Afsigelse, og Spørgsmaalet derfor alene er, om Dommeren ved sin Afgørelse skal have Vejledning af et saadant Syn eller Skøn. Dette maa nu ganske bero paa, om han selv føler Trang til en saadan Vejledning, jfr. § 292, 2. Stk.[12]).

Følgen af, at Syns eller Skøns Optagelse er undladt i Tilfælde, hvor det maatte anses for fornødent, maa for det første altid blive, at der vil mangle tilstrækkeligt Bevis angaaende det Punkt, som paa denne Maade skulde oplyses, hvad der jo kommer til at gaa ud over den Part, hvem Bevisbyrden derfor paahviler[13]). Men undertiden vil det yderligere kunne medføre, at Forholdet i det hele kommer til at foreligge saa uklart og mangelfuldt oplyst, at Retten for ikke at komme til at dømme ganske i Blinde vil se sig nødsaget til ex officio at afvise Sagen[14]). For det Tilfælde, at Retten har stillet særlig Opfordring til en Part om at tilvejebringe Syn eller Skøn, og Parten ikke efterkommer denne Opfordring, bestemmer § 283, 2. Stk., at Retten efter Omstændighederne kan bringe Reglen i § 282, sidste Stk., til Anvendelse, saa at den altsaa kan fortolke Undladelsen paa den for Modparten gunstigste Maade og navnlig lægge dennes Fremstilling til Grund for Paakendelsen.

III. Med Hensyn til den nærmere Betydning af et Syn og Skøn stilles Spørgsmaalet ofte paa, om det skal betragtes som et Bevismiddel eller som en Bistand for Dommeren. Grunden til denne Tvivl er, at Syn og Skøn i Virkeligheden frembyder en noget forskellig Karak-

---

[12]) Jfr. som Eksempler paa, at Retten allerede under den tidligere Ret har ment sig i Stand til, uden Medvirkning af Skønsmænd, at fastsætte en Erstatnings Størrelse, Domme i U. f. R. 1890 S. 1184, 1892 S. 307 (Erstatning for ulovlige Arrest- og Udsættelsesforretninger), 1902 A S. 144 (for ulovlig Konkursbegæring), S. 167 (Erstatningen fastsat blot paa Grundlag af nogle Vidners Forklaringer), 1893 S. 493.

[13]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1886 S. 32, 591.

[14]) Jfr. tidligere Kskr. 16. Marts 1799 (om Situationskorts Nødvendighed).

ter efter den Side, hvorfra man ser det. For saa vidt gennem Synet eller Skønnet konkrete Kendsgerninger slaas fast, som Dommeren ikke ved sin egen Iagttagelse i Retten kunde konstatere, maa det siges at virke som Bevis paa ganske lignende Maade som de andre Bevismidler. Derimod vil det med Hensyn til de almindelige Erfaringssætninger eller den særlige Sagkundskab, som derigennem finder Udtryk, kun yde Dommeren en Bistand ved Bedømmelsen, som han i det Omfang, hvori han i det enkelte Tilfælde besidder de nødvendige Forudsætninger derfor, selv maatte kunne foretage. Men oftest foregaar Fastsættelsen af den konkrete Kendsgerning gennem Anvendelsen af en almindelig Sætning, og Synet og Skønnet frembyder da et blandet Forhold. Ved den Ordning, som efter Rpl. § 201 skal være den regelmæssige i Straffesager, og som under særlige Omstændigheder skal kunne finde Sted i borgerlige Sager, at lade den til Synet og Skønnet fornødne Besigtigelse foretage i et Retsmøde, altsaa i Dommerens Overværelse, har Tanken om en saadan Forretnings Karakter af en Bistand, der ydes ham ved hans Behandling af Sagen, faaet et naturligt og praktisk Udtryk.

Som Bevis for bestemte Fakta maa Dommeren da kunne behandle det ganske som andre Bevismidler og navnlig ifølge Grundsætningen om Bevisbedømmelsens Frihed frit kunne skønne over, hvilken bevisende Vægt han under Hensyn til det øvrige Bevismateriale, der er fremskaffet under Sagen, vil tillægge det. Ifølge de særlige Garantier, som Synet eller Skønnet frembyder, vil dets Beviskraft i Reglen være særlig stor, men der maa dog være Mulighed for at svække den ikke blot ved et nyt Syn eller Skøn, jfr. § 210, men efter Omstændighederne ogsaa ved klare Vidnesbyrd i modsat Retning[15]), navnlig naar der ikke længere er Lejlighed til at indhente nyt Syn eller Skøn.

Heller ikke den Bedømmelse af Kendsgerningerne, som maatte være sket ved Synet og navnlig hyppigt ved Skønnet, kan være egentlig bindende for Dommeren. Han maa for det første altid kunne underkaste det afgivne Syn eller Skøn

---

[15]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Dom i U. f. R. 1916 S. 894

en Prøvelse fra juridisk Synspunkt og sætte det til Side, for saa vidt det maa betragtes som retlig uholdbart[16]), eller naar Skønsmændene ikke har holdt sig indenfor deres Omraade[17]). Men han maa i det hele kunne øve en Kritik af Synet eller Skønnet, for saa vidt han uden Undersøgelse af de konkrete Forhold og uden en særlig Sagkundskab, som han maatte mangle, er i Stand dertil, f. Eks. naar Præmisser og Konklusion ikke passer til hinanden[18]), eller Grundlaget for Skønnet fremtræder som altfor løst[19]). En særlig vidtgaaende Prøvelse vil der altsaa kunne udøves af Retten, naar den er forsynet med et sagkyndigt Element, som Tilfældet er med Sø- og Handelsretten i København[20]). Men der lader sig overhovedet ikke fastsætte formelt bindende Grænser for Dommerens Beføjelse paa dette Punkt; han maa kunne kritisere Forretningen og dens Resultat, for saa vidt han faktisk er i Stand dertil, om end det maatte være paa Grundlag af en udenfor Retten erhvervet Viden[21]).

§ 28.

De nærmere Regler om Syn og Skøn.

I. A. Den offentlige Bemyndigelse, Synet eller Skønnet forudsætter, bestaar, som allerede ovenfor berørt, sædvanlig i et formeligt Udmeldelsesdekret af Retten. Dette kan i en borgerlig Sag kun afsiges efter en af Parternes Begæring, idet Retten, som tidligere nævnt, alene kan opfordre Parterne til at foretage det fornødne, jfr. §§ 283, 284. Hvis den, der skal tilkaldes, har en almindelig offentlig Bemyndigelse til Foretagelsen af vedkommende Syn eller Skøn, f. Eks. Retslægeraadet til Afgivelse af retslægelige Erklæringer efter L. (Nr. 111) 30. April 1909 §§ 3 og 10[1]), Kreds-

---

[16]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1879 S. 5, 6, 1896 S. 297.

[17]) Jfr. U. f R. 1883 S. 568, 1895 S. 788.

[18]) Jfr. saaledes U. f. R. 1868 S. 986.

[19]) Jfr. U. f. R. 1887 S. 981, 1882 S. 1000.

[20]) Jfr. saaledes U. f. R. 1881 S. 406 (408), 1901 S. 772.

[21]) Jfr. ovenfor S. 190 ff.

[1]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1923 S. 253 (257).

læger til at foretage lovmæssige Obduktioner, jfr. L. (Nr. 87) 21. April 1914 § 13, de Laboratorier, hvormed Justitsministeriet har sluttet Overenskomst om at foretage Undersøgelser af Levnedsmidler efter L. (Nr. 108) 18. April 1910, kan i Straffesager (derimod næppe i borgerlige Sager) Tilkaldelsen ske blot ved en formløs Begæring, der rettes til den paagældende fra Retten, jfr. § 196, 1. Stk.

B. Hvad angaar det Spørgsmaal, hvilken Ret der i det enkelte Tilfælde skal foretage denne Udmeldelse, bestemmer § 354, at i borgerlige Sager, der behandles ved Landsret som første Instans, skal Udmeldelsen ske ved Underretten paa det Sted, hvor Genstanden for Forretningen befinder sig. Men hvis Forretningen ikke angaar nogen legemlig Genstand (og det samme maa vistnok gælde, naar Tingen let kan forsendes), sker Udmeldelsen ved den Underret, som i det hele forbereder Sagen, (eller ved Landsretten selv, hvis Sagens Forberedelse foregaar her) eller, for saa vidt Sag endnu ikke er tingfæstet, ved Underretten paa Modpartens Hjemsted. Tilsvarende Regler gælder ifølge 433, 2. Stk., i borgerlige Underretssager. I Straffesager sker efter § 742, 2. Stk., jfr. §§ 743 og 201, 2. Stk., Udmeldelsen ved den Ret, ved hvilken Sagen er tingfæstet, eller i visse Tilfælde ved vedkommende Undersøgelsesret. Endelig vil baade i borgerlige Sager og i Straffesager i Tilfælde af Anke Bestemmelse om Optagelse af nyt Syn og Skøn blive truffet af Ankeretten. Hvis Syns- og Skønsforretningen undtagelsesvis foregaar ved Mændenes Møde for denne, maa ogsaa Udmeldelsen af Mændene ske ved Ankeretten, men ellers overlades Udmeldelsen sammen med den øvrige Forretning til vedkommende Underret, jfr. §§ 408—410, § 440, 2. Stk., §§ 955, 2. Stk., 965, 1. Stk.

C. En Ret vil undertiden kunne udmelde Personer, som boruden for dens Embedsomraade. Dette vil dog, for saa vidt det ikke er oplyst, at de er villige til at efterkomme Udmeldelsen, kun kunne ske, naar det findes nødvendigt, enten fordi der indenfor Retskredsen ikke findes sagkyndige Personer, som kan benyttes, eller fordi den Ting, der er Genstand for Forretningen, er udenfor Retskredsen, § 196, 2. Stk. Det sidste Tilfælde vil dog ifølge den lige anførte § 354, jfr. § 433, 2. Stk., ikke kunne forekomme i borgerlige

Underretssager eller Landsretssager i første Instans, idet derefter jo altid Udmeldelsen skal foregaa ved Underretten paa det Sted, hvor Genstanden befinder sig[1*]).

II. A. Hvad Syns- eller Skønsmændenes Antal angaar, har Rpl. — i Modsætning til den ældre Ordning, hvorefter der sædvanlig krævedes to og ved »Overskøn« det dobbelte Antal Mænd —, som naturlig Konsekvens af den frie Bevisbedømmelse, i Almindelighed overladt dets Fastsættelse til Rettens Bestemmelse, jfr. § 196, 1. Stk. (»en eller flere«), cfr. dog et særligt Tilfælde i § 201, 3. Stk. Retten vil altsaa ved ganske simple Syn eller Skøn kunne nøjes med at udmelde en enkelt Mand, medens det ved de vanskeligere og mere sammensatte maaske vil kunne være ønskeligt straks at udmelde endogsaa flere end to Personer.

B. Med Hensyn til de personlige Betingelser for at være Syns- eller Skønsmænd kan man paa lignende Maade som med Hensyn til Dommere[2]) sondre mellem almindelige Habilitetsbetingelser og specielle Inhabilitetsgrunde.

a. Hvad angaar de almindelige Habilitetsbetingelser, kan

1°. Kvinder lige saa vel som Mænd udmeldes til »Syns- og Skønsmænd«, jfr. § 197, 2. Stk., og om et særligt Tilfælde § 199, 3. Stk., jfr. § 761, sidste Stk.

2°. Fremdeles skal, jfr. § 197, 1. Pkt., de Personer, der udmeldes, være uberygtede, og at de

3°. skal være voksne, hvortil vistnok maa kræves en Alder af 18 Aar, jfr. § 156, 2), maa være underforstaaet som selvfølgeligt.

4°. Ofte vil der til Forretningens Foretagelse kræves en særlig Sagkundskab, jfr. § 199, 2. Stk. (»særegen Indsigt eller Færdighed«). For at man kan have saa store almindelige Garantier som muligt, skal der i Reglen kun udmeldes Folk, som ifølge offentlig Stilling eller Livserhverv eller dog ifølge offentlig aflagte Prøver maa anses for duelige hertil.

[1*]) Cfr. dog en vistnok urigtig Udtalelse af RR. Nr. 139 i U. f. R. 1922 B S. 172.

[2]) Jfr. ovenfor S. 77 og 85.

b. Hvad de specielle Inhabilitetsgrunde angaar, skal efter § 197, 1. Stk., Personer, der ifølge § 60, 1) og 2) paa Grund af deres Interesse i Sagen eller Forhold til dens Parter (beslægtede eller besvogrede saa nær som Søskendebørn) vilde være inhabile som Dommere, ubetinget være udelukkede fra at være Syns- eller Skønsmænd i den, medens de andre i § 60 nævnte Personer betingelsesvis maa tilkaldes, nemlig for saa vidt det ikke er muligt at finde andre, der er lige saa gode.

C. Der gælder en lignende Pligt til at være Syns- eller Skønsmand som til at være Vidne, § 198, 1. Stk., jfr. § 168. Hvor det viser sig nødvendigt at udmelde Mænd fra en anden Retskreds end den, hvor Genstanden findes, vil de kunne tilpligtes at begive sig derhen, selv om de i § 171 fastsatte Grænser for Vidners Mødepligt derved overskrides, jfr. § 202, 3. Stk. Derimod gælder der ifølge denne §'s 1. Stk. med Hensyn til deres Pligt til at møde til Afgivelse af Forklaring de samme Afstandsbestemmelser som for Vidner[3]. Fritagelserne for Vidnepligten finder ogsaa Anvendelse til Fordel for Syns- og Skønsmænd, jfr. § 170, 1. og 2. Stk., om Fritagelse paa Grund af Skade, som de ved Besvarelsen af et Spørgsmaal vilde udsætte sig selv eller deres Nærmeste for. For en Del gøres disse Bestemmelser vel overflødige ved de Inhabilitetsregler, der gælder for Syns- og Skønsmænd, men det vil f. Eks. kunne tænkes, at en Mand, der ikke har nogensomhelst Interesse i Sagens Udfald, jfr. § 60, 1), dog hvis han skulde afgive et Skøn, vilde udsætte sig for et væsentligt Formuetab ved at røbe Fabrikationsmetoder el. lign. Fritagelserne efter § 170, 4. og 5. Stk., vil efter deres Natur som angaaende Pligten til at opgive bestemte forud bekendte Data ikke kunne finde Anvendelse paa Syns- eler Skønsmænd. Det samme vil af lignende Grunde i Almindelighed gælde om Udelukkelsestilfældene efter § 169. Dog vil f. Eks. en Læge eller en Jordemoder, der er ansat ved Fødselsstiftelsen, vanskelig kunne afgive et Skøn over Svangerskab og Barnefødsel hos en Kvinde, der har ligget paa Stiftelsen, uden ialtfald indirekte at oplyse Forhold, som ifølge § 169, 3)

---

[3]) Jfr. ovenfor S. 175 ff.

skal holdes hemmelige, og de maa da være udelukkede fra at afgive et saadant Skøn. Den af Udelukkelsen følgende Fritagelse maa siges at være hjemlet ved § 198, 1. Stk.[4]), og selve Udelukkelsen har vistnok den fornødne Hjemmel i den almindelige Passus i § 209. Af den sidste Bestemmelse smh. m. § 178 følger, at en Syns- eller Skønsmand, der ønsker sig fritaget, skal anvende en lignende Fremgangsmaade som Vidner.

Som noget særligt med Hensyn til Syns- og Skønsmænd hjemler § 198, 2. Stk., en vis Adgang for Statens Embeds- og Bestillingsmænd til at blive fritaget for at udmeldes til dette Hverv. Endvidere skal Personer, for hvem Syns- eller Skønsforretningens Udførelse vilde medføre stort Besvær eller Ulempe, eller som har fyldt 65 Aar, for saa vidt Omstændighederne tillader det, forskaanes for Udmeldelse.

D. Angaaende Spørgsmaalet, hvem Retten i det enkelte Tilfælde skal udmelde, giver § 199 nogle almindelige Anvisninger. Herefter skal, for saa vidt Personer er beskikkede med almindelig Bemyndigelse til at foretage visse Syn eller Skøn, disse i Reglen foretrækkes. Udkræves der til Forretningen særlig Indsigt, skal som ovenfor berørt som Regel kun udmeldes Folk, der efter deres Stilling eller Eksamen maa anses for duelige dertil, og personlig Undersøgelse af Kvinder bør saa vidt muligt ske ved Kvinder; det sidste er kun foreskrevet for Straffesagers Vedkommende, hvor Forholdet ogsaa er mest praktisk, men det maa sikkert lige saa vel finde Anvendelse, hvor der undtagelsesvis maatte blive Spørgsmaal om en saadan tvungen Undersøgelse i borgerlige Sager, f. Eks. i en Sag til Ægteskabs Opløsning paa Grund af Impotens.

Iøvrigt beror Valget paa Retten selv. Enhver af Parterne kan ifølge § 200, 1. Stk., vel gøre Henstilling til Retten derom, men denne er ikke, selv om Parterne maatte være enige, bundet derved. Kun skal der som Regel forud gives Parterne — i borgerlige Sager dog kun, hvis de er

---

[4]) Jfr. ogsaa Mot. til K. U. t. S. R. ad § 131 Sp. 88 (403), hvorefter den tilsvarende Bestemmelse i § 118, 1. Stk., antoges at henvise ogsaa til §'en (99) om Udelukkelsesgrunde for Vidner.

mødte — Meddelelse om, hvem der agtes udmeldt, saa at de kan faa Lejlighed til at udtale sig, eventuelt fremsætte Indsigelse mod Valget.

Indsigelser, der ikke gøres gældende straks ved Udmeldelsen, kan efter § 200, 2. Stk., i borgerlige Sager kun tages i Betragtning, naar Parten oplyser, at han uden Brøde fra sin Side har været ude af Stand til at fremsætte dem tidligere. Saadanne Indsigelser vil da inden en vis Frist kunne rejses for den udmeldende Ret og, hvis denne nægter at tage dem til Følge, paakæres til højere Ret. Indsigelsen kan dog vistnok kun støttes paa, at en af Lovens Betingelser for Valget er tilsidesat, men ikke blot paa Grunde, der viser, at Valget af en anden Mand havde været ønskeligere; ellers vilde ogsaa Lovens Bestemmelse om, at Retten ikke skal være bundet ved Parternes Henstilling, tabe en stor Del af sin Betydning.

E. Naar en Syns- eller Skønsmand vægrer sig ved at opfylde nogen af de Pligter, som paahviler ham, hjemler § 206 lignende Tvangsmidler mod ham, som §§ 177 og 189 foreskriver om Vidner, jfr. ogsaa § 207 og § 209, smh. m. § 191. Naar § 206 kun bringer Reglerne til Anvendelse »med de fornødne Lempelser«, er der herved, som Motiverne[5]) viser, særlig tænkt paa, at Syns- og Skønsmænd langt oftere end Vidner vil kunne erstattes, hvorfor der overfor dem endnu sjældnere end overfor Vidner vil være Grund til Anvendelse af strenge eller langvarige Tvangsmidler, særlig Indespærring, ligesom saadanne Tvangsmidler efter Omstændighederne kan være mindre formaalstjenlige til Fremkaldelse af en Virksomhed af den særlige Art, som Synet eller Skønnet kræver, end til Fremkaldelse af en simpel Vidneforklaring.

Ved § 206, 2. Stk., er der ogsaa særlig givet Retten Anvisning paa, naar dette er muligt og efter Omstændighederne kan bidrage til Sagens Fremme, at udnævne andre Syns- eller Skønsmænd enten straks, eller naar de anordnede Tvangsmidler forgæves er anvendte. I borgerlige Sa-

---

[5]) til B. R. ad § 182 Sp. 73—74 (174—5) til S. R. ad § 127 Sp. 87 (402).

ger kan dette dog kun ske efter Begæring af vedkommende Part, der da ikke kan forlange yderligere Tvang mod de genstridige Mænd anvendt.

F. Paa Grund af den særlige Ulejlighed, der i Reglen vil være forbundet med Syn og Skøn, tilkommer der Syns- og Skønsmændene en større Godtgørelse end Vidnerne. Ved § 211 tillægges der dem saaledes ikke blot en betydelig højere Rejsegodtgørelse og større Beløb i »Tærepenge«. Men der tilkommer dem ogsaa Godtgørelse for andre Udlæg og sportelmæssig Betaling for deres Forretning, jfr. Sportelrglmt. 22. Marts 1814 § 148 — der i denne Retning endnu maa anses for formelt gældende, skønt den baade i visse Tilfælde ved positiv Lovbestemmelse, jfr. Pl. 18. Marts 1829, L. (Nr. 262) 22. Decbr. 1910 § 4, og i videre Omfang gennem Praksis[6]), er blevet fraveget — cfr. derimod om Afgiften til det offentlige R. A. L. 11. April 1916 § 12, 2. Stk. Dog kan Retten, naar Forretningen har udkrævet særlig Møje eller Tidsanvendelse eller særlige Fagkundskaber, forhøje Betalingen efter sit Skøn. Udenfor disse Betalinger maa Syns- eller Skønsmændene intet modtage af Parterne for deres Forretning, idet de ellers ifalder den Straf, som Strfl. § 117 foreskriver for at modtage uberettigede Fordele for Embedshandlinger (men altsaa dog ikke den højere Straf efter § 120 for Dommere, der lader sig bestikke).

III. Med Hensyn til den nærmere Fremgangsmaade, der skal følges ved Optagelsen af Syn eller Skøn, falder dette sædvanlig i flere Afdelinger: Mændenes Udmeldelse, Foretagelse af Forretningen, Afgivelsen af en skriftlig Erklæring om denne og endelig i visse Tilfælde »Afhjemlingen«. En egentlig »Forretning« til Besigtigelse af en Genstand eller et Forhold bliver der dog ikke altid Brug for, nemlig som ovenfor berørt ikke, naar der af Skønsmændene kun ønskes en rent abstrakt Udtalelse eller en sagkyndig Erklæring med Hensyn til et faktisk Materiale, som allerede er tilvejebragt[7]). Og Kravet om skriftlig Erklæring kan ifølge § 204, 2. Pkt., Retten frafalde i Nævningesager; der bliver da heller ikke Tale om Afhjemling i sædvanlig Forstand.

---

[6]) Jfr. Dom i U. f. R. 1906 S. 962 og et Grosserer-Societets Responsum i 1911 S. 1016.

[7]) Mot. t. K. U. t. S. R. ad Kap. XII Sp. 82 (397).

A. a. Hvad Udmeldelsesbeslutningens Indhold angaar, er dette ifølge § 201 sædvanlig noget forskelligt i borgerlige Sager og Straffesager. Dette staar i Sammenhæng med, at den til Synet eller Skønnet fornødne Besigtigelse i Straffesager sædvanlig skal foregaa i et Retsmøde, i hvilket Tilfælde jo en nærmere forudgaaende Instruktion af Retten bliver overflødig, medens det i borgerlige Sager kun undtagelsesvis vil være Tilfældet.

I de sidste Sager skal det derfor altid i Udmeldelsesdekretet tydelig angives, hvad der er Forretningens Genstand og Øjemed. Tillige nævnes sædvanlig straks den Tid, til hvilken Mændene skal møde til Afhjemling.

Derimod skal der i Straffesager kun, for saa vidt Besigtigelsen foregaar udenfor Retsmøde, gives Mændene en saadan Meddelelse om Synets eller Skønnets Genstand og Øjemed og anden Anvisning, som maatte udkræves. Skal Mændene afgive skriftlig Erklæring, maa der forelægges dem bestemte Spørgsmaal til Besvarelse, hvad der derimod ingen udtrykkelig Hjemmel er til at kræve i borgerlige Sager.

b. Udmeldelsesdekretet skal ifølge § 203 uden Ophold forkyndes for de udmeldte i Overensstemmelse med de Regler, der gælder for Vidner efter § 174, jfr. § 153[8]). Hvor Tilkaldelsen ikke sker ved egentlig Udmeldelse, men kun ved en Begæring fra Retten, jfr. § 196, 1. Stk., maa det sikkert være tilstrækkeligt, at denne paa en eller anden Maade meddeles vedkommende, uden at formelig Forkyndelse kan være nødvendig, jfr. § 165.

Bestemmelsen i § 175 om, at Retten umiddelbart kan paalægge enhver, som er til Stede i eller ved Retten, straks at fremstille sig til at aflægge Forklaring, maa i og for sig, jfr. § 209, ogsaa kunne finde Anvendelse paa Syns- eller Skønsmænd. Men disse vil ofte kunne gøre gældende, at de ikke uden nærmere Undersøgelse eller Forberedelse tør udtale sig om Sagen.

B. a. De Besigtigelsesforretninger, der oftest vil være fornødne, foretages, som allerede ovenfor berørt, i Straffesager sædvanlig i et Retsmøde; dette kan da efter

---

[8]) Jfr. ovenfor S. 233.

Omstændighederne afholdes udenfor det sædvanlige Tingsted, jfr. § 201, 2. Stk. Undtagelse herfra gøres dog, naar Synet eller Skønnet udkræver fortsat Iagttagelse eller Undersøgelse (f. Eks. Observation af en mulig utilregnelig, Foretagelsen af en indviklet kemisk Analyse), eller Besigtigelse under et Retsmøde af anden Grund, saasom af Sømmelighedshensyn, f. Eks. naar der skal foretages en personlig Undersøgelse, findes uhensigtsmæssig, eller den findes uforønøden, f. Eks. naar det Forhold, der skal konstateres, er saa simpelt, at Rettens Kontrol kan undværes. I disse Tilfælde kan Retten overlade til Mændene at foretage eller fortsætte deres Besigtigelse udenfor Retsmøde.

I borgerlige Sager skal ifølge § 201, 1. Stk., kun, »hvor særlige Grunde taler derfor«, Besigtigelsen foretages i et Retsmøde, som da ligeledes kan afholdes udenfor det sædvanlige Tingsted. Denne Ordning, at lade Besigtigelsen foregaa i Rettens Overværelse, bør dog Retten ikke for sjældent benytte, idet derved baade den Mangel ved Loven, at den ikke i borgerlige Sager hjemler Adgang til en egentlig Besigtigelse ved Retten selv, noget afhjælpes, og den Ledelse af Syns- eller Skønsforretningen, som der derved tillægges Retten, i flere Retninger har sin store Betydning[9]).

b. Angaaende Syns- eller Skønsforretningens nærmere Foretagelse indeholder Loven forøvrigt i § 201, 3. Stk., kun den Forskrift, at naar Foretagelsen af et Syn eller Skøn vil medføre Forandring eller Tilintetgørelse af dets Genstand, bør saa vidt muligt en Del af denne holdes udenfor Undersøgelsen. I §'ens sidste Stk. henvises der med Hensyn til Obduktionsforretninger til de hidtil gældende Regler, jfr. nu Instr. (Nr. 76) 31. Marts 1916.

Om Parternes eller Tredjemands Forpligtelse til at give Syns- eller Skønsmændene Adgang til at bese og gøre sig bekendte med Forretningens Genstand, vil blive talt nærmere i en anden Sammenhæng, jfr. saaledes for borgerlige Sagers Vedkommende § 301 og Læren om »editio instrumentorum«.

---

[9]) Jfr. den oven anførte Afhandling af P. M. Gertz i U. f. R. 1907 B S. 37 ff., Mindeskriftet S. 121 ff.

I borgerlige Sager skal Syns- og Skønsmændene give Parterne Underretning om, naar og hvor Forretningen foregaar, § 203, 2. Stk.

c. Klager over Syns- og Skønsmændenes Fremgangsmaade ved deres Forretning fremsættes ifølge § 203, 3. Stk., for den Ret, for hvilken Afhjemlingen skal ske; denne vil, jfr. § 202, ikke altid være den samme som den Ret, der har udmeldt Mændene. Retten kan paalægge dem at omgøre eller fuldstændiggøre Forretningen. Rettens Afgørelse maa paa almindelig Maade kunne paakæres.

C. Som berørt, skal Syns- og Skønsmændene sædvanlig afgive deres Forklaring ved en skriftlig, til Retten stilet og af Mændene underskrevet, Erklæring, jfr. § 204. I Almindelighed maa Mændene paa egen Haand affatte denne. Men naar de ønsker det, og Omstændighederne iøvrigt taler derfor, kan Retten yde dem Bistand dertil allerede før det Retsmøde, hvori Afhjemlingen foregaar; om at dette er sket, skal da Parterne have Underretning. I dette Retsmøde kan der altid afæskes dem yderligere (mundtlig) Forklaring. Findes Erklæringen mangelfuld, kan derhos Retten paalægge dem at omgøre eller fuldstændiggøre den i en yderligere skriftlig Erklæring, og hvis Manglerne vedrører Erklæringens Affattelse, skal Retten yde Mændene Bistand til deres Afhjælpning.

Hvor Erklæring afgives af to eller flere Syns- eller Skønsmænd, skal, hvis Mændene ikke er enige, hver enkelts Mening fremgaa af Erklæringen, § 204, 2. Stk.

D. Synets og Skønnets »Afhjemling« bestaar i, at Mændene møder for Retten og her bekræfter deres Syn eller Skøn, jfr. § 205. Ifølge den ændrede Affattelse, denne § har faaet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 20, skal — ligesom ved Vidneførsel — saadan Bekræftelse dog kun finde Sted, naar nogen af Parterne forlanger det, og Retten finder det paakrævet. Desuden bortfalder Bekræftelsen altid, naar Synet eller Skønnet er afgivet i Henhold til en almindelig Beskikkelse dertil.

Hvilken Ret Syns- eller Skønsmændene maa møde for, afgøres, som ovenfor berørt, efter lignende Regler, som

gælder om Vidners Mødepligt, jfr. § 202[10]). Hvis disse Regler er til Hinder for, at Afhjemlingen finder Sted for den udmeldende Ret, kan denne i Udmeldelsesdekretet bestemme, at Afhjemlingen skal ske ved Underretten paa det Sted, hvor Syns- eller Skønsmændene bor eller opholder sig, eller, hvis dette maatte medføre mindre Besvær for Mændene, for Underretten i den Retskreds, hvor Forretningen er foretaget.

Hvis Erklæringen er afgivet af et dertil beskikket Kollegium, f. Eks. Grosserersocietet eller Retslægeraadet, skal Møde i Retten som Regel ikke forlanges af flere end et af dets Medlemmer eller, hvor der er Meningsforskel, af et Medlem for hver af de Meninger, hvori Kollegiet har delt sig, jfr. § 204, 2. Stk.

Som tidligere berørt, kan der for Retten afæskes Mændene yderligere Forklaring. Ved den Afhørelse, efter Omstændighederne gentagen Afhørelse af Syns- eller Skønsmændene, som saaledes kan finde Sted, skal ifølge § 204, 3. Stk., jfr. §§ 180—185, de samme Regler som ved Afhørelse af Vidner følges. Dette gælder saaledes med Hensyn til Spørgsmaalet, hvem der skal foretage Afhøringen, og om Protokollationen af de afgivne Forklaringer. Dog kan — i Modsætning til hvad der gælder om Vidner — Syns- og Skønsmændene som Regel overvære hverandres saavel som Vidners Afhørelse, og det kan af Retten tilstedes dem at raadføre sig med hverandre, forinden de svarer.

Bekræftelsen gaar ifølge § 205 ud paa, at Mændene »har udført deres Hverv og afgivet deres Erklæring eller Forklaring efter Samvittighed og bedste Overbevisning«. Den skal ske ved Ed, men i Stedet for denne kan dog i de samme Tilfælde som med Hensyn til Vidner[11]) efter § 187 træde en højtidelig Forsikring. Bekræftelse maa dog ifølge § 209, jfr. § 188, helt være udelukket med Hensyn til de i sidstnævnte § nævnte Personer; om de fleste af de her omtalte Forhold gælder det dog, at de ikke let vil komme til at foreligge med Hensyn til Syns- eller Skønsmænd, men

---

[10]) Jfr. ovenfor S. 170 ff.

[11]) Jfr. ovenfor S. 205—06, 227 ff.

det kunde dog tænkes, at f. Eks. en kriminel Handling, hvori en Syns- eller Skønsmand har gjort sig skyldig, eller et Forhold til en af Parterne først blev oplyst efter Synets eller Skønnets Foretagelse.

E. Hvis der rejses Indsigelser fra Syns- eller Skønsmændenes Side, gælder der herom og om Adgangen til at rejse Kære over de Kendelser, hvorved noget paalægges dem, lignende Regler som om Vidner, § 208, jfr. §§ 177, 178, 189 og 190[12]).

IV. Efter den tidligere Procesordning var der Adgang til at optage et »Oversyn« eller »Overskøn« ved dobbelt saa mange Mænd, og et saadant var altid nødvendigt for at omstøde Synets eller Skønnets Resultat. Denne Ordning er imidlertid bortfaldet som Følge af den frie Bevisbedømmelse. Derimod kan altid nyt Syn eller Skøn finde Sted ved de samme eller, naar Retten finder det hensigtsmæssigt, andre Mænd, jfr. § 210. Grunden til, at der er givet Retten Medbestemmelsesret, hvor der er Spørgsmaal om at lade den nye Forretning foretage ved andre Mænd, er vistnok nærmest en Frygt for, at Sagen i Stedet for at oplyses let kunde forplumres og ialtfald betydelig forhales ved en Række maaske ganske modstridende Skøn fra forskellige Mænd.

Om det nye Syn og Skøn maa i et og alt gælde de samme Regler som om det tidligere. Det kan næppe være nødvendigt at indstævne de tidligere Syns- eller Skønsmænd til at overvære den nye Forretning eller dens Afhjemling — lige saa lidt som jo efter Rpl. tidligere Vidner behøver at indstævnes til at paahøre nye Vidners Forklaringer, cfr. derimod efter den tidligere Procesordning D. L. 1—13—12 og 13.

V. Paa Grund af den særlige praktiske Trang, der under Efterforskningen i en Straffesag vil kunne være hertil, er der under denne ved § 212 aabnet Politimesteren Adgang til, naar Omstændighederne ikke tillader Opsættelse, at lade Syns- eller Skønsforretninger foretage ved Mænd, som han selv tilkalder, og at afkræve dem — dog kun ubeediget — Erklæring angaaende Forretningens

---

[12]) Jfr. ovenfor S. 242.

Resultat. Hvis Mændene ikke har almindelig Beskikkelse til at foretage saadanne Syn eller Skøn, er de dog kun forpligtede til at gøre det i den Underretskreds, hvor de bor. Hvis de vægrer sig, kan Politimseteren ikke blot paalægge dem en Bøde af indtil 20 Kr., men naar Sagen er af særlig Vigtighed, endogsaa om fornødent lade dem afhente med Magt. Politimesteren skal dog snarest muligt henvende sig til Retten angaaende Forretningens videre Fremme, og de paagældende kan da for Retten forebringe deres mulige Klager over formentlige Overgreb fra Politimesterens Side; Retten vil saaledes kunne ophæve paalagte Bøder, jfr. § 814, 3. Stk.

Der tilkommer i dette Tilfælde Syns- og Skønsmændene samme Godtgørelse som ellers.

VI. Angaaende Optagelse af Skøn her i Landet til Brug for borgerlige Sager i Udlandet eller omvendt i Udlandet til Brug ved Sager her i Landet gælder ifølge § 209, jfr. §§ 195 og 296, ganske lignende Regler som om Vidneførsel i tilsvarende Tilfælde, jfr. nærmere herom ovenfor[13]).

VII. Foruden om Syn eller Skøn til Brug under en bestemt Retssag kan der i mange Tilfælde blive Tale om saadanne Forretninger blot for i Almindelighed at konstatere en vis Tilstand[14]). I de fleste Retninger vil da disse være undergivet de samme Regler, som ovenfor er fremstillede om det processuelle Bevismiddel Syn og Skøn[15]). Særlig opretholder § 213 de hidtil gældende Regler om Søforklaringer, jfr. navnlig L. (Nr. 72) 12. April 1892 § 8[16]), og om Sø- og Handelsrettens eller Søretternes Medvirkning ved Besigtigelser, Skøn og Taksationer i Tilfælde, hvor der ikke er rejst Retssag, jfr. L. 19. Febr. 1861 § 16, § 49 i Slutn.

---

[13]) S. 233, 243—4; jfr. U. f. R. 1923 S. 383.

[14]) Jfr. Dom i U. f. R. 1921 S. 184, RR. Nr. 24 i U. f. R. 1920 B S. 200.

[15]) Cfr. dog Dom i U. f. R. 1922 S. 377, hvor der uanset Rpl. § 210 antoges at være Ret for Rekvirenten til at faa afholdt Overskøn.

[16]) Jfr. RR Nr. 9. U. f. R. 1920 B S. 111.

III. Dokumentbeviset.[1])

§ 29.

Her skal kun udvikles de Regler om Dokumentbeviset, som i det væsentlige er fælles for den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen. Derimod maa Fremstillingen af de Særegenheder, som navnlig kommer frem i de borgerlige Sager, henvises til et senere Sted.

I. »Dokument« kan bruges i en saa vid Betydning, jfr. det franske Udtryk »document humain«, at det omfatter enhver legemlig Genstand, gennem hvis Iagttagelse man kan blive belært om et eller andet Forhold, altsaa alle de saakaldte »reelle« eller »synbare« Bevismidler, jfr. Overskriften til Rpl. Kap. 28. Saaledes vil et Hus kunne tjene som Bevis for dets Byggemaade eller Beboelighed, en Vare som Bevis for, om en Handel er kontraktmæssig opfyldt eller ikke, ja endogsaa et Menneske vil kunne udgøre et saadant Bevismiddel, f. Eks. ved dets Udseende give Oplysning om dets Alder, som jo særlig i Straffesager vil kunne være af Betydning, eller naar det er kommet til Skade, ved Fremvisning af det beskadigede Sted godtgøre Skadens Omfang. Endelig vil ogsaa skriftlige Dokumenter kunne anvendes paa lignende Maade, f. Eks. naar de er solgte som Autografer, og der bliver Spørgsmaal om deres Ægthed, eller naar de fremlægges som Bevis for, at Papiret indeholder Træmasse.

Til et Dokument i egentlig processuel Forstand hører imidlertid ikke blot, at det indeholder en skriftlig Udtalelse (eller et Tegn, f. Eks. Karvestokke og Grænsestene). Men det kræves yderligere, at dets Retsvirkning netop beror paa denne Udtalelses konkrete Indhold. Dette kan nu igen være af forskellig Karakter. Det kan være, at det umiddelbart konstituerer det

---

[1]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 307—15, Nellemann: Procesmaade S. 638—86, Hagerup: Civilprocess II. S. 72—81, Tybjerg: Om Bevisbyrden S. 90—111, E. Trygger: Om skriftliga bevis såsom civilprocessuelt institut.. Stockholm. 1887.

relevante Faktum, for saa vidt altsaa er »retsbærende« eller »retsvirkende«, f. Eks. et ærefornærmende Brev, i Anledning af hvilket der er anlagt Injuriesag, og navnlig er dette Tilfældet med Hensyn til de saakaldte »dispositive Dokumenter«, som ikke afgiver blot Bevis om, men selv indeholder en retlig Disposition, f. Eks. en Købe- eller Lejekontrakt, et Gældsbrev. Disse vil i flere Retninger være undergivet samme Regler som de egentlige Bevisdokumenter, saaledes navnlig hvor der opstaar Spørgsmaal om deres Ægthed eller rigtige Datering, og der vil derfor i det følgende blive gjort enkelte Bemærkninger om dem. Men til Begrebet Dokumenter i Betydning af egentligt processuelt Bevismiddel hører de dog ikke. Hertil kræves nemlig endnu, at de efter deres Indhold gaar ud paa at berette om et eller andet Faktum, som ligger udenfor Dokumentet. Denne Udtalelse maa nødvendig hidrøre enten fra en af Parterne eller fra en Tredjemand, men den skriftlige Fremtrædelsesform giver Anledning til nogle særlige Retsregler, som gør det naturligt at opstille Dokumentet som et selvstændigt Bevismiddel. Det vil forøvrigt kunne være knyttet sammen med de andre Bevismidler, f. Eks. naar en tidligere afgivet Vidneforklaring eller en skriftlig Erklæring om et foretaget Syn eller Skøn fremlægges for Retten.

I Strafferetten stilles der visse Fordringer til et Dokument, for at det kan blive Genstand for Falskforbrydelse, saaledes navnlig, at Skriftet har den forud givne, paa objektiv Maade fremtrædende Bestemmelse at tjene som Bevismiddel overfor andre Personer, samt at den Udtalelse, som det indeholder, efter sin almindelige Beskaffenhed er egnet til at virke som Bestemmelsesmiddel til en Viljesakt af retlig Betydning[2]). Men disse Betingelser kan ikke fordres i Processen, idet her selve Fremlæggelsen for Retten vil forlene Dokumentet, selv f. Eks. et ganske almindeligt Brev, med den fornødne juridiske Relevans. Paa den anden Side kan der ikke til det processuelle Dokumentbegreb, lige saa lidt som til det strafferetlige, stilles særlige

---

[2]) Jfr. Goos: Den danske Strafferets specielle Del. II. S. 14 ff (forkortet Udgave II. S. 13).

Krav med Hensyn til det Materiale, ved hvilket eller den Maade, hvorpaa Skriftet er frembragt, f. Eks. umiddelbart ved den paagældendes Haand eller ved et Stempel eller lignende, og der kan ikke kræves bestemte Former som almindelig Betingelse, men disse Momenter vil dog i flere Retninger have Betydning ved den nærmere Bestemmelse af Beviskraften.

II. Hvad Dokumenters bevisende Kraft angaar, indeholder Lovgivningen, bortset fra Bestemmelsen om Parts Ed i Rpl. § 307 og enkelte spredte Forskrifter, ingen Regler derom, og Følgen heraf maa da ifølge Grundsætningen om Bevisbedømmelsens Frihed være, at Beviskraften ganske maa bero paa Domstolenes Skøn i det enkelte Tilfælde. De Regler, som under den tidligere Procesordning havde udviklet sig særlig angaaende offentlige Dokumenters Beviskraft[3]), kan nu, da de ikke har fundet Optagelse i Loven[4]), ikke længere være bindende, men kun til en vis Grad vejledende[5]). Nogle enkelte af disse vejledende Synspunkter, for saa vidt de i det væsentlige er fælles for den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen, skal da her angives.

A. Forinden der bliver Spørgsmaal om, hvilken bevisende Kraft der efter dets konkrete Indhold tilkommer et Dokument, maa det først være afgjort, om Dokumentet overhovedet er ægte, d. v. s. at det med det Indhold, hvormed det fremtræder, virkelig hidrører fra den Person, som det angives at hidrøre fra (undertiden betegnet som den »formelle Beviskraft«).

a. Med Hensyn til offentlige Dokumenter maa man i Almindelighed kunne gaa ud fra, at disse er ægte, saa længe ikke deres Uægthed positivt godtgøres. Der er nemlig paa den ene Side en stærk praktisk Trang til en saadan Ordning, idet det ellers i overordentlig mange Tilfælde vilde være nødvendigt at føre de offentlige Myndigheder selv

---

[3]) Jfr. Civilproces I. S. 387 ff.

[4]) Cfr. derimod K. U. af 1877 til B. R. §§ 244—252. I de fleste fremmede Procesordninger findes der ogsaa saadanne Regler, jfr. saaledes norsk Civilprocesl. §§ 261 ff., tysk C. P. O. §§ 415 ff., østrigsk C. P. O. §§ 310 ff.

[5]) Jfr. Mot. til K. U. t. B. R. ad Kap. XVI Sp. 75 (175—76).

som Vidner. Paa den anden Side frembyder der sig ikke synderlige praktiske Betænkeligheder ved saaledes at anerkende offentlige Dokumenter som ægte uden Bevis. Sandsynligheden for, at der skulde være begaaet et Falskneri med dem, er nemlig meget ringe paa Grund af Vanskeligneden ved en saadan Eftergørelse eller Forfalskning og de strenge Straffe, der er fastsatte derfor, i Forbindelse med den nærliggende Mulighed, som der er for Opdagelse, idet der i Reglen vil være en ret let Adgang til at kontrollere saadanne Dokumenters Ægthed. Man maa derfor uden særligt Bevis kunne gaa ud fra, baade at Dokumentet hidrører fra den opgivne Person, og at denne har den offentlige Myndighed, som han tillægger sig. En saadan Ordning forudsættes ogsaa som gældende ved Bestemmelserne i § 158, 4. Stk., og § 160 i Slutn., idet disse vilde blive uden praktisk Betydning, hvis de omhandlede Paategningers Ægthed først særlig skulde godtgøres.

Forudsætningen for denne Regels Anvendelse maa dog være, at Dokumentet virkelig fremtræder som udstedt af en offentlig Myndighed. Denne behøver dog ikke just at være en Embedsmand, men det kan ogsaa være andre, hvem der er overdraget et offentligt Hverv, f. Eks. Stævningsmænd, jfr. den lige anførte Bestemmelse i § 158, 4. Stk. Fremdeles maa det Forhold, som Dokumentet angaar, falde indenfor vedkommende Embedes eller offentlige Hvervs Omraade. Endelig maa Skriftstykket fremtræde i den for den Slags Dokumenter sædvanlige Form; i mange Tilfælde, men ingenlunde altid, vil saaledes Segl høre med til et offentligt Dokuments almindelige Udstyr, og Manglen af Segl vil da vække en Formodning mod Dokumentets Ægthed. Paa blotte Genparter kan Ægthedsformodningen følgelig ikke finde Anvendelse, idet Retten her mangler enhver Støtte i Dokumentets Fremtrædelsesform. Dog maa en Bekræftelse af Genpartens Rigtighed, der fremtræder som hidrørende fra selve den paagældende Myndighed, sædvanlig anses for tilstrækkelig.

Paa udenlandske Dokumenter kan Reglen ikke overføres, da Retten med Hensyn til dem sædvanlig vil have

langt vanskeligere ved at kontrollere Forholdet end med Hensyn til Dokumenter, der angives at hidrøre fra indenlandske Myndigheder. Om de kan holdes for ægte, maa da ganske afhænge af et Skøn over Omstændighederne i det enkelte Tilfælde, særlig over hele Dokumentets Karakter og Form. Ægthedsformodningen vil igen kunne indtræde derved, at Dokumentet bliver »legaliseret« af en dansk Myndighed, f. Eks. den danske Konsul der paa Stedet; i vigtigere Sager plejer man igen at lade hans Underskrift attestere af Udenrigsministeriet.

b. Med Hensyn til private Dokumenter kan der ingen saadan almindelig Ægthedsformodning opstilles[6]). Der er paa den ene Side ikke samme Trang hertil som med Hensyn til offentlige Dokumenter, og paa den anden Side vil de ovenfor omtalte Kauteler mod, at der kan være begaaet Falsk, ved de private Dokumenter være betydelig svagere. Hvis disses Ægthed bestrides, maa der derfor føres Bevis for den, men det vil ofte være naturligt at nøjes med, at der gennem Bevisdata, der ligger udenfor Dokumentet, tilvejebringes nogen positiv Formodning i saa Henseende[7]). Beviset vil bl. a. ogsaa kunne fremskaffes gennem Skriftsammenligning[8]), i tvivlsomme Tilfælde ved kyndige Grafologer[9]). Naar det er givet, at Dokumentet oprindelig har været ægte, maa Formodningen sædvanlig være mod Forfalskning, som derfor særlig maa gøres sandsynlig.

I visse Tilfælde vil Fordringerne til Bevis yderligere kunne nedsættes. Dette gælder saaledes om meget gamle Dokumenter, om hvis Ægthed maaske ingen nærmere Oplysninger ved Vidnebevis eller Parternes egen Erklæring lader sig fremskaffe. Med Hensyn til disse vil man derfor ofte nøjes med den Formodning, som selve Dokumentets Udseende og

---

[6]) Cfr. dog for borgerlige Sagers Vedkommende Tybjerg: anf. Skrift S. 91 ff., men derimod Anmeldelse af Munch-Petersen i Tidsskr. f. Retsvid. 1904 S. 457—8.

[7]) Jfr. Domme i U. f. R. 1907 S. 748, 1908 S. 99 (den sidste synes endogsaa at nøjes med, at der intet var anført til Støtte for Indsigelsen mod Ægtheden).

[8]) Jfr. U. f. R. 1907 S. 640 (641).

[9]) Jfr. U. f. R. 1916 S. 437, 1922 S. 498.

hele Fremtrædelsesform, maaske i Forbindelse med Stedet, hvor det findes, Maaden, hvorpaa det er opbevaret, og lignende Omstændigheder kan give.

Ved negotiable Dokumenter har Omsætningshensyn ført til at tage en paategnet Transport som ægte uden nogetsomhelst Bevis derfor. Dette har for Vekslers Vedkommende en vis Hjemmel i Veksellov 7. Maj 1880 § 39, med Hensyn til Konnossementer er det forudsat i Sølov 1. April 1892 § 134, 2. Stk., og den samme Regel anses for anvendelig paa alle Gældsbreve[9*]). Med Hensyn til andre Fordringer maa man vistnok i Almindelighed anse en med Vitterlighedsvidner underskrevet Transport for tilstrækkelig Legitimation.

Ogsaa i andre Tilfælde vil det til Grund liggende materielle Retsforhold kunne indvirke paa Beviskravet. Saaledes maa en Mand overfor sin Forretningsfører sædvanlig nøjes med private Kvitteringer som Regnskabsbilag, saa længe der ikke fremkommer særlig Formodning om deres Uægthed.

De særlige Regler, som Udstederens Stiling som Part i Sagen, jfr. saaledes navnlig den tidligere nævnte Adgang efter § 307, 1. Stk., til at kræve Modpartens Ed, vil kunne give Anledning til, vil blive fremstillet nedenfor under den borgerlige Retspleje.

B. Er Dokumentets Ægthed givet, bliver Spørgsmaalet, hvilken Beviskraft der tilkommer Dokumentets Indhold (dets »materielle Beviskraft»). Dette Spørgsmaal kommer dog ikke frem med Hensyn til de saakaldte »dispositive« Dokumenter, som i sig selv konstituerer en retsstiftende Akt. Er et Dokument af denne Art offentligt, f. Eks. en Skilsmissebevilling, en Dom, opstaar der overhovedet intet yderligere Spørgsmaal. Ved private Dokumenter af dispositivt Indhold kan der derimod blive Tale om at anfægte deres Gyldighed (derimod ikke deres Beviskraft) navnlig under Paaberaabelse af, at de er antedaterede eller udstedte pro forma. Det maa i Almindelighed være deres Sag, der rejser en saadan Indsigelse, at tilvejebringe nogen Formodning for dens Rigtighed, men undertiden vil hele den fore-

---

[9*]) Jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del. S. 640.

liggende Situation, saaledes navnlig naar Dokumentet er udstedt umiddelbart før Fallitten, i sig selv være egnet til at vække en saadan Formodning[10]).

Hvad de berettende Dokumenters Beviskraft angaar, maa der igen sondres mellem offentlige og private Dokumenter.

a. Offentlige Myndigheders Erklæringer vil ofte være at betragte som »autentiske Beviser« for, hvad der for dem er forefaldet, for saa vidt dette nemlig falder indenfor Omraadet af det, som de netop i Embeds Medfør skal kunne bevidne. En saadan Beviskraft er saaledes udtrykkelig knyttet til Retsbøger, jfr. § 37, 2. Pkt., til Fremstillingen i Rettens Afgørelser efter § 218, 2. Stk., og til visse Forkyndelsespaategninger, jfr. §§ 158, 4. Stk., og § 160 i Slutn.; i disse Tilfælde er Adgangen til at føre Modbevis dog udtrykkelig forbeholdt. En lignende Beviskraft maa imidlertid antages at skulle indtræde i en Række andre Tilfælde, saaledes med Hensyn til Notarius publicus' Embedsprotokol og Attester angaaende Ægtheden af de for ham afgivne Erklæringer, Kirkebøgerne med Hensyn til stedfundne Vielser eller anmeldte Fødsler og Ligsynsmændenes Attester om det foretagne Ligsyn.

Det gælder imidlertid som sagt kun angaaende det, som den paagældende Myndighed selv har haft Lejlighed til at iagttage; saaledes vil Kirkebogens Angivelse vel sædvanlig udgøre fuldt Bevis for, at Anmeldelse af Fødslen har fundet Sted, men om selve Fødslen vil der kun vækkes en ret stærk Formodning, som man dog oftest vil nøjes med[10*]). En særlig udvidet legal Formodning er hjemlet ved Veksellovens § 47, som ikke er bortfaldet ved Rpl.

Det er fremdeles kun, for saa vidt det falder indenfor vedkommende Myndigheds Embedsomraade at bevidne den Slags Forhold, at der er Grund til at knytte den store Beviskraft til deres Attest. Det gælder derimod ikke, naar f. Eks. en Stævningsmand maatte give sig til at attestere Udtalelser, som den indstævnte ved Forkyndelsen skulde være fremkommet med, eller Notarius maatte afgive Erklæring om, hvad han rent tilfældig havde iagttaget, da han blev

---

[10]) Jfr. herved U. f. R. 1909 S. 393, 1893 S. 563.

[10*]) Jfr. Bentzon: Personret. 2. Udg. S. 13.

kaldet til en Testators Dødsleje[11]). Og er der Tale om Embedsbøger, der føres i et helt andet Øjemed end for at afgive Bevis for private, f. Eks. Toldvæsenets Bøger eller Lægdsrullen, kan disses Opgivelser maaske nok vække en ikke ringe Formodning om, at f. Eks. den Skipper, som deri angives at have klareret, eller den i Rullen indførte værnepligtige til den nævnte Tid virkelig har levet, men de har dog ikke den samme Beviskraft, som tilkommer de egentlige Bevisprotokoller og -Attester.

b. Hvad angaar private Dokumenters Beviskraft, skal ikke her behandles de særlige Regler, som Parts- eller Sagsforholdet i en borgerlig Retssag kan give Anledning til, saaledes navnlig Bestemmelsen om Handelsbøger i § 307, 1. Stk., jfr. L. (Nr. 98) om Bogføring 10. Maj 1912 § 6.

Iøvrigt lader der sig saa godt som ingen Regler opstille, idet næsten alt maa bero paa et Skøn over Forholdet i det enkelte Tilfælde.

I Almindelighed kan der ikke tillægges saadanne private Attester, selv om deres Ægthed er uomtvistet, nogen synderlig Betydning som Bevis. Navnlig er dette klart, naar de først er udstedt, efter at Processen er rejst, for at benyttes under denne, for saa vidt de da ikke ligefrem indeholder en Tilstaaelse til vedkommende Udsteders Skade. Hvad der paa dette Stadium skal tillægges Betydning, maa nemlig i Almindelighed fremkomme som Forklaringer for selve Retten, og udenretslige Erklæringer kan selvfølgelig ikke have samme Betydning. En Undtagelse maa dog maaske gøres med Hensyn til enkelte Forhold, der forefalder under Processen, saaledes at man angaaende dem noget nedsætter de almindelige Krav til Bevis og nøjes med en vis Sandsynliggørelse (den tyske »Glaubhaftmachung«[12])). F. Eks. maa til Bevis for en Parts eller et Vidnes Forfald i Almindelighed en autoriseret Læges Attest være tilstrækkelig, da den med en formelig Vidneførsel forbundne Ulejlighed og Bekostning sædvanlig ikke vilde staa i nogetsomhelst rimeligt Forhold til Spørgsmaalets Betydning.

---

[11]) Jfr. fra den tidligere Ret en Dom angaaende en Jordemoders Attest i U. f. R. 1888 S. 335 (337).

[12]) C. P. O. § 294, jfr. f. Eks. § 367.

Snarere vil der kunne være Tale om at tillægge skriftlige Udtalelser, som før Processen og uden Tanke om denne er fremkommet fra Personer, der nu maaske ikke kan skaffes til Stede for at stadfæste dem for Retten, bevisende Vægt. Dette gælder særlig, hvis Udtalelsen, dengang den fremkom, ikke kunde antages at have været til nogensomhelst Fordel for den paagældende, men maaske endogsaa snarere var til hans Skade.

---

§ 30.

Processuelle Forkyndelser og Meddelelser.

Herom indeholder Kap. 17 nogle Regler, som, da de i det væsentlige er fælles for den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen, naturlig fremstilles i Processens almindelige Del.

I. I visse Tilfælde gælder der en lettere Ordning end den almindelige. Saaledes kan ifølge § 163 en Meddelelse, som under et Retsmøde i Sagen gives vedkommende personlig til Retsbogen, altid træde i Stedet for Forkyndelse. Ligeledes skal efter § 166, naar der i et Retsmøde træffes Beslutning om Tidspunktet for et nyt Møde eller for en Retshandlings Iværksættelse, de tilstedeværende Personer anses for at have faaet tilstrækkelig Underretning derom, og de, der ulovlig er udeblevet fra Mødet, har intet Krav paa særlig Forkyndelse eller Meddelelse derom[1]), om end Retten ikke bør undlade ved Budsendelse eller med Posten at give dem Meddelelse om Beslutningen, for saa vidt denne antages at være af Interesse for dem. Endvidere kan efter § 165 Meddelelser, der udgaar fra Retten, i Almindelighed — cfr. dog f. Eks. Vidneindkaldelser efter § 174 — ske paa den Maade, som Rettens Formand i hvert enkelt Tilfælde finder hensigtsmæssigt, og det siges udtrykkelig, at det skal være tilladt at tilstille Meddelelsen med Posten. Dette gælder saaledes de fra Retten udgaaende Meddelelser, f. Eks. om Forandringer i Tinglisten, jfr. § 23, 3. Stk. i Slutn., om Indkaldelse af Parterne til Besvarelse af Spørgsmaal efter § 282,

---

[1]) Jfr. R R. Nr. 6 og Nr. 123 i U. f. R. 1920 B S. 90, 1922 B S. 102.

1. Stk., om saadan Indkaldelse, efter at Sagen er optaget til Dom, eller Opfordring til Fremskaffelse af nye Oplysninger efter § 284, om Meddelelse om Doms Afsigelse eller Berigtigelse af Dom efter §§ 219, 3. Stk., og 221, 2. Stk. i Slutn., om visse Meddelelser og Opfordringer i Tilfælde af Kære, jfr. §§ 419—421, §§ 970, 1. Stk. i Slutn. og 972, sidste Stk., og om forskellige Meddelelser under Tvangsauktion, jfr. §§ 555, 1. Stk., 561, 2. Stk. og 581, 1. Stk.

Endelig er der ved § 164 i borgerlige Sager hjemlet en Adgang til at lade processuelle Meddelelser ske umiddelbart fra den ene Sagfører til den anden uden Stævningsmænds Mellemkomst, blot imod simpelt Modtagelsesbevis. En Forudsætning for denne Ordning er det dog, at begge Parter er repræsenterede ved Sagfører (eller selv er Sagførere). Fremdeles er det kun under Sagens Gang, at Meddelelser kan ske paa en saa formløs Maade, men derimod selvfølgelig ikke Stævninger eller Forkyndelser af Domme. Endelig maa Forudsætningen være, at der overhovedet er Hjemmel for at sende Meddelelsen til vedkommende Sagfører i Stedet for til Parterne selv eller en anden Repræsentant for disse, jfr. herom i borgerlige Sager § 350[2]). Skulde man paa et Sagførerkontor vægre sig ved at give Modtagelsesbevis for en saadan Meddelelse[3]), vil det kunne blive nødvendigt paa anden Maade, eventuelt ved Stævningsmændene, at sikre sig Bevis for, at den har fundet Sted. Men Udgiften herved vil da efter § 321 kunne lægges paa den Sagfører, fra hvem denne ubeføjede Vægring hidrører[4]).

II. Hvad Reglerne for den egentlige Forkyndelse angaar, skal vi først behandle det Tilfælde, at Forkyndelsen sker, som det under den tidligere Procesordning sædvanlig betegnedes, »privat«, d. v. s. ved en direkte Henvendelse til den paagældende eller til nogen paa hans Vegne, her i Landet.

A. Forkyndelsen skal ske ved en Stævningsmand

---

[2]) Jfr. R R. Nr. 92 i U. f. R. 1921 B S. 183.

[3]) Jfr. R R. Nr. 98 i U. f. R. 1921 B S. 221.

[4]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 80 Sp. 26 (126.

eller i visse Tilfælde ved Politiet, jfr. § 153[5]). Dette gælder, naar Parterne ikke har vedtaget andet, undtagelsesfrit i borgerlige Sager. Derimod finder det i Straffesager kun Anvendelse, dels paa Forkyndelse for Sigtede, navnlig af Tilsigelse, Stævning eller Dom (derimod ikke Meddelelser fra Retten til Paatalemyndigheden), dels paa forskellige Forkyndelser for Vidner og Syns- eller Skønsmænd.

Angaaende de nærmere Bestemmelser om Stævningsmænd maa henvises til ovenfor S. 98. Her skal tilføjes, at deres Virksomhed for saa vidt ikke er bestemt stedbegrænset, som ifølge § 154 Gyldigheden af det foretagne ikke svækkes derved, at Stævningsmanden har handlet udenfor den Retskreds, hvor han er ansat. Det maa dog anses for det normale, at Stævningsmænd kun virker i deres egen Retskreds, og navnlig kan det aldrig paalægges dem som Pligt at handle udenfor denne[6]).

Naar Forretningen udføres af en Stævningsmand, kan[7]) denne (men det er altsaa ikke nødvendigt for Forkyndelsens Gyldighed) tilkalde endnu en Stævningsmand eller en anden god Mand som Vidne, jfr. § 155, sidste Stk. Det kan dog næppe paalægges andre end Stævningsmænd at være Vidne[8]).

B. I § 155 gives der nærmere Regler om, hvorledes man skal gaa frem, naar man ønsker en Forkyndelse iværksat. Det, der skal forkyndes, maa gives i dobbelt Udfærdigelse til den, der skal iværksætte Forkyndelsen[9]). Henvendelsen derom kan ske umiddelbart til en Stævningsmand. Skal Forkyndelsen ske i en anden Underretskreds[10]),

---

[5]) Forkyndelse af Stævninger ved Notarius publicus kan næppe mere finde Sted, jfr. R R. Nr. 102 i U. f. R. 1921 B S. 343—4.

[6]) De saakaldte »Kompetenceattester« for Stævningsmænd udenfor den vedkommende Rets Kreds kan næppe mere være nødvendige, jfr. R R. Nr. 11 i U. f. R. 1920 B S. 157.

[7]) I Rpl. af 1909 § 146 stod der derimod »skal«.

[8]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R. ad § 83 Sp. 62 (376).

[9]) Jfr. R R. Nr. 4 og 61 i U. f. R. 1920 B S. 89, 1921 B S. 14.

[10]) I borgerlige Sager »paa et andet Sted end det, hvor Parten opholder sig«, det vil naturligvis sige den Part, der begærer

kan Udfærdigelserne sendes til Underretten i denne, som da er pligtig at overgive dem til Stævningsmanden eller — i Straffesager — Politiet[11]).

Begæringen eller Paalæget om Forkyndelse skal efterkommes snarest muligt, i Byerne senest inden 24 Timer, paa Landet senest inden 48 Timer efter Modtagelsen.

C. Hvad angaar selve Iværksættelsen af Forkyndelsen indeholder

a. § 156 de nærmere Regler om Stedet, hvor, og Personerne, for hvilke Forkyndelsen skal finde Sted.

1) Forkyndelsen bør, som det er naturligt, saa vidt muligt søges iværksat for den paagældende personlig. Det skal sædvanlig ske paa hans Bopæl eller (hvis han ingen saadan har her i Landet) hans midlertidige Opholdssted. Men dette har kun Karakteren af en instruktorisk Forskrift, idet den personlige Forkyndelse altid er gyldig, uanset hvor den sker. Dog kan den aldrig ske under Gudstjeneste i Kirken eller paa lignende Steder[12]).

Forkyndelsen, jfr. ogsaa K. U. til B. R. § 71, hvor dette ifølge Ordforbindelsen er ganske klart.

[11]) Man kunde forstaa Slutn. i § 155, 1. Stk., saaledes, at Stævningen i Straffesager altid skulde overgives til Politiet i Stedet for til Stævningsmanden. Dette kan dog vistnok ikke være Meningen, men den normale Ordning maa ogsaa i Straffesager være den, at Stævningen overgives til Stævningsmanden, saa at kun, hvor dette paa Forhaand maa anses for unyttigt — et Tilfælde, der ganske vist i Straffesager vil være særlig praktisk —, umiddelbar Overgivelse til Politiet skal finde Sted; jfr. ogsaa K. U. til S. P. § 83, hvor der staar »Stævningsmanden eller Politiet«. Paa den anden Side maa dette vistnok ogsaa kunne ske i borgerlige Sager, naar f. Eks. forgæves Forsøg paa Forkyndelse i en anden Sag klart viser, at det kun vilde være Tidsspilde at lade Stævningsmanden gøre et nyt Forsøg.

[12]) Med Hensyn til Ordene »i Kirken eller paa andet Sted, medens Gudstjeneste eller kirkelige Handlinger foregaa der« gøres der i Mot. t. K. U. t. S. R. ad § 84 Sp. 63—64 (378) opmærksom paa, at Ordet Sted maa forstaas overensstemmende med den Tanke, der ligger bagved den paagældende Regel, nemlig at de omhandlede Handlinger ikke maa forstyrres. Der vil saaledes ikke være noget i Vejen for, at en Stævning forkyndes for en Graverkarl, der arbejder i den ene Ende af en storre Kirkegaard, samtidig med at der er Begravelse i den anden.

2) I en Række Tilfælde er imidlertid Forkyndelsen erklæret for gyldig, selv om den ikke sker for vedkommende personlig. For det første kan den nemlig paa hans Bolig her i Riget, naar han ikke træffes personlig, ske for hans Ægtefælle, Børn over 18 Aar, Tjenestefolk eller andre til Husstanden hørende voksne Personer; er saadanne ikke at træffe dèr, da for vedkommendes[13]) Husvært, Principal, Husbonde, Læremester eller Arbejdsherre, for saa vidt denne træffes til Stede dèr[14]). Som »til Husstanden hørende« maa Personer betegnes, selv om de ikke just kan siges at høre til den paagældendes egen Husstand, naar de dog hører til samme Husstand som han, f. Eks. en Moder eller Søskende, der bor sammen med ham, hans Logiværtinde eller Medtjenende[15]); ogsaa vedkommendes Husbonde vil sædvanlig omfattes af dette Udtryk, men fremhæves ganske vist udtrykkelig i det følgende.

Endvidere kan Forkyndelsen foregaa paa den paagældendes Kontor, Værksted eller andet fast Forretningslokale[16]) for en dèr tilstedeværende voksen Person, som hører til Kontoret, arbejder paa Værkstedet eller er ansat i Forretningen, og for Skipperes og Søfolks Vedkommende paa det Skib, hvortil de hører, for en til Skibet hørende voksen Person, der findes til Stede; i det sidste Tilfælde maa altsaa en Stævning til en Matros kunne foretages for en anden Matros, der hører til samme Skib. Der maa være frit Valg mellem Boligen og de andre Steder uden Hensyn til Kravets Karakter, saa at der f. Eks.

---

[13]) I Loven staar »vedkommende«, men dette skyldes sikkert en Trykfejl, der først kom ind i Loven af 1916, cfr. derimod Loven af 1909 § 147 og K. U., t. B. B. R. § 72, t. S. R. § 84.

[14]) Det er dog tvivlsomt, om det strengt bør fastholdes, at disse Personer skal være til Stede »der« i Betydning af selve dens Bolig, for hvem Forkyndelsen skal ske, eller om det ikke maa være tilstrækkeligt, at de træffes i det samme Hus, hvor den anden bor; ellers vilde f. Eks. Forkyndelse for Husværten blive ganske upraktisk.

[15]) Paa samme Maade forstodes det tilsvarende Udtryk i L. 11. April 1890 § 3, jfr. saaledes Civilproces I. S. 187—8.

[16]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1899 S. 416, cfr. 1898 S. 575 (Redaktionskontor).

intet er i Vejen for at forkynde Stævninger vedrørende en Privatgæld paa Kontoret og omvendt angaaende en Forretningsgæld paa Bopælen.

Paa Grund af Forbindelsen med det foregaaende, synes den i Begyndelsen af Stykket § 156, 2) fremhævede Betingelse, at »Forkyndelsen ikke kan ske for den paagældende personlig paa hans Bolig her i Riget«, ogsaa at skulle gælde for disse Tilfælde. Det maa vel ogsaa anses for en selvfølgelig Forudsætning for at foretage Forkyndelsen for de andre i §'en nævnte Personer, at den paagældende ikke selv er til Stede. Men det kan næppe som absolut Betingelse for at foretage Forkyndelsen paa Kontor m. m. for de dertil knyttede Personer fastholdes, at der først skal være gjort et forgæves Forsøg paa at iværksætte Forkyndelsen paa vedkommendes Bolig. Dette vilde nemlig være et ganske urimeligt Forlangende at stille i de mange Tilfælde, hvor Sandsynligheden paa det Tidspunkt, da Forkyndelsen foregaar, er for at træffe ham paa Kontoret og ikke i Hjemmet, og i Motiverne til den tilsvarende Bestemmelse i K. U.[17]) siges det alene, at Paragraffens Nr. 2 kun kommer til Anvendelse, naar Forkyndelsen for den vedkommende personlig (men ikke just paa hans Bopæl) ikke kan finde Sted, ligesom det efter den tidligere Lov af 11. April 1890 § 3 heller ikke var en Betingelse for at anvende Kontoret m. m. som Forkyndelsessted, at man først havde gjort et forgæves Forsøg paa at iværksætte Forkyndelsen paa vedkommendes Bopæl.

Rent subsidiært, nemlig for saa vidt den paagældende ikke har Bopæl, Kontor, Værksted eller andet Forretningslokale i Riget, og ikke hører til et herværende Skib, kan Forkyndelsen ske paa hans midlertidige Opholdssted her i Riget, for dem, hos hvem han er til Huse. Det er altsaa til Anvendelse af dette Forkyndelsessted ikke tilstrækkeligt, at man forgæves har forsøgt at iværksætte Forkyndelsen paa et af de andre Steder, men det kræves, at den paagældende slet ikke kan antages at have nogen Bopæl o. s. v. her i Landet. Forkyndelsen skal ske for dem, hos hvem han er til Huse, f. Eks.

---

[17]) t. B. R. ad Kap VIII. Sp. 24 (124).

hans Pensionatsværtinde. Men det maa dog sikkert underforstaas, at Forkyndelsen ogsaa kan ske for de samme Personer, for hvem den kunde iværksættes paa hans Bopæl, idet det vilde være for urimeligt, om den f. Eks. ikke skulde kunne ske for hans Ægtefælle eller voksne Børn.

Det særlige Forkyndelsessted efter D. L. 1—4—19 (Lejestedet) maa vistnok ved Rpl.'s Regler, der synes at skulle være udtømmende, være bortfaldet. Der bliver heller ikke længere nogen særlig Trang til at benytte Opholdsstedet som Forkyndelsessted ved Anvendelsen af Betalingsværnetinget efter § 243, 1. Stk., jfr. tidligere D. L. 1—2—19, 2°, idet den almindelige Adgang, som Loven hjemler til at forkynde Stævningen for den paagældende personlig, i saa Henseende maa være tilstrækkelig.

Ogsaa Bestemmelserne i Firmal. 1. Marts 1889 § 34 om Forretningskontoret og i Aktiel. 29. Septbr. 1917 § 53 om Hovedkontoret[18]) som Forkyndelsessted bliver i det væsentlige overflødige ved Rpl.'s Regler, uden for saa vidt som Anmeldelsen til de paagældende Registre kan give Oplysning om, hvor Kontoret findes.

Det udtales i § 157, 2. Stk., udtrykkelig, at de nævnte Personer, for hvem Forkyndelse kan foretages, »i Reglen« ikke kan vægre sig ved at modtage den. Undtagelse maa vistnok kunne gøres, f. Eks. hvis den paagældende har en bestemt Interesse i, at Forkyndelsen ikke sker, eller hvis han nærer Betænkelighed ved at modtage den, fordi han véd, at det paa Grund af Partens Bortrejse vil være ham umuligt at underrette Parten derom. Paa den anden Side synes Loven at forudsætte, at hans, selv ubeføjede, Vægring kan gøre Forkyndelse umulig. Hvis han imidlertid ubeføjet vægrer sig eller undlader at bringe Forkyndelsen videre til Parten, vil han ved Kendelse under Sagen kunne tilpligtes at erstatte de derved forvoldte Omkostninger. Herved er dog sikkert kun tænkt paa de Udgifter, som maatte paaløbe f. Eks. til en fornyet Forkyndelse eller eventuelt til Sagens Genoptagelse efter § 373. Derimod kan der ikke i Almindelighed være Tale om at paalægge ham Erstatningsansvar

---

[18]) Jfr. herved RR. Nr. 147 i U. f. R. 1922 B S. 234, Dom i U. f. R. 1923 S. 226.

for den Skade, Parten maatte lide, naar han f. Eks. endelig taber Sagen, fordi han ikke i Tide har faaet Kundskab om Stævningen. Men dertil maatte i hvert Fald kræves et ganske særligt Forhold til Parten, der gjorde det til vedkommendes juridiske Pligt at varetage hans Interesser, ligesom altid en selvstændig Sag vilde være fornøden til at gøre et saadant Erstatningskrav gældende.

3) En helt ny Udvej i Forhold til den tidligere Ret aabnes der for det Tilfælde, at Stævningsmanden ikke har kunnet iværksætte Forkyndelsen paa nogen af disse Maader, hvortil det maa kræves, men sikkert ogsaa være tilstrækkeligt, at dette ikke er lykkedes ham, skønt han har gjort, hvad der med Billighed kunde forlanges af ham, f. Eks. gjort forgæves Forsøg paa at iværksætte Forkyndelsen saavel paa den paagældendes Bopæl som paa hans Kontor og andre Steder, hvor han kan antages at holde til; Stævningsmanden skal efter Evne selv søge de fornødne Oplysninger, for at Forkyndelsen kan ske, jfr. § 156 i Slutn. I dette Tilfælde skal han i Forbindelse med det eventuelt tilkaldte Vidne paategne Udfærdigelsen Attest herom og straks overlevere den til Politiet[19]), § 156, 3). Dette skal da snarest muligt søge at iværksætte Forkyndelsen, hvorved det skal gaa frem efter de under 1) og 2) fremstillede Regler.

Lykkes det heller ikke Politiet at iværksætte Forkyndelsen paa en af de angivne Maader, giver det ligeledes Dokumentet Paategning om det stedfundne med en Tilføjelse om, hvad der maatte være det bekendt angaaende vedkommendes Bolig eller Opholdssted, f. Eks. at dette er i en anden Retskreds eller i Udlandet, og Forkyndelsen maa da paany forsøges iværksat paa disse Steder, § 158, 3. og 5. Stk. Ellers vil der blive Spørgsmaal om offentlig Forkyndelse efter de nedenfor under III. fremstillede Regler.

---

[19]) Det maa dog selvfølgelig herved forudsættes, at det ikke allerede paa dette Stadium er blevet klart, at Forkyndelsen skal ske i en anden Retskreds eller i Udlandet, da Stævningsmanden i saa Fald blot vil have at tilbagelevere Dokumentet med fornøden Oplysning i saa Henseende, jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 24 (124—5).

b. Angaaende Tiden for Forkyndelsen giver § 156, 4) nogle Regler. Herefter skal Forkyndelser, som sker paa vedkommendes Bolig eller sædvanlige Opholdssted, foregaa imellem Kl. 7 Morgen og 8 Aften. Ved »sædvanlige Opholdssted« maa forstaas et Opholdssted af en saadan fast Karakter, at der er en lignende almindelig Formodning for at træffe ham som paa hans egentige Bopæl. Er der derimod kun Tale om et ganske løst Tilholdssted eller et Sted f. Eks. hvor han kun indfinder sig om Natten, maa man vistnok kunne vælge en hvilkensomhelst Tid, hvor det er muligt at træffe ham. Paa Kontor og lignende Steder maa Forkyndelse kunne ske til enhver Tid, naar der er aabent. Paa Søn- og Helligdage maa Forkyndelse dog aldrig foregaa mellem Kl. 9 Form. og 4 Eftm. og Juleaften ikke efter Kl. 6 Eftm.

c. Af de to Eksemplarer af det Dokument, der forkyndes, skal det ene overleveres til den, for hvem Forkyndelsen sker, medens det andet tilbageleveres til den, der har begæret den, § 158, 1. Stk. Begge Eksemplarer forsynes (det førstnævnte dog kun, for saa vidt Forkyndelsen ikke er sket for vedkommende personlig) med Paategning om Forkyndelsen, jfr. de nærmere Regler herom i § 158, 2. Stk., som det er ændret ved Tillægslov 30. Juni 1922 § 17[20]).

Paategningen afgiver Bevis for det, som ifølge den er foregaaet, dog at Modbevis ikke er udelukket, § 158, 4. Stk. Herefter maa man vistnok ogsaa kunne gaa ud fra, at det Sted, der af Stævningsmændene f. Eks. angives som en Indstævnts Bopæl eller Kontor, virkelig er det, saa længe ikke noget andet oplyses.

III. Naar en »privat« Forkyndelse her i Landet ifølge de under II. udviklede Regler viser sig umulig, kan det

A. være, at vedkommende har bekendt Bopæl eller Opholdssted i Udlandet. I saa Fald sker ifølge § 159 Forkyndelse eller Meddelelse paa den ved Stedets Lov eller ved Traktat hjemlede Maade[21]), jfr. Bekg. (Nr. 119) 19. Maj 1909

---

[20]) Jfr. R R. Nr. 80 i U. f. R. 1921 B S. 126, J. M. Cirk. (Nr. 163) 8. Juni 1920.

[21]) Jfr. R R. Nr. 103, 2. Stk. og Nr. 115 i U. f. R. 1921 B S. 344, 1922 B S. 39.

Art. 1—7, (Nr. 161) 6. Juli 1910[22]) og særlig i Forhold til Tyskland (Nr. 162) af s. D., Lov (Nr. 75) 12. April 1911. Fornøden Begæring herom tilstilles den paagældende fremmede Myndighed; i borgerlige Sager kan Parten forlange denne Begæring udstedt af Retten. Hvis imidlertid den fremmede Myndighed vægrer sig ved at efterkomme Begæringen, finder den under B. omhandlede »offentlige« Forkyndelse Anvendelse; dog skal i saa Fald tillige et Eksemplar af Udfærdigelsen tilstilles vedkommende i anbefalet Brev, hvorom Postembedsmanden meddeler Attest paa det andet Eksemplar, jfr. § 160, 2. Stk. Et særligt Tilfælde af offentlig Stævning er ogsaa hjemlet ved L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 15, 1. Stk, jfr. L. (Nr. 113) 29. April 1913 § 6, hvis Ord »eller viser det sig, at han har forladt Landet« maa forstaas saaledes, at det ogsaa omfatter det Tilfælde, at Barnefaderen har bekendt Bopæl i Udlandet[23]).

B. a. Denne »offentlige« Forkyndelse, hvorved Udfærdigelsen bringes til Almenhedens og derigennem ogsaa haabes at ville komme til den paagældendes Kundskab, skal forøvrigt ifølge § 160, 1. Stk., kun finde Sted, naar det overhovedet ikke er lykkedes ved Politiet at opspørge vedkommendes Bopæl eller Opholdssted, eller naar i en Straffesag en Sigtet, som vides at opholde sig i Udlandet (selv om hans Opholdssted her maatte være bekendt), har unddraget sig Forfølgningen ved Flugt. I disse Tilfælde iværksættes Forkyndelsen derved, at et Udtog af Udfærdigelsens Indhold 3 Gange indrykkes i Statstidende med Bemærkning om, at den selv henligger til Modtagelse paa vedkommende Rets Skriverkontor [24]).

---

[22]) Ifølge Slutn. af denne Bekgør. har den danske Regering benyttet sig af den ved Haagerkonventionens Art. 6 Nr. 3 hjemlede Adgang til at modsætte sig, at Forkyndelser paa dansk Territorium sker direkte ved diplomatiske eller konsulære Agenter, undtagen hvor det drejer sig om Forkyndelser uden Anvendelse af Tvang for en Person, der er Borger i det Land, fra hvilket Begæringen fremkommer.

[23]) Jfr. Svenning Rytter i U. f. R. 1909 B S. 33—39, 99—101, Bentzon: Familieret, 2. Udg. S. 401 og Højesteretsdom i 1910 A S. 146.

[24]) Jfr. R R. Nr 153 ad 3. i U. f. R. 1922 B S. 236.

b. En lignende offentlig Indkaldelse kan dog ogsaa finde Sted, hvor der undtagelsesvis haves Hjemmel til at indkalde helt ubekendte Personer, saaledes i Sager til Mortifikations- eller Ejendomsdoms Erhvervelse efter § 472, jfr. § 476, og ved Testamentsvidners Førelse efter § 193, 2. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 1. Maj 1923 § 4. —

Det siges i § 162 udtrykkelig, hvad der vistnok ogsaa uden saadan Udtalelse maatte gælde, at naar Forkyndelse er sket overensstemmende med Lovens Regler, skal den anses for lovlig, uagtet den ikke derved maatte komme til paagældendes Kundskab.

Ved § 161 erklæres i borgerlige Sager en Vedtagelse om, at et opgivet Sted skal regnes for Bopæl, for bindende, og der maa vistnok ogsaa kunne træffes andre lignende Aftaler om Fravigelse af de almindelige Forkyndelsesregler. De mulige Betænkeligheder herved svækkes noget ved den vide Adgang til Genoptagelse, der ved § 373 og § 423 er tillagt den Part, som utilregnelig er udeblevet.

IV. Om Indkaldelser og Meddelelser til Militære gælder der ifølge § 167 væsentlig kun den særlige Bestemmelse, at de tillige skal anmeldes for Afdelingschefen, som da foranlediger vedkommendes Møde for Retten, hvor saadant gøres fornødent[25]). Med Hensyn til Straffesager er det ved L. (Nr. 542) 4. Oktbr. 1919 § 16 yderligere bestemt, at alle Forkyndelser for og Tilsigelser til Militære skal ske gennem den paagældende Afdeling ved dennes Foranstaltning.

---

§ 31.

Retsafgørelser, deres Affattelse, Vedtagelse og Afsigelse.

Fremstillingen af Retsafgørelsers Virkninger, navnlig deres »Retskraft« og Fremtvingelighed, maa henvises til særlig Behandling nedenfor under den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen, idet Forholdet i flere Retninger stiller sig forskelligt for de to Retsplejeomraaders Vedkommende. Her skal kun behandles de i det væsentlige fælles Regler om

---

[25]) Jfr. R R. Nr. 181 i U. f. R. 1923 B S. 124.

Retsafgørelsers udvortes Form og om Fremgangsmaaden ved deres Vedtagelse og Afsigelse; de fleste af disse Forskrifter indeholdes i Rpl. Kap. 20.

I. Der gøres i Loven en Sondring mellem »Domme«, »Kendelser «og »andre Beslutninger« af Retten.

A. Hvad Sondringen mellem Domme og Kendelser angaar, maa Rpl. antages i det væsentlige at have henholdt sig til den hidtil gældende Ordning[1]), saaledes at »Dom« betyder den Afgørelse, hvorved Sagen bringes til Ende i den paagældende Instans, medens »Kendelse« betegner en Afgørelse, efter hvis Afsigelse Proceduren fortsættes. Realitetsafgørelser vil derfor sædvanlig have Karakteren af egentlige Domme, idet Sagen derved bringes til endelig Afslutning. Hvad Formalitetsafgørelser angaar, vil Sagens Afvisning i Almindelighed ske ved en Dom, medens Forkastelse af en Afvisningspaastand vil foregaa ved en Kendelse. Naar Retten skal træffe Bestemmelse om en Anstandsbegæring, vil den undertiden optage Sagen til Kendelse eller Dom; det sidste nemlig, for saa vidt Udsættelsens Nægtelse maatte medføre, at der umiddelbart gaar Dom i Sagen. Sagens Ophævelse maa korrektest finde Sted ved Dom. I Straffesager vil de Beslutninger, der træffes ved Undersøgelsesret, sædvanlig være Kendelser (eller »andre Beslutninger«). Men den endelige Afgørelse, der kan træffes efter § 925, er naturligvis en Dom.

Helt er disse Synspunkter dog ikke fastholdt. Hvad borgerlige Sager angaar, kan det maaske nok forenes dermed, at en Afgørelse angaaende et enkelt af flere Krav ifølge § 294 betragtes som en Dom, idet Sagen, for saa vidt dette Krav angaar, dermed er endelig afgjort. Anderledes derimod med de saakaldte »Mellemafgørelser« og »Delafgørelser« efter § 295, 1. Stk., og Edsdomme efter § 308, der betegnes som Domme, skønt de ifølge § 295, 2. Stk., og § 310 skal paafølges af en endelig Dom og for de førstnævnte Afgørelsers Vedkommende ifølge § 396[2]) først kan paaankes, naar

---

[1]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 100 Sp. 38 (138), t. S. R. ad § 95 Sp. 65 (379).

[2]) Ifølge § 396 i dens oprindelige Affattelse galdt det samme om Edsdomme, men disse er udgaaede ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 35.

denne foreligger[3]). Og i Strafferetsplejen betragtes omvendt visse Afgørelser som Kendelser, skønt Sagen ved dem endelig afsluttes, saaledes den Forhaands »Afvisning« af Sagen, der kan finde Sted efter § 842 og § 953, en Beslutning angaaende en Sags Genoptagelse, selv om den gaar ud paa endelig at forkaste Begæringen derom, efter § 982, og ifølge § 987, 2. Stk., Rettens Beslutning, hvorved den hæver den nye Sag i Tilfælde af den domfældtes Udeblivelse.

Den praktiske Hovedbetydning af Forskellen mellem Domme og Kendelser er, at de sidste (og »andre Beslutninger«) ifølge § 417, jfr. § 394, og § 968, jfr. §§ 940 og 962, kun kan »paaankes« i Forbindelse med Dommen, men selvstændig alene kan gøres til Genstand for »Kære«. § 229, jfr. § 394, frembyder dog Eksempel paa en Afvisningsdom, der er Genstand for Kære, men ikke for Anke.

Hele denne Sondring har imidlertid kun Hensyn til Domssagerne og til de Procesakter, der er rent accessoriske i Forhold til dem som Vidneførsel eller Syn og Skøn og de forskellige Oplysnings- og Tvangsmidler i Strafferetsplejen. I Foged- og Skifteretsproceduren og ved »jurisdictio voluntaria«, for saa vidt denne har judiciel Karakter, jfr. § 54, benævnes derimod alle Afgørelser »Kendelser«, og her kan da ikke selve denne Benævnelse give nogen Vejledning til Afgørelse af Spørgsmaalet, om Retsmidlet derimod skal bestaa i egentlig Anke eller Kære. Hyppigst vil der

---

[3]) »Umyndiggørelsesdekretet« og Beslutningen om dets Ophævelse efter §§ 459, 456 og 466 kan næppe betragtes som en egentlig Dom. De maa derfor gøres til Genstand for »Kære« og ikke for egentlig Anke. Der er her en særlig Trang til den hurtigere og simplere Fremgangsmaade, som Kæreformen frembyder; § 459, 1. Stk., i Slutn., i dets oprindelige Affattelse — cfr. derimod den ændrede Skikkelse, det har faaet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 39 — forudsætter ogsaa, naar den som noget særligt for Underdommerens Dekret erklærer, at dette ikke kan paakæres (i den tilsvarende Bestemmelse i Udkastet af 1877, § 411, stod derimod »paaankes«), at dette derimod skal kunne ske med Hensyn til Landsrettens Dekreter, og Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. XXVII Sp. 127 (229) forudsætter det samme, cfr. dog sammesteds ad § 312 Sp. 130 nederst (132), hvor Spørgsmaalet om Umyndiggørelsesdekretets Ophævelse forudsættes at kunne »indankes« for Højesteret.

blive Spørgsmaal om Kære, jfr. saaledes med Hensyn til Klager over Kendelser (eller Beslutninger) af Skifteretten angaaende formelle Spørgsmaal under Boets Behandling, §§ 661 og 673, som de er ændrede ved Tillægsl. 30. Juni 1922 §§ 52 og 58, endvidere over Retsskriveres Afgørelser efter § 54, medens det derimod ved Fogedkendelser vil komme an paa Klagegrunden, om Retsmidlet skal bestaa i Anke eler Kære, jfr. § 593.

B. Indenfor de foreløbige Afgørelser sondres der, som allerede antydet, ved Rpl. yderligere mellem egentlige »Kendelser« og »andre Beslutninger«. Forskellen mellem dem bestaar væsentlig kun i, at de første ifølge § 218 ligesom Domme altid skal ledsages af Grunde, medens dette i Almindelighed ikke kræves ved blotte Beslutninger; Anhodelsesbeslutninger efter § 770 danner dog i saa Henseende en Undtagelse. Derimod er Muligheden for Omgørelse ikke begrænset til Rettens formløse Beslutninger, idet den ifølge § 222, jfr. § 290, 1. Stk., ogsaa er hjemlet for Kendelser af blot »procesledende« Karakter.

Ifølge § 217 skal Rettens Afgørelser kun ske ved Kendelse i de Tilfælde, hvor denne Form særlig er foreskrevet. Dette er imidlertid sket i en stor Række Tilfælde, idet Reglen er, at vigtigere Afgørelser under Sagen maa træffes ved formelig Kendelse. Dette vil der imidlertid blive Lejlighed til nærmere at paavise, efterhaanden som de Forhold, hvortil Kendelse kræves, gøres til Genstand for Behandling. Her skal derfor kun som nogle Hovedeksempler nævnes: Beslutning om, at Dørene skal lukkes, efter § 30, »Falsmaalskendelser« og Afgørelser af Tvistigheder under Vidneførsel, §§ 189 og 190, jfr. under Syn eller Skøn § 206, Paalæggelse af Pligt til at fremlægge synbare Bevismidler, §§ 298, 300, 301, om Genoptagelse af en Sag paa Grund af den indstævntes Udeblivelse, § 373, om Interventionssøgsmaals Tilstedelighed, §§ 379, 382, om Udstedelse af Mortifikationsindkaldelse, § 471, Afgørelse af Kære, § 421, jfr. § 441, samt Afgørelse af Tvistigheder under Fogedforretninger, jfr. f. Eks. §§ 527, 590, 598[4]), endvidere i Strafferetsplejen

[4]) Som yderligere Tilfælde fra den borgerlige Retspleje næv-

de fleste Beslutninger om Tvangsmidlers Anvendelse, saaledes navnlig om Fængsling, §§ 777, 779[5]), Indskrænkninger i den sigtedes eller hans Forsvarers Rettigheder, §§ 819, 821—824, forskellige Beslutninger under Domsforhandlingen for Nævninger, §§ 851, 856, 881, 904, om Afgørelse af Kære, § 972, sidste Pkt., angaaende Genoptagelse af Straffesag, §§ 980, 982, 987, om Straffedommes Fortolkning, § 998[6]).

II. A. Retsafgørelserne maa for at udfylde deres praktiske Funktion have en vis endelig og bestemt Karakter. Saaledes maa det tidligere Forbud i D. L. 1—5—12 mod at afsige »uendelige« Domme være opretholdt. Navnlig maa ikke Dommens Resultat gøres afhængigt af en efterfølgende Bevisførelse. De Undtagelser herfra, som den tidligere Procesordning gjorde, naar den tillod ved den endelige Dom i Sagen at henvise til et senere Skøn af »uvillige Mænd« eller til Partsed, er særlig ophævede ved Rpl. § 291, 2. Stk., og §§ 308—310.

Hvor bestemt Dommen kan blive, maa dog noget afhænge af Omstændighederne. Det vil for det første bero paa det paadømte Retsforholds Karakter. Er saaledes Kravet efter dette afhængigt af en Betingelse, f. Eks. en Tings eller Obligations Udlevering, maa ogsaa Dommen knytte Retten til Opfyldelse af denne Betingelse. Og hvis Kravets Indhold er noget ubestemt, idet det f. Eks. gaar ud paa at hente saa meget Vand fra en Brønd, som kræves til et vist Næ-

---

nes: § 61 (om en Dommer skal vige sit Sæde), § 296 (om Optagelse af Bevis i Udlandet), § 309, 3. Stk. (Nægtelse af Parts Edsaflæggelse), § 320 (angaaende Omkostninger ved enkelte Proceshandlinger), § 347 (Fastslaaelse af Skriftvekslingens Resultat), §§ 365, 366 (forskellige Afgørelser under Domsforhandlingen i borgerlige Landsretssager).

[5]) Jfr. endvidere § 744 (den sigtedes Indlæggelse til Observation), §§ 746, sidste Stk., 750, 754 (forskellige Tilfælde af Beslaglæggelse), §§ 758, 773 (Ransagning), § 794 (Beslag paa Sigtedes Formue).

[6]) Som yderligere Tilfælde fra Strafferetsplejen kan nævnes: §§ 842, 953, 964 (Forhaands Afvisning af Straffesag), § 916, 2. Stk. (Spørgsmaalet, om Sagen skal behandles for Nævninger), § 1012 (om Erstatning af Sagsomkostninger), § 1015 (om Ansvar mod Rettergangsfuldmægtige).

ringsbrug, eller at have »fri Kørsel og Ridning« gennem en Port[7]) eller blot at faa aflagt behørigt Regnskab[8]), vil der i Almindelighed ikke være noget i Vejen for at give Dommen et tilsvarende, mindre bestemt Indhold.

Ligeledes vil paa Grund af Parternes mangelfulde Procedure deres Paastande kunne fremtræde som saa vage og ubestemte, at det er umuligt at bygge en helt bestemt Dom paa dem; under den mundtlige Procesmaade vil dog navnlig paa Grund af Dommerens Spørgsmaalsret, som han endogsaa kan udøve efter Sagens Optagelse, jfr. § 284, dette Tilfælde forholdsvis sjældent indtræde. Skulde imidlertid Sagen ved Paakendelsen foreligge saaledes, vil det sædvanlig kun komme til at gaa ud over Parterne selv, naar derved Domsresultatet bliver mindre sikkert. Men hvis Ubestemtheden ved Dommen vilde blive saa stor, at den enten vilde kunne faa en uberegnelig Virkning eller maaske omvendt blive uden praktisk Mening[9]), maa Domstolene afvise Sagen ex officio eller i det mindste efter den sagsøgtes Paastand lade Frifindelse indtræde[10]). Dette gælder saaledes, hvor Sagsøgeren i al Almindelighed forbeholder sig at gøre Ansvar gældende i Anledning af et vist Forhold[11]), eller han søger flere Personer til Betaling af et vist Beløb uden at angive, om han ønsker Dom over dem in solidum eller kun i et vist Forhold[12]), eller han undlader at forelægge Retten de fornødne Oplysninger, for at den kan fastsætte Beløbets Størrelse[13]).

B. Som berørt skal Domme og Kendelser ledsages af Grunde, § 218, 1. Stk. Nødvendigheden af saadanne Præmisser udledede man tidligere af D. L. 1—5—13, men denne og den lovbestemte Straf, som den hjemlede for Und-

---

[7]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1884 S. 372.

[8]) Jfr. U. f. R. 1871 S. 805.

[9]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1897 S. 1166.

[10]) Til kun at statuere Frifindelse »for Tiden« er der næppe tilstrækkelig Anledning, jfr. nærmere nedenfor under den borgerlige Retspleje.

[11]) Jfr. U. f. R. 1882 S. 138.

[12]) Jfr. U. f. R. 1878 S. 1203.

[13]) Jfr. U. f. R. 1904 A S. 168, 1900 S. 582, 1899 S. 441 (i de to sidste Tilfælde statueret »Frifindelse for Tiden«).

ladelsen, maa være bortfaldet ved Rpl. Det samme gælder vistnok om den særlige Ordning, som L. 8. Marts 1856 hjemlede for Højesteret, hvorved denne Ret i hver enkelt Sag skulde have Valget mellem skriftlig Meddelelse af Grundene og offentlig Votering, idet denne Bestemmelse næppe kan siges at høre med til de Regler om »Forhandlingernes Gang«, som ved § 412, 2. Stk., er opretholdte. Enhver Dom eller Kendelse falder altsaa i to Afdelinger, Domsgrundene eller Præmisserne og Domsslutningen eller Konklusionen.

a. Præmisserne skal indeholde en, saa vidt muligt kortfattet[14]), Begrundelse af Resultatet. Der skal saaledes gives en Fremstilling af den faktiske Sammenhæng[15]) — jfr. om denne Fremstillings bevisende Kraft i borgerlige Sager § 218, 2. Stk. —, en Udvikling af Parternes Paastande og af det juridiske Ræsonnement, som ligger til Grund for Dommen, saaledes at en Henvisning til »de foreliggende Omstændigheder« i Almindelighed ikke vil være tilstrækkelig. Det vil dog noget afhænge af Forholdets Beskaffenhed, hvor indgaaende en Begrundelse af Sagens enkelte Punkter Dommeren behøver at give. Saaledes behøver Retten, naar den afviser Sagen, ikke at indlade sig paa Realiteten, og naar den tager en Realitetsgrund til Følge, f. Eks. at Gælden er forældet, behøver den ikke at gaa nærmere ind paa andre Spørgsmaal, der har været rejst under Sagen, f. Eks. om Gælden har været gyldig stiftet eller senere er blevet betalt. Spørgsmaalene om Sagsomkostningernes Paalæg og Idømmelse af processuelle Mulkter vil sjældent behøve nogen nærmere Motivering. Præmisserne i Kendelser vil ofte kunne gøres kortere, idet Begrundelsen maaske vil give sig næsten af sig selv, f. Eks. naar en Begæring om Udsættelse forkastes.

Endelig plejede man under den tidligere Procesordning i Dommens Præmisser at indføre den Attest, der i offentlige og beneficerede Sager ifølge Fr. 3. Juni 1796 §§ 35 og 39 skulde gives angaaende Sagførelsens Lovlighed og Forsvarlighed, men disse Bestemmelser maa anses for at være bortfaldet ved Rpl. Ligeledes har man ofte i Præmisserne indføjet den Be-

[14]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. X Sp. 37, 4) (138).

[15]) Denne betegnes i tyske Domme som »Thatbestand«.

mærkning, der i alle civile Retssager tidligere efter Stpl. 13. Maj 1911 og nu efter Stpl. 1. April 1922 § 49 skal gøres om, hvor vidt nogen Stempelovertrædelse antages at have fundet Sted med Hensyn til de under Sagen fremlagte Dokumenter. F. Eks. ved den københavnske Overret tilføjedes dog i den senere Tid Bemærkningen først efter Konklusionen, som Udtryk for, at den ikke hører med til selve Dommen, og dette er vistnok blevet almindelig Praksis efter Rpl. Naar der ingen Stempelovertrædelse foreligger, lyder Bemærkningen da blot saaledes: »Intet Stempelforbehold«.

b. Konklusionen der ligesom efter den hidtil gældende Procesret plejer at indledes med Ordene »Thi kendes for Ret« eller (ved Kendelser) »Thi eragtes«, fastslaar i sammentrængt Form Afgørelsens Resultat. Naar en Afvisningspaastand eller en Paastand om Idømmelse af en Rettergangsbøde er blevet forkastet ved Dommen, plejer man dog ikke at gentage dette i Konklusionen. Derimod maa det udtrykkelig siges, naar kun delvis Frifindelse finder Sted (f. Eks.: N. N. bør betale 100 Kr., men iøvrigt være fri for Sagsøgerens Tiltale). Konklusionen er ikke ubetinget afgørende for Dommens Retskraftsvirkning, hvorimod det i Praksis plejer at fastholdes, at Eksigibiliteten ikke kan strække sig ud over den ved Konklusionen fastsatte Grænse, saaledes at der, naar det f. Eks. er glemt i denne at anføre noget om Renter eller Omkostninger, ikke af Fogeden vil kunne gøres Udlæg for dem. Det vil dog stemme med den nye Ordnings Tendens ikke at tage dette Forhold helt saa formalistisk som efter den tidligere Procesordning, men at udstrække Eksekutionskraften til alt, hvad Dommen klart har skullet omfatte. Der er intet i Vejen for, at Konklusionen til nærmere Forstaaelse henviser til Præmisserne, og det vil endogsaa være det sædvanligste, at Domsslutningen f. Eks. kun lyder paa at betale det og det Beløb uden at angive noget om Skyldgrunden. Dog plejer man udtrykkelig at bemærke, naar et Beløb paalægges som Sagsomkostninger eller som Mulkt for unødig Trætte el. lign. — Ifølge Bestemmelsen i Stpl. § 49 skal i borgerlige Sager Statskassens Ret forbeholdes med Hensyn til ikke behørig stemplede Dokumenter.

III. Retsafgørelsens Vedtagelse fremkalder særlige Spørgsmaal, naar Retten bestaar af flere Personer.

I Vedtagelsen skal der ifølge § 215 deltage for Landsretternes Vedkommende mindst 3 og for Højesterets Vedkommende mindst 9 Medlemmer, jfr. dog et særligt Tilfælde i § 214, 3. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 21[16]). Denne Regel er i § 215 kun udtrykkelig udtalt med Hensyn til Domme og Kendelser; for de sidstes Vedkommende gælder der dog enkelte Undtagelser, saaledes med Hensyn til Afgørelser af Kære ved Højesteret, som ifølge § 421, 2. Stk., og § 973, 2. Stk., kan træffes af et særligt Udvalg bestaaende af 3 af Rettens Medlemmer, og forskellige foreløbige Afgørelser under Paaanke af Straffesager, som kan træffes enten af et saadant Udvalg (ifølge de Tilføjelser, der ved Tillægsl. 30. Juni 1922 §§ 36 og 78 er sket til Rpl. §§ 411 og 953, efter Omstændighederne af et enkelt Medlem paa Udvalgets Vegne) eller af Rettens Præsident, § 953 og §§ 954, 2. Stk., og 965, jfr. § 790, 1. Stk. Men med Hensyn til andre Beslutninger maa en lignende Ordning følge af den almindelige Regel om Retternes Besættelse i § 2, 2. Stk., og § 6; kun vil de Tilfælde, hvor der er tillagt Formanden alene Beføjelse til at træffe Afgørelsen, her være langt hyppigere, idet det navnlig gælder om en Række procesledende Beføjelser og om flere foreløbige Beslutninger i Strafferetsplejen.

Angaaende Afstemningsmaaden indeholder navnlig § 214 nærmere Regler. Før den egentlige Afstemning finder der en Raadslagning Sted. Angaaende Ordenen, hvori der afstemmes, fastsætter Retten selv de fornødne Regler, men den kan bestemme saadanne Forandringer i disse, som den til enhver Tid maatte anse for hensigtsmæssige. Formanden stemmer dog altid sidst; han forestaar Afstemningen og samler Stemmerne. Det er imidlertid kun den formelle Ordning af Afstemningen, han paa egen Haand forestaar, men hvis der f. Eks. opstaar Meningsforskel om, hvorledes Spørgsmaalene skal stilles, eller om Afstemningens Resul-

[16]) I Afgørelsen af de Sager, der ved Højesteret udgaar til skriftlig Behandling, deltager dog ifølge § 415, sidste Stykke, som er tilføjet ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 18, kun mindst 7 Dommere. I andre Landes Højesteretter plejer ogsaa kun et saadant mindre Antal Dommere at deltage i den enkelte Sags Behandling, saaledes i den norske, tyske og østrigske Højesteret 7 Medlemmer, i den svenske et varierende Antal fra 4—8, i den franske fra 5—7, i den engelske i Reglen kun 3.

tat, maa særskilt Afstemning herom finde Sted, jfr. § 216, næstsidste Stk. Ligeledes skal ifølge denne §'s sidste Stk. den vedtagne Afgørelse føres i Pennen af Formanden, som dog kan overdrage det til en af de Dommere, der har stemt for Afgørelsen.

Afstemningen sker mundtlig, jfr. dog i Tilfælde af skriftlig Behandling § 392, men de afgivne Stemmer indføres udtogsvis i en Stemmegivningsbog.

I Strid med den Offentlighedsgrundsætning, der i Almindelighed raader, foregaar Afstemningen hemmelig, idet ifølge § 214, 2. Stk., Dommernes Raadslagninger og Afstemninger ikke maa overværes af Tilhørere med Undtagelse af Retsskriveren[17]). Den Mulighed for offentlig Votering, som L. 8. Marts 1856 § 2 aabnede ved Højesteret, maa som berørt vistnok anses for bortfaldet ved Rpl. Ved Afgørelser, der staar under højere Ret, maa dog antages at være bevaret den Adgang, der efter den tidligere Procesordning til Trods for, at ogsaa den som Regel foreskrev hemmelig Votering, antoges at tilkomme Parterne til at faa Afskrift af egentlige »dissentierende Vota«[18]). Indtil Afsigelsen af Retsdekretet har fundet Sted, maa enhver Dommer kunne forandre sit Votum, jfr. tidligere H. R. Instr. 7. Decbr. 1771 § 13.

Skønt den fulde Garanti for Afgørelsens Rigtighed maatte føre til at kræve Enstemmighed, plejer Procesordningerne dog af praktiske Hensyn at nedsætte Fordringerne, og ifølge Rpl. 216, 1. Stk., ligesom efter den tidligere Ordning, kræves der ogsaa blot Stemmeflerhed. Staar Stemmerne lige, skal Formandens, eventuelt den efter Embedsalder ældste Dommers Stemme gøre Udslaget. Stemmetallet maa ikke optages i Rettens Afgørelser, jfr. §'ens Slutn.

Fastslaaelsen af Resultatet i Tilfælde af Dommernes Uenighed kan fremkalde forskellige Tvivlsspørgsmaal. Her-

---

[17]) Voteringen er derimod f. Eks. ved den norske Højesteret og ved de engelske Retter offentlig, jfr. om den offentlige Voteringsmaades Fortrin U. f. R. 1912 B S. 287—8, 1915 B S. 243—245, 1916 B S. 234, cfr. derimod S. 267—9.

[18]) Ved Østre Landsret formenes dog den dissentierende Dommers Navn ikke at maatte opgives.

om indeholder Rpl. kun nogle spredte Bestemmelser, og til Vejledning ved deres Løsning, som forøvrigt vistnok sjældent i Praksis har voldt Vanskelighed, skal da her nogle Bemærkninger fremsættes[19]).

Der kan først spørges, om der alene kræves Flertal for et vist Resultat, eller om der ogsaa kræves det med Hensyn til Grundene. Dette Spørgsmaal, som Rpl. med Vilje har undladt at tage Stilling til[20]), maa vistnok besvares saaledes, at man som Regel maa nøjes med Overensstemmelse i Resultatet. Ganske vist vilde der opnaas en noget større Garanti ved ogsaa at kræve Enighed i Begrundelsen, men Følgen vilde da ofte blive den praktisk uheldige, at der overhovedet slet ingen Afgørelse kunde opnaas, og paa den anden Side maatte man dog begrænse Overensstemmelsen i Grunde til de nærmestliggende, medens man maatte se bort fra de fjernere Motiver, der maaske i Virkeligheden havde været de væsentlig bestemmende ved den enkelte Dommers Afgørelse. Overhovedet maa det erindres, at Dommen ofte kun i mindre Grad er et logisk Erkendelsesresultat, men overvejende fremtræder som en praktisk Skønsafgørelse. Dens formelt bindende Virkning strækker sig derfor kun til selve Resultatet, den fastslaar, og for at komme til dette vil Dommeren, selv om han tilsyneladende kun bygger paa een Grund, ofte i Virkeligheden, om end undertiden maaske halvt ubevidst (altsaa ifølge en Virksomhed, der til en vis Grad foregaar »under Bevidsthedens Tærskel«), tillige have ladet sig bestemme ved andre.

Naar man saaledes som Regel alene skal lægge Vægt paa Resultatet, maa vistnok, naar af 9 Dommere 5 stemmer for Frifindelse, om end af forskellige Grunde, idet f. Eks. to antager, at Gælden er ugyldig paa Grund af den sagsøg-

---

[19]) Jfr. nærmere en Afhandling af Ørsted i Eunomia III. S. 357—431, Alb. Heckscher: Afstemningslære. 1892, navnlig S. 111—204, jfr. en Anmeldelse af Ernst Møller i U. f. R. 1893 S. 353 ff., navnlig S. 370—6, Deuntzer: Civilproces S. 326—31, Bang & Larsen: Procesmaade § 168 (II. S. 458—479), Hagerup: Civilproces I. S. 449—453, Schweigaard Proces II. (4. Udg.) S. 51—70.

[20]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. X Sp. 37.3) (137).

tes Umyndighed, to. at Gælden er betalt, og den femte, at den er forældet, den sagsøgte frifindes, idet der under disse Omstændigheder ikke foreligger noget Flertal for hans Domfældelse. Endnu sikrere synes Resultatet at blive under en Straffesag, hvorunder de fem Dommere stemmer for Frifindelse, henholdsvis fordi Gerningen ikke er bevist, den ikke er strafbar, eller den tiltalte er utilregnelig, idet her Grundsætningen »in dubio pro reo« spiller med ind.

I ikke faa Tilfælde vil imidlertid Begrundelsen høre med til at bestemme Resultatets nærmere retlige Karakter, og i saadanne Tilfælde maa der da ogsaa kræves Enighed om Grunden. Saaledes vil Kravet paa Udlevering af en Ting blive væsentlig forskelligt, eftersom det støttes paa Ejendomsret eller Panteret. Og navnlig vil obligatoriske Krav ofte blive farvede af Retsgrunden, idet f. Eks. en Fordring paa 100 Kr. bliver ganske forskellig, eftersom den udspringer af et Salgs-, et Leje- eller et Gaveforhold. For at dømme nogen til at efterkomme et saadant Krav maa der da ogsaa kræves Flertalsoverensstemmelse med Hensyn til det retlig bestemmende Moment. Denne selvstændige Betydning af Grunden vil hyppigst komme frem, hvor der er Tale om en positiv D o m f æ l d e l s e. Undertiden vil dog ogsaa ved en Frifindelsesdom Grunden kunne være bestemmende for Dommens nærmere Virkning, idet der f. Eks., hvis Frifindelsen bygges paa, at Fordringen endnu ikke er forfalden, er Mulighed for at rejse ny Sag, naar Forfaldstiden er indtraadt[21]). Men navnlig maa der, hvor der er Spørgsmaal om at a f v i s e Sagen, sikkert kræves Flertal ogsaa med Hensyn til Afvisningsgrunden; Sagsøgeren har nemlig et rimeligt Krav paa at faa Rettens bindende Erklæring om, hvilken Procesforudsætning der har manglet, idet han da mulig ved et senere Sagsanlæg kan bringe den i Orden.

Særlige Vanskeligheder opstaar, naar der i Retten gør sig flere end to Meninger gældende, og der saaledes ikke foreligger den absolutte Majoritet for et vist Resultat, som

---

[21]) Dette bør dog næppe faa Udtryk derigennem, at der alene statueres »Frifindelse for Tiden«, jfr. nærmere nedenfor under den borgerlige Retspleje.

§ 216 ved Udtrykket »Stemmeflerhed« ialtfald nærmest forudsætter.

I nogle Tilfælde vil det nu være muligt bag den udvortes Uoverensstemmelse at finde en vis Samstemmen. Naar saaledes af tre Dommere en stemmer for Afvisning, en for Frifindelse og en for Domfældelse, kan der siges at være absolut Flertal for at paakende Sagen i Realiteten. Naar af tre Dommere den ene betegner Forholdet som Tyveri, den anden som ulovlig Omgang med Hittegods og den tredje endelig som Bedrageri, er der en vis fælles Kærne, som der foreligger Enighed om, nemlig en Berigelsesforbrydelse, der mulig kan henføres under Strfl. § 248. Bestemmelsen i Rpl. § 216, 2. Stk., bliver der derfor vistnok under saadanne Omstændigheder ikke Anvendelse for, idet der netop, for saa vidt Fællesbegrebet angaar, i Virkeligheden er Enighed og altsaa ikke kan siges at foreligge »flere end to forskellige Meninger«. Dette kommer derimod frem, hvor de forskellige Forbrydelsesbegreber er helt inkommensurable med hinanden, f. Eks. hvor der er Spørgsmaal, om der foreligger et Røveri- eller Voldtægtsforsøg, eller hvor der gør sig flere Meninger gældende om Størrelsen af den Straf, der skal paalægges. I dette Tilfælde skal ifølge den nævnte Bestemmelse de for Sigtede ugunstigste Stemmer (de, der holder paa den højere Straf) regnes sammen med de nærmeste mindre ugunstige (med den lavere Straf, som de andre subsidiært kan antages at ville stemme for), indtil der udkommer Stemmeflerhed.

Hvis der i en borgerlig Sag alene foreligger Uenighed med Hensyn til Kvantiteten, idet Dommerne vil tilkende Beløb af forskellig Størrelse, er det tvivlsomt, om man uden Lovhjemmel[22]) kan antage en tilsvarende Ordning, saaledes at man lægger deres Stemmer, som har holdt paa det større Beløb, sammen med deres, som har stemt for det mindre, indtil et absolut Flertal fremkommer. Den almindelige Berettigelse til at vælge en saadan Udvej er nemlig meget omtvistelig, idet maaske det juridiske Ræsonnement,

---

[22]) Saaledes som den f. Eks. haves i den norske Civilproceslov § 142, 2. Stk., og i den tyske Gerichtsverfassungsgesetz § 198, 2. Stk.

der har bestemt en Dommer til at holde paa et vist Beløb (eller en vis Straffesats), paa ingen Maade lader sig forene med noget af de Standpunkter, hvorved de andres Kvanta fremkommer. Endnu mindre kan der være Tale om at gaa den Vej at tilkende et Gennemsnitsbeløb mellem de af de forskellige Dommere foreslaaede Summer. I mange Tilfælde vil det ogsaa i borgerlige Sager være helt umuligt at finde noget Fællesresultat, f. Eks. naar af tre Dommere den ene holder paa Domfældelse, den anden paa pure Frifindelse, endelig den tredje paa at gøre Udfaldet afhængigt af Ed.

Den eneste naturlige og praktiske Udvej i saadanne Tilfælde er derfor sikkert at tillade en subsidiær Votering, hvorved Dommerne selv faar Lejlighed til at udtale sig om, hvad de vil stemme for, naar deres principale Votum ikke opnaar Flertal. Denne Voteringsmaade, som Ørsted først har gjort sig til Talsmand for, har nu faaet udtrykkelig Lovhjemmel ved Rpl. § 216, 1. Stk. 2. Pkt., idet denne, naar Afgørelsen kræver Afstemning over flere Punkter, i Almindelighed paalægger de Dommere, som har befundet sig i Mindretal, at deltage i de senere Afstemninger, jfr. dog en særlig Bestemmelse i § 923, 3. Stk. Man har ganske vist mod denne Afstemningsmaade undertiden anført, at der derved øves Samvittighedstvang mod Dommeren, idet han tvinges til at dømme paa et Grundlag, som han anser for urigtigt, f. Eks. til at afgøre, om en Forpligtelse er bortfaldet, som efter hans Mening overhovedet aldrig har været stiftet. Ret beset er dette dog ikke Tilfældet, idet Mindretalsdommerne jo kun forpligtes til at udtale deres Mening ud fra en ved Flertallets Votering tilvejebragt Forudsætning, for hvis Eksistens de ikke har noget Ansvar[23]). Et ganske lignende Forhold vil ogsaa fremkomme i de ikke faa Tilfælde, hvor der kan finde en særskilt Paakendelse af Formalitetsspørgsmaal eller af Realitetsindsigelser, jfr. § 295, Sted, idet derved Grundlaget for den endelige Afgørelse vil være slaaet saaledes fast, at de andre Dommere ved deres Afstemning om denne maa bøje sig derfor.

---

[23]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 102 Sp. 39 (139).

I Straffesager maa der dog vistnok i saa Henseende gøres en vis Begrænsning — dog ikke af Hensyn til Dommeren, men til den tiltalte. Der kan vel ogsaa her blive Tale om særskilt Afstemning angaaende visse Spørgsmaal, saaledes om Formaliteten, Paataleretten, Skyldspørgsmaalet og Spørgsmaalet om Straffens Størrelse; ved § 923, 3. Stk., jfr. § 926, 4. Stk., er det endogsaa udtrykkelig bestemt, at de to sidste Spørgsmaal ogsaa i Straffesager, der ikke behandles for Nævninger, altid skal adskilles. Men selve det Spørgsmaal, om Tiltalte er skyldig i det Forhold, der lægges ham til Last, maa altid afgøres samlet, idet en Deling af dette Spørgsmaal kunde have til Følge, at der ved en successiv Afstemning om de enkelte Skyldmomenter kan blive Flertal for disse, skønt maaske i Virkeligheden Flertallet, ja endogsaa samtlige Dommere alt betragtet holder den Tiltalte for ikke skyldig[24]). At Skyldspørgsmaalet under et skal gøres til Genstand for Afstemning, er da ogsaa udtrykkelig fastslaaet for Nævningesagers Vedkommende ved § 885 og med Hensyn til andre Straffesager forudsat ved den anførte Bestemmelse i § 923, 3. Stk. Selv hvor man af praktiske Grunde anser det for hensigtsmæssigt, at der stemmes særskilt om Strafforhøjelses- eller Strafnedsættelsesgrunde, skal der dog ikke forlanges noget subsidiært Votum herom af de Dommere, der har erklæret sig mod Tiltaltes Skyld og altsaa stemt for Frifindelse, men deres Stemmer regnes umiddelbart til Gunst for Tiltalte. Derimod kan de overstemte Dommere, der har holdt paa Frifindelse, ikke vægre sig ved at deltage i Afstemningen om Straffens Størrelse indenfor den saaledes fastslaaede Ramme[25]).

Skulde det ikke ved de her anviste Fremgangsmaader være muligt at tilvejebringe et absolut Flertal for noget Resultat — et Tilfælde, der dog sikkert yderst sjældent vil indtræde —, er der ikke andet for end at nøjes med en relativ Majoritet, og dette, som vistnok galdt efter den tidligere Procesordning[26]), kan næppe anses for udelukket ved Rpl. Særlig

---

[24]) Jfr. Mot. t. K. U. t. S. R. af 1875 S. 60.
[25]) Jfr. de sidstnævnte Mot. S. 59.
[26]) Jfr. Civilproces I. S. 456.

kan fremhæves, at da Dommernes Antal saa godt som altid vil være ulige, vil Bestemmelsen i § 216, 1. Stk., om, at Formandens Stemme ved lige Stemmetal skal gøre Udslaget, egentlig kun i Tilfælde af, at intet Standpunkt selv med Formandens Stemme opnaar absolut Flertal, faa praktisk Betydning.

IV. A. Det er under den mundtlige Procesmaade af særlig Betydning, at Afgørelsen træffes saa snart som muligt efter Sagens Forhandling under det umiddelbare Indtryk af denne og navnlig, før Indtrykket er udvisket ved Behandlingen af andre Sager. I Overensstemmelse hermed er der ved Rpl. sket en i Forhold til den tidligere Ordning[27]) meget betydelig Forkortelse af de Frister, inden hvilke Afsigelsen af Dommen eller i hvert Fald Raadslagningen om den skal finde Sted.

Ved § 219, 1. Stk., fastslaas saaledes som den almindelige Regel, at Rettens Afgørelser skal træffes snarest muligt, efter at den paagældende Forhandling er til Ende. Særlig om Straffesager bestemmes det, at naar Afsigelse ikke kan finde Sted samme Dag, skal dog Dom afsiges senest inden en Uge og, hvor Nævninger har medvirket, senest Dagen efter; det sidste skal ogsaa altid gælde om Kendelser i Straffesager. Om borgerlige Landsretssager gælder det ifølge § 371, 2. Stk., i den ændrede Skikkelse, som den har faaet ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 13, at Domsforhandling i en ny Sag som Regel først maa paabegyndes, naar Raadslagning i den sidst optagne Sag har været afholdt. Denne Raadslagning skal ske snarest muligt og senest næste Søgnedag efter Sagens Optagelse. Dom skal afsiges snarest muligt efter Domsforhandlingens Slutning. Herefter er de særlige Forskrifter, for Højesteret i § 414, jfr. L. 3. Juni 1919 § 17, og for borgerlige Underretssager i § 433, 3. Stk., om, at Dom skal afsiges snarest muligt efter Domsforhandlingens Afslutning, blevet overflødige.

B. Afsigelsen af en Dom foregaar ifølge § 219, 2. Stk., ved at Domsslutningen, efter at hele Dommen er skriftlig udarbejdet, oplæses i et offentligt Retsmøde, jfr. § 29 i Slutn.

---

[27]) Jfr. om denne Civilproces I. S. 449 ff.

En lige saa formelig Fremgangsmaade kan næppe være nødvendig med Hensyn til Kendelser, men disse maa f. Eks. kunne dikteres umiddelbart til Retsbogen; denne Fremgangsmaade anvendes i Praksis ogsaa ofte med Hensyn til Udeblivelsesdomme og andre Domme af simplere Karakter.

C. a. I borgerlige Sager skal ifølge § 219, 3. Stk., hvis det ikke ved Sagens Optagelse tilkendegives, naar Dommen eller Kendelsen vil blive afsagt, Parterne (efter Omstændighederne Vidner og Syns- eller Skønsmænd) tilsiges til at høre den afsagt. Hvis det ikke er sket, regnes de processuelle Frister, der ellers løber fra Afsigelsen, saaledes Anke-, Kære- og Eksekutionsfristen, jfr. §§ 397, 422, 487, først fra Dommens eller Kendelsens Forkyndelse for Parten[28]).

b. I Straffesager skal Tiltalte, hvis han er fængslet — cfr. dog den omfattende Undtagelse i § 919, 3. Stk., jfr. § 926, 4. Stk. —, bringes til Stede ved Dommens Afsigelse. Er Dommen fældende, og Tiltalte ikke er til Stede ved Afsigelsen, skal en Udskrift af Dommen forkyndes ham; i andre Tilfælde meddeles der ham paa Begæring Udskrift uden Betaling, jfr. § 219, 4. Stk.[29]).

V. Hvis der maatte være indløbet Fejl i Dommen, aabner Rpl. ved § 221 i Modsætning til den hidtil gældende Procesordning, hvorefter Appel ogsaa i dette Tilfælde var den eneste Udvej, en særlig let Adgang til at faa saadanne Fejl berigtigede.

Er der Tale om blotte Skrive- eller Regnefejl eller om rent formelle Fejl[30]), kan Retten til enhver Tid i Embeds Medfør eller ifølge Begæring foretage Berigtigelsen.

Er der i Afgørelsens Fremstilling, i borgerlige Sager af Parternes mundtlige Angivelser og Ytringer, i Straffesager af Sagens faktiske Sammenhæng, indløbet Fejl, bestaaende i Forbigaaelser, Uklarheder eller Modsigelser, kan Retten berigtige disse, men ikke iøvrigt foretage

---

[28]) Jfr. herved RR. Nr. 4 og 6 i U. f. R. 1920 B S. 89, 90.
[29]) Jfr. RR. Nr. 61 i U. f. R. 1921 B S. 14.
[30]) Cfr. RR. Nr. 56 i U. f. R. 1921 B S. 12.

Forandringer enten i Begrundelser eller Resultatet. Det kan dog kun ske, naar Begæring derom fremkommer inden Ankefristens Udløb, og efter at der er givet Parterne (i Straffesager tillige Forsvareren) Lejlighed til at ytre sig derom.

Beslutningen angaaende saadanne Berigtigelser er ikke Genstand for Anke eller Kære.

H. MUNCH-PETERSEN

DEN DANSKE RETSPLEJE

ANDEN GENNEMSETE OG ÆNDREDE UDGAVE

ANDEN DEL

G. E. C. GADS FORLAG — KØBENHAVN 1924

DEN BORGERLIGE RETSPLEJE

INDHOLD

Første Hovedafsnit:

Søgsmaal i borgerlige Sager.

Første Afsnit: Rettens Virkeomraade i borgerlige Sager.

Side

§ 1. Retternes almindelige Virkekreds i første Instans.. 3—17
§ 2. Reglerne om Værneting ..... 17—37

Andet Afsnit: Parterne.

§ 3. Parternes Habilitet ..... 38—49
§ 4. Parternes Kompetence ..... 50—55
§ 5. Succession og anden Indtræden i Partsstillingen.. 55—64
§ 6. Rettergangsfuldmagt ..... 64—76

Tredje Afsnit: Civilprocessens Genstand.

§ 7. Proceskravets Natur og Indhold ..... 77—93
§ 8. Udstykning af Sagsgenstanden ..... 93—100

Forening af flere Krav under samme Sag (Kumulation).

§ 9. Objektiv Kumulation ..... 100—111
§ 10. Subjektiv Kumulation ..... 111—127

Fjerde Afsnit: Forligsmægling.

§ 11. Om Forligsmægling i Almindelighed, og om Myndighederne, som foretager den ..... 128—135
§ 12. Genstanden for Forligsmægling ..... 135—139
§ 13. Fremgangsmaaden ved Forligsmæglingen ..... 139—149
§ 14. Fejl ved Mæglingen ..... 149—153
§ 15. Forligs Indhold og Retsvirkning ..... 154—161

Femte Afsnit: Processens Gang i Landsretssager.

§ 16. Stævning ..... 162—170
§ 17. Sagens Anlæg og Tingfæstning ..... 171—176

Side

§ 18. Sagens Forberedelse til den mundtlige Forhandling ..... 176—194
§ 19. Domsforhandlingen ..... 195—198
§ 20. Udsættelse af Sagen ..... 198—207
§ 21. Parternes Udeblivelse ..... 207—225
§ 22. Forhandlingens Slutning ..... 225—229
§ 23. Særlige Regler, naar der finder skriftlig Behandling Sted ..... 229—234

Sjette Afsnit: Grundsætninger for den borgerlige Retspleje.

§ 24. Dispositionsmaksimen ..... 235—244
§ 25. Parts- eller Dommervirksomhed. Særlig om Forhandlingsmaksimen ..... 244—261
§ 26. Det kontradiktoriske Princip. Eventualmaksimen 261—265
§ 27. Om Proceserklæringer i Almindelighed, deres Natur og Betydning ..... 265—277
§ 28. Særlig om Tilstaaelsen ..... 277—283

Syvende Afsnit: Om Bevis i borgerlige Sager.

§ 29. Om Bevisbyrden ..... 284—302
§ 30. Om de enkelte Bevismidler ..... 303—318
§ 31. (Fortsættelse.) Om Afhøring af Parter og Parts Ed 318—345

Ottende Afsnit: Særlige Procesarter i visse Sager.

§ 32. Behandlingen af Underretssagerne ..... 346—357
§ 33. Særlig om Paternitetssagerne ..... 357—362
§ 34. Sø- og Handelssager ..... 362—366
§ 35. Veksel- og Gældsbrevsproces ..... 366—381
§ 36. Ægteskabssager og Sager om borteblevne Personers Formue ..... 381—389
§ 37. Umyndiggørelsessager ..... 389—395
§ 38. Mortifikations- og Ejendomssager ..... 395—400

Niende Afsnit: Domme i borgerlige Sager.

§ 39. Dommes Retskraft ..... 401—430
§ 40. Sagsomkostninger ..... 430—440
§ 41. Fri Proces ..... 440—445
§ 42. Processuelle Straffe ..... 445—447

Tiende Afsnit: Retsmidler mod Domstolsafgørelser.

§ 43. Retsmidlerne i Almindelighed ..... 448—456
§ 44. Parterne i Appellen ..... 457—462
§ 45. Appellens Genstand og Øjemed ..... 462—469
§ 46. Appellens Virkninger ..... 469—474

Side
§ 47. Ophør af Adgangen til Appel ..... 474—483
§ 48. Appelforhandlingens Afhængighed af Behandlingen i Underinstansen ..... 483—487

Appelsagens Gang.

I. Ved egentlig Anke.
§ 49. A. Til Højesteret ..... 487—501
§ 50. B. Anke til Landsret ..... 501—503
§ 51. II. Fremgangsmaaden ved Kære ..... 503—505

Ellevte Afsnit: Voldgift.

§ 52. Voldgift ..... 506—526

DEN BORGERLIGE RETSPLEJE

FØRSTE HOVEDAFSNIT:

SØGSMAAL I BORGERLIGE SAGER

Første Afsnit:

Retternes Virkeomraade i borgerlige Sager.

§ 1.

Retternes almindelige Virkekreds i første Instans.

I. Som allerede tidligere berørt[1]), har Landsretterne den almindelige Formodning for deres Kompetence, idet ifølge § 224 alle borgerlige Retstrætter, som der ikke er særlig Hjemmel for at indbringe for Underret, skal behandles ved Landsret som første Instans. Formelt set bliver saaledes Landsretsbehandling Hovedreglen. Men der gøres herfra saa mange og betydningsfulde Undtagelser, at praktisk set Behandlingen ved Underret vil blive langt den hyppigste. Med Angivelsen af disse Tilfælde, hvor Sagen skal behandles ved Underret, vil da indirekte Omraadet for Landsrettens Virksomhed være bestemt.

II. Den Hovedtanke, der ligger bagved Lovens Ordning af Underetternes Virkeomraade, angives i Motiverne[2]) at være at skaffe Smaasager, Sager af særlig lokal Karakter, saavel som særlig klare Sager en nem, simpel og billig Behandling. Den nærmere Afgrænsning ifølge disse Hensyn er sket ved § 225, som er ændret ved Tillægsl. (Nr. 325) 3. Juni 1919 § 10[3]).

A. I en Række af Tilfælde afhænger Underrettens Kompetence af Sagens Værdi, nemlig at Søgsmaalets Gen-

---

[1]) I. Del S. 66.

[2]) Til K. U. t. B. R. ad §§ 1—2 Sp. 3 (103).

[3]) Samtidig er § 231, 1. Stk., § 232, 1. Stk., § 268, 3. Stk., Litra d., og § 482, 2. Stk., undergaaet en tilsvarende Ændring.

stand i Penge eller Penges Værdi ikke overstiger 800 Kr.

a. Under denne Forudsætning henlægges til Underretten for det første Søgsmaal angaaende »private Formuerettigheder«, § 225, 1). Dette Begreb er sat i Modsætning til Ydelserne »af offentligretlig Beskaffenhed«, som omhandles under 2). Det kan derfor næppe begrænses til Formuerettigheder i strengeste systematiske Forstand som kun omfattende saadanne Retsforhold, der væsentlig beherskes af de rent formueretlige Grundsætninger[4]), eller som har til Hovedformaal at tjene Samfundets økonomiske Liv[5]), men det maa omfatte alle Krav af økonomisk Værdi, som hviler paa privatretligt Grundlag. Saaledes maa ogsaa Arvekrav gaa ind derunder, og ligeledes bestemte Underholdskrav, skønt de hviler paa familieretligt Grundlag. En lignende vid Forstaaelse blev ogsaa efter den tidligere Procesordning lagt til Grund ved Fortolkningen af det i sig selv snævrere Udtryk »Gæld« efter Fr. 6. Aug. 1824[6]), ligesom ogsaa fremmede Proceslove plejer at forstaa tilsvarende Udtryk paa samme Maade[7]). Derimod vil ikke Sager, som angaar vedkommendes familieretlige Stilling eller personlige Status i Almindelighed, kunne betragtes som Formuesager, selv om der maatte knytte sig økonomiske Interesser til Forholdet[8]). Forfatterrettigheder maa ogsaa henføres til Begrebet, for saa vidt der støttes bestemte Formuekrav paa dem. Hvis derimod alene den personlige Side ved Forfatterretten gøres gældende, hører Sagen ikke efter den omhandlede Bestemmelse for Underret, men naar der paastaas Straf for Krænkelsen, vil den gaa ind under Bestemmelsen om de private Straffesager i §'ens Nr. 10.

---

[4]) Jfr. C. Torp: Hovedpunkter af Formuerettens almindelige Del. 2. Udg. S. 2 ff.

[5]) Jfr. Vinding Kruse i Tidsskr. f. Retsvid. 1907 S. 181 ff., navnlig S. 211.

[6]) Jfr. Munch-Petersen: Civilproces II. S. 26.

[7]) Jfr. saaledes Udtrykket »vermögensrechtliche Ansprüche« i den tyske Gerichtsverfassungsgetzetz § 23, Stein's Kommentar til Civilprocesordningens § 1, II., Hellwig System I. S. 108—9.

[8]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. 1877 S. 28.

Bøder kan selvfølgelig aldrig betragtes som private Formuerettigheder, men Bødesager vil ifølge den lige nævnte Forskrift blive behandlede ved Underret, og det ganske uden Hensyn til Bødens Størrelse, idet en Begrænsning alene er fastsat med Hensyn til Erstatningspaastanden.

b. Med den samme Begrænsning med Hensyn til Sagsgenstandens Værdi hører efter § 225, 2) ogsaa Sager angaaende Skatter, Afgifter og andre lignende Ydelser af offentligretlig Beskaffenhed til Stat, Kommune, Embeder og andre offentlige Indretninger under Underret. Dette gælder altsaa alene om saadanne Ydelser til det offentlige, men derimod ikke om offentligretlige Krav, der rettes mod saadanne Institutioner, f. Eks. Embedsmænds Lønkrav, Pensionsret og lign.[9]).

Sagens Værdi skal ifølge § 226 bestemmes efter Paastanden i Stævningen. Det er altsaa ligegyldigt,

---

[9]) Hvad de fremmede Procesordninger angaar, behandledes efter den tyske Procesordning bl. a. Sager indtil 600 Marks Værdi ved »Amtsgericht«, jfr. G. V. G. § 23, saaledes som den var blevet ændret ved en Lov af 1. Juni 1909 (tidligere var det kun indtil 300 Mark), og Procesmaaden her bestemmes særlig efter den nævnte Lov af 1909 stærkt af Officialmaksimen, jfr. C. P. O. §§ 496—510 c. Efter den østrigske Proces hørte oprindelig ifølge Jurisdiktionsnorm § 49 Sager indtil 500 Gylden (1000 østr. Kroner) under »Bezirksgericht«, hvor de behandles paa en særlig let Maade, jfr. C. P. O. §§ 431—447, som yderligere simplificeres i de saakaldte »Bagatelsager« (indtil 50 Gylden eller 100 Kroner). Under Verdenskrigen og navnlig efter denne med den stadig synkende Valuta har dog meget betydelige Udvidelser af Underretternes Kompetence i disse Lande fundet Sted. Efter fransk Ret finder der i Sager indtil 1500 francs en »procédure sommaire« Sted, jfr. Code de procédure art. 404 ff., som de er ændrede ved en Lov af 11. April 1838 (for denne var det kun til 1000 francs), og efter en Lov af 12. Juli 1905 behandles bl. a. alle Sager indtil 300 francs uden Adgang til Appel og indtil 600 francs med Appeladgang paa en endnu simplere Maade for »juges de paix«, der ikke ubetinget behøver at være Jurister. Efter engelsk Ret behandles efter »County Courts Act« af 1903 s. 3, der ændrer den tidligere Act af 1888, alle Sager indtil 100 Pund (tidligere var det kun til 50 Pund) paa summarisk Maade for »County Courts«. En-

om Kravet ifølge det materielretlige Forhold, der ligger til Grund for Sagen, er mindre eller større end paastaaet. Dette vil alene kunne faa Indflydelse paa Realitetsafgørelsen i denne eller (i Tilfælde af utilladelig Udstykning) maaske ogsaa en senere Sag. Det er fremdeles kun Værdien af selve det Proceskrav, der fremsættes, hvorpaa det kommer an, derimod ikke den mulige indirekte Interesse, som maatte knytte sig til Sagen. Saaledes tages der ved et Anerkendelsessøgsmaal alene Hensyn til Værdien af selve den Ret, der fastslaas, men ikke til den Interesse, som det maaske ogsaa for Partens økonomiske Forhold i det hele kan have at faa Uvisheden fjernet[10]). Gaar Søgsmaalet blot ud paa at opnaa Besiddelsen af en Ting, maa vistnok sædvanlig selve Tingens Værdi lægges til Grund[11]), medmindre det er klart, at Tingens Besiddelse kun ønskes som Udtryk for en begrænset tinglig Ret, f. Eks. Panteret eller Brugsret.

Der tages ifølge §'ens udtrykkelige Bestemmelse ikke Hensyn til Renter af Fordringen, hvad der maa gælde, selv om Renterne er paaløbet før Sagens Anlæg[12]), og heller ikke til Sagsomkostninger[13]) eller til en senere Nedsættelse af Paastanden[14]). Der er gennem den sidste Bestemmelse aab-

---

delig tilkommer der i Norge de udelukkende af Lægmænd bestaaende »Forligelseskommissioner« eller efter den nye Civilproceslov af 13. Aug. 1915 »Forliksraad« en vis Domsmyndighed, der ved den sidstnævnte Lov faar en væsentlig Udvidelse, saaledes at herefter ikke blot Udeblivelses- og Tilstaaelsessager indtil 1000 Kroners Værdi, men ogsaa visse Tvistemaal om faste Ejendomme indtil 1000 Kroners Værdi og Tvistemaal om andre Formueskrav, naar Tvistgenstandens Værdi ikke er over 250 Kr., som Regel skal behandles for disse Forligsraad paa en meget simpel og summarisk Maade, jfr. særlig Lovens § 1 og § 288 ff.

[10]) Jfr. Stein's Kommentar ad. § 3, IV.

[11]) Dette fastslaas som almindelig Regel ved den tyske C. P. O. § 6.

[12]) Cfr. derimod den tidligere Fr. 6. Aug. 1824 § 1.

[13]) Hvis Sagsomkostninger gøres til Genstand for særskilt Sag, kommer det selvfølgelig an paa Omkostningsbeløbets Størrelse, jfr. RR. Nr. 74 i U. f. R. 1921 B S. 103.

[14]) Om hvor vidt Dommen i et saadant Tilfælde skal afsiges

net Mulighed for, at en Part forskaffer sig Landsretsbehandling derved, at han i Stævningen paastaar sig et Beløb paa over 800 Kr. tilkendt og senere under Sagen nedsætter sin Paastand til Kravets virkelige Størrelse. Hvis der foreligger en klar Omgaaelse af Kompetencereglen, maa Afvisning af Sagen kunne finde Sted. Men iøvrigt maa en saadan Fremgangsmaade modvirkes, dels ved Paalæg af Sagsomkostningerne, idet i saadanne Tilfælde de større Udgifter, som Landsretsbehandlingen maatte medføre, ikke kan siges at have været »fornødne for Sagens forsvarlige Udførelse«, jfr. § 312, 2. Stk., dels efter Omstændighederne ogsaa ved Mulkt for unødig Trætte, jfr. § 324. Ifølge § 233 skal heller ikke den Omstændighed, at der finder en særskilt Behandling eller Paakendelse af en Del af Paastanden Sted, kunne medføre, at Landsretten derved ophører at være kompetent. Omvendt skal ifølge § 232, 1. Stk., en senere Udvidelse eller Forhøjelse af Paastanden, ikke medføre, at Sagens Behandling ved Underret ophører, naar dog ikke Sagens Værdi derved imod Modpartens Protest i betydelig Grad forøges ud over 800 Kr.'s Grænsen. En saadan senere Udvidelse eller Forhøjelse af Paastanden kan forøvrigt ingenlunde altid lovlig finde Sted, jfr. navnlig § 431, og det er ved § 232, 2. Stk., udtrykkelig bestemt, at en Udvidelse af Paastanden ikke uden Modpartens Samtykke kan foregaa saaledes, at Fordringer af forskellige af de i § 225 nævnte Klasser inddrages under Sagen.

Bestaar Søgsmaalet af flere Poster eller Fordringer, sammenlægges ifølge § 226 disse, selv om der ikke bestaar nogensomhelst Sammenhæng imellem dem. Herved er dog sikkert kun tænkt paa flere Krav, der fremsættes fra samme Side, men ikke paa Modkrav, som først omhandles i § 231. At et Modkrav ikke kan sammenlægges med Hovedkravet for at etablere Landsrettens Kompetence med Hensyn til det sidste, følger forøvrigt allerede af Hovedreglen i § 226, idet »Paastanden i Stævningen« jo ikke

---

af den forberedende Underret eller af Landsretten, jfr. RR. Nr. 29 i U. f. R. 1920 B S. 233.

derved forhøjes. Men Hovedkravet vilde efter § 226 heller ikke kunne lægges til Modkravet for at gøre Landsretten kompetent med Hensyn til dette. Noget saadant bliver der imidlertid heller ikke Brug for, idet § 231, 2. Stk., hjemler en ganske almindelig Adgang til at fremføre Modfordringer for Landsret. At omvendt den Omstændighed, at Krav og Modkrav sammenlagte udgør over 800 Kr., ikke i Almindelighed udelukker Underrettens Kompetence, forudsættes ved § 231, 1. Stk.[15])

Om det Tilfælde, at Kravet gaar ud paa at yde noget mod Erlæggelse af en Modpræstation, er der i § 226 truffet en udtrykkelig Bestemmelse, idet det siges, at denne Modpræstation »medregnes ikke«. Heri ligger i hvert Fald, at den ikke skal eller kan lægges til for at udbringe Sagens Genstand, saa at f. Eks. ikke en Sagsøger, der har købt en Ting til en Værdi af 500 Kr. for 400 Kr., kan indbringe en Sag om Tingens Levering for Landsret. Dette synes ret selvfølgeligt, idet der jo i Almindelighed slet ikke nedlægges nogen Paastand med Hensyn til Modpræstationen, men dennes Erlæggelse alene er en Betingelse for Hovedkravets Opfyldelse. Men selv om Sagsøgte maatte forlange en udtrykkelig Fastsættelse af Modpræstationens Størrelse, skal den ikke lægges sammen med Hovedkravet. I Ordet »medregnes«, som jo i og for sig kun behøver at betyde, at noget skal regnes med, ligger maaske yderligere, at Modpræstationen heller ikke skal trækkes fra Hovedkravet, saaledes at f. Eks. en Sag, hvorunder Sagsøgeren paastaar Dom til Udlevering af en Ting til Værdi 900 Kr., som han skal betale 700 Kr. for, hører under Landsret. I hvert Fald maa dette Resultat vistnok følge af Hovedreglen, idet Sagsøgerens Paastand sædvanlig blot vil gaa ud paa at faa Hovedpræstationen tilkendt[16]). Men noget andet maa gælde, naar Sagsøgeren selv paa Forhaand har

---

[15]) I den tyske C. P. O. § 5 siges det udtrykkelig, at en Sammenregning af Genstanden for Klagen og Kontraklagen ikke skal kunne finde Sted.

[16]) Dette antages ogsaa uden udtrykkelig Bestemmelse at gælde efter den tyske C. P. O., jfr. Stein's Kommentar ad § 3, I. 2.

fradraget Modydelsen, saa at han overhovedet kun nedlægger Paastand paa Differencen[17]).

Hvis Paastanden er af alternativ Karakter, maa det, hvis det dermed er Meningen, at der eventuelt skal kunne afsiges Dom efter hvert af Alternativerne, komme an paa den højeste Værdi, som noget af dem repræsenterer, saaledes at Sagen, naar Dommen blot efter et af Alternativerne kan komme til at lyde paa en Værdi af over 800 Kr., maa høre under Landsret. Hvis det derimod kun er Meningen, at den sagsøgte ved frivillig at opfylde et Alternativ kan blive fri for at efterkomme den egentlige Domspaastand, maa Sagens Værdi alene bestemmes efter denne[18]).

Ifølge den tidligere anførte § 233 skal Landsretten ikke ophøre at være kompetent, fordi enkelte Fordringer udskilles til særskilt Behandling eller Paakendelse, selv om disse for sig betragtet vilde høre under Underret. —

Angaaende Beregningen af Værdien af periodiske Ydelser indeholder § 227 nogle Regler, som i det væsentlige stemmer med dem, der findes i Stpl. (Nr. 113) 1. April 1922 § 15[19]). Iøvrigt skal Værdien, naar Paastanden ikke lyder paa en bestemt Pengesum, ansættes ved Rettens Skøn, § 228.

Angaaende Bevisbyrden for Rettens Kompetence indeholder § 230, 2. Stk., den vistnok med almindelige Procesgrundsætninger stemmende Forskrift, at det i Almindelighed paahviler Sagsøgeren at oplyse, at de særlige Betingelser fore-

---

[17]) Saaledes Stein anf. Sted, men af anden Mening Wach Handbuch I. S. 374.

[18]) Jfr. tildels efter den tidligere Fr. 6. Aug. 1824 Civilproces II. S. 24 ff. og om Forholdet efter den tyske C. P. O. Stein anf. Sted; jfr. ogsaa den norske Civilproceslovs § 14, 3. Stk.

[19]) Forskellen fra Stempellovens Regler bestaar i, at der i Stempellovens § 15 opstilles en forskellig Ordning (med Beregning til det 15- eller 10-dobbelte af et Aars Beløb) for nogle af de under Rpl. § 227, 2) faldende Tilfælde, at der omvendt i § 227, 3) gives en særlig Bestemmelse for det Tilfælde, at Ydelserne kun oppebæres et bestemt Antal Gange, og at der ved §'ens sidste Stk. i det Tilfælde, at Beløbet af Ydelserne ikke er lige stort de forskellige Aar, som Enhed tages Værdien det sidste Aar, medens Stpl. regner med Gennemsnitsbeløbet.

ligger for, at Sagen henhører under Underret. Men en vis Indskrænkning heri gøres der ved §'ens 1. Stk., som bestemmer, at naar Sagens Værdi er afgørende for Kompetencespørgsmaalet, maa den Part, som paastaar den højere Værdi, føre Bevis derfor; herefter maa det nemlig paahvile Sagsøgte, naar han forlanger Sagen afvist fra Underret, fordi dens Genstand skal være over 800 Kr.'s Værdi, at godtgøre dette.

Hvor Rettens Kompetence beror paa Reglerne i § 227 eller Rettens Skøn over Sagens Værdi efter § 228, fastsætter § 229 den Ordning, at Rettens Afgørelse, for saa vidt den gaar ud paa at erklære sig kompetent til at paakende Sagen, overhovedet ikke skal være Genstand for Anke eller Kære. Men hvis Retten nægter at antage Sagen, skal dens Afgørelse være Genstand for Kære til højere Ret, men ikke for Anke. Hvis Rettens Kompetence derimod ikke afhænger af et Skøn over Sagsgenstandens Værdi, men af Sagens Beskaffenhed, maa de almindelige Regler finde Anvendelse, saaledes at der altid haves Retsmidler overfor en formentlig urigtig Afgørelse af Kompetencespørgsmaalet, og Retsmidlet bestaar i Kære, naar der rejses særskilt Indsigelse mod, at Sagen urigtig er blevet antaget (her er der nemlig endnu ikke faldet Dom i Sagen), men i Anke, naar den paastaas urigtig at være blevet afvist, jfr. § 417, smh. m. § 394, og §§ 435 og 441.

B. Endvidere hører en Række Sager uden Hensyn til Genstandens Værdi under Underret.

a. Det gælder for det første om nogle særlig simple og klare Sager, saaledes Sager om Veksler og visse Gældsbreve, § 225, 4), Sager angaaende Mortifikation af Gældsbreve, hvorved der er givet Pant i fast Ejendom[20]), og af forskellige Rettigheder over faste Ejendomme, samt angaaende Erhvervelse af Ejendomsdom, §'ens 6) og 7).

b. Endvidere behandles efter §'ens 5) Ægteskabssager ved Underret. Her gør navnlig Hensynet til den

---

[20]) Nogle nærmere Bemærkninger herom vil blive fremsat nedenfor ved Behandlingen af Mortifikationssagerne.

Betydning, som Dommerens Medvirkning ved Sagens Oplysning kan have, sig gældende.

c. Det sidste Hensyn i Forbindelse med Hensynet til i det hele at gøre Sagens Behandling saa simpel som muligt, saa at navnlig Sagførerhjælp kan undværes, har været det bestemmende, naar der til Underretten henlægges en Række Smaasager, som i det væsentlige svarer til den tidligere Procesordnings Begreb »private Politisager«, nemlig Paternitetssager, private Straffesager, § 225, 8) og 10), og ifølge 11), som er tilføjet ved Tillægsl. (Nr. 300) 30. Juni 1922 § 22, Tyendesager.

1°. De første bestemmes nærmere som »Sager, hvorved Faderskabet til Børn udenfor Ægteskab søges oplyst, for at Underholdsbidrag kan paalægges Faderen«. Underretsbehandlingen, ligesom tidligere Politiretsbehandlingen efter Pl. 28. Maj 1825[21]), kan herefter vistnok i Almindelighed kun komme til Anvendelse, hvor man tør gaa ud fra som givet, at Barnet er avlet udenfor Ægteskab, men dette gælder ikke, naar Moderen paa Avlingstiden levede i Ægteskab med en anden end den sigtede Barnefader[22]). Noget andet maa dog antages, naar hun ifølge Bevilling levede separeret[23]), og efter Bestemmelsen i L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 14, sidste Stk., som maa antages at være opretholdt ved Rpl.[24]), skal Moderen ogsaa, naar blot det ægteskabelige Samliv, dengang Barn blev avlet, faktisk var ophævet, kunne gaa frem efter de samme Regler som, hvis hun var ugift[25]). Fremdeles forudsætter Bestemmelsen, at det er uvist, hvem der er Barnefaderen[26]), og et Underholdsbidrag hos en Mand, hvis Faderskab er fastslaaet, maa altsaa indtales ved Lands-

---

[21]) Jfr. Civilproces II. S. 40, Bentzon Familieret 2. Udg. S. 395.

[22]) Jfr. Domme fra den tidligere Ret i U. f. R. 1884 S. 1072, 1891 S. 181, 1910 S. 487, 1911 S. 361.

[23]) Jfr. U. f. R. 1882 S. 448.

[24]) Jfr. I. Del S. 51—2.

[25]) Jfr. herved Højesteretsdomme i U. f. R. 1911 S. 24, 1912 S. 172, S. 543.

[26]) Om dette ogsaa maatte antages efter den tidligere Ret, var omtvistet, jfr. herved nærmere Civilproces II. S. 40, Bentzon: Familieret anf. Sted og de dér anførte Domme.

ret, for saa vidt angaar et større Beløb end 800 Kr. Noget andet er, at Forligsmæglingen ifølge § 268 c) ogsaa i saadanne Sager skal foregaa ved Retten. Endelig falder kun de Tilfælde ind under Bestemmelsen, i hvilke det tilsigtes at faa en Mand paalagt Underholdsbidrag, men ikke saadanne, hvor Paternitetsspørgsmaalet i sin Almindelighed søges afgjort; i saadanne »Familiestandssager« er der heller ikke samme Trang til en let og hurtig Afgørelse[27]).

2°. Angaaende den nærmere Bestemmelse af Begrebet private Straffesager (»Sager angaaende strafbare Handlinger, der ved Lovgivningen er henviste til privat Forfølgning«) maa henvises til Strafferetten[28]). Som særlige Tilfælde, der hjemles ved Rpl., kan nævnes Sager, som anlægges efter § 499 eller § 650 til Straf for Undladelse af at efterkomme en Handlingsdom eller for Overtrædelse af en Forbudsdom eller et Fogedforbud, jfr. fra den tidligere Procesordning Fr. 6. April 1842 §§ 8 og 9[29]). Disse private Straffesager behandles altsaa ved Underret, men dog kun, for saa vidt der (enten ingen Erstatning paastaas eller) ikke paastaas højere Erstatning end 800 Kr. Nedlægges der en større Erstatningspaastand, maa Følgen vistnok blive, at Sagen i sin Helhed, ogsaa for saa vidt Straffepaastanden angaar, afvises.

3°. De tidligere saakaldte Tyendesager bestemmes nu som alle »Sager, der opstaar af Forholdet mellem Husbond og Medhjælpere«, jfr. L. (Nr. 343) 6. Maj 1921 § 35.

d. Nærmest et Hensyn til det større Lokalkendskab, som Stedets Ret maa formodes at sidde inde med, skyldes det endelig, naar ifølge § 225, 3) Sager angaaende Servitutter og partielle Brugsrettigheder[30]) er henlagte til Underretten. Det gælder derimod ikke i Almindelighed om Ejendomstrætter, men saadanne vil kun henhøre under Underret, for saa vidt undtagelsesvis Værdien maatte holde

---

[27]) Jfr. ogsaa efter den tidligere Ret Civilproces II. S. 40 og Bentzon: Familiret S. 396.

[28]) Jfr. Torp: Strafferettens alm. Del S. 482—3.

[29]) Herefter fandt Ordningen dog ikke Anvendelse paa positive Handlingsdomme.

[30]) Jfr. R R. Nr. 87 i U. f. R. 1921 B S. 182.

sig indenfor 800 Kr.'s Grænsen, f. Eks. naar Sagen kun drejer sig om Retten til en lille Strimmel Jord.

C. Angaaende Adgangen til at fremsætte Modfordringer er der ved § 231 givet nogle udtrykkelige Bestemmelser.

a. Ved Underret er Forholdet i saa Henseende ordnet paa ganske lignende Maade, som tidligere antoges ved Gældskommissionen i København[31]).

Til Kompensation kan altid Modfordringer gøres gældende uden Hensyn til deres Størrelse. Selvstændig Dom for Modfordringen eller den overskydende Del af denne kan, hvis Modparten modsætter sig det (ellers følger Adgangen dertil allerede af Bestemmelsen i § 234 om Vedtagelse af Underretsbehandling), derimod kun gives, for saa vidt enten Dommen ikke derved kommer til at lyde paa noget højere Beløb end 800 Kr.[32]), eller Modfordringen selv ifølge dens Beskaffenhed uden Hensyn til dens Værdi hører under Underret, f. Eks. et Veksel- eller Gældsbrevskrav.

b. Imod Søgsmaal, der svæver for Landsret, kan Modfordringer altid fremføres, saavel til Kompensation som til selvstændig Dom, uden Hensyn til, at de i og for sig betragtede vilde henhøre under Underret.

D. Med Hensyn til Betydningen af Parternes Vedtagelse er Forholdet ifølge § 234 det, at de retsgyldig kan vedtage at lade en Sag behandle ved Underret, selv om den ifølge de almindelige Regler ikke henhører under denne, dog med Undtagelse af de i Kap. 43 og 44 nævnte Sager (om Umyndiggørelse og Mortifikation). Det kan næppe anses for udelukket, at en saadan Vedtagelse af Underretsbehandling først finder Sted, efter at Sagen er begyndt at forberedes som Landsretssag ved en Underret, naar blot det sker, før Sagen er henvist til Domsforhandling ved Landsretten. Men i saa Fald maa de mellem Parterne vekslede Processkrifter lades ude af Betragtning[33]). Vedtagelse af Underretsbehandling i Landsretssager finder ret hyppig Sted. Det

---

[31]) Jfr. Civilproces II. S. 29.

[32]) Jfr. herved R R. Nr. 127 i U. f. R. 1922 B S. 141—2.

[33]) Jfr. herved R R. Nr. 10 i U. f. R. 1920 B S. 156 og Dom i U. f. R. 1921 A S. 181.

maa imidlertid erindres, at et Forhaands Afkald paa Anke til Landsret ifølge § 435, 1. Stk., smh. m. § 395, 2. Stk., vil være ugyldigt, men at Parterne ved at benytte Underretten som første Instans i Almindelighed vil afskære sig fra videre Appel til Højesteret efter § 435, 2. Stk., og § 441, 3. Stk. Derimod kan Parterne ikke gyldig vedtage at lade en Sag, der efter sin Karakter hører under Underretten, behandle umiddelbart ved Landsret.

III. Nogle særlige Kompetenceregler gælder der om Sø- og Handelssager i København[34]), som ifølge § 9 skal behandles ved »Sø- og Handelsretten« sammesteds.

A. Begrebet Sø- og Handelssager bestemmes ifølge § 9, 8. Stk., som »borgerlige Sager, i hvilke Fagkundskab til Søforhold eller til Handelsforhold skønnes at være af Betydning«, og der skal ved Afgørelsen heraf tages særligt Hensyn til, om begge Parter ønsker Sagen behandlet som Sø- eller Handelssag. Denne almindelige Begrebsbestemmelse er traadt i Stedet for den tidligere specielle og ret vilkaarlige Opregning i L. 19. Febr. 1861 §§ 12 og 13 med senere tilkomne Love[35]), og denne kan altsaa nu kun have en vis indirekte Betydning ved at henlede Opmærksomheden paa en Række Tilfælde, hvor den tidligere Lovgivning har fundet Medvirkning af sø- eller handelskyndige Dommere ønskelig. For en Del er disse Tilfælde af en saadan Karakter, at man ogsaa efter Rpl. sjældent vil være i Tvivl om, at Fagkundskab til Sø- og Handelsforhold vil være af

---

[34]) Udtrykket »Sø- og Handelssager, som i Henhold til denne Lovs Bestemmelser anlægges i København« maa vistnok forstaas saaledes, at det alene omfatter Sager, der ifølge Lovens Værnetingsregler (derunder ogsaa Parternes Vedtagelse) skulde behandles ved den københavnske Underret, hvorimod det ikke er nok, at Sagen ifølge § 338, 2. Stk., f. Eks. fordi Sagsøgte bor i en af de omliggende Jurisdiktioner, skulde forberedes umiddelbart ved Østre Landsret, jfr. R R. Nr. 38 i U. f. R. 1920 B S. 236. En anden Sag er, at ifølge § 238, 1. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 23, en Handlende, der har sin Forretning i København, kan søges for Sø- og Handelsretten i Anledning af Retshandler, som staar i Forbindelse med denne Handelsnæring, selv om han har Bopæl udenfor København.

[35]) Jfr. Civilproces II. S. 89 ff.

Betydning ved deres Behandling. Dette gælder saaledes for Søsagernes Vedkommende om Sager angaaende Havari, Paasejling og Lodsvæsen og angaaende Vrag og Strandinger, f. Eks. om Bjærgeløn, ligeledes om mange kontraktmæssige Forhold vedrørende Skibsfarten og om Søpanterettigheder. Hvad Handelssagerne angaar, kan fremhæves Sager mellem Handlende indbyrdes, som umiddelbart har Hensyn til Handelsforhold[36]), derunder de fleste Veksel- og Checksager, endvidere mange Sager mellem Handlende paa den ene Side og Fabrikanter eller Haandværkere paa den anden Side (derimod vil f. Eks. Salg til en almindelig Kunde sædvanlig ikke være en Handelssag) og Sager angaaende Bank- eller Mæglerforretninger, ligeledes de fleste Sager, der rejser sig af Handelsbetjentes Forhold til deres Principaler, og fra den senere Lovgivning Sager angaaende Firma eller Varemærke[37]).

Som positivt hjemlede Tilfælde, der først er tilkommet efter Rpl., og hvor derfor Parterne stadig maa have en egentlig Ret til at forlange Sagen behandlet ved den københavnske Sø- og Handelsret, maa dog nævnes de i Aftaleloven (Nr. 242) 8. Maj 1917 §§ 36 og 38 omhandlede angaaende Nedsættelse af Konventionalbod og Tilsidesættelse af Konkurrenceforbud.

I Forbindelse med den almindelige Ubestemthed i Formuleringen af Begrebet staar Forskriften i § 20, 2. Stk., om at Rettens Afgørelser af Spørgsmaal, om en Sag skal behandles som Sø- eller Handelssag eller ikke, ikke kan medføre Afvisning af Sagen, men kun Henvisning af dens videre Behandling til den rette Domstol.

B. Parternes Vedtagelse spiller ogsaa her en vis Rolle, idet ifølge § 20 Sø- og Handelssager altid kan behandles ved den almindelige Ret, naar begge Parter er enige derom. Derimod kan Parterne ikke omvendt gyldig vedtage Sø- og Handelsretsbehandling af en almindelig Sag, jfr. tidligere L. 19. Febr. 1861 § 15.

C. a. Angaaende Adgangen til ved Sø- og Handelsretten

---

[36]) Jfr. herved Dom i U. f. R. 1922 S. 367.

[37]) Jfr. Dom i U. f. R. 1921 S. 399.

at fremsætte Modfordringer, som ikke hviler paa Søeller Handelsforhold, indeholder Rpl. ingen Bestemmelse[38]), cfr. derimod tidligere L. 19. Febr. 1861 § 14, som dog næppe umiddelbart kan overføres paa den nye Ordning.

Det maa nu sikkert antages, at der maa være Adgang til at gøre saadanne Fordringer gældende til Modregning, idet ellers Kompetencefordelingen let kunde medføre en betydelig materiel Uret, og den Omstændighed, at der til Sø- og Handelsretten er knyttet et fagligt Element, ikke berøver den dens Karakter af juridisk Domstol. En vis analogisk Støtte faar denne Ordning ogsaa ved Reglerne om Modfordringers Fremsættelse ved Underret i § 231, ligesom den tidigere var hjemlet ved den nævnte Bestemmelse i L. 1861 § 14.

Der kan imidlertid spørges, om der da ikke ogsaa maa være en Mulighed for at faa selvstændig Dom for Modfordringen eller den overskydende Rest, idet det er en naturlig Bestræbelse, som ogsaa har faaet en vis Anerkendelse ved § 231, saa vidt muligt at undgaa flere Processer om samme Krav; dog maatte det naturligvis ved Afdelingen for de mindre Sager være en Forudsætning, at Restbeløbet ikke oversteg 800 Kr. En saadan Adgang til at opnaa selvstændig Dom for andre end sø- og handelsretlige Krav kan dog næppe anerkendes, idet Grundene, der fører til at hjemle Kompensationsadgang, ikke helt passer i dette Tilfælde, og Analogien fra § 231 heller ikke vilde kunne føre dertil, idet denne § i intet Tilfælde aabner Adgang til at faa selvstændig Dom ved Underretten for et Modkrav, der ikke, som det forelaa i Dommens Øjeblik, kunde indtales her under en selvstændig Sag, lige saa lidt som den tidligere Bestemmelse i L. 1861 § 14 hjemlede Adgang til selvstændig Dom. En anden Sag er, at Sø- og Handelsretten vistnok med Hensyn til saadanne Modkrav kan forventes at ville anvende en liberal Forstaaelse ved Bestemmelsen af Begrebet Sø- eller Handelssag.

---

[38]) At der ingen saadan Bestemmelse fandtes i Kommissionsudkastet, har sin Forklaring i, at dette foreslog Sø- og Handelsretten ophævet som særlig Ret.

b. Omvendt er der, naar da ikke begge Parter er enige om at vedtage Behandling ved den almindelige Ret efter § 20, ikke nogen Adgang til i København at bringe sø- og handelsretlige Krav frem som Modkrav for den almindelige Ret, selv om det kun sker til Kompensation[39]). I dette Tilfælde vilde jo ogsaa den manglende Fagkundskab let kunne virke skadelig paa Kravets Paadømmelse. Men Retten maa i Medfør af § 287 kunne beslutte Udsættelse af Sagen for at afvente Sø- og Handelsrettens Afgørelse med Hensyn til Modkravet.

IV. Ganske lignende Regler maa finde Anvendelse, hvor det drejer sig om Behandlingen af Hovedkrav eller Modkrav ved Sø- eller Handelsretter udenfor København i Medfør af Rpl. § 18 og § 20[40]). Den sidstnævnte Bestemmelse omfatter efter selve sit Indhold ogsaa Sø- og Handelssager udenfor København, og iøvrigt maa Reglerne om københavnske Sø- og Handelssager anvendes analogisk.

§ 2.

Reglerne om Værneting.

Efter at Spørgsmaalet om en Rets »almindelige Kompetence«, d. v. s. dens almindelige Beføjelse til at paakende Sager af en vis Art, er bragt paa det rene overensstemmende med Reglerne i forrige §, bliver yderligere Spørgsmaalet, om Retten ogsaa har den »specielle Kompetence«, saa at den er beføjet til fremfor andre Retter af samme Art at behandle den enkelte Sag. Dette betegnes ofte, saaledes ogsaa ved Overskriften til Rpl. Kap. 22, som Spørgsmaalet om, hvilken Domstol der maa anses for Sagens rette »Værneting«.

I. A. Den almindelige Regel er, at Værnetinget bestemmes efter den sagsøgte Persons Forhold, saaledes at Sagen skal anlægges ved hans »Hjemting«, §§ 235 og 236.

a. Dette vil i Almindelighed være i den Retskreds, hvor han har Bopæl. Herved betegnes, i Modsætning til det

---

[39]) Jfr. ogsaa fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1885 S. 1164.
[40]) Jfr. I. S. 70—1.

rent midlertidige Opholdssted, det faste Sted, der danner Midtpunktet for hans Eksistens, men dettes nærmere Bestemmelse vil ofte volde Vanskelighed[1]). At han fører Hus paa det paagældende Sted, vil ligesom efter den ældre Ret, D. L. 1—2—4, vel kunne have sin Betydning som Indicium for Opholdets faste Karakter[2]), men kan dog ikke i sig selv være afgørende, jfr. f. Eks. et Ferieophold, hvorunder vedkommende har egen Husholdning, og det kan navnlig ikke være nogen nødvendig Betingelse for at anerkende Stedets Karakter af Bopæl.

Dersom den sagsøgte har Bopæl i flere Retskredse, anses han at have Hjemting i enhver af dem, saaledes at altsaa Sagsøgeren frit kan vælge, paa hvilket af disse Steder han vil anlægge Sagen.

b. Naar Sagsøgte har en Bopæl her i Riget, maa Sag anlægges dèr, selv om han midlertidig maatte opholde sig paa et andet Sted. Kun hvis han er en Indlænding, som ikke har Bopæl nogetsteds i Riget, kan han sagsøges ved Retten paa det Sted, hvor han opholder sig ved Sagens Berammelse. Det kræves ikke, at Opholdet har en fastere Karakter, men er tilstrækkeligt, at han ganske midlertidig befinder sig paa Stedet i Berammelsesøjeblikket. Ved Sagens Berammelse maa i denne Forbindelse alene være tænkt paa Fastsættelsen af Tidspunktet for Sagens første Foretagelse ved Retten, jfr. § 338 og § 426, men ikke paa den senere Berammelse af Domsforhandlingen i en Landsretssag efter § 360, sidste Stk. Det er ligegyldigt, om Opholdsstedet er frivilligt eller tvungent; hvis saaledes den sagsøgte er arresteret eller aftjener sin Værnepligt, maa han søges paa dette Sted, for saa vidt han ikke har bevaret sin tidligere Bopæl[3]).

c. Er der endelig Tale om en Indlænding, som ikke har Bopæl nogetsteds her i Riget, og hvis Opholdssted heller ikke vides, kan han søges

---

[1]) Jfr. herved Dom i U. f. R. 1909 S. 621.

[2]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. 1877 S. 30, hvor det fremhæves, at det ikke paa dette Punkt er tilsigtet at gøre nogen Forandring i den bestaaende Ret.

[3]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1872 S. 829 (Garnisonsstedet), 1916 S. 1036.

ved Retten paa det Sted, hvor han vides sidst at have boet eller (i Mangel af Bopæl[4])) opholdt sig. —

I de to sidste Tilfælde maa vistnok den Omstændighed, at den sagsøgtes Bopæl her i Riget ikke kendes, stilles i Klasse med, at han overhovedet slet ingen saadan kan antages at have. Endvidere er det, som nævnt, i begge Tilfælde Forudsætningen, at vedkommende er »Indlændinge«. Ved Bestemmelsen af Begrebet Indlændinge i denne Forbindelse kan der selvfølgelig ikke lægges Vægt paa stats- eller folkeretlige Hensyn[5]). Men det maa ifølge de reale Hensyn, der ligger bag ved Værnetingsreglen, omfatte dels (i Tilfældet b) Personer, som uden at have fast Bopæl i Udlandet opholder sig her, dels (i Tilfældet c) saadanne Personer, som har haft Bopæl eller, i Mangel af saadan, Opholdssted her i Landet, saa længe de ikke vides at have taget henholdsvis Bopæl eller Ophold i Udlandet. Hvis de derimod har deres Bopæl i Udlandet, selv om de nu midlertidig opholder sig eller tidligere har haft Bopæl her i Landet, eller de har ombyttet deres tidligere blotte Opholdssted her i Landet med Ophold i Udlandet, kan denne Værnetingsbestemmelse ikke finde Anvendelse, men der kan da alene blive Spørgsmaal om Reglerne i § 248 om Udlændinges Værneting[6]).

I visse Tilfælde ses der dog bort fra Fordringen om, at den sagsøgte skal være »Indlænding« i den anførte Forstand. Dette gælder 1°. i Ægteskabssager, idet ifølge § 448, jfr. Tillægsl. (Nr. 300) 30. Juni 1922 § 38, en saadan Sag, hvis Sagsøgte har forladt Landet, (selv om hans Bopæl eller Opholdssted i Udlandet kendes), eller det ikke vides, hvor han er, kan anlægges paa det Sted, hvor Ægtefællerne havde deres sidste fælles Bopæl, eller hvor Sagsøgeren nu bor[7]). 2°. En lignende Forstaaelse maa vistnok ifølge Ud-

---

[4]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 13 Sp. 9—10 (110).

[5]) Jfr. om Begrebet i denne Retning nærmere Knud Berlin i U. f. R. 1917 B S. 273 ff., Statsforfatningsret. 2. Udg. I. S. 85—107.

[6]) Jfr. saaledes i det væsentlige Mot. t. K. U. t. B. R. paa det anf. Sted.

[7]) Jfr. iøvrigt om det saakaldte »internationale« Værneting i Ægteskabssager nærmere nedenfor ved Behandlingen af disse.

tryksmaaden (»fremkommer der ikke Oplysning om hans Opholdssted, eller viser det sig, at han har forladt Landet«) lægges til Grund ved Anvendelsen af det i L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 15, som den er ændret ved L. (Nr. 113) 29. April 1913 § 6, omhandlede Værneting i Paternitetssager[8]). Derimod er der ingen Undtagelse gjort ved Bestemmelsen i § 458, 1. Stk., om Værnetinget i Umyndiggørelsessager, idet Forudsætningen for at anlægge Sagen paa den paagældendes sidste Bopæl eller Opholdssted er, at han ikke har bekendt Bopæl eller Opholdssted, hvorved sikkert maa underforstaas: hverken her eller i Udlandet. —

Med Hensyn til Hustru og Børn kan man vel ofte opstille en Formodning om, at de har Bopæl paa samme Sted som Manden eller Faderen, selv om de midlertidig opholder sig andetsteds. Men denne Formodning vil kunne afkræftes ved Omstændighederne; saaledes maa en Skilsmissesag mod Hustruen paa Grund af Rømning anlægges paa hendes nye bekendte Bopæl eller Opholdssted her i Riget[9]).

Undertiden er i Lovgivningen et bestemt Sted slaaet fast som det, hvor en Person maa antages at bo, saaledes ved Veksler det ved Trassatens Navn anførte Sted, jfr. V. L. 7. Maj 1880 § 4, 2. Stk., og i Praksis[10]) er det antaget, at der deri ogsaa ligger en bindende Fastsættelse af Værnetinget, selv om hans virkelige Bopæl oplyses at være et andet Sted. Denne Ordning kan da ikke antages at være bortfaldet ved Rpl., men Hjemmelen for den er meget tvivlsom, idet den anførte Bestemmelse i Vekselloven vistnok kun har Hensyn til Foretagelsen af vekselretlige Handlinger[11]). Bestemmelsen vil i hvert Fald ikke kunne finde Anvendelse paa de saakaldte »domicilierede« Veksler, jfr. V. L. § 4, 1. Stk.[12]).

---

[8]) Jfr. saaledes med Hensyn til den oprindelige Bestemmelse i L. 1908 § 15 Svenning Rytter i U. f. R. 1909 B S. 33—39 og Højesteretsdom i U. f. R. 1910 S. 146, men derimod Edmund Petersen 1909 B S. 70—74.

[9]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1875 S. 115.

[10]) Jfr. saaledes H. R. D. i U. f. R. 1901 S. 4, Sø- og Handelsetsdom i 1917 S. 717.

[11]) Jfr. en Afhandling i U. f. R. 1901 S. 438 ff.

[12]) Jfr. RR. Nr. 138 i U. f. R. 1922 B S. 171.

B. Der er fremdeles ved § 237 hjemlet en vis Adgang til her at sagsøge Danske i Udlandet, for saa vidt disse nemlig nyder judiciel Eksterritorialitet.

Dette gælder for det første om danske Embedsmænd, som er ansatte i Udlandet og ikke er det paagældende Lands Domsmyndighed undergivet, og de til danske Gesandtskaber i fremmede Stater hørende Personer, jfr. tidligere Fr. 30. Maj 1827. Fremdeles om andre danske Undersaatter, som ikke kan sagsøges i det Land, hvor de har Bopæl, idet de hverken er undergivet den fremmede Stats Jurisdiktion eller en dansk Konsuls Domsmyndighed efter L. (Nr. 35) 15. Febr. 1895[13]). Disse Personer skal anses for at have Hjemting i København, for saa vidt de ikke vedligeholder Bopæl paa noget andet Sted i Riget[14]).

C. Endvidere er der ved § 238 som noget væsentlig nyt hjemlet et særligt Forenings- eller Selskabsværneting.

a. Ifølge §'ens 1. Stk. skal nemlig dels juridiske Personer som Stiftelser, Kommuner, Korporationer, dels alle mulige Foreninger og Selskaber, derunder altsaa navnlig Interessentskaber (dog vistnok kun for saa vidt de kan siges at have en Bestyrelse[15])), være sig med politiske eller sociale eller med rent formueretlige Formaal (derimod synes et rent selskabeligt Formaal ikke at være tilstrækkeligt) anses for at have Hjemting i den Retskreds, hvor deres Hoved-Forretningslokale er[16]), eller, naar et saadant ikke kendes og ikke kan erfares ved Henvendelse til Politiet, hvoret af Bestyrelsens Medlemmer bor.

Ved Siden heraf opretholdes de tidligere Bestemmelser om Firmaværnetinget i L. 1. Marts 1889 § 34, som giver Adgang til at indbringe Sager, hvorunder Indehaveren

---

[13]) Jfr. Mot. t. U. t. B. R. ad § 14 Sp. 10 (110).

[14]) Ved Lov (Nr. 139) 27. Maj 1908 § 21 er der truffet en lignende Bestemmelse med Hensyn til Personer i Grønland, der staar under de danske Love.

[15]) Jfr. Torp: Selskabsret S. 74.

[16]) Jfr. Dom i U. f. R. 1923 S. 116 angaaende Krigsinvalideskolen i Sønderborg.

af et Firma, ogsaa et Enkeltmands Firma[17]), søges i noget Forretningen vedrørende Anliggende, for Retten paa det Sted, hvor Forretningskontoret ifølge den til Handelsregistret afgivne Anmeldelse[18]) findes, samt om Partrederiværnetinget efter Sølov 1. April 1892 § 10, 2. Stk.; ogsaa det særlige Værneting, der var hjemlet for Sager ved Sø- og Handelsretten ved L. 19. Febr. 1861 § 20, 2), men som var bortfaldet ved Rpl., er genindført ved Tillægsl. (Nr. 300) 30. Juni 1922 § 23[19]). I Stedet for det almindelige Firmaværneting har Aktielov (Nr. 468) 29. Septbr. 1917 § 53 for Aktieselskaber indført et særligt Værneting, hvorefter Sager mod et Aktieselskabs altid kan indbringes for Retten paa det Sted, hvor Aktieselskabets Hovedkontor findes. Endvidere lader Rpl. de specielle Værneting i L. (Nr. 34) 30. Marts 1894 § 18 for Sager angaaende Oplagsbeviser i Københavns Frihavn og i Patentlov (Nr. 69) 13. April 1894 § 24 for Patentsager blive bestaaende. Derimod maa det særlige Værneting i Sager mod borteblevne Personer efter Fr. 11. Septbr. 1839 § 9 antages at være bortfaldet ved Rpl., idet det er blevet overflødigt ved den almindelige Regel i § 236, 2. Stk. Slutn.[20]).

b. Ifølge § 238, 2. Stk., skal ogsaa Retssager, der angaaende Forenings- eller Selskabsanliggender rejses af Foreningen eller Selskabet mod de enkelte Medlemmer eller opstaar mellem disse som saadanne, kunne anlægges ved Korporationens[21]), Foreningens eller Selskabets Værneting. Denne Bestemmelse har et vist Forbillede i den tidligere for Sø- og Handelsretten særlige Værnetingsforskrift i L. 19. Febr. 1861 § 20, 3), der maa være bortfaldet ved Rpl. En Forudsætning maa det dog være, at det er givet, at vedkommende virkelig er Medlem, saa at ikke

---

[17]) Jfr. U. f. R. 1913 S. 651.

[18]) Jfr. U. f. R. 1914 S. 485.

[19]) Jfr. ovenfor S. 14 Note [34]).

[20]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. II. Sp. 7 (107); afvigende dog RR. Nr. 153 i U. f. R. 1922 B S. 236.

[21]) Bestemmelsen forudsættes altsaa at finde Anvendelse ogsaa paa Korporationer; derimod kan der næppe blive Spørgsmaal om den med Hensyn til Stiftelser og Kommuner, som ligeledes nævnes i §'ens 1. Stk.

Sager for at gøre et omstridt Medlemsskab gældende kan anlægges ved dette Værneting.

D. Endelig bestemmer § 239 om Sager mod Staten, at de ikke blot kan, men skal anlægges dèr, hvor den Embedsmand, som paa Statens Vegne bliver at stævne, har sit Embedskontor eller i Mangel deraf sin Bopæl. Herefter maa f. Eks. ogsaa en Sag mod Statsbanerne til Erstatning for Skade ved Paakørsel anlægges ved dette Værneting[22]).

II. Medens det almindelige Hjemting, som det er fremstillet under I., hviler paa Tanken om et virkeligt eller fingeret Hjemsted, har forskellige andre Hensyn været bestemmende for Opstillingen af en Række Undtagelsesværneting.

A. Fast Ejendoms Værneting, som er hjemlet ved § 240. Dette, som har gammel Hævd i vor Ret, jfr. D. L. 1—2—18, skyldes væsentlig Hensynet til, at Sagen sædvanlig bedst vil kunne oplyses paa dette Sted. Hertil kommer dog ogsaa f. Eks. den Betragtning, at Ejeren, som Søgsmaalet hyppigst vil blive rettet imod, paa saa mange andre Maader vil være knyttet til Ejendommen, maaske endogsaa paa denne have et særligt Administrationskontor, saa at det ikke vil være forbundet med synderlig Ulempe, men maaske endogsaa være det bekvemmeste for ham, naar man ogsaa lader Søgsmaal vedrørende den foregaa paa samme Sted; for udenlandske Sagvolderes Vedkommende kan yderligere fremhæves et Synspunkt, der paa flere Maader gør sig gældende i den internationale Privatret, nemlig at lade Statens Territorium undergives dens egen Jurisdiktionsmyndighed.

a. Ifølge § 240, 1. Stk., skal Sager angaaende Rettigheder over urørlige Ting — være sig Ejendomsret, Panteret, Brugsrettigheder, Servitutrettigheder, Grundbyrderettigheder eller andre — anlægges ved den Ret, under hvilken Ejendommen er beliggende.

Herefter skal altsaa alle Sager angaaende tinglige Rettigheder over faste Ejendomme bindende for Sagsøgeren høre under dette Værneting. Loven maa i det

---

[22]) Jfr. RR. Nr. 31 i U. f. R. 1920 B S. 233—34.

væsentlige antages at have henholdt sig til Civilrettens Bestemmelse af Begrebet tinglige Rettigheder[23]). Denne kan dog næppe ubetinget være afgørende, men Rettigheder, der hjemler en lignende Raadighed over Ejendommen som de egentlige tinglige Rettigheder maa vistnok behandles paa samme Maade, selv om man civilretlig set, særlig paa Grund af den mangelfulde Beskyttelse, der bliver dem til Del, maatte udelukke dem fra de tinglige Rettigheders Klasse.

At Sagen skal angaa en saadan Ret, maa vistnok ligesom efter den tidligere Ordning[24]) forstaas saaledes, at den umiddelbart gaar ud paa at gøre Retten gældende. Det sædvanligste Tilfælde vil være det, at Retten hævdes som allerede stiftet, saaledes under en Tvist om Ejendomsrettens Grænser. Men det samme maa vistnok gælde, hvor Paastanden under Sagen umiddelbart gaar ud paa at opnaa en tinglig Ret, f. Eks. ved et Søgsmaal til Fuldbyrdelse af en Købekontrakt ved Udstedelse af Skøde[25]); angaaende Sager til Ejendomsdoms Erhvervelse er der givet en særlig Bestemmelse ved § 468, 3. Stk. Derimod kan det næppe antages om en Sag til Afgørelse af, om der overhovedet har foreligget nogen endelig Aftale om Salget, hvorefter Indstævnte skulde være forpligtet til at oprette skriftlig Købekontrakt, jfr. en Dom fra den tidligere Ret[26]), hvori det udtales, at der her »hverken er Tale om nogen Citanten allerede tilkommende Raadighed over Ejendommen eller umiddelbart om Erhvervelse af saadan Raadighed«.

Hvad begrænsede tinglige Rettigheder angaar, maa Søgsmaal til Anerkendelse af saadanne eller til Fjernelse af Hindringer, der er lagt i Vejen for deres Udøvelse[27]), utvivlsomt

---

[23]) Jfr. Torp: Hovedpunkter af Formuerettens almindelige Del. 2. Udg. S. 7—28, Munch-Petersen: Den borgerlige Ret i Hovedtræk. 5. Udg. S. 285 ff.

[24]) Jfr. Civilproces I. S. 43.

[25]) Jfr. fra den tidligere Ret H. R. D. i U. f. R. 1868 S. 282.

[26]) J. U. 1857 S. 212.

[27]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1885 S. 268. Ogsaa de saakaldte legale Servituter maa hævdes ved fast Ejendoms Værneting, jfr. U. f. R. 1911 S. 668.

henføres under Bestemmelsen, og det samme maa antages om Søgsmaal til Bestemmelse af en Brugsrets Omfang og Grænser eller til at komme i Besiddelse af det udlejede og om en Sag, der gaar ud paa at gøre en Panteret gældende, saaledes at der alene søges Fyldestgørelse i den pantsatte Ejendom[28]). Derimod kan Erstatningskrav for Krænkelse af tinglige Rettigheder ikke rejses ved fast Ejendoms Værneting, undtagen maaske naar de gøres gældende accessorisk til en Paastand angaaende selve Rettigheden[29]). Heller ikke kan f. Eks. en Sag til Udlevering af en Panteobligation i en fast Ejendom som ugyldig antages at høre under dette Værneting[30]).

b. Fremdeles er der ifølge § 240, 2. Stk., en fakultativ Adgang for Sagsøgeren (»kunne anlægges«) til at benytte fast Ejendoms Værneting.

1°. Ved Søgsmaal, hvorved Fordringer, der er forbundet med Pant i den faste Ejendom, indtales. Som det fremhæves i Motiverne[31]), slaas derved i Virkeligheden kun deklaratorisk fast, hvad der længe har været staaende Klausul i Panteobligationer. For Mortifikation paa saadanne Pantebreve er Ejendommens Værneting særlig hjemlet ved § 468, 1. Stk.

2°. Endvidere kan Søgsmaal, hvorved enkelte forfaldne Grundbyrdeydelser indtales, anlægges ved den bebyrdede Ejendoms Værneting. En saadan Ordning antoges allerede tidligere indirekte at kunne udledes af D. L. 1—4—19[32]). Paa denne støttede man forøvrigt en lignende Regel med Hensyn til Lejeafgifters Betaling, men denne har ikke fundet Optagelse i Rpl., og de vil altsaa alene kunne indtales ved den faste Ejendoms Ret, for saa vidt det hjemles ved Reglerne om Opfyldelsesværnetinget, jfr. nedenfor under D. —

Ligger en fast Ejendom i flere Retskredse, anses den ifølge §'ens sidste Stk. at være beliggende i den Retskreds,

---

[28]) Jfr. Dom i U. f. R. 1879 S. 1020.
[29]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1893 S. 297.
[30]) Cfr. dog Dom i U. f. R. 1920 S. 851.
[31]) t. K. U. t. B. R. Sp. 8 (108).
[32]) Jfr. Civilproces I. S. 45.

hvorunder Ejendommens Bygninger, navnlig Stuehuset, hører. Findes saadanne ikke, eller er Stuehuset beliggende i flere Retskredse, kan Sagen anlægges i hvilken som helst af disse.

B. Det særlige Arveværneting, som er hjemlet ved Skiftel. 30. Novbr. 1874 § 84 og § 85, og som nærmest maa begrundes ved det naturlige i, at den afdødes Forhold afvikles paa det Sted, hvor denne selv hørte hjemme, er opretholdt ved § 241.[33])

C. Det saakaldte Forvaltnings- eller Regnskabsværneting, som hviler paa lignende Synspunkter som Opfyldelsesværnetinget foruden paa den Betragtning, at Beviserne sædvanlig lettest vil kunne føres paa det Sted, hvor Forvaltningen er sket, har allerede været hjemlet ved D. L. 1—2—21. Der er dog ved § 242 sket en dobbelt Udvidelse. For det første skal Værnetingsreglen finde Anvendelse ikke blot paa offentlige, men ogsaa paa private Hverv, medens den nævnte Art. i Chr. V.'s Lov alene antoges at have Hensyn til offentlige Bestillinger[34]). Fremdeles skal ikke blot Sager mod vedkommende Administrator eller Regnskabsfører kunne anlægges ved dette Værneting, men ifølge §'ens 2. Stk. skal ogsaa Sager, som i Anledning af Forvaltningen eller Regnskabet rejses af den, der har ført dem, imod den, for hvem han har ført dem, kunne anlægges ved samme Ret.

Værnetingsreglen udtrykkes i §'ens 1. Stk. nærmere saaledes, at vedkommende »kan sagsøges for sin Forvaltning eller sit Regnskab paa det Sted, hvorfra Forvaltningen er ført, eller hvor Regnskabet skulde aflægges«. Ved de to Udtryk »Forvaltning« og »Regnskab« er tænkt paa Modsætningen mellem en Administration af mere omfattende Karakter og Regnskabsaflæggelse for en enkelt, bestemt Forretning. Det udhævede Ord »eller« i Slutningen maa forstaas disjunktivt som »henholdsvis — — eller«.

---

[33]) Den Adgang til at træffe Bestemmelse om Offentliggørelse af et Værk, som ved Forfatterl. 1. April 1912 § 6, 5. Stk., var tillagt Hof- og Stadsretten i København, er ved § 241 i Slutn. overført til Østre Landsret.

[34]) Jfr. Civilproces I. S. 50.

Det er altsaa ikke Meningen, at Sagsøgeren skal have frit Valg mellem Forvaltnings- og Regnskabsstedet, men i Tilfælde af Forvaltning skal Værnetinget være paa det Sted, hvorfra denne er ført (og ikke paa det muligvis andet Sted, hvor Regnskabet for Forvaltningen skulde aflægges), i Tilfælde af Regnskab for en enkelt Forretning dèr, hvor Regnskabet skal aflægges (men ikke paa det derfra mulig forskellige Sted, hvor selve Forretningen er udført)[35]).

D. Opfyldelsesværnetinget skyldes nærmest den Tanke, at Skyldneren paa Handlingstiden skulde opfylde Forpligtelsen paa vedkommende Sted, og at Kreditors Retsforfølgning da ikke bør vanskeliggøres, fordi Skyldneren forhaler Ydelsens Erlæggelse. Det er ved Rpl. § 243 hjemlet i to Former.

a. Ifølge §'ens 1. Stk., som har sit Forbillede i D. L. 1—2—19, 2°., skal Søgsmaal ikke blot til umiddelbar Opfyldelse, men ogsaa til Ophævelse af en Retshandel eller (til Erstatning) i Anledning af dens Misligholdelse eller ikke behørige Opfyldelse, kunne anlægges ved Retten paa det Sted, hvor Retshandelen ifølge Parternes udtrykkelige og stiltiende Vedtagelse, ifølge Loven eller iøvrigt ifølge de foreliggende Omstændigheder skulde opfyldes, saafremt Sagsøgte ved Stævningens[36]) Forkyndelse er til Stede i Retskredsen.

Skønt der bruges det ubestemte Udtryk »Retshandel«, er der dog sikkert kun tænkt paa en Retshandel i levende Live, saa at Bestemmelsen alene angaar kontraktmæssige Forpligtelser. Ifølge D. L. 1—2—19 var det klart, at Bestemmelsen kun hjemlede et »forum contractus«, og der antydes i Motiverne intet om, at der i denne Retning skulde have fundet nogen Udvidelse Sted. Ogsaa Udtrykkene »Opfyldelse«, »Ophævelse« og »Misligholdelse« leder nærmest Tanken i Retning af Kontrakter.

Bestemmelsen har sin historiske Hovedanvendelse paa Pengeforpligtelser, men den vil ogsaa kunne anvendes f. Eks. paa Forpligtelser til at foretage en Handling; disse vil

---

[35]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 20 Sp. 10—11 (110—111).

[36]) I Rpl. § 243 stod der oprindelig »eller Forligsindkaldelsens«, men dette er slettet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 24.

forøvrigt ifølge § 493 altid kunne omsættes til en Erstatning eller Godtgørelse i Penge.

Det kommer ikke an paa Stedet, hvor Retshandelen er indgaaet, men alene paa, hvor den skal opfyldes, og det er ligegyldigt, paa hvilken Hjemmel Opfyldelsesstedet støttes. Det maa imidlertid kræves, at selve Opfyldelsesvirksomheden skal foregaa paa vedkommende Sted, hvilket navnlig vil være klart, naar Skyldnerens personlige Tilstedeværelse dèr paa Opfyldelsestiden har været forudsat[37]). Den almindelige Regel, som Teorien opstiller med Hensyn til Pengeforpligtelser, hvorefter disse skal opfyldes paa Kreditors Bopæl[38]), kan dog ikke være tilstrækkelig til at erklære dette Sted for Skyldnerens Værneting i saadanne Sager[39]). Meningen med denne Ordning kan nemlig nutildags kun formodes at være, at Skyldneren skal bære Risikoen og Udgifterne ved Pengenes Forsendelse til Fordringshaverens Bopæl (eller Forretningslokale), men ikke, at selve Opfyldelseshandlingen skal foregaa paa dette Sted, saa at Kreditor har regnet med Skyldnerens Nærværelse, enten personlig eller ved Repræsentant, dèr paa Betalingstiden. Det er for saa vidt snarere blot »Bestemmelssted« end egentligt »Opfyldelssted«[40]). Selv en udtrykkelig Vedtagelse af et Sted som Opfyldelssted har der i Praksis været Utilbøjelighed til at tillægge Betydning som en indirekte Værnetingsvedtagelse, i hvert Fald, for saa vidt Parten derved blev underkastet fremmed Rets Jurisdiktion[41]).

Ved tosidige Obligationsforhold er der Mulighed for, at

---

[37]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1887 S. 38, 1869 S. 228.

[38]) Jfr. saaledes Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Alm. Del. 3. Udg. S. 388 med Noter [21]) og [22]).

[39]) Jfr. den anf. Dom i U. f. R. 1887 S. 38 og endvidere Domme i U. f. R. 1897 S. 172, 1904 A S. 645. Cfr. dog en modsat Forudsætning i Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 6 (106).

[40]) Jfr. fra tysk Ret Hellwig: Lehrbuch II. S. 249—50, Dernburg: Das bürgerliche Recht II. 1. § 53, G. Planck: Bürgerliches Gesetzbuch ad § 270, Stein: Kommentar ad § 29 IV.

[41]) Jfr. saaledes med Hensyn til Bestemmelser i en Faktura eller Slutseddel om »Erfüllingsort Berlin« eller »Beiderseitiger Erfüllingsort: Hamburg« Domme i U. f. R. 1913 S. 342, 1914 S. 810.

Opfyldelsesstedet kan være forskelligt for hver af Forpligtelserne, og Værnetinget maa da bero paa den Forpligtelse, som der under denne Sag paastaas Dom for.

b. Et andet Tilfælde af Opfyldelsesværneting hjemles ved § 243, 2. Stk., der giver en videre Anvendelse af en Regel, som tidligere ifølge L. 19. Febr. 1861 § 20, 1) var særlig for Sø- og Handelsretten[42]). Naar nogen under et Ophold i en Retskreds har paadraget sig en Forpligtelse, som skulde opfyldes dèr, inden han forlod Retskredsen, skal han i den Anledning kunne sagsøges dèr, og dette skal gælde, uagtet han ved Stævningens Forkyndelse ikke er til Stede i Retskredsen. Lovgiverens Tanke er nemlig, at han burde være forblevet i Retskredsen, indtil han havde opfyldt sine Forpligtelser, og der foreligger altsaa en Anvendelse af Grundsætningen »qui contra legem agit, nihil agit«.

Skønt der bruges det ubestemte Udtryk »paadraget sig en Forpligtelse«, maa det dog sikkert underforstaas, at det er sket ved Kontrakt eller paa lignende Maade, f. Eks. en Hotelgæld[43]). Dette støttes ved Forbindelsen med §'ens første Stk. og Modsætningen til den umiddelbart følgende §, ligesom ogsaa Omraadet for Bestemmelsen i Sø- og Handelsretsloven § 20, 1), som har dannet Forbilledet for denne Værnetingsregel, maatte begrænses paa samme Maade; dette havde Støtte i den nævnte Bestemmelses Udtryk »som ifølge udtrykkelig Aftale eller ifølge hvad der efter Forholdets Natur maa antages at have været Meningen«, og det har sikkert ikke med at udelade disse Ord i Rpl. § 243, 2. Stk., været Hensigten at gøre nogen Forandring heri, men det er kun sket, fordi de efter Udtryksmaaden i §'ens 1. Stk. ansaas for overflødige.

E. Ved § 244 hjemles det saakaldte Fornærmelsesværneting, som væsentlig skyldes Hensynet til, at Sagen i Reglen bedst vil kunne oplyses paa Gerningsstedet. Herefter skal Sager, hvorunder der paastaas Straf, Erstatning eller Oprejsning i Anledning af retsstridige Skadetilføjelser

---

[42]) Jfr. Dom i U. f. R. 1915 S. 372.

[43]) Jfr. om et Bjærgningstilfælde Dom i U. f. R. 1921 A S. 193 og RR. Nr. 48 i U. f. R. 1920 B S. 318.

eller andre Retskrænkelser, kunne anlægges paa det Sted, hvor Skadetilføjelsen eller Retskrænkelsen er foregaaet, eller, naar den har været udøvet i flere Retskredse, i hvilken som helst af disse. Bestemmelsen giver væsentlig kun en moderne Omskrivning af D. L. 1—2—19, 1[0][44]). Den begrænser dog ikke som denne Værnetingsreglen til de Tilfælde, hvor der paastaas Straf, men lader Sager, hvorunder der blot paastaas Erstatning, blive behandlede paa samme Maade. Derimod har den ligesom den ældre Regel kun Hensyn til Ansvar udenfor Kontraktsforhold, idet Værnetinget, hvor der gøres Ansvar gældende for Krænkelsen af kontraktmæssige Forpligtelser, maa antages udtømmende at være ordnet ved § 243[45]). Det er kun i Anledning af retsstridig Skade, at Bestemmelsen kan anvendes, men i Almindelighed ikke, naar der f. Eks. rejses Krav i Anledning af en stedfunden Besvangrelse[46]).

At vedkommende maa have opholdt sig i Retskredsen, dengang Retskrænkelsen blev begaaet, giver sig af selve Forholdet. Derimod kræves det ikke, at han ved Stævningens Forkyndelse er til Stede i Retskredsen[47]).

Som en Slags Udvidelse af denne Værnetingsregel kan man maaske betragte den Adgang, som § 607, 2. Stk., hjemler til at anlægge Søgsmaal, hvorved Indsigelser mod en Udpantning gøres gældende, i den Retskreds, hvor Udpantningen er gjort. —

I de under C. til E. nævnte Tilfælde er Værnetinget afhængigt af et Moment vedrørende det til Grund for Sagen liggende Retsforhold, saaledes i § 242, at den sagsøgte har haft Midler under Forvaltning eller skal aflægge Regnskab for dem i en vis Retskreds, i § 243, at Retshandelen skulde opfyldes, og i § 244, at den skadegørende Handling er be-

---

[44]) Jfr. om Anvendelsen af denne Bestemmelse paa injurierende Skrivelser eller Bladartikler Domme i U. f. R. 1913 S. 75, S. 721, 1921 S. 855.

[45]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 21 Sp. 11 (111).

[46]) Jfr. Dom i U. f. R. 1886 S. 1242.

[47]) Værnetinget efter § 239 maa vistnok fortrænge Værnetinget efter § 244, saaledes at der ikke efter den sidstnævnte Bestemmelse kan anlægges Sag til Erstatning for en Skade, der er forvoldt ved en Statsinstitutions Funktionærer, jfr. RR. Nr. 31 i U. f. R. 1920 B S. 233 og ovenfor S. 23.

gaaet i Retskredsen. Efter Lovens bestemte Udtryksmaade kan det i disse Tilfælde ikke være nok, at disse Momenter af Sagsøgeren paastaas at foreligge, men det maa i denne Henseende virkelig forholde sig, som af Sagsøgeren paastaaet. Er det altsaa rigtigt, at Forvaltningen er ført eller Regnskabet skulde aflægges, eller at Retshandlen, dens Gyldighed forudsat, skulde opfyldes, eller at Handlingen er begaaet dèr i Retskredsen, vil ikke blot Sagsøgeren kunne opnaa positiv Dom for sin derpaa støttede processuelle Paastand, hvis den findes tilstrækkelig begrundet, men der vil ogsaa omvendt indtræde hel eller delvis Frifindelse for Sagsøgte, hvis det oplyste Faktum ikke antages at kunne medføre det af Sagsøgeren paastaaede juridiske Resultat, idet f. Eks. den omspurgte Kontrakt ikke er gyldig eller den paagældende Handling ikke retsstridig. Naar derimod vedkommende Faktum ikke er knyttet til denne Retskreds, idet der f. Eks. ikke er Tale om, at Forpligtelsen skulde opfyldes, eller at Handlingen er begaaet i denne, kan for det første Sagsøgeren selvfølgelig ikke opnaa positiv Dom for sit Krav ved denne Ret. Han vil dernæst heller ikke mod Sagsøgtes Protest kunne opnaa en negativ Dom, d. v. s. en Realitetsafgørelse gaaende ud paa, at Sagsøgte ikke er forpligtet, idet denne maa kunne forlange Sagen afvist under Paaberaabelse af, at vedkommende Faktum i hvert Fald ikke har foreligget i denne Retskreds. Kun hvis han undlader at fremhæve dette Moment og blot i Almindelighed bestrider Sagsøgerens Paastand, saaledes at han lige saa lidt anerkender sig forpligtet til at svare i en anden Retskreds som i denne, vil dette undertiden kunne forstaas som en Frafaldelse af Værnetingsindsigelsen. Men ellers vil Sagsøgeren kun kunne opnaa Realitetsdom enten i den anden Retskreds, hvortil Sagsøgtes Forpligtelse maa antages at være knyttet, eller ved Sagsøgtes Hjemting. Dette, at Værnetinget saaledes til en vis Grad kommer til at afhænge af Momenter, der først vil blive endelig oplyst under Sagen, vil unægtelig noget formindske dets praktiske Brugbarhed, men der lader sig næppe ad Fortolkningens Vej raade Bod herpaa[48]).

---

[48]) Det i Teksten antagne Resultat fastholdtes allerede for Chr.

F. Som andre Undtagelsesværneting, der omhandles i Retsplejeloven, maa endnu nævnes Mortifikationsværnetinget efter § 468[49]) og Arrestværnetinget i visse Tilfælde efter § 634, 2. og 3. Stk.[50]) Udenfor Retsplejeloven maa være opretholdt det ved den tidligere berørte Bestemmelse i L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 15, som den er ændret ved L. (Nr. 113) 29. April 1913 § , hjemlede Værneting overfor bortrejste Barnefædre. Efter Retsplejeloven er kommet Bestemmelserne i Aftaleloven (Nr. 242) 8. Maj 1917 §§ 36 og 38, der i Sager om Nedsættelse af Konventionalbod overfor en Handlende eller Tilsidesættelse af Konkurrenceklausuler hjemler en meget vidtgaaende Undtagelse fra Reglerne om Værneting, idet herefter hver af Parterne, ganske uden Hensyn til, hvor deres Hjemting er, eller hvor Kontrakten er indgaaet eller skal opfyldes, kan anlægge Sagen ved eller fordre den henvist til Sø- og Handelsretten i København.

V. Lov af Hagerup: Civilproces I. S. 183 og Deuntzer: Civilproces S. 59—60, cfr. derimod Munch-Petersen: Civilproces I. S. 48—49. Noget lignende synes ogsaa antaget efter den tyske Procesordning, jfr. Stein: Kommentar ad § 29 V. og § 32 V. og Hellwig: Lehrbuch II. S. 262 jfr. S. 180. Hensynet til de Vanskeligheder, disse Undtagelsesværneting kan medføre, har ogsaa foranlediget den norske Civilproceslov til som Regel at betinge Opfyldelsesværnetinget enten af, at Sagsøgte ogsaa har paadraget sig Forpligtelsen i den paagældende Retskreds, eller af at der til Grund for Forpligtelsen ligger et Haandskrift, jfr. Lovens §§ 24 og 25 og Mot. til Kommissionsudkastet dertil af 1908 S. 147. (Den her omtalte almindelige Afskaffelse af Deliktsværnetinget gennemførtes dog ikke ved den endelige Lov, jfr. § 29). Desuden bestemmer Lovens § 26, at enhver, som er forpligtet efter en Veksel eller Check, kan sagsøges paa Betalingsstedet. — Af noget afvigende Opfattelse er Kallenberg: Svensk Civilprocesrätt II. S. 289—290, idet det her hævdes, at naar Grundlaget for Sagsøgerens Krav helt mangler, bør Retten altid indgaa paa en Realitetsprøvelse og underkende Kravet. Naar det imidlertid til Støtte herfor anføres, at Resultatet af den modsatte Opfattelse kunde blive, at en Realitetsafgørelse slet ikke vilde kunne opnaas ved nogen Domstol, fremgaar det af det ovenfor udviklede, at dette i hvert Fald ikke passer for dansk Rets Vedkommende.

[49]) Jfr. fra den tidligere Ret, hvor tilsvarende Bestemmelser fandtes i Fr. 7. Febr. 1823 §§ 5 og 6, Domme i U. f. R. 1914 S. 818, 836.

[50]) Om Værnetinget i Sager om Auktionssummens Fordeling efter § 555, jfr. Dom i U. f. R. 1923 S. 217.

G. Endelig er der ved § 248 truffet særlige Værnetingsbestemmelser med Hensyn til Udlændinge.

For det første tillægges der de ovenfor fremstillede Værnetingsregler ogsaa international Betydning, idet de, for saa vidt Forudsætningerne derfor i det enkelte Tilfælde er til Stede, ogsaa skal finde Anvendelse paa Udlændinge, jfr. § 248, 1. Stk.[51]).

Men subsidiært, for saa vidt der ikke herefter vilde gives nogen Ret i Riget, hvor Sagen mod en Udlænding kunde anlægges, aabner §'ens 2. Stk., i Lighed med flere fremmede Procesordninger[52]), en vis ekstraordinær Adgang til at søge ham her i Landet. »Udlænding« maa i Overensstemmelse med, hvad der ovenfor er bemærket ved Fortolkningen af § 236, forstaas som omfattende enhver Person, der har Bopæl eller i Mangel af saadan Opholdssted i Udlandet. §'en opstiller dog flere nærmere Betingelser.

For det første hjemles denne Adgang kun, for saa vidt ikke særlige traktatmæssige Bestemmelser er til Hinder derfor. Saadanne Bestemmelser vil dog den fremmede Stat sædvanlig kun træffe til Fordel for sine Undersaatter i egentlig Forstand, hyppigst vel kun for egentlige Statsborgere eller Indfødte[53]), men ikke til Fordel for enhver, der opholder sig paa dens Territorium.

Et stærkt statsegoistisk Synspunkt havde fundet Udtryk i den Indskrænkning, som Rpl. oprindelig opstillede, hvorefter der kun skulde tilkomme »Indlændinge« en saadan Adgang. Men denne Indskrænkning er bortfaldet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 25.

Endvidere er det kun Sager angaaende Formueretsforhold, hvorved vistnok maa forstaas det samme som ved »private Formuerettigheder« i § 225, 1.[54]), som kan anlægges her i Landet.

Endelig skal Sagen anlægges i den Retskreds, hvor Udlændingen ved Stævningens eller Forligsindkaldelsens

---

[51]) Jfr. RR. Nr. 40 i U. f. R. 1920 B S. 236.

[52]) Jfr. nærmere om fremmed Ret I. S. 54 Note [6]).

[53]) Jfr. herved Knud Berlin i U. f. R. 1917 S. 273 ff., Statsforfatningsret. 2. Udg. I. S. 85—107.

[54]) Jfr. ovenfor S. 4.

Forkyndelse opholder sig eller har Gods. Herefter er det altsaa en Forudsætning, at han paa den Tid enten selv opholder sig eller har Gods her i Riget. Hvad det sidste Tilfælde angaar, er forøvrigt Bestemmelsen kun tildels ny, idet allerede Pl. 30. Novbr. 1821 hjemlede Adgang til at opnaa Dom til Eksekution i en Udlændings herværende Gods, efter at man først havde gjort Arrest i dette, men efter Rpl. er dette sidste ikke længere en Betingelse. »Gods« maa ogsaa omfatte Fordringer. Hvis de støttes paa Gældsbrev, maa Sag kunne anlægges, hvor dette findes, men hvis det drejer sig om mundtlige Krav maa det ske dèr, hvor Skyldneren bor[55]). Endogsaa en Modfordring, der tilkommer Udlændingen hos Sagsøgeren, maa kunne være tilstrækkeligt Grundlag for Sagsanlæg her i Landet, nemlig ved Sagsøgerens Værneting[56])[57]).

Ved § 248, 3. Stk., er med Hensyn til svenske Undersaatter Bestemmelsen i den saakaldte »Mellemrigslov« af 19. Febr. 1861 § 6 opretholdt. Herefter kan de ikke sagsøges ved dansk Domstol undtagen i de Tilfælde, hvor saadan Sag kunde anlægges, om Sagvolderen var dansk. Men hvis de opholder sig her i længere Tid end 8 Uger, kan de under dette Ophold saggives for Gæld eller anden Forpligtelse (altsaa ogsaa angaaende andet end Formueretsforhold[58]), hvor de findes[59]). Svenske maa herved antages at være undtagne fra Bestemmelsen om Udlændinges Værneting i § 248, 2. Stk., hvad der vistnok finder sin For-

---

[55]) Jfr. R. R. Nr. 103 i U. f. R. 1921 B S. 344 og Dom i 1922 A S. 901.

[56]) Jfr R R. Nr. 150 i U. f. R. 1922 B S. 235.

[57]) Ogsaa paa et Søgsmaal efter Rpl. § 555, 2. Stk., maa Værnetinget kunne finde Anvendelse, jfr. RR. Nr. 134 i U. f. R. 1922 B S. 143.

[58]) Jfr. Sander i U. f. R. 1885 S. 41.

[59]) Det kræves altsaa, at den paagældende har været her uafbrudt i 8 Uger og endnu opholder sig her paa den Tid, da han »saggives«, jfr. Sander i U. f. R. 1885 S. 41. Det kan til »Saggivelsen« dog næppe være tilstrækkeligt, at Sag er »anlagt« i den videste Betydning efter Rpl. § 279, 1. Stk., men der maa vistnok være foretaget en Henvendelse til Vedkommende, som først sker ved den saakaldte »Tingfæstning« efter §'ens 2. Stk., sædvanlig ved Forkyndelse af Stævningen.

klaring i, at der ved Mellemrigslovens § 1 er tillagt svenske Domme umiddelbar Eksigibilitet her i Landet[60]).

III. I det Tilfælde, at flere Sagvoldere med forskelligt Værneting skal søges under eet (den

---

[60]) At Svenske skal være undtagne fra den almindelige Bestemmelse om Udlændinges Værneting, fremgaar baade af § 248's Formulering og af Mot. til den tilsvarende Bestemmelse (§ 32) i K. U. t. B. R. 1877 S. 38, hvor denne Bestemmelse i Mellemrigsloven nævnes som et Tilfælde, hvor traktatmæssig Bestemmelse kan være til Hinder for at anvende Undtagelsesværnetinget overfor Udlændinge. Dette er ogsaa antaget af R R. (Nr. 99 i U. f. R. 1921 B S. 221) og i en Note til en Østre Landsretsdom i U. f. R. 1920 A S. 852, jfr. ogsaa Dom i U. f. R. 1922 A S. 999. Overretssagfører Knud Jarner har imidlertid i U. f. R. 1921 B S. 233—4, jfr. S. 265—6, gennem en skarpsindig Fortolkning søgt at naa til et andet Resultat. Han vilde nemlig forstaa »svensk Undersaat« i Mellemrigslovens § 6 i statsretlig Forstand som lig med svensk Statsborger og hævder da, at naar man anvender Udlændinge-Værnetinget i § 248, 2. Stk., paa en saadan i Sverrig bosiddende svensk Statsborger, sker der i Virkeligheden ingen Undtagelse fra Bestemmelsen i første Punktum af Mellemrigslovens § 6, idet ogsaa en dansk Statsborger i et tilsvarende Tilfælde, nemlig naar han var bosat i Sverig, vilde kunne søges ved dette Undtagelsesværneting.

Hertil er imidlertid at bemærke, at der her som paa andre Omraader indenfor Retsplejen ved Sondringen mellem Udlændinge og Indlændinge i første Række maa antages at være bygget paa Domicilet, saaledes at der ved svenske Undersatter maa forstaas Personer, der er bosatte i Sverrig, og omvendt ved danske saadanne, der er bosatte i Danmark. I det Øjeblik, man da gjorde Undtagelsesværnetinget efter § 248, 2. Stk., anvendeligt paa en svensk Undersaat i denne Forstand, vilde man komme i Strid med Bestemmelsen i Mellemrigslovens § 6, 1. Pkt., da en dansk Undersaat i samme Betydning ikke vilde kunne søges ved dette Værneting. Det særlige Værneting, som Mellemrigslovens § 6, 2. Pkt., hjemler med Hensyn til svenske Undersaatter, der har opholdt sig længere end 8 Uger her i Landet, vilde ogsaa efter den bestridte Fortolkning blive saa godt som uden praktisk Betydning, da jo efter Rpl. § 248, 2. Stk., et nok saa kortvarigt Ophold vilde være tilstrækkeligt. At man tidligere antog det særlige Arrestværneting efter Pl. 30. Novbr. 1821 for anvendeligt ogsaa paa svenske Undersaatter, jfr. navnlig Højesteretsdom i U. f. R. 1871 S. 714, kan næppe være afgørende, da der her var Tale om en ekstraordinær Retsforfølgning, ikke blot om den almindelige Adgang til at sagsøge Udlændinge.

saakaldte »passive subjektive Kumulation«), kunde der efter den tidligere Procesordning opstaa Vanskeligheder, som alene kunde fjernes ved Bevilling. Nu bestemmer § 245, at Sagen imod dem, naar den ikke ifølge Rpl.'s Regler kan indbringes for noget andet Værneting, kan anlægges ved enhver Ret, som for nogen af Sagvolderne er Hjemting[61]).

IV. Hvad endelig angaar det Spørgsmaal, hvilken Betydning Parternes Vilje har til at kunne hidføre en Afvigelse fra Lovens Regler om Værneting, kan

A. begge Parter altid vedtage en saadan Afvigelse, idet de ifølge § 247 kan indbringe deres Sag, for hvilken af samtlige ligeartede Retter i første Instans de vil, uden at Rettens Samtykke dertil behøves[62]).

Tilladelsen fra den indstævntes Side til Fravigelse af Værneting vil kunne blive meddelt under Sagen. Passivitet fra den mødende Parts Side maa processuelt set have

---

Naar man saaledes lægger Hovedvægten paa Domicilet, skulde ogsaa danske Statsborgere, naar de var bosatte i Sverrig, kunne forlange sig fritaget for, at Undtagelsesværnetinget bringes til Anvendelse paa dem, idet de da maatte regnes for svenske Undersaatter. Men det maa dog vistnok underforstaas, at denne Fritagelse ved Mellemrigsloven ligesom ved den i Tilslutning dertil afsluttede Konvention, kundgjort den 13. Juni 1861, kun skulde være tilsikret svenske Undersaatter i den ovennævnte processuelle Betydning under den yderligere Forudsætning, at de er egentlige svenske Statsborgere, saaledes at danske Statsborgere ikke kan paaberaabe sig den, jfr. herved i det hele Sander i U. f. R. 1921 B S. 263—5 og angaaende den tilsvarende Bestemmelse i den svenske Forordning af 15. Juni 1861 § 9 Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt II. S. 345—7.

[61]) Jfr. om et særligt Tilfælde, hvor en af de sagsøgte var svensk, Dom i U. f. R. 1923 S. 190.

[62]) I fremmed Ret er en saadan Fravigelse af Værnetinget ved Parternes Vilje (»Prorogation«) i Almindelighed tilladt, jfr. saaledes norsk Civilproceslov § 36, hvor det dog udtrykkelig siges — hvad der vistnok ogsaa maa antages i vor Ret —, at Vedtagelsen kun er gyldig, for saa vidt den har Hensyn til et bestemt Søgsmaal eller til Søgsmaal, som udspringer af et bestemt Retsforhold. Ved den svenske Rättegångs Balk Kap. 10 § 32, som den er ændret ved en Lov af 14. Juni 1901, erklæres dog en saadan Værnetingsaftale for at skulle være uden Virkning, hvad der navnlig skyldes Frygten for, at ellers enkelte Domstole kunde blive overlæssede, jfr. Kallenberg, Svensk Civilprocessrätt II. S. 489—492.

samme Virkning, idet Værnetingsreglerne, naar den indstævnte møder, overhovedet aldrig paases ex officio, men kun, naar der af Sagsøgte rejses Indsigelse i Anledning af deres Overtrædelse. Vil Sagsøgeren paaberaabe sig, at Indstævnte før Sagsanlæget har meddelt Samtykke til det almindelige Værnetings Fravigelse, maa han, naar Indstævnte møder og bestrider det, bevise det. I Tilfælde af Indstævntes Udeblivelse maa Retten af egen Drift forlange saadant Bevis og bør i saa Henseende stille ret strenge Krav. Er saaledes Indstævntes Samtykke afgivet skriftlig, maa sædvanlig Underskriftens Ægthed godtgøres ved Notarialattest eller ved, at Vitterlighedsvidnerne føres, og halvskjulte Værnetingsbestemmelser i trykte Slutsedler, Love for Foreninger eller lignende bør man i Almindelighed ikke nøjes med[63]). Dog kan Beviskravene nedsættes, naar Sagsøgeren har ladet det Dokument, der indeholder Værnetingsaftalen, forkynde for den sagsøgte sammen med Stævningen.

B. Sagsøgeren kan ogsaa paa egen Haand udøve en vis Bestemmelsesret, idet han ifølge § 246 som Regel kan vælge mellem de forskellige Værneting, hvor Sagen efter Loven vilde kunne anlægges. Dog er som ovenfor omtalt baade Værnetinget mod Staten efter § 239 og fast Ejendoms Værneting efter § 240, 1. Stk., for saa vidt gjort obligatorisk, som de kun kan fraviges med begge Parters Samtykke. Ligeledes er der i de i Aftalel. 8. Maj 1917 §§ 36 og 38 omhandlede Tilfælde tillagt ogsaa den sagsøgte en selvstændig Ret til at fordre vedkommende Undtagelsesværneting (Sø- og Handelsretten i København) bragt til Anvendelse.

I Tilfælde af vedtaget Værneting vil Meningen hyppigst kun være at hjemle Sagsøgeren en Ret, men ikke nogen Forpligtelse til at fravige Hjemtinget[64]). Undertiden vil det dog fremgaa af Omstændighederne, at Vedtagelsen skyldes en fælles Interesse, og den vil da kun kunne fraviges med begge Parters Samtykke[65]).

---

[63]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1916 S. 961, 1911 S. 156, S. 246, 1904 A S. 233 (cfr. derimod S. 152), 1913 A S. 196, 1897 S. 1021, 1884 S. 507. Jfr. om en Bestemmelse i Auktionskonditioner R R. Nr. 96 i U. f. R. 1921 B S. 220.

[64]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1892 S. 1146.

[65]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1921 A S. 622.

Andet Afsnit:

Parterne.

En egentlig Proces, cfr. til en vis Grad Forholdet i Umyndiggørelsessager[1]), forudsætter i det mindste to Parter, der staar overfor hinanden som paa den ene Side Sagsøger eller Citant og paa den anden Side Sagsøgte, Sagvolder eller — med det hyppigste Tilfælde for Øje — Indstævnte. Det er de Regler, hvortil dette processuelle Partsforhold giver Anledning, som her skal fremstilles.

§ 3.

Parternes Habilitet[2]).

I Lighed med Civilrettens Sondring mellem »Retsevne« og »Handleevne« plejer man indenfor Processen at sondre imellem »Partsevne« («Partshabilitet«) eller Evnen til overhovedet at være Part i en Proces, og »processuel Handleevne« («Proceshabilitet«) eller Evnen til paa egen Haand at optræde og foretage Handlinger med retlig Gyldighed under Processen.

I. Hvad Partsevnen angaar, gælder det ligesom om den almindelige Retssubjektivitet, at den tilkommer alle Mennesker. Ogsaa Indlændinge og Udlændinge er i saa Henseende i det væsentligste stillet lige. Dog har Rpl. i Modsætning til, hvad man antog efter vor hidtil gældende Ret,

---

[1]) Jfr. I. Del S. 6.

[2]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 60—67, Nellemann: Alm. Del D. 406—419, Scheel: Personretten S. 209—217, Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 267—273, Schweigaard I. S. 211—217, Stein: Kommentar ad §§ 51, 52, Wach: Handbuch I. S. 532—550, Hellwig: Lehrbuch II. S. 314—344, System I. S. 176—182.

men i Lighed med, hvad der gælder efter mange fremmede Procesordninger, ved § 323 indført den Bestemmelse, at en Udlænding, naar han optræder som Sagsøger, og der af Sagsøgte fremsættes Begæring derom, skal være pligtig til at stille en efter Rettens Skøn passende Sikkerhed for de Sagsomkostninger, som det kan blive paalagt ham at tilsvare, medmindre Danske i vedkommende fremmede Stat er fritaget for saadan Sikkerhedstillelse. Dette gælder dog for næsten alle Stater paa det evropæiske Kontinent, idet de ligesom Danmark har tiltraadt Haager-Konventionen af 1905, som i sin Art. 17 træffer Bestemmelse om den saakaldte »cautio judicatum solvi«, jfr. Bekgør. (Nr 119) 19. Maj 1909[3]); til Gengæld er der hjemlet en særlig let Adgang til at gøre Eksekution i det Gods, Udlændingen maatte eje i et af de kontraherende Lande, for de ham idømte Sagsomkostninger, jfr. L. (Nr. 37) 28. Febr. 1908 § 2 og den anførte Bekgør. Art. 18 og 19. Juridiske Personer har lige saa vel som de fysiske processuel Retsevne, uden at der i Almindelighed hertil, som ofte efter de fremmede Lovgivninger, kræves offentlig Anerkendelse eller andre særlige Betingelser. Efter Aktieselskabsl. (Nr. 468) 29. Septbr. 1917 § 12 gælder det dog, at et Selskab, der ikke er registreret, ikke kan optræde som Part i Rettergang[4]) undtagen til Indkrævning af tegnet Aktiebeløb samt i andre Søgsmaal vedrørende Aktietegningen[5]). Endvidere bevirker stats- og folkeretlige Hensyn en vis Udelukkelse af Jurisdiktion over Kongen, jfr. Grl. § 12[6]), og Personer, som har Eksterritorialitetsret.

---

[3]) Jfr. nærmere I. Del S. 53—4.

[4]) Jfr. Dom i U. f. R. 1922 S. 667, der afviste en Anke, som var iværksat af et uregistreret Aktieselskab, hos hvilket der var gjort Udlæg.

[5]) Der er i vor Ret sikkert ingen Hjemmel til at tillægge Firmaet som Betegnelse for selve Forretningen, ikke blot dennes Indehavere, en vis selvstændig juridisk Karakter, selv om Forretningen kun indehaves af en enkelt Person. Dette hævdes dog af Neubecker i hans Afhandling »Das Wesen der Firma« S. 122—149 i Festskrift for R. A. Wrede (Helsingfors. 1921), cfr. angaaende Forholdet efter svensk Ret Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt III. S. 573 ff.

[6]) Jfr. nærmere herom Knud Berlin: Statsforfatningsret 2. Udg. I. S. 247 ff. Det synes dog ikke foreneligt med den anførte

II. A. Hvad derimod Proceshabiliteten angaar, er det paa Forhaand klart, at der maa gøres visse Indskrænkninger i denne, idet det selvfølgelig ikke kan tillades f. Eks. et lille Barn eller en Person, der er utilregnelig paa Grund af Sindssygdom[7]), at optræde paa egen Haand under en Proces. Den nærmere Fastsættelse af disse Begrænsninger volder imidlertid nogen Vanskelighed.

I saa Henseende laa det nu for den ældre Opfattelse, der nærmest betragtede Procesforholdet som en Side ved det materielle Retsforhold, nær ganske at sidestille den processuelle og den civilretlige Handleevne. Opfyldte altsaa en Person de Betingelser, som den materielle Ret opstillede for selvstændig at begrunde et Retsforhold, ansaas det for en naturlig Konsekvens deraf, at han ogsaa maatte være i Stand til at procedere om vedkommende Forhold. Da der i Almindelighed ikke kræves Myndighed for at erhverve en Ret, kunde herefter heller ikke Myndighed være en almindelig Betingelse for som Sagsøger at gøre Retten gældende. Hvad angaar den sagsøgte, mod hvem en Forpligtelse indtales, maatte det komme an paa dennes nærmere Karakter. Var den af kontraktmæssig Natur, maatte ogsaa til selvstændig Optræden under Processen den sædvanlige Kontraktshabilitet kræves. Var der derimod kun Spørgsmaal om Ansvar for en skadegørende Handling, maatte den Habilitet, som Civilretten opstillede for at paadrage sig saadanne Forpligtelser, være tilstrækkelig, ogsaa hvor der blev Tale om at gøre Handlingens Følger processuelt gældende. Denne Opfattelse bærer ogsaa vor ældre Retspraksis enkelte Spor af, naar f. Eks. en Dom[8]) tillader at søge en mindreaarig uden Kurator til Bøder og Erstatning for en Voldshandling med den Motivering, at der her nærmest kun er Tale om »Følgerne af den vedkommendes personlige Hand-

---

Grundlovsbestemmelse hvad der her (S. 251—2), om end som »maaske mere tvivlsomt«, antages, at Kongen, naar han gennem en Repræsentant selv maatte anlægge Sag mod Private, skulde kunne lide selvstændig Dom for Modfordringer efter Rpl. § 280.

[7]) Jfr. saaledes Højesteretsdom i U. f. R. 1904 B S. 203, jfr. 1903 A S. 258, og Hof- og Stadsretsdom i 1917 S. 515.

[8]) Jfr. J. U. IV. S. 150; jfr. ogsaa U. f. R. 1869 S. 507.

linger«, men ialtfald ikke umiddelbart er Spørgsmaal om nogen Raadighed over hans Formue.

Ved hele denne Betragtningsmaade overses imidlertid Procesforholdets selvstændige Karakter, som ingenlunde tillader at betragte Processen som en blot Afspejling af det til Grund liggende materielle Retsforhold. Igennem Processen vil Stiftelsen af helt nye Retsforhold kunne foregaa, naar nemlig Paastanden om en Ret maa tages til Følge, skønt den i Virkeligheden ikke er materielt begrundet. Selv hvor der ligger et virkeligt Retsforhold til Grund for Processen, vil netop Parternes egen Optræden kunne medføre, at den nærmere Skikkelse, hvori det processuelt slaas fast, kommer til at afvige ret væsentlig fra det materielt rigtige. Grundene, der har ført til indenfor den materielle Ret at nedsætte Habilitetsbetingelserne, passer forøvrigt heller ingenlunde paa Processen. Umyndige maa nemlig til en vis Grad svare til deres ulovlige Handlinger, men der er ikke samme praktiske Nødvendighed for at lade dem optræde paa egen Haand under de Processer, hvortil deres Ulovligheder giver Anledning.

Ud fra Betragtningen af Processen som et selvstændigt Retsforhold vil man, naar man, som den tidligere Teori, i Parternes Procedure nærmest ser en Slags kontraktmæssig Forhandling[9]), som en ret selvfølgelig Konsekvens heraf komme til at betinge Parternes selvstændige Optræden under Processen af almindelig Kontraktshabilitet, saaledes at Parten ifølge de civilretlige Regler paa egen Haand skal kunne disponere over Sagens Genstand eller ved Kontrakt paatage sig en Forpligtelse som den omprocederede.

Men det er paa den anden Side ikke givet, at man, fordi man forkaster dette Synspunkt for den processuelle Forhandling, for Habilitetsspørgsmaalets Vedkommende behøver at komme til et væsentlig andet Resultat. Parternes Proceserklæringer er vel ingenlunde altid eller blot i Almindelighed at optage som forpligtende Dispositioner. Men der er dog altid en Mulighed for, at der under Processen

---

[9]) Jfr. nærmere Nellemann: Procesmaade S. 142 ff. og nedenfor ved Fremstillingen af Læren om Proceserklæringer.

kan foregaa en saadan Disposition. Hvor Forholdet nu i saa Henseende foreligger klart, vilde man vel have den Udvej, ved den enkelte Dispositions Foretagelse at lade den inhabile Parts lovlige Repræsentant komme til Stede. Men en saadan Fremgangsmaade vilde dog virke ret forstyrrende ind paa Processens Gang. Dertil kommer, at Parterne ofte under deres Procedure i det skjulte vil kunne foretage en saadan Transaktion, uden at Retten maaske vil faa noget Nys derom, og her vil der da ingen Mulighed være for at beskytte umyndige Parter mod deres maaske ganske taabelige Dispositioner. Endelig vil i mangfoldige Tilfælde Parterne, uden at de maaske selv et Øjeblik har tænkt paa at ville opgive nogen Ret eller paatage sig nogen Forpligtelse, ved deres processuelle Handlinger eller Undladelser, f. Eks. ved at forsømme at nedlægge en Paastand eller ved at erkende Rigtigheden af det af Modparten anbragte eller blot undlade med tilstrækkelig Bestemthed at benægte det, kunne skade deres Retsstilling. Hvis man da ikke værnede umyndige Personer mod saadan Skade, vilde Umyndighedslovgivningens Formaal kunne lide et væsentligt Afbræk. Ja, man kan endogsaa med en vis Ret hævde, at Faren ved at lade umyndige paa egen Haand optræde i saadanne processuelle Forhold vilde være endnu større end ved at lade dem indgaa Kontrakter, da de jo ved de første maaske ganske uforvarende og uden at være klare over Konsekvenserne vilde kunne paadrage sig Retstab. Vil man da ikke af den Grund skærpe Habilitetsbetingelserne for en Procespart — hvad der i Mangel af positiv Hjemmel vanskelig synes at kunne blive Tale om —, kan der i hvert Fald ingen Grund findes til at nedsætte Betingelserne, men er tværtimod al Anledning til at fastholde disse i deres fulde Strenghed.

Man kommer saaledes til som processuel Habilitetsbetingelse at opstille: Parternes Evne til at raade over Sagens umiddelbare Genstand. Kun, naar de har den fornødne Myndighed til at paatage sig Forpligtelser med Hensyn til den, skal de selvstændig kunne optræde under Processen. For saa vidt der altsaa er Tale om en almindelig Gældsforpligtelse, maa fuld Myndighed kræves. Men hvis alene en Ret med Hensyn til en Persons Selv-

erhverv eller hans personlige Arbejdsydelse gøres gældende, maa den Habilitet, der kræves til at raade eller at paatage sig Forpligtelser i denne Retning, ogsaa under Processen være tilstrækkelig[10]).

Der kan dog være Spørgsmaal om at gaa videre endnu. En Proces vil nemlig kunne afføde Virkninger med Hensyn til andet end selve Hovedgenstanden. Der vil for det første til denne kunne slutte sig Accessorier som Procesomkostninger og processuelle Mulkter, hvoraf særlig de første vil kunne løbe op til ret store Summer. Selv bortset derfra vil Processen kunne føre til Resultater, som gaar udenfor den umiddelbare Sagsgenstand. Er denne f. Eks. en personlig Arbejdsydelse eller en selverhvervet Genstand, vil der kunne blive Spørgsmaal om Erstatningsydelser, der skal udredes af en Parts almindelige Formue, jfr. navnlig §§ 493 og 495. Ligeledes er der en Mulighed for, at en umyndig Part ved sin Procedure bevirker, at en Genstand behandles som Selverhverv, skønt den i Virkeligheden ikke er det. Af Hensyn til saadanne Muligheder kan der da maaske være Grund til altid at opstille almindelig Myndighed som processuel Habilitetsbetingelse og ikke nøjes med en begrænset Myndighed, der alene har Hensyn til Processens umiddelbare Genstand. Ved saaledes altid at kræve almindelig Myndighed hos selvstændig optrædende Procesparter vilde man tillige opnaa Fordelen ved at have en klar og simpel Regel. Men ganske vist vil den praktiske Betydning af den begrænsede Habilitet, der tillægges visse umyndige Personer, herved svækkes noget.

Retsplejeloven henviste i § 257 med Hensyn til Myndigheden til at raade over Retstrætter som Part til »den borgerlige Rets Regler«, dog at der kun skulde tages Hensyn til Sagens egentlige Genstand, men ikke til Sagsomkostninger. Efter sin umiddelbare Ordlyd syntes denne Bestemmelse nærmest at knæsætte den ældre Teori om en direkte Overførelse af Civilrettens Habilitetsregler paa Processen. Men i Virkeligheden maatte Lovens Forfattere nærmest antages at

---

[10]) Jfr. saaledes den tyske C. P. O. § 52: »Eine Person ist insoweit prozessfähig als sie sich durch Verträge verpflichten kann«.

være gaaede ud fra Læren om Parternes Kontraktshabilitet med Hensyn til Sagens umiddelbare Genstand som det afgørende, omend de havde næret Betænkelighed ved at fæstne denne Opfattelse i Lovsform[11]).

Ved den Ændring, som Rpl. § 257 er undergaaet ved Tillægsl. (Nr. 300) 30. Juni 1922 § 26, er derimod Myndighed gjort til almindelig Betingelse for at optræde selvstændig som Part under en borgerlig Retssag. Det bestemmes nemlig her i al Almindelighed, at »i Retssager optræder Værgen paa den umyndiges Vegne«. Dette maa f. Eks. ogsaa gælde i det Tilfælde, at Sagen drejer sig om en Retshandel, som en umyndig paa egen Haand har indgaaet i Medfør af Myndighedslov 30. Juni 1922 § 41 som Led i en Næringsvirksomhed, han ifølge Lovens § 49 har drevet med Værgens Tilladelse. I visse Tilfælde skal Værgen dog have den umyndiges Samtykke til Sagsanlæget. Dette gælder altid, naar Sagen angaar Formuerettigheder, hvorover den umyndige har Raadigheden (f. Eks. Selverhverv), eller den rejser sig af en Aftale, som den umyndige gyldig har indgaaet paa egen Haand (saaledes navnlig om personligt Arbejde), og hvis den umyndige er fyldt 18 Aar eller umyndiggjort, naar Sagen rejser sig af en ham tilføjet Legemsfornærmelse eller Ærekrænkelse, medmindre Umyndiggørelsen skyldes Sindssygdom eller Aandssvaghed. Den, der er sat under Lavværgemaal, kan i Retssager kun optræde i Forbindelse med sin Lavværge.

I Ægteskabssager kan dog ifølge Rpl. § 448 c., jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38, Parterne optræde paa egen Haand uden Hensyn til Alder. Det samme gælder om Ægtefæller, der er umyndiggjort af andre Grunde end Sindssygdom eller Aandssvaghed. For den sindssyge eller aandssvage anlægges Ægteskabssag af Værgen med Overøvrighedens Samtykke[12]).

B. Hvor efter den almindelige Regel Myndighed er en Be-

---

[11]) K. U. 1877 § 50 fastslog derimod udtrykkelig dette Standpunkt.

[12]) Beslægtede Regler indeholdes i den norske Civilproceslov §§ 37 og 38 og § 419, jfr. Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 267—271.

tingelse for selvstændig Optræden under Processen, vil en umyndig Part kun kunne optræde ved sin Værge. Er det den umyndige selv, der vil anlægge Sagen, maa han da selv eller andre paa hans Vegne sørge for, at der bliver beskikket en Værge for ham. Er det omvendt den sagsøgte, som er umyndig, maa det ligeledes, naar den, der skal søges, ikke selv vil foretage sig noget i den Anledning, være Sagsøgerens Sag at foranledige en saadan Beskikkelse for Modparten, da han ellers ikke kan faa sin Retsforfølgning fremmet imod ham. En Kskr. af 1. Marts 1788 tillagde Hof- og Stadsretten en Bemyndigelse til at beskikke en »tutor in litem« for umyndige, der sagsøgtes ved denne Ret, men denne Beføjelse kan næppe nu anses for overført til Østre Landsret og maa vistnok i det hele anses at være bortfaldet derved, at den ikke omtales blandt de Regler, som Myndighedslov 30. Juni 1922 i Kap. VII. indeholder om Værger beskikkede til særligt Hverv.

Den umyndige er under Processen i alle Retninger repræsenteret ved sin Værge. De Begrænsninger, der ifølge Civilrettens Regler gælder i Værgens Bemyndigelse, saaledes at han f. Eks. til mere ekstraordinære Dispositioner skal have Pupilautoriteternes Samtykke, plejer man ikke at tillægge processuel Betydning, men han anses med Hensyn til alle Proceshandlinger for den umyndiges lovlige Repræsentant. Angaar Søgsmaalet Kapitaler, som indestaar i Overformynderiet, bør vistnok ogsaa dette stævnes[13]). Som den egentlige Part er vel den umyndige at anse, idet Dommen kommer til at lyde paa ham, og ligeledes Stævningen rettest udtages mod ham ved hans Værge. Men Partsvirksomheden udfoldes alene af Værgen, og derfor maa Værnetinget bestemmes efter Værgens Bopæl[14]), og ligeledes maa der ved Beregningen af Stævnevarslet alene tages Hensyn til hans Forhold.

Er Parten derimod sat under Lavværgemaal, maa han optræde s a m m e n m e d sin Lavværge under Processen. Her, hvor altsaa Parten selv lige saa vel skal optræde aktivt under Processen, synes det rimeligt for saa vidt at tage Konsekvensen af, at han dog i Virkeligheden maa anses for

---

[13]) Dette er udtrykkelig sagt i den norske Civilproceslov § 37, 1. Stk.

[14]) Jfr. tidligere U. f. R. 1905 A S. 657.

Hovedpersonen, som man bestemmer Værnetinget efter hans Forhold. Derimod er der ingen Grund til at nægte Lavværgen det Stævnevarsel, som efter Loven anses for passende, for at en Procespart kan varetage sit Tarv, og der bør altsaa ved Varselets Fastsættelse tages Hensyn saavel til Lavværgen som til Parten selv[15]).

Der vil iøvrigt let kunne opstaa Vanskeligheder ved en saadan Samoptræden under Processen. Ligesom ved Retshandler at kræve Partens og hans Lavværges Samvirken til ethvert Processkridts Foretagelse eller enhver Proceserklærings Afgivelse kan der fornuftigvis ikke være Tale om, da en saadan Ordning vilde virke altfor forstyrrende ind paa Processens Gang. For at afværge dette maa enhver af dem anses for fuldgyldig Procesrepræsentant med Adgang til at optræde ogsaa for den anden. Den ene kan altsaa lovlig møde paa begges Vegne, og hvers Proceserklæringer tillægges der selvstændig Betydning, idet de betragtes som afgivet for dem begge. Kun, hvis deres Procesudtalelser kommer i Modstrid med hinanden, f. Eks. naar den ene indrømmer og den anden bestrider det samme Moment, er det jo udelukket at tage Hensyn til dem begge. Da man heller ikke kan give den ene noget Fortrin for den anden, nødsages man til overhovedet helt at se bort fra dem som formelle Proceserklæringer, saa at der altsaa kun kan blive Spørgsmaal om at tillægge særlig Partens egne Udtalelser en vis Betydning som Bevis. Det Retstab, der af denne Ordning kan flyde for Parten, er ikke væsentlig andet eller større, end det, han kan komme til at lide, naar f. Eks. hans Uenighed med Lavværgen gør det umuligt at faa en vigtig Retshandel i Stand.

Naar Teorien[16]) har sammenstillet det Forhold, som her fremkommer, med Forholdet ved det saakaldte »litis-consortium«, overses det herved, at der ganske mangler den i selve Retsforholdet begrundede Fællesinteresse, som er det ejendommelige ved det sidste For-

---

[15]) I den norske Civilproceslov § 38, 2. Stk. siges det ogsaa udtrykkelig, at naar den sagsøgte er mindreaarig, skal Forligsklagen og Stævningen tillige forkyndes for hans Kurator.

[16]) Deuntzer: Civilproces S. 65.

hold. Heller ikke er Samenligningen med den saakaldte »Biintervention[17]) træffende, idet Intervenienten har en personlig Interesse i at indtræde i Sagen, som Lavværgen mangler. Ved disse Konstruktionsforsøg undgaas forøvrigt heller ikke de Vanskeligheder, som opstaar ved Partens og hans Lavværges modstridende Proceserklæringer. Naar man[18]) saaledes, hvis den ene begærer Sagen hævet, medens den anden forlanger den udsat eller paakendt, vil give den sidste Paastand Fortrinet (vel som den mest »procesfremmende«?), er dette Resultat i Virkeligheden ganske vilkaarligt[19]).

Naar der skal anlægges Sag for eller imod juridiske Personer, vil det, da disse jo ikke er i Stand til at handle selv, være nødvendigt, at deres Bestyrelse optræder for dem. Stævnevarsel og ogsaa ofte Værneting, jfr. § 238, maa da bestemmes efter Bestyrelsesmedlemmernes Forhold, jfr. dog om registrerede Aktieselskaber L. (Nr. 268) 29. Septbr. 1917 § 53.

C. At en Part er inhabil til paa egen Haand at optræde under Processen, udelukker jo paa ingen Maade, at den paastaaede Ret eller Pligt i Virkeligheden tilkommer eller paahviler ham. Manglende Habilitet kan derfor ikke bevirke Frifindelse, men medfører alene, at Sagen, som den foreligger, overhovedet ikke kan paadømmes, hvorfor Afvisning af Sagen maa finde Sted, jfr. Rpl. § 258[20]).

Hensynet til at beskytte Parterne mod at lide Tab ved deres Umyndighed kunde synes naturlig at føre til, at Retten altid ex officio maatte forlange Oplysning om Parternes Habilitet og i Mangel af saadan afvise Sagen. Men ved en saadan Ordning vilde man for at udelukke de forholdsvis faa Tilfælde, hvor der virkelig vilde foreligge Mangler

---

[17]) Saaledes tidligere Hagerup: Civilproces 2. Udg. I. S. 227 og nu nærmest den norske Civilproceslov § 38, 3. Stk.

[18]) Deuntzer paa det anførte Sted med Hensyn til den mindreaarige og hans Kurator.

[19]) Ved den anførte Bestemmelse i den norske Civilproceslov § 38, 3. Stk., fastsættes det dog, at de Proceshandlinger, som Kurator foretager, skal komme den mindreaarige til Gode, selv om de strider mod hans egne Proceshandlinger.

[20]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1907 S. 736.

ved Habiliteten, besvære alle Processer ret stærkt, idet man som Regel maatte forlange, at Parterne fremlagde Daabsattest. Rpl. § 258 bestemmer derfor i væsentlig Overensstemmelse med tidligere Praksis, at Retten ikke paa Embeds Vegne har at afkræve Parterne Bevis for, at de er myndige til at raade over Processen, og at derfor Afvisning paa Grund af en Parts Umyndighed kun skal finde Sted efter Paastand. Dog kan Retten paa Embeds Vegne afvise Sagen enten straks, eller naar de fornødne Oplysninger ikke fremskaffes, naar der ifølge den Maade hvorpaa Parterne i Processkrifterne betegnes (f. Eks. som »Skolediscipel«), eller iøvrigt efter de foreliggende Oplysninger er Grund til at antage, at nogen af dem mangler Myndighed til at raade over Sagens Genstand. Der staar vel kun, at Retten »kan« afvise Sagen, hvori jo skulde ligge, at den ikke ubetinget behøvede at gøre det. Men det bør dog sikkert ske, hvor det er klart, at Myndighedsbetingelsen mangler[21]). Naar en Part gør den processuelle Umyndighedsindsigelse gældende, maa Bevisbyrden i Almindelighed paahvile ham selv, da han har lettest ved at fremskaffe Beviset[22]).

Noget helt andet end Inhabilitet er en Begrænsning i en Parts Kompetence, som gør, at han ikke kan anses for rette Vedkommende med Hensyn til den Paastand, der nedlægges under Sagen. Saaledes er en Fallent udelukket fra Raadighed over Konkursboet, jfr. K. L. § 11[23]), og hvis han derfor gør en af dettes Rettigheder gældende som stadig ham selv tilkommende, maa efter de sædvanlige Regler om Virkningen af manglende Kompetence, jfr. herom straks nedenfor i næste §, Frifindelse indtræder. Ofte og da navnlig, hvor Skyldneren fortsætter en før Konkursen anlagt Sag, vil imidlertid den Synsmaade ligge nær, at Skyldneren fører Sagen paa Boets Vegne, uden dog at have den dertil fornødne Bemyndigelse[24]), og den naturlige Kon-

---

[21]) Jfr. Bentzon: Personret. 2. Udg. S. 73. Det siges udtrykkelig i den norske Civilproceslov § 41, 1. Stk.

[22]) Jfr. U. f. R. 1900 S. 278.

[23]) Jfr. nærmere i Skifteretten.

[24]) Jfr. den af Hellwig Lehrbuch I., navnlig S. 155 ff. og 320 ff., System I. S. 160 ff. forfægtede »Prozessführungsrecht« i

sekvens af denne Opfattelse vil da være, at Sagen afvises. Til dette Standpunkt synes ogsaa Praksis nærmest at have sluttet sig[25]).

Hvad gifte Kvinder angaar, kunde den Begrænsning, som L. 7. April 1899 § 15 gør i deres Myndighed til at paatage sig Ansvar for Mandens Gæld, synes at maatte medføre deres Inhabilitet i Sager, hvorunder saadanne Forpligtelser gøres gældende. Den Omstændighed, at Overøvrighedens Godkendelse er en materielretlig Betingelse for Dispositionens Gyldighed, kan dog næppe gøre Overøvrighedens Medoptræden under Processen nødvendig, idet der derved vilde paalægges de offentlige Myndigheder en Virksomhed som Bistand under Processer, som man sikkert ikke har tænkt sig, lige saa lidt som f. Eks. i det i L. (Nr. 130) om Børn udenfor Ægteskab af 27. Maj 1908 § 1, 8. Stk., omhandlede Tilfælde, hvor Overøvrighedens Godkendelse er gjort til Betingelse for den bindende Kraft af den Overenskomst, som Barnets Moder indgaar med Faderen. I Praksis hersker der heller ikke nogen Tvivl om, at den ellers fuldmyndige Kvinde i disse Tilfælde kan optræde paa egen Haand under Processen[26]). Hustruens Mangel paa Raadighed over Fællesboet berører alene hendes Kompetence, men kan i intet Tilfælde gøre hende inhabil til at optræde under en Proces[27]).

Modsætning til den egentlige Sagslegitimation, og om hele dette Spørgsmaal nærmere Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt III. S. 578 ff.

[25]) Jfr. saaledes Domme i U. f. R. 1902 A. S. 16, 1880 S. 172, 1876 S. 520, cfr. dog 1911 S. 105, hvor Indstævnte frifandtes, men her var ogsaa Bemyndigelses-Synspunktet paa Forhaand udelukket, da selve Konkursen benægtedes, og 1895 S. 704, hvor Sagen efter Modpartens Begæring erklæredes for hævet ved Underretten.

[26]) Jfr. f. Eks. U. f. R. 1908 S. 263.

[27]) I det enkelte stiller Forholdet sig vistnok nærmere saaledes: I Sager, der alene angaar Hustruens Selverhverv, kan hun altid optræde paa egen Haand. Angaar Sagen derimod det almindelige Fællesbo, maa sædvanlig Manden alene optræde; hvor der er Tale om Dispositioner, Manden har indgaaet, men til hvis fulde Gyldighed ogsaa overfor Tredjemand der efter L. 7. April 1899 § 11, 1. Stk., kræves Hustruens Samtykke, bør hun dog vistnok medindstævnes, idet ellers Modparten risikerer senere at se det ved

§ 4.

Parternes Kompetence.

I[1]). Medens, som ovenfor berørt, Parternes Habilitet er en Forudsætning for, at Dommeren overhovedet kan paakende Sagen, forholder det sig anderledes med Parternes Kompetence, hvorved forstaas den Egenskab ved Procesparterne, at de er rette Vedkommende med Hensyn til Sagens Genstand; Beviset derfor plejer man at betegne som »Sagslegitimation«. Om Sagsøgeren virkelig er den, hvem Retten tilkommer (er i Besiddelse af den fornødne »aktive Kompetence«), og Sagsøgte den, hvem det paastaaede Retskrav paahviler (altsaa har »passiv Kompetence«), hører netop med til det materielle Spørgsmaal, der forelægges Dommeren, og det maa ifølge § 255, 1. Stk., »afgøres efter Lovgivningens almindelige Regler«. Manglende Kompetence hos Parterne maa derfor medføre Frifindelse under Sagen, idet den bevirker, at den nedlagte Paastand er materielt uberettiget, men ikke at nogen af de nødvendige Forudsætninger for overhovedet at tage Sagen under Paakendelse kommer til at mangle. For saa vidt er hele Spørgsmaalet egentlig Procesretten uvedkommende, og der er kun den Grund til dog her at gøre nogle Bemærkninger om det, at man i ældre Tid har været tilbøjelig til at betragte Kom-

---

Dommen fastslaaede Resultat »angrebet« af Hustruen. At Hustruen ifølge § 13, 1. Stk., har paadraget Manden en Forpligtelse, medfører ikke nogen Beføjelse for hende til ogsaa at optræde paa hans Vegne under Processen, cfr. dog tildels en Dom i U. f. R. 1903 A S. 674. Selv i det Tilfælde, at Hustruen ved sit retsstridige Forhold har paadraget Fællesboet Forpligtelser, kan det næppe være nødvendigt at medindstævne hende, for saa vidt den skadelidte blot vil holde sig til Fællesboet. Men en anden Sag er, at Manden er nødsaget til at give Hustruen Meddelelse om Processen (foretage »litis denuntiatio« for hende), for at Dommen skal være bindende for hende i Tilfælde af senere Regres fra hans Side. Jfr. herved Zahlmann i U. f. R. 1899 S. 767—68, Bentzon: Familieret. 2. Udg. S. 102.

[1]) Deuntzer: Civilproces S. 68—69, Nellemann: Alm. D. S. 362—95, særlig S. 390 ff., Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 273—79.

petencespørgsmaalet som et processuelt Formalitetsspørgsmaal[2]). Retten i sig selv kunde nemlig — mente man — godt eksistere, selv om den ikke netop kunde gøres gældende af eller imod de Personer, der optraadte som Parter under denne Proces. Parternes Inkompetence var altsaa i Virkeligheden kun en Mangel ved den Maade, hvorpaa Sagen var anlagt, og den maatte da som andre processuelle Fejl medføre Sagens Afvisning, efter enkeltes Mening endogsaa ex officio.

Til Grund for denne Betragtningsmaade laa den gammeldags, abstrakte Opfattelse af Begrebet Ret, som der tillagdes Eksistens ganske uafhængig af de Subjekter, hvem Retten skulde tilkomme eller haandhæves imod. Men det var dog tillige praktiske Hensyn, der førte til denne Konstruktion, idet man ønskede at undergive Kompetencespørgsmaalet en anden Behandling end den sædvanlige Realitet. Navnlig vilde man derigennem aabne Adgang til at faa en særskilt Paakendelse af Kompetencen, idet dette skulde bidrage til at simplificere Processen; men det formentes at være udelukket, naar man opfattede Kompetencespørgsmaalet som et Realitetspunkt, paa Grund af det almindelige Forbud, der efter den tidligere Procesordning antoges at bestaa mod en Udstykning af Realiteten.

I Nutiden er man imidlertid klar over den afgørende Indflydelse, som et Retsforholds Subjekter udøver paa hele dettes Karakter. Ved obligatoriske Forhold vilde man saaledes sikkert ikke tænke paa at operere med Forholdet in abstracto uden Hensyn til de Subjekter, mellem hvilke det eksisterer[3]). Hvad tinglige Rettigheder angaar, er der ganske vist det særlige ved dem, at de er Genstand for en mere almindelig Beskyttelse, der ikke paa Forhaand har Hensyn til bestemte Personer. Men saa snart det kommer til Proces, maa denne dog nødvendig rette sig mod bestemte Parter, der betegnes ved Stævningen, og Proceskravet faar saaledes altid gennem Subjekterne sin individuelle Karakter.

Hvilke praktiske Virkninger det medfører, at man henfører Behandlingen af Kompetencespørgsmaalet til Realite-

---

[2]) Jfr. saaledes tildels I. A. Hansen: Bidrag til den danske Civilproces 1. Del S. 274 ff.

[3]) jfr. herved Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del 3. Udg. S. 538—9.

ten[4]), beror væsentlig paa de Regler, der i det hele opstilles for Realitetsproceduren, hvorom nærmere nedenfor. Her skal kun bemærkes, at Spørgsmaalets Betydning vil være langt mindre efter Rpl. end efter den tidligere Procesordning paa Grund af den almindelige Frihed, der ved § 295 er tillagt Retten til at foretage en stykkevis Paakendelse ogsaa af Realiteten, men at forøvrigt Proceduren ingenlunde altid vil blive simplere og lettere ved en afsondret Behandling af Kompetencen. Det kan være Tilfældet, f. Eks. naar Spørgsmaalet om en Persons Egenskab af Arving kan afgøres, uden at man behøver at indlade sig paa hele det materielle Mellemværende, hvori den afdøde maatte have staaet[5]). Men ofte vil en saadan særskilt Behandling være udeudelukket, f. Eks. vil Proceduren til Afgørelse af, om et Krav oprindelig er stiftet overfor en bestemt Person, sjældent kunne undgaa at komme ind paa Spørgsmaalet om Kravets Eksistens og Indhold i det hele.

Der er endelig ikke her mere end paa saa mange andre Punkter Grund til, at Retten ex officio skulde paase sin Afgørelses Rigtighed, naar det nemlig erindres, at Afgørelsen som Regel kun har Virkning som res judicata for Parterne selv, og at der tilmed er aabnet interesserede Trediemænd en vis Adgang til at intervenere i Sagen.

II. Er den Ret, hvorom der procederes, af et saadant Indhold, at den kun kan udøves af eller mod flere i Forening, følger det ligeledes af de civilretlige Regler, at de flere maa optræde sammen som Sagsøgere eller Sagsøgte[6]). Man taler i saadanne Tilfælde om »nødvendigt Procesfællesskab« eller »litis consortium«[7]). Som Eksempel paa

---

[4]) Et andet Forhold foreligger, hvor nogen under Sagen paastaar en Ret tilkendt ikke sig selv, men en anden, hvis Fuldmægtig han angiver sig at være, og Bemyndigelsen da ikke findes at være i Orden. I dette Tilfælde maa Afvisning indtræde, jfr. f. Eks. U. f. R. 1906 S. 321 og et noget særligt Tilfælde i U. f. R. 1921 S. 435.

[5]) Jfr. ogsaa Schl. HRD. III. S. 392.

[6]) Jfr. herved J. U. 1848 S. 265, HRT. 1862 S. 600.

[7]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 69—72, Nellemann: Alm. D. S. 395—406, Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 279—290, Hellwig: Lehrbuch III. S. 97—130, System I. S. 331 ff. Jfr. ogsaa Fr.

saadanne Forhold plejer man at nævne reelle Servitutter med Hensyn til Ejendomme, der er i Sameje mellem flere, fleres obligatoriske Krav og omvendt Krav paa flere paa udelelige[8]) Ydelser, for saa vidt der da ikke er begrundet solidarisk Ret eller Pligt. Det maa imidlertid, som det udtales i Rpl. § 255, 2. Stk., »afgøres efter Lovgivningens almindelige Regler, om det ifølge Retsforholdets Beskaffenhed er nødvendigt, at flere Personer optræder som Procesfæller for at udgøre ret Sagsøger eller Sagvolder«, og den nærmere Udvikling herom maa da henvises til Civilretten.

Her skal kun fremhæves nogle Momenter af særlig processuel Interesse. For det første maa det erindres, at der, naar der tales om nødvendigt Procesfællesskab, ikke er Spørgsmaal om en formelt processuel, men kun om en materiel Nødvendighed[9]). Optræder der under Processen kun en eller nogle enkelte af den Kreds Personer, som maa være med, for at Retten kan gøres gældende, indtræder der ikke Afvisning, men Frifindelse, idet Forholdet ganske simpelt er det, at de optrædende Sagsøgere mangler den fornødne Kompetence til at gøre Retten gældende, eller at den paastaaede Pligt ikke paahviler den eller de enkelte, der er indstævnede som Sagsøgte[10]).

Fremdeles foreligger nødvendigt Procesfællesskab kun, hvor selve det Proceskrav, der gøres gældende, efter sit Indhold er betinget af fleres forenede Optræden, og dette er ingenlunde altid Tilfældet, fordi det materielle Forhold, der ligger til Grund for Processen, begrunder et vist Retsfællesskab. Saaledes maa vel, naar der paastaas en almindelig Anerkendelse af Servitutten til Fordel for alle nuværende og tilkommende Ejere af den herskende Ejendom, alle dennes Samejere optræde i Forening. Og omvendt

---

Wachenfeld: Die notwendige Streitgenossenschaft des § 59 C. P. O. (1894), J. Weismann: Hauptintervention und Streitgenossenschaft (1884).

[8]) Derimod ikke, naar Ydelserne er delelige, jfr. Schl. HRD. I. S. 76, U. f. R. 1897 S. 574 (578).

[9]) Jfr. særlig klart Getz: Udredninger S. 127—28.

[10]) En Dom i U. f. R. 1918 S. 119 har dog statueret Afvisning.

maa en Dom, der skal være umiddelbart forbindende for alle Ejere af den tjenende Ejendom, erhverves over dennes Samejere i Forening. Derimod er der intet til Hinder for, at en enkelt Samejer kan anlægge Sag til Anerkendelse af Servitutten for sit Vedkommende, naar han har retlig Interesse deri[11]). Ligeledes vil der kunne anlægges Sag mod en enkelt af den tjenende Ejendoms Ejere, naar maaske kun denne bestrider Servitutten eller endogsaa lægger Hindringer i Vejen for dens Udøvelse. Naar der saaledes successivt erhverves Dom af alle eller mod alle Samejere, vil et lignende Resultat kunne opnaas, som om Dommen var faldet under samme Sag.

Er der Tale om et obligatorisk Krav paa en udelelig Ydelse, maa ligeledes en enkelt af de formentlig berettigede kunne anlægge Sag for at faa anerkendt sin Ret til (i Forbindelse med de andre) at erholde den omspurgte Ydelse. Dette vil han kunne have retlig Interesse i at gøre, naar f. Eks. Skyldneren alene bestrider hans Ret, og maaske hans medberettigede er uvillige til at gøre fælles Sag med ham. Men denne Dom har da kun forbindende Virkning til Fordel eller Skade for den paagældende Kreditor selv. Kræver Ydelsen efter sin Natur en Modtagelse fra Fordringshaverens Side, f. Eks. naar en Ting skal overdrages, bliver den enkelte Kreditor ikke ved Dommen legitimeret til at modtage Ydelsen paa samtliges Vegne, men maa for at iværksætte en gyldig Modtagelsesakt have de andre med. Kan Præstationen finde Sted uden nogen saadan Akt, f. Eks. naar et Hegn skal sættes eller en Grøft graves, vil Dommens Efterkommelse maaske faktisk være en Opfyldelse af Forpligtelsen ogsaa overfor de andre, men en formelig Anerkendelse deraf kan Skyldneren kun opnaa under en Proces, hvorunder de er optraadt som Parter.

Er omvendt flere i Forening forpligtede til at erlægge en udelelig Ydelse, vil ligeledes Kreditor ved Søgsmaal mod en enkelt kunne faa dennes Pligt fastslaaet, hvad han f. Eks. kan være interesseret i, naar kun denne viser sig uvillig; derimod er de Værnetingsvanskeligheder,

---

[11]) Jfr. herved Domme i U. f. R. 1898 S. 488, 1909 S. 954.

som efter den tidligere Procesordning kunde træde i Vejen for at inddrage de andre Skyldnere under Sagen, fjernede ved Bestemmelsen i Rpl. § 245. Da imidlertid Dommen kun kender den enkelte Skyldner forpligtet til at erlægge sammen med de andre, kan den sikkert ikke gøres eksigibel med Hensyn til sit umiddelbare Indhold. For saa vidt man imidlertid antager, at der i saadanne Tilfælde begrundes solidarisk Pligt med Hensyn til den subsidiære Erstatningsydelse[12]), maa Kreditor under Sagen kunne opnaa eksigibel Dom for denne; dog vil Dommens Eksekutionskraft være betinget af, at den principale Ydelse ikke (af den domfældte i Forbindelse med de andre Skyldnere) erlægges inden Eksekutionsfristens Udløb.

Om den nærmere Ordning af Forholdet mellem de flere Procesfæller maa henvises til nedenfor under Læren om subjektiv Kumulation.

§ 5.

Succession og anden Indtræden i Partsstillingen[1]).

Fra et processuelt Ordensstandpunkt kunde maaske noget tale for at udelukke enhver Mulighed for at foretage nogen Forandring ved det Retsforhold, hvorom der procederes, saaledes at alene Forholdet i den Skikkelse, hvori det forelaa ved Sagens Anlæg, skulde danne Paadømmelsens Genstand. Og særlig synes helt nye Subjekters Indtræden i det processuelle Forhold at aabne en saadan Mulighed for Forstyrrelse i Processens Gang, at der kunde være al Anledning til at afværge den.

Saa vidt er imidlertid ingen Procesordning gaaet. At der under Processen i vidt Omfang kan foregaa objektive Forandringer med Søgsmaalsgenstanden, vil paa et senere Sted[2])

---

[12]) Saaledes Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Alm. Del. 3. Udg. S. 533.

[1]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 72— 76, Nellemann: Procesmaade S. 288—300, Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 313—320.

[2]) Under Læren om objektiv Kumulation.

blive vist. Men heller ikke Forandringer med Hensyn til det procederede Retsforholds Subjekter kan anses for helt udelukkede. At trykke et saadant Uforanderlighedens Stempel paa Processen vilde nemlig ofte kunne føre til store Urimeligheder og Uretfærdigheder. Og under Nutidens Procesformer vil der fra et almindeligt processuelt Standpunkt sjældent gøre sig nogen Betænkelighed gældende ved at tilstede visse subjektive Forandringer ved Procesforholdet. Derimod kan der blive Spørgsmaal, dels om ikke Modparten kan modsætte sig en saadan Forandring, dels om der ikke bør træffes særlige Foranstaltninger for at beskytte den, der maaske uden sit Vidende er blevet Part i en Proces, mod at lide Retstab under Sagens Fortsættelse.

Rpl. indeholder ingen Bestemmelse om Spørgsmaalet, og den maa da antages at have henholdt sig til den tidligere Ordning, som den havde udviklet sig i Henhold til almindelige Procesgrundsætninger og med Støtte i enkelte spredte Lovbud.

Forholdet stiller sig nu i saa Henseende noget afvigende i de forskellige Tilfælde.

I. A. I Tilfælde af Universalsuccession, saaledes som det særlig finder Sted ved Arvefald, anerkender alle Procesordninger Muligheden for en Indtrædelse af nye Parter baade i Sagsøgerens og Sagsøgtes Sted. Her er det jo sædvanlig umuligt for den tidligere Part at fortsætte, og hvis man da ikke gav Universalsuccessorerne Adgang til at indtræde, vilde denne Proces være spildt, og Sagen maatte begynde helt om igen. Selvfølgelig kan de kun indtræde i Processen i den Skikkelse, hvori den forelaa for den oprindelige Part, jfr. D. L. 1—24—37: »som den Afgangne slap«. Er han optraadt ved Repræsentant, vil denne kunne fortsætte Processen paa Successorernes Vegne. Ellers lader i Tilfælde af en Parts Død de fremmede Procesordninger[3]) ofte en Afbrydelse af Processen indtræde, for at Arvingerne kan faa Lejlighed til at overtage Sagen; hvis de forhaler Sagens

[3]) Saaledes den norske Civilproceslov § 101, den tyske C. P. O. § 239, den østrigske § 155.

Fortsættelse, kan de da stævnes dertil af Modparten. Vor Lovgivning indeholder imidlertid ingen Regler herom, men selvfølgelig maa der gives de indtrædende Arvinger en passende Anstand til at sætte sig ind i Sagen og i det hele varetage deres Tarv[4]).

a. Naar Sagsøgeren dør, indtræder altsaa Arvingerne, eventuelt repræsenterede af Skifteretten, i hans Sted, saaledes som det findes udtrykkelig udtalt i D. L. 1—24—37. Det maa dog herved forudsættes, at den Ret, hvorom der procederes, er af en saadan Natur, at Arvingerne kan succedere i den. Drejer Processen sig om en rent personlig Ret, f. Eks. en privat Voldssag, er en Fortsættelse ved Arvingerne udelukket; med Hensyn til Ægteskabssager er det i Rpl. § 455 b., jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38, udtrykkelig udtalt at naar en af Parterne i en saadan Sag dør forinden Domsafsigelsen, skal Sagen (ex officio) hæves. Den romerretlige Regel om, at ogsaa rent personlige Aktioner gik over til Arvingerne, naar Dødsfaldet først havde fundet Sted efter »Litiskontestationen«[5]), har ingen Tilknytning i vor Ret. Dog har man[6]) af praktiske Hensigtsmæssighedshensyn tilladt Arvingerne at fortsætte en af deres Arvelader anlagt Injuriesag til Udøvelse af den Paataleret, der nu tilkommer den afdødes nærmeste Paarørende efter Strfl.s § 223, idet man ellers kun vilde tvinge dem til at spilde Tid og Omkostninger med at anlægge ny Sag[7]).

En vis Universalsuccession i Skyldnerens formueretlige Stilling finder ligeledes Sted i Tilfælde af Konkurs, og her hjemler ogsaa K. L. § 11 udtrykkelig Boet Ret til i de Retssager, som maatte være anlagt af Skyldneren førend Konkursen, at indtræde i Skyldnerens Sted, for saa vidt Sagens Genstand efter sin Beskaffenhed henhører til Konkursmassen.

Endelig maa ogsaa en Ægtemand, naar sædvanligt For-

---

[4]) Jfr. U. f. R. 1886 S. 357.

[5]) Jfr. Jul. Lassen: Lærebog i romersk Privatret S. 100—1.

[6]) Jfr. Dom i Jur. Tidsskr. 28. Bd. S. 147.

[7]) Jfr. derimod med Hensyn til en privat Voldssag U. f. R. 1902 S. 944.

muefællesskab finder Sted, have Ret til paa Fællesboets Vegne at indtræde i de af Hustruen før Ægteskabet anlagte Retssager.

b. Paa tilsvarende Maade gaar det, naar en Universalsuccession finder Sted paa den sagsøgtes Side. Ogsaa her vil Processer, der drejer sig om økonomiske Forhold, uden videre kunne fortsættes mod Arvingerne, jfr. Skiftelovens § 34. For ikke at præjudicere Stillingen i et eventuelt Gældsfragaaelsesbo, vil der dog, saa længe det ikke er oplyst, at Arv og Gæld er vedgaaet, ikke afsiges nogen eksigibel Dom over Boet, men Dommen plejer alene at lyde f. Eks. paa, at der tilkendes Sagsøgeren Ret til at erholde Udlæg i Boet »efter dettes Beskaffenhed og Fordringens Natur«[8]). Selv om der paa Grund af Ukendskab til Dødsfaldet maatte være afsagt eksigibel Dom, vilde dette forøvrigt ikke bevirke nogen Forskel, idet Eksekution i Boet dog vil være udelukket i Medfør af Skiftel. § 35.

En lignende Ordning indtræder, naar en Retssag, som før Konkursen er anlagt mod Skyldneren, i Medfør af Konkurslovens § 8 »fra Konkursens Begyndelse gaar over paa Boet i den Stand, hvori den befinder sig«[9]).

Naar en sagsøgt Kvinde gifter sig og kommer i Formuefællesskab med sin Mand, vil det være nødvendigt at inddrage ham under Sagen, for at Dommen skal faa nogen Virkning for Fællesboet. Da Sagsøgeren hyppig tillige vil ønske Dom over Hustruen personlig, bliver der dog i saadanne Tilfælde ikke Spørgsmaal om en Indtræden af Manden i Stedet for, men sammen med den oprindelig sagsøgte Hustru.

B. Naar kun Singulærsuccession har fundet Sted, er det jo altid muligt til Trods for den materielle Succession i Retsforholdet dog at lade den tidligere berettigede bevare sin processuelle Stilling som Part, og Spørgsmaalet bliver da, i hvilket Omfang der skal hjemles Ret eller Pligt for Parten i saa Hensenede. Romerretten afskar alle den Slags Vanskeligheder ved at opstille et absolut

---

[8]) Jfr. f. Eks. U. f. R. 1898 S. 752, 1899 S. 655.

[9]) Jfr. f. Eks. U. f. R. 1902 A S. 829.

Forbud mod Afhændelse af »res litigiosa«[10]). Men man er i Nutiden klar over, at et saadant Forbud utaalelig besværer Omsætningslivet, og at det heller ikke nødvendiggøres ved de formentlige processuelle Hensyn, der har fremkaldt det. Naar imidlertid saaledes Muligheden for en subjektiv Forandring i det materielle Retsforhold under Processen ikke kan udelukkes, paatvinger det Spørgsmaal sig, hvilken Indflydelse en saadan Forandring udøver paa de paagældende Subjekters processuelle Stilling.

En tænkelig Ordning er da den, som f. Eks. hjemles ved den tyske Civilprocesordning[11]), hvorefter som Regel Afhændelsen af den omprocederede Ret ingen Indflydelse har paa Processen, saaledes at navnlig Successor ikke uden Modpartens Tilladelse er berettiget til at indtræde i Processen i Stedet for den tidligere Part eller til i det hele at udøve selvstændige Partsrettigheder. Hvis man imidlertid forstaar denne Bestemmelse saaledes, at Dommeren ved sin Afgørelse helt skal se bort fra den materielle Retsforandring, der er sket, kommer der en betænkelig Strid mellem det processuelle og det materielt rigtige Resultat. Og fortolker man omvendt Bestemmelsen saaledes, at Afgørelsen vel materielt skal bygges paa det ved Successionen fremkaldte nye Grundlag, men kun processuelt skal ske i den tidligere Parts Navn (altsaa som en Slags »Mandatar« for den virkelig berettigede eller forpligtede), vil denne Ordning fremkalde forskellige Vanskeligheder særlig ved den nærmere Bestemmelse af den sagsøgtes Stilling, og den er i hvert Fald for kunstig til i en Retsforfatning at kunne antages uden positiv Hjemmel. Det Hensyn til ikke at lade Successionen virke præjudicerende paa Modpartens Stilling, som ligger bag ved den tyske Ordning, vil kunne ske Fyldest ved mindre absolutte og kunstige Regler.

---

[10]) Jfr. Jul. Lassen: Lærebog S. 110.

[11]) § 265. Jfr. om denne bl. a. Stein: Kommentar, Schmidt: Lehrbuch S. 868—873, Hellwig: Wesen und subjective Begrenzung der Rechtskraft S. 149—179. Et lignende Standpunkt indtog ogsaa for den tidligere norske Rets Vedkommende Hagerup: Civilproces 2. Udg. I. S. 262 ff., cfr. derimod tildels Civilproceslovens § 65 og Hagerups anf. Værk 3. Udg. S. 318—19, hvorefter Erhververen altid har Ret (men ikke Pligt) til at overtage Sagen i Overdragerens Sted.

a. Er det Sagsøgeren, der har afhændet den Ting eller Ret, som danner Processens Genstand, er det sikkert det naturlige at tillægge denne Succession umiddelbar processuel Betydning. Det er vel ikke rigtigt, naar den ældre Teori[12]) betragtede den processuelle Succession som en ganske nødvendig eller selvfølgelig Konsekvens af den materielle[13]). Men det maa erkendes, at praktiske Hensyn i høj Grad taler derfor, og i vor Praksis er der heller ingen Tvivl om Tilladeligheden af en saadan Succession, ja endogsaa om dens Nødvendighed, for saa vidt som nemlig en Fortsættelse af Søgsmaalet fra Sagsøgerens Side, efter at han havde afhændet Retten, maatte føre til Indstævntes Frifindelse[14]). Hensynet til Modparten kræver kun, at den processuelle Situation ikke ved Successors Indtræden forandres til hans Skade, men at den nye Part maa fortsætte Processen paa det allerede tilvejebragte Grundlag. Selv om der f. Eks. procederes om et Gældsbrev, med Hensyn til hvilket Cessionaren maaske ellers kunde hævde Ekstinktion af visse Indsigelser, maa han, naar han overtager Cedentens Proces, tage den i sin Helhed, og han vil altsaa ikke kunne slippe fri for Indrømmelser, som Cedenten maatte have gjort[15]); det vilde jo ogsaa være Skyldneren saa godt som umuligt at faa saadanne Indrømmelser paategnede Gældsbrevet. Ligeledes maa det vistnok antages, at den oprindelige Sagsøger ikke paa Grund af Successionen kan blive fri for den Pligt at tilsvare sin Modpart Processens Omkostninger, som han ved sit Sagsanlæg maatte have paadraget sig; Sagsomkostningerne vil altsaa kunne paalægges den tidligere Sagsøger kumulativt (da nogen Fordelingsnorm sjældent vil kunne findes, sædvanlig solidarisk) med hans Successor.

---

[12]) Saaledes Nellemann S. 290.

[13]) Jfr. Deuntzer S. 74.

[14]) Jfr. Dom i H. R. T. 1862 S. 601.

[15]) Jfr. J. U. 1848 S. 853 (Cessionaren kan »ikke forrykke det Standpunkt, hvorpaa Sagen har været undergivet Forligsmægling«). Jfr. saaledes ogsaa Jul. Lassen: Haandbog. Alm. Del. 3. Udg. S. 516, men af modsat Opfattelse f. Eks. Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt. III. S. 602—3; et modsat Standpunkt indtages ogsaa af den norske Civilproceslov § 65, 3. Stk.

b. For Sagsøgtes Vedkommende gælder det omvendt, at en Succession i hans Partsstilling ikke kan finde Sted mod Sagsøgerens Ønske[16]). Den materielretlige Forudsætning herfor, nemlig en Delegation af Forpligtelser, er jo som Regel ogsaa udelukket[17]). Hvor en saadan under Processen undtagelsesvis finder Sted med Sagsøgerens Samtykke, vil det dog sædvanlig være en naturlig Forudsætning, at den, der materielt overtager Sagsøgtes Forpligtelse, ogsaa processuelt skal behandles som dennes Successor, og den tidligere Skyldner dermed være fri. I de faa Tilfælde, hvor der uden Kreditors Samtykke kan ske Overgang af Forpligtelser, f. Eks. med Hensyn til visse Pligter i Lejeforhold eller ved Overdragelse af faste Ejendomme den fremtidige Pligt til at tilsvare derpaa hvilende Realbyrder eller Pantegæld, der skal henstaa uopsigelig fra Ejer til Ejer, vil det, naar en saadan Overgang finder Sted, mens der føres Proces om Forpligtelsen, være naturligt at tillægge den en vis processuel Virkning. Der vil dog ikke let blive Tale om en egentlig Succession, idet nemlig Pligten indtil det Øjeblik, da Overførelsen fandt Sted, vedblivende vil paahvile den oprindelige sagsøgte, og den nye Skyldner kun for Fremtiden vil komme til at hæfte. Han maa altsaa søges kumulativt med den tidligere Skyldner, men en saadan efterfølgende subjektiv Kumulation maa vistnok i Almindelighed, selv mod den oprindelige sagsøgtes Protest, staa Sagsøgeren aaben, idet Successionsforholdet skaber den fornødne Konneksitet, og lignende Grunde, som ellers berettiger til at inddrage først senere forfaldende Ydelser under Sagen, her gør det rimeligt at tilstede et saadant Søgsmaal mod den nye Skyldner.

Naar under en Sag til Vindikation eller til Anerkendelse af Ejendomsret over en Ting denne skifter Besidder, eller Sagsøgte overdrager Ejendomsretten over den til en anden, vil dette kunne give Anledning til nogle særlige Spørgsmaal.

---

[16]) Reglerne i D. L. 1—11 om »Hjemmel« maa anses for forældede.

[17]) Efter den norske Civilproceslov § 65 giver heller ikke Overdragelse fra Sagsøgtes Side Erhververen Ret til at overtage Sagen uden Sagsøgerens Samtykke.

En Ejer har jo Ret til at træde op mod enhver, der ulovlig besidder hans Ting. Hvis altsaa Besiddelsen gaar over til en anden, er det ikke ifølge en Succession (en saadan behøver slet ikke at have fundet Sted, men den nye Besiddelse er maaske stiftet mod eller uden den tidligere Besidders Vilje), men umiddelbart paa Grundlag af den ulovlige Tilstand, som hans Besiddelse nu konstituerer, at Ejeren faar et Krav mod ham. Hvilken nærmere Betydning en saadan Besiddelsesovergang, naar den finder Sted under Processen, faar for dennes Forløb, vil forøvrigt afhænge af det Krav, som Sagsøgeren har rejst.

For saa vidt han har paastaaet Dom til Anerkendelse af sin Ejendomsret, vil Processen sædvanlig kunne gaa frem, selv om Sagsøgte har overleveret Tingens Besiddelse til en anden, medmindre da Sagsøgeren derved maatte have tabt enhver retlig Interesse i at erholde Dom over ham. Om han ogsaa kan inddrage den nye Besidder under Sagen, er mere tvivlsomt, men maa vistnok antages, naar denne har faaet Tingen overleveret af den sagsøgte selv, saa at der altsaa foreligger en Succession i Besiddelsesforholdet, idet der derved er skabt en saadan Konneksitet mellem Kravene, at den oprindelige sagsøgte maa finde sig i Kumulationen.

Fremsætter Sagsøgeren derimod Krav paa Tingens Udlevering, maatte der positiv Hjemmel for at anerkende et saadant overfor en Person, om hvem det er givet, at han ikke mere er Besidder[18]). Vindikationskravet maa nemlig efter sit Indhold bortfalde, saa snart Tingens Besiddelse ophører. Men er Besiddelsesforholdet med den oprindelige sagsøgtes Vilje gaaet over til en ny Besidder, vil denne vistnok kunne inddrages under Sagen.

Om der kan paalægges den sagsøgte, der ved saaledes

---

[28]) En saadan Hjemmel havdes f. Eks. i Romerretten overfor den, som »dolo desiit possidere«, jfr. Jul. Lassen: Lærebog S. 211. Denne Ordning stod sikkert i Forbindelse med Sætningen »condemnatio semper pecuniaria«. Et vist Sidestykke hertil findes ganske vist i det Godtgørelseskrav, som Rpl. § 495 hjemler, men dette forudsætter dog sikkert, at selve Udleveringskravet bestod endnu i Dommens Øjeblik.

at give Tingen fra sig til en anden har gjort Vindikationssøgsmaalet uigennemførligt, Erstatningsansvar, beror ganske paa civilretlige Regler. Selve Sagsanlæget kan ikke begrunde nogen selvstændig Pligt for den indstævnte til at beholde Tingen, og den Sondring, man[19]) — med formentlig, men næppe tilstrækkelig begrundet Støtte i D. L. 5—8—12, 5—6—9 og 5—7—4 — har villet gøre imellem et »regelmæssigt« Ophør af Besiddelsen, f. Eks. Tilbagelevering af en laant Ting, som skulde være den sagsøgte tilladt, og et »uregelmæssigt« eller »vilkaarligt« Ophør, hvorved han ikke skulde have Lov til at gøre Sagsøgerens Retsforfølgning umulig, lader sig ikke praktisk genemføre. Om Sagsøgte ifalder Erstatningsansvar for saaledes at gøre sig ude af Stand til at udlevere Tingen, vil altsaa væsentlig afhænge af det til Grund for hans Besiddelse liggende Retsforhold, om der nemlig derefter kan siges at paahvile ham en ligefrem Pligt til at skaffe Ejeren hans Ting tilbage. Sagsanlæget vil dog maaske kunne have den Betydning at ophæve eller formindske hans gode Tro, saaledes at han f. Eks. derefter, selv om han maatte have besiddet ifølge Overdragelsesretshandel inter vivos[20]), sjældent vil kunne undgaa Ansvar, naar han uden videre afhænder Tingen til andre.

Hvis endelig den sagsøgte blot overdrager Ejendomsretten over Tingen til en Tredjemand, men uden at overlevere Tingen til denne, vil dette slet ikke berøre Søgsmaalet, for saa vidt det alene gik ud paa at faa Tingen overleveret. Gik det ud paa at faa Sagsøgerens Ejendomsret anerkendt, vil Sagsøgeren ikke ved denne Overdragelse kunne tvinges til at opgive sit Søgsmaal mod den oprindelige Sagsøgte, men han maa, om han maatte foretrække det, kunne frafalde sin Paastand mod denne og i Stedet for rette den mod den nye Erhverver.

II. En ren Ombytning af en Part med en anden, uden at der til Grund derfor ligger nogensomhelst Succession, vil kun sjældent finde Sted, men den kan dog ikke anses for helt udelukket.

---

[19]) Nellemann: Alm. Del. S. 369—370.

[20]) Jfr. Jul. Lassen Obligationsret. Speciel Del. Haandbog S. 833 ff., Lærebog, 2. Udg. ved Henry Ussing S. 474—5.

Saaledes maa vistnok en Tredjemand under lignende Omstændigheder, som berettiger ham til at optræde som Intervenient ved Siden af den oprindelige Sagsøger, ogsaa have Adgang til at gennemføre Processen alene, naar Sagsøgeren ønsker helt at udtræde af Sagen. Hvor omvendt en Trediemand med Rette er adciteret som Sagsøgt, vil Sagsøgeren næppe være udelukket fra at hæve Sagen for den oprindelig indstævntes Vedkommende og fortsætte den alene mod den adciterede. Men udenfor saadanne Tilfælde vil en Ombytning af Parterne vistnok alene kunne finde Sted med alle Vedkommendes Samtykke. Fra det offentliges Standpunkt er der kun Anledning til at gøre den Begrænsning, at Sagsgenstanden maa vedblive at være væsentlig den samme. Ellers vilde der være en Mulighed for, at man ved f. Eks. at benytte en Proces, som det paatænktes at hæve, til Afgørelsen af et helt andetMellemværende mellem ganske andre Parter, berøvede Staten den Retsafgift, som tilkommer den for hver enkelt Sag.

§ 6.

Rettergangsfuldmagt[1]).

I. A. I borgerlige Sager har i Almindelighed baade Sagsøgeren og Sagsøgte Adgang til at lade møde for sig ved en Rettergangsfuldmægtig, jfr. § 260, 1. Stk. Undtagelse gøres dog for det første ved Forligsmægling udenfor København og Frederiksberg, jfr. § 270, 2. Stk., og dernæst under Retsforhandling, naar Parterne indkaldes til personlig Afhøring, hvad der i Ægteskabssager og Sager mod borteblevne Personer kan ske af Retten af egen Drift, jfr. §§ 450, 451 og 456, men ellers kun efter Modpartens Paastand, jfr. § 302, 1. Stk. Omvendt er Parterne ikke forpligtede til at bruge Fuldmægtig, men det staar dem frit for at møde

---

[1]) I tysk Literatur findes der herom et stort Specialværk af Leo Rosenberg: Stellvertretung im Prozess. 1908; jfr. for svensk Ret, hvor Forholdet plejer at gøres til Genstand for indgaaende Behandling Åke Hassler: Om Ställföreträdeskap i Rättegång (1920) og E. Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt. III. S. 625—851.

personlig, idet der navnlig som Regel ikke bestaar nogen »Sagførertvang«, se § 259 og nærmere I. Del S. 121—2.

B. Der gælder en vis Indskrænkning med Hensyn til Valget af Rettergangsfuldmægtig; særlig er der hjemlet Sagførerne en vis Eneret, se § 131, jfr. §§ 260 og 261, og nærmere I. Del S. 122 ff.

II. Den Omstændighed, at Parten under Sagen lader sig repræsentere af en anden, berøver ham ikke Egenskaben af egentlig Procespart. Som saadan maa han nemlig stadig anses, naar han er den, af eller mod hvem Proceskravet gøres gældende, sædvanlig under Paaberaabelse af, at Kravet materielretlig tilkommer eller paahviler ham. Omvendt er den at anse for blot Repræsentant, der ikke for sig selv rejser noget processuelt Krav, og mod hvem heller ikke et saadant gøres gældende, men som alene optræder paa en andens Vegne.

A. I saa Hensende vil der nu ingen Tvivl være, hvor Repræsentanten har Karakteren af en egentlig Fuldmægtig, som handler paa Partens Vegne og i hans Navn. Han vil da, paa lignende Maade som en Fuldmægtig, der indgaar en Retshandel for en anden, selv staa udenfor Forholdet, idet de Proceshandlinger, han foretager, faar umiddelbar Virkning for Mandanten, og Dommen altid kommer til at lyde paa dennes Navn.

De faa Afvigelser fra det rene Repræsentationssynspunkt, som kendes, skyldes ganske særlige processuelle Hensyn. Disse gør sig saaledes gældende i visse Tilfælde af den saakaldte »nødvendige« Repræsentation, hvor Parterne selv er ude af Stand til at handle, f. Eks. naar Bestyrelsen optræder for en juridisk Person eller Værgen for den umyndige. Her vil nemlig Repræsentanten af praktiske Grunde med Hensyn til Møde under Forligsmæglingen eller for Retten efter § 260 i det væsentlige blive behandlet som Part, ligesom Reglerne om Stævningens Forkyndelse, Stævnevarslet og tildels ogsaa Værnetinget, cfr. for juridiske Personers Vedkommende § 238, maa bestemmes efter hans Forhold[2]). Ligeledes er der ifølge § 321 en Mulighed for, at

[2]) Jfr. ovenfor S. 21 ff.

der kan blive idømt Rettergangsfuldmægtige Omkostninger til Modparten paa Grund af deres pligtstridige Opførsel, og der kan efter § 327 paalægges dem Rettergangsbøder alene eller sammen med Parten. Men dette skyldes, at de for saa vidt ikke blot har handlet som Fuldmægtige for deres Mandanter, men har gjort sig skyldige i et selvstændigt retsstridigt Forhold overfor Modparten eller det offentlige, som maa paadrage dem Ansvar.

B. Et Spørgsmaal er det imidlertid, om der ikke ogsaa i Processen kan etableres et Forhold svarende til det civilretlige Kommissionsforhold, saaledes nemlig at Repræsentanten vel optræder for en andens Regning, men dog i eget Navn. Ligesom han ved de Retshandler, der indgaas, anses for den egentlige Part, skulde han da ogsaa her behandles som selve Procesparten.

Efter den tidligere Procesordning har man kendt et saadant Forhold, det saakaldte »Mandatar«-Forhold. Det ejendommelige ved dette antoges nemlig netop at bestaa i, at en saadan »Mandatarius« i egentlig Forstand vel handlede paa Partens Vegne (for hans Regning), men dog i sit eget Navn, saa at han umiddelbart fremtraadte som Procesparten (som »dominus litis«). Og man drog i vidt Omfang Konsekvenserne af dette formelle Partssynspunkt.

Det antoges saaledes, at Mandatarens Møde kunde anses som personligt Møde under Forligsmæglingen og berettige til at fravige den tidligere Regel i D. L. 1—9—14 om Sagføreres Eneret — et Hovedformaal med Mandatarforholdet var netop at slippe uden om disse Regler —, og ligeledes maatte det i Forholdet til Modparten bl. a. medføre den Virkning, at denne blev begrænset i sin Adgang til at fremsætte Modfordringer, som han havde paa Mandanten, idet saadanne overfor Mandataren højst kunde gøres gældende til Likvidation, men der ingen Mulighed var for at opnaa selvstændig Dom for det overskydende Beløb. I flere Retninger var forøvrigt Forholdet uklart[3]).

Berettigelsen af denne Overførelse af rent civilretlige Synspunkter paa Processen er imidlertid yderst tvivlsom.

---

[3]) Jfr. nærmere Civilproces I. S. 101—7.

Det er forskellige Omsætningshensyn, som væsentlig har fremkaldt Kommissionsinstituttet indenfor Formueretten, men saadanne kommer ikke frem indenfor Processen. Overhovedet vil der her vanskelig kunne paavises berettigede praktiske Hensyn, der skulde gøre et tilsvarende Forhold naturligt. De Erfaringer, man efter vor hidtilværende Procesordning har gjort om Mandatarforholdet, synes tværtimod at vise, hvor let det kan misbruges til at omgaa bindende Retsplejeregler eller til at gøre Modpartens Stilling vanskeligere, ligesom den Tvivl og Usikkerhed, som Forholdet i flere Retninger fremkalder, forøger Betænkelighederne ved det. I de to Hovedretninger, hvor man hidtil har benyttet Mandatarforholdet til at omgaa Procesregler, er der forøvrigt ved Rpl. udtrykkelig sat Bom herfor, idet det i § 131, 1. Stk., i Forbindelse med Sagførernes Eneret bestemmes, at en Bemyndigelse til i eget Navn at indtale en Fordring eller Rettighed (»Mandatarfuldmagt«) ikke kan give den, hvem Bemyndigelsen er givet, Ret til selv at møde i Sagen, naar han ikke ellers vilde være berettiget til at give Møde, og i § 270, 2. Stk., udtales det, at Møde ifølge Mandatarfuldmagt ikke under Forligsmæglingen skal betragtes som personligt Møde af Parten. Herved har Instituttet tabt sin væsentlige praktiske Tilværelsesgrund, og det maa da i det hele fastholdes, at en Part, hvem Procespaastanden efter dens materielle Indhold angaar, ikke vilkaarlig kan sætte en anden i sit Sted, saaledes at derved en Fravigelse af den sædvanlige processuelle Ordning skulde finde Sted, f. Eks. den egentlige Part blive behandlet som Vidne i Stedet for Procespart[4]). Mandatarforholdet maa vistnok helt være udelukket, naar Modparten protesterer derimod, idet han f. Eks. vil kunne have Interesse i, at mulige Sagsomkostninger paalægges selve Parten og ikke den maaske insolvente Person,

---

[4]) Jfr. Hagerup: Civilproces 2. Udg. I. S. 277, Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt III. S. 629 og det dèr anførte Sted hos Kohler: Gesammelte Beiträge zum Civilprocess S. 298 ff. Man vilde dog efter vor Ret gaa for vidt ved altid at lade en Afvisning af Sagen ex officio indtræde, jfr. Domme i U. f. R. 1922 S. 450, S. 522.

der skydes frem som Mandatar. Et saadant Forhold kendes næppe heller i fremmede Procesordninger[5]).

III. A.[6]) Bemyndigelsen vil i Reglen hvile paa en Viljesbestemmelse af selve Parten, men den vil ogsaa kunne bero paa en offentlig Autorisation, f. Eks. som Værge eller Lavværge, og den vil endelig, som Tilfældet er i offentlige og beneficerede Sager, kunne skyldes en særlig Ordre fra Øvrigheden. I det hele og store vil Reglerne blive de samme uden Hensyn til Grundlaget for Bemyndigelsen, dog vil Spørgsmaalet om dennes nærmere Omfang særlig faa Betydning ved den viljesbestemte Fuldmagt.

At der foreligger en Overenskomst mellem to Personer om, at den ene skal være den andens Fuldmægtig under en Proces, giver ikke i sig selv Modparten Beføjelse til at behandle den paagældende som Procesfuldmægtig, f. Eks. til uden videre at indstævne ham paa Partens Vegne. Men en anden Sag er, at naar Fuldmægtigen i Henhold til en saadan Stævning giver Møde under Sagen, vil han ved sin Procedure kunne forbinde Parten.

B. Der kræves ikke nogen særlig Form for Rettergangsfuldmagten, som navnlig kan gives mundtlig saavel som skriftlig. Men Formen vil kunne faa Betydning til at tilvejebringe Beviset for Fuldmagtens Eksistens. Ifølge § 265 skal Retten nemlig paa Embeds Vegne paase, at den, der møder som Rettergangsfuldmægtig for en Part, virkelig er befuldmægtiget hertil, og dette er ogsaa naturligt, da Dommen jo kommer til at lyde paa den andens Navn. Paa Grund af Sagførernes halvt offentlige Stilling skal saadant Bevis dog ikke afkræves dem ex officio, men kun, naar deres Befuldmægtigelse benægtes af Modparten, og de kan da forlange Udsættelse for at tilvejebringe det fornødne Bevis. Derimod maa andre Rettergangsfuldmægtige være i Stand til straks for Retten og Modparten at føre Bevis for Befuld-

---

[5]) I fransk Procesret tillægges der netop den fra gammel Tid anerkendte Sætning: »Nul ne plaide par procureur« den Betydning, at en Procesfuldmægtig ikke maa handle i sit eget, men kun i sin Mandants Navn, jfr. nærmere Garsonnet: Traité de Procédure 2.ed. I. § 391 S. 505 ff.

[6]) Nelleman: Alm. Del S. 482—497.

mægtigelsen, da de ellers straks kan afvises — men det behøver altsaa dog ikke nødvendig at ske.

C. Endelig hjemler Rpl. en Adgang til »negotiorum gestio« for en Part, for hvem der ingen anden giver Møde, dog mod Partens efterfølgende Godkendelse, se nærmere § 266.

IV. A. Om Fuldmagtens Omfang findes der ingen Bestemmelser i Rpl., medens Kommissionsudkastet af 1877 (i §§ 62—64) indeholdt saadanne[7]). Man maa da naturligvis først og fremmest se paa Fuldmagtens eget Indhold. Den kan udtrykkelig være begrænset til enkelte Retshandlinger, f. Eks. til at give Møde en enkelt Dag i en Domssag eller til at møde under en Eksekutionsforretning. Lyder den blot paa, at en Fordring overgives til Inkassation, vil Fuldmægtigen i Almindelighed ikke paa Grundlag deraf været beføjet til at anlægge Retssag til Inddrivelse af eller til at gøre Eksekution eller Arrest for Beløbet[8]). En Bemyndigelse til Eksekution vil ikke eo ipso indeholde en Beføjelse til at foretage Arrest[9]). I en Fuldmagt til at føre en Sag ligger der som Regel ikke en Bemyndigelse til at modtage og kvittere for Domsbeløbet[10]).

Derimod maa en Fuldmagt til en Sags Førelse formodes at involvere alle de Processkridt, hvortil Sagen kan give Anledning[11]). En Grænse lader sig nemlig meget vanskelig drage og navnlig kan den ikke findes ved en Undersøgelse af, hvad der stemmer med Mandantens antagelige Vilje. Saaledes vil en Ophævelse af Sagen ofte kunne antages at stemme med den indstævntes Ønske, men han vil dog maaske foretrække en Realitetsafgørelse, hvorved han endelig frifindes. Omvendt vil Sagsøgeren sædvanlig være imod

---

[7]) Dette er f. Eks. ogsaa Tilfældet efter den norske Civilprocesl. § 47.

[8]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1916 S. 769, jfr. 1915 S. 839, 1904 A S. 582.

[9]) Jfr. U. f. R. 1904 A S. 422.

[10]) Jfr. Domme i U. f. R. 1916 S. 3, jfr. 1914 S. 952 og 1913 S. 271, 1896 S. 426.

[11]) Jfr. den nærmere Opregning i K. U. 1877 § 62.

Ophævelsen, men han vilde dog maaske beslutte sig dertil, naar han indsaa, at Processen var haabløs[12]). Ogsaa et Forlig om Sagens Genstand, selv om det er forbundet med en, hel eller delvis, Anerkendelse af eller omvendt Afkald paa det omprocederede Krav, vil efter Omstændighederne kunne være processuelt og materielt forsvarligt, og Muligheden for saadanne Dispositioner maa da vistnok være Procesfuldmægtigen forbeholdt[13]). Misbruger han sine Beføjelser, maa han vel efter Omstændighederne kunne ifalde Ansvar overfor sin Mandant, jfr. D. L. 1—9—13, men Gyldigheden af det foretagne overfor Modparten kan ikke afhænge af, at han har fældet et rigtigt Skøn om sin Mandants Interesser[14]), idet den Usikkerhed ved Forholdet, som derved vilde opstaa, meget betydelig vil hæmme Brugen af Rettergangsfuldmægtige og forstyrre hele Processens Gang[15]).

At en Procesfuldmægtig ikke paa én Gang maa repræsentere begge Parter eller være Fuldmægtig for en Part, medens han selv er den virkelige Modpart, tør siges at være ret selvfølgeligt[16]).

B. Hvis imidlertid Mandanten har gjort bestemte Indskrænkninger i Rettergangsfuldmagten, kan der for det første ingen Tvivl være om, at Fuldmægtigen selv maa respektere dem, og at han derfor, naar han handler i Strid dermed, maa »stande ham til Rette derfor«, jfr. D. L. 1—9—13. Dette Erstatningsansvar forudsætter, at Fuldmægtigens Handlinger i Strid med Ordren i nogle Tilfælde kan have Gyldighed overfor Modparten, og dette har ogsaa efter den tidligere Procesordning alle været enige om at aner-

---

[12]) Den nævnte Bestemmelse i K. U. 1877 tillagde ogsaa Fuldmægtigen Bemyndigelse til at hæve Sagen.

[13]) K. U. 1877 § 63 i Slutn. frakendte dog Fuldmægtigen en saadan Beføjelse.

[14]) Jfr. K. U. 1877 § 62, 2. Stk.: »Det kommer ved Bedømmelsen af Fuldmægtigens Bemyndigelse til at handle ikke i Betragtning, om det af ham foretagne i det givne Tilfælde er et hensigtsmæssigt Skridt i Sagen eller ikke.«

[15]) Jfr. med Hensyn til Frafaldelse af Kald og Varsel eller Værneting for Parten H. R. D. i U. f. R. 1909 S. 242, jfr. 1908 S. 126, 1912 S. 102, cfr. 1915 S. 321, S. 494.

[16]) Jfr. herved Rosenberg's anf. Værk S. 700 ff.

kende, naar Modparten er ubekendt med de gjorte Begrænsninger.

Rpl. bestemmer imidlertid i § 263, 1. Stk.: »En Rettergangsfuldmægtigs Handlinger eller Undladelser er, for saa vidt som de falder indenfor Bemyndigelsens Grænser, lige saa bindende for Parten, som om de var foretagne af denne selv.« Rpl. synes altsaa herefter alene at lægge Vægt paa Bemyndigelsens virkelige Omfang[17]), som det bestemmes ved den til Fuldmægtigen rettede Erklæring, og en mulig Indskrænkning i Fuldmægtigens Beføjelser maatte da respekteres af Modparten, selv om denne slet ikke kendte den. En saadan Ordning vilde imidlertid føre til ganske urimelige Resultater, og der indeholdes i Lovens Motiver ingen Antydning af, at der ved den skulde være tilsigtet en saa væsentlig Forandring i den hidtil antagne Ordning. Det maa derfor antages, at »Bemyndigelsen« her er brugt ukorrekt, saaledes som det ogsaa andre Steder i vor Lovgivning er Tilfældet med dette og lignende Udtryk, jfr. f. Eks. Veksell. 7. Maj 1880 § 16, nemlig som betegnende den egentlige Fuldmagt i Betydning af det til Modparten rettede Løfte, der giver Fuldmægtigen Evne eller Legitimation til at binde sin Mandant, selv om han derved overskrider sin virkelige Beføjelse[18]). En lignende Betydning maa ogsaa tilkomme Udtrykket i § 264 (»Bemyndigelse .. i Forhold til Modparten«).

Tvivl kan der herefter formentlig kun rejses i det Tilfælde, at Modparten er gjort bekendt med de af Mandanten foretagne Indskrænkninger, idet de har fundet Udtryk i selve Fuldmagten. Spørgsmaalet er nemlig da, om disse Begrænsninger ikke maa være forbindende for ham, saa at han ingen Ret kan erhverve i Strid med dem.

Den ældre Teori[19]) overførte umiddelbart de civilretlige

---

[17]) Jfr. om Terminologien indenfor Civilretten Aftalelovens §§ 10 og 11, Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del S. 175 ff., H. Munch-Petersen: Den borgerlige Ret. 5. Udg. S. 244—5.

[18]) Jfr. herved Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Speciel Del S. 729, Lærebog 2. Udg. ved Ussing S. 408.

[19]) Jfr. saaledes Nellemann: Alm. Del. S. 483—4, cfr. med Hensyn til Sagens Ophævelse Procesm. S. 835.

Regler paa Procesfuldmagten og erklærede derfor Modparten for bundet ved enhver Indskrænkning, som var ham bekendt. Derimod har en nyere Lære[20]) været tilbøjelig til at gaa den modsatte Vej, saa at den — overensstemmende med, hvad der i det væsentlige gælder i tysk Proces[21]) — har ment som Regel at maatte erklære Indskrænkninger i Procesfuldmagten for uforbindende for Modparten, selv om han kender dem.

Saa vidt kunde man dog næppe engang før Rpl. gaa. Det er vel rigtigt, at der gør sig processuelle Hensyn gældende, som med Grund kan modificere de almindelige civilretlige Regler. Men det Hovedhensyn, der i den tyske Proces har bestemt den ufravigelige Ordning, er sikkert den almindelige Sagførertvang, som gælder dèr i Modsætning til hos os, og som i det væsentlige vilde kunne gøres illusorisk, hvis Parten med bindende Virkning kunde fastsætte alle mulige Begrænsninger i sin Sagførers Fuldmagt[22]). Men naar en Part, som man hos os hidtil har været enig om, kan nøjes med at give sin Repræsentant en »begrænset« Fuldmagt til Foretagelsen af en Række specificerede Proceshandlinger, maa man, naar Loven ikke positivt bestemmer noget andet[23]), ogsaa anerkende Muligheden af, at han kan meddele ham en »almindelig« Fuldmagt med visse Begrænsninger.

Efter Rpl. vil et modsat Standpunkt endnu vanskeligere kunne lade sig opretholde, idet denne som berørt ved Bestemmelsen af Rettergangsfuldmægtigens Adgang til at binde sin Mandant lægger Vægt paa Bemyndigelsens (Legitimationens) Omfang i det enkete Tilfælde. Hvis man da skulde slaa en Streg over Begrænsninger, som Modparten godt kendte, maatte det være ifølge den Betragtning,

---

[20]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 92—4

[21]) Jfr. C. P. O. §§ 81 og 83. — Lignende ogsaa efter norsk Civilproceslov § 48. Efter svensk Ret synes der at være Tilbøjelighed til at betragte en Procesfuldmagt, hvori der er gjort utilladelige Indskrænkninger, som helt ugyldig, jfr. Kallenberg anf. Sted S. 769—770.

[22]) Jfr. C. P. O. § 83, 2. Stk.

[23]) Saaledes som det er Tilfældet efter den norske Civilproceslov § 48.

at der maa tillægges Bemyndigelsen det Omfang, som processuelle Hensyn hjemler, og at disse netop gør det naturligt at opfatte den som ubegrænset. Men det maa dog erkendes at være en i høj Grad kunstig Forstaaelse af en Bestemmelse, der netop lægger Vægt paa »Bemyndigelsens Grænser« og derved synes at stille sig i bestemt Modsætning til den Ordning, som var truffet ved K. U. 1877 § 66, hvorefter Indskrænkninger i den almindelige Bemyndigelse i Forhold til Modparten ingen Gyldighed skulde have.

Efter Rpl. maa Forholdet altsaa antages at være det omvendte, nemlig at saadanne Indskrænkninger i og for sig maa anses for gyldige ogsaa i Forholdet til Modparten, som er gjort bekendt med dem, f. Eks. naar de gaar ud paa ikke at gøre visse Paastande, Søgsmaaalsgrunde eller Indsigelser gældende. Naar man[24]) vil forklare dette ved, at der allerede i Meddelelsen af en Fuldmagt med dette Indhold ligger et Afkald paa deslige Momenter, maa dertil bemærkes, at dette ingenlunde altid vil være Tilfældet, og at et saadant Afkald i hvert Fald næppe vilde være bindende, uden for saa vidt det indeholder en bestemt Disposition over Sagens Genstand.

En saadan Ordning lader sig dog ikke fuldt ud gennemføre, idet visse processuelle Hensyn griber modificerende ind. Navnlig vil ifølge Processens Natur en Fuldmægtigs Undladelser kunne medføre en Virkning, som selv nok saa klare Bestemmelser i Fuldmagtskontrakten er ude af Stand til at afværge. Hvis der saaledes i den gives Fuldmægtigen et positivt Paalæg, f. Eks. om at give Møde, fremsætte en vis Paastand eller Indsigelse eller begære en vis Udsættelse, men han undlader at efterkomme Paalæget, maa de almindelige Følger af en saadan Undladelse (Udeblivelse) indtræde. Og lyder Begrænsningen omvendt paa, at Fuldmægtigen skal undlade at foretage et eller andet, f. Eks. at han ikke maa hæve Sagen eller »tage bekræftende til Genmæle« (d. v. s. erkende Parten forpligtet til at efterkomme Modpartens Paastand), vil det, naar hans i Strid dermed foretagne Handling erklæres ugyldig, ofte stille sig saaledes,

---

[24]) Saaledes Deuntzer paa det anf. Sted.

at der ikke foreligger nogen anden positiv Akt, som der kan tillægges Betydning. Følgen af denne Undladelse vil da kunne blive en lignende som, hvis der var tillagt Fuldmægtigens Handlinger i Strid med Fuldmagten Gyldighed. f. Eks. at han betragtes som udeblevet i Retsmødet, saa at Sagen afvises, jfr. §§ 340 og 363, eller naar Fuldmægtigen ingen Indsigelse fremsætter mod Paastanden, at denne da uden Prøvelse lægges til Grund, jfr. § 342. Disse direkte og indirekte Følger af den processuelle Undladelse maa da nødvendig indtræde, og Bestemmelsen i § 263 om, at ogsaa Fuldmægtigens Undladelser kun skal binde Parten, for saa vidt de falder indenfor Bemyndigelsens Grænser, maa saaledes lide en vis Indskrænkning.

I det hele maa det indrømmes, at Forholdet ofte vil blive noget uklart, og at derfor den tyske Ordning, der frakender Begrænsninger i Fuldmagten enhver Betydning overfor Modparten, maaske vilde være at foretrække, ialtfald for saa vidt Parten møder ved Sagfører. Men som nærmere paavist, tilsteder Rpl. næppe et saadant Standpunkt, og særlige Indskrænkninger i Fuldmagten er vistnok saa sjældne, at Forholdet ikke let vil fremkalde Misligheder af Betydning for Processen. —

Et vist Brud paa Grundsætningen om, at Parten er bundet ved sin Rettergangsfuldmægtigs Handlinger, betegner Bestemmelsen i § 263, 2. Stk., hvorefter, som det særlig under en mundtlig Procedure er naturligt[25]), Tilstaaelser eller andre Erklæringer om det faktiske i Sagen, som fremkommer under de mundtlige Forhandlinger, kan tilbagekaldes eller berigtiges af Parten selv, naar dette sker straks og umiddelbart efter, at Partens Rettergangsfuldmægtig har talt. Ifølge § 267 har nemlig Parten altid, selv om han iøvrigt lader sin Sag udføre ved en Rettergangsfuldmægtig, en saadan Adgang til selv at ytre sig under den mundtlige Forhandling.

---

[25]) Jfr. Mot. ad § 49. Sp. 18 (118). En lignende Ordning findes ogsaa i den tyske C. P. O. § 85, den østrigske § 34, den norske Civilprocesl. § 48, jfr. ogsaa den franske Proces' Regler om »désaveu«.

C. Det Erstatningsansvar, som en Rettergangsfuldmægtig maatte have paadraget sig ved sin Overskridelse af Fuldmagten eller ved sin Forsømmelighed i dens Udførelse[26]), maa Mandanten gøre gældende under en selvstændig Sag, idet det ifølge § 321 kun er overfor Modparten, at der under Sagen kan idømmes Rettergangsfuldmægtige Omkostninger[27]).

V. Det følger af de almindelige Regler om Fuldmagt, at heller ikke en Rettergangsfuldmægtig kan sætte en anden i sit Sted, f. Eks. en Sagfører overdrage Sagens Udførelse til en anden[28]). Dog maa han kunne lade enkelte Retshandlinger, som skal foretages paa et fremmed Sted, udføre ved en anden, idet derved ofte Omkostninger vil blive sparede for Parten. Men Submandataren vil sædvanlig ikke derved erhverve nogen Ret til at holde sig direkte til Mandanten for sin Betaling[29]). Og ligeledes maa en Sagfører i Almindelighed — for saa vidt det overhovedet ifølge Rpl. er tilladt, jfr. navnlig §§ 128 og 129[30]) — til Sagens Udførelse kunne betjene sig af sin faste Fuldmægtig, som jo handler under hans Tilsyn og Ansvar.

VI. Hvad angaar Fuldmagtsforholdets Ophør, maa Mandanten sædvanlig frit kunne kalde Fuldmagten tilbage[31]), og Fuldmægtigen vil da i Almindelighed næppe kunne forlange mere end Betaling for det allerede udførte Arbejde, ikke hele det Honorar, som han skulde have haft for at føre Sagen til Ende[32]). Derimod vil Fuldmagten ikke

---

[26]) Jfr. efter den tidligere Procesordning Dom i U. f. R. 1894 S. 436.

[27]) Jfr. I. Del S. 128—9.

[28]) Bestemmelserne i Højesteretsinstruks 7. Decbr. 1771 § 28 og Patent 10. Novbr. 1774 § 8 er ikke engang efter den tidligere Ordning blevet overholdte i Praksis, og de maa vistnok være bortfaldet ved Rpl., da de næppe kan henføres til de Bestemmelser vedrørende »Forhandlingens Gang«, som er opretholdte ved § 412, 2. Stk.

[29]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1902 A S. 100.

[30]) Jfr. I. Del S. 115—16.

[31]) Jfr. U. f. R. 1903 A S. 787.

[32]) Jfr. Jul. Lassen: Obligationsret. Speciel Del. Haandbog S. 708, Lærebog, 2. Udg. ved Ussing S. 390.

af sig selv ophøre ved Mandantens Død, Konkurs eller Umyndiggørelse, men for at Ophøret skal faa Virkning i Forhold til Modparten kræves det altid, at denne har modtaget en Tilkendegivelse derom, jfr. § 264[33]).

Omvendt maa ifølge den personlige Tillid, som Forholdet forudsætter, Fuldmægtigen ogsaa selv til enhver Tid kunne frasige sig Hvervet, men han bør dog gøre dette saa betids, at Parten kan drage Omsorg for Sagens Udførelse ved en anden, jfr. efter den tidligere Procesordning Fr. 3. Juni 1796 § 8. Fuldmægtigen vil da kun kunne forlange Betaling for Udlæg og Arbejde, for saa vidt de kommer Eftermanden til Gode[34]). Men noget andet maa naturligvis gælde, saafremt han ved svigagtige Anbringender fra Partens Side er blevet forledt til at overtage Sagen.

VII. Det Salær, der tilkommer en Rettergangsfuldmægtig, vil kun blive tilkendt ham under selve Sagen, for saa vidt dets Udredelse paalægges Modparten som en Del af Sagsomkostningerne. Er det derimod hans egen Part, hvem det paahviler at udrede det, vil denne alene under en selvstændig Sag kunne tvinges dertil. Angaaende Størrelsen af det Salær, der tilkommer en Sagfører, maa henvises til ovenfor[35]). Der antages at tilkomme Rettergangsfuldmægtigen Ret til at tilbageholde Sagens Dokumenter til Sikkerhed for Udlæg og Salær.

---

[33]) Jfr. med Hensyn til det materielretlige Fuldmagtsforhold Aftaleloven 8. Maj 1917 §§ 21—23.

[34]) Jfr. Jul. Lassen: Obligationsret. Speciel Del. Haandbog S. 709, Lærebog. 2. Udg. ved Ussing S. 391.

[35]) I. Del S. 126 ff.

Tredje Afsnit:

Civilprocessens Genstand.

§ 7.

Proceskravets Natur og Indhold[1]).

I. A. Der er i Nutiden Enighed om, at en Parts Proceskrav ikke retter sig mod den anden Part, men mod det offentlige. Det er ikke direkte af Modparten, at Parten under Processen begærer noget, men han forlanger af Staten gennem dens judicielle Organer Beskyttelse for en vis retlig Ordning.

B. Dette processuelle Beskyttelseskrav kan ikke, saaledes som Romerretten opfattede »actio«[2]), anses blot for en Side ved den materielle Ret. Selv om en saadan foreligger, er det ikke altid, at en Proces om den kan gennemføres, jfr. saaledes i det følgende de nærmere Betingelser, der kræves henholdsvis til Anlæggelse af et Opfyldelses- eller et Anerkendelsessøgsmaal. Paa den anden Side forudsætter et Proceskravs Gennemførelse ikke altid Eksistensen af en bestemt materiel Ret, jfr. saaledes sædvanlig den sagsøgtes Frifindelsespaastand. Men en anden Sag er, at en Proces i de fleste Tilfælde vil have Beskyttelsen af en forhaandenværende materiel Ret til Formaal, og at det for Gennem-

---

[1]) Deuntzer: Civilproces S. 15—17 og 99—104, Nellemann: Alm. Del S. 305—334, Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 337—350, Schweigaard: Proces II. S. 3—14, Aagesen: Indledning til den danske Formueret S. 479—535, Faith: Juridiske Afhandlinger I. S. 265—306.

[2]) Jfr. saaledes Jul. Lassen: Lærebog i romersk Privatret S. 92.

førelsen af Proceskravet vil være en af de væsentligste Forudsætninger, at det er materielretlig begrundet[3]).

II. I nøje Forbindelse med Opfattelsen af Proceskravets almindelige Natur staar den nærmere Bestemmelse af dets Indhold og Genstand.

Den ældre Teori, hvoraf Praksis ogsaa var stærkt paavirket, byggede paa den nævnte romerretlige Opfattelse og saa da i Retsplejen kun en Del af Statens Retshaandhævelse i egentlig Forstand. Processens Genstand maatte derefter altid blive en Reaktion mod et paastaaet Retsbrud og dens normale Opgave være begrænset til, dels at konstatere, om et saadant virkelig foreligger, dels at hjemle den fornødne Tvang til dets Oprettelse. Kun ganske undtagelsesvis kunde der være Tale om at tillade processuel Retsforfølgning udenfor disse Forudsætninger.

I nyere Tid sætter man derimod for Processen et videre Maal, nemlig at fastslaa og ordne det retlige Forhold mellem Borgerne, jfr. I. Del S. 1 ff. Hyppigst vil ganske vist et Retsbrud danne Processens Anledning og Genstand, og Processen altsaa i disse Tilfælde nærmest fremtræde som retshaandhævende. Men det er intet for Retsplejens Øjemed fremmed, tværtimod i høj Grad stemmende med dens Hovedopgave, naar man ogsaa i andre Tilfælde aabner Borgerne Adgang til at betjene sig af den til Konstatering og Sikring af deres Retsomraade. Spørgsmaalet bliver alene, hvilke nærmere Betingelser man skal opstille i saa Henseende.

A. Det rent abstrakte Spørgsmaal, om en vis Retssætning gælder, f. Eks. om sindssyge kan paadrage sig gyldige Forpligtelser, om visse Ejendomme er undergivet Fæstetvang[4]), kan ikke forelægges Domstolene til Af-

---

[3]) Angaaende Literatur vedrørende dette Forhold, se I. Del S. 132.

[4]) Jfr. Imskr. 5. Okt. 1850 med Generalprokurørens Betænkning, hvori det rigtig fremhæves, at Domstolene ikke er indstiftede for at afgøre ganske almindelige Retskvæstioner, men paa den anden Side deres Opgave i Overensstemmelse med den ældre Opfattelse sikkert begrænses for stærkt, naar den erklæres kun at gaa ud paa »at decidere konkrete Tilfælde, i hvilke nogen antages at have

gørelse. En saadan vilde ofte vise sig at blive uden praktisk Betydning, og det vilde paa den anden Side være ret betænkeligt og let bevirke et Indgreb i Lovgivningsmagtens naturlige Omraade, om Domstolene saaledes bindende fastslog almindelige Retssætninger, hvis Rækkevidde ikke var til at overskue, i Stedet for blot at bringe Retsreglerne til Anvendelse paa konkret foreliggende Forhold. Der er vel undertiden af Regeringsmyndighederne blevet afæsket særlig Højesteret Responsa angaaende visse Retsspørgsmaal, men disse, som Domstolene overhovedet ikke er forpligtede til at afgive, kan ikke antages at have den sædvanlige forbindende Virkning, som tilkommer Domme. Forelægges altsaa et saadant abstrakt Retsspørgsmaal under en Proces, vil Afvisning ex officio finde Sted, og det er ved en Højesteretsdom[5]) statueret, at det ikke gør nogen Forskel, om der f. Eks. mellem Parterne indgaas et Væddemaal alene for at opnaa en saadan Besvarelse.

B. En lignende Ordning finder Anvendelse, hvor det Spørgsmaal, der forelægges Retten, vel har Hensyn til et vist Retsforhold eller Mellemværende, men de Kendsgerninger, hvorved det først skulde komme til Eksistens, dog endnu ikke er indtraadt, og Sagen derfor kun har en hypotetisk Karakter, f. Eks.,hvor det drejer sig om Omfanget af en Næringsret, som endnu ikke er erhvervet[6]). Ogsaa i saadanne Tilfælde, hvor der altsaa »ikke foreligger noget aktuelt retligt Mellemværende mellem Parterne til Paakendelse«, plejer Domstolene at afvise ex officio. Men de er forøvrigt ikke altid lette at sondre fra de Tilfælde, hvor Retsforholdet maa siges allerede

---

overtraadt de ham efter Lovgivningen paahvilende Forpligtelser«.

[5]) U. f. R. 1871 S. 610.

[6]) Jfr. herved U. f. R. 1893 S. 586 (i dette Tilfælde drejede Sagen sig dog om Omfanget af en allerede begrundet Næringsret, og Afvisning burde derfor ikke have fundet Sted, i hvert Fald ikke ex officio, jfr. Sindballe paa det nedenfor anførte Sted S. 148—9). Cfr. derimod en Sag i Anledning af et Forbud, som Justitsministeriet (før Loven af 1. April 1892) havde nedlagt mod Foretagelsen af Ligbrænding, i U. f. R. 1891 S. 376, jfr. 1888 S. 516.

at være endelig begrundet, skønt der endnu ingen aktuel Krænkelse af det har fundet Sted, og hvor Afvisning — som nærmere vil blive vist nedenfor under III. B. — i hvert Fald kun plejer at ske efter Paastand, f. Eks. hvor Sagen drejer sig om en en Ejendom paahvilende Forpligtelse til at afgive Grund til en eventuel Udvidelse af en Landevej[7]).

C. Lige saa lidt som en Retssætning kan i Reglen en Kendsgernings Eksistens, f. Eks. en Parts Udtalelse, ved Dom slaas fast ganske in abstracto, uden nærmere Bestemmelse af de Retsvirkninger, der skal knyttes til den. Ogsaa en saadan abstrakt Anerkendelse af en Kendsgerning vilde nemlig — for saa vidt den overhovedet var af nogen juridisk Betydning — let kunne medføre Konsekvenser langt ud over, hvad Dommerne derved havde tænkt sig. En Part, der vil have en Kendsgerning fastslaaet for kommende Tvistigheders Skyld, har derfor kun den Udvej at lade optage Bevis desangaaende, f. Eks. ved at føre Vidner »in perpetuam rei memoriam«, og dette vil sædvanlig staa ham aabent, idet Reglerne i Rpl. §§ 352 og 353, der synes at være til Hinder derfor, kun har Hensyn til Vidneførsel under en allerede verserende Sag, jfr. § 353, 1. Pkt. Dog staar denne Udvej ikke aaben, hvor vedkommende Kendsgerning ikke lader sig oplyse paa anden Maade end ved Partsed, idet en saadan jo kun vil kunne paalægges ved Dom. Af Hensyn til denne Mulighed for Afgørelse ved Partsed at tillade Sagsanlæg til en hvilkensomhelst Kendsgernings Konstatering kan dog ikke gaa an, da der derved vilde ske et altfor væsentligt Brud paa Hovedreglen. Men i fremmede Lovgivninger[8]) er der i Reglen under lignende Betingelser, hvorunder man tilsteder Søgsmaal til Fastslaaelse af Retsforhold (navnlig »retlig Interesse« deri), aabnet Adgang til at faa et Dokuments Ægthed godt-

---

[7]) H. R. D. i U. f. R. 1880 S. 81. (Af Højesteretsdommens Præmisser fremgaar det, at Højesteret i Modsætning til Overretten, der havde afvist ex officio, har lagt Vægt paa Indstævntes Begæring om Afvisning.)

[8]) Saaledes den tyske C. P. O. § 256, den norske Civilproceslov § 54.

gjort, og dette har man ogsaa i vor tidligere Praksis[9]) anerkendt. Her er der jo hjemlet en særlig Adgang til Partsed, jfr. Rpl. § 307, og om et saadant Dokuments juridiske Betydning vil der sjældent kunne være Tvivl. I Reglen vil Parten i saadanne Tilfælde dog ogsaa kunne gaa den Vej at faa sin ved Dokumentet begrundede Ret direkte fastslaaet ved Dommen. I andre Tilfælde vil en saadan endelig Afgørelse af selve Retsforholdet derimod sædvanlig ikke være mulig. Dog hjemler L. (Nr 130) 27. Maj 1908 § 13 en udenfor Ægteskab besvangret Kvinde Ret til en vis Tid før Barnets Fødsel at kræve Sag rejst mod den, hun sigter som Fader. Og naar hun godtgør en rimelig Interesse deri, f. Eks. naar der er Grund til at befrygte, at den paastaaede Fader vil rejse bort, maa hun vistnok endogsaa før den dèr fastsatte Tid kunne begynde Sag imod ham for at faa ham paalagt Ed med Hensyn til Faderskabet.

D. Det er saaledes som Regel kun ved konkrete Kendsgerninger begrundede Retsvirkninger, der kan danne Processens Genstand. Uden at begaa nogen stor Unøjagtighed kan man ogsaa kort betegne den som en konkret Ret. Dog maa der herved gøres enkelte Bemærkninger.

Der behøver for det første ikke at ligge nogen virkelig Ret til Grund for Processen. Allerede det, at en saadan Ret er paastaaet, er tilstrækkeligt til, at Sagsøgeren kan forlange sin Paastands Rigtighed prøvet, og omvendt Sagsøgte (der sædvanlig ikke vil have nogen selvstændig materiel Ret) kan fordre sin Frifindelsespaastand taget under Rettens Paakendelse.

Det vil ofte ikke være selve Retten, men kun et enkelt derpaa støttet Krav, hvorom der procederes, f. Eks. naar en Mand paa Grundlag af sin Ejendomsret, som maaske slet ikke bestrides, gør Vindikationskrav gældende overfor en paastaaet Haandpanthaver.

Det vil endogsaa ofte være udelukket for en Part at faa sin Ret i Almindelighed anerkendt ved Dom. Saaledes vil der kun under visse nærmere Betingelser kunne

---

[9]) Jfr. Dom i J. T XII. 1 S. 23 (særlig S. 26).

erhverves en almindelig forbindende »Ejendomsdom«, jfr. Rpl. § 476. Sædvanlig vil den paastaaede Ejer alene kunne faa sin Ejendomsret fastslaaet overfor den bestemte Modpart. Det gør altsaa for saa vidt ingen Forskel, om det er obligatoriske eller tinglige Rettigheder, der danner Processens Genstand. I begge Tilfælde bliver det kun Retten i Forhold til bestemte Personer, som fastslaas ved Dommen.

Endelig frembyder de saakaldte »negative Fastsættelsessøgsmaal«, hvor nogen f. Eks. forlanger Dom for, at han ikke er en anden et vist Beløb skyldig, eller at der ikke paa hans Ejendom hviler en Servitut, Eksempler paa Tilfælde, hvor der ikke engang behøver at ligge en paastaaet Ret til Grund for Sagen. Det er alene den retlige Ordning overfor en anden Person, som ved Dommen i en vis Retning ønskes fastslaaet.

III. Medens Procesgenstanden i Almindelighed kan bestemmes saaledes, vil dens nærmere Karakter dog øve sin Indflydelse paa Ordningen i det enkelte Tilfælde.

A. I det hyppige Tilfælde, hvor Procesgenstanden bestaar i et bestemt Retskrav overfor Modparten f. Eks. paa, at denne skal betale en vis Sum Penge, udlevere en Ting eller foretage en anden Handling eller undlade en vis Virksomhed, vil Processen, som allerede i Begyndelsen af denne § antydet, sædvanlig gaa ud paa, for det første at faa dette Krav anerkendt ved Dom og dernæst at opnaa de fornødne Tvangsmidler til dets Gennemførelse. Men det kan ogsaa tænkes, at Processen kun forfølger et af disse Øjemed. Dette gælder saaledes, naar der alene anlægges Sag for at faa Eksekutionskraft knyttet til et Krav, som allerede er fastslaaet ved en tidligere Dom, eller naar omvendt en Part maaske foreløbig nøjes med at faa sit Krav anerkendt, idet han kun, for saa vidt det senere maatte vise sig nødvendigt, tænker at ville henvende sig til Retten om de fornødne Tvangsmidler. Skønt altsaa det materielle Retskrav, der ligger til Grund for Sagen, i begge Tilfælde er det samme, bliver dog det fremsatte Proceskrav forskelligt, efter som det blot gaar

ud paa Retskravets judicielle Anerkendelse eller dets Eksigibilitet eller — som det hyppigst vil være Tilfældet — paa begge Dele i Forening, og Forudsætningerne for den processuelle Gennemførelse stiller sig heller ikke ganske ens i de to Retninger.

Naar Kravet allerede er forfaldet, og den formentlig forpligtede da undlader at opfylde det, er der vel ingen Tvivl om, at der maa kunne anlægges Sag mod ham baade til Kravets Anerkendelse og til dets Gennemførelse ved Tvang. Om den berettigedes Interesse i Sagsanlæget kan der jo i saadanne Tilfælde ikke tvistes, og hvorledes man end nærmere bestemmer Processens Omraade, er det ialtfald klart, at en af dens Hovedopgaver netop maa være under saadanne Omstændigheder at hjælpe Borgerne til deres Ret.

Saa længe Kravet derimod endnu ikke er forfaldet, stiller Forholdet sig mere tvivlsomt. Paastanden om dets judicielle Anerkendelse vil dog ofte blive taget til Følge, nemlig under lignende Betingelser som, hvor der er Spørgsmaal om at faa et Retsforhold fastslaaet ved Dom; disse vil nedenfor under B. blive nærmere omhandlede. Men eksigibel Dom for et saadant, endnu ikke forfaldet Krav vil som Regel ikke kunne gives. Man vil saaledes næppe under samme Sag kunne faa eksigibel Dom over Skyldneren og hans simple Kautionist[10]), og ligeledes har man i Praksis anset det for udelukket ved samme Dom at faa en Kautionist dømt til at betale baade hans egen Andel og, hvad han eventuelt maatte komme til at udrede for en Medkautionist[11]). Domstolene forlanger nemlig Retskravet i dets endelige Skikkelse forelagt til Prøvelse, før de bevilger Eksekutionen, og vil navnlig ikke gøre det, forinden det vigtige Moment, om Kravet er forfaldet, er bragt

---

[10]) Jfr. herved Dom i U. f. R. 1911 S. 9, der frifandt en Selvskyldnerkautionist for Tiden, da Fordringshaveren ikke havde godtgjort, at han havde lidt et Tab af det paastaaede Beløb i Forhold til Hovedskyldneren.

[11]) U. f. R. 1897 S. 323, 1882 S. 911. Jfr. herved Jul Lassen: Obligationsret. Spec. Del. Haandbog S. 475, Lærebog 2. Udg. ved Ussing S. 243.

paa det rene. Ellers vilde dette Punkt kun blive undergivet en summarisk Prøvelse ved Fogedretten, og en Forrykkelse af den naturlige Fordeling af Kompetencen mellem Dommeren og Fogeden vilde saaledes finde Sted. Paastaas der altsaa under en Sag eksigibel Dom for et Krav, der endnu ikke er forfaldet, maa vistnok rettest Afvisning ex officio finde Sted[12]), da det er noget, der gaar udenfor Domstolenes naturlige Opgave, men i vor hidtidige Praksis har man dog i saadanne Tilfælde ofte[13]) ladet »Frifindelse for Tiden« indtræde, vel ifølge den Betragtning, at den nedlagte Paastand ikke materielretlig set er uberettiget, men kun, fordi Sagen er for tidlig anlagt, endnu ikke processuelt kan tages til Følge[14]).

---

[12]) Jfr. saaledes den lige anf. Dom i U. f. R. 1897 S. 324.

[13]) Saaledes i U. f. R. 1874 S. 411, 1885 S. 863 (867), 1900 S. 824.

[14]) Deuntzer: Civilproces S. 102 og Nellemann: Alm. Del S. 333—4 vil lade det komme an paa selve Paastanden, saaledes at naar ifølge denne Fordringen fremtræder som uforfalden, skal Afvisning finde Sted, medens derimod, naar Fordringen gøres gældende som forfalden, men viser sig i Virkeligheden ikke at være det, Frifindelse (for Tiden) skal indtræde. Dette Kriterium, der teoretisk set synes det rigtige, vil dog i Praksis sjældent lade sig anvende, idet Paastanden sædvanlig vil begrænse sig til at forlange Indstævnte tilpligtet at betale et vist Beløb, uden særlig at udtale sig om Forfaldstiden, men denne alene vil fremgaa af Sagens nærmere Omstændigheder. — Forøvrigt savner vistnok hele Begrebet »Frifindelse for Tiden« rationel Begrundelse. For saa vidt der, som i det Teksten omhandlede Tilfælde, mangler en »Procesforudsætning«, jfr. herom nærmere I. S. 137—8, eller Sagen er for uklar til, at Domstolene er i Stand til at danne sig en Mening om den, er de udelukkede fra at fælde Dom angaaende Sagens Realitet og maa da afvise Sagen. Men hvis de ifølge en Undersøgelse af Sagen kommer til det Resultat, at Kravet endnu ikke skyldes, idet dets Indtræden eller endelige Bestemmelse afhænger af Omstændigheder, der først senere kan ventes at ville indtræffe, er der ingen Grund til ikke at statuere almindelig Frifindelse. Tilføjelsen »for Tiden« (eller at frifinde i Sagen »som for tidlig anlagt«) er kun et Forsøg paa at lade en Begrundelse af Dommen faa Udtryk i Konklusionen, men der kan næppe tillægges den nogen processuel Betydning, idet der paa den ene Side selv uden denne Tilføjelse vilde være Adgang for Sagsøgeren til, naar de paagældende Omstændigheder indtræder, uhindret af Princippet

Den nævnte Hovedregel fastholdes dog ikke absolut. Det er maaske ikke nogen egentlig Undtagelse derfra, naar der gives eksigibel Dom for Krav, hvis Opfyldelse afhænger af Betingelser, som straks ved Dommens Afsigelse kan ventes opfyldte, eller som i hvert Fald allerede under Sagen kan fastslaas og formuleres saa bestemt, at Prøvelsen af dem ikke kan antages at ville volde nogensomhelst praktisk Vanskelighed, jfr. angaaende betingede Forlig § 484, 2. Stk. Dette er saaledes Tilfældet, hvor Dommen lyder paa, at den sagsøgte skal betale en vis Sum Penge, hvis han ikke udleverer en Ting eller udfører en bestemt anden Handling, eller hvor Pengenes Betaling gøres afhængig af, at Domhaveren leverer en Ting eller tilbageleverer et Gældsbrev eller en Veksel i kvitteret Stand, ja man har endogsaa anset det for tilstrækkeligt at henvise til en Mortifikation, som først senere skal erhverves[15]); derimod vil man i Almindelighed ikke kunne nøjes med at henvise til noget saa usikkert som f. Eks. en senere Regnskabsaflæggelse[16]). En praktisk Trang fører yderligere til ved Tilkendelsen af Erstatning og lignende Accessorier[17]) ikke ubetinget at begrænse Eksigibiliteten til, hvad der deraf ved Sagens Anlæg eller dog Dommens Afsigelse maatte være forfaldet, men f. Eks. altid at paalægge Morarenter, »til Betaling sker«[18]). Hvad Sagsomkostninger angaar, kunde de efter den tidligere Procesordning tilkendes »skadesløst«, hvorved der blev givet Eksekutionshjemmel ogsaa for Udgifter, der først paaløb

---

om Dommes Retskraft, at anlægge ny Sag om Kravet, og der paa den anden Side ikke under den nye Sag kan tillægges den tidligere Dom nogen stærkere bindende Kraft end andre Domme med Hensyn til de Momenter, der ikke særlig er henvist til fremtidig Afgørelse, jfr. herved Viggo Holten-Bechtolsheim i U. f. R. 1919 B. S. 134—141.

[15]) H. R. D. i U. f. R. 1900 S. 78, jfr. 1898 S. 565, cfr. derimod en Overretsdom i U. f. R. 1897 S. 1152.

[16]) U. f. R. 1892 S. 307, 1871 S. 805, cfr. derimod 1905 A S. 379, 1907 S. 403.

[17]) U. f. R. 1883 S. 343 (346), 1870 S. 1031, H. R. D. i 1902 B S. 288.

[18]) Jfr. ogsaa med Hensyn til først under Sagens Gang forfaldne Afdrag U. f. R. 1906 S. 905, 1919 S. 439.

efter Dommen. Men dette er udelukket ved Rpl. § 312, 2. Stk. i Slutn.

Endelig gør man i Praksis visse Undtagelser med Hensyn til periodiske Præstationer. Hvor en enkelt af disse er forfalden, og man ifølge Forholdets Beskaffenhed mener at kunne gaa ud fra, at Sagen vil stille sig væsentlig paa samme Maade med Hensyn til de senere forfaldende, saa at disse ikke vil give Anledning til nogen særlig Prøvelse, nærer man ingen Betænkelighed ved under et at hjemle Eksigibilitet for dem alle. Dette gælder saaledes navnlig om Byrder, der hviler paa faste Ejendomme, ved hvilke der ofte gives eksigibel Dom for de successivt forfaldende Ydelser under et[19]). Men man antager ikke det samme i andre Tilfælde, f. Eks. ikke med Hensyn til senere Bidrag til en aarlig Understøttelse eller de først efterhaanden forfaldende Afdrag paa et privat Gældsbrev[20]), skønt Forholdet ogsaa her ikke sjældent vil stille sig ganske klart, saa at kun Afgørelsen af, om et vist Tidspunkt er indtraadt, vil være overladt til Fogeden. I det hele vil der ofte vise sig en stærk praktisk Trang til at opnaa eksigibel Dom ogsaa for Ydelser, der endnu ikke er forfaldne, og i fremmede Proceslovgivninger[21]) gaar Bevægelsen bestemt i Retning af at udvide Adgangen hertil.

B. Naar der paastaas Dom for en Ret eller et Retsforhold i Almindelighed, f. Eks. en Ejendomsret, et Lejeforhold eller et Interessentskabsmellemværende, er der jo ikke Tale om bestemte Retskrav, der kan gennemføres under Eksekutionstvang, men der kan alene blive Spørgsmaal om at faa selve Retten eller Retsforholdet bindende anerkendt ved Dommen, hvad der kan have Interesse for en Part baade i sig selv og som Grundlag for eventuelle senere Krav. Et saadant Søgsmaal betegner

---

[19]) Jfr. saaledes Domme i H. R. T. 1859 S. 237 (fremtidige Tiendeydelser), 1865 S. 340 (fremtidige Bidrag til Skolelærerlon, paalagte Indstævnte som Besidder af et Gods) og om fremtidige Aftægtsydelser 1920 S. 80.

[20]) U. f. R. 1894 S. 470, 1874 S. 411.

[21]) Jfr. saaledes de ved Revisionen i 1898 til den tyske C. P. O. tilføjede nye §§ 257—259, norsk Civilproceslov § 53.

man i Nutiden ofte som et »Fastsættelsessøgsmaal« (jfr. den tyske »Feststellungsklage«), medens det i ældre Tid sædvanlig benævnedes »Anerkendelsessøgsmaal«. Ved den sidste Betegnelse er der kun det vildledende, at den let kan vække den Forestilling, at Sagen gaar ud paa at opnaa en bindende Anerkendelse af Retsforholdet fra Modpartens Side. Det er dog i Virkeligheden ikke Modpartens, men derimod det offentliges Anerkendelse af Retsforholdet, som Processen sigter til at hidføre, og denne behøver derfor ikke at blive uden Genstand, fordi Modparten afgiver en bindende Erkendelse af Retsforholdet under Sagen; det vil maaske alligevel være af Interesse for Parten at opnaa en offentlig Konstatering af Forholdet. Er man imidlertid klar over det virkelige Forhold, bliver Navnet af mere underordnet Betydning.

Et lignende Forhold fremkommer forøvrigt, hvor vel et bestemt Retskrav danner Processens umiddelbare Genstand, men hvor enten Parten selv endnu slet ikke ønsker dette erklæret eksigibelt, eller hvor dette er udelukket, fordi de ovenfor under A. udviklede Forudsætninger ikke er til Stede. Det samme gælder, hvor efter det tidligere bemærkede undtagelsesvis en blot Kendsgerning kan blive fastslaaet ved Dom, eller om de saakaldte »negative Fastsættelses- eller Anerkendelsessøgsmaal«, hvorunder en Part ønsker fastslaaet, at der ikke lovlig kan gøres nogen Ret gældende mod ham eller over hans Ting[22]). Hovedtilfældet er dog den judicielle Anerkendelse af et Retsforhold, og paa dette vil der derfor ogsaa ved Udviklingen i det følgende særlig være tænkt, idet der derfra let vil kunne drages Slutninger til Ordningen i de andre Tilfælde.

Hvor vidt kan nu et saadant Anerkendelsessøgsmaal til-

---

[22]) Jfr. f. Eks. Domme i U. f. R. 1921 S. 927, hvorunder Sagsøgeren paastod det fastslaaet ved Dom, at han ikke var Fader til hans Hustrus Barn, og i 1919 S. 124, jfr. 1918 S. 431, hvorunder Sagsøgeren paastod Dom for, at der ikke paahvilede ham en Erstatningspligt.

stedes?[23]). Det er allerede ovenfor bemærket, at det hviler paa en for snæver Opfattelse af Processen, naar man som Regel vil udelukke et saadant Søgsmaal. Men paa den anden Side maa det vistnok ogsaa erkendes, at der kan være Grund til at opstille visse Begrænsninger i saa Henseende. Naar der paastaas eksigibel Dom for et forfaldet Krav, er Sagens Genstand bestemt præciseret, og om Sagsøgerens rimelige Interesse i Søgsmaalet kan der, som tidligere berørt, heller ikke godt rejses Tvivl[24]). Forlanges der derimod en generel Anerkendelse af et Retsforhold, vil, om end ikke i ganske samme Grad, lignende Betænkeligheder kunne komme frem, som ovenfor anførtes mod den abstrakte Fastslaaen af visse Retssætninger, nemlig at det fastslaaede Resultat maaske vil komme til at øve videregaaende Virkninger, end ved Afgørelsen forudset. Og om Sagsøgeren har en saa stærk og berettiget Interesse i at anlægge et saadant Anerkendelsessøgsmaal, at det er naturligt at ulejlige Domstolene og Modparten dermed, vil ofte stille sig som ret tvivlsomt.

Der vil dog næppe være tilstrækkelig Grund til, at Domstolene ex officio skulde afskære et saadant Søgsmaal, for saa vidt da ikke den nedlagte Paastand er saa ubestemt, at den maa siges at mangle enhver retlig Betydning. Naar Modparten ikke protesterer mod Søgsmaalet, vil dette i Reglen være Udtryk for, at der er en vis Interesse knyttet til det, og at Farerne for en for vidtgaaende Domfældelse ikke træder frem. I hvert Fald har vore Domstole hidtil alene lagt Vægt paa Hensynet til ikke uden Grund at forulempe Modparten med et saadant Søgsmaal, saa at de kun udelukker det efter hans Paastand.

Forholdet er dog ingenlunde det, at den sagsøgtes Protest altid er tilstrækkelig til at afskære det. Man forlan-

---

[23]) Jfr. særlig om dette Spørgsmaal Foredrag af Kr. Sindballe i U. f. R. 1917 B S. 145—156 og hans Skrift: Judicielle Afgørelsers Retskraft (1918), navnlig S. 48—59.

[24]) At en saadan retlig Interesse i Virkeligheden ogsaa kræves ved et Fuldbyrdelsessøgsmaal, fremhæves med Rette af Wrede: Finlands Civilprocesrätt I. S. 237. Men her kan den sædvanlig præsumeres at være til Stede.

ger kun, at Sagsøgeren oplyser en saadan »retlig Interesse«[25]) i at faa Retsforholdet fastslaaet, at den indstævnte maa finde sig i Søgsmaalet. Dette Begreb »retlig Interesse« kræver imidlertid en noget nærmere Bestemmelse[26]).

Man vil ikke mod Indstævntes Protest give Adgang til at faa Retspligter fastslaaede, som endnu er ganske svævende, idet de Kendsgerninger, hvoraf Pligtens Indtræden er betinget, endnu ikke er kommet til Eksistens, jfr. saaledes det ovenfor berørte Tilfælde, hvor kun en rent eventuel Forpligtelse til at afgive Jord til et Vejanlæg ønskedes fastslaaet[27]), og et andet Tilfælde, hvor der alene var Tale om Ordningen for det mulige Tilfælde, at en Obligation blev opsagt[28]). Der kræves derimod en aktuel Retsuvished, d. v. s. en saadan, som Sagsøgeren allerede

---

[25]) Dette er Vægten netop udtrykkelig lagt paa i den ovenfor citerede Afgørelse i J. T. XII. 1. S. 23 (26) angaaende et Søgsmaal til Anerkendelse af et Dokuments Ægthed og i en Højesteretsdom i U. f. R. 1920 S. 707 (709), jfr. ogsaa den tyske C. P. O. § 256, den norske Civilproceslov § 54 og en Dom i norsk Retstidende 1897 S. 11.

[26]) Sindballe mener dog paa anf. Sted i det væsentlige at kunne nøjes med at opstille selve den retlige Interesse som Betingelse. Men herved kan man sikkert ikke blive staaende. Begrebet »retlig Interesse« er nemlig i sig selv ligesom tomt og indholdsløst som »den berettigede Forventning« indenfor Formuerettten og kan derfor lige saa lidt som denne give nogen virkelig Vejledning. Hvor vi træffer paa Begrebet andre Steder indenfor Retsplejen, f. Eks. som Betingelse for Intervention efter Rpl. § 252, er da ogsaa alle enige om, at man ikke kan nøjes med den abstrakte Formel, men at det er nødvendigt at foretage en konkret Bestemmelse efter de til Grund for Ordningen liggende reale Hensyn (der f. Eks. ved Intervention er helt andre end de, der her kommer i Betragtning, jfr. nærmere nedenfor S. 119 ff.). Det er derfor ogsaa nødvendigt at foretage en nærmere Bestemmelse af Begrebet i denne Relation. Heller ikke Sindballe bliver i Virkeligheden staaende ved det tomme Begreb, men udfylder det under sin nærmere Udvikling med en Række reale Momenter, der for en væsentlig Del falder sammen med de Hovedbetingelser, som i det følgende fremhæves.

[27]) U. f. R. 1880 S. 81.

[28]) U. f. R. 1894 S. 805.

nu maa antages at have en rimelig Interesse[29]) i at faa fjernet[30]).

Denne Uvished vil hyppigst skyldes et Forhold fra den indstævntes Side[31]). Særlig klar er Sagen, hvor Indstævnte ligefrem har hindret Rettens Udøvelse, f. Eks. aflaaset en Lejlighed eller afspærret en Vej, til hviken Sagsøgeren paastaar at have Brugs- eller Servitutret[32]), eller, som det siges i en Dom[33]), »faktisk er traadt hindrende i Vejen for den økonomiske Udnyttelse« af Retten; i saadanne Tilfælde maa den berettigede kunne træde op for at faa Hindringen fjernet, og han vil da naturlig under samme Sag kunne faa selve Retten fastslaaet. Ligeledes antager man, at der, naar nogen under Bestridelse af Retten har undladt at opfylde visse derpaa grundede, forfaldne Krav, heri vil foreligge et tilstrækkeligt Grundlag for et Søgsmaal til Rettens almindelige Anerkendelse[34]). Om en Nægtelse blot i Ord ogsaa vil være tilstrækkelig, maa noget bero paa Omstændighederne. Dersom Retten i sig selv konstituerer en vis Tilstand, vil allerede den verbale Nægtelse kunne virke forstyrrende ind paa denne og vil da give tilstrækkelig Foranledning til Proces. Dette gælder saaledes, naar en Persons Ret som Ægtefælle bestrides, eller naar nogens Ser-

---

[29]) Af Sindballe fremhæves det udtrykkelig, at Interessen skal være »loyal«.

[30]) Ogsaa Sindballe: Judicielle Afgørelser S. 57—58 erkender, at »hvis det i Søgsmaalets Øjeblik staar som en fjern Mulighed, at en Afgørelse af det rejste Spørgsmaal nogensinde vil faa aktuel Betydning«, maa Spørgsmaalet i Almindelighed afvises. Jfr. herved ogsaa Dom i U. f. R. 1912 S. 61 og Skiftedecision i U. f. R. 1915 S. 517. For vidt i Retning af at nægte denne Betingelses Tilstedeværelse gaar sikkert en Dom i U. f. R. 1916 S. 837, jfr. Sindballe i U. f. R. 1917 B S. 150—1.

[31]) Dette opstilles altsaa ikke, saaledes som det refereres hos Sindballe: Judicielle Afgørelser S. 53, som en selvstændig Betingelse ved Siden af den foregaaende, men det tjener kun til nærmere Belysning af denne.

[32]) Jfr. herved U. f. R. 1901 S. 941, 1895 S. 746, H. R. T. 1875 S. 27.

[33]) U. f. R. 1901 S. 941 (943).

[34]) Jfr. U. f. R. 1894 S. 470 (473).

vitutret[35]) eller Stilling som Medlem af et Interessentskab benægtes. Derimod vil en Nægtelse af at ville vedstaa en Handel, hvis Opfyldelse først ligger ud i Fremtiden, ikke altid medføre Adgang for den anden Part til allerede nu at paaføre den vedkommende en Proces, som maaske ved Forholdenes senere Udvikling vil vise sig at blive uden praktisk Betydning[36]). Endnu sjældnere vil den blotte Nægtelse af at udtale sig om Forholdet være tilstrækkelig[37]), for saa vidt der da ikke i selve det materielle Retsforhold maatte være begrundet en naturlig Pligt til Anerkendelse[38]), eller der til Nægtelsen slutter sig særlige Dispositioner, som kan præjudicere den andens formentlige Ret[39]).

Det maa endvidere opstilles som Betingelse for mod en Parts Protest at tilstede et Anerkendelsessøgsmaal, at dette allerede nu er modent til Paakendelse, d. v. s. at dets Afgørelse ikke beror paa Oplysninger, som endnu ikke kan ventes tilvejebragte. I et saadant Tilfælde vilde nemlig Parten kunne lide et betydeligt Retstab, hvis Søgsmaalet alligevel blev forceret frem imod ham[40]). —

Naar en saadan retlig Interesse mangler, er det i den tyske Procesvidenskab et meget omstridt Spørgsmaal, om dette kun skal have Virkning med Hensyn til Formaliteten, saa at der altsaa indtræder et Resultat svarende til vor »Afvisning«, eller om det skal medføre en Realitetsafgørelse, saaledes at Frifindelse for Søgsmaalet finder Sted. Den nyere Teori er tilbøjelig til at besvare Spørgsmaalet i sidstnævnte Retning, nemlig ifølge den Betragt-

---

[35]) Jfr. herved en Dom i U. f. R. 1922 S. 945.

[36]) Jfr. herved U. f. R. 1885 S. 863 (867) og 1920 S. 943, cfr. derimod J. U. 1850 S. 232 (234) og Højesteretsdomme i U. f. R. 1913 S. 546 og 1919 S. 352 (her ses der dog ikke at være protesteret mod Søgsmaalet).

[37]) Cfr. dog f. Eks. Dom i U. f. R. 1916 S. 239.

[38]) Jfr. Ørsted i Eun. IV. S. 625.

[39]) Jfr. H. R. T. 1875 S. 27, cfr. derimod 1871 S. 746; fremdeles U. f. R. 1878 S. 1239 (1241).

[40]) Det erkendes ogsaa af Sindballe: Judicielle Afgørelser S. 56, at Citanten ikke kan siges at have nogen loyal Interesse i at fremtvinge en Afgørelse, naar det i Øjeblikket ikke er muligt for Indstævnte at oplyse de for Afgørelsen relevante Fakta.

ning, at selve Proceskravet, der jo her gaar ud paa Fastsættelse, i saadanne Tilfælde er ubegrundet. Den tyske Rigsretspraksis gaar derimod den samme Vej, som i Reglen vore Domstole har fulgt, nemlig blot at afvise Sagen efter Paastand. Dette kan vistnok ogsaa forsvares, idet der i disse Tilfælde ingen Bedømmelse af det materielle Retsforhold mellem Parterne finder Sted, men en af Procesordningen opstillet Forudsætning for en saadan Paadømmelse (nemlig den »retlige Interesse«) kan siges at mangle; »Frifindelse« indskrænkes altsaa til de Tilfælde, hvor Kravets materielretlige Grundlag benægtes. Praktisk set frembød tidligere denne Ordning, hvorefter altsaa Spørgsmaalet om et Anerkendelsessøgsmaals Tilstedelighed henregnes til Formaliteten, det Fortrin, at der da efter de dengang gældende Procesregler ingen Tvivl kunde være om, at en særskilt Afgørelse deraf kunde finde Sted, og dette vil ofte være hensigtsmæssigt, idet det vil kunne afgøres, uden at man behøver at indlade sig paa hele Retsforholdets Realitet. Efter Rpl. har Spørgsmaalet ingen Betydning i denne Retning, idet efter den ogsaa Realiteten frit kan udstykkes, jfr. § 295, men derimod maaske ved Afgørelsen af, om nye Oplysninger om en forhaandenværende Interesse kan berettige til fornyet Sagsanlæg; dette er sikkert det naturlige, men det er noget tvivlsomt, i hvilket Omfang det vilde kunne ske, naar Domstolene havde statueret Frifindelse, selv om denne kun var »for Tiden«[41]).

C. Der er endelig endnu en Klasse Domme, nemlig de saakaldte »retskonstituerende«, hvorved Stiftelse eller Ophør af Retsforhold finder Sted. Hertil henregnes Mortifikationsdomme, som i det mindste skaber Legitimation, Ejendomsdomme, der ogsaa vil gaa ud paa at stifte ny Ret, og som Eksempler paa retsophævende Domme kan nævnes Skilsmissedomme og Domme, hvorved et Patent erklæres ugyldigt.

Disse Domme betragtes undertiden som en Slags Opfyldelsesdomme, som blot derved skulde adskille sig f. Eks.

---

[41]) Saaledes som det er sket ved en Dom i U. f. R. 1885 S. 863 (867). Jfr. forøvrigt herved ovenfor S. 84 Note [14]).

fra Domme, der gaar ud paa at betale en Sum Penge, at de saa at sige »fuldbyrder sig selv«, hvorefter der ikke bliver Brug for nogen særlig Tvangsfuldbyrdelse[42]). Det rigtige er dog vistnok at sige, at der ved disse Domme maaske nok indtræder en vis retlig Fuldbyrdelse, idet derved f. Eks. Ejendomsretten er stiftet eller Ægteskabet opløst. Derimod egner Dommen, da den ikke fastslaar bestemte Retskrav, men kun stifter eller opløser Retsforhold i Almindelighed, sig ikke til faktisk Fuldbyrdelse; de forskellige Retskrav, hvortil f. Eks. Skilsmissen kan give Anledning, maa nemlig først judicielt fikseres, forinden der kan være Tale om deres Fremtvingelse.

Med Hensyn til Adgangen til at anlægge saadanne Søgsmaal kan der ingen Tvivl være om, at den maa staa enhver aaben, som formener sig berettiget til at forlange en saadan Retsvirknings Indtræden, uden at han behøver at godtgøre nogen særlig Interesse i saa Henseende. Ellers vilde Formaalet med at henlægge en saadan retskonstituerende Virksomhed til Domstolene lide et meget væsentligt Skaar.

§ 8.

Udstykning af Sagsgenstanden[1]).

I. Der kan næppe være Tvivl om, at flere Fordringer, der udspringer af samme Mellemværende, altid kan indtales særskilt, for saa vidt de da har selvstændig Karakter[2]). Hvis dette ikke er Tilfældet, som f. Eks. ofte med Hensyn til flere Krav, der udspringer af et Interessentskabsforhold, maa et særskilt Sagsanlæg om et enkelt af dem føre til Frifindelse, da Sagsøgeren ikke (endnu) har den selvstændige Ret, som han paastaar. Ifølge Rpl. § 286, 1. Stk., kan Retten dog bestemme, at flere for den svævende Rets-

---

[42]) Saaledes Deuntzer: Civilproces S. 100.

[1]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 104—8, Nellemann: Alm. Del. S. 334—9, Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 352—7.

[2]) Saaledes Deuntzer l. c. S. 104—5 og Dom i J. U. 1875 S. 210, cfr. derimod til en vis Grad Nellemann l. c. S. 337—8.

sager skal forhandles i Forbindelse med hverandre, og denne Beføjelse maa Retten antages særlig hyppig at ville gøre Brug af, naar de flere Sager, der er rejst for den, angaar Krav ifølge samme Mellemværende.

II. Derimod er det omtvistet, hvor vidt e t e n k e l t, paa samme Skyldgrund hvilende K r a v k a n u d s t y k k e s i f l e r e, saaledes at hver Del indtales under sin Sag.

I ældre Tid var man tilbøjelig til at antage en saadan Deling for udelukket allerede ved Princippet om Dommes Retskraft, der skulde være til Hinder for, at man to Gange opnaaede Dom angaaende samme Krav[3]). Efter denne Opfattelse maatte da altid Afvisning ex officio af de senere Sager finde Sted. Men i Nutiden erkender man, at en Dom angaaende en Del af en Fordring netop kun har forbindende Virkning for denne Dels Vedkommende og altsaa ikke udelukker en ny Sag om Resten.

Der aabnes vel saaledes en Kreditor Mulighed for, at han ved at udstykke et større Krav i flere mindre (paa 800 Kr.) kan forskaffe sig den simplere Underretsbehandling. Men herpaa kan Rpl., naar den ifølge § 226 alene tager Hensyn til den formelle Procespaastand uden at spørge om dennes materielle Grundlag, ikke antages at have lagt nogen Vægt[4]); noget lignende vil jo ifølge § 234 altid kunne indtræde ved Parternes Vedtagelse. I det hele gør der sig sikkert ingen almindelige processuelle Hensyn gældende mod en Kreditors Deling af sit Krav. Der kan alene være Spørgsmaal, om M o d p a r t e n kan modsætte sig en saadan Deling.

Her har da før Retsplejeloven hyppigst den Lære været forfægtet, at en saadan Udstykning af Fordringen ikke uden den indstævntes Samtykke kan finde Sted, og til Støtte herfor har man dels paaberaabt sig en formentlig bindende Forudsætning i vor positive Lovgivning, nemlig Udpantningsloven 29. Marts 1873 § 1, jfr. nu Rpl. § 596, næstsidste Stk., dels henvist til den materielretlige Regel, at Kreditor ikke vilkaarlig kan forlange sin Ydelse betalt i Anparter;

---

[3]) Jfr. saaledes N e l l e m a n n l. c. 335.

[4]) Cfr. derimod om den tidligere Gældssagsbehandling efter Fr. 6. Aug. 1824 Civilproces II. S. 28.

denne maa som naturligt Korrelat medføre, at heller ikke en processuel Udstykning af Kravet kan tilstedes[5]). I nyeste Tid er dog i nordisk Literatur ogsaa den stik modsatte Opfattelse gjort gældende[6]), nemlig at Sagsøgeren ikke som Regel skulde kunne tvinges til at gøre hele sit Krav gældende under én Sag, men at det maatte være overladt til den sagsøgte selv, naar han følte sig interesseret deri, kontrasøgsmaalsvis at paastaa en negativ Fastsættelsesdom med Hensyn til Kravet i sin Helhed. Herfor skulde ogsaa tale Vanskelighederne ved at fastsætte det nærmere Omraade for den modsatte Regels Anvendelse og Virkningerne af dens Tilsidesættelse.

Hvad nu Forudsætningen i Lov 29. Marts 1873 § 1 og Rpl. § 596 angaar, da kan der fra den Omstændighed, at man har anset det fornødent at give særlig Hjemmel for at kunne benytte det ekstraordinære Tvangsinddrivelsesmiddel for en Del af Fordringen og forbeholde sig at indtale Resten ved almindelig Rettergang, ikke drages nogen almindelig Slutning om, at man ikke skulde kunne anlægge to sædvanlige Retssager angaaende forskellige Dele af samme Krav.

Naar den modsatte Lære henviser til Muligheden for Indstævnte for at anlægge et negativt Kontrasøgsmaal til Fastslaaelse af Kravets Størrelse i det hele, maa der vel ogsaa ifølge Rpl. (som dog afskaffer Fordringen om Kontrasøgsmaal) være Adgang for den sagsøgte til at fremsætte en saadan Paastand. Skønt nemlig § 280 ifølge sit Indhold nærmest har Hensyn til materielretlige Modkrav, maa den dog sikkert ogsaa kunne finde Anvendelse paa saadanne Proceskrav. Betingelsen om den »fælles Oprindelse« er jo her givet med selve Forholdet. Til at opnaa en saadan negativ Fastsættelsesdom kræves der imidlertid, som i forrige § udviklet, ogsaa en vis »retlig Interesse«. At man da uden videre gaar ud fra, at en saadan foreligger i dette Tilfælde, indeholder en Anerkendelse af, at der ved Kreditors

---

[5]) Jfr. Saaledes Deuntzer anf. Sted S. 106—7 og i det væsentlige Nellemann l. c. S. 334 ff.

[6]) Navnlig af Hagerup l. c. S. 353 ff.

vilkaarlige Deling af sit Krav vilde kunne ske en Forstyrrelse i Skyldnerens Retssfære, som kun kan afværges ved, at hele Forhodet bliver klaret.

Iøvrigt kan man næppe give Besvarelsen af det almindelige Spørgsmaal under et, men den kræver en nærmere Undersøgelse af de forskellige Tilfælde.

A. Naar undtagelsesvis materielretlig set en Deling af Fordringen er hjemlet, maa til Gennemførelse heraf ogsaa en processuel Udstykning kunne finde Sted.

B. Men selv om de civilretlige Regler ikke hjemler en Betaling i Anparter, vil dog næppe en Proces angaaende en enkelt Del ubetinget være udelukket.

a. For det første maa den kunne finde Sted til Fastslaaelse af en omtvistet Del af Fordringen. Indstævnte vil da sædvanlig have Adgang til gennem en negativ Anerkendelsesdom at faa hele Fordringens Omfang fastslaaet. Men hvis dette ikke sker, kan en processuel Fastsættelse af en Del af Kravet ikke siges at komme i Strid med den materielretlige Ordning, som alene hjemler Skyldneren Ret til at forlange, at Opfyldelsen af hele Kravet finder Sted under et.

b. Derimod vil en Kreditor — hvad han forøvrigt ogsaa kun sjældent vil have Interesse i at gøre — ikke kunne forlange Opfyldelsesdom for en Del af et Krav, naar han ikke har nogen materiel Ret til delvis Betaling, da han derved jo netop vilde blive sat i Stand til at fremtvinge en saadan, og Skyldnerens Processtilling ogsaa iøvrigt let vilde kunne forstyrres ved Kravets Udstykning i flere Sager[7]). Dette maa vistnok ogsaa gælde, naar en Fordringsret, der oprindelig har tilkommet en enkelt Person, senere er blevet overført til flere. Hver enkelt af dem maa vel kunne anlægge Sag mod Skyldneren for at faa deres Krav fastslaaet i Forhold til ham. Men hvis de ogsaa hver for deres Anpart kunde forlange Opfyldelsesdom, vilde der derigennem for Skyldneren være skabt en Pligt til Betaling i Dele, som ikke var materielt begrundet[8]). Der kunde højst være Spørgsmaal

---

[7]) Jfr. saaledes Dom i U. f. R. 1906 S. 910.

[8]) Jfr. Deuntzer l. c. S. 107—8 og Domme i U. f. R. 1885 S.

om at gøre Undtagelse med Hensyn til Fordringer ifølge negotiable Papirer[9]), idet man ved disse af Hensyn til Omsætningen jo ogsaa i flere andre Retninger forringer Skyldnerens Stilling til Fordel for senere Erhververe. Men efter det vide Begreb negotiable Papirer, som vor Ret opstiller, kan man dog næppe heller ved dem antage en saadan Ekstinktion med Hensyn til den processuelle Stilling, som vilde falde ganske udenfor Rammen af de ekstinktive Regler, vor Lovgivning iøvrigt kender.

Undertiden vil dog processuelle Hensyn kunne begrunde en Adgang til Udstykning, der ikke er materielretlig hjemlet.

1°. Naar saaledes en Fordring under et Søgsmaal gøres gældende til Modregning, maa der sikkert derved, ganske uafhængigt af det materielretlige Forhold, siges at være opstaaet en processuel Interesse i delvis Fyldestgørelse for Modkravet, idet den sagsøgte ofte vil kunne have rimelig Grund til ikke for Tiden at benytte sin Beføjelse efter § 280 til at forlange selvstændig Dom for Resten af Modfordringen. Sagsøgte maa da kunne nøjes med at gøre Modfordringen gældende til Kompensation med Hovedfordrin-

---

1169, 1906 S. 910, 1907 S. 442, men modsat Jul. Lassen: Haandbog. Alm. Del. 3. Udg. S. 583—4 og tildels Nellemann: Alm. Del S. 403 samt en ældre Højesteretsdom i H. R. T. 1864 S. 228. Lassen udtaler paa det anf. Sted i Note [54]), at Hensynet til Skyldneren vistnok sker Fyldest derved, at man, naar en Anpart indtales af en af Fordringshaverne, giver ham Beføjelse til at frigøre sig overfor dem alle ved Deposition af hele Fordringens Beløb. Hertil er imidlertid at bemærke, at Skyldneren dog ikke derved opnaar nogen bindende Anerkendelse af saaledes at have fyldestgjort hele sin Forpligtelse. Naar man da vil henvise ham til selv at forlange dette fastslaaet ved Dommen, vil der for det første kunne foreligge rimelige Grunde for, at han ikke netop nu ønsker Fordringens Størrelse endelig fastslaaet (maaske har han under denne Proces med den enkelte Fordringshaver ikke Adgang til alle Beviser), og dernæst maa det erindres, at en saadan Dom, som jo kun var erhvervet overfor den enkelte Fordringshaver, ikke vilde være bindende for de andre.

[9]) Dommen i U. f. R. 1885 S. 1169 angik ogsaa en Panteobligation.

gen. Men en anden Sag er, at der ogsaa her for Sagsøgeren ofte maa anerkendes tilstrækkelig retlig Interesse deri til, at han igennem en negativ Anerkendelsesdom maa kunne faa fastslaaet, at hele Fordringen ikke strækker sig ud over et vist Beløb, — for saa vidt da ikke Hindringer fra Rettens Inkompetence staar i Vejen, jfr. § 231.

2°. Fremdeles kan det være, at en Kreditor vel har paastaaet Dom for hele sin Fordring, men kun faaet en Del af denne tilkendt. Ved denne processuelle Situation maa der da vistnok være skabt en Ret for ham, som han materielt set ikke vilde have, til at søge tvungen Fyldestgørelse for det tilkendte Beløb og dog samtidig appellere for eventuelt at erholde Resten[10]). Paa dette Punkt kan man ogsaa som en vis Analogi henvise til den tidligere omtalte Bestemmelse i Udpantningslovens § 1, jfr. Rpl. § 596, hvorefter Rekvirenten straks kan søge Fyldestgørelse for en Del af Fordringen, medens han forbeholder sig senere at inddrive Resten. At denne Beføjelses Udøvelse her er gjort afhængig af Fogedens Billigelse, beror sikkert paa, at der ikke ved Udpantning foreligger et saa klart Fundament for Tvangsinddrivelsen som ved Eksekution. —

Naar der endelig spørges om Virkningerne af, at en Sagsøger har nøjedes med at indtale en Del af sit Krav i Tilfælde, hvor en Udstykning var uhjemlet, maa det fastholdes, at da Forbudet mod Udstykning ikke skyldes processuelle, men kun materielle Hensyn[11]), vil i intet Tilfælde Afvisning, men kun Frifindelse kunne blive Følgen[12]). Men iøvrigt vil Forholdet kunne stille sig noget forskelligt i de forskellige Tilfælde.

---

[10]) Modsat dog Deuntzer: Appel S. 59, men derimod Getz: Om Paaanke S. 147 og U. f. R. 1908 B S. 176—7, samt nedenfor under Fremstillingen af Ophørsgrunde for Appel.

[11]) Forholdet stiller sig altsaa med Hensyn til denne Nødvendighed for at indtale et Krav under et paa ganske lignende Maade som med den Nødvendighed, der kan være for et subjektivt Procesfællesskab; begge er materielt begrundede, og Tilsidesættelsen kan derfor alene medføre Virkninger i Realiteten, jfr. om litis consortium ovenfor S. 53 ff.

[12]) Hagerup. l. c. S. 357 mener dog, at Sagsøgte altid skulde kunne kræve Delsøgsmaalet afvist.

Hvis Sagsøgeren har indtalt et Beløb, der i Virkeligheden kun udgjorde en Del af det ham tilkommende Krav, som hele Kravet, vil dette ingen Indflydelse faa paa denne Proces. Men han vil være udelukket fra under en senere Sag at gøre Fordring paa Resten, og hvis han dog rejser Sag derom, maa altsaa Frifindelse indtræde. Særlig staar det i vor hidtidige Teori og Praksis[13]) fast, at naar en Part under en Sag undlader at nedlægge Paastand paa Accessorier som Renter og Frugter, vil han ikke under en senere Sag kunne rejse Krav paa dem.

Har Sagsøgeren derimod udtrykkelig forlangt et Beløb betalt som Del af en større Fordring, saa at han forbeholder sig under en senere Sag at indtale Resten, maa Resultatet vistnok blive, at den sagsøgte, naar han paastaar det, frifindes[14]), idet det fremsatte Krav paa en Del af Fordringen maa anses for materielt uhjemlet. Men deri ligger ikke, at Sagsøgeren skulde være udelukket fra at anlægge en ny Sag, hvorunder han gør den samlede Fordring gældende, derunder ogsaa den tidligere frakendte Del. Den tidligere Dom har nemlig kun fastslaaet, at han ikke kunde fremsætte noget særskilt Krav paa dette Beløb, men ikke, at han overhovedet slet ikke skulde have nogen Ret dertil. Et lignende Resultat maa da ogsaa statueres, naar en af flere, til hvem en Fordring er overført, uberettiget har anlagt særskilt Søgsmaal til Betaling af sin Anpart.

III. Et andet Spørgsmaal om Procesudstykning opstaar, naar en Part vil gøre flere Søgsmaalsgrunde for samme Krav gældende under forskellige Sager. Men om

---

[13]) Jfr. saaledes J. U. 1849 S. 104, 1852 S. 904 (908).

[14]) Jfr. Deuntzer S. 107, der dog kun vil lade Frifindelse »for Tiden« indtræde, jfr. herom ovenfor S. 84 Note [14]). En Dom i U. f. R. 1921 S. 863 har dog givet særskilt Dom for en Del af et Krav med et saadant Forbehold. Men det antydes i Dommen (»i al Fald kunde Frifindelse ikke ske for det nu indtalte Beløb«), at Delsøgsmaalet vil kunne influere paa den senere Sag, saa at man maaske under denne sætter Forbeholdet til Side og erklærer Skyldneren fri for at betale Resten. Hensynet til at spare Retsafgift, som i Dommen anføres, kan næppe føre videre end til at tilstede Fastsættelsesdom for en Del af Beløbet.

dette maa henvises til Udviklingen nedenfor om Dommes materielle Retskraft.

Forening af flere Krav under samme Sag (Kumulation).

Der er en vis Adgang til at gøre flere Retskrav gældende under den samme Sag. Denne »Kumulation« kan enten alene være »objektiv«, idet de forskellige Retskrav rejses mellem de samme Parter, saaledes at de enten alle fremsættes af Sagsøgeren eller et eller flere (som Modkrav) af Sagsøgte. Eller den kan tillige (den subjektive Kumulation forudsætter altsaa altid en objektiv) være »subjektiv«, idet Kravene rejses af flere Sagsøgere (subjektiv aktiv Kumulation) eller mod flere Sagsøgte (subj. passiv K.) eller endelig med flere Parter paa begge Sider. Fremdeles kan Kumulationen enten foreligge straks fra Sagens Begyndelse (»oprindelig Kumulation«) eller indtræde senere under Sagen (»efterfølgende K.«).

§ 9.

Objektiv Kumulation.

I[1]). Rpl. aabner i vidt Omfang Adgang til at foretage en oprindelig objektiv Kumulation.

Ifølge § 249 skal nemlig flere Krav af samme Sagsøger mod samme Sagvolder fra først af kunne forenes under een Retssag, selv om de hviler paa forskellige faktiske og retlige Grunde og er af ulige Beskaffenhed. Fordringen om en vis Ensartethed, som Praksis

---

[1]) Jfr. Hellwig: Lehrbuch III. S. 64—86, System I. S. 319—29, Stein: Kommentar ad § 260.

efter den tidligere Procesordning opstillede[2]), er altsaa opgivet som almindelig Betingelse. Men i Tilfælde, hvor der slet ingen Forbindelse eller Lighed er mellem Kravene, vil Retten naturligvis særlig hyppig gøre Brug af den Beføjelse, der ved § 254, jfr. § 286, 2. Stk., er tillagt den til at beslutte Adskillelse af Kravene.

En Betingelse er det dog efter § 249, at Retten er kompetent med Hensyn til alle Kravene. For det første maa Retten altsaa have den almindelige Kompetence til at behandle Kravet. Saaledes vil et Krav, der indtales ved Sø- og Handelsretten, ikke kunne kumuleres med et almindeligt Gældskrav, hvorimod under en Sag, der er anlagt ved Landsret eller Underret, Sagsøgeren, naar Sagsøgte samtykker deri, samtidig kan indtale et sø- eller handelsretligt Krav, jfr. § 20, 1. Stk. Paa lignende Maade vil der under en Sag, der behandles ved Landsret, ikke kunne indtales noget Krav, som efter dets Karakter hører under Underret, hvorimod i Almindelighed et Landsretskrav ifølge Parternes Enighed kan inddrages under en Underretssag, jfr. § 234. Ved at kumulere flere Krav under 800 Kr. vil Sagsøgeren ifølge § 226, 2. Pkt., kunne gøre Landsretten kompetent med Hensyn til dem alle. Endvidere maa Retten have den fornødne specielle Kompetence, med andre Ord være det rette Værneting til Behandling af alle Kravene, men ogsaa dette Forhold vil altid kunne bringes i Orden ved Parternes Enighed, jfr. § 247.

Endelig kræves det efter § 249, at »samme Procesart« er anvendelig paa alle Kravene. Heraf følger, at et Skilsmissekrav, der skal behandles efter Reglerne i Kap. 42, ikke kan indtales sammen med et Formuekrav, og at et almindeligt Gældskrav ikke kan kumuleres med et Gældsbrevs- eller Vekselkrav, medmindre Sagsøgeren — hvad der efter § 443 staar ham aabent — for det sidstes Vedkommende vil give Afkald paa den særlige Procesmaade efter Kap. 41.

II. Som berørt omhandler § 249 kun en Forening af flere

---

[2]) Jfr. Civilproces I. S. 128—9.

Krav »fra først af«. En senere under Sagen indtrædende Kumulation kræver særlig Omtale.

A. For at Sagsøgeren senere skal kunne inddrage nye Krav under Sagen, maa der for det første kræves de samme Betingelser som til en oprindelig Kumulation. Men der kommer dernæst nogle yderligere Betingelser til.

Der kræves vel ikke, som efter den tidligere Procesordning[3]), noget »Kontinuationssøgsmaal« til Indddragelse af de nye Krav, idet fornyet Forligsmægling ved § 274 udtrykkelig er erklæret overflødig, og der heller ikke opstilles nogen Fordring om ny Stævning. Derimod er Adgangen til senere at inddrage nye Krav noget begrænset af Hensyn til den Koncentration af Processen, som den nye Ordning i højere Grad end den tidligere tilstræber. Saaledes skal under en Landsretssag ifølge § 348 nye Paastande (hvorved nærmest er tænkt paa nye processuelle Paastande angaaende samme Sagsgenstand, men Betingelserne for at inddrage helt nye materielle Retskrav kan ikke være mindre), efter at Skriftvekslingen er sluttet, kun kunne fremsættes, naar Retten efter Omstændighederne, og navnlig fordi det findes undskyldeligt, at Parten ikke tidligere har gjort det, tilsteder det. Og ved Underret kan ifølge § 431 Paastande, efter at Tilførsel eller Fremlæggelse til Retsbogen af dem er sket, kun med Rettens Tilladelse forandres i udvidende Retning. Efter den tidligere Procesordning var en vis Konneksitet mellem de nye Krav og de oprindelig fremsatte en Betingelse for, at Modparten behøvede at finde sig i den efterfølgende Kumulation. Dette maa vistnok ogsaa fastholdes efter Retsplejeloven, idet der ved nye »Paastande« i § 348 som berørt nærmest maa antages at være sigtet til nye Proceskrav, der støttes paa det samme materielle Mellemværende, jfr. saaledes den Sondring, der i §§ 404 og 407 gøres mellem henholdsvis nye »Paastande« og nye »Dele af Sagen«, og det derfor i hvert Fald maa være Forudsætningen, at de nye materielle Retskrav, der maatte blive rejst, har nogen Forbindelse med de tidligere[4]).

---

[3]) Jfr. Civilproces I. S. 135—6.

[4]) Efter den norske Civilproceslov §§ 58—60 kan for det første

B. Det kan fremdeles være, at det er den sagsøgte, der som Modkrav mod Sagsøgeren[5]) inddrager en ny Sagsgenstand i Processen[6]). Noget saadant er der dog naturligvis ikke Tale om, blot fordi Sagsøgte rejser en eller anden Indsigelse mod Sagsøgerens Krav, f. Eks. at han overhovedet ikke har lovet Beløbet eller senere helt eller delvis betalt det tilbage[7]), eller at Sagsøgerens Fordring er afgjort ved en allerede stedfunden Likvidation med et andet Krav[8]), og i Henhold dertil nedlægger Paastand paa total eller partiel Frifindelse. I disse Tilfælde er det dog stadig kun et og det samme Krav, hvorom Sagen drejer sig. Det kan ogsaa være, at Sagsøgtes Krav, skønt det formelt fremtræder som et nyt Krav, dog i Virkeligheden er det samme, som Sagsøgeren har forlangt afgjort, f. Eks. naar en Sagførers Mandant har paastaaet sin Saldo udbetalt uden Fradrag af Salær, og Sagføreren nedlægger Paastand paa dette[9]).

Men ikke engang i alle Tilfælde, hvor den sagsøgte fremsætter et nyt Krav, vil der foreligge Søgsmaalskumulation.

Søgsmaal altid ændres ved Inddragelse af: 1. Krav paa Fastsættelsesdom eller 2. Krav, som staar i Sammenhæng med et indbragt Krav, naar det bliver gjort sandsynligt, at Inddragelsen har sin Grund i Omstændigheder, som først senere er indtraadt eller blevet Parten bekendt, eller 3. Krav, som udspringer af Rettergangen eller af Modpartens Forhold under Sagen til den Ting eller Ret, Sagen gælder. Endvidere kan enhver af Parterne inddrage nye Krav, hvis Modparten samtykker eller Retten finder, at han ikke har rimelig Grund til at modsætte sig Inddragelsen. Endelig har enhver af Parterne fri Adgang til blot at udvide sin Paastand med Hensyn til samme Krav, jfr. Hagerup: Civilproces. 3. Udg. S. 370—6.

[5]) Kravet maa naturligvis haves mod Sagsøgeren personlig jfr. U. f. R. 1904 A S. 127, cfr. dog 1909 S. 713 (en Mand, der af et Firma søgtes til at betale et Beløb, fandtes berettiget til at gøre et Kontrakrav gældende mod Firmaets eneste Indehaver).

[6]) Jfr. Hellwig: Lehrbuch I. S. 262—7, III. S. 52—61, System I. S. 659—668, Stein: Kommentar ad § 33, Paul Oertmann: Die Aufrechnung im Deutschen Zivilprozessrecht (1916), E. Kallenberg: Om kvittning i rättegång i Svensk Juristtidning. 1916 S. 129—144, 209—224.

[7]) Jfr. herved U. f. R. 1906 S. 45.

[8]) Jfr. U. f. R. 1886 S. 1029, jfr. ogsaa 1910 S. 93.

[9]) Jfr. U. f. R. 1888 S. 60.

En saadan kan i Almindelighed først siges at indtræde, naar den sagsøgte forlanger selvstændig Dom for sin Ret. Benytter han derimod kun sin Ret indsigelsesvis til at opnaa Frifindelse for Sagsøgerens Paastand (som en »retsforfølgende Indsigelse« betegnes det undertiden af tyske Forfattere, skønt man snarere bør tale om en »retsbegrundet Indsigelse«), er vel Rettens gyldige Eksistens en Forudsætning for Frifindelsesdommen, men nogen selvstændig Afgørelse deraf behøver der ikke at finde Sted. Dette gælder saaledes, naar den indstævnte søger at afværge en Vindikationspaastand ved at paaberaabe sig en Pante- eller Tilbageholdsret eller en Brugsret, som han har over Tingen, men uden at forlange nogen direkte Anerkendelse af denne Ret. Paa noget lignende Maade stiller Forholdet sig, naar den sagsøgte paa Grund af en Misligholdelse, hvori Sagsøgeren har gjort sig skyldig, paastaar sig frifundet for Sagsøgerens Krav eller forlanger et Afslag i det paastaaede Beløb, idet han ogsaa indskrænker sig til at hævde en Betingelse for Sagsøgerens (fulde) Ret, men ikke gør sin egen, ved Kontrakten hjemlede Ret positivt gældende[10]). Hvor den sagsøgte omvendt rejser positive Krav i Anledning af Misligholdelsen, synes man efter den tidligere Praksis[11]), hvorunder Spørgsmaalet havde en særlig Betydning paa Grund af Reglen om Kontrasøgsmaals Nødvendighed, ofte at have været tilbøjelig til at betragte dette som en ny Søgsmaalsgenstand, selv om den sagsøgte ikke forlanger selvstændig Dom for Kravet, men alene ønsker det likvideret i Sagsøgerens Krav paa ham. Sædvanlig maa man dog antage, at der her foreligger Tilfælde af den saakaldte »egentlige Modregningsret«, ved hvilken den naturlige Opfattelse er den, at Parten, om han ønsker det, kan betragte

---

[10]) Jfr. fra den tidligere Ret (med Hensyn til Spørgsmaalet om Kontrasøgsmaals Nødvendighed) U. f. R. 1896 S. 441, 1895 S. 286 (H. R. D.), 1892 S. 1081, 1893 S. 1014.

[11]) Jfr. særlig klart den sidst anførte Dom i U. f. R. 1893 S. 1014 og ligeledes U. f. R. 1900 S. 636, cfr. derimod 1911 S. 984, 1900 S. 722. — Jfr. om et Erstatningskrav mod Tyendet efter den tidligere Tyendelov af 10. Maj 1854 § 25 paa den ene Side U. f. R. 1910 S. 917, paa den anden Side 1892 S. 1314.

Hovedfordringen som nedsat med Modkravets Beløb. Denne egentlige Modregningsret kan nemlig ikke blot indtræde ved Parternes Aftale, men den maa ogsaa ofte betragtes som en naturlig Følge af hele deres Mellemværende, saaledes hyppig, naar de to Fordringer er konnekse, d. v. s. udspringer af samme Retsforhold[12]. Det maa dog yderligere kræves, at der bestaar et saadant Afhængighedsforhold mellem de to Krav, at en Misligholdelse af det ene konstituerer en Bortfaldsgrund for det andet, saaledes navnlig de to Vederlagsydelser i et gensidigt Obligationsforhold. Om Parten da paa Grund af Misligholdelsen forlanger Kontrakten, helt eller delvis, ophævet eller derpaa støtter et Opfyldelseskrav til Kompensation mod Hovedkravet, synes med Hensyn til Forholdets processuelle Behandling ikke at burde gøre nogen Forskel.

Er endelig det Modkrav, der gøres gældende, ganske uafhængigt af Hovedkravet, er der ingen Tvivl om, at der foreligger Søgsmaalskumulation, naar den indstævnte forlanger selvstændig Dom for det. Indskrænker han sig derimod til at forlange det likvideret i Hovedkravet, kan Forholdets Karakter efter Sagens Natur snarere omstrides. Det praktiske Øjemed med Modkravets Fremsættelse er nemlig vel kun at opnaa hel eller delvis Frifindelse, og for saa vidt stiller Forholdet sig paa lignende Maade som med Hensyn de ovenfor omtalte retsbegrundede Indsigelser. Der rejses imidlertid her slet ingen Indsigelse mod selve Hovedkravet, hvis Rigtighed netop forudsættes, men forlanges en Afgørelse af Modkravet, vel ikke sigtende til dettes selvstændige Opfyldelse, men dog til dets Fyldestgørelse gennem Modregning. Dette kan ogsaa udtrykkes saaledes, at Modfordringen i og for sig ikke udelukker Sagsøgtes Domfældelse for Hovedkravet, men kun bevirker, at Dommens Opfyldelse kommer til at foregaa paa en særlig Maade, nemlig gennem Likvidation med Sagsøgtes Krav.

Rpl. § 280 bestemmer nærmere den sagsøgtes Adgang til at »fremsætte Modfordringer«. Det er nu af selve Udtryk-

---

[12]) Jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Alm. Del 3. Udg. S. 759.

ket »Modfordringer«, der netop i §'ens 2. Stk. stilles i Modsætning til »Indsigelser«, klart, at den ikke angaar det Tilfælde, at den sagsøgte indskrænker sig til at rejse Indsigelse mod Sagsøgerens Krav uden at støtte denne paa selvstændige Modkrav. Hvis dette Tilfælde medindbefattedes under Reglerne om Modfordringer, vilde der ogsaa ved Bestemmelsen i § 279, sidste Stk., være aabnet Sagsøgte en Mulighed for at gøre Sagsøgerens Ophævelse af Sagen virkningsløs, idet han nemlig til Trods for Sagens Ophævelse skulde kunne forlange Dom for sin forinden tingfæstede Paastand paa hel eller delvis Frifindelse. Men de Betingelser som § 280 opstiller, nemlig Konneksitet eller Komputabilitet, kan sikkert heller ikke være bindende, hvor den sagsøgte vel har en Ret, men nøjes med at gøre denne gældende indsigelsesvis for dermed at anfægte Sagsøgerens Krav, jfr. de ovenfor nævnte »retsbegrundede Indsigelser«. Ellers vilde den sagsøgte f. Eks. være udelukket fra at afværge et Udleveringskrav under Paaberaabelse af en ikke med Hovedkravet konneks Ret, som tilkommer ham selv over Tingen, og dette vilde betegne en betydelig Indskrænkning, der sikkert ikke et Øjeblik har været tilsigtet, i den Adgang til at forsvare sig, som bør tilkomme den sagsøgte, og som ogsaa tilkom ham efter den tidligere Procesordning; efter denne kunde der nemlig alene tvistes, om hans Adgang til at fremsætte saadanne Indsigelser var betinget af Kontrasøgsmaal, men der kunde ikke være Tvivl om, at en saadan Adgang tilkom ham. Om et blot til Kompensation rejst Erstatningskrav ifølge det gensidige Obligationsforhold, hvorpaa Sagsøgeren støtter sit Krav, kan betragtes som en egentlig »Modfordring« i Lovens Forstand, kan maaske omtvistes, men dette Spørgsmaal har for saa vidt ingen praktisk Betydning, som Betingelsen om »fælles Oprindelse« her altid vil foreligge. Derimod er det ifølge §'ens Formulering klart, at et selvstændigt Modkrav i Betydning af et Krav, hvis Opfyldelse ikke udgør en Betingelse for Hovedkravet, altid maa behandles efter Lovens Regler om Modfordringer, selv om det kun gøres gældende til Modregning, idet det netop er paa saadanne Krav, at der ved de ikke konnekse men komputable Modfordringer er tænkt, og Adgangen til at opnaa

selvstændig Dom for Modfordringen betragtes som noget særligt ved Siden af den blotte Kompensationsadgang[13]).

Betydningen af, om der kan antages at foreligge en egentlig Modfordring, viser sig navnlig for det første deri, at Sagsøgte da ifølge § 279, sidste Stk., har den ovenfor nævnte Adgang til at forlange Dom for den til Trods for Sagsøgerens Ophævelse af Sagen; ganske vist vil Sagsøgtes Paastand om Kompensation ved Hovedkravets Bortfald blive uden umiddelbar Genstand, men det kan dog tænkes, at Sagsøgte kan have en rimelig Interesse i at faa sin Kompensationsadgang anerkendt allerede nu for det Tilfælde, at Sagsøgeren paa ny maatte rejse Sag om sit Krav. Dernæst vil der alene, naar der foreligger en egentlig Modfordring, kunne være Tale om at udskyde den til selvstændig Behandling og særskilt endelig Paadømmelse efter § 286, 2. Stk., jfr. § 280 i Slutn., medens der i modsat Fald højst kan blive Spørgsmaal om, at Retten, ligesom med Hensyn til andre Indsigelser, kan afsige en foreløbig Dom i Medfør af § 295. Endelig kunde ogsaa Spørgsmaalet, om en egentlig Modfordring er blevet fremsat, antages at ville faa Betydning ved Afgørelsen af, om der skal erlægges Retsafgift, men dette Spørgsmaal er positivt ordnet ved R. A. L. § 9, hvorefter der kun bliver at svare Retsafgift for den Modfordring, for hvilken der paastaas selvstændig Dom. —

De Regler som Retsplejeloven i § 280 og nogle andre Steder giver om Adgangen til at fremsætte Modfordringer, gaar navnlig ud paa følgende: a) at opstille bestemte Betingelser for denne Adgang, b) klart at fastslaa Adgangen til at opnaa selvstændig Dom for Modfordringen, c) at fastsætte nærmere Regler om Fremgangsmaaden.

a. 1°. Det maa for det første, ligesom i Tilfælde af objektiv Kumulation fra Sagsøgerens Side, kræves, at Retten har den almindelige Kompetence til at paakende Modkravet. For saa vidt Modfordringen alene gøres gæl-

---

[13]) Efter den norske Civilproceslov § 56 bliver der kun Tale om Modsøgsmaal, naar Sagsøgte fremsætter Modkrav med Paastand om selvstændig Dom i samme Retssag, jfr. Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 304—9.

dende til Kompensation, vil der dog ifølge Lovens Regler i Almindelighed ikke opstaa nogen Hindring i saa Henseende, men der gælder væsentlig kun en Indskrænkning i Adgangen til at opnaa selvstændig Dom, se § 231, jfr. § 431, sidste Stk., samt ovenfor S. 13 og (med Hensyn til Sø- og Handelsretten) S. 16. Derimod fraviges ved Modfordringers Fremsættelse Reglerne om den »specielle Kompetence«, idet der, skønt Rpl. i Modsætning til den ældre Lovgivning, jfr. D. L. 1—2—23, ikke udtrykkelig udtaler det, ingen Tvivl kan være om, at Modfordringen altid kan fremsættes ved den samme Ret, ved hvilken Hovedfordringen er indtalt.

2°. Fremdeles kræves det ifølge § 280, 1. Stk., jfr. § 431, sidste Stk., at Modfordringen enten »har fælles Oprindelse med Hovedfordringen«, er »konneks« med den, eller dog er »udjævnelig (komputabel)« med den. Om Konneksitetsbetingelsen maa henvises til Bemærkningerne i næste § ved den subjektive Kumulation. Kravet om Komputabilitet, som jo forøvrigt for Adgangen til Modregning ikke blot er en processuel, men ogsaa en materiel Betingelse[14]), medfører, at Adgangen til at fremsætte Modfordringer egentlig kun bliver praktisk med Hensyn til Pengekrav. Naar disse Betingelser mangler, kan Modfordringen næppe engang fremsættes med Sagsøgerens Samtykke, men kun, naar Retten i Henhold til Grundsætningen i § 286, 1. Stk., bestemmer det, cfr. § 250, som ved Spørgsmaalet om den subjektive Kumulation særlig har tillagt Parternes Vilje Betydning. Den Betingelse om en vis Likviditet, der tidligere i nogle Tilfælde opstilledes, jfr. D. L. 5—14—6[15]), er derimod bortfaldet ved Rpl. Til Gengæld tillægger denne i § 280, 2. Stk., ogsaa med Hensyn til Modfordringer Retten Adgang til at udøve sin Myndighed efter § 286, 2. Stk., til at beslutte særskilt Behandling og Paadømmelse af flere Krav, der er forenede under een Retssag, og denne Beføjelse maa Retten særlig antages at ville gøre Brug af, naar et omtvisteligt

---

[14]) Jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Alm. Del 3. Udg. S. 745.

[15]) Jfr. herom Civilproces I. S. 143—4.

Modkrav fremsættes mod et klart Hovedkrav. Hvor Modfordringen har nogen Forbindelse med Hovedfordringen, vil Retten sædvanlig nøjes med at henvise Modfordringen til senere Forhandling og Paadømmelse under denne Sag. Men hvor der slet ingen Forbindelse foreligger, kan Retten næppe være udelukket fra at afvise Modfordringen og henvise Sagsøgte til at forfølge den under en helt ny Retssag, hvad der navnlig vil kunne være naturligt, naar Værnetinget for Modkravet ikke er det samme som for Hovedkravet[16]).

En vis Indskrænkning i Adgangen til at fremsætte Modfordringer hjemles der dog ved § 445 for Veksel- og Gældsbrevssagers Vedkommende.

b. Den Adgang til at faa selvstændig Dom for hele Modfordringen eller den overskydende Del af denne, som efter den tidligere Procesordning var noget omtvistet[17]), er nu klart slaaet fast ved § 280. En Forudsætning er det dog selvfølgelig, at Betingelserne for overhovedet at fremsætte Modfordringen, Konneksitet eller Komputabilitet, er til Stede. Men undertiden vil, som ovenfor berørt, Begrænsningen i Rettens Kompetence være til Hinder for, at den kan give selvstændig Dom, jfr. § 231.

---

[16]) At Retten ogsaa har den sidste Beføjelse, synes for det første nærmest at fremgaa af Sammenhængen i § 286, der i første Stykke giver Retten Adgang til at bestemme, at flere for den svævende Retssager kan forenes til een, og omvendt i andet Stykke maa antages at tillægge Retten Beføjelse til at opløse een Retssag i flere. I Mot. til den til § 286 svarende Bestemmelse i K. U. t. B. R. (§ 94) Sp. 36 (136) tales der ogsaa om »den Retten i 1. og 2. Stykke tillagte Myndighed til at forene adskilte Krav til eet Søgsmaal og omvendt opløse forenede Krav i flere Søgsmaal«, ligesom der i Mot. til den tilsvarende Bestemmelse (§ 102) i K. U. for 1877 tales om »Søgsmaalenes Adskillelse«. I Steins Kommentar ad den tyske C.P.O. § 145 V., der har været Forbilledet for vor Bestemmelse, beskrives Adskillelsens Virkning ogsaa saaledes, at den oprindelig enkelte Proces spaltes i en Flerhed af Processer. Det tilføjes dog, at der straks kan fastsættes en Termin til Forhandling om det afviste Krav, og at »die Rechtshängigkeit dauert fort«. — RR. Nr. 112 i U. f. R. 1922 B S. 24 har imidlertid nægtet Dommeren Ret til helt at afvise Sagen, for saa vidt Modfordringen angaar.

[17]) Jfr. Civilproces I. S. 147—8.

c. Angaaende den nærmere Fremgangsmaade, som den sagsøgte skal følge, naar han vil fremsætte en Modfordring, bestemmer:

1°. § 280, 2. Stk., at Modfordringen under Proceduren behandles som en Bestanddel af Sagsøgtes Forsvar, og at den fremsættes og forhandles i Forbindelse med hans Indsigelser paa samme Maade som disse.

2°. Ved § 268, 1) er det bestemt, at Forligsmægling om Modfordringer ikke er fornøden, selv om der paastaas selvstændig Dom for dem, og det fremgaar af § 279, 2. Stk., at Stævning heller ikke behøves, men en Modfordring anses som tingfæstet blot ved Fremlæggelsen eller Meddelelsen af det Svarskrift, hvori den fremsættes. Det er herefter klart, hvad der ogsaa udtales i Motiverne[18]), at den tidligere Procesordnings Regel om »Kontrasøgsmaal«[19]) helt er bortfaldet.

3°. Der viser sig i flere Retninger en Afhængighed mellem Behandlingen af Modfordringen og af Hovedfordringen.

En Forudsætning for Modfordringens Fremsættelse er det saaledes i hvert Fald, at Hovedfordringen er tingfæstet. Hertil maa yderligere føjes, at Sagsøgeren har givet Møde den første Retsdag. I modsat Fald skal nemlig ifølge § 340 Sagen straks afvises, og der vil da ikke blive Lejlighed for den sagsøgte til at foretage Tingfæstning af Modfordringer ved at fremlægge eller meddele Sagsøgeren noget Svarskrift. Paa den anden Side danner Sagens Optagelse til Dom en absolut Grænse, medens det afhænger af de almindelige Regler om Proceduren, paa hvilket Stadium af denne Modfordringen skal fremsættes, navnlig om det i Landsretssager kan ske, efter at Skriftvekslingen er sluttet, jfr. § 348. Heller ikke kan Tingfæstning af Modfordringer mere finde Sted, efter at Sagen af Sagsøgeren lovlig er hævet, eller efter at den er blevet afvist.

---

[18]) t. K. U. t. B. R. ad § 85 Sp. 30 (131).

[19]) Jfr. herom Civilproces I. S. 139 ff.

Derimod bestemmer som ovenfor nævnt § 279, 3. Stk., og ligeledes § 391, 2. Stk., at Sagsøgeren ikke ved at hæve Sagen kan forhindre, at der gives Sagsøgte Dom for Modfordringer, der allerede forinden er tingfæstede. Ifølge § 340, 3. Stk., kan heller ikke Sagsøgerens senere Udeblivelse forhindre, at der gives Sagsøgte Dom for de før Udeblivelsen tingfæstede Modkrav. Forudsætningen maa dog i begge Tilfælde sædvanlig være, at der er paastaaet selvstændig Dom for Modfordringen, idet Paastanden ellers, naar Hovedfordringen falder bort, ofte vil komme til at mangle praktisk Indhold, jfr. ovenfor S. 107.

Naar Sagen afvises, maa derimod vistnok Konsekvensen tages af, at den dermed maa anses for bortfaldet, saa at Modfordringen som »en Bestanddel af Sagsøgtes Forsvar« dermed ogsaa maa falde bort. Kun hvis Modfordringen opfylder Betingelserne for at udgøre en selvstændig Sag, idet den almindelige og specielle Kompetence er i Orden, jfr. herved §§ 231, 234 og 247, og Sagsøgeren frafalder Kravet om Stævning, jfr. § 337, sidste Stk., og § 425, sidste Stk., maa Sagen om Modfordringen kunne fremmes til Dom til Trods for Hovedsagens Afvisning.

Afgørelsen af Hoved- og Modkravet finder som Regel Sted ved samme Dom. Hvis Sagsøgte formener at have Ret til at faa sin Forpligtelse til at opfylde Hovedkravet gjort betinget af, at Sagsøgeren erlægger Modpræstationen, maa han paastaa Dommen affattet i Overensstemmelse dermed.

§ 10.

Subjektiv Kumulation.

I. Angaaende den oprindelige subjektive Kumulation[1]) som jo foreligger, naar flere Parter fra først af sagsøger eller sagsøges i Forening under samme Retssag, bestemmer § 250, 1. Stk., at den skal kunne finde Sted under samme Betingelser som den objektive; dog udfordres endvidere dertil, for saa vidt Kravene ikke har fæl-

[1]) Jfr. Hellwig: Lehrbuch III. S. 86—92, System I. S. 329 ff., Stein: Kommentar ad § 59 ff.

les Oprindelse, eller særlig Lovforskrift hjemler deres Forening, at ingen af Parterne gør Indsigelse derimod. Den Hindring for den subjektive passive Kumulation, som Reglerne om Værneting kunde berede efter den tidligere Procesordning, er fjernet ved Rpl. § 245.

En særlig Vanskelighed volder Bestemmelsen af Begrebet »fælles Oprindelse« (»Konneksitet«), der vel ikke, som efter den tidligere Procesordning[2]), skal paases ex officio, men som er en Betingelse for Kumulation, for saa vidt en Part rejser Indsigelse mod den. Hertil maa kræves, at, som den tyske Procesordning (§ 59) udtrykker det, de flere Personer er »berettigede eller forpligtede ifølge den samme faktiske og retlige Grund«. Absolut Identitet i Henseende til Grundlaget for flere særskilte Retskrav vil dog aldrig kunne være til Stede, og Spørgsmaalet om Fællesskab i Oprindelsen vil derfor altid til en vis Grad være skønsmæssigt[3]). Saaledes er der ingen Tvivl om, at der foreligger den fornødne Konneksitet, naar alle Kravene er stiftede ved samme Kontrakt[4]), f. Eks. ogsaa Kaution overtaget af flere i Forening, eller de er paadraget ved et af[5]) eller mod[6]) flere i Forening begaaet Retsbrud, skønt Enheden kun er tilsyneladende, idet det ved nærmere Prøvelse viser sig, at hver enkelt altid kun bliver forpligtet eller berettiget ved sin egen Handling eller ved den Skade, han selv har lidt. Det kan ikke være nødvendigt, at alle de Kendsgerninger, der begrunder Kravene, er fælles. Men det maa være tilstrækkeligt, at der ligger et fælles Retsforhold til Grund for Kravene, selv om ikke Fællesskabet imellem dem umiddelbart skyldes samme Kendsgerning, f.

---

[2]) Jfr. om denne Civilproces I. S. 129—132.

[3]) Jfr. Hagerup: Civilproces 2. Udg. S. 235, cfr. om Ordningen efter den nye norske Civilproceslov §§ 68—70, Hagerup 3. Udg. S. 279—282.

[4]) Jfr. U. f. R. 1896 S. 192, S. 266, 1875 S. 603 (H. R. D.); jfr. herved ogsaa R. R. Nr. 22 i U. f. R. 1920 B S. 199 og (et noget tvivlsomt Tilfælde) Nr. 160 i 1922 B S. 291.

[5]) Jfr. U. f. R. 1890 S. 731, 1870 S. 983.

[6]) Jfr. U. f. R. 1903 A S. 28, 1892 S. 68 (H. R. D.), 1881 S. 127 (S. 131, ogsaa H. R. D.), 1880 S. 642.

Eks. Søgsmaal mod en Skyldner og hans Selvksyldnerkautionist eller om et Laanekrav, der indtales af to Personer, hvoraf den ene har erhvervet sin Del af Kravet ved Gave i levende Live, den anden sin Del ved Arv. Ellers vilde Sagsanlæg i Tilfælde af »nødvendigt Procesfællesskab« ogsaa ofte være udelukket, idet maaske vel Retten eller Pligten er fælles, men ikke den umiddelbare Kendsgerning, hvorpaa Kravet støttes, f. Eks. naar en Servitut er stiftet til Fordel for en Ejendom, og denne senere ifølge en forskellig Erhvervsgrund kommer til at tilhøre flere Samejere, som nu i Forening vil anlægge Sag for at gøre Servitutten gældende. Derimod kan det i Reglen ikke være tilstrækkeligt, at det er den samme ydre Omstændighed, som har givet Anledning til Sagen, f. Eks. naar forskellige Personers toldpligtige Varer er blevet anholdte ved samme Lejlighed[7]), eller der ved samme Forretning er gjort Udlæg i flere Tredjemænds Ting[8]), men der maa kræves en indre Sammenhæng, f. Eks. at de paagældende havde været i Komplot for at besvige Toldvæsenet eller havde en fælles Ret til de udlagte Ting[9]), saa at den materielle Retsgrund kan siges at være fælles. At flere ved samme Lejlighed har fornærmet en Person, kan heller ikke være nok til at anlægge Injuriesøgsmaal mod dem under et[10]), medmindre de er optraadt i Forening, saa at Fornærmelsen kan siges at skyldes en »fælles Virksomhed«[11]). Endelig vil Kumulation i Almindelighed ikke være tilladt, blot fordi Kravene er saa ensartede, at Proceduren om dem væsentlig vil blive den samme, eller at de samme Beviser kan benyttes for dem[12]), f. Eks. naar en Afgiftspligt gø-

---

[7]) Cfr. Schl. H. R. D. I. S. 59.

[8]) Jfr. U. f. R. 1889 S. 210.

[9]) Jfr. ogsaa herved U. f. R. 1913 S. 990.

[10]) Jfr. U. f. R. 1910 S. 487, 1894 S. 1255, 1889 S. 436. Cfr. med Hensyn til det omvendte Tilfælde, at flere Personer har anset sig fornærmede ved samme Udtalelse, U. f. R. 1905 A S. 423.

[11]) Jfr. saaledes U. f. R. 1890 S. 731, 1880 S. 1113; jfr. ogsaa efter Rpl. U. f. R. 1922 S. 496.

[12]) Den norske Civilproceslov § 68 aabner derimod Adgang til subjektiv Kumulation, naar blot »de faktiske og retslige Grunde for de fremsatte Krav er de samme eller væsentlig ligeartede«.

res gældende mod flere Beboere af et Sogn, som ikke paastaas at have forpligtet sig i Fællesskab[13]), eller der anlægges Injuriesøgsmaal i Anledning af en ensartet Fornærmelse, der har været fremsat i flere Aviser[14]), eller to Tjenende rejser Krav mod Husbonden i Anledning af, at han har givet dem utilstrækkelig Kost[15]). Men noget andet maa f. Eks. gælde, naar nogle Haandværkssvende søger Betaling for et Arbejde, som de har udført i Fællesskab[16]). I nyere Praksis før Rpl. vistes der dog ved Bedømmelsen af denne Betingelse stor Lemfældighed[17]), hvad der vistnok stod noget i Forbindelse med, at den efter den tidligere Bestemmelse i Rskr. 3. Januar 1755 skulde haandhæves ex officio.

I enkelte Tilfælde har dog den positive Lovgivning ved nogle Bestemmelser, som er opretholdte ved Rpl. § 250, aabnet Adgang til under samme Sag at gøre ensartede, skønt ikke konnekse Fordringer gældende mod flere Personer, selv om en af Parterne rejser Indsigelse derimod. Dette er saaledes hjemlet ved Fr. 11. Januar 1793 og Pl. 2. Maj 1820 med Hensyn til visse Afgiftsydelser og ved Rskr. 26. Juni 1778[18]) mod flere Købere paa samme Auktion; den sidste Bestemmelse er dog nu uden synderlig Betydning, da tidligere L. 29. Marts 1873 § 1 Nr. 10 a og nu Rpl. § 596 som Regel hjemler Udpantningsret for Købesummer paa en Løsøreauktion. Ved § 250, 2. Stk., er der hjemlet en særlig Adgang til, naar der anlægges Sag mod visse Korporationer, Foreninger eller Selskaber, samtidig at gøre Ansvar, der udspringer af samme Retsforhold, gældende mod Bestyrelsens Medlemmer personlig uden Hensyn til deres Værneting. En saadan Adgang vilde dog vistnok allerede følge af Hovedreglen i § 250, 1. Stk., idet den sædvanlige Konneksitet jo netop forudsættes, og

---

[13]) Cfr. H. R. Tid. 1858 S. 667, J. U. 1848 S. 185.

[14]) Jfr. U. f. R. 1897 S. 137.

[15]) U. f. R. 1867 S. 906, cfr. derimod en Dom i U. f. R. 1903 A S. 98, der tillod tre Matroser, som havde været forhyrede paa samme Skib, at indtale Krav paa Tillægshyre under een Sag.

[16]) Jfr. H. R. D. i U. f. R. 1884 S. 1123; cfr. derimod U. f. R. 1893 S. 1070, 1881 S. 1067.

[17]) Jfr. saaledes Domme i U. f. R. 1918 S. 898, 1915 S. 322, 681, 1912 S. 90.

[18]) Jfr. Kskr. 23. Maj 1789.

Retten til at benytte det anførte Værneting allerede synes hjemlet ved § 245.

Den tidligere bestaaende Adgang til udenfor Lovens Regler at foretage Kumulation ifølge særlig Bevilling er bortfaldet ved Rpl.

Endelig maa erindres, at der ogsaa i Tilfælde af subjektiv Kumulation ved § 254, jfr. § 286, er tillagt Retten Myndighed til at beslutte Adskillelse af de forskellige Krav under Sagen.

II. En efterfølgende subjektiv Kumulation kan for det første finde Sted efter Rettens Bestemmelse, idet ifølge § 286, 1. Stk., Retten ogsaa med Hensyn til flere Sager mellem forskellige Parter, som samtidig verserer for den, kan bestemme, at de skal forhandles i Forbindelse med hverandre, naar blot Betingelserne for oprindelig subjektiv Kumulation efter § 250 er til Stede. Udøvelsen af denne Myndighed beror imidlertid helt paa Rettens Skøn og giver ikke Anledning til nærmere Udviklinger.

Noget andet gælder derimod Spørgsmaalet, om en Tredjemand efter eget Ønske eller efter en Parts Begæring kan indtræde i en Sag ved Siden af de oprindelige Parter[19]). Herom har Rpl., ligesom de fleste fremmede Proceslove[20]), givet en Række Forskrifter, der kræver en nærmere Undersøgelse. Ordningen er i flere Retninger forskellig, eftersom Tredjemands Indtræden skyldes en Stævning dertil fra en af de oprindelige Parter (Forholdet betegnes da sædvanlig som »Adcitation«), eller den finder Sted uden en saadan Stævning, selv om den maatte være foranlediget ved en mere formløs Opfordring (hyppigst en »Litis denuntiatio«) fra en Parts Side; der foreligger da »Intervention«.

A. Hvad nu først angaar Tredjemands Adgang til at intervenere i en Proces, der verserer mellem to andre Parter, da er det paa Forhaand klart, at denne Adgang maa

---

[19]) Jfr. (efter den tidligere Procesordning) Civilproces I. S. 149—158, Deuntzer: Civilproces S. 119—126, Nellemann: Procesm. S. 260—288, Ørsted i J. T. II. 2 S. 1—53, Hagerup: Civilproces I. 3. Udg. S. 290—302.

[20]) Det nærmeste Forbillede for Rpl.'s Ordning af Interventions-Instituttet har den tyske C. P. O. §§ 64—71 været.

være undergivet visse Begrænsninger. Den oprindelige Proces vil nemlig kunne lide ikke ringe Forhaling og Forstyrrelse ved, at saaledes en Tredjemand blander sig ind i den. Paa den anden Side kan dog dette Hensyn til den processuelle Orden ikke være ene afgørende. Det kan nemlig tænkes, at en saa overvejende Interesse gør sig gældende for Tredjemands Vedkommende, hvis materielle Retsstilling ellers kunde lide Skaar, at Ordenshensynet maa vige derfor; undertiden vil endogsaa en Part kunne være positivt interesseret i, at en Tredjemand intervenerer, saa at det allerede af den Grund kan være naturligt at tillade det. Dog kan man ikke ubetinget gaa ud fra, at alene Hensynet til Sagens oprindelige Parter og til vedkommende Tredjemand selv skulde gøre sig gældende, saa at Interventionen altid skulde være tilladt, naar blot de var enige derom. Almindelige Retsplejehensyn gør sig nemlig ogsaa gældende ved Ordningen, og Intervention kan vistnok derfor udenfor de af Loven fastsatte Grænser kun finde Sted, naar Retten benytter sin Myndighed efter § 286 til at beslutte Forening af flere for den svævende Sager.

Intervention kendes i to forskellige Former.

a. Den kan finde Sted som **»Hovedintervention«**[21]) eller Intervention i egentlig Forstand, jfr. §§ 377—381 i Modsætning til § 382, saaledes nemlig, at en Tredjemand i Henhold til en selvstændig Ret, der tilkommer ham, nedlægger Paastand overfor begge de oprindelige Parter paa at faa denne Ret tilkendt. Herom bestemmer § 251: »Enhver, der tror sig i det hele eller for en Del berettiget til den Ting eller den Rettighed, som er Genstand for en Retstrætte i første Instans imellem andre, kan under Iagt-

---

[21]) Jfr. Stein: Kommentar ad §§ 64, 65, Hellwig: Lehrbuch III. S. 183—214, System I. S. 350—6, J. Weismann: Hauptintervention und Streitgenossenschaft (1884). I tysk Literatur benægtes ofte Hovedinterventionens Karakter af virkelig Interventionen, da der derved opstaar en helt ny Proces mellem den indtrædende og begge de tidligere Parter.

tagelse af Reglerne i Kapitel 34 indtræde som Intervenient i den begyndte Sag.«

Ordene »tror sig — — berettiget« er i hvert Fald et unøjagtigt Udtryk, idet der selvfølgelig kun kan tillægges Intervenientens Tro Betydning, for saa vidt den giver sig praktisk Udslag i hans Optræden under Sagen. Men det maa yderligere kræves, at han nedlægger selvstændig Paastand paa at faa sig tilkendt den Ting eller Ret, som han anser sig berettiget til; Ordene »tror sig — — berettiget« maa altsaa læses som »paastaar sig berettiget«[22]). Hvis altsaa f. Eks. den indtrædende Tredjemand vel formener at have Ret til Tingen, der procederes om, men han dog under denne Sag ikke selv forlanger sig den tilkendt, men nøjes med at støtte den sagsøgte i hans Protest mod Sagsøgerens Paastand paa at faa Tingen udleveret, foreligger der blot »Biintervention«.

Adgangen til Hovedintervention staar da efter den anførte Bestemmelse aaben:

1°. Naar Tredjemand gør gældende, at selve den Ret, hvorom de to Parter fører Proces, i Virkeligheden tilkommer ham, f. Eks. at det ifølge Kontrakten ikke er Sagsøgeren men ham, der har Ret til at forlange et vist Pengebeløb betalt[23]) eller en individuelt bestemt Ting udleveret[24]), eller at det Gældsbevis, der indtales, ved Bedrageri er blevet ham fravendt, saa at det i Virkeligheden stadig er ham, der er rette Kreditor. Den materielle Retsbeskyttelse, som man i Nutiden[25]) er enig om at tillægge en Kreditor overfor en anden, der vil udøve hans Fordringsret, vilde ogsaa i mange Til-

---

[22]) Jfr. ogsaa den tyske C. P. O. § 64: »Wer die Sache oder das Recht — — — ganz oder teilweise für sich in Anspruch nimmt«, og den norske Civilproceslov § 74: »Vil nogen, som staar utenfor en sak, gjøre krav paa den ting eller ret, saken gjælder — —«

[23]) Jfr. U. f. R. 1911 S. 5, 1910 S. 623.

[24]) Jfr. ogsaa med Hensyn til Arven efter en borteblevet Person U. f. R. 1913 S. 825, hvor den borteblevnes Børn indtraadte i den af Udarvingerne anlagte Sag.

[25]) Jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del 3. Udg. S. 922—3.

fælde blive illusorisk, hvis der ikke saaledes blev givet ham Lejlighed til at gøre den processuelt gældende.

2°. Men ogsaa i Tilfælde, hvor ikke just Retten er den samme, har Lovgiveren ment, at allerede den Omstændighed, at den refererer sig til den samme Ting, som er Genstand for Processen, kan fremkalde en saadan Interessekonflikt, at det er naturligt at give Tredjemand Adgang til at intervenere. I Stedet for den sædvanlige Konneksitet, som kræves til subjektiv Kumulation (fælles Oprindelse), træder da her det udvortes Fællesskab med Hensyn til Rettighedernes Genstand. Dette gælder saaledes, naar en Tredjemand ifølge en helt ny Retsgrund paastaar at være Ejer af den Ting, som Sagsøgeren har paastaaet sig tilkendt Ejendomsret over, eller forlanger Tingen udleveret i Henhold til en Underpanteret, som tilkommer ham over den, eller sig tilkendt Servitutret over en Bygning, som Sagsøgeren forlanger nedrevet. Et Tilfælde af kun delvis Berettigelse med Hensyn til Sagsgenstanden fremkommer f. Eks., naar en Person slutter sig til et Vindikationssøgsmaal for som Medarving at gøre sin Ret til Tingen gældende; man taler i saadanne Tilfælde undertiden om »blandet Intervention«.

3°. En lignende Adgang til at intervenere maa vistnok staa Tredjemand aaben, naar hans Ret og den, der procederes om, har Hensyn til ganske samme Forhold, selv om det just ikke er en legemlig Ting, ialtfald naar Sagsøgtes Opfyldelse af den paastaaede Forpligtelse vilde gøre det umuligt for ham at opfylde sin Forpligtelse overfor Tredjemand, saaledes naar før Ægteskabsloven 30. Juni 1922 (§ 91) en Kvinde gjorde et Ægteskabsløfte gældende mod en Mand, som en anden Kvinde paastod at have et ældre Krav imod, eller f. Eks. det Tilfælde, at en Skuespiller søges af en Teaterdirektør til at optræde, men en anden Direktør formener at have en ældre Ret. Derimod vil det ikke være nok, at de to Rettigheder refererer sig til samme Formuemasse, f. Eks. to Fordringer mod samme Skyldner paa generisk bestemte Ydelser; men noget andet maa gælde om obligatoriske Krav paa samme individuelt bestemte Ting, idet det i og for sig maa være ligegyldigt, om Retten til Tingen er af tinglig eller blot obligatorisk Karakter. —

Naar disse Betingelser er til Stede, kan Tredjemand intervenere uden Hensyn til de almindelige Værnetingsregler, jfr. § 245 og § 251, 2. Stk., som forudsætter, at der ikke fra den specielle Kompetence kan opstaa Vanskeligheder[26]), og Mangler ved Rettens almindelige Kompetence skal ifølge den sidstnævnte Bestemmelse alene danne en Hindring, for saa vidt de er af en saadan absolut Karakter, at de ikke vilde kunne fjernes ved Parternes Samtykke, jfr. herved § 234.

b. En Trediemand kan imidlertid ogsaa indtræde i en Sag mellem to andre Parter saaledes, at han ikke selv nedlægger nogen Paastand overfor nogen af dem, men alene hjælper den ene Part med at gennemføre hans Paastand mod den anden. Om denne saakaldte **»Biintervention«**[27]) bestemmer § 252: »Enhver, der har en retlig Interesse i, at en Part vinder en for Retten svævende Sag, kan indtræde i Sagen til denne Parts Understøttelse og faa Adgang til at ytre sig i Sagen i Overensstemmelse med de nærmere Regler i Kapitel 34.«

Særlig Vanskelighed volder den nærmere Bestemmelse af den »retlige Interesse«, der skal berettige en Tredjemand til saaledes at intervenere i Sagen.

1°. Det maa nu for det første sikkert antages, at, naar endogsaa Betingelserne for en Hovedintervention efter § 251 er til Stede, maa Tredjemand kunne nøjes med at indtræde som accessorisk Intervenient, naar han nemlig vil indskrænke sig til at understøtte den Part, mod hvem den ham selv formentlig tilkommende Ret gøres gældende, uden selv at paastaa Dom for denne, jfr. Forholdet ved de ovenfor[28]) omtalte »retsbegrundede Indsigelser«. Men Adgangen til Biintervention maa ogsaa staa en Tredjemand aaben i en Række andre Tilfælde.

2°. Tredjemands Interesse heri er nu særlig klar, hvor Dommen undtagelsesvis vil have ligefrem forbindende Virkning overfor ham, saaledes efter den almindelige Mening i

---

[26]) Jfr. K. U. t. B. R. ad § 226 Sp. 102 (203).

[27]) Jfr. Wach: Handbuch I. S. 613—659, Stein's Kommentar ad §§ 66—71, Hellwig: Lehrbuch II. S. 476—528, System I. S. 219—232, A. V. Lundstedt: Om Biintervention (Lund 1911—12).

[28]) S. 104.

Tilfælde af Injuriesøgsmaal efter Strfl. § 223, eller naar der under Sagen har fundet en Succession med Hensyn til den omprocederede Ret Sted; i dette Tilfælde vil Successor jo sædvanlig have Adgang til at indtræde i Stedet for den oprindelige Part, men hvis dette ikke sker, f. Eks. fordi Successionens Gyldighed er omtvistet, maa der i hvert Fald gives ham Lejlighed til ved Siden af den oprindelige Part at gøre sin selvstændige Interesse i Sagens Udfald gældende.

3°. Det mest praktiske Tilfælde af Biintervention fremkommer imidlertid, hvor den Interesse, som Tredjemand har i Sagens Udfald, er af en mere indirekte, uselvstændig Karakter, idet hans Ønske om, at en af Parterne vinder Sagen, begrundes ved de middelbare skadelige Følger, som dens Tab vilde kunne have for ham. Anlægges der saaledes Vindikationssag mod den, der har købt en Ting, vil Sælgeren være interesseret i, at Køberen frifindes, idet denne i modsat Fald maaske vil kunne gøre Vanhjemmelsansvar gældende imod ham. Naar den, der har købt et Gældsbrev, anlægger Sag til dets Indfrielse, vil ligeledes Sælgeren kunne ifalde Vanhjemmelsansvar, hvis Sagen tabes. Paa Grund af det Regresansvar, som Kautionisten kan gøre gældende mod Hoveddebitor, vil denne kunne være interesseret i, at Kautionisten ikke uden Grund dømmes under Kreditors Søgsmaal imod ham. Under disse Omstændigheder vil Partens egen Interesse i Reglen føre til ikke blot at tillade den eventuelt regrespligtige at intervenere, men endogsaa at give ham en særlig Opfordring dertil ved at tilstille ham Underretning om Processen (foretage »litis denuntiatio«[29]) overfor ham). Modparten maatte da i saadanne Tilfælde, hvor den anden Parts rimelige Interesse krævede det, finde sig i Interventionen og kunde højst forlange, at den skete paa et saa tidligt Stadium af Processen som muligt, saa at denne ikke derved opholdtes mere end nødvendigt. Men det er naturligt i saadanne Tilfælde ogsaa at tillægge den regrespligtige Tredjemand en selvstændig Ret til at indtræde i Sagen til den

---

[29]) Jfr. nærmere om Betydningen af en saadan Procesunderretning Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsretten. Alm. Del 3. Udg. S. 501—2, 569.

regresberettigede Parts Understøttelse, idet dels Sagens for denne Parts ugunstige Udfald konstituerer en Hovedbetingelse for Regressen, dels Dommen, skønt ikke formelt res judicata overfor den regrespligtige, ikke vil kunne undgaa at komme til at virke med en vis faktisk Vægt, navnlig under en mundtlig Rettergangsmaade, hvor en nøjagtig Efterprøvelse af Domsgrundlaget er udelukket[30]). Paa den anden Side er det ikke altid sikkert, at Parten selv ønsker den paagældende Tredjemands Indtræden til sin Understøttelse, idet han maaske f. Eks. som Cessionar foretrækker Regresretten mod den solvente Cedent fremfor den direkte Ret mod den insolvente Skyldner og derfor i og for sig ikke vilde have noget imod at tabe Sagen mod denne. Det er da sikkert det naturlige i saadanne Tilfælde at anerkende tilstrækkelig »retlig Interesse« hos den regrespligtige Tredjemand til at begrunde en Biintervention fra dennes Side.

B. »Adcitation« foreligger, som ovenfor berørt, naar nogen ifølge Stævning fra en af Parterne under Sagens Gang gøres til Part ved Siden af de oprindelige Parter. Dette kan tænkes at ske paa forskellig Maade.

Det kan saaledes være, at den oprindelige Sagsøger, der maaske er blevet mødt med en Indsigelse mod sin Kompetence som Part, stævner en Tredjemand til at optræde sammen med sig som Sagsøger. I dette Tilfælde maa vistnok baade den paagældende Tredjemand og Modparten kunne protestere mod Adcitationen. Den første vil nemlig kunne gøre gældende, at Spørgsmaalet om hans Forpligtelse til at optræde under Sagen sammen med den oprindelige Sagsøger burde have været afgjort, før denne paa egen Haand begyndte Sag. Og Modparten maa kunne hævde, at det indbyrdes Mellemværende mellem Sagsøgeren og Tredjemand maa være ham uvedkommende, og at han saa meget desto mindre behøver at finde sig i Adcitationen, som denne dog ikke kan gøre vedkommende Tredjemand til hans processuelle Modpart, hvortil jo maatte udkræves, at denne selv udtog Stævning.

---

[30]) Cfr. derimod efter den tidligere skriftlige Procesmaade Civilproces I. S. 154—6.

Hvis omvendt den sagsøgte vilde adcitere en Tredjemand til at optræde som Sagsøger imod sig sammen med den oprindelige Sagsøger, f. Eks. for at faa afgjort, hvem af dem der var berettiget til at faa en Ting udleveret, vilde beslægtede Indvendinger ramme et saadant Forhold. Heller ikke ved en saadan Adcitation vilde Tredjemand i Almindelighed kunne blive Procespart, medmindre da Sagsøgtes Paastand gik ud paa at faa Tredjemand erklæret uberettiget til Sagens Genstand, og Betingelserne for et »negativt Fastsættelsessøgsmaal« var til Stede, navnlig altsaa naar Tredjemand selv havde rejst et Krav med Hensyn til Tingen.

Er det fremdeles den oprindelige sagsøgte, der adciterer nogen til at optræde med sig som medsagsøgt, vil i Reglen Sagsøgeren kunne modsætte sig dette. Selv om Sagens Genstand er den samme, idet den sagsøgte netop med Hensyn til denne ønsker den paagældende Tredjemand dømt i Stedet for sig, vil han dog ikke kunne tvinge Sagsøgeren til at rette sit Søgsmaal mod ham, men hans Interesse er tilstrækkelig fyldestgjort ved, at han selv frifindes[31]). Og er der Tale om at gøre et Regresansvar mod den paagældende Tredjemand gældende, maa i Almindelighed baade Sagsøgeren kunne modsætte sig det som denne Sag uvedkommende, og den adciterede Tredjemand selv kunne protestere mod Søgsmaalet som for tidligt anlagt[32]), hvad der dog sædvanlig ikke vil medføre Afvisning, men Frifindelse[33]). Et særligt Tilfælde af Adcitation fra den indklagedes Side er dog hjemlet ved Lov om Børn udenfor Ægteskab (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 14, 2. Stk.

Bortset herfra vil det mest praktiske Tilfælde af Adcitation være det, at Sagsøgeren under Sagen til-

---

[31]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1911 S. 633, 1876 S. 884 (887—8; i det sidste Tilfælde blev Adcitationssøgsmaal, anlagt af den oprindelige indstævnte til Betaling af en Erstatning i Stedet for denne, vistnok kun tilladt, fordi Sagsøgeren i saa Henseende ikke havde protesteret — Regressøgsmaalet derimod afvist efter Citantens Paaktand).

[32]) Cfr. dog f. Eks. Domme i U. f. R. 1916 S. 956, 1898 S. 505.

[33]) Denne bør næppe kun lyde paa »for Tiden« jfr. ovenfor S. 84 Note [14]).

stævner en Tredjemand for at faa Dom over ham enten alternativt eller kumulativt med Sagvolderen, og dette Tilfælde er ogsaa alene omhandlet i Rpl., jfr. § 253. Sagsøgerens Andragende om en saadan Tilstævning kan dog ikke tages til Følge, naar det maa tilregnes Sagsøgeren som en Forsømmelse, at den paagældende Tredjemand ikke fra Begyndelsen af er blevet inddraget under Søgsmaalet. Desuden maa man underforstaa de samme Betingelser som for den oprindelige subjektive Kumulation[34]), navnlig Rettens almindelige Kompetence, cfr. derimod med Hensyn til den specielle Kompetence § 245[35]), og, for saa vidt nogen af Parterne gør Indsigelse, Konneksitet. —

Saavel i Tilfælde af Intervention som af Adcitation tilkommer der ifølge § 254, jfr. § 286, Retten den sædvanlige Beføjelse til at beslutte Adskillelse af de saaledes kumulerede Sager, jfr. ogsaa § 380, 2. Stk. og § 383, 2. Pkt.

III. A. Naar der optræder flere Personer som Sagsøgere eller Sagsøgte under samme Proces, maa Reglen være, at de staar ganske uafhængig af hinanden. Det er netop kun en rent udvortes Samoptræden, der finder Sted mellem dem, og som ganske vist har sin faktiske Betydning, f. Eks. ved at aabne Mulighed for fælles Procedure og Bevisførelse. Men der bestaar intet indre juridisk Fællesskab imellem dem, saaledes at deres Forhold paa nogen Maade skulde kunne betegnes som et processuelt Interessentskab. Den enkeltes processuelle Handlinger og Undladelser har derfor i og for sig kun Virkning for ham, og Afgørelsen vil som Følge deraf kunne falde forskellig ud for de forskellige Parter — lige saa vel som, naar de var optraadt under særskilte Processer, hvad der jo som oftest vilde være Mulighed for. Kun er det naturligvis udelukket, at Dommeren under den samme Proces skulde kunne tage det samme Punkt for faktisk bevist og ubevist, og den egentlige Bevisbedømmelse maa derfor altid føre til et fælles Resultat[36]). Derimod kan det samme ikke gælde med Hensyn til en Afgørelse ved Partsed.

---

[34]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 30 Sp. 13—14 (114).

[35]) Cfr. dog en tilsyneladende modstridende Forudsætning i Mot. ad § 232 Sp. 103 (204).

[36]) Dette er ogsaa udtrykkelig sagt i den norske Civilproceslov § 72 jfr. § 187.

En Undtagelse herfra maa naturligvis gøres, for saa vidt en Part ifølge det til Grund liggende Retsforhold har Beføjelse til at optræde paa samtliges Vegne, saaledes som Tilfældet ofte vil være i Interessentskabsforhold. Her faar den enkeltes Proceshandlinger umiddelbar Virkning baade til Fordel og til Skade for alle hans Medinteressenter, og hvis flere har en saadan Repræsentationsbeføjelse, vil de ved deres Procesvirksomhed gensidig supplere hinanden, for saa vidt deres Handlinger ikke ligefrem kommer i indbyrdes Modstrid, f. Eks. naar den ene bestrider og den anden erkender et vist Faktum. I saadanne Tilfælde er der vistnok ikke Mulighed for at statuere et andet Resultat, end hvor flere Repræsentanter, der optræder for samme Part, handler i Strid med hinanden, nemlig at betragte saadanne modstridende Handlinger som slet ikke foretagne og altsaa ganske se bort fra dem ved Afgørelsen.

Hvor derimod ikke selve Retsforholdet begrunder et saadant Fællesskab, maa Hovedreglen finde Anvendelse, og dette maa vistnok i Almindelighed gælde, selv om der foreligger det saakaldte »nødvendige Procesfællesskab«. Hermed betegnes jo, som paa et tidligere Sted[37]) omtalt, kun den materielle Nødvendighed, som der for at faa Retten i dens fulde Omfang anerkendt og gennemført kan være for, at alle de berettigede eller forpligtede Subjekter optræder under Sagen, og Dommen da erhverves for alle eller mod dem alle. Mangler Betingelserne for en saadan Anerkendelse af Retten med Hensyn til enkelte af de optrædende Subjekter, faar dette i og for sig kun Betydning for dem selv. Der er nemlig ingen Hjemmel til at paatvinge de andre Procesfæller et Resultat, som de maaske ikke selv ønsker, og som deres Optræden under Processen ikke kan føre til. Stiller Sagen sig altsaa processuelt forskelligt for de forskellige Parter, maa ogsaa Afgørelsen falde forskellig ud, og Retten alene blive anerkendt mellem dem, hvis Procedure fører dertil. Der vil f. Eks. intet være i Vejen for, naar der under Sagen har været rejst Krav af eller mod flere paa en udelelig Ydelse, at da dette Krav anerkendes for

---

[37]) S. 53.

en eller nogle af Parternes Vedkommende, uden at det sker med Hensyn til dem alle.

Et vist Brud paa denne Grundsætning betegner dog Bestemmelsen i Rpl. § 256: »Hvor et nødvendigt Procesfællesskab mellem flere Personer finder Sted, og i et Retsmøde en eller flere af disse udebliver, medens en eller flere af dem giver Møde, repræsenterer den eller de, der møder, de udeblevne«. Det er saaledes en legal Repræsentation eller maaske snarere en Art negotiorum gestio, som i Tilfælde af nødvendigt Procesfællesskab er hjemlet de mødende Procesfæller paa de udeblevne Parters Vegne. Det gælder, selv om der ikke ifølge det til Grund liggende materielle Retsforhold tilkommer de mødende nogensomhelst Repræsentationsbeføjelse, men det kan da kun finde sin, forøvrigt noget tvivlsomme, Begrundelse i den ved Procesfællernes Udeblivelse fremkaldte Vanskelighed, og der kan ikke derfra drages Slutninger til andre Tilfælde.

Dog maa man selv uden udtrykkelig Lovhjemmel[38]) statuere en noget lignende Ordning i visse Tilfælde, hvor alle Procesfæller møder, for saa vidt nemlig en forskellig Afgørelse for enkelte Procesfæller maatte anses for udelukket, idet den af eller mod den ene Part erhvervede Dom vilde virke som res judicata for de andre. Dette er f. Eks. Tilfældet, hvis en Servitut gøres gældende af eller mod flere Samejere af en Ejendom, saaledes at den ikke blot skal kunne udøves af eller overfor de enkelte Ejere, men netop hævdes til Fordel

---

[38]) Cfr. den til Rpl. § 256 svarende Bestemmelse i den tyske C. P. O. § 62: »Kann das streitige Rechtsverhältnis allen Streitgenossen gegenüber nur einheitlich festgestellt werden, oder ist die Streitgenossenschaft aus einem sonstigen Grunde eine notwendige — —«. Jfr. om denne Bestemmelse nærmere Stein's Kommentar ad § 62 og Hellwig: Lehrbuch III. S. 166—178, System I. S. 345—49. Jfr. ogsaa norsk Civilproceslov § 72: »Flere saksøkere eller saksøkte, som optræder under én sak, er indbyrdes uavhængige, hvis ikke sakens art eller særlige lovbestemmelser medfører noget andet. De bevis, som føres, skal tillægges betydning for dem alle. — Maa der efter retsforholdets art gives samme eller overensstemmende dom for flere procesfæller, kommer den enes proceshandlinger alle til gode, selv om de strider mot deres egne proceshandlinger«.

for eller over Ejendommen som saadan. Her maa alles Procedure medvirke til at bestemme Fællesresultatet, idet de alle maa betragtes som Repræsentanter for den ogsaa processuelt begrundede Fællesinteresse. Hvor der foreligger Strid mellem de flere Procesfællers Handlinger, nødes man da ogsaa her til helt at se bort fra dem. Den Udvej, som nogle[39]) har været inde paa, altid at fortolke saadanne modstridende Proceshandlinger paa den for Procesfællerne gunstigste Maade, fører for det første til ret usikre Resultater, og den maa dernæst være udelukket ved Hensynet til Modpartens lige Ret, som kræver, at man ikke vilkaarlig af Proceduren eliminerer Momenter, som han kunde paaberaabe sig til sin Fordel.

B. Hovedintervenienten indtager i alle Retninger Stillingen som selvstændig Procespart; i Realiteten foreligger der nemlig en helt ny Proces mellem ham og de oprindelige Parter. Interventionssøgsmaalet skal derfor i det hele anlægges og fremmes efter de om et selvstændigt Søgsmaal gældende Regler, for saa vidt der ikke særlig er gjort Afvigelse derfra, jfr. § 377. Heraf maa vistnok f. Eks. følge, at ogsaa Forligsmægling er nødvendig, cfr. § 268, 1), der alene erklærer Forligsprøve for ufornøden, naar Modfordringer gøres gældende.

Det oprindelige Søgsmaal og Interventionssøgsmaalet skal vel ifølge § 380 i Almindelighed forhandles i Forbindelse med hinanden som een Retssag, men Retten kan i Overensstemmelse med § 286 udskille Interventionen til særskilt Behandling og Paakendelse. Det kan ikke antages, at det engang anlagte Interventionssøgsmaal falder bort, blot fordi det oprindelige Søgsmaal senere hæves eller afvises.

C. Ganske lignende Regler finder ifølge § 383 Anvendelse i Tilfælde af Adcitation.

D. Derimod træder den accessoriske Intervenient slet ikke frem som egentlig Part, men indtager kun den uselvstændige Stilling som Partens Hjælper. Der gives ham efter § 382 vel Adgang til at ytre sig i Sagen og fremføre

---

[39]) Saaledes nærmest Deuntzer: Civilproces S. 71—72. Jfr. ogsaa den anførte Bestemmelse i den norske Civilproceslov.

Beviser, som Dommeren da maa tillægge den sædvanlige Betydning ved Bevisbedømmelsen, men derimod kan der i Almindelighed næppe tilkomme Biintervenientens Procedure nogen selvstændig Betydning i Strid med Partens[40]). Hans Interesse i Sagen er jo sædvanlig kun af indirekte Natur, og der vil da kunne tillægges Partens Tilsidesættelse af Intervenientens Procedure Betydning i hans Forhold til denne. Men noget andet maa gælde, hvor undtagelsesvis Dommen i Sagen har umiddelbar Retskraft for Intervenienten, eller hans Indtræden i Sagen iøvrigt skyldes en selvstændig Interesse, saaledes hvor Betingelserne for en Hovedintervention foreligger. I disse Tilfælde maa han indtage en Stilling sideordnet med den oprindelige Part, saa at der tillægges hans Proceserklæringer samme Vægt som dennes[41]), og at de to Parters Erklæringer, hvis de kommer i Strid, maa hæve hinanden.

---

[40]) Jfr. tysk C. P. O. § 67, norsk Civilproceslov § 78.
[41]) Jfr. tysk C. P. O. § 69, norsk Civilproceslov § 79.

Fjerde Afsnit:

Forligsmægling.[1]

§ 11.

Om Forligsmægling i Almindelighed, og om Myndighederne, som foretager den.

Skønt Forligsmæglingen ikke hører til den egentlige Procesførelse, danner den dog den almindelige Forudsætning for at kunne anlægge Domssag, og det er derfor naturligt at behandle Reglerne derom som Indledning til Fremstillingen af selve Processens Gang.

I den ældre Lovgivning forekom der enkelte spredte Eksempler paa tvungen Forligsmægling. Men først ved Fr. 10. Juli 1795 blev det gjort til en almindelig Regel, at der forinden Sagens Anlæg skal søges mæglet Forlig mellem Parterne. Der oprettedes desuden særlige »Forligskommissioner«, og gaves nærmere Regler om Fremgangsmaaden ved disse. Endelig søgte man at give Forligsbestræbelserne en særlig praktisk Vægt, idet man ved den nævnte Fr.'s § 43 knyttede en lignende Eksekutionskraft til de offentlige Forlig, som der tilkommer Domme. Ved Kommissionsudkastet til den borgerlige Retspleje[2]) var der foreslaaet forskellige ret indgribende Ændringer i den hidtilværende

---

[1]) Jfr. efter den tidligere Ordning Civilproces I. S. 159—182, Deuntzer: Om Forligsmægling i civile Sager. 3. Oplag (1898), Ørsted i A. f. R. II. 413— 556, J. E. Larsen: Samlede Skrifter III, 1 S. 139—210, endelig for norsk Ret (hvor det formelle Retsgrundlag dog heller ikke før Civilprocesloven var det samme) Hagerup: Civilproces 2. Udg. I. S. 113—143.

[2]) Kap. XIII.

Ordning; disse mødte imidlertid under Forhandlingerne i Rigsdagen stærk Modstand, og man lod det da i det væsentlige have sit Forblivende ved de tidligere Regler.

I. Ved det nævnte Udkast var det saaledes foreslaaet altid at henlægge Forligsmæglingen til Retten. For denne Ordning, som er den hyppigste i fremmed Procesret, taler sikkert ogsaa overvejende Grunde[3]). Men ved Loven har man fastholdt den gamle Ordning, hvorefter Forligsmæglingen som Regel skal foregaa ved Forligskommissionen. Kun i nogle Undtagelsestilfælde, som i det væsentlige falder sammen med de praktiske Hovedtilfælde, hvori der tidligere gjordes Undtagelse, har Loven, jfr. § 268 a) til g), som den er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 28, henlagt Mæglingen til Retten.

Dette gælder nemlig for det første i nogle Sager, der tidligere behandledes som »private Politisager«. Herunder hører:

a) Tyendesager, jfr. L. (Nr. 343) om Retsforholdet mellem Husbond og Medhjælpere af 6. Maj 1921 § 34; dog foregaar Mægling i disse Sager i nogle Tilfælde for en særlig Forligskommission, jfr. nærmere nedenfor[4]).

b) Sager om Fornærmelser i Ord og Gerning, dog med Undtagelse af trykte eller skriftlige Beskyldninger. Loven maa i saa Henseende antages i det væsentlige at have henholdt sig til det tidligere Begreb herom, som det var fastslaaet ved Fr. 20. Oktober 1819 § 1[5]). Herefter omfatter det ikke blot egentlige Ærefornærmelser, men ogsaa de i Strfl. §§ 220—222 omhandlede Krænkelser af Privatlivets Fred, Husfreden og Brevhemmeligheden, fremdeles visse Legemskrænkelser, nemlig de mindre Voldshandlinger, som efter Strfl. § 200, cfr. dog midlertidigt Tillæg til Strfl. (Nr. 63) 1. April 1911 § 2 om Vold mod sagesløs Person, er privat Paatale undergivet; derimod har man antaget, at Sager angaaende Beskadigelse af fremmed Ejendom efter Strfl. § 296 faldt udenfor Begrebet. Om den undertiden noget van-

---

[3]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. XIII Sp. 50—52 (150—3).

[4]) S. 132—3.

[5]) Jfr. herom nærmere Civilproces II. S. 40—42.

skelig bestemmelige Grænse mellem mundtlige og skriftlige Injurier maa ligeledes henvises til tidligere Praksis[6]).

c) Alimentationssager. Naar disse i Loven nærmere bestemmes som »Sager, i hvilke der søges Underholdsbidrag hos Faderen til et Barn udenfor Ægteskab«, synes der derved, skønt dette næppe har været tilsigtet, at være sket en Udvidelse af det Begreb om Paternitetssag, som vistnok rettest maatte fastholdes efter den tidligere Ret ifølge Pl. 28. Maj 1825[7]), og som ogsaa Rpl. i § 225, 8) bygger paa[8]), idet det ikke kræves, at det er uvist, hvem der er Barnefaderen, eller engang, at selve Faderskabet danner en nødvendig Forudsætning for Kravet, men Forskriften om Forligsmæglingens Foretagelse ved Retten efter dens Ordlyd lige saa vel maa finde Anvendelse, naar et Underholdsbidrag indtales hos en Mand, der har erkendt Faderskabet, eller som har paataget sig en Forpligtelse til at svare Underholdsbidrag uafhængigt af, om Paterniteten kan anses for godtgjort.

d) Til de tidligere »Gældskommisionssager« svarer i det væsentlige de under Københavns Byret hørende Sager angaaende private Formuerettigheder, naar Genstanden for samme i Penge eller Penges Værdi ikke overstiger 800 Kr.

e) Fremdeles er Bestemmelsen om Forligsmægling ved Retten opretholdt for et praktisk Tilfælde af de tidligere saakaldte »Gæsteretssager«, jfr. L. 19. Febr. 1861 § 61, nemlig i Sø- og Handelssager udenfor København[9]).

f) Endvidere i Sager, der anlægges ved en anden Ret end den, i hvis Kreds Sagsøgte har Bopæl (Hjemting), naar Sagsøgeren i Stævningen begærer Mægling ved Retten; dette er bestemt for at lette Sagsøgeren Benyttelsen af Undtagelsesværnetingene.

---

[6]) Jfr. anf. Sted S. 42.

[7]) Jfr. saaledes Civilproces II. S. 40, men i modsat Retning Bentzon: Familieret. 2. Udg. S. 395—6.

[8]) Jfr. ovenfor S. 11—12.

[9]) Jfr. om Forstaaelsen af Begrebet Handelssager i denne Retning RR. Nr. 7 i U. f. R. 1920 B S. 110.

g) Endelig i Ægteskabssager, jfr. § 448[10]).

Mægling ved Forligskommissionen kan, bortset fra det under f) omhandlede Tilfælde, næppe gøre Mægling ved Retten overflødig, idet Lovgivningen maa antages at have lagt nogen Vægt paa den Medvirkning, som Dommeren udøver, navnlig i det sædvanlige Tilfælde, hvor Mæglingen foregaar ved Underret. Endnu mindre kan der være Tale om, at en Part ifølge Modpartens ensidige Indkaldelse skulde blive forpligtet til at give Møde ved Forligskommissionen.

II. For saa vidt Forligsmægling undtagelsesvis skal foregaa ved Retten, maa det i Almindelighed være den samme Ret, som skal dømme i Sagen. Angaaende Landsretssager bestemmer dog § 340, 2. Stk., at Forligsmæglingen skal foregaa ved Underretten. Men dette maa sikkert begrænses til de almindelige Tilfælde, hvor ogsaa Sagens Forberedelse foregaar ved Underretten[11]). Hvor den derimod ifølge § 338, 2. Stk., undtagelsesvis foregaar ved Landsretten selv, hører sikkert ogsaa Forligsmæglingens Henlæggelse til denne Ret med til »de fornødne Lempelser«, der da maa gøres i den Ordning, som Loven ved sine Forskrifter i Kap. 32 er gaaet ud fra som den normale[12]). Iøvrigt opstaar der ikke noget særligt Spørgsmaal om Rettens Sammensætning, Kompetence eller Habilitet til at foretage Mæglingen, idet de almindelige Regler om Domssagers Behandling ganske maa finde Anvendelse. Her maa derimod fremstilles de nærmere Forskrifter, der gælder om Forligskommissionerne i saa Henseende.

A. For Københavns Byrets Omraade bestaar den almindelige Forligskommission ifølge § 269, 1. Stk., af 3 Medlemmer, nemlig et af Magistratens Medlemmer (en

[10]) Ligeledes sker Mæglingen ved Retten i visse Tilfælde udenfor Domssagernes Omraade, saaledes ved Fogeden under Tvangsauktion efter §§ 555, 567, 581, 585 og ved Skifteretten efter §§ 660, 672.

[11]) RR. har i sin Udtalelse Nr. 144 i U. f. R. 1922 B S. 184 været tilbøjeligt til at antage, at Landsretten, naar Forligsmæglingen af en Fejltagelse ikke er sket ved Underretten, skal kunne foretage Mæglingen, saafremt Parterne er mødt personlig for Landsretten. Det er dog tvivlsomt, om en saadan Ordning lader sig forene med Bestemmelsens Ordlyd, men unægtelig taler stærke praktiske Grunde for den.

[12]) Jfr. nærmere nedenfor S. 179—181.

Borgmester eller Raadmand) eller en af dens Embedsmænd, en Borgerrepræsentant samt en af Justitsministeriet beskikket Mand udenfor Retterne. Desuden er der til Behandling af Sø- og Handelssager en særlig Forligskommission, som ifølge § 269, 1. Stk., jfr. L. 19. Febr. 1861 § 19, skal bestaa af 2 af Sø- og Handelsrettens Medlemmer. Denne maa vistnok, i Modsætning til, hvad man var tilbøjelig til at antage efter den tidligere Ordning[13]), foretage Mæglingen ikke blot i Sager, der skal behandles ved den københavnske Sø- og Handelsret, men i alle Sø- og Handelssager, hvori Forligsmæglingen foretages i København, jfr. ogsaa § 268 e) og navnlig § 270, 1. Stk. (»naar Sagen er en Sø- og Handelssag«).

Udenfor København er den ved L. 4. Marts 1857 foreskrevne Ordning ved § 269, 2. Stk., opretholdt. Herefter skal der i hver Kreds være en almindelig Forligskommission, bestaaende af to Medlemmer. Hver Købstad med dens naturlige Opland udgør en Forligskreds; det ene Medlem af Kommissionen vælges af Kommunalbestyrelsen, det andet af Amtsraadet, men hvis der til Kredsen intet Landdistrikt hører, vælges begge Forligskommissærer af Byraadet. De Landsogne, som ikke kan henlægges til nogen Købstadskreds, forenes til egne Forligskredse, og for dem vælges begge Medlemmer af vedkommende Amtsraad[14]). Valget sker for et Tidsrum af 6 Aar, og Hvervet er at anse for et borgerligt Ombud, saa at den valgte er pligtig at modtage Valget, medmindre han mindst 6 Aar har beklædt Stillingen, eller der foreligger gyldige Grunde til at undslaa sig. Forligsmæglerne lønnes udenfor København med Gebyrer, som bliver højere naar Forlig opnaas[15]); derimod tilfalder i København Gebyrerne det offentlige[16]).

Ved Siden heraf opretholdt § 268, 2. Stk., den særlige, ved Tyendelov 10. Maj 1854 §§ 65—76, jfr. L. 4. Marts 1857

[13]) Jfr. Deuntzer: Forligsmægling S. 6, Den extraordinære Civilproces S. 38.

[14]) Jfr. Jmskr. 23. Marts 1861 og (Nr. 92) 23. Marts 1871.

[15]) Jfr. Frd. 10. Juli 1795 § 55, Pl. 6. April 1827 § 1, L. 4. Marts 1857 § 7.

[16]) Jfr. Fr. 10. Juli 1795 § 57, Pl. 26. Juni 1817. — Om Gebyrernes Størrelse er der truffet nyere Bestemmelser ved L. (Nr. 689) 22. Decbr. 1920.

§ 8, anordnede Mægling; disse Regler er nu blevet afløste af Bestemmelserne i L. (Nr. 343) om Retsforholdet mellem Husbond og Medhjælpere af 6. Maj 1921 § 34. Herefter skal i hver Landkommune Sogneraadet vælge en Forligskommission, bestaaende af 3 i Kommunen bosiddende Mænd eller Kvinder; saavel Arbejdsgivere som Medhjælpere skal være repræsenterede i Kommissionen. For denne Kommission skal alle Tvistigheder, der rejser sig af Retsforholdet mellem Husbond og Medhjælpere indbringes, saafremt begge Parter endnu opholder sig i Kommunen paa det Tidspunkt, da Sagen anlægges. For denne Forligskommission maa nu vistnok ogsaa Sager angaaende Aftægt, naar Parterne bor i samme Sogneraadskreds (Landkommune), antages at henhøre. —

Hvad Betydningen af den saaledes bestemte almindelige Kompetence angaar, maa det antages, at Parterne ikke udenfor de lovbestemte Tilfælde kan benytte den særlige Tyendekommission, saaledes at den almindelige Forligsmægling (ved Retten, jfr. § 268 a), eller i Aftægtssager Kommissionen) skulde blive overflødig, og at de omvendt er forpligtede til at benytte Tyendekommissionen i de Tilfælde, Loven foreskriver. En tilsvarende Ordning antog man tidligere ogsaa for gældende i København med Hensyn til Forholdet mellem den almindelige Forligskommission og den særlige Kommission ved Sø- og Handelsretten[17]). Af § 270 1. Stk., synes det imidlertid at fremgaa, at en ved den almindelige Kommission foretaget Mægling i en Sø- eller Handelssag og omvendt en ved Sø- og Handelsrettens Kommission foretaget Mægling i en almindelig Sag altid er gyldig. Indklagede kan vistnok ikke i en Sø- og Handelssag protestere mod at give Møde for den almindelige Forligskommission; derimod er han kun pligtig at møde for Sø- og Handelsrettens Kommission, naar Sagen er en Sø- eller Handelssag.

B. Hvad de almindelige Habilitetsbetingelser angaar, kræves der i København intet særligt ud over, hvad der følger af de Stillinger, som Forligsmæglerne forud indtager; dog maa vistnok ogsaa her Sagførere være udelukkede[18]).

---

[17]) Jfr. Deuntzer: Forligsmægling S. 6—7.

[18]) Jfr. Kskr. 4. Aug. 1840.

Heller ikke for Mæglerne udenfor København er der opstillet positive Betingelser, men det maa underforstaas, at det skal være myndige uberygtede Mænd eller Kvinder, jfr. L. (Nr. 100) 4. Marts 1921, som kan læse og skrive; ifølge L. 4. Marts 1857 § 3 kan ikke Dommere eller deres Fuldmægtige og heller ikke Sagførere vælges til Forligsmæglere.

Forinden en Forligsmægler begynder sin Virksomhed, skal han ifølge § 269, 3. Stk., jfr. § 268, 2. Stk., afgive en højtidelig Erklæring efter en af Justitsministeren fastsat Formular[19]) om »at ville med al mulig Nidkærhed og Redelighed efter bedste Evne og Overbevisning søge at befordre villig[20]) og mindelig Overenskomst mellem Parterne i de Sager, som indkommer for ham.«

C. Angaaende den specielle Inhabilitet bestemmer § 269, sidste Stk., at en Forligsmægler skal fratræde naar han staar i noget af de i § 60 1) eller 2) nævnte Forhold til Sagen eller Parterne (altsaa kun de absolutte Inhabilitetsgrunde, Interesse i Sagens Udfald eller Slægtskab eller Svogerskab til nogen af Parterne saa nær som Søskendebørn), og dette maa da gælde, selv om ingen af Parterne rejser Indsigelse i den Anledning. Men iøvrigt finder Reglerne om Dommeres specielle Inhabilitet ikke Anvendelse paa Forligsmæglere. Naar en Forligsmægler maa fratræde, udføres Mæglingen af den eller de andre Forligsmæglere alene eller i Forbindelse med en særlig dertil beskikket Forligsmægler, jfr. § 269, sidste Stk. Derimod haves der ikke efter Rpl., saaledes som efter Fr. 10. Juli 1795 § 48, nogen Hjemmel til, at den anden Mægler i et saadant Tilfælde (eller i Tilfælde af lovligt Forfald) selv skulde kunne vælge en Mand til at behandle Sagen sammen med sig.

III. Hvad Forligskommissionens specielle Kompetence angaar, er ifølge § 270, 1. Stk., den indklagede kun pligtig at give Møde for Forligskommissionen i den Forligskreds, i hvilket han har Bopæl eller (i Mangel af Bopæl) Ophold. Dette maa i og for sig gælde, selv om Sagen henhører under Undtagelsesværneting, idet Forligs-

---

[19]) Jfr. J. M. Cirk. (Nr. 166) 18. August 1919.

[20]) I Tyendelovens § 67 anvendtes dog det mere træffende Udtryk »billig mindelig Forening mellem Parterne«.

kredsenes og Retskredsenes Grænser overhovedet ikke falder sammen. Undtagelsesvis hjemlede dog den tidligere Lovgivning Adgang til i saadanne Tilfælde at benytte Forligskommissionen paa Rettens Sted, jfr. Firmalove 23. Januar 1862 § 15 og 1. Marts 1889 § 34 og Skiftel. 30. November 1874 § 86. Disse Bestemmelser — hvortil senere har sluttet sig Bestemmelsen i Aktieselskabslov (Nr. 468) 29. Septbr. 1917 § 53 — maa sikkert anses for opretholdte ved Rpl., hvis Bestemmelser om Forligskommissionerne, der som ovenfor berørt først er indsatte efter Lovens Forelæggelse i Bigsdagen, man i det hele næppe kan tillægge ganske samme udtømmende kodifikatoriske Karakter som de fleste andre Regler i Loven. Ved det nye Litra g), der ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 28 er føjet til Rpl. § 268, er der yderligere truffet en Bestemmelse, som praktisk set betyder en væsentlig Indskrænkning i Hovedreglen, idet der herefter i alle Tilfælde, hvor Sag anlægges ved et andet Værneting end Hjemtinget, er givet Sagsøgeren Adgang til at begære Mægling ved Domsretten i Stedet for ved Forligskommissionen.

Det staar dog altid Parterne frit for at vedtage en anden Forligskommission, og i de nævnte Undtagelsestilfælde er det kun en Ret, men ikke nogen Pligt for Klageren at benytte de dèr hjemlede Forligskommissioner[21]).

§ 12.

Genstanden for Forligsmægling.

I. Ved § 268 betegnes den almindelige Genstand for den tvungne Forligsmægling som »alle borgerlige Domssager i første Instans.« Forligsmægling er herefter altsaa som Regel nødvendig i alle de Sager, men omvendt ogsaa kun i de Sager, der gøres til Genstand for Søgsmaal i den borgerlige Retsplejes Former. Derimod finder der ikke Forligsmægling Sted i de Sager, der behandles efter Strafferetsplejens Regler, cfr. derimod om de private Straffesager § 683, 1ste Punktum. Fremdeles omfatter Rpl.'s Regler om den tvungne Forligsmægling ikke andre

[21]) Den ved Rpl. § 276, 2. Pkt., hjemlede Undtagelse med Hensyn til private Forlig, der blev ratihaberede i Forligskommissionen, er bortfaldet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 29.

Retshandlinger end Domssager, saaledes ikke Fogedforretninger og Skiftesager. Om Fogedhandlinger finder der overhovedet i Almindelighed ikke Forligsmægling Sted, cfr. dog undtagelsesvis under Tvangsauktion §§ 555, 567, 581 og 585. Derimod skal der ved Skifteretten sædvanlig prøves Forlig, jfr. K. L. 25. Marts 1872 § 88, Skiftel. 30. Novbr. 1874 § 39 og Rpl. §§ 660 og 672, men man kan ikke for denne Mægling i alle Retninger anse Reglerne om Forligsmægling i Domssager for bindende. Endelig er Forligsmægling kun nødvendig i første Instans, men ikke, naar der finder Anke eller Kære Sted; heller ikke i Tilfælde af en Sags Genoptagelse kan en fornyet Forligsprøve være fornøden.

Der gøres dog forskellige Undtagelser fra denne Regel om Forligsmæglings Nødvendighed.

1) For det første er Forligsprøve ufornøden, naar Modfordringer gøres gældende, selv om selvstændig Dom paastaas. Dette staar i Sammenhæng med Reglen i § 280, 2. Stk., om at Modfordringer i det hele behandles blot som en Bestanddel af Sagsøgtes Forsvar. Derimod gælder dette næppe i Tilfælde af Intervention eller Adcitation, jfr. §§ 377 og 383 og ovenfor[1]).

2) Endvidere i Sager om Veksler (eller Checks) og visse Gældsbreve (Kap. 41); det er kun for de sidstes Vedkommende, at Bestemmelsen betegner noget nyt, jfr. tidligere Vekselprocesl. 28. Maj 1880 § 2[2]). Denne Undtagelse, der væsentlig er gjort for at fremskynde Behandlingen af disse klare Sager, kan næppe finde Anvendelse, naar Vekselgælden er forældet[3]).

3) Fremdeles i Sager, der anlægges af eller paa Foranstaltning af eller imod Statsmyndigheder; en lignende Ordning havde man tidligere udledet af Fr. 10. Juli 1795 § 23[4]). Undtagelsen er vel nærmest motiveret ved det

---

[1]) S. 126.

[2]) Forligskommissionen kan næppe nægte at behandle en Vekselsag, der indbringes for den, jfr. RR. Nr. 51 i U. f. R. 1920 B S. 319.

[3]) Jfr. saaledes før Rpl. U. f. R. 1912 S. 127, 1904 A S. 407, 1898 S. 148, cfr. derimod 1907 S. 444, 875.

[4]) Jfr. angaaende denne Domme i U. f. R. 1908 S. 109 jfr. 1909 S. 574, 1909 S. 205, 1913 S. 114, cfr. 1915 S. 960 (Sag mod et Amtsraad).

formentlig mindre passende i, at Statsmyndigheder skal undergives Paavirkning til Forligs Indgaaelse af de forholdsvis underordnede offentlige Funktionærer, som Forligsmæglerne jo er. Undtagelsesbestemmelsen finder ingen Anvendelse, naar en Embedsmand i en Sag optræder paa egne Vegne, altsaa heller ikke, naar han anlægger Sag i Anledning af fremsatte Injurier; det fremgaar ogsaa af Motiverne[5]), at den tidligere Bestemmelse i Pl. 4. Januar 1800, som undtog ogsaa saadanne Injuriesager fra Forligsmægling, har skullet bortfalde ved Rpl.

4) I paatrængende Sager. Bestemmelsen om Forligsmæglingens Bortfald i disse Tilfælde var tidligere særlig for Sø- og Handelsretten, jfr. L. 19. Febr. 1861 § 19. For ikke at gøre Benyttelsen af denne Undtagelsesforskrift for betænkelig for Sagsøgeren var der dertil føjet en Bestemmelse om, at Retten, naar den fandt, at Forligsmægling ikke burde have været undladt, dog ikke skal afvise Sagen, men alene udsætte den, for at Forligsmægling kan finde Sted. En lignende Beføjelse for Retten følger af den almindelige Forskrift i § 272, 2. Stk., sidste Pkt.

5) Naar »offentlig Indstævning« finder Sted, idet enten helt ubekendte Personer indstævnes, eller det ikke vides, hvor den indstævnte Part bor eller opholder sig. I dette Tilfælde vilde nemlig Forligsmægling være umulig.

6) Naar Sagvolderen bor eller (hvis han ingen Bopæl har) opholder sig udenfor Kongeriget, og han ikke har en Sagsøgeren bekendt, her bosat Fuldmægtig, som Sagsøgeren er berettiget til at indkalde paa hans Vegne. Ogsaa i dette Tilfælde vilde Forligsmægling nemlig ofte være umulig eller dog meget vanskelig. Derimod udelukkes Forligsmægling ikke derved, at Klageren bor i

---

[5]) t. K. U. t. B. R. ad § 139 Sp. 54 (155), hvor det fremhæves, at Forligsmægling selv i saadanne Tilfælde ikke paa Forhaand kan siges at være helt hensigtsløs. Motivernes Udtalelse refererer sig forøvrigt ogsaa til de civile Sager, der anlægges af eller mod Ministerierne eller Øvrighederne, idet Udkastet ogsaa ophævede Undtagelsesbestemmelsen for disse Sagers Vedkommende. Men paa dette Punkt blev Loven paa dens senere Stadium forandret.

Udlandet, men han maa da eventuelt lade en Fuldmægtig møde for sig.

7) Naar Arrestforfølgning finder Sted som særskilt Sag (§ 634). I dette Tilfælde har nemlig Forligsmægling angaaende Kravet, for saa vidt den ifølge dettes Karakter er nødvendig, allerede fundet Sted i Anledning af Retssagen derom, og nogen særlig Forligsprøve om selve Arresten behøves ikke.

II. Naar man dernæst spørger om, hvad der skal danne Genstand for Forligsmæglingen i den enkelte Sag, maa man paa Forhaand gaa ud fra, at det maa være det samme, som udgør Genstanden for det paafølgende Søgsmaal.

A. Der maatte herefter altsaa for det første foreligge objektiv Identitet, saaledes at der ikke under den senere Sag kunde paastaas Dom for noget, som der ikke har været mæglet Forlig om.

Paa denne Grundsætning er der imidlertid sket et bestemt Brud ved § 274, som bestemmer: »Naar Forligsmægling har været forsøgt i Anledning af en Sag, er Forligsindkaldelsens Indhold ikke til Hinder for en senere Udvidelse eller Forandring (altsaa ogsaa Begrænsning) af Søgsmaalsgrunde eller Paastande.«

Det har vistnok hermed været Meningen at generalisere den Bestemmelse, som tidligere ifølge L. 10. Maj 1854 § 74 kun galdt for Mægling ved Tyendemæglerne, for at nemlig ikke formelle Hindringer skal indskrænke Rettens Paakendelsesfrihed, og der henvises ogsaa i Motiverne[6]) udtrykkelig til den nævnte Bestemmelse som »en lignende Regel«. Formodningen maa derfor være for, at der skal tilkomme Rpl.'s Forskrift den samme Betydning. Det maa saaledes antages, at nye Paastande kan fremføres for Retten, selv om de ikke blot ikke har været omtalt i Forligsindkaldelsen, men det endogsaa kan oplyses, at de slet ikke har været gjort til Genstand for Mægling mellem Parterne. Fremdeles maa en Udvidelse af Paastande, skønt dette ikke efter Rpl.'s Sprogbrug er ganske sikkert — jfr. saaledes den

---

[6]) t. K. U. t. B. R. ad § 143 Sp. 56 (157).

Modsætning, der ved Spørgsmaalet om Fremførelse af Nova i Appellen i §§ 404 og 407 gøres mellem nye »Paastande« og nye »Punkter eller Dele af Sagen« — antages at omfatte ogsaa Inddragelse af helt nye Sagsgenstande, der dog maa forudsættes at staa i en vis Forbindelse med de først indtalte[7]). Derimod er der ved Rpl. i een Retning klart sket en Udvidelse af den ved Tyendeloven fastslaaede Ordning, idet nemlig Reglen ikke begrænses til de Tilfælde, hvor »Forlig virkelig har været prøvet mellem Parterne«, men skal finde Anvendelse, naar blot »Forligsmægling har været forsøgt«, selv om f. Eks. den sagsøgtes Udeblivelse trods lovlig Indkaldelse har umuliggjort selve Mæglingen.

B. Derimod maa Kravet om en vis Identitet i subjektiv Henseende fastholdes, saa at der i Reglen ikke senere for Retten kan optræde andre Parter i Stedet for eller ved Siden af dem, der har været Parter under Forligsmæglingen. Muligheden for en Skiften maa dog i visse Tilfælde anerkendes. Saaledes vil Indtræden af en Successor eller en Repræsentant for en af Parterne, hvor en saadan Indtræden efter almindelige Regler er mulig, ikke gøre ny Mægling nødvendig. Lige saa lidt behøves en saadan, naar blot en eller flere af Parterne under Forligsmæglingen senere under Retssagen udtræder. Vel vil den nærmere Formulering af Paastanden og Søgsmaalsgrundlaget derved kunne paavirkes[8]), men herpaa kan der efter Grundsætningen i § 274 ikke antages at skulle lægges Vægt.

§ 13.

Fremgangsmaaden ved Forligsmæglingen.

I. Forligsmæglingen er nærmest tænkt som det første Led i Retsforfølgningen, men helt er dette Synspunkt dog ikke gennemført. Hvis den skal foregaa ved Retten, maa det saaledes vel anses for det normale, at den sker straks ved Sagens Begyndelse, men det kan

---

[7]) Jfr. RR. Nr. 75 i U. f. R. 1921 B. S. 103.

[8]) Jfr. Civilproces I S. 166—7.

næppe være udelukket at udskyde den til et senere Tidspunkt; dog bør den vistnok i hvert Fald være sket forinden Domsforhandlingen[1]).

Naar Mæglingen foregaar ved Kommissionen, er det Klageren tilladt at benytte Stævningen tillige som Forligsindkaldelse, jfr. § 271, 1. Stk. Man maa da vistnok ogsaa ligesom tidligere ved Sø- og Handelsretten, jfr. L. 19. Febr. 1861 § 19, antage, at en Stævning ikke bliver ugyldig, fordi den er udtaget forinden Forligsmæglingen har fundet Sted. Der er dog den uheldige Side ved at indlevere Stævningen til Berammelse i Retten, før Forligsmæglingen er foregaaet, at Retsafgiften ifølge R. A. L. § 6 skal betales straks ved Sagens Berammelse, og at da Spørgsmaalet om, hvilken af Parterne der endelig skal tilsvare denne Afgift, kan volde Vanskeligheder for Opnaaelsen af Forlig. Det maa endvidere være Forudsætningen, at Forligsmæglingen er endelig foretaget, før Sagens Behandling ved Retten begynder, og hvis dette paa Grund af Sagens Udsættelse ved Forligskommissionen ikke maatte være sket til den Dag, da Sagen ifølge Paategningen paa Stævningen, jfr. § 338, 1. Stk., skulde falde i Rette, maa der vistnok paa lignende Maade, som det tidligere i saadanne Tilfælde galdt ved Sø- Handelsretten efter L. 19. Febr. 1861 § 19[2]), gives Sagsøgeren Udsættelse med at foretage sin Irettelæggelse af Sagen, da dertil efter § 340, 2. Stk., og § 429, 1. Stk., kræves, at han kan fremlægge Bevis for, at Forligsprøve er foretaget.

II. A. Der behøver ikke at indgives nogen særlig Forligsklage. Derimod maa ifølge § 271, 1. Stk., Klageren udstede en paa lignende Maade som en Stævning affattet Indkaldelse til Møde for Forligkommissionen. Om Affattelsen maa henvises til Reglerne om Stævning, jfr. § 337, 1. Stk., og § 425, 2. Stk., og nærmere nedenfor[3]). Det fremgaar af disse, at Indkaldelsen foruden Parternes Navne og Stilling og deres Bopæl eller Opholdssted maa indeholde Klagerens Paastand og en kort Fremstilling af de Kends-

---

[1]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad 141 Sp. 54 (155).
[2]) Jfr. Civilproces II. S. 85 under b.
[3]) S. 162 ff.

gerninger, hvorpaa Paastanden støttes. Denne Fremstilling behøver dog ikke at være saa specificeret som i Stævningen, men det maa blot af Forligsindkaldelsen tilstrækkelig klart fremgaa, at der har været mæglet Forlig angaaende den Sag, der bringes for Retten[4]). Det kan næppe heller være nødvendigt, at Klageren, saaledes som det forlanges i Stævningen, angiver de Dokumenter, han vil paaberaabe sig, eller opfordrer den indklagede til at fremkomme med sit Svar og medtage de Dokumenter, han vil paaberaabe sig, da disse Forskrifter staar i Forbindelse med den nærmere Oplysning og Prøvelse af Sagen, som først skal finde Sted for Retten. Forøvrigt vil Klageren i Reglen gøre Brug af den Ret, § 271 som berørt tillægger ham til at benytte selve Stævningen som Forligsindkaldelse.

Indkaldelsen eller Stævningen indleveres til Forligskommissionen, der giver den Paategning om Tid og Sted for Mæglingens Foretagelse, hvorefter den tilbageleveres Klageren til Forkyndelse for Modparten.

Tror Klageren sig ikke i Stand til selv at udfærdige Forligsindkaldelsen i en Sag, hvis Genstand er en Fordring lydende paa en bestemt Pengesum (men uden Hensyn til dennes Størrelse), skal en af Forligskommissærerne udfærdige den efter hans Begæring mod en lille Kendelse, jfr. særlig om den Pligt til Medvirkning, der kan paahvile Retten i Underretssager, § 425, 1. Stk.

Med Forligsindkaldelsens Indlevering til Berammelse, hvormed sikkert Klagerens Indgivelse af Begæring til Kommissionen om at udfærdige Indkaldelsen for ham maa stilles i Klasse, anses Sagen for anlagt, jfr. § 279, 1. Stk., hvorfor Morarenter ifølge L. 6. April 1855 § 3 i hvert Fald maa løbe fra dette Tidspunkt[5]). Derimod maa vistnok en Hævdserhvervelse ligesom hidtil[6]) antages først at blive afbrudt ved Forligsindkaldelsens Forkyndelse.

B. Forkyndelsen skal ske efter ganske de samme

---

[4]) Jfr. R R. Nr. 109 i U. f. R. 1922 B S. 23.

[5]) Om at man i Praksis endogsaa plejer at lade den løbe allerede fra Forligsindkaldelsens Datum, jfr. nedenfor S. 175.

[6]) Jfr. Torp-Grundtvig: Tingsret S. 414.

Regler, som gælder for Stævninger[7]) jfr. § 371, 1. Stk. Dog behøver Varslet kun at være 3 Dage, hvis Indklagede bor i Kredsen, og en Uge, hvis han bor udenfor denne. Benyttes Stævningen til Forligsindkaldelse, kan disse Frister medregnes som Dele af Stævnevarslet.

Den indklagede maa vistnok kunne frafalde Kald og Varsel, og Parterne kan ogsaa træffe særlige Aftaler om Forkyndelsen, for saa vidt det da ikke betyder en Omgaaelse af Forligslovgivningen, idet det derved faktisk bliver den indklagede umuligt at møde.

III. A. Der gælder under Mæglingen saavel ved Retterne som ved Forligskommissionerne for Parterne en vis personlig Mødepligt. Denne er dog ved Rpl. § 270, 2. Stk., ophævet for København og Frederiksbergs Vedkommende. Fremdeles gøres der paa lignende Maade som hidtil Undtagelse for det Tilfælde, at Parterne har lovligt Forfald, eller at en Part (hvad der jo sædvanlig kun vil blive Spørgsmaal om med Hensyn til Klageren) baade bor udenfor Forligskredsen og mindst 25 Kilometer fra det Sted, hvor Forligsmæglingen foregaar. Endelig gælder Indskrænkningen sikkert kun med Hensyn til Adgangen til at møde ved fritvalgt Fuldmægtig. Derimod maa en umyndig kunne møde ved sin Værge og en Person, der er sat under Lavværgemaal, ved sin Lavværge, jfr. som en vis Støtte § 260, 2. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 27. En juridisk Person maa give Møde gennem det Organ, der repræsenterer den, men man har dog i vor tidligere Praksis[8]) ikke anset det fornødent, at alle Bestyrelsens Medlemmer møder, men nøjedes med, at enkelte møder paa Bestyrelsens Vegne.

For at forhindre et Middel til Omgaaelse af Forskriften om den personlige Mødepligt, som den tidligere Praksis havde sanktioneret, bestemmes det i § 270, 2. Stk., udtrykkelig, at Møde ifølge »Mandatarfuldmagt«, saaledes at altsaa Procesfuldmægtigen optræder i eget Navn[9]), ikke skal betragtes som personligt Møde af Parten.

---

[7]) Jfr. I. Del S. 274 ff. og nedenfor S. 164 ff.

[8]) Jfr. U. f. R. 1890 S. 984 (989), 1882 S. 1103 (1106).

[9]) Jfr. I. Del S. 124.

Naar Parten ikke selv møder, maa den Fuldmægtig, han sender, være en, »med tilstrækkelig Fuldmagt forsynet, god Mand«. Herved kan det dog, lige saa lidt som ved det tilsvarende Udtryk i Fr. 10. Juli 1795 § 38[10]), være udelukket, at Parten sender en kvindelig Fuldmægtig, f. Eks. Partens Hustru, jfr. ogsaa, at en Parts Hustru ifølge § 260, 2. Stk., og Kvinder altid som Sagførere kan give Møde som Fuldmægtige for Retten. Det tidligere urimelige Forbud mod Sagføreres Møde under Forligsmæglingen er ved Rpl. (jfr. Udtrykket i § 270, 2. Stk., »en hvilken som helst — — Mand«) bortfaldet. Der behøver næppe ex officio at afkræves Sagførere, der møder under Forligsmæglingen, Bevis for deres Fuldmagt, jfr. Grundsætningen i § 265, 2. Stk.[11])[12]).

B. Med Hensyn til Følgerne af en Parts Udeblivelse gør Rpl., paa lignende Maade som den tidligere Lovgivning, en vis Forskel mellem, om Parten slet ikke har givet Møde, eller kun har undladt at møde personlig i Tilfælde, hvor han var forpligtet dertil.

a. 1°. Naar Klageren er udeblevet fra Forligsmæglingen uden lovligt Forfald, medens Indklagede giver Møde, kan der, selv om Sagen ikke bringes videre for Retten, paa Begæring tillægges Indklagede en Erstatning paa indtil 10 Kr. hos Klageren for hans forgæves Møde for Kommissionen. Som noget nyt indfører Rpl. § 272, 1. Stk., at Tilkendelsen af denne Erstatning kan ske af Kommissionen selv ved en upaaankelig[13]) og efter Forløbet af 8 Dage eksigibel Kendelse. Men hvis Klageren inden 8 Dage efter Kendelsens Afsigelse oplyser, at han har haft lovligt Forfald, skal Kommissionen igen sætte Kendelsen ud af Kraft.

---

[10]) Jfr. U. f. R. 1906 S. 165.

[11]) Dette er dog af Retsraadet kun antaget, naar Forligsmæglingen foregaar for Retten, men ikke, naar den sker for Kommissionen, jfr. RR. Nr. 39 og Nr. 58 i U. f. R. 1920 B S. 236 og 1921 B S. 13.

[12]) Jfr. angaaende det Tilfælde, at en Sagfører uden at fremlægge Fuldmagt for sig selv har bemyndiget en anden til at møde for sig, Højesteretsdom i U. f. R. 1920 S. 692 (696).

[13]) Jfr. nedenfor S. 153.

I Tilfælde af fuldstændig Udeblivelse fra Klagerens Side gennemfører Loven endvidere det formelle Synspunkt, hvorefter der, da Lovens Forskrift om Forligsmægling ikke er iagttaget, maa siges at mangle en processuel Betingelse for Retssagens Fremme, og denne maa da, naar Sagen indbringes for Retten, som Regel ex officio[13*]) afvises, hvad enten Klagerens Udeblivelse er ham tilregnelig eller ikke, jfr. § 272, 2. Stk. Fremdeles tilkendes der den sagsøgte, naar han for Retten møder og nedlægger Paastand derpaa, Erstatning for forgæves Møde. Dog kan Retten i Stedet for Afvisning bestemme, at Sagen udsættes, for at Forligsmægling kan finde Sted, men Sagen kan altsaa i intet Tilfælde endelig forhandles, før Forligsmægling er sket. Hvor Forligsmæglingen skulde foregaa ved Retten, følger Sagens Afvisning ex officio i Tilfælde af Sagsøgerens Udeblivelse allerede af § 340.

2°. Derimod er det klart, at den indklagedes Møde ved Forligsmæglingen ikke kan være en Betingelse for Sagens Fremme, idet han ellers vilde have den letteste Adgang til ved sin Udeblivelse at hindre Processen. Forligslovgivningen maa derfor anses for tilstrækkelig iagttaget fra Klagerens Side, naar blot han behørig har indkaldt Modparten og selv givet Møde for Forligskommissionen, og Sagen maa altsaa antages til Paakendelse ved Retten. Derimod kan det være naturligt at paalægge den indklagede Ansvar, fordi han ikke har opfyldt sin Mødepligt.

I Overensstemmelse hermed foreskriver § 272, sidste Stk., at Sagen, naar Indklagede ikke møder eller lader møde, efter Klagerens Begæring skal henvises af Kommissionen til Retten, og at Indklagede ved Dommen i Sagen bliver at ikende en Bøde efter § 325 (for unødig Trætte), naar han ikke oplyser at have haft lovligt Forfald[14]). Den tidligere Lovgivning paalagde ham i dette Tilfælde tillige altid efter Modpartens Paastand Processens Omkostninger, dog

---

[13*]) Ordene »efter Paastand« udgik ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 11.

[14]) Jfr. herved Dom i U. f. R. 1921 S. 60, hvor Bøde ikke blev ikendt en Sagsøgt, der efter at have fremsat et Forligstilbud udeblev fra det følgende Møde i Forligskommissionen.

kun i første Instans[15]), men dette er bortfaldet ved Rpl.; efter denne kan der alene være Tale om, at Retten kan tillægge Sagsøgtes modvillige Udeblivelse fra Forligsmæglingen en vis Betydning som en »særlig Omstændighed«, der kan motivere en Afvigelse fra den almindelige Regel om, at den tabende skal betale Sagsomkostningerne, jfr. § 312, 1. Stk.[16]). Bøden paalægges i dette Tilfælde ex officio, men det kan dog som berørt først ske ved Dommen i selve Retssagen, hvorved vistnok, ligesom efter den tidligere Procesordning[17]), maa forstaas en Realitetsdom, saaledes at Spørgsmaalet om Bøde bortfalder, hvis Sagen afvises eller ikke fremmes. —

En Part maa anses for udeblevet, hvad enten han slet ikke lader give Møde, eller han mangler den fornødne Habilitet, eller den Fuldmægtig, han sender, ikke har tilstrækkelig Bemyndigelse eller maaske i sin Egenskab af berygtet Person ikke er kvalificeret til at møde under Mæglingen.

b. De samme Resultater maatte i Mangel af positiv Hjemmel gælde, naar en Part uberettiget sendte en Fuldmægtig i Stedet for at give Møde personlig, selv om denne Fuldmægtig i og for sig var fuldt kvalificeret. Men som allerede ovenfor antydet, har Rpl. for dette Tilfælde i Lighed med, hvad tidligere Pl. 30. Oktober 1798 § 2 hjemlede, fastslaaet en noget anden Ordning, idet den i § 270, 2. Stk. i Slutn., for begge Parternes Vedkommende nøjes med at foreskrive, at den Part, der møder ved Fuldmægtig, ved Dommen bliver at ikende Bøde efter § 325, naar han efter dertil at være opfordret af Modparten ikke oplyser at have været berettiget dertil. Paa den ene Side indtræder altsaa kun denne Følge ogsaa i Tilfælde af Klagerens uberettigede Møde ved Fuldmægtig,

---

[15]) Jfr. Civilproces I. S. 172.

[16]) Efter K. U. § 142 skulde den indklagedes modvillige Udeblivelse dog altid udelukke ham fra, selv om han vandt Sagen, at faa sig Processens Omkostninger tilkendt hos Modparten. Men heller ikke dette blev optaget i den endelige Lov.

[17]) Jfr. Civilproces I. S. 172, Deuntzer: Forligsmægling S. 45 samt Domme i U. f. R. 1910 S. 651, 1915 S. 176.

medens der ikke bliver Spørgsmaal om Sagens Afvisning. Paa den anden Side paalægges Bøden ikke af Retten af egen Drift, men kun naar Parten ikke efter Modpartens Opfordring godtgør sin Hjemmel til at møde ved Fuldmægtig, altsaa navnlig lovligt Forfald.

IV. Om selve Mæglingen lader der sig kun opstille faa Regler.

A. Mæglerne maa kunne afvise en Sag, naar den ikke skal behandles af dem men af en anden Forligskommission, eller naar Mæglingen skal foregaa for Retten[17*]). Ifølge Forligsmæglingens Hovedøjemed skulde de vel ogsaa kunne afvise en Sag, naar det var givet, at den ikke havde Hensyn til nogen Retstvist. Men Rpl. har ved § 276, jfr. § 478, 2), sanktioneret en tidligere Praksis, hvorefter der er Adgang til for Forligskommissionen at godkende (»ratihabere«) et udenfor samme sluttet Forlig for derved at give det Eksekutionskraft eller sikre sig Bevis derfor. Fremdeles kan Afvisning straks finde Sted, naar Parterne ikke har den fornødne Habilitet eller Kompetence til at optræde.

B. Der tilkommer ikke Forligsmæglerne nogen Jurisdiktionsmyndighed. De kan overhovedet ikke selv træffe nogen Afgørelse af Sagen, men skal alene søge ved Forestillinger at bevæge Parterne til at gaa ind paa et for dem begge rimeligt Forlig. De kan ikke idømme Bøder eller — bortset fra den særlige Bestemmelse i § 272, 1. Stk., for det Tilfælde, at Klageren udebliver — paalægge nogen Part at betale Omkostninger. Der paahviler dem i Almindelighed[18]) heller ikke den Pligt, som ifølge Stpl. 1. April 1922 §§ 47 og 48 paahviler Retterne til at anholde ikke behørig stemplede Dokumenter, og saadanne kan Parterne altsaa frit betjene sig af under Mæglingen. Endelig vil der ikke kunne føres Vidner, aflægges Partsed eller foretages andre processuelle Akter ved Forligskommissionen.

Hvor Mæglingen foregaar ved Retten, tilkommer der

[17*]) Jfr. om Forlig i en Vekselsag R. R. Nr. 51 i U. f. R. 1920 B S. 319.

[18]) Cfr. dog med Hensyn til de udenfor Forligskommissionen sluttede Forlig, der forelægges dem til Godkendelse, Stpl. § 47.

derimod denne de samme Beføjelser og Pligter som under Retsforhandlingen.

C. Den tvungne Forligsmægling ved Forligskommissionerne skal ifølge § 273, 1. Stk., foregaa for lukkede Døre, og det er forbudt at udstede Attester eller føre Vidner om, hvad der af Parterne tilstaas eller foreslaas under Mæglingen, medmindre det vedtages af begge Parter og udgør Punkter af Forliget. Disse Bestemmelser stemmer ganske med dem, som tidligere Fr. 10. Juli 1795 §§ 40 og 41 indeholdt, og maa derfor ogsaa forstaas paa samme Maade.

Man kan sikkert ikke begrænse Forbudet saaledes, at det dog altid skulde staa en Part aabent at faa oplyst, hvilke Tilstaaelser og Forslag han selv er fremkommet med, idet der derved vil ske et Brud paa Hemmelighedsprincippet, og den anden Part da ofte vilde blive nødsaget til ogsaa at oplyse sit Forhold under Mæglingen[19]). Derimod kan der trods Forbudets tilsyneladende absolutte Karakter næppe være noget til Hinder for en saadan Bevisførelse, naar begge Parter er enige om at tilstede den.

Det er kun Parternes egne Erklæringer, som ikke maa oplyses. Derimod kan Forligskommissionen godt give Attest om Opfordringer, som den selv maatte have stillet til Parterne, f. Eks. til at fremlægge Dokumenter eller meddele andre Oplysninger. Forbudet gælder fremdeles kun egentlige Tilstaaelser og Forslag fra Parternes Side, og det kan saaledes ikke være udelukket at føre Bevis om Injurier, som en af Parterne maatte være fremkommet med under Mæglingen[20]). Ifølge Fr. 1795 § 53 skulde Forligskommissionen efter Øvrighedens Begæring afgive Erklæring om, hvor vidt en Part, der søger om fri Proces, har vist sig villig til at indgaa paa billigt Forlig, men denne Bestemmelse maa antages at være bortfaldet ved Rpl.[21]).

Bestemmelserne i § 273 har kun Hensyn til den »tvung-

---

[19]) Jfr. Deuntzer: Forligsmægling S. 53.

[20]) Jfr. U. f. R. 1898 S. 876.

[21]) Jfr. nærmere nedenfor ved Fremstillingen af Reglerne om fri Proces.

ne Mægling ved Forligskommissionerne«. De finder altsaa ikke Anvendelse, naar der f. Eks. for Forligskommissionen finder Godkendelse Sted af frivillige Forlig, men her maa det staa hver Part frit for at føre Bevis angaaende, hvad der er forefaldet for Kommissionen, selv om det ikke kan siges at være vedtaget af begge Parter og udgøre Punkter af selve Forliget. Endnu mindre gælder Bestemmelserne, naar Mæglingen foregaar for Retten, men her maa den almindelige Regel om, at Retten holdes offentlig, og at enhver interesseret kan faa Udskrift af eller Attest om, hvad der er foregaaet, opretholdes.

D. Angaaende en Sags Udsættelse under Mæglingen bestemmer § 273, 2. Stk., at dette ved Forligskommissionen ikke kan ske, naar nogen af Parterne rejser Indsigelse derimod[22]); dog maa sikkert Forligsmæglernes personlige Forfald kunne give Anledning til Udsættelse. Heraf maa vistnok ogsaa følge, at Kommissionen ikke mod nogen af Parternes Ønske kan gøre det til Betingelse for sin Mægling, at der fremskaffes Beviser, hvis Tilvejebringelse vilde medføre Sagens Udsættelse. Under Mægling for Retten maa de almindelige Anstandsregler finde Anvendelse.

E. Sagens Slutning ved Forligskommissionen kan foregaa paa forskellig Maade.

a. I visse Tilfælde sluttes Sagen, uden at den endelig er blevet behandlet. Saaledes maa Kommissionen ogsaa efter Mæglingens Begyndelse kunne afvise Sagens videre Behandling, naar Klageren ikke vil fremkomme med de Oplysninger, som Kommissionen anser for nødvendige for med nogen Nytte at kunne foretage Mæglingen, og som kan fremskaffes, uden at Sagen derfor behøver at udsættes, jfr. ovenfor under D. Fremdeles maa Sagen altid falde bort, naar enten begge Parter eller blot Klageren udebliver. I Tilfælde af den indklagedes Udeblivelse eller Undladelse af at fremkomme med fornødne Oplysnin-

---

[22]) Dette galdt tidligere kun ved Sø- og Handelsrettens Forligskommission efter L. 19. Febr. 1861 § 19, cfr. derimod om Forholdet ved den almindelige Forligskommission Civilproces I. S. 174—5. Jfr. herved Dom i U. f. R. 1921 S. 60.

ger kan Klageren derimod straks forlange Sagen henvist til Retten. Endelig maa Klageren til enhver Tid kunne hæve Sagen.

b. Sagen vil fremdeles kunne sluttes ved, at Forlig opnaas; dette skal da ifølge § 273, sidste Stk., i sin Helhed indføres i Forligsbogen og underskrives af Parterne. Om Forligets nærmere Indhold og Virkning maa henvises til et senere Sted[23]).

c. Omvendt kan Sagen, efter at Forligsmægling forgæves er forsøgt, af Kommissionen henvises til Retten. Kommissionen maa udstede Attest om den foretagne Forligsprøve, for at Sagsøgeren kan opfylde sin Forpligtelse efter § 340, 2. Stk., og § 429, 1. Stk.

Der er i Almindelighed — cfr. som en særlig Undtagelse Sag til Forfølgning af en Arrest, hvilken Sag efter § 634, 1. Stk. i Slutn., skal indstævnes for Retten hurtigst muligt efter Mæglingens Slutning — ikke foreskrevet nogen Tid, inden hvilken Sagen efter den forgæves Forligsmægling skal anlægges ved Retten, og dette maa altsaa, naar da Forholdet i Mellemtiden ikke væsentlig har skiftet Karakter, kunne ske efter lang Tids, maaske endogsaa flere Aars Forløb[24]). En anden Sag er, at de Virkninger, der er knyttede til et Sagsanlæg undertiden kan forskertses, naar Sagen ikke uden ufornødent Ophold fremmes[25]).

§ 14.

Fejl ved Mæglingen.

Hvis der ved Forligsmæglingen er begaaet Fejl, idet nogen af de fremstillede Regler er blevet tilsidesat, bliver Spørgsmaalet, hvilke Retsmidler Parterne har derimod.

I saa Henseende er det af Betydning nærmere at bestemme den retlige Natur af Forligsmæglernes Stilling. At de ikke er judicielle Autoriteter, kan der nu ingen Tvivl

---

[23]) S. 154 ff.

[24]) Jfr. saaledes fra den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1908 S. 469 (over 8 Aar), 1899 S. 175 (6½ Aar) og 1871 S. 618 (9½ Aar).

[25]) Jfr. nedenfor S. 176.

være om; deres Beføjelse til at tilkende Indklagede Erstatning efter § 272, 1. Stk., fremtræder jo som en bestemt begrænset Undtagelse. De kan paa den anden Side heller ikke betragtes som rent private Personer, idet de virker i Henhold til en offentlig Bemyndigelse, og deres Virksomhed, som jo bl. a. gaar ud paa at forsyne Overenskomster med Eksekutionskraft, heller ikke lader sig forklare ud fra privatretlige Synspunkter. De maa da henregnes til administrative Autoriteter i videre Forstand[1]). Derimod kan de ikke betragtes som egentlige Øvrigheder d. v. s. saadanne Myndigheder, der optræder befalende overfor Borgerne[2]). Deraf følger da, at de Indskrænkninger, som endnu Grl. § 70 fastsætter i Domstolenes Adgang til at tilsidesætte egentlige Øvrighedshandlinger (det kan i Reglen kun ske, naar Øvrigheden har overskredet »Grænserne« for sin Myndighed), ikke gælder for Retternes Beføjelse overfor Forligskommissionerne[3]). Men deres Handlinger maa af Domstolene frit kunne kuldkastes, og det maa ved retslig Tvang kunne paalægges dem at omgøre deres Beslutninger, naar disse er fattede i Strid med Loven og krænker de private Parters Interesse[4]). Denne Ordning forudsattes ogsaa nærmest i den tidligere Pl. 30. Oktbr. 1798 § 2 c, idet denne blot som noget særligt for det Tilfælde, at Forligskommissionen uberettiget havde nægtet at modtage en Parts Mandatarius, bestemte, at Parten skulde kunne indstævne Sagen umiddelbart for Højesteret. I andre Tilfælde maatte da Domstolevejen i den sædvanlige Instansfølge staa Parten aaben, og dette maa stadig gælde. Men Parten maa sikkert ogsaa have Adgang til ved Klage til højere Øvrighed at søge

---

[1]) Saaledes ogsaa Deuntzer: Forligsmægling S. 59 og 67, som imidlertid overser Forskellen mellem dette Begreb og det snævrere Begreb Øvrighed, hvorved hele Udviklingen om Ørsteds Lære bliver uklar.

[2]) Jfr. Matzen: Statsret III. S. 238, 268—270.

[3]) Jfr. herved Matzen anf. Sted, navnlig S. 272—73 og 279.

[4]) Saaledes Ørsted: Arkiv for Retsvidenskab II. S. 472, som netop lægger Vægt paa, at Forligskommissærerne ikke kan betragtes som egentlige »Øvrighedspersoner«, jfr. om den snævrere Betydning af dette Begreb hos Ørsted hans Haandbog III. S. 8 og 24—26.

at faa Forligskommissionens Beslutning omstødt eller ændret[5]). Er Forligsmæglingen foregaaet ved Retten, vil derimod en Omstødelse af dennes Handlinger kun kunne ske ved Appel til højere Ret.

Ved R p l. er Domstolenes frie Prøvelsesret overfor den ved Forligskommissionerne skete Mægling stillet udenfor enhver Tvivl, idet der ved § 275 udtrykkelig tillægges dem en saadan for det Tilfælde, at Forlig er indgaaet, og det da paa ingen Maade kan antages, at der skulde tilkomme dem mindre Myndighed overfor Forligskommissionens Handlinger, naar Forlig ikke er opnaaet.

For at Parten skal kunne gøre judicielt Ansvar gældende mod Forligsmæglerne, maa dog en s e l v s t æ n d i g R e t s s a g være fornøden, idet der mangler enhver Hjemmel til at paalægge Ansvaret accessorisk under den mellem de to andre Parter verserende Sag. Under denne kan der alene blive Spørgsmaal om, h v i l k e n p r o c e s s u e l B e t y d n i n g der maa tillægges den under Mæglingen begaaede Fejl. Ofte vil Rettens Afgørelse vel indirekte virke ind paa Forligskommissionens Handlemaade, idet den faktisk retter sig derefter, men forbindende Virkning for Forligsmæglerne har den ikke. Herom skal da her gøres nogle Bemærkninger med Hensyn til det Tilfælde, at Sagen efter forgæves Forligsmægling er blevet henvist til Retten, medens de særlige Spørgsmaal, som opstaar, naar Forlig er indgaaet, vil blive henvist til næste §, hvor Forligets Retsvirkninger i Almindelighed gøres til Genstand for Behandling.

Hvis saaledes Kommissionen vel har foretaget Mæglingen, men der derved er blevet begaaet Fejl, idet f. Eks. nogen af Parterne har været inhabil[6]) eller den mødende Fuldmægtig ukvalificeret eller inkompetent til at forpligte Parten, eller — bortset fra det særlige Tilfælde i § 269, sidste Stk. — naar kun een Mægler har fungeret, maa som Regel Mæglingen blive ugyldig, og Sagen afvises ex officio. At en

---

[5]) Jfr. Ø r s t e d l c. S. 473, J. E. L a r s e n l. c. S. 163.

[6]) Jfr. Domme i U. f. R. 1911 S. 902, 1904 B S. 367 (efterfølgende Ratihabition af Kurator ikke tilstrækkelig), 1901 S. 278.

Mægler har manglet en almindelig Habilitetsbetingelse, kan lige saa lidt som, hvis det var en Dommer[6*]), gøre det foretagne ugyldigt. Derimod vil Forligsmæglingen være ubehørig, naar en Mægler har undladt at vige sit Sæde paa Grund af en speciel Inhabilitet i de Tilfælde, hvor Loven paalægger ham det.

Herved maa dog tilføjes nogle Bemærkninger. For det første vil man i Praksis sædvanlig nøjes med den Formodning, som der faktisk er for, at Forligsmæglerne har baaret sig rigtigt ad, og derfor kun statuere Mæglingens Ugyldighed, naar denne Formodning afkræftes. Saaledes vil man, indtil Bevis for det modsatte foreligger, gaa ud fra, at Indkaldelsen har været lovlig[7]), at Fuldmagten har været i Orden[8]), og at Fuldmægtigen har været uberygtet. Visse Forhold vil Retten overhovedet være udelukket fra at dømme om, idet der jo ingen nærmere Beskrivelse af, hvad der er foregaaet ved Forligskommissionen, forelægges den. Saaledes vil den i Reglen ikke kunne bedømme, om visse Oplysningers Fremskaffelse har været fornøden for med Virkning at kunne foretage Mæglingen, og den maa da bøje sig for Forligskommissionens Skøn i saa Henseende. Nogle Regler angaaende Forligskommissionens Fremgangsmaade kan vistnok ogsaa antages at være af en saadan rent instruktorisk Natur, at deres Tilsidesættelse næppe kan medføre Mæglingens Ugyldighed. Dette vil saaledes i Reglen gælde om Forskrifterne angaaende Tid og Sted for Kommissionens Afholdelse, men der vil dog ved deres Fravigelse kunne være sket en saa grov Krænkelse af Parternes berettigede Interesser, at Mæglingen maa blive ugyldig[9]).

Har Kommissionen ulovlig nægtet at foretage Mæglingen, idet den med Urette har ment, at den paagældende Sag overhovedet ikke hørte under Forligskom-

---

[6*]) Jfr. I. Del S. 83 ff.

[7]) Jfr. U. f. R. 1915 S. 325, cfr. 1910 S. 817.

[8]) Jfr. U. f. R. 1906 S. 86 (88), S. 770 (i det sidste Tilfælde var dog Forliget indgaaet), U. f. R. 1902 A S. 210, 1897 S. 111, 1874 S. 229, cfr. 1914 S. 294.

[9]) Jfr. herved Domme i U. f. R. 1898 S. 90, 1889 S. 188 (i disse Tilfælde var dog Forlig opnaaet).

missionen, eller at en mødende Fuldmægtig var ukvalificeret, kunde der vel være Mulighed for at anvende den formelle Betragtningsmaade, at da Kommissionens Vægring har været ulovlig, maa den sættes til Side, og Parterne derefter stilles, som om lovlig Mægling var sket. Men dette er dog sikkert ikke vor Lovgivnings Standpunkt. Derefter er det en processuel Betingelse for Sagens Antagelse ved Retten, at overhovedet Forligsmægling er sket, og herfra gøres der alene Undtagelse i det Tilfælde, at Mæglingen er blevet gjort umulig ved Indklagedes Forhold, navnlig hans Udeblivelse, hvormed dog maaske maa stilles i Klasse, at Kommissionen har afvist hans Fuldmægtig[10]). Denne Ordning forudsattes ogsaa ved den ovenfor omtalte Bestemmelse i Pl. 1798 § 2c, idet det ekstraordinære Retsmiddel, som denne hjemlede for det Tilfælde, at en Parts Mandatarius var blevet afvist, vilde være overflødigt, hvis Klageren altid uden Omstødelse af Kommissionens Afgørelse kunde hjælpes allerede under Sagen.

Afvisning af Sagen maa altsaa som Regel indtræde uden Hensyn til Grunden, hvorfor Kommissionen har nægtet at indlade sig paa Mæglingen. Men iøvrigt kan Kommissionens Afgørelse ikke være bindende for Domstolene. Hvis saaledes Klageren paa Grund af Kommissionens Afvisning af hans Fuldmægtig er blevet betragtet som udeblevet og af Kommissionen i Medfør af § 272, 1. Stk., paalagt Erstatning til Indklagede, maa Fogedretten, naar han for denne rejser Indsigelse mod Kommissionens Kendelse, kunne underkende denne, idet den statuerer, at Klagerens Møde i Virkeligheden har været lovligt. En saadan Prøvelse kan Retten næppe være afskaaret fra at foretage til Trods for, at den nævnte Bestemmelse i § 272 erklærer Kommissionens Kendelse for »upaaankelig«, idet dette vistnok kun gælder under Forudsætning af, at Klageren med Rette er behandlet som udeblevet, men ikke, hvor der netop rejses Spørgsmaal om den juridiske Rigtighed af denne Forudsætning.

---

[10]) Jfr. herved ogsaa Domme i U. f. R. 1908 S. 831, 1910 S. 990.

§ 15.

Forligs Indhold og Retsvirkning[1]).

I. Der kan ikke opstilles særlige Betingelser med Hensyn til Forligets Indhold, uden at det ikke maa stride mod Lov og Ærbarhed, idet det f. Eks. træffer Bestemmelse om et Forhold, som Parterne ikke er raadige over, som Skilsmisse, jfr. tidligere Fr. 10. Juli 1795 § 25, eller legemlig Straf, eller fastsætter Tvangsmidler, som ikke er lovhjemlede. Til det civilretlige Begreb om »Forlig« i Modsætning til fuldstændigt »Afkald« eller ren »Anerkendelse« maa vistnok siges at høre, at der sker en vis gensidig Indrømmelse fra begge Parters Side. Men dette kræves ikke til det processuelle Begreb, som tværtimod omfatter enhver Overenskomst, hvorved en Retstvist afværges eller afsluttes, selv om der derved gives en af Parternes Paastand fuldt Medhold[2]).

II. Hvad Forligets almindelige Retsvirkning angaar, er der ved § 478, 2) udtrykkelig tillagt det Betydning som Eksekutionsgrundlag paa lignende Maade som Domme. Angaaende de nærmere Regler herom maa henvises til Læren om Eksekution. Men man kan ingenlunde gaa ud fra, at der iøvrigt skulde tilkomme det samme Retsvirkning som en Dom. I Forbindelse med Reglen om Eksekutionskraften udtalte ganske vist Fr. 10. Juli 1795 § 43, at der i det hele skulde tilkomme Forlig »samme Kraft og Virkning som en usvækkelig og upaaankelig Dom«. Men denne Udtalelse kunde næppe engang efter den tidligere Lovgivning anses for bindende[3]), og den har jo netop ikke fundet Optagelse i Rpl., som indskrænker sig til at fastslaa

---

[1]) Jfr. efter den tidligere Ret Deuntzer: Forligsmægling S. 70—76 og for norsk Proces Hagerup: Civilproces 3. Udg. II. S. 169—173; fra den tyske Procesret maa særlig fremhæves Heinrich Lehmann: Der Prozessvergleich (i »Abhandlungen zum Privatrecht und Zivilprozess« XXII. 1., 1911).

[2]) Jfr. Hagerup: anf. Sted S. 169—70.

[3]) Jfr. nærmere herom Civilproces I. S. 496—7.

Forligets Karakter af Eksekutionsgrundlag, men iøvrigt i nogle praktiske Anvendelser netop fornægter Retskraftssynspunktet.

Det er nemlig klart, at man ikke uden videre kan overføre Reglerne om Dommes Retskraft paa Forliget. Dette kan vel efter sin praktiske Funktion med en vis Ret betragtes som et »Domssurrogat«, idet det sigter til at afværge eller afslutte en Proces. Men Forligets juridiske Struktur er dog saa forskellig fra Dommens, at man ingenlunde kan bringe de samme Regler til Anvendelse derpaa. Hele Forligets Indhold bestemmes, i det mindste formelt, udelukkende ved Parternes Villie, medens Dommens Indhold er Udtryk for, hvad Dommeren — om end ganske vist paa Grundlag af den af Parterne brugte Procedure — anser for det retfærdige Resultat. Der gaar altsaa forud for Dommen en nøje Prøvelse af samtlige Sagens Omstændigheder, og der ligger da i selve Dommen en judiciel Garanti for, at alt er befundet i Orden. Men noget lignende gælder ingenlunde om Forlig. For saa vidt dette er afsluttet ved Forligskommissionen, er Muligheden for en judiciel Prøvelse overhovedet udelukket. Naar Forlig derimod indgaas for Retten, kunde vel en saadan Undersøgelse tænkes at finde Sted. Men faktisk sker den kun i meget begrænset Omfang, og det er altsaa vel muligt, at der ved Forliget klæber Ugyldighedsgrunde, som Retten ikke har haft Lejlighed til at skønne over. Den Formodning om Rigtigheden, som Dommes forbindende Virkning væsentlig bygges paa, passer altsaa slet ikke paa Forlig, og der kan derfor ikke tillægges dem den samme Retskraft.

A. a. Forliget har ikke engang »formel Retskraft« d. v. s. Virkning som uangribeligt Resultat af den enkelte Sag, idet der tværtimod er en vid Adgang til at anfægte det.

Saaledes bestemmer Rpl. § 275 i al Almindelighed, at Spørgsmaal om Gyldigheden af indgaaede Forlig henhører under Afgørelse ved Retterne i første Instans. Dette maa da gælde, hvad enten den paastaaede Ugyldighedsgrund nærmest har Hensyn til Momenter, der ifølge privatretlige Regler betinger Forligets Gyldighed som Kontrakt, eller den

hidrører fra en Fejl ved Mæglernes Fremgangsmaade[4]). En saadan almindelig Prøvelsesret for Domstolene stemmer godt med hele den retlige Karakter, der som ovenfor udviklet[5]) maa tillægges Forligsmæglerne og deres Handlinger, hvorfor den ogsaa efter den tidligere Procesordning maatte antages at tilkomme Domstolene uden udtrykkelig Hjemmel[6]).

Med Hensyn til Retsforlig maa der derimod, da sideordnede Retter i Almindelighed ikke har Beføjelse til at censurere hinanden, gøres den Begrænsning, at Indsigelser mod et saadant, naar de støttes paa Fejl ved Rettens Handlinger, alene kan gøres gældende ved Klage til højere Ret (»Kære«), og dette er ogsaa udtrykkelig fastslaaet ved § 275, 2. Pkt.

Saadanne Indsigelser mod et Forligs Gyldighed vil hyppigst komme frem for Fogeden under Udlægsforretningen, og han maa da have fri Adgang til at prøve Eksekutionsfundamentets Lovlighed, jfr. Rpl. § 484, 1. Stk. Men det maa ogsaa staa en Part aabent at anlægge selvstændig Sag for at faa Forligets Ugyldighed fastslaaet, idet jo den truende Fare for Eksekution sædvanlig vil skabe den tilstrækkelige retlige Interesse i et saadant Fastsættelsessøgsmaal.

b. Med Hensyn til det Spørgsmaal, i hvilket Omfang Mangler ved Forliget kan medføre dettes Ugyldighed, har man[7]) ment at maatte sondre mellem paa den ene Side saadanne, der ifølge de almindelige Regler om Overenskomsters Gyldighed berøver det dets forbindende Kraft, f. Eks. naar nogen af Parterne har været inhabil, eller naar den som Fuldmægtig optraadte Person har savnet Bemyndigelse eller klart har overskredet sin Fuldmagt, eller naar Forligets Indhold er lovstridigt, hvilke Omstændigheder alle skulde berøve Forliget enhver Virkning, og paa den anden Side Mangler, der alene vedrører selve Mæglingen, f. Eks. at Forligsmæglerne har været

---

[4]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1889 S. 188, 1882 S. 283 (287).

[5]) S. 149—150.

[6]) Jfr. Civilproces I. S. 498—9.

[7]) Deuntzer: Forligsmægling S. 71.

inhabile eller inkompetente, eller at Forliget ikke er tilført Forligsprotokollen; disse sidste skulde som Regel ikke ophæve Forligets bindende Kraft som Overenskomst, men kun kunne medføre, at det mister sin Eksekutionskraft.

Denne Lære kan dog kun erkendes for rigtig med nogen Modifikation. At Mangler, der vilde medføre en privat Overenskomsts Ugyldighed, ogsaa vil gøre et offentligt Forlig helt ugyldigt, maa vel nok antages, da der næppe er Grund til at nedsætte de almindelige Fordringer til Kontrakter. Det var saaledes under den tidligere Procesordning ved mange Afgørelser[8]) slaaet fast, at en Parts Mindreaarighed maatte svække Gyldigheden af et af ham paa egen Haand indgaaet Forlig, idet man med Føje havde ment ikke at kunne stille Forligsmæglernes Virksomhed i Klasse med en Kurators Medvirkning — Partens Mindreaarighed vil jo forøvrigt ikke engang altid være Forligskommissionen (eller Retten) bekendt.

Derimod er det, selv om man bortser fra de Fejl, der maatte hidrøre fra Mæglerne selv og deres Fremgangsmaade, ingenlunde rigtigt, at kun Mangler, der ifølge de almindelige Regler om Overenskomster vilde faa Betydning, skulde kunne paavirke Forligets Gyldighed. Forliget er jo ikke blot en privat Overenskomst, men tillige en Akt, hvorpaa det offentlige sætter sit Stempel, og der kan derfor med Grund stilles strengere Krav til det end til rent private Kontrakter. Selv om man f. Eks. med Hensyn til disse holder paa Forventningsprincippet og derfor stærkt begrænser Adgangen til at hæve Kontrakten paa Grund af urigtige Forudsætninger, maa man vistnok ved offentlige Forlig lade Adgangen til at hæve bero paa et frit Skøn over, hvad »bona fides« i det enkelte Tilfælde tilsiger. Det maa saaledes, uanset Bestemmelsen i Aftaleloven 8. Maj 1917 § 30 om Svig ved rent privatretlige Viljeserklæringers Afgivelse, antages, at et Forlig maa kunne anfægtes af en Part, naar der oplyses at være anvendt Svig imod ham, selv om dette har været ganske ubekendt for den anden Part[9]).

---

[8]) Jfr. saaledes U. f. R. 1900 S. 811, 1902 A S. 128, 1906 A S. 47, cfr. 1898 S. 509.

[9]) Jfr. fra den tidligere Ret J. U. 1856 S. 482 (Forliget har alene

Hvad omvendt angaar Mangler vedrørende Mæglerne og den af dem anvendte Fremgangsmaade, kan man ingenlunde opstille som absolut Regel, at disse altid skal berøre Forligets Eksekutionskraft og paa den anden Side kun denne. Undertiden vil det ligefrem følge af de almindelige Kontraktsregler, at Forliget maa blive helt ugyldigt, ogsaa hvor Fejlen nærmest ligger hos Mæglerne selv. Hvis saaledes disse har anvendt ulovlige Midler f. Eks. Tvang eller Svig til at faa Forliget bragt i Stand, er der ingen Tvivl om, at Forliget lige saa vel maa blive ugyldigt, som naar et saadant Forhold er udvist fra Parternes Side. Men ogsaa i visse andre Tilfælde maa vistnok det samme Resultat indtræde.

Dette gælder saaledes, naar en Mægler har lidt af en saadan Inhabilitet, at han ifølge § 269, sidste Stk., skal vige sit Sæde. Det er vel muligt, at denne Bestemmelse i første Række skyldes en Frygt hos Lovgiveren for, at Forlig under saadanne Omstændigheder ikke let vil komme i Stand[10]). Men man maa sikkert antage, at ogsaa Ønsket om at hindre Indgaaelsen af ubillige Forlig, som let vilde kunne blive Følgen af inhabile Mægleres Medvirkning, har været til en vis Grad medbestemmende. Har Parterne kendt en Mæglers Inhabilitet, kommer denne Betænkelighed ganske vist ikke stærkt frem, idet de sædvanlig selv maa have været klare over Mæglerens ikke helt upartiske Stilling og da har kunnet behandle hans Anvisninger med Forsigtighed. Men anderledes stiller Sagen sig, hvor en Part maaske ingen Anelse har haft om en Mæglers Inhabilitet. Her synes han med fuld Føje at kunne gøre gældende, at han er gaaet ind paa Forliget i Tillid til, at det var en upartisk Mellemmands Raad, han fulgte, og derfor ikke kan være bundet ved dette, naar denne Forudsætning viser sig ikke at holde Stik. At en Part sædvanlig ikke vilde have Adgang til under tilsvarende Omstændigheder at gaa fra en privat Overenskomst, kan ikke her

---

Betydning som en usvækkelig og upaaankelig Dom »under Forudsætning af, at ingen svigagtig Hensigt med dets Indgaaelse oplyses«).

[10]) Saaledes Deuntzer anf. Sted S. 72.

være afgørende. Der foreligger jo nemlig ved Forlig det særlige, at det kommer i Stand under Medvirkning af offentlig autoriserede Personer, der udøver en vis Pression paa Parterne for at faa dem til at gaa ind paa Forlig, og det synes da naturligt at sætte en paa den Maade tilvejebragt Overenskomst til Side, naar de Garantier, som Lovgiveren netop bl. a. opstiller for at udelukke Muligheden for en utilladelig Paavirkning af Parterne, ikke er opfyldte[11]).

Medens det i saadanne Tilfælde sikkert er det naturlige at nægte Forliget ikke blot Eksigibilitet, men forbindende Virkning overhovedet, vil i andre Tilfælde en begaaet Fejl under Mæglingen maaske ikke engang paavirke Eksekutionskraften, idet den Forskrift, der er tilsidesat, muligvis blot har haft til realt Øjemed at lette Indgaaelsen af Forlig og derfor taber sin Betydning, naar først et saadant er opnaaet.

Dette maa saaledes klart gælde, hvor en Part uberettiget har ladet møde for sig ved en i og for sig kvalificeret Fuldmægtig, idet denne Omstændighed jo ikke engang gør en uden Forlig afsluttet Mægling ugyldig. Hvis derimod en Part har tilsidesat Forskriften om at sende en »god Mand«, idet han har ladet møde ved en berygtet Person, kunde der maaske endogsaa være Grund til at erklære et paa den Maade opnaaet Forlig for ganske ugyldigt. Men i alt Fald maa det sikkert siges, at der ikke har foreligget de af Lovgiveren fordrede Garantier for, at man kan beklæde et saadant Forlig med Eksigibilitet.

Har den mødte Person ikke været forsynet med tilstrækkelig Fuldmagt, bliver der Spørgsmaal om, hvor vidt en efterfølgende Ratihabition kan have samme Virkning. Man kan dog sikkert ikke tillægge en saadan, maaske først lang Tid efter foregaaet, ganske formløs og ukontrolleret Approbation den Betydning at skabe et umiddelbart Eksekutionsfundament, hvad der for den indklagedes Vedkommende vilde frembyde vægtige Betænkeligheder[12]). Naar omvendt et pri-

---

[11]) Saaledes ogsaa Ørsted i A. f. R. 2. Bd. S. 541 og Dom i A. f. R. 3. Bd. S. 358 (362).

[12]) Jfr. Ørsted l. c. S. 529.

vat indgaaet Forlig uden Skyldnerens direkte Medvirkning bliver ratihaberet i Forligskommissionen, vil det vistnok for Eksekutionskraftens Indtræden ofte være en Forudsætning, at denne Ratihabition sker inden den vedtagne Forfaldstid eller dog i en vis Kontinuitet med Oprettelsen[13]).

Naar der iøvrigt er forefaldet Fejl ved Mæglingen, vil disse vel kunne tænkes at være saa grove, at der maa frakendes Forliget enhver Gyldighed, f. Eks., hvis en Mægler maatte have været beruset og som Følge deraf har tilsidesat alle sædvanlige Regler for Mægling, eller naar der ikke har været nogen Protokol, hvori Forliget er blevet indført. Men i de fleste Tilfælde vil der næppe være Grund til at gaa videre end til at nægte et med Tilsidesættelse af væsentlige Forskrifter indgaaet Forlig Eksekutionskraft, og selv i saa Henseende har man i vor tidligere Praksis plejet at stille ret strenge Krav[14]).

Det vil saaledes ses, at det alene gennem en Undersøgelse af de reale Hensyn, der kan antages at ligge til Grund for den Forskrift, som er blevet tilsidesat, kan afgøres, om Fejlen muligvis slet ingen Virkning skal øve paa Gyldigheden af det Forlig, der alligevel maatte være opnaaet, eller om den omvendt skal medføre dettes fuldstændige Ugyldighed, eller endelig maaske alene anfægte dets Eksigibilitet. I det sidste Tilfælde vil det forøvrigt ofte ad en Omvej blive helt ugyldigt, nemlig ifølge Synspunktet om urigtige Forudsætninger, idet herefter Klageren hyppig vil kunne gøre gældende, at det har maattet staa den indklagede klart, at der kun er tilstaaet ham Afslag eller Henstand i Tillid til, at Klageren til Gengæld erhvervede gyldigt Eksekutionsfundament for sin Fordring.

B. Naar der saaledes nægtes Forliget formel Retskraft under den samme Retsforfølgning, maa man saa meget

---

[13]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1905 A S. 404, ved hvis Afgørelse dog ogsaa den ved Rpl. bortfaldne Regel om Eksekutionskraftens Forældelse spiller med ind.

[14]) Jfr. U. f. R. 1904 A S. 524, 1898 S. 90, S. 953, 1889 S. 188 og 856, 1882 S. 283 (287).

mere frakende det materiel Retskraft[15]) under nye Processer om det samme eller nye Retskrav[16]).

Med Hensyn til den Virkning af Retskraften, at Forliget uden videre skulde kunne paaberaabes som Grundlag for et nyt Retskrav (den »positive Funktion«), udelukkes denne ved, at Forligets Gyldighed jo netop stadig kan gøres til Genstand for Debat. For saa vidt da Resultatet af den Prøvelse, som Forliget undergives, bliver, at det maa anses for gyldigt, maa der ganske vist efter Omstændighederne tillægges det en vis forbindende Virkning ogsaa udenfor den enkelte Sag, som derved har fundet sin Afslutning. Men denne Virkning skyldes alene Forligets eget materielt forpligtende Indhold og ikke nogen særlig processuel Retskraft, der knyttes til det. Dette kan ogsaa udtrykkes saaledes, at ved Forlig beror Retsvirkningen alene paa dets Gyldighed, ved Dom paa dens formodede Rigtighed[17]).

Hvad dernæst den »negative Funktion« angaar, var den Ordning vel mulig, at Retten, naar den kom til det Resultat, at det foreliggende Retsforhold allerede var afgjort ved et gyldigt Forlig, afviste den nye Sag derom paa lignende Maade, som naar Afgørelsen havde fundet Sted ved Dom. Men da Retten dog sædvanlig heller ikke i dette Tilfælde vilde kunne undgaa at komme ind paa en nærmere Prøvelse af Forligets Gyldighed, er det rette dog vistnok ogsaa her kun at tillægge Forliget Betydning ved Paadømmelsen af Realiteten, men i intet Tilfælde at statuere Afvisning i Henhold til det tidligere Forlig om Sagen[18]). Anser Retten paa Grund af dette den nye Proces for overflødig, vil den jo kunne tilkendegive dette ved at paalægge vedkommende Part, der saaledes paa ny rejser Sag angaaende et ved Mægling bilagt Mellemværende, Sagens Omkostninger og Mulkt for unødig Trætte.

---

[15]) Jfr. om denne nærmere nedenfor ved Læren om Dommes Retskraft.

[16]) Den norske Civilproceslov tillægger derimod i § 286 et offentligt Forlig »Virkning som en retskraftig Dom«.

[17]) Jfr. Hagerup: Civilproces II. S. 171.

[18]) Jfr. U. f. R. 1913 S. 384, 1897 S. 885, cfr. dog (med Hensyn til et under Rettens Medvirkning indgaaet Forlig) 1906 S. 504.

Femte Afsnit:

Processens Gang i Landsretssager.

---

§ 16.

Stævning.

I. Processen indledes sædvanlig med en Indkaldelse af den sagsøgte til at give Møde for Retten, den saakaldte »Stævning«. En saadan kræves forøvrigt ikke blot til selve Domssagen, men ogsaa til accessoriske Procesakters Foretagelse, saaledes Vidneførsel, jfr. §§ 353 og 356, Syn og Skøn, jfr. § 354, eller Partsed, jfr. § 308 i Slutn. Derimod behøves der ingen Stævning for under Sagen at faa nogen paalagt Sagsomkostninger eller idømt Rettergangsbøder. Og heller ikke er Stævning nødvendig for at opnaa Afvisning af Sagen eller Frifindelse for Modpartens Paastand. Den Undtagelse herfra, som den tidligere Procesordning hjemlede ved som Regel at kræve Kontrasøgsmaal for at gøre et Modkrav gældende ogsaa blot til Kompensation, er bortfaldet ved Rpl., idet der herefter endogsaa vil kunne gives selvstændig Dom for Modfordringen uden Stævning, jfr. § 279, 2. Stk., og 280, 2. Stk.

II. Stævningens Indhold er nærmere bestemt ved § 337. Herefter skal

1°. begge Parter deri være betegnede med Navn og Stilling og deres Bopæl eller Opholdssted være angivet. En mindre Fejl ved Navnet, der ikke kan give Anledning til Misforstaaelse, bør der dog ikke tillægges nogen Betydning[1]).

---

[1]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1905 A S. 535 og (H. R. D.) 1893 S. 1140.

Og naar den rette sagsøgte til Trods for Fejlen giver Møde, kan der alene blive Spørgsmaal om at tilstaa den sagsøgte Udsættelse, naar han paa Grund af Usikkerheden med Hensyn til, om Sagen galdt ham, ikke har forberedt denne tilstrækkelig, men i intet Tilfælde om Sagens Afvisning, jfr. Grundsætningen i § 343, sidste Stk.[2]). Den Omstændighed, at en af Parternes Bopæl (eller Opholdssted) er udeladt eller fejlagtig opgivet, kan næppe heller medføre Sagens Afvisning, naar det ikke har kunnet give Anledning til Misforstaaelse, eller Parterne alligevel er mødt. Men en saadan Fejl vil for den sagsøgtes Vedkommende kunne medføre, at Stævningens Forkyndelse for ham bliver umulig, og for begge Parters Vedkommende, at Modparten ikke kan benytte den Adgang, som § 350 aabner til at forkynde processuelle Meddelelser paa Partens Bopæl[3]).

2°. Fremdeles skal Stævningen i Egenskab af »Klageskrift« indeholde Sagsøgerens Paastand, en kort Fremstilling af de Kendsgerninger, hvorpaa Paastanden støttes, og en Angivelse af de Dokumenter, han agter at paaberaabe sig. Paa Stævningens Indhold i denne Retning vil der dog blive Lejlighed til at gaa nærmere ind nedenfor ved Fremstillingen af den forberedende Skriftveksling i det hele.

3°. Endelig skal Stævningen indeholde en Opfordring til Sagsøgte om at møde og fremkomme med sit Svar paa Sagens første Tægtedag. At Stævningen indeholder en saadan Opfordring, kan dog næppe være en absolut Formbetingelse, men hvis den er udeladt, og den sagsøgte derefter enten helt udebliver eller møder uden at medbringe Svarskrift, bør vistnok Afvisning ex officio indtræde. Hvis Retten nemlig i saadanne Tilfælde nøjedes med at udsætte Sagen, vilde der derved være aabnet Parterne en let Adgang til at omgaa særlig Forskriften om, at Sagsøgte skal fremkomme med sit Svarskrift straks den første Retsdag, idet Citantens Sagfører da maaske efter Aftale med den indstævntes Sagfører udelod denne Opfordring, og en alminde-

---

[2]) Jfr. allerede efter den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1883 S. 1126, 1871 S. 226.

[3]) Jfr. om en tidligere Bestemmelse i lignende Retning i Sø- og Handelsretsl. 19. Febr. 1861 § 21, Civilproces II. S. 85.

lig Forhaling af den ved Rpl. hjemlede Procesgang vilde saaledes kunne indtræde.

III. Om Stævningens Form indeholder Rpl. ikke nogen særlig Forskrift, men den forudsættes at skulle være skriftlig. Efter den tidligere Procesordning kendte man foruden »Udenretsstævninger«, som udstedtes af Sagsøgeren selv, ogsaa »Retsstævninger«, som udfærdigedes i Rettens Navn. De sidste er imidlertid ved Rpl. bortfaldet som Indledning til borgerlige Domssager, cfr. derimod om Vidnestævninger § 353, 2. Stk. Domsstævningen udgaar derfor altid i Sagsøgerens eget Navn, og Retten yder i Landsretssager heller ikke Sagsøgeren nogen Bistand ved dens Affattelse, cfr. derimod i visse Underretssager § 425, 1. Stk.

At Indkaldelsen udtrykkelig betegner sig som Stævning, kan næppe være nødvendigt, naar den blot har det af Loven foreskrevne Indhold.

IV. Stævningen skal indleveres paa Rettens (den paagældende Underrets, efter Omstændighederne Landsrettens eget, jfr. § 338) Kontor til Sagens Berammelse ved en Paategning om Dag og Klokkeslet, da Sagen falder i Rette[4]). Sagsøgeren skal til Rettens Oplysning angive den tidligste Tid for Sagens første Tægtedag. Han maa herved særlig tage i Betragtning, hvor langt Stævnevarsel han er pligtig at give Sagvolderen, og hvor lang Tid der maa antages at ville medgaa til selve Stævningens Forkyndelse. Sagen bør da ansættes til det tidligste Tidspunkt derefter, som Hensynet til Rettens øvrige Forretninger tillader[5]).

V. Efter at Sagen saaledes er berammet, tilbagegives Stævningen Sagsøgeren til videre Foranstaltning, særlig til Forkyndelse. Herved gaas der frem efter de ovenfor i I. Del § 30 fremstillede Regler.

VI. Stævningen skal forkyndes med et vist Varsel. Dette »Stævnevarsel« betegner den korteste Tid, der maa

---

[4]) Retten kan næppe være berettiget til at nægte at give Stævningen Berammelsespaategning, fordi den formenes at lide af Formfejl, men den kan naturligvis henlede Sagsøgerens Opmærksomhed paa saadanne Fejl og henstille, at de afhjælpes inden Berammelsen, jfr. R. R. Nr. 49 i U. f. R. 1920 B S. 319.

[5]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 202 (skal være: 201) Sp. 93 (194).

forløbe mellem Stævningens Forkyndelse og den Dag, da Sagen først falder i Rette. Derimod fastsætter det ikke ubetinget Maksimum for denne Frist. Det kan af praktiske Hensyn være nødvendigt at beregne Varslet noget længere end af Loven bestemt, idet Forkyndelsen maaske ikke foregaar saa hurtig som paaregnet, og et rimeligt Tillæg til Stævnevarslet, der kan sikre Sagsøgeren mod at lide Skade derved, maa han altsaa frit kunne give. Derimod maatte ifølge de Hensyn, der har bestemt Stævningsreglerne, en Stævning, hvorved der blev givet den sagsøgte et urimelig langt Varsel, f. Eks. et halvt Aar i Stedet for 14 Dage, vistnok erklæres ugyldig, i hvert Fald naar den sagsøgte undlader at give Møde efter en saadan Stævning.

Reglerne om Stævnevarsel i Landsretssager findes navnlig i § 339, jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 34[5]).

Herefter er Varslet 14 Dage, naar Sagsøgte har Bopæl i den Underretskreds, hvor Sagen ifølge § 338, 1. Stk., skal forberedes eller — naar Sagen i Henhold til § 338, 2. Stk., 1. Pkt., skal forberedes ved Landsretten — i en af de dèr nævnte Underretskredse. Bor Sagsøgte udenfor de nævnte Retskredse, men dog her i Landet, er Varslet 3 Uger. Efter den tidligere Ret var Varslet henholdsvis en Uge og 14 Dage, men den Forlængelse af Stævnevarslet, som saaledes, tilsyneladende i Strid med Rpl.'s almindelige Bestræbelse for at forkorte Processen, har fundet Sted, maa vistnok væsentlig antages at skyldes den Forpligtelse, der ved § 343 er paalagt den sagsøgte til straks den første Retsdag at fremkomme med sit Tilsvar[7]). Hvis endelig Sagsøgte har Bopæl paa Færøerne, Grønland[8]) eller i Udlandet, eller naar det ikke

---

[6]) Disse Regler stemmer dog, bortset fra en Forlængelse af Varslet, næsten ganske med dem, der tidligere indeholdtes i L. 11. April 1890 § 3.

[7]) Cfr. dog, at der galdt det samme kortere Stævnevarsel ved Sø- og Handelsretten, skønt der her ifølge L. 19. Febr. 1861 § 25 endogsaa paahvilede Indstævnte en Forpligtelse til før det første Retsmøde at forkynde Sagsøgeren sit Tilsvar.

[8]) De vestindiske Øer, som ogsaa nævnes, maa efter deres Afstaaelse betragtes som det øvrige Udland, og det samme gælder om Island efter Forbundsloven af 30. November 1918.

vides, hvor Sagsøgtes Bopæl er[9]), skal Varslet bestemmes af vedkommende Underretsdommer. Hvor Sagen ifølge § 338, 2. Stk., undtagelsesvis forberedes ved Landsretten selv, maa vistnok dennes Præsident bestemme Varslet. En saadan Beføjelse tilkom nemlig Rettens Formand efter L. 1890 § 1, og Rpl. tillægger Retsformanden en Række beslægtede Beføjelser; derimod kan man ikke med Sikkerhed slutte fra Bestemmelsen i § 152 om Enkeltdommeres Adgang til at udføre Retsformandens Forretninger til, at omvendt den sidste altid skulde kunne træde i Enkeltdommerens Sted. I Sager til Mortifikations- eller Ejendomsdoms Erhvervelse maa ifølge § 472, jfr. § 476, Varslet ikke være mindre end 12 Uger eller længere end 1 Aar.

Naar den indstævnte har en Bopæl, tages der ved Varslets Beregning slet intet Hensyn til, hvor han midlertidig maatte opholde sig. Der vilde nemlig ellers opstaa stor Usikkerhed, og man vil i Reglen af Folk, der rejser saa langt bort, at de ikke betids kan blive underrettede om saadanne vigtige Forhold som en Indstævning for Retten, med Rimelighed kunne forlange, at de sørger for, at der er nogen til at tage sig af deres Sager. Kun naar det maa antages, at Sagsøgte slet ikke har nogen Bopæl, træder ifølge § 339, 2. Stk., med Hensyn til Stævnevarslet hans Opholdssted i Stedet for Bopæl. Heller ikke har Forretningslokalet nogen selvstændig Betydning til Bestemmelse af Varslets Længde. Naar altsaa Sagen ifølge Stævning forkyndt i Forretningslokalet anlægges ved dettes Ret, men den indstævnte bor udenfor Retskredsen, maa der gives ham 3 Ugers Varsel[10]). Noget andet gælder dog, naar der ifølge Loven er særlig Hjemmel for med Hensyn til Forkyndelse og Varsel at betragte Forretningskontoret som Bopæl, saaledes det til Handelsregistret anmeldte Forretningskontor efter Firmal. 1.

---

[9]) Dette gælder ogsaa i de i Fr. 11. September 1839 og i Arvefrdn. 21. Maj 1845 § 24, sidste Pkt. omhandlede Tilfælde, jfr. R. R. Nr. 35 og 153 i U. f. R. 1920 B S. 235, 1922 B S. 236.

[10]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1903 A S. 97, 1892 S. 1309 (det maa erindres, at Varslet til Sagsøgte udenfor Jurisdiktionen den Gang kun var 14 Dage), cfr. 1907 S. 192.

Marts 1889 § 34[11]) (der ogsaa i denne Retning maa anses for opretholdt ved Rpl.) og anmeldte Aktieselskabers Hovedkontor efter Aktiel. 29. Septbr. 1917 § 53.

At Varslet i de Tilfælde, hvor den indstævnte bor i Udlandet, eller det ikke vides, hvor han er, skal bestemmes af Retten, beror paa, at Varslets Længde i høj Grad maa afhænge af Omstændighederne i det enkelte Tilfælde. Bor han i Udlandet, vil Varslet dog i hvert Fald ikke kunne sættes under 14 Dage, som jo er den korteste Tid, Loven tænker sig til Forberedelse af Retsmødet, og der bør heller ikke af Retten bestemmes kortere Varsel end de 3 Uger, som Loven fastsætter som Regel, naar den sagsøgte bor udenfor Retskredsen; men der vil ofte være Brug for et betydelig længere Varsel. Ogsaa selve 3 Ugers Fristen maa dog kunne vælges, skønt Ordforbindelsen nærmest synes at tale derimod (»3 Uger, medmindre ..«), idet Ordene kan forstaas saaledes, at det blot er det l o v b e s t e m t e Varsel af 3 Uger, der i Undtagelsestilfældene udelukkes, og det i mange Tilfælde, f. Eks., naar den, der skal sagsøges i København, bor i Malmø, vilde være ganske urimeligt at give længere Varsel.

For at det kan siges, at det »ikke vides«, hvor Sagsøgtes Bopæl (eller Opholdssted) er, vil det paa lignende Maade, som hvor der er Tale om at foretage en »offentlig Forkyndelse«, jfr. herom Rpl. § 160 og I. Del S. 282, være nødvendigt for Sagsøgeren at oplyse, at han har udfoldet Bestræbelser for at finde den sagsøgte, f. Eks. forgæves henvendt sig til Politiet om Hjælp til at opspørge hans Bopæl eller Opholdssted[12]). I dette Tilfælde kan Retten ikke være afskaaret fra at vælge det korteste Varsel, 14 Dage, naar nemlig den, der eftersøges, maa antages at holde sig skjult der i Retskredsen.

Fastsættelsen af Varslet sker ved Paategning paa Stævningen, og § 339, sidste Stk., hjemler Retten Adgang til, forinden det sker, at afkræve Sagsøgeren mundtlige eller skriftlige Oplysninger.

---

[11]) Jfr. Domme i U. f. R. 1908 S. 165, 1913 S. 651.

[12]) Jfr. fra den tidligere Ret f. Eks. U. f. R. 1906 S. 84.

Ifølge den tidligere Lovgivning antoges Rettens Bestemmelse af Varslets Længde at være inappellabel[13]). Hertil haves der imidlertid ingen Hjemmel efter Rpl., men den maa ligesom andre lignende Beslutninger af Retten kunne gøres til Genstand for »Kære«.

Den Afgørelse, som Underretsdommeren eller Landsrettens Præsident træffer om Stævnevarslet, maa vistnok være bindende, saa at den ikke kan forandres, selv om der senere fremkommer nye Oplysninger, der, hvis de havde foreligget fra først af, vilde have ført til en anden Bestemmelse af Varslet; dog maa noget andet gælde, naar Sagsøgeren har afgivet bevidst urigtige Forklaringer, og Skaden ved en for kort Fastsættelse af Varslet vil Retten til en vis Grad kunne genoprette ved at benytte sig af sin Beføjelse efter § 346 til at tilstaa den sagsøgte Udsættelse til at fremkomme med sit Tilsvar. En Forudsætning maa det fremdeles være, at Betingelserne for, at Retten kunde fastsætte Varslet, overhovedet har været til Stede, idet den indstævnte virkelig har haft Bopæl (eller Opholdssted) i Udlandet, eller hans Bolig og Opholdssted har været ubekendt. Hvis dette viser sig ikke at have været Tilfældet, maa den indstævnte, naar han som Følge deraf har faaet kortere Varsel end det, han ifølge de virkelige Forhold havde Retskrav paa (Spørgsmaalet opstaar altsaa kun, for saa vidt Varslet maatte være fastsat til under 3 Uger), ifølge § 343, sidste Stk., have Ret til at forlange Sagen udsat, og naar han udebliver, maa Retten vistnok af egen Drift afvise Sagen.

Naar Sagsøgeren selv bestemmer Varslet, maa dettes Lovlighed afhænge af de virkelige Forhold, og det vil altsaa altid være for kort, naar der kun er givet 14 Dages Varsel, og det da viser sig, at den indstævnte ikke bor i Jurisdiktionen, selv om Sagsøgeren har haft al Anledning til at tro det. Hvis Sagsøgeren ønsker Varslet forkortet, maa han benytte sig af den Adgang, som § 339, 3. Stk., aabner ham[14]). Herefter kan nemlig Retten »under særlige Omstændighe-

---

[13]) Jfr. Civilproces I. S. 193.

[14]) Tidligere kendtes den kun ved Sø- og Handelsretten i København.

der«, navnlig altsaa naar Sagen er paatrængende[15]), efter Sagsøgerens Begæring forkorte det lovbestemte Varsel. —

Med Hensyn til Beregningen af Varslet gælder de almindelige Regler, saaledes at navnlig ved et bestemt Dagetal den ene af Fristens Yderdage medregnes, den anden ikke; der er altsaa givet 14 Dages Varsel fra den 1ste til den 15de i Maaneden. Der regnes kun med hele Dage, saa at altsaa Klokkeslettet ingen Betydning faar ved Fristens Beregning. En Maaned maa sikkert tages i den sædvanlige Betydning af en Kalendermaaned, ikke af 4 Uger, som den i den ældre Lovgivning undertiden betød[16]). Medens der i Almindelighed ikke tages Hensyn til Maanedernes forskellige Længde, kan der opstaa Tvivl, naar der i Slutningsmaaneden ikke findes nogen Dag svarende til Begyndelsesdagen, f. Eks. naar der er givet 3 Maaneders Varsel fra den 30. November, om da Fristen skal anses for udløbet med den sidste Dag i Slutningsmaaneden, den 28. Februar, eller først, naar de resterende 2 Dage er forløbet, den 2. Marts. Veksell. 7. Maj 1880 § 90 i Slutn. fastslaar den første Beregningsmaade, men det er vistnok i processuelle Forhold det naturligste at vælge den længere Fristberegning[17]), for at der slet ikke skal kunne rejses nogen Tvivl om Fristens Udløb. Det vil nemlig gennemgaaende kun betyde lidet for Sagsøgeren, at Fristen gøres et Par Dage længere, i Sammenligning med det Retstab, som dens knappest mulige Beregning vilde kunne medføre for Sagsøgte.

VII. Om Følgerne af Fejl ved Stævningens Forkyndelse eller Stævnevarslets Fastsættelse bestemmer den tidligere omtalte § 343, sidste Stk., at den Indsigelse, at Stævningen har været urigtig forkyndt, eller at Varslet har været for kort, ikke kan bevirke Afvisning, men kun berettige til Udsættelse. Lovgiveren har ønsket i denne Retning at lempe den processuelle Formalisme, der konsekvent i alle saadanne Tilfælde maatte føre til at lade Afvisning indtræde. Men det er kun hjemlet for de Tilfælde, hvor Fejlen har Hensyn enten

---

[15]) Jfr. tidligere L. 19. Febr. 1861 § 23 og 11. April 1890 § 1, 3. Stk.
[16]) Jfr. saaledes Fr. 6. Decbr. 1743 § 15 og 3. Juni 1796 § 16.
[17]) Cfr. dog Deuntzer: Civilproces S. 154.

til selve Forkyndelsen eller til Varslet, idet den i det første Tilfælde sædvanlig vil være Sagsøgeren undskyldelig, og i det sidste Tilfælde Sagens Udsættelse (bortset fra det nye Retsmøde, Sagsøgte saaledes bliver ulejliget med) vil ophæve den skadelige Virkning af, at Varslet har været for kort. Derimod kan samme Ordning næppe finde Anvendelse, hvis f. Eks. selve Stævningen lider af væsentlige Fejl, men i saadanne Tilfælde maa Sagsøgte vistnok kunne forlange Sagen afvist, idet en mildere Ordning let vilde kunne gøre et væsentligt Skaar i den praktiske Betydning af Stævningsreglerne, jfr. ovenfor under II[18]).

VIII. Den, der skal søges, kan give Afkald paa Stævning[19]), idet ifølge § 337, 2. Stk., Parterne, naar de efter Overenskomst begge møder for Retten, og Sagen er anmeldt for denne senest Dagen før Retsmødet (for at den nemlig kan blive optaget paa Sag- og Retslisten, jfr. § 277), uden Stævning kan begære Sagen foretaget. Sagsøgeren har i saa Fald at fremlægge en skriftlig Angivelse af sin Paastand og af de Kendsgerninger, hvorpaa den støttes. Det er imidlertid kun, naar begge Parter virkelig giver Møde, at Sagen saaledes kan fremmes uden Stævning. Hvis Sagsøgeren udebliver, indtræder der vel efter § 340 lignende Følger, som hvor han har udtaget Stævning, nemlig ikke blot Sagens Afvisning, men ogsaa Tilkendelse af Sagsomkostninger til den forgæves mødende sagsøgte. Derimod vil de sædvanlige Følger af den sagsøgtes Udeblivelse ikke kunne bringes til Anvendelse, idet de efter § 341 kun rammer den »lovligt stævnede« sagsøgte, og han jo ikke i disse Tilfælde, saaledes som det sker ved Stævningen, har modtaget en specialiseret Angivelse af Sagsøgerens Paastande og Søgsmaalsgrunde. Der vil da alene kunne være Tale om, at Sagsøgeren under en selvstændig Sag vil kunne søge den sagsøgte for det Tab, Sagsøgeren har lidt, fordi den sagsøgte ved i Strid med den Forpligtelse, han havde paataget sig, at udeblive har gjort Sagsøgerens Møde i Retten forgæves.

---

[18]) S. 162 ff.

[19]) Jfr. efter den tidligere Ret om Vedtagelse af andet Forkyndelsessted end Lovens U. f. R. 1912 S. 834, 1907 S. 192.

§ 17.

Sagens Anlæg og Tingfæstning[1]).

Til en Sags Indbringelse for Retten knytter der sig forskellige processuelle og materielle Retsvirkninger. Ved den nærmere Bestemmelse af disses Indhold og Forudsætninger maa der imidlertid sondres mellem det blotte »Sagsanlæg« og den egentlige »Tingfæstning«.

I. A. Sagen anses for anlagt, naar Henvendelse til Retten eller Forligskommissionen om dens Foretagelse er sket. Det er altsaa ikke tilstrækkeligt, at Forligsindkaldelse eller Stævning er udtaget, og ikke engang, at en Henvendelse til Retten om Stævnevarslets Fastsættelse er sket, jfr. §§ 338 og 339. Men Sagen betragtes ifølge § 279, 1. Stk., først som anlagt, naar Forligsindkaldelse eller Stævning er indleveret til Berammelse eller, hvis Parterne møder for Retten uden Stævning (og ingen Forligsindkaldelse har fundet Sted), Sagen er anmeldt for Retten til Foretagelse, jfr. §§ 337, 2. Stk., og § 425, 3. Stk.

B. Visse Retsvirkninger indtræder dog først ved Sagens »Tingfæstning«. Denne svarer i det væsentlige til den tidligere Procesordnings »Inkamination« eller »Anhængiggørelse«. Til denne krævedes imidlertid Stævningens Fremlæggelse for Retten[2]). Derimod behøves der i Almindelighed ikke noget saadant til Tingfæstningen, skønt Ordet nærmest synes at tyde paa en til Tinge foretaget Akt, men det er ifølge § 279, 2. Stk., tilstrækkeligt, at en Henvendelse om Sagens Foretagelse for Retten er sket til Parten, idet Stævningen (ikke blot Forligsindkaldelsen) er forkyndt for denne. Kun naar Sagen er bragt for Retten uden Stævning, er en Fremlæggelse af den Angivelse af Paastand og Søgsmaalsgrunde, som ifølge § 337, 2. Stk., da i Landsretssager skal finde Sted, eller i Underretssager

---

[1]) Jfr. Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 376—9, R. Schmidt: Lehrbuch S. 408—416, Hellwig: System I. S. 356—394.

[2]) Jfr. Civilproces I. S. 195.

selve Sagens Foretagelse i Retten nødvendig til dens Tingfæstning. Til Tingfæstning af Modfordringer kræves Fremlæggelse af det Svarskrift, hvori de fremsættes, eller dets Meddelelse til Modparten, hvis en saadan, som det ifølge § 344 i Reglen er Tilfældet under den senere Skriftveksling (derimod efter § 343 ikke med Sagsøgtes første Svarskrift), finder Sted før dets Fremlæggelse i Retten.

II. Til Sagens Indbringelse for Retten knytter der sig for det første en Række processuelle Retsvirkninger. Men det kan undertiden være tvivlsomt, om de indtræder allerede ved selve Sagsanlæget eller først ved Tingfæstningen.

A. I nogle Retninger er der nu udtrykkelig lagt Vægt paa Sagens Anlæg. Dette gælder saaledes ved Beregningen af Værdien af periodiske Ydelser efter § 227, fremdeles i de Tilfælde, hvor det foreskrives, at Sagen skal »anlægges« eller »begyndes«, eller en Indsigelse skal »forfølges« inden en vis Frist, jfr. §§ 555, 581, § 607, §§ 634, 639, 642, idet disse Udtryk maa antages at være brugte i Flæng, endelig naar en processuel Virknings Indtræden er gjort afhængig af, at en Sag er Genstand for Retstrætte eller »svæver« for en Ret, jfr. saaledes med Hensyn til Adgangen til Intervention §§ 251 og 252. Det samme gælder efter Konkurslovens § 30, jfr. L. 20. Marts 1901 § 3, hvorimod der efter K. L. § 23, jfr. L. 20. Marts 1901 § 2, der lægger Vægt paa hvornaar Sagen er »anhængiggjort«, maa kræves Tingfæstning, og Skiftelovens § 34 udtrykkelig kræver, at »Sag imod den afdøde var begyndt derved, at Stævning lovlig var ham forkyndt.«

B. Ogsaa i andre Tilfælde maa Virkningen antages at være knyttet til Tingfæstningen.

a. Dette er saaledes udtrykkelig bestemt med Hensyn til den Adgang, der ved § 279, 3. Stk., og § 340, 3. Stk., er hjemlet Sagsøgte til at forlange Dom for en Modfordring til Trods for Sagsøgerens ensidige Ophævelse af Sagen eller Udeblivelse, idet dette kun gælder om allerede tingfæstede Modkrav, og ved Spørgsmaalet om Anvendelse af gammel eller ny Proceslov efter § 1033.

b. Noget lignende gælder, hvor der ved Loven er lagt Vægt paa Stævningens (eller Forligsindkaldelsens) Forkyn-

delse, hvad der ved § 243 og 248 udtrykkelig er udtalt med Hensyn til Opfyldelsesværneting og Værneting overfor Udlændinge[3]). Derimod maa der vistnok i Almindelighed ved Værnetingets Bestemmelse lægges Vægt paa Tidspunktet for Sagens Berammelse, som maa være tilstrækkelig til at medføre den saakaldte »perpetuatio fori«, jfr. saaledes § 236, 2. Stk.

C. I nogle Tilfælde er det tvivlsomt, om Sagsanlæget eller Tingfæstningen skal være afgørende.

a. Hvad saaledes Virkningen af Parternes Udeblivelse paa Sagens første Retsdag angaar, maa det med Hensyn til Sagsøgerens Udeblivelse efter § 340 antages, at Sagens Afvisning indtræder, naar den blot kan siges at være anlagt, medens naturligvis Sagsøgtes Ret til at forlange sig Sagsomkostninger tilkendt maa være betinget af, at Sagen er blevet tingfæstet ved Stævningens Forkyndelse for Sagsøgte. Ligeledes er Udeblivelsesdom over den sagsøgte efter § 341 betinget af, at Stævningen er blevet denne lovlig forkyndt.

b. Hvad angaar Parternes Ret til at forlange Dom og omvendt Domstolenes Pligt til at paakende Sagen, indtræder disse Virkninger i Almindelighed først ved Sagens Tingfæstning. Dog kan der, som under a. berørt, statueres Afvisning, uden at Sagen er tingfæstet. Og omvendt er den sagsøgtes Adgang til at forlange Realitetsdom ikke endelig sikret ved Tingfæstningen, idet der efter § 279, 3. Stk., indtil et senere Stadium i Processen (nemlig lige til Sagsøgeren mundtlig har nedlagt sin Paastand under Domsforhandlingen) er aabnet Sagsøgeren Mulighed for at hæve Sagen og saaledes gøre den sagsøgtes Ret til at faa Sagen paakendt til intet.

c. En indirekte processuel Følge, der knytter sig til en Sags Indbringelse for Retten, er den saakaldte »L i t i s p e n d e n s«-Virkning, ifølge hvilken et fornyet Sagsanlæg angaaende den allerede svævende Sag er udelukket. Parterne maa kunne rejse Indsigelse mod saaledes at blive belemrede

---

[3]) Det samme maa antages ved Søgsmaal mod Svenske efter Mellemrigsl. 19. Febr. 1861 § 6, jfr. ovenfor S. 34 Note [59]).

med flere Retstrætter angaaende samme Forhold, og ogsaa Domstolene selv maa have Ret og Pligt til at modsætte sig, at deres Tid og Kraft unyttig spildes med flere Søgsmaal angaaende samme Sagsgenstand. Dette Synspunkt passer i og for sig, saa snart blot Sagen er anlagt ved Retten ved Stævningens Indlevering til Berammelse, saa at Retten allerede da, saa længe denne Sag ikke enten er afgjort eller hævet eller afvist, af egen Drift[4]) bør nægte at beramme en ny Sag, der klart drejer sig om ganske samme Forhold. Derimod vil der sædvanlig først blive Spørgsmaal om den sagsøgtes Adgang til at rejse Indsigelse, naar han ved Stævningens Forkyndelse er blevet bekendt med det tidligere Sagsanlæg.

Hvis en allerede verserende Sag ikke drejer sig om ganske samme Forhold som den nye, men dens Afgørelse dog vil kunne faa Indflydelse paa Udfaldet af denne, vil Retten ifølge § 287 kunne udsætte Forhandlingen af den nye Sag, indtil den anden Afgørelse foreligger, og det er ogsaa i denne Retning tilstrækkeligt, at den tidligere Sag blot i videste Forstand kan siges at være anlagt, saa at den »svæver« ved Retten.

III. Til en Sags Indbringelse for Retten knytter der sig endvidere forskellige materielretlige Virkninger. Angaaende den nærmere Fremstilling af disse maa dog henvises til den materielle Ret, saa at her kun nogle enkelte Punkter skal fremdrages.

Det maa nu i saa Henseende først fremhæves, at med Hensyn til de civilretlige Virkninger kan — trods den Forudsætning i modsat Retning, som Kommissionsudkastenes Motiver[5]) synes at indeholde — de nærmest med processuelle Forhold for Øje opstillede Begreber Sagsanlæg og Tingfæstning ikke ubetinget være afgørende, men det maa efter de reale Hensyn, der bestemmer den enkelte materielle

---

[4]) Jfr. Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 379 og norsk Civilproceslov § 64.

[5]) K. U. 1877 S. 60, der forudsætter, at ogsaa de civilretlige Virkninger skal være knyttede til Anhængiggørelsen, medens K. U. 1899 Sp. 29 (129) gaar ud fra, at de skal indtræde ved det første processuelle Skridt, hvorved Sagen anlægges.

Retsvirkning, fastsættes, hvilket processuelt Stadium Virkningen maa antages at være knyttet til.

Hvad saaledes angaar Morarenterne, som efter L. 6. April 1855 § 3 skal paaløbe fra den Dag, Kreditor »paa lovlig Maade søger sin Ret«, synes Tidspunktet for det egentlige Anlæg af Sagen efter § 279, 1. Stk., at maatte lægges til Grund, altsaa i Almindelighed Forligsindkaldelsens eller Stævningens Indlevering til Berammelse (eller Sagens Anmeldelse for Retten efter § 337, 2. Stk., eller § 425, 3. Stk.). Før Retsplejeloven plejede man imidlertid at lade Morarenterne paaløbe fra Forligsklagens Datum eller, hvis Sagen ikke skulde begynde med Forligsprøve, Stævningens Datum, og i Overensstemmelse dermed lader man ogsaa i Praksis efter Rpl. sædvanlig Morarenterne løbe allerede fra Stævningens eller Forligsindkaldelsens Datum. Dette kan vistnok ogsaa forsvares, naar blot Sagen forfølges uden Ophold, navnlig ved Stævningens eller Forligsindkaldelsens Indlevering til Berammelse[6]).

Derimod maa det til Afbrydelse af Besidderens Frugterhvervelse eller Hævd kræves, at der foretages en judiciel Akt overfor selve Besidderen, saaledes som det først er Tilfældet ved Stævningens (eller Forligsindkaldelsens) Forkyndelse[7]). I de Tilfælde, hvor der til Afbrydelse af en Forældelse kræves en judiciel Akt, maa det vistnok, naar der ikke findes Hjemmel for det modsatte, være nødvendigt, at Stævningen (eller Forligsindkaldelsen) forkyndes for den, overfor hvem Afbrydelsen skal ske. Dette er saaledes udtrykkelig bestemt med Hensyn til Afbrydelse af Vekselpræskription efter Veksell. 7. Maj 1880 § 80, og det er ligeledes den naturligste Forstaaelse af Ordene i L. (Nr. 274) 22. December 1908 § 2, som til Afbrydelse af den ved denne Lov hjemlede 5aarige Forældelse kræver, at Fordringshaveren inden Fristens Udløb foretager retslige Skridt mod Skyldneren[8]).

---

[6]) Jfr. RR. Nr. 68 i U. f. R. 1921 B S. 55 og Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del 3. Udg. S. 448.

[7]) Torp-Grundtvig: Tingsret S. 235 og 414.

[8]) Jfr. ogsaa Ordføreren i Landstinget (hvor denne Bestemmelse blev indsat i Loven): »gør retligt Skridt, altsaa anlægger Sag,

Til Opretholdelse af de nævnte materielretlige Virkninger maa det ifølge det Princip om »Dommens Retrotraktion«, som ligger til Grund for dem[9]), vistnok kræves, at Sagen uden fornødent Ophold føres igennem til Realitetsdom, saa at de bortfalder, hvis den hæves eller afvises[10]), jfr. Forældelsesl. 22. December 1908 § 2. En lignende Begrænsning maa forøvrigt som Regel ogsaa gælde med Hensyn til de processuelle Virkninger af Sagsanlæget eller Tingfæstningen, saaledes navnlig i de ovenfor under II. anførte Tilfælde, hvor Sag skal anlægges inden en vis Tid.

§ 18.

Sagens Forberedelse til den mundtlige Forhandling.

Det forudsættes, at Sagen i Overensstemmelse med det i forrige § udviklede er anlagt og tingfæstet, og skal da undersøges, hvad der yderligere vil være at foretage i Sagen før selve Domsforhandlingen, og særlig, hvorledes den mundtlige Forhandling, der skal finde Sted ved denne, forberedes. Ligesom efter de fleste fremmede Procesordninger (dog f. Eks. ikke efter den franske) foregaar denne Forberedelse under aktiv Medvirkning fra Rettens Side.

I. Først bliver Spørgsmaalet, ved hvilken Ret denne Forberedelse af Sagen foregaar. Det naturlige er sikkert at lade den ske ved den samme Ret, som endelig skal behandle Sagen. Kun derved opnaas den Enhed i Behandlingen, som er af saa stor Betydning for at undgaa Kraftspild, forhindre Sagens Forhaling og sikre dens bedst mulige Tilrettelægning til den mundtlige Forhandling; Dommeren kan ogsaa kun da ventes at ville vie Sagen den tilstrækkelig indgaaende Interesse, naar han selv endelig skal paakende den. Til denne Ordning, som er den almindelige i Nutidens frem-

---

indkalder til Forligskommissionen — —«, Landstingstid. 1907—08 Sp. 2255. Jfr. ogsaa Jul. Lassen anf. Sted S. 866.

[9]) Jfr. saaledes Jul. Lassen anf. Sted S. 447, 850, 866, 884.

[10]) Jfr. saaledes Jul. Lassen anf. Sted S. 850, V. C. Thomsen: Fordringsrettigheders Forældelse (1885) S. 207, Torp-Grundtvig: Tingsret S. 415.

mede Procesordninger og hidtil har været gældende ved Sø- og Handelsretten, sluttede da ogsaa Kommissionens Udkast (§ 200 ff.) og i Overensstemmelse dermed de første Regeringsforslag sig, idet de henlagde Forberedelsen af alle Landsretssager til Landsretten selv. Men ved Regeringsforslaget af 1906—7 skete der en gennemgribende Ændring heri, idet det af lignende Hensyn, som førte det til at indskrænke Bevisumiddelbarheden[1]), navnlig altsaa fordi man ønskede at spare Parterne Ulejligheden med under Sagens Forberedelse at give Møde ved den maaske fjernt liggende Landsret, henlagde Forberedelsen af Landsretssager til Underretterne. I Overensstemmelse hermed affattedes Rpl. af 1908 § 329 ff. Men ved dens Revision i 1909 blev den naturlige Ordning med Henlæggelse af Forberedelsen til Landsretten selv genindført i et Tilfælde, hvor det var givet, at der intet saadant Hensyn kunde gøre sig gældende, nemlig hvor Forberedelsen ellers skulde være foregaaet ved en Underret paa samme Sted som det, hvor Landsretten havde sit Sæde. Og ved Tillægsloven af 3. Juni 1919 tilføjedes det, hvad der efter Rpl. i dens oprindelige Skikkelse var noget tvivlsomt, at Parterne altid kunde vedtage Sagens Forberedelse ved Landsret.

A. Ifølge § 338, 1. Stk., skal nemlig vel stadig som Regel Stævningen udtages til og Forberedelsen foregaa ved den Underret, under hvilken Sagens Paadømmelse efter Værnetingsreglerne i Kap. 22 vilde høre, saafremt Landsretsbehandling ikke var anvendelig.

Men der gøres dog ifølge §'ens 2. Stk., jfr. L. 3. Juni 1919 § 12, Undtagelse for det Tilfælde, at Sagen, saafremt Landsretsbehandling ikke var anvendelig, skulde behandles ved en Underret, som har Tingsted i den Retskreds, hvor Landsretten har sit Sæde. Dette gælder altsaa for det første, naar Sagen skulde behandles netop ved Underretten for den Retskreds, hvor Landsretten ligger, saaledes ved Københavns Byret eller Viborg Købstads Ret. Det gælder endvidere, naar blot vedkommende Underret har Tingsted der, hvor Landsretten har Sæde, altsaa naar de tilstødende Landjurisdiktioner har Tingsted paa Købstadens Grund. Med

---

[1]) Jfr. I. Del S. 168—9.

Hensyn til København er dette Tilfældet undtagen for Frederiksberg Birks Vedkommende. Men ogsaa med Hensyn til dette bestemmer § 338, 2. Stk., positivt, at dets Underret i denne Henseende »skal anses at have Tingsted i København«, og hjemler altsaa gennem denne Fiktion Sagens Forberedelse ved Landsret ogsaa for de frederiksbergske Sagers Vedkommende. Det kommer efter Lovens Udtryk an paa, ved hvilken Underret Sagen »skulde« behandles. Men hvis Sagsøgeren ifølge Værnetingsreglerne vilde have Valget mellem flere Underretter, enten paa eller udenfor Landsrettens Sæde, maa han frit kunne lade Forberedelsen foregaa enten ved Landsretten eller ved Underret udenfor dennes Sæde. Endelig bestemmes det, at Sagens Forberedelse skal foregaa ved Landsretten, hvis begge Parter er enige derom. En Forhaands Aftale i denne Retning maa vistnok anses for bindende[2]).

Naar Forberedelsen foregaar ved Landsretten selv, skal Reglerne i de følgende §§, som er affattede med Lovens Normalordning, Sagens Forberedelse ved Underret, for Øje, kun finde Anvendelse »med de fornødne Lempelser«. Da Undtagelsen paa et meget sent Stadium blev indført i Loven af 1909[3]), opgav man nemlig i det enkelte at drage Konsekvenserne deraf, men overlod det ganske til Fortolkningen at udfinde, hvilke Lempelser Ophævelsen af Underrettens Medvirkning ved Sagens Forberedelse og dennes Henlæggelse til Landsretten selv maatte medføre. Dette Spørgsmaal vil blive behandlet i det følgende i Forbindelse med de enkelte Regler om Forberedelsen.

Som noget særligt bestemmer § 338, 3. Stk., endnu, at Landsretten under Forberedelsen af en Sag kan beklædes af en enkelt Dommer. Men dersom Retshandlingen bestaar i Vidneførsel, Afhjemling af Syn eller Skøn, Afhøring af Part, Modtagelse af Partsed eller Kendelse om et omtvistet Punkt (derimod f. Eks. ikke om en Anstand, som Parterne

---

[2]) Jfr. R. R. Nr. 125 i U. f. R. 1922 B S. 141 om en før Rpl. foregaaet Vedtagelse af »den kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret i København« som første Instans.

[3]) Nemlig først ved Folketingsvalgets Ændringsforslag Nr. 21 til 2den Behandling i Februar 1909, jfr. Rigsdagstid. 1908—09 Tillæg B Sp. 658.

er enige om at begære), bør dog samtlige Dommere, der skal deltage i Paadømmelsen, være til Stede, medmindre dette vilde være forbundet med Vanskelighed; denne Vanskelighed skulde vel navnlig hidrøre fra den store Arbejdsbyrde, der ved Rettens fulde Besættelse vilde kunne lægges paa Retten. I Praksis plejer dog samtlige Dommere at være til Stede ogsaa ved de forberedende Retsmøder og navnlig i det Møde, hvori Sagen første Gang kommer for (i den østrigske Civilprocesordning betegnet som »die erste Tagsatzung«), idet man med Rette tillægger dette stor Betydning til straks fra Sagens Begyndelse at skaffe alle Rettens Medlemmer et nøje Kendskab til dens Enkeltheder og give dem Lejlighed til at medvirke til den for Sagens Oplysning og Paadømmelse mest tjenlige Behandling.

B. I de Tilfælde, hvor ifølge § 268 a) til g) Forligsmæglingen skal foregaa ved Retten, kan der, naar det drejer sig om en Landsretssag[4]), opstaa nogen Tvivl om, ved hvilken Ret den skal ske. Efter § 340, 2. Stk., skal den finde Sted ved Underretten, og det maa da sikkert betyde den Underret, ved hvilken Sagens Forberedelse ifølge § 338 foregaar[5]). Men naar Forberedelsen ifølge denne §'s 2. Stk. undtagelsesvis sker ved Landsretten selv, skal da ogsaa Forligsmæglingen finde Sted sammesteds?

Herimod synes at tale, at Kommissionsudkastet (§ 141), skønt det i alle Tilfælde lod Sagens Forberedelse foregaa ved Landsretten, dog henlagde Forligsmæglingen til Underretten, saa at der herefter ingen Nødvendighed synes at

---

[4]) Dette vilde dog i de i § 268 a) til g) omhandlede Tilfælde kun undtagelsesvis gælde, nemlig i Fornærmelsessagerne efter b), naar der paastaas højere Erstatning end 800 Kr., jfr. § 225, 10), i visse af Alimentationssagerne under c), nemlig naar der ingen Usikkerhed hersker med Hensyn til Faderskabet, cfr. § 225, 8) og ovenfor S. 130, fremdeles i Sø- og Handelssager efter § 268 e) og i de ved Undtagelsesværneting behandlede Sager efter f), i begge Tilfælde, for saa vidt Sagens Værdi er over 800 Kr.

[5]) Ifølge K. U. t. B. R. § 141 skulde Forligsmæglingen i Landsretssager ogsaa foregaa ved Underretten i den Kreds, hvor Sagen, saafremt den havde været Underretssag, i Medfør af Værnetingsreglerne skulde eller kunde have været anlagt.

være for at lade Forligsmæglingen foregaa ved samme Ret som Sagens Forberedelse til Domsforhandling.

Denne Slutning er dog ikke sikker. Som Grund til at henlægge Forligsmæglingen til Underretterne i Stedet for til Landsretten anfører K. U.s Mot.[6]), at man derved dels sparer den Sagvolder, der er villig til at gaa paa Forlig, Ulejligheden med at rejse til Landsretten, dels som Følge af den Adgang til at erhverve Udeblivelsesdom ved den mæglende Underret, som K. U. § 141 knyttede dertil, sparer Sagsøgeren Udgifterne og Besværet ved en Landsretssag i saadanne Inkassationssager, hvor Sagvolderen i Virkeligheden ingen Indsigelse har. Men hvad den sidste Betragtning angaar, synes det efter Rpl., naar udtrykkelig Hjemmel dertil mangler, udelukket at give Udeblivelsesdom ved Underretterne i de Tilfælde, hvor Sagens Forberedelse foregaar ved Landsretten, idet der i disse Tilfælde ifølge § 338, 2. Stk., stævnes til denne Ret. Og hvad angaar det førstnævnte Hensyn, at spare den sagsøgte Ulejligheden med at rejse til Landsretten, gør dette Hensyn sig jo netop ikke gældende, naar Landsretten har Sæde paa det samme Sted som den paagældende Underret. Et er da, at K. U., fordi det ikke alene for Forligsmæglingens Skyld ønskede at gøre nogen Undtagelse, har taget disse Tilfælde med. Men noget andet vilde det være, om man, naar de, som det jo er sket ved Rpl., i det hele udsondres til særlig Behandling, idet Forberedelsen henlægges til Landsretten selv, ikke vilde anerkende det som en rimelig eller endogsaa en praktisk »fornøden Lempelse« at lade Forligsmæglingen foregaa ved samme Ret. Dette er nemlig det eneste naturlige, da det som berørt ikke er besværligere for Sagsøgte, og det for Sagsøgeren, naar Forlig ikke opnaas, utvivlsomt er langt lettere da straks at kunne fortsætte Sagen til Dom ved samme Ret; Udgifterne herved vil jo ifølge Retsafgiftsloven, som alene lægger Vægt paa Sagens Værdi, jfr. Lovens § 6, heller ikke blive større, fordi Dommen erhverves ved Landsret, end ved Underret, og Besværet ved selve Sagsanlæget vil blive omtrent det samme. Hvor Sagens Forberedelse efter § 338, 2. Stk., 2. Pkt., ifølge Parternes

---

[6]) Ad Kap. XIII. Sp. 52 (153).

Enighed foregaar ved Landsretten, er det sikkert ogsaa det naturlige at underforstaa, at Forligsmæglingen skal foretages sammesteds[7]).

II. Hovedpunktet i Sagens Forberedelse danner Vekslingen af Processkrifter mellem Parterne.

A. a. Denne Skriftveksling begynder med Stævningen, idet, som overfor berørt, denne i sin Egenskab af »Klageskrift« eller »Sagsfremstilling« skal indeholde:

1°. Sagsøgerens Paastand. Denne maa naturligvis være af en saadan Bestemthed, at der kan afsiges en rimelig Dom paa Grundlag af den. Det er altsaa ikke tilstrækkeligt, at han blot forlanger en Ting udleveret uden at angive, om det er til Pant eller Ejendom, eller at han paastaar Udlevering af nogle ham tilhørende Ting uden nærmere at angive, hvilke det er, eller nogle Penge betalte uden at fiksere Summens Størrelse eller at angive, om der over flere Skyldnere ønskes Dom in solidum eller pro rata[8]).

2°. En kort Fremstilling af de Kendsgerninger, hvorpaa Paastanden støttes.

3°. En Angivelse af de Dokumenter, han vil paaberaabe sig.

Den Fremstilling af Søgsmaalsgrundene, som Stævningen skal indeholde, skal altsaa være kort, hvad der navnlig er af Betydning, for at Retten let og hurtigt kan orientere sig deri, baade under Sagens Forberedelse og som Grundlag for den mundtlige Forhandling. En Stævning, der i for høj Grad tilsidesætter dette Krav til Korthed og Klarhed, maa kunne afvises som ufyldestgørende Sagsgrundlag. Det er fremdeles kun det faktiske Grundlag for Paastanden, men ikke Retsudviklinger, som Stævningen skal indeholde. Ogsaa dette er af Betydning til at lette Fremstillingens Benyttelse som Orienteringsgrundlag og navnlig til at forhindre, at Tyngdepunktet flyttes over til de skrift-

---

[7]) Jfr. yderligere RR. Nr. 144 i U. f. R. 1922 B S. 184 om et særligt Tilfælde, hvor det antoges tilstedeligt at lade Forligsmæglingen foregaa ved Landsretten i Stedet for ved Underret.

[8]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1880 S. 1015, 1873 S. 715, 1878 S. 1203.

lige Indlæg i Stedet for til den mundtlige Forhandling. Da der imidlertid ikke er hjemlet noget udtrykkeligt Forbud mod Optagelse af retlige Udviklinger i de skriftlige Indlæg, idet Loven alene siger, at disse »skal« indeholde en faktisk Sagsfremstilling, men ikke, at de »kun maa« give en saadan, kan Processkriftet næppe blive ugyldigt, fordi det indlader sig paa det juridiske i Sagen, naar blot dennes faktiske Sammenhæng fremtræder med tilstrækkelig Klarhed. Men det maa, for saa vidt Retsudviklingerne angaar, anses som processuelt betydningsløst, saaledes at Retten ved sin Paakendelse af Sagen helt ser bort fra dem, at der ikke tillægges Sagsøgeren noget Salær for det Arbejde, han maatte have anvendt derpaa, og at der ved den Anstand, der bevilges til Affattelsen af Processkrifter, intet Hensyn tages til den Tid, saadanne juridiske Udviklinger maatte kunne tage[9]).

Det er »de Kendsgerninger, hvorpaa Paastanden støttes«, der saaledes kort skal fremstilles. Der maa altsaa i hvert Fald anføres saa meget til Begrundelse af Paastanden, at denne derved tilstrækkelig »individualiseres«, saaledes at dette Proceskrav klart kan skelnes fra andre mulige Krav mellem de samme Personer, og at der heller ikke kan være nogen Tvivl om, hvor langt Retskraftsvirkningen af en Dom, der, f. Eks. i Tilfælde af Indstævntes Udeblivelse, maatte blive afsagt umiddelbart paa dette Grundlag, strækker sig. Sagsøgeren maa med andre Ord, som L. 19. Febr. 1861 §§ 24 og 27 tidligere udtrykte det, anføre de fornødne »Søgsmaalsgrunde« for sin Paastand. Han kan altsaa ikke nøjes med at paastaa sig tilkendt et vist Beløb, som »skyldes ham«, eller som »han har til Gode«, men en Skyldgrund maa angives. I saa Henseende vil det undertiden være tilstrækkeligt at anføre en bestemt, »juridisk karakteriseret« Grund, f. Eks. et Gældsbrev af den og den Dato, et til et bestemt Tidspunkt ydet Laan eller en paa en vis Dag indgaaet Købe- eller Leje-

---

[9]) Saadanne Synspunkter følges i det væsentlige i den østrigske Procespraksis, jfr. en Afhandling af H. Munch-Petersen i U. f. R. 1909 B S. 172, og ved den engelske »Supreme Court« efter Order 19, rule 2.

kontrakt eller et nærmere betegnet Retsbrud; derimod kan ikke den ubestemte Klausul »for leverede Varer« eller »for købte og modtagne Varer«, som man i Praksis undertiden nøjes med, anses for at være tilstrækkelig, idet deraf ikke klart fremgaar, hvilket Varekøb Sagen har Hensyn til[10]). I Reglen vil det dog være nødvendigt at foretage en nærmere »Substantiering« af Søgsmaalsgrundene, saaledes at der, om end i kort koncentreret Form, gives en Fremstilling af hele den væsentlige faktiske Sammenhæng, hvorimod mindre væsentlige Enkeltheder kan udelades[11]). Kun da vil nemlig den sagsøgte kunne være klar over, hvad Sagsøgeren støtter sin Paastand paa, og hvad omvendt han selv maa bestride.

Efter de fleste fremmede Procesordninger skal Parternes Processkrifter ogsaa indeholde en Angivelse af de Beviser, hvormed de vil godtgøre deres Anbringenders Rigtighed[12]).

---

[10]) Jfr. RR. Nr. 32 i U. f. R. 1920 B S. 234, cfr. Nr. 28 S. 233.

[11]) Efter engelsk Ret gælder det saaledes, at »every pleading shall contain, and contain only, a statement in a summary form of the material facts on which the party pleading relies«, jfr. Odgers: Pleading 7. ed. S. 114. Efter den østrigske C. P. O. § 76 »sind in jedem Schriftsatze die tatsächlichen Verhältnisse, durch welche die im Schriftsatze gestellten Anträge begründet werden, in knapper übersichtlicher Fassung gedrängt darzustellen«. Efter den tyske C. P. O. § 253,2) kræves der ogsaa »die bestimmte Angabe — — — des Grundes des erhobenen Anspruchs«. Dette bestemmes i Motiverne nærmere som »diejenigen Tatsachen, welche nach Massgabe des bürgerlichen Rechts an sich geeignet sind, den erhobenen Anspruch als in Person des Klägers entstanden und zugleich als durch den Beklagten verletzt erscheinen zu lassen, die rechtsbegründenden Tatsachen«, og af den tyske Rigsret som »die Summe der Tatsachen, die rechtlich geeignet und erforderlich sind, den Schluss auf die Begründetheit des Klageantrags zu rechtfertigen«. I den tyske Teori er Bestemmelsens Forstaaelse meget omtvistet, idet Striden navnlig drejer sig om, hvorvidt en blot »Individualisering« er tilstrækkelig, eller der kræves en egentlig »Substantiering«, jfr. herom nærmere Stein's Kommentar ad § 253 III. 3., Wach: Vorträge S. 19 ff., R. Schmidt: Lehrbuch S. 390 ff., Hellwig: System I. S. 308 ff., Stein: Grundriss S. 106. — Jfr. ogsaa om Spørgsmaalet særlig efter Rpl. K. Fr. Hammerich: Forhandlingsmaksimen S. 170 ff.

[12]) Saaledes efter den tyske C. P. O. § 130,5), efter den østrigske C. P. O. § 76 og den norske Civilproceslov § 122,3), men ikke efter engelsk Proces, jfr. Odgers: Pleading S. 106 ff.

Ogsaa dette er af ikke ringe Betydning for at hidføre den Koncentration i Procesgangen, som den mundtlige Procesmaade i saa høj Grad kræver, og Erfaringen synes at vise, at den Betænkelighed, som Ordningen maaske kunde vække, nemlig at en Part, naar han saaledes straks maa blotte mulige Svagheder i sin Bevisførelse, derved kunde forlede Modparten til temerære Benægtelser, i Sammenligning dermed ikke spiller nogen synderlig Rolle. Imidlertid har vor Rpl. ikke paalagt Parterne nogen saadan almindelig Pligt[13]), men alene med Hensyn til Dokumenter forlangt, at Parten straks skal angive, hvilke han vil paaberaabe sig. Af § 349 følger endvidere, at Sagsøgeren maa lade dem af disse Dokumenter, hvoraf han er i Besiddelse, i Original eller Genpart følge med til Udlaan til Sagsøgte[14]).

Naar Sagen ifølge § 337, 2. Stk., bringes for Retten uden Stævning, skal Sagsøgeren dog fremlægge en lignende Sagsangivelse. Loven nævner imidlertid som dennes Indhold alene Paastand og Søgsmaalsgrunde, men ikke nogen Angivelse af Dokumenter, og skønt denne Udeladelse sikkert kun beror paa en Inkurie, der skyldes, at Tilføjelsen om Dokumenter i §'ens 1. Stk. først paa et ret sent Stadium af Lovens Behandling er blevet sat ind[15]), og man da har glemt at gøre en tilsvarende Tilføjelse i 2. Stk., kan man dog næppe paalægge Sagsøgeren, der bringer Sagen for Retten uden Stævning, straks i sin første Sagsfremstilling at angive, hvilke Dokumenter han vil betjene sig af.

Sagsøgeren skal ifølge § 340 paa Sagens første Retsdag fremlægge Stævningen (eller Sagsfremstillingen) tillige med Sagens øvrige Dokumenter. Sagsøgerens Undladelse af at gøre dette, maa have samme processuelle Virkning som hans fuldstændige Udeblivelse. Dog kan Undladelse af at fremlægge et enkelt Dokument, som ikke er absolut nødvendigt for overhovedet at kunne paadømme Sagen, sikkert kun medføre, at han prækluderes fra at paaberaabe sig dette.

---

[13]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. af 1877 S. 11.

[14]) Jfr. R. R. Nr. 25 i U. f. R. 1920 B S. 200.

[15]) Nemlig først ved Ændringsforslag Nr. 4 til 2den Behandling i Landstinget ved Rpl.'s Revision i 1909, jfr. Landstingstid. 1908—09 Sp. 153.

b. Sagsøgte har, hvis han vil bestride Sagsøgerens Paastand, cfr. § 342, for sit Vedkommende en lignende Forpligtelse. Han behøver dog ikke forud at meddele Sagsøgeren sit Svarskrift. Men han skal ifølge § 343 straks paa Sagens første Tægtedag fremlægge et saadant Svarskrift, indeholdende 1°. hans Paastand, 2°. en kort Fremstilling af hans Benægtelser og Indsigelser og i det hele af de Kendsgerninger, hvorpaa hans Forsvar grunder sig; vil han gøre Modfordringer gældende, maa de Kendsgerninger anføres, hvorpaa de støttes. Om Svarskriftets Indhold gælder ganske tilsvarende Bemærkninger, som ovenfor under a. er fremsat om Sagsøgerens Stævning. Navnlig kan det altsaa ikke være tilstrækkeligt, at Sagsøgte blot gør gældende, at han ikke skylder Beløbet, men han maa i det mindste anføre en Retsgrund for sin Frifindelsespaastand, f. Eks., at han aldrig har modtaget Beløbet, eller at det senere er blevet betalt eller eftergivet, og ofte give en nærmere Fremstilling af den faktiske Sammenhæng. Endelig skal 3°. Sagsøgte fremlægge de Dokumenter, som han vil paaberaabe sig.

Undladelse af at opfylde disse Forskrifter skal ligeledes som Regel, cfr. dog § 346[15*]), medføre, at Sagsøgte betragtes som udeblevet. Men ogsaa her maa der gøres Undtagelse, hvis det kun er et enkelt Dokument, som Sagsøgte har forsømt at fremlægge, idet der da ved Paadømmelsen blot bortses fra dette. Endvidere maa Udeblivelsesfølgerne bortfalde, naar Sagsøgeren til Trods for den sagsøgtes Undladelse nøjes med at begære Sagen udsat, idet han derved ifølge § 341, 2. Stk., endogsaa kan ophæve Følgerne af Sagsøgtes fuldstændige Udeblivelse[16]).

Ifølge § 342 skal det, at Sagsøgte møder uden at rejse Indsigelse, have en endnu stærkere Virkning, nemlig at der da efter Sagsøgerens Begæring gives Dom i Overensstemmelse med hans Paastand, og denne Dom skal ligesom en Udeblivelsesdom afsiges af den Underret, til hvilken der er stævnet efter § 338, 1. Stk.[17]); det gælder altsaa ikke, naar

---

[15*]) Jfr. Dom i U. f. R. 1921 S. 333.

[16]) Jfr. om den tilsvarende Bestemmelse i den tidligere Sø- og Handelsretsl. 19. Febr. 1861 § 25, Civilproces II. S. 73—74.

[17]) Jfr. herved R. R. Nr. 29 i U. f. R. 1920 B S. 233.

Stævningen ifølge §'ens 2. Stk. er udtaget til Landsretten. Havde man ingen Hjemmel for det modsatte, maatte det sikkert antages, at Sagsøgtes Undladelse af at opfylde sin Forpligtelse med Hensyn til Forsvaret efter § 343 maatte have samme Virkning, idet en Indsigelse, der ikke var fremsat paa den processuelt foreskrevne Maade, maatte betragtes som ikke fremsat. § 343 har imidlertid nøjedes med at statuere den noget svagere Udeblivelsesvirkning, og Reglen i 342 om den umiddelbare Dom i Overensstemmelse med Paastanden kan da kun finde Anvendelse i de Tilfælde, som selve Lovens Ord omfatter, nemlig hvor den sagsøgte heller ikke i Retsmødet har rejst nogensomhelst Indsigelse.

c. Der kan blive Spørgsmaal om yderligere Skriftveksling. Ifølge § 344 kan nemlig for det første Sagsøgeren kræve Udsættelse for at gøre sig bekendt med Sagsøgtes Svarskrift og eventuelt fremkomme med et yderligere Processkrift (Replik«), og dette bør der da atter gives den sagsøgte Adgang til at besvare (»Duplik«)[18]. Forholdet er af Loven nærmere ordnet saaledes, at Retten, efter at Parterne til Rettens Orientering i Korthed mundtlig har udtalt sig om Sagen, straks i det samme Retsmøde skal fastsætte paa én Gang en Frist, inden hvis Udløb Sagsøgeren skal meddele Sagsøgte sine yderligere Bemærkninger, og en Frist for Sagsøgte til Afgivelse af Gensvar til Sagsøgeren, og tillige beramme et nyt Retsmøde, hvor disse Skrifter efter saaledes forud at være meddelte Modparten fremlægges.

Som Regel skal der ikke kunne finde yderligere Skriftveksling Sted, men altsaa højst kunne veksles to Processkrifter fra hver Side. En fortsat Skriftvekling tilstedes nemlig ifølge § 344, 2. Stk., kun undtagelsesvis, hvor Sagens Beskaffenhed skønnes at gøre den nødvendig; Retten maa da bestemme nye Frister dertil og beramme et nyt Retsmøde. Det betones i Mot. til K. U.[19]) stærkt, at dette bør være en særlig begrundet Undtagelse, og dette er det

---

[18]) Jfr. Dom i U. f. R. 1922 S. 66 og særlig angaaende et Formalitetsspørgsmaal U. f. R. 1921 S. 584.

[19]) t. B. R. ad §§ 213—215 Sp. 97 nederst (199).

ogsaa af den største Betydning at fastholde. Parterne vil sædvanlig let kunne koncentrere, hvad de har at anføre, i de to Indlæg — ikke sjældent vil endogsaa allerede et være tilstrækkeligt. Og paa den anden Side er en streng Fastholdelse af Lovens Forskrifter en Betingelse for at hindre, at de skriftlige Udviklinger breder sig paa den mundtlige Forhandlings Bekostning, hvorved navnlig den Fremskyndelse af Procesgangen, som Rpl. i første Række tilstræber, vilde blive til intet, og Procedurens sande Mundtlighed blive udsat for Fare.

Reglen maa selvfølgelig være, at en Part indenfor den af Loven foreskrevne eller af Retten fastsatte Tid maa fremlægge eller meddele sine Processkrifter. Men ifølge § 346 kan Retten dog, naar »Omstændighederne taler derfor«, efter Begæring tilstaa den Part Udsættelse, der ikke i rette Tid har fremlagt eller meddelt sine skriftlige Bemærkninger, eller tillade ham at lade det fornødne tilføre Retsbogen. Ogsaa med Hensyn til den dertil svarende Bestemmelse i K. U. (§ 208) understreger Motiverne[20]) stærkt dens Karakter af Undtagelsesforskrift, idet de udtaler: »Da et af den hele Reforms Hovedøjemed er at tilvejebringe en hurtigere Procedure end den hidtilværende, bør Retten, om den vil handle i Udkastets Aand, fra først af have for Øje ikke at indrømme den heromhandlede Udsættelse uden vægtige Grunde. Bliver det først Skik paa et enkelt Punkt ikke at respektere de af Retten satte Frister, vil dette snart øve sin demoraliserende Virkning gennem hele Proceduren«[21]).

Angaaende Spørgsmaalet om, til hvem de i det foregaaende omhandlede Meddelelser skal ske, indeholder § 350 nærmere Regler. Herefter kan Parterne altid til Retsbogen opgive en i den paagældende Underretskreds (d. v. s. den, hvis Ret forbereder Sagen, eller, naar Forberedelsen foregaar ved Landsretten selv, den Underretskreds, hvor Landsretten har sit Sæde) boende Person, til hvem alle processuelle Meddelelser skal rettes. I Mangel af saadan Opgivelse skal Meddelelse ske til Parternes Sag-

---

[20]) t. K. U. t. B. R. Sp. 96 (197).
[21]) Jfr. Dom i U. f. R. 1921 S. 333.

fører, saafremt han har Bopæl eller Kontor i Underretskredsen; denne Forkyndelsesmaade er i Praksis den hyppigste. Men naar Parten ikke benytter Sagfører, eller denne ikke har Bopæl eller Kontor i Kredsen, skal Meddelelserne ske til Parten selv, hvis han dèr har Bolig eller Kontor, hvormed vistnok andet fast Forretningslokale, f. Eks. Værksted eller Butik maa stilles i Klasse[22]). Kun naar ikke Betingelserne for nogen af disse Forkyndelsesmaader er til Stede, kan Meddelelserne afgives paa Rettens Kontor, forudsat at vedkommende Part i et Retsmøde er gjort opmærksom herpaa; er dette ikke Tilfældet, maa derimod en Forkyndelse for Parten efter de almindelige Regler i Kap. 17, altsaa ogsaa udenfor Retskredsen, finde Sted. Med Hensyn til selve Forkyndelsens Iværksættelse maa ligeledes altid Forskrifterne i Kap. 17 finde Anvendelse[23]); ved Forkyndelser mellem Sagførere vil der kunne gøres Brug af den simplere Fremgangsmaade, som § 164 hjemler.

Ifølge § 344, 3. Stk., skal der af ethvert Processkrift, som ikke inden Fremlæggelsen er meddelt Modparten, til denne overgives en Genpart samtidig med Fremlæggelsen. Denne Bestemmelse vil finde Anvendelse dels med Hensyn til Sagsøgtes Svarskrift, dels med Hensyn til de senere Skrifter, for saa vidt Retten i Overensstemmelse med Grundsætningen i § 346 har tilladt deres Fremlæggelse uden forudgaaende Meddelelse til Modparten[24]). For saa vidt Meddelelse har fundet Sted, vil Genparts Nødvendighed følge af de almindelige Regler om Forkyndelser i §§ 155 og 158.

Hvad D o k u m e n t e r angaar, skal en Part, naar han i Skriftvekslingen paaberaaber sig saadanne, og de er i hans Besiddelse, lade disse i Original eller (fuldstændig eller delvis) Genpart følge med vedkommende Processkrift til Udlaan til Modparten, jfr. § 349. Naar de originale Dokumenter ikke udlaanes til Modparten, skal de henlægges til hans Eftersyn paa Rettens Kontor i en Tid af mindst en Uge umiddelbart efter Processkriftets Meddelelse eller Fremlæg-

---

[22]) Jfr. K. U. t. Mot. t. B. R. ad § 212 Sp. 97 (198).
[23]) Jfr. I. Del S. 273 ff.
[24]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 207 Sp. 95 (197).

gelse; ellers maa der sikkert ved Sagens Paadømmelse ses bort fra dem. For saa vidt et Dokument ikke efter denne Regel er bragt til Modpartens Kundskab, idet Parten maaske ikke har paaberaabt sig det i noget Processkrift, men dog ønsker at benytte sig af det inden Domsforhandlingen, skal han ifølge § 359 mindst en Uge før denne iagttage en lignende Fremgangsmaade. —

For den skriftlige Forberedelse i Tilfælde af Hovedintervention fastsætter § 378 ganske lignende Regler. Derimod aabnes der med Hensyn til Biinterventionen Mulighed for en simplere Fremgangsmaade, jfr. de nærmere Bestemmelser herom i § 382.

B. Anser en Part Modpartens Udtalelser om Sagens Sammenhæng for at lide af Uklarheder eller andre Mangler, vil han overensstemmende med § 281 kunne rette Opfordring til Modparten om at afhjælpe dem. Men sker dette ikke, aabnes der ham Adgang til i et Retsmøde at faa Skriftvekslingens Resultat paa de omspurgte Punkter fastslaaet, om fornødent ved Rettens Kendelse, efter de nærmere Regler herom, som indeholdes i § 347. Dette er dog en meget upraktisk Fremgangsmaade, der vistnok ogsaa saa godt som aldrig anvendes.

C. Efter Skriftvekslingens Slutning vil ifølge den »Eventualmaksime«, der i denne Retning raader, jfr. nærmere herom nedenfor, en Part uden Modpartens Samtykke kun undtagelsesvis kunne forandre eller udvide sine Paastande eller fremføre nye Anbringender. Men der aabnes ham dog Adgang dertil under visse Omstændigheder, navnlig naar det findes undskyldeligt, at han ikke tidligere er fremkommet med dem. Afgørelsen maa træffes i et Retsmøde, efter at han i Forvejen har meddelt Modparten det nye, som han agter at fremkomme med, og dette maa da eventuelt fremføres som Tillæg til Skriftvekslingen, jfr. de nærmere Regler herom i § 348. —

Angaaende den skriftlige Forberedelse gælder der ifølge Loven de samme Regler, hvad enten den foregaar ved Underret eller ved Landsretten selv. Men i Praksis vil dog i det sidste Tilfælde Skriftvekslingen ikke sjældent blive forkor-

tet, idet man ofte nøjes med et Indlæg fra hver Side og undertiden endogsaa med Stævningen.

III. A. Enhver af Parterne har allerede under Sagens Forberedelse Ret til at forlange Formaliteten særskilt behandlet og paakendt, jfr. § 343, 2. Stk., § 345. For det af Loven som det normale betragtede Tilfælde, at Sagen forberedes ved en Underret, har man, da man paa den ene Side ikke mente at burde henlægge Afgørelsen af saadanne Formalitetsspørgsmaal til Underretten selv, og paa den anden Side ønskede at forskaane Parterne for Ulejligheden med i den Anledning at skulle give Møde for Landsretten, anset det fornødent at fastsætte en særlig Ordning. Efter denne skal Underretten efter at have optaget Sagen indsende en Udskrift af Retsbogen og Sagens Dokumenter, deriblandt de mellem Parterne vekslede Processkrifter, til Landsretten, der da træffer Afgørelse alene paa det foreliggende skriftlige Grundlag, uden at der finder nogensomhelst mundtlig Forhandling Sted. I Tilfælde af, at Sagen ikke i det hele afvises, skal Landsretten ved Formalitetskendelsens Afsigelse henvise Sagen til vedkommende Underret til Fortsættelse af Sagens Forberedelse til Domsforhandling i Realiteten. Hvis de fremsatte Formalitetsindsigelser giver Anledning til Bevisførelse, bliver denne inden Sagens Indsendelse til Landsretten at foretage efter de sædvanlige Regler, jfr. § 345.

Hvis Forberedelsen foregaar ved Landsretten selv, er saa meget klart, at der da ikke kan blive Spørgsmaal om nogen Indsendelse til denne af Udskrifter af Retsbogen eller nogen særlig Tilbagevisning af Sagen til dens fortsatte Forberedelse i Realiteten; disse Ændringer hører til de ganske »fornødne Lempelser«, som efter § 338, 2. Stk. i Slutn., maa foretages. Tvivlsomt kan det alene være, om Behandlingen ogsaa i dette Tilfælde skal være rent skriftlig. Dette kan dog vistnok ikke antages, idet de særlige Grunde til at fritage Parterne for mundtlig Forhandling i dette Tilfælde slet ikke gør sig gældende, og derfor, ligesom ifølge den oprindelige Ordning efter Kommissionens Udkast (§ 217, 3. Stk.), den almindelige Regel om Procesmaadens Mundtlighed, jfr. § 148, maa finde Anvendelse.

B. De forskellige »procesledende« Beføjelser efter §§ 286

—288 til at beslutte Forening, Adskillelse eller Udsættelse af Sager eller stykkevis Behandling af de enkelte Stridspunkter, tilkommer efter § 346, 2. Stk., ogsaa den Underret, der forbereder Sagen.

C. Derimod tilkommer der ikke, bortset fra den ovenfor[25]) omtalte Adgang efter §§ 341 og 342 til at afsige Dom i Tilfælde af Sagsøgtes Udeblivelse eller hans Møde uden at rejse Indsigelse mod Sagsøgerens Paastand, den forberedende Underret nogen Beføjelse til at træffe Realitetsafgørelse i en Landsretssag. Bliver der saaledes Spørgsmaal om at træffe nogen af de i §§ 294 og 295 omhandlede »Delafgørelser« eller »Mellemafgørelser«, maa, som det ogsaa forudsættes ved § 360, 4. Stk., for dette Punkts Vedkommende Henvisning af Sagen til Domsforhandling ved Landsretten finde Sted. Selv i det i § 295, 1. Stk., 2. Pkt., omhandlede Tilfælde, at Sagsøgte for en Del har anerkendt Rigtigheden af et indtalt Beløb, og Sagsøgeren da ønsker særskilt Dom for denne Del, maa det samme gælde, idet en saadan begrænset Anerkendelse, der kun giver Retten en fakultativ Adgang (jfr. Ordet »kan«) til, hvor den maatte finde det rimeligt, at afsige en Delafgørelse for det anerkendte Beløb, ikke kan stilles i Klasse med den almindelige Anerkendelse af Sagsøgerens Paastand, som ifølge § 341 giver ham en ubetinget Ret til at forlange Dom. Skulde Underretten fejlagtig have afsagt en saadan foreløbig Dom, maa vistnok Landsretten som den, der skal træffe den endelige Afgørelse i Sagen, uden videre kunne sætte en saadan Dom til Side, idet Forudsætningen for, at den »bliver at lægge til Grund« for den endelige Dom, synes at maatte være, at den lovlig er afsagt[26]).

IV. Efter Skriftvekslingens Slutning kan Sagsøgeren, men Sagsøgte kun, for saa vidt angaar tingfæstede Modkrav, straks i et Retsmøde begære Sa-

---

[25]) S. 185.

[26]) Jfr. saaledes en (utrykt) Dom af Østre Landsret VI. af 22. December 1921, men i modsat Retning en Vestre Landsretsdom i U. f. R. 1922 A S. 820. Jfr. herved ogsaa RR. Nr. 112 i U. f. R. 1922 B S. 24 (hvor en Modfordring i Medfør af § 286, 2. Stk., var afvist) og Nr. 29 i 1920 B S. 233 (hvor Striden alene drejede sig om Pligten til at betale Renter).

gen henvist til Landsret; dette bliver der dog naturligvis ikke Spørgsmaal om, for saa vidt Skriftvekslingen er foregaaet ved Landsretten selv. Hvis imidlertid, hvad der vel hyppigst vil være Tilfældet, en af Parterne ønsker Udsættelse for at føre Bevis, kan en passende Udsættelse hertil tilstaas, for saa vidt det af Underretten skønnes at være nødvendigt, for at vedkommende Part tilbørlig kan varetage sit Tarv. Hvis Forberedelsen foregaar ved Landsretten, vil dog ofte særlig Udsættelse være overflødig, idet Bevisførelsen vil kunne henskydes til selve Domsforhandlingen[27]), og dette sker i Praksis som Regel. Til Oplysning for Underretten kan en kort mundtlig Forhandling mellem Parterne finde Sted, jfr. § 351.

Retten træffer da i det samme Retsmøde eller eventuelt senere Bestemmelse om Bevisførelsen, saasom om Afhørelse af Vidner, Foretagelse af Syn eller Skøn, Indkaldelse af Parterne til personlig Afhøring m. m., jfr. § 352. Undtagelsesvis vil dog Bevisførelse kunne finde Sted, uden at saadan Bestemmelse er taget derom af Retten, jfr. § 353. Angaaende de nærmere Regler herom og om Fremgangsmaaden ved selve Bevisførelsen maa dog henvises dels til de almindelige Regler om Bevis, der tidligere er fremstillede[28]), dels til de særlige Bestemmelser om Bevis i borgerlige Sager, som nedenfor vil blive udviklede.

V. Efter Udløbet af den til Bevisførelsen tilstaaede Udsættelse kan der ifølge § 360, 1. Stk., om fornødent tilstaas Parterne yderligere Udsættelse til Tilvejebringelse af Bevis eller i Anledning af Fremkomsten af nye Paastande eller Anbringender, jfr. § 348.

VI. For det Tilfælde, at en Tredjemand indtræder i Sagen som Intervenient eller Adcitatus, træffes der nærmere Bestemmelse om Fremgangsmaaden i Lovens Kap. 34. Paa Hovedintervention og Adcitation finder efter § 377, jfr. § 383, i det væsentlige de om et selvstændigt Søgsmaal gældende Regler Anvendelse, dog med visse Afvigelser, se §§ 378—380, jfr. § 383. Derimod er Fremgangs-

---

[27]) Jfr. I. Del S. 175 ff.

[28]) I. Del, navnlig S. 166 ff., 187 ff., 200 ff.

maaden for den, der kun vil optræde som Biintervenient, ifølge § 382 betydelig simplere, idet det væsentlig overlades til Retten selv at træffe de nærmere Bestemmelser om Maaden, hvorpaa den paagældende skal have Adgang til at ytre sig i Sagen og fremføre Beviser.

VII. Naar ingen af Parterne begærer yderligere Udsættelse, eller saadan Udsættelse nægtes, henviser vedkommende Underret Sagen til Domsforhandling for Landsretten, jfr. § 360, 2. Stk. En saadan Henvisning bliver der naturligvis heller ikke her Tale om, for saa vidt Sagen allerede paa Forberedelsesstadiet har været ved Landsretten, men i dette Tilfælde foretager denne umiddelbart Sagens Berammelse til Domsforhandling. Henvisningen kan dog sikkert kun finde Sted efter Sagsøgerens (eller for Modfordringers Vedkommende Sagsøgtes) Begæring, skønt dette ikke her som i § 351 i Begyndelsen udtrykkelig er sagt.

Samtidig med, at Underretten foretager denne Henvisning til Landsretten, indsender den til denne en Udskrift af, hvad der Sagen vedkommende er tilført Retsbogen, samt Sagens Dokumenter, for saa vidt de beror ved Retten, derunder de mellem Parterne vekslede Processkrifter. Mulige senere Tillæg til Skriftvekslingen maa ligeledes indsendes, jfr. § 360, 3. Stk.

Hvor Retten gør Brug af sin Beføjelse efter §§ 294 og 295 til at anordne stykkevis Paakendelse, skal, som ovenfor berørt, ifølge § 360, 4. Stk., disse Regler iagttages »med de fornødne Lempelser«, saaledes at navnlig kun en successiv Henvisning og Indsendelse af Sagens Aktstykker finder Sted.

Der er dog en Mulighed for, at Parterne efter Sagens Henvisning til Landsretten men før Domsforhandlingen kan tilvejebringe nye Oplysninger. Vidneførsel o. lign. kan dog kun finde Sted ifølge Underrettens Bestemmelse, eller naar Landsretten undtagelsesvis tillader det, og om de nye Oplysninger i det hele gælder det, at de i Almindelighed kun kan paaberaabes, saafremt de forud lovlig er meddelte Modparten, jfr. § 361.

Med Hensyn til Intervention eller Adcitation af nye Par-

ter gælder det ifølge § 384, at de efter Sagens Henvisning til (eller Berammelse til Domsforhandling for) Landsretten kun kan finde Sted med denne Rets Samtykke.

VIII. Efter at have modtaget de i § 360, 3. Stk., nævnte Udskrifter og Dokumenter berammer Landsretten det Møde, hvori Domsforhandling skal finde Sted, efter forinden at have givet Parterne Lejlighed til at udtale sig herom. Samtidig kan den efter Parternes Begæring tage Bestemmelse om Indkaldelse til yderligere Afhøring under Domsforhandlingen af tidligere afhørte Vidner, Syns- eller Skønsmænd eller Parter, jfr. § 360, sidste Stk. Naar Forberedelsen er foregaaet ved Landsretten selv, maa denne dog, som ovenfor under IV. berørt, straks efter Skriftvekslingens Slutning kunne træffe Bestemmelse om Vidners, Syns- eller Skønsmænds eller Parters umiddelbare Afhøring for Landsretten. Hvis denne Afhøring, som det sædvanlig vil være Tilfældet, skal finde Sted under Domsforhandlingen, berammes samtidig denne.

Udsættelse af Domsforhandlingen i en til Landsretten henvist (og af denne berammet) Sag vil kun finde Sted under de særlige Omstændigheder, som omtales i § 362, jfr. herom nærmere nedenfor under Læren om Udsættelser.

IX. § 362, 2. Stk. paalægger enhver af Parterne, medmindre Afvigelse derfra tilstedes af Retten, senest 3 Dage før Domsforhandlingen paa Landsrettens Kontor at aflevere mindst eet Eksemplar af de af ham fremlagte Processkrifter til Afbenyttelse for Retten. Ifølge Motiverne[29]) tilsigtes det derved at muliggøre, at Rettens Medlemmer, ialtfald Formanden, kan være bekendt med Sagen inden Domsforhandlingen. I Praksis forelægges der ofte under Domsforhandlingen »Ekstrakter«, indeholdende Sagens Dokumenter, til Brug for samtlige Rettens Medlemmer, jfr. i næste § under IV.

---

[29]) til K. U. t. B. R. ad § 207 Sp. 95 (197). Det tilføjes dog, at hver Part inden Domsforhandlingen maa kunne tage sine originale Processkrifter tilbage, medens Modparten jo vil have faaet Genparter deraf. Endelig erklæres det for »en Selvfølge«, at Retten maa kunne give Afkald paa denne Beføjelse til at blive bekendt med Processkrifterne før Domsforhandlingen.

§ 19.

Domsforhandlingen.

I. Rpl. hylder, overensstemmende med Mundtlighedens Krav, Princippet om Hovedforhandlingens Enhed, idet ifølge § 364 den begyndte Domsforhandling, bortset fra det Tilfælde, at det undtagelsesvis tilstedes en Part at fremsætte nye Paastande eller Anbringender eller at føre nyt Bevis, ikke uden tvingende Nødvendighed maa udsættes, men den skal fortsættes uafbrudt i det begyndte og de paafølgende Møder, der saa vidt muligt skal holdes de umiddelbart efterfølgende Dage.

II. Hvad angaar Spørgsmaalet om Procedurens Udstykning, bestemmer § 365, at ved Domsforhandlingen Formalitetsindsigelser skal behandles før Realiteten og paakendes særskilt, medmindre Retten bestemmer, at de alle eller nogle af dem skal forhandles i Forbindelse med Realiteten. Dette sidste vil der kun være Anledning til, naar Formalitetsindsigelserne ikke kan afgøres uden noget Kendskab til Realiteten, saaledes ofte, naar Sagen paastaas afvist ifølge Res judicata-Indsigelsen eller paa Grund af Aftale om Voldgift[1]). Naar Formaliteten er indladt, indtræder der en Præklusion, idet derved alle de til den Tid foreliggende Formalitetsindsigelser, som kan frafaldes, afskæres, og det kan da sikkert ikke nytte Parten udtrykkelig at forbeholde sig dem.

Angaaende Realitetens Udstykning finder de almindelige Regler om Rettens procesledende Virksomhed i § 286 og §§ 294 og 295 Anvendelse, jfr. nærmere herom nedenfor.

III. Om Domsforhandlingen hedder det i § 366, at den »foregaar paa Grundlag af Skriftvekslingen og det Retsbogen tilførte«. Dette er dog ikke saaledes at forstaa, at Retten ex officio skulde modsætte sig,

---

[1]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 217 Sp. 99 (200). Naar der ogsaa som Eksempel nævnes, at Sagen er afgjort ved Forlig, passer dette kun, for saa vidt denne Omstændighed kan antages at medføre Sagens Afvisning, jfr. herom ovenfor S. 161.

at Forhandlingen gaar udenfor det skriftlige Grundlag; dette vilde ogsaa komme i Strid med den i § 292 udtalte Grundsætning om Procesmaadens Mundtlighed[2]). Derimod vil som Regel hver af Parterne kunne protestere imod, at der fra Modparten fremkommer noget nyt, hvorpaa han ikke gennem det skriftlige Grundlag er blevet forberedt, jfr. § 366 og nærmere nedenfor. Medens der sædvanlig ikke finder nogen Protokollation af den mundtlige Forhandling Sted, skal dog nye Paastande og Anbringender, for saa vidt deres Fremsættelse tilstedes, optages i Retsbogen, og ligeledes skal, naar en Part under Forhandlingen helt eller delvis frafalder Paastande, Benægtelser o. desl. eller gør Indrømmelser, Modparten være berettiget til at faa fornøden Tilførsel herom optaget i Retsbogen.

IV. Hvad iøvrigt den nærmere Fremgangsmaade angaar, skal ifølge § 367, 1. Stk., Ordet i Reglen først gives til Sagsøgeren. Dog kan Rettens Formand gøre Afvigelse derfra, hvad der f. Eks. vil være Grund til, naar Sagsøgte i og for sig erkender hele Sagsøgerens Fremstilling af det faktiske for rigtig, men støtter sin Indsigelse paa et Faktum, der skal være indtraadt senere, saa at hele Sagen i Virkeligheden drejer sig om dette[3]).

Ved Realitetsforhandlingens Begyndelse skal, jfr. § 367, 2. Stk., hver af Parterne oplæse og fremlægge sine skriftlig affattede Paastande. Den Part, der først faar Ordet, fremstiller da kortelig Sagens Hovedtræk og foretager derefter sin »Dokumentation«, idet han lader de Dokumenter oplæse, som han vil paaberaabe sig, derunder Udskrifter af Tingsvidner og afgivne Partsforklaringer m. m. Oplæsningen skal efter Loven ske ved Retsskriveren, men i Praksis er det det sædvanlige, at Parten eller hans Sagfører selv foretager den som Led i sin Procedure. Modparten lader derpaa, uden at nogen Fremstilling af Sagen fra hans Side forudskikkes, paa lignende Maade sine Dokumenter læse, men han vil oftest kunne henholde sig til den anden Parts Dokumentation. De paaberaabte Dokumenter, hvoraf efter Omstændighederne,

---

[2]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 218 Sp. 99—100 (200—1).
[3]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 219 Sp. 100 (201).

saaledes navnlig naar de indeholder en indviklet Regnskabsopgørelse, trykte eller skrevne Genparter omdeles til Dommerne, overgives efter Oplæsningen til Retten. Derefter udvikler den første Part, for saa vidt det ikke allerede maatte være sket i Forbindelse med hans Dokumentation, nærmere sin Opfattelse af hele Sagen, derunder Bevisførelsens Resultater og de vedkommende Retsspørgsmaal; Modparten faar dernæst Ordet for en tilsvarende Udvikling. Disse Udviklinger skal ske i et frit mundtligt Foredrag, jfr. § 148, 2. Stk. Retten kan dog vedtage eller tillade saadanne Afvigelser fra den foreskrevne Forhandlingsgang, som maatte findes formaalstjenlige, jfr. § 368.

Der er ikke fastsat bestemte Grænser for Forhandlingens Udstrækning, men den vil, som det ogsaa udtales i K. U.'s Motiver[4]), og som det var Reglen under den tidligere mundtlige Procedure ved Højesteret, hvorom Behandlingen meget minder, og ved Sø- og Handelsretten, normalt ikke komme til at strække sig ud over en Replik og Duplik; det er dog Formanden, hvem det maa tilkomme at tage Bestemmelse herom efter Rpl. § 150 i Slutn.

V. Ifølge Rettens Bestemmelse vil der ogsaa kunne finde umiddelbar Førelse af Vidner, Syns- eller Skønsmænd og Parter Sted under Domsforhandlingen, jfr. §§ 369 og 370 og ovenfor[5]). Som her berørt, vil i de Tilfælde hvor Forberedelsen foregaar ved Landsretten selv, den umiddelbare Bevisførelse være det sædvanlige. Hvis saadan Bestemmelse ifølge § 360 er truffet allerede samtidig med Sagens Berammelse, vil denne Bevisførelse naturlig finde Sted i umiddelbar Tilknytning til Parternes Dokumentation[6]). Men Bestemmelse derom vil ogsaa kunne blive truffet under selve Domsforhandlingen. I dette Tilfælde vil Udsættelse af Sagen kunne blive fornøden, jfr. § 369 i Slutn., og der maa efter Bevisførelsen gives Parterne Lejlighed til at udtale sig om dennes Resultater.

VI. Naar Sagen, i det hele eller for et enkelt Punkt, jfr.

---

[4]) ad § 220 Sp. 100 (201).

[5]) I. Del S. 170 ff. Jfr. yderligere Dom i U. f. R. 1923 S. 432.

[6]) Saaledes var Forholdet ogsaa efter K. U. § 220.

§ 286, skønnes at være tilstrækkelig behandlet, sluttes Forhandlingerne, Sagen optages og Dom afsiges snarest muligt, jfr. nærmere § 371 og ovenfor[7]).

§ 20.

Udsættelse af Sagen.

Ordningen af den Adgang, der skal være til at udsætte en Sag, hører til de vanskeligste indenfor Civilprocessen. Det gælder jo om, paa den ene Side at tilstaa Parterne tilstrækkelig Tid til Sagens Forberedelse og fornødne Oplysning, paa den anden Side at forhindre dens unyttige Forhaling. Dette sidste havde efter vor hidtilværende skriftlige Procesmaade, til Trods for ret strenge Lovbestemmelser, vist sig næsten umuligt[1]), om end der i de sidste Aar under Paavirkning af Retsplejereformens Aand ved de fleste Retter var sket en væsentlig Vending til det bedre. Men et af den nye Ordnings Hovedformaal har jo netop været at gøre Retsplejen hurtigere[2]), og til Opnaaelsen af dette Maal er Rpl. i flere Retninger slaaet ind paa nye Veje.

I. Efter den tidligere Procesordning kunde Parterne altid ved deres blotte Enighed bestemme Processens Udsættelse[3]). I Rpl., som iøvrigt giver udførlige Forskrifter om Udsættelse af Sagen, findes der imidlertid ikke nogen i den Retning gaaende Bestemmelse, og det kan da sikkert ikke antages. Man har vel betragtet Parternes frie Adgang til, naar de var enige derom, at kunne udsætte Sagen som en næsten selvfølgelig Konsekvens af den Dispositionsfrihed, der maa tilkomme dem over Sagens Genstand, og paa Forudsætningen om en saadan Ordning hvilede ogsaa de tidligere Bestemmelser i Fr. 3. Juni 1796 § 7 og 16.

---

[7]) I. Del S. 298.

[1]) Jfr. Civilproces I. S. 206 ff.

[2]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 208 Sp. 96 (197).

[3]) Man havde dog i nyeste Tid forsøgt en indskrænkende Fortolkning af de paagældende Lovbestemmelser, hvorefter de ikke skulde hjemle Parterne en ubetinget Ret i saa Henseende, jfr. C. Bærentsen og »Sagfører« i Juridisk Tidsskrift 1916 S. 1—7, 41—49 i Anledning af en i den Retning gaaende københavnsk Overretsdom i U. f. R. 1916 S. 339.

Jan. 1828 § 4, der alene begrænsede Sagførernes Adgang til vilkaarlig at udsætte Sagen.

Disse Bestemmelser er imidlertid bortfaldet ved Rpl., og man kan da lige saa lidt paa dette som paa andre Omraader[4]) slutte fra den Raadighed, Parterne har over selve Sagens Genstand, til at de skulde have samme frie Dispositionsbeføjelse ogsaa over den Proces, hvortil den har givet Anledning. Der kommer nemlig ved dennes nærmere Ordning en Række almindelige Hensyn frem, i denne Retning navnlig Hensynet til ikke at forhale Statens Retspleje[5]).

Hertil kommer en Række processuelle Hensyn, der med særlig Vægt gør sig gældende under en mundtlig Rettergangsmaade. Under en saadan er nemlig Retten umiddelbart interesseret i, at der ikke holdes flere Retsmøder end fornødent, og navnlig i, at de Sager, der er berammede til Foretagelse, eller hvis mundtlige Forhandling maaske endogsaa er begyndt, virkelig kommer for og behandles til Ende, idet i modsat Fald Retten maaske pludselig kan komme til at mangle Arbejdsstof, naar den har regnet med den paagældende Sag og derfor ikke har ment at kunne beramme andre Sager til Forhandling, og Forhandlingerne i de udsatte Sager maa da eventuelt senere gentages. Hvis Retten omvendt for at være paa den sikre Side sætter flere Sager paa sin Liste, end det viser sig, at den kan gøre færdig, vil den derved kunne volde Parter og Vidner forgæves Retsmøder.

I det Øjeblik, man tillagde Parterne selv en saadan Dispositionsfrihed, vilde man desuden uden særlig Lovhjemmel vanskelig kunne udelukke deres Procesfuldmægtige fra at udøve en lignende Beføjelse. Men Erfaringen saavel fra vor egen tidligere Procesordning som fra flere fremmede Procesordninger, navnlig den tyske, viser, hvor let dette vil kunne føre til Sagernes endeløse Forhaling, idet Parternes Sagførere ikke altid vil føle samme levende Interesse for Sagens hurtige Tilendebringelse som Parterne selv. Vor tidligere Procesordning søgte at besværge denne Fare derved, at det ved de omtalte Bestemmelser i Fr. 1796 § 7 og 1828

---

[4]) Jfr. nedenfor under Dispositionsmaksimen.

[5]) Jfr. om den almindelige Betydning heraf I. Del S. 153—4.

§ 4 paalagdes Sagførerne at indhente Modpartens eller deres Mandants eget Samtykke, naar Sagen ønskedes udsat uden objektiv Grund. Men denne besynderlige Ordning med at stille Sagførerne under Kontrol af deres egne Klienter, hvis Raadgivere de jo netop skulde være, har Rpl. opgivet og har dermed sikkert ogsaa forladt hele det Grundlag, hvorpaa den hvilede. Ikke Parternes Ønske, men kun en af Retten som gyldig anerkendt Grund skal kunne medføre Sagens Udsættelse[6]). Denne Opfattelse, som Rpl.'s Bestemmelser hviler paa, har ogsaa overvejende processuelle Hensyn for sig. Retten vil bedst kunne udøve Skønnet over, om en Udsættelse af Sagen er nødvendig. Under en Rettergang, der principielt hviler paa Forhandlingsmaksimen, vil der næppe være nogen Fare for, at der ikke skulde blive tilstaaet Parterne og deres Sagførere den fornødne Tid til at varetage deres Tarv, og paa den anden Side vil Sagførerne hos Retten kunne finde Beskyttelse mod de overdrevne Krav til »Kollegialitet«, der ellers let vil blive stillet til dem. Dog vil Retten ved sin Bedømmelse af Anstandsgrundens Tilstrækkelighed naturlig vise en større Lemfældighed, naar Parterne er enige om at ønske Sagens Udsættelse, end naar den anden Part modsætter sig den[7]). Endvidere vil Parterne undertiden indirekte ved deres Vilje kunne hidføre Sagens Udsættelse, idet navnlig Modpartens Samtykke vil kunne berettige en Part til at fremsætte nye Momenter, der kan nødvendiggøre en Udsættelse af Sagen, jfr. §§ 348 og 366, som dog vistnok lader sig forstaa saaledes, at Betten kun, naar den finder det undskyldeligt, at de paagældende Momenter ikke tidligere er fremkommet, behøver at tilstaa Udsættelsen.

II. Der kræves altsaa, for at en Part kan forlange Sagen udsat, altid en særlig objektiv Grund. Som Anstandsgrunde, der udtrykkelig omhandles i Loven, maa nævnes at faa Lejlighed til at gøre sig bekendt med det af Modparten fremlagte og svare derpaa, til at føre Bevis

---

[6]) I den norske Civilproceslov § 96 siges det udtrykkelig: »At Parterne er enige om Udsættelse, er ikke afgørende«.

[7]) Jfr. Mot. til K. U. 1877 S. 78.

og foretage visse andre processuelle Skridt, samt endelig personligt Forfald. Men med Hensyn til Muligheden for Udsættelse stiller Forholdet sig forøvrigt væsentlig forskelligt, efter som Sagen endnu befinder sig paa Forberedelsesstadiet, eller den er henvist til Domsforhandling, eller denne endogsaa er begyndt.

A. Hvad først Forholdet under Sagens Forberedelse angaar, bliver der

a. Spørgsmaal om, i hvilket Omfang selve den skriftlige Forberedelse kan give Anledning til Udsættelse.

I saa Henseende maa det nu sikkert antages, at § 340 paalægger Sagsøgeren en ubetinget Forpligtelse til betimelig før den første Tægtedag at have ladet sin Stævning med Sagsfremstilling forkynde for Sagsøgte, jfr. dog herved § 343, sidste Stk., og fremlægge den tillige med Sagens øvrige Dokumenter i Retsmødet. Den Mulighed for Udsættelse, som § 346 aabner en Part, der ikke i rette Tid har fremlagt eller meddelt »sine skriftlige Bemærkninger«, kan ikke antages at finde Anvendelse paa den Sagsøger, der har forsømt sin til Stævningen knyttede Deduktionspligt, jfr. den kategoriske Udtryksmaade i § 340: »bliver Sagen straks — — — at afvise« og Modsætningen til § 343, 1. Stk., i hvis Slutning der særlig henvises til § 346. I Tilfælde af personligt Forfald for Sagsøgeren eller hans Sagfører maa dog Sagen kunne blive udsat i Henhold til den almindelige Regel i § 277, 3. Stk., jfr. om denne nærmere nedenfor.

Omvendt vil Sagsøgte til Affattelse og Fremlæggelse af sit Svarskrift i Almindelighed kun have den Frist, som Stævnevarslet medfører, jfr. § 343. Men for det første maa der i de Tilfælde, hvor Sagen ifølge § 337, 2. Stk., bringes for Retten uden Stævning, tilstaas Sagsøgte den fornødne Udsættelse til at affatte sit Svarskrift. Og dernæst kan der ifølge den berørte Bestemmelse i § 346, »naar Omstændighederne taler derfor« — i hvilken Henseende der ifølge Kommissionsudkastets Motiver[8]) af Domstolene bør vises Strenghed — tilstaas Sagsøgte Udsættelse til at indhente det forsømte.

---

[8]) t. B. R. ad § 208 Sp. 96 (197), jfr. ovenfor S. 187.

Til yderligere Skriftveksling kan der derimod af Parterne forlanges Udsættelse, jfr. de tidligere[9]) omtalte Regler i § 344, hvorefter det saa vidt muligt søges undgaaet at afholde særlige Retsmøder i den Anledning. De tilstaaede Frister bør som Regel overholdes. Men ifølge § 346 kan der dog ogsaa i det Tilfælde undtagelsesvis, naar Omstændighederne taler derfor, tilstaas den Part Udsættelse, der ikke i rette Tid har fremlagt eller meddelt sine skriftlige Bemærkninger, for saa vidt det ikke maa anses for tilstrækkeligt at lade Parten tilføre Retsbogen det fornødne.

Ogsaa efter Skriftvekslingens Slutning vil der i Anledning af nyt, der maatte fremkomme fra en Parts Side, kunne tilstaas Modparten Udsættelse, jfr. § 348, 1. Stk. i Slutn., § 360, 1. Stk.

b. Fremdeles kan der ifølge § 351 tilstaas en Part »passende Udsættelse« til at føre Bevis[10]). Hvis den oprindelig indrømmede Udsættelse viser sig utilstrækkelig, kan der tilstaas Parterne yderligere Udsætelse, jfr. § 360, 1. Stk.

c. Ogsaa visse andre processuelle Akters Foretagelse kan give Anledning til Sagens Udsættelse. Saaledes skal den, der ønsker at intervenere i Sagen, ifølge § 378 vel i Almindelighed en vis Frist før et af de forberedende Retsmøder, hvori Hovedsagen skal behandles, foretage det fornødne, og en særlig Udsættelse af Hovedsagen for Interventionens Skyld bliver altsaa ikke nødvendig. Men ifølge Grundsætningen i § 346 maa der dog, naar Tredjemand har været forhindret i at optræde tidligere, kunne tilstaas ham den fornødne Udsættelse til at iværksætte Interventionen, f. Eks. naar han først er blevet bekendt med Sagen, efter at allerede dens Forberedelse var sluttet. Og Interventionssøgsmaalets videre Fremme vil kunne give Anledning til Udsættelse paa lignende Maade som Hovedsøgsmaalet, jfr. § 378. Endvidere hjemler § 383 udtrykkelig Adgang til at udsætte Sagen, for at Sagsøgeren kan foretage Adcitation af en Tredjemand.

---

[9]) S. 186.

[10]) Det maa dog forudsættes, at Begæringen om Udsættelse ikke fremkommer paa et altfor sent Tidspunkt, jfr. Dom i U. f. R. 1923 S. 250 og nedenfor S. 264—5.

d. Endelig vil personligt Forfald for Parterne eller deres Sagførere ogsaa under Sagens Forberedelse kunne give Anledning til dens Udsættelse. Dette følger nemlig af den almindelige Regel i § 277, 3. Stk. At det ikke er specielt udtalt med Hensyn til de forberedende Retsmøder, saaledes som i Tilfælde af Sagens Henvisning (og Berammelse) til Domsforhandling ved § 362, beror vistnok alene paa, at det personlige Forfald som Forhindringsgrund i sidste Tilfælde vil spille større praktisk Rolle.

B. Efter at Sagen, for saa vidt dens Forberedelse er foregaaet ved Underretten, af denne er henvist til Landsretten, skal denne beramme Mødet, hvor Domsforhandlingen skal finde Sted, jfr. § 360. Forinden denne Berammelse er sket, er der ingen Grund for Parterne til at forlange Sagen udsat, men de vil kunne gøre mulige Udsættelsesgrunde gældende saaledes, at Retten kan tage Hensyn til dem ved sin Fastsættelse af Tidspunktet for Domsforhandlingen.

Spørgsmaalet bliver imidlertid, om der er Adgang til at forlange Sagen udsat, efter at dens Berammelse til Domsforhandling har fundet Sted. Herom giver § 362 nærmere Regler[11]). Som det var at vente paa Grund af den større Forstyrrelse i Retsplejen, som en Udsættelse af Sagen paa dette Stadium kan forvolde, er Adgangen dertil betydelig mere begrænset end paa Forberedelsesstadiet. Udsættelse kan nemlig ifølge den anførte Bestemmelse kun besluttes af Landsretten, naar dette findes nødvendigt: 1) af Hensyn til Retten selv, 2) af andre særlige Aarsager, saasom Forfald for en af Parterne eller Sagførerne, 3) kun aldeles undtagelsesvis af Hensyn til Fremskaffelsen af nye Beviser fra nogen af Parterne. Helt udtømmende kan dog denne Opregning ikke antages at være, jfr. Udtrykket »andre særlige Aarsager, saasom«. Skønt Bestemmelsen saaledes i Modsætning til saavel K. U.[12]) som de fleste

---

[11]) Den taler vel i sin Begyndelse om Udsættelse af Domsforhandlingen i en til Landsretten henvist Sag, men det fremgaar dog af hele Indholdet og navnlig af Slutningen af dens første Stykke, at der kun tænkes paa de Tilfælde, hvor Domsforhandlingen allerede er berammet.

[12]) § 216.

Regeringsforslag, der gik forud for Loven[13]), ikke nævner nye Paastande og Anbringender, kan Udsættelse af en berammet Domsforhandling i Anledning af saadannes Fremsættelse ikke anses for absolut udelukket, idet saadanne nye Momenters Fremkomst ifølge § 366 endogsaa kan medføre den paabegyndte Domsforhandlings Udsættelse, og det da sædvanlig vil volde mindre Forstyrrelse, om man paa Forhaand udsætter hele Forhandlingen.

Den, for hvem Forfald er indtraadt, skal snarest muligt anmelde det for Retten. Naar Udsættelsen besluttes, har Retten saa vidt muligt at meddele alle vedkommende Underretning derom inden det oprindelig til Domsforhandlingen berammede Retsmøde.

C. Naar Domsforhandlingen er begyndt, begrænses Adgangen til at opnaa Udsættelse endnu mere, idet en saadan ifølge § 364 som Regel »ikke uden tvingende Nødvendighed« maa finde Sted. Dog maa Forhandlingen udsættes, hvor det undtagelsesvis tillades en Part at fremkomme med nye Paastande eller Anbringender under Domsforhandlingen, jfr. § 366, eller i Anledning af Bevisførelse, der skal finde Sted under denne, jfr. §§ 369 og 370. En særlig Adgang til Udsættelse er ved § 272 hjemlet Sagsøgeren, naar han i Tilfælde af Sagsøgtes Udeblivelse ved Domsforhandlingen vil fremføre noget, som ikke indeholdes i, hvad der tidligere er meddelt Sagsøgte. —

Som allerede berørt, kan de nævnte Udsættelsesgrunde næppe anses for udtømmende, men Retten maa udenfor de udtrykkelig nævnte Tilfælde kunne tilstaa Udsættelse, naar der foreligger en Grund af samme Vægt som de af Loven anerkendte. Bedømmelsen heraf maa da væsentlig bero paa Rettens Skøn, men den maa ved Udøvelsen af dette paase, at den ikke anvender mildere Synspunkter, end Loven følger. Eksempelvis kan saaledes nævnes, at den Omstændighed, at en Sagfører ønsker at frasige sig Sagen, ikke let vil kunne tænkes at være tilstrækkelig Anstandsgrund, da han sædvanlig i Tide vilde kunne have gjort dette, jfr. fra den

---

[13]) Jfr. saaledes F. og L. F. 1905 § 342, cfr. dermed R. F. 1906—7 § 340.

tidligere Procesordning Fr. 3. Juni 1796 § 8, og heller ikke, at Sagføreren har tilstillet sin Mandant Sagens Dokumenter til Gennemsyn, jfr. Fr. 16. Januar 1828 § 1, da denne Anstandsgrund altfor let vilde kunne misbruges. At en Part har indgivet Ansøgning om fri Proces, vil næppe for Sagsøgerens Vedkommende, som jo i Tide kunde have sørget herfor, cfr. dog tidligere Fr. 1796 § 9, men snarere for Sagsøgte, som Processen maaske er kommet bag paa, afgive gyldig Grund til Udsættelse. At Parterne ønsker at pleje Forligsforhandlinger, kan af Hensyn til den Fare for Sagens Forhaling, som Benyttelsen af denne Anstansgrund kunde give Anledning til, højst medføre Udsættelse i en ganske begrænset Tid, jfr. tidligere Fr. 1828 § 4.

Hvad angaar B e v i s e t for Anstandsgrunden, maa dette i Overensstemmelse med Rpl.'s almindelige Grundsætninger bedømmes efter Rettens frie Skøn, saa at f. Eks. de særlige Bestemmelser i D. L. 1—10—1 maa anses for bortfaldet. Ifølge § 277, 3. Stk., skal Oplysninger om Forfald baade mundtlig og skriftlig kunne meddeles Rettens Formand, saavel i som udenfor Retsmøder; for Sygdom vil Lægeattest sædvanlig tages for tilstrækkeligt Bevis. Ifølge den mundtlige Procesmaade vil Retten kunne udøve sit Skøn om Anstandsgrundens Værdi med betydelig større Sikkerhed end efter den tidligere skriftlige Procesmaade, hvorunder den før Optagelsen ofte saa godt som intet kendte til Sagen. Særlig for at sikre et saadant Kendskab hos Retten, selv om det er en Underret, der kun har Sagen til Forberedelse, hjemler §§ 344 og 351 Adgang til en kort mundtlig Behandling, før Retten tager Bestemmelse om Udsættelse til yderligere Skriftveksling eller Bevisførelse.

Afgørelse om Udsættelse træffes ved en Kendelse, som ifølge den almindelige Regel i § 219 skal afsiges snarest muligt, og som kan paakæres efter Reglerne i § 417, jfr. § 441.

For det Tilfælde, at det senere maatte vise sig, at en Part har tilsneget sig en Udsættelse uden tilstrækkelig Grund, vil der kunne paalægges ham Bødestraf efter § 325, ligesom Retten kan benytte sig af sin Beføjelse efter § 312 jfr. § 319 til at paalægge selv den vindende Part Udgifterne

ved de Retsmøder, han saaledes til ingen Nytte maatte have forvoldt. Ogsaa Partens Rettergangsfuldmægtig vil der ifølge §§ 321 og 327 kunne paalægges Omkostninger til Modparten og Straf i Anledning af et saadant pligtstridigt Forhold. Er en mundtlig Retsforhandlings Udsættelse foranlediget ved en Parts eller Rettergangsfuldmægtigs Forsømmelse, eller findes det, at en Part eller hans Rettergangsfuldmægtig har taget ufornødent mange eller lange Udsættelser under Sagen, skal ifølge Retsafgiftslovens § 17 Retten i Embeds Medfør yderligere paalægge vedkommende Part eller Rettergangsfuldmægtig at udrede særskilt Retsafgift efter Lovens § 6, jfr. § 7.

III. Retten vil endelig i en Række af Tilfælde af egen Drift («ex officio«) kunne beslutte Sagens Udsættelse.

Ifølge § 277, 2. og 3. Stk., overgaar nemlig for det første de Sager, som er sat paa Retslisten for den enkelte Retsdag, men ikke naar at komme til Forhandling, uden videre til næste Retsdag, medmindre Formanden bestemmer anderledes. Endvidere er Retten eller dens Formand bemyndiget til at lade en Sag udgaa af Retslisten og overføre den til en af de paafølgende Retsdage, naar der er Grund til at antage, at Sagen enten af Hensyn til Rettens Forretninger, Retspersonalet eller andre Aarsager, saasom Forhindringer for Sagførere[14]), Parter, Vidner, Synsmænd el. desl. ikke vil kunne forhandles paa den oprindelig fastsatte Tid; det maa da være ligegyldigt, om disse Forhindringer er af mere notorisk Karakter, saaledes naar hele Trafikken er standset, eller individuelle, f. Eks. Sygdom, som er blevet Retten meddelt eller den tilfældig har erfaret. Naar en Sag saaledes overføres til en følgende Retsdag, skal ifølge §'ens sidste Stk. Rettens Formand for at forebygge forgæves Møder lade alle vedkommende saa hurtig som muligt underrette derom.

Desuden maa erindres den Adgang til Udsættelse af Sagen paa Grund af personlige Forhindringer for Retten eller

---

[14]) Som en saadan Forhindring maa det i Almindelighed anses, at Sagføreren til samme Tid skal møde til Domsforhandling i en anden Sag, jfr. RR. Nr. 162 i U. f. R. 1922 B S. 292.

Parterne, som §§ 362 og 364 hjemler henholdsvis for det Tilfælde, at Sagen blot er berammet, eller at Domsforhandlingen er begyndt (saadanne Forhindringer vil sædvanlig medføre en »tvingende Nødvendighed« for at udsætte Forhandlingen); denne Udsættelse maa nemlig selvfølgelig ogsaa kunne besluttes af Retten af egen Drift.

§ 21 .

Parternes Udeblivelse.

Parterne maa betragtes som udeblevne, naar de ikke giver Møde i det Øjeblik, da Sagen skal forhandles ved Retten. Efter den tidligere Procesordning betragtedes det blot som for sildigt Møde og ikke som egentlig Udeblivelse, naar en Part, skønt ikke mødt ved Sagens Paaraab, dog indfandt sig, før Retten var hævet, og der aabnedes i dette Tilfælde ved Fr. 16. Januar 1828 § 12 Parten Adgang til at forlange Sagen genoptaget[1]. Men en saadan Adgang lader sig vanskelig forene med en mundtlig Procesform[2], og den er derfor bortfaldet ved Rpl., som altid straks lader Udeblivelsesfølgerne indtræde.

Fælles for disse er en vis præklusiv Virkning. Men med Hensyn til den nærmere Ordning stiller Forholdet sig forøvrigt noget forskelligt for Sagsøgerens og Sagsøgtes Vedkommende, og tildels ogsaa, efter som Udeblivelsen finder Sted paa den første Retsdag eller senere under Sagen.

I. A. Vi betragter da først det Tilfælde, at Sagsøgeren udebliver paa Sagens første Tægtedag; dette Tilfælde omhandles i § 340. Der kunde være Spørgsmaal, om ikke Sagsøgeren ved sin Udeblivelse maatte siges at have erkendt sin Paastands Urigtighed, saaledes at Sagsøgte altid skulde kunne paastaa sig endelig frifundet. For en saadan Ordning, som f. Eks. kendes i den nye norske[3], den

---

[1]) Jfr. Civilproces I. S. 211.
[2]) Jfr. Mot. t. K. U. 1877 S. 130.
[3]) § 344, 1. Stk.

tyske[4]) og tildels ogsaa den franske[5]) Civilproces (i den sidste fordres dog sædvanlig et vist Bevis fra Sagsøgtes Side), kunde maaske ogsaa tale, at der da bliver væsentlig Lighed mellem Udeblivelsesfølgerne for Sagsøgeren og for Sagsøgte, idet den sidste, som det nærmere vil blive omhandlet nedenfor under II., udsætter sig for helt at tabe Sagen ved sin Udeblivelse.

Overvejende Grunde taler dog sikkert imod en saadan Ordning. Paa en præsumeret Vilje hos den udeblevne Sagsøger kan den ikke bygges, idet hans Vilje, hvis man skulde tage Hensyn til den, snarere vilde gaa ud paa at lade Sagen falde, at »hæve« den, hvad der jo ifølge § 279, 3. Stk., staar ham frit. Og det formelle Grundlag for Sagsøgtes Frifindelsespaastand synes at mangle, saa længe Sagsøgeren selv slet ikke har nedlagt nogen Paastand i Sagen. Afgørende er det dog navnlig, at der sikkert ikke er tilstrækkelig praktisk Grund til at knytte en saa streng Virkning til Sagsøgerens Udeblivelse, som det vilde være, uden Prøvelse at lade ham tabe Sagen[6]). Denne Følge vilde nemlig endogsaa blive strengere end i Tilfælde af Sagsøgtes Udeblivelse, idet der dog i dette Tilfælde foretages en vis Prøvelse af Sagsøgerens Paastand paa det af ham fremstillede faktiske Grundlag[7]).

Til at afværge, at Sagsøgeren paa den Maade skulde forulempe sin Modpart, vil sikkert i Almindelighed de Følger, som § 340 hjemler, være fuldt tilstrækkelige. Herefter skal nemlig altid Afvisning ex officio indtræde, saaledes at Sagsøgeren vil være nødsaget til at anlægge helt ny Sag, men paa den anden Side ogsaa altid er berettiget hertil. Hvis

[4]) § 330, jfr. angaaende Forstaaelsen af denne Bestemmelse (»abzuweisen« betegner Dom i Realiteten) Stein's Kommentar ad den anførte § I. og Wach: Vorträge S. 166 ff. — En noget svagere Virkning har Sagsøgerens Udeblivelse efter den østrigske C. P. O. § 396, idet herefter blot den sagsøgtes faktiske Anbringender holdes for rigtige.

[5]) Jfr. Code de procédure art. 434 jfr. 150 og Garsonnet & César Bru: Traité de procédure 3° ed. VI. Nr. 250 (S. 461 ff.), Précis 9. ed. S. 565 ff. Efter engelsk Ret (Order 36, rule 32) er Forholdet vistnok et lignende, saaledes at Sagsøgte i Reglen kan forlange Frifindelse i Tilfælde af Sagsøgerens Udeblivelse.

[6]) Jfr. herved Mot. t. K. U. 1877 S. 130—1.

[7]) Den østrigske Civilprocesordning § 396 stiller dog, som ovenfor berørt, i den Retning Sagsøgeren og Sagsøgte lige.

den sagsøgte ogsaa er udeblevet, indtræder der ingen yderligere Virkninger. Men hvis Sagsøgte har givet forgæves Møde, skal der tilkendes ham Sagsomkostninger, for saa vidt han ikke frafalder Paastand derom. Derimod kan han næppe ved at begære Sagen udsat forhindre, at den bliver afvist.

Forudsætningen for, at der tilkendes Sagsøgte Omkostninger, er sikkert alene, at han faktisk har givet Møde. Derimod kan det i Tilfælde af Sagsøgerens Udeblivelse ikke være en Betingelse, at han fremlægger sit Svarskrift, skønt ellers hans Undladelse heraf efter § 343, 1. Stk. i Slutn., skulde medføre, at han betragtes som udebleven. Der kan næppe stilles bestemte Krav om Bevis fra Sagsøgtes Side for, at han virkelig har været stævnet, men det fornødne Bevis i saa Henseende maa i Almindelighed anses for tilvejebragt blot derved, at Sagen i Henhold til Stævningens Indlevering til Berammelse er sat paa Retslisten for den Dag, jfr. 277, 1. Stk., og at da Sagsøgte virkelig møder[8]). Nærer Retten Tvivl, maa den dog kunne forlange Stævningens Forkyndelse nærmere godtgjort, f. Eks. ved at Sagsøgte forelægger Retten det Eksemplar af Stævningen, der ved dens Forkyndelse skal overleveres ham; efter Omstændighederne maa der kunne tilstaas Sagsøgte Udsættelse til at fremskaffe dette Eksemplar. Skulde det imidlertid senere blive oplyst, at Stævning i Virkeligheden ikke har været forkyndt for Sagsøgte, maa Sagsøgeren kunne fordre de Sagsøgte tilkendte Omkostninger tilbage, hvad der dog maa ske under en særlig Retssag. Det samme maa gælde, naar Sagsøgte betimelig har faaet Meddelelse om, at Sagen ikke vilde komme for. Hvis han er blevet lovlig stævnet, vil han dog kun kunne føle sig tilstrækkelig sikker, naar han har faaet Stævningen med Forkyndelsespaategningen, jfr. § 158, tilbage fra Sagsøgeren, eller denne i det mindste paa formelig Maade har forkyndt ham Sagens Bortfald[9]). Samme Følger som til Sagsøgerens fuldstændige Udeblivelse er knyttede til hans Undladelse af at foretage behørig Saggivelse efter § 340, 1. Stk.

---

[8]) Jfr. Mot. t. K. U. 1877 S. 131.

[9]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1888 S. 960.

B. Samme Virkning som Udeblivelse paa første Tægtedag har det ifølge § 340 endvidere, at Sagsøgeren udebliver ved senere Retsmøder indtil Skriftvekslingens Slutning. Selv om han ikke havde noget bestemt at foretage i dette Retsmøde, idet det f. Eks. alene var Sagsøgte, der skulde fremlægge et Processkrift, kræver Loven dog som positiv Betingelse for, at Sagen skal holdes i Gang, at Sagsøgeren giver Møde. Der kan derfor næppe heller blot ifølge Sagsøgtes Begæring tilstaas Udsættelse i Anledning af Sagsøgerens Udeblivelse fra disse Retsmøder.

C. En saadan Ordning gælder derimod ikke, naar Sagsøgeren udebliver ved et af de Retsmøder, der maatte finde Sted mellem Skriftvekslingens Slutning og Domsforhandlingen, navnlig altsaa af Hensyn til yderligere Skriftveksling eller Bevisførelse. Hans Udeblivelse under disse Møder vil alene kunne medføre en faktisk prækluderende Virkning for ham, saa at han f. Eks. afskæres fra at føre et Bevis, som han ellers kunde have tilvejebragt, men aldrig bevirke hele Sagens Bortfald.

D. Hvis Sagsøgeren imidlertid udebliver ved selve Domsforhandlingen, indtræder ifølge § 363, 1. Stk., igen ganske de samme Følger, som om han var udeblevet den første Retsdag, idet som Konsekvens af den mundtlige Procesmaade alt det hidtil fremkomne lades ude af Betragtning, og Sagen maa da afvises som slet ikke procederet fra Sagsøgerens Side, ligesom der maa tilkendes Sagsøgte Omkostninger for hans forgæves Møde. Udeblivelse »ved Domsforhandlingen« omfatter i og for sig ikke blot dennes Begyndelse, men ogsaa dens Fortsættelse, efter at den er blevet afbrudt. Det maa dog sikkert underforstaas, at disse Udeblivelsesfølger kun indtræder, indtil Sagsøgeren mundtlig har nedlagt sin Paastand under Domsforhandlingen. Dermed er Muligheden skabt for at give Dom, og Sagsøgere vilde ellers ved sin Udeblivelse kunne omgaa Bestemmelsen i § 279, 3. Stk., hvorefter han efter det anførte Tidspunkt ikke mere ensidig kan hæve Sagen. Udeblivelse ved Domsforhandlingen efter dette Tidspunkt, f. Eks. hvis Forhandlingerne, straks efter at Sagsøgeren havde nedlagt sin

Paastand, var blevet afbrudt, kan da ikke længere medføre Afvisning, men kun have den Følge, at han derved faktisk bliver afskaaret fra at fremføre mere i Sagen.

I alle Tilfælde gælder det dog, at Sagsøgerens Udeblivelse ikke udelukker, at der gives Sagsøgte Dom for Modkrav, som han før Udeblivelsen har tingfæstet, jfr. § 340, 3. Stk., og § 363, 1. Stk. i Slutn.

II. Med Hensyn til Sagsøgtes Udeblivelse maa der ligeledes sondres mellem, om denne finder Sted paa Sagens første Tægtedag eller senere.

A. a. Hvad Udeblivelse paa den første Retsdag angaar, maa Forudsætningen for, at de særlige dermed forbundne Følger kan indtræde, være, at Sagsøgte er »lovlig stævnet«, jfr. § 341, 1. Stk. Det maa altsaa paa almindelig Maade, ved Fremlæggelse af Stævningen forsynet med Forkyndelsespaategning, jfr. § 158, 2. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 17, bevises, at lovlig Forkyndelse har fundet Sted. Ligeledes maa Stævnevarslet være det rette, men i saa Henseende vil Sagsøgte dog ved sin Udeblivelse gaa glip af visse Indsigelser, som ikke fremgaar af Sagen, f. Eks. naar der særlig var vedtaget et længere Stævnevarsel end det lovhjemlede. Hvis imidlertid Varslet ifølge Loven har været for kort, maa Sagen i Almindelighed afvises, skønt ifølge § 343, sidste Stk., denne Omstændighed, naar Sagsøgte giver Møde, ikke har denne Virkning; det er jo muligt, at netop det for korte Varsel har været Aarsag til at Sagsøgte udeblev. Sagsøgeren kan næppe have nogen ubetinget Ret til at begære Sagen udsat for at faa Stævningen forkyndt om igen med lovligt Varsel, idet den Beføjelse, som § 341, 2. Stk., tillægger ham til at forlange Sagen udsat, ifølge §'ens Begyndelse forudsætter, at den sagsøgte er lovlig stævnet, men det maa bero paa Rettens Skøn, om den, navnlig fordi Fejlen ved Stævningens Forkyndelse ikke kan tilregnes Sagsøgeren, finder Anledning til at tilstaa ham en saadan Udsættelse[10]).

---

[10]) Jfr. herved Grønlund i U. f. R. 1921 B S. 337—349 og RR. Nr. 44 i 1920 B S. 238. Det er efter denne Udtalelse ikke helt klart, om RR. vil tillægge Sagsøgeren en bestemt Beføjelse i

Skønt det ikke udtrykkelig er sagt, maa det sikkert underforstaas, hvad der ogsaa synes forudsat ved § 338, at Værnetinget er det rette. Der kræves dog næppe noget selvstændigt Bevis i saa Henseende, men Retten maa i Almindelighed lægge Sagsøgerens Fremstilling af de faktiske Forhold til Grund, og kun, naar det derefter er klart, eller det f. Eks. af Stævningsmændenes Paategning om Bopælen fremgaar, at Værnetinget er urigtigt, afvise Sagen[11]). Dette vil saaledes gælde, naar en Mand, der angives at bo i Korsør, uden at der er anført nogen særlig Hjemmel dertil, er indstævnet for en Ret i København. Derimod vil en særlig Vedtagelse om Sagens Anlæg ved en anden Ret end det sædvanlige Værneting paa Grund af Sagsøgtes Udeblivelse muligvis slet ikke komme frem for Retten. Vil Sagsøgeren selv paaberaabe sig en saadan Vedtagelse til sin Fordel, maa der i Tilfælde af Indstævntes Udeblivelse kræves strengt Bevis for den; dog vil Beviskravene kunne nedsættes, naar det Dokument, der skulde indeholde Værnetingsaftalen, er blevet forkyndt for den indstævnte enten sammen med Stævningen eller eventuelt, efter at der er blevet tilstaaet Sagsøgeren Udsættelse dertil[12]).

Endelig maa der for Retten ogsaa foreligge Bevis for, at visse andre Formalitetsbetingelser, som maaske ellers ikke skulde paases ex officio, er i Orden; navnlig skal der ifølge § 340, 2. Stk., altid fremlægges Bevis for, at den tvungne

---

saa Henseende, eller om det alene mener, at der som Regel ikke vil være noget til Hinder, at Retten efter sit Skøn tilstaar Sagsøgeren en saadan Udsættelse. — I modsat Retning Egmont Andersen i U. f. R. 1922 B S. 17—19. Naar det imidlertid her anføres, at en saadan Udsættelse ikke kan være mod Indstævntes Interesse, overses det, at der ogsaa gøre sig et Hensyn gældende til Retten, der kan forlange, at Sagen er i Orden naar den bringes ind for den.

[11]) Et lignende Standpunkt indtages med Hensyn til den tyske Civilproces af Stein: Kommentar ad § 331 II. 3., som dog gaar noget videre, idet han ogsaa uden Bevis vil antage en paastaaet Værnetingsaftale for gyldig.

[12]) Jfr. ovenfor S. 37 samt foruden de der anførte Domme U. f. R. 1908 S. 838.

Forligsmægling er foretaget[13]), og ligeledes maa Rigtigheden af en paastaaet Procesfuldmagt godtgøres[14]).

b. For saa vidt disse processuelle Forudsætninger er i Orden, bliver Spørgsmaalet videre, hvilken Indflydelse Sagsøgtes Udeblivelse har paa Behandlingen af Sagens Realitet. Efter den romerske Proces var Forholdet det, at den indklagedes Udeblivelse helt umuliggjorde Sagens Paadømmelse, idet den fornødne »litis contestatio« som et tosidigt Forhold da slet ikke kunde finde Sted; der maatte da hjemles visse Retsmidler til at fremtvinge den indklagedes Møde, dels direkte, idet Klageren med Magt kunde bringe ham for Retten, dels indirekte, nemlig gennem den »missio in possessionem« og »bonorum venditio«, som Sagsøgeren kunde begære over Sagsøgte, naar denne stod »indefensus«[15]). En lignende Opfattelse prægede ogsaa den tidligere kanoniske Proces, men den var dog fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede opgivet, og den var ukendt for vor ældre Retspleje ligesom for den germanske Proces. I nyere Retsforfatninger synes der ogsaa at være Enighed om, at Processen maa gaa frem til Trods for Sagsøgtes Udeblivelse, men at denne maa medføre en vis præklusiv Virkning.

Denne Præklusion kan da begrænses til, hvad den faktiske Situation nødvendig medfører, nemlig at den sagsøgte ved sin Udeblivelse afskærer sig fra at fremføre selvstændige Indsigelser eller Modbevis, medens Sagsøgeren paa sædvanlig Maade maa bevise de Anbringender, som det efter almindelige Regler paahviler ham at skaffe Bevis for. Et saadant Standpunkt indtager principielt den franske Procesordning, idet der kun skal tages Hensyn til Sagsøgerens Paastande, for saa vidt de findes »justes et bien verifiées«[16]),

---

[13]) Jfr. om et særligt Tilfælde, hvor det antoges, at Forligsmæglingen i Stedet kunde foregaa ved Landsretten, RR. Nr. 144 i U. f. R. 1922 B S. 184.

[14]) Jfr. Dom i U. f. R. 1878 S. 199, der dog statuerer Frifindelse, vistnok fordi et materielretligt Befuldmægtigelses-Forhold for Sagsøgeren var assereret.

[15]) Jfr. Keller: Der römische Civilprocess. 6. Aufl. ved Wach §§ 46, 49, 84.

[16]) Jfr. Code de procédure art. 150 og 434. Ogsaa den engelske Proces indtager for saa vidt et lignende Standpunkt, som efter

og en noget lignende Ordning hjemledes vistnok hos os ved D. L. 1—4—30, naar denne paalagde Dommeren at dømme i Sagen »efter fremlagte Breve og Bevisligheder».

Ved en saadan Ordning, der tilsigter at stille Sagsøgeren paa lignende Maade, som om Sagsøgte var mødt, vilde han imidlertid i Virkeligheden let blive stillet daarligere, idet den sagsøgte, naar han havde givet Møde, sædvanlig ikke vilde have dristet sig til at benægte alt, og hans Udeblivelse vilde saaledes faktisk udvide Omraadet for Sagsøgerens Bevispligt. Der vilde heri ligge baade en Ubillighed mod Sagsøgeren og en ikke ringe Fristelse for Sagsøgte til at udeblive og saaledes i Strid med Retsplejens Formaal at vanskeliggøre Sagens Oplysning. Betegnende er det ogsaa, at den franske Procesordning i Praksis har ment at maatte slaa af paa de strenge Principper og i Tilfælde af Sagsøgtes Udeblivelse at maatte tilstaa Sagsøgeren en »profit du défaut«, saaledes at han lettere faar Ret overfor den Part, der udebliver, end overfor den, der møder og forsvarer sig[17]). Ligeledes har man hos os i Retsudviklingens Løb knyttet en langt stærkere præklusiv Virkning til Indstævntes Udeblivelse, end den nævnte Artikel i D. L. umiddelbart synes at hjemle[18]).

Man kunde da skærpe denne Virkning saaledes, at Indstævntes Udeblivelse altid skulde medføre, at han tabte Sagen, idet Dommeren nemlig da uden Prøvelse skulde tage Sagsøgerens Paastand til Følge.

En saadan Ordning hjemlede vore Provinciallove[19]), og den indtræder ogsaa hyppigst efter den endnu gældende engelske Proces[20]) i Tilfælde af Indstævntes Udeblivelse ved Sagens Begyndelse.

Order 36 rule 31 Sagsøgeren i Tilfælde af, at Sagsøgte først udebliver ved den mundtlige Forhandling, maa bevise sit Kravs Rigtighed i det Omfang, hvori Bevisbyrden paahviler ham.

[17]) Jfr. Garsonnet & Cézar-Bru: Traité de procédure. 3° ed. VI Nr. 224 (S. 431) ff., Précis. 9. ed. S. 580—1.

[18]) Jfr. nærmere herom Civilproces I. S. 215 ff.

[19]) Jfr. Matzen: Retshistorie. Offentlig Ret. II. Proces S. 38.

[20]) Saaledes navnlig, hvor der søges Dom for likvide Gældskrav, jfr. Order 13 og Odgers: Pleading S. 6.

Imidlertid synes dette dog at være at gaa vel vidt, idet Sagsøgtes Udeblivelse jo ikke hindrer Dommeren i at anvende Loven og foretage den juridiske Bedømmelse af Sagen paa almindelig Maade. Det er derfor vistnok det naturlige at indskrænke Præklusionen til det af Sagsøgeren paaberaabte faktiske Grundlag for hans Paastand, saaledes at Dommeren uden nærmere Prøvelse gaar ud fra, at dette er rigtigt, men paa det saaledes givne Grundlag prøver, om Paastanden har tilstrækkelig Hjemmel. Denne Ordning kan dog ikke, som den ældre Teori antog, bygges paa en formodet Vilje hos den udeblevne Part i saa Henseende. Der kan være andre Grunde til Sagsøgtes Udeblivelse, end at han erkender Sagsøgerens Fremstilling for rigtig, og i hvert Fald vilde en saadan Formodning ikke være tilstrækkelig. Det vil næppe heller være naturligt at begrunde en saadan Procesfølge som en »Kontumacial«-Straf eller en »poena confessi« for den indstævntes Udeblivelse under Sagen[21]), saaledes som det antydes ved Slutningssætningen i D. L. 1—4—30: »han for modvillig Udeblivelse have Skade for Hjemgæld«[22]). I hvert Fald kan der ikke tillægges dette Pønalsynspunkt selvstændig Betydning til Begrundelse af Udeblivelsesfølgerne, idet der overhovedet næppe kan anses hjemlet en egentlig Procespligt for den indstævnte til at møde, men det kan højst medføre den sekundære Virkning, at man i Tvivlstilfælde snarere lader Skaden ved den noget abnorme Processituation, der opstaar ved, at kun den ene Part giver Møde under Sagen, ramme den udeblevne Sagsøgte end den mødte Sagsøger. Endelig er det heller ikke helt træffende, naar man[23]) har villet bygge dette Resultat paa Forhandlingsmaksimen, hvoraf formentlig skulde følge, at Dommeren maatte lægge den ene Parts Anbringender til Grund, naar der intet modsat fremkom fra den anden Parts Side. Forhandlingsmaksimen maa

---

[21]) Saaledes navnlig Wach: Vorträge S. 175 ff. og hans Afhandling om »Präclusion und Contumaz« i Grünhuts's Zeitschrift Bd. VII S. 130—172.

[22]) Jfr. ogsaa Hammerich: Forhandlingsmaximen S. 192 ff.

[23]) Deuntzer: Civilproces S. 192 og tildels Hagerup: Civilproces II S. 188—9.

nemlig som sin naturlige Forudsætning kræve begge Parters Møde, idet jo først derved Muligheden for en Forhandling kommer til Veje[24]). Men ganske vist gør praktiske Hensyn det nødvendigt, at man ikke paa Grund af den sagsøgtes Udeblivelse bebyrder Sagsøgeren med Beviset for sine Anbringender, idet ellers som berørt den indstævnte vilde have det i sin Magt, blot ved at blive borte, i høj Grad at besværliggøre Sagsøgerens Retsforfølgning.

Det var da ogsaa for en saadan Mellemvej, at vor Praksis efter den tidligere Procesordning i ret løs Tilknytning til D. L. 1—4—30 havde bestemt sig, og denne Ordning er nu ved Rpl., i Overensstemmelse med den norske[25]), den tyske[26]) og østrigske[27]) Procesordning, fastslaaet i § 341. Herefter skal nemlig Retten, naar Sagsøgte udebliver, efter Sagsøgerens Begæring afsige Dom »i Henhold til hans mundtlige Fremstilling af Sagen«; denne kan dog indskrænke sig til en Henvisning til Stævningen og de vedlagte Dokumenter. Disse Udtryk er maaske ikke i sig selv ganske utvivlsomme, idet de lod sig forstaa saaledes, at Dommeren vel skulde afsige Dom »i Henhold til« Sagsøgerens Fremstiling, men dog ikke skulde behøve at lægge de enkelte Anbringender i denne til Grund, medmindre han, efter hvad der var fremkommet under Sagen, følte sig overbevist om deres Rigtighed. Men under Hensyn til den hidtil gældende Ordning, som det sikkert i denne Retning kun har været Hensigten at opretholde, kan der ingen Tvivl være om, at Meningen dermed har været, at Dommeren altid uden nogetsomhelst Bevis, ja selv om det i sig selv har Sandsynligheden imod sig, skal tage Sagsøgerens Fremstilling af den faktiske Sammenhæng for rigtig[28]) eller, som man under den

---

[24]) Jfr. Wach: Vorträge paa det anf. Sted.

[25]) Civilproceslov § 344.

[26]) § 331.

[27]) § 396.

[28]) Jfr. saaledes ogsaa den anførte Bestemmelse i den norske Civilproceslov § 344 »lægger retten saksøkerens fremstilling af sakens sammenhæng til grund for dommen, forsaavidt den er meddelt saksøkte og ikke strider mod vitterlige kjendsgjerninger«, og den tyske C. P. O. § 331 »...ist das tatsächliche mündliche Vorbringen des Klägers als zugestanden anzunehmen.« Jfr.

tidligere Procesordning har plejet at udtrykke det, skal lægge hans »Asserta« til Grund, og da paa dette Grundlag foretage en Prøvelse af hans Paastands Lovmedholdelighed. Denne Ordning frembyder endogsaa efter Rpl. mindre Betænkelighed end tidligere paa Grund af den Sagsudvikling, som den Stævning, der forkyndes for Sagsøgte, altid skal indeholde. I Forhold til den udeblevne Sagsøgte danner imidlertid den for ham forkyndte Stævning ogsaa den absolutte Grænse, saa at ingen Paastande eller Søgmaalsgrunde, der ligger udenfor Stævningens Indhold, kan tages i Betragtning, og at Sagen, naar det fremkomne viser, at Stævningens Angivelse af de faktiske Omstændigheder i væsentlige Henseender er urigtig eller ufuldstændig, afvises, jfr. § 341, 1. Stk., 2. Pkt. Hvis Sagsøgeren vil undgaa dette eller ønsker nye Paastande eller Anbringender taget i Betragtning, har han ingen anden Vej end at benytte sig af den Adgang til at begære Sagen udsat, som § 341, 2. Stk., hjemler ham, og lade det nye, som han ønsker at fremføre, forkynde for den sagsøgte.

I det enkelte vil forøvrigt Forholdet nærmere stille sig paa følgende Maade:

Det kan være, at Sagen, allerede fordi Sagsøgeren ikke behørig har opfyldt den Deduktionspligt, der paahviler ham efter § 340, maa afvises ex officio. Dette gælder saaledes, naar hans Paastand er for ubestemt til at kunne tages under Paakendelse, eller naar hans Søgsmaalsgrunde ikke er tilstrækkelig individualiserede[29]). Den samme Følge maa indtræde, naar Sagsøgeren ikke sammen med Stævningen fremlægger de Dokumenter, hvortil der i denne henvises, eller de viser sig ikke at stemme med Angivelsen af dem i Stævningen[30]).

Hvor det af Sagsøgeren anførte i og for sig frembyder et tilstrækkeligt Grundlag for Paadømmelse, kan det dog være, at det netop af hans Fremstilling fremgaar, at han

---

for finsk og svensk Rets Vedkommende Bertel Sjöström: Om Tredskodom (Helsingfors 1916).

[29]) Jfr. nærmere herom ovenfor S. 182—3.

[30]) Jfr. saaledes fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1913 S. 697, 1910 S. 592, 1905 A S. 126, 1904 A S. 251, 1902 A S. 7, 1895 S. 1246, 1885 S. 375 og 381, cfr. 1911 S. 5, 1910 S. 88.

ikke har den paastaaede Ret, eller at den i hvert Fald ikke indeholder den fornødne Støtte for hans Paastand, og Frifindelse maa da indtræde. Dette gælder saaledes, naar der paa en fremlagt Regning er begaaet en Sammentællingsfejl, idet de enkelte Poster ikke sammenlagte udgør en saa stor Sum som den paastaaede[31]), eller naar Paastanden af juridiske Grunde maa anses for uhjemlet paa det foreliggende Grundlag, f. Eks. naar Sagsøgeren ikke ved den fremlagte Veksel er tilstrækkelig legitimeret til at indtale Vekselsummen[32]), eller Anvisningen ikke er forsynet med den sagsøgtes Akcept, eller der paastaas 6 pCt. Rente fra Forfaldsdagen i Tilfælde, hvor dette ikke er hjemlet ved Loven[33]) eller Handelssædvane[34]), eller der i Strid med Bestemmelsen i Rpl. § 312, 2. Stk., paastaas Tilkendelse af Sagens Omkostninger »skadesløst«. Ogsaa særlige Frifindelsesgrunde, der klart fremgaar af Sagsøgerens Fremstilling[35]), hvortil vistnok ogsaa maa regnes de Dokumenter, som han i sin mundtlige Fremstilling har henvist til[36]), maa Dommeren tage i Betragtning uden Hensyn til de Begrænsninger, som Forhandlingsmaksimen, saaledes som den ogsaa har fundet Udtryk i Bestemmelsen i Rpl. § 293, 2. Stk., medfører[37]); som allerede ovenfor berørt, maa nemlig denne sikkert forudsætte, at overhovedet en Forhandling ved begge Parters Møde er blevet mulig. Retten maa f. Eks. kunne statuere Frifindelse, naar det af Sagsøgerens Fremstilling fremgaar, at Fordringen er over 20 (eller 5, jfr. L. 22 Decbr. 1908) Aar gammel, uden at der engang er assereret noget om, at den er holdt

---

[31]) Jfr. U. f. R. 1909 S. 705.

[32]) Jfr. Domme i U. f. R. 1886 S. 285, 1887 S. 742, cfr. 1912 S. 812.

[33]) Jfr. saaledes navnlig Købel. 6. April 1906 § 38.

[34]) Jfr. Domme i U. f. R. 1912 S. 771, 1894 S. 297.

[35]) Jfr. saaledes efter den ældre Procesordning Deuntzer: Civilproces S. 192—3. Saaledes vistnok ogsaa efter den tyske C. P. O., jfr. Stein's Kommentar ad § 331 II. 1., III. 4.

[36]) Cfr. dog en anden Opfattelse hos Hagerup: Civilproces 3. Udg. II. S. 191—2, hvad der staar i Forbindelse med, at det i den norske Civilproceslov kun siges, at Retten skal lægge »Sagsøgerens Fremstilling« til Grund.

[37]) Jfr. nedenfor S. 253 ff.

i Kraft[38]) eller at den sagsøgte som umyndig ikke gyldig har kunnet paatage sig Forpligtelsen[39]). Derimod kan den Omstændighed, at en Regning er kvitteret, saa længe den findes i Kreditors Besiddelse, ikke afgive noget Bevis for, at den skulde være betalt[40]).

Ogsaa i Tilfælde af Sagsøgtes Udeblivelse maa Retten dog kunne gøre Brug af sine Beføjelser efter §§ 282—284 til at stille Spørgsmaal til Sagsøgeren eller opfordre ham til at tilvejebringe Syn og Skøn el. lign., idet Udøvelsen af disse Beføjelser ikke naturlig kan knyttes til begge Parters Møde som Betingelse, men der tværtimod netop, naar en Part udebliver, vil kunne blive særlig Brug for dette Middel til at skaffe Klarhed i Sagen, uden at der heri behøver at ligge en Bestridelse af Rigtigheden af selve Sagsøgerens Fremstilling, som Dommeren jo ifølge § 341 uden særligt Bevis skal lægge til Grund. —

Lige med Udeblivelse behandles ifølge § 343, 1. Stk. i Slutn., i Almindelighed Sagsøgtes Undladelse af at fremlægge behørigt Svarskrift. Til hans Møde uden overhovedet at rejse nogen Indsigelse er der efter § 342 endogsaa knyttet den stærkere Virkning, at selve Sagsøgerens Paastand uden videre tages til Følge[41]).

B. Samme Bestemmelser som i Tilfælde af Udeblivelse paa første Retsdag kommer ifølge § 341, 3. Stk., ogsaa til Anvendelse, naar Sagsøgte udebliver ved et senere Retsmøde uden at have afgivet noget Svar i Sagen. Et saadant Forhold vil alene kunne komme til at foreligge, naar Sagen er blevet udsat efter § 341, 2. Stk., eller § 346, 1. Stk.

C. Derimod medfører den Omstændighed, at Sagsøgte efter at have svaret i Sagen udebliver ved et Retsmøde inden Domsforhandlingen, ikke de

---

[38]) Jfr. U. f. R. 1885 S. 373; jfr. særlig med Hensyn til Vekselgæld U. f. R. 1907 S. 875, 1908 S. 552.

[38]) Dette antages dog kun med visse Begrænsninger af Jul. Lassen: Obligationsret. Alm. Del. 3. Udg. S. 74, cfr. derimod som Teksten Vinding Kruse i U. f. R. 1909 B S. 15.

[40]) Jfr. U. f. R. 1899 S. 684.

[41]) Jfr. ovenfor S. 185-6.

egentlige Udeblivelsesvirkninger, idet den efter § 341, 3. Stk., ikke berettiger Sagsøgeren til at begære Udeblivelsesdom eller afskærer Sagsøgte fra senere at møde i Sagen. Den vil kun kunne have en vis faktisk Præklusion for Sagsøgte til Følge, idet hans Udeblivelse fra et Retsmøde maaske vil kunne afskære ham fra at give yderligere Tilsvar i Sagen og derved begrænse Omraadet for hans mundtlige Forhandling, og naar Bevisførelse skulde finde Sted i Retsmødet, udelukke ham fra denne eller i hvert Fald berøve ham Lejligheden til at varetage sit Tarv under den[42]).

D. De egentlige Udeblivelsesfølger indtræder imidlertid ifølge § 363, 2. Stk., igen, naar Sagsøgte udebliver ved Domsforhandlingen, saaledes at da ganske lignende Regler finder Anvendelse som i Tilfælde af Udeblivelse paa første Retsdag. Dette maa siges at være en naturlig Konsekvens af den mundtlige Procesmaade, idet efter denne Skriftvekslingen kun har Betydning til at forberede den mundtlige Domsforhandling, medens der alene tilkommer denne selvstændig Betydning som Domsgrundlag. For at fravige denne Ordning maatte der da være særlig Hjemmel, saaledes som den f. Eks. findes i den østrigske Procesordning (§ 399), der for at afværge for ubillige Resultater i Tilfælde af en Parts Udeblivelse paalægger Retten at tage Hensyn til hans tidligere skriftlige Udtalelser i Sagen[43]). Men efter vor Rpl. har man altsaa af Frygt for den Omgaaelse af Mundtligheden, som ellers let kunde ske, fastholdt det strenge Standpunkt[44]). Dog kan det vistnok kun fuldtud

---

[42]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad §§ 203 og 204 Sp. 93—94 (195—6).

[43]) En lignende Ordning var ogsaa foreslaaet ved Kommissionsudkastet til den norske Civilproceslov, men den opgaves ved den endelige Lov, jfr. Udkastets § 334 smh. m. Lovens § 344.

[44]) Egmont Andersen har dog i en Afhandling i U. f. R. 1918 B S. 177—188, navnlig S. 184 ff., og S. 223 taget til Orde for, at Retten, naar Sagsøgte udebliver ved Domsforhandlingen, i et vist Omfang, i hvert Fald, »hvor Dommeren ved at se bort fra Sagsøgtes Anbringende vilde tvinges til at afsige en ham vitterlig materiel uretfærdig Dom«, skulde kunne tage Hensyn til, hvad Sagsøgte havde fremført under Sagens Forberedelse. Men bortset fra, at det angivne Kriterium er højst usikkert, maa det hævdes, at en saadan Ordning i lige Grad strider mod Lovens Ord og Lovgiverens

gennemføres med Hensyn til Realiteten. Hvad Formaliteten angaar, kan man derimod næppe helt bortse fra det Faktum, at Indstævnte dog har givet Møde i Sagen, saa at der i dette Tilfælde ikke kan paahvile Dommeren den samme vidtgaaende Pligt til ex officio at tage Hensyn til Formalitetsmangler, som naar Indstævnte helt er udeblevet[45]).

Noget tvivlsomt er Forholdet, hvor Sagsøgte vel er mødt ved Begyndelsen af den mundtlige Forhandling, men denne undtagelsesvis er blevet udsat, og han da udebliver fra det Retsmøde, hvori Fortsættelsen skulde gaa for sig. Selve Mundtlighedskravet medfører ikke, at der i et saadant Tilfælde skal ses bort fra, hvad Parten i det tidligere Retsmøde har anført, saa at han skulde betragtes som helt udeblevet, og dette vil ofte kunne synes stødende for Retsfølelsen. Paa den anden Side vil det undertiden være vanskeligt at afgøre, hvilken Betydning der skulde tillægges et saadant Brudstykke af en mundtlig Forhandling, ligesom det tidligere forhandlede maaske, naar Forhandlingen genoptages, ikke længere vil staa klart for Dommerens Bevidsthed. Disse Hensyn har ført f. Eks. den tyske Procesordning[46]) til her at gennemføre Princippet om »Forhandlingens Enhed«, saaledes at der tillægges Udeblivelse ved Domsforhandlingens Fortsættelse ganske samme Virkning som Udeblivelse ved dens Begyndelse. For at antage et lignende Resultat efter vor Rpl. taler, at den i § 363, 2. Stk., bruger det ubestemte Udtryk »udebliver ved Domsforhandlingen,« hvad der omfatter Udeblivelse ikke blot ved dennes Begyndelse, men lige saa vel ved dens Fortsættelse, og dette har særlig Vægt, naar henses til, at K. U. 1877 (i §§ 286 og 291) sondrede mellem Udeblivelse i det Retsmøde, hvori den

---

Hensigt, jfr. Munch-Petersen sammesteds S. 199—200. En noget særlig Skikkelse antager dog maaske Spørgsmaalet i Underretssager, jfr. herom nedenfor. — I Tilfælde af Sagens skriftlige Behandling gælder en anden Ordning, jfr. § 391, 1. Stk. og nedenfor S. 232.

[45]) Noget lignende maatte efter den tidligere Procesordning antages ved Sø- og Handelsretten, jfr. Civilproces II. S. 82—83.

[46]) § 332. Jfr. om denne Bestemmelse nærmere Wach: Vorträge S. 178 ff., Stein's Kommentar ad 332 I.

mundtlige Forhandling skulde begynde, og Udeblivelse i de Møder, hvori den fortsattes, og tillagde dem forskellig Virkning, medens der ingen saadan Sondring gøres i Rpl. Dertil kommer, at, som ovenfor[47]) omtalt, Udeblivelsesfølgerne for Sagsøgeren efter § 363, 1. Stk., der anvender den samme Udtryksmaade »ved Domsforhandlingen«, ikke ubetinget begrænses til det Tilfælde, at han udebliver straks ved Domsforhandlingens Begyndelse.

Disse Grunde synes dog ikke tilstrækkelig afgørende til at antage det i sig selv unaturlige Resultat, at Retten skulde være absolut afskaaret fra at tage Hensyn til, hvad Parten har fremført under den mundtlige Forhandling, før han — maaske paa et Tidspunkt, hvor han slet ikke havde mere at anføre — udeblev, og Retten maa da vistnok have Adgang til at tage det i Betragtning, for saa vidt der efter dets Indhold overhovedet kan tillægges det selvstændig Betydning, og Retten endnu har en tilstrækkelig sikker Erindring om det. Det maa med andre Ord bero paa Rettens Skøn, om den under de foreliggende Omstændigheder vil betragte den senere Udeblivelse som lig med fuldstændig Udeblivelse eller ikke.

III. Begge Parters Udeblivelse omhandles ikke særskilt i Rpl. Hvad der under denne Tavshed fra Lovens Side maa antages, vil blive nærmere omhandlet i det følgende, hvor Spørgsmaalet om Sagens Ophævelse behandles[48]).

IV. Følgerne af en Parts Udeblivelse vil efter det udviklede ofte kunne blive meget haarde. Dette gælder særlig for Sagsøgtes Vedkommende, idet han jo ved sin Udeblivelse hyppigst vil tabe Sagen, medens det gør sig mindre stærkt gældende med Hensyn til Sagsøgeren, da selv hans fuldstændige Udeblivelse jo kun vil bevirke Sagens Afvisning, saa at det staar ham frit for at rejse Sagen igen. For noget at mildne disse strenge Følger har da ogsaa Rpl. i Lighed med flere fremmede Procesordninger — jfr. saaledes den norske Civilproceslovs »Opfriskning«[48*]), den franske Pro-

---

[47]) S. 210.
[48]) S. 228—9, 233—4.
[48*]) § 346 ff.

ces' »opposition«[49]) og den tyske Proces' »Einspruch«[50]) — aabnet en vis Adgang for den udeblevne til at faa Sagen genoptaget, saaledes at Forhandlingen fortsættes fra det Punkt, hvor den paa Grund af Udeblivelsen standsede. En særlig vid Adgang til Genoptagelse hjemles der i de Tilfælde, hvor Udeblivelsen godtgøres at være Parten utilregnelig. Men den er dog ikke helt udelukket, selv om Utilregnelighed ikke godtgøres, idet det dels er muligt, at der i Virkeligheden har foreligget en Undskyldningsgrund, selv om den ikke klart kan bevises, dels Udeblivelsesfølgerne ofte ikke vilde staa i noget rimeligt Forhold til den Forsømmelse, Parten har vist.

A. Naar Utilregnelighed godtgøres[51]), kan den sagsøgte, der er (helt eller delvis) dømt som udeblevet, saaledes altid forlange Sagen genoptaget efter de nærmere Regler, som § 373 indeholder herom. Fører Genoptagelsen til samme Resultat som den tidligere afsagte Dom, stadfæstes denne, men i modsat Fald ophæves den, og en ny Dom afsiges af Retten. For Sagsøgerens Vedkommende opstaar Spørgsmaalet kun, for saa vidt han ifølge § 341, sidste Stk., er dømt for et Modkrav, men han maa da have samme Ret til at forlange Sagen genoptaget.

Begæring om Genoptagelse skal ifølge § 374 fremsættes, saa snart det er muligt, og senest et Aar efter Dommens Afsigelse. Samtidig Paaanke og Genoptagelse af Sagen er udelukket. Adgang til Genoptagelse haves kun een Gang i samme Sag.

B. Selv om den sagsøgte, der er dømt som udebleven, ikke kan godtgøre, at Udeblivelsen var ham utilregnelig, har han en vis Adgang til at begære Sagen genoptaget, men denne er dog i dette Tilfælde betydelig mere begrænset. Den kommer saaledes kun den sagsøgte til Gode, som slet ikke har afgivet noget Svar i Sagen[52]). Endvidere maa han fremsætte sin Be-

---

[49]) Code de Procédure art 155—165.

[50]) C. P. O. §§ 338—346.

[51]) Jfr. Domme i U. f. R. 1921 S. 782, S. 869, 1923 S. 411.

[52]) Jfr. K. U. t. B. R. Sp. 91—92 (192—3). Denne Begrænsning synes det forøvrigt vanskeligt at give en rationel Be-

gæring om Genoptagelse inden en Uge[53]) efter Dommens Afsigelse og fremlægge Bevis for at have betalt de idømte Sagsomkostninger eller i Retten deponere Beløbet[54]). Det gælder ogsaa her, at Genoptagelse kun kan finde Sted een Gang i samme Sag, jfr. § 375.

C. Endelig aabnes der ved § 376 en Adgang saavel for Sagsøgeren som for Sagsøgte, naar de utilregneliger udeblevet, til at faa Sagen genoptaget. Naar nemlig en Part paa Grund af sin utilregnelige Udeblivelse søger Tilladelse hos Landsret eller Højesteret til at fremføre nye Paastande eller Anbringender, kan Retten i Stedet for bestemme, at Sagen skal genoptages. For Landsrettens Vedkommende omhandler §'en kun det Tilfælde, at en Part er udeblevet under Forberedelsen af en Sag i første Instans og da under selve Domsforhandlingen ønsker at fremføre nye Momenter. Det samme bør gælde, naar en Part til Landsretten paaanker en Underretssag, under hvilken

---

grundelse af. I de Retsmøder, der holdes før Domsforhandlingen, giver nemlig Begrænsningen sig af sig selv, idet det efter § 341 overhovedet er en Betingelse for at erhverve Udeblivelsesdom over den sagsøgte, at denne ikke har afgivet noget Svar i Sagen. Begrænsningen faar altsaa kun Betydning i det Tilfælde, at den sagsøgte er udeblevet fra den mundtlige Domsforhandling efter § 363, 2. Stk., jfr. ogsaa Kommissionsudkastets Motiver Sp. 92 (193). Men i dette Tilfælde synes der ingen Rimelighed at være i at afskære ham fra Adgang til Genoptagelse, fordi han tidligere har afgivet (skriftligt) Svar i Sagen, da der dog ved Sagens Paadømmelse helt skal ses bort fra det. Snarere kunde der anføres noget for at lægge Vægt paa, om den Sagsøgte overhovedet nogen Gang har givet Møde for Retten (men uden Hensyn til, om han har svaret eller ikke), idet hans Møde afkræfter den Frygt, der ellers ofte vilde være for, at den udeblevne slet ikke har haft nogen Kundskab om Sagen og saaledes er blevet dømt ganske uhørt.

[53]) Denne Frist gælder ikke blot for Begæringens Indgivelse, men ogsaa for Betalingen eller Deponeringen af Sagsomkostningerne, jfr. Dom i U. f. R. 1923 S. 121.

[54]) Denne Bestemmelse kan ifølge § 375, sidste Stk., ikke ophæves ved den nye Dom. Men selvfølgelig maa der ved denne træffes Bestemmelse om Udredelse af Sagsomkostninger, for saa vidt angaar Genoptagelsen og det derefter passerede, jfr. RR. Nr. 132 i U. f. R. 1922 B. S. 143.

han utilregnelig er udeblevet. Dette maa vistnok ogsaa antages efter Rpl., jfr. den § 434 og § 440, sidste Stk. At dette Tilfælde ikke udtrykkelig omtales i § 376, har sin Forklaring i, at Spørgsmaalet om Anke af Underretssager ikke finder sin naturlige Behandling paa dette Sted, hvor alene Landsretssager i første Instans omhandles[55]).

V. Der er endnu nogle Udeblivelsestilfælde, som omhandles særlig i Loven, saaledes i § 282 og § 305 Udeblivelse til Trods for Indkaldelse til Besvarelse af Spørgsmaal eller til egentlig personlig Afhøring, i §§ 347, 2. Stk., og 348, 2. Stk., visse Udeblivelser under Sagens Forberedelse, og i § 309, 2. Stk., i Retsmøde til Eds Aflæggelse. Virkningen af Parternes Udeblivelse i disse Tilfælde, saavel som i Tilfælde af Vidneførsel, vil dog blive omtalt i Forbindelse med den øvrige Behandling af de paagældende Forhold.

§ 22.

Forhandlingens Slutning.

I. A. Efter den tidligere Procesordning[1]) krævede man i Reglen en formelig Indladelse fra Parternes Side, for at Retten kunde tage Sagen under Paakendelse, og en saadan Indladelse fandt da sædvanlig Sted flere Gange i samme Sag, nemlig hver Gang en Part paany havde Ordet. Efter Rpl. behøves der imidlertid ikke en saadan særlig Indladelse, men man nøjes med den Nedlæggelse af Paastand fra Parternes Side, som har fundet Sted under deres første Deduktion. Naar altsaa Sagen i det hele eller for et enkelt Punkt skønnes at være tilstrækkelig behandlet, »optager« Retten, uden at nogen yderligere Akt fra Parternes Side dertil er fornøden, Sagen til Afgørelse, jfr. § 371, 1. Stk.

B. Undertiden kan dog Retten »genoptage« (»reassumere«) Sagen til Behandling.

a. Ifølge en Parts Begæring skal saadan Gen-

---

[55]) I den tilsvarende Bestemmelse i K. U. t. R. R., § 225, tales der ogsaa alene om Anke til Højesteret. Det erindres, at K. U. ikke kendte Forberedelse af borgerlige Landsretssager ved Underret.

[1]) Jfr. Civilproces I. S. 224.

optagelse dog kun finde Sted i de i §§ 373—375 omhandlede Tilfælde, hvor Parten er dømt som udeblevet. Herom maa henvises til forrige §[2]). I dette Tilfælde kan altsaa Genoptagelse endogsaa finde Sted, efter at der er faldet Dom i Sagen. Men ellers bliver der kun Tale om Genoptagelse, før Dom er afsagt.

b. Ex officio kan Retten for det første beslutte Genoptagelse i det ligeledes tidligere omtalte Tilfælde i § 376. Fremdeles kan Retten, efter at Optagelse til Dom er sket, ifølge § 284 genoptage Sagen i det begrænsede Øjemed at stille Spørgsmaal til Parter, Vidner eller Syns- og Skønsmænd eller at foranledige Optagelse af Syn eller Skøn. Til andre Oplysningers Fremskaffelse kan Genoptagelse ikke af Retten paa egen Haand besluttes i Landsretssager, hvorimod der vistnok tilkommer Underretten en almindelig Beføjelse til at genoptage Sagen paa Grund af manglende Oplysninger. Endelig maa vistnok Retten, skønt det ikke omtales i Rpl., ligesom efter den tidligere Procesordning[3]), reassumere Sagen, naar noget af de Dokumenter, der udkræves for at paadømme den, er blevet borte, nemlig for at give Parterne Lejlighed til at skaffe det til Veje. Reassumtionen kan imidlertid kun benyttes hertil, men ikke til at fremkomme med ny Procedure[4]).

c. Derimod kan det, i Modsætning til hvad man antog efter den tidligere Procesordning, vistnok ikke antages, at der skulde tilkomme Parterne en fri Beføjelse til blot ifølge deres Enighed, at beslutte Sagens Genoptagelse. En saadan Ret til at forlange Genoptagelse hjemler Loven dem nemlig ikke, og den vilde ikke kunne tilstaas dem uden at aabne dem en for let Vej til at forhale Sagen; en saadan Adgang vilde altsaa kunne komme i Strid med, hvad der, som tidligere betonet, staar som et af den nye Ordnings Hovedformaal. Derimod maa vistnok Retten, lige til Dommen er faldet, med Parternes Samtykke kunne beslutte Sagens Genoptagelse, naar den af særlige Grunde

---

[2]) S. 222 ff.

[3]) Jfr. Civilproces I. S. 225.

[4]) Jfr. efter den tidligere Procesordning Dom i U. f. R. 1889 S. 240.

finder Anledning dertil, saaledes navnlig for at faa et eller andet Punkt nærmere oplyst[5]).

II. Sagsøgeren har dog en vis Adgang til at standse, at »h æ v e« Sagen, saa at den ender uden Afgørelse. Han giver altsaa ikke dermed endelig Afkald paa det Retskrav, som han har indtalt, han lader k u n d e n n e S a g, som han har rejst om det, falde, men er ikke afskaaret fra senere, f. Eks. naar han tror at være i Besiddelse af bedre Beviser, igen at anlægge Sag derom.

Efter den tidligere Procesordning antoges der at tilkomme Citanten en almindelig Adgang til saaledes at hæve Sagen, lige indtil den var optaget til Paakendelse, jfr. saaledes endnu efter Rpl. § 391, 2. Stk., i Tilfælde af Sagens skriftlige Behandling. Herved oversaa man imidlertid Hensynet til Indstævnte, idet ogsaa han ved at indtræde i Processen synes at maatte erhverve et rimeligt Krav paa at faa Forholdet endelig afgjort, og dette Hensyn gør sig særlig stærkt gældende under en mundtlig Rettergangsmaade paa Grund af den personlige Ulejlighed med Retsmøder, som den i højere Grad medfører. I Overensstemmelse hermed bestemmer ogsaa Rpl. § 279, 3. Stk., at det, i n d t i l S a g s ø g e r e n m u n d t l i g h a r n e d l a g t s i n P a a s t a n d u n d e r D o m s f o r h a n d l i n g e n, skal staa ham frit for at hæve Sagen, dog at han ikke derved kan forhindre, at der gives Sagsøgte Dom for allerede tingfæstede Modfordringer, hvorimod han efter det anførte Tidspunkt ikke mere ensidig kan hæve Sagen. Som det siges i Motiverne[6]), er nemlig, »naar Sagsøgeren først

[5]) Jfr. med Hensyn til Spørgsmaalet om Parternes Adgang til, efter at Sagen er optaget til Dom, at begære Genoptagelse for at faa Sagen hævet, R. R. Nr. 108 i U. f. R. 1922 B S. 23, og om Betaling af Retsafgift i Tilfælde af Sagens Genoptagelse Højesteretsdom i U. f. R. 1922 S. 1001. Jfr. herved ogsaa Dom i U. f. R. 1923 S. 773.

[6]) t. K. U. t. B. R. ad § 84 Sp. 29—30 (130). — En noget lignende Ordning gælder efter den tyske Civilproces, idet efter denne Sagsøgerens »Zurücknahme der Klage« kun kan finde Sted, indtil Sagsøgte har begyndt den mundtlige Forhandling i Realiteten (»zur Hauptsache«), jfr. S t e i n's Kommentar ad § 271. Efter den østrigske C. P. O. § 237 kan Sagsøgeren tage sin Klage tilbage indtil den saakaldte »erste Tagsatzung«. Efter engelsk Ret kan Sagsøgeren

har nedlagt sin mundtlige Paastand, Retten traadt i et saadant Forhold til Sagen, at der foreligger Mulighed for at dømme, selv om Sagsøgeren ej foretager videre, og Sagsøgte, der har forberedt sig til og er mødt ved den mundtlige Forhandling, synes da at maatte have Krav paa, at denne gaar for sig, for at Sagen kan finde sin Afgørelse«.

Af denne Motivering (jfr. særlig Ordene »er mødt ved den mundtlige Forhandling«) synes det at fremgaa, at Sagsøgeren, selv efter at han har nedlagt sin mundtlige Domspaastand, frit maa kunne hæve Sagen, naar den sagsøgte senere under Domsforhandlingen udebliver; i dette Tilfælde gør der sig jo heller ikke noget rimeligt Modhensyn til den sagsøgte gældende.

Motiverne paa det anførte Sted forudsætter, at Sagen, ligesom efter den tidligere Procesordning ifølge Fr. 16. Januar 1828 § 9 og efter Kommissionsudkastet af 1877, altid skal hæves, naar begge Parter udebliver, men det er vistnok herved overset, at den Bestemmelse i det tidligere Udkast, der hjemlede dette[7]), netop ikke fandtes i det nye Udkast, ligesaa lidt som den findes i den endelige Lov. Følgen heraf skulde nærmest synes at maatte blive, at begge Parters Udeblivelse ikke kan medføre nogen anden Virkning end Udeblivelse af Sagsøgeren alene, nemlig Afvisning (ikke »Ophævelse«), naar det sker i et af Retsmøderne inden Skriftvekslingens Slutning eller ved Domsforhandlingen, jfr. §§ 340 og 363, 1. Stk. Der vilde imidlertid da ikke være nogen som helst Virkning knyttet til begge Parters Udeblivelse i alle Retsmøder mellem Skriftvekslingens Slutning og Domsforhandlingen, saa at Sagen,

---

kun, indtil han efter Sagsøgtes »Defence« har foretaget noget Processkridt i Sagen, frit »discontinue the action«, hvorimod det efter dette Tidspunkt alene kan ske med Rettens Tilladelse, jfr. Odgers: Pleading S. 262. Derimod synes i fransk Proces »désistement« paa ethvert Stadium af Sagen kun at kunne finde Sted med Sagsøgtes Samtykke, jfr. Code de procédure art. 402 og 403 og Garsonnet & Cézar-Bru: Traité de procédure. 3º ed. III. Nr. 855 (S. 686) ff., Précis 9. ed. S. 433—4. Efter den norske Civilproceslov § 67 gælder det ligeledes, at Sagsøgeren, efter at Stævningen er forkyndt for Sagsøgte, som Regel ikke kan frafalde Sagen uden tillige at opgive selve Kravet, medmindre Sagsøgte samtykker.

[7]) § 290.

der jo ikke kan paadømmes uden mundtlig Forhandling, derved vilde kunne komme til at henstaa i det uendelige. For at undgaa disse Konsekvenser er det da vistnok nødvendigt at fastholde den i Motiverne forudsatte Ordning, hvorefter begge Parters Udeblivelse i et Retsmøde altid skal medføre, at Sagen bortfalder ved Rettens Ophævelsesdekret. Dog kan dette kun gælde om begge Parters Udeblivelse ved Møder, der holdes ved selve den Ret, hvor Sagens Forberedelse eller Hovedforhandling foregaar. Udeblivelse under en accessorisk Akt, f. Eks. en Vidneførsel, der foretages for en anden Ret, kan derimod kun have den Virkning, at selve den berammede Akt bortfalder. — Jfr. iøvrigt nærmere om dette Spørgsmaal særlig for det Tilfælde, at Sagen udgaar til skriftlig Behandling, og om fremmed Rets Stilling til det i næste § under V. B.

Det er kun for Sagsøgerens Adgang til »ensidig« at hæve Sagen, at der er fastsat Begrænsning. Derimod maa Sagen, naar begge Parter er enige derom, kunne hæves, lige til Dom er afsagt.

Sagens Ophævelse udelukker ikke, at der af Retten træffes Bestemmelse om Sagsomkostninger, jfr. § 312, 4. Stk.[8]), eller om Rettergangsbøder, f. Eks. for Sagens ulovlige Forhaling[9]). Mulkten for ulovlig Udeblivelse under Forligsmæglingen antages der dog ikke at blive Spørgsmaal om, naar Sagen hæves[10]).

Om Indflydelsen af Sagens Ophævelse paa de forinden fremkomne Proceserklæringer maa henvises til et senere Sted.

§ 23.

Særlige Regler, naar der finder skriftlig Behandling Sted.

Som paa et tidligere Sted[1]) omtalt, vil undtagelsesvis borgerlige Landsretssager kunne blive behandlede skriftlig. Ifølge § 385 vil nemlig i »vidtløftige Regnskabssager og andre indviklede Retssager«[2]) saavel

---

[8]) Jfr. RR. Nr. 97 i U. f. R. 1921 B S. 221.

[9]) Jfr. den tidligere Procesordning Dom i U. f. R. 1893 S. 603.

[10]) Jfr. ovenfor S. 145.

[1]) I. Del S. 157.

[2]) Cfr. Dom i U. f. R. 1920 S. 522.

Underretten, naar den forbereder Sagen, som Landsretten selv paa ethvert Trin af Forhandlingerne kunne anordne skriftlig Behandling af Sagen. Landsrettens egen Bestemmelse derom kan ikke paakæres eller paaankes, hvorimod Underrettens Bestemmelse derom kan paakæres (men ikke paaankes) til Landsretten. De særlige Bestemmelser, som denne skriftlige Behandling giver Anledning til, og som indeholdes i Rpl. Kap. 35, skal her fremstilles. Hvor der ikke særlig er gjort Afvigelse, gælder de almindelige Regler for Proceduren, jfr. § 389, 1. Stk.

I. A. Der finder da under Ledelse af den Ret, ved hvilken Sagen henstaar, en Veksling af skriftlige Indlæg Sted. Der maa fra det Øjeblik, da Sagen overgaar til skriftlig Behandling, som Regel ikke veksles over to Indlæg fra hver Side; en fortsat Skriftveksling tilstedes dog undtagelsesvis, hvor Sagens Beskaffenhed skønnes at gøre den nødvendig. Retten fastsætter de dertil fornødne Frister og Udsættelser af Sagen. Indlægene fremlægges i de dertil bestemte Retsmøder, men de skal 3 Dage forinden være Modparten meddelt, saa at denne straks i Retsmødet kan udtale, om han vil svare yderligere, jfr. § 386, 1. og 2. Stk.

Angaaende Udlaan af Sagens Dokumenter til Modparten bestemmer § 386, 3. Stk., at Parterne altid til Afbenyttelse ved Udarbejdelsen af Processkrifter kan begære Udlaan af det fremlagte; Reglerne herom stemmer dog i det væsentlige med Bestemmelsen i § 349[3]).

B. Disse skriftlige Indlæg tilkommer der imidlertid en helt anden Betydning under den skriftlige end under den mundtlige Rettergang. Medens de nemlig under den sidste Forhandlingsmaade kun skal tjene til at forberede den mundtlige Domsforhandling, udgør de under den skriftlige Behandling det umiddelbare Grundlag for Rettens Paadømmelse af Sagen. I Overensstemmelse hermed bestemmer § 390: »Dom afsiges paa Grundlag

[3]) Som noget særligt kan dog nævnes, at det ifølge § 386, 3. Stk., udtrykkelig forlanges, at de Genparter, som en Part maa lade medfølge, naar han ikke vil tilstede, at Udlaan i Original finder Sted, skal bekræftes paa Rettens Kontor.

af de fremlagte Indlæg og de skriftlige Beviser. Paastande, Søgsmaalsgrunde, Indsigelser saavel som overhovedet faktiske Anbringender kan ikkun komme i Betragtning, for saa vidt de enten indeholdes i de skriftlige Indlæg eller er optagne i Retsbogen«.

II. A. Efter at Skriftvekslingen er sluttet, vil der ogsaa i disse Tilfælde af Retten blive truffet de fornødne Bestemmelser om Bevisoptagelsen, jfr. § 387. For at Retten kan sættes i Stand til at træffe disse Afgørelser, finder der ogsaa under den iøvrigt skriftlige Behandling en kort mundtlig Forhandling Sted. Af Henvisningen til § 351 fremgaar dog vistnok, at den mundtlige Forhandling kun skal finde Sted »for saa vidt fornødent«; i hvert Fald vil den altid kunne indskrænke sig til nogle korte Bemærkninger om, hvad Parten vil bevise og paa hvilken Maade. Skal ingen Bevisførelse finde Sted, kan Sagen straks begæres optaget til Paakendelse.

B. Naar Bevisoptagelse har fundet Sted, kan ifølge § 388 hver af Parterne efter dens Tilendebringelse fremlægge endnu et skriftligt Indlæg i Retsmøder, der berammes dertil.

III. A. Sagens Optagelse sker, for saa vidt Indlægsvekslingen har fundet Sted for Underretten, af denne, der snarest muligt derefter indsender Dokumenterne til Landsretten tilligemed Udskrift af, hvad der vedrørende Sagen er tilført Retsbogen, jfr. § 389, 2. Stk.

B. Dersom Landsretten efter Sagens Optagelse til Dom finder det af særlig Betydning for Sagens Oplysning, at der rettes yderligere Spørgsmaal til tidligere afhørte Parter, Vidner, Syns- eller Skønsmænd, kan den ifølge § 389, 3. Stk., træffe Bestemmelse herom, samt om saadan Afhøring skal ske for et Medlem af Landsretten eller for Underretten. I hvert Fald, for saa vidt Sagens Forberedelse er foregaaet ved Landsretten selv, maa den ogsaa saaledes kunne beslutte helt ny Afhøring af Parter, Vidner, Syns- eller Skønsmænd[4]).

IV. Selve Dommens Vedtagelse og Afsigelse

---

[4]) Jfr. I. Del S. 175 med Note [14]).

foregaar efter de almindelige Regler[5]). Dog kan ifølge § 392 Rettens Formand, naar Omstændighederne taler derfor, anordne, at skriftlig Stemmegivning skal finde Sted.

V. Angaaende Parternes Udeblivelse under Sagen giver § 391, 1. Stk., nogle særlige Forskrifter, der staar i naturlig Forbindelse med den skriftlige Behandlingsmaade. Der er nemlig under denne ingen Grund til, at det, en Part engang har fremført i Sagen, skal blive uden Betydning, fordi han senere udebliver, og dette antoges heller ikke under den tidligere skriftlige Procesmaade[6]).

A. I Overensstemmelse hermed bestemmer § 391, 1. Stk., at naar nogen af Parterne udebliver i et Retsmøde, bliver Sagen efter den mødende Parts Begæring at optage til Paakendelse paa Grundlag af alle de imellem Parterne indtil da vekslede Indlæg m. m. Forudsætningen herfor maa altsaa være, at der overhovedet mellem Parterne har været vekslet Indlæg. Finder Udeblivelsen Sted, forinden der er kommet til at foreligge en lovlig Deduktion saavel fra Sagsøgerens som fra Sagsøgtes Side, maa de almindelige Virkninger af Udeblivelse paa første Retsdag[7]) indtræde. Der siges kun, at der skal tages Hensyn til de »indtil da«, nemlig indtil Modpartens Udeblivelse, vekslede Indlæg, men et Indlæg, som en Part lovlig fremlægger i det samme Retsmøde, hvori Modparten udebliver, maa sikkert ogsaa tages i Betragtning.

Naar Retten saaledes skal paadømme Sagen paa det foreliggende Grundlag, kan det imidlertid være, at nogle af Sagens Dokumenter mangler, idet den udeblevne Part har faaet dem udlaant og paa Grund af sin Udeblivelse ikke har leveret dem tilbage. Retten maa da vistnok kunne reassumere Sagen for at opfordre den udeblevne Part til at tilbageleverе dem. Undlader han imidlertid dette, og er den mødende Part heller ikke i Stand til at rekonstruere de manglende Skriftstykker, vil Mangelen af disse maaske gøre hele Sagen saa uklar, at det er umuligt for Retten at danne sig nogen

---

[5]) I. Del S. 290 ff.
[6]) Jfr. herom Civilproces I. S. 222 ff.
[7]) Jfr. ovenfor S. 207 ff.

Mening om den eller at afsige en tilstrækkelig bestemt Dom i Sagen, og den har da næppe nogen anden Udvej end ex officio at afvise Sagen. Men er dette ikke Tilfældet, vil, naar Savnet af Skriftstykkerne alene medfører, at der mangler Dokumentation for den udeblevne Parts Anbringender, Følgen blot blive, at der ved Paadømmelsen ses bort fra dem, eller naar Dokumentationen skulde tjene til Støtte for den mødende Part, at der kan tillægges deres Bortkomst en vis Virkning til den udeblevne Parts Skade[8]).

Er det Sagsøgeren, der udebliver, kan Sagsøgte dog ogsaa begære Sagen afvist, og et lignende Resultat vil i Tilfælde af Sagsøgtes Udeblivelse kunne indtræde som Følge af Sagsøgerens almindelige Adgang til at hæve Sagen, hvorom straks nedenfor.

Derimod er der ikke hjemlet den mødende Part nogen særlig Adgang til i Tilfælde af Modpartens Udeblivelse at forlange Sagen udsat, og en saadan Adgang vilde heller ikke kunne tilstaas uden at aabne den letteste Mulighed for Parterne til, blot ved at en af dem maaske ifølge Aftale udebliver, ganske ukontrolleret at forhale Sagen.

B. Naar begge Parter udebliver, maa vistnok Retten, paa lignende Maade som efter den tidligere Procesordning ifølge Fr. 16. Januar 1828 § 9, straks ex officio hæve Sagen. Der findes vel i Rpl. heller ikke for det Tilfælde, at Sagen udgaar til skriftlig Behandling[9]), nogen udtrykkelig Bestemmelse derom, og efter almindelige Procesgrundsætniger kunde det maaske være tvivlsomt, om Virkningen ikke snarere skulde være, enten at Sagen da straks blev optaget til Dom, eller at dens Behandling foreløbig skulde udsættes. Men mod den førstnævnte Ordning[10]) taler navnlig, at Retten da ofte vilde komme til at afsige Dom paa et Grundlag, som maaske ingen af Parterne anser

---

[8]) Jfr. efter den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1901 S. 743, 1902 A S. 635, 1897 S. 1166.

[9]) Jfr. om det almindelige Tilfælde, hvor mundtlig Forhandling finder Sted, ovenfor S. 228—9.

[10]) Den antoges vistnok efter den hidtil gældende norske Proses, jfr. Hagerup: Civilproces 2. Udg. S. 429, cfr. derimod om Forholdet efter den nye Ordning 3. Udg. II. S. 182.

for fyldestgørende. Og at det ikke er Rpl.'s Standpunkt, fremgaar af, at § 391, 1. Stk., kun hjemler Sagens Optagelse efter den mødende Parts Begæring. At Retten af sig selv skulde udsætte Sagen[11]), vilde dels paalægge Dommeren en Officialvirksomhed paa dette Omraade, som der i Rpl. — bortset fra Tilfælde af oplyst Forfald efter § 277, 3. Stk. — ingen Hjemmel er for, dels vilde der mangle Regler om, hvorledes Sagen igen skulde sættes i Gang, og der vilde endelig derved, som navnlig Erfaringerne fra Tyskland viser, aabnes Parterne en let Adgang til at forhale Sagen. Man maa derfor vistnok antage, at Rpl. paa dette Punkt har bygget paa Princippet om Parternes eget Initiativ, saaledes at der skal en positiv Akt fra deres Side til, for at holde Sagen i Gang.

VI. Ved § 391, 2. Stk., aabnes der endelig Sagsøgeren en betydelig videre Adgang til at hæve Sagen, end der tilkommer ham under den mundtlige Behandling efter § 279, 3. Stk., idet han skal kunne gøre det, lige til Sagen er optaget til Paakendelse; dog kan han heller ikke i dette Tilfælde derved afskære Modparten fra at faa Dom for allerede tingfæstede Modkrav.

---

[11]) Efter tysk (§ 251) og østrigsk (§ 170) Procesordning indtræder der i dette Tilfælde en »Ruhen des Verfahrens«. Men efter den sidstnævnte Procesordning (§ 168) kan Sagen da først genoptages efter 3 Maaneders Forløb. Den norske Civilproceslov følger nærmest den østrigske Ordning, idet efter dens §§ 309 og 340, 3. Stk., i Tilfælde af begge Parters Udeblivelse Sagen »standses«, og den da ifølge § 106 først kan kræves foretaget paany efter 6 Maaneders Forløb, medens den ifølge § 110, naar ingen af Parterne forlanger den sat i Gang igen inden 2 Aar, skal hæves ved Rettens Kendelse.

Sjette Afsnit:

Grundsætninger for den borgerlige Retspleje.

Angaaende de Grundsætninger, der i det væsentlige er fælles for den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen, saaledes Offentlighed, Mundtlighed og Umiddelbarhed, maa henvises til Udviklingerne ovenfor under den almindelige Del[1]). Her skal kun behandles de Grundsætninger, hvis Betydning udelukkende eller væsentlig er begrænset til den borgerlige Retsplejes Omraade.

§ 24.

Dispositionsmaksimen[2]).

Dispositionsmaksimen sammenblandes ofte med Forhandlingsmaksimen, hvorom nærmere i den følgende Paragraf, men taget i egentlig Forstand betegner den den Grundsætning, hvorefter Parterne ved deres tilkendegivne, derpaa rettede Vilje kan bestemme Processens Form og Indhold. Ved Undersøgelsen af, i hvilken Udstrækning den-

---

[1]) I. Del S. 139 ff.

[2]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 134—35, Nellemann: Procesmaade S. 844—52, Hagerup: Civilproces I. S. 42, 400—412, R. A. Wrede: Finlands Civilprocessrätt. I. § 14 (S. 66—75); der foreligger dog hos disse Forfattere til en vis Grad den ovenfor berørte Sammenblanding af Dispositionsmaksimen med Partsvirksomheds- og Forhandlingsgrundsætningen, som virker uafhængigt af, om der kan paavises en dispositiv Vilje hos Parterne. Grundlæggende for dette Spørgsmaal er Bülow's Afhandling: »Dispositives Civilprocessrecht u. die verbindl. Kraft der Rechtsordnung« i Archiv für die civ. Praxis. Bd. 64.

ne Maksime gælder i vor borgerlige Retspleje, maa to Spørgsmaal holdes adskilte. Det ene er, hvor vidt Parterne overhovedet ved deres Vilje kan virke bestemmende ind paa Processen, saa at altsaa Dommeren maa bøje sig for de Bestemmelser, de træffer. Det andet er, i hvilket Omfang saadanne Dispositioner, som Parterne maatte have truffet, ogsaa maa anses for bindende for dem selv, saa at de ikke frit igen kan sætte dem til Side.

I. Det kan nu ingenlunde være den almindelige Regel, at Parterne ved deres frie Viljesbestemmelse kan forandre Processens sædvanlige Ordning. En »Konventionalproces« i den Forstand gives ikke, men for at sikre en fast og ordnet Retspleje maa den største Del af Processens Regler anses for ufravigelige, saa at de ikke engang, naar Parterne er enige derom, kan tilsidesættes. Hvor kun den ene Part har truffet en saadan Disposition, gør desuden Hensynet til Modparten sig gældende til Begrænsning af Friheden.

A. a. Hvad nu først angaar Reglerne vedrørende Processens Form, da er det klart, at de fleste af disse er bestemte ved saa vægtige almindelige Hensyn, at de ikke engang ved Parternes Fællesvilje kan sættes til Side, men af Dommeren maa paases ex officio. De processuelle Formregler maa altsaa med en civilretlig Terminologi formodes at være »præceptive«, ikke blot »deklaratoriske«. Dette gælder saaledes Forskrifterne om mundtlig eller skriftlig Procedure, om Sagføreres Eneret, om Dommerens Stilling og Virksomhed f. Eks. under Vidneførsel, i det væsentlige om Forligsmægling og om Behandling ved Landsret i Stedet for ved Underret, cfr. § 234 e contrario, eller om at visse ekstraordinære Procesarter i Stedet for den ordinære Procesmaade skal finde Anvendelse.

I nogle Tilfælde er det dog væsentlig kun Hensynet til Parterne selv, der har dikteret Reglerne, og disse maa da ved Parternes Overenskomst kunne fraviges. Dette maa saaledes antages om de fleste Regler om Stævning og Værneting, jfr. Rpl. § 161 og § 247, om Sagens Ophævelse og undertiden om Anvendelse af den ordinære i Stedet for en ekstraordinær Procesmaade, jfr. Rpl. § 20, 1. Stk. Af vor Proces' almindelige Grundsætninger følger, at der ikke altid vil

kræves egentligt Samtykke fra Modparten, men at der ofte maa tillægges blot den Omstændighed, at han ikke protesterer, samme Virkning. Særlig om Vidners eller Syns- og Skønsmænds Bekræftelse af deres Forklaring eller Erklæring gælder det ifølge § 186 og § 205, 1. Stk., som disse Bestemmelser er ændrede ved Tillægsl. 30. Juni 1922 §§ 18 og 20, at det er en positiv Betingelse for en saadan Bekræftelse, at den forlanges af en af Parterne, men Parternes Vilje er dog ikke ene afgørende, idet det yderligere er en Betingelse, at Retten finder den paakrævet.

Som nogle Forhold, med Hensyn til hvilke det til en vis Grad kan omtvistes, hvor vidt Parternes Dispositionsfrihed strækker sig, kan nævnes Reglerne om Procedurens Udstykning, om Anvendelsen af Partsed og om Formerne for Vidneed, men herom maa nærmere henvises til vedkommende Steder i Fremstillingen.

b. Ligeledes maa de Betingelser, der efter vor Retsorden maa opstilles for den processuelle Retsbeskyttelse, som Regel anses for ufravigelige. Saaledes vil et ikke eksisterende Retsforhold ikke ved Parternes Enighed kunne bringes for Domstolene, medens det antages, at Modpartens Samtykke kan føre til at se bort fra de sædvanlige Betingelser for Anerkendelsessøgsmaal. Ogsaa Dommens Virkning som res judicata maa til en vis Grad ex officio opretholdes, og det samme gælder om Nødvendigheden af et lovligt Grundlag som Betingelse for en Eksekutions Foretagelse[3]).

c. Gaar vi dernæst over til Processens Indhold og Genstand, er det sandsynligt, at Parternes Dispositionsbeføjelse her faar et videre Omfang. Man kan vel ikke, som det ofte med Urette er sket, uden videre fra den Raadighed, som Parterne i den civile Proces sædvanlig vil have over det til Grund liggende materielle Retsforhold, slutte til, at de ogsaa skulde have fri Dispositionsret over den paa Grundlag deraf opstaaede Proces. Herved overses det, at der

---

[3]) Jfr. nærmere herom efter den tidligere Procesordning en Afhandling af H. Munch-Petersen i U. f. R. 1908 B S. 1—15, navnlig S. 5 ff.

ved Sagsanlæget opstaar et helt nyt og ejendommeligt Procesforhold, som er bestemt ved sine særlige Forudsætninger og Regler. Men Parternes materielle Raadighed vilde dog ofte lide et betydeligt Skaar, hvis man ikke ogsaa tillagde dem en ret stor Dispositionsfrihed indenfor Processen, og paa den anden Side vil sjældent afgørende processuelle Hensyn gøre sig gældende derimod.

1°. Det maa saaledes antages, at ikke blot Spørgsmaalet, om der overhovedet skal anlægges Sag eller ikke, helt afhænger af Parternes Vilje, men at de ogsaa er e n e r a a d e n d e o v e r d e n P a a s t a n d, der skal nedlægges, jfr. herved Bestemmelsen i Rpl.'s § 293, 1. Stk., som vel direkte kun er et Udslag af Forhandlingsmaksimen, men som »a potiori« maa finde Anvendelse, naar Parterne derigennem har villet disponere, idet de har haft en bestemt Vilje til saaledes at begrænse deres Paastand. Naar saaledes Sagsøgeren bestemt erklærer, at han kun ønsker Dom for et vist Beløb, vil Dommeren ikke kunne tilkende ham noget derudover. Og hvis omvendt den sagsøgte delvist anerkender Sagsøgerens Paastand for begrundet og alene paastaar sig frifundet for Resten, vil der heller ikke ved Dommen kunne tillægges ham Frifindelse i videre Omfang. De Synspunkter, der ligger til Grund herfor, passer vel egentlig kun, hvor Parterne har den fulde Raadighed over det omprocederede Retsforhold. Men efter vor Retsplejeordning har Parternes processuelle Dispositionsfrihed faaet et videre Raaderum, idet den f. Eks. ogsaa overføres paa private Straffesager eller Sager angaaende Familieforhold; kun for Ægteskabssagers Vedkommende gøres der nogen Begrænsning, jfr. saaledes navnlig Rpl. § 452, 1. Stk., i den Affattelse, den har faaet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38.

2°. Lignende Synspunkter finder Anvendelse paa d e f a k t i s k e M o m e n t e r, hvorpaa Paastanden støttes, jfr. herved Rpl. § 293, 2. Stk. Naar Parterne erklærer, at der ved Sagens Paadømmelse skal ses bort fra visse Fakta, maa dette i Almindelighed være bindende for Dommeren, for saa vidt de da ikke maatte konstituere Mangler ved Retsforholdet, som Dommeren ex officio skal tage Hensyn til (jfr. Ordene i § 293, 2. Stk.: »som disse [d. v. s. Parterne] er beretti-

gede til at frafalde«), f. Eks. Hasardspilsindsigelsen efter Fr. 6. Okt. 1753, men ikke Umyndighedsindsigelsen, som en Part eller hans Værge godt kan give Afkald paa. Omvendt maa Dommeren i Reglen ogsaa være bundet, naar Parterne erklærer, at de ønsker visse Fakta lagt til Grund for Dommen. Dog fører Sætningen om, at kun virkelige Retsforhold kan gøres til Genstand for Paakendelse, til en vis Begrænsning. Man vil vel ikke forlange positivt Bevis for Forholdets virkelige Eksistens. Men naar det, Parterne er enige om, maa anses for notorisk urigtigt, særlig naar det ligefrem er faktisk eller retlig umuligt, kan Dommeren ikke tage Hensyn til det, medmindre (hvad der ganske vist ofte vil være Tilfældet) der i Parternes Erklæring kan ses en bestemt retlig Disposition, hvorved et nyt Retsforhold stiftes eller det tidligere forandres; der er nemlig intet til Hinder for, at en saadan materiel Disposition kan foregaa under Processen. Hvis f. Eks. en Mand erkender sig for Fader til et 100 Dage efter det angivne Samleje født Barn, er en saadan Anerkendelse betydningsløs, medmindre den kan opfattes som en Disposition, hvorved han paatager sig en lignende Retspligt til Barnets Forsørgelse, som om han var dets Fader. Dog vil der om den saaledes paatagne Pligt ikke i alle Retninger, f. Eks. ikke overfor den paagældendes Dødsbo, jfr. L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 3, eller med Hensyn til Tvangsmidlerne til dens Gennemførelse gælde de samme Regler som om den ved Loven hjemlede Underholdspligt.

3°. Hvad derimod Dispositioner med Hensyn til Beviset angaar, f. Eks. en Aftale mellem Parterne om, hvad der skal kræves til fuldt Bevis, vilde det vistnok føre til for stor Forstyrrelse i den normale Procesordning, om man ubetinget tog Hensyn til dem. Men ofte maa den Slags Aftaler forstaas som en betinget (nemlig af, at visse Bevisdata fremskaffes) Anerkendelse af bestemte Fakta, og en saadan Anerkendelse maa der vistnok efter det under 2° anførte i Almindelighed tillægges en vis processuel Betydning.

4°. Heller ikke Parternes Dispositioner angaaende den juridiske Side ved Sagen kan der i Almindelighed tillægges Retsvirkning. Sætningen om, at kun virkelige Retsforhold kan danne Processens Genstand, vilde lide et

altfor væsentligt Skaar, hvis Parterne kunde fordre deres Retstvist afgjort paa Grundlag af visse frit konstruerede juridiske Sætninger eller en vilkaarlig valgt fremmed Ret. Kun hvor Vedtagelsen af en vis Retssætning er Udtryk for en bestemt retlig Disposition over det materielle Retsforhold, maa Dommeren bøje sig derfor. Hvis f. Eks. Parterne vedtager, at der til Grund for Paakendelsen skal lægges den Sætning, at man er fuldmyndig med sit 20de Aar, vil dette i Reglen betyde det samme, som at Parten anerkender den af ham som umyndig indgaaede Forpligtelse som gyldig, og herfor vil der, for saa vidt Parten nu har opnaaet Lovens Myndighedsalder, i Reglen intet være til Hinder. I vor Praksis er man undertiden gaaet noget videre i Retning af at respektere Parternes Aftale om, hvilke juridiske Sætninger der skal lægges til Grund. Men det er dog vistnok kun sket, hvor der efter Retsforholdets Karakter kunde være Tvivl om, efter hvilket Lands Ret det skulde bedømmes, eller om den fremmede Rets nærmere Indhold[4]). Det staar da i Sammenhæng med en særlig Opfattelse, der forøvrigt næppe er rigtig, hvorefter der netop indenfor den internationale Privatret skulde tilkomme Parterne en udvidet Dispositionsfrihed, og der lader sig altsaa ikke drage almindelige Konsekvenser fra disse Tilfælde.

B. Den enkelte Parts ensidige Dispositioner kan der naturligvis kun i mindre Omfang være Tale om at tillægge Betydning.

a. Dog tilstaas der selv med Hensyn til Procesformerne undertiden den enkelte Part et vist Raaderum, idet han kan opgive en Forskrift, hvor den alene er bestemt ved Hensynet til hans Interesse. Saaledes antages Sagsøgeren ensidig at kunne give Afkald paa visse Undtagelsesværneting, jfr. Rpl. § 246, men dog ikke paa fast Ejendoms Værneting efter § 240, 1. Stk., og det samme gælder om visse ekstraordinære Procesarter, f. Eks. den hurtige Retsforfølgning efter Kap. 41 i Veksel- og Gældsbrevsager, jfr. § 443: »Sagsøgeren kan anvende ..«; ligeledes har ifølge § 279, 3.

---

[4]) Jfr. herved Ørsted i Eun. III. S. 560 og Domme i U. f. R. 1886 S. 1099, 1914 S. 148, 1915 S. 805.

Stk., og § 391, 2. Stk., Sagsøgeren en vid Adgang til ensidig at hæve Sagen og efter §§ 343, 2. Stk., og 345, 1. Stk., hver af Parterne Ret til at forlange Formaliteten særskilt behandlet og paakendt.

b. Som Regel kan der ikke tillægges den enkelte Part nogen Raadighed over Betingelserne for den processuelle Retsbeskyttelse eller over Dommens res judicata-Virkning.

c. Hvad Processens Indhold angaar, vil den enkeltes Disposition væsentlig kun kunne faa negativ Betydning, nemlig til at udelukke Dele af Paastanden eller visse Fakta eller Beviser, som Parten selv erklærer, at han ikke ønsker taget i Betragtning, jfr. § 293. En Parts positive Erkendelse af det af Modparten anbragte vil have Virkning efter Reglerne for egen Tilstaaelse, jfr. nærmere nedenfor om, hvor vidt der i denne kan ses en retlig Disposition.

II. Endelig skal behandles det Spørgsmaal, hvor vidt saadanne Dispositioner med Hensyn til Processen, der er truffet af den ene eller begge Parter, kan anses for forbindende for dem. Herved bortses dog fra det mere almindelige Spørgsmaal, om Parterne ikke i det hele til en vis Grad maa være bundet ved de processuelle Handlinger, de foretager; dette vil nærmere blive omhandlet paa andre Steder, særlig under Læren om Proceserklæringer og om Eventualmaksimen. Her begrænses Undersøgelsen til det Problem, hvor vidt Parternes processuelle Dispositioner i Henhold til den Vilje, som de derigennem har lagt for Dagen, maa anses bindende for dem.

Det er nu klart, at man ikke uden videre kan overføre Synspunkterne fra de private Formueretshandler. Naar disse i Almindelighed i Henhold til »Kontraktsfrihedens Grundsætning« erklæres forpligtende, skyldes dette jo de privates Autonomi i Forbindelse med almindelige Omsætningshensyn, der til en vis Grad kræver Retshandlers forbindende Kraft. Saadanne Synspunkter gør sig derimod ikke gældende indenfor Retsplejen, men her maa udelukkende processuelle Hensyn være afgørende. Det maa herved navnlig komme an paa, om der paa den ene Side

kan siges at være nogen praktisk Trang til at erklære saadanne Aftaler vedrørende processuelle Forhold for bindende, og der paa den anden Side ikke gør sig væsentlige Betænkeligheder gældende mod at anerkende deres forbindende Kraft.

A. Hvad nu først den mere formelle Side ved Processen angaar, vil det, naar Vedtagelser angaaende saadanne Forhold først finder Sted under Retssagen, i Reglen ikke frembyde nogen Betænkelighed at erklære dem for bindende, og Modparten, vil ofte have en rimelig Interesse i den processuelle Sikring, han derigennem opnaar, saa at han f. Eks. til Trods for en mulig begaaet Formfejl ikke behøver at anlægge ny Sag for at faa sit Krav ført igennem. Større Tvivl rejser der sig med Hensyn til Forhaands Aftaler om saadanne processuelle Forhold. Man maa dog vistnok forstaa f. Eks. Rpl. § 247 paa lignende Maade som tidligere D. L. 1—2—20, saaledes at en Vedtagelse af Værneting er bindende for den paagældende Part. Det maa nemlig erkendes, at der her gør sig en praktisk Trang gældende til, at Modparten skal kunne stole paa en saadan Aftale, og at paa den anden Side ikke synderlige Ulemper derved træder frem. Det samme maa sædvanlig antages om Aftaler vedrørende Indstævningen f. Eks. hel Frafaldelse af Stævning eller særlige Vedtagelser om dens Forkyndelse, jfr. Rpl. § 161, eller Stævnevarslets Længde. Det er dog et Spørgsmaal, om saadanne Overenskomster ubetinget kan tages for gyldige, saaledes hvor de vilde føre til at gøre Skyldnerens processuelle Retsbeskyttelse illusorisk eller væsentlig mindre end i Lovgivningen forudsat. Denne kan han nemlig, som ovenfor under I. A. b. berørt, ikke paa Forhaand helt fraskrive sig, jfr. ogsaa at Rpl. § 395, 2. Stk., erklærer et Forhaands Afkald paa Anke for ugyldigt. Saaledes vil den under vor tidligere Procesordning saa hyppige Vedtagelse af den hurtige Retsforfølgning i Dokumenter om gensidige Retsforhold ialtfald kun med betydelige Begrænsninger kunne anses for gyldig, idet den indstævntes Realitetsforsvar ellers vilde kunne hemmes for stærkt.

B. Saadanne Aftaler angaaende Sagens Realitet, der f. Eks. gaar ud paa at erkende en vis Kendsgerning for

sand uden alt Bevis eller et vist Bevis for fyldestgørende, eller som indeholder et Afkald fra en Parts Side paa at gøre visse Søgsmaalsgrunde, Indsigelser eller Beviser gældende, kan nemlig som Regel ikke anses for bindende.

Ofte vil der ganske vist heri ligge en forbindende Disposition over selve det materielle Retsforhold, idet Parten derigennem under visse Betingelser gaar ind paa at anerkende Modpartens Krav eller omvendt begrænser sit eget Retskrav. Som tidligere berørt, maa saadanne materielle Dispositioner erkendes for gyldige ogsaa, naar de foretages under Processen, der netop vil frembyde en naturlig Anledning til deres Foretagelse og gøre Aftalens Tilknytning til et bestemt Retskrav særlig klar. En før Processen indgaaet Aftale vil hyppig have Karakteren af en »Beviskontrakt«[5]), d. v. s. en Aftale om, at visse Data, f. Eks. en Opgørelse, skal tages som fuldt Bevis, men en saadan Aftale, der særlig hyppig forekommer i Interessentskabsforhold, kan dog kun formodes at skulle gælde, indtil der føres Bevis for det modsatte, og maaske kun, for saa vidt det paagældende Moment fornuftigvis kan tages som Bevis. En saadan Aftale kan netop snarere anses for bindende, naar den indgaas straks ved Retsforholdets Stiftelse, altsaa før Processen, end naar den først kommer til at foreligge under denne, da det praktiske Motiv, at Parterne da kan indrette sig derefter, gør sig langt stærkere gældende i det første Tilfælde.

For saa vidt der ikke kan findes en bestemt Disposition over Retsforholdet i Partens Erklæring, mangler der i Almindelighed tilstrækkeligt Grundlag for at tillægge den forbindende Kraft. Analogien fra de civilretlige Retshandler passer ikke. Medens der nemlig ved dem altid er Tale om at disponere over konkrete Rettigheder, drejer det sig her om en abstrakt Beføjelse til at procedere eller forsvare sig eller til at gøre visse Realitetsmomenter gældende. Denne Beføjelse maa nærmest betragtes som en processuel Side ved den retlige Handleevne, til en vis Grad sva-

[5]) Jfr. om denne først af den tyske Forf. Bruns opstillede Kontrakt Munch-Petersen: »Løftet og dets Causa« (1896), navnlig S. 357—8.

rende til Begrebet Myndighed, som der jo heller ikke i Civilretten frit kan disponeres over[6]). Hvis Parten bindende kunde give Afkald paa saadanne processuelle Handlebeføjelser vilde han derved let, uden maaske at være klar over Konsekvenserne, meget væsentlig kunne begrænse sin Procesførelse, og der vilde saaledes ofte blive spændt Ben for den materielle Rets Gennemførelse. Man vilde maaske indvende, at alle den Slags Aftaler dog til syvende og sidst løber ud i en Disposition over Retsforholdet, ialtfald for den enkelte Proces' Vedkommende, idet dens Udfald jo maa blive paavirket derved. Men hertil er for det første at bemærke, at den dispositive Virkning paa Processens endelige Udfald af den Slags Aftaler ofte saa godt som umulig paa Forhaand lader sig bestemme, hvad der jo netop gør det særlig betænkeligt at tillægge dem forbindende Kraft. Og dernæst vilde en saadan Disposition alene »for Processen«, men uden Virkning udenfor den, netop føre til den Procedure om ikke virkelige Retsforhold, som efter en naturlig Procesordning maa anses for udelukket.

§ 25.

Parts- eller Dommervirksomhed. Særlig om Forhandlingsmaksimen[1]).

Efter at vi saaledes har bestemt Omraadet for Parternes Dispositionsfrihed med Hensyn til Processen, skal det nu undersøges, hvor vidt indenfor de derved fastsatte Grænser Processens Gang og Indhold beror paa Parternes egen eller paa Dommerens Virksomhed. I det Omfang, hvori Procesvirksomheden overlades til Parterne, vil disses Handlinger være af afgørende Betydning, men denne afhænger sædvanligt ikke af, at der dermed er forbundet nogen bestemt dispositiv Vilje. Det er dog givet, at selve Dommens Afsigelse maa paahvile Dommeren, om end den sædvanlig[2]) kun

---

[6]) Jfr. I. Del S. 134.

[1]) Jfr. Hagerup: Civilproces. I. S. 42—43.

[2]) Cfr. dog f. Eks. Afvisningsdom i Tilfælde af Sagsøgerens Udeblivelse efter Rpl. §§ 340 og 363 og andre Tilfælde, hvor der finder Afvisning ex officio Sted.

sker efter Parternes Begæring, og disse udøver heller ikke, saaledes som det f. Eks. til en vis Grad er Tilfældet efter fransk Ret, nogensomhelst Virksomhed ved Dommens formelle Affattelse.

I. A. Processens ydre Drift besørges saa godt som udelukkende af Parterne selv; den beherskes altsaa af »Partsvirksomheds«- og ikke af »Dommervirksomheds«- Grundsætningen[3]). Det er saaledes Parterne selv, der maa foranledige Forligsmæglingen foretaget, f. Eks. som Regel affatte Indkaldelsen og besørge den forkyndt, jfr. § 271; de maa ligeledes selv besørge Domsstævningens Affattelse og Forkyndelse, jfr. § 338, 1. Stk., § 426, cfr. dog om Stævnings Affattelse i visse Underretssager § 425, 1. Stk., hvorimod Indkaldelse til at møde som Vidne efter § 174, jfr. § 353, 2. Stk., som Regel udgaar fra Retten, men dog overgives Parten til Forkyndelse. Under Processen maa ogsaa Parterne begære Foretagelsen af de enkelte Processkridt, medens Dommeren indskrænker sig til at paakende opstaaende Tvistpunkter, saaledes Anstandsbegæringer o. lign. Som Undtagelse herfra kan dog nævnes enkelte Tilfælde, hvor Retten af egen Drift skal udsætte Sagen, jfr. § 277, 3. Stk.

B. Under selve Retsforhandlingen udøver Retten eller dens Formand en Række Beføjelser, som man plejer at sammenfatte under Udtrykket »formel Procesledelse«. Under den skriftlige Procesmaade indskrænker Rettens Virksomhed i denne Retning sig i det væsentlige til Haandhævelse af det saakaldte Rettergangspoliti, jfr. § 151[4]), og til den lige berørte Paakendelse af opkommende Tvistspørgsmaal vedrørende Behandlingen. Men under den mundtlige Procesform antager Rettens Procesledelse en langt videreræk kende Karakter.

a. For det første indtager Retsformanden, paa lignende Maade som Formanden i parlamentariske Forsamlinger, Stillingen som Forhandlingsleder. Herom findes de nærmere Regler i § 150. Disse er imidlertid i det væsent-

---

[3]) I tysk Proces betegnes som »Parteibetrieb« i Modsætning til »Richterbetrieb«.

[4]) Jfr. I. Del S. 108.

lige fælles for den borgerlige Retspleje og Strafferetsplejen og derfor tidligere omtalt under den almindelige Del[5]).

b. Endvidere tilkommer der den samlede Ret en Række procesregulerende Beføjelser sigtende til at lægge Processtoffet til Rette paa den hensigtsmæssigste Maade. Disse Beføjelser findes nærmere fastslaaede ved §§ 285—290.

Herefter kan Retten, naar den antager, at der er Omstændigheder til Stede, som kan medføre Sagens Afvisning paa Embeds Vegne, standse Forhandlingen og opfordre Parterne til at erklære sig over Afvisningsspørgsmaalet. Den kan bestemme, at flere for den svævende Retssager skal forhandles i Forbindelse med hverandre eller omvendt, naar flere Krav er forenede under een Sag, bestemme, at en Adskillelse skal finde Sted og et eller flere af Kravene forhandles og paadømmes særskilt[6]). Ligeledes kan Retten, naar Sagen frembyder flere Stridspunkter, bestemme, at Forhandlingen foreløbig skal indskrænke sig til et eller nogle af disse, saa at ogsaa enkelte Søgsmaalsgrunde eller Indsigelser kan gøres til Genstand for særskilt Procedure. Endelig kan Retten ikke blot efter Paastand men ogsaa paa Embeds Vegne bestemme, at Sagens Forhandling i det hele eller tildels skal udsættes, indtil der foreligger en, judiciel eller administrativ, Afgørelse angaaende et Retsforhold, hvis Fastsættelse vil faa Indflydelse paa Sagens Udfald[7]). Ved Udøvelsen af disse Beføjelser »har Retten at virke hen til, at Orden, Klarhed og Simpelhed i Forhandlingerne opnaas«.

I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes den Adgang, der ved §§ 368, 1. Stk. i Slutn., og 412, 2. Stk., udtrykkelig er tillagt Landsretterne og Højesteret, og som vistnok ifølge § 434 ogsaa maa tilkomme Underretterne, til at vedtage eller tillade saadanne Afvigelser fra den sædvanlige

---

[5]) I. Del. S. 107—8.

[6]) Om det nærmere Omfang af den Beføjelse, der efter § 280, 2. Stk., tilkommer Retten til ogsaa at udskille Modkrav til særskilt Forhandling og Paadømmelse, se ovenfor S. 108—9. Jfr. om et særligt Tilfælde, hvor der fandt Udstykning Sted, Borgen i U. f. R. 1922 B S. 174—6.

[7]) Jfr. om et saadant Tilfælde RR. Nr. 127 i U. f. R. 1922 B S. 141.

Forhandlingsgang, som maatte findes formaalstjenlige.

c. Som et Led i Rettens formelle Procesledelse maa ogsaa nærmest betragtes den Adgang til stykkevis Paakendelse af Realiteten, som hjemles ved §§ 294 og 295.

Ifølge den første § kan Retten, naar flere Krav er forenede under Sagen, saa snart noget af dem er modent til Paakendelse, afsige en Dom (træffe en »Delafgørelse«[8])) derom. Det er ikke en Betingelse for, at Retten kan udøve denne Beføjelse, at nogen af Parterne nedlægger Paastand derom. Den afsagte Dom har i alle Retninger en almindelig Doms Virkninger; den vil saaledes særskilt kunne fuldbyrdes og paaankes, jfr. § 295, 2. Stk., og § 396 e contrario.

Ved § 295, 1. Stk., 1. Pkt., tillægges der Retten Beføjelse til at afsige Dom (træffe en saakaldt »Mellemafgørelse«[9])) angaaende enkelte af de fremsatte Søgsmaalsgrunde eller Indsigelser saavel som angaaende Modfordringer, ikke blot, hvor Retten ifølge sin procesledende Beføjelse efter § 286, sidste Stk., har anordnet særskilt Behandling af dem, men ogsaa, hvor de ellers er modne til Paakendelse. Om disse Domme udtales det dog i §'ens 2. Stk., at de »kun er at anse som Bestanddele af den endelige Dom, i hvilken de bliver at lægge til Grund og saa vidt fornødent at optage«. En saadan Dom kan ikke særskilt paaankes, jfr. § 396, og heller ikke særskilt fuldbyrdes (om en saadan Fuldbyrdelse kan der overhovedet ikke blive Tale med Hensyn til Afgørelser angaaende blotte Søgsmaalsgrunde eller Indsigelse), medmindre Retten særlig bestemmer, at den mod eller uden Sikkerhedsstillelse straks kan fuldbyrdes.

Under Rpl.'s Behandling i Rigsdagen[10]) blev der til § 295, 1. Stk., tilføjet et andet Punktum, hvorefter Retten ligeledes, naar Sagsøgte for en Del har erkendt Rigtigheden af et indtalt Beløb, straks kan give Sagsøgeren Dom for det af Sagsøgte saaledes anerkendte Beløb. Ifølge Motiverne til de tilsvarende Bestemmelser i Kommissionsudkastet[11])

---

[8]) Paa tysk betegnet som »Teilurteil«.

[9]) Paa tysk betegnet som »Zwischenurteil«.

[10]) Nemlig allerede af Folketingets Udvalg i Samlingen 1901—2.

[11]) §§ 106, 107, Sp. 40—1 (141).

havde der allerede i Kommissionen været stillet Forslag om i Lighed med flere fremmede Proceslove at tilstede saadanne Separatafgørelser for den anerkendte Del af et indtalt Krav, men Kommissionens Flertal havde fundet Betænkelighed derved. Denne maa vel antages særlig at hidrøre fra den Krænkelse af den materielle Ret, der let vil kunne ske ved saaledes at løsrive en Del af et samlet Mellemværende og tillægge den selvstændig Retsvirkning. At en saadan Retsforstyrrelse ikke sker, maa da Domstolen have for Øje ved Udøvelsen af sin Beføjelse, der jo kun er tillagt den som fakultativ (»kan«).

Omvendt skulde jo Nytten for Sagsøgeren ved saaledes at faa særskilt Dom for den anerkendte Del af Kravet netop fornemmelig bestaa deri, at han derved faar Adgang til at sikre sig for den uomtvistede Del af sit Krav. Men hermed stemmer det ikke rigtig, at ifølge §'ens Slutningsbestemmelse en saadan Dom som Regel ikke særskilt skal kunne fuldbyrdes. Bestemmelsen om Adgang for Sagsøgeren til straks at faa Dom for den anerkendte Del af sit Krav burde vistnok overhovedet ikke være føjet til Bestemmelsen i § 295 om »Mellemafgørelser«, men snarere til § 294, der handler om særskilt Afgørelse af enkelte Krav. Den er nemlig efter sin Natur en Delafgørelse« af væsentlig samme Art som de her omhandlede, og saaledes behandles den ogsaa sædvanlig i fremmede Proceslove[12]).

II[13]). En særlig, for hele Processens Ordning indgribende Karakter antager Spørgsmaalet om Parts- eller Dommervirksomhed, hvor det drejer sig om selve Processtoffets Tilvejebringelse. Efter »Forhandlings-

---

[12]) Jfr. saaledes den tyske Procesordning § 307, jfr. § 301, den østrigske § 391, den norske Civilproceslov § 150.

[13]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 128—34, Nellemann: Procesmaade S. 3—5, 378—82, 844—52, Hagerup: Civilproces I., særlig S. 42—43, 402—412, R. A. Wrede: Finlands Civilprocessrätt. I. S. 69—75, K. Fr. Hammerich: Forhandlingsmaximen som Grundsætning for Sagens Oplysning i Civilprocessen. (1910), samt for tysk Rets Vedkommende L. Levin: Richterliche Prozessleitung und Sitzungspolizei (1913), K. Schneider: Ueber richterliche Ermittlung und Feststellung des Sachverhalts im Civilprozesse (1888).

maksimen«[14]) overlades denne Virksomhed til Parterne selv (til deres egen »Forhandling«), efter »Inkvisitionsmaksimen« paahviler den derimod Dommeren, som saaledes udfolder en aktiv »materiel Procesledelse«, men naturligvis kan Parterne henvende sig til ham for at bede ham fremskaffe visse Oplysninger, og han omvendt betjene sig af deres Bestand til Fremskaffelsen. Mellemformer er den »instruktoriske Maksime«, hvorefter Dommeren skal vejlede Parterne ved Fremsættelsen af deres Anbringender og ved deres Bevisførelse, men ikke udfolde nogen selvstændig Virksomhed til Sagens Oplysning, og den »eksaminatoriske Maksime«, hvorefter han skal foretage en Eksamination af Parter og mulige Vidner og sædvanlig ogsaa vil have en vis Adgang til paa egen Haand at indkalde Parter og Vidner til Afhøring.

Noget historisk Eksempel paa en fuldt gennemført inkvisitorisk Civilprocesordning findes der næppe. Men den prøjsiske Procesordning af 1793 (»Allgemeine Gerichtsordnung«) gik dog meget vidt i den Retning. Væsentlige inkvisitoriske Elementer indeholder ligeledes saavel den østrigske Civilprocesordning (af 1895)[15]) som den norske Civilproceslov (af 1915[16]), idet de navnlig i ret vidt Omfang overlader Sagens Oplysning til Dommerens egen Virksomhed. Eksempel paa en instruktorisk Procesmaade frembød vor tidligere Behandlingsmaade efter Fr. 6. August 1824 med Hensyn til mindre Gældssager, medens Behandlingen af de saakaldte »private Politisager« snarere var ordnet efter Eksaminationsmaksimen. Ved den Sammensmeltning af disse to ekstraordinære Procesmaader, der har fundet Sted ved Underretsproceduren efter Rpl., maa Behandlingsmaaden nærmest betegnes som instruktorisk, jfr. § 429, 2. Stk., idet der af det »eksaminatoriske« Element væsentlig kun er bevaret dels den Dommeren ved den nævnte Bestemmelse paalagte Pligt til at søge at fremkalde tydelige og sand-

---

[14]) Dette Navn hidrører fra Gönner i hans Handbuch des deutschen gemeinen Prozesses. 1804.

[15]) Jfr. nærmere om Dommerens Stilling efter denne H. Munch-Petersen i U. f. R. 1898 S. 691—716, navnlig S. 698—701.

[16]) Jfr. nærmere om denne Erik Solem: Civilprocesreformen i Praksis (1918) S. 52—82.

f æ r d i g e Forklaringer af Parterne, dels det ved § 433, 2. Stk., hjemlede Paalæg til ham om, dersom en Part forlanger det, selv at foretage Afhøringen af fremmødte Vidner, Syns- eller Skønsmænd og Parter. I den tidligere Ordnings »ordinære Procesmaade« var Forhandlingsmaksimen, skønt den ikke kendtes i Chr. V. Lov[17]), gennemført i meget vidt Omfang, idet man støttet paa Præmisserne i Fr. 8. Marts 1799 antog, at Dommeren hverken umiddelbart eller middelbart skulde udfolde nogen Virksomhed til Sagens Oplysning, men at denne udelukkende maatte overlades til Parterne selv. I nyere Procesordninger finder man sjældent Maksimen saa stærkt gennemført, men en Procesmaade maa dog siges at være behersket af Forhandlingsgrundsætningen, naar H o v e d v i r k s o m h e d e n til Processtoffets Tilvejebringelse og altsaa A n s v a r e t f o r, at det bliver fyldestgørende, paahviler Parterne, selv om Dommeren maatte udfolde et vist s u p p l e r e n d e eller a c c e s s o r i s k Arbejde i saa Henseende. Paa dette principielle Standpunkt staar med Hensyn til den almindelige Procesmaade ved Landsretten ogsaa vor Rpl., og dette maa sikkert billiges.

I nyere Tid har der vel rejst sig en stærk Kritik mod Forhandlingsmaksimen, idet man i den har søgt Hovedaarsagen til den tidligere Procesmaades Formalisme og Langsomhed; i Forbindelse dermed har man da ogsaa rejst Tvivl om hele Maksimens teoretiske Holdbarhed. Heri er der nu saa meget berettiget, at det sikkert beroede paa en Misforstaaelse, naar man i ældre Teori ofte betragtede Forhandlingsmaksimen som en næsten n ø d v e n d i g Konsekvens af den Raadighed over det materielle Retsforhold, der i Almindelighed tilkommer Parterne i den civile Proces. Kan man, som allerede i forrige § udviklet, derfra ikke engang slutte til Gyldigheden af Parternes processuelle Dispositioner, kan man saa meget mindre gaa ud fra, at alt skal overlades til Parterne, selv hvor de ikke har truffet nogen Bestemmelse om Forholdet. Men alligevel maa det erkendes, at der er en nøje p r a k t i s k Forbindelse mellem Parternes Privatraadighed og deres Selvvirksomhed i Processen. Hvis Dommeren vilkaarlig kunde gribe ind i og frit

---

[17]) Jfr. I. Del S. 24 og nærmere H a m m e r i c h l. c. S. 144 ff.

skalte og valte med Parternes Forhold under Processen, vilde derved let et Indgreb og en Forstyrrelse i deres private Retsforhold finde Sted. Forhandlingsmaksimen virker saaledes som en Slags Sikkerhedsbælte om de privates Retssfære.

Hertil kommer ogsaa andre vægtige, mere processuelle Hensyn. Parterne vil sædvanlig selv baade have det nøjeste Kendskab til Sagen og, hver fra sin Side, være mest interesserede i dens Oplysning. Omvendt vilde, hvad der er af særlig Vægt, Dommerens Upartiskhed let kunne lide Skaar, hvis han paa et tidligt Stadium for aktivt greb ind i Processørelsen, og han vilde forøvrigt paa Grund af Retssagernes Antal sjældent kunne vie den enkelte Sag den Energi og Interesse, der maatte kræves til dens fulde Oplysning. Hvad man lægger Forhandlingsmaksimen til Last, at den let kan føre til, at Dommens Resultat kun bliver et Udtryk for en »formel Sandhed«, der konstrueres paa Grundlag af, hvad der tilfældig er fremkommet under Processen, men som ikke behøver at stemme med den virkelige Sammenhæng, vilde da lige saa let kunne blive Følgen af en inkvisitorisk Ordning. At fordele Arbejdet til Sagens Oplysning ligelig mellem Dommeren og Parterne vilde let føre til at slappe begges Initiativ, og man føres da til i Civilprocessen — saaledes som det forøvrigt ogsaa til en vis Grad er Tilfældet i moderne Straffeproces[18]) — naturlig til at gøre Parterne selv til Hovedpersonerne ved Processtoffets Tilvejebringelse, saa at Dommeren i hvert Fald kun kommer til at spille en underordnet Rolle derved.

Det maa imidlertid stærkt betones, at heller ikke Forhandlingsmaksimen er »Selvøjemed«, har sit Formaal i sig selv, men alene er Udtryk for visse reale Betragtninger og altsaa kun fortjener at opretholdes, saa vidt disse rækker. For at virke til Gavn for Retsplejen forudsætter den saaledes for det første fuldt handledygtige Parter, i Reglen repræsenterede ved Sagførere, og der kan da være Grund til at udelukke eller begrænse den, hvor man ikke mener at kunne skaffe disse Forudsætninger til Veje, saaledes som

---

[18]) Jfr. foreløbig her H. Munch-Petersen: »Retsreformen« S. 24 ff., Den nye Retspleje S. 115 ff.

det jo hyppig vil være Tilfældet i de Sager, der behandles ved Underret, jfr. § 429, 2. Stk. (»for saa vidt Parterne ikke møder ved Sagførere«). Fremdeles gør de reale Hensyn sig ikke med samme Styrke gældende for hele Processtoffets Vedkommende. Det er saaledes klart, at de to Hovedhensyn, ikke at krænke de privates Autonomi eller at udsætte Dommerens Upartiskhed for Fare, særlig stærkt taler imod at tillægge Dommeren nogen Virksomhed ved Opstillingen af Parternes processuelle Paastande. Noget svagere gør de sig gældende med Hensyn til de faktiske Momenter, de Søgsmaalsgrunde eller Indsigelser, hvorpaa Parterne støtter deres Paastande. Og mindst Betænkelighed frembyder en Medvirkning fra Dommerens Side til Fremskaffelse af de fornødne Beviser for de Fakta, som Parterne selv har gjort gældende, medens paa den anden Side det almindelige Retsplejehensyn til at faa Sagen saa godt oplyst som muligt naturlig vil kunne føre til at paakalde en supplerende Bistand hertil af Dommeren. Endelig kan det ikke nægtes, at den tidligere skriftlige Procesform med det fjerne og fremmede Forhold, som den etablerede mellem Dommeren og Parterne, væsentlig har bidraget til at gøre ogsaa Forhandlingsmaksimen i dens Anvendelse saa stiv og formalistisk, at den har været følt som et i høj Grad trykkende Baand paa vor borgerlige Retspleje. Men med den mundtlige Procesmaade er Muligheden aabnet for at fjerne Maksimens Overdrivelser og at give den rigtige Kerne, som den indeholder, en langt friere og naturligere Udfoldelse. —

Efter disse almindelige Betragtninger skal vi nu nærmere betragte R p l'.s Ordning.

1°. Ved § 293 er for det første Forhandlingsmaksimen slaaet fast med Hensyn til Parternes P a a s t a n d e, idet det i §'ens 1. Stykke siges: »Retten kan ikke tilkende en Part mere, end han har paastaaet«. Den kan altsaa ved sin Paakendelse ikke gaa udenfor Parternes Paastande (»ne eat judex ultra petita partium«), hverken selv forandre eller gøre Tilføjelser til disse, og under den sædvanlige Procesmaade heller ikke vejlede Parterne ved Opstillingen af Paastandene. At Dommeren saaledes er bundet ved Parternes Paastande, følger, som i forrige § nærmere omhandlet,

til en vis Grad allerede af Dispositionsmaksimen, for saa vidt nemlig en dispositivt begrænsende Vilje fra Parternes Side derigennem har lagt sig for Dagen. Men Forhandlingsmaksimen fører videre, idet den ikke blot udelukker Dommeren, hvor Parterne særlig har disponeret, men yderligere gør det til en positiv Betingelse for hans Paakendelse, at Parterne fremsætter Begæring derom.

Der maa dog gøres nogle Undtagelser fra Reglen. For det første siges det i selve Loven, at der om Rettergangsbøder skal træffes de Bestemmelser, hvortil der efter Sagens Beskaffenhed findes Anledning, selv om ingen udtrykkelig Paastand herpaa er nedlagt. Dette er selvfølgeligt, da Mulkterne ikke paalægges af Hensyn til Modparten, men fordi Retsplejehensyn er krænkede, og det er til Overflod ogsaa udtalt i § 328, hvorefter der til Idømmelse af Rettergangsbøder sletingen Paastand (altsaa ikke blot ikke en udtrykkelig Paastand) kræves. Ligeledes er det naturligt, naar § 293 heller ingen (udtrykkelig) Paastand kræver til Tilkendelsen af Sagsomkostninger, idet man rolig tør gaa ud fra, at Parten ønsker dette, naar han ikke særlig har givet Afkald derpaa[19]). Endelig maa det, skønt der i §'ens 1. Stykke i Modsætning til dens 2. Stykke intet udtrykkeligt siges derom, sikkert underforstaas, at der ikke behøves nogen Paastand fra en Parts Side for at forhindre et lovforbudt Resultat fra at indtræde, men Dommeren maa af egen Drift paase, at noget saadant ikke sker. Deraf følger, at Retten f. Eks., selv om der ingen Paastand er nedlagt, maa frifinde, naar det af Sagen fremgaar, at Gælden som hidrørende fra Hasardspil er forbudt efter Fr. 6. Oktober 1753 (hvorimod det ikke gælder om almindelig Spillegæld).

2°. Angaaende det faktiske Grundlag for Paastandene fastslaar § 293, 2. Stk., ligeledes, at »der ved Afgørelsen ikke maa tages Hensyn til Søgsmaalsgrunde eller Indsigelser, som ikke er gjort gældende af Parterne og

---

[19]) Jfr. om det Tilfælde, at Retten fejlagtig havde undladt at træffe Bestemmelse om Omkostningsspørgsmaalet, RR. Nr. 1 i U. f. R. 1920 B S. 88; det er dog et Spørgsmaal, om der ikke i dette Tilfælde havde været Adgang til at indtale Omkostningerne under en ny Sag i første Instans, en Udvej, der ikke af RR. blev fundet »farbar«.

som disse er berettigede til at frafalde, om det end af Sagens Akter kan ses, at de kunde have været benyttede«. Dommeren kan altsaa som Regel kun bygge sin Dom paa de af Parterne af egen Drift anførte Fakta (»secundum allegata et probata et non secundum conscientiam judex sentire debet«), idet han under den almindelige Procesmaade heller ikke i saa Henseende yder Parterne nogen Vejledning. Efter Lovens Udtryk skal vedkommende Momenter være »gjort gældende« af Parterne som altsaa maa have fremhævet dem til Støtte for deres Paastande. Grunden hertil er, at det ellers dels ofte vil være tvivlsomt, hvorledes Sagen i saa Henseende stiller sig, naar Modparten ikke saaledes gennem den udtrykkelige Fremhævelse har faaet en særlig Opfordring til at udtale sig derom, dels ingenlunde er sikkert, at Parterne overhovedet ønsker at vinde Sagen paa det Grundlag, f. Eks. at frifindes ifølge en Umyndighedsindsigelse, som fremgaar af Sagens Akter, men som Indstævnte slet ikke har gjort gældende. Det kan derimod næppe kræves, at det just er den samme Part, som har paaberaabt sig det paagældende Moment, til hvis Fordel det viser sig at være, men efter Omstændighederne vil Retten ogsaa kunne anvende et af en Part paaberaabt Moment til hans Skade. Hvis f. Eks. en Person er blevet kørt over af en Automobil og som Forklaring af, at han ikke i Tide har set denne, anfører, at han ved den paagældende Lejlighed var noget beruset, vil Retten, selv om Modparten ikke har paaberaabt sig dette Moment, ikke være udelukket fra i Henhold dertil at nægte Sagsøgeren Erstatning, fordi han maa siges selv ved grov Uagtsomhed at have hidført Skaden, jfr. L. (Nr. 149) 20. Marts 1918 § 33, 1. Stk.

Det siges i § 293, 2. Stk., udtrykkelig, at Bestemmelsen kun finder Anvendelse paa Søgsmaalsgrunde eller Indsigelser, som Parterne »er berettigede til at frafalde«. For saa vidt Parterne altsaa mangler denne Raadighed, kan Retten godt tillægge Momenter Betydning, som ikke er gjort gældende af Parterne selv, f Eks. en Indsigelse støttet paa, at Gælden hidrører fra Hasardspil. Det maa dog vistnok være en Forudsætning, at Dommerens Kendskab til det paagældende Moment bygges paa, hvad der er fremkom-

met i denne Sag, idet Dommeren i modsat Fald overhovedet efter almindelige Grundsætninger (»quod non est in actis, non est in mundo«) maa være udelukket fra at tage Hensyn til det[20]); §'ens Udtryksmaade synes ogsaa at antyde, at Momentet skal fremgaa af »Sagens Forhandling«.

Maaske allerede hjemlet ved Bestemmelsens Ordlyd, men ialtfald en Anvendelse af den samme Grundsætning er det ogsaa, at Fakta, hvis Rigtighed af Modparten erkendes eller blot ikke bestrides, af Dommeren uden Prøvelse lægges til Grund for hans Afgørelse. Dette kan dog næppe gælde, hvor vedkommende Moment maa anses for notorisk umuligt. Endvidere vil heller ikke denne Sætning kunne finde Anvendelse, hvor Talen er om en Benægtelse eller Indsigelse, som en Part overhovedet ikke kan frafalde, f. Eks. angaaende en paaberaabt Skilsmissegrunds Rigtighed, jfr. ogsaa § 452, 1. Stk. (i Affattelsen efter Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38). —

Saavel med Hensyn til Paastandene som med Hensyn til de faktiske Momenter, hvorpaa de støttes, vil der dog under den mundtlige Procesmaade gennem den saakaldte »Spørgsmaalsret«, som § 282, jfr. § 284, hjemler Retten og dens enkelte Medlemmer, ske en Mildnelse af den strenge Forhandlingsmaksime. Herefter bør nemlig Retten »ved hensigtsmæssige Spørgsmaal til Parterne søge at fjerne Uklarhed, Tvetydighed eller Ufuldstændighed i Fremstillingen af Sagen og i andre afgivne Erklæringer«. Om fornødent kan Retten under Sagens Behandling indkalde Parterne til Besvarelse af saadanne Spørgsmaal, og ligeledes kan den efter Sagens Optagelse indkalde Parterne til et Møde, hvori Spørgsmaalene begæres besvarede. Hvor vidt der derved er hjemlet Retten Adgang til at indkalde Parterne personlig til Udøvelse af Spørgsmaalsretten, vil blive nærmere undersøgt nedenfor ved Behandlingen af Spørgsmaalet om Parternes Afhøring.

Her skal fremhæves, at Spørgsmaalsretten med Hensyn til sin Genstand og sit Øjemed er begrænset, idet den alene sigter til at fjerne Uklarhed og Ufuldstændighed i den

---

[20]) Jfr. ovenfor I. Del S. 192—3 ved Genstanden for Bevis.

af Parterne givne Fremstilling af Sagen, altsaa kun skal gøre det allerede fremdragne Processtof saa klart og fuldstændigt som muligt, men ikke skal gaa ud paa at faa helt nyt Processtof inddraget i Sagen. En saadan Begrænsning fremgaar klart ikke blot af Bestemmelsens umiddelbare Ordlyd[21]), men ogsaa af Motiverne til Kommissionsudkastet[22]), hvorefter Retten »ved dertil egnede Spørgsmaal kan søge at fjerne, hvad der maatte være af Uklarhed i Parternes Erkæringer, saavel som, hvad der efter de af Parterne selv afstukne Rammer for deres Fremstilling — — maa betegnes som Ufuldstændighed i denne«, ligesom den ogsaa understreges gennem Modsætningen til de meget videregaaende Udtryk, der bruges baade i selve Rpl. § 429, 2. Stk., om Dommerens Virksomhed i Underretssager og i fremmede Proceslove[23]).

---

[21]) Jfr. saaledes ogsaa tidligere Retsformandens Spørgsmaalsret under den mundtlige Procedure ved Sø- og Handelsretten efter L. 19. Febr. 1861 § 38: »Formanden kan — — — rette Spørgsmaal til Parterne angaaende saadanne Punkter, med Hensyn til hvilke deres mundtlige Foredrag har været uklart«.

[22]) t. B. R. ad § 90 Sp. 33—34 (134).

[23]) Jfr. saaledes den norske Civilproceslov § 86, 2. Stk.: »Retten bør dog sørge for, at parternes anførsler blir saa klare og fuldstændige som mulig, og den kan selv iværksætte bevisoptagelser og undersøkelser i den utstrækning, som § 190 hjemler«, østrigsk Civilprocesordning § 182: »Der Vorsitzende hat bei der mündlichen Verhandlung durch Fragestellung oder in anderer Weise darauf hinzuwirken, dass die für die Entscheidung erheblichen tatsächlichen Angaben gemacht oder ungenügende Angaben über die zur Begründung oder Bekämpfung des Anspruches geltend gemachten Umstände vervollständigt, die Beweismittel für diese Angaben bezeichnet oder die angebotenen Beweise ergänzt und überhaupt alle Aufschlüsse gegeben werden, welche zur wahrheitsmässigen Feststellung des Tatbestandes der von den Parteien behaupteten Rechte und Ansprüche notwendig erscheinen«. Ogsaa den tyske C. P. O. § 139 bruger noget videregaaende Udtryk end vor Rpl.: »Der Vorsitzende hat durch Fragen darauf hinzuwirken, dass unklare Anträge erläutert, ungenügende Angaben der geltend gemachten Tatsachen ergänzt und die Beweissmittel bezeichnet, überhaupt alle für die Feststellung des Sachverhältnisses erheblichen Erklärungen abgegeben wer-

Den anførte Begrænsning lader sig dog vanskelig fastholde i Praksis, men her vil Retten gennem Udøvelsen af sin Spørgsmaalsret let komme til at yde Parterne en vis Vejledning til Bestemmelsen af deres Procedures Indhold.

3°. Ogsaa under Bevisførelsen fastholdes i det væsentlige Forhandlingsmaksimen, og dette i højere Grad end efter flere fremmede Procesordninger[24]), og end det vistnok er naturligt efter de reale Hensyn, hvorpaa Maksimen hviler.

Retten kan saaledes for det første ikke direkte iværksætte eller foranledige Vidneførsel eller anden Bevisførelse, jfr. saaledes § 351 i Slutn., og navnlig kan den ikke — hvad der ellers kunde tale meget for — selv indkalde Parterne til personlig Afhøring, jfr. § 302, hvorefter det kun kan ske efter Modpartens Paastand. Alene den fornyede Afhørelse af tidligere afhørte Parter og Vidner kan efter § 284 Retten ved Opfordring til Parterne foranledige, naar den, efter at Sagen er optaget til Dom, finder Grund til at rette yderligere Spørgsmaal til dem.

Med Hensyn til Syn og Skøn og visse synbare Bevismidler har man dog — hvad der særlig for Syns og Skøns Vedkommende staar i Sammenhæng med, at dette ikke kan anses for et blot Bevismiddel, men tillige er en almindelig Bistand for Dommeren — fastslaaet en anden Ordning, idet ifølge § 283 Retten under Sagens Behandling kan opfordre en Part til at tilvejebringe Syn eller Skøn eller til at fremlægge Situationskort, Stamtavler, Grundrids, Tegninger og andre lignende Anskueligheden befordrende Midler, naar Sagen ikke uden dette kan bedømmes med tilstrækkelig Sikkerhed. Ogsaa efter at Sagen er optaget til Dom, kan efter § 284 Retten ikke blot opfordre Parterne til at foretage det fornødne, for at der kan rettes yderligere Spørgsmaal til

---

dene«, men forstaas dog paa lignende Maade, som ovenfor er hævdet med Hensyn til Rpl. § 282, jfr. saaledes Steins Kommentar.

[24]) Efter den norske Civilproceslov, som væsentlig har taget den østrigske C. P. O. (§ 183) til Forbillede, § 190, kan Retten saaledes af egen Drift beslutte Bevisførelse, som den finder paakrævet for Afgørelsen af Sagen. Har Parterne fri Raadighed over Sagen, kan dog Vidneførsel eller Brug af skriftligt Bevis ikke besluttes, naar begge Parter erklærer sig derimod.

Syns- og Skønsmænd, men ogsaa til at lade indhente helt nyt Syn eller Skøn.

Heller ikke indirekte yder Dommeren nogen synderlig Medvirkning ved Bevisførelsen. Den Omstændighed, at som tidligere omtalt[25]) i Modsætning til, hvad der galdt efter den tidligere Ordning, Parterne som Regel selv afhører Vidnerne, vil endogsaa bidrage til at gøre Dommerens Forhold under Vidneførslen mere passivt end hidtil; ifølge § 357, 2. Stk., har Dommeren dog altid Adgang til at stille supplerende Spørgsmaal, ikke blot til nærmere Opklaring af Punkter, hvorom Parterne har spurgt Vidnet, men ogsaa til selvstændig Oplysning af Sagen.

Parterne har heller ingen Adgang til af Dommeren at æske Vejledning til Bevisførelsen ved de saakaldte »Beviskendelser«. Det er saaledes ved § 352, sidste Stk., og § 408 sidste Stk., udtrykkelig bestemt, at Parterne ikke kan fordre nogen foreløbig eller særskilt forudgaaende Bestemmelse af Retten om Bevisbyrdens Fordeling, cfr. derimod fra den tidligere Ret Sø- og Handelsretsl. 19. Febr. 1861 § 32. Til Trods for den Mulighed for at afskære overflødig Bevisførelse, som saadanne Beviskendelser aabner, har man dog næret overvejende Betænkelighed ved at lade Retten træffe Afgørelse af Bevisspørgsmaalet, forinden Sagen er endelig udprocederet; den Beviskendelse, Dommeren paa det foreløbige Grundlag afsagde, vilde ogsaa let kunne præjudicere hans senere Stilling[26]). En vis begrænsende Myndighed med Hensyn til Bevisførelsen hjemles der dog Dommeren ved den anførte § 352, 1. Stk. i Slutn., hvorefter han skal nægte Bevisførelse, naar den Omstændighed, som ønskes bevist, skønnes at være uden Betydning for Sagen, eller naar Modparten under Skriftvekslingen har erkendt den eller til Retsbogen erklærer ikke at ville benægte den. Ligeledes vil den ovenfor omtalte Beføjelse, der ved § 150 er hjemlet Rettens Formand til bl. a. at slutte Forhandlingen angaaende et Emne, vistnok ogsaa kunne benyttes til at afskære yderligere Bevisførelse angaaende

[25]) Jfr. I. Del S. 236 ff.

[26]) Jfr. tildels Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 87—89 (189—190).

et Punkt, der allerede maa anses for tilstrækkeligbevist.

4°. Med Hensyn til Retssætningerne gælder derimod Forhandlingsgrundsætningen ikke. Ganske uafhængigt af Parternes Procedure anvender Dommeren den gældende Ret, for saa vidt de af Parterne paaberaabte Kendsgerninger aabner Mulighed derfor. Selv med Hensyn til fremmed Ret opretholdes Reglen i det væsentlige. Dommeren er ikke udelukket fra[27]) at bringe fremmede Retssætninger til Anvendelse, selv om ingen af Parterne maatte have paaberaabt sig dem, og den Omstændighed, at der fra en Parts Side ikke rejses Indsigelse mod en saadan Sætning, som Modparten har paaberaabt sig, udelukker ikke Dommeren fra at anstille en selvstændig Prøvelse af dens Rigtighed. —

Paa Formaliteten finder i og for sig Forhandlingsmaksimen Anvendelse lige saa vel som paa Realiteten. Men den Omstændighed, som her særlig hyppig vil komme frem, at Parterne ikke er frit raadige over Forholdet, vil dog medføre visse Begrænsninger i dens Anvendelse. Medens den saaledes fuldt ud vil kunne anvendes paa Spørgsmaal om Værneting, gælder der derimod en anden Ordning med Hensyn til det Spørgsmaal, om en Sag efter sin Natur overhovedet kan indbringes for Domstolene. Angaaende Beviset for, at Forligsmægling er sket, mente man efter tidligere Praksis ikke at kunne nøjes med Parternes overensstemmende Erklæring, da Forligslovgivningen derved paa den letteste Maade vilde kunne omgaas, og forlangte derfor klar Attest om den stedfundne Forligsmægling. Efter den Ændring, Rpl. § 272, 2. Stk., undergik ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 11 (hvorved Ordene »efter Paastand« slettedes), maa vistnok den samme Ordning opretholdes efter Retsplejeloven. Hvad en saadan Mangel ved Sagens Anlæg angaar som, at en Part paa Grund af Umyndighed ikke kan optræde paa egen Haand under Processen[28]), vil der ikke ex officio kræves Bevis for, at den ikke foreligger, idet man sædvanlig kan gaa ud fra,

---

[27]) Derimod er han ikke forpligtet dertil jfr. I. Del S. 188.
[28]) Jfr. ovenfor S. 47—48.

at Parternes egen Interesse vil bringe den frem. Men hvis det af Parternes Forhandling fremgaar, at Manglen foreligger, kan Retten paa Embeds Vegne afvise Sagen, saa at der altsaa ikke behøver at være nedlagt særlig Paastand derpaa, jfr. § 258. En saadan Afvisning uden nogen Paastand derom fra Parterne kan næppe i Almindelighed være udelukket ved § 293, hvis første Stykke efter hele Udtryksmaaden maa antages nærmest kun at have Hensyn til Paastande i Realiteten, og selv med Hensyn til Realitetsmomenter gøres der Undtagelse, for saa vidt de skal paases ex officio[29]). —

I Teorien har, som allerede ovenfor berørt, ofte en Sammenblanding af Forhandlings- og Dispositionsmaksimen fundet Sted, hvad der vistnok hænger sammen med det Misbrug af Viljesfiktionen, som man ogsaa indenfor Processen har gjort sig skyldig i, idet man stadig underforstod en Vilje hos Parterne til at hidføre de Retsvirkninger, som Forhandlingsmaksimen rummede. Skønt det maa erkendes, at de to Grundsætninger hviler paa til en vis Grad beslægtede Hensyn, lader der sig dog gøre en skarp Sondring mellem dem. Dispositionsmaksimen forudsætter en bestemt tilkendegivet Vilje hos Parterne, og den sætter da Grænser for, hvad Dommeren maa gøre mod Parternes Vilje. Forhandlingsmaksimen udelukker derimod Dommerens Virksomhed, uden at Parterne behøver at have udtalt nogen Vilje i saa Henseende, ja selv om de maaske positivt maatte ønske hans Medvirkning. Denne Grundsætning er med andre Ord ikke Udtryk for, hvad Parterne vil, men for, hvad de skal gøre for at føre deres Sag igennem. At de to Maksimer ikke falder sammen, fremgaar ogsaa deraf, at deres Virkeomraade ikke er kongruent, idet Dispositionsmaksimen strækker sig over den største Del af Processen, medens Forhandlingsmaksimen i egentlig Forstand kun finder Anvendelse paa det Afsnit af den, der sigter til Processtoffets Tilvejebringelse. Endelig kan Dispositionsmaksimen gælde uden Forhandlingsmaksimen, saaledes som det f. Eks. er Tilfældet i Underrets-

---

[29]) Jfr. ovenfor S. 253 og 254.

sager, og omvendt vil den Omstændighed, at Dispositionsmaksimen er udelukket, efter det ovenfor udviklede vel i visse Retninger begrænse, men ingenlunde nødvendig helt ophæve Forhandlingsmaksimens Anvendelse.

§ 26.

Det kontradiktoriske Princip. Eventualmaksimen.

I. Undertiden betegner man ved Forhandlingsgrundsætningen kun det Forhold, at Procesførelsen antager Formen af en Forhandling mellem de to Parter, uden dermed at ville udsige noget om, hvem Ansvaret for dennes Indhold paahviler. En saadan »Forhandlingsform« udgør en Væsensejendommelighed ved al virkelig Retspleje. Den er nemlig kun et andet Udtryk for det saakaldte »kontradiktoriske Princip«[1]), den Grundsætning, at begge Parter skal have lige Adgang til at blive bekendt med og til at udtale sig om, hvad Modparten har anført. Deraf følger da ogsaa, at Dommeren ikke maa tage Hensyn til noget faktisk Moment eller Bevis, medmindre det har været forelagt Parterne, og der er givet disse Lejlighed til at ytre sig derom.

II. En Grundsætning, der har spillet en betydelig Rolle under vor tidligere som under andre skriftlige Procesordninger, er den saakaldte »Eventual- eller Koncentrationsmaksime«[2]). Denne gaar ud paa, at hver af Parterne, straks første Gang han har Ordet, saa vidt muligt skal fremkomme med alle sine faktiske Anbringender, ikke blot dem, han principalt vil gøre gældende, men ogsaa dem, som han kun eventuelt, nemlig for det Tilfælde, at der ikke maatte blive taget Hensyn til hans principale Anbringender, ønsker tillagt Betydning; hver Part skal, som det undertiden udtrykkes, udtale sig, som om han ikke oftere fik Ordet i Sagen. Følgen af, at han tilsidesætter denne Forskrift, bliver da som en Art Pønalvirkning, at han præ-

---

[1]) Jfr. Hagerup: Civilproces I. S. 40—42: R. Schmidt: Lehrbuch S. 417.

[2]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 160—2, Nellemann: Procesm. S. 72—83, A. Hein i Tidsskr. f. Retsvid. 1889 S. 393—436.

kluderes fra at gøre Momenter gældende, som han ikke betids er fremkommet med.

Denne Grundsætning havde under den skriftlige Procesmaade efterhaanden udviklet sig i Praksis, og dens Gyldighed var forudsat i enkelte Lovbud, saaledes i Fr. 16. Januar 1828 § 12 og S. & H. R. L. 19. Februar 1861 § 30. Den ansaas nemlig for et nødvendigt Middel til at begrænse den skriftlige Procesmaades Tendens til Langsomhed, skønt paa den anden Side den Sammenhobning af Processtoffet, som den medfører, ofte kunde volde Vanskeligheder ved Sagens Behandling. Maksimen haandhævedes dog ikke absolut, men der aabnedes Parterne Adgang til paa Sagens senere Trin at fremkomme med noget nyt, naar de kunde oplyse en rimelig Grund til, at det ikke var sket før, saaledes naar de paagældende Momenter først senere var kommet til Eksistens, eller Parterne først nu havde haft Lejlighed til at blive bekendt med dem, eller naar først Modpartens Procedure gav Anledning til at fremkomme med dem. Da efter vor hidtilværende Procesmaade alene Parterne selv antoges at have Interesse i at forhindre Sagens Forhaling, blev Eventualmaksimen ikke paaset ex officio, men den kunde fraviges med Modpartens Samtykke. Den antoges endelig alene at finde Anvendelse paa selve de faktiske Anbringender, men ikke paa Beviserne for dem. Med Hensyn til disse mente man nemlig ikke at kunne stille Krav om deres øjeblikkelige Fremsættelse, da Parten jo først maatte afvente, hvad Modparten vilde bestride, og mod en Forhaling af selve Bevisførelsen fandt man, at Anstandslovgivningen frembød et tilstrækkeligt Værn. Omvendt fandt Eventualmaksimen vel i og for sig ogsaa Anvendelse paa de Paastande, der nedlagdes under Processen, men paa Grund af den særlig store Forrykkelse i hele Sagens Grundlag, der sker, naar der gøres Forandring i dem, var Adgangen hertil yderligere begrænset.

Under den mundtlige Procesform begrænses i Reglen Eventualmaksimen betydelig, idet ogsaa i denne Retning Dommerens personlige Procesledelse træder i Stedet for Procesmaksimernes selvvirkende Mekanik. Vor Rpl. har dog opretholdt Grundsætningen i videre Omfang, end det plejer

at være Tilfældet i nyere, fremmede Procesordninger[3]), men den friere Stilling, Dommeren under den nye Ordning kommer til at indtage, vil sikkert medføre en betydelig større Elasticitet i Anvendelsen.

Hvad først angaar Fremsættelsen af nye Paastande og Anbringender (disse behandles efter Rpl. væsentlig ens), har man anset det for ufornødent under Skriftvekslingen at hjemle nogen særlig Præklusion, idet allerede den fastsatte Begrænsning i Indlægenes Antal vil afværge Faren for større Forhaling. For saa vidt Sagsøgte venter med at fremkomme med sine Indsigelser til sit andet Processkrift (sin »Duplik«), vil Sagsøgeren vel i Almindelighed være udelukket for at imødegaa dem allerede under Skriftvekslingen. Men paa Grund af dennes blot forberedende Karakter har Lovgiveren ikke lagt Vægt herpaa, naar blot Sagsøgeren er forberedt paa Indsigelserne ved den

---

[3]) Efter den norske Civilproceslov afskaffes saaledes den egentlige Eventualmaksime, jfr. Hagerup: Civilproces I. S. 44 og 413—415. Dog kan ifølge § 335 Retten under Hovedforhandlingen beslutte at sætte Anførsler, som ikke fremkommer i rette Tid, ude af Betragtning, naar Fremsættelsen er forsinket i den Hensigt at forhale Sagen eller overrumple Modparten, eller naar den anden Part forlanger det, og Sagen ellers vilde blive væsentlig forsinket; en lignende Ordning gælder forøvrigt ifølge § 189 ogsaa med Hensyn til Beviser. I den tyske Proces nøjes man (efter C. P. O. § 278) som Regel med at paalægge den Part, der har sinket Processen ved for sent at fremkomme med sine Anbringender, Processens Omkostninger. Men med Hensyn til Forsvarsmidler (derimod ikke Søgsmaalsgrunde) gives der dog ved § 279 tillige Retten Adgang til efter Paastand at tilbagevise dem, naar »Processens Afgørelse vilde blive forhalet ved deres Tilstedelse, og Retten kommer til den Overbevisning, at den indklagegede i den Hensigt at forhale Processen eller af grov Skødesløshed ikke tidligere har fremført Forsvarsmidlerne«, og en lignende Regel anvendes (§§ 374, 433) paa for sen Fremkomst af Beviser. Ifølge den østrigske Procesordning (§ 179 jfr. §§ 181 og 278) vil under den mundtlige Forhandling Fremførelse baade af nye Fakta og Beviser endog af Retten ex officio kunne erklæres utilstedelig, naar de »aabenbart i den Hensigt at forhale Processen ikke tidligere er blevet forelagte, og deres Tilstedelse betydelig vilde forsinke Processens Afgørelse«.

mundtlige Hovedforhandling. Naar derimod en Part, efter at Skriftvekslingen er sluttet, uden Modpartens Samtykke (det paases altsaa ikke ex officio) ønsker at forandre eller udvide sine Paastande eller at fremføre nye Anbringender, afgør Retten, om det efter Omstændighederne, og navnlig fordi det findes undskyldeligt, at Parten ikke tidligere har fremsat sine nye Paastande eller Anbringender, kan tilstedes ham at fremføre dem som Tillæg til Skriftvekslingen, jfr. § 348. Domsforhandlingen skal derefter, jfr. § 366, som Regel foregaa paa Grundlag af Skriftvekslingen (og det Retsbogen tilførte). Vil en Part fremsætte Paastande eller Anbringender, hvorpaa Modparten ikke er blevet forberedt gennem det skriftlige Grundlag, bliver det efter Begæring at nægte, saafremt deres Fremsættelse vilde medføre Forhandlingens Udsættelse, medmindre det skønnes at være undskyldeligt, at de ikke tidligere er meddelte.

Ogsaa paa Bevisers Fremsættelse vil Eventualprincippet finde en vis Anvendelse. Bevisførelse skal ifølge §§ 351 og 352 som Regel først finde Sted efter Skriftvekslingens Slutning og skal da (i de almindelige Landsretssager, der forberedes ved Underretten) foregaa ved denne før Sagens Henvisning til Landsretten. Efter denne Henvisning er det dog ikke ubetinget udelukket at komme med nye Oplysninger, men det kan, saa længe Domsforhandling ikke endnu er berammet, ske, naar blot Modparten i Forvejen underrettes derom og, for saa vidt der er Tale om egentlig Bevisførelse, Underretten eller Landsretten særlig træffer Bestemmelse derom, jfr. § 361. Udsættelse af en allerede berammet Domsforhandling skal efter § 362 »kun aldeles undtagelsesvis« kunne ske af Hensyn til Fremskaffelsen af nye Beviser fra nogen af Parterne. Efter at selve Domsforhandlingen er begyndt, gælder der om Beviser, om hvis Fremkomst Modparten ikke har erholdt saa betimelig Meddelelse, at han har kunnet forberede sig tilstrækkelig, efter § 366 den samme Bestemmelse som om nye Paastande eller Anbringender, nemlig at deres Fremførelse efter Modpartens Begæring maa nægtes, saafremt den vilde med-

føre Forhandlingens Udsættelse, medmindre det skønnes at være undskyldeligt, at de ikke tidligere er meddelte. Paa Grund af den store Forstyrrelse, som en Udsættelse af Sagen paa dette Stadium medfører, bør Retten være meget streng ved sin Bedømmelse af paaberaabte Undskyldningsgrunde, ligesom den vel ogsaa vil kunne tage noget Hensyn til, af hvor væsentlig Betydning for Sagens Udfald det nye, som Parten ønsker at fremføre, kan antages at ville være[4]).

Det maa betegnes som en Mangel ved Loven, at den ikke i noget Tilfælde synes at tillægge Retten Beføjelse til, selv under Domsforhandlingen, af egen Drift (men kun efter Modpartens Begæring) at afvise nye Anbringender eller Beviser, hvorpaa Modparten ikke er blevet forberedt. Men Betænkelighederne herved vil noget svækkes, hvis man kan forstaa Bestemmelsen i § 366 saaledes, at Retten dog kun behøver at tilstaa Udsættelse, for saa vidt den finder det undskyldeligt, at de nye Anbringender eller Beviser ikke tidligere er meddelt Modparten[5]).

§ 27.

Om Proceserklæringer i Almindelighed, deres Natur og Betydning.

I. Man har sammenlignet Parternes Proceserklæringer med en kontraktmæssig Forhandling, idet de — skønt de ganske vist i nogle Retninger er forskellige fra de privatretlige Forpligtelsesretshandler og derfor ikke helt undergivet de samme Regler — dog skulde b i n d e Parterne paa lignende Maade, som om disse ved en Kontrakt havde paataget sig en Forpligtelse til at staa ved dem[1]).

---

[4]) Jfr. ogsaa Motiverne til K. U. til B. R. ad § 218 Sp. 99 (201).

[5]) Jfr. ovenfor S. 200.

[1]) Saaledes nærmest N e l l e m a n n: Ord. Procesm. 3. Udg. S. 138 ff., men betydelig afdæmpet i 4. Udg. S. 142 ff. Denne Sammenstilling af Proceduren med en Kontrahering, som ikke kendes hos moderne Processualister, er opstaaet paa romanistisk Grund, idet den mentes at have Hjemmel i L. 3 § 11 D. 15, 1, jfr. K a l l e n b e r g: Svensk Civilprocessrätt. III. S. 548 Note [9]) og H e l l w i g: Lehrbuch S. 322 Note [3]). Den skyldes dog vistnok en Misforstaaelse af denne Bestemmelse, idet denne ikke tillægger Parternes enkelte Proceserklæringer, men kun Procedu-

Mod denne Anskuelse er det imidlertid med Rette anført[2]), at der mellem Partserklæringerne i deres normale Skikkelse og de privatretlige Kontrakter mangler ethvert Lighedspunkt. I saa Henseende er det vel af mindre Vægt, naar det fremhæves, at Parterne retter deres Henvendelser til Retten og ikke til Modparten, idet der vel var Mulighed for at betragte Dommeren som en Mellemmand mellem Parterne. Men Hovedsagen er, at Proceserklæringerne efter deres hele Indhold og Natur er ganske forskellige fra Kontrakterne.

Der tilkommer dem som Regel overhovedet ingen selvstændig Betydning. Sædvanlig er de kun at betragte som Elementer i Domsgrundlaget, som først derved, at Dommeren i sit Dekret tager Hensyn til dem, faar endelig Betydning. Hyppigst er der slet ingen bestemt Vilje forbundet med Erklæringen, og navnlig vil der kun sjældent kunne paavises den Forpligtelsesvilje, der danner Retsgrunden for Kontrakters forbindende Kraft. Sætningen om Proceserklæringers almindelig forpligtende Virkning savner derfor enhver Tilknytning til privatretlige Kontraktssynspunkter. Den maa, for saa vidt den overhovedet gælder, alene begrundes ved processuelle Hensyn, men disse vil kun i ret begrænset Omfang føre til at statuere en saadan Forpligtelsesvirkning.

Disse almindelige Udtalelser vil vinde yderligere Støtte ved en nærmere Betragtning af de to Hovedformer for Proceserklæringer, Parternes processuelle Paastande og de Udtalelser angaaende Sagens faktiske Sammenhæng, hvormed Parterne søger at begrunde dem.

A. Hvad de førstnævnte angaar, vil den Paastand, Parten nedlægger, ganske vist være Udtryk for en Vilje, nemlig til at faa sit Proceskrav opfyldt. Men for det første gaar denne Vilje alene ud paa at faa en Ret tilkendt, ikke der-

---

ren som Helhed og dennes Resultat, Dommen, en lignende forbindende Virkning som en Kontrakt, jfr. saaledes Udtrykkene »iudicati actione teneri«, »iudicio contrahi«, »iudicati actionem«.

[2]) Deuntzer: Civilproces S. 165 ff.

imod paa at paatage sig en Forpligtelse. Den maa altsaa for saa vidt snarere sammenstilles med Civilrettens »Paalæg« end med »Løfterne«[3]). Dernæst gaar den i Almindelighed kun ud paa at faa en bestaaende Ret anerkendt, ikke paa at stifte ny Ret. Og selv hvor Paastanden undtagelsesvis, saaledes som ved de »retskonstituerende« Domme, sigter til at at hidføre et nyt Retsforholds Stiftelse, skal dette dog først ske ved Dommen; Viljesudtalelsen er altsaa ikke det umiddelbare Grundlag for Retsvirkningen, og det nærmere Indhold af Retten bestemmes heller ikke her udelukkende ved Partens Vilje.

Det er overhovedet ikke rigtigt, naar man gaar ud fra, at der tilkommer ogsaa den Partserklæring, der fremtræder som en processuel Paastand, almindelig forbindende Kraft. Nogen positiv forpligtende Virkning er der som Regel ikke knyttet til den. Parten kan tværtimod frit tage sin Paastand tilbage eller begrænse sin oprindelige Paastand[4]), om end maaske den tidligere Nedlæggelse af Paastanden kan medføre enkelte processuelle Virkninger, f. Eks. Forpligtelse til at betale Procesomkostninger og lign. Der er kun en negativt begrænsende Virkning knyttet til Paastanden, idet Parten som Regel vil være afskaaret fra at udvide sin oprindelige Paastand eller forandre den, saa at den faar et helt nyt Indhold.

Denne forbindende Virkning skyldes imidlertid ikke nogen derpaa rettet Vilje fra Partens Side, idet en saadan sædvanlig slet ikke vil foreligge. Den har sin udelukkende, men ogsaa fuldt tilstrækkelige Forklaring i processuelle Hensyn, navnlig i Eventualmaksimen, som med særlig Styrke gør sig gældende, hvor det gælder om at forandre Paastanden og saaledes forrykke hele Sagens Grundlag.

B. Hvad Parternes Procesudtalelser til faktisk Begrundelse af deres Paastande angaar, er det ogsaa klart, at der sædvanlig ikke vil være knyttet nogensomhelst retsstiftende

---

[3]) Jfr. om denne Modsætning Goos: Den almindelige Retslære I. S. 225 ff., Bentzon: Almindelig Retslære, 2. Udg. ved Vinding Kruse S. 75—77.

[4]) Cfr. dog efter den tidligere Ret en særlig Afgørelse i U. f. R. 1894 S. 205.

Vilje eller Forpligtelsesvilje til dem. De gaar jo kun ud paa at oplyse Sagens Sammenhæng og saaledes at konstatere Partens Ret, men ikke paa at stifte nogen ny Ret[5]), og endnu mindre tilsigter de Paatagelsen af en Pligt fra Partens Side. De er overhovedet ikke »Vilje«erklæringer, men kun »Viden«erklæringer eller undertiden kun Udtalelser om, at Parten ikke véd noget om et eller andet Punkt, hvorfor han enten bestrider det eller henholder sig til det af Modparten fremførte.

Lige saa lidt kan processuelle Hensyn føre til at statuere en almindelig forpligtende Virkning af Parternes Udtalelser. Et vægtigt processuelt Hensyn taler endogsaa derimod, idet Sagens fulde Oplysning meget vilde hemmes, hvis man ubetinget holdt Parten fast ved enhver Udtalelse, hvormed han var fremkommet. I Strid med dette Hensyn gælder dog Eventualmaksimen, der i et vist Omfang[6]) vil forhindre Parterne i at forandre de Procesudtalelser, som de engang er fremkommet med. At dette imidlertid ikke skyldes en særlig forbindende Kraft, der er knyttet til Proceserklæringen, bliver navnlig klart deraf, at det samme Resultat indtræder, hvor Parten helt har undladt i Tide at fremkomme med en Udtalelse, idet ogsaa i dette Tilfælde Eventualmaksimen vil udelukke ham fra at gøre sin Forsømmelse god igen. —

Proceserklæringerne kan altsaa efter deres normale Indhold ikke siges at rumme Paatagelse af nogen Pligt. Men dermed skal ikke være nægtet, at de i enkelte Tilfælde kan gaa ud paa, at Parten paatager sig en Forpligtelse i en eller anden Retning[7]). I saadanne Tilfælde kan da Proceserklæringen siges at antage Karakteren af en forpligtende Retshandel, og nogle Bemærkninger om de Regler, der da maa finde Anvendelse, skal her gøres.

---

[5]) Jfr. Deuntzer: Civilproces S. 167.

[6]) Cfr. dog f. Eks. en tidligere Dom i U. f. R. 1907 S. 337. — Den Forudsætning, som Rpl. § 594 indeholder om, at Parterne i Almindelighed skulde være bundet ved deres Proceserklæringer, kan ikke være afgørende.

[7]) Om hvor vidt en saadan Disposition er gyldig, jfr. ovfr. S. 241 ff.

For saa vidt Partens Disposition refererer sig til det materielle Retsforhold, f. Eks. naar Parten bindende anerkender sin Forpligtelse i en eller anden Retning, vil der paa saadanne materielle Retshandler, naar de sker under en Proces, i alt væsentlig finde de samme Regler Anvendelse, som naar de ellers foretages udenfor Processen. Saaledes vil Betydningen af Umyndighed, Tvang, Svig, urigtige Forudsætninger og lign. helt igennem være at afgøre efter de privatretlige Regler.

Til en vis Grad anderledes stiller Sagen sig vistnok med Hensyn til de egentlige processuelle Retshandler, som gaar ud paa at paatage sig en Forpligtelse med Hensyn til et processuelt Forhold, f. Eks. Vedtagelse af Værneting eller Stævnevarsel eller et Løfte fra Sagsøgerens Side om at hæve Sagen. Paa dem vil ikke blot de processuelle Former finde Anvendelse, men ogsaa Betydningen af Ugyldighedsgrunde vil væsentlig være at bestemme efter processuelle Hensyn, idet Synspunktet maa være, om det til Trods for de oplyste Momenter kan anses for processuelt forsvarligt at lade Parten være bundet ved sit Løfte. Saaledes vil f. Eks. Bedømmelsen af urigtige Forudsætningers Betydning kunne blive væsentlig forskellig fra, hvad der gælder ved privatretlige Retshandler, idet der ved disse gør sig et almindeligt Omsætningshensyn gældende, som ikke kommer frem ved de processuelle Dispositioner.

Til nogle yderligere Bemærkninger giver disse processuelle Retshandler endnu Anledning.

Det følger af den processuelle Ordning, at der ikke kan tilægges det blotte Løfte om Foretagelsen af en processuel Akt nogen umiddelbar Betydning for Processen, idet det netop først er selve Foretagelsen, der fremkalder den processuelle Virkning. At en Part f. Eks. har lovet at anlægge en Sag eller omvendt at hæve denne, bliver, naar han ikke virkelig gør det, uden procesbegrundende eller -ophævende Betydning, men Tilsidesættelse af hans ved Løftet paatagne Forpligtelse kan alene medføre indirekte Følger, f. Eks. Erstatningspligt. Omvendt vil det, at en Sag er anlagt ved et urigtigt Værneting, eller at den bliver hævet, have en umiddelbar Procesvirkning, der af Hensyn til

den processuelle Orden og Sikkerhed ikke kan gøres usket, fordi det f. Eks. maatte oplyses, at disse Akters Foretagelse havde beroet paa en Vildfarelse eller var sket under visse urigtige Forudsætninger[8]). De virker altsaa til en vis Grad som »Formalakter«, uafhængigt af deres materielle Causa. Selv om Vildfarelsen maatte være fremkaldt ved urigtige Anbringender fra en Parts Side, — f. Eks. hvis Parten overfor Modpartens Sagfører i Strid med Sandheden har erklæret, at han allerede har afgjort Mellemværendet med Modparten selv — kan det i denne Retning næppe gøre nogen Forskel, men alene medføre Erstatningspligt eller udelukke det Krav paa Godtgørelse for paaløbne Omkostninger, som Parten maaske ellers vilde have.

For saa vidt Dispositioner angaaende processuelle Forhold foregaar udenfor Retten, fører Retsplejehensyn undertiden til at opstille visse yderligere Krav. En rent privat Vedtagelse vil, naar dens Rigtighed ikke anerkendes, i Almindelighed ikke kunne anses for tilstrækkelig. Men for at tillægge en saadan udenretlig Disposition Virkning maa det vistnok kræves, at den foreligger notarielt bekræftet, eller at der i hvert Fald føres Vitterlighedsvidner paa dens Rigtighed. Særlig for saa vidt det drejer sig om et Afkald paa Stævning eller en væsentlig Fravigelse af Reglerne herom, er der Grund til at vise Strenghed. Der vilde nemlig ikke være nogen praktisk Mening i, i Almindelighed som Bevis for Stævningen at kræve Stævningsmænds Attest, jfr. § 158, men dog samtidig at tage et rent privat Dokument for tilstrækkeligt til helt at sætte Stævningsreglerne til Side[9]).

II. Skønt der efter det udviklede ikke tilkommer Parternes Proceserklæringer nogen almindelig forpligtende Kraft, øver de dog paa flere andre Maader en bestemmende Indvirkning paa Processen. Denne procesbestemmende Betydning kan ytre sig i forskellige Retninger.

A. Det er gennem Parternes Procesudtalelser, at det bliver klart, hvad hver Part selv ønsker sig til-

---

[8]) Jfr. den den tidligere Ret Dom i U. R. 1894 S. 205.

[9]) Jfr. med Hensyn til Værnetingsaftalen i Tilfælde af Indstævntes Udeblivelse ovenfor S. 37 og S. 211—212.

kendt ved Dommen, og hvorpaa han grunder sin Paastand; Proceserklæringen virker saaledes »paastandsbegrundende«. For at der kan tilkomme Parternes Udtalelser Betydning i denne Retning, maa de have en vis Klarhed og Bestemthed, jfr. § 281, 1. Stk.: »Enhver af Parterne er pligtig bestemt og utvetydigt at angive de Kendsgerninger, paa hvilke han støtter sine Paastande.« Hvis saaledes Sagsøgerens Paastand er saa ubestemt, at det slet ikke kan ses, hvad han i Virkeligheden ønsker sig tilkendt, maa Afvisning ex officio indtræde[10]). Det samme gælder, hvis den utilstrækkelige Begrundelse gør Sagen saa uklar, at Retten ikke kan danne sig noget Begreb om den[11]). Er dette derimod ikke Tilfældet, men Sagsøgeren dog ikke har gjort sin Sagsudvikling saa fyldig og bestemt, som det med Rimelighed kunde forlanges af ham, f. Eks. ikke paa Opfordring har fremlagt en nærmere Specifikation af sit Krav, vil dette alene faa Betydning for Bedømmelsen af Sagens Realitet[12]), saa at som Følge deraf undertiden Frifindelse vil indtræde[13]).

B. Som Udtalelse angaaende det af Modparten anførte tilkommer der Partens Proceserklæring nogle særlige Virkninger, som beror paa Udtalelsens nærmere Indhold.

a. Hvis den gaar ud paa at bekræfte Modpartens Asserta, er der til saadanne overensstemmende Erklæringer angaaende et processuelt Moment knyttet en »processparende« og særlig en »bevissparende Virkning, idet disse ifølge Forhandlingsmaksimen overflødiggør yderligere Procedure om og ethvert Bevis for vedkommende Moment; samme Betydning har forøvrigt den enkelte Parts Udtalelse, naar den blot ikke er blevet bestridt fra Modpartens Side. I det Omfang, hvori dette følger af Eventualmaksimen, vil denne Virkning staa fast, saa at den ikke

---

[10]) Jfr. U. f. R. 1897 S. 1027.

[11]) U. f. R. 1902 A S. 167, 1896 S. 1141, 1894 S. 469, 1892 S. 724, jfr. om Forholdet, naar Indstævnte udebliver, ovenfor S. 217.

[12]) Jfr. U. f. R. 1904 A S. 273, S. 557 cfr. 1903 A S. 596.

[13]) Jfr. U. f. R. 1899 S. 441; denne Dom lyder dog kun paa »Frifindelse for Tiden«, jfr. herom ovenfor S. 84 Note [2]).

kan omstødes ved en senere modstridende Erklæring fra en Parts Side.

b. Hvis en Parts Proceserklæring omvendt gaar ud paa at bestride det af Modparten anførte, indtræder de processuelle Følger heraf, navnlig at sædvanlig Bevis for de bestridte Anbringender vil blive nødvendigt; man kan altsaa her tale om en vis »beviskrævende« Virkning, der knyttes til Partens Erklæring.

For at Partens Benægtelse kan have denne Virkning, maa den dog ogsaa have den fornødne Bestemthed og Tydelighed, saa at det klart kan ses, hvad han bestrider, og hvad der altsaa skal bevises, jfr. § 281, 1. Stk.: »Enhver af Parterne er pligtig ... bestemt og utvetydigt at erklære sig over de af Modparten anførte Kendsgerninger og de af denne til ham stillede Opfordringer«. Det er saaledes ikke tilstrækkeligt, at han blot erklærer ikke at skylde det paastaaede Beløb, idet det ikke deraf kan ses, om han nægter overhovedet nogensinde at have skyldt det (i hvilket Tilfælde jo sædvanlig den anden Part vil have Bevisbyrden) eller paastaar senere at have betalt det tilbage (hvad han jo i Reglen selv maa bevise)[14]). Hvor der kan være nogen Tvivl, om Partens Erklæring har været tilstrækkelig bestemt, maa Modparten opfordre (»provocere«) ham til at fremkomme med en tydeligere Udtalelse, og først naar han undlader at efterkomme denne Provokation, indtræder den skadelige Virkning for ham[15]). Eventuelt vil ogsaa Retten selv gennem Udøvelse af sin Spørgsmaalsret efter § 282 kunne virke til at fremkalde tydeligere eller fuldstændigere Erklæringer. En ikke tilstrækkelig motiveret Benægtelse vil man ogsaa ofte se bort fra, f. Eks., hvis Parten blot erklærer, at han ikke kan erkende Modpartens Fordring, før han beviser den[16]). Paastaar han, at han ikke kender noget til eller ikke kan erindre Forholdet og derfor ikke er i Stand til nærmere at udtale sig, vil man, hvis dette er ganske usandsynligt,

---

[14]) Jfr. U. f. R. 1875 S. 949, 1888 S. 264, 1893 S. 887, 1898 S. 407, 1910 S. 57, 1922 S. 145, 1923 S. 689.

[15]) Jfr. U. f. R. 1920 S. 412, S. 537, 1913 S. 469 (472), 1883 S. 1256, 1873 S. 1031 (H. R. D.), cfr. 1906 S. 961.

[16]) Jfr. U. f. R. 1886 S. 337, 1908 S. 429.

intet Hensyn tage til hans Anbringende[17]). Men maa det anses for rimeligt, idet han f. Eks. som Arving efter den oprindelige Part kan være ubekendt med Sagen[18]), eller der er forløbet saa lang en Tid, at han let kan have glemt den, maa der tillægges hans Erklæring Betydning[19]). En Forudsætning herfor maa det dog være, at han har anstillet saadanne Undersøgelser angaaende Forholdet, som han let maa være i Stand til, f. Eks. efterset sine Bøger og Optegnelser[20]). Hvis han først ganske generelt har benægtet Modpartens Paastand, men senere maa begrænse sin Benægtelse, saaledes at det f. Eks. kun er enkelte Poster, som han nu nægter at skylde, vil han maaske allerede ifølge Eventualmaksimen være afskaaret fra at faa den specielle Benægtelse tillagt Betydning. Men selv hvor dette ikke er Tilfældet, maa hans Benægtelse ofte forkastes af den Grund, at han ved sine modstridende Erklæringer har gjort sig skyldig i usandfærdig Procedure, og at man da ifølge den »bona fides«, der maa herske i Processen, ikke kan tillægge nogen af hans Erklæringer Betydning[21]). I nogle Tilfælde, hvor der kan være Tvivl, om en Parts Erklæring har den fornødne Bestemthed eller Sandfærdighed, vil man kunne gaa den Mellemvej vel at akceptere den som formel Benægtelse, men at tillægge dens Mangelfuldhed Betydning som et Moment, der yder nogen Støtte for Rigtigheden af Modpartens Anbringender, saaledes at man ikke kræver saa strengt Bevis for disse, som man ellers vilde gøre[22]), jfr. nærmere straks nedenfor under C. En saadan Frihed for Retten har ogsaa faaet udtrykkelig Hjemmel ved Rpl. § 281, 2. Stk.: »Om en ikke særskilt og udtrykkeligt benægtet Kendsgerning skal anses indrømmet eller bestridt, og hvilken Virkning Undladelse af behørig at be-

---

[17]) Jfr. U. f. R. 1904 A S. 407, 1883 S. 387, 1886 S. 760 (763).

[18]) Jfr. U. f. R. 1908 S. 654, 1898 S. 98, 1871 S. 687.

[19]) Jfr. U. f. R. 1911 S. 593, 1906 S. 48, 1904 A S. 28, 1902 A S. 588, 1894 S. 212, 572, 1883 S. 1119, cfr. 1908 S. 272.

[20]) Jfr. U. f. R. 1875 S. 15 (19), 1903 A S. 218, 1912 S. 145, cfr. 1896 S. 1026 (H. R. D. S. 1028).

[21]) Jfr. herved U. f. R. 1913 S. 426.

[22]) Jfr. saaledes U. f. R. 1915 S. 453 (455).

svare en Opfordring medfører, afgør Retten efter et Skøn over Forhandlingerne i det hele.«

C. Et Spørgsmaal, der efter den tidligere Procesordning var Genstand for nogen Tvivl, var dette, om der ogsaa maa tillægges Parternes Proceserklæringer Betydning som Bevis[23]). Skønt D. L. f. Eks. i D. L. 1—9—17 synes at forudsætte en bevisende Virkning knyttet til Parternes egne Udtalelser, var Teorien dog overvejende tilbøjelig til at frakende Partserklæringerne, naar de ikke netop forelaa i Form af egen Tistaaelse eller Partsed, en saadan selvstændig Bevisvirkning. Dette stod i Sammenhæng med den hidtil herskende Bevisbundethed, hvorefter et Moment enten maatte regnes for fuldt Bevis eller slet intet Bevis. Dog anerkendte man, at Parternes Udtalelser kunde tjene som »Indicier« om Sagens Sammenhæng, idet en Parts usandfærdige eller forbeholdne Procedure kunde »fortolkes imod ham«, saaledes at der derved skabtes en vis Formodning imod ham, som der da skulde særlige Momenter til for igen at svække[24]). Og i Praksis gik man vistnok ogsaa undertiden videre, saaledes at man i visse Tilfælde, særlig hvor det drejede sig om Bipunkter, eller hvor det efter Sagens Beskaffenhed vilde være vanskeligt at skaffe andet Bevis, tog til Takke med, hvad der saaledes blot »ifølge samtlige Sagens Omstændigheder« kunde antages, eller i det mindste tillagde de af Proceduren fremgaaende Momenter nogen bevisende Betydning i Forbindelse med andre Oplysninger. Men forøvrigt maatte den gennemførte Skriftlighed og stift haandhævede Forhandlingsmaksime i den tidligere ordinære Civilproces virke til stærkt at begrænse Mulighederne for at hente paalideligt Bevismateriale fra Parternes Procedure.

Helt andre Muligheder frembyder i saa Henseende den nye Ordnings mundtlige Procesmaade med den aktivt procesledende Virksomhed fra Dommerens Side, og ved Rpl. er da ogsaa selve Partsforhandlingens bevisende Betydning blevet fuldt anerkendt. Nærmest svarende til den ovenfor omtalte »Indicievirkning« er den indirekte bevisende Betyd-

[23]) Jfr. om dette Spørgsmaal nærmere Civilproces I. S. 276 ff. og det dèr anførte.

[24]) Jfr. saaledes U. f. R. 1913 S. 426, S. 469, 1912 S. 316.

ning, der er hjemlet ved § 281, 2. Stk., idet der under den »Virkning«, som Retten efter sit Skøn kan tillægge en Parts Undladelse af behørig at besvare en Opfordring, ogsaa indbefattes en vis Bevisvirkning, og ved § 282, 3. Stk., hvorefter Retten kan »fortolke« en Parts Undladelse af behørig at svare paa stillede Spørgsmaal paa den for Modparten gunstigste Maade og navnlig lægge dennes Fremstilling til Grund for Paakendelsen. Men ogsaa en direkte og selvstændig Bevisvirkning knyttes der ved Rpl. § 292, 1. Stk., til Partsforhandlingen. Herefter skal nemlig Afgørelsen træffes »paa Grundlag af den mundtlige Forhandling og Bevisførelsen«, og hvorledes Sagens faktiske Sammenhæng skal antages at være, skal Retten afgøre »i Henhold til det samlede Indhold af Forhandlingerne og den stedfundne Bevisførelse«. Dette maa sikkert forstaas saaledes, at Dommeren angaaende bestridte Fakta ikke ubetinget skal være nødsaget til at kræve et Bevis udenfor Parternes Procedure, men det skal ogsaa staa ham aabent allerede paa Grundlag af selve denne at naa til en objektivt begrundet Overbevisning om Sagens Sammenhæng, som han da uden yderligere Bevis kan bygge sin Afgørelse paa. Dette vil der være en særlig Mulighed for, naar Parterne møder personlig for Retten, idet der da ikke blot vil kunne tillægges de Forklaringer, de afgiver under egentlig personlig Afhøring, men ogsaa de mere formløse Udtalelser, der fremsættes, f. Eks. som Svar paa Spørgsmaal, Retten stiller til dem, Betydning som et efter Omstændighederne tilstrækkeligt Bevis.

III. Et Spørgsmaal, der endnu trænger til Besvarelse, men som ganske vist har større Betydning under en skriftlig Procesmaade end under en mundtlig Rettergang, da Proceserklæringerne under den sidste ofte ikke med tilstrækkelig Sikkerhed lader sig fiksere, er det, om den Virkning, der efter det anførte maa tillægges Parternes Proceserklæringer, er begrænset til den enkelte Proces, hvorunder de er fremkommet, eller den strækker sig ud over denne til nye Processer om det samme eller maaske endogsaa helt andre Retsforhold, mellem de samme eller andre Parter. Dette Spørgsmaal lader sig ikke besvare under et, men kræ-

ver en særlig Besvarelse for de enkelte Retsvirkningers Vedkommende.

A. a. For saa vidt der under Processen maatte være foregaaet en materielt forpligtende Disposition over Sagens Genstand, er der ingen Tvivl om, at den maa gælde ogsaa under nye Processer angaaende samme Retskrav. Derimod følger det af de almindelige Kontraktsregler, at der ikke kan tillægges saadanne Dispositioner umiddelbar Retsvirkning overfor andre end Parterne selv og deres Successorer, og det maa bero paa en Fortolkning af den enkelte Disposition, om den vil kunne faa nogen Betydning ud over det enkelte Retskrav, som den direkte angaar.

b. Er det omvendt en forpligtende processuel Disposition, der er Tale om, vil Formodningen være for, at den kun skal have Betydning under den Proces, i Anledning af hvilken den er fremkommet. Det er dog ikke udelukket, at f. Eks. en Aftale om Værneting kan være at forstaa saaledes, at den skal gælde ogsaa, naar Sagen efter at være afvist eller hævet anlægges igen, men selvfølgelig kan der kun være Tale herom, naar Sagen stadig drejer sig om samme Genstand og er mellem de samme Parter (eller deres Successorer).

B. Med Hensyn til den prækluderende Virkning, der følger af Eventualmaksimen, tør det betragtes som givet, at den ikke kan gælde under en ny Sag om et andet Retskrav eller mellem helt nye Parter[25]). Men den kan vistnok ikke engang opretholdes, naar der mellem de samme Parter anlægges ny Sag angaaende det samme Retsforhold, efter at den tidligere Sag er blevet hævet eller afvist (eller blevet annulleret i højere Instans)[26]). De herhen hørende Bestemmelser i Rpl., saaledes navnlig §§ 348 og 366, har nemlig efter deres Ordlyd kun Hensyn til Behandlingen af den enkelte Sag, og de lader sig heller ikke analogisk overføre paa Proceduren i en ny Sag, selv om denne angaar samme Genstand. Det maa nemlig erindres, at den bindende Virkning, der hidrører fra Eventualmaksimen, ikke beror paa Proceserklæringernes eget Ind-

---

[25]) Jfr. fra den tidligere Ret Dom i H. R. T. 1878 S. 858 (861).

[26]) Cfr. efter den tidligere Procesordning Munch-Petersen: Civilproces I. S. 282 ff.

hold, men nærmest skyldes et processuelt Ordenshensyn, og den Fare for Sagens Forhaling, som Eventualmaksimens Tilsidesættese medfører, formindskes i væsentlig Grad derved, at Parten maa underkaste sig Ulejligheden og Omkostningerne ved at anlægge ny Sag for at frigøre sig for dens Konsekvenser[27]); han vil forøvrigt ikke engang altid have Muligheden herfor, idet navnlig ogsaa Sagsøgerens Adgang til paa egen Haand at hæve Sagen ved § 279, 3. Stk., er noget begrænset.

C. Da Proceserklæringernes bevisende Kraft ganske afhænger af Dommerens Skøn, vil han ikke være udelukket fra at tage Hensyn til dem, selv om de maatte være fremkommet under en Sag, der senere er blevet hævet eller afvist (eller annulleret)[28]), naar blot de med tilstrækkelig Sikkerhed lader sig konstatere. Der vil endogsaa være Mulighed for at lade dem gælde som Bevis i Processer om helt nye Sagsgenstande og mellem nye Parter, men den bevisende Kraft vil dog her noget kunne variere, f. Eks. efter hvilken Betydning Erklæringen, da den afgaves, kunde antages at have for Afgørelsen af den foreliggende Sagsgenstand.

§ 28.

Særlig om Tilstaaelsen[1]).

Naar en Part erkender Rigtigheden af, hvad Modparten paaberaaber sig overfor ham, foreligger der en »Indrømmelse« eller en »Tilstaaelse« i videre Forstand. Det er navnlig, naar en saadan Erkendelse er afgivet for Retten, at der bliver Spørgsmaal om dens processuelle Betydning.

---

[27]) Jfr. saaledes efter den tidligere Procesordning Deuntzer: Civilproces S. 169—170.

[28]) Jfr. saaledes efter den tidligere Procesordning U. f. R. 1873 S. 671 (673—4).

[1]) Et Hovedværk angaaende dette Emne er O. Bülow: Das Geständnissrecht (1899). Fra en mere speciel Side findes den indenretlige Tilstaaelse behandlet hos Kristian Sindballe: Judicielle Afgørelsers Retskraft (1918) S. 69—88. Jfr. for svensk Rets Vedkommende Ivar Afzelius: Om betydelsen af »eget erkännande« i Civilprocessen i Tidsskr. f. Retsvid. 1889 S. 93—120 og E. Kallenberg: Om eget erkännande i Festskrift for R. A. Wrede (Helsingfors 1921) S. 69—98.

Men i Forbindelse dermed vil det være naturligt at gøre nogle Bemærkninger om den udenretlige Tilstaaelse.

I. A. Om Indenretstilstaaelsens nærmere Virkning antoges der tidligere at være indeholdt en positiv Forskrift i D. L. 1—15—1, som bestemmer: »Hvis nogen for Dom og Ret vedgaar det, som han sigtes og beskyldes for, da maa han det ej siden fragaa«. Der herskede imidlertid i Teorien Strid om, hvilken Opfattelse denne Bestemmelse maatte siges at være Udtryk for, om Tilstaaelsen derefter snarest skulde opfattes som en bindende Disposition eller som et Bevismiddel med en i Loven bestemt Virkning[2]). Det rigtige var dog sikkert, at Art. ikke viste noget med Bestemthed, og at den ialtfald ikke kunde afgive noget Holdepunkt for Opfattelsen af Tilstaaelsen som et Bevismiddel. En nødvendig Forudsætning herfor maatte det nemlig være, at den havde Hensyn til rent faktiske Momenter. Men naar Art. taler om en Vedgaaelse af »det, som han sigtes og beskyldes for«, maa den derved antages at sigte ikke til blotte Fakta, som Modparten har paaberaabt sig, men til selve det paastaaede Retskrav, et Forhold, som altsaa i Nutiden nærmest vilde svare til en almindelig »bekræftende Tagen til Genmæle«. Det stod altsaa i Forbindelse med den retsafgørende Virkning, der i gammel nordisk Ret — i Lighed med ældre germansk Ret og den romerske Rets Ordning af »confessio in jure«[3]) — tillagdes »egen Bekendelse«, hvorved altid forstodes, at Parten bekendte sig skyldig, saaledes at derunder indbefattedes saavel de juridiske som de faktiske Sider ved dette Forhold. Ikke desto mindre havde man i vor tidligere Retspraksis af Art. udledet en særlig Bevisvirkning for Tilstaaelsen og nærmere bestemt denne saaledes, at en Indenretstilstaaelse som Regel skulde tages som fuldt Bevis.

Efter Rpl. er der imidlertid ingen Tvivl om, at Bestemmelsen maa have tabt enhver Betydning, idet den almindelige Frihed, der ved § 292 er tillagt Retten til at fastslaa Sagens faktiske Sammenhæng og træffe Afgørelse paa

---

[2]) Jfr. herom nærmere Civilproces I. S. 284 ff. og de dèr anførte Forfattere.

[3]) Jfr. Jul. Lassen: Lærebog i romersk Privatret S. 110.

Grundlag af Forhandlingerne, ogsaa maa finde Anvendelse paa Rettens Bedømmelse af en Parts Tilstaaelse. Spørgsmaalet om Tilstaaelsens Virkning maa altsaa afgøres frit efter processuelle Grundsætninger. Der vil herefter

a. saalænge Tilstaaelsen ikke er tilbagekaldt, kunne tillægges den processuel Betydning ud fra følgende Synspunkter:

1°. Ifølge Forhandlingsmaksimen vil et Moment, som den ene Part har anført og den anden erkendt, uden Prøvelse blive lagt til Grund for Dommen; Tilstaaelsen gør altsaa Bevis for det paagældende Moment overflødigt. Der behøver ikke i Tilstaaelsen at ligge nogensomhelst Disposition og vil som Regel heller ikke foreligge en saadan, men denne bevissparende Virkning indtræder som umiddelbar Følge af Parternes overensstemmende Erklæringer.

2°. Medens det ikke er rigtigt med den ældre Teori i Tilstaaelsen i al Almindelighed at se en »Disposition over den omprocederede Ret«, vil der dog ikke sjældent gennem Partens Erkendelse af et Faktums Rigtighed kunne foregaa en materiel Disposition over Sagens Genstand, f. Eks. naar en Køber gaar ind paa at anerkende de modtagne Varer som kontraktmæssige, og en saadan dispositiv eller »ægte«, Anerkendelse[4]) maa da være forpligtende efter almindelige Regler. Derimod kan den rent abstrakte Paatagelse af en Forpligtelse til ikke at bestride en Kendsgerning og altsaa ladé den gælde imod sig, efter hvad der paa et tidligere Sted[5]) er udviklet, i Almindelighed ikke anses for bindende.

3°. Kun for saa vidt der ikke kan tillægges Tilstaaelsen Virkning efter de under 1° og 2° anførte Synspunkter, bliver der Spørgsmaal om dens Betydning som Bevis. Denne vil altsaa navnlig træde frem, dels under andre Processer end den, hvorunder den først er afgivet, dels under den samme Proces, naar Parten paa Grund af Inhabilitet overhovedet har været udelukket fra at afgive formelige Proceserklæringer, eller naar Forhandlings- eller Dispositions-

---

[4]) Jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del S. 788—9. Munch-Petersen: Løftet og dets Causa (1896), navnlig S. 364—6.

[5]) S. 242 ff.

maksimen undtagelsesvis ikke gælder, i hvert Fald ikke i deres fulde Udstrækning, saaledes navnlig i Ægteskabssager. Hvilken Beviskraft der da maa tillægges Tilstaaelsen, overlades efter den nye Ordning ganske til Dommerens frie Bedømmelse, jfr. særlig for Ægteskabssagernes Vedkommende § 452, 1. Stk (som §'en er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38).

b. Spørgsmaalet bliver nu, hvor vidt den Virkning, der saaledes er tillagt Tilstaaelsen, bortfalder eller svækkes ved dennes Tilbagekaldelse.

1°. Forhandlingsmaksimen fører i og for sig kun til at tage Momenter i Betragtning, som foreligger anerkendte endnu ved Sagens Paadømmelse. Nogen Indskrænkning i at tage denne Anerkendelse tilbage kan derimod ikke bygges paa den nævnte Grundsætning, men maa, for saa vidt den kan antages, hjemles ved andre processuelle Hensyn. Disse kan nu sikkert ikke føre til at knytte en særlig forbindende Virkning til en Parts Tilstaaelse, men det er alene den almindelige, Parternes Procedure begrænsende Eventualmaksime, der ogsaa her kan øve sin Virkning. I det Omfang, hvori denne Grundsætning tillader det, maa Parten ogsaa kunne betage sin Tilstaaelse dens Betydning som formel Proceserklæring. Kun for saa vidt vil Eventualmaksimen kunne komme til at virke noget stærkere, naar der foreligger en Tilstaaelse, som Parten da sjældnere vil kunne anføre rimelig Undskyldning for senere at fremsætte en derimod stridende Erklæring.

2°. For at anfægte Tilstaaelsens Virkning som materielt forpligtende Disposition maa de almindelige Betingelser for Retshandlers Omstødelse foreligge. Det er altsaa navnlig ikke nok, at det tilstaaede Moments faktiske Urigtighed godtgøres, f. Eks. at Varerne i Virkeligheden ikke har været kontraktmæssige, idet Parten jo netop er gaaet ind paa at stilles, som om de var det, men han bliver kun fri, naar det godtgøres, at det paagældende Moment har været en klar og afgørende Forudsætning for hans Anerkendelse af sin Forpligtelse.

3°. Selv om Tilstaaelsens Virkning er blevet anfægtet efter de under 1° og 2° fremhævede Synspunkter, er der dog Mulighed for, at den kan have bevaret sin Betydning

som Bevis. Dens Beviskraft vil nemlig i Almindelighed ikke kunne svækkes ved en ganske løs og umotiveret Fragaaelse, men dertil kræves i hvert Fald Fremskaffelsen af modstaaende Bevisdata. Der kunde endogsaa være Spørgsmaal om som Regel at lade Beviskraften gælde, indtil der skaffedes fuldt Bevis for det modsatte[6]), men det maa dog antages, at Dommeren i Almindelighed vil kunne nøjes med et vist Modbevis[7]).

B. Den nøjagtige Fastsættelse af Begrebet egen Tilstaaelse er ikke af stor Betydning efter den her forfægtede Opfattelse, idet det efter denne kun er de almindelige Regler om Proceserklæringer, der i noget potenseret Form finder Anvendelse paa Tilstaaelsen. Men der er Grund til at fremhæve, at Begrebet noget skifter efter den forskellige Virkning, som der er Spørgsmaal om at knytte til det.

For saa vidt Tilstaaelsen skal virke som egentligt Bevismiddel, maa den indeholde en Erkendelse af Fakta, som maa antages at være Parten personlig bekendte og at være skadelige for ham. Hertil maa yderligere føjes, at deres Skadelighed er Parten bevidst, idet det bevisende netop ligger i, at Parten indrømmer Rigtigheden, skønt han er klar over, at det er ufordelagtigt for ham. En særlig bevisende Kraft tilkommer der en Tilstaaelse angaaende saadanne Fakta, hvis umiddelbare processuelle Skadelighed for Parten fremgaar deraf, at Modparten

---

[6]) Saaledes nærmest C. B. Henriques i en Afhandling i U. f. R. 1905 A S. 462—4, og for en Gruppe af Tilfælde Sindballe anf. Sted S. 84—85.

[7]) I Modsætning til vor Rpl. indeholder de fleste fremmede Procesordninger udtrykkelige Bestemmelser om Tilstaaelsens Virkning og dens Tilbagekaldelse, jfr. saaledes Code civil art. 1356 (Tilstaaelsen begrunder »pleine foi« mod Parten; til Tilbagekaldelsen kræves Bevis for faktisk Vildfarelse), tysk C. P. O. § 288 (fastslaar Virkningen ifølge Forhandlingsmaksimen) § 290 (til Tilbagekaldelse fordres Bevis saavel for Urigtigheden som for Vildfarelse), østrigsk C. P. O. § 266 (Forhandlingsmaksimen — Indflydelsen af Tilbagekaldelse beror helt paa Rettens Skøn), norsk Civilproceslov § 184, 1. Stk. (Virkning efter Forhandlingsmaksimen), § 185, 2. Stk. (Retten afgør efter en Prøvelse af samtlige Omstændigheder, om der bør tillægges Tilbagekaldelsen Betydning).

netop har paaberaabt sig dem til Støtte for sin Paastand. Refererer Tilstaaelsen sig derimod kun til Momenter, som Modparten mere tilfældig har anført, eller som han først bag efter paaberaaber sig (undertiden betegnet som »anteciperet Tilstaaelse«), vil Beviskraften være betydelig svagere.

Er der derimod Spørgsmaal om Tilstaaelsens Virkning ifølge Forhandlings- og Dispositionsmaksimen, kan de nævnte Betingelser ikke ubetinget fastholdes. Det vil ikke engang altid være nødvendigt, at Tilstaaelsen refererer sig til blotte Kendsgerninger, men efter hvad der ovenfor er udviklet om disse Maksimer, vil den ogsaa kunne faa en vis Betydning for den juridiske Side ved Sagen. Den behøver heller ikke at indeholde en Bevidnelse af Momenter som Parten personlig bekendte, men kan godt gaa ud paa at indrømme Forhold, som Parten ikke kender, eller om hvilke han maaske endogsaa positivt véd, at de forholder sig paa anden Maade; der foreligger da i Virkeligheden en blot Indrømmelse, men ikke nogen Tilstaaelse i egentlig Forstand. Endelig vil det ikke ubetinget være nødvendigt, at de paagældende Momenter er til Skade for Parten. Det vil vel ikke let kunne tænkes, at Parten skulde paatage sig en bindende Forpligtelse uden netop gennem Indrømmelse af Momenter, som han indser er til hans Skade. Men Virkningen ifølge Forhandlingsmaksimen maatte nok kunne indtræde ved Erkendelsen af et Moment, som en Part har gjort gældende som formentlig skadeligt for Modparten, men som i Virkeligheden viser sig at være til dennes Fordel f. Eks. naar en Part til sin Undskyldning har anført, at han var beruset, men dette i det paagældende Forhold netop betragtes som en kvalificerende Omstændighed[8]. —

I denne Forbindelse maa endnu nævnes den saakaldte »kvalificerede Tilstaaelse«, som foreligger, hvor en Part vel indrømmer Rigtigheden af Modpartens Anbringende, men tilføjer visse begrænsende (modificerende eller »kvalificerende«) Momenter. Forholdet er imidlertid i disse

---

[8]) Jfr. ovenfor S. 254.

Tilfælde ikke det, at selve Tilstaaelsens Virkning bliver forskellig fra den almindelige Tilstaaelses, idet der tværtimod med Hensyn til de tilstaaede Momenter tilkommer den den sædvanlige processuelle Betydning. Men Spørgsmaalet er alene, om der angaaende de i Forbindelse med Tilstaaelsen fremførte Momenter skal gælde noget særligt, saa at de paa Grund af denne Forbindelse enten altid uden videre skal tages for rigtige, eller der i hvert Fald kan indtræde visse Lempelser i de almindelige Regler om Beviset for dem. Det vil derfor være naturligere at behandle den kvalificerede Tilstaaelse i sin Helhed i Forbindelse med Læren om Bevisbyrden[9]).

II. Udenretstilstaaelsen. Ved denne er paa Forhaand visse af de Virkninger, der er knyttede til den indenretlige Tilstaaelse, udelukkede. Dette gælder om den bevissparende Funktion ifølge Forhandlingsmaksimen og om den Indskrænkning i Indenretstilstaaelsens Tilbagekaldelighed, som følger af Eventualmaksimen, idet begge disse Retsvirkninger nødvendig forudsætter en Proces, hvorunder Tilstaaelsen afgives. Derimod er det klart, at en materielt forpligtende Disposition i Form af en »ægte Anerkendelse« lige saa vel kan foregaa udenfor Retten. Ligeledes vil en udenretlig Tilstaaelse kunne have en vis bevisende Kraft. Men denne maa ganske afhænge af Omstændighederne — om den f. Eks. er afgivet til Politiet eller anden Øvrighed, under en »Beskikkelse« eller helt privat, og da ved en Lejlighed, hvor der var særlig Grund til at passe paa, eller ganske tilfældigt under en Samtale —, med Bevidsthed om dens mulige skadelige Virkning eller omvendt i den Tro, at den var uskadelig eller maaske endogsaa fordelagtig for den, der afgav Erklæringen. Navnlig vil Udtalelser til en uvedkommende Trædjemand sjældent have nogen synderlig bevisende Kraft, idet de maaske er udsprunget af Lyst til at prale (f. Eks. naar nogen erklærer, at han skylder Grev X 500 Kr., for at lade, som om han staar i Forbindelse med ham) eller af mange andre Motiver end Bevidstheden om deres Sandhed.

---

[9]) Nedenfor S. 298 ff.

Syvende Afsnit:

Om Bevis i borgerlige Sager.

§ 29.

Om Bevisbyrden.

I. Et Spørgsmaal, der er ejendommeligt for den borgerlige Retspleje er det, hvilken af Parterne der har »Bevisbyrden« for et eller andet Punkt. Indenfor Strafferetsplejen kommer Spørgsmaalet ikke paa denne Maade frem. Her er det nemlig givet, at enhver grundet Tvivl bliver til den sigtedes Fordel (»in dubio pro reo«), saa at altsaa det offentlige altid maa siges at have den fulde Bevisbyrde.

For saa vidt der derimod under en borgerlig Retssag mangler fornødent Bevis angaaende et i og for sig relevant og bestridt Punkt, bliver Spørgsmaalet, hvem dette kommer til at gaa udover. Den af Parterne, som maa bære Skaden ved, at et Punkt ikke er tilstrækkelig oplyst siges at »have Bevisbyrden« for dette Punkt[1]).

Udtrykket »Bevisbyrde« er dog for saa vidt noget misvisende, som det vækker Forestillingen om et vist Besvær,

---

[1]) Jfr. herved navnlig Tybjerg: Om Bevisbyrden. 1904, Nellemann: Den ord. Procesm. S. 343—377, Ørsted i Eunomia III. S. 562—605, Schweigaard: Proces I. S. 349—366, Hagerup: Civilproces I. S. 448—460, E. Kallenberg i Tidsskrift f. Retsvid. 1899 S. 175—222. Jfr. for tysk Rets Vedkommende navnlig B. Betzinger: Die Beweislast im Zivilprozess (3. Ausg. 1910), Leo Rosenberg: Die Beweislast auf der Grundlage des Bürgerlichen Gesetzbuchs und der Zivilprozessordnung (2. Aufl. 1923), anmeldt af H. Munch-Petersen i U. f. R. 1923 B S. 164—6, Franz Leonhard: Die Beweislast (1904) og fra sveitsisk Ret W. Gautschi: Beweislast und Beweiswürdigung bei freiem richterlichem Ermessen (1913) med en stor Samling Afgørelser fra Praksis.

der voldes Parten, altsaa leder Tanken i Retning af en Pligt som Parten skulde opfylde. Om nogen egentlig Pligt i subjektiv Forstand er der i hvert Fald ikke Tale, idet Reglen om Bevisbyrden ikke forandres, fordi en Part ved ham ganske utilregnelige Omstændigheder bliver ude af Stand til at skaffe et Bevis. Men det er heller ikke naturligt at tale om Pligt i mere objektiv Betydning. Det er jo kun til Fyldestgørelse af Partens egen Interesse i, at et Punkt foreligger tilstrækkelig oplyst for Dommeren, at Bevisførelsen finder Sted, og naar det blot er bevist, er det ganske ligegyldigt, om det er sket ved Partens egen Virksomhed, eller Beviset bygges paa Materiale, som Modparten har fremført, eller det maaske blot fremgaar af et Skøn over samtlige Sagens faktiske Omstændigheder. For saa vidt kan man med større Ret tale om en »Bevisrisiko«, en Skade ved Manglen af tilstrækkeligt Bevis.

Forestillingen om en Bevisbyrde staar utvivlsomt i Forbindelse med Forhandlingsmaksimens Herredømme i den civile Proces. Naar Processtoffets Tilvejebringelse væsentlig overlades til Parterne selv, vil Bevisets Fremskaffelse jo netop som Regel forme sig som en Byrde for en af Parterne. Men Forhandlingsmaksimen vil dog aldrig kunne give nogen Vejledning til Afgørelsen af, hvem denne Byrde paahviler, og som det nedenfor nærmere vil blive vist[2]), vil en Part vel kunne have en vis Pligt til at oplyse Sagen, uden at han derfor kan siges at bære den egentlige Bevisbyrde. Derimod udelukkes dette Pligtsynspunkt i en Proces, der nærmest er ordnet efter inkvisitoriske Principper og derfor i Hovedsagen overlader Sagens Oplysning til Dommeren. Ogsaa i dette Tilfælde kan det dog indtræffe, at Dommerens Undersøgelse ender med negativt Resultat, og Spørgsmaalet bliver da ogsaa her, til Ugunst for hvilken af Parterne Afgørelsen skal falde ud — hvem der skal bære den »materielle« eller »objektive« Bevisbyrde, som man undertiden med et mindre heldigt Udtryk betegner det.

Heller ikke hænger Spørgsmaalet om Bevisbyrden uløselig sammen med hele den øvrige Ordning af Beviset.

---

[2]) S. 292—3 og 312.

Man har saaledes ment, at det skulde være uforeneligt med en helt fri Bevisbedømmelse at opstille Regler for Bevisbyrdens Fordeling. Men dette er ikke rigtigt. Forholdet er blot det, at der under en saadan Ordning, hvor Dommeren ikke er bundet til at fordre et bestemt Maal af Bevis, sjældnere vil blive Trang til saadanne Regler, og at man maaske ogsaa ved disses Anvendelse vil være tilbøjelig til at tilstaa Dommeren et friere Skøn, naar man i det hele stiller ham frit overfor Beviset.

Man har undertiden villet opfatte Bevisbyrdereglerne som rent materielretlige, saaledes at Processen desangaaende skulde kunne nøjes med at henvise til den materielle Retsordning. Men der kan ingen Tvivl være om at, som ogsaa den nyere Teori hævder, Spørgsmaalet om, hvorledes Sagen skal falde ud, naar der mangler processuelt Bevis for et eller andet Punkt, i ganske særlig Grad maa henføres til Processen, hvor det hører til et af de praktisk vigtigste. Den Mulighed maa endogsaa anerkendes, at Bevisbyrdespørgsmaalet kan stille sig noget forskelligt under flere Processer angaaende samme Retsforhold. En anden Sag er, at ikke blot den Maade, hvorpaa Bevisbyrden ordnes, i høj Grad influerer paa den materielle Rets virkelige Værdi, men at ogsaa Bevisbyrdereglerne for en Del bestemmes efter Hensyn beslægtede med dem, der ligger til Grund for flere af de materielretlige Regler — f. Eks. vil de Hensyn, der ligger bag ved den materielle »Vis major«-Regel, væsentlig være de samme, som fører til at paalægge Bortfragteren en streng Bevisbyrde, og de Hensyn, der bærer Forældelsesreglen, være beslægtede med dem, der begrunder en Skærpelse af Beviset for gamle Krav[3]) —, og at Afgørelsen i det enkelte Tilfælde sjældent vil kunne ske uden at komme noget ind paa det til Grund liggende materielle Retsforhold. I dette vil der ogsaa kunne være begrundet en Oplysnings- eller Bevissikringspligt, f. Eks. angaaende Mangler ved en leveret Vare, hvis Tilsidesættelse allerede af materielretlige Grunde kommer til at gaa ud over Parterne.

Det maa endelig erindres, at der ikke i alle Tilfælde kræ-

---

[3]) Jfr. nærmere Tybjerg l. c. S. 9—10.

ves samme Maal af Bevis. Til Fyldestgørelse af Bevisbyrden vil det ikke altid være fornødent, at der fremskaffes fuldt Bevis, men i nogle Tilfælde vil man kunne nøjes med en »Sandsynliggørelse«, og undertiden vil endogsaa en vis Grad af Formodning være tilstrækkelig. Som ovenfor berørt behøver Beviset ikke altid at fremskaffes selvstændigt, men vil undertiden kunne fremgaa af hele den foreliggende Situation. Bevisbyrden maa dog siges at hvile paa vedkommende Part, naar det kommer ham til Skade, at det ikke — ad direkte eller indirekte Vej — lykkes at tilvejebringe en saadan positiv Sandsynlighed eller Formodning.

II. Naar man nu spørger, hvem af Parterne der bærer Bevisbyrden, er det paa Forhaand klart, at en vis Bevisbyrde maa paahvile Sagsøgeren, jfr. den romerretlige Sætning: »actore non probante reus absolvitur«. Naar man i saa Henseende efter den tidligere Procesordning plejede at henvise til D. L. 1—14—5, var dette i Virkeligheden ikke af nogen synderlig Vægt. Dens Udtalelse om, at »den, der Sag giver, bør det lovligen bevise«, hører nemlig til de abstrakte Sætninger, som der overhovedet ikke kan tillægges nogen egentlig forbindende Kraft, og den maa tilmed antages historisk ikke at have Hensyn til det egentlige Bevisbyrdespørgsmaal, men nærmest kun til Modsætningen mellem materielt Bevis og formelt Afgørelsesmiddel[4]), saaledes at den kun vil slaa den materielle Bevispligt fast og alene med det sædvanlige Tilfælde for Øje (D. L. er jo i det hele »kasuistisk« affattet) henfører denne Bevispligt til Sagsøgeren. Omvendt er det uden væsentlig Betydning, at Rpl. ikke indeholder nogen saadan almindelig Forskrift om Bevisbyrdens Fordeling, cfr. derimod de specielle Bestemmelser i §§ 230 og 298, 3. Stk., og Forbudet mod »Beviskendelser« i §§ 352, 2. Stk., og 408, 2. Stk.

Naar nemlig alle Nutidens Procesordninger er enige om at paalægge Sagsøgeren en vis Bevisbyrde, skyldes dette den rent praktiske Betragtning, at en modsat Ordning, som

---

4) Jfr. Sylow: Den materielle Bevisteoris Udviklingshistorie S. 81—82.

gav Sagsøgerens ganske ubeviste Paastande Medhold, vilde lade Statens Retspleje blive bygget paa altfor løst Grundlag og i for høj Grad lette Gennemførelsen af ubegrundede Krav. Paa den anden Side er det dog klart, at en Begrænsning af Sagsøgerens Bevisbyrde maa finde Sted. Hvis han nemlig skulde føre fuldt Bevis for alle de positive og negative Betingelser, hvoraf hans Ret materielt er betinget, f. Eks. med Hensyn til en Kontrakt ogsaa for, at Parten havde været myndig, og at der ikke var begaaet Svig ved Indgaaelsen, vilde hans Retsforfølgning blive stærkt besværliggjort, og Følgen vilde i ikke faa Tilfælde blive, at der nægtedes en virkelig Ret Anerkendelse af Mangel paa tilstrækkeligt Bevis. En Fordeling af Bevisbyrden maa altsaa finde Sted, og denne maa da foretages saaledes, at der kan være Udsigt til, at i saa mange Tilfælde som muligt begrundede Krav vinder frem og ubgrundede undertrykkes[5]).

Et Moment, der i saa Henseende vil være af særlig Vægt, er, hvilken Adgang en Part kan antages at have til under Sagen at fremskaffe Bevis og navnlig, hvilken Lejlighed og Opfordring han har haft til paa Forhaand at sikre sig Beviset[6]). Som andre juridiske Regler vil dog Bevisbyrdeordningen ikke ubetinget bestemmes efter, hvorledes Forholdet stiller sig i hvert enkelt Tilfælde, men Fastsættelsen maa ske efter, hvilken Adgang til Bevissikring der efter Forholdets Beskaffenhed i Almindelighed vil have staaet Parten aaben.

Disse almindelige Synspunkter skal nu søges belyste gennem Betragtning af nogle praktisk vigtige Forhold.

A. a. Det er i Overensstemmelse med Hovedsynspunktet, at en Part, der vil paaberaabe sig en Kontrakt, maa godtgøre, at en saadan overhovedet er indgaaet. Det vil sædvanlig være langt lettere at bevise en Kontrakts Indgaaelse end det rent negative, at en Kontraktsafslutning

---

[5]) Jfr. Tybjerg S. 61.

[6]) Jfr. Tybjerg S. 65 ff., Domme i U. f. R. 1919 S. 12, 1923 S. 395.

overhovedet ikke har fundet Sted. Desuden vil Kreditor, der skal støtte Rettigheder paa en Kontrakt, have en naturlig Opfordring til at sikre sig Beviset for den.

b. Ogsaa Kontraktens nærmere Karakter og Indhold maa det i Almindelighed paahvile Kreditor at godtgøre[7]). Han maa saaledes naar det omtvistes, bevise, at der af den anden Part skulde ydes Vederlag[8]), og hvor stort dette skulde være[9]), men faktiske Formodninger vil ofte spille med ind, jfr. nærmere nedenfor. En anden Sag er, at det, naar der ikke bevises at være aftalt nogen bestemt Pris, sædvanlig vil være overladt til den, der skal have Vederlaget, selv at bestemme dettes Størrelse indenfor Rimelighedens Grænser, jfr. Købel. 6. April 1906 § 5[10]). I Almindelighed vil ogsaa Sagsøgeren have Bevisbyrden for, at et Beløb er blevet krediteret, naar den indstævnte paastaar, at han har betalt kontant[11]), men en Formodning bygget paa et Skøn over Omstændighederne vil ofte kunne tages for tilstrækkelig; i saa Henseende vil det navnlig kunne tillægges Betydning, paa den ene Side, at Sagsøgte ikke er i Stand til at fremlægge Kvittering for Betalingen, skønt det havde været rimeligt for ham at forlange saadan Kvittering, og paa den anden Side, at der er hengaaet lang Tid, inden Sagsøgeren anlagde Sag[12]). Ligeledes vil det hyppigst være Kreditors Sag at godtgøre, at der ikke til Præstationspligten er knyttet Betingelser, som fra hans Side først skulde opfyldes[13]). Dog maa herved erindres,

---

[7]) Jfr. ved det følgende Tybjerg S. 126 ff. samt Domme i U. f. R. 1910 S. 39, 1908 S. 840, S. 896, 1907 S. 356, S. 411, S. 936.

[8]) Jfr. U. f. R. 1916 S. 909, 1910 S. 100, 1901 S. 612; 1918 S. 411.

[9]) U. f. R. 1919 S. 548, 1918 S. 435, 1917 S. 31, 1909 S. 405, S. 828, 1907 S. 442, 1906 S. 368, 1905 A S. 190, 242.

[10]) Jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del. 3. Udg. S. 377—9, Speciel Del I. af Jul. Lassen og Henry Ussing S. 93—94, U. f. R. 1908 S. 124, 1919 S. 98; cfr. en tvivlsom Afgørelse i 1907 S. 450.

[11]) Jfr. U. f. R. 1899 S. 970, 1894 S. 570, cfr. 1897 S. 141.

[12]) Jfr. herved Domme i U. f. R. 1920 S. 633, 1914 S. 962, 1906 S. 37, 48, 861, 941.

[13]) Jfr. U. f. R. 1916 S. 541, 1913 S. 939, 1909 S. 288, 1908 S. 926, 1907 S. 891, S. 936, 1906 S. 813.

at der ikke sjældent findes enten almindelige naturalia negotii, eventuelt deklaratoriske Retsregler[14]), der umiddelbart supplerer Kontraktens udtrykkelige Bestemmelser, eller specielle Kutymer mellem de paagældende Parter, hvortil disse ved Kontraktens Indgaaelse maa formodes at have henholdt sig. Endvidere vil Vilkaar, der maa anses for usædvanlige eller urimelige, ikke blive taget i Betragtning, medmindre der fremskaffes nogen Sandsynlighed for dem, eller i hvert Fald den Forhaands Formodning, der er imod dem, afkræftes[15]). Saaledes maa den, der paastaar, at Afhændelse af Varer fra en Forretning skulde have Karakteren af en Gave eller være sket for et Vederlag, der var betydelig mindre end den sædvanlige Pris, have Bevisbyrden derfor eller i det mindste afkræfte den Formodning, der maa siges at være imod en saadan Ordning. Er der Tvivl, om nogle Penge er ydede som Laan eller som Gave eller maaske som Betaling for Arbejde eller andre Ydelser, maa Bevisbyrden i og for sig paahvile den, der hævder Tilbagebetalingspligten. Men der vil ogsaa her være Mulighed for, at nøjes med den Formodning, som samtlige Sagens Omstændigheder giver[16]).

c. Paastaar en Part, at en Kontrakt lider af s æ r l i g e U g y l d i g h e d s g r u n d e, maa sædvanlig han selv have Bevisbyrden derfor. Er der saaledes Spørgsmaal om Umyndighed, følger denne Bevisbyrdefordeling ligefrem af, at det for en Part vil være langt lettere at bevise Forholdet, f. Eks. blot ved at fremlægge Daabsattest, end for Modparten, der sædvanlig ikke vilde vide, hvor han skulde hente Beviserne fra. Paastaas der at være anvendt ulovlig Tvang ved Kontraktens Indgaaelse, passer den Betragtning vel ikke, idet Beviset derfor ofte vil falde den tvungne meget vanskeligt. Men der kommer her et andet Moment frem, nemlig at Omsætningens Sikkerhed vilde lide, hvis man af Hensyn til de forholdsvis meget faa Tilfælde, hvor en saadan Ulovlighed

---

[14]) Jfr. U. f. R. 1907 S. 928.

[15]) Jfr. T y b j e r g S. 133 samt Domme i U. f. R. 1909 S. 774, 1906 S. 582 (586).

[16]) Jfr. herved Domme i U. f. R. 1919 S. 644, 1918 S. 692, 1912 S. 933, 1910 S. 30, 732, 777, 1906 S. 763.

virkelig var begaaet, som almindelig Regel vilde paahvile Kreditor Beviset for, at den ikke havde fundet Sted[17]).

d. Ogsaa Bevisbyrden for, at en indgaaet Kontrakt er blevet behørig opfyldt, maa som Regel paahvile Debitor[18]). Han vil sædvanlig let kunne føre det blot ved at fremlægge Kreditors Kvittering[19]), og det vilde paa den anden Side falde Kreditor meget vanskeligt at godtgøre, at slet ingen Opfyldelse havde fundet Sted.

I visse Tilfælde nedsættes dog Fordringerne til Bevis. Der er for det første det Tilfælde, som nærmere skal omhandles under den »kvalificerede Tilstaaelse«[20]), hvor en Kreditor har forsømt at sikre sig Bevis for Kontraktens Indgaaelse, og hvor man derfor heller ikke finder det billigt at forlange strengt Bevis af Debitor for dens Opfyldelse[21]). Naar der er forløbet lang Tid efter det Tidspunkt, da Kontrakten skulde have været opfyldt, vil man ogsaa ofte nøjes med den Formodning, som der derefter maa antages at være for, at Opfyldelse virkelig har fundet Sted[22]). Kreditor vil nemlig sædvanlig have haft det i sin Magt at faa Forholdet klaret, og paa den anden Side kan det ikke med Billighed forlanges af Skyldneren, at han skal gemme sine Kvitteringer paa ubestemt lang Tid[23]). Særlig vil der ved den Omstændighed, at der i et vedvarende Forretningsforhold er betalt for senere leverede Varer, kunne vækkes en Formodning om, at ogsaa tidligere leverede er blevet betalte[24]).

e. Med Hensyn til Erstatningsansvar i Kontraktsforhold er de materielle Forudsætninger for dette altfor forskellige til, at der kan være Tale om at opstille sikre

---

[17]) Jfr. dog herved den Pligt, der i Henhold til Aftalelov 8. Maj 1917 § 28 paahviler den tvungne til at give den berettigede Meddelelse om Ulovligheden.

[18]) Jfr. Tybjerg S. 168 ff.; jfr. om det Tilfælde, at en Gæld paastodes at være eftergivet, Dom i U. f. R. 1920 S. 52.

[19]) Jfr. U. f. R. 1906 S. 941 og nogle særlige Tilfælde i U. f. R. 1907 S. 43, 1913 S. 887.

[20]) Nedenfor under IV.

[21]) Jfr. herved U. f. R. 1913 S. 27.

[22]) Jfr. U. f. R. 1909 S. 604, 1907 S. 810.

[23]) Jfr. U. f. R. 1906 S. 451.

[24]) Jfr. U. f. R. 1911 S. 727, 1011.

almindelige Regler om Bevisbyrden[25]). Hvad f. Eks. Mangler ved en leveret Vare angaar, stemmer det med det tidligere angivne Hovedsynspunkt, hvem der har den overvejende Adgang og Opfordring til Bevissikring, at lade Bevisbyrden for Varens Beskaffenhed hvile paa Sælgeren, indtil Varen er overgivet til Køberen, men derefter at lade Bevisbyrden for Manglen gaa over paa denne[26]).

Gør Ejeren Ansvar gældende for Beskadigelse af en Ting, der har været i en andens Besiddelse, vil det i Reglen paahvile Besidderen som den, der har den naturligste Opfordring og letteste Adgang dertil, at fremskaffe Oplysninger om, hvorledes det nærmere er gaaet til. Mangler der saadanne Oplysninger, vil derfor Skaden herved sædvanlig komme til at falde paa ham[27]). Men hyppigst vil man vistnok for at fritage ham for Ansvar yderligere kræve, at der ved de fremkomne Oplysninger er tilvejebragt, om end ikke fuldt Bevis, saa dog i det mindste nogen Formodning for Skyldfrihed[28]). Dog gælder dette næppe ved Forhold som det vederlagsfri Depositum, hvor det vistnok maa være en Betingelse for Depositarens Ansvar, at de fremkomne Oplysninger vækker en positiv Formodning om hans Skyld[29]). Der paahviler vel ogsaa her Depositaren en vis Oplysningspligt, men den egentlige Bevisbyrde hviler dog paa Deponenten, idet han maa bære Skaden ved, at Sagen ender med et »non liquet«[30]). Her er der altsaa Op-

---

[25]) Jfr. særlig om Bevisbyrden ved Ulykkesforsikring Domme i U. f. R. 1902 B S. 155 jfr. 1901 S. 723, 1904 B S. 196 jfr. 1903 A S. 122, 1904 A S. 554, 1905 B S. 55, 1907 S. 56, 1918 S. 152, samt Afhandling af N. H. Bache i U. f. R. 1902 A S. 103—111.

[26]) Jfr. nærmere Jul. Lassen og Henry Ussing: Haandbog i Obligationsretten. Speciel Del I. (1923) S. 256—260, samt Højesteretsdom i U. f. R. 1912 S. 633.

[27]) Jfr. Nellemann: Procesm. S. 364, Dom i U. f. R. 1923 S. 395.

[28]) Jfr. J. U. 1864 S. 189, 1865 S. 379.

[29]) Jfr. Schweigaard: Proces I. S. 359, som ogsaa støtter sig paa Ordene i D. L. 5—8—14: »det bevises, at han havde Tid og Lejlighed det betroede Gods med sit at frelse«, samt Dom i J. U. 1859 S. 557.

[30]) Jfr. herved L. A. Grundtvig: Om Reklamation i Formueretsforhold S. 177 ff. og Kallenbergs Sondring mellem »Bevisskyldighet« og »Bevisningsskyldighet« i den anf.

lysningspligt uden Bevisbyrde. Omvendt vil der ogsaa kunne tænkes Bevisbyrde uden Oplysningspligt, idet denne paahviler Modparten, jfr. saaledes nedenfor under Læren om »editio instrumentorum« S. 312.

B. Hvad Erstatningsansvar udenfor Kontraktsforhold angaar, maa man for ikke at give ugrundede Krav for let Spil i Almindelighed kræve, at den skadelidende oplyser baade selve Skaden, og at den sagsøgte er dens tilregnelige Aarsag, idet ogsaa det sidste i Nutiden hører med til de normale Erstatningsbetingelser. Men af Hensyn til de Bevisvanskeligheder, der her ofte vil komme frem, vil man dog ikke i alle Retninger fastholde Fordringen om et strengt Bevis, men man maa særlig med Hensyn til det egentlige Skyldspørgsmaal kunne nøjes med, at der foreligger nogen begrundet Formodning i saa Henseende. Denne Formodning om Skyld vil undertiden fremgaa af selve Situationen, f. Eks. i Almindelighed, naar nogen har ladet en Vandhane staa aaben og derved bevirket Oversvømmelse[31]), eller naar et Stillads er styrtet sammen. Her maa det da være den skadegørendes Sag at afkræfte den Formodning om Skyld, som ved de foreliggende Forhold er fremkaldt. Men i andre Tilfælde maa den skadelidende oplyse særlige Omstændigheder, der gør Skyld sandsynlig[32]).

Afhandling i Tidsskrift f. Retsvid. 1899, navnlig S. 176 ff. I det ovenfor S. 284 Note [1]) anførte Skrift af Leo Rosenberg S. 26—27 udtrykkes Modsætningen ved paa den ene Side »Beweisführungslast« eller »onus probandi« og paa den anden Side »Feststellungslast«; som andre Betegnelser for Modsætningen anføres »formelle und materielle Beweislast« eller »subjektive und objektive Beweislast«.

[31]) Jfr. U. f. R. 1918 S. 820, 1917 S. 711, 1913 S. 736, cfr. 1908 S. 860. Om Ildsvaade foraarsaget ved Gnister fra et Lokomotiv findes der f. Eks. en Højesteretsdom i U. f. R. 1919 S. 605, men herom er der senere truffet udtrykkelige Bestemmelser i L. (Nr. 117) 11. Marts 1921 § 7, jfr. § 1.

[32]) Jfr. som særlig illustrerende Eksempler fra Praksis paa den ene Side en Afgørelse i J. U. 1874 S. 734, der paalagde Ansvar, hvor en Sporvogn var kommet ud af Sporet og havde paakørt en Droske, som holdt stille et godt Stykke fra Sporet, og paa den anden Side en Dom i U. f. R. 1887 S. 646, der frifandt et Omnibusselskab, hvis Vogne i Frederiksberggade under særlig vanskelige Samfærdselsforhold havde paakørt en Markise. Jfr. ogsaa U. f. R.

C. Angaar Søgsmaalet Vindikation af en Ting, vil Bevisbyrden for Ejendomsretten i Almindelighed paahvile Vindikanten, men man vil ofte[33]) nøjes med den Formodning derfor, som hans tidligere Besiddelse giver.

III. Flere Forfattere har ment at kunne løse Bevisbyrdeproblemet gennem en enkelt Grundsætning; nogle af disse Forsøg skal her omtales.

A. a. Den gamle, til en vis Grad fra Romerretten nedarvede Regel gik ud paa at paalægge den Part Bevisbyrden, som fremsætter en selvstændig Paastand, medens en Part skal være fritaget derfor, naar han indskrænker sig til at benægte (»ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat«). Til en vis Grad falder denne Regel sammen med Sætningen om Sagsøgerens overvejende Bevisbyrde. Men for saa vidt der tillægges den selvstændig Betydning ud derover, kan den let lede vild. Der kan for det første ikke lægges Vægt paa den Form, hvori Processudtalelsen fremkommer, om den derefter nærmest fremtræder som en positiv Paastand eller en blot Benægtelse. Bevisbyrden kan f. Eks. selvfølgelig ikke skifte, efter som en Part paastaar at have været umyndig, eller blot benægter at have været myndig. For saa vidt der derimod som Genstand for Bevisbyrden tænkes paa, hvad der reelt er nødvendigt til juridisk Begrundelse af Paastanden, vil Fordringerne til Sagsøgerens Bevisbyrde blive altfor vidtgaaende, og de Begrænsninger, man — med særligt Henblik paa Kontraktsforhold — har søgt at opstille ved at indskrænke Beviskravet til de for Retsforholdet ejendommelige Kendsgerninger eller til de Momenter, der normalt konstituerer Retten, er altfor usikre. Nogen virkelig Begrænsning naas heller ikke ved kun at forlange Bevis for de Momenter, som Sagsøgeren er nødt til processuelt at asserere til Støtte for sit Krav. Fremkommer der f. Eks. under Proceduren Indsigelser fra en sagsøgt gaaende ud paa, at han har været

---

1921 S. 159 jfr. 1920 S. 664, 1921 S. 789, 1914 S. 955, 1912 S. 418, 1911 S. 834, S. 880, 1909 S. 50, 1907 S. 932, 1894 S. 212, 1875 S. 843 og H. R. T. 1862 S. 790.

[33]) Ingenlunde altid, jfr. nærmere Tybjerg S. 112—128, Torp-Grundtvig: Tingsret S. 106 ff.

umyndig, da han underskrev Kontrakten, eller er blevet tvunget dertil, er Sagsøgeren naturligvis omvendt nødsaget til at asserere, at der ingen saadan Ugyldighedsgrund har foreligget, uden at derfor ogsaa Bevisbyrden for dette Punkt kommer til at paahvile ham. Den særlig i tysk Teori ofte forfægtede nøje Forbindelse mellem en Parts »Behauptungslast« og hans »Beweislast«, eksisterer saaledes i Virkeligheden ikke[34]).

Naar man undertiden som Støtte for Sætningen anfører Umuligheden af at bevise noget negativt, holder heller ikke dette Stik. Det kan vel, som tidligere berørt, være forbundet med praktiske Vanskeligheder at godtgøre, at noget i et mere ubestemt Tidsrum ikke er sket. Men drejer det sig om, hvad der er forefaldet ved en bestemt Lejlighed, vil det negative sædvanlig lige saa vel kunne oplyses som det positive, f. Eks. vil et Vidne ofte med samme Sikkerhed kunne bevidne, at en vis Udtalelse ikke er fremkommet, som det modsatte.

b. I en vis Forbindelse med den angivne Hovedsætning staar en anden Lære, som vil lade den sagsøgtes Bevisbyrde afhænge af, om han har fremsat en egentlig Eksception eller en blot Benægtelse. I Virkeligheden er det netop de Hensyn, der ligger bag ved Bevisbyrdeordningen, som bestemmer, om en Part kan nøjes med at fremsætte en blot Benægtelse af Modpartens Anbringende, eller om han er nødsaget til at give sin Procesudtalelse Karakteren af en selvstændig Indsigelse, der kræver positivt Bevis.

B. En anden Teori gaar ud paa, at Bevisbyrden altid skal paahvile den, der paastaar Forandring, medens den Part, der kun hævder en tidligere Tilstands Forbliven, skal være fritaget for at føre Bevis. Det er nu klart, at denne Sætning ikke indeholder nogen almindelig Løsning af Bevisbyrdespørgsmaalet, idet den jo efter selve sit Indhold er uden Anvendelse, hvor der ikke er Spørgsmaal om Forandring i et allerede givet Forhold, men om selve dettes oprindelige Karakter, f. Eks. om en Aftale har haft det ene eller andet Indhold. Desuden kan det være tvivlsomt, om der ved den Forandring, som skal være afgørende, tænkes

---

[34]) Jfr. Tybjerg S. 48 ff.

paa den rent faktiske, f. Eks. Ophør af et bestaaende Besiddelsesforhold, eller kun paa den juridiske, f. Eks. Opgivelse af Retten til en Ting.

Men Sætningen mangler overhovedet almindelig Begrundelse. Det er vel sandt, at det ifølge Inertiens Lov maa antages, at den bestaaende Tilstand vedvarer, indtil der indtræder en Grund til Forandring. Men deraf følger ingenlunde, at en saadan Grund maa være bevist, for at man kan tro paa dens Indtræden. Dette vilde kun passe, hvis man turde paastaa, at der var en saa stærk Sandsynlighed for en engang given Tilstands Forsættelse, at man uden nogetsomhelst Bevis kunde gaa ud derfra. Men dette gælder i Virkeligheden kun i et forholdsvis begrænset Antal Tilfælde, ja i visse Tilfælde, f. Eks. ved ganske kortvarige Forhold, vil Formodningen endogsaa i høj Grad være for Ophøret. Hvor Sætningen dog synes at føre til rigtige Resultater, f. Eks. naar der er Spørgsmaal om Ophør af en Forpligtelse eller Overførelse af Ejendomsret over en Ting, vil Forklaringen allerede kunne findes i de tidligere anførte Hensyn.

C. En Tid lang var det sædvanlige at bygge hele Bevisbyrden paa Præsumtioner om, hvad der i sig selv maatte siges at have Rimeligheden for sig. At nu den faktiske Formodning, bestemt efter Hensynet til det sædvanlige, spiller en ikke ringe Rolle som medbestemmende Faktor ved Ordningen af Bevisbyrden, vil allerede fremgaa af det tidligere anførte. Men som afgørende Hovedprincip egner Præsumtionssynspunktet sig dog ikke, idet det vilde føre til at bygge Retsplejen paa altfor løs Grund. Derfor forlanges der som Regel nogenlunde sikkert Bevis for saadanne Hovedmomenter som, om en Kontrakt overhovedet er indgaaet, eller et objektivt Retsbrud begaaet. Er dette imidlertid oplyst, vil man i mange Tilfælde, særlig hvor en virkelig »Bevisnød« gør sig gældende, kunne nøjes med Formodninger angaaende visse medbestemmende Momenter, f. Eks. med Hensyn til Tilregneligheden eller en Kontrakts nærmere Indhold og undertiden dens senere Opfyldelse; derimod vil det ved Testamenter næppe gælde i samme Grad paa Grund af de strenge Former, der gælder

for disses Oprettelse, og den Klarhed i Forholdet, som Lovgiveren saaledes synes her at have lagt særlig Vægt paa.

I den førstnævnte Klasse af Tilfælde vilde det dog ikke være korrekt at sige, at Bevisbyrden ifølge den konkret foreliggende Formodning er vendt om. Ellers vilde enhver Fasthed i Bevisbyrdereglerne forsvinde, naar nemlig en Part ved at fremskaffe nogen Formodning for sit Anbringende kunde vælte Bevisbyrden over paa Modparten, og denne da maaske ved at skaffe ny Formodning fra sin Side igen kunde føre Bevisbyrden tilbage til den første Part. Spørgsmaalet om Bevisbyrden maa derfor principielt løses i Henhold til Retsforholdets almindelige Karakter uden Hensyn til, hvilke Oplysninger der fremkommer under den enkelte Sag og skaber en konkret Formodning for en vis Sammenhæng, idet der alene bliver Spørgsmaal, om denne Formodning er tilstrækkelig til at fyldestgøre det ifølge Bevisbyrdereglerne stillede Beviskrav. For at Formodningen skal kunne have den stærkere Virkning at medføre en ligefrem Omlægning af Bevisbyrden, maa den ikke blot have en almindelig begrundet Karakter, men det maa som Regel yderligere kræves, at visse ud over Retsplejen rækkende Hensyn, f. Eks. til Omsætningen, gør sig gældende. Ellers vil den højst kunne faa den svagere Virkning at tjene til hel eller delvis Opfyldelse af Partens Bevisbyrde, saaledes at Modparten kan nøjes med at afkræfte denne Formodning, men ikke behøver at skaffe positivt Bevis for det modsatte. Betegnes saaledes det fulde Bevis, der i Almindelighed fordres, som a, vil den blotte Formodning passende kunne betegnes som $^1/_3$ a (og »Sandsynliggørelsen« maaske som $^2/_3$ a). Naar da den Part, hvem Bevisbyrden paahviler, har tilvejebragt $^1/_3$ a, maa, selv om dette ifølge de særlige Omstændigheder tages som tilstrækkeligt Bevis for det paagældende Moment, den anden Part kunne afkræfte det ved at tilvejebringe nogle bevisende Data lig med eller maaske endogsaa mindre end $^1/_3$ a, men der kan ikke være Tale om at kræve $^2/_3$ a (nemlig $^1/_3$ a til at ophæve den anden Formodning + $^1/_3$ a til at tilvejebringe ny selvstændig Formodning fra hans Side)[35]).

---

[35]) Som et illustrerende Eksempel kan ogsaa nævnes den Formodning om Kreditors onde Tro, der efter Konkurslovens §§ 22

En blot Formodning kan jo i Almindelighed ikke engang gælde som et tilstrækkeligt Bevis, der behøver at afkræftes ved Modbevis. Det vilde da næsten være en Selvmodsigelse, om Formodningen skulde have den almindelige videregaaende Virkning at vende Bevisbyrden helt om, saaledes at der til dens Omstødelse maatte kræves ikke blot Modbevis, men selvstændigt Bevis for det modsatte.

Der lader sig saaledes ikke opstille bindende Grundsætninger, men alene angive visse vejledende Synspunkter for Bevisbyrdens Fordeling. Enkeltundersøgelsen vil have bekræftet den i Spidsen stillede Sætning om en vis overvejende Bevisbyrde for Sagsøgeren. Men det er klart, at naar Sagsøgte f. Eks. gør et selvstændigt Modkrav gældende, vil han for saa vidt blive stillet ganske som en Sagsøger.

IV. Et Forhold, der finder sin naturlige Behandling i Forbindelse med Læren om Bevisbyrden, er den saakaldte »kvalificerede Tilstaaelse« eller, som man maaske ogsaa kan betegne den, en Tilstaaelse med Modifikation. Den foreligger nemlig, naar en Part indrømmer Rigtigheden af visse Momenter, som Modparten har gjort gældende imod ham, men dertil knytter nogle nye Momenter, der skal begrænse eller modificere Virkningen af de tilstaaede, f. Eks. indrømmer, at han har indgaaet en Kontrakt, men hævder, at det er sket paa andre Vilkaar end de paastaaede, eller at Kontrakten er indgaaet under ulovlig Tvang, eller han tilstaar at have modtaget et Laan, men paastaar, at dette senere er blevet eftergivet eller tilbagebetalt. Det Spørgsmaal, som her er blevet rejst, er, om den Omstændighed, at disse Momenter er fremførte i Forbindelse med Partens Tilstaaelse, skal medføre en Omlæggelse eller Nedsættelse af den almindelige Bevisbyrde for dem.

At dette nu ikke kan være den almindelige Regel, siger sig selv, idet en Part da blot behøvede at fremsætte sine Indsigelser i Forbindelse med en maaske ganske uskadelig Indrømmelse for at forbedre sin Stilling med Hensyn til

---

og 23 gælder, indtil den afkræftes, jfr. herom ovenfor I. S. 199 og nærmere i Skifteretten (dette Værks Bind IV.)

Beviset. Kun som en særlig begrundet Undtagelse vilde et saadant Resultat kunne antages, og en nærmere Undersøgelse af, hvorledes Forholdet stiller sig i forskellige Tilfælde, vil derfor være fornøden.

A. Man finder ganske vist undertiden i fremmed Ret en Ordning opstillet, hvorefter Tilstaaelsen som Regel skal tages som en Helhed, saaledes at Modparten kun kan akceptere den med de tilføjede Begrænsninger[36]). Denne Ordning staar utvivlsomt i Forbindelse med den teoretiske Opfattelse af Tilstaaelsen som en Slags retlig Disposition; denne skal Modparten da ikke vilkaarlig kunne rive i forskellige Stykker, saaledes at han tilegner sig, hvad der er til hans Fordel, og ser bort fra de øvrige[37]). Men den maa da ogsaa falde med Opgivelsen af det teoretiske Udgangspunkt[38]), nogen almindelig real Betragtning lader der sig nemlig ikke anføre for den. I vor tidligere Retspraksis findes vel ikke sjældent henvist til, at Tilstaaelsen »maa tages som en Helhed«, men dette sker i Virkeligheden kun som en let Udtryksmaade for et Resultat, som har sin virkelige Begrundelse i forskellige praktiske Hensyn.

B. Til en vis Grad vil nu Partens Fritagelse for at bevise de tilføjede Momenter allerede følge af de fremstillede almindelige Bevisbyrderegler.

a. Naar en sagsøgt saaledes paastaar, at Kontrakten, hvis Afslutning han i og for sig indrømmer, er indgaaet paa andre Vilkaar end de af Sagsøgeren hævdede, vil denne allerede ifølge de almindelige Regler sædvanlig have Bevisbyrden for dem[39]). I disse Tilfælde, hvor Bevisbyrden for de begrænsende Momenter paahviler den tilstaaendes Modpart, foreligger der overhovedet ikke nogen kvalificeret Til-

---

[36]) Jfr. saaledes den franske Code civil art. 1356: »Il (nemlig »l'aveu judiciaire« = Indenretstilstaaelsen) ne peut être divisé contre lui«.

[37]) I fransk Ret staar Ordningen forøvrigt ogsaa i nøje praktisk Forbindelse med den almindelige Udelukkelse af Vidnebevis angaaende Kontraktsforhold, idet det da ligger særlig nær at se en Disposition i Partens Forhold, naar han anerkender et Krav, for hvilket der mangler det af Loven fordrede skriftlige Bevis.

[38]) Jfr. ovenfor S. 265 ff. og 279.

[39]) Jfr. Domme i U. f. R. 1882 S. 1075, 1871 S. 397 jfr. 88, N. j. A. IX S. 115.

staaelse i egentlig Forstand, idet denne rettest bør begrænses til de Tilfælde, hvor Bevisbyrden for Begrænsningen paahviler den tilstaaende selv[40]).

b. Paa lignende Maade vil Forholdet stille sig, hvor der f. Eks. foreligger Tilstaaelse om en strafbar Handling som Vold eller Injurier, men den sigtede paastaar, at han har handlet i Nødværge eller som Retorsion. Her vil det nemlig — paa lignende Maade som i den egentlige Straffeproces — være naturligt at paalægge Klageren en vis Bevisbyrde for, at saadanne Ansvarsfrihedsgrunde ikke har foreligget, og selv med Hensyn til blot skadegørende Handlinger maa vistnok undertiden et lignende Resultat statueres[41]).

c. Hvor en Mand har undladt at sikre sig tilstrækkeligt Bevis for Forholdets Stiftelse, f. Eks. for et Laan, han har givet en anden, vil det ofte ifølge hele den gensidige Tillid, hvorpaa Forholdet hviler, være naturligt heller ikke at kræve strengt Bevis for Forholdets Ophør, f. Eks. ved Laanets Tilbagebetaling[42]).

C. Tilbage bliver en Kreds af Tilfælde, hvor der ifølge vor tidligere Praksis har været tillagt den kvalificerede Tilstaaelse nogle særlige Virkninger. Dette gælder nemlig, hvor en Part slet intet Bevis har kunnet fremskaffe for sine Anbringender, som altsaa alene i Henhold til Modpartens Tilstaaelse tages til Følge. Hvor denne da tilføjer visse Momenter, som han efter almindelige Regler vilde have Bevisbyrden for, har man ikke plejet at fastholde denne i sin fulde Strenghed. Men man har i betydelig videre Omfang end ellers ladet Sagens Udfald være afhængigt enten af den tilstaaende Parts egen Sigtelsesed eller Modpartens Benægtelsesed, og man har efter Omstændighederne endogsaa anset sig beføjet til at tage hans Anbringender til Følge uden at forlange noget særligt Bevis for dem. I Teorien har

---

[40]) I de andre Tilfælde vil derimod Leo Rosenberg anf. Sted S. 274 snarere betegne Forholdet som »ein motiviertes, indirektes Leugnen«.

[41]) Jfr. Domme i U. f. R. 1882 S. 290, 1868 S. 40, 1867 S. 623.

[42]) Jfr. Tybjerg l. c., særlig S. 174, og Domme i U. f. R. 1901 S. 752, 1898 S. 611, 1889 S. 834, 1883 S. 1166, 1879 S. 1213.

man vel ofte bestridt Berettigelsen af denne Praksis[43]), men der maa dog sikkert siges at have ligget gode reale Grunde bag ved den.

Der er for det første det almindelige Hensyn til at befordre Sandhed og Ærlighed i Processen. Det er nemlig klart, at dette Hensyn vilde udsættes for betydelig Fare, hvis man altid ubetinget holdt Parten fast ved den Tilstaaelse, som han havde gjort, og hvorpaa Modparten alene kunde støtte sin Ret, men derimod krævede strengt Bevis for hans begrænsende Tilføjelser. Han vilde da være stærkt fristet, ja undertiden næsten se sig tvunget til at benægte mod bedre Vidende for at opnaa den Frifindelse, som han materielt havde Krav paa. Naar der derimod aabnes Domstolene Adgang til, hvor de finder, at Sagens Omstændigheder taler derfor, at tage Hensyn til Partens Anbringender til sin Fordel, selv om de strenge Beviskrav ikke er fyldestgjorte, vil Parten have langt mindre Fristelse til at afvige fra Sandheden.

Det er dernæst ogsaa faktisk en særlig stor Sandsynlighed for, at Parten har talt Sandhed i saadanne Tilfælde, hvor Modparten ikke har formaaet at fremskaffe noget Bevis for sin Paastand, og hvor Parten derfor sædvanlig vilde have den letteste Adgang til at slippe fri ved ganske simpelt at nægte det hele.

Dertil kommer endelig den »Bevisnød«, som i disse Tilfælde (jfr. Tvangstilfældet) saa at sige vil være bevist i Gerning, og som ogsaa i flere andre Retninger spiller en Rolle til at nedsætte de almindelige Krav til Bevis. Hvis man ikke i saadanne Tilfælde letter Bevisbyrden for den Part, der tilstaar, vil man let komme til at vælte hele Risikoen ved Bevissituationens Vanskelighed over paa ham.

---

[43]) Saaledes allerede af Ørsted i Eunomia III. S. 562 ff. og i nyere Tid af Hagerup: Civilproces 2. Udg. I. S. 483, cfr. 3. Udg. II. S. 9, 21 ff., og særligt skarpt af Tybjerg l. S. 86—90. Tvivlende, men dog nærmest benægtende Deuntzer: Civilproces S. 216—217, derimod nærmest bifaldende Praksis Nellemann: Procesm. S. 372—74, og i lignende Retning E. Kallenberg: Om qualificeradt erkännande i civilprocessen (Lund 1896) navnlig S. 132 ff.

Disse forskellige Hensyn vil derfor gøre det naturligt at nedstemme Bevisfordringerne, saa at man navnlig i videre Omfang end ellers nøjes med Partens egen Forklaring, naar den har Troværdighedens Præg, som tilstrækkeligt Bevis, eller lader Sagen falde ud til Afgørelse ved Partsed[44]).

Efter vor tidligere Procesordning, hvorefter det var noget tvivlsomt, i hvilket Omfang Friheden med Hensyn til Beviset var gennemført, havde den kvalificerede Tilstaaelse da den særlige Betydning at fastslaa et Omraade, hvor denne Frihed for Domstolene fuldtud var anerkendt, og hvor de særlig ansaa sig for beføjede til at tillægge Partens egne Proceserklæringer til sin Fordel en større Betydning, end de i Almindelighed var tilbøjelige til.

Med den almindelige Frihed i Bevisbedømmelsen, som Rpl. indfører, taber ganske vist den kvalificerede Tilstaaelse en væsentlig Del af sin Betydning som særligt Procesforhold, og Loven har derfor anset det for overflødigt at give nogen Forskrift derom. Derimod har flere fremmede Procesordninger, som f. Eks. den tyske og østrigske[45]), vistnok væsentlig af historiske Grunde, fundet sig foranledigede til udtrykkelig at forkaste Opfattelsen af den kvalificerede Tilstaaelse som en udelelig Helhed, medens de med Hensyn til Beviset for de gjorte Tillæg og Indskrænkninger underforstaar Dommerens sædvanlige Frihed i Bevisbedømmelsen, hvorefter han efter Omstændighederne vil kunne tage Hensyn til dem uden nogensomhelst særligt Bevis. Ogsaa for vor nye Retsplejeordning vil Begrebet da bevare sin Betydning som Udtryk for en Række reale Hensyn, der kan gøre det rimeligt for Dommeren ved Bedømmelsen af Beviset noget at nedsætte de Krav, som han ellers i Almindelighed vilde stille.

---

[44]) Jfr. fra den tidligere Praksis foruden de ovenfor anførte Afgørelser Domme i U. f. R. 1906 S. 344, 1895 S. 301 cfr. 1893 S. 1334, 1889 S. 817.

[45]) Henholdsvis § 289 og 266. I Lighed dermed udtaler ogsaa den norske Civilproceslov i § 185, 1. Stk.: »Har en Part indrømmet en omstændighet, som er anført av motparten, men gjort tilføjelser, som ophæver eller indskrænker betydningen av indrømmelsen, avgjør retten efter omstændigheterne, om indrømmelsen kan benyttes anderledes end udelt.«

§ 30.

Om de enkelte Bevismidler.

I. Angaaende Fremgangsmaaden ved Vidneførsel skal der — idet der iøvrigt henvises til Reglerne ovenfor[1]) — her fremhæves nogle særlige Bestemmelser, der gælder i borgerlige Sager.

A. Der maa altid først træffes Bestemmelse af Retten om Vidnets Førelse. Som Regel tages denne Bestemmelse i det første Retsmøde, efter at Skriftvekslingen er sluttet, i det af Loven som det sædvanlige betragtede Tilfælde, at Forberedelsen af en Landsretssag foregaar ved Underretten, af denne, men ellers af Landsretten selv, § 352 cfr. § 338, 2. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 12.[2]) Saadanne Bestemmelser kan dog ogsaa saavel før som senere træffes af Retten i eller udenfor et Retsmøde; den kan, naar den finder det hensigtsmæssigt, forinden kræve Modpartens mundtlige eller skriftlige Udtalelse om Spørgsmaalet. Om fornyet Afhørelse af tidligere førte Vidner under Domsforhandlingen ved Landsret kan der paa senere Stadier af Sagens Behandling tages Bestemmelse, jfr. §§ 360, sidste Stk., 369. Undtagelsesvis, nemlig naar den paagældende Part staar i Fare for at miste sit Bevis eller iøvrigt gør det sandsynligt, at han har særlig Interesse i, at Beviset optages tidligere (d. v. s. før saadan Bestemmelse er truffet), kan han dog efter § 353, 1. Stk., begære, at Vidneførsel foregaar forinden[3]). Den tidligere i Fr. 20. Januar 1797 indeholdte Forskrift, at Vidneførsel som Regel ikke maatte foregaa, førend Sagen var indkommet for Forligsmæglerne, er bortfaldet ved Rpl.

Disse Regler har, som det udtrykkelig siges i Begynd. af § 353, kun Hensyn til det Tilfælde, at Vidneførslen »skal tjene til Oplysning i en borgerlig Sag« (d. v. s. egentlig Retssag). Sker det i andet Øjemed, f. Eks. til Oplysning i en Voldgiftssag, maa det, ligesom efter den tid-

---

[1]) I. Del S. 231 ff.

[2]) Jfr. RR. Nr. 12 i U. f. R. 1920 B S. 157.

[3]) Jfr. RR. Nr. 5 i U. f. R. 1920 B S. 90.

ligere Procesordning[4]) kunne finde Sted uden saadan foregaaende Bestemmelse af en Ret[5]). Med Hensyn til Optagelse af »Arvelegitimationsvidner« o. desl. er dog ved § 193, 1. Stk., Rpl.'s Regler erklærede for saa vidt muligt anvendelige, og ved den samme §'s 2. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. (Nr. 169) 1. Maj 1923 § 4, er om Vidner, der skal føres om Rigtigheden af et Testamente, de tidligere Regler i Fr. 21. Maj 1845 § 24 i det væsentlige opretholdte.

B. Skal Vidneførsel finde Sted for den Underret, der leder Forberedelsen af Domsforhandlingen, udsteder ifølge § 353, 2. Stk., Retten selv de fornødne Indkaldelser til Vidnerne samtidig med, at den efter § 352 tager Bestemmelse om deres Førelse. Hvor Sagens Forberedelse foregaar ved Landsretten selv, følger det af § 338, 2. Stk., at det da maa være denne, der besørger det fornødne. Naar der videre i § 353, 2. Stk., staar, at »i andre Tilfælde indledes Vidneførsel med, at vedkommende Part indgiver skriftlig Begæring[6]) herom til Underretten paa det Sted, hvor Vidnet bor eller opholder sig«, og det da i det følgende Stykke af §'en forudsættes, at denne Underret vil foretage det videre fornødne, maa der herved sikkert alene være tænkt paa det sædvanlige Tilfælde, at Vidnet skal føres ved sit Hjemting, men hvor det, jfr. § 171, 3. Stk., og § 172, 3. Stk., som de er ændrede ved Tillægsl. 3 Juni 1919 §§ 7 og 8, kan paalægges et Vidne at give Møde for den dømmende Ret, maa denne selv besørge Indkaldelsen, jfr. § 174, 1. Stk., § 370, 1. Stk.

Den ovenfor nævnte Begæring om Vidneførsel skal ifølge § 353, 3. Stk., indeholde Angivelse af den Sag, i Anledning af hvilken, og af den Person, mod hvem Vidneførselen skal foregaa, Opgivelse af det, hvorfor Bevis søges tilvejebragt, og af Vidnernes Navne m. v., jfr. § 174, 2. Stk., og I. Del S. 232—3, samt Oplysning om, at der efter § 352 er taget Bestemmelse om Vidneførslen eller, at denne iøvrigt har Hjemmel i Lovens Bestemmelser, jfr. §'ens første Stykke. Retten kan paalægge Parten yderligere at oplyse Rigtig-

---

[4]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1914 S. 658.

[5]) Jfr. RR. Nr. 5 i Slutn., Nr. 45 og 54 i U. f. R. 1920 B S. 90, 238 og 320.

[6]) Jfr. RR. Nr. 23 i U. R. 1920 B S. 199.

heden af sine Anbringender og træffer derefter i eller udenfor et Retsmøde Bestemmelse, om Vidneførslen kan tilstedes[7]).

Som noget særligt i borgerlige Sager gælder det, at ifølge § 356 skal Modparten som Regel — cfr. dog efter § 166 det Tilfælde, at han er til Stede i det Retsmøde, hvori Vidneførslen berammes — indkaldes med samme Varsel, som om han var Vidne[8]). Samtidig eller dog mindst 3 Dage før Vidneførslen skal der derhos gives Modparten saadan (d. v. s. forkyndt paa samme Maade som Indkaldelsen) Meddelelse om Vidnernes Navn, Stilling og Bopæl, samt om, hvad der med dem agtes bevist, for saa vidt han ikke allerede under Sagen har erholdt fornøden Kundskab herom. I paatrængende Tilfælde kan Indstævning af Modparten dog undlades. Dommeren kan da (men behøver altsaa ikke ubetinget at gøre det) beskikke en Sagfører til at varetage Modpartens Tarv. Under Hovedsagen vil det senere blive afgjort, om der har været Føje til at undlade at indstævne Modparten, og i benægtende Fald, om Tingsvidnet kan benyttes som Bevis i Sagen.

C. Hvad Følgerne af Udeblivelse under en Vidnesag angaar, maa med Hensyn til Vidnernes Udeblivelse i det hele henvises til Reglerne der er fremstillede tidligere i I. Del S. 216 ff. Af disse fremgaar det, at Betingelserne for at bringe det strengeste Tvangsmiddel, nemlig Afhentning ved Magt, til Anvendelse efter § 177, 2. Stk., er noget snævrere begrænsede i borgerlige Sager end i Straffesager. § 370, 2. Stk., hjemler udtrykkelig Adgang til efter vedkommende Parts Begæring at udsætte Domsforhandlingen paa Grund af et Vidnes Udeblivelse eller Indsigelse imod at afgive Forklaring eller imod at møde.

---

[7]) Retten maa dog herved være bundet ved den forberedende Rets Bestemmelse om, at Vidneførsel skal finde Sted, og derfor alene paase, om Betingelserne for at lade Vidneførslen foregaa netop ved denne Ret er i Orden, saaledes sædvanlig, at den er Vidnets Hjemting.

[8]) I det Tilfælde, at begge Parter er repræsenterede ved Sagførere, maa Indkaldelsen antages at kunne ske paa den i § 164 hjemlede Maade, jfr. RR. Nr. 92 i U. f. R. 1921 B S. 183.

Hvad Parternes Udeblivelse angaar, kan Vidneindstævntes Udeblivelse ikke have nogen retlig Virkning. Følgen er blot den faktiske, at han afskærer sig fra under Vidnets Afhøring at varetage sit Tarv, idet han navnlig ingen Adgang faar til at stille Modspørgsmaal. Men han kan ikke være udelukket fra — for saa vidt han kan opnaa den nødvendige Anstand dertil — at faa Vidnet indkaldt til fornyet Afhøring og under denne at faa sine Spørgsmaal stillet til det.

Om det omvendte Tilfælde, at Vidnecitanten udebliver, indeholder Rpl. ingen udtrykkelige Bestemmelser. Men i § 357, sidste Stk., jfr. § 370, 1. Stk. i Slutn., siges det, at den Part, der har ladet et Vidne indkalde, ikke, naar Vidnet har givet Møde, uden Modpartens Samtykke kan frafalde dets Afhørelse med den Virkning, at Modparten eller Retten afskæres fra at stille Spørgsmaal til Vidnet, og skønt denne Bestemmelse efter sin Udtryksmaade nærmest synes at forudsætte, at Vidnecitanten har givet Møde og da »frafalder« Vidnets Afhørelse, maa den vistnok ogsaa finde Anvendelse, hvor han i Gerning opgiver Vidneførslen ved helt at udeblive. Hvis imidlertid den Vidneindstævnte ikke ønsker at stille Spørgsmaal til Vidnet, maa han kunne forlange Godtgørelse hos Modparten, for saa vidt hans Retsmøde ved dennes Udeblivelse er blevet forgæves; derimod kan Vidnet næppe heller i dette Tilfælde forlange mere end den sædvanlige Vidnegodtgørelse efter § 192.

II. Om Syn og Skøn gælder der ligeledes i borgerlige Sager de almindelige Regler, der tidligere i I. Del S. 252 ff. er fremstillede, dog med lignende Modifikationer som om Vidner, jfr. §§ 354 og 358, samt § 203, 2. Stk., om Syns- og Skønsmændenes Pligt til at give Parterne Underretning om Forretningens Foretagelse og til at meddele dem Genpart af den skriftlige Forretning. Ogsaa med Hensyn til Syn og Skøn gælder det, at disse Regler umiddelbart kun har Hensyn til det Tilfælde, at Synet eller Skønnet optages til Oplysning i en verserende Retssag, men at de dog i de fleste Retninger kan overføres paa de mange Tilfælde, hvor et retsligt Syn eller Skøn optages i andet Øjemed[9]).

---

[9]) Jfr. I. S. 264.

Et særligt Spørgsmaal, der opstaar i borgerlige Sager, er det, hvor vidt Parterne eller den Tredjemand, hos hvem den Genstand, som skal synes, findes, er forpligtede til at give de udmeldte Mænd Adgang til denne.

Ved § 301 paalægges der Parterne en ubetinget Pligt hertil. Naar en Part vægrer sig ved at efterkomme Synsmændenes og Modpartens Opfordring i saa Henseende, skal han behandles efter Grundsætningen i § 282, sidste Stykke, om den Part, der ikke svarer behørig paa stillede Spørgsmaal, hvorefter Retten kan fortolke hans Forhold paa den for Modparten gunstigste Maade og navnlig lægge dennes Fremstilling angaaende Tingens Egenskaber til Grund for Paakendelsen.

Er Forretningens Genstand i Tredjemands Værge, og nægter han de udmeldte Mænd Adgang til at iagttage den, kan vedkommende Part derom henvende sig til den Ret, hvor Afhjemlingen skal ske, og denne vil da kunne paalægge Tredjemand at tilstede Synsmændene Adgang inden en vis Frist. Saavel om Spørgsmaalet, hvor vidt der paahviler Tredjemand en Pligt i saa Henseende, som om Midlerne til denne Pligts Fremtvingelse gælder der de samme Regler som om den egentlige »editio instrumentorum«, og der kan derfor herom henvises til Fremstillingen straks nedenfor under III.

III. Med Hensyn til Dokumentbeviset giver den borgerlige Retspleje Anledning til to særlige Spørgsmaal, nemlig dels om, hvor vidt Tvivl angaaende Dokumentets Ægthed eller Rigtighed kan afgøres ved Partsed, hvorom maa henvises til næste §, dels om, i hvilket Omfang der paahviler Parterne eller Tredjemand en Forpligtelse til at fremlægge saadanne »synbare Bevismidler« under Sagen (foretage »editio instrumentorum«)[10]. Herom indeholdes Reglerne i Rpl. Kapitel 28.

A. Naar Dokumentet er i den Parts egen Besid-

[10]) Jfr. Ernst Kallenberg: Om förpliktelsen till edition i civilprocessen som Bilag V. til Forhandlingerne paa det 8de nordiske Juristmøde (1896) og selve Forhandlingerne S. 128—159 og fra den tyske Procesvidenskab særlig Ernst Siegel: Die Vorlegung von Urkunden im Prozess (1904).

d e l s e, der paaberaaber sig det, maa han selvfølgelig fremlægge det for Retten[11]), jfr. § 297. Har han i Skriftvekslingen paaberaabt sig Dokumenter, der er i hans Besiddelse, bør ifølge § 349 disse i Original eller Genpart følge med vedkommende Processkrift til Udlaan til Modparten; eventuelt vil han dog kunne nøjes med at levere en Genpart af den Del af Dokumentet, som vedrører Sagen. Naar de originale Dokumenter ikke udlaanes til Modparten, skal de henlægges paa Rettens Kontor til Modpartens Eftersyn i mindst en Uge. Lignende Regler gælder efter § 359, naar en Part senere under Sagen vil paaberaabe sig Dokumenter, der ikke allerede er Modparten bekendte, jfr. ogsaa § 410, 3. Stk., og § 432 om Dokumenters Fremlæggelse og Udlaan henholdsvis for Højesteret og for en Underret. Om en egentlig P l i g t til Fremlæggelse for den paagældende Part er det dog i disse Tilfælde ikke naturligt at tale. Fremlæggelsen sker nemlig alene i Partens egen Interesse, idet Følgen af, at han undlader at opfylde de derom gældende Forskrifter maa blive, at der ikke tages Hensyn til Dokumentet.

Om Dokumenter, der er affattede i fremmede Sprog, gælder det efter § 149, 2. Stk., der dog er noget ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 15, som Regel, at de skal ledsages af en Oversættelse, der, naar Retten eller Modparten forlanger det, skal bekræftes af en autoriseret Translatør.

Det Tilfælde kan indtræffe, at en Part efter at have faaet Sagens Dokumenter udlaant undlader at levere dem tilbage igen. Herom indeholder Rpl. ingen Bestemmelser, og Spørgsmaalet maa da ligesom efter den tidligere Procesordning løses efter almindelige Grundsætninger.

I og for sig maa det være muligt at anlægge Sag mod den paagældende Part til Dokumenternes Tilbagelevering. Under en saadan Sag maatte vel ogsaa Retten selv kunne optræde som Sagsøger, idet den ved Dokumenternes Udlaan sædvanlig vil være optraadt som den paagældende Parts Repræsentant og da ogsaa paa hans Vegne synes at maatte kunne fordre dem tilbage. Men det vilde dog være en højst

---

[11]) Cfr. U. f. R. 1906 S. 399.

unaturlig Ordning saaledes at gøre Retten til Part i en særskilt Sag, og nogen lettere Fremgangsmaade, f. Eks. at Retten ved Paalæg af Tvangsmulkter skulde kunne fremtvinge Tilbageleveringen, er ikke hjemlet i disse Tilfælde. Derimod maa Parten selv kunne anlægge Sag, men denne Fremgangsmaade vil være meget omstændelig og derfor ret upraktisk; kun undtagelsesvis vil Parten gennem en »umiddelbar Fogedforretning« kunne iværksætte Dokumenternes Tilbagelevering. For at Partens Ret kan ske tilstrækkelig Fyldest, vil det derfor være nødvendigt at tillægge Modpartens Undladelse af at tilbagelevere Dokumenterne en vis processuel Virkning under selve Sagen. Og dette bliver praktisk set den eneste Maade at oprette Skaden paa, naar Modparten helt har forkommet Sagens Dokumenter, og disse ikke med Sikkerhed lader sig rekonstruere[12]). I dette Tilfælde maa han nemlig være ansvarlig ikke blot, naar han har gjort det forsætlig, men ogsaa, naar der blot kan antages at have foreligget Uagtsomhed fra hans Side, idet han er forpligtet til at vise positiv Omhu ved Opbevaringen af udlaante Dokumenter.

Er det kun et enkelt Dokument, der saaledes ikke er kommet til Stede, vil den naturlige Restitution da vistnok bestaa i, at man i Almindelighed gaar ud fra, at Dokumentet har haft det Indhold, som Modparten angiver. Hvis det imidlertid er samtlige eller en væsentlig Del af Sagens Dokumenter, som Modparten uden at godtgøre tilstrækkelig Undskyldning undlader at tilbagelevere, vil en saadan speciel Angivelse af deres Indhold sædvanlig ikke være mulig. Domstolene vil da ikke have anden Udvej end at give Dom i Overensstemmelse med den anden Parts Paastand, altsaa dømme den indstævnte, naar han har gjort sig skyldig i et saadant Forhold[13]), og frifinde ham, hvis det foreligger fra Sagsøgerens Side. Undertiden vil dog Manglen af de paagældende Dokumenter bevirke, at der mangler Oplysning om Momenter, hvis Tilstedeværelse Retten skal paase ex officio, eller at der ikke foreligger til-

---

[12]) Jfr. U. f. R. 1901 S. 121, 1893 S. 200.

[13]) Jfr. U. f. R. 1902 A S. 635, 1897 S. 1166, 1894 S. 203.

strækkeligt Grundlag for Sagens Paadømmelse, og i saadanne Tilfælde er Retten da nødsaget til at afvise Sagen[14]).

Om en egentlig Editionspligt bliver der Spørgsmaal dels for Modparten overfor den Part, der har paaberaabt sig et Dokument i dennes Værge, dels for Tredjemand.

B. Angaaende Modpartens Pligt til at fremlægge Dokumenter handler § 298.

Ved Betragtningen af denne Bestemmelse maa det erindres, at den alene omhandler den særlig processuelt begrundede Pligt for Modparten i denne Retning. At han ogsaa ifølge almindelige materielretlige Regler kan være forpligtet til at stille Dokumenter, som han har i sin Besiddelse, til den anden Parts Raadighed, maa imidlertid derved underforstaas. Naar dette ikke, saaledes som med Hensyn til Tredjemands Forpligtelse efter § 299, udtrykkelig er sagt, beror det vistnok paa, at det ifølge det vide Omfang, der ved § 298 gives Modpartens processuelle Forpligtelse, er blevet anset for overflødigt, ligesom Reglerne i alt væsentligt vil blive de samme, hvad enten Pligten hviler paa det ene eller andet Grundlag.

En saadan paa civilretligt Grundlag støttet Adkomst til at forlange Dokumentet udleveret eller i hvert Fald til at tage en Afskrift af det vil kunne foreligge ikke blot, hvor Parten ligefrem er Ejer eller Medejer af Dokumentet, men overalt, hvor det i den Forstand er »fælles«, at det tjener til Grundlag for en fælles Ret eller blot et fælles Retsforhold, selv om der udspringer forskellige Rettigheder af det, f. Eks. en Lejekontrakt; hvis Lejerens Genpart maatte være blevet borte, maa han have Adgang til at tage en ny, saa snart han kan antages at have nogen Interesse deri. At der er Proces mellem Parterne om Forholdet, kan i og for sig ikke være nogen Betingelse derfor, men det har blot den Betydning at gøre Interessen særlig klar. Den fornødne Interesse vilde dog lige saa vel kunne foreligge, naar der blot var Tale om en rent privat Voldgift, og det vil sædvanlig ogsaa være tilstrækkeligt, at der er Tvist eller blot hersker Uklarhed angaaende et eller andet Punkt i Forholdet.

---

[14]) Jfr. U. f. R. 1901 S. 743, 1899 S. 425.

I flere Procesordninger, saaledes den tyske, bliver man i det væsentlige staaende ved denne civilretlige Forpligtelse, men denne udstrækkes da sædvanlig meget vidt, f. Eks. i den tyske borgerlige Lovbog[15]), hvortil Procesordningen[16]) henviser, til alle Tilfælde, hvor enten Dokumentet er oprettet i Partens Interese, eller deri et mellem ham og en anden bestaaende Retsforhold er konstateret, eller naar det angaaende en Retshandel indeholder Forhandlinger, der er plejede mellem ham og en anden.

Hos os er det imidlertid givet, at der ved Rpl. § 298 er hjemlet en videregaaende processuel, d. v. s. af selve Procesforholdet flydende Forpligtelse[17]), men der kan være nogen Tvivl om dens nærmere Begrundelse og i Forbindelse dermed om dens mulige Begrænsning.

Parternes Pligt til editio instrumentorum siges ofte at følge af deres almindelige Forpligtelse til at føre en aaben og sandfærdig Procedure[18]). Editionspligten maa vel ogsaa siges at stemme godt med den nye Retsplejes hele Tendens til at søge Sagens virkelige Sammenhæng oplyst saa godt som muligt. Men det er dog et Spørgsmaal, hvor vidt Parternes Pligt i denne Retning strækker sig[19]), særlig om de ifølge den ikke blot selv skal afgive sandfærdige Erklæringer, men ogsaa være nødsagede til at forsyne Modparten med Bevismateriale.

I vor hidtilværende Retspraksis var man tilbøjelig til at anse Partens Forpligtelse til at fremkomme med Sagen vedrørende Dokumenter for et naturligt Supplement til den Sandhedspligt, der allerede efter den ældre Ordning antoges at paahvile ham, og derfor til at give Pligten et ret vidt Omfang. Visse Grænser satte man dog for denne. At Fremlæggelsen kunde skade Parten med Hensyn til selve Processens Udfald, tillagde man vel ingen Vægt. Men hvis det gjordes sandsynligt, at Fremlæggelsen i andre Retninger kunde komme ham til Skade, idet f. Eks.

---

15) § 810.
16) § 422.
17) Jfr. f. Eks. Dom i U. f. R. 1920 S. 575.
18) Jfr. saaledes Nellemann: Procesm. S. 718.
19) Jfr. I. Del S. 135—6.

derved vigtige Forretningshemmeligheder vilde røbes, ansaa Domstolene sig ikke for udelukkede fra at tage dette i Betragtning, saaledes at de enten helt kunde fritage Parten for Pligten[20]) eller begrænse den saaledes, at han f. Eks. kun fremlagde en Udskrift af saa stor en Del af Dokumentet, som han kunde fremkomme med uden iøvrigt at skade sine Interesser. At Bevisbyrden for et vist Forhold paahvilede Parten, antoges ikke i Almindelighed at berøve ham Adgangen til at forlange en saadan Bistand af Modparten til Bevismaterialets Fremskaffelse[21]). Paa Grund af det ved Fr. 27. Septbr. 1799 § 10 i Slutn. hjemlede Forbud mod at anstille Inkvisition over den fornærmede ansaas dog Injurianten for udelukket fra at forlange Breve, der var i Modpartens Besiddelse, udleverede til Godtgørelse af ubestemt holdte Beskyldningers Rigtighed, men Forudsætningen for, at han kunde stille et saadant Krav om Udlevering, maatte i hvert Fald være, at han vilde benytte sig af Skriftstykkerne til at bevise bestemt angivne Fakta[22]).

Den Editionspligt for Modparten, der fastslaas ved Rpl. § 298, gaar endnu videre end efter vor tidligere Praksis og videre end efter de fleste fremmede Procesordninger[23]). Naar det her i Almindelighed udtales: »Vil en Part beraabe sig paa Dokumenter, der er i Modpartens Værge eller under hans Raadighed, kan han opfordre denne til at fremlægge dem«, kunde Fremlæggelsespligten endogsaa synes at være gjort ganske ubegrænset. Men for det første forudsætter det umiddelbart følgende, at Parten som Betingelse for at faa Modparten paalagt at fremlægge Dokumentet

---

[20]) Saaledes Højesteretsdom i U. f. R. 1888 S. 458, jfr. 1886 S. 1012.

[21]) Jfr. U. f. R. 1885 S. 1040. Jfr. om denne Modsætning mellem »Bevisbyrde« og Oplysningspligt« nærmere ovenfor S. 292—3.

[22]) Jfr. J. U. 1864 S. 831. Jfr. herved ogsaa U. f. R. 1915 S. 91.

[23]) Af de to Procesordninger, der iøvrigt strækker Parternes Sandhedspligt videst, den østrigske og den norske, fastsætter saaledes den første i § 305 forskellige indskrænkende Betingelser for Editionspligten, og den sidste hjemler i § 250 kun en ubetinget Editionsforpligtelse, hvor den er begrundet i den borgerlige Ret.

maa angive de Kendsgerninger, der ved Dokumentet skal bevises. Endvidere er en Begrænsning hjemlet i §'ens 2. Stk., hvorefter Retten, naar vedkommende Part paastaar, at Dokumentet tillige indeholder Oplysninger, som er denne Sag uvedkommende, og som han ikke ønsker bekendtgjorte, bestemmer, paa hvilken Maade Dokumentet skal fremlægges. Efter Omstændighederne maa det vel ogsaa kunne ske paa den Maade, som har udtrykkelig Hjemmel i den norske Civilproceslov[24]), at Retten selv lader den Del af Dokumentet, som skal fremlægges, afskrive, medens det øvrige holdes hemmeligt. Navnlig følger dog en almindelig Adgang for Retten til efter sit Skøn at begrænse Modpartens Pligt i denne Retning deraf, at de skadelige Følger, dens Tilsidesættelse vil medføre for ham, overhovedet kun indtræder i Tilfælde af ubeføjet Undladelse af at opfylde den, og at disse Følger dernæst kun som fakultative er lagt i Rettens Haand, idet Retten alene »kan«, men ikke »skal« lade dem indtræde. Ved Udøvelsen af sin Myndighed vil Retten da kunne tillægge de i den tidligere Praksis opstillede Begrænsninger i Pligten Betydning.

Virkningen af Pligtens Tilsidesættelse er af rent processuel Natur. Naar nemlig Parten ubeføjet undlader at efterkomme Rettens Paalæg om at fremlægge Dokumentet, er Følgen heraf alene den, at Retten i saa Fald kan tillægge denne Undladelse Virkning i Overensstemmelse med Grundsætningen i § 282, sidste Stykke, om Undladelse af at besvare af Retten stillede Spørgsmaal, saa at Retten altsaa kan fortolke Undladelsen paa den for Modparten gunstigste Maade og navnlig lægge dennes Fremstilling (angaaende Dokumentets Indhold) til Grund for Paakendelsen[25]). Det samme skal gælde, naar vedkommende netop for

---

[24]) § 252, 2. Stk.

[25]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1916 S. 413, 1882 S. 379, jfr. 1881 S. 352 (som dog synes at hævde Pønalvirkningen vel formelt), 1881 S. 765, 1883 S. 1143 (1145), 1885 S. 146, 1906 S. 164, cfr. 1911 S. 5.

at hindre Dokumentets Fremlæggelse har ødelagt det eller uden Nødvendighed givet det fra sig[26]).

Hvor der bestaar en materielretlig begrundet Ret til at fordre Dokumentets Udlevering, maa der ogsaa være Mulighed for Parten for selvstændig at gøre denne Ret gældende ved Domstolene, eventuelt sætte sig i Besiddelse af Dokumentet ved en umiddelbar Fogedforretning. Har Besidderen forkommet Dokumentet, vil der muligvis ifølge det materielretlige Mellemværende kunne paalægges ham Ansvar, selv om ikke nogen særlig Hensigt til at hindre dets Benyttelse under Processen oplyses. Men under den foreliggende Sag maa Modparten ogsaa i dette Tilfælde være indskrænket til at begære de processuelle Pønalvirkninger bragt til Anvendelse.

En Forudsætning for Editionspligten maa det selvfølgelig i Almindelighed være, at vedkommende Part virkelig besidder det angivne Dokument[27]). Naar § 298, 3. Stk., udtaler, at det paahviler den, som fordrer Dokumentets Fremlæggelse, at bevise den anden Parts Besiddelse deraf, stemmer dette med almindelige Bevisbyrderegler. Dog maa der vistnok gøres den Modifikation heri, at naar det er godtgjort, at en Part engang har besiddet Dokumentet, men han paastaar, at han ikke mere er i Besiddelse af det, maa han selv gøre dette sandsynligt. Nogen særlig Adgang til at forlange Ed angaaende Besiddelsesforholdet hjemler derimod vor Retsplejelov, i Modsætning til flere fremmede[28]) Procesordninger, ikke.

C. Med Hensyn til en Tredjemands Forpligtelse til at fremlægge Dokumenter under Sagen faar Sondringen mellem den materielretlig og den blot procesretlig begrundede Pligt større praktisk Betydning.

I det første Tilfælde, hvor altsaa, som det udtrykkes i Rpl. § 299, 1. Stk., »vedkommende Part enten er Medejer af dem [Dokumenterne] eller iøvrigt har en af Processen

---

[26]) Jfr. herved fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1879 S. 233, hvor maaske de angivne Betingelser forelaa.

[27]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1878 S. 267 (270).

[28]) Jfr. saaledes tysk C. P. O. § 426, østrigsk § 307.

uafhængig Ret til at benytte dem som Bevis for sine Rettigheder«, er Tredjemands Pligt ubegrænset.

Hvor dette derimod ikke er Tilfældet, saa at Pligten altsaa maa begrundes rent processuelt, opstilles der ret vidtgaaende Begrænsninger. Herfor lader der sig ogsaa anføre gode Grunde. Analogien fra Vidnepligten, som undertiden paaberaabes, passer nemlig ikke helt paa dette Forhold. Som Vidne er en Tredjemand væsentlig kun forpligtet til at meddele, hvad han véd, altsaa efter Omstændighederne ogsaa, hvad han maatte erindre af et Dokuments Indhold. Derimod paahviler der ikke Vidnet en Pligt til at anstille saadanne Undersøgelser af dette, der kan medføre Omkostninger eller Besvær, jfr. § 179, endsige til at fremlægge selve Dokumentet eller Afskrift af dette for Retten. Det er vel sandt, at en saadan Fremlæggelse ofte vilde være mindre byrdefuld for Tredjemand end det personlige Møde med Forklaring for Retten. Men der er her en nærliggende Mulighed for, at han kan lide almindelig Skade ved saaledes at blive tvunget til at fremlægge et Dokument, idet dette f. Eks. kunde indeholde Forretningshemmeligheder, som en Konkurrent maaske netop benyttede Processen til at faa fat i. Derimod vil det jo under en Afhøring for Retten altid staa et Vidne aabent at protestere mod Spørgsmaal, hvis Besvarelse vilde udsætte det for væsentlig Skade, jfr. § 170, 1. Stk.

Disse Grunde har ført flere fremmede Proceslovgivninger til helt at udelukke Tredjemands Editionspligt, hvor denne ikke er materielretlig begrundet[29]). Men efter vor Rpl. — ligesom man antog efter den tidligere Procesordning — har de alene ført til at opstille betydelig større Begrænsninger i Tredjemands Editionspligt af Hensyn til egen Interesse end i hans Vidnepligt.

Ifølge § 299, 2. Stk., skal nemlig Tredjemand, hvor Parten ikke har nogen materielt begrundet Ret mod ham i saa Henseende, alene være forpligtet til at give Adgang til Benyttelse eller Besigtigelse af Dokumenter, der er hans Raadighed undergivet, »for saa vidt Dokumenternes Fremførelse ikke vilde kunne skade ham selv (det maa dog

[29]) Saaledes den tyske C. P. O. § 429, den østrigske § 308.

forudsættes, at denne Skade ikke er ganske uvæsentlig) eller paadrage ham Udgifter eller betydelig Ulejlighed«. Efter Omstændighederne maa man da ogsaa kunne gaa den Vej, som ovenfor er omtalt med Hensyn til Modpartens Editionspligt, at nøjes med under betryggende Forholdsregler at lade tage en Afskrift af den Del af Dokumentet, som kan fremlægges uden at skade Besidderen. For saa vidt hans Interesse i, at Dokumentet ikke fremlægges, er rent økonomisk, maa Fremlæggelsen kunne tillades med, at vedkommende Part sikrer ham mod det Tab, der kan blive Tale om.[30])

Et Spørgsmaal er det, om de Fritagelses- eller Udelukkelsesgrunde, der gælder for Vidnepligten, ogsaa kan finde Anvendelse paa Tredjemands Editionspligt. Om nogen almindelig Overførelse af disse Bestemmelser kan der nu ikke være Tale, idet der i Stedet for dem, i hvert Fald i et vist Omfang, maa antages at være traadt Begrænsningen i § 299, 2. Stk., for det Tilfælde, at Dokumenternes Fremførelse vilde kunne skade Tredjemand selv. Herved bliver for det første Vidnefritagelsesgrunden efter § 170, 1. Stk., overflødig, for saa vidt den beror paa, at Vidnet selv udsættes for Skade, idet ikke blot en saa væsentlig Skade som den, der kræves efter § 170, men enhver ikke helt uvæsentlig Skade for Tredjemand selv fritager ham for Forpligtelsen til at fremlægge Dokumenter. Derimod kunde Vidnefritagelsen efter § 170, 1. Stk., for saa vidt synes at strække sig videre end Fritagelsen for Editionspligten, som Vidnesbyrd i borgerlige Sager kan nægtes ogsaa, naar det udsætter visse af Vidnets Paarørende for væsentlig Skade, medens der efter § 299, 2. Stk., alene synes at kunne tages Hensyn til, at Dokumentets Fremførelse kan »skade ham selv«. Det kan dog hermed næppe antages at have været Meningen at understrege Modsætningen til Tredjemands Paarørende, men vistnok kun til den Part, der forlanger Dokumentets Fremlæggelse, og forøvrigt vil en væsentlig Skade for Tredjemands nærmeste Paarørende sædvanlig tillige rumme Mulighed for at tilføje ham selv en vis Skade. Særlig klart bliver Synspunktet med den fælles Skade ved det i Slutningen af § 170, 1. Stk., omhandlede Forhold

---

[30]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad §§ 189—192 Sp. 76 (177).

angaaende Meddelelser, som Ægtefæller under Ægteskabet har gjort hinanden, og Bestemmelsen om Vidnefritagelse vilde, for saa vidt angaar skriftlige Meddelelser, kunne blive helt uden Betydning, hvis Ægtefællerne kunde tvinges til at fremlægge selve disse Meddelelser for Retten. I de i § 170, 4. og 5. Stk., omhandlede Tilfælde af Fritagelse for at afgive Vidnesbyrd om Betingelserne for en Forgængers Ansvar for et trykt Skrift eller om Hjemmelsmanden til en Bladartikel maa man vistnok ogsaa, for at Bestemmelserne ikke skal kunne gøres illusoriske, antage, at den paagældende heller ikke kan tvinges til at fremlægge Skriftstykker, f. Eks. Korrespondance eller Manuskript, der kan tjene til Oplysning om, hvem der er Forfatteren eller Hjemmelsmanden. Det maatte vel ogsaa i Almindelighed siges at kunne skade Redaktøren selv, om han kunde tvinges til at røbe saadanne Redaktionshemmeligheder.

Der er heller ikke nogen klar Hjemmel for at overføre nogen af de Udelukkelsesgrunde for Vidner, der er hjemlede ved § 169, paa Tredjemands Editionspligt i tilsvarende Tilfælde. Naar der f. Eks. bliver Spørgsmaal om at fremlægge nogle Breve, hvori nogen har betroet sig til sin Præst som Sjælesørger eller givet fortrolige Meddelelser om en Retssag til sin Sagfører, kan deres Fremlæggelse vel næppe siges at ville skade vedkommende Præst eller Sagfører selv, der nu sidder inde med Brevene, men nærmest kun Afsenderen; den ideelle Skade, som Standen maaske kan lide ved, at dens Medlemmer saaledes krænker deres Hemmeligholdelsespligt, synes nemlig ikke i saa Henseende at kunne være tilstrækkelig. Men ogsaa her maa man vistnok kunne hævde, at en Frihed for Præsten eller Sagføreren til at udlevere saadan Korrespondance maa anses for et praktisk set nødvendigt Supplement til deres Vidneudelukkelse. —

De nærmere Regler om den Fremgangsmaade, der skal følges til Gennemførelse af Tredjemands Fremlæggelsespligt, indeholdes i § 300. Den Begæring, som Parten fremsætter derom, maa bl. a. indeholde »en nøjagtig Opgivelse af de Fakta«, der ved Dokumentet skal bevises; ogsaa i denne Retning opstilles der noget strængere Betingelser end overfor Modparten, idet det overfor ham efter § 298

kun kræves, at Parten skal »angive de Kendsgerninger«, der ved Dokumentet skal bevises. Fremlæggelsen maa ske paa Partens egen Bekostning. Naar der i 2. Stk. staar, at Retten[31]) derefter ved Kendelse »kan« paalægge Tredjemand at fremlægge Dokumentet[32]), maa dette dog sikkert forstaas saaledes, at Retten, naar Lovens Betingelser derfor er til Stede, ogsaa skal gøre dette. Kendelsen skal af Parten ufortøvet forkyndes for Tredjemand. Mulige Indsigelser fra denne forhandles og paakendes efter de om Vidner givne Regler i §§ 189, sidste Stk., og 190. Imod den Tredjemand, der ubeføjet undlader at efterkomme Rettens Paalæg, anvendes de samme Tvangsmidler som mod Vidner, jfr. § 177, hvorefter der endogsaa vil være Mulighed for at lade den paagældende afhente med Magt og holde i Forvaring til Pligtens Fremtvingelse.

§ 31.

(Fortsættelse.)

Om Afhøring af Parter og Parts Ed.

I. Som noget væsentlig nyt har Rpl. indført Parternes personlige Afhøring som Bevismiddel indenfor den borgerlige Retspleje. Efter vor tidligere Procesordning kendtes dette Institut kun i nogle særlige Tilfælde, visse Skilsmissesager og Sager mod borteblevne Personer. Men der er nu efter, dels engelsk, dels og navnlig østrigsk Forbillede givet det et langt videre Anvendelse, idet det under visse Betingelser udstrækkes til alle borgerlige Sager.

Denne Ordning medfører betydelige Goder for Retsplejen. Den frembyder for det første den indirekte Fordel stærkt at begrænse Anvendelsen af Partsed, og dette er i sig selv en stor Vinding, da Erfaringen viser, hvor betænkelig og upaalidelig denne Afgørelsesmaade er. Ganske særlig under den Ordning, som tidligere har været gældende hos os,

---

[31]) Herved maa forstaas Retten paa Tredjemands Hjemsted, medmindre der er truffet særlig Beslutning efter § 171, 3. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 7, jfr. RR. Nr. 130 i U. f. R. 1922 B S. 142.

[32]) Jfr. Dom i U. f. R. 1920 S. 484.

hvorefter Eden først blev aflagt efter den endelige Dom, og Appel dermed ubetinget var afskaaret, traadte disse Betænkeligheder ved at gøre Sagens Udfald afhængigt af en Parts Ed frem. Det betød nemlig praktisk set det samme som at gøre Parten til endelig Dommer i sin egen Sag, og Parten vilde da let blive fristet til, om ikke ligefrem at sværge falsk, saa dog i hvert Fald maaske halvt ubevidst at styrke Graden af sin Overbevisning om de Momenter, hvoraf hans Ret afhænger, og bortfortolke mulige Tvivlsgrunde. Uden Hensyn til Tidspunktet for Edens Aflæggelse volder dernæst ofte den nøjagtige Formulering af Edstemaet store Vanskeligheder, og en Unøjagtighed i saa Henseende vil kunne danne Snarer for den meget skrupuløse Part og Smuthuller for den mindre nøjeregnende. Navnlig viser det sig næsten umuligt at skille det juridiske fra det faktiske, som alene burde være overladt til Partens egen Afgørelse.

Disse Vanskeligheder forsvinder derimod ved den formløse Afhøring af Parterne under Sagen. Dommeren har her hele Tiden Sagen i sin Haand, og han kan nøje kontrollere Parternes Optræden og forvisse sig om, hvad der i Virkeligheden ligger i deres Udsagn. Fristelsen for Parten til at fravige Sandheden bliver mindre her, da han ofte ikke vil være klar over, hvilken Betydning Dommeren vil tillægge hans Udsagn, end ved Partseden med dens skarpe Dilemma: at vinde eller tabe hele Sagen. Parten vil derfor ikke saa let komme til at udtale som sikkert, hvad han blot tror eller er tilbøjelig til at antage, men han vil ved hvert enkelt Punkt kunne gøre Rede for Graden af sin Overbevisning og for de Grunde, der leder ham til en vis Antagelse. De to Parters Forklaringer tjener ogsaa gensidig til at oplyse, supplere og korrigere hinanden[1]).

Ogsaa rent umiddelbart betyder Parternes personlige Forklaring overordentlig meget til at fremme Sagens sande Oplysning og hidføre den Forbindelse mellem Retten og Livet, som moderne Retspleje i første Række tilstræber. Ved at øse sin Kundskab om Sagen fra Parternes egne Forkla-

---

[1]) Jfr. H. Smedal i Bilag V til det niende nordiske Juristmøde (1899) S. 25, og med særligt Henblik paa svensk Ret Thore Engströmer i Svensk Juristtidning 1918 S. 65—90.

ringer faar Dommeren nemlig det mest umiddelbare og levende Billede af Sagens Sammenhæng. At disse Forklaringer paa Grund af Parternes stærke Interesse ikke altid er helt at lide paa, er vel sandt, og det maa jo ogsaa staa Dommeren selv klart. Men naar Dommeren faar Lejlighed til at høre b e g g e Parternes modstaaende Forklaringer, vil han ofte ved at sammenholde dem og veje deres indre Troværdighed mod hinanden, gennem en Slags »Reguladetri«, kunne naa til en sikker Overbevisning om Sagens Sammenhæng. Dog vil Betydningen af Parternes personlige Forklaringer som Bevismiddel i e n d n u højere Grad, end det gælder om Vidnernes Forklaringer, afhænge af, at de aflægges u m i d d e l b a r t for den Ret, der skal dømme i Sagen.

At der, som det undertiden hævdes, i Forlangendet om Partens personlige Møde skulde ligge noget for Sagførerstanden saarende, som om Sagførerens Erklæringer ikke var til at stole paa, maa bestemt benægtes. Ordningen hviler jo ikke paa nogensomhelst Tanke om, at Sagførerne ikke v i l fremkomme med de rigtige Oplysninger, men alene derpaa, at de ikke k a n gøre det i samme Grad som Parterne selv, der har direkte Kendskab til Sagen. Det er ofte for Sagførerne selv en stor Ubehagelighed, naar de pludselig under Sagens Forhandling staar uden tilstrækkelige Instruktioner, og det vil da ogsaa af dem føles som en Fordel at have Parterne ved Haanden, saa at man straks af dem kan faa de fornødne Oplysninger. Ogsaa indirekte vil hos Parterne Tanken om, at de kan komme til at staa inde for deres Forklaringer overfor Retten, virke til, at de holder sig nøjere til Sandheden ved de Meddelelser, de giver deres Sagførere.

Hvad den nærmere Ordning angaar, er Forholdet efter den engelske Ret det, at Parterne afhøres under Ed ganske som Vidner i egen Sag, altsaa en noget lignende Ordning som den, der allerede under vor tidligere Procesordning var gældende i Skilsmissesager og Sager mod borteblevne Personer, jfr. nu efter Rpl. §§ 450, 451 og 456. Men hvor en saadan Ordning ikke har mere almindelig Hævd, vil den vistnok føles som unaturlig, og det vil da ligge nærmere at følge den østrigske Fremgangsmaade, i hvert Fald som Regel at la-

de Afhøringen foregaa uden Ed. Om der da bør hjemles Straf for urigtig Forklaring, kan være et noget tvivlsomt Spørgsmaal. Paa den ene Side styrkes vel nok Forklaringernes Beviskraft derved noget, og der kan maaske ogsaa siges at være noget stødende i, at Parterne ustraffet skulde kunne lyve for Retten. Men paa den anden Side vil Straffetruslen let kunne virke trykkende paa Parternes Forklaringer — og det er netop af Betydning, at de afgives saa frit og utvungent som muligt —, og der vil ofte foreligge stærkt formildende Omstændigheder, naar det ikke lykkes Parterne at holde sig strengt til Sandheden. Erfaringerne fra Østrig synes ogsaa at vise, at Straf i Almindelighed kan undværes. Overvejende Grunde taler derfor vistnok for — saaledes som den østrigske Civilprocesordning (§ 277) — kun at lade Straf indtræde, hvor det falske Udsagn undtagelsesvis maatte være afgivet under Ed[2]). —

De nærmere Regler om Parters Afhøring findes i Rpl. Kapitel 29.

A. For det første kan efter § 302, 1. Stk., Retten »indkalde en Part til personligt Møde for at besvare Spørgsmaal sigtende til Sagens Oplysning«. En saadan Indkaldelse kan dog — hvad der vistnok skyldes en for stiv Gennemførelse af Forhandlingsmaksimen[3]) — som Regel ikke finde Sted ved Retten af egen Drift, men kun efter Modpartens Begæring. Dog aabner § 284 Retten Adgang til efter Sagens Optagelse paa egen Haand at indkalde tidligere afhørte Parter for at stille yderligere Spørgsmaal til dem. Nogen ubetinget Ret tilkommer der dog ikke en Part til at forlange den anden Part indkaldt til personlig Afhøring, men Partens Begæring er kun en Betingelse for, at Retten under Sagen »kan« indkalde Modparten, hvis den ogsaa selv finder tilstrækkelig Anledning dertil.

Der er ikke ved Loven[4]) hjemlet nogen Fritagelse for Parterne saaledes som ved § 170 for Vidner; derved vilde ogsaa den praktiske Betydning af Parternes Afhøring meget

---

[2]) Jfr. herved C. B. Henriques i U. f. R. 1905 A S. 455—472, særlig S. 471—2.

[3]) Jfr. ovenfor S. 257.

[4]) Cfr. derimod K. U. t. B. R. § 193.

væsentlig indskrænkes[5]). Derimod gælder Udelukkelsesgrundene efter § 169 ogsaa, naar Forklaring fordres afgivet af Parter, jfr. § 302, sidste Stk.

Endvidere kan efter § 303 en Part frivillig fremstille sig og begære personlig at afgive sin Forklaring[6]). Dette tilstedes ham i Almindelighed, medmindre Retten anser det for at være uden Nytte for Sagens Oplysning. Men Parten er da pligtig at besvare de yderligere Spørgsmaal, som Modparten eller Retten maatte gøre ham.

Der kræves altid en Bestemmelse af en egentlig Ret, for at Partsforklaring kan finde Sted; en Beslutning af en Voldgiftsret er dertil ikke tilstrækkelig. Men Domstolene bør ikke modsætte sig, at en saadan Partsafhøring, lige saavel som en Vidneafhøring, finder Sted til Brug i en Voldgiftssag, naar det skønnes at være nødvendigt til Sagens Oplysning[7]).

Der er ikke efter vor Rpl. Tale om, at Partsafhøringen — saaledes som Tilfældet er efter den østrigske Procesordning, medens Parternes Afhøring efter den engelske Ret snarere maa betegnes som det principale Bevismiddel — kun skulde kunne anvendes subsidiært, for saa vidt de andre Bevismidler maatte svigte. Ifølge § 352 kan Retten tværtimod, naar Partsafhøring skal finde Sted, bestemme, at den skal foregaa, forinden Bestemmelse tages om Indkaldelse af Vidner eller Udmeldelse af Syns- og Skønsmænd[8]). Dette er sikkert ogsaa det naturlige, da Parternes Afhøring ofte vil gøre andre Bevismidler overflødige.

B. Hvor vidt Umiddelbarheden er gennemført med Hensyn til Parternes personlige Forklaring, er tidligere[9]) fremstillet. Heraf fremgaar, at det vel er sket i betydelig vi-

---

[5]) Parten kan næppe engang ubetinget fordre sig fritaget for at besvare et Spørgsmaal om, hvor vidt han har været straffet, selv om han senere har faaet Æresoprejsning, jfr. R R. Nr. 55 i U. f. R. 1921 B S. 11.

[6]) Det er selvfølgelig i denne Retning uden Betydning, om Parten møder med eller uden Sagfører, jfr. R R. Nr. 73 i U. f. R. 1921 B S. 103.

[7]) Cfr. dog herved R R. Nr. 63 i U. f. R. 1921 B S. 15 og Nr. 184 i 1923 B S. 156.

[8]) Jfr. R R. Nr. 86 i U. f. R. 1921 B S. 182.

[9]) I. Del S. 171, 178—9.

dere Omfang end med Hensyn til Vidner[10]), men dog sikkert langt fra i den Grad, som det af Hensyn til Instituttets praktiske Funktion vilde være ønskeligt. Her skal kun fremhæves, at hvor ikke Lovens positive Begrænsninger er til Hinder derfor, skal Parterne møde for den dømmende Ret, medmindre dette »efter Rettens Skøn vilde medføre Vidtløftiggørelse af Forhandlingerne eller Ulemper for Parten eller Bekostning, som ikke vilde staa i rimeligt Forhold til Sagens Genstand eller den Betydning, Forklaringen kan antages at have for Sagens Oplysning«, § 302, 6. Stk. Endvidere bestemmer § 303, at Lovens Afstandsbestemmelser ikke skal kunne fritage den Part, der frivillig vil fremstille sig til Forklaring, for at aflægge denne for den dømmende Ret. Desuden vil Parternes egen Interesse i mange Tilfælde føre dem til at give personligt Møde for Retten ud over Lovens Grænser.

C. Loven hjemler ingen direkte Tvangsmidler til at fremkalde personligt Møde og Forklaring af Parterne, men kun visse processuelle Pønalvirkninger. I saa Henseende bestemmer § 305, 1. Stk., nærmere, at naar en tilsagt Part uden oplyst lovligt Forfald udebliver, eller naar en Part undlader at svare eller ikke svarer tilstrækkelig bestemt paa de stillede Spørgsmaal, kan Retten (det beror altsaa ganske paa Rettens Skøn, i hvilket Omfang det vil gøre det)[11]) fortolke Udeblivelsen, Tavsheden eller Ubestemtheden paa den for Modparten gunstigste Maade og navnlig lægge dennes Fremstilling til Grund for Paakendelsen.

D. Loven har, jfr. § 305, 2. Stk., bestemt sig for den noget betænkelige Ordning at straffe en Parts usandfærdige Forklaringer paa samme Maade som falske, ubeedigede Vidneforklaringer efter Strfl. § 146[12]). Nedsættelsen efter § 147 synes ikke at kunne finde Anvendelse, da der ikke henvises til den, og forøvrigt ogsaa den i §'en foreskrevne Betingelse, at »Vidnesbyrd ikke burde have været affordret ham paa Grund af hans Forhold til Sagen eller Parterne«, ude-

---

[10]) Dog har de Udvidelser i Bevisumiddelbarheden, der ved Ændringerne i Tillægsl. 30. Juni 1922 §§ 7 og 8 skete i §§ 171, 3. Stk., og 172, 1. og 3. Stk., kun Hensyn til Vidner.

[11]) Jfr. R R. Nr. 36 i U. f. R. 1920 B S. 235.

[12]) Jfr. saaledes Dom i U. f. R. 1922 S. 1009.

lukkes ved Lovens Ordning. Derimod erklæres Bestemmelsen i Strfl. § 148 om uagtsom, urigtig eller ufuldstændig Forklaring udtrykkelig for anvendelig, men der maa vises særlig Forsigtighed ved dens Anvendelse paa Parter, for at man ikke skal komme til at ramme den Farvning af Sandheden, som Parterne maaske ganske ubevidst kan komme til at foretage.

E. Loven kender derimod ikke i Almindelighed, jfr. dog de ovenanførte §§ 450, 451 og 456 om Parters edelige Forklaring i Ægteskabssager og Sager mod borteblevne Personer, nogen egentlig Afhøring af Parter under Ed, saaledes som den i Almindelighed sker efter den engelske og ogsaa kan foregaa efter østrigske Procesordning[13]). Der er vistnok heller ikke i Rpl., cfr. derimod som et specielt Tilfælde L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 13, 2. Stk., om visse Paternitetssager, nogen Hjemmel til at anvende den Ordning, som ellers meget kunde tale for, at Retten i umiddelbar Tilknytning til Parternes Forklaring straks under Sagen forlanger Ed angaaende visse Punkter. § 306 kunde vel efter sin umiddelbare Ordlyd synes at hjemle Mulighed for noget saadant, men der er dog, som navnlig §'ens sidste Stykke viser, sikkert kun tænkt paa formelig »Parts Ed«, som aflægges senere i Henhold til særlig Edsdom. Dette bekræftes ogsaa ved, at den til § 306 svarende Bestemmelse i Kommissionsudkastet af 1877 (§ 257) fandtes i det selvstændige Afsnit om Parts Ed.

F. Hvad angaar den nærmere Fremgangsmaade, der skal følges ved Parternes Afhøring, er Reglerne herom væsentlig de samme som om Vidner.

Saaledes skal efter § 302, 7. Stk., Parten, naar han ikke kan eller skal møde for den dømmende Ret (eller efter § 355 for den Ret, der forbereder Sagen), afhøres ved Underretten paa det Sted, hvor han bor eller opholder sig, jfr. dog Henvisningen i § 302, sidste Stykke, til § 172, sidste Stykke, hvorefter ogsaa Partens Helbredstilstand vil kunne medføre,

---

[13]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. XVII. Sp. 78 (179): »man har fundet det betænkeligt at optage den engelsk-amerikanske Regel, hvorefter Parterne afhøres som Vidner under Ed«.

at Retten sættes udenfor det sædvanlige Tingsted. Efter §§ 174 og 175, hvortil der ligeledes henvises, vil Partens Indkaldelse ogsaa foregaa efter samme Regler, som gælder om Vidner. Endelig vil efter den Henvisning, der i § 304 gøres til §§ 176, 179, 180, 182—85 og 190, selve Afhøringen af Parterne, Protokolleringen af deres Forklaringer og Afgørelsen af mulige Tvistigheder ske væsentlig paa samme Maade som ved Vidneførsel. Navnlig maa fremhæves, at vor Rpl. ogsaa her har sluttet sig til den engelske Ordning, hvorefter det som Regel overlades til Parterne selv at foretage Afhøringen. Dette maa da ske paa den Maade, at det, naar en Part er indkaldt til at afgive Forklaring, er Modparten eller dennes Sagfører, der foretager Hovedafhøringen, hvorefter Partens Modforklaring vil ske ved ham selv af egen Drift eller gennem Spørgsmaal, som hans egen Sagfører stiller til ham[14]). Er Parten frivillig mødt frem til Forklaring, maa til Vidnets Hovedafhøring nærmest svare hans egen Forklaring, eventuelt fremkalt ved hans egen Sagførers Spørgsmaal, hvorefter Modafhøringen sker ved Modparten eller hans Sagfører. —

Det maa erindres, at der ved Siden af denne formelige Afhøring af Parterne kan blive Spørgsmaal om en ganske formløs Udspørgen af dem, nemlig som Anvendelse af den Spørgsmaalsret, der tilkommer Retten efter §§ 282 og 284. En saadan Udspørgen af Parterne danner ofte en naturlig Forudsætning for eller et praktisk Surrogat for den egentlige personlige Afhøring af dem, og efter vor Rpl., der som omtalt ikke giver Retten nogen Beføjelse til af egen Drift at indkalde Parterne til egentlig personlig Afhøring, bliver det af særlig Betydning, om Retten dog ikke kan forlange deres Møde for at kunne stille saadanne Spørgsmaal til dem. Saaledes hjemler den tyske Civilprocesordning[15]), der ikke kender noget til Afhøring af Parterne som egentligt Bevismiddel, dog Retten Adgang til, endogsaa ex officio, at anordne personligt Møde af en Part »til Oplysning af Sagsforholdet«. Efter den franske »Code de procédure«[16]) ken-

[14]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 193 Sp. 80 (181).
[15]) § 141.
[16]) Art. 119.

des der en almindelig Adgang for Retten til at anordne »comparution des parties« ved Siden af det i Praksis kun lidet benyttede Institut »interrogatoire sur faits et articles«[17]). Den østrigske Procesordning, hvorefter som berørt den egentlige Partsafhøring kun er et subsidiært Bevismiddel, tillægger[18]) Rettens Formand en fri Beføjelse til at opfordre Parterne til at møde personlig ved den mundtlige Forhandling. I Praksis har her Forholdet udviklet sig saaledes, at Sagførerne næsten altid frivillig tager deres Mandanter med, og denne Ordning har i de fleste Tilfælde gjort den formelige Partsafhøring overflødig. Ganske vist skulde nemlig ifølge den strenge Lov kun denne kunne udgøre egentligt Bevis, medens den formløse Udspørgen af Parterne alene skulde tjene til foreløbig Orientering og Oplysning i Sagen, navnlig ved at skaffe Klarhed over deres Proceserklæringers virkelige Indhold. Men under en fri Bevisbedømmelse lader denne Modsætning mellem Bevismiddel og Oplysningsmiddel sig praktisk ikke opretholde. Hermed stemmer det ogsaa, naar den norske Civilproceslov[19]) helt har slettet denne Forskel. Efter vor Retsplejelov kan der da heller ingen Tvivl være om, at Dommeren maa kunne tage saadanne formløse Forklaringer af Parterne som tilstrækkeligt Bevis, da de udgør en Del af »det samlede Indhold af Forhandlingerne«, hvorpaa Retten ifølge § 292, 1. Stk., skal kunne bygge sin Overbevisning om Sagens faktiske Sammenhæng.

Ser vi paa vor egen Lov, er det imidlertid noget tvivlsomt, om den indeholder tilstrækkelig Hjemmel for Retten til at forlange personligt Møde af Parterne til Udøvelse af Rettens Spørgsmaalsret. Efter den Affattelse, § 282, 1. Stk., havde i den oprindelige Lov af 1908, kunde det næppe antages. Naar der nemlig her taltes om Spørgsmaal til »Parterne«, maatte dette vistnok i Overensstemmelse med Lovens sædvanlige Sprogbrug, hvor der ikke er særlig Hjemmel for at antage en anden Forstaaelse, forstaas som betegnende Parterne selv eller deres Re-

---

[17]) Art. 324 ff.

[18]) § 183, 1°.

[19]) § 111 ff., § 320; Forholdet er dog her nærmest ordnet som egentlig Partsafhøring, jfr. Hagerup: Civilproces II. S. 42—47.

præsentanter, saaledes at Retten, naar Parterne lod møde ved Sagførere, kun kunde udøve Spørgsmaalsretten overfor dem. Naar da § 284 tillagde Retten en særlig Beføjelse til efter Sagens Optagelse at stille Spørgsmaal til Parterne, maatte dette sikkert ogsaa forstaas i Overensstemmelse med § 282, saaledes at der i hvert Fald kun kunde være Tale om, at Retten skulde kunne paalægge Parterne personligt Møde i den Anledning, for saa vidt de tidligere var mødt personlig under Sagen. Hermed syntes det ogsaa at stemme, at Retten kun kan indkalde Parterne til egentlig personlig Afhøring, for saa vidt den ønsker at stille yderligere Spørgsmaal til allerede under Sagen afhørte Parter.

Det er dog et Spørgsmaal, om der ikke ved Revisionen i 1909 er sket en Forandring i denne Retning. Ved denne tilføjedes nemlig til første Stykke af § 282: »Om fornødent kan Retten indkalde Parterne til Besvarelse af saadanne Spørgsmaal«. Det fremgaar nu vel af Forhandlingerne, at det ikke dermed har været Meningen at hjemle Retten Beføjelse til at indkalde Parterne personlig, idet man tværtimod i Regeringens Forslag til Loven af 1909 (§ 273, 1. Stk.): »Om fornødent kan Retten under Iagttagelse af Reglerne i § 293 (lig med Rpl. § 302) indkalde Parterne til personlig Besvarelse af saadanne Spørgsmaal «(og i 3. Stk. »til personligt Møde«), slettede de udhævede Ord, fordi man ikke ønskede at indføre en personlig Mødepligt for Parterne[20]). Men nægtes kan det dog ikke, at Bestemmelsen efter sin Ordlyd maa siges endogsaa ret klart at hjemle Retten Beføjelse til, naar den anser det fornødent, ogsaa at indkalde Parterne selv til Spørgsmaalenes Besvarelse. I §'ens første Pkt. er det jo ogsaa givet, at »Parterne« som Eventualitet omfatter Parterne selv, nemlig for saa vidt de maatte have givet Møde, alene eller sammen med deres Repræsentant. Dertil kommer, at Bestemmelsen ikke synes at faa nogen rigtig Mening, hvis den skal forstaas saaledes, at Parterne, naar de indkaldes, frit skal kunne vælge, om de vil møde selv eller sende en Repræsentant, idet under Sagens Forhandling — og om Forholdet efter dens

---

[20]) Jfr. Rigsdagstid. 1908—09, Landstingets Forhandl. Sp. 76—77.

Optagelse til Dom handler først § 284 — Parterne i denne vide Forstand saa godt som altid vil være mødt, og Bestemmelsen derfor netop kun vil faa praktisk Betydning overfor Parter, der har ladet sig repræsentere ved andre, men hvis personlige Møde ønskes til Sagens Oplysning[21]). Endelig vil Retten alene gennem en saadan Forstaaelse af Bestemmelsen opnaa de samme Beføjelser, som tilkommer den efter saa godt som alle moderne Procesordninger, og som ogsaa erfaringsmæssig har vist sig at være et Hovedmiddel til at hidføre en sund og naturlig Retspleje. Forøvrigt vilde, selv om man ikke anerkendte en egentlig Pligt for Parterne til saaledes at møde personlig til Besvarelse af Spørgsmaal, en blot Henstilling fra Retten til Sagførerne om at lade deres Mandanter give Møde vistnok i de fleste Tilfælde have samme Virkning.

Efter denne Forstaaelse synes det ganske vist at være en Mangel, at den Henvisning til Reglerne i § 302 (Forslagets § 293), der fandtes i Regeringsforslaget, er bortfaldet i Loven, saaledes at navnlig de her hjemlede Afstandsbegrænsninger ikke direkte er fastslaaede for Parternes Mødepligt i denne Retning og næppe heller analogisk kan overføres derpaa[22]), da Partens Pligt til at møde til egentlig Afhøring efter sit Indhold er af noget anden og mere byrdefuld Karakter. Saadanne formelle Grænser er dog her ikke saa nødvendige, idet der i Ordene »om fornødent kan« ligger baade en Beføjelse og en Pligt for Retten til at tage alle rimelige Hensyn i Betragtning, og den vil da ikke let kunne tænkes at ville belemre en Part med at foretage en lang Rejse for at give nogle Oplysninger i en Sag af ringe Betydning.

Paa nogle Punkter vil der dog blive Forskel mellem, om en Part har aflagt sine Forklaringer under Udøvelse af Rettens Spørgsmaalsret eller under en formelig Afhøring. For

---

[21]) Jfr. nærmere Hammerich: Forhandlingsmaksimen S. 226 ff. Cfr. derimod Afhandlinger af Knud Jarner i Juridisk Tidsskrift 1918 navnlig S. 110 ff. og af N. H. Bache i U. f. R. 1918 B. S. 345—352, men hertil igen H. Munch-Petersen sammesteds S. 153—9 og 352—5.

[22]) Cfr. dog tildels Hammerich anf. Sted S. 229.

det første vil kun i det sidste Tilfælde en usandfærdig Forklaring efter § 305 kunne straffes; for at afskære Tvivl bør derfor en Part altid straks gøres opmærksom derpaa, naar det er en egentlig Afhøring, han skal underkastes[23]). Endvidere maa det erindres, at Rettens Spørgsmaalsret kun skal tjene til at klare og fuldstændiggøre det Processtof, Parterne eller deres Repræsentanter selv har forelagt Retten, men ikke maa gaa ud paa at fremkalde helt nyt Processtof[24]). Endelig skulde Udspørgen af Parterne altid ske ved Retten selv og ikke ved Parterne. Men dette vil næppe blive strengt fastholdt i Praksis.

II. Som ovenfor omtalt maa den videre Adgang til at faa Parternes personlige Forklaringer antages betydelig at ville begrænse Brugen af Partsed[25]). Helt har man dog ikke ment at kunne undvære denne, men truffet forskellige nye Bestemmelser om dette Forhold.

A. Ser vi paa den historiske Udvikling[26]), betegner den en stadig større Begrænsning i Partseds Anvendelse. I vor ældre Ret var Ed af Parten med Mededsmænd det almindelige Afgørelsesmiddel. Naar der ved Retten blev rejst Sigtelse mod nogen for et eller andet Forhold, maatte han som Regel fralægge sig Sigtelsen ved sin Ed bekræftet af Mededsmænd; ellers blev han dømt efter Sagsøgerens Paastand. Han havde paa den anden Side ogsaa altid Ret til at fri sig for Sigtelsen paa den Maade uden Hensyn til de Bevisligheder, der maatte være fremført mod ham. Det var hele Afgørelsen, der paa den Maade blev lagt i Partens Haand, idet han ved sin Ed fralagde sig Sigtelsen i al Almindelighed, altsaa saavel fra dens retlige som dens faktiske Side.

Under den senere Udvikling af det materielle Bevis trænges Eden mere og mere tilbage fra sin ledende Plads og

---

[23]) Cfr. dog Dom i U. f. R. 1921 S. 365.

[24]) Jfr. ovenfor S. 255—6.

[25]) Jfr. fra den tidligere Ret Ørsteds Afhandling i Eunomia I. S. 146—336; endvidere Civilproces I. S. 409—445 og fra svensk Ret J. Afzelius: Om parts ed såsom processuelt institut (1879).

[26]) Jfr. fra tysk Ret Georg Kleinfeller: Die geschichtliche Entwicklung des Thatsachencides (1891).

bliver til et blot subsidiært Afgørelsesmiddel, som alene bringes til Anvendelse, for saa vidt det ikke er lykkedes Parterne paa anden Maade at fremskaffe tilstrækkeligt Bevis. Saaledes fremtræder Partseden i Chr. V.' Lov, jfr. navnlig 1—14—5 og 6. Ed med Mededsmænd ophæves derved helt, jfr. 1—14—8, og navnlig træder Modsætningen til den ældre Retstilstand klart frem i den subsidiære Sigtelsesed, som D. L. 1—14—7, rimeligvis under Paavirkning fra tysk-romersk Ret, hjemler, men som forøvrigt under den senere Retsudvikling er faldet bort. Det er dog endnu efter D. L. hele »Sagen«, der afgøres ved Ed, og det skyldes derfor først en senere Tids Udvikling med en stærkere Betoning af Dommerens selvstændig afgørende Myndighed, at Partseden begrænses til Sagens faktiske Momenter.

Som en Fortsættelse af denne Udvikling fremtræder da ogsaa Rpl.'s Ordning. Partsedens subsidiære Karakter er udtrykkelig betonet ved de særlig hjemlede Tilfælde i § 307, hvorefter det er en Forudsætning for Edens Anvendelse, at »tilstrækkeligt Bevis . . . ikke findes at være tilvejebragt«, og en lignende Forudsætning maa sikkert underforstaas ved Rettens almindelige Beføjelse til at tillade Partsed efter § 306. Ved denne §'s 2. Stykke er det endvidere sagt, at Eden kun kan angaa »Kendsgerninger«.

B. Som Følge af denne Begrænsning er Muligheden for at opfatte Partseden som egentligt »Bevismiddel« givet, men det er dog paa den anden Side ikke sikkert, at denne Opfattelse er den naturlige[27]). En nærmere Betragtning viser, at Partseden, sammenlignet med de sædvanlige Bevismidler, i hvert Fald frembyder forskellige Ejendommeligheder. Den betyder navnlig, hvis den skal opfattes saaledes, et bestemt Brud paa Grundsætningen om Bevisbedømmelsens Frihed, som ellers behersker den moderne Bevisret. Det ved Eden fastslaaede Resultat er nemlig bindende for Dommeren ganske uden Hensyn til den Overbevisning om Sagens virkelige Sammenhæng, han maatte nære, og en Svækkelse af Resultatet ved Modbevis maa anses for ude-

[27]) Jfr. nærmere om dette Spørgsmaal efter den tidligere Procesordning Civilproces I. S. 411 ff.

lukket. Paa den anden Side er denne afgørende Virkning begrænset til den enkelte Sag, ja den vil endogsaa, som det nedenfor nærmere skal omtales, kunne begrænses til en eller enkelte af Sagens Parter uden at gælde overfor de andre. Som yderligere Afvigelser fra de egentlige Bevismidler kan nævnes, at Edens Anvendelse kun i begrænset Omfang beror paa Parternes egen Vilje, og at den som ovenfor berørt aldrig kan finde Sted overfor fuldt Bevis og altsaa ikke kan bruges til Modbevis. For den saakaldte »Benægtelsesed«s Vedkommende maa endelig fremhæves, at Tanken om et Bevismiddel her ligger særlig fjern. Hvis en saadan Ed aflægges, vilde der ikke efter almindelige Bevisregler kunne tillægges den saaledes af en enkelt interesseret Person aflagte Forklaring, selv om den er beediget, nogen synderlig Vægt overfor den Formodning, som en Part sædvanlig vil have tilvejebragt fra sin Side, før Sagen falder ud til Modpartens Ed. Ved denne kan der derfor sædvanlig ikke siges at være fremskaffet positivt Bevis for, at den anden Parts Anbringender er urigtige, men Forholdet er kun det, at det ikke er lykkedes Parten overfor Modpartens ved Ed stadfæstede Benægtelse at fremskaffe tilstrækkeligt Bevis for sine Anbringenders Rigtighed. Hvis Eden omvendt ikke aflægges, synes der overhovedet ikke deri at ligge noget, der kan betragtes som Bevis, men Forholdet maa snarere betegnes saaledes, at der da ikke fra Modpartens Side foreligger den af Loven foreskrevne Benægtelse, hvorfor Partens Anbringende som ikke behørig bestridt lægges til Grund.

Endnu mindre vil man i Partseden kunne se en Slags Disposition over Sagen. At selve Edens Aflæggelse ikke kan opfattes paa denne Maade, synes klart. Naar omvendt Parten undlader at aflægge Eden, vil der deri vel efter Omstændighederne kunne ligge en indirekte Disposition til hans Skade over Sagens Genstand. Men dette behøver dog ingenlunde at være Tilfældet, og den processuelle Virkning af Edens Aflæggelse er ganske uafhængig heraf.

Den korrekte Opfattelse vilde saaledes vistnok være den, at Partseden er et formelt Afgørelsesmiddel af ganske selvstændig Karakter, saaledes at man kun kan overføre de sædvanlige Bevisregler derpaa, for saa vidt en Un-

dersøgelse af Forholdet i det enkelte Tilfælde yder tilstrækkelig Støtte derfor. Imidlertid synes det af den nøje Forbindelse, der i Rpl. opstilles mellem Parternes Afhøring og Parts Ed, der bl. a. behandles samlede i eet Kapitel, at fremgaa, at Rpl. ogsaa betragter den sidste som en Slags Bevismiddel. Dette er vistnok ogsaa det sædvanlige i andre Procesordninger[28]), og det har heller ikke nogen synderlig Betænkelighed, naar blot man understreger, at der alene er Tale om et lovbestemt Bevismiddel, idet baade dets Forudsætninger og Virkninger er regulerede ved Loven.

C. Partseden maa selvfølgelig i Almindelighed aflægges af Parterne selv[29]). Optræder de ved Procesfuldmægtig, kan der ikke være Tale om, at denne kan træde i Partens Sted, og det kan i saa Henseende sikkert ikke gøre nogen Forskel, at han har Karakteren af egentlig »Mandatar«[30]). Heller ikke en nødvendig Repræsentant som Værgen eller Lavværgen kan i al Almindelighed aflægge Ed i Partens Sted. Er der Tale om en Forpligtelse, som den umyndige har paadraget sig ved sin egen Handling, saaledes navnlig en Erstatningspligt, maa Sagens Udfald gøres afhængigt af hans Ed. Men hvis Sagen drejer sig om en kontraktmæssig Forpligtelse, som Værgen har indgaaet paa den umyndiges Vegne, taler praktiske Hensyn stærkt for at lade Værgen aflægge Eden. Hvad angaar den, der er sat under Lavværgemaal efter Myndighedsl. 30. Juni 1922 Kap. VI., maa Sagen vistnok komme til at bero paa hans Ed overalt, hvor han selv har været med til at stifte Forpligtelsen, men er Lavværgen ved denne Lejlighed optraadt alene, maa Sagens Udfald kunne gøres afhængigt af hans Ed.

Ogsaa ved de frivillige Repræsentationsforhold vil der i visse Tilfælde kunne blive Tale om at lade Repræsentanten aflægge Ed paa Partens Vegne. Drejer Sagen sig nemlig om et Forhold, hvor det er sædvanligt at benytte Fuldmægtig, f. Eks. om Rigtigheden af en Købmands Bøger, som en Kontorist har ført, vilde Partsed kunne blive ganske uprak-

---

[28]) Jfr. saaledes Overskriften til det derom handlende Afsnit i den tyske C. P. O. (2. Bog, 10. Titel) »Beweis durch Eid«.

[29]) Cfr. om Forholdet med Hensyn til Vidner I. Del S. 200 ff.

[30]) Jfr. U. f. R. 1875 S. 198 om det Tilfælde, at en Tredjemand »ifølge Transport« fra Parten gør et Krav gældende.

tisk, hvis man ubetinget fastholdt Fordringen om Partens egen Ed, og der maa derfor i saadanne Tilfælde være Mulighed for at lade den Fuldmægtig, der har haft med vedkommende Forhold at gøre, aflægge Ed i Stedet for Parten; dette er forøvrigt med Hensyn til Forretningsbøger udtrykkelig hjemlet ved Fr. 1. Juni 1832 § 8 i Slutn., jfr. L. (Nr. 98) 10. Maj 1912 § 6. Det er imidlertid klart, at der maa vises en vis Forsigtighed ved Anvendelsen af denne Ordning. Det kan nemlig være, at den paagældende Fuldmægtig slet ikke vil aflægge Eden paa Partens Vegne, f. Eks. naar han ikke længere er i Partens Tjeneste og maaske endogsaa i Uvenskab skiltes fra ham. I saadanne Tilfælde vilde det kunne medføre uforskyldt Retstab for Parten at lade Sagens Udfald bero paa, om denne nu altsaa ganske uvedkommende Tredjemand er villig til at aflægge Eden. Men hvis det til Sagens Oplysning er nødvendigt at faa hans Forklaring, maa det ske paa den Maade, at han indkaldes til at møde som Vidne under Sagen.

Er der flere Parter, maa Sagen afgøres særskilt for hver enkelts Vedkommende, og det kan altsaa ikke ubetinget være udelukket — skønt Dommeren saa vidt muligt bør undgaa, at en saadan abnorm Situation indtræder —, at en Sag, hvis materielle Grundlag i Virkeligheden er det samme for alle Parter, dog kan faa et forskelligt Udfald for hver enkelt, f. Eks. naar af to Personer, som sigtes for i Forening at have begaaet et Retsbrud, den ene fralægger sig Sigtelsen ved Benægtelsesed, den anden ikke.

Naar de flere Parter har en almindelig Beføjelse til at repræsentere hinanden, saaledes som det i Reglen er Tilfældet med flere ansvarlige Deltagere i et Handelsselskab, maa vistnok Afgørelsen for alles Vedkommende kunne gøres afhængig af, at en af dem eller, hvis flere kan antages at have haft med vedkommende Forhold at gøre, da alle disse aflægger Eden[31]). Paa lignende Maade maa ved de uansvarlige Selskaber Sagens Udfald kunne blive gjort afhængigt af alle de paagældende Bestyrelsesmedlemmers Ed[32]). —

---

[31]) Jfr. herved ogsaa U. f. R. 1882 S. 1149 (krævet Ed baade af Manden og Hustruen i en Tyendesag).

[32]) Jfr. U. f. R. 1888 S. 645.

Hvad angaar de personlige Betingelser for at aflægge Partsed, siges det i § 306, 3. Stk., at den ikke kan aflægges af Personer, der ifølge § 187 eller § 188 Nr. 1—3[33]) ikke vilde kunne edfæstes som Vidner.

Herefter udelukkes for det første Personer, som hører til et Trossamfund, der ikke tillader sine Medlemmer at aflægge Ed efter nogen af de gældende Edsformularer, eller som efter Reglerne i § 187 har afgivet Erklæring om, at de ifølge deres religiøse Tro ikke kan aflægge Ed, eller at de ikke har nogen religiøs Tro. Da Loven i Modsætning til Kommissionsudkastet[34])ikke aabner nogen Adgang til i saadanne Tilfælde at lade en højtidelig Forsikring træde i Stedet, bliver Følgen den højst stødende, at en Part kan komme til at tabe sin Ret, fordi han selv eller hans Modpart saaledes er udelukket fra at aflægge Ed. At der kan indtræde Retsfortabelse for en Part selv paa Grund af hans Trosbekendelse, synes endogsaa at komme i betænkelig Strid med Grundsætningen i Grl. § 77.

Endvidere kan Partsed ikke aflægges af Personer, der ifølge § 188 til at edfæstes som Vidner enten vilde mangle den fornødne »Deksteritet« paa Grund af ung Alder (under 15 Aar) eller mangelfulde Aandsevner, eller den tilstrækkelige »Sinceritet« paa Grund af tidligere Mened. Derimod vil de Omstændigheder, der efter § 188 kun gør en Person betinget inhabil til at edfæstes som Vidne, ikke udelukke ham fra at aflægge Partsed.

D. Som ovenfor berørt skal Partsed altid angaa »Kendsgerninger«, jfr. § 306, 2. Stk.

Heri ligger for det første, at Eden altid skal referere sig til Fakta og ikke til den juridiske Bedømmelse af disse[35]). Derved er dog ikke udelukket, at disse Fakta kan være til en vis Grad »juridisk karakteriserede«, f. Eks. naar en Part beediger, at han ikke har »lovet« et eller andet,

---

[33]) I det under Nr. 4 omhandlede Tilfælde vil der ikke let kunne blive Tale om Partsed, da det her forudsættes, at den paagældende allerede er dømt.

[34]) t. B. R. § 195, sidste Stk.

[35]) Jfr. efter den tidligere Ret Ørsted i Eumonia I. S. 168 og Domme i U. f. R. 1899 S. 454, J. U. 1868 S. 435, 1872 S. 660.

eller at han ikke har underskrevet en fremlagt Lejekontrakt[36]). At det juridiske saaledes spiller noget ind, lader sig overhovedet ikke undgaa, men Bestræbelsen maa være saa vidt muligt at afføre de Fakta, der skal beediges, deres retlige Iklædning og fremstille dem saa »nøgne« som muligt. Forudsætningen for, at Afgørelsen kan ske ved Partsed, maa i hvert Fald være, at Tvivlen ikke refererer sig til den juridiske Bedømmelse af det paagældende Faktum, men til dette Faktum selv, saa at Spørgsmaalet altsaa alene er, om der faktisk har foreligget, hvad begge Parter er enige om, at der retlig maatte kræves som Grundlag for det fremsatte Krav.

»Kendsgerninger« maa fremdeles forstaas saaledes, at det kun er konkrete Fakta og ikke almindelige Erfaringsgrundsætninger eller en Bedømmelse af de faktiske Momenter i Henhold til dem, der kan finde en Afgørelse ved Partsed. En vis Dom maa ganske vist altid være indeholdt i en Udtalelse om et Faktum. Men ogsaa her maa dog Forudsætningen være, at ifølge Parternes Procedure Tvisten ikke kan antages at have Hensyn til denne Bedømmelse, men blot til den faktiske Sammenhæng. Saaledes vil det Spørgsmaal, om en Vare har haft en vis Kvalitet, ikke kunne afgøres ved Partsed, for saa vidt det mellem Parterne er omtvistet, hvad der hertil udkræves, da Parten ellers helt vilde blive Dommer i sin egen Sag. Men Partsed vil kunne finde Anvendelse, for saa vidt Spørgsmaalet alene er, om de Egenskaber, som begge Parter er enige om, at der maa kræves til en saadan Kvalitet, faktisk har foreligget.

Ikke blot positive, men ogsaa negative Kendsgerninger (at et vist Moment ikke har foreligget) kan blive Genstand for Partsed.

En selvfølgelig Forudsætning for, at der kan paalægges en Part Ed, maa det, som det forøvrigt ogsaa udtrykkelig udtales i § 306, 2. Stk., være, at Parten har personlig

---

[36]) Jfr. fra den tidligere Retspraksis U. f. R. 1894 S. 796 (at »en endelig Handel er afsluttet«), 1902 A S. 617 (at Beløbet var »skænket ham som Gave«).

Kundskab om det paagældende Forhold. Der maa dog ogsaa, hvor dette maatte være af retlig Betydning, kunne blive Tale om at fordre en Parts Ed angaaende selve det Spørgsmaal, om han har kendt eller ikke kendt et vist Forhold; her danner nemlig selve denne Kundskab den umiddelbare Genstand for Eden. I Reglen vil det være Partens egne Handlinger, som Eden har Hensyn til. Men det kan dog f. Eks. ikke være udelukket, som det i den tidligere Praksis[37]) ret hyppig skete, at paalægge en Enke »juramentum ignorantiæ« angaaende hendes afdøde Mands Forhold.

E. Med Hensyn til det Spørgsmaal, i hvilke Tilfælde Partsed finder Anvendelse, gjordes der efter den tidligere Ret en Hovedsondring mellem »Sigtelsesed«, der aflagdes af den Part, som havde Bevisbyrden for det paagældende Moment, og »Benægtelsesed«, der paalagdes den bevispligtiges Modpart. Benægtelseseden kunde anvendes, for det første efter D. L. 1—14—6 under den almindelige Forudsætning, at der under Sagen var tilvejebragt »vis Formodning«, men dog ikke fuldt Bevis, og dernæst, uden at denne Forudsætning forelaa, i en Række særlig hjemlede Tilfælde, saaledes angaaende Dokumenters Ægthed efter D. L. 5—1—6 og om Forretningsbøgers Rigtighed efter Fr. 1. Juni 1832 § 8, jfr. L. 10. Maj 1912 § 6, i Paternitetssager efter D. L. 6—13—5, jfr. L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 13, angaaende Spørgsmaalet, om der foreligger »Bedragelighed« efter D. L. 5—14—46, 1ste Led, eller en Disposition, der kan afkræftes efter samme Art.'s 2det Led, jfr. K. L. § 28. Derimod kunde Sigtelsesed kun finde Sted under ganske særlige Omstændigheder, saaledes til Fastsættelse af en Skades Størrelse efter D. L. 5—2—88, jfr. Pl. 28. Marts 1800 § 2 og Fr. 6. April 1842 § 6 i. f., til Fastslaaelse af Tidspunktet for en Fordrings Erhvervelse som Betingelse for Modregning efter K. L. § 15, jfr. Tvangsakkordl. 14. April 1905 § 22, men ellers kun, naar der i Tilfælde, hvor Sagen normalt skulde afgøres ved Modpartens Benægtelsesed, vår tilvejebragt en særlig høj Grad af Formodning fra den bevisskyldige Parts Side, og der fore-

---

[37]) Jfr. f. Eks. U. f. R. 1905 A S. 159, 1869 S. 73 og 1054, jfr. 1868 S. 528.

laa særlige Vanskeligheder eller Betænkeligheder ved at fade Sagen falde ud til den anden Parts Benægtelsesed.

a. Efter Rpl. er derimod Retten som Regel stillet ganske frit, baade ved Spørgsmaalet, om overhovedet Sagens Udfald skal gøres afhængigt af Partsed, og om denne da skal have Karakteren af den bevisskyldiges Sigtelsesed eller Modpartens Benægtelsesed. Det siges nemlig i § 306, 1. Stk.: »Retten kan efter sit Skøn enten tillade den Part, hvem Bevisbyrden paahviler, at bekræfte fremsatte faktiske Anbringender med Ed eller paalægge Modparten edelig at benægte imod ham anførte Kendsgerninger«. Herved kan dog Sondringen mellem Sigtelses- og Benægtelsesed ikke antages helt at have tabt sin Betydning, men skønt der ikke mere gælder nogen formel Grænse for Rettens Frihed paa dette Omraade, bør Retten ved Udøvelsen af sin Beføjelse være klar over, at det frembyder større Betænkelighed, og at der derfor maa kræves mere til at tillægge den Part, der har Bevisbyrden, den større Fordel, det er at lade ham afgøre Sagen ved sin egen Ed, end at lade Udfaldet bero paa Modpartens Ed.

Der er dog visse Tilfælde, hvor Partsed ikke kan finde Anvendelse. Forudsætningen maa nemlig i Almindelighed være, at der tilkommer Parterne Raadighed over Sagens Genstand. I Ægteskabssager er derfor ved § 453 Partsed i dens almindelige Skikkelse helt udelukket, medens der derimod ifølge §§ 450 og 451 kan ske en Afhørelse af Parterne under Ed. I Straffesager vil Partsed kun kunne finde Sted, for saa vidt der alene er Tale om Goder, hvorover Parten kan disponere, som Bødestraf eller Konfiskation[38]).

Endvidere maa vistnok de i den tidligere Ret i Pl. 2. Oktober 1754 § 3 og Fr. 27. Maj 1848 § 11 indeholdte Forbud mod at lade Sagen afgøre ved Partsed i visse Lejeforhold, hvor en Part har forsømt at sørge for skriftlig Kontrakts

---

[38]) Jfr. U. f. R. 1894 S. 693, 1897 S. 1159. I Injuriesager har man efter den tidligere Procesordning ikke fundet Føje til at anvende Partsed blot for Mortifikationens Skyld, jfr. U. f. R. 1890 S. 1095.

Oprettelse, være opretholdte ved Rpl.[39]). Det er nemlig en Følge, der er knyttet til Tilsidesættelsen af det materielretlige Paabud om skriftlig Form, og Bestemmelsen har derfor en beslægtet Karakter med den, der til Trods for den almindelige Frihed i Bevisbedømmelsen findes i den franske Code civil (ikke Code de procédure) art. 1341 om skriftlig Oprettelse af Kontrakter angaaende Ting af over 150 francs' Værdi, saaledes at Vidnebevis derom skal være udelukket.

b. I nogle Tilfælde tillægger dog Loven i § 307 overensstemmende med den tidligere Ordning den enkelte Part en ligefrem Ret til at forlange Sagen afgjort ved Partsed.

1°. Dette gælder efter §'ens 1. Stk. for det første, naar der er Tvivl om Ægtheden af et Dokument, der angiver sig som udstedt af Modparten. I dette Tilfælde kan nemlig den, der paaberaaber sig Dokumentet, og som jo efter almindelige Regler vilde have Bevisbyrden for, at Dokumentet er ægte, forlange, at det paalægges Modparten edelig at benægte dets Ægthed. Den ved D. L. 5—1—7 hjemlede Undtagelse med Hensyn til skriveukyndige Personer[40]) maa dog vistnok være opretholdt ved Rpl.[41]). Er der ikke Spørgsmaal, om Parten selv har underskrevet Dokumentet, men om og i hvilken Udstrækning han har bemyndiget en anden til at gøre det paa hans Vegne, maa vistnok den samme Ordning gælde. Det drejer sig nemlig ogsaa her om Dokumentets Ægthed, omend den, mod hvem det gøres gældende, ganske vist ikke i dette Tilfælde har den Støtte for sin Afgørelse, som en Undersøgelse af selve Underskriften kan give[42]). Hvor det derimod paastaas, at et oprindelig ægte Dokument senere er blevet forfalsket, kan der næppe antages at bestaa en egentlig Ret til at fordre Ed, men om en saadan skal aflægges af en af Parterne, maa i Henhold

---

[39]) Jfr. Jul Lassen: Lærebog i Obligationsrettens specielle Del, 2. Udg. v. Ussing S. 77.

[40]) Cfr. U. f. R. 1904 B S. 288.

[41]) Jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del 3. Udg. S. 69.

[42]) Jfr. om Forholdet efter den tidligere Ordning Civilproces I. S. 391—2.

til den almindelige Regel i § 306 ganske bero paa Dommerens Skøn.

Hvor der er Spørgsmaal om Ægtheden af en Tredjemands Underskrift under et Dokument, kan der selvfølgelig ikke være Tale om Partsed. Selv om en af Parterne er den paagældende Tredjemands Successor i det Retsforhold, som Dokumentet angaar, vil der ikke kunne indtræde en egentlig Succession i Stillingen med Hensyn til Beviset under en eventuel Proces og navnlig ikke i Adgangen eller Pligten til at aflægge Partsed. Ofte vil jo ogsaa Successor mangle ethvert Kendskab til Forholdet. Paa den anden Side maa Edens Anvendelse altid være betinget af, at den, om hvis Underskrift der er Tale, er Part under denne Proces, medens det ikke kan være nok, at han staar som Antecessor i Forhold til en af Parterne. Men Hensynet til, at den anden Part i Retsforholdet ikke ved den stedfundne Succession skal lide større Forstyrrelse i sin Retsstilling end absolut nødvendigt, vil dog have en betydelig Vægt ved Ordningen af Beviset. Dette kommer saaledes frem, naar Cessus under den Sag, som Cessionaren anlægger mod ham, fremlægger en med Cedentens Navn underskrevet Kvittering. Det kan da lige saa lidt som overfor den tidligere Kreditor paahvile Skyldneren at fremskaffe noget positivt Bevis for Kvitteringens Ægthed, men det maa omvendt være Cessionarens Sag, naar han bestrider Ægtheden, at godtgøre sin Hjemmel dertil, f. Eks. ved Vidneafhøring af Cedenten, hvem der jo ogsaa paahviler et vist »processuelt Hjemmelsansvar«[43]). Et noget lignende Forhold vil kunne fremkomme, naar den Tredjemand, der angives at have udstedt Dokumentet, har været Partens Repræsentant. Der vil dog her, efter hvad der er udviklet ovenfor S. 332—3, endogsaa undertiden kunne blive Spørgsmaal om at lade Repræsentanten aflægge egentlig Partsed i Partens Sted.

2°. Ret til at forlange Benægtelsesed af Modparten tilkommer efter § 307, 1. Stk., ogsaa den, der paaberaaber sig

---

[43]) Cfr. dog efter den tidligere Procesordning Nellemann: Ord. Procesm. S. 658—9 og Dom i U. f. R. 1897 S. 743, men imod denne Munch-Petersen sammesteds S. 951—9. Jfr. herved ogsaa Dom i i J. U. IV. S. 218 (den afdøde Mands Kvittering overfor Hustruen, der hensad i uskiftet Bo).

Indholdet af sin autoriserede og ordentlig førte Handelsbog. Denne Bestemmelse maa dog suppleres med Bestemmelsen i L. (Nr. 98) om Bogføring af 10. Maj 1912 § 6, der igen henviser til de gamle Bestemmelser i D. L. 5—14—48, 49 og 50 og Fr. 1. Juni 1832 §§ 8 og 9[44]). Herefter skal den lovbestemte Beviskraft tilkomme alle Forretningsbøger, som er autoriserede og ordentlig førte overensstemmende med Forskrifterne i Bogføringsloven. Beviskraften er betinget af, at Fordringen gøres gældende inden 2 Aar; denne Frist gælder dog vistnok ikke mellem Forretningsdrivende indbyrdes, jfr. D. L. 5—14—48, der i Modsætning til de følgende Artikler ikke fastsætter nogen Frist[45]). Den fakultative Beføjelse, som Fr. 1832 § 8 tillægger Retten til, naar Benægtelsesed paa Grund af Skyldnerens Død eller andre Aarsager ikke kan anvendes, at lade Sagen gaa over til den forretningsdrivendes (eller hans Bogholders) Sigtelsesed[46]), vilde allerede følge af den almindelige Beføjelse, der tilkommer Retten efter Rpl. § 306, 1. Stk. Efter Fr. 1832 § 9 skal den forretningsdrivende, naar der rejses Indsigelse mod Bøgernes Lovlighed, være pligtig til, hvis han ikke hellere vil fremkomme med sine Bøger for Retten, baade ved Notarialattest at bevise den fremlagte Regnings Overensstemmelse med Bøgerne, og at godtgøre disses lovmæssige Indretning ved Attest fra Stedets Øvrighed. Det siges i § 307 udtrykkelig, hvad man forøvrigt ogsaa antog efter den tidligere Ret, at Retten til at forlange Ed af Modparten ikke skal gælde, naar Forretningsbog staar mod Forretningsbog.

Udenfor disse Tilfælde vil de af en Part udstedte Dokumenter ikke have nogen lovbestemt Beviskraft til hans Fordel (»scriptura non probat pro scribente«), men nok i et vist Omfang mod Udstederen (»contra scribentem«). Undertiden vil dog Modpartens Forhold overfor et saadant Dokument kunne forlene det med en Beviskraft, som det ikke i sig selv besidder. Dette gælder saaledes, naar en Part paaberaaber sig visse Punkter i en skriftlig Kontrakt, som Modparten

---

[44]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1895 S. 109, 1892 S. 45.

[45]) 5—14—49 synes dog ogsaa at omhandle det Tilfælde, at en En gros Handlende sælger til en Detailhandler.

[46]) Jfr. U. f. R. 1894 S. 439.

har udstedt, idet han da ofte maa lade den gælde i sin Helhed, altsaa ogsaa for saa vidt den er til Udstederens Fordel. Ogsaa en Parts Passivitet overfor en Kontrabogs Angivelser eller maaske blot overfor en tilsendt Regning vil der efter Omstændighederne kunne tillægges en betydelig bevisende Vægt, selv om der ikke deri maatte kunne lægges en egentlig »retlig Anerkendelse«[47]).

3°. Medens den lovbestemte Adgang til Partsed i de under 1° og 2° omtalte Tilfælde skyldes et formentligt Hensyn til at sikre Dokumenters Funktion i Omsætningslivet, beror den Ret til Partsed, der ved § 307, 2. Stk., er hjemlet Parterne i Paternitetssager, nærmest kun paa en Hensyntagen til en gammel Retsdannelse.

Forudsætningen er, at en Person af en Kvinde (altsaa ikke blot af det offentlige) er sigtet for at være Fader til et af hende udenfor Ægteskab født Barn[48]), og at Sagen drejer sig om Underholdsbidrag til Barnet eller om Bidrag til Barselsudgifterne; hertil kommer efter L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 2, jf. § 13, ogsaa Udgifterne til Moderens Underhold 1 Maaned før og 1 Maaned efter Fødslen. Dommeren har Valget mellem, om han vil paalægge den sigtede Mand edelig at fralægge sig Faderskabet eller tillade Kvinden, for saa vidt hun er Sagsøger, edelig at bekræfte sin Sigtelse. Det sidste bør han dog, ligesom Forholdet var efter den tidligere Ret[49]), sædvanlig kun gøre, naar Kvinden har tilvejebragt nogen Støtte for sin Sigtelses Rigtighed, eller der foreligger særlige Grunde, som gør det umuligt eller betænkeligt at overlade Sagens Afgørelse til Mandens Benægtelsesed. En særlig Adgang for Moderen til at at afgøre Sagen med sin Ed er hjemlet hende i de i L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 15, jfr. L. (Nr. 113) 29. April 1913 § 6, omhandlede Tilfælde, som vil blive nærmere omtalt nedenfor under Paternitetssagerne.

4°. Den ved K. L. § 15, jfr. Tvangsakkordl. 14. April 1905 § 22, hjemlede Adgang for en Fordrings Ejer til med Ed

---

[47]) Jfr. om disse Forhold efter den tidligere Procesordning nærmere Nellemann: Ord. Procesm. S. 672 ff.

[48]) Sigtelsen maa dog have en vis Bestemthed, jfr. fra den tidligere Ret U. f. R. 1897 S. 1049.

[49]) Jfr. Civilproces I. S. 426.

at bekræfte Rigtigheden af sit Opgivende om Tidspunktet for dens Erhvervelse, maa ligeledes antages at være bevaret ved Rpl., jfr. den almindelige Bestemmelse i § 667, 1. Stk. Naar Rpl. ikke særlig omtaler den, skyldes det vistnok kun, at Spørgsmaalet sædvanlig ikke vil komme frem under en Domssag, men som Led i en Skifteretsbehandling. —

I andre Tilfælde end de nævnte tilkommer der ikke den enkelte Part Ret til at forlange Sagens Afgørelse ved Partsed. Navnlig kender Rpl. ikke, saa lidt som vor tidligere Ret, noget til den Ordning, som findes i mange fremmede Procesordninger[50]), hvorefter en Part med Hensyn til et hvilketsomhelst Punkt, som han har Bevisbyrden for, kan skyde Ed over (»zuschieben«) paa Modparten, saaledes at denne da enten maa aflægge Eden eller skyde den tilbage (»zurückschieben«) til den bevispligtige Part.

c. Derimod var det efter den tidligere Ret et noget tvivlsomt Spørgsmaal, hvor vidt Parterne gyldig kunde vedtage Sagens Afgørelse ved Partsed[51]). Efter Rpl. maa i hvert Fald en saadan Vedtagelsesfrihed være udelukket[52]). Ved Udkastet af 1877 (§ 256) var vel en saadan Frihed anerkendt, men i Udkastet af 1899 og i Loven er denne Bestemmelse slettet, og det fremgaar klart af Motiverne[53]), at det har været Meningen dermed at afskære Parterne enhver Adgang til at træffe saadanne for Retten bindende Aftaler. Den erklæres nemlig at stride baade mod nedarvede Grundsætninger i vor Ret og mod Aanden i den nye Reform. Men en anden Sag er, at Retten ved Udøvelsen af sin skønsmæssige Beføjelse til at paalægge Partsed naturligvis vil kunne tage Hensyn til et fra Parterne derom fremkommet Ønske.

F. Hvad Fremgangsmaaden ved Edens Aflæggelse

---

[50]) Jfr. saaledes om den tyske Rets »Haupteid« eller »Schiedseid« i Modsætning til »Noteid« eller »richterlicher Eid« navnlig C. P. O. §§ 445—458 og § 475, samt en Højesteretsdom angaaende en sønderjysk Sag i U. f. R. 1921 S. 483, og om den franske Rets »serment décisoire« i Modsætning til »serment supplétoire« eller »déféré d'office« Code civil art. 1358—65 og 1366—69.

[51]) Jfr. Civilproces I. S. 422 ff.

[52]) Jfr. Dom i U. f. R. 1922 S. 440.

[53]) t. K. U. t. B. R. Sp. 78 (179).

angaar, er der som ovenfor berørt sket den væsentlige Ændring i den hidtilværende Ordning paa dette Omraade[54]), at der ikke mere som efter denne straks afsiges en endelig Dom, der for de to Alternativer, at Eden enten aflægges eller ikke aflægges, paa Forhaand fastslaar, hvilket Resultat der da skal indtræde. Efter § 308, jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 30, skal derimod Eden tilstedes eller paalægges ved en foreløbig Dom (»Edsdom«), der vel ogsaa affattes alternativt, men ikke er eksigibel.

Naar Edsdommen er afsagt, bestemmer Retten Sted og Tid for Edens Aflæggelse. Eden aflægges i Reglen for den Ret, der har afsagt Dommen, og der skal da hertil berammes et Retsmøde, der, hvis Dommen er paaankelig, ikke maa afholdes før Ankefristens Udløb og som Regel ikke senere end 14 Dage derefter, og ellers ikke senere end 14 Dage fra Afsigelsen. Undtagelsesvis kan dog Eden aflægges for Underretten paa den edspligtiges Hjemsted (eller i Tilfælde af Sygdom paa hans Bopæl). For denne Underret maa da Edens Aflæggelse finde Sted inden en af Domsretten fastsat Frist, der sædvanlig ikke maa være længere end 4 Uger, og til det dertil berammede Retsmøde maa den Part, der skal aflægge Eden, indkalde Modparten med i Reglen en Uges Varsel.

I det til Edens Aflæggelse bestemte Retsmøde skal, jfr. § 309, som den er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 31, Eden aflægges, medmindre lovlig Anke er iværksat, hvorved Edsaflæggelsen suspenderes. Dersom den edspligtige Part udebliver uden lovligt Forfald, anses han at have nægtet Edens Aflæggelse, men naar lovligt Forfald oplyses, vil Edssagen kunne begæres genoptaget i Løbet af en Uge overensstemmende med Reglerne i § 373. Modpartens Udeblivelse er derimod ingen Hindring for Edens Modtagelse.

Der kan dog finde Udsættelse af Edssagen Sted paa Grund af anmeldt lovligt Forfald for en af Parterne, uovervindelige Hindringer for Retten o. desl. Spørgsmaalet om Ed kan helt bortfalde, naar den, hvem Ed er paalagt, paa

---

[54]) Jfr. om denne Civilproces I. S. 436 ff.

Grund af Omstændigheder, der oplyses efter Edsdommens Afsigelse, ikke kan aflægge Eden[55]), saaledes naar han bliver sindsforvirret eller dør, eller det maaske godtgøres, at han ikke, som ved Edsdommen forudsat, har noget personligt Kendskab til det paagældende Forhold.

Forinden Eden aflægges, kan Retten gøre Parten passende Forestillinger og ved Spørgsmaal forvisse sig om, at han til fulde forstaar Edstemaet. Finder Retten efter det foreliggende Betænkelighed ved at modtage Eden, kan den udsætte Sagen eller endogsaa ved Kendelse nægte at stede Parten til Edsaflæggelse. Hvis omvendt en Indsigelse mod Edens Aflæggelse forkastes ved Dommerens Kendelse, bliver det i denne at bestemme, om Kære skal have opsættende Virkning.

Naar Eden er aflagt eller ikke længere kan aflægges, hvortil ogsaa maa henregnes det Tilfælde, at Adgang til Edsaflæggelse ved Rettens Kendelse er nægtet Parten, sluttes Edssagen. Derefter skal den Ret, der har afsagt Edsdommen, efter, saa vidt dertil findes Anledning, at have givet Parterne Lejlighed til at ytre sig, afgøre, hvilket af de i Edsdommen nævnte Alternativer der skal staa ved Magt, eller om der, hvor Edsaflæggelse ikke kan finde Sted, saaledes ogsaa hvor den ved Edsrettens Kendelse er nægtet, skal gives en ny Dom. Denne Afgørelse erklæres, jfr. § 310, som dens sidste Sætning er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 32, for at være »den endelige Dom«[56]) i Sagen, og fra den regnes Fuldbyrdelsesfristen.

Angaaende Appellen bestemte § 396, at Edsdomme først skulde kunne paaankes, naar endelig Dom var afsagt. Dette var i bestemt Modsætning til den tidligere Ordning[57]), hvor-

---

[55]) Jfr. herved U. f. R. 1922 S. 64.

[56]) Det maa herefter anses for det normale, at Sagen dermed er endelig afsluttet i denne Instans. Men det kan dog næppe derved være udelukket, at der, naar der f. Eks. i en Paternitetssag er afsagt en foreløbig Dom, hvorved Sagens Udfald gøres afhængig af Moderens Ed, og der derefter viser sig Vanskeligheder eller Betænkeligheder ved denne Afgørelsesmaade, afsiges en ny foreløbig Dom, hvorved Eden paalægges den sigtede Barnefader.

[57]) Jfr. Fr. 5. Novbr. 1723, 14. Septbr. 1792 og Civilproces I. S. 440.

efter Anke var udelukket, saa snart Eden var aflagt. Ved den nævnte Tillægslovs § 35 er dette ændret saaledes, at Anke af en Edsdom kan finde Sted (og da normalt tør forventes at ville ske), før den endelige Dom er afsagt. Men Anke er dog ikke afskaaret, fordi der er faldet endelig Dom i Sagen[58]), og der er saaledes stadig Mulighed for, at Ed kan komme til at staa mod Ed, naar nemlig Appelretten gør Sagens Udfald afhængig af en Parts Ed, skønt Modparten i den foregaaende Instans har aflagt Ed paa det modsatte[59]).

---

[58]) Jfr. Domme i U. f. R. 1921 S. 27, 195, 355.

[59]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 79 (180), hvor det fremhæves, at dette Forhold ikke ses at frembyde større Betænkelighed end det jævnlig forekommende Tilfælde, at Vidne-Ed staar mod Vidne-Ed eller Parts-Ed mod Vidne-Ed.

Ottende Afsnit:

Særlige Procesarter i visse Sager.

De Afvigelser fra den almindelige Procesmaade, der finder Sted i visse Sager, er af ret forskellig Natur. I nogle af dem, saaledes i de fleste Underretssager, tilsigtes der en større Simpelhed i hele Behandlingsmaaden, og der gøres for at lette denne navnlig Afvigelse fra Forhandlingsmaksimen. Ved andre, saaledes i Ægteskabssagerne, sker der af samfundsmæssige Hensyn en væsentlig Indskrænkning ogsaa i den frie Raadighed, der ifølge Dispositionsmaksimen i Almindelighed tilkommer Parterne over Proceduren. I Sø- og Handelsretssagerne beror Ejendommeligheden nærmest kun paa, at de er henlagte til en med et særlig fagligt Element udstyret Domstol. I Veksel- og Gældsbrevssagerne sker der navnlig en Begrænsning i den sagsøgtes Realitetsforsvar beroende paa Likviditeten ved Sagens materielretlige Grundlag. Endelig hører Sagerne, der gaar ud paa Umyndiggørelse eller paa Erhvervelse af Mortifikations- eller Ejendomsdom, efter deres Natur maaske snarere til »jurisdictio voluntaria« end til den egentlige Rettergang[1]).

§ 32.

Behandlingen af Underretssagerne.

I de fleste Procesordninger[2]) findes der i Sager af mindre Værdi hjemlet en lettere og hurtigere Procesmaade med Begrænsning af Kravene til skriftlig Forberedelse og med stærkere Indgriben fra Dommerens Side til Sagens

[1]) Jfr. nærmere om denne Modsætning I. Del S. 5 ff.
[2]) Jfr. nærmere om fremmed Ret ovenfor S. 5 Note [9]).

Fremme og Oplysning, særlig for i saadanne Smaasager at kunne spare Parterne Udgifterne til Sagførerhjælp, og der synes i fremmed Ret gennemgaaende at kunne spores en Tilbøjelighed til at udvide denne ekstraordinære Jurisdiktion. Ogsaa i vor tidligere Procesordning kendte man en saadan lettere Behandlingsmaade i mindre Sager, nemlig dels i Gældssager under 200 Kroners Værdi efter Fr. 6. Aug. 1824, dels i de saakaldte »private Politisager« med Støtte særlig i Fr. 8. Marts 1799[3]), og den nuværende Underretsprocedure er til en vis Grad fremkommet gennem en Sammensmeltning af disse to Procesarter.

I. En Hovedejendommelighed ved Behandlingen af disse Sager bestaar i den væsentlige Fravigelse af »Partsvirksomheds-Princippet« og navnlig af »Forhandlingsmaksimen«[4]), der finder Sted.

A. Allerede ved Stævningens Udfærdigelse vil dette kunne komme frem, idet Dommeren i visse af de Sager, der behandles ved Underret, skal yde Bistand hertil. Dette gælder nemlig efter § 425 i de i § 225 Nr. 1, 4 og 8 nævnte Sager (formueretlige Sager, Veksel- og Gældsbrevssager samt Paternitetssager), men dog kun hvis enten Sagens Værdi er under 50 Kr., eller Sagsøgeren er ubemidlet. I disse Tilfælde har nemlig Retten paa Begæring at affatte Stævningen og om fornødent, cfr. § 268, at forsyne den med Indkaldelse til Møde for Forligskommissionen.

Derimod paahviler det altid Sagsøgeren selv at foranstalte Stævningen forkyndt[5]), jfr. § 426, sidste Pkt., hvorefter Stævningen skal tilbageleveres Sagsøgeren »til videre Foranstaltning«.

B. Afvigelserne fra den egentlige Forhandlingsmaksime kommer frem under Sagens videre Behandling. Efter § 429, 2. Stk., skal saaledes Dommeren under Sagens Forhandling for det første »søge at fremkalde tydelige og sandfærdige Forklaringer fra Parternes Side om Sagens Sammenhæng«, medens det i Landsretssager kun paahviler

---

[3]) Jfr. Civilproces II. S. 16 ff. og 31 ff.

[4]) Jfr. ovenfor S. 244 ff.

[5]) Ved Københavns Byret plejer det dog at ske gennem Rettens Skriverkontor.

Retten gennem Udøvelse af Spørgsmaalsretten efter § 282 at »søge at fjerne Uklarhed, Tvetydighed, eller Ufuldstændighed i de afgivne Erklæringer.« Det fremgaar af Modsætningen til §'ens umiddelbart følgende Indhold, at denne videregaaende Forpligtelse til at faa den virkelige Sammenhæng frem paahviler Dommeren, selv om Parterne møder ved Sagførere, men ganske vist vil Udspørgen af Parterne personlig og eventuelt deres Indkaldelse hertil efter § 282[6]) ofte være fornøden til Formaalets Opnaaelse. Fremdeles skal efter § 429, 2. Stk., Dommeren, men dog kun, for saa vidt Parterne ikke møder ved Sagførere[7]), »vejlede dem med Hensyn til, hvad de bør foretage til Oplysning af Sagen og iøvrigt til Varetagelse af deres Tarv under denne.« Parterne behøver dog ikke at følge Dommerens Anvisning, idet der ingen Hjemmel er til at fravige den saakaldte »Dispositionsmaksime«. Dommeren kan heller ikke — bortset fra en mulig Indkaldelse af Parterne til Besvarelse af Spørgsmaal — paa egen Haand foretage Skridt til Sagens Oplysning, saaledes ikke indkalde Vidner eller indhente Oplysninger fra offentlige Myndigheder, f. Eks. Erklæringer fra Sundhedsstyrelsen. Det er altsaa den »instruktoriske Maksime«, der gælder i disse Sager. Dog paalægger § 433, 2. Stk., Dommeren, dersom nogen af Parterne begærer det, for hans Vedkommende at foretage Afhøringen af Vidner, Syns- eller Skønsmænd og Parter. Under Hensyn hertil og til den Pligt, der paahviler Dommeren til at søge at fremkalde sandfærdige Forklaringer fra Parternes Side, vil Maksimen ogsaa kunne betegnes som »eksaminatorisk«.

I en vis Forbindelse med Fravigelsen af Forhandlingsmaksimen staar ogsaa en Begrænsning af den sædvanlige Eventualmaksime[8]). Med Hensyn til rent

---

[6]) Om hvorvidt en saadan personlig Indkaldelse af Parterne kan finde Sted, se ovenfor S. 325 ff.

[7]) En lignende Begrænsning gælder ogsaa efter den østrigske C. P. O. § 439. Efter den norske Civilproceslovs § 87 paahviler derimod en saadan Vejledningspligt Dommeren, selv om Parterne møder med eller ved Sagfører.

[8]) Jfr. ovenfor S. 261 ff.

faktiske Anbringender gøres der overhovedet ikke nogen Indskrænkning i Parternes Adgang til at fremkomme med dem, lige til Sagen er optaget til Dom. Paastande kan efter § 431, 1. Stk., forandres, indtil Tilførsel eller Fremlæggelse til Retsbogen er sket, men efter den Tid — for saa vidt da Forandringen gaar ud paa andet end en Frafalden eller Indskrænkning — kun med Rettens Tilladelse. Hvad endelig Bevisførelsen angaar, gøres der alene Indskrænkning med Hensyn til Dokumenter, idet disse efter § 432, 1. Stk., som Regel baade af Sagsøgeren og Sagsøgte skal fremlægges i det første Retsmøde. Dog kan Retten, for saa vidt det findes, at der ikke har været tilstrækkelig Tid eller Anledning for Sagsøgte til at fremskaffe et Dokument, eller at det fra Modpartens Side fremkomne giver vedkommende Part Anledning til at fremkomme med yderligere Dokumenter, eller at det dog er undskyldeligt, at vedkommende Part ikke har medbragt Dokumentet, udsætte Sagen herefter.

Hvis Dommeren først efter at have optaget Sagen til Dom opdager, at der mangler visse Oplysninger, maa han kunne genoptage Sagen til deres Fremskaffelse. Ganske vist indeholder Loven ikke nogen udtrykkelig Hjemmel hertil. Men det antoges efter den tidligere Procesordning uden saadan Hjemmel[9]), og en saadan Beføjelse synes for Underretssagernes Vedkommende naturlig at svare til den Adgang, der efter § 284 tilkommer Retten ogsaa i Landsretssager til at genoptage Sagen for at stille nye Spørgsmaal til Parter eller andre. Ogsaa i det Tilfælde, at Sagsøgte er udeblevet, og det, førend Dom er afsagt, oplyses, at han har haft lovligt Forfald, maa Retten vistnok, uafhængigt af Reglerne i §§ 373—375, kunne beslutte saadan Genoptagelse. Derimod udelukker § 438, 2. Stk., Ankeretten fra at lade Hjemvisning finde Sted, fordi Underretsdommeren ikke behørig har vejledet Parterne.

C. I en vis Forbindelse med Forhandlingsmaksimens Indskrænkning staar endvidere den udvidede Officialvirksomhed under Sagens Gang, der ogsaa i andre

---

[9]) Jfr. Civilproces II. S. 21 og 37.

Retninger paahviler eller tilkommer Dommeren. Saaledes kan han efter § 428, naar som helst han inden Sagens Optagelse finder Grund dertil, mægle Forlig mellem Parterne, og efter § 430 bestemmer Dommeren, om Formalitetsindsigelser skal forhandles og paakendes særskilt eller i Forbindelse med Realiteten, cfr. derimod om Landsretssager §§ 343, 2. Stk., 344, 1. Stk., og 365, 1. Stk.

II. Underretsbehandlingen maa i det hele betegnes som simplere og hurtigere end i Landsretssagerne.

A. Om den foregaaende Forligsmægling gælder der vel ikke nogen almindelig Undtagelsesbestemmelse for disse Sager. Men for nogles, nemlig Veksel- og Gældsbrevssagernes Vedkommende er ved § 268, 2) Forligsmægling erklæret for helt ufornøden. Og i andre af de Sager, der er henlagt til Underret, nemlig i Tyendesager (for saa vidt de ikke hører under en særlig Forligskommission, jfr. L. Nr. 343 af 6. Maj 1921 § 34), Fornærmelsessager, Alimentationssager og Ægteskabssager samt, men dog kun i København, private Formueretssager indtil 800 Kr.'s Værdi, er ifølge § 268, 3. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 28, Mæglingen henlagt til Retten[10]).

B. Angaaende Stævning er der ogsaa givet nogle Bestemmelser, der sigter til at fremme Sagen.

a. Ifølge § 425, sidste Stk., kan Stævning endogsaa helt undlades, idet Parterne, naar de efter Overenskomst begge møder for Retten, og Sagen er anmeldt for denne senest Dagen før Retsmødet, uden Stævning kan begære Sagen foretaget. Det maa være Forudsætningen, at begge Parter virkelig giver Møde, og Sagen vil altsaa ikke kunne fremmes, hvis den sagsøgte i Strid med en Aftale udebliver fra Retsmødet. Paa den anden Side maa vistnok Retten, hvis den er villig dertil, kunne antage Sagen til Foretagelse til Trods for, at Parterne har forsømt

---

[10]) Jfr. ovenfor S. 139 ff. Den Adgang til at anstille Forligsmægling i private Politisager, som efter L. 11. Febr. 1863 § 20 i København tilkom Politidirektøren, saaledes at et for ham indgaaet Forlig havde samme Virkning, som om det var afsluttet ved Forligskommissionen, maa vistnok være bortfaldet sammen med hele Begrebet »private Politisager«.

den foregaaende Anmeldelse, da Kravet om denne alene skyldes Hensynet til Retten selv. En lignende Ordning gælder forøvrigt efter § 337, 2. Stk., med Hensyn til Landsretssagerne[11]), men der paahviler ikke ved Underretten, saaledes som efter den anførte Bestemmelse ved Landsretten, i saa Fald Sagsøgeren nogen særlig Forpligtelse til at fremlægge en skriftlig Angivelse af sin Paastand og af de Kendsgerninger, hvorpaa den støttes. En anden Sag er, at Dommeren i dette Tilfælde ofte vil finde Grund til efter Bestemmelsen i § 429, 3. Stk., at foranledige en skriftlig Affattelse af Sagsøgerens Paastand.

b. Hvad angaar Stævningens Indhold, er dette efter § 425 smh. m. § 337 væsentlig det samme som til Landsret[12]). Kun skal Underretsstævningen for at fremskynde Sagen indeholde en udtrykkelig Opfordring til den sagsøgte til straks paa Sagens første Tægtedag at medtage de Dokumenter, han vil paaberaabe sig, f. Eks. en Kvittering, som skal godtgøre, at han har betalt sin Gæld[13]). Der kan næppe paahvile Sagsøgeren i Underretssager — saaledes som i Landsretssager efter § 337, 1. Stk. i Slutn. — en Pligt til at lade Genpart af de Dokumenter, han vil benytte, medfølge Stævningen, idet den Henvisning, der i § 337, 1. Stk. i Slutn. gøres til § 349, ikke findes i § 425, 2. Stk., og der kan være god Grund til i denne Retning at gøre det lettere for en Part i en Underretssag, især da der efter § 432, 2. Stk., i Retsmødet vil blive givet Modparten tilstrækkelig Tid og Lejlighed til at efterse dem[14]).

c. Stævnevarslet er efter § 427 for Underretten kortere, end det efter § 339 er for Landsretten, hvad der vistnok, foruden ved Hensynet til i det hele at fremskynde Behandlingen af disse Sager, er motiveret ved den Omstændighed, at der ikke kræves noget skriftligt Tilsvar

---

[11]) Jfr. ovenfor S. 170.

[12]) Jfr. RR. Nr. 28 og 32 i U. f. R. 1920 B S. 233 og 234.

[13]) Jfr. RR. Nr. 41 i U. f. R. 1920 B S. 237.

[14]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. 1877 ad § 343 S. 157; cfr. dog tildels RR. Nr. 25 i U. f. R. 1920 B S. 200 (her formenes Dokumenter, der paaberaabes i Stævningen, at burde overleveres Sagsøgte i Genpart, medmindre der i Stævningen er optaget en tilstrækkelig Angivelse af deres Indhold).

fra den sagsøgtes Side. Varslet er en Uge, naar Sagsøgte har Bopæl (eller Opholdstsed) i Underretskredsen. Bor han udenfor denne, er Varslet 14 Dage, medmindre han har Bopæl paa Færøerne, Grønland[15]) eller i Udlandet; i dette Tilfælde, saavel som naar det ikke vides, hvor Sagsøgtes Bopæl er, bestemmes nemlig, ligesom ved Landsret, Varslet af Dommeren.

C. Skriftligheden begrænses i Underretssager meget betydelig.

Den skriftlige Forberedelse indskrænker sig i Reglen til den Sagsfremstilling, som Sagsøgerens Stævning indeholder, og som allerede omtalt vil ogsaa denne kunne bortfalde. Iøvrigt »udvikler«, som det siges i § 429, 1. Stk., »Parterne mundtlig deres Sag for Dommeren uden videre Forberedelse ved Skrift.«

Det maa antages, at den anførte Bestemmelse ikke blot fritager Sagsøgte for at fremsætte sine Indsigelser skriftlig, men at den — navnlig af Hensyn til de Farer, der ellers kunde true Procedurens Mundtlighed — indeholder et absolut Forbud mod, at dette sker. Ud over den Adgang, der ved § 429, 3. Stk., ogsaa aabnes Sagsøgte til i skriftlig Affattelse at fremlægge sine Paastande (og kun saa megen faktisk Udvikling, som kræves til deres tilstrækkelige »Individualisering«), maa enhver Skriftveksling fra Sagsøgtes Side anses for udelukket[16]).

Der finder sædvanlig heller ikke nogen skriftlig Fikse-

---

[15]) Om Island og de vestindiske Øer, se ovenfor S. 165 Note [8]).

[16]) Jfr. herved Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. XXIV Sp. 118—120 (220—222), samt Artikler af V. Fleuing, Knud Jarner og H. Munch-Petersen i U. f. R. 1920 B S. 77—82, Dom i 1921 A S. 764, og R. R. Nr. 67 i U. f. R. 1921 B S. 181. — For at forhindre, at dette omgaas, ved at Parterne (udenfor Landsretternes Sæde) lader Sagen begynde som en Landsretssag, der gennem Skriftveksling foreberedes ved Underret, og derefter vedtager at lade Sagen endelig behandle ved den paagældende Underret, saaledes at denne i første Instans afsiger Dommen, maa det være en absolut Betingelse for, at dette kan ske, at der ved Paadømmelsen ses bort fra hele den efter Stævningen stedfundne Skriftveksling, jfr. ovenfor S. 13.

ring af Parternes mundtlige Anbringender til Retsbogen Sted. Dog skal efter § 429, 3. Stk., de fra begge Sider nedlagte Paastande ved den indledende Forhandlings Slutning indføres fuldstændig i Retsbogen, medmindre de i særskilt skriftlig Affattelse fremlægges til denne, hvad Dommeren kan foranledige. Parternes Erklæringer over Sagens Sammenhæng skal derimod kun i det Omfang, som af Dommeren skønnes hensigtsmæssigt, tilføres Retsbogen, og ikke ordret, men kun efter deres væsentlige Indhold; det tilførte oplæses og vedkendes af Parterne.

D. Forskellige Forskrifter gaar ud paa at hidføre en større Koncentration i Underretsproceduren end i Behandlingen af Landsretssager.

Hertil sigter saaledes det tidligere omtalte Paalæg i Stævningen til Sagsøgte efter § 425, 2. Stk., om straks den første Retsdag at svare i Sagen og medtage de Dokumenter, han vil paaberaabe sig, og Paabudet efter § 429, 1. Stk., til Sagsøgeren om den første Retsdag at fremstille Sagen fra sin Side og til Sagsøgte om at erklære sig herom. I Forbindelse hermed staar ogsaa Bestemmelsen i § 430, 2. Stk., om, at Parterne — da Dommeren ifølge §'ens 1. Stk., efter sit suveræne Skøn afgør, om Formalitetsindsigelser skal behandles særskilt eller i Forbindelse med Realiteten — altid maa være beredte paa at forhandle Realiteten i det første Retsmøde, og i § 432 om, at Parterne sædvanlig maa fremlægge Dokumenter i dette Retsmøde, hvad enten de paaberaabes i Stævningen eller ikke, og at der til at gøre sig bekendt med de fremlagte Dokumenter i Reglen bør gives Modparten den fornødne Tid i selve Retsmødet, saa at der kun undtagelsesvis vil findes Anledning til at udsætte Sagen af disse Grunde.

Saafremt der ikke bliver Brug for yderligere Bevisførelse vil saaledes Sagen ofte kunne bringes til Ende i det første Retsmøde[17]), og den »mundtlige Domsforhandling«, som der efter § 433, 1. Stk., skal gives Parterne Lejlighed til, vil da sædvanlig ikke blive af synderlig omfattende Karak-

[17]) Hertil vil det ogsaa bidrage, at der i dette Tilfælde efter R. A. L. § 8 kan spares særligt Optagelsesgebyr.

ter. Derimod vil saadan Bevisførelse kunne gøre Udsættelse af Sagen nødvendig, men ogsaa for dette Tilfælde aabner §'ens 2. Stk. Mulighed for at hidføre en Koncentration i Forhandlingen ved at give Dommeren fri Adgang til at bestemme, at Afhøringen, hvor den skal ske ved den paagældende Underret, først skal foretages i det Retsmøde, hvor Domsforhandlingen foregaar, saaledes at denne finder Sted, saasnart Bevisførelsen er til Ende. Med denne Ordning, der i Praksis er den sædvanlige, er der ogsaa forbundet den Fordel, at Protokollationen af de afgivne Forklaringer da vil kunne begrænses i Medfør af § 185, 2. Stk., som dette er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 9.[18])

Endelig skal efter § 433, 3. Stk., Dom afsiges »snarest muligt« efter Domsforhandlingen; dette følger forøvrigt ogsaa for Landsretssagernes Vedkommende af § 371, 2. Stk., som dette er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 13, men ved Underretten vil sædvanlig Sagens Simpelhed i Forbindelse med den Omstændighed, at der kun er en enkelt Dommer, tillade en hurtigere Afgørelse.

III. Procesmaaden vil i nogle af de herhen hørende Sager, nemlig i Straffesager og i Sager af indtil 40 Kr.'s Værdi, af den Grund blive noget billigere end i Landsretssagerne, at Stempelafgiften bortfalder, jfr. Stpl. 1. April 1922 § 136 Nr. 1 og 8. Retsafgiftens Størrelse beror derimod ikke paa Sagens Karakter af Underrets- eller Landsretssag, men alene paa Genstandens Værdi, jfr. R. A. L. §§ 6 og 12.

IV. Bortset fra de i det foregaaende fremhævede Afvigelser skal efter § 434 de i Kap. 32—35 givne Regler om Sagers Behandling for Landsret ogsaa her følges »med de Lempelser, som flyder af Forholdets Natur«. Disse Lempelser beror navnlig paa, dels at der i Underretssagerne ikke finder nogen forberedende Skriftveksling Sted saaledes som i Landsretssagerne, dels at der ikke, som sædvanlig i de sidste Sager, er Tale om nogen Deling af Sagens Behandling mellem Underret og Landsret. Disse Modifikationer kommer derfor særlig stærkt frem med Hensyn til Bestemmelserne i Kap. 32 og 33 om Sagens For-

[18]) Jfr. I. Del S. 164—5.

beredelse og Domsforhandlingen for Landsret, men af disse vil dog navnlig Reglerne om Udeblivelse o. lign. i §§ 340—342, 363 og 372—376, i hvert Fald for den væsentligste Del, jfr. dog straks nedenfor, og om Bevisførelse i §§ 351—359 med enkelte Lempelser, jfr. § 433, 2. Stk., finde Anvendelse paa Underretssagerne. Den Beføjelse, der ved § 368, 1. Stk. i Slutn., tillægges Landsretten til at tillade visse Afvigelser fra den foreskrevne Forhandlingsgang, maa vel i og for sig ogsaa tilkomme Underretten, men det maa erindres, at Bestemmelsen kun har Hensyn til selve Domsforhandlingen, og om denne findes der ved Underretten saa godt som ingen bindende Forskrifter, som der kan blive Spørgsmaal om at gøre Afvigelser fra. Endvidere vil Reglerne i Kap. 34 om Intervention og Adcitation i det væsentlige være anvendelige, og det samme gælder Reglerne i Kap. 35 om Proceduren for det Tilfælde, at Sagen udgaar til skriftlig Behandling, men denne Mulighed vil ganske vist være særlig upraktisk i Underretssager.

Hvad Parternes Udeblivelse angaar, har der dog særlig været rejst Tvivl, om man paa Underretssagerne kan overføre Bestemmelsen i § 363, 2. Stk., hvorefter der tillægges Sagsøgtes Udeblivelse ved Domsforhandlingen samme Virkning som hans Udeblivelse fra først af, saaledes at der ved Paadømmelsen ses bort fra alt, hvad der tidligere fra hans Side maatte være fremkommet. Da nemlig i Underretssager hele Behandlingen og navnlig ogsaa Bevisførelsen sædvanlig foregaar for den samme Dommer, som skal dømme i Sagen, vil det være særlig stødende at tvinge ham til at tilkende Sagsøgeren et Krav, som efter det oplyste ikke tilkommer ham.

Det er dog meget tvivlsomt, om der derved kan siges at fremkomme en saadan Forskel fra, hvad der gælder om Landsretssager, i hvert Fald for saa vidt disse forberedes ved Landsretten selv, at en Lempelse i den her fastsatte Ordning kan siges at »flyde af Forholdets Natur«. De mest stødende Resultater vil ogsaa kunne undgaas indenfor Lovens Ramme blot ved at rykke Domsforhandlingen frem, saaledes at denne som Regel anses for begyndt, saa snart ved den indledende Forhandlings Slutning i

det første Retsmøde Parternes Paastande er indførte i Retsbogen (eller fremlagte til denne). Bliver Sagen da ikke gjort færdig i dette Retsmøde, maa Forholdet sædvanlig betragtes saaledes, at der finder en Udsættelse af Domsforhandlingen Sted, i hvilket Tilfælde Retten jo, selv om Sagsøgte nu udebliver, heller ikke i Landsretssager anses for afskaaret fra at tage Hensyn til, hvad der er fremkommet i det tidligere Retsmøde[19]). Skal der i det nye Retsmøde finde Bevisførelse Sted, bør dog Udsættelse gives ikke blot til Bevisførelse, men ogsaa til endelig Domsforhandling, da Retten ellers næppe kan være beføjet til straks i samme Retsmøde at optage Sagen til Dom[20]).

V. Til Slutning skal der gives en kort Oversigt over Sagens Gang ved Underretten[21]).

For saa vidt Mæglingen i Sagen skal foregaa ved Forligskommissionen[22]), maa Sagsøgeren først indkalde Sagsøgte til Møde for denne, men han kan benytte Stævningen som Indkaldelse, jfr. § 271. Ellers lader han straks Sagsøgte indstævne for Retten. I visse Tilfælde kan han faa Rettens Bistand til Stævningens Affattelse[23]), men maa altid selv foranstalte den forkyndt, cfr. dog den modsatte Praksis ved Københavns Byret. Naar Stævning benyttes, indgives den til Retten, der forsyner den med en Paategning, hvorved Sagen berammes til Foretagelse i et angivet Retsmøde, jfr. § 426. Efter Parternes Overenskomst kan Sagen dog ogsaa indbringes for Retten uden Stævning, men maa da være anmeldt for denne senest Dagen før Retsmødet.

---

[19]) Jfr. ovenfor S. 221—2.

[20]) Jfr. herved Artikler af Egmont Andersen, John Knox, S. Grundtvig, A. Rudbeck, Zahlmann og Munch-Petersen i U. f. R. 1918 B S. 187—8, 199—200, 1919 B S. 177—180, 1920 B S. 36—38, 82, 1921 B S. 136—8, 336, samt RR. Nr. 66 i U. f. R. 1921 B S. 54 og Dom i U. f. R. 1921 A S. 869.

[21]) Jfr. herved Mot. til K. U. t. B. R. Sp. 118 (220) ff., hvorved dog maa erindres, at Udkastets Regler om Underretsproceduren paa flere Punkter er undergaaede Ændring under Behandlingen i Rigsdagen.

[22]) Jfr. ovenfor S. 129 ff. og 350.

[23]) Jfr. ovenfor I. A.

I det første Retsmøde skal Sagsøgeren i Almindelighed[24]) fremlægge Indkaldelse til Forligskommissionen med Bevis for, at Forlig har været forsøgt, og behørig forkyndt Stævning, og give en kort Fremstilling af Sagen fra sin Side. Derefter har ogsaa Sagsøgte at erklære sig. Begge Parterne maa til dette Møde ogsaa medbringe og fremlægge de Dokumenter, de vil paaberaabe sig. Modkrav kan Sagsøgte fremsætte efter de almindelige Regler, jfr. § 431, sidste Stk. Dommeren yder paa forskellig Maade Parterne Vejledning ved Sagens Behandling, for saa vidt de ikke møder ved Sagfører[25]), og det afhænger af hans Bestemmelse, om en Udstykning af Formaliteten skal finde Sted[26]). Dommeren kan ogsaa paa ethvert Stadium af Sagen forsøge at bevæge Parterne til at gaa paa Forlig, jfr. § 428. Proceduren er mundtlig, men en vis Protokollation skal dog finde Sted, nemlig fuldstændig af Parternes Paastande, og efter Dommerens Skøn af Parternes andre Proceserklæringer[27]). Sagen vil ofte i det første Retsmøde kunne afsluttes, saaledes at der allerede i dette — efter at Paastandene paa Grundlag af den indledende Forhandling er nedlagte — gives Parterne Lejlighed til en mundtlig Domsforhandling. Men ikke sjældent vil dog en Udsættelse af Sagen vise sig fornøden, saaledes navnlig enten til nye Dokumenters Fremskaffelse, jfr. § 432, eller til yderligere Bevisførelse, jfr. § 433 og ovenfor[28]), og den endelige Domsforhandling finder da først Sted, efter at dette er sket, oftest i umiddelbar Tilslutning til en Afhøring af Vidner m. m., der er foregaaet i det samme Retsmøde.

§ 33.

Særlig om Paternitetssagerne.

I Paternitetssager[1]) gælder der ifølge L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 §§ 13—15, jfr. L. (Nr. 113) 29. April 1913 §§ 5 og

---

[24]) Jfr. dog ovenfor II. A. og B. a.

[25]) Jfr. ovenfor I. B.

[26]) Jfr. ovenfor I. C.

[27]) Jfr. ovenfor II. C.

[28]) Under II. D.

[1]) Jfr. om den nærmere Bestemmelse af dette Begreb ovenfor S. 11—12.

6, som maa antages at være opretholdt ved Rpl.[2]), visse særlige Bestemmelser[3]). Bortset fra disse Afvigelser maa forøvrigt Retsplejelovens almindelige Regler om Underretsbehandling finde Anvendelse paa disse Sager[4]).

I. Med Hensyn til Stævningen bestemmer saaledes L. 1908 § 14, 5. Stk., jfr. L. 1913 § 5, at naar en Person, som ønskes indklaget under Sagen, er eftersøgt af Politiet, uden at der herved er konstateret nogen Bopæl eller andet Sted, hvor Stævning lovlig kan forkyndes for den paagældende, kan han paa Rettens Begæring ved Politiets Bistand fremstilles i Retten eller paa en Politistation, og Stævning til at møde under Sagen vil da lovlig kunne forkyndes for ham paa disse Steder. Og ved L. 1908 § 15, jfr. L. 1913 § 6, hjemles der en særlig Adgang til at anvende offentlig Stævning mod Barnefædre, der har forladt Landet, selv om de maatte have bekendt Bopæl i Udlandet[5]).

II. Ved den sidstnævnte Bestemmelse hjemles der ligeledes et særligt Værneting i Sager mod Barnefædre, som vel oplyses tidligere at have haft Værneting her i Landet[6]), men om hvis nuværende Opholdssted der ikke fremkommer Oplysning, eller om hvem det viser sig, at de har forladt Landet; under det sidste Udtryk indbefattes ikke blot forsvundne Barnefædre, men ogsaa saadanne, hvis Bopæl eller Opholdssted i Udlandet maatte være bekendt[7]). I disse Tilfælde behandles Sagen ved Moderens Værne-

---

[2]) Jfr. I. Del S. 51—2, J. M. Cirk. (Nr. 195) 16. September 1919

[3]) Jfr. ved det følgende et Skrift af Sv. Bentzon om Lov af 27. Maj 1908 indeholdende Bestemmelser om Børn udenfor Ægteskab og disses Forældre (kommet som Særtryk af et Skrift, udgivet af Foreningen af Amts- og Retsbetjentfuldmægtige i Danmark) navnlig S. 33 ff., V. Bentzon: Familieret, 2. Udg. S. 393—403 og særlig om Forholdet efter Retsplejeloven Byretsdommer Poul Skadhauge i U. f. R. 1921 B S. 169—175, 245—47, Jurid. Tidskr. 1921 S. 97—119.

[4]) Medens dette i det væsentlige er anerkendt i den københavnske Praksis, synes man udenfor København i videre Omfang at have holdt fast ved den tidligere Procesordnings Regler.

[5]) Jfr. H. R. D. i U. f. R. 1911 S. 58 og straks nedenfor.

[6]) Cfr. efter L. 1908 U. f. R. 1910 S. 486.

[7]) Jfr. Svenning Rytter i U. f. R. 1909 B S. 33—39 og H. R. D. i 1910 A S. 146.

ting her i Landet paa det Tidspunkt, da Sagen anlægges, eller, saafremt Moderen er død eller rejst ud af Landet, eller hendes Opholdssted er ubekendt, ved den paagældende Klagers Værneting. Dette Værneting vil ifølge L. 1908 § 15, 2. Stk., jfr. L. 1913 § 6, 2. Stk., ogsaa kunne finde Anvendelse, naar Sag efter den sigtede Barnefaders Død rettes mod hans Bo eller Arvinger.

Ved Siden af disse særlige Bestemmelser maa dog ogsaa Rpl.'s almindelige Regler om Stævning efter §§ 159 og 160 og Værneting efter §§ 236, 2. Stk., og 248, naar Betingelserne derfor foreligger, kunne bringes til Anvendelse i disse Sager. Dette vil navnlig kunne have den Betydning, at det, naar disse Regler er iagttaget, ikke kan opstilles som absolut nødvendig Betingelse for Moderens Edsaflæggelse, saaledes som det kræves efter L. 1913 § 6, at hendes Sigtelse er væsentlig bestyrket, og at da vistnok Dommen maa have den sædvanlige Virkning som Udeblivelsesdom, og der næppe ud over Reglerne i Rpl. §§ 373—375 kan tilkomme den dømte Mand nogen Adgang til at forlange Sagen genoptaget.

III. Der indføres i disse Sager nogle nye Tilfælde af Adcitation. Ifølge L. 1908 § 14, 2. Stk., kan nemlig Indklagede eller Fattigvæsenet, hvis det har bidraget til Barnets Forsørgelse, fordre, at enhver Person, som efter det oplyste kan være Barnets Fader, inddrages under Sagen som indklaget[8]). Og efter L. 1908 § 15, 1. Stk., som den er ændret ved L. 1913 § 6, 1. Stk. i Slutn., kan der, naar en forsvunden eller bortrømt Barnefader kræver Sagen genoptaget, under denne Genoptagelse tillige inddrages andre Personer som indklagede. Efter Udtryksmaaden ligger det nærmest at betragte de nye Personer som indklagede i Forhold til den oprindelige Klager (Klagerinde)[9]). Hvis denne da modsætter sig, at Sag i dens Navn anlægges mod de nye Personer, maa den først indklagede i hvert Fald kunne forlange Sagen mod sig afvist. Men det maa vistnok ogsaa antages, at den eller de først sigtede Barnefædre kan adcitere andre mulige Barnefædre for at gøre Regres gældende

---

[8]) Jfr. U. f. R. 1910 S. 957, 1911 S. 357, 1912 S. 966.

[9]) Jfr. særlig klart Dom i U. f. R. 1912 S. 147.

mod dem. Derimod kan Retten næppe af egen Drift inddrage saadanne Personer som indklagede under Sagen[10]).

IV. Angaaende Midlerne til Sagens Oplysning indeholder ligeledes de anførte Love af 1908 og 1913 nogle særlige Bestemmelser.

A. For det første skal ifølge L. 1908 § 14, 5. Stk., jfr. L. 1913 § 5, Retten til Sagens Oplysning kunne benytte »de samme Efterforskningsmidler som under en offentlig Politisag«. Dette Udtryk, der ved L. 1913 er blevet sat i Stedet for det endnu mere ubestemte i L. 1908 »de samme Midler som under en offentlig Politiundersøgelse«[11]), er noget uklart. Der kan dog herved vistnok alene antages at være tænkt paa de Midler til Sagens Oplysning, der staar til Politiets Raadighed under dets »Efterforskning« i Straffesager, saasom udenretslig Afhøring, Eftersøgning af forskellig Art o. lign.[12]) Derimod kan der næppe blive Tale om at lade foretage Beslaglæggelse, Husundersøgelse og anden Ransagning og lignende Foranstaltninger, der jo som Regel heller ikke efter Rpl. uden videre vil kunne finde Anvendelse i (offentlige) Politisager, jfr. §§ 755 og 756. Og ganske udelukket maa det være at anvende de særlige straffeprocessuelle Tvangsmidler som Anholdelse og Fængsling mod en sigtet Barnefader[13]). Det maa nemlig i det hele bestemt fastholdes, at Paternitetssagerne er at anse for borgerlige Sager, jfr. saaledes navnlig Rpl. § 225, 8), og ikke som en Slags (offentlige) Politisager[14]).

---

[10]) Jfr. herved Sv. Bentzon anf. Sted S. 39 og Domme i U. f. R. 1916 S. 10, 1915 S. 389 (med Dissens), S. 391.

[11]) Jfr. C. Meyer i U. f. R. 1912 B S. 290—2.

[12]) Om Politiets Medvirkning i disse Sager er der truffet nærmere Bestemmelser ved J. M. Cirk. (Nr. 319) 16. Decbr. 1919.

[13]) Jfr. Motiverne til Regeringsforslagets § 6 i Rigsdagstid. for 1912—13, Tillæg A Sp. 3911—12.

[14]) Jfr. særlig klart en Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1921 S. 355, navnlig det i Referatet udeladte Stykke, hvorefter det ikke kan anses stemmende med Rpl.s Regler, at Vidner er afhørte, uden at der er givet den sigtede Barnefader eller nogen Repræsentant for ham Lejlighed til at overvære Vidneførelsen, »i hvilken Henseende bemærkes, at Rpl. § 821 Nr. 2, jfr. Lov Nr. 113 af 29. April 1913 § 5, ikke kan afgive Hjemmel for den anførte Frem-

B. Endvidere hjemles der en særlig Vidnepligt for Moderen, idet hun efter L. 1908 § 14, 6. Stk., naar der søges Hjælp til Barnets Underhold af det offentlige, — uden Hensyn til hendes mulige Interesse i at holde Faderens Navn skjult — kan tilpligtes til under Vidnetvang at afgive Forklaring om, hvem der er eller kan være Fader til Barnet. At Moderen ikke i et saadant Tilfælde kan fordre sig fritaget, vil dog i Almindelighed følge af Hovedreglen i Bpl. § 170, 1. Stk., idet Besvarelsen af et saadant Spørgsmaal sjældent vil kunne tænkes at udsætte Moderen for Tab af borgerlig Agtelse eller Velfærd eller anden væsentlig Skade. De almindelige Regler om Partens Afhøring i Kap. 29 maa ogsaa finde Anvendelse i disse Sager.

C. Der finder endelig i Paternitetssager en udvidet Anvendelse af Partsed Sted. Allerede tidligere var dette Tilfældet[15]), og denne Ordning er i Almindelighed fastslaaet ved Rpl. § 307, 2. Stk. Ved L. 1908, jfr. L. 1913, blev der tilføjet nogle særlige Tilfælde, som ligeledes maa være opretholdte ved Rpl. Saaledes er der ved L. 1908 § 13, 1. Stk., hjemlet Anvendelse af Benægtelsesed af den sigtede Barnefader eller efter Omstændighederne ogsaa Sigtelsesed af Moderen i Sager, der anlægges til Fastslaaelse af Paterniteten allerede før Barnets Fødsel. Som noget særligt i disse Sager bestemmes det yderligere i §'ens 2. Stk., at Eden skal aflægges under selve Sagen, saa at der altsaa ikke bliver Tale om nogen særlig Edssag. Fremdeles hjemles der ved L. 1908 § 15, 1. Stk., jfr. L. 1913 § 6, i Sager mod forsvundne eller bortrømte Barnefædre[16]) Adgang for Moderen til at afgøre Sagen ved sin Sigtelsesed, men dog

---

gangsmaade i en borgerlig Sag«. — Om gratis Sagførerhjælp til Moderen overensstemmende med de almindelige Regler om fri Proces i borgerlige Sager er der truffet Bestemmelse ved J. M. Cirk. (Nr. 195) 16. Septbr. 1919. Cfr. angaaende Spørgsmaalet om en mulig Beskikkelse af Sagfører for Barnet RR. Nr. 71 i U. f. R. 1921 B S. 102.

[15]) Jfr. nærmere Civilproces I. S. 426.

[16]) Jfr. om det Tilfælde, at den udlagte Barnefader først forsvinder under Sagens Gang, Dom i U. f R. 1913 S. 363.

kun, naar hendes Sigtelse væsentlig bestyrkes ved de af hende tilvejebragte Oplysninger[17]); der kan derimod ikke opnaas Udeblivelsesdom over den indstævnte Mand blot i Henhold til Moderens Sigtelse i Medfør af Rpl. § 341, jfr. § 434. Ved Lovens § 15, 2. Stk., hjemles der en lignende Adgang til Edsaflæggelse for Moderen under en Sag, der anlægges, efter at Barnefaderen er død, saafremt Sagen anlægges senest 6 Maaneder efter Barnets Fødsel.

V. I Paternitetssager, der anlægges før Barnets Fødsel, giver L. 1908 § 13, 2. Stk., nogle yderligere Særregler om Behandlingsmaaden. Saaledes skal disse Sager fremmes med størst mulig Hurtighed, saa at Udsættelse kun undtagelsesvis og kun for ganske kort Tid bør indrømmes. Endvidere foreskrives det, at Indankning for højere Ret af Kendelser og Domme i disse Sager ikke skal have udsættende Virkning.

VI. Saavel i disse Sager efter § 13, 2. Stk.[18]), som i Sager efter L. 1908 § 15, 1. Stk., jfr. L. 1913 § 6, 1. Stk. i Slutn., mod forsvundne eller bortrømte Barnefædre hjemles der den dømte Mand eller efter Omstændighederne Moderen en særlig Adgang til at faa Sagen genoptaget og den tidligere Afgørelse omstødt, for saa vidt Retten finder, at den har beroet paa et urigtigt Grundlag. Ved Lov 1908 § 14, 2. Stk., aabnes der ogsaa Fattigvæsenet en vis Adgang til at fordre Sagen genoptaget. Under den nye Sag vil da den tidligere Afgørelse kunne blive omstødt, selv om allerede Ed maatte være aflagt, ja det kan end ikke være udelukket, at Ed kommer til at staa mod Ed. Men hvis Retten finder Grundlaget for den tidligere Afgørelse holdbart, afvises Sagen.

VII. Endelig kan nævnes, at Paternitetssager er afgiftsfri efter R. A. L. § 16, 3).

§ 34.

Sø- og Handelssager.

I. Angaaende den nærmere Bestemmelse af Begrebet Sø- og Handelssager i denne Forbindelse

---

[17]) Jfr. U. f. R. 1910 S. 482, S. 798 (H. R. D.), S. 987.

[18]) Jfr. herved U. f. R. 1910 S. 919, 1911 S. 373.

(»de borgerlige Sager, i hvilke Fagkundskab til Søforhold eller til Handelsforhold skønnes at være af Betydning«), henvises til § 9, 8. Stk., og ovenfor S. 14—15. Denne Bestemmelse af Begrebet Søsag maa ogsaa ved Spørgsmaalet om Anvendelse af Søretter udenfor København være traadt i Stedet for den ved L. (Nr. 72) 1. April 1892 § 1 fastslaaede (»borgerlige Retssager — — —, som angaar Forhold, der omhandles i Søloven, eller Lodsvæsenet«).

II. A. Hovedejendommeligheden ved Sø- og Handelsretten i København ligger i dens Sammensætning, jfr. § 9.

Den bestaar nemlig, foruden af en af Kongen beskikket juridisk Præsident og Vicepræsident[1]) af et vist Antal handelskyndige og søkyndige Medlemmer[2]).

Angaaende disse Medlemmers Valg, Egenskaber m. m. opretholdes ved § 9, 2. Stk., de hidtil gældende Bestemmelser i L. 19. Febr. 1861 §§ 3, 4, 6 og 7. Herefter skal de for det første have Indfødsret, være over 30 Aar gamle, af et uplettet Rygte, ikke være ude af Raadighed over deres Bo samt være bosatte eller have deres Forretningslokale i København; den sidste Betingelse gælder ikke for de søkyndige Medlemmer. Fremdeles skal de handelskyndige Medlemmer enten drive eller have drevet visse i Loven opregnede Næringsvirksomheder, hvorved de maa antages at have erhvervet særlig Indsigt i Handelsforhold, og de søkyndige Medlemmer vælges blandt Mænd, der er eller har været Skibsførere eller Søofficerer. Desuden skal der efter § 9, 3. Stk., vælges nogle Medlemmer til at deltage i Behandlingen af borgerlige Sager, der angaar Skibsføreres og Mandskabs Rettigheder og Pligter og Forhold vedrørende disse deres Stillinger eller Handelsbetjentes

---

[1]) Jfr. Tillægsl. 3. Juni 1919 § 38.

[2]) Disses Antal skal nærmere bestemmes ved kgl. Anordning, jfr. § 1022. Ved den endnu gældende Anordn. (Nr. 54) 14. Marts 1911 § 1 er Antallet af de handelskyndige Medlemmer fastsat til 40 og af de søkyndige til 12; desuden vælges der 4 til Behandling af Sager mellem Skibsførere og Mandskab og mellem Handelsbetjente og deres Principaler.

og Lærlinges Tjenesteforhold til deres Principaler. Disse skal særlig fyldestgøre den Betingelse at høre til Skibets Mandskab eller det underordnede Personale. Af disse Medlemmer tiltræder der eet, naar Retsformanden eller en af Parterne i saadanne Sager forlanger det. Om alle de fagkyndige Medlemmer gælder det, at de ikke maa være beslægtede eller besvogrede i op- og nedstigende Linie eller i Sideliniens første eller anden Grad med Rettens Præsident (eller Vicepræsident).

De fagkyndige Medlemmer vælges af en Valgforsamling, der bestaar af Grosserersocietetets Komité, et lige saa stort Antal Mænd valgte af Kommunalbestyrelsens Medlemmer samt Skipperforeningens Bestyrelse[3]), men Valget maa stadfæstes af Kongen. De valgte kan som Regel ikke undslaa sig for at overtage Hvervet, der er ulønnet, men de er i deres Funktionstid fritaget for alle personlige Ombud, jfr. § 9, 1. Stk., sidste Pkt., der er tilføjet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 1. Den Ed, de ifølge L. 1861 § 7 skulde aflægge, forinden de tiltraadte deres Funktion, antages ved L. (Nr. 60) 26. Marts 1909 at være afløst af en Erklæring paa Ære og Samvittighed.

B. Til at sætte Retten udkræves ifølge § 9, 6. Stk., under Domsforhandling i borgerlige Sager, der i Medfør af §§ 224—225 vilde høre under Landsretterne, Tilstedeværelsen (foruden af Præsidenten eller Vicepræsidenten) af 4 sø- eller handelskyndige Medlemmer, under Domsforhandling i Sager, der ifølge de nævnte §§'er vilde høre under Underretterne, af 2 saadanne Dommere. Under Forberedelse af Domsforhandling i borgerlige Sager beklædes Retten af Præsidenten eller Vicepræsidenten alene, dog at denne altid er berettiget til at tilkalde indtil 4, henholdsvis indtil 2 sø- eller handelskyndige Dommere og, dersom Retshandlingen angaar en Sag, der skal paadømmes ved Sø- og Handelsretten, og den bestaar i Vidneførsel, Afhjemling af Syn eller Skøn, Afhøring af Part, Modtagelse af Partsed eller Kendelse om et omtvistet Punkt, i Reglen bør tilkalde samtlige de sø- eller handelskyndige Dommere, der skal deltage i Paadøm-

---

[3]) Jfr. Jmskr. 2. Jan. 1864.

melsen, for saa vidt saadan Tilkaldelse ikke i det enkelte Tilfælde frembyder Vanskeligheder.

C. Angaaende Behandlingen af de Sager, der paakendes ved Sø- og Handelsretten, nøjes Loven med i Kap. 40 (§ 442) at bestemme, at de, for saa vidt de i Medfør af §§ 224—25 vilde høre under Landsretterne, skal behandles i Overensstemmelse med de for disse givne Regler, dog — hvad der er af stor Betydning til at fremme en hurtig og ukunstlet Behandling af disse Sager — at Sagernes Forberedelse til den mundtlige Domsforhandling altid foregaar ved Sø- og Handelsretten selv, medens Sager, der ifølge de nævnte §§ vilde høre under Underretterne, skal behandles efter de for disse givne Regler. Den Medvirkning af ikke juridiske Meddommere, der finder Sted i disse Sager, vil forøvrigt, som allerede Erfaringerne fra den tidligere Procesordning viste, bidrage stærkt til at sikre de moderne Retsplejeprincippers, navnlig Mundtlighedens og Bevisumiddelbarhedens Gennemførelse.

III. A. Søretterne udenfor København opretholdes ved § 18, der henviser til nogle Bestemmelser i den tidligere Lov (Nr. 72) 12. April 1892. Herefter skal den almindelige Underret udenfor København i Søsager[4]) tiltrædes af to søkyndige Mænd[5]) og benævnes »Søret«. Som noget særligt kan her fremhæves, at Søretsmedlemmerne beskikkes af Amtmanden efter indhentede Erklæringer fra vedkommende Amtsraad og Kommunalbestyrelse. Stedets Dommer, der er Formand i Søretten, kan dog i paatrængende Tilfælde handle alene, og de søkyndige Medlemmer behøver heller ikke at tilkaldes til Retsmøder, i hvilke Dommeren skønner, at der kun vil blive fremlagt skriftlige Indlæg, begæret Udsættelse eller fremsat og behandlet Formalitetsspørgsmaal, jfr. L. 1892 § 1, 2. Stk. Iøvrigt

---

[4]) Ifølge § 353, 2. Stk. i Slutn., jfr. § 354, 2. Stk., gælder det ogsaa, naar Vidneførsel eller Syn og Skøn skal ske under Forberedelse ved Underret af en Søsag, der hører under Landsret. — Ved Behandlingen for Landsret af Sø-(eller Handels)sager er der derimod aldrig fagkyndige Dommere med, jfr herom ovenfor I. S. 70 og Artikler i U. f. R. 1920 B S. 83—85, 105—7, 124—7.

[5]) Eller Kvinder, jfr. L. (Nr. 100) 4. Marts 1921.

gælder der intet særligt om Behandlingsmaaden, idet de særlige Bestemmelser i Lovens § 8 ikke er opretholdte ved Rpl. og forøvrigt heller ikke længere vilde have nogen Betydning efter denne.

B. Ogsaa Behandlingen af Handelssager, der hører under Underret, vil ifølge § 20, som den er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 2, i mange Tilfælde foregaa ved en Handelsret, bestaaende af Dommeren som Formand og to handelskyndige Medlemmer. Herom maa dog henvises til ovenfor I. S. 71. Om disse Medlemmers Beskikkelse m. m. gælder i det væsentlige tilsvarende Bestemmelser som om Søretsmedlemmerne.

§ 35.

Veksel- og Gældsbrevsproces.

I nogle Lande, saaledes i Tyskland, findes der udviklet en almindelig »Dokumentproces« (»Urkundenprocess«), som finder Anvendelse paa Krav, der gaar ud paa en bestemt Sum Penge eller andre fungible Ydelser, naar »samtlige de til Begrundelse af Kravet nødvendige Kendsgerninger kan bevises ved Dokumenter«. Under selve Dokumentprocessen er da Modkrav udelukkede, og Indsigelser kan kun komme i Betragtning, for saa vidt de kan bevises ved Dokumenter (eller ved Ed). Derimod kan den indstævnte, naar han under Dokumentprocessen har bestridt Kravet, under en Fortsættelse af denne efter den ordinære Proces' Regler anfægte den faldne Dom. Denne Dokumentproces finder da med enkelte særlige Bestemmelser ogsaa Anvendelse i Vekselsager[1]).

---

[1]) Jfr. tysk C. P. O. §§ 592 ff. og 602 ff. Efter den hidtil gældende norske Proces har der for Vekselsagernes (ikke for andre Gældsbrevssagers) Vedkommende ved en Lov af 17. Juni 1880 været hjemlet en lignende Procesmaade som efter vor Vekselproces, men efter den nye Civilproceslov § 446 skal den domfældte ikke længere være nødsaget til at anlægge ny Sag for at gøre de Indsigelser gældende, der afskæres under Vekselsøgsmaalet, men ligesom efter den tyske Ordning kunne gøre det under en Fortsættelse af den samme Sag i de almindelige Rettergangsformer.

En saadan almindelig Ordning findes ikke hjemlet hos os. Det er kun i nogle specielle Tilfælde, at dansk Ret hjemler en særlig Procesmaade, fordi Kravet støtter sig paa et Dokument, nemlig hvor dette i Egenskab af et Gældsbrev (her kræves dog en særlig Vedtagelse derom) eller en Veksel eller Check har en særlig klar Karakter. I disse Tilfælde, hvor der er en Formodning for Kravets indsigelsesfri Karakter, har man da gjort væsentlige Begrænsninger i Skyldnerens Adgang til under denne Proces at rejse Realitetsindvendinger imod det. Processen antager derfor nærmest Karakteren af et blot formelt Gennemgangsled for at faa Eksekutionsfundamentet bragt i Orden, og man betegner den derfor ofte med et fra den gamle tyske Proces hentet Udtryk som en »Eksekutivproces«. Ved den Dom, der afsiges i disse Sager, opnaar Sagsøgeren altsaa den Fordel hurtig at erhverve Eksekutionsgrundlag for sit Krav. Men den fastslaar ikke altid det endelige materielle Retsforhold mellem Parterne[2]). Det staar tværtimod den domfældte frit for, naar han har forbeholdt sig visse Indsigelser, at gøre disse gældende under en ny Sag og i Henhold til dem at paastaa sig Erstatning tilkendt hos Domhaveren.

Efter den tidligere Ordning opstilledes der to Underarter af denne Procesmaade, nemlig den saakaldte »hurtige Retsforfølgning« paa Grundlag af en Vedtagelse i et Gældsbrev

---

Efter svensk Ret er nogle særlige Forskrifter for Behandlingen af Vekselsager givet ved Frdn. 7. Maj 1880 § 5. Efter engelsk Ret kendes en egentlig Vekselproces alene i Sager for »County Courts« angaaende Summer mellem 10 og 50 Pund. Efter østrigsk Ret indskrænker det særlige ved Vekselprocessen sig i det væsentlige til, at Veksler vil kunne tjene som Grundlag for et »Betalingsmandat«, jfr. C. P. O. §§ 555 ff. Efter fransk Ret kendes der overhovedet ikke nogen særlig Dokumentproces, men dels er der efter Code de procédure art. 406 en almindelig Adgang til at behandle Krav med »titre incontesté« paa en summarisk Maade, dels vil den vide Adgang til at foretage umiddelbar Eksekution paa Grundlag af et for en Notar oprettet Gældsbrev i det væsentlige gøre en Dokumentproces overflødig.

[2]) Processen minder for saa vidt om den romerske Interdiktsproces, hvorfra »petitoriske« Indsigelser holdtes ude, jfr. Jul. Lassen: Lærebog i romersk Privatret S. 183.

efter Fr. 25. Jan. 1828 og den egentlige Vekselproces efter L. 28. Maj 1880, men ved Rpl. Kap. 41 har i det væsentlige en Sammensmeltning af dem fundet Sted.

I. Angaaende Spørgsmaalet, hvilke Sager der er Genstand for den omhandlede Procesmaade, indeholdes Bestemmelserne i § 443, der væsentlig kun gentager den tidligere Lovgivnings Regler.

A. For det første kan den hurtige Retsforfølgning anvendes i Sager, der anlægges til Indfrielse af Gældsbreve, naar Skyldneren enten i selve Gældsbrevet eller ved senere Paategning paa dette har underkastet sig saadan Forfølgning.

Det er altsaa kun i Gældsbreve, d. v. s. Dokumenter, hvorved Udstederen paatager sig en, ikke af nogen Modydelse betinget Forpligtelse til at betale en vis Sum Penge, at et saadant Vilkaar med Gyldighed kan optages. At Kravet tillige støttes paa Kendsgerninger, der ligger udenfor Dokumentet, kan ikke ubetinget udelukke den hurtige Retsforfølgning, naar der blot ikke er Tale om Modydelser, hvoraf Kravet gøres afhængigt, men, som f. Eks. ved et Skadesløsbrev[3]), kun om en nærmere Opgørelse af Beløbets Størrelse. Men en anden Sag er, at Procesmaaden, for saa vidt disse udenfor Dokumentet liggende Kendsgerninger angaar, maa lide en vis Indskrænkning, jfr. § 444, 3. Stk. i Beg., og nedenfor under II. C. a. 3°. Under den tidligere Procesordning skete det meget hyppig, at den hurtige Retsforfølgning vedtoges i Dokumenter angaaende gensidige Retsforhold, f. Eks. i Lejekontrakter, men der kunde næppe tillægges en saadan Vedtagelse juridisk Betydning, og dette var ogsaa, i det mindste i den nyere Retspraksis, anerkendt[4]).

Efter Rpl. kan der ingen Tvivl være i saa Henseende. For det første ligger efter §'ens Formulering en Modsætningsslutning nær. Og dernæst gør ogsaa de reale Grunde, der ligger bag ved Bestemmelsen, en saadan Begrænsning

---

[3]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1907 S. 709.

[4]) Jfr. U. f. R. 1909 S. 310, 1908 Registret til A S. 108, 1907 S. 709, 1896 S. 800.

naturlig. Det maa nemlig erindres, at det ingenlunde kan opstilles som en almindelig Regel, at en Part paa Forhaand bindende kan give Afkald paa sin Beføjelse til at forsvare sig mod et Krav, der rejses imod ham[5]), idet derved navnlig den Beskyttelse, der ved Retsplejen skulde ydes Borgerne mod at blive Genstand for uberettigede Krav, kunde blive helt illusorisk[6]). Naar man gør en Undtagelse herfra med Hensyn til Krav, der støttes paa Gældsbrev, skyldes dette, som ovenfor berørt, disses formodede indsigelsesfri Karakter[7]), og den kan da paa ingen Maade udstrækkes til Dokumenter angaaende gensidige Obligationsforhold, hvor der netop paa Forhaand maa antages at bestaa et nøje Afhængighedsforhold mellem de to Pligter i Retsforholdet, og da vilde kunne begaas stor Uret, om Skyldneren ifølge sin formelle Vedtagelse helt blev afskaaret fra at gøre de af Mellemværendet udspringende Indsigelser gældende[8]).

Den hurtige Retsforfølgning finder dog kun Anvendelse, for saa vidt Skyldneren i Gældsbrevet særlig har underkastet sig en saadan Forfølgning. For at forebygge Misforstaaelse vil det være korrektest at lade Vedtagelsen lyde paa, at Skyldneren »underkaster sig den i Loven om Rettens Pleje Kapitel 41 omhandlede hurtige Retsforfølgning«. Paa den formelle Ordlyd kan det dog ikke komme an, naar blot Meningen er tilstrækkelig klar[9]). Vedtagelsen maa ogsaa kunne ske indirekte, f. Eks. gennem

---

[5]) Cfr. dog Deuntzer: Extraordinær Proces S. 106, Bang & Larsen: Procesmaade III. S. 144.

[6]) Jfr. nærmere ovenfor S. 242 ff. og en Afhandling af Munch-Petersen i U. f. R. 1908 B S. 1—15.

[7]) Jfr. ogsaa Motiverne til den tidligere Fr. 25. Januar 1828 i Kollegialtid. 1828 S. 130, 136, 138, hvor det betones, at Fr. har Hensyn til »rene og klare Forskrivninger«, »likvide Gældsforskrivninger«, »Sager, der anlægges til rene og klare Gældsbreves Indfrielse«.

[8]) Jfr. ogsaa R. R. Nr. 91 (Vedtagelse i en Husleje-Kontrakt ikke gyldig) og Nr. 172 (en »Aktionærforskrivning« maa anses som et Gældsbrev) i U. f. R. 1921 B S. 183 og 1923 B S. 57, samt Dom i 1923 A S. 130 (en »Kassekreditiv-Kontrakt« kan ikke ligestilles med et Gældsbrev).

[9]) Jfr. fra den tidligere Praksis U. f. R. 1895 S. 996 i Modsætning til en ældre Dom i J. U. 1861 S. 444.

en Kautionspaategning paa en Obligation, der hjemler den hurtige Retsforfølgning[10]). Men en blot stiltiende Vedtagelse vil ikke let kunne tages som tilstrækkelig.

Efter §'ens udtrykkelige Bestemmelse vil Vedtagelsen ogsaa kunne ske ved en senere Paategning paa Dokumentet. Men en Forudsætning herfor maa det dog være, at dette ikke, f. Eks. derved, at Pligten er blevet gjort afhængig af Modydelser, har tabt sin Gældsbrevskarakter[11]).

B. Efter Reglerne for den hurtige Retsforfølgning behandles fremdeles, uden særlig Vedtagelse, alle Vekselsager, jfr. Opregningen i § 443, 2), der er ganske enslydende med den tidligere Bestemmelse i L. 28. Maj 1880 § 1.

Deraf fremgaar, at ikke alle Sager, der staar i en vis Forbindelse med en Veksel, behandles efter denne Processmaade. Det gælder kun med Hensyn til de egentlige vekselretlige Krav, d. v. s. saadanne, der stiftes umiddelbart ved Paategning paa en Veksel[12]). Navnlig falder altsaa herunder dels Vekselejerens Hovedkrav mod Akceptanten (eller Udstederen af en egen Veksel), dels de forskellige vekselretlige Regreskrav[13]). Udenfor Vekselprocessen falder derimod f. Eks. Akceptantens mulige Dækningskrav mod Trassenten, jfr. Vekselloven 7. Maj 1880 § 23, sidste Pkt., hvorefter Akceptanten ikke har Vekselret mod Trassenten[14]), eller det Søgsmaal, der anlægges mod Trassatus, fordi denne har undladt at akceptere Vekslen, skønt han var forpligtet dertil, eller en Vekselejers mulige Krav paa at faa et Eksemplar af Vekslen udleveret. Naar Vekselfordringen er præskriberet[15]), eller den er fortabt ved Forsømmelse af Vekselomgangen[16]), skal den efter Veksellovens § 93 indtales »som almindelig Gældsfordring« og maa da ogsaa processuelt behandles paa ordinær Maade[17]).

---

[10]) Jfr. U. f. R. 1901 S. 1028.

[11]) Jfr. U. f. R. 1902 A S. 734.

[12]) Cfr. U. f. R. 1918 S. 614.

[13]) Cfr. U. f. R. 1913 S. 606, 1908 S. 676, 1899 S. 1009.

[14]) Jfr. herved ogsaa U. f. R. 1915 S. 684.

[15]) Jfr. U. f. R. 1916 S. 552, S. 700, 1912 S. 127; cfr. dog 1917 S. 170.

[16]) Jfr. U. f. R. 1904 A S. 27; cfr. 1917 S. 170.

[17]) I den tidligere Praksis synes der dog undertiden at have

Hvis Kravet støttes baade paa en Veksel og paa et andet Grundlag, kan det ikke gøres gældende under en Vekselsag[18]). Efter den tidligere Procesordning antoges der derimod intet at være til Hinder for, at der sammen med Vekselkravet indtaltes andre Poster, som hvilede paa et andet Grundlag og altsaa maatte behandles paa ordinær Maade[19]). Men ved Rpl. § 249 (jfr. Slutningsordene »samme Procesart er anvendelig paa dem«) synes en saadan objektiv Kumulation at være udelukket[20]). Det maa vistnok endvidere antages, at Vekselprocesreglerne kun kan finde Anvendelse, naar Sagen anlægges mod en af de vekselforpligtede selv, men ikke, naar den rettes mod nogen, der er succederet i en vekselforpligtets Sted[21]). Herved vil ganske vist Vekselprocessens Anvendelse lide en vis Begrænsning, og paa den anden Side vilde der maaske ikke være nogen synderlig Betænkelighed ved at anvende den overfor Successor[22]), for saa vidt denne virkelig kunde siges at være indtraadt i selve Vekselforpligtelsen[23]), og han fik fuld Adgang til at fremsætte Indsigelser vedrørende Successionens Gyldighed. Men som en egentlig Vekselforpligtelse vil dog Successors mulige Pligt ikke kunne betegnes, og at gaa den Mellemvej i Almindelighed at anvende den hurtige Retsforfølgnings Regler, men at gøre Undtagelse fra disse, for saa vidt angaar Momenter, der ligger udenfor Vekslen, synes udelukket ved Bestemmelsen i § 444, 3. Stk.,

---

været en Tilbøjelighed til at anse Forligsmægling for overflødig, selv om Vekselkravet var forældet, jfr. saaledes U. f. R. 1907 S. 444 og 875, cfr. derimod 1904 A S. 407 og 1898 S. 148, men dette kan ikke anses for korrekt.

[18]) Cfr. U. f. R. 1897 S. 110.

[19]) Jfr. U. f. R. 1895 S. 411.

[20]) Jfr. ovenfor S. 101; jfr. herved ogsaa Dom i U. f. R. 1921 S. 888, hvor der i den Omstændighed, at Sagsøgeren ved Landsretten havde indtalt nogle Vekselkrav i Forbindelse med andet Mellemværende, antoges at ligge et Afkald paa den særlige Vekselforfølgning.

[21]) Jfr. fra tidligere Praksis Domme i U. f. R. 1898 S. 296, S. 960, 1894 S. 94.

[22]) Hellwig: System II. 1. S. 65 betragter det som en Selvfølge, at Vekselprocessen lige saa vel kan anvendes overfor Successor som overfor den oprindelig forpligtede.

[23]) Cfr. et særligt Forhold i U. f. R. 1894 S. 94.

der alene hjemler en saadan Ordning med Hensyn til de i § 443 Nr. 1 nævnte Sager (de egentlige Gældsbrevssager). En anden Sag er, at en ved en Veksel paadraget Forpligtelse vil kunne have Karakteren af en Gældsbrevsforpligtelse, og at det da maaske ved denne kan anses for underforstaaet, at Reglerne for den hurtige Retsforfølgning skal finde Anvendelse.

C. Endelig skal ifølge § 443, 3), jfr. tidligere L. (Nr. 58) 23. April 1897 § 15, efter de samme Regler behandles Sager, hvorunder Regreskrav efter en Check indtales«[24]). Trassatus vil efter den sidstnævnte Lovs § 6 kun undtagelsesvis have en egentlig Regresret mod Udsteder eller Endossenter. Naar Regresfordringen er forældet eller præjudiceret, finder ifølge Lovens § 12 Veksellovens § 93 tilsvarende Anvendelse, saa at ogsaa de særlige processuelle Regler om Kravet maa bortfalde. —

De Regler, som den hurtige Retsforfølgning medfører, er saa godt som udelukkende til Sagsøgerens Fordel, og det er derfor ogsaa stillet ham frit, om han vil benytte sig af dem eller anvende den almindelige Retsforfølgning, jfr. Ordene »Sagsøgeren kan anvende« i Begyndelsen af § 443. Dette maa vistnok ogsaa gælde Bestemmelsen om, at saadanne Sager uden Hensyn til deres Værdi behandles ved Underret. § 225 bruger vel den absolutte Udtryksmaade: »Til Underretterne henlægges — — — Sager om Veksler og visse andre Gældsbreve«, men i § 446, hvortil der i § 225, 4) henvises, siges det mere korrekt »Sager, i hvilke den heromhandlede Retsforfølgning anvendes«, og herefter synes Forudsætningen for Sagernes Henlæggelse til Underret at maatte være, at den hurtige Retsforfølgning ønskes bragt til Anvendelse[25]); dog synes det i § 444, 3. Stk.,

---

[24]) Cfr. U. f. R. 1914 S. 507.

[25]) I. K. U. t. B. R. af 1877 bruges i den til Rpl. § 225, 4) svarende Bestemmelse i § 2 e) den nøjagtigere Udtryksmaade »Sager, i hvilke Eksekutivproces anvendes«, og det siges i Motiverne (S. 29), at Bestemmelsen »kun indeholder en i Ønsket om at samle hele Stoffet begrundet Optagelse af Reglen i § 385, jfr. § 381« (= Rpl. § 446, jfr. § 443). Heri har det sikkert ikke ved Udkastet af 1899 været Meningen at gøre nogen Forandring. Jfr. ogsaa Dom i U. f. R. 1921 S. 888.

forudsat, at Sagen kan fortsættes ved Underret, selv om ifølge Parternes Enighed nogle Indsigelser ud over de lovhjemlede paakendes under Sagen[26]). Derimod erklæres ved § 268, 2) Forligsmægling i Sager om Veksler og visse andre Gældsbreve saa kategorisk for »ej fornøden«, at ogsaa Sagsøgte maa kunne paaberaabe sig det, saaledes at Forligsmægling kun kan finde Sted, naar begge Parter er enige om at ønske den.

II. Hvad angaar Behandlingsmaaden i disse Sager, er, som allerede berørt,

A. efter § 268, 2)Forligsmægling ikke nødvendig. Grunden hertil er vel nærmest, at der paa den ene Side paa Grund af Forpligtelsens klare og bestemte Karakter sjældent vil være noget at mægle Forlig om, og at det paa den anden Side paa Grund af den summariske Procesmaade sædvanlig vil være muligt at opnaa Eksekutionsgrundlag gennem Dom næsten lige saa hurtig som ved Forlig[27]).

B. Endvidere gælder det, som ligeledes allerede ovenfor omtalt, at Sagen ifølge § 225, 4) jfr. § 446, uden Hensyn til dens Værdi behandles ved Underret. Denne Ordning skyldes Hensynet til at lette Forfølgningen af disse Sager, og den har heller ingen synderlig Betænkelighed, da der i disse Sager i Reglen ingen virkelig Strid vil være og navnlig heller intet Bevisspørgsmaal[28]). Dertil kommer ogsaa, at den Virksomhed til Sagens Fremskyndelse, der, som nedenfor skal omtales, paahviler Retten, naturligere udøves af en Enkeltdommer end af en kollegial Ret. Der kan derfor heller ikke være Tale om, at Parterne, naar den hurtige Retsforfølgning ønskes anvendt[29]), ved deres Vedtagelse skulde kunne indbringe Sagen direkte for Lands-

---

[26]) Jfr. R. R. Nr. 126 i U. f. R. 1922 B S. 141, hvor det antoges, at en Vekselsag angaaende 2000 Kr. kunde fortsættes som Underretssag (og Forligsmægling ikke var fornøden), selv om Parterne under den var enedes om, at Sagsøgte maatte fremsætte enhver Art af Indsigelser og ogsaa Modkrav.

[27]) Før Rpl. var Forligsmægling kun unødvendig i Veksel- og Checksager, ikke i Sager efter Fr. 25. Jan. 1828.

[28]) Jfr. Mot. til K. U. t. B. R. Sp. 124—5 (226).

[29]) Jfr. forrige Side.

ret, endsige at Sagsøgeren paa egen Haand skulde kunne gøre dette.

C. Det ejendommelige ved denne Procesmaade ligger dog navnlig i den almindelige Udelukkelse af Realitetsforsvar fra Sagsøgtes Side. Der er derimod ingen Indskrænkning gjort i Sagsøgtes Formalitetsforsvar, jfr. § 444, 1. Stk.: »ikke — — andre Indsigelser i Realiteten«[30]).

a. Kun nogle enkelte saadanne Indsigelser er det efter § 444 Sagsøgte tilladt at fremsætte.

1°. Fælles for Veksel- og Gældsbrevssagerne er Adgangen for Sagsøgte til at fremkomme med den Indsigelse, at han ikke ved Underskriftens Meddelelse var mægtig og myndig til saaledes at forbinde sig[31]), eller at Underskriften er falsk[32]), eller at der i Dokumentets Indhold er foregaaet en Forfalskning, efter at Underskriften er meddelt[33]).

En Indsigelse om Tvang, selv om denne er af »mekanisk« Art, kan ikke behandles paa samme Maade. For det første er Analogien allerede af den Grund udelukket, at Bestemmelsen maa antages at ville give en udtømmende Opregning af de Indsigelser, der skal kunne tages i Betragtning. Og dernæst er der ikke fuldstændig Aarsagernes Lighed, idet den mekaniske Tvang hverken frembyder den almindelig farlige eller den gennemgaaende klare Karakter som Falsk; Adgangen til at rejse Tvangsindsigelsen vilde derfor i højere Grad kunne forhale disse Sager uden at være af samme Betydning til at afværge materiel Uret som Falskindsigelsen.

---

[30]) Oluf H. Krabbe i U. f. R. 1920 B S. 331 Note [1]) anser dog dette for tvivlsomt.

[31]) Jfr. Dom i U. f. R. 1907 S. 490 om en gift Kvindes Indsigelse efter Fr. 7. April 1899 § 15 og i 1901 S. 540 om det Tilfælde, at den indstævnte paa Grund af Beruselse ikke havde været mægtig til at forpligte sig.

[32]) D. v. s. selve Indstævntes Underskrift. Derimod kan en Indsigelse om, at det af en anden meddelte Endossement, hvorpaa Citanten støtter sin Adkomst, er falskt, ikke gøres gældende, jfr. U. f. R. 1867 S. 934.

[33]) Jfr. Dom i Sø- og Handelsretstid. 1922 S. 425.

2°. I Vekselsager kan Sagsøgte endvidere fremsætte visse Indvendinger af særlig vekselretlig Karakter, nemlig saadanne, som angaar selve Vekslens Indretning og Indhold[34]) eller den til Vekselfordringens Vedligeholdelse fornødne Omgang (navnlig ofte Optagelse af Protest[35])) eller andre i Vekselloven foreskrevne Betingelser for at kunne gøre Vekselretten gældende, f. Eks. den Udlevering af Protesten, som efter Veksellovens §§ 25, 26 og 30 er en Betingelse for at rejse Regreskrav paa Sikkerhedsstillelse, og efter Omstændighederne vel ogsaa, at der er givet den Underretning til Formændene, som Vekselloven i visse Tilfælde foreskriver[36]), jfr. straks nedenfor under b. om Modfordringer i Anledning af Forsømmelse hermed. Tilsvarende Regler gælder om Check-Regressager.

I Vekselsager er alle andre Indsigelser i Realiteten — naar Parterne da ikke er enige om at ønske dem paakendte[37]) — ubetinget udelukkede fra at tages i Betragtning. Det gælder altsaa navnlig Indvendinger, der hentes fra det materielle Mellemværende mellem Parterne, f. Eks. at den vekselforpligtede ikke har modtaget de Varer, som Vekslen skulde være udstedt for[38]), eller at disse har været ukontraktmæssige. Paa Indsigelser, der gaar ud paa, at Kravet senere er bortfaldet, f. Eks. ved Betaling, passer maaske ikke helt den Hovedbetragtning, der som berørt ligger bag ved Ordningen, nemlig Formodningen om, at der ingen gyldige Indsigelser lader sig fremsætte mod Kra-

---

[34]) Jfr. om en egen Veksel, der i Strid med Veksellovens § 95, 2. Pkt., var udstedt til egen Ordre, U. f. R. 1915 S. 432. Jfr. endvidere om det Tilfælde, at en Mand havde sat sit Navn paa Bagsiden af en Veksel uden at ane, at det var et Endossement, Højesteretsdom i U. f. R. 1911 S. 270, cfr. Overretsdommen i 1910 S. 631, og at en Endossent, da han tegnede sit Endossement paa Vekslen, ud for sit Navn havde tilføjet »20 Kr.«, U. f. R. 1914 S. 801.

[35]) Cfr. dog overfor Akceptanten Veksellovens § 44; jfr. angaaende Undtagelsesbestemmelsen i § 43, sidste Punktum, med Hensyn til »domicilierede« Veksler Dom i U. f. R. 1917 S. 170.

[36]) Jfr. U. f. R. 1908 S. 646.

[37]) Jfr. fra den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1894 S. 206, 1916 S. 898.

[38]) Jfr. U. f. R. 1909 S. 239.

vet. Ifølge Lovens absolutte Udtryksmaade maa dog ogsaa saadanne Indsigelser, hvis Fremsættelse unægtelig i høj Grad vilde kunne forhale Vekselprocessen, være udelukket[39]), og selve den Omstændighed, at Vekslen endnu er paa Kreditors Haand, maa jo ogsaa siges at vække en ret stærk Formodning om, at Retten ikke er ophørt. Hvis imidlertid Sagsøgeren selv klart maatte erkende dette, vilde der være en saadan Modstrid mellem denne Erkendelse og hans Paastand under Sagen paa Vekslens Betaling, at Sagsøgtes Frifindelse sikkert maatte indtræde. Derimod kan ikke i al Almindelighed den Omstændighed, at Sagsøgeren indrømmer Rigtigheden af en Indsigelse, være tilstrækkelig til, at den mod hans Protest tages i Betragtning under Vekselsagen. Selv om nemlig Indsigelsens faktiske Rigtighed indrømmes, kan der dog ofte være Tvivl om dens retlige Betydning, og Behandlingen af dette Spørgsmaal da give Anledning til nærmere Procedure. Mod at lade Afgørelsen af saadanne Indsigelser finde Sted under Vekselsagen rejser der sig ogsaa den Betænkelighed, at Sagsøgeren i saa Fald, da Vekselsagen jo uden Hensyn til dens Værdi behandles ved Underret, i Medfør af § 435, 2. Stk., sædvanlig vil være afskaaret fra at anke til Højesteret[40]).

3°. For Gældsbrevssagernes Vedkommende gøres der dog endnu nogle Undtagelser fra Reglen om Udelukkelse af Realitetsindsigelser. Efter § 444, 3. Stk., kan Sagsøgte nemlig for det første, for saa vidt Søgsmaalet foruden paa selve Gældsbrevet støttes paa Transport eller andet udenfor Gældsbrevet liggende Grundlag, fremsætte enhver Indsigelse herimod. Fremdeles skal han i disse Sager overhovedet kunne fremkomme med enhver Indsigelse, med Hensyn til hvilken Bevisbyrden ikke

---

[39]) Jfr. fra den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1912 S. 102, 1910 S. 40, 1908 S. 888, 1885 S. 888, cfr. derimod 1904 A S. 132.

[40]) Jfr. Oluf H. Krabbe i U. f. R. 1920 B S. 332. Naar der imidlertid her antydes den Mulighed, at Retten i Tilfælde, hvor det af Proceduren fremgaar, at Sagsøgerens Paastand er ubegrundet, kunde gaa den Vej at afvise Sagen som Gældsbrevs (- eller Veksel)sag, maa det sikkert hævdes, at en saadan Udvej mangler den fornødne Hjemmel i den positive Retsordning.

paahviler ham — hvad der dog kun yderst sjældent vil være Tilfældet —, eller til hvis Godtgørelse han ikke behøver andre Bevismidler end Dokumenter, som haves til Stede, f. Eks. en Kvittering, der straks kan fremlægges, og som jo kun vil kunne afkræftes enten ved Sagsøgerens Ed paa dens Uægthed eller maaske ved hans Bevis for dens Urigtighed. Heller ikke i disse Sager kan den blotte Omstændighed, at Sagsøgeren indrømmer den faktiske Rigtighed af en Indsigelse (han maa forøvrigt altid have Ret til at nægte at erklære sig herom), være tilstrækkelig til, at Sagsøgte kan forlange den paakendt under Sagen, cfr. ogsaa § 445 i Slutn., hvorefter det for at gøre en Modfordring gældende kræves, at »Modfordringen selv«, altsaa ogsaa dens juridiske Gyldighed indrømmes. —

Om de Indsigelser, der afskæres, gælder det dog, at de alene udelukkes fra at tages i Betragtning under denne Sag. Men det forbeholdes Sagsøgte i Anledning af slige Indsigelser, naar han i sit Tilsvar har opgivet eller i det mindste forbeholdt dem, at anlægge et selvstændigt Erstatningssøgsmaal mod Sagsøgeren[41]). Sagsøgte kan derimod ikke, saaledes som det f. Eks. er Tilfældet efter den tyske og norske Procesordning[42]), gøre Erstatningskravet gældende under en Fortsættelse af den samme Sag, hvad der sikkert maa betegnes som en Mangel[43]). Det nye Søgsmaal behandles i alle Henseender efter de almindelige Regler; det maa saaledes anlægges ved Sagsøgerens sædvanlige Værneting og, hvis Sagens Værdi kræver det, ved Landsret. Der maa — hvad der var udtrykkelig hjemlet ved de tidligere Bestemmelser i Fr. 1828 § 3 og L. 1880 § 3 i Slutn. — være Adgang for den sagsøgte til at sikre sig for sit mulige Erstatningskrav ved Arrest.

b. Ligeledes er under disse Sager som Regel Modkrav udelukkede[44]). Efter § 445 kan der dog mod Vekselkrav (og Check-Regreskrav) gøres Modfordringer gælden-

---

[41]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1906 S. 467, 1896 S. 1277.

[42]) Jfr. ovenfor S. 266 Note [illegible]).

[43]) Jfr. Oluf H. Krabbe paa det anf. Sted S. 330.

[44]) Jfr. U. f. R. 1909 S. 317.

de, naar disse er støttede paa, at der ved Forsømmelse med at give den i Veksellovens §§ 20, 30, 42, 45 og 75 omhandlede Underretning er forvoldt Sagsøgte Skade, og i Sager om Gældsbreve, hvor den hurtige Retsforfølgning er vedtaget, for saa vidt Modfordringen selv gaar ind under samme Bestemmelse, eller den indrømmes. Derimod synes en Modfordring overfor et Vekselkrav ikke at kunne tages i Betragtning, selv om dens Rigtighed indrømmes, naar der dog protesteres mod, at den gøres gældende under denne Sag[45]).

En Afvigelse fra den tidligere Ret, jfr. L. 28. Maj 1880 § 4, er det, at der ikke længere er hjemlet en almindelig Adgang til at gøre Modfordringer gældende til Fyldestgørelse af den Ret til Likvidation, der efter K. L. § 15 tilkommer Sagsøgte overfor et insolvent Bo. Det er nemlig anset for irrationelt at tillade enhver Modfordrings Fremsættelse samtidig med, at man udelukker en Mængde Indsigelser; man afskærer i Virkeligheden derved i mange Tilfælde insolvente Boer fra at nyde godt af den hurtige Retsforfølgning, og Ændringen formenes ikke at frembyde nogen Betænkelighed, da Skyldneren maa antages at have sin Likvidationsret ifølge K. L. § 15 i Behold, selv om Boet har faaet Dom[46]), jfr. herved § 503 i Slutn. —

Der kan intet være til Hinder for, at en Tredjemand intervenerer i Sagen i Tilfælde, hvor det efter almindelige Regler vilde staa ham aabent[47]). —

Et Spørgsmaal er det, om der ikke, naar Sagen er indledet med Arrest, derved gøres et Skaar i Reglerne om den hurtige Retsforfølgning, saaledes at Begræns-

---

[45]) I Gældsbrevsager var der efter den tidligere Ordning en betydelig videre Adgang for Sagsøgte til at gøre Indsigelser og Modfordringer gældende, idet dette efter Fr. 1828 §§ 2 og 7 navnlig stod ham aabent i alle Tilfælde, hvor han ikke behøvede særskilt Udsættelse for at bevise dem, og der ligeledes var en betinget Adgang til at fremsætte Sigtelse for Aager og anden ulovlig Omgang.

[46]) Jfr. Mot. til K. U. t. B. R. Sp. 123—4 (225).

[47]) Jfr. U. f. R. 1882 S. 1094, som nærmest forudsætter, at Intervention, om den fornødne retlige Interesse havde foreligget, vilde have kunnet finde Sted.

ningen i Adgangen til at fremsætte Indsigelser og Modfordringer falder bort.

Der kan næppe være nogen Tvivl om, at Sagsøgte frit maa kunne fremkomme med saadanne, naar de støttes paa Fejl, der er begaaede ved selve Arrestforretningen uden at have Hensyn til Rigtigheden af den Fordring, hvorfor den er sket. Saadanne Indvendinger omfattes ikke af Udtrykket »Indsigelser i Realiteten« i § 444, 4. Stk., der maa betyde det samme, som tidligere i Fr. 25. Jan. 1828 § 1 betegnedes som »Indsigelser mod Fordringen«, og ved de »Modfordringer«, der skal være udelukkede efter § 445, har man sikkert heller ikke tænkt paa Erstatningskrav, der opstaar af selve Forfølgningen.

Hvad derimod angaar Indsigelser mod selve Fordringen, stiller Forholdet sig mere tvivlsomt. Paa den ene Side er der nemlig ved Rpl. § 636 og §§ 641 og 642, paa lignende Maade som tidligere ved D. L. 1—21—20 og 21, tillagt den arresterede en almindelig Adgang til under Forfølgningssagen at faa Arrestens Lovlighed prøvet og sig tilkendt Erstatning i det Tilfælde, at den befindes ulovlig, og denne Adgang vilde blive betydelig begrænset, hvis Sagsøgte var udelukket fra at gøre andre Indsigelser og Modfordringer end de i §§ 444 og 445 særlig tilladte gældende. Paa den anden Side kan det anføres, at Arresten ifølge sin accessoriske Karakter maa dele Skæbne med Hovedsagen, og at den hurtige Forfølgning ellers i det væsentlige vilde tabe sin Karakter i alle Tilfælde, hvor Sagsøgeren havde gjort Arrest for sit Krav.

Det rigtige er dog vistnok at tillade en fuld Prøvelse af Arrestens Lovlighed under Justifikationssagen, idet den Beskyttelse, der ved den skulde ydes den arresterede, vilde blive for stærkt indskrænket, naar han alligevel i mange Tilfælde vilde være nødsaget til at anlægge ny Sag for at faa Arresten ophævet eller sig tilkendt Erstatning, og paa den anden Side den Indskrænkning i Arrestinstituttets Benyttelse, som den almindelige Prøvelsesadgang medfører, paa dette Omraade spiller en mindre Rolle paa Grund af Forfølgningens særlige Hurtighed. Til Støtte herfor kan ogsaa anføres, at der i § 627, 3. Stk., hvor der er Tale om at afkræve

Arrestrekvirenten Sikkerhedsstillelse, gøres en udtrykkelig Begrænsning til det Tilfælde, at der fra Skyldnerens Side under Arrestforretningen fremkommer nogen af de særlig tilladte Indsigelser, medens der ingen tilsvarende Begrænsning findes i §§ 636, 641 og 642 med Hensyn til Adgangen til at fremsætte Indsigelser og Modfordringer under Forfølgningssagen, men det tværtimod i Motiverne til den til Rpl. § 642 svarende Bestemmelse i Kommissionsudkastet (§ 489) udtrykkelig siges, at Adgangen til at gøre Erstatningskrav i Anledning af Arresten gældende som Modkrav maa staa Rekvisitus aaben, »uanset, at den Fordring, for hvilken Arresten er gjort, hører til dem, mod hvilke Modfordringer iøvrigt ikke kan fremsættes«, jfr. § 292[48]) (lig med Rpl. § 445). Efter den tidligere Procesordning maatte vistnok det samme Resultat antages, idet L. 28. Maj 1880 § 4, 2. Stk., brugte den omfattende Udtryksmaade: »anlægge Kontrasøgsmaal til Arrestens Ophævelse paa Grund af Fordringens Urigtighed og til Erstatning for den ulovlige Forretning«, og ogsaa Motiverne til denne Bestemmelse viste, at man derved havde tænkt paa en ganske almindelig Adgang til at anfægte Arresten og rejse Erstatningskrav i Anledning af dens Ulovlighed, men i Praksis var der dog Tilbøjelighed til at begrænse denne Adgang[49]).

D. Efter den tidligere Procesordning galdt der bestemte Frister saavel for Sagens Udsættelse som for Dommens Afsigelse, jfr. Fr. 1828 §§ 4 og 8 og L. 1880 §§ 5 og 6, men Rpl. nøjes i § 446 med dels at undergive disse Sager, uden Hensyn til Genstandens Værdi, den simplere Behandlingsmaade efter Reglerne for Underretssager, hvad der i sig selv vil bidrage til deres Fremskyndelse, dels at paalægge Dommeren det som Pligt »at drage særlig Om-

---

[48]) Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 183 (286), jfr. ogsaa Sp. 125 (227): »Om Adgangen til, uanset Reglen i § 292, at gøre Erstatningskrav i Anledning af Arresten gældende som Modkrav, se § 489«.

[49]) Jfr. nærmere Civilproces II. S. 57—8 og 63—4, samt foruden de der citerede Domme U. f. R. 1911 S. 898, cfr. derimod Sø- og Handelsretsdom i 1916 S. 932. Efter Rpl. er det i Teksten forfægtede Standpunkt klart anerkendt ved Østre Landsrets Dom i U. f. R. 1921 S. 861.

sorg for, at Sagen fremmes med den største mulige Hurtighed«.

§ 36.

Ægteskabssager og Sager om borteblevne Personers Formue.

I den ældre Tid behandledes alle Ægteskabssager, derunder ogsaa Sager om Forpligtelse til at indgaa Ægteskab, ved særlige Retter, nemlig ved de saakaldte »Tamperretter«[1]) eller paa Sjælland ved Konsistorium. Disses Domsmyndighed blev dog ophævet ved Fr. 15. Juni 1771 § 11 og 1. Decbr. 1797, og Sager angaaende Ægteskab behandledes derefter altid ved de almindelige Retter.

Ved Behandlingen af Sager angaaende Opløsning af Ægteskab havde der dog — i Lighed med, hvad der er Tilfældet efter de fleste fremmede Procesordninger[2]) — navnlig paa Grundlag af F. 29. Maj 1750 og 11. Septbr. 1839 § 16, udviklet sig nogle særlige Regler; der med enkelte Lempelser blev opretholdte ved Rpl. Kap. 42, hvis Regler dog i Forbindelse med den nye Ægteskabslov[3]) paa nogle Punkter er blevet ændrede ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38.

---

[1]) Navnet kom af »Qvatember« eller »quatuor tempora«, idet Retten kun holdtes paa fire Tider af Aaret.

[2]) Saaledes efter norsk og svensk Ret, hvor der ifølge Love af henholdsvis 31. Maj 1918 Kap. 6 og 11. Juni 1920 Kap. 15 gælder Regler beslægtede med de danske; dog indeholder den norske Lov ingen internationale Regler om Værneting, hvorimod saadanne findes i den svenske Lov af 8. Juli 1904, som den er ændret ved L. 12. Novbr. 1915; endvidere efter den tyske C. P. O. §§ 606—639, den østrigske Ret ifølge en særlig Frdn. 9. Decbr. 1897 og tildels den franske Ret efter Code de procédure art. 875—881, jfr. L. 27. Juli 1884, der særlig fastslaar Parternes personlige Mødepligt. Derimod er et engelsk Kommissionsudkast angaaende Skilsmisse, der ogsaa foreslog enkelte Ændringer i Proceduren angaaende disse Sager, bl. a. Udelukkelse af Offentligheden (jfr. U. f. R. 1913 B S. 45—6), ikke hidtil blevet gennemført.

[3]) Efter Ægteskabsloven er Reglerne om Ægteskabssager blevet af langt større praktisk Betydning end hidtil, hvor jo næsten enhver Ophævelse af Ægteskabet skete ved Bevilling, idet efter denne Lov i de fleste Tilfælde, hvor Parterne ikke er enige, Ægteskabets Ophævelse vil ske ved Dom.

Hovedøjemedet med disse er at værne det offentliges Interesse i, at Ægteskaber ikke opløses uden lovlig Grund. Dette Hensyn har navnlig ført til visse Indskrænkninger i Forhandlings- og Dispositionsmaksimen og de Konsekvenser, man plejer at udlede af disse Procesgrundsætninger.

Rpl.'s Regler finder ifølge Overskriften til Kap. 42 for det første Anvendelse paa »Ægteskabssager«, og disse bestemmes i § 448 nærmere som Sager om Ægteskabs Omstødelse, Separation eller Skilsmisse, eller Sager, der anlægges til Erhvervelse af Dom for, at et Ægteskab bestaar eller ikke bestaar, jfr. Ægteskabsl. 30. Juni 1922 § 38. Sager til Omstødelse af et Ægteskab af en absolut Ugyldighedsgrund som Blodskam eller Bigami (Tvegifte) vil ifølge Ægteskabslovens § 42, 3. Stk., i Almindelighed blive anlagt af det offentlige og da efter § 683, 13) bive behandlede efter Strafferetsplejens Regler[4]), men en Ægtefælle kan dog ogsaa selv anlægge en borgerlig Sag for at faa Ugyldigheden anerkendt[5]); dette er nu ogsaa udtrykkelig sagt i Ægteskabsl. § 42, 3. Stk.

Ligesom efter den tidligere Ordning ifølge Fr. 11. Septbr. 1839 §§ 9 og 10 kommer i visse Retninger lignende Regler som i Ægteskabssager til Anvendelse i Sager angaaende en bortebleven Persons Formue.

I. Hvad Ægteskabssagerne angaar, er der

A. for det første i § 448 a. truffet udtrykkelig Bestemmelse om, hvem der kan rejse Ægteskabssag, idet herefter, bortset fra de i Ægteskabsl. § 42 omhandlede Tilfælde, saadan Sag alene skal kunne anlægges af den, der paastaar at være eller ikke at være Ægtefælle, eller som søger sit Ægteskab omstødt eller opløst. Rejses Sag til Omstødelse af et Ægteskab af nogen anden end den ene af Ægtefællerne i vedkommende Ægteskab (altsaa af det of-

---

[4]) Ifølge § 448 f. kan dog Justitsministeriet bestemme, at Anlæg af en offentlig Sag til Omstødelse af et saadant Ægteskab udsættes, navnlig naar der er Grund til at antage, at det første Ægteskab inden kortere Tid vil blive opløst ved Skilsmisse.

[5]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad Kap. XXVI Sp. 126 (228) øverst.

fentlige i Medfør af Ægteskabslovens § 42), maa ifølge § 448 b. begge Ægtefæller stævnes som Modparter. Sagen kan da anlægges paa det Sted, hvor en af Ægtefællerne i Medfør af § 448 e. kunde være søgt. Hvis en betimelig anlagt Sag i de Tilfælde, hvor det i Ægteskabsloven er bestemt, at en Ægteskabssag skal være anlagt eller rejst inden en vis Frist, jfr. Lovens §§ 43, 44, 58—62, afvises eller hæves, staar det ifølge § 455 c. Sagsøgeren frit for at anlægge Sagen paany 1 Maaned derefter, selv om Fristen imidlertid er udløbet.

I § 455 b. bestemmes det udtrykkelig, at Ægteskabssag ikke kan rejses efter nogen af Ægtefællernes Død, og at Sagen skal hæves, hvis en af Parterne dør forinden Domsafsigelsen. Som tidligere under Reglerne om Proceshabilitet[6]) omtalt, kan ifølge § 448 c. i Ægteskabssager Parterne optræde paa egen Haand uden Hensyn til Alder. Det samme gælder om Ægtefæller, der er umyndiggjort af andre Grunde end Sindssygdom eller Aandssvaghed. For den sindssyge eller aandssvage kan Ægteskabssag anlægges af Værgen, men dog — af Hensyn til, at en Værge mulig kunde tænkes at være paavirket af mere personlige Motiver — kun med Overøvrighedens Samtykke.

B. Hvad Forligsmæglingen angaar skal der ifølge Ægteskabsl. § 76[7]), forinden Sag til Separation eller Skilsmisse anlægges, være forsøgt Mægling ved Præsten eller Overøvrigheden om Fortsættelsen af det ægteskabelige Samliv; er dette ikke sket, maa Sagen ex officio afvises fra Retten[9]). Dernæst skal efter § 268 g), som er tilføjet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 28, i alle Ægteskabssager ogsaa Retten (men altsaa ikke Forligskommissionen) foretage Mægling. Under disse Mæglinger kan dog selvfølgelig Parterne, som det tidligere udtrykkelig udtaltes i Fr. 10. Juli 1795 § 25, ikke gyldig vedtage Ægteskabets Ophævelse, men Mæglingen for Præsten eller Overøvrigheden gaar alene ud paa at søge at bevæge Ægtefællerne til at fortsætte det ægteskabelig Samliv[9]), og dertil kommer under Mæglingen for

---

[6]) Jfr. ovenfor S. 44.
[7]) Jfr. Anordn. (Nr. 483) 17. Novbr. 1922.
[8]) Jfr. RR. Nr. 173 i U. f. R. 1923 B S. 57.
[9]) Jfr. den anf. Anordn. 17. Novbr. 1922 § 4, 1. Stk.

Retten[10]) en »Vilkaarsforhandling« til Fastsættelse af de Vilkaar, paa hvilke Separation eller Skilsmisse eventuelt vil kunne tilstaas.

C. Om Stævningen gælder der intet særligt. Det følger af de almindelige Regler, jfr. § 160, at der, naar det ikke er lykkedes at opspørge den sagsøgtes Bopæl eller Opholdssted, maa finde offentlig Indstævning Sted, og at Stævnevarslet saavel i dette Tilfælde, som naar den sagsøgte bor i Udlandet (eller paa Færøerne eller Grønland), maa fastsættes af Dommeren, jfr. § 427.

D. a. Angaaende Spørgsmaalet, ved hvilken Ret en borgerlig Ægteskabssag skal behandles, bestemmer § 225, 5), at alle saadanne Ægteskabssager skal henlægges til Underret.

b. Hvad Værnetinget angaar, indeholdt Rpl. lige saa lidt paa dette som paa andre Omraader nogen særlig international Bestemmelse, men Værnetinget bestemtes som Regel ogsaa her ved Hjemstedet (eller den sagsøgte Ægtefælles sidste Hjemsted her i Landet, jfr. § 448), hvad der stod i Sammenhæng med, at man ogsaa med Hensyn til Anvendelsen af de materielle Ægteskabsregler helt byggede paa Domicilprincippet«. Ved den i Forbindelse med den nye Ægteskabslov stedfundne Revision af Reglerne i Kap. 42 har man imidlertid, i Overensstemmelse med Haagerkonventionen af 12. Juni 1902, taget et vist Hensyn til »Nationalitetsprincippet«, saaledes at ogsaa Ægtefællernes Indfødsret eller Statsborgerret[11]) kan begrunde Kompetence for vore Domstole til at paakende Ægteskabssager. Der er herefter i Loven sket en nærmere Bestemmelse af den »abstrakte Kompetence«, der tilkommer de danske Domstole til at behandle disse Sager. Først naar denne Fastsættelse er sket, bliver der Spørgsmaal om, hvil-

---

[10]) Derimod synes ifølge Ægteskabslovens § 76, 1. Stk., smh. m. 2. Stk. Mæglingen i de Tilfælde, hvor Separation eller Skilsmisse skal ske ved Dom, heller ikke for Overøvrigheden at skulle omfatte en saadan Forhandling om Vilkaarene for Separationen eller Skilsmissen.

[11]) Disse to Udtryk maa vistnok paa dette Omraade antages at være brugt som enstydige, jfr. iøvrigt nærmere om disse Begreber Knud Berlin: Statsforfatningsret. I. 2. Udg. S. 91 ff.

ken af de danske Retter der besidder den »konkrete Kompetence« til at være Værneting for den enkelte Sag.

1°. Angaaende den abstrakte Kompetence bestemmer § 448 d., at Ægteskabssag kan anlægges her i Landet, saafremt Sagsøgte paa den Tid har Bopæl her, eller saafremt begge Ægtefæller har dansk Indfødsret, og at det samme skal gælde, naar Ægtefællerne ikke har Indfødsret i samme Land, saafremt deres sidste fælles Statsborgerret var dansk.

Endvidere skal Ægteskabssag kunne anlægges her i Landet, hvis Ægtefællernes sidste fælles Bopæl var her, og den sagsøgte Ægtefælle har forladt den anden imod dennes Vilje og uden fyldestgørende Grund (altsaa ulovlig er »rømt« fra den anden, jfr. Ægteskabsl. § 56) eller har forandret Bopæl, efter at en Skilsmisse- eller Separationsgrund var opstaaet. Særlig om Søgsmaal til et Ægteskabs Omstødelse eller angaaende dets Bestaaen[12]) bestemmes det, at et saadant altid kan anlægges her i Landet, naar nogen af Ægtefællerne (maaske blot Sagsøgeren) ved Ægteskabets Indgaaelse havde dansk Indfødsret.

Da nogle Stater forbeholder sine Myndigheder Jurisdiktion i nogle af de Tilfælde, der vilde falde ind under disse Regler om den danske Jurisdiktions Myndighed, er der ved §'ens sidste Stk. givet Regeringen Beføjelse til nærmere at bestemme eller begrænse den ved Traktat med fremmed Stat.

2°. Om den konkrete Kompetence fastslaar § 448 e., 1. Stk., overensstemmende med almindelige Værnetingsregler, at Sagen skal anlægges paa det Sted, hvor Sagsøgte har sit Hjemting; dette betyder Bopæl, saaledes at midlertidigt Ophold i en Rets Kreds ikke er tilstrækkeligt til at gøre denne Ret til obligatorisk Værneting, jfr. § 235.

Hvis Sagsøgte har forladt Landet, eller det ikke vides, hvor han er[13]), anlægges ifølge § 448 e., 2. Stk., Sagen paa det

---

[12]) Cfr. RR. Nr. 183 i U. f. R. 1923 B S. 125.

[13]) Disse Udtryk maa forstaas paa lignende Maade som i den tilsvarende Bestemmelse om Paternitetssager i L. (Nr. 113) 29. April 1913 § 6, jfr. ovenfor S. 358.

Sted, hvor Ægtefællerne havde deres sidste fælles Bopæl[14]), eller hvor Sagsøgeren nu bor.

Kan der endelig intet andet Værneting paavises, hvad der navnlig vil gælde i de nye Tilfælde efter § 448 d., hvor Værnetinget ikke bestemmes ved Hjemstedet men ved Statsborgerforholdet, skal efter § 448 e., sidste Stk., Justitsministeriet bestemme, ved hvilken Underret Sagen skal anlægges.

E. Af disse Sagers Behandling ved Underret følger, at der sker Afvigelse fra Forhandlingsmaksimen, idet der paahviler Dommeren den almindelige Pligt efter § 429, 2. Stk., til at søge Sagens Sammenhæng oplyst gennem Parternes Forklaringer og til, for saa vidt Parterne ikke møder ved Sagførere, i det hele at vejlede dem ved Sagens Behandling. Skal der i en Ægteskabssag føres Bevis for en Ægtefælles Sindssygdom, maa ifølge § 453 a. sagkyndig Erklæring fra en særlig autoriseret Læge indhentes[15]).

En Undtagelse ogsaa fra Dispositionsmaksimen betegner Bestemmelsen i § 452, der havde et vist Forbillede i D. L. 3—16—15—1[16]), og hvorefter indrømmende Proceserklæringer fra Sagsøgtes Side ikke har Virkning som bindende Grundlag for Stridsspørgsmaalets Indhold og Omfang, men der alene kan tillægges dem Betydning som Bevismidler. Heller ikke kan Sagsøgtes Udeblivelse, Tavshed eller ubestemte Erklæringer, naar han er indkaldt til personlig Afhøring, have den almindelige Virkning efter § 305 (at et saadant Forhold uden videre »fortolkes« imod ham), men det kan kun tages i Betragtning som Bevisdata imod den paagældende.

Lige saa lidt kan der tillægges den sagsøgtes Udeblivelse under Sagen den almindelige præklusive Virkning[17]), da Skilsmisselovgivningen ellers altfor let vilde kunne omgaas. Derimod bestemmes det i § 449, at dersom Sagsøgte ikke giver Møde ved Sagfører — det gælder altsaa ikke blot, naar han udebliver, men ogsaa naar han giver Møde

---

[14]) Jfr. RR. Nr. 176 i U. f. R. 1923 B. S. 123.

[15]) Jfr. Bekgør. (Nr. 502) 28. Novbr. 1922.

[16]) Jfr. efter den tidligere Ret Domme i U. f. R. 1904 B S. 60, 1878 S. 1256, 1875 S. 986.

[17]) Jfr. ovenfor S. 211 ff.

ved eller sammen med en Fuldmægtig, der ikke er Sagfører[18]) —, skal Retten beskikke ham en Forsvarer. Salæret til denne paalægges det offentlige, hvor det ikke paalægges Sagsøgeren som tabende Part at udrede det.

Væsentlig bestemt ved Hensynet til at udelukke skjulte Dispositioner over Forholdet er ogsaa Bestemmelsen i § 453, hvorefter egentlig Partsed ikke finder Anvendelse i disse Ægteskabssager. Af dette Hensyn følger nemlig med Nødvendighed, at Sagens Udfald ikke kan gøres afhængigt af den sagsøgtes Benægtelsesed angaaende Ophævelsesgrundens Rigtighed, da han ellers blot ved at undlade at aflægge Eden kunde hidføre Ægteskabets Opløsning. Derimod vilde ikke de samme Betænkeligheder ramme Sagsøgerens Ed, men af Hensyn til det Ønskeligheden af, i disse Sager alene at bygge Dommen paa virkeligt Bevis er ogsaa denne Afgørelsesmaade udelukket.

For at fremme Sagens bedst mulige Oplysning er der paa den anden Side ved §§ 450 og 451 hjemlet Retten Beføjelse til uden Hensyn til, om Modparten begærer det, men dog kun indenfor de ved § 302 fastsatte Afstandsbegrænsninger, at paalægge saavel Sagsøgeren som Sagsøgte at fremstille sig til Afhøring for Retten og dèr under Ed besvare de Spørgsmaal angaaende Sagens Genstand, som Retten maatte gøre. I Modsætning til, hvad der gælder om den almindelige Partsafhøring efter Kap. 29[19]), er der altsaa her Tale om en Afhøring af Parten under Ed som Vidne i egen Sag. Undladelse af at efterkomme et saadant Paalæg har for Sagsøgerens Vedkommende til Følge, at Sagen afvises, medens den for Sagsøgtes Vedkommende kun kan medføre en vis bevisende Virkning mod ham.

Endelig har det offentliges Interesse i disse Sager fundet et mere direkte Udtryk i den Adgang, der ved § 454 er tillagt Paatalemyndigheden til — enten i første Instans eller ved Anke af Dommen — at indtræde

---

[18]) Det maa vistnok ogsaa gælde, selv om den mødende Indstævnte selv er Sagfører, jfr. RR. Nr. 143 i U. f. R. 1922 B S. 184.

[19]) Jfr. ovenfor S. 320—1.

som Intervenient i en Ægteskabssag til Varetagelse af det offentliges Interesser. For at give Paatalemyndigheden Lejlighed hertil, skal Retten, hvor den skønner, at der kan være Anledning for det offentlige til saaledes at indtræde, give Paatalemyndigheden Meddelelse om Sagen.

F. Af Hensyn til at skaane Parterne for i for høj Grad at faa deres Privatliv lagt blot er der ved § 455 for det første i disse Sager givet Retten en almindelig Beføjelse til i Embeds Medfør eller efter en af Parternes Begæring at bestemme, at Retsmøderne skal foregaa for lukkede Døre. Og dernæst er ifølge §'ens 2. Stk. offentlig Gengivelse af Retsforhandlingerne (herunder dog ikke selve Dommen) forbudt, medmindre begge Ægtefællerne giver deres Samtykke dertil. Overtrædelse af dette Forbud kan straffes ikke blot med Bøder (fra 200—10,000 Kr.), men under skærpende Omstændigheder ogsaa med Fængsel.

G. For at forhindre gentagne Ægteskabssager mellem de samme Parter paa væsentlig samme Grundlag, er det ved § 452, 2. Stk., bestemt, at »Omstændigheder, som er gjort gældende i en tidligere, i Realiteten paadømt Ægteskabssag, eller som kunde være gjort gældende under en saadan, ikke kan benyttes som Søgsmaalsgrundlag i en ny Sag«. Dette gælder ikke blot, naar der under den nye Sag rejses samme Paastand som under den tidligere, i hvilket Tilfælde Ordningen vistnok allerede vilde følge af de almindelige Regler om Dommes Retskraft, men ogsaa, selv om Paastanden helt eller delvis er ny, f. Eks. naar der nu paastaas Separation eller Skilsmisse af Grunde, som under en tidligere Sag har været eller kunde have været gjort gældende til Støtte for en Paastand om Omstødelse af Ægteskabet; de førstnævnte Paastande maa altsaa fremsættes som subsidiære straks under den første Sag[20]).

H. Til at fremskynde en endelig Afgørelse bidrager ogsaa Bestemmelsen i § 455 a. Herefter er vel Ankefristen gjort noget længere, end den efter § 436 plejer at være i

---

[20]) Jfr. Kommissionsudkastet af 1913 til Lov om Ægteskabs Indgaaelse og Opløsning S. 278. Forbilledet for denne Bestemmelse er den tyske Civilprocesordnings § 616, jfr. nærmere om denne Friedrich Stein's Kommentar.

Underretssager, nemlig til 8 i Stedet for 4 Uger. Men til Gengæld kan der slet ikke meddeles »Oprejsningsbevilling« til Paaanke af en Dom, hvorved et Ægteskab er ophævet. Det er herved underforstaaet som selvfølgeligt, at nyt Ægteskab ikke maa indgaas før Ankefristens Udløb, medmindre der foreligger Afkald fra Modpartens Side paa Appel, jfr. ogsaa Ægteskabsl. 30. Juni 1922 § 21 Nr. 7.

II. I Sager, hvorunder en bortebleven Persons Arvinger ifølge Fr. 11. Septbr. 1839 søger sig hans Formue tilkendt enten til Indtægtsnydelse eller til Ejendom, skal der ligeledes beskikkes et Forsvar for den borteblevne, og Sagsøgerne er ogsaa efter Rettens Paalæg pligtige at fremstille sig for at afgive edelig Forklaring angaaende de Omstændigheder, hvorpaa Sagens Afgørelse beror; ellers maa vistnok ogsaa her Følgen blive, at Sagen afvises.

Iøvrigt finder ikke de samme Regler Anvendelse som i Ægteskabssager. Navnlig er der ingen almindelig Bestemmelse om, at Sagen uden Hensyn til dens Værdi skal behandles ved Underret, men det forudsættes tværtimod i § 456, at den efter Omstændighederne maa behandles ved Landsret, jfr. Ordene »i Landsretssager af Rettens Formand«[21]). Med Hensyn til Værneting er det ligeledes den almindelige Bestemmelse i § 236, 2. Stk., der finder Anvendelse[22]).

§ 37.

Umyndiggørelsessager.

Medens Spørgsmaalet, om en Person skulde gøres umyndig, tidligere hørte under Administrationen, blev det ved Rpl., saaledes som ogsaa Tilfældet er i de fleste fremmede

---

[21]) Jfr. R R. Nr. 88 i U. f. R. 1921 B S. 182.

[22]) I R R. Nr. 153 i U. f. R. 1922 B S. 286 antages det dog, at Værnetingsreglen i Fr. 11. Septbr. 1839 § 9, jfr. § 12, fremdeles er gældende. Men denne synes at være gjort overflødig ved den almindelige Regel i Rpl. § 236, 2. Stk. — Jfr. angaaende Stævnevarslet dels den anf. R R. Nr. 153, dels Nr. 35 i U. f. R. 1920 B S. 235.

Lande[1]), henlagt til Domstolenes Afgørelse. Med Hensyn til dette vigtige, for hele Personens Eksistens saa indgribende Forhold føles der nemlig Trang til judiciel Beskyttelse, en Trang, der gør sig særlig stærkt gældende under den nye Ordnings skarpe Adskillelse ogsaa i den underste Instans mellem de administrative og judicielle Organer[2]). Paa den anden Side er det ogsaa af stor Vigtighed, at Afgørelsen kan træffes hurtig, og det gælder derfor om at gøre Behandlingen af disse Sager saa simpel og let som muligt, hvortil navnlig vil kræves en vis Officialvirksomhed fra Dommerens Side. I visse Tilfælde, nemlig naar det er den paagældende selv, der begærer at blive umyndiggjort, vil ikke engang den almindelige Forudsætning for en egentlig Proces, to Parter foreligge, og Dommeren maa da til en vis Grad optræde i Stedet for den manglende Modpart (Samfundet, der er interesseret i, at dets Medlemmer ikke uden gyldig Grund lader sig gøre umyndige). Endelig kan der maaske være Grund til at søge at opretholde den Fordel, der var forbundet med den tidligere administrative Behandling, at den ikke lagde disse personlige Forhold for stærkt blot over for Almenheden, derigennem at man begrænser Offentligheden i disse Sager.

I Rpl. Kap. 43 har vi de nærmere Regler om Behandlingen af Umyndiggørelsessager. Disse omfatter ikke blot det Tilfælde, at nogen skal egentlig umyndiggøres, men tillige det, at en Person skal sættes under Lavværgemaal, ligesom ogsaa Sager, hvorunder der rejses Spørgsmaal om igen at ophæve Umyndiggørelsen eller Lavværgemaalet, behandles væsentlig paa samme Maade.

I. Et Spørgsmaal, til hvis Besvarelse den hidtil gældende Ret ikke afgav et tilstrækkeligt sikkert Grundlag, men som nødvendigvis maa finde sin Løsning, naar Umyndiggørelsen skal ske gennem Sagsanlæg, er det, hvem der kan rejse saadan Sag.

Herom bestemmer § 457, at Begæring om Umyndiggø-

---

[1]) Saaledes i Sverrig, Tyskland, jfr. C. P. O. §§ 645—687, Frankrig, jfr. Code de procédure art. 890—897, England.

[2]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. 1877 S. 171 ff., 1899 Sp. 127 (229).

relse for det første kan fremsættes af den paagældendes Ægtefælle, Slægtninge i op- eller nedstigende Linie eller første Sidelinie, Værge[3]) eller Lavværge. Hvis fjernere Slægtninge eller fremmede maatte ønske nogen umyndiggjort, kan det kun ske paa den Maade, at de derom henvender sig til Øvrigheden, som da formelt maa fremsætte Begæringen for Retten.

Øvrigheden bør nemlig i alle Tilfælde andrage paa en Persons Umyndiggørelse, naar dette efter de Oplysninger, som enten fra vedkommende selv, hans Slægt eller Venner eller paa anden Maade er kommet den i Hænde, maa anses for rigtigt.

Endelig kan enhver selv andrage paa at blive umyndiggjort.

II. Hvad den nærmere Fremgangsmaade angaar, skal

A. Begæring om Umyndiggørelse efter § 458 indleveres skriftlig til Underretten paa det Sted, hvor den, om hvis Umyndiggørelse der er Spørgsmaal, bor eller (subsidiært) opholder sig eller, for saa vidt han ikke har bekendt Bopæl eller Opholdssted, hvor hans sidst bekendte Bopæl eller Opholdssted er beliggende. Skriftlige Beviser for Umyndiggørelsesgrundene skal saa vidt muligt ledsage Andragendet, og hvis yderligere Oplysninger skønnes fornødne, kan Underretsdommeren gøre vedkommende opmærksom herpaa og opfordre ham til at tilvejebringe dem, ligesom Dommeren kan indkalde den, der søges umyndiggjort, til at møde for sig.

B. I nogle Tilfælde tilfalder det Underretsdommeren (den Underretsdommer, til hvem Skifteforretninger er henlagt) selv at træffe Afgørelsen i Sagen.

a. Han kan for det første undertiden endelig afgøre Spørgsmaalet. Dette gælder nemlig efter § 459, 1. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 39[4]), naar Begæ-

---

[3]) Kuratoren, som ogsaa nævnes, er bortfaldet ved Myndighedsl. 30. Juni 1922 cfr. dog Overgangsbestemmelsen i Lovens § 68.

[4]) Før Ændringen maatte §'en vistnok forstaas saaledes, at det, naar den, der ønskedes umyndiggjort, f. Eks. paa Grund af

ringen er udgaaet fra den, om hvis Umyndiggørelse der er Spørgsmaal, eller han ikke indvender noget derimod, efter at han af Dommeren er opfordret til at møde og erklære sig derom, og endelig naar det drejer sig om en Person, der (paa Grund af Sindssygdom eller Aandssvaghed) befinder sig i en saadan Tilstand, at han ikke vil være i Stand til at forstaa Betydningen af Spørgsmaalet om hans Umyndiggørelse, og der ikke fra nogen af de i § 457, 1. Stk., angivne Personers Side rejses Indsigelse mod Umyndiggørelsen[5]). Det tilfalder da Underretsdommeren ifølge de foreliggende Oplysninger, uden nogen kontradiktorisk Forhandling, at afgøre, om der er tilstrækkelig Grund til Umyndiggørelse, og i bekræftende Fald at afgive et endeligt Umyndiggørelsesdekret. Hvis derimod Dommeren ikke trods den paagældendes eget Samtykke til Umyndiggørelsen, skulde finde Begæringen tilstrækkelig begrundet, maa han henvise Spørgsmaalet til Landsrettens Afgørelse.

b. I andre Tilfælde vil Underretsdommeren kun kunne afgive et foreløbigt Umyndiggørelsesdekret, nemlig ifølge § 459, 3. Stk., dersom Umyndiggørelsesgrunden findes at være sandsynliggjort ved de fremlagte Beviser, og der kan antages at være Fare forbundet med Opsættelse. Dette Dekret bliver da at tinglæse og kundgøre i Statstidende paa samme Maade som det endelige og med de Retsvirkninger, som tidligere bestemtes i Pl. 10. April 1841, men som nu omhandles i Myndighedsl. 30. Juni 1922 § 4 og Bekgør. (Nr. 419) 25. Septbr. 1922 § 2. Samtidig med Dekretets Afgivelse beskikker Underretsdommeren en foreløbig Værge, medens den

---

Sindssygdom ikke var i Stand til at afgive en retsgyldig Erklæring, altid var nødvendigt at lade Landsretten træffe den endelige Afgørelse, skønt Sagen netop i saadanne Tilfælde vilde være særlig utvivlsom, jfr. Artikler af Egmont Andersen, John Knox og H. Munch-Petersen i U. f. R. 1919 B 249—260 og 1920 B S. 15. Samtidig med denne Ændring blev Bestemmelsen i Slutn. af § 459, 1. Stk., om at Underrettens Umyndiggørelsesdekret ikke kunde paakæres, slettet.

[5]) Jfr. R R. Nr. 177 i U. f. R. 1923 B S. 123.

endelige Værgebeskikkelse ifølge Myndighedslovens § 17 ligesom efter den tidligere Ret tilkommer Øvrigheden (i København Magistraten, udenfor København Skifteretten som administrativ Myndighed, jfr. § 14 e).

C. I de Tilfælde, hvor der er Tvist, skal den endelige Afgørelse træffes af Landsretten.

a. Underretsdommeren skal derfor, jfr. § 459, 2. Stk., indsende Andragendet og de samme ledsagende Beviser i Forbindelse med en saadan skriftlig Erklæring, hvortil han maatte finde Grund, til den Landsret, under hvilken han staar.

b. Efter § 460 skal da Landsrettens Formand beskikke en Sagfører til at varetage dens Tarv, som søges umyndiggjort, hvis ikke en Sagfører anmelder sig som antaget af denne, og berammer derefter, altsaa uden at en forberedende Skriftveksling behøves, mundtlig Forhandling af Sagen i et Retsmøde, hvortil begge Parter indkaldes. Efter at begge Parterne har ytret sig, skal, jfr. § 461, Retten paa Grundlag af de foreliggende skriftlige Beviser og Erklæringer (den mundtlige Forhandling kan altsaa kun anses for accessorisk i Forhold hertil) afgøre, om endeligt Umyndiggørelsesdekret skal afgives, eller om Begæringen herom skal nægtes.

c. Udebliver Klageren fra noget af disse Retsmøder, skal efter § 462 Sagen afvises, dersom ikke Retten i Omstændighederne finder Grund til at udsætte den. Derimod vil Udeblivelse fra dens Side, der skal umyndiggøres, ikke have den Virkning, der sædvanlig knytter sig til en Indstævnts Udeblivelse, men selv om baade han og hans beskikkede Sagfører maatte udeblive, maa Dommeren ex officio foretage en Prøvelse af hele Sagens Grundlag.

d. Angaaende Sagens Omkostninger, derunder Salær til den ifølge § 460 beskikkede Sagfører, bestemmer § 463 udtrykkelig, at Reglerne i Kap. 30 kommer til Anvendelse, saaledes at den, der umyndiggøres, betragtes som tabende, jfr. § 312. Efter § 335, 2. Stk., skal der i disse Sager altid tilkomme Øvrigheden fri Proces.

D. Angaaende offentlig Gengivelse af Forhand-

lingerne i disse Sager henviser § 467 til Bestemmelsen om Ægteskabssager i § 455. Derimod er der ikke i Umyndiggørelsessager hjemlet Retten den samme almindelige Beføjelse som i Ægteskabssager til at bestemme, at Retsmøderne skal foregaa for lukkede Døre, men dette kan besluttes af Retten i Medfør af § 29, naar den i det enkelte Tilfælde finder, at »offentlig Forhandling vilde tilføje nogen en ufornøden Krænkelse«.

E. Naar endeligt Umyndiggørelsesdekret er afgivet, paahviler det efter § 465 jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 41, vedkommende Ret straks at give den til Værges Udnævnelse kompetente Myndighed Underretning herom. For saa vidt Dekretet er afsagt af Underretsdommeren, vil der dog udenfor København i Almindelighed ikke blive Spørgsmaal om en saadan Underretning, da jo her, ligesom efter den tidligere Ret, Værgebeskikkelse paahviler Underretsdommeren selv i hans Egenskab af Skifteforvalter, jfr. § 14 e. og § 17, 3. Stk.

F. Naar der fremsættes Begæring om, at en Person skal sættes under Lavværgemaal, finder ifølge § 464, som den er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 40, Reglerne i §§ 457—463 tilsvarende Anvendelse.

G. Hvor der endelig bliver Spørgsmaal om igen at ophæve Umyndiggørelsen eller Lavværgemaalet, gælder der ifølge § 466, jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 42, for Sager herom ganske tilsvarende Regler. Dog skal Andragende derom, da Sagen i Reglen ikke kan anses for saa presserende, som hvor der er Spørgsmaal om selve Umyndiggørelsen, indgives til Landsretten, der altid træffer Afgørelsen. For at sætte en Stopper for temerære Sager bestemmes det videre, at hvor Sindssvaghed er Umyndiggørelsesgrunden, kan der i Reglen ikke tages Hensyn til et af den umyndiggjorte selv eller af andre paa hans Vegne indgivet Andragende, medmindre det er ledsaget af Anbefaling fra en nærmere bestemt lægekyndig Autoritet. Angaaende Omkostningerne i disse Sager bestemmes det endelig, at de, naar Retten afslaar Begæringen om at ophæve Umyndiggørelsesdekretet, skal bæres af den, der

har rejst Sagen, men naar Dekretet ophæves, skal afholdes af det offentlige.

§ 38.

Mortifikations- og Ejendomssager.

Om disse Sager haves Reglerne i Kap. 44, der dog paa nogle Punkter, jfr. § 475, 2. og 3. Stk.[1]), og § 477, henviser til Bestemmelser udenfor Rpl.[2])

I. De fleste af disse Regler har umiddelbart Mortifikation paa Dokumenter for Øje. Det er dog kun

---

[1]) Til Mortifikation af Hæftelsesbreve efter Fr. 28. Marts 1845 § 17 maa herefter en kgl. Bevilling være nødvendig, jfr. R R. Nr. 20 i U. f. R. 1920 B S. 198.

[2]) Angaaende Retsafgiftens Beregning i Mortifikationssager i Henhold til R. A. L. 11. April 1916 § 14 hersker der Tvivl, idet det dels er omtvistet, hvorledes Sagsgenstanden og dens Værdi nærmere skal bestemmes, dels om der i disse Sager skal beregnes dobbelt Afgift efter Lovens § 8. Hvad det første Spørgsmaal angaar, synes der i Praksis at være en overvejende Tilbøjelighed til at lægge Dokumentets paalydende Værdi til Grund. Men dette lader sig næppe fastholde, i hvert Fald ikke som absolut Regel. Det maa nemlig erindres, at Mortifikationens Hovedvirkning er at skabe Legitimation, og Værdien af den Sikkerhed, der derved opnaas, kan ingenlunde altid sættes lig med Dokumentets paalydende Beløb. Navnlig er dette klart i det hyppigste Mortifikationstilfælde, hvor Skyldneren efter en indfriet Panteobligation søger denne mortificeret for at faa den udslettet af Panteregistret. I dette Tilfælde er det vistnok det rigtigste at sige, at Sagen overhovedet ikke har nogen bestemt økonomisk Værdi, og at Retsafgiften derfor maa bestemmes efter Lovens § 7, jfr. ogsaa at der i § 14 henvises til denne § foruden til § 6. — Hvad angaar det andet Spørgsmaal, lader det sig næppe bestride, at Optagelsen i disse Sager ikke kan siges at ske paa »Sagens første Tægtedag«, da som saadan maa anses den Dag, paa hvilken Retten i Medfør af § 471 behandler Spørgsmaalet, om Mortifikationsstævning maa udstedes. Man kan derfor efter Lovens positive Ordning næppe undgaa at forlange ny Afgift af Parten efter R. A. L. § 8. Jfr. herved Artikler af John Knox i U. f. R. 1921 B S. 43—44 og af Axel Borgen i 1922 B S. 57—58 og i Jurid. Tidsskr. 1923 S. 25—26, R. R. Nr. 21 i U. f. R. 1920 B S. 199, Domme i U. f. R. 1920 A S. 883, 1921 A S. 401, Skattedep. Skr. (Nr. 134) 31. Marts, (Nr. 136) 8. April, (Nr. 140), 20. April og (Nr. 160) 14. Maj 1920.

den formelle Fremgangsmaade til Mortifikationsdoms Erhvervelse, som de omhandler. Derimod angaar de ikke Spørgsmaalet om, hvem der kan søge Mortifikation, og hvilke Dokumenter der kan mortificeres, eller om Retsvirkningerne af Mortifikation, men det har med Hensyn til disse Spørgsmaal sit Forblivende ved de hidtil gældende Regler[3]). Rpl.'s Regler har endvidere kun Hensyn til de egentlige Mortifikationssager, hvor Mortifikationen er betinget af forudgaaende Retsforfølgning og Dom, medens den Række Lovbud, der giver Adgang til at opnaa Mortifikation uden Iagttagelse af saadan Fremgangsmaade, f. Eks. med Hensyn til Sparekassebøger, i det hele bliver uberørte af Lovens Bestemmelser[4]). Med Hensyn til Fremgangsmaaden bestaar Hovedforandringen fra den tidligere Ordning deri, at Spørgsmaalet, om Mortifikationsstævning maa udstedes, henvises til Afgørelse ved Retskendelse i Stedet for som hidtil til Administrationens Afgørelse.

A. Angaaende Retten, hvor Mortifikationssagen skal anlægges, indeholder § 468 nogle Regler, der dog i Hovedsagen stemmer med de hidtil gældende i Fr. 7. Febr. 1823.

I Almindelighed skal Sagen anlægges ved Landsret, nemlig Landsretten paa det Sted, hvor Dokumentet er udstedt. Men en Undtagelse herfra gøres dog med Hensyn til Gældsbreve[5]), hvorved der er givet Pant i fast Ejendom[6]), idet Sager til Mortifikation af saadanne skal anlægges ved Underretten paa det Sted, hvor Ejendommen er beliggende, jfr. ogsaa § 225,6)[7]).

---

[3]) Jfr. nærmere om disse Jul. Lassen: Obligationsretten. Alm. Del. 3. Udg. S. 655 ff., 669 ff.

[4]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 131 (233).

[5]) Jfr. angaaende Skadesløsbreve R R. Nr. 72, Nr. 137, Nr. 156 i U. f. R. 1921 B S. 102, 1922 B S. 171, S. 258.

[6]) Tiender maa vistnok ogsaa i denne Retning behandles efter Reglerne for faste Ejendomme, jfr. R R. Nr. 42 i U. f. R. 1920 B S. 237.

[7]) For saa vidt Obligationen giver Pant baade i fast Ejendom og i Løsøre, maa vistnok Mortifikationen, for saa vidt den faste Ejendom angaar, ske ved Underret, men Mortifikationen iøvrigt ske ved Landsret.

Grunden til, at man i de sidste Tilfælde har ment at kunne nøjes med Underretten, er, at den store Mængde af disse Sager er simple og klare, og at det her er givet, at Dokumentet efter sin Art er egnet til Mortifikation[8]). Lader Hovedreglen sig ikke anvende, f. Eks. fordi Dokumentet er udstedt af en dansk Undersaat i Udlandet, skal Sagen anlægges i København.

§ 468, 2. Stk., giver nogle særlige Forskrifter angaaende Værnetinget for Sager til Mortifikation af Konnossementer (det Sted, hvor Varerne skal afleveres, jfr. Sølovens § 167) og om Oplags- og Garantibeviser (hvor Oplagshuset er beliggende).

B. Den, der søger Mortifikation paa et Dokument, skal til Retten indgive skriftlig Begæring om Indkaldelse af den eller dem, som maatte være Ihændehaver af Dokumentet eller anser sig for berettiget til det, § 469.

Begæringen skal være ledsaget af Oplysninger, der gør det antageligt, at den paagældende er berettiget til at erholde Mortifikation, og navnlig om Maaden, hvorpaa Dokumentet er frakommet ham, hvorhos Dokumentet maa betegnes med en saadan Tydelighed, at det ikke kan forveksles med andre, § 470.[9]) Nogen særlig Adgang til, som flere fremmede Lovgivninger[10]) gør, at lade Andrageren bekræfte sine Forklaringer med Ed eller paa anden højtidelig Maade hjemler Rpl. ikke[11]).

C. Rettens Afgørelse træffes i et Retsmøde, hvortil den, der søger Mortifikation, tilsiges. Forinden Beslutningen tages, kan Retten afæske ham yderligere mundtlig eller skriftlig Oplysning. Undlader han at efterkomme Opfordringen, eller befindes de af ham givne Oplysninger ufyldestgørende, kan Retten nægte at

---

[8]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 3 (103).

[9]) Jfr. Dom i U. f. R. 1921 S. 337.

[10]) Saaledes den tyske C. P. O. § 1007, 3); jfr. om fremmed Ret i det hele Carl Björling: Om dödande af bortkomna handlingar som Bilag VI. til det niende nordiske Juristmøde (1899).

[11]) Efter Sølovens § 167, L. 23. Febr. 1866 § 9 og L. 30. Marts 1894 § 15, jfr. Rpl. § 475, 2. Stk., skal Erklæringen dog afgives under Edstilbud.

udstede den offentlige Indkaldelse. Den afgør ved Kendelse, om saadan Indkaldelse maa udstedes, § 471.

D. Tilstedes offentlig Indkaldelse, udfærdiger Retten en saadan i Overensstemmelse med den indgivne Begæring, hvorefter den, der søger Mortifikation, har at iværksætte Indkaldelsens offentlige Bekendtgørelse ved Indrykkelse 3 Gange i Statstidenden, § 472, 1. Stk.

Angaaende Indkaldelsens Indhold giver § 472, 2. Stk., nærmere Forskrifter. Herefter skal Indkaldelsen navnlig indeholde en Opfordring til mulig berettigede til at møde for Retten og fremkomme med deres Indsigelser og en udtrykkelig Tilkendegivelse om, at den, der ikke gør det, maa vente at se Dokumentet mortificeret. Retten bestemmer nærmere Retsdagen, der skal falde mellem 12 Uger og 1 Aar fra den sidste Indrykkelse.

E. Møder der ingen og gør Indsigelse paa den fastsatte Retsdag, gives der, for saa vidt Retten ikke i den brugte Fremgangsmaade ser nogen Hindring derfor (dette skal Retten altsaa ex officio prøve), Mortifikationsdom.

Møder der omvendt nogen og fremsætter Indsigelse mod Mortifikationen, bliver Spørgsmaalet herom at afgøre ved Rettens Dom, § 473.

F. Angaaende Adgangen til at paaanke Mortifikationsdomme bestemmer § 474, at dette kun kan ske, for saa vidt der under Sagen er fremsat Indsigelse mod Mortifikationen, eller paa Grund af Fejl eller Mangler ved den brugte Fremgangsmaade eller paa Grund af, at Tilfældet ikke egner sig til Mortifikation. Derimod kan der ikke være Tale om at rejse Anke for at gøre en materielretlig Indsigelse gældende, som ikke i Tide er blevet fremsat.

II. Med Hensyn til Sager, hvorunder der søges Ejendomsdom, indeholder § 468, 3. Stk., nogle særlige Bestemmelser om Værnetinget, jfr. ogsaa § 225,7). Herefter skal disse Sager altid høre under Underret. Hvis Sagen angaar en fast Ejendom, skal den anlægges paa det Sted, hvor Ejendommen er beliggende, men hvis Sagens Genstand er et Dokument, ved Underretten paa det Sted, hvor der skulde søges Mortifikation af det, altsaa sædvan-

lig, hvor Dokumentet er udstedt. Iøvrigt er Reglerne om Fremgangsmaaden i disse Sager de samme som i Mortifikationssagerne, blot med de Lempelser, der følger af, at der her søges Dom til Ejendom og ikke blot til Mortifikation, § 476, 1. Stk. I §'ens 2. Stk. siges det udtrykkelig, at det skal have sit Forblivende ved den gældende Rets Regler om Adgangen til at søge saadan Ejendomsdom saavel som om Retsvirkningerne af den. Herefter maa Adgangen til at opnaa Ejendomsdom efter foregaaende offentlig Indkaldelse ikke blot staa aaben for den, der kan godtgøre klar Adkomst efter D. L. 5—5—5, men ogsaa naar en Besidder af en Ejendom (eller af et Dokument) skønnes tilstrækkelig at have sandsynliggjort sin Ret dertil, maa Retten, ligesom tidligere Administrationen, kunne meddele Tilladelse til den offentlige Indkaldelse, og naar da ingen gyldig Indsigelse rejses under Sagen, give Ejendomsdom[12]).

III. Ved § 477 opretholdes Reglerne i L. (Nr. 67) 14. April 1905 om Adgang til Erhvervelse af Mortifikationsdom paa Servitutter, Brugsrettigheder og Grundbyrder. Dog gøres der her, i Overensstemmelse med hvad Rpl. indfører angaaende almindelige Mortifikationsdomme, den Ændring, at der i Stedet for den tidligere Bevilling til Erhvervelse af Mortifikationsdom uden særlig Indstævning skal træde en af Retten i Overensstemmelse med § 471 meddelt Tilladelse. Saadanne Sager skal efter § 225,6) altid behandles ved Underret.

Af de Regler, som L. 1905 indeholder, maa navnlig fremhæves de nærmere Forskrifter, der gives i § 3 om, for hvem Stævning særlig skal forkyndes, Reglerne i § 5 om den offentlige Stævning og i § 6 om Kumulation. I § 7 siges det, forøvrigt paa lignende Maade som efter Rpl. § 473, 1. Stk., at naar Indstævning har fundet Sted overensstemmende med Lovens Forskrifter, og ingen møder ved Sagens Foretagelse og fremsætter Indsigelse mod Sagsøgerens Paastand om Mortifikation, bliver denne uden videre Prøvelse at tage til Følge af Retten. Fremsættes derimod saadan

---

[12]) Jfr. Torp-Grundtvig: Tingsret S. 435—8, F. Asmussen i U. f. R. 1883 S. 897—907.

Indsigelse, maa det — skønt det ikke, saaledes som i Rpl. § 473, 2. Stk., udtrykkelig udtales — sikkert underforstaas, at Retten da foretager en nærmere Prøvelse af, om de i § 1 angivne materielretlige Betingelser for Mortifikation er til Stede, og paa Grundlag deraf træffer sin Afgørelse.

Om hvor vidt Udslettelse af Servitutten (eller de andre Rettigheder) af Panteregistret kan forlanges til Trods for Muligheden af en A p p e l, indeholder § 7, 2. Stk., nærmere Forskrifter, som dog efter Rpl., der altid henlægger disse Sager til Underretten, kun beholder deres Betydning, for saa vidt de angaar Mortifikationsdom afsagt af en enkelt Dommer. Herefter skal Udslettelse først finde Sted, naar der er forløbet 3 Aar efter Afsigelsen af en upaaanket Mortifikationsdom. Der aabnes nemlig en særlig Adgang — som vistnok til Trods for den ved Rpl. § 436 skete almindelige Forkortelse af Ankefristen maa være opretholdt — til at appellere Mortifikationsdommen, idet saadan Appel, selv om den ordinære Appelfrist er udløbet, skal kunne foretages uden Oprejsningsbevilling, for saa vidt den iværksættes af en Person, der skulde have været særlig stævnet, men ikke er blevet det, og inden 3 Aar fra Dommens Afsigelse.

Niende Afsnit:

Domme i borgerlige Sager.

§ 39.

Dommes Retskraft.[1])

Til de fleste Domme er der knyttet den Virkning, at de kan fremtvinges med Magt, den saakaldte »Fuldbyrdelseskraft« eller »Eksekutionskraft«. Denne vil dog først blive omhandlet senere ved Fremstillingen af Tvangsfuldbyrdelsen. Her skal alene tales om den Virkning, der er knyttet til alle Domme, nemlig at hidføre en bindende Afgørelse af det foreliggende Forhold[2]).

En saadan forbindende Virkning tilkommer der forøvrigt ikke blot egentlige Domme, der afslutter Sagens Behandling, men den kan ogsaa være knyttet til Kendelser og Beslutninger, der forefalder under Sagens Behandling. Dog

---

[1]) Kristian Sindballe: Bidrag til Læren om judicielle Afgørelsers Retskraft (1918), Deuntzer: Civilproces S. 332—347, Nellemann: Procesm. S. 910—964, Mundt: Om Dommes og Kendelsers Retskraft (1865), H. Sylow: Dommens materielle Retskraft (1880), Hagerup: Civilproces 3. Udg. I. S. 456—471, Schweigaard: Proces II. S. 70—89, A. V. Lundstedt: Gränserne i subjektivt hänseende för civildomens rätskraft (1911). Jfr. yderligere af den rige Litteratur fra fremmed Ret Konrad Hellwig: Wesen und subjektive Begrenzung der Rechtskraft (1901) og samme: System des deutschen Zivilprozessrechts I. (1912) §§ 227—236 (S. 767—833), Mendelssohn Bartholdy: Grenzen der Rechtskraft (1900), Max Pagenstecher: Zur Lehre von der materiellen Rechtskraft (1904), P. Lacoste: De la chose jugée en matière civile, criminelle, disciplinaire et administrative. (3. éd. 1914).

[2]) Jfr. ovenfor S. 82 ff.

gøres der ved Rpl.[3]) en væsentlig Indskrænkning heri, idet ifølge § 222 blotte Beslutninger og ligeledes Kendelser af blot procesledende Beskaffenhed senere under Sagen skal kunne omgøres, naar der foreligger nye Oplysninger, og efter § 290 de indenfor den borgerlige Retspleje særlig vigtige procesledende Bestemmelser, der omhandles i §§ 283 og 285—88, endogsaa skal kunne omgøres, naar blot Retten anser dette for hensigtsmæssigt, selv om der altsaa ingen nye Oplysninger maatte være fremkommet.

Ogsaa hvor Hovedreglen finder Anvendelse, er der dog sædvanlig aabnet en vis Mulighed for at angribe Retsdekretet paa Grund af formelle eller reelle Fejl, men dette maa i Reglen ske gennem Sagens Indbringelse for højere Ret, enten ved »Anke« eller »Kære«. Kun undtagelsesvis aabnes der Adgang til at anfægte Dommen ved samme Ret, nemlig efter § 221 til Berigtigelse dels af Skrivefejl o. lign., dels af visse Fejl i de faktiske Angivelser[4]), ligesom en Ophævelse af Dommen vil kunne blive Følgen, naar enten Genoptagelse finder Sted i Tilfælde af en Parts Udeblivelse efter §§ 373—376, eller naar en ny Foretagelse af en Sag ved Højesteret maatte ske under de ganske særlige Omstændigheder, der omhandles i § 423. Naar et Retsdekret normalt ikke længere kan anfægtes ved Lovens Retsmidler, altsaa ikke mere kan paaankes eller paakæres uden særlig Tilladelse, §§ 397, 422, jfr. §§ 436, 441 (eller, for saa vidt en Udeblivelsesdom angaar, Sagen uden videre kan forlanges genoptaget efter § 375), plejer man med et fra fremmed Ret hentet Udtryk at tillægge den »formel Retskraft« d. v. s. Virkning som uanfægtelig Afgørelse af den enkelte Sag saaledes at altsaa dermed denne Proces maa betragtes som endelig afsluttet. Det var vistnok alene denne formelle Side ved Retskraften, som tidligere var fastslaaet ved D. L. 1—13—27.

Men der tillægges ofte tillige Retsdekreter »materiel

---

[3]) Jfr. fra den tidligere Procesordning de saakaldte »Beviskendelser« efter Sø- og Handelsretsl. 19. Febr. 1861 § 32, cfr. Rpl. §§ 352, 408.

[4]) Jfr. nærmere I. S. 299—300.

Retskraft«, d. v. s. en vis forbindende Kraft efter deres Indhold ogsaa i andre Processer. Denne Virkning (som »res judicata«) maa dog vistnok, saaledes som det ogsaa plejer at være Tilfældet efter fremmede Procesordninger, være betinget af Dekretets formelle Uanfægtelighed, da der, saalænge Dekretet ikke engang staar fast som den endelige Afgørelse af den foreliggende Sag, synes at mangle naturligt Grundlag for at tillægge det bindende Virkning under andre Sager[5]).

Navnet »materiel Retskraft« leder rigtig Tanken i Retning af, at den Virkning, som en judiciel Afgørelse saaledes kan komme til at øve ogsaa i andre Sager, selvfølgelig ganske maa bero paa Afgørelsens materielle Indhold. Derimod maa det ikke forlede til den Antagelse, som den ældre Teori under Paavirkning af Romerretten hældede til, at Dommens Retskraft skulde være særlig begrundet i den materielle Ret. At et Retskrav slaas fast ved Dom, kan vel ikke undlade at øve sine Virkninger paa det paadømte Retsforhold, og man maa ogsaa ved den nærmere Bestemmelse af Retskraften stadig se hen til dette. Men Retsgrunden til Res judicata-Virkningen ligger dog udelukkende i processuelle Hensyn. Retsplejen vilde ikke fuldt ud løse sin praktiske Opgave, hvis de judicielle Afgørelsers Virkning absolut begrænsedes til den enkelte Proces, hvori de var fremkommet. En Part vilde da stadig kunne begynde nye Processer angaaende samme Forhold; baade Modparten og Domstolene vilde saaledes belemres med en Mængde overflødige Retssager, og særlig vilde den sejrende Part aldrig kunne føle sig i den trygge Besiddelse af sin Ret, som netop Dommen skulde skaffe ham. Derfor er det nødvendigt at tillægge Retsafgørelserne en mere almindelig Virkning som bindende Fastsættelse af det paakendte Forhold (»res judicata pro veritate accipitur«). At det tillige vilde kunne virke nedsættende paa Rettens Værdighed, om der maaske blev givet forskellige Afgørelser af samme Retsforhold, er et Moment, der ogsaa noget gør sig gældende, men det kan dog næppe betegnes som det afgørende, idet,

---

[5]) Jfr. nærmere nedenfor i § 46 om Appellens Virkninger.

som det vil fremgaa af det følgende, Muligheden for reelt modstridende Afgørelser dog ikke helt lader sig udelukke.

Er det saaledes givet, at der maa tilkomme Retsdekreter en vis forbindende Virkning ud over den enkelte Sag, kræver følgende Spørgsmaal dog nærmere Undersøgelse: I. Om denne Retskraft maa tillægges alle Retsdekreter eller maaske kun nogle, og da nærmere hvilke, II. hvorledes Omfanget af det enkelte Retsdekrets bindende Kraft efter dets Indhold nærmere maa bestemmes, og III. paa hvilken Maade Retskraftsvirkningen ytrer sig i de forskellige Tilfælde.

I. A. Der er ingen Tvivl om, at Reglerne om den materielle Retskraft væsentlig er uddannede med Realitetsdomme for Øje. Saadanne endelige Afgørelser af det materielle Mellemværende danner i sig selv et afsluttet Hele, som det er naturligt at tillægge en vis forbindende Virkning, og med Hensyn til dem har ogsaa den praktiske Trang særlig vist sig[6]).

B. Hvad Formalitetsdomme angaar, er der vel ikke samme almindelige Trang til at tillægge dem Virkning ud over den enkelte Proces, hvorunder de er fremkommet. Det er jo netop Fremgangsmaaden i denne, som de er bestemte til at regulere, og de Spørgsmaal, som derved afgøres, er i Reglen ikke af saa omfattende Karakter, at deres Gentagelse under en eventuel ny Sag vil forvolde samme Ulemper, som naar Realitetsspørgsmaalene rejses paany. Disse Betragtninger er dog næppe tilstrækkelige til uden positiv Hjemmel at nægte Formalitetsafgørelser almindelig Retskraft. Ogsaa med Hensyn til dem synes nemlig den Hovedbetragtning at gøre sig gældende, at der ingen Grund er til at ulejlige Modparten og Retten med fornyet Behandling af Spørgsmaal, der allerede under fornødne judicielle Garantier har faaet deres Afgørelse, idet der for saa vidt ogsaa her har fundet en processuel »Konsumtion« Sted. En anden Sag er, at Res judicata-Princippets Fastholdelse for Formalitetens Vedkommende af den Grund vil blive af

---

[6]) Jfr. ogsaa, at f. Eks. den tyske C. P. O. § 322 og den østrigske § 411 begrænser Retskraftsvirkningen til Realitetsdomme.

forholdsvis mindre Betydning, at det selvfølgelig kun vil gælde, saa længe Forudsætningerne er ganske uforandrede. Men det vil i Reglen være en let Sag for en Part at afhjælpe Formalitetsmangler, f. Eks. naar en Sag er blevet afvist paa Grund af, at Værnetinget var urigtigt, at anlægge den om igen ved det rette Værneting[7]).

Dette gælder dog ikke med Hensyn til Dekreter, hvorved det afgøres, om Sagen overhovedet kan antages til Paakendelse ved Domstolene, eller om den efter sin Beskaffenhed henhører under en Ret af en saadan Art som den, hvorved den er anlagt, jfr. f. Eks. Rpl. § 20, 2. Stk., eller om f. Eks. Betingelserne for at anlægge et Anerkendelsessøgsmaal foreligger. Saadanne Dekreter indeholder en endelig Afgørelse angaaende Forhold, som sædvanlig ikke af Parterne vilkaarlig kan forandres, og de vil forøvrigt sjældent kunne fældes, uden at man samtidig gaar noget ind paa Sagens Realitet. Ved dem vil altsaa den forbindende Kraft blive af en lignende absolut Karakter som ved Realitetsafgørelserne[8]).

C. Blotte Kendelser, der afsiges under Sagens Drift, vil der derimod i Almindelighed ikke være Grund til at tillægge forbindende Virkning for andre Sager. De er jo sædvanlig uden selvstændig Betydning, men indgaar som Elementer i den endelige Afgørelse. Dog gælder dette alene fuldt ud om de nærmest kun procesledende, som Anstandskendelser og de i Rpl. § 290 omhandlede. For saa vidt de derimod f. Eks. indeholder en endelig Afgørelse af, om Sagen efter sin Beskaffenhed overhovedet egner sig til Paakendelse ved denne Ret, maa efter det ovenfor under B. bemærkede vistnok noget andet antages. Ligeledes kan der, naar Dekreter, der afsiges under Sagen — hvad Rpl. i §§ 294 og 295 i langt videre Omfang end den tidligere Procesordning aabner Mulighed for —, paakender visse Realitetsspørgsmaal, blive Spørgsmaal om at tillægge dem en lignende forbindende Virkning som de endelige Domme. Saadanne Afgørelser betegnes ogsaa i de anførte §§ udtrykke-

---

[7]) Jfr. herved Dom i J. U. 1855 S. 493.

[8]) Jfr. fra den tidligere Ret i Domme i U. f. R. 1867 S. 683, 1890 S. 237, J. U. 1849 S. 386.

lig som »Domme«, og det maa da antages, at der tilkommer dem, der efter § 294 afsiges om enkelte Krav, almindelig materiel Retskraft, medens en saadan vistnok maa være udelukket med Hensyn til de Afgørelser, der efter § 295 træffes om enkelte Søgsmaalsgrunde eller Indsigelser eller om en Del af et indtalt Beløb, paa Grund af Bestemmelsen i §'ens 2. Stk. om, at Domme af denne Art kun skal anses som Bestanddele af den endelige Dom, saa at der altsaa ikke skal tilkomme dem selvstændig Betydning.

D. Et Spørgsmaal, der under Nutidens internationale Samkvem har ikke ringe praktisk Betydning, er det, om Retskraften blot tilkommer indenlandske Retsdekreter, eller om den ogsaa knyttes til Afgørelser, der hidrører fra udenlandske judicielle Myndigheder[9]). Ved den nærmere Behandling af dette Spørgsmaal maa der sondres mellem Dommens blotte materielle Retskraft og dens Fuldbyrdelseskraft; alene det første Spørgsmaal skal dog her behandles.

Herom findes der ingen udtrykkelige Bestemmelser i vor Lovgivning[10]), idet Rpl. § 479 alene omhandler Spørgsmaalet om den umiddelbare Eksekutionskraft. Derfra kan dog med Sikkerhed sluttes, at i Tilfælde, hvor endogsaa denne er hjemlet, maa den materielle Retskraft som det mindre være anerkendt. Men man kan ikke slutte modsætningsvis, at dette kun skal gælde i de samme Tilfælde, hvor Eksekutionskraften indrømmes. Spørgsmaalet om selve Retskraften maa derimod løses paa væsentlig samme Maade som efter den tidligere Procesordning[11]).

---

[9]) Jfr. angaaende dette Spørgsmaal i Almindelighed Ulf Hansen i Bilag V. til det syvende nordiske Juristmøde og Forhandlingerne paa dette S. 67—94, en Afhandling af H. Munch-Petersen i U. f. R. 1900 S. 184—9, hvor der findes nærmere Oplysninger om udenlandsk Ret og Literatur, og Axel Møller: Om Skibssammenstød II. S. 145—66.

[10]) Cfr. derimod f. Eks. den tyske C. P. O., der i § 328 giver Regler om Retskraften og i §§ 722 og 723 tilføjer de yderligere Betingelser, som kræves til Tvangsfuldbyrdelsen. Paa lignende Maade er Forholdet ogsaa ordnet efter norsk Civilproceslov §§ 167 og 168.

[11]) Jfr. om denne Nellemann: Execution S. 24—28, Ørsted

Det maa herefter vistnok som Regel antages, at Domme afsagte i andre Stater, der hører til det anerkendte, civiliserede Folkesamfund, uden Prøvelse lægges til Grund ved vore Domstole, idet en Part, der er misfornøjet med Dommen, maa være henvist til at benytte de Retsmidler, som vedkommende fremmede Procesordning hjemler ham[12]). Den danske Domstol skal for det første ikke kritisere Resultatets materielle Rigtighed. Men den skal næppe heller foretage nogen Bedømmelse af Behandlingens formelle Lovlighed, idet Formodningen, hvor det drejer sig om Domstole i Lande paa et tilsvarende Civilisationstrin — og kun om

---

i Eunomia IV. S. 124—134, Munch-Petersen: Civilproces III. S. 17—24. — De fremmede Lovgivninger indtager iøvrigt et meget forskelligt Standpunkt, jfr. nærmere F. Meili: Das internationale Civilprozessrecht S. 438 ff. Italien anerkender ubetinget udenlandske Dommes Retskraft. I Norge, hvor tidligere Ordningen var en lignende som i Danmark, betinges efter Civilprocesl. § 167 den udenlandske Doms Retskraft bl. a. af, at der foreligger særlig Overenskomst med vedkommende fremmede Stat, jfr. Hagerup: Civilproces. 3. Udg. I. S. 106 ff. Ogsaa i Tyskland, C. P. O. § 328, jfr. § 723, og Østrig, Exekutionsordning §§ 79—86, er Retskraften gjort afhængig af forskellige Betingelser, navnlig Gensidighed. Denne Gensidighed skal være tilsikret (»verbürgt«). Hertil kan det dog ikke ubetinget være nødvendigt, at den er udtrykkelig udtalt i en Lov eller Traktat, men det maa vistnok være tilstrækkeligt, at den er hjemlet ved fast Retsbrug, jfr. Stein's Kommentar ad § 328 VII. B. og D. Herefter maa danske Domme antages at ville blive anerkendte i Tyskland, jfr. Leske-Löwenfeld: Die Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr I. S. 821 og det dèr citerede. I Frankrig, Holland, Belgien, Rusland og vistnok ogsaa Sverrig, jfr. Lundstedt: Om utländsk civildoms rättskraft i Sverige (1915) navnlig S. 35 og 39, Trygger: Kommentar till Utsökningslagen ad § 37, 2. Udg. S. 111, anerkendes fremmede Domme kun ifølge særlig traktatmæssig Forpligtelse, ellers finder der en vis, ogsaa materiel Revision af Dommen Sted. I Svejts er Forholdet ordnet forskelligt i de enkelte Kantoner. Endelig stiller Sagen sig efter engelsk og nordamerikansk Ret noget usikkert. Undertiden nøjes man med at tillægge fremmede Domme Virkning som »prima facie evidence«, hyppigst knytter man vel egentlig Retskraft til dem, ialtfald for saa vidt de angaar formueretlige Forhold, men gør dog Afvigelse derfra, hvis Afgørelsen oplyses at bero paa Svig eller iøvrigt fremtræder som »grossly injust«.

[12]) Jfr. U. f. R. 1910 S. 448, 1913 S. 674.

saadanne er der her Tale[13]) — maa være baade for, at Behandlingen i sig selv har været »rigtig« efter vedkommende fremmede Proceslov, og at dennes Ordning som Helhed frembyder ligesaa gode Garantier som vor egen Retsplejeordning, selv om maaske en enkelt Forskrift isoleret betragtet synes mindre tilfredsstillende.

Der maa dog opstilles visse Forudsætninger, for at denne Retskraft kan indtræde. For det første maa vedkommende Lands Domstole virkelig have været kompetente til at tage Sagen under Paakendelse, og da der ingen sikre internationale Regler findes herom, maa dette Spørgsmaal alene afgøres efter de danske Værnetingsregler[14]). Herved udelukkes f. Eks. franske Domme, der maatte være afsagte i Henhold til Code civil art. 14, hvorefter enhver Udlænding kan søges for de franske Domstole for Forpligtelser, han, selv i Udlandet, maatte have paadraget sig overfor Franskmænd. Det maa imidlertid være tilstrækkeligt, at den fremmede Stats Domstole efter disse Værnetingsregler overhovedet har været kompetente (»den abstrakte Kompetence«). Det kan derimod næppe kræves, at netop den bestemte Domstol, der har afsagt Dommen, efter vore Regler vilde være den rette — f. Eks. naar en Skyldner i et Tilfælde, hvor Kontrakten baade var indgaaet og skulde opfyldes i vedkommende fremmede Land, er blevet indstævnet til Retten paa Indgaaelsesstedet

---

[13]) Cfr. derimod med Hensyn til uciviliserede Stater den særlige ved L. (Nr. 35) 15. Febr. 1895 hjemlede Konsularjurisdiktion.

[14]) Jfr. Domme i U. f. R. 1890 S. 962, 1899 S. 714, 1900 S. 390 1903 A S. 248, 1904 A S. 645, B S. 97 (Højesteretsdom), 1910 S. 88, S. 448, S. 463, 1911 S. 161, S. 316 (Højesteretsdom), 1912 S. 464, S. 728, 1913 S. 342, S. 674. Ogsaa efter den norske Civilprocesl. § 167 kræves det, at der var Værneting for Sagen i vedkommende Land efter den norske Rets Regler, og visse Undtagelsesværneting udelukkes. — En sagsøgt maa kunne frafalde Værnetingsindsigelsen, men det vil dog hertil ikke ubetinget være tilstrækkeligt, at han giver Møde ved den fremmede Ret uden at rejse Indsigelse, idet der deri kun behøver at ligge, at han undlader at nedlægge Protest mod selve Dommens Afsigelse, fordi en saadan efter den fremmede Procesret ikke kan nytte ham, men ikke, at han vil anerkende Dommens almindelige internationale Virkning, jfr. dog en vistnok urigtig Dom i U. f. R. 1914 S. 956.

i Stedet for paa Opfyldelsesstedet —, idet der ikke synes Grund til at blande sig ind i det indbyrdes Kompetenceforhold mellem det fremmede Lands Domstole. Dog antages det undertiden, at det for at anerkende en udenlandsk Dom ved et Værneting, som vor Ret ikke kender, ikke skal være tilstrækkeligt, at den domfældte kunde søges blot ved et andet Undtagelsesværneting i det fremmede Land, men at det maa kræves, at han har sit Hjemting i dette[15]). Herfor kan maaske anføres, at det kun, naar den sagsøgte saaledes er fast knyttet til det fremmede Retssamfund, kan forsvares at paalægge ham at give Møde ved et andet Værneting end det, han efter de danske Lovgivningsregler maatte være belavet paa.

Endvidere nødes man vistnok til at gøre den Begrænsning i Retskraften, at den maa kunne sættes til Side, hvor Hensyn, der fra vor Rets Standpunkt maa anses for ufravigelige, er blevet krænkede. Hvad Formaliteten angaar, vil det saaledes kunne tænkes, at saa væsentlige Procesforskrifter er tilsidesatte, at Parten i Virkeligheden maa siges at være dømt uhørt[16]). Med Hensyn til Realiteten vil der, saa længe Talen er om rent formueretlige Forhold, sjældent blive Spørgsmaal om Krænkelse af saadanne absolutte Hensyn, men hvis det f. Eks. oplystes, at den Gæld, der indtaltes, hidrørte fra Hasardspil, maatte vistnok dens Anerkendelse nægtes. Hyppigere vil dette Forhold komme frem med Hensyn til Domme angaaende andre, f. Eks. familieretlige Forhold. For deres Vedkommende er der overhovedet ikke samme Trang til deres internationale Anerkendelse som med Hensyn til Formueretsdomme, og den ubetingede Hævdelse af saadanne Domme

---

[15]) Jfr. saaledes Sindballe i U. f. R. 1916 B S. 11 og Axel Møller anf. Sted S. 150—1.

[16]) Jfr. f. Eks. Domme i J. U. 1855 S. 413, hvorefter der ikke skal tillægges en i Udlandet afsagt Dom Retskraft her i Landet, naar »Indstævningen laborerer af saadanne Mangler, at Sagen efter de her gældende Forskrifter maatte afvises« (vel vidtgaaende!), og i U. f. R. 1868 S. 456, hvorefter Dommen muligvis kan anfægtes, naar »saadanne grundvæsentlige Former var tilsidesatte, at en sand retslig Afgørelse af den Grund kunde bestrides at have fundet Sted«. Cfr Højesteretsdom i U. f. R. 1923 S. 608 (610).

vilde langt lettere komme i Strid med bindende Retshensyn, jfr. saaledes det Tilfælde, at den fremmede Dom maatte have foreskrevet Tvang til Gennemførelse af et ægteskabeligt Samliv eller hjemlet Fratagelse af Forældremagt af Grunde, som vi fra vor nationale Rets Standpunkt umulig kunde anerkende[17]). En vis Revisionsadgang — hvorved det jo forøvrigt i Virkeligheden ikke drejer sig om at prøve Dommens Rigtighed efter de Love, hvorefter den er afsagt, men om at nægte dens Anerkendelse fra ufravigeligt dansk Retsstandpunkt, altsaa om en Tilsidesættelse af selve den Lovgivning, hvorpaa den hviler — maa man da vistnok som en Art Sikkerhedsventil mod altfor stødende Resultater tillægge vore Domstole. Disse maa kunne sætte det fremmede Retsdekret til Side ikke blot, naar det efter sit umiddelbare Indhold krænker saadanne, efter vor Rets Opfattelse afgørende Hensyn[18]), men ogsaa, hvor det blot efter de Forudsætninger, hvorpaa Afgørelsen hviler, kommer i Strid med dem[19]). Der kræves imidlertid ret meget hertil. Det kan saaledes ikke ubetinget være tilstrækkeligt, at vor Lovgivning ikke kender noget tilsvarende Krav[20]), idet dette ikke behøver at vise, at dets Anerkendelse vil stride mod ufravigelige Retshensyn i vor Ret. En saadan materiel Prøvelsesret vil der som berørt særlig blive Spørgsmaal om overfor andre end rene Formueretsdomme, men ogsaa i flere Sager om familieretlige Forhold er dog fremmede Dommes Retskraft blevet opretholdt[21]).

---

[17]) Jfr. den ovenfor anførte Afhandling i U. f. R. 1900 S. 187.

[18]) Jfr. f. Eks. Dom i U. f. R. 1912 S. 464, hvor der lægges Vægt paa, at den udenlandske Dom »ej heller i Realiteten statuerer noget mod danske Retsgrundsætninger stridende«. I fremmed Ret betegnes dette Hensyn sædvanlig som »jus publicum«, »ordre public« eller »natural justice«. Efter den norske Civilprocesl. § 176 skal Retskraften være udelukket, naar Afgørelsen »er i Strid med Ærbarhed eller norske ufravigelige Retsregler«.

[19]) Jfr. saaledes ogsaa efter tysk Ret C. P. O. § 328, 4), hvorefter Anerkendelsen af en udenlandsk Dom er udelukket, naar en saadan Anerkendelse »gegen die guten Sitten oder gegen den Zweck eines deutschen Gesetzes verstossen würde«.

[20]) Jfr. U. f. R. 1912 S. 472 (tysk Dom angaaende Sikkerhed for en paalagt Aarsrente).

[21]) Jfr. U. f. R. 1898 S. 780, 1904 B S. 97 (Højesteretsdom, der dog

II. Det skal nu undersøges, i hvilket Omfang Dommens Indhold maa anses forbindende ogsaa i andre Sager[22]).

A. Hvad Dommen maatte udtale angaaende enkelte Fakta, der er anført til Støtte for Parternes Paastande kan i Almindelighed ingen forbindende Virkning have, naar de samme Kendsgerninger gøres gældende under en ny Sag. Det vil i saa Henseende ikke gøre nogen Forskel, om der, saaledes som det hjemles ved Rpl. § 295, finder en særskilt Paakendelse af enkelte Søgsmaalsgrunde eller Indsigelser Sted, idet der dog som berørt ikke tillægges saadanne Afgørelser selvstændig Betydning, men de »kun er at anse som Bestanddele af den endelige Dom«. Noget andet maa dog naturligvis gælde, hvor en Kendsgernings Eksistens undtagelsesvis danner den umiddelbare Sagsgenstand, f. Eks. Spørgsmaalet om et Dokuments Ægthed eller en Mands Paternitet[23]). Her maa Formodningen være for, at der tilkommer Afgørelsen samme almindelig forbindende Kraft som ellers, men i det i L. (Nr. 130) 27. Maj 1908 § 13 omhandlede Tilfælde er denne Retskraft udtrykkelig begrænset gennem den Adgang til Genoptagelse af Sagen, som §'ens 2. Stk. hjemler.

B. Det er altsaa kun, for saa vidt Dommen fastslaar enten en Rettighed i Almindelighed eller et bestemt Retskrav, at der tillægges den forbindende Virkning under nye Processer, hvor der bliver Spørgsmaal om samme Retsforhold.

a. Ved Afgørelsen af Sagsgenstandens Identitet vil det med Hensyn til Rettigheder som Arveret, Ret som Ægtefælle, Ejendoms- eller Panteret, foruden natur-

---

har Hensyn til den tidligere Ægteskabslovgivning), 1911 S. 316 (ligesaa).

[22]) Den franske Code civil bestemmer i art. 1351 nærmere Retskraften saaledes: »L'autorité de la chose jugée n'a lieu qu' à l'égard de ce qui a fait l'objet du jugement. Il faut que la chose demandée soit la même; que la demande soit fondée sur la même cause; que la demande soit entre les mêmes parties et formée par elles et contre elles en la même qualité«.

[23]) Jfr. ovenfor S. 80-1.

ligvis paa selve deres juridiske Karakter komme an paa de Personer, mod hvem, eller de Ting, hvorover de gøres gældende. Derimod vil Erhvervsgrunden, for saa vidt den ikke som ved Familierettigheder er givet med selve Rettens Natur, sjældent spille nogen Rolle. Saaledes vil det i de fleste Retninger ingen Forskel gøre, om en Arveret grundes umiddelbart paa Loven eller paa Testamente, og Ejendomsrettens Indhold bliver væsentlig det samme, hvad enten Retten er erhvervet ved Arv, Køb eller Hævd.

For saa vidt der derimod kun er Spørgsmaal om enkelte Retskrav, vil disses nærmere Karakter sædvanlig i høj Grad bestemmes ved Erhvervsgrunden. Dette gælder særlig om obligatoriske Krav. Saaledes bliver et Krav paa 100 Kr. væsentlig forskelligt, efter som det støttes paa et Gave-, Salgs- eller Lejeforhold[24]). Men det samme vil ogsaa ofte komme frem med Hensyn til saakaldte tinglige Krav, f. Eks. paa Udlevering af en Ting, idet et saadant ingenlunde juridisk er det samme, naar det grundes paa en paastaaet Ejendomsret, som naar der til Støtte for det blot paaberaabes Pante- eller Brugsret.

Procespaastandens Identitet beror dog selvfølgelig ikke alene paa Søgsmaalsgrunden, men ogsaa, og i første Række, paa Kravets umiddelbare Indhold. Saaledes vil der paa det samme Faktum, den ulovlige Besiddelse, kunne støttes baade et Vindikationskrav og en Erstatningsfordring. Ja, selv om det materielle Retskrav saavel efter Grundlag som Indhold er det samme, vil dog Proceskravet kunne være forskelligt, idet det enten vil kunne gaa ud paa den blotte Anerkendelse af Retten eller tillige eller maaske alene paa dens Fremtvingelse.

Man kunde nu mene, at det for at statuere Sagsgenstandens processuelle Identitet altid maatte kræves, at baade selve den nedlagte Paastand og de Søgsmaalsgrunde (eller Indsigelser), hvorpaa den støttes, fuldstændig er de samme. Saasnart derimod Paastanden paa noget Punkt forandres, eller der fremføres nye Grunde for den, er det — selv om Sagen maaske ikke materielretlig set der-

---

[24]) Jfr. ovenfor S. 182—3.

ved væsentlig kan siges at skifte Karakter — processuelt ikke længere det samme Forhold, der foreligger til Paakendelse, ja, den blotte Forelæggelse af nye Beviser kunde maaske siges at forandre Sagens processuelle Karakter, og Afgørelsen paa dette nye Grundlag maatte da kunne ske uafhængigt af Udfaldet i den tidligere Proces.

Formelt logisk er denne Betragtningsmaade maaske uangribelig. Men det er klart, at en saadan Begrænsning af Dommes Retskraft saa godt som vilde ophæve dennes praktiske Betydning, idet der da vilde være en let Adgang for Parterne til blot ved at foretage en uvæsentlig Forandring i Paastanden eller Grundlaget at rejse Sagen igen.

Hvad Paastanden angaar, kan det derfor til at udelukke fornyet Paakendelse ikke ubetinget fastholdes, at dens Ordlyd skal være ganske som den tidligere, naar blot den praktisk set gaar ud paa det samme[25]). Saaledes vil selvfølgelig den, der er dømt til at udlevere en Ting, ikke straks efter kunne anlægge Sag for at faa den tilbage, og lige saa lidt vil han kunne forlange Erstatning for Afsavnet af Tingen. Det er at betragte som en særlig Undtagelse — der, som det nedenfor skal omhandles, beror paa, at ogsaa Grundlaget her maa anses for nyt —, naar Rpl. § 444, næstsidste Stk., ligesom tidligere Fr. 25. Jan. 1828 § 3 og Vekselprocesl. 28. Maj 1880 § 3, hjemler Adgang til at anlægge ny Sag til Erstatning for den tidligere Doms Urigtighed[26]).

Heller ikke vil enhver Ændring i det processuelle Grundlag være tilstrækkelig til at gøre Domskravet til nyt i den Forstand, hvorpaa det her kommer an. Det vilde nemlig ellers altid staa i Parternes Magt, ved at fremføre nye Grunde eller Beviser at rippe op i tidligere Retstrætter. Man maa derfor stille den Fordring til Parter, der procederer om et vist Retsforhold, at de straks under den første Proces kommer frem med alle de Søgsmaalsgrunde, Indsigelser og Beviser, som de overhovedet vil have

---

[25]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1920 S. 389 (390); cfr. derimod Sø- og Handelsretsdom i U. f. R. 1921 S. 203.

[26]) Jfr. om Erstatning paa Grund af en Straffedoms Urigtighed U. f. R. 1907 S. 971.

taget i Betragtning, saa at de ellers prækluderes fra at fremsætte dem. Kun hvor en Part oplyser, at uden hans Skyld afgørende Momenter ikke er kommet frem, kunde noget tale for, saaledes som mange fremmede Procesordninger[27]) gør, at aabne en vis Adgang til at faa Sagen genoptaget til ny Behandling ved samme Ret. Under ganske særlige Betingelser hjemles der, som ovenfor berørt, ogsaa ved Rpl. §§ 376 og 423 en Mulighed for at faa en Sag genoptaget. Men efter vor Procesordning er sædvanlig ogsaa her Appel den eneste Vej, der aabner sig til Restitution.

Det maa derfor som Hovedregel opstilles, at Retsforholdet ikke blot, som det processeuelt foreligger, men i den Skikkelse, som det reelt har ved Dommens Afsigelse (eller hyppigst allerede ved Sagens Optagelse), maa anses for bindende fastslaaet ved Dommen. Derimod er det ikke udelukket at rejse en ny Sag i Henhold til Grunde, som først efter den tidligere Proces er kommet til Eksistens, f. Eks. naar en Part først efter Dommen har faaet Skøde paa en Ejendom, som han tidligere forgæves har vindiceret som sin[28]). I sidstnævnte Eksempel maa vel endogsaa ved det nye Faktum en helt ny Ret siges at være opstaaet. Men selv i Tilfælde, hvor denne Opfattelse maaske ikke ligger saa nær, f. Eks. naar en Part senere erkender sin Forpligtelse til at betale en Erstatning, som han tidligere har protesteret imod og er blevet frifundet for, synes Billighed i høj Grad at tale for at lade Parten komme frem med et saadant Moment under en ny Sag, og ingen Betænkelighed at gøre sig gældende derimod, da det er givet, at han umulig kunde have fremført det tidligere.

Med Hensyn til Søgsmaals- eller Frifindelsesgrunde, der eksisterede allerede paa Dommens Tid, opretholdes derimod Hovedreglen[29]). Som egentlig Undtagelse herfra kan det ikke betegnes, naar man tillader ny Sag, hvor den nu paaberaabte Søgsmaalsgrund efter det ovenfor udviklede i Virkeligheden gør Retten til

---

[27]) Jfr. saaledes den tyske C. P. P. § 580 ff.
[28]) Jfr. herved U. f. R. 1895 S. 166.
[29]) Jfr. U. f. R. 1913 S. 540.

en helt anden, f. Eks. naar en Part nu fordrer en Ting, som han tidligere forgæves har forlangt udleveret som sin Ejendom, overleveret sig til Pant[30]). Derimod tillader Lovgivningen i visse Tilfælde, hvor den ifølge den særlige Procesmaade afskærer en Part fra at komme frem med sine Indsigelser under en Sag, at gøre dem gældende under en ny særskilt Sag, saaledes i Veksel- og Gældsbrevssager efter Rpl. § 444, næstsidste Stk., jfr. tidligere Fr. 25. Jan. 1828 § 3 og Lov om Vekselsager 28. Maj 1880 § 3. Desuden maa det vistnok antages[31]), at Parterne, naar de er enige derom, maa kunne forlange Sagen paakendt alene paa Grundlag af de af dem under denne Proces anførte Momenter, saaledes at de forbeholder sig senere at begynde ny Proces i Henhold til andre Grunde. Parternes Vedtagelse vil nemlig sædvanlig være Udtryk for en saadan rimelig Interesse i denne Fremgangsmaade, at der ingen Grund for Procesordningen er til at modsætte sig det. Omvendt er der med Hensyn til Ægteskabssager ved Rpl. § 452, 2. Stk., som er tilføjet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38, truffet en udtrykkelig Bestemmelse, hvorefter Omstændigheder, som er gjort gældende i en saadan tidligere i Realiteten paadømt Sag, eller som kunde være gjort gældende under den (hvad der vistnok maa siges om alle faktiske Momenter der allerede den Gang forelaa), ikke kan benyttes som Søgsmaalsgrundlag i en ny Sag, selv om der bygges nye Paastande derpaa[32]). En modstridende Aftale mellem Parterne kan selvfølgelig her ikke have Betydning.

Hvad Fremkomsten af nye Beviser angaar, vil saadanne i Almindelighed ikke være tilstrækkelige til at begynde ny Proces, da Princippet om Dommes Retskraft ellers vilde lide for væsentligt et Afbræk. Hvor imidlertid en Part efter det senere fremkomne maatte antages at have vundet Sagen ved ligefrem Svig, idet det f. Eks. oplystes, at han havde bestukket Vidnerne, benyttet sig af falske Dokumenter eller indfordret en Gæld, som han vidste var betalt,

---

[30]) Jfr. J. U. 1860 S. 247 (250), cfr. derimod U. f. R. 1887 S. 341, 1882 S. 793.

[31]) Dette bestrides dog af Hagerup anf. Sted S. 458 og 460.

[32]) Jfr. ovenfor S. 389.

jfr. D. L. 1—6—17, antog man efter den tidligere Ret sædvanlig, at Modparten under en ny Sag kunde søge Erstatning for det Tab, han derved havde lidt[33]). Selv i saadanne Tilfælde maa dog vistnok efter Rpl. Adgang til at anlægge ny Sag i første Instans være afskaaret, idet Loven maa antages at ville nøjes med den ekstraordinære Adgang til Paaanke eller til ny Foretagelse af Sagen ved Højesteret, som er hjemlet ved § 423. At der i saadan Anledning vilde kunne anlægges Straffesag af det offentlige mod vedkommende Part[34]), kan i saa Henseende ikke være afgørende, da dette ikke umiddelbart berører det civilretlige Forhold imellem den tidligere Sags Parter[35]).

For at tillægge Formalitetsafgørelser Retskraft maa det sikkert kræves, at ikke blot det formelle Punkt er det samme, men at ogsaa det materielle Retsforhold, som Processen drejer sig om, opfylder de foran fremstillede Betingelser for Identitet, idet der ellers altid vil være nogen grundet Tvivl, om Forholdet stiller sig ganske paa samme Maade[36]). En anden Sag er, at den tidligere Formalitetsafgørelse vil kunne faa en videreækkende Betydning som almindeligt Udtryk for Rettens Praksis.

b. For at en Dom vedrørende et eller andet Forhold kan have Virkning som res judicata under nye Processer, kræves det, at dette Forhold virkelig er blevet afgjort ved Dommen[37]).

Ved den nærmere Undersøgelse heraf maa Hovedvægten lægges paa Dommens Slutning, »Konklusionen«, som plejer at indeholde den endelige Afgørelse i kort stringent Form. Men det gaar dog ikke an, derved ganske at slaa en Streg over Præmisserne. Foruden at nemlig disse undertiden indeholder endelige Afgørelser, som ikke gentages i Konklusionen, yder de sædvanlig vigtige Bidrag til

---

33) Jfr. Munch-Petersen: Civilproces I. S. 466.

34) Nellemann: Procesm. S. 957.

35) Deuntzer: Civilproces S. 339.

36) Jfr. J. U. 1849 S. 386.

37) Jfr. U. f. R. 1921 S. 145 (148), 1911 S. 673. Jfr. saaledes ogsaa tysk C. P. O. § 322, 1. Stk.: »Urteile sind der Rechtskraft nur insoweit fähig, als über den durch die Klage oder durch die Widerklage erhobenen Anspruch entschieden ist«.

Fortolkningen af denne, idet man ofte kun ved at sammenholde den med Præmisserne kan opnaa Klarhed over, hvad Afgørelsen virkelig gaar ud paa[38]). Ogsaa selve Proceduren vil kunne være oplysende i saa Henseende, og navnlig vil de af Parterne nedlagte Paastande afgive vigtige Støttepunkter for Dommens Forstaaelse.

Den Afgørelse, som der skal tillægges bindende Virkning, maa sædvanlig være udtrykkelig, men Muligheden for en stiltiende Afgørelse kan dog ikke udelukkes, om end en saadan sjældnere med tilstrækkelig Sikkerhed vil kunne lade sig fastslaa under en mundtlig Rettergangsmaade end under en skriftlig Procesmaade som vor tidligere, hvor hele Proceduren foreligger fikseret. Det vil i saa Henseende ikke være tilstrækkeligt, at det af Dommen kan ses, at Retten er gaaet ud fra et eller andet Forhold som givet. For saa vidt der er Tale om en rent faktisk Forudsætning, følger Betydningsløsheden af Dommerens Opfattelse ligefrem af, at efter det ovenfor under II. A. bemærkede selv en formel Fastslaaen af et saadant Punkt som Regel vil være uden bindende Virkning.

Men selv om det er et Retsforhold, som Dommeren ved sin Afgørelse er gaaet ud fra, idet han f. Eks. uden Undersøgelse har lagt Sagsøgerens Angivelse af at være Arving eller Ejer af en Ting til Grund for sin Dom, har en saadan Forudsætning hos Dommeren om et »præjudicielt« Retsforholds Eksistens ingen forbindende Kraft[39]). Dette er nu ganske klart, for saa vidt der under Sagen slet ikke har været nogen Disput om vedkommende Forhold; naar et Tvistpunkt overhovedet ikke er blevet rejst, kan det jo ikke ved Dommen siges at have fundet nogen Afgørelse. Men selv om Proceduren maaske netop for en væsentlig Del har drejet sig om et mere almindeligt Retsforhold, er Formodningen dog for, at Forholdet alene er anerkendt som Grundlag for det specielle Retskrav, der under

---

[38]) Jfr. Mundt anf. Sted S. 21, 29.

[39]) Jfr. herved U. f. R. 1909 S. 57, hvor der er frakendt en blot Udtalelse i en Dom om et Retsforhold Virkning som res judicata.

Sagen har været rejst, idet Parterne sædvanlig kun vil have retlig Interesse i at faa en saaledes begrænset Afgørelse og derfor kun vil have behandlet Forholdet ud fra et saadant Synspunkt, og der kan da ikke tilkomme Dommen nogen selvstændig Betydning der udover.

Saaledes vil selv en udtrykkelig Anerkendelse i Dommen af Sagsøgerens Egenskab som Arving og deraf følgende Berettigelse til at indtale en af den afdødes Gældsfordringer ingenlunde altid udelukke Muligheden for at bestride hans Arveret, naar han gør et nyt Krav gældende. Omvendt vil f. Eks. en Forkastelse af en Hævdsindsigelse overfor en Vindikationspaastand sædvanlig ikke afskære den sagsøgte fra at fremsætte den samme Indsigelse som Ansvarsfrihedsgrund under et senere Erstatningsspørgsmaal, og heller ikke vil altid Forkastelsen af en Kompensationsindsigelse udelukke fra under en anden Sag at indtale Modfordringen, idet Dommen maske kun retskraftig har statueret, at Fordringen ikke kunde gøres gældende som Kontrakrav, selv om det kan ses, at Dommeren derved er gaaet ud fra, at Fordringen overhovedet ikke gyldig eksisterede. Ligeledes er det i tidligere Praksis statueret, at den Omstændighed, at nogen ved Dom er blevet frifundet under en Sag til Erstatning og Straf for ulovlig Færdsel over en andens Grund, ikke kan paaberaabes som retskraftig Afgørelse af Spørgsmaalet om hans Færdselsret, selv om Proceduren væsentlig har drejet sig om dette Punkt[40]), og at en Dom angaaende visse aarlige Præstationer ikke kunde have Betydning under en senere Sag om tilsvarende Ydelser for de følgende Aar, da Retsforholdet ikke kunde siges at være afgjort »i Almindelighed«[41]). Naar derimod en Part — hvad der sædvanlig vil staa ham aabent — udtrykkelig har nedlagt Paastand paa en Anerkendelse af Retten i al Almindelighed, vil denne Afgørelse være bindende i alle Sager angaaende Krav, der har det paagældende Retsforhold til umiddelbart Grundlag. Og Muligheden for, at en saadan generel Anerkendelse stilti-

---

[40]) U. f. R. 1878 S. 675.

[41]) U. f. R. 1870 S. 13, jfr. ogsaa 1892 S. 27.

ende kan foregaa, tør heller ikke benægtes[42]), om end man i saa Henseende bør stille strenge Fordringer og kun bøje sig for en Afgørelse, der ganske klart har skullet have en saa vidtrækkende Virkning. I Tvivlstilfælde er det vistnok rettest at frakende Dommen Retskraft og nøjes med at tillægge den en vis faktisk bevisende Betydning efter dens Indhold.

Et Spørgsmaal, som f. Eks. i den tyske Teori har været meget omstridt, er, hvor vidt der kan tillægges en Dom, der umiddelbart kun angaar en Del af en Fordring, Retskraft ogsaa med Hensyn til Resten. Efter hvad der ovenfor er udviklet, maa dette Spørgsmaal i Almindelighed besvares benægtende[43]). Er der ikke under Sagen udtrykkelig forlangt en almindelig Afgørelse af Fordringen, vil Dommen ikke faa Betydning udover den paakendte Del. Saaledes behøver der ikke i en Modfordrings Antagelse til Likvidation at ligge nogen bindende Fastsættelse af dens lovlige Eksistens i det hele, endsige af Restbeløbets Størrelse. Er omvendt en fremsat Kompensationsbegæring forkastet, kunde der maaske deri synes nødvendig at ligge en bindende Fastsættelse af Modfordringens Ikke-Eksistens overhovedet eller i hvert Fald for den Dels Vedkommende, der er gjort gældende til Kompensation, men efter det tidligere bemærkede behøver dette dog ikke at være Tilfældet[44]). Derimod kunde en selvstændig Frifindelse for en Del af Fordringen snarere tænkes at involvere en Negation af Fordringen i det hele, idet maaske Sagen, skønt den tilsyneladende kun har angaaet en Del af Kravet, dog ifølge Proceduren i Virkeligheden har drejet sig om det hele, og derfor ogsaa Dommen maa siges at indeholde en bindende Fastsættelse af

---

[42]) Jfr. J. U. 1866 S. 817.

[43]) Jfr. U. f. R. 1911 S. 703.

[44]) Den tyske C. P. O. § 322, 2. Stk., løser Tvivlen paa følgende Maade: »Hat der Beklagte die Aufrechnung einer Gegenforderung geltend gemacht, so ist die Entscheidung, dass die Gegenforderung nicht besteht, bis zur Höhe des Betrags, für welchen die Aufrechnung geltend gemacht worden ist, der Rechtskraft fähig«. En lignende Bestemmelse findes i den norske Civilproceslov § 163, 2. Stk.

Forholdet i dets Helhed. Dette har i Praksis[45]) været anerkendt i et Tilfælde, hvor det nu indtalte Beløb, som det hedder i Dommen, »var en integrerende Bestanddel af det samlede Beløb, som Overenskomsten angik«, og hvor det altsaa var givet, at Sagen nu stillede sig ganske som i det tidligere afgjorte Tilfælde. Hvor den tidligere Sag kun har angaaet en uvæsentlig Del af Kravet, vil der dog kunne være Fare for, at Parten ikke i den Grad har »udtømt« sin Procedure, som han vilde have gjort, hvis Sagen havde drejet sig om hele Kravet.

Hvad Formalitetsafgørelser angaar, vilde det være en for snæver Opfattelse, i en Afvisningsdom kun at se det rent negative, at Retten ikke indlader sig paa en Paakendelse af Realiteten; ifølge en saadan Betragtningsmaade vilde egentlig enhver Mulighed for at tillægge Afgørelsen Virkning udenfor den enkelte Sag være udelukket. Ogsaa ved Afvisningsdommen foregaar der jo en positiv Prøvelse, nemlig af de forhaandenværende processuelle Forudsætninger; kun er denne endt med det negative Resultat, at Sagen ikke kan antages til Paakendelse. Under nye Processer om samme materielretlige Retsforhold maa da den tidligere Formalitetsafgørelse lægges til Grund, saaledes at Sagen igen uden Prøvelse afvises, og det, hvad enten Sagen indbringes for den samme eller en ny Ret, naar blot den statuerede Afvisningsgrund ogsaa passer for denne. Det er saaledes i vor tidligere Praksis antaget, at en Sag, der var afvist fra den da bestaaende »Gæsteret« som hørende under militært Forum, uden fornyet Prøvelse maatte afvises, da den senere anlagdes ved »Hof- og Stadsretten«[46]). Den Indskrænkning, der herved gøres i den sideordnede Rets Adgang til selv at bestemme sin Kompetence, er i Virkeligheden ikke en væsentlig anden eller større end det Baand, som en tidligere Realitetsafgørelse kan medføre paa dens Frihed til at dømme.

Man kan imidlertid paa den anden Side næppe lægge mere ind i Afvisningsdommen, end at Sagen efter sin Be-

---

[45]) U. f. R. 1897 S. 827.
[46]) J. U. 1850 S. 279.

skaffenhed ikke kan antages til Paakendelse ved en Ret som den paagældende. Selv om der i Forbindelse dermed maatte være udtalt en Formening om, hvilken anden Ret Sagen skulde høre under, f. Eks. Landsret i Stedet for Underret eller en anden Underret end den, til hvilken Sagen er paastævnet, kan en saadan Udtalelse næppe i Almindelighed anses for bindende for den Ret, hvortil Sagen saaledes henvises. Det maa nemlig siges at falde udenfor en Rets Kompetence at træffe Bestemmelse om Virksomhedsomraadet for andre Retter. Herved vil det uheldige Forhold kunne fremkomme, at en Sag f. Eks., efter at være afvist fra en Underret som formentlig hørende under Landsret, paa ny afvises af denne som hørende under Underret. For at undgaa saadanne Kompetencekonflikter bestemmer Rpl. § 20, 2. Stk., angaaende det Spørgsmaal, om en Sag skal behandles som Sø- og Handelssag eller almindelig Sag, at Rettens Afgørelse heraf ikke kan medføre Sagens Afvisning, men kun Henvisning af dens videre Behandling til den rette Domstol. Men det ligger vistnok nærmest at slutte modsætningsvis herfra, at der, hvor særlig Hjemmel mangler, ikke kan tillægges en Rets Kompetenceafgørelse en saadan positiv Virkning.

C. Den forbindende Virkning, som der efter det udviklede tilkommer Domme, bliver der dog kun Spørgsmaal om mellem Parterne selv[47]). At lade Dommen forpligte Personer, der maaske slet ikke har haft Lejlighed til at varetage deres Tarv under Sagen, vilde ikke kunne forsvares, og Betænkelighederne derved vilde tilmed træde særlig stærkt frem i en Proces, der i den Grad som vor ordinære beherskes af Forhandlings- og Dispositionsmaksimen. Selv om Dommen umiddelbart lyder mere generelt, f. Eks. i Almindelighed erklærer Sagsøgeren for ejendomsberettiget til en Ting[48]),

---

[47]) Jfr. angaaende det Tilfælde, at en Part kun havde været »litis denuntiatus« under en tidligere Sag, Dom i U. f. R. 1923 S. 699.

[48]) Sindballe: Judicielle Afgørelsers Retskraft S. 129—137 vil dog kun tillægge en saadan Dom den negative Virkning at fastslaa, at den tabende Part ikke er Ejer. Men dette vil ofte være en noget kunstig Begrænsning, og det synes f. Eks. ikke at kunne forklare den positive Tvangsmyndighed, som Staten

maa derfor en saadan Begrænsning underforstaas, saa at der kun tillægges Dommen Virkning i Forhold til den paagældende Modpart. Hvor imidlertid Stævningen, som ved de egentlige »Ejendomsdomme«, netop er udtaget mod alle og enhver, følger det jo ligefrem af Hovedreglen, at der maa tillægges Dommen almindelig forbindende Virkning.

Man finder undertiden i nyere Teori[49]) den modsatte Lære hævdet, at Dommens Retskraft virker absolut, overfor alle og enhver. Dette er dog kun at forstaa saaledes, at ogsaa en Tredjemand kan gøre Dommen gældende med det Indhold, den har, nemlig som en Afgørelse af, hvad der er Ret mellem de to Parter, og da Forudsætningen for, at en Tredjemand kommer til at hævde et saadant Standpunkt, naturlig vil være, at det ved den tidligere Sag paakendte Forhold retlig kan siges at vedkomme ham — hvad der vanskelig vil kunne tænkes, medmindre der bestaar et vist Successionsforhold mellem ham og en af de oprindelige Parter, og i dette Tilfælde plejer ogsaa de, der hævder den begrænsede Retskraft, at anse Dommen for bindende[49*]) —, vil den praktiske Divergens mellem de to Opfattelser næppe blive synderlig stor. Men særlig ved de »retskonstituerende« Domme vil denne Læres Udtryksmaade ofte falde naturlig, jfr. nærmere nedenfor.

Det kan ikke betragtes som nogen virkelig Undtagelse fra Hovedreglen, at en Proces, der har været ført ved en Repræsentant, binder den repræsenterede, idet denne jo juridisk er at betragte som Parten[50]). Det vil i saa Henseende ingen Forskel gøre, om Fuldmagten er meddelt specielt for denne Proces, eller den følger af en mere almindelig Repræsentationsbeføjelse, og om den er viljesbestemt, som hyppigst en Sagførers Bemyndigelse (cfr. dog den »beskikkede« Sagfører), eller legal, som Tilfældet f. Eks. er med Værger og Bestyrere af offentlige juridiske Personer.

Man har forøvrigt i visse Tilfælde fundet det naturligt at

---

stiller til den vindende Parts Raadighed til Gennemførelse af hans Ejendomskrav.

[49]) Saaledes navnlig i Mendelssohn Bartholdy's og Sindballes ovenanførte Skrifter.

[49*]) Jfr. straks nedenfor S. 424 ff.

[50]) Cfr. herved Højesteretsdom i U. f. R. 1917 S. 212 (216).

statuere et særligt processuelt Repræsentationsforhold, skønt de almindelige Betingelser for et Fuldmagtsforhold ikke var til Stede. Dette gælder saaledes om Sager angaaende Familieforhold, f. Eks. hvor nogen søger sin Egenskab af en andens Ægtefælle eller Søn fastslaaet, idet man her har betragtet denne anden som en Slags Repræsentant for hele Familien, saaledes at Afgørelsen skulde være bindende for alle dennes Medlemmer.

Der mangler imidlertid vistnok Hjemmel til at antage en saadan Repræsentationsbeføjelse, og den vilde overhovedet næppe kunne anerkendes uden visse Begrænsninger, saa at man f. Eks. undtog Udeblivelsessager og gjorde betydelige Indskrænkninger i Parternes Adgang til ved deres processuelle Dispositioner at bestemme Afgørelsens Indhold, paa lignende Maade som det efter vor nuværende Procesordning kun er Tilfældet i Ægteskabssager. Naar man henviser til det unaturlige i, at nogen saaledes maaske kunde blive anerkendt som en anden Persons Søn, men senere under en ny Sag blive frakendt Egenskaben af at være Sønnesøn af den samme Persons Fader, overses det, at en Dom i en borgerlig Sag overhovedet ikke ubetinget kan siges at slaa fast, hvorledes Forholdet faktisk er, men alene statuerer, hvad der efter Parternes Procedure maa antages at være Tilfældet, og det er altsaa vel muligt, at denne kan føre til et modsat Resultat i de forskellige Sager.

Medens der saaledes ikke kan tillægges den abstrakte Anerkendelse af Familieforholdet nogen forbindende Virkning udenfor den enkelte Sag, er det derimod ikke udelukket, at der i Henhold til et antaget Familieforhold kan være tilkendt bestemte Formuerettigheder, som andre Familiemedlemmer i Henhold til Successionsprincippet maa respektere, jfr. om dette nærmere nedenfor, og ligeledes har man ifølge et noget beslægtet Synspunkt antaget, at f. Eks. en ogsaa for senere fremkommende Slægtninge forbindende Afgørelse angaaende Retten til et Legat kan erhverves ved at gøre alle de Medlemmer af Slægten, der til en vis Tid eksisterer, til Parter under Sagen[51]); muligvis har her ogsaa det Synspunkt spillet med ind, at Familien betragtes

[51]) Jfr. saaledes H. R. D. i U. f. R. 1867 S. 331.

som en juridisk Person, repræsenteret af de paa Processens Tid forhaandenværende Medlemmer.

Der er heller ingen Hjemmel til under en offentlig Straffesag at anse Paatalemyndigheden — for saa vidt denne da ikke ifølge § 991, 2. Stk., efter den forurettedes Begæring særlig forfølger hans ved Forbrydelsen begrundede borgerlige Krav paa den tiltalte — for Repræsentant ogsaa for de rent privatretlige Interesser, der knytter sig til Retsbrudet, saa at Straffedommen ifølge dette Synspunkt ubetinget skulde være bindende for den, der er forurettet ved Forbrydelsen, cfr. dog om Straffedommes Betydning som Skilsmissegrund Ægteskabsl. 30. Juni 1922 § 62. Hvilken Betydning der iøvrigt vil kunne tillægges en Dom i en offentlig Straffesag under en senere borgerlig Sag, vil blive omhandlet nedenfor under Strafferetsplejen.

Derimod kan man maaske antage en Repræsentationsbeføjelse for hjemlet, naar nogen i Medfør af Strfl.'s § 223 paa Familiens Vegne paataler Ærefornærmelser mod en afdød. Ellers vilde den paastaaede Injuriant være udsat for en ubestemt Række Sager, og de andre paataleberettigede Familiemedlemmer vil jo kunne afværge en urigtig Frifindelse ved at intervenere i Sagen[52]).

Naar der efter Dommens Afsigelse finder en Succession i Domhaverens eller den domfældtes Stilling Sted, har det vistnok altid været antaget, at Dommen maa være bindende for eller imod Successor[53]). Praktiske Hensyn

---

[52]) Derimod hører det af Deuntzer: Civilproces S. 345 om end som »noget tvivlsomt« anførte Forhold i Patentlov 13. April 1894 § 24 sikkert ikke herhen, idet der her i Almindelighed ikke foreligger nogen Fællesinteresse, som den enkelte kan betragtes som Repræsentant for, men er Tale om en selvstændig Interesse hos hver af de paataleberettigede; dette er særlig klart i det 2det i §'en omhandlede Tilfælde (»som stridende mod en ham tilkommende Ret«). Jfr. forøvrigt nedenfor S. 427—8. Den ligeledes af Deuntzer citerede Bestemmelse i Lov 25. Marts 1851 § 17 er ophævet ved Lov 1. April 1871 § 20, jfr. Lov 8. Maj 1894 § 32. — En særlig Repræsentationsbeføjelse er hjemlet de enkelte Kreditorer i et Konkursbo ved K. L. § 95 og 96 og den enkelte »vedkommende« i et Dødsbo ved Skiftel. §§ 41 og 42.

[53]) Dette udtales udtrykkelig i den tyske C. P. O. § 325. Sind-

taler nemlig i høj Grad for at lade den materielretlige Succession være ledsaget af en Indtrædelse i den ved Dommen etablerede Retsstilling, og de Modhensyn, der fra et processuelt Synspunkt kunde gøre sig gældende mod en Succession, mens Processen stod paa, træder saa godt som ikke frem, naar Sagen allerede er afsluttet ved Dom. For at kunne eksekvere Dommen vil der dog ofte kræves Erhvervelse af nyt Eksekutionsgrundlag overfor Successor[54]).

Det »ekstinktive Princip« maa imidlertid ogsaa her ytre sine Virkninger i enkelte Retninger. Naar det saaledes til Beskyttelse af Rettigheder over faste Ejendomme i Almindelighed kræves, at Tinglæsning finder Sted, maa der vistnok stilles samme Krav til den, der faar saadanne Rettigheder anerkendt ved Dom. F. Eks. maa en Part, der faar sig tilkendt en Servitut eller Realbyrde over en andens Ejendom, lade Dommen tinglæse, for at Retten skal være beskyttet overfor godtroende Erhververe af den tjenende Ejendom[55]). Det samme maa vistnok antages, naar en Ejendoms- eller Lavhævdsdom er erhvervet. Et er nemlig, at Tinglæsning ikke kræves til selve den ved Hævden erhvervede materielle Ret, som Hævdsbesidderen i Reglen ogsaa praktisk set vilde være udelukket fra at lade tinglæse. Men et andet er den ved Dommen erhvervede formelle Beskyttelse for Retten; med Hensyn til den er der ingen Grund til at opgive den almindelige Fordring om Tinglæsning. Derimod er det mere tvivlsomt, om der med Hensyn til et Gældsbrev skal forlanges Paategning angaaende det ved Dommen fastslaaede Retsforhold, for at det skal være bindende overfor godtroende Erhververe, idet en saadan Paategning ofte slet ikke vilde være mulig, f. Eks. ikke, naar den domfældte er i Besiddelse af Gældsbrevet. Men mulig-

---

balle anf. Skrift S. 133 ff. rejser dog Tvivl, om en Succession i Domhaverens Stilling altid skal have en saadan Virkning.

[54]) Jfr. nærmere herom senere under Loven om Tvangsfuldbyrdelse (dette Værks III. Bind).

[55]) Jfr. U. f. R. 1888 S. 1186 og 1898 S. 492; i det sidste Tilfælde forlangtes ikke Tinglæsning overfor en godtroende Erhverver, da der ikke var Tale om en egentlig Servitut, men kun om en nærmere Bestemmelse af Ejendomsrettens Grænser.

vis vil dette Krav dog blive fastholdt af Hensyn til Omsætningens Interesser[56]).

Det er forøvrigt ligegyldigt, om Successionen er inter vivos eller mortis causa, eller om den sker frivillig eller tvungen. Saaledes kan en Kreditor, som gør Udlæg i en hans Debitor ved Dom tilkendt Ret, udøve denne, uden, at han kan mødes med nogen Indsigelse hentet fra Skyldnerens manglende Berettigelse, og omvendt maa Kreditorerne respektere Domme, hvorved deres Debitor er blevet frakendt en Ting eller Ret, idet de kun kan holde sig til deres Skyldners Formue, som den er i det Øjeblik, de skrider til at søge Fyldestgørelse i den. Derimod maa Panthaverne lige saa vel være beskyttede mod Domme, der overgaar Pantsætteren, som mod hans frivillige Dispositioner, og en Dom erhvervet over Hovedskyldneren antages ikke at være bindende for Kautionisten, idet denne ikke kan betragtes som en blot Successor i Debitors Forpligtelse[57]). —

Til nogle særlige Bemærkninger giver endnu kun de saakaldte »konstitutive« Domme Anledning, idet der med Henyn til dem bliver Spørgsmaal om, hvor vidt deres retsstiftende eller retsopløsende Virkning strækker sig[58]). Forholdet stiller sig i saa Henseende næppe ganske ens i alle Tilfælde.

Hvad Ejendoms- og Lavhævdsdomme angaar, følger det som ovenfor bemærket allerede af Stævningens Indhold, at disse Domme faar ganske almindelig Virkning, og dette maa ikke mindre gælde om dem som retskonstituerende Akter end som bindende Fastsættelser af en allerede bestaaende Ret. Enhver tidligere eksisterende Ejendomsret maa altsaa ved Dommen være bortfaldet, hvorimod dette næppe kan antages om en i og for sig med Ejendomsretten forenelig Ret som f. Eks. Panteret, idet denne kun falder bort, for saa vidt dette maatte hjemles ved den materielle

---

[56]) Jfr. saaledes (med Hensyn til Indsigelser) Jul. Lassen: Obligationsret. Alm. Del. 3. Udg. S. 596.

[57]) Jfr. Jul. Lassen: Obligationsret. Speciel Del, Haandbog S. 460, Lærebog, 2. Udg. v. Ussing S. 234.

[58]) Jfr. herved Mundt anf. Sted S. 69—71.

Erhvervsmaade, f. Eks. Hævd, der ligger til Grund for Dommen.

Med Hensyn til Domme, hvorved et Ægteskab enten omstødes eller opløses ved egentlig Skilsmisse, jfr. Ægteskabslovens Kap. V. og VI., er Forholdet det, at Dommen udøver almindelig konstitutiv Virkning og at derfor selve Ægteskabets Ophævelse ikke kan anfægtes af andre end Ægtefællerne selv, om hvis personlige Ret der jo umiddelbart alene er Tale, og som derfor ogsaa ved Rpl. § 448 a. — bortset fra det offentliges Paataleret efter Ægteskabslovens § 42 — er erklærede for de eneste kompetente Parter (»contradictores legitimi«). Ellers vilde en Skilsmissedom have ringere Virkning end en Skilsmissebevilling, hvis Gyldighed selvfølgelig ikke kan anfægtes af en Tredjemand[59]). Hvad angaar de økonomiske Konsekvenser af Ægteskabets Ophævelse, vil vel Personer, der har tinglige Rettigheder f. Eks. Panteret over Ægtefællernes Ejendele, ikke ved Skiftet i Anledning af Ophævelsen kunne faa deres selvstændige Ret forstyrret. Derimod maa de almindelige Kreditorer ogsaa i denne Retning økonomisk dele Skæbne med deres Skyldner, saa at der kun aabnes dem en vis Adgang til Afkræftelse efter Skifteloven 30. Novbr. 1874 § 68. De kan nemlig som berørt kun indtræde i deres Debitors formueretlige Stilling, saaledes som den til enhver Tid maatte være, og det maa da være ligegyldigt, om Forandringen er hidført ved Domme, der er overgaaede Skyldneren, eller ved hans frivillige Dispositioner.

Hvad endelig angaar f. Eks. et Patent, som i Medfør af Patentl. 13. April 1894 § 24 ved Dom er kendt bortfaldet eller ugyldigt, var der vel i og for sig Mulighed for en Ordning, hvorefter Bortfaldet eller Ugyldigheden alene skulde kunne gøres gældende af Domhaveren. Men en saadan Ordning, hvorefter Patentet vilde være ugyldigt i en Retning, men staa som gyldigt i andre, vilde fremkalde betydelig Usikker-

---

[59]) I den norske Ægteskabslov 31. Maj 1918 § 73, 1. Stk., siges det ogsaa udtrykkelig: »En endelig Dom i en Ægteskabssag virker for og mod alle og lægges til Grund i alle Forhold, hvor Spørgsmaalet om Ægteskabets Bestaaen eller Ikke-Bestaaen er af Betydning«.

hed i Patentretten. At det er Meningen, at Patentet ved en saadan Dom skal tabe sin Gyldighed i al Almindelighed, synes ogsaa at fremgaa af Paabudet i Slutn. af den nævnte § om, at Retten skal indsende en Udskrift af Dommen til Patentkommissionen. Derimod vil en Frifindelsesdom for Patenthaveren sikkert ikke afskære andre fra at anlægge ny Sag til at faa Patentet annulleret, og dette viser klart, at der her ikke er Tale om nogen egentlig Repræsentationsbeføjelse for den enkelte Sagsøger[60]).

III. Virkningen af, at en tidligere Afgørelse betragtes som res judicata, viser sig i alle Tilfælde deri, at en fornyet Behandling og Paakendelse af det samme Forhold er udelukket (»rebus judicatis standum est«). For saa vidt altsaa alene det samme Punkt fremdrages under den nye Sag[61]), maa denne altid afvises, og det maa i saa Hensende være ganske ligegyldigt, om det hørte til Formaliteten eller Realiteten[62]). Man betegner ofte denne Virkning som »Retskraftens negative Funktion«, da den bevirker, at den nye Sag ender helt negativt. Hvis derimod den tidligere Afgørelse nu paaberaabes som Grundlag for nye Retsvirkninger, indgaar den som Moment ved Bedømmelsen af disse, og der finder i Henhold dertil en ny Afgørelse i Realiteten Sted; man taler da om »Retskraftens positive Funktion«. Der vil altsaa indtræde Frifindelse, for saa vidt den tidligere Dom har anerkendt en Indsigelse som gyldig, der ogsaa rammer den nu indtalte Ret, skønt denne ikke er identisk med den, som under den tidligere Sag blev gjort gældende[63]). For saa vidt derimod Dommen har afgjort et Punkt til den nuværende Sagsøgers Fordel, vil han under den nye Sag kunne forlange det uden Prøvelse lagt til Grund[64]), saa at det f. Eks., naar Dommen har fastslaaet en Realbyrdes Eksistens, ikke un-

---

[60]) Jfr. ovenfor S. 424 Note [52]).

[61]) Cfr. U. f. R. 1909 S. 817.

[62]) Jfr. J. U. 1865 S. 228, 1866 S. 824, H. R. T. 1875 S. 567, cfr. dog J. U. 1852 S. 553 (Frifindelse, skønt samme Paastand) og Schl. H. R. D. I. S. 350.

[63]) Jfr. Schl. H. R. D. II. S. 503.

[64]) Jfr. U. f. R. 1909 S. 47.

der en senere Sag til Indkrævelse af en enkelt Præstation vil nytte Sagsøgte at benægte selve Realbyrden.

I ældre Tid antoges ifølge den vidtdrevne Dispositionsmaksime ogsaa Spørgsmaalet om Retskraften for overladt til Parternes frie Raadighed, saaledes at Res judicata-Virkningen kun kom frem, for saa vidt den særlig paaberaabtes af en af Parterne, men i Nutiden synes Tendensen at gaa i Retning af at tillægge Retskraften Betydning ex officio[65]).

Heri er der ialtfald det rigtige, at man ingenlunde fra den Raadighed, der i Almindelighed tilkommer Parterne over det materielle Retsforhold, kan slutte, at de skulde have samme frie Adgang til at disponere over den processuelle Retskraft. Et er, at en Part i Reglen kan give Afkald paa selve den paakendte Ret, et andet vilde det være, om han uden at gøre dette kunde forlange, at Domstolene skulde se bort fra det tidligere Resultat og saaledes paabyrde dem Ulejligheden med en fornyet Prøvelse og Paakendelse. Om dette kan ske, maa udelukkende afgøres efter processuelle Hensyn, og efter den nærmere Karakter af disse, som de er fremstillede ovenfor[66]), synes Retskraften normalt ikke at kunne være afhængig af Parternes Vilje.

Der kunde dog rejses Spørgsmaal, om man, naar der ikke haves positiv Hjemmel derfor[67]), bør nægte Domstolene Beføjelse til, for saa vidt begge Parter ønsker det, og Retten finder det rimeligt, f. Eks. fordi der er fremkommet nye Oplysninger af Betydning, at tage et allerede paakendt Spørgsmaal op til fornyet Behandling og Paakendelse[68]).

Overvejende Grunde taler dog vistnok for ikke engang at tilstede en saadan fakultativ Adgang for Domstolen til at tilsidesætte Retskraften, men at fastholde denne absolut. Hvis man nemlig saaledes aabner Mulighed for en allerede

---

[65]) Jfr. saaledes navnlig O. Bülow: Absolute Rechtskraft des Urtheils i Archiv für die civilistische Praxis. Bd. 83 (1894) S. 1—153.

[66]) S. 403—4.

[67]) Saaledes som den f. Eks. haves i den norske Civilproceslovs § 163, 1. Stk.

[68]) Jfr. i denne Retning Sindballe anf. Sted S. 106 ff., navnlig S. 111.

paadømt Sags Genoptagelse blot paa Grund af Fremkomsten af nogle nye Oplysninger, vilde i mange Tilfælde saavel Modparten som Retten se sig nødsaget til at gaa ind paa en Parts Begæring derom, skønt i de færreste Tilfælde den nye Sag vilde vise sig at føre til noget nyt Resultat. Derved vilde Domstolene ikke uvæsentlig kunne blive besværede, og navnlig vilde den Sikkerhed for Domhaveren, som kun den endelige Dom kan give ham, væsentlig blive rokket.

Hvad Retskraftens positive Funktion angaar, maa det imidlertid erindres, at det ifølge Forhandlingsmaksimen ganske beror paa vedkommende Part selv, om han overhovedet vil gøre det tidligere paakendte Forhold gældende som Grundlag for den nye Paastand, han rejser under denne Sag. Det er kun selve Rigtighedenafden Afgørelse, der tidligere er truffet om Forholdet, som Parterne ikke paa egen Haand kan anfægte[69]). Med Hensyn til den negative Funktion maa det fremhæves, at der dertil kræves Identitet med den tidligere Sagsgenstand, og at denne Identitet ofte vil være tvivlsom, naar den ikke fremgaar af Parternes egen Procedure; ogsaa derigennem vil Retskraftens Indtræden noget komme til at bero paa Parterne selv[70]).

§ 40.

Sagsomkostninger.[1])

I. Enhver Proces medfører en Række Udgifter for Parterne. De bestaar for det første i Ydelser til det offentlige,

---

[69]) Det er vistnok kun dette, der har været tænkt paa, naar man i vor tidligere Praksis ikke har villet bringe Domskraftens positive Funktion til Anvendelse ex officio, jfr. saaledes Schl. H. R. D. I. S. 350.

[70]) Jfr. herved Domme i U. f. R. 1910 S. 599, 1899 S. 457, Højesteretstid. 1875 S. 567 og J. U. 1866 S. 824.

[1]) Jfr. fra den tidligere Ret navnlig Ørsteds grundlæggende Afhandlinger i A. f. R. V. S. 357—430 og J. A. 13. Bd. S. 1—45; fremdeles Deuntzer: Civilproces S. 356—63, Nellemann: Procesmaade S. 964—1001, Bang og Larsen: Procesmaade II. S. 483—511, Hagerup: Civilproces 3. Udg. III. S. 256—275, samt Hugo Gemmel: Om rättegångskostnadsersättning i civila mål. Lund 1899.

saaledes i Retsafgifter efter L. (Nr. 92) 11. April 1916 og Stempelafgift til forskellige Retsdokumenter efter L. (Nr. 113) 1. April 1922 § 125 ff. Hertil kommer i mange Tilfælde Salær til Sagfører og ofte Udlæg af mere tilfældig Karakter, f. Eks. til Rejser, Korrespondance, Indhentelse af Oplysninger af forskellig Art og andet lignende.

II. Omkostningerne ved de enkelte Processkridt maa foreløbig bæres af den Part, der begærer dem eller sætter dem i Bevægelse, § 311. Omkostningerne ved processuelle Skridt, som Retten anordner, kan foreløbig kræves betalte enten af den Part, i hvis Interesse Retten anser dem for at være, eller af begge Parter i det Forhold, som Retten bestemmer. En Undtagelse herfra er dog gjort ved § 284, 2. Stk., idet man med Hensyn til de her omhandlede Skridt (fornyet Afhørelse af Parter, Vidner eller Syns- og Skønsmænd eller Indhentning af helt nyt Syn og Skøn), som vil kunne medføre ret betydelige Udgifter, har anset det for rettest at paalægge det offentlige forskudsvis at udrede dem, indtil det ved den endelige Dom kan afgøres, hvilken af Parterne der skal bære dem.

III. En særlig Vanskelighed volder imidlertid det Spørgsmaal, hvilken Part der endelig skal bære Omkostningerne. Naar de endelig bliver hos den Part, der foreløbig har afholdt dem, siger man, at Sagens Omkostninger »ophæves«, idet Retten da slet ikke indlader sig paa Spørgsmaalet om deres Fordeling. I dette Tilfælde vil faktisk som Regel største Delen af Udgifterne falde Sagsøgeren til Byrde, idet han har maattet foretage Hovedskridtene til Sagens Fremme, saaledes Indstævning, Sagens Berammelse og sædvanlig ogsaa dens Optagelse til Dom. Men ofte vil det findes billigt at lade de Omkostninger, som en Part har gjort, helt eller delvis bære af Modparten, og Spørgsmaalet bliver da, efter hvilke nærmere Synspunkter en saadan »Paalæggelse« eller Fordeling af Sagens Omkostninger skal finde Sted.

A. Det er nu ganske klart, at Procesomkostningerne i Nutiden ikke kan betragtes som en Slags Straf, der idømmes vedkommende Part — en Opfattelse, som man ogsaa i vor ældre Ret under Paavirkning af den romersk-tyske

Proces finder Antydning af, jfr. Fr. 23. Dcbr. 1735 —, men maa anses for en Godtgørelse, en Erstatning, der ydes Modparten.

Man har nu ment, at allerede en Overførelse af den almindelige Erstatningsregel paa dette Forhold maatte føre til at paalægge den tabende Part en ubetinget Pligt til at godtgøre Modparten Sagens Omkostninger. Ved Dommen slaas det jo nemlig kun fast, hvad der i Forvejen var Ret. Naar en Part taber Sagen, er det altsaa dermed givet, at han har haft Uret, og det synes da at stemme med almindelige Regler at lade ham svare til de Udgifter Sagen har medført, idet de maa anses for en Følge af det Retsbrud, hvori han materielretlig har gjort sig skyldig.

Herved overses imidlertid Proceskravets selvstændige Natur, som udelukker at betragte det blot som en Afledning af det materielle Retsforhold. Der behøver overhovedet slet ikke at ligge noget saadant til Grund for Processen, hvad der bliver særlig klart, naar man tænker paa den sagsøgtes Frifindelsespaastand[2]). Men heller ikke en Domfældelse behøver at vise, at Parten materielt set har været i Uret. Naar der saaledes blot er Tale om en Anerkendelsesdom, behøver den ikke at være Udtryk for, at der har foreligget nogensomhelst Misligholdelse fra den domfældte Parts Side. Og selv om der overgaar Parten en Opfyldelsesdom, vil Processen, der har ført til denne, og de Udgifter, den har forvoldt, ofte staa i et ret tilfældigt Forhold til selve Partens materielle Misligholdelse, idet maaske baade dens Anlæg og dens nærmere Forløb lige saa meget beror paa Modpartens Forhold, og en almindelig Forpligtelse for den domfældte Part til at godtgøre Modparten Sagens Omkostninger vil da ikke kunne forenes med Sætningen om, at en Part kun skal tilsvare Modparten de »adækvate« Følger af sit Retsbrud.

Fra selve Procesforholdets Standpunkt kan man heller ikke betragte den blotte Omstændighed, at en Part taber Processen, som i sig selv tilstrækkelig til at konstituere et tilregneligt Retsbrud. Selv om det nemlig ved

---

[2]) Jfr. ovenfor S. 81—2.

Dommen slaas fast, at han har haft Uret med Hensyn til Sagens Realitet, er det dog ikke dermed afgjort, at han har haft Uret i at føre Proces.

En saadan Slutning vilde bero paa en Miskendelse af Procesinstituttets Formaal. Naar Staten indretter en Retspleje, er det jo netop Meningen, at tvivlsomme Retskrav derigennem skal kunne blive afgjorte. Lader altsaa en Part det komme til Proces i Tilfælde, hvor han har rimelig Grund dertil, kan der, selv om han taber Sagen, ikke siges at foreligge noget retsstridigt Misbrug af Procesinstituttet, endsige et saadant, som kan tilregnes Parten. Dette gælder i Almindelighed, naar Forholdet kunde anses for tvivlsomt, hvad enten Tvivlen nærmest refererer sig til det juridiske eller det faktiske. Omvendt vil en Part, der vinder Sagen, undertiden kunne siges at have misbrugt Procesinstituttet, f. Eks. naar hele Sagsanlæget har været unødvendigt til Fastslaaelse eller Gennemførelse af hans Ret, eller klart overflødige Processkridt er foretaget, og det vil da stemme med almindelige Ansvarsregler at paalægge ham Udgifterne herved.

En Regel om, at den tabende Part maa bære Sagens Omkostninger, vil herefter ikke kunne begrundes ved den almindelige Erstatningsregel, men den maa have sin særlige processuelle Begrundelse. Det er en Slags Risiko, man paalægger den tabende Part, selv om der in concreto intet kan lægges ham til Last. Herfor kan der for det første anføres et Hensyn, der ogsaa ofte gør sig gældende indenfor den materielle Ret til Udvidelse af Ansvaret, nemlig Hensynet til at ramme mulig Skyld. Selv om nemlig den tabende Part tilsyneladende har haft nok saa god Grund til at lade det komme til Proces, vil Forholdet dog ofte i Virkeligheden være det, at han har vidst eller burdet vide, at han ingen Ret havde, og i dette Tilfælde er det rimeligt at paalægge ham selv Omkostningerne ved Processen. Dernæst og navnlig taler ogsaa det processuelle Hensyn for denne Ordning, at Processen kun da fuldt ud kan opnaa sit Øjemed, at skaffe den virkelig berettigede hans Ret, naar han ogsaa faar alle sine nødvendige Udgifter dækkede, medens han ellers, selv naar han vandt Processen, dog vilde have lidt et

økonomisk Tab. Dog bør Princippet ikke hævdes saa haardhændet, at det i for høj Grad afskrækker Borgerne fra at benytte sig af Statens Retspleje til Fastslaaelse af deres indbyrdes Retssfære.

Hvor ingen af Parterne helt faar Medhold, vil det sædvanlig være det naturlige at lade en vis Fordeling af Omkostningerne imellem dem indtræde.

B. Ser vi nu paa vor positive Lovgivning, stillede Forholdet efter Chr. V.'s Lov sig noget tvivlsomt, men Reglen maatte vistnok siges at være, at den tabende Part skulde svare til Processens Omsostninger[3]). Paa Grund af den Forbindelse, som Fr. 23. Decbr. 1735 om »temere litigantes« syntes at etablere mellem Mulkten for unødig Trætte og Procesomkostningerne, vandt imidlertid efterhaanden den Opfattelse Raaderum, at Sagens Omkostninger overhovedet kun burde paalægges en Part, naar han havde udvist en saadan Trættekærhed, at ogsaa Mulkten kunde idømmes ham. Ganske vist ophævede Fr. 11. Aug. 1819 senere igen denne Forbindelse, idet den forudsatte, at Procesomkostningerne altid alene skulde paalægges »efter Retfærdigheds Grundsætninger«, hvad der, da D. L. ikke gav nogen klar Bestemmelse om Forholdet, nærmest maatte betyde Sagens Natur. Men vor Retspraksis har dog gennem lange Tider været farvet af det pønale Synspunkt ved Spørgsmaalet om at paalægge Omkostningerne og har derfor herved vist en overdreven Forsigtighed. Først i den nyere Tid skete der, til en Begyndelse ved Højesteret, men efterhaanden ogsaa i de lavere Instanser, Omslag, saaledes at der viste sig en stigende Tendens til som Regel at paalægge den tabende Part Omkostningerne.

Det er ogsaa denne Ordning, der ved R p l., paa lignende Maade som det plejer at være Tilfældet efter fremmed Procesret[4]), slaas fast som den normale.

---

[3]) Jfr. nærmere Civilproces I. S. 490.

[4]) Jfr. saaledes norsk Civilproceslov § 172 ff. (dog med ret vidtrækkende Undtagelser, f. Eks. »hvis Sagen var saa tvivlsom, at der var fyldestgørende Grund for den tabende Part til at lade den komme for Retten«), tysk C. P. O. § 91 ff., østrigsk C. P. O. § 41 ff., den franske Code de procédure art. 130. Kun i engelsk

a. Ved § 312, 1. Stk., bestemmes det nemlig, at »den tabende Part er pligtig at erstatte Modparten de ham ved Retssagen paaførte Udgifter, for saa vidt Parterne ikke selv har truffet en anden Overenskomst, eller Retten i særlige Omstændigheder finder skellig Grund til at gøre Afvigelse fra denne Regel«.

Ved den »Overenskomst«, hvorved Reglen kan fraviges, er der tænkt paa Tilfælde som det, at Parterne er blevet enige om i fælles Interesse og paa fælles Bekostning at søge et tvivlsomt Retsspørgsmaal vedrørende deres Mellemværende afgjort ved Domstolene, el. lign.[5]). Derimod vil ikke en hvilkensomhelst Overenskomst vedrørende Omkostningsspørgsmaalet kunne anses for bindende. Saaledes maatte en Aftale om, at en Part, selv om han vandt Sagen, skulde tilsvare alle Omkostningerne, baade sine egne og Modpartens, sikkert kunne sættes til Side som stridende mod Lov og Ærbarhed[6]). Ordene i § 312, 1. Stk., hjemler ogsaa alene en Adgang for den tabende Part til ved Overenskomst at blive fri for at erstatte Modparten dennes Omkostninger, men ikke til ubetinget at fordre sine egne Omkostninger godtgjort hos den vindende Modpart. Omvendt vilde en Vedtagelse af, at Omkostningerne ubetinget skulde tilsvares af den tabende Part, selv om der maatte foreligge nok saa vægtige Grunde til at gøre Undtagelse fra denne Regel, næppe kunne udelukke Domstolene fra dog at gøre Afvigelse fra den, naar de »i særlige Omstændigheder finder skellig Grund« dertil, skønt en saadan Beføjelse for Retten til at sætte Parternes Overenskomst til Side kun er udtrykkelig hjemlet i § 312, 2. Stk., ved Spørgsmaalet om Omkostninsbeløbets Størrelse.

Angaaende de »særlige Omstændigheder«, der skal kunne give Retten Grund til at gøre Afvigelse fra Hovedreglen udtales det i Motiverne, at der ikke derved tænkes paa sel-

Ret er den tidligere Regel om, at »the costs followed the result«, ved de nye Rules of the Supreme Court af 1875 blevet afløst af en Ordning, hvorefter »the costs shall be in the discretion of the court or judge«.

[5]) Jfr. Mot. til K. U. t. B. R. ad § 113 Sp. 42 (143).

[6]) Jfr. fra den tidligere Ret Højesteretsdom i U. f. R. 1916 S. 363 (365).

ve det almindelige Tilfælde, at Sagen overhovedet frembyder Tvivl. Der tænkes derimod paa saadanne Tilfælde, hvor f. Eks. Tvivlen hidrører fra Utydeligheder i en mellem Parterne oprettet Kontrakt, for hvilke de begge bærer Ansvaret, eller hvor den vindende Part trods Sagens Tvivlsomhed fra først af uden Grund er optraadt saa afvisende overfor Modparten, at han derved har fremtvunget en Proces, hvis Resultat efter al Rimelighed lige saa vel kunde have været opnaaet uden Proces[7]), eller efter Omstændighederne, hvor Sagen afgøres ved en i Strid med en tilvejebragt Sandsynlighed aflagt Benægtelsesed, jfr. herved § 315.

En blot Anvendelse af Hovedreglen — som kun er udtrykkelig udtalt, fordi man efter den tidligere Praksis i dette Tilfælde var for tilbøjelig til at hæve Sagens Omkostninger — er det nemlig, naar § 315 bestemmer, at for saa vidt en Sags Udfald er gjort afhængigt af den ene Parts Ed, bliver den ogsaa i Henseende til Sagsomkostningerne at betragte som vundet eller tabt af ham, efter som Eden aflægges eller ikke.

Ligeledes stemmer det godt med Hovedprincippet — og forøvrigt ogsaa med tidligere Praksis —, naar det i § 313 bestemmes, at naar Sagen i det hele afvises, skal den med Hensyn til Sagsomkostninger betragtes som tabt af Sagsøgeren. I det Tilfælde, at Sagen hæves, skal derimod efter § 312, 4. Stk., Retten efter Omstændighederne kunne paalægge den ene Part helt eller delvis at erstatte Modparten dennes Sagsomkostninger eller bestemme, at hver af Parterne skal bære sine Omkostninger (ophæve Omkostningerne). Denne Frihed for Retten beror paa, at Grundene til Sagens Ophævelse vil kunne variere meget stærkt[8]).

For det Tilfælde, at Sagsøgte lovlig har tilbudt Sagsøgeren, hvad der kan tilkomme denne (i hvilket Fald Sagsøgeren sædvanlig burde hæve Sagen), bestemmer § 312,

---

[7]) Jfr. herved Højesteretsdom i U. f. R. 1922 S. 625 (627).

[8]) Jfr. ovenfor S. 227 ff. — Afgørelsen af Omkostningsspørgsmaalet maa, naar en ved en Underret forberedt Landsretssag hæves, kunne træffes af Underretten, jfr. RR. Nr. 97 i U. f. R. 1921 B S. 221.

sidste Stk., udtrykkelig, at Sagsøgeren bør erstatte Sagsøgte Udgifterne ved den derefter følgende Del af Processen[9]).

b. Det er dog selvfølgelig kun de Udgifter, der har været fornødne for Sagens forsvarlige Udførelse, som skal erstattes, jfr. § 312, 2. Stk., der overlader det til Retten efter dens Skøn at afgøre, hvilke Udgifter der i det givne Tilfælde har været fornødne. Det betones i Motiverne[10]), at Bedømmelsen ikke udelukkende bør ske efter Resultatet, men at der ogsaa bør gives Erstatning for Udgifter, som enhver fornuftig Mand vilde have afholdt, selv om tilfældige Omstændigheder berøver dem deres tilsigtede Virkning. I Overensstemmelse dermed udtales det ogsaa i § 312, 3. Stk., at den Omstændighed, at enkelte Søgsmaalsgrunde eller Indsigelser forkastes, eller enkelte Beviser anses ikke at oplyse noget i Sagen, ikke i og for sig medfører, at de herpaa anvendte Udgifter skal som ikke fornødne udelukkes fra Erstatning.

Fremdeles bestemmer § 319, at den Part, som ved tilregnelig Fejl eller Forsømmelse har foranlediget spildte Møder, ufornødne Udsættelser, unyttig Bevisførelse, jfr. dog herved den lige anførte Bestemmelse i § 312, 3. Stk., eller andre overflødige og hensigtsløse processuelle Skridt, selv om han iøvrigt vinder Sagen, skal være pligtig at erstatte Modparten de derved foraarsagede Udgifter, idet han maa anses for den nærmeste Aarsag til disse.

c. Hvad angaar Størrelsen af det Beløb, hvormed Omkostningerne tilkendes, foreskrives det i § 312, 2 Stk., at Beløbet skal ansættes under eet til en rund Sum, saaledes at Udgift til Sagførersalær[11]) erstattes med et passende Beløb[12]), og øvrige Udgifter saa vidt muligt er-

---

[9]) Reglerne om Sagsomkostninger i Tilfælde af Anke og Kære i §§ 317 og 318 vil blive behandlede nedenfor.

[10]) t. K. U. t. B. R. ad § 113 Sp. 43 (144).

[11]) Det maa anses for det normale, at denne Udgift erstattes. Men Retten kan næppe være udelukket for at nægte Godtgørelse for Sagførerhjælp, hvor en saadan ifølge Sagens Værdi og Karakter klart maatte siges at være ufornøden, jfr. herved RR. Nr. 17 i U. f. R. 1920 B S. 159.

[12]) Denne Fastsættelse er dog kun bindende i Forhold til Modparten, men ikke ubetinget i Forholdet til Sagførerens Mandant.

stattes fuldt ud. Den sidste Passus er rettet mod den før Rpl. gældende Praksis, hvorefter man ofte har været tilbøjelig til at ansætte Beløbet for knebent. Til Procesomkostningerne, der kan fordres erstattede, maa, som det fremhæves i Motiverne, ogsaa kunne regnes Partens personlige Udgifter ved Rejsen til og Opholdet ved Rettens Sæde, positive Udgifter ved imidlertid at maatte lade sit Arbejde udføre ved andre saavel som efter Omstændighederne Godtgørelse for selve den Parten ved Processen paaførte Tidsspilde m. m.

Derimod udelukkes ved Loven udtrykkelig den hidtil gældende Rets Adgang til at tilkende Sagens Omkostninger »skadesløst« (ifølge en Opgørelse, der først fandt Sted efter Dommen) eller efter Regning eller overhovedet paa anden Maade end med et bestemt, i Dommen fastsat Beløb, og dette gælder, selv om der foreligger Overenskomst derom mellem Parterne. Ogsaa i Vekselsager maa derved Adgangen til at tilkende skadesløse Sagsomkostninger være bortfaldet.

d. For det Tilfælde, at der er flere Procesfæller, bestemmer § 314, vistnok navnlig under Hensyn til de Vanskeligheder, der vilde være forbundet med at fastsætte en anden Delingsnorm, at de som Regel skal hæfte solidarisk for Sagsomkostninger[13]), men at dog Retten, naar Omstændighederne taler derfor, skal kunne paalægge en enkelt eller enkelte af dem at udrede visse Dele af Omkostningerne. Hvis der omvendt er flere Parter paa den vindende Side maa Omkostningerne vistnok sædvanlig tilkendes dem solidarisk med eventuel indbyrdes Regres[14]).

e. Naar ingen af Parterne helt vinder Processen, men hver af dem for en Del taber og for en Del vinder Sagen, bliver efter § 316, 1. Stk., Sagens Omkostninger delvis at paalægge en af Parterne eller at ophæve[14*]). Dog skal efter §'ens 2. Stk. Retten kunne paalægge en Part at erstatte Modparten Sagens Omkostninger, naar dennes Paastand kun i mindre betydende Grad har været

---

[13]) Jfr. fra den tidligere Ret U. f. R. 1915 S. 484.

[14]) Jfr. herved Ørsted i J. A. 13. Bind S. 21—22, Hagerup: Civilproces 3. Udg. III. S. 265—6.

[14*]) Jfr. herved f. Eks. Højesteretsdom i U. f. R. 1923 S. 44 (48).

afvigende fra, hvad der bliver kendt for Ret, og ingen særskilte Omkostninger er foranledigede ved Afvigelsen.

C. Hvad angaar Fremgangsmaaden, der skal følges ved Afgørelsen af Omkostningsspørgsmaalet, aabner § 320 en i Forhold til den tidligere Ordning ny Adgang for Retten til straks at træffe Afgørelse angaaende Omkostningerne ved enkelte Proceshandlinger eller Procesafsnit, naar saadan Afgørelse, saaledes som med Hensyn til de i § 319 omhandlede overflødige Processkridt, er uafhængig af Sagens Udfald. Saadanne Kendelser maa straks kunne fuldbyrdes i Overensstemmelse med de almindelige Regler i Kap. 45, jfr. særlig § 489. Er særskilt Afgørelse ikke tidligere truffet, gøres der i den endelige Dom fornøden Bemærkning angaaende saadanne enkelte Proceshandlinger og Procesafsnit.

Det erindres, at der ifølge § 293, 1. Stk., gøres den Afvigelse fra den strenge Forhandlingsmaksime, at Parterne ikke behøver at nedlægge udtrykkelig Paastand om Sagsomkostninger.

D. Sagførere og andre Rettergangsfuldmægtige maa erstatte deres egen Mandant eller Modparten de særlige Omkostninger, de ved deres pligtstridige Forhold har forvoldt. Den Part, hvem hans egen Fuldmægtig saaledes har forvoldt Skade, maa dog være henvist til at gøre sit Krav gældende under en særskilt Sag. Derimod aabner § 321 Adgang for den Part, hvem Modpartens Rettergangsfuldmægtig ved pligtstridig Opførsel har foraarsaget særlige Omkostninger, til at faa sit Erstatningskrav i den Anledning paakendt under Hovedsagen. Dog skal den, der nedlægger saadan Paastand, drage Omsorg for, at der gives Rettergangsfuldmægtigen fornøden Lejlighed til at udtale sig om den.

En lignende Ordning gælder ifølge § 322 med Hensyn til Dommere i underordnede Instanser, men Erstatningskrav overfor saadanne maa i Almindelighed gøres gældende ved Sagens Indbringelse for højere Ret, jfr. § 47, 2. Stk., og ovenfor[15]).

E. Som noget nyt indfører endelig Rpl. i § 323 en Pligt for en udenlandsk Sagsøger til at stille Sik-

[15]) I. Del S. 96.

kerhed for de Omkostninger, som det kan blive paalagt ham at tilsvare Sagsøgte (»cautio judicatum solvi«), medmindre Danske i vedkommende fremmede Stat er fritagne for saadan Sikkerhedsstillelse; Sagen maa afvises, hvis den forlangte Sikkerhed ikke stilles. Dette Forhold er dog allerede omtalt paa et tidligere Sted[16]).

§ 41.

Fri Proces.

I visse Tilfælde kan en Part blive fritaget for at udrede de sædvanlige Udgifter til Processen derved, at der tilstaas ham »fri Proces«. Reglerne herom findes i Rpl. Kap. 31.

I. A. Undertiden kan en saadan Frihed være tillagt en Part umiddelbart ved Loven. Af saadanne Lovbestemmelser, hvortil der i § 330 særlig henvises, maa fremhæves L. (Nr. 111) 30. April 1909 § 7, hvorefter Sager angaaende Fratagelse af Retten til Kaldsvirksomhed som Læge m. m. for begge Parters Vedkommende skal være »beneficeret«, jfr. med Hensyn til Apotekere L. (Nr. 132) 29. April 1913 § 25, samt Valgl. (Nr. 139) 11. April 1920 § 15, hvorefter i Sager angaaende Nægtelse af Valgret Parterne i første Instans skal være fritaget for at erlægge Retsgebyrer og for Brugen af stemplet Papir, ligesom der af det offentlige skal beskikkes en Sagfører for den indstævnte Kommunalbestyrelse (men altsaa ikke for Klageren), og L. (Nr 205) 6. Juli 1916 § 4, 2. Stk., hvorefter der i visse Sager angaaende Ulykkesforsikring tilstaas Klagerne fri Proces. Ved § 335, 2. Stk., er der tillagt henholdsvis Statsadvokaten og Øvrigheden fri Proces, naar de i Medfør af § 454 og § 457, jfr. § 466, optræder som Parter i Ægteskabs- og Umyndiggørelsessager[1]).

---

[16]) I. Del S. 53—4. Jfr. særlig om denne Bestemmelses Forhold til Bestemmelsen i Højesteretsinstruks 7. Decbr. 1771 § 31 om, at Højesteretssagførere skal sikre sig for Omkostninger hos udenlandske Parter, RR. Nr. 180 i U. f. R. 1923 B S. 124.

[1]) Angaaende yderligere Tilfælde henvises til Lovleksikon og til Hindenburg og V. Krarup's Juridiske Formularbog. 5. Udg. S. 770—1. — De i L. (Nr. 52) 5. April 1888 §§ 3 og 5 omhandlede Tilfælde er bortfaldet ved Rpl. § 683 i Slutn., hvorefter

B. Der kan endvidere finde en særlig Meddelelse af fri Proces Sted.

a. En saadan Meddelelse kan for det første, som et egentligt »beneficium paupertatis«, ske til uformuende Parter.

Betingelserne herfor er ifølge § 330,

1) at den paagældendes Forfatning er saadan, at han ikke uden at savne det nødvendige til sin og Families Underhold eller til Fortsættelse af sin Næringsdrift kan afholde de med Sagens Udførelse forbundne Omkostninger, hvorom der i Almindelighed skal tilvejebringes visse, nærmere angivne Attester,

2) at det efter de Oplysninger, som kan haves om Sagens Beskaffenhed, er at formode, at paagældende har rimelig Grund til at føre Proces. Det tidligere ved Fr. 10. Juli 1795 § 53 opstillede Krav om en Attest fra Forligskommissionen om, at Parten har vist sig villig til at indgaa paa billigt Forlig, har man ophævet, da denne Betingelse ansaas for at være uden reel Betydning[2]).

Med Hensyn til Udlændinge kræves desuden, at vedkommende fremmede Stat ikke stiller Danske ringere end Udlændinge i her omhandlede Henseende, jfr. Bekg. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art 20 ff., hvorefter en saadan Lighed i Adgangen til gratis Retshjælp er garanteret Undersaatter af alle de Stater, der har tiltraadt Haagerkonventionen af 17. Juli 1905[3]).

b. Udenfor de nævnte Tilfælde skal der efter § 335, 1. Stk., i samme Omfang som tidligere, jfr. Fr. 23. Marts 1827 § 3, kunne tilstaas fri Proces. Et saadant »beneficium processus gratuiti« kan herefter meddeles til offentlige Stiftelser — hvortil dog som Regel ikke henregnes Kommuner —, naar en saadan efter Beslutning af vedkommende Overbestyrelse anlægger Sag, eller naar Sag anlægges mod Stiftelsen, endvidere Embedsmænd, naar de paa Em-

---

Sager om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel eller for uforskyldt Udstaaelse af Straf behandles som offentlige Straffesager.

[2]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. S. 47 (147).

[3]) Jfr. I. Del S. 54 Note [5]).

beds Vegne sagsøges eller anlægger Sager, hvortil de findes at have rimelig Grund.

II. Hvad angaar Fremgangsmaaden til Opnaaelse af fri Proces, var det ved Udkastet foreslaaet, saaledes som Tilfældet ogsaa er i adskillige fremmede Lande[4]), at overlade Afgørelsen heraf til Retten i Stedet for som hidtil til Administrationen. Man vilde nemlig derved slaa fast, at Meddelelsen af dette Beneficium ikke blot var en Naadessag, men en egentlig Ret for Parten, der opfyldte Lovens Betingelser[5]). Først i det Fællesudvalg, der gjorde Indstilling til Loven af 1908, ændredes Forslaget, saaledes at man vendte tilbage til den hidtilværende Ordning, at lade Meddelelsen af fri Proces ske ved administrativ Bevilling. Den Betragtning, der ligger bag herved, er vistnok navnlig, at Spørgsmaalet, om en Part skal have fri Proces, ikke kan betragtes som processuelt, men snarere er et Spørgsmaal om offentlig Understøttelse, ligesom den Prøvelse af Sagen, der skal gaa forud for Meddelelse af fri Proces, kan befrygtes at ville medføre visse Farer for Rettens senere uhildede Stilling[6]).

---

[4]) Saaledes med den saakaldte »Armenrecht« efter tysk C. P. O. § 114 ff. og østrigsk C. P. O. § 63 ff., og med engelsk Rets Behandling af en Part som »a poor person«. Derimod tilstaas efter fransk Ret ifølge Love af 10. Juli 1901 og 4. Decbr. 1907, der har ændret en tidligere Lov af 22. Januar 1851, »le bénéfice de l'assistance judiciaire« af et særligt, ved hver Domstol indrettet »bureau d'assistance judiciaire«, bestaaende af administrative Embedsmænd samt Medlemmer valgte blandt forhenværende Dommere, nuværende eller forhenværende Sagførere og visse Funktionærer ved Retten. Baade i Frankrig og England har der forøvrigt i nyere Tid, som Led i den demokratiske Udvikling, fundet en Udvidelse af Adgangen til fri Proces Sted. Saaledes er i England Beneficiet, der hidtil kun fandt Anvendelse paa Personer, der ikke var »worth 5 pounds« eller senere 25 Pund, i 1914 blevet udstrakt til Personer »not worth 50 pounds« eller efter Dommerens Skøn 100 Pund. Undertiden tilstaas Fritagelse for Processens Omkostninger kun foreløbig, saaledes at de, naar Partens økonomiske Kaar bedrer sig, kan fordres refunderede; dette er Tilfældet efter tysk og østrigsk Ret. Ogsaa efter fransk Ret er der en vis Adgang til at fordre Omkostningerne tilbage af den beneficerede Part, naar han taber Sagen.

[5]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 133 Sp. 48 (148).

[6]) Jfr. ogsaa Mot. til K. U. 1877 t. B. R. S. 69.

Bevillingen til uformuende Parter meddeles efter § 332, 1. Stk., som det er ændret ved Tilægsl. 30. Juni 1922 § 33, i Sager i første Instans af Amtmanden, i København Overpræsidenten, paa det Sted, hvor Sagen er anlagt eller agtes anlagt (eller hvor den, saafremt Landsretsbehandling ikke var anvendelig, skulde behandles). For saa vidt angaar andre Sager (altsaa Ankesager til Landsret eller Højesteret) meddeles fri Proces af Justitsministeren, og dette gælder ifølge § 335 ligeledes altid, naar fri Proces tilstaas til offentlige Stiftelser eller Embedsmænd.

Bevilges Andragendet, er det dog efter § 332, 2. Stk., vedkommende Rets Formand (eller Underretsdommeren, jfr. § 152), der har at beskikke en Sagfører blandt de dertil af Justitsministeren, jfr. § 331, næstsidste Stk., antagne til at udføre Sagen og træffe de videre fornødne Bestemmelser.

III. Virkningen af, at der er meddelt fri Proces, bestemmes nærmere i §§ 331, 333 og 334.

A. Hovedvirkningen er Fritagelse for vedkommende Part for at betale de offentlige Afgifter, som Processen medfører, saaledes Retsafgift, jfr. § 331, 1) og R. A. L. § 16, 1), og Stempelafgifter efter Stpl. (Nr. 113) 1. April 1922 § 136, 12., fremdeles efter § 331, 2) visse andre Udgifter, som Processen medfører, og som da skal afholdes af det offentlige, efter § 331, 3) Beskikkelse af Sagfører til uden Vederlag af Parten at udføre Sagen, for saa vidt saadan Sagførerhjælp ikke skønnes at være unødvendig, hvad der navnlig vil kunne gælde i Underretssager, eller af den paagældende frafaldes, endelig efter § 331, 4) Meddelelse uden Betaling af de Udskrifter og Beskrivelser, som maatte behøves.

Derimod har, som det overensstemmende med den tidligere Ret udtrykkelig siges i § 331, sidste Stk., Meddelelse af fri Proces ingen Indflydelse paa Partens Forpligtelse til at erstatte Modparten Sagens Omkostninger[7]), og den har, da det jo ikke er Meningen, at Modparten skal høste nogen Fordel deraf, heller ingen Indflydelse paa dennes Forpligtelse til at udrede

[7]) Jfr. fra den tidligere Ret Højesteretsdomme i U. f. R. 1896 S. 60, 339 og 368, samt Dom i 1913 S. 796.

Sagens Omkostninger, som om fri Proces ikke var meddelt, saaledes at han altsaa, hvis han idømmes Sagens Omkostninger, kommer til at udrede disse med deres fulde Beløb, jfr. ogsaa R. A. L. § 16, 1) i Slutn.

B. Meddelelse af fri Proces udstrækker efter § 334, 1. Stk., sine Virkninger til hele Sagen i den Instans, derunder en mulig Genoptagelse af Sagen, samt til Eksekution. Derimod maa der erhverves ny Bevilling til fri Proces, naar Sagen skal indankes for højere Ret.

C. En ny Begrænsning i Virkningen af, at der tilstaas fri Proces, indføres ved Rpl., naar den i § 333 bestemmer, at den skal ophøre, naar Parten dør. Dette har man fundet rimeligt, da det, naar Vedkommende er død, bliver hans Arvingers økonomiske Forhold, hvorpaa det maa komme an ved Afgørelsen af Spørgsmaalet om fri Proces, og disse kan jo være meget forskellige fra Partens egne[8]).

Endvidere bestemmer §'en — hvad der dog forøvrigt vistnok ogsaa tidligere maatte gælde —, at Tilstaaelsen af fri Proces kan tages tilbage, naar de Forudsætninger, hvorunder den er meddelt, viser sig ikke at have være til Stede eller at være bortfaldet. Som det udvikles i Motiverne[9]), er der herved tænkt dels paa, at Partens Formuesomstændigheder under Sagens Drift kan undergaa en saadan Forandring, at Grunden til fri Proces bortfalder, dels paa det Tilfælde, at Parten ifølge senere fremkomne Oplysninger kan skønnes ikke at have haft rimelig Grund til at føre Proces.

D. Naar Retshandlingen skal foretages efter Begæring af udenlandsk Myndighed, opretholder § 334, 2. Stk., de derom gældende Lovbestemmelser, jfr. L. (Nr. 161) 18. Decbr. 1897 § 6, (Nr. 37) 28. Febr. 1908 § 1, og Traktater, jfr. Bekgør. (Nr. 119) 19. Maj 1909 Art. 7, 16, 23, (Nr. 161) 6. Juli 1910 og særlig mellem Danmark og Tyskland (Nr. 162) af s. D. Art. 5.

E. Endelig opretholder § 336 for borgerlige Sagers Vedkommende Bestemmelserne i Lov om Sagførersalær

---

[8]) Jfr. Mot. til K. U. t. B. R. ad § 134 Sp. 48 (149).

[9]) Sp. 49 (149).

m. m. af 24. Maj 1879. Af disse maa fremhæves Reglen i § 1 om, at der tilkommer enhver Sagfører, der beskikkes til at bistaa en Part, hvem der er tilstaaet fri Proces, for saa vidt han findes at have udført sit Hverv forsvarlig, et efter hans Arbejde afpasset Salær uden Hensyn til Sagens Udfald. Dette Salær fastsættes efter Sagførerens Paastand af Retten enten ved Dommen eller, hvis en saadan ikke senere skal afsiges, ved særskilt Kendelse. Naar Salæret paalægges Modparten, skal Sagføreren efter § 2 være berettiget til at faa det udbetalt af det offentlige, som da indtræder i hans Ret efter Dommen eller Kendelsen. Endelig forbyder § 3 som Regel under Straf efter Strfl. § 117 jfr. § 122 den beskikkede Sagfører at modtage noget Honorar af den beneficerede Part.

§ 42.

Processuelle Straffe.

Ved Siden af Retternes almindelige Myndighed til ved Ordensstraffe at haandhæve Rettergangspolitiet overfor enhver, der er tilstede i Retten, hvorom der paa et tidligere Sted[1]) er talt, tilkommer der dem ogsaa en særlig Beføjelse til at straffe processuelle Forseelser, der begaas af Parterne eller deres Repræsentanter. Reglerne herom findes i §§ 324—328, der i det væsentlige kun gentager den tidligere Rets almindelige Bestemmelser i Fr. 11. Aug. 1819, medens flere specielle Forskrifter er bortfaldet ved Rpl.

I § 324 fastsættes der Straf af Bøder fra 20 til 400 Kr. for en Part, naar det skønnes, at han »uden nogen rimelig Grund har anlagt Retssag (eller rejst Anke eller Kære)[2]) eller sat sin Modpart i den Nødvendighed at anlægge Sag (eller indbringe Sagen for højere Ret)«.

Samme Straf skal efter § 325 idømmes for at have brugt opdigtede Udsættelsesgrunde eller andre Udflugter for at forhale Sagen[3]) eller at skille Modparten

---

[1]) I. Del S. 108—9.

[2]) Jfr. fra den tidligere Ret U. f. R. 1910 S. 544, 1908 S. 363, 1906 S. 165 og efter Retsplejeloven 1921 S. 683, 1922 S. 896, 1047.

[3]) Jfr. fra den tidligere Ret Højesteretsdomme i U. f. R. 1913 S. 216, 1906 S. 314.

ved hans Ret[4]), saavel som for ikke at have givet behørigt Møde ved den befalede Forligsmægling, dog at Bøden for det sidstnævnte Forhold kan gaa ned til 4 Kr. eller, i Underretssager, til 2 Kr.

Disse Straffebestemmelser skal dog efter § 326 lige saa lidt som efter den tidligere Ret medføre nogen Indskrænkning i Adgangen til at drage den skyldige til Ansvar efter Straffelovens almindelige Bestemmelser, hvor disse iøvrigt er anvendelige, f. Eks. hvor en Part ved mod bedre Vidende at fragaa en Fordring maatte have gjort sig skyldig i Bedrageri.

I § 327 siges det udtrykkelig, hvad der dog forøvrigt ogsaa allerede galdt efter den tidligere Ret, at Straf i Henhold til §§ 324—25 (selvfølgelig ogsaa efter den almindelige Straffelov) skal kunne paalægges ikke blot Parten, men ogsaa hans Rettergangsfuldmægtig, naar den virkelige Skyld maa antages at ligge hos denne, eller efter Omstændighederne begge. Det maa dog herved erindres, at der desuden kan blive Spørgsmaal om at paalægge Sagførerne Straf for Krænkelse af de dem særlig paahvilende processuelle Pligter, jfr. saaledes § 136 og I. Del S. 128.

Medens det med Hensyn til de sidste Straffe i § 136, 2. Stk., udtrykkelig er sagt, at Straf kan paalægges enten ved en særskilt Kendelse eller ved den endelige Dom, synes saavel § 324 som § 327 at gaa ud fra, at de her omhandlede Straffe kun kan paalægges ved selve Dommen. Det maa dog vistnok kunne ske ikke blot ved Domme, der afgør Realiteten, men ogsaa ved Afvisnings- eller Ophævelsesdomme[5]).

Det stemmer endelig med den tidligere Ret[6]) og med Forholdets Natur, at efter § 328, jfr. særlig for borgerlige Sagers Vedkommende § 293, 1. Stk., 2. Pkt.[7]), de her omhandlede

---

[4]) Jfr. fra den tidligere Ret U. f. R. 1915 S. 28, S. 475, 1912 S. 791 og efter Rpl. 1921 S. 506, S. 779, 1922 S. 227.

[5]) Jfr. herved fra den tidligere Ret Dom i U. f. R. 1912 S. 993. Noget andet har man dog antaget med Hensyn til Straf for Udeblivelse fra den befalede Forligsmægling, jfr. Domme i U. f. R. 1915 S. 176, 1910 S. 651 og ovenfor S. 145.

[6]) Jfr. U. f. R. 1905 A S. 271, 1903 A S. 752.

[7]) Jfr. nærmere om denne ovenfor S. 253.

Straffe kan idømmes uden Paastand, naar blot Retten af det i Sagen foregaaede kan skønne, at Betingelserne for Straffens Anvendelse er til Stede, ligesom ogsaa omvendt en idømt Straf eventuelt uden Paastand vil kunne ophæves i Overinstansen.

Tiende Afsnit:

Retsmidler mod Domstolsafgørelser.

§ 43.

Om Retsmidlerne i Almindelighed[1]).

I. Hovedretsmidlet er »Appel« eller »Anke« i videre Forstand, hvorved forstaas Indbringelse af en Retshandling til fornyet Behandling og Prøvelse for en højere Instans.

A. Kun den Prøvelse, der sker ved en højere Ret, betegnes som Appel. Hvis Ankegrunden gaar ud paa, at der er dømt urigtig paa det foreliggende Grundlag, er det ogsaa klart, at Øjemedet kræver, at Sagen indbringes for præsumtivt bedre (eller flere) Dommere. Hvor det derimod alene gøres gældende, at det Grundlag, hvorpaa Sagen er blevet paadømt, har været urigtigt eller ufuldstændigt, vilde denne Mangel i og for sig lige saa godt kunne afhjælpes ved at indbringe Sagen til fornyet Behandling for den samme Domstol, som tidligere har behandlet den. Ofte vil dog Anken paa een Gang forfølge begge Formaal, at faa Grundlaget berigtiget og en fornyet Paadømmelse, og dette er vistnok Grunden til at man i vor hidtilværende

[1]) Hovedskriftet efter den tidligere Procesordning var J. H. Deuntzer: Om Appel i civile Sager efter dansk Ret. Tredie Udgave 1898. Jfr. endvidere B. Getz: Om Paaanke til højere Ret i civile og kriminelle Sager (1884), E. Kallenberg: De ordinära devolutiva rättsmedlen i den svenska civilprocessen. (Andra upplagen, 1922), Ivar Afzelius: Grunddragen af rättegångsförfarandet i tvistemål (1882) S. 165—195, August von Kries: Die Rechtsmittel des Civilprocesses und des Strafprocesses nach den Bestimmungen der deutschen Reichsgesetze (1880).

Procesordning ikke har kendt til nogen saadan Genoptagelse ved samme Ret til Fremskaffelse af nye Oplysninger, efter at Dommen var faldet, men ogsaa i saa Henseende, for saa vidt Adgang hertil overhovedet stod Parterne aaben, har henvist dem til at benytte Appelvejen. Ved Kommissionsudkastet af 1877[2]) var ganske vist en saadan Adgang til ny Foretagelse ved den samme Ret bl. a. til Fremskaffelse af nye Beviser foreslaaet[3]), men den fjernedes i de senere Udkast og findes heller ikke hjemlet ved Rpl. Denne aabner i borgerlige Sager alene Adgang dels til »Genoptagelse« af Sagen efter §§ 373—376 i Tilfælde af den domfældtes Udeblivelse[4]), dels til »ny Foretagelse« af en Sag ved Højesteret efter §§ 423 og 424 under ganske ekstraordinære Betingelser. Skønt intet af disse Forhold omfattes af det egentlige Begreb om Appel, vil dog det sidste af dem paa Grund af dets nøje praktiske Sammenhæng med dette Emne blive behandlet nedenfor i Forbindelse med Fremstillingen af Anke til Højesteret.

B. Hvad angaar det nærmere Forhold mellem Behandlingen i de forskellige Instanser, kan Appelordningen antage forskellige Skikkelser.

Under en skriftlig Procesmaade er der Mulighed for den Ordning at lade Behandlingen i den højere Instans foregaa ganske paa samme Grundlag som i Underinstansen. En saadan Ordning, — der ganske vist frembyder den Fordel at gøre Kontrollen med Underretternes Behandling særlig effektiv, men paa den anden Side forlener hele Appelinstituttet med en betydelig Stivhed og navnlig udelukker det fra at tjene det ene af de ovenfor omtalte Ankeøjemed, Afhjælpning af Mangler ved Sagens Oplysning, — var den efter vor tidligere Procesmaade formelt gældende, men der var efterhaanden navnlig ad Bevillingsvejen gjort saa væ-

---

[2]) § 327 ff.

[3]) Efter den tyske C. P. O. § 578 ff. og den østrigske C. P. O. § 530 kendes en saadan »Wiederaufnahme des Verfahrens«. Den franske Code de procédure art. 480 hjemler ogsaa i tilsvarende Tilfælde en »requête civile«.

[4]) Jfr. ovenfor S. 222 ff.

sentlige Brud paa den, at Undtagelsen næsten var blevet til Regel.

Under en gennemført mundtlig og umiddelbar Behandlingsmaade maa en fuld Appel, med en Prøvelse saavel af Sagens faktiske som retlige Sider, til sin nødvendige Forudsætning have, at hele Behandlingen gaar om igen for den højere Ret, idet denne alene under denne Forudsætning vil have det fulde Materiale til en saadan almindelig Prøvelse af Sagen, skønt Bevisførelsen let vil tabe noget ved at gentages. Derimod vilde der, hvis den højere Instans skulde være henvist til skriftlige Akter, ifølge Grundsynspunktet blive Tale om en »appellatio a judice melius informato ad judicem pejus informandum«. Hvis man da af praktiske Grunde viger tilbage for en saadan fuldstændig Nybehandling af Sagen i den højere Instans, maa man begrænse dennes Prøvelsesret til saadanne Spørgsmaal, der kan afgøres uden at komme ind paa en Prøvelse af det Bevismateriale, der ikke umiddelbart forelægges den højere Ret, navnlig altsaa formelt-processuelle Spørgsmaal og de rent juridiske Sider ved Sagens Realitet. Til en saadan »R e v i s i o n« indskrænkede Kommissionsudkastet af 1877[5]) i det væsentlige Højesterets Prøvelse af Landsretsdomme, medens det formede Appellen af Underretsdomme til Landsretten væsentlig som en ny Behandling af Sagen[6]).

Det føles imidlertid ofte som en væsentlig Mangel, naar

---

[5]) Jfr. §§ 299 og 300 og Motiverne til Udkastet S. 16 ff. — Efter den norske Civilproceslovs § 357 har Anken til Højesteret en saadan begrænset Karakter, idet den kun kan grundes paa Fejl i Retsanvendelsen eller i Sagsbehandlingen. Efter den tyske C. P. O. § 545 finder en saadan Revision til Rigsretten Sted med Hensyn til de af Overlandsretterne som Appelinstans afsagte Domme; Revisionen maa efter § 549 støttes paa, at enten en Rigslov eller en Landslov, hvis Gyldighedsomraade strækker sig udover Appelrettens Distrikt, er tilsidesat, og gaar altsaa ud paa at sikre Retsenheden. Efter den østrigske C. P. O. § 503 finder der ligeledes Revision Sted overfor Appelrettens Domme. Den franske Procesordning, jfr. et Dekret af 27. Novbr.—1. Decbr. 1790, hjemler en »pourvoi en cassation«, altsaa kun en Omstødelse af en Dom, ikke Fastsættelse af et nyt Resultat i dennes Sted, naar der ved Dommen er sket Krænkelse af en Lov.

[6]) Jfr. navnlig § 358.

man saaledes begrænser den højere Rets Prøvelsesadgang, ligesom ogsaa Gennemførelsen af den Sondring mellem Sagens retlige og faktiske Sider, som Begrænsningen forudsætter, volder betydelig Vanskelighed. Man har derfor i nogle nyere Procesordninger[7]) forsøgt en Kompromisordning, saaledes at man alene i den første Instans fuldt gennemfører Mundtlighedens og Bevisumiddelbarhedens Konsekvenser, men slaar noget af paa dem ved Behandlingen i Appellen. Denne lader man nemlig i Hovedsagen foregaa paa Grundlag af det gennem Protokoltilførsler tilvejebragte skriftlige Bevismateriale[8]), men aabner dog en ret vid Adgang til, hvor Overinstansen finder Anledning dertil, at lade en fornyet umiddelbar Bevisførelse foregaa for denne. Ved Kommissionsudkastet af 1899 foresloges det at indføre en saadan Ordning ved Appel af Landsretsdomme til Højesteret[9]), medens man ved Appel af Underretsdomme i det væsentlige fastholdt Karakteren af en Nybehandling[10]). Ved de Forslag, der førte til Rpl. af 1908 og 1909, gik man imidlertid det Skridt videre at overføre Ordningen med Bevisumiddelbarhedens Begrænsning ogsaa paa Anke til Landsret, og en saadan Ordning er ogsaa fastholdt i Rpl. af 1916, jfr. foreløbig her §§ 408, 409, 412 og § 440 og nærmere nedenfor.

I den Tid, Retsplejeloven har været i Kraft, har imidlertid denne Ordning vist sig at frembyde betydelige Mangler. Paa Grund af den rige Udvikling i Retning af Bevisumiddelbarhed, der indenfor Lovens Rammer har fundet Sted ved Retterne i første Instans, bliver det Misforhold, der fremkommer ved, at den højere Instans ved sin Afgørelse af Beviset som Regel nøjes med det ufyldestgørende Grundlag, som det skriftlig fikserede Bevismateriale kan give, særlig stort. Af Hensyn til Appellen bliver det da ogsaa nødvendigt at fore-

---

[7]) Saaledes med Hensyn til »Berufung« til en vis Grad efter den tyske C. P. O. §§ 525—533 og navnlig efter den østrigske C. P. O. § 461 ff.

[8]) Efter engelsk Ret træder dog Underretsdommerens egne Noter i Stedet som Grundlag for Appellen.

[9]) Jfr. Kap. XXI. navnlig §§ 257, 258 og 260 jfr. 220, samt Motiverne Sp. 81 ff. (182 ff.).

[10]) Jfr. navnlig § 288, sidste Stk., smh. med de foregaaende §§.

tage en indgaaende Protokollation af de førte Beviser for Underinstansen. Foretages imidlertid denne Protokollation af Bevisførelsen ved selve den dømmende Ret, vil den stærkt hæmme den umiddelbare Bevisførelse og svække de Fordele for den frie Bevisbedømmelse, som denne skulde medføre. Og hvis Bevisoptagelsen til Brug for Appelretten finder Sted for en anden Ret, idet f. Eks. Forklaringerne, saaledes som § 409, 2. Stk., hjemler, i en allerede ved Landsret paadømt Sag aflægges om igen ved Underret, vil et saadant Protokollat af allerede tidligere afgivne Forklaringer, som senere optages af en Dommer, der ellers intet har med Sagen at gøre, frembyde et endnu ringere Grundlag for Bevisbedømmelsen i den højere Instans. For saa vidt denne da ikke gør Brug af den Beføjelse, som § 408, 1. Stk., jfr. § 440, tillægger den til at lade vigtigere Vidner, Parter eller Syns- og Skønsmænd føre om igen for Retten selv, maa den i det væsentlige indskrænke sig til at foretage en Prøvelse af den juridiske Side ved Sagen, selv om Loven paa Grund af de store Vanskeligheder, som den skarpe Sondring mellem Jus og Faktum som berørt frembyder, ikke udtrykkelig begrænser Overinstansens Prøvelsesret til en saadan Revision[11]).

II. A. Genstand for Appel er hele Behandlingen ved Domstolene. Med Hensyn til den egentlige Anke udtales det ogsaa i § 394 udtrykkelig, at den kan omfatte ikke blot selve Dommen, men ogsaa i Forbindelse dermed »den forudgaaende Behandling«. Derimod nævnes i § 417 som Genstand for Kære kun »Kendelser og andre Beslutninger«. Det kan dog vistnok ikke derved være udelukket at paakære ogsaa Handlinger af Retten, der ikke fremtræder som udtrykkelige Beslutninger, eller blotte Undladelser, f. Eks. naar en Dommer ved sin vedvarende Passivitet maatte forhindre Sagens Fremme. Ellers vilde der nemlig, i Modsætning til, hvad man antog efter den tidligere Ret[12]), slet intet Retsmiddel haves overfor en saadan Adfærd fra en Dom-

---

[11]) Jfr. nærmere H. Munch-Petersen i U. f. R. 1922 B S. 261—271, 301—303, 1923 B S. 79—80, men herimod R. Gram og Esbern Trolle i 1922 B S. 293—296, 1923 B S. 49—51, 97—98.

[12]) Jfr. Civilproces II. S. 101—2.

stols Side, idet der, saa længe der ikke foreligger nogen Dom i Sagen, ikke vil kunne være Tale om egentlig Anke.

B. Hvad den berørte Modsætning mellem Anke og Kære angaar, er Forholdet nærmere det, at efter § 394 endelige Domme (eventuelt i Forbindelse med den forudgaaende Behandling) kan paaankes, medens der efter § 417 overfor Kendelser og andre Beslutninger, der enten slet ikke, jfr. § 64, 2. Pkt., og § 385, sidste Pkt., eller ialtfald ikke for Tiden, jfr. Reglen i § 394, kan gøres til Genstand for Anke, kan rejses Kæremaal[13]). Ved dette har det nemlig været Meningen[14]) efter flere fremmede Procesordningers Forbillede[15]) og i Lighed med, hvad der allerede i vor tidligere Procesret kendtes paa et specielt Omraade, nemlig Tvangsakkord udenfor Konkurs efter L. 14. April 1905 §§ 35—37, at indføre et simplere og hurtigere Retsmiddel overfor en Række foreløbige Afgørelser, hvis særskilte Paaanke forøvrigt efter den tidligere Ret, jfr. Fr. 17. Maj 1690, for en stor Del var udelukket[16]).

Et Brud paa Systemet betegner den Henvisning, der i § 394, 1. Stk., og i Slutn. af 417, 1. Stk., gøres til § 229 (2. Led), idet herefter en Dom, hvorved en Ret efter sit Skøn over en Sags Værdi nægter at antage Sagen, kan gøres til Genstand for Kære, men ikke for Anke. Men det siges ogsaa udtrykkelig, at Kæremaal overfor Domme kun kan rejses i dette Tilfælde, og Kære maa da vistnok ogsaa være udelukket overfor foreløbige Domme[17]) efter § 295, skønt de ifølge § 396 ikke kan gøres til Genstand for særskilt Paaanke; disse Domme falder ogsaa ganske udenfor det Begreb om for-

---

[13]) Jfr. som Eksempler paa Kære U. f. R. 1920 S. 114, 1921 S. 145, S. 398, S. 516.

[14]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 113 (215).

[15]) Jfr. saaledes den ved den tyske C. P. O. § 567 ff. hjemlede »Beschwerde« og ved den østrigske C. P. O. § 514 ff. hjemlede »Rekurs«; efter den norske Civilproceslov Kap. 26 betegnes Forholdet ogsaa som »Kjæremaal«.

[16]) Jfr. nærmere Civilproces II. S. 122—130.

[17]) Edsdomme, der ogsaa nævnes i § 396, er slettede ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 35. — Jfr. om et Tilfælde, hvor en Sags Afvisning urigtig var sket ved Kendelse i Stedet for ved Dom, en Afgørelse i U. f. R. 1921 S. 187.

melle, ikke med Processens egentlige Realitet sammenhængende Spørgsmaal, der er tænkte som Genstand for den lettere Paaklageform[18]). Derimod maa Afgørelser angaaende Umyndiggørelse kunne paakæres, hvad enten Begæringen om Umyndiggørelse er taget til Følge eller er afslaaet[19]).

Undertiden er dog Anke særlig udelukket, saaledes efter § 229, 1. Led, med Hensyn til Afgørelser, hvorved en Ret efter sit Skøn over Sagens Værdi har erklæret sig kompetent til at paakende Sagen (og i Henhold dertil afsagt Dom i denne), og med Hensyn til den forudgaaende Behandling udelukkes f. Eks. efter § 64 Anke af Kendelser, hvorved en Dommer viger sit Sæde[20]). Ogsaa Kære kan særlig være udelukket, saaledes foruden i de fleste af de ovennævnte Tilfælde, hvor ogsaa Anke er udelukket[21]), efter § 30 overfor en Kendelse i borgerlige Sager om, at Dørene skal lukkes[22]), og efter § 165 overfor Rettens Formands Beslutninger om, paa hvad Maade de fra Retten udgaaende Meddelelser skal ske.

De to Retsmidler udelukker hinanden. Det følger

---

[18]) Endvidere er ved § 5 Kære hjemlet som almindeligt Retsmiddel over Underrettens Afgørelser vedrørende de i § 14 a—c og f omhandlede Forhold udenfor den egentlige Retspleje, saaledes navnlig angaaende Tinglæsningsvæsenet og Notarialforretninger udenfor København, jfr. ogsaa de Regler, som § 54 indeholder om Klager over en Justitssekretærs og i København over Pante- og Brevskriverens Afgørelser samt i borgerlige Sager over de Dommeren paahvilende Retsskriverforretninger.

[19]) Jfr. I. S. 285 Note [3]) og Højesteretsdom i U. f. R. 1923 S. 500.

[20]) Endvidere udelukkes Anke, selv efter at Dom er afsagt, efter § 200, 2. Stk., af en Kendelse, hvorved Retten tager en Indsigelse mod en Syns- eller Skønsmands Udmeldelse til Følge, efter § 221, sidste Stk., af en Rets Beslutning om Berigtigelse af en Afgørelse, efter § 259, 2. Stk., af et Paalæg til en Part om at optræde ved Sagfører, efter § 290, sidste Stk., af forskellige procesledende Bestemmelser, og efter § 385 af en Landsrets Bestemmelse om, at en Sag skal udgaa til skriftlig Behandling. Endelig er efter §§ 374 og 375 begge Parter udelukkede fra at paaanke en Udeblivelsesdom, naar Indkaldelse til Retsmøde om Sagens Genoptagelse er sket.

[21]) Nemlig efter § 64, § 200 (Udtrykket »paaklages« maa antages at omfatte baade Anke og Kære), § 221, § 259, § 290 og § 385.

[22]) En saadan Kendelse kan dog vistnok heller ikke paaankes i Forbindelse med Dommen, jfr. I. Del S. 145.

nemlig af § 417, 1. Stk., at den blotte Mulighed for Anke, der foreligger, saa snart Sagen er afsluttet, udelukker fra at rejse Kæremaal. Og omvendt siges det i §'ens 2. Stk. udtrykkelig, at naar en Beslutning er blevet paakendt ifølge Kæremaal, kan den ikke senere paaankes, og saa længe Kære over en Beslutning er svævende, kan den ikke paaankes. Den Omstændighed, at en enkelt Beslutning er paakæret, hindrer dog selvfølgelig ikke, at Sagen iøvrigt paaankes, men den ved Kæremaalet trufne Afgørelse af den enkelte Beslutning vil i saa Fald uforandret være at lægge til Grund under Ankesagen[23]). At den blotte Mulighed for Kære ikke udelukker Adgangen til Anke, har Lovgiveren ikke haft nogen Grund til udtrykkelig at fremhæve, da jo Kæremuligheden efter §'ens 1. Stk. bortfalder, saa snart Ankeadgangen foreligger.

III. Adgangen til Appel er motiveret af Hensynet til at sikre Afgørelsens Retfærdighed. Den ubegrænsede Adgang til at appellere Retsafgørelser vilde dog paa den anden Side let kunne medføre, at Sagerne ingen Ende fik. Den nødvendige Begrænsning vil da enten kunne tilvejebringes paa den Maade, at man som Regel kun aabner Adgang til fornyet Prøvelse i een højere Instans, eller derved at man betinger Adgangen til at bringe Sagen ind for flere Instanser af, at den har en vis Værdi (»summa appellabilis« eller »revisibilis«), eller endelig eventuelt gennem en Kombination af begge Systemer. Medens vor tidligere Procesordning sluttede sig til den Ordning at hjemle to Appelinstanser, men til Gengæld at kræve en vis Ankeværdi, nemlig i alle Sager, der ikke angik »nogens Person, gode Navn og Rygte«, jfr. D. L. 1—6—18, 20 Kr. til Overretten og i Reglen 200 Kr. til Højesteret[24]), har Rpl. bestemt sig for den Ordning, som Regel kun at aabne Adgang til Appel til een

[23]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 265 Sp. 114 (215—16).

[24]) Jfr. nærmere Civilproces II. S. 103—108, 116—122. — I fremmed Ret kræves der ofte en vis Appel- eller Revisionssum. Saaledes krævedes der i Norge efter den hidtil gældende Procesordning for Anke til Højesteret 1000 Kr. (i Bødesager dog kun 400 Kr.), til Overretten 32 Kr.; ved en Lov af 14. Maj 1915 blev dog Værdigrænsen for Anke til Højesteret i alle Sager, som angaar en Formueværdi, sat op til 2000 Kr. Efter den nye Civilproceslov §§ 356 og 357 bliver Ankeværdien som Regel 1000 Kr. til Højesteret og 250

højere Instans, men til Gengæld ikke at fordre nogen som helst Appelsum.

Efter § 394, 1. Stk., kan nemlig alene Domme, afsagte i første Instans af en Landsret, paaankes til Højesteret. Derimod kan efter § 435, 2. Stk., Landsrettens Dom i en fra Underret indanket Sag ikke yderligere paaankes. Dog kan Justitsministeren undtagelsesvis (ved en saakaldt »Oprejsningsbevilling«) tillade, at Sagen paaankes videre til Højesteret, naar den skønnes at have almindelig Interesse eller videregaaende betydelige Følger for vedkommende[25]). Ligeledes skal efter § 435, 3. Stk., Kære til Højesteret imod Landsrettens Beslutninger i Sager, der er indankede for den[26]), kun kunne iværksættes med Tilladelse af Justitsministeren.

Landsrettens Afgørelser i Kæremaal mod Underrettens Beslutninger er efter § 441, 3. Stk., absolut udelukkede fra at indbringes for Højesteret, saa at heller ikke Justitsministeren kan give Tilladelse dertil.

Ifølge den ændrede Affattelse, som § 442 har faaet ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 19, gælder det som noget særligt for Søog Handelsretten, at Paaanke og Kære med Hensyn til dennes Afgørelser altid, altsaa selv om Sagen efter sin Karakter vilde være en Underretssag, iværksættes til Højesteret.

Kr. til Lagmandsret. Efter svensk Ret gælder der ifølge en Lov 14. Maj 1915 til Højesteret en Ankesum af 1500 Kr. Efter tysk C. P. O. § 546 var der oprindelig fastsat en Revisionssum af 1500 Mk., men den blev i 1905 forhøjet til 2500 og i 1910 til 4000 Mk. Den østrigske C. P. O. § 502 udelukker Revision i Bagatelsager (Sager indtil 100 østrigske Kroners Værdi). Endvidere er efter en Fr. 1. Juni 1914, der ændrer den anførte § 502, Revision i Almindelighed udelukket mod en stadfæstende Appelretsdom, naar Sagens Værdi ikke overstiger 1000 Kr. Disse Beløb er dog selvfølgelig ikke længere gældende efter Verdenskrigen. Efter fransk Ret kræves der ifølge en Lov af 11. April 1838 til Appel af Sager angaaende Løsøreting eller Fordringer en Kapitalværdi af over 1500 francs, angaaende faste Ejendomme en aarlig Indkomst af over 60 francs.

[25]) Endvidere kan ifølge § 423, 2. Stk., Højesteret under de ekstraordinære Betingelser, hvorunder en ny Foretagelse af en Sag ved Højesteret kan finde Sted, ogsaa tillade Paaanke af en ellers upaaankelig Landsretsdom.

[26]) Kun paa saadanne Afgørelser er der ved denne Bestemmelse tænkt, jfr. Mot. til den tilsvarende Bestemmelse i K. U. t. B. R. (§ 283) Sp. 122—3 (224). Jfr. som Eksempel paa saadan Kære Højesterets Kæremaalsudvalgs Kendelse i U. f. R. 1921 S. 516.

§ 44.

Parterne i Appellen.

I. Ved egentlig Anke.

A. Spørges der først, hvem der kan iværksætte Anke (optræde som »Appellant«), maa Svaret lyde: enhver, der har været Part[1]) i den foregaaende Instans. I § 394 siges det ogsaa udtrykkelig, at Domme kan paaankes af Parterne, og i § 395, at Anke kan iværksættes fra begge Parters Side[2]). Det er for Parterne, at Afgørelsen er bindende, og Adgangen til at anfægte den maa derfor ogsaa udelukkende tilkomme dem. Undertiden vil en Person, der i Forhold til Hovedsagen staar som en Tredjemand, dog med Hensyn til et Bipunkt være behandlet som Part, saaledes en Rettergangsfuldmægtig, hvem Omkostninger eller Straf er paalagt eller Salær tilkendt eller frakendt, og han vil da — for saa vidt særskilt Anke angaaende et saadant Punkt overhovedet staar aaben — ogsaa efter § 394, 2. Stk., kunne iværksætte denne. Det maa dog være en Forudsætning, at Parten stadig har en retlig Interesse i Appellens Iværksættelse[3]).

I Parternes Sted maa ogsaa med Hensyn til Appeladgangen træde deres Successorer, hvad enten der foreligger Universal- eller Singulærsuccession.

Hvad Intervenienter angaar, stiller Sagen sig noget forskelligt for Hoved- og for Biintervenientens Vedkommende[4]).

Har der fundet Hovedintervention efter § 251 Sted i den lavere Instans, maa den indtrædende Tredjemand derved ligefrem være blevet Part i Sagen, og der maa da tilkomme ham den samme Adgang til at benytte Retsmidler overfor Afgørelsen, som der tilkommer de oprindelige Parter. Dette

---

[1]) Jfr. om det processuelle Partsbegreb nærmere ovenfor S. 65 ff.

[2]) Jfr. herved en Dom i U. f. R. 1911 S. 971, hvorved et Firma blev erklæret uberettiget til at appellere en Dom angaaende et Beløb, som dets to Indehavere personlig var blevet idømt.

[3]) Jfr. Dom U. f. R. 1898 S. 364.

[4]) Jfr. nærmere om denne Modsætning ovenfor S. 116 ff.

udtales ogsaa udtrykkelig i § 381. Derimod er der næppe nogen Mulighed for, at en Tredjemand, der ikke er optraadt som Hovedintervenient i den tidligere Instans, indtræder som saadan i Overinstansen, idet § 251 udtrykkelig begrænser Adgangen til saadan Intervention til Retstrætter i første Instans. Det vilde jo ogsaa med Hensyn til den Paastand, Hovedintervenienten som selvstændig Part nedlægger, betyde en fuldstændig Overspringelse af den ene Instans. Som en særlig Undtagelse hjemler dog § 454, som den er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38, Paatalemyndigheden Ret til, selv om den ikke er indtraadt i Sagen i første Instans, paa det offentliges Vegne at paaanke en afsagt Dom i en Ægteskabssag, saavel som ogsaa til at indtræde i Sagen for den overordnede Ret.

Hvad Biinterventionen angaar, indeholder derimod § 252 ikke nogen tilsvarende Begrænsning, idet den bruger det almindelig holdte Udtryk »en for Retten svævende Sag«, der omfatter saavel Ankesager som Sager i første Instans. Der er altsaa intet til Hinder for, at en Tredjemand først i den højere Instans indtræder til en Parts Understøttelse, naar han godtgør den fornødne »retlige Interesse« deri[5]), hvortil dog vistnok ogsaa maa kræves, at han ikke har haft Lejlighed til at indtræde tidligere. Paa den anden Side maa det være en nødvendig Forudsætning for Tredjemands Optræden i den højere Instans, at der overhovedet er en Ankesag, hvori han kan indtræde, og nogen selvstændig Ankeret kan derfor ikke engang tilkomme den, der har været Biintervenient i den første Instans. Noget kunde vel tale for at gøre en Sondring mellem de forskellige Interventionstilfælde, saaledes at man tillagde ogsaa Biintervenienten Ankeret, naar han grundede sin Indtræden paa en selvstændig Interesse, og alene nægtede ham Ankebeføjelse, hvor hans Interesse var af mere afledet Karakter,

---

[5]) Jfr. efter den tidligere Procesordning Højesteretsdom i U. f. R. 1915 S. 597 (605); her havde dog Interventionen allerede fundet Sted i den tidligere Instans. Paa lignende Maade stiller Forholdet sig efter den norske Civilproceslov § 75, den tyske C. P. O. § 66, 2. Stk., den østrigske C. P. O. § 17 og vistnok ogsaa den franske Code de procédure art. 466.

idet den f. Eks. kun gik ud paa at undgaa et senere Regresansvar[6]). Men ogsaa i de første Tilfælde foreligger der dog den Hindring for hans selvstændige Optræden i Appellen, at hans Virksomhed er af rent accessorisk Natur, idet han overhovedet selv slet ikke nedlægger nogen Paastand, men alene optræder som Bistand for en af Parterne. Uden en saadan Hovedperson vil altsaa Bipersonen ikke kunne komme til at virke, og der vilde ogsaa kunne fremkomme ret besynderlige Resultater, naar en Retsafgørelse ændredes i Appellen, uden at den egentlige Part havde været med. —

Den Omstændighed, at der er optraadt flere Parter sammen i den lavere Instans, vil ikke ubetinget nødvendiggøre en saadan Samoptræden ogsaa i Appellen. Hvor der efter Retsforholdets Karakter foreligger et nødvendigt Procesfællesskab, vil de flere Procesfællers Undladelse af at optræde i Forening mulig kunne paavirke Udfaldet i Realiteten, men ikke medføre Ankesagens Afvisning.

B. Spørgsmaalet er dernæst, hvem der kan eller skal stævnes som Modpart under Ankesagen.

Det første Spørgsmaal maa besvares saaledes, at kun Parter i den tidligere Instans kan gøres til Parter i Appelinstansen. Dog maa ogsaa her en Succession kunne medføre et Skifte af Parterne i Appellen[7]).

Derimod er det ikke altid nødvendigt at stævne alle, der har været Parter i Underinstansen, men det er tilstrækkeligt at indstævne dem af Parterne, overfor hvem Proceskravet rejses, idet Afgørelsen i Forhold til dem ønskes forandret[8]). Det er saaledes klart, at naar i Underinstansen f. Eks. flere Sager mod flere solidarisk ansvarlige har været kumulerede, behøver Anken ikke at omfatte dem alle[9]). Ved en Ejendoms-

---

[6]) Jfr. saaledes Kallenberg: De ordinäre devolutiva rättsmedlem 2. Uppl. S. 71 ff.

[7]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1908 S. 572.

[8]) Det er selvfølgelig Parten selv, der maa stævnes, ikke blot hans Sagfører, jfr. U. f. R. 1913 S. 52, og det kan næppe gøre nogen Forskel, at denne er optraadt som egentlig »Mandatar«, cfr. dog efter den tidligere Ret U. f. R. 1913 S. 436.

[9]) Jfr. Getz: Om Paaanke S. 188.

dom antages det i Appellen kun nødvendigt at stævne de enkelte, der maatte have givet Møde for Underinstansen i Henhold til den offentlige Stævning, men ikke at udstede en ny saadan Stævning[10]), og noget lignende maa ogsaa antages under Appel af Domme til Mortifikation af Servitutter efter L. 14. April 1905[11]). Derimod maa det under en Sag angaaende en bortebleven Persons Formue altid være nødvendigt at stævne den borteblevne, selv om Tvisten direkte kun drejer sig om Arvingernes indbyrdes Forhold[12]). I Tilfælde af, at Retten har statueret Afvisning ex officio, kan det næppe være nødvendigt at indstævne en Person, der efter Underrettens Formening burde have været stævnet, hvorimod baade den oprindelige Modpart og en Intervenient, som har haft Interesse i Afvisningen, maa stævnes[13]).

Efter den tidligere Procesordning var den eller de Dommere, der havde behandlet Sagen i de tidligere Instanser, faste Parter under Appellen, idet de altid skulde indstævnes under denne, jfr. D. L. 1—2—3 i Slutn.[14]). Denne formalistiske Ordning er bortfaldet ved Rpl. Selv i de Tilfælde, hvor en Part under Hovedsagen ønsker at faa en Dommer paalagt Omkostninger eller Bødestraf for hans pligtstridige Forhold, er dog formelig Stævning ikke nødvendig, men det er tilstrækkeligt, at Dommeren paa en eller anden Maade underrettes derom, saa at han faar Lejlighed til at varetage sit Tarv, jfr. Rpl. § 322 og § 47, 1. Stk. Ifølge den sidstnævnte §'s 2. Stk. maa dog egentligt Erstatningsansvar mod Dommeren sædvanlig gøres gældende ved Anke mod Dommeren. Ogsaa Sagførere maa der — skønt det ikke i Rpl. saaledes som efter den tidligere Procesordning i Fr. 16. Jan. 1828 § 14 udtrykkelig er sagt[15]) — kunne paalægges Omkost-

---

[10]) Jfr. Højesteretstid. 1862 S. 352 (353).

[11]) Jfr. U. f. R. 1908 S. 854.

[12]) Jfr. U. f. R. 1877 S. 1127.

[13]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1870 S. 554.

[14]) Jfr. nærmere Civilproces II. S. 114 ff.

[15]) § 328 hjemler dog Adgang for den overordnede Ret til at ophæve en Straf, der er paalagt af den underordnede Ret, og synes derved nærmest at forudsætte, at den overordnede Ret ogsaa om-

nings- og Bødeansvar i Appellen for det pligtstridige Forhold, de maatte have udvist i Underinstansen. Heller ikke overfor dem er imidlertid Ankestævning fornøden. Den, der efter § 321 nedlægger en saadan Paastand paa Omkostninger hos en Sagfører eller anden Rettergangsfuldmægtig, skal blot drage Omsorg for, at der gives den paagældende fornøden Lejlighed til at udtale sig om den. Derimod synes der ikke ved § 136 eller § 327 at være tilsikret Rettergangsfuldmægtige nogen Adgang til at forsvare sig i Anledning af Straf, som Retten paalægger ex officio.

II. Parterne ved Kære.

A. Adgang til at paakære Retsbeslutninger tilkommer efter § 417 »enhver, overfor hvem Beslutningen indeholder en Afgørelse«. Dette kan da ogsaa omskrives med, at Kærebeføjelsen tilkommer Parterne ved Beslutningen, idet denne alene for dem træffer en bindende Afgørelse. Hyppigst vil det vel være Hovedsagens Parter, men det vil ogsaa kunne være Personer, der blot er optraadt i Sagen som Vidner eller Syns- og Skønsmænd el. lign., ja endogsaa Tredjemænd, der slet ikke har noget med selve Sagen at gøre, men hvem der f. Eks. er paalagt Ansvar efter § 151 for Krænkelse af Rettergangspolitiet.

En Underretsdommer, hvis Kendelse er forandret ved Kære til Landsretten, kan selvfølgelig ikke paakære Landsrettens Afgørelse videre til Højesteret, jfr. ogsaa § 441, 3. Stk.[16])

B. Den kærendes Modpart vil ligeledes i Reglen være en af Parterne i Hovedsagen, idet Rettens Beslutning ønskes erklæret for ugyldig i Forhold til ham. Dette maa gælde, selv om Kæren f. Eks. direkte kun drejer sig om et Vidnes Vidnepligt eller om Fejl, som en Syns- eller Skønsmand maatte have begaaet, idet Afgørelsen af saadanne Spørgsmaal gennem den Indflydelse, den udøver paa Sagens Behandling, altid har retlig Betydning for Parterne[17]). Men

---

vendt kan paalægge Straf for Forhold, der er udvist ved den underordnede Ret.

[16]) Jfr. RR. Nr. 45 i U. f. R. 1920 B S. 238.

[17]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1903 A S. 454 og med Hensyn til Kæremaal over en Kendelse, hvorved en Indsættelsesforretning var nægtet, 1922 S. 48.

selvfølgelig maa ved saadanne Tvistigheder først og fremmest Vidnet eller Syns- og Skønsmændene selv anses for Modparter[18]). Hvor Afgørelsen imidlertid slet ingen Betydning har for Sagens Parter, f. Eks. naar den drejer sig om en Forholdsregel, der efter § 151 er truffet overfor en Tredjemand, vil Parterne ikke kunne betragtes som Modparter under Kæremaalet.

§ 45.

Appellens Genstand og Øjemed.

I. A. Hvad angaar Genstanden for Appellen, vil den sædvanlig være den samme, som har dannet Genstanden for Processen i Underinstansen. En Inddragelse af helt nye Sagsgenstande vil kun undtagelsesvis kunne finde Sted, jfr. § 407 og nærmere nedenfor. Derimod er der intet til Hinder for, at der sker en Begrænsning af Sagsgenstanden, saaledes at noget af det, der har foreligget for den lavere Instans, unddrages fra Appellen. Kun kan der ifølge § 394, 2. Stk., som Regel ikke finde nogen særskilt Anke Sted med Hensyn til saadanne Bipunkter ved Dommen som dens Bestemmelser om Sagsomkostninger og processuelle Straffe. Dog kan Justitsministeren tillade, at deslige Bestemmelser særskilt paaankes af Parterne, naar Afgørelse med Hensyn til disse Punkter er uafhængig af Sagens Udfald, jfr. § 320, eller af Tredjemand, f. Eks. en Sagfører, hvem Omkostninger eller Straf er paalagt eller Salær tilkendt eller frakendt. Bortset fra disse særlige Tilfælde er der ingen Hjemmel til, at Justitsministeriet skulde kunne meddele Tilladelse til særskilt Anke med Hensyn til Omkostningsspørgsmaalet[1]).

B. Kumulation maa vistnok i Appelinstansen kunne finde Sted i samme Omfang som i Underinstansen idet Reglerne herom i §§ 249 og 250 findes blandt de »almindelige Bestemmelser« i tredje Bogs første Afsnit, som maa formodes i lige Grad at skulle omfatte Processen i alle Instanser. At der i de anførte §§ bruges Udtrykket »fra først af«, kan ikke vise noget i modsat Retning, da dette Udtryk

---

[18]) Jfr. herved fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1907 S. 407, 1891 S. 833, 1888 S. 291.

[1]) Jfr. RR. Nr. 1 og 118 i U. f. R. 1920 B S. 88 og 1922 B S. 101.

maa antages alene at sigte til Sagens Begyndelse i den enkelte Instans, cfr. derimod § 251, der bruger Udtrykket »første Instans«. Objektiv Kumulation kan altsaa finde Sted ogsaa i Appellen, selv om Kravene hviler paa forskellige faktiske og retlige Grunde og er af ulige Beskaffenhed, naar blot Retten er kompetent med Hensyn til dem alle, og samme Procesart er anvendelig paa dem; den sidste Betingelse vil sjældent faa nogen Betydning i Appellen, jfr. dog § 447. Til subjektiv Kumulation udfordres endvidere, for saa vidt nogen af Parterne gør Indsigelse derimod, at der enten er særlig Lovhjemmel for Kumulationen, eller at Kravene har fælles Oprindelse. Til det sidste maa det dog her være tilstrækkeligt, at de har fundet deres Afgørelse ved samme judicielle Handling, f. Eks. vil flere, hvis Indsigelser mod Auktionsvilkaarene er forkastede ved samme Kendelse efter § 567, 2. Stk., kunne appellere denne i Forening, selv om der ingen materiel Forbindelse er mellem deres Krav[2]). At det samme maa gælde om flere judicielle Akter, der udgør Led i samme Retsforfølgning, følger ligefrem af Hovedsynspunktet, idet her de forskellige Proceskrav maa siges at have fælles Oprindelse. Saaledes vil en Anstandskendelse, en Vidneførsel, Dommen og den derefter følgende Eksekution og Tvangsauktion kunne paaankes under een Appelsag, for saa vidt der ingen Værnetingsvanskeligheder er til Hinder, idet de alle staar under samme Landsret[3]). Derimod er der efter Rpl. næppe Mulighed for den Ordning, som anerkendtes efter den tidligere Procesmaade[4]), ved Appel til Højesteret af en Landsretsdom at medtage den paa Grundlag af denne foretagne Eksekution.

Et Værn mod uheldig Forening af Krav haves der dog ogsaa i Appellen i den Beføjelse, der efter § 254 jfr. § 286, 2. Stk., tilkommer Retten til at bestemme, at en Adskillelse af flere Krav skal finde Sted, og et eller flere af Kravene forhandles og paadømmes særskilt.

Medens saaledes en Forening af Krav, der har været ad-

---

[2]) Jfr. herved fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1867 S. 57, 1888 S. 499, cfr. 1889 S. 210.

[3]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1888 S. 855.

[4]) Jfr. saaledes U. f. R. 1906 S. 37.

skilte i Underinstansen, er mulig i Overinstansen, vil ikke omvendt den Omstændighed, at en Kumulation allerede har fundet Sted i den tidligere Instans, altid nødvendiggøre en lignende Forbindelse i Appelinstansen. For saa vidt der er Tale om subjektiv Kumulation, er det ganske klart, at en Part ikke behøver at rette Apellen mod andre end dem, overfor hvem han ønsker Resultatet forandret, og der vil i Almindelighed heller ikke være noget til Hinder for, at den enkelte for sit Vedkommende iværksætter saadan Appel uden at have de andre med[5]). Har objektiv Kumulation fundet Sted i den lavere Instans, kan Parten næppe være nødsaget til at fortsætte denne i Appellen, skønt den maaske ved Sagens Behandling i Underinstansen har vist sig uheldig. Hvis Modparten ønsker de andre Sagsgenstande inddraget under Appellen, eller nogen af de andre Parter ønsker at indtræde i denne, maa de selv drage Omsorg derfor, og hertil maa de efter det tidligere anførte i Almindelighed have Adgang.

Under den tidligere Procesordning har man fremdeles rejst det Spørgsmaal, om det ikke undertiden under Appellen af en judiciel Akt skulde være nødvendigt at inddrage andre Akter, som udgjorde den anden Akts Forudsætning eller Følger[6]).

Hvad først angaar det Spørgsmaal, om en Part, der vil appellere en Dom, ogsaa skulde være nødsaget til at medtage de tidligere under Sagen afsagte Kendelser, eller under Appellen af en Eksekutionsforretning til at inddrage den Dom, der danner Grundlaget for den, er det for det første ganske klart, at der ikke kan være Tale om noget saadant, hvor Anken netop kun retter sig mod henholdsvis Dommen eller Eksekutionen, men slet ikke mod, hvad der tidligere er foregaaet i Sagen[7]), jfr. ogsaa § 542, 2. Stk. (Anke eller Kære mod Udlægsforretningen, »enten selvstændigt eller som Tilbehør til Dommen«). Men selv om f. Eks. Anken mod Dommen netop støttes paa, at Sagen overhovedet med Urette er blevet optaget, eller mod Eksekutio-

---

[5]) Jfr. ovenfor S. 459.

[6]) Jfr. Faith: Jurid. Afhandl. I. S. 1—94, Jurid. Ugeskrift 1859 S. 641—662, cfr. 721—733.

[7]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1875 S. 11.

nen paa, at den Dom, i Henhold til hvilken den er foretaget, er urigtig, kan der dog ikke siges at være nogen processuel Nødvendighed for at inddrage de tidligere Dele af Sagen, saaledes at Appellen i modsat Fald afvises, Forholdet er blot det, at Appellanten i disse Tilfælde ikke opnaar sit Øjemed med Anken, idet denne jo støttes paa, at visse forudgaaende judicielle Akter er urigtige, men naar disse ikke ogsaa er paaankede, kan Appelretten overhovedet ikke indlade sig paa en Paakendelse af deres Rigtighed. Den maa altsaa uprøvet lægge dem til Grund for sin Afgørelse, og Følgen bliver da, at den paaankede Dom eller Eksekution stadfæstes, idet den paaberaabte Ankegrund mod dem maa forkastes[8]).

Omvendt kan der heller ikke, naar en judiciel Akt paaankes, være nogen almindelig Nødvendighed for at medtage, hvad der maatte være fulgt efter. For saa vidt der er Tale om selvstændige processuelle Akter, følger dette allerede af, at de ikke altid vil høre under den samme Landsret, f. Eks. en sjællandsk Dom og en paa Grundlag deraf foretaget Eksekution i Jylland. Men ogsaa bortset derfra maa det erkendes, at der kan være god Mening i, at Parten begrænser sin Appel til Dommen, idet han ofte vil kunne gaa ud fra, at Domhaveren, naar Dommen er omstødt, selv vil opgive Udlæget, eller at dette vil blive ophævet af Fogeden[9]).

Hvad derimod Kendelser og andre Afgørelser under selve Domssagen angaar, vil der ikke let kunne tænkes nogen rimelig Interesse for Parten i at paaanke dem særskilt, naar først Dommen er faldet. Efter Rpl.[10]) maa en saadan særskilt Appel ogsaa antages at være udelukket, idet efter § 417 Kære kun er tilladt overfor saadanne Beslutninger, der ikke (endnu) kan paaankes, altsaa indtil Dommens Afsigelse, og § 394 nærmest synes at forudsætte,

[8]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1894 S. 1305.

[9]) Jfr. J. U. 1862 S. 359.

[10]) Det er tvivlsomt, om Fr. 17. Maj 1690 for den tidligere Procesret hjemlede den samme Ordning, jfr. for den bekræftende Besvarelse Getz: Om Paaanke S. 127 og Deuntzer: Om Appel S. 81, men nærmest i modsat Retning Munch-Petersen: Civilproces II. S. 133 og Domme i U. f. R. 1890 S. 660 og 1887 S. 657.

at naar Dommen er faldet, egentlig Anke med Hensyn til de under den forudgaaende Behandling faldne Afgørelser kun kan finde Sted »i Forbindelse med Dommen«.

C. Hvad angaar Spørgsmaalet, om en Udstykning af, hvad der i Underinstansen har dannet en Enhed, kan finde Sted i Appellen, vil Besvarelsen heraf til en vis Grad fremgaa af Udviklingen ovenfor under B., der viser, at en Forening af flere Krav i Underinstansen ingenlunde altid behøver at fortsættes under Appellen.

En egentlig Udstykning i Betydning af en vilkaarlig Deling af et enkelt Krav, saaledes at det indtales under flere Sager, vil kun undtagelsesvis kunne finde Sted i første Instans[11]). De Grunde, der har ført til denne Ordning, passer ganske paa det Tilfælde, at en Proces om samme Krav søges opløst i flere Appelsager, og en saadan Udstykning vil da som Regel heller ikke i Appellen kunne finde Sted.

II. Appellens Øjemed er kort bestemt at faa den paagældende Retsafgørelse forandret. Anke alene til Stadfæstelse, som den tidligere Procesordning kendte i enkelte Tilfælde[12]), kan efter Rpl., jfr. § 394, 2. Stk., ikke mere finde Sted. Efter den tidligere Procesordning var det en Betingelse for en Parts Adgang til at faa et Dekret forandret til sin Fordel, at han selv havde stævnet til Forandring; i modsat Fald kunde han højst opnaa Dekretets Stadfæstelse, men f. Eks. ikke blive fuldstændig frifundet, hvis dette ikke var sket i Underinstansen, selv om Omstændighederne nok saa klart viste, at han materielretlig havde Krav derpaa. Men i § 413, jfr. § 438, 2. Stk., siges det udtrykkelig, at Paastande om den indankede Afgørelses Forandring kan nedlægges ikke blot af den, der har udtaget Anksetævningen, men ogsaa af Modparten. Som i den sidste Bestemmelse antydet, og som det forøvrigt ogsaa allerede følger af Forhandlingsmaksimen, vil dog Appelretten ved sin Paakendelse af Sagen være begrænset ved Parternes Paastande, for saa vidt der ikke undtagelsesvis maatte foreligge Momenter, som Retten ex officio skal tage Hensyn til.

I den anførte § 394, 2. Stk., nævnes foruden Anke i Almin-

---

[11]) Jfr. ovenfor S. 94 ff.

[12]) Jfr. nærmere herom Civilproces II. S. 161—2.

delighed til Forandring« ogsaa særlig Anke til »Ophævelse« (»Annullation«) og til »Hjemvisning«. Hvilket af disse Resultater der nærmest maa statueres, afhænger af Omstændighederne, og navnlig vil det gøre en Forskel, om Anken har Hensyn til den appellerede Retshandlings Formalitet eller Realitet.

A. I det første Tilfælde kan Partens Anke:

a. gaa ud paa, at Sagen med Urette er blevet fuldstændig afvist i Underinstansen. Han maa da kunne forlange Sagen hjemvist til fornyet Behandling, idet Overinstansen i et saadant Tilfælde vil være udelukket fra selv at træffe nogen Afgørelse i Realiteten. Hvis Sagen allerede var udprocederet ved Underinstansen, behøver den kun at hjemvises til Paakendelse i Realiteten[13]).

b. I det omvendte Tilfælde, hvor Sagen med Urette er blevet paakendt i Realiteten, maa Appelrettens Dom gaa ud paa at forandre denne Afgørelse, saaledes at Sagen afvises fra Underretten. I den tidligere Retspraksis har man ofte i Forbindelse dermed udtrykkelig dekreteret, at det foretagne »annulleres« eller »kendes uefterretteligt«, men dette maa i og for sig anses for overflødigt.

c. For saa vidt der under Sagens Behandlng ved Underinstansen er begaaet en Formalitetsfejl, vil det derimod snarere være naturligt, at Appelretten, samtidig med at den retter den urigtige Afgørelse, udtrykkelig annullerer, hvad der paa Grundlag af denne maatte være foretaget, og hjemviser Sagen til fornyet Behandling fra det urigtige Punkt af[14]). Det sidste giver § 394, 2. Stk., særlig Anvisning paa[15]), og ogsaa den udtrykkelige Udtalelse af Annullationen kan have praktisk Betydning særlig under Hensyn til Bestemmelsen § 413, 2. Stk., jfr. § 438, hvorefter ikke enhver Formalitetsfejl vil have saadan Virkning, men Klager over Behandlingen ved Underinstansen, som efter Sa-

---

[13]) Jfr. saaledes efter den tidligere Procesordning Domme i U. f. R. 1888 S. 1077, 1081, 1889 S. 203, 1890 S. 148 og efter Rpl. 1920 S. 707 (709).

[14]) Jfr. Dom i U. f. R. 1921 S. 65.

[15]) Jfr. angaaende dette Forhold efter den tidligere Procesordning Civilproces II. S. 164 og det dèr anførte.

gens Stilling ved Appelretten er uden reel Betydning for vedkommende Part, af Appelretten kan lades ude af Betragtning.

Et lignende Resultat maa statueres i visse Tilfælde af delvis Afvisning, nemlig naar en af flere Poster, der hænger sammen, eller en Modfordring urigtig er blevet afvist, idet det her vil kunne være nødvendigt at annullere Behandlingen eller i det mindste Paakendelsen med Hensyn til de øvrige Poster eller Hovedfordringen for at bringe Forbindelsen i Stand[16]).

B. Hyppigst vil Parterne paastaa Underinstansens Afgørelse forandret i Realiteten. Dommen kan i dette Tilfælde ikke gaa ud alene paa Omstødelse, idet den højere Instans hos os, naar den overhovedet, som Sagen foreligger, kan tage Realiteten under Paakendelse, ikke er en blot Kassationsret, men sætter sin egen Realitetsafgørelse i Stedet; i saa Henseende maa Parterne da nedlægge tilstrækkelig bestemte Paastande[17]).

C. Endelig kan en Part gennem sin Appel alene ønske at faa paalagt Underdommeren Ansvar. Dette fik efter den tidligere Procesordning Udtryk i, at Parten stævnede Dommeren til at »stande til Rette« — men efter Rpl. vil en formelig Stævning ikke altid være nødvendig[18]).

Flere forskellige Paastande kan i Appellen nedlægges enten kumulativt, f. Eks. naar en Del af Sagen indstævnes til Hjemvisning til, en anden Del til Afvisning fra Underinstansen, eller alternativt, f. Eks. naar der principalt paastaas Annullation, subsidiært Forandring i Realiteten. Der maa — noget lignende gælder forøvrigt ogsaa i Underinstansen — forlanges opretholdt en vis Følgeorden i Paastandene, saa at navnlig i Almindelighed Formalitetspaastande maa gaa forud for Paastande med Hensyn til Realiteten. Parterne vil saaledes ikke kunne paastaa principalt Frifindelse, subsidiært Ophævelse eller Hjemvisning[19]).

---

[16]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1881 S. 999 (1001).

[17]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1902 A S. 137.

[18]) Jfr. ovenfor S. 460.

[19]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1875 S. 15 (18), 1884 S. 543, 1897 S. 412, cfr. S. 1150 og 1901 S. 994, 1894 S. 841.

En urigtig Orden bør dog ikke medføre Afvisning af vedkommende Paastand, men Retten maa selv kunne paakende Paastandene i den rigtige Orden.

§ 46.

Appellens Virkninger.

I. Man taler undertiden om Appellens »devolutive« Virkning, hvormed skal udtrykkes, at Appel i Modsætning til visse Retsmidler, som kan rejses mod en judiciel Akt ved samme eller en sideordnet Ret, bringer Sagen ind til Prøvelse for en højere Instans. Herom kan imidlertid henvises til Bemærkningerne ovenfor S. 448—9.

II. Derimod skal her behandles Spørgsmaalet om Appellens »suspensive« eller »opsættende« Virkning, hvorved forstaas den hemmende Indflydelse, som Appellen udøver paa den indankede Retshandling og dens processuelle Følger.

A. Ved den egentlige Anke vil Spørgsmaalet om dens suspensive Virkning kun komme frem med Hensyn til Dommen. Overfor Kendelser og andre foreløbige Afgørelser er jo nemlig efter § 394 særskilt Anke udelukket, og de vil altsaa først blive Genstand for en Anke paa et Tidspunkt, hvor Spørgsmaalet om deres selvstændige Virkning er bortfaldet med Sagens Afslutning i den enkelte Instans.

Som Dommens Hovedvirkninger maa betegnes, dels dens Eksekutionskraft, dels dens Retskraft. Spørgsmaalet bliver da, hvilken suspensiv Indflydelse Dommens Appel udøver i disse to Retninger, og dertil maa føjes nogle Bemærkninger om de særlige Virkninger, der er knyttede til de saakaldte »retskonstituerende« eller »konstitutive« Domme.

a. Med Hensyn til Eksekutionskraften opstiller flere Procesordninger[1]) den Regel, at den først indtræder, efter at Dekretet har opnaaet »formel Retskraft«, idet det ikke mere kan anfægtes ad den almindelige Appelvej. En

---

[1]) Saaledes norsk Tvangsfuldbyrdelseslov § 4, tysk C. P. O. §§ 704, 705, østrigsk Exekutionsordning § 1, 1. En lignende Ordning gælder tildels efter den svenske Utsökningslag § 39 ff., dog maa den domfældte i Almindelighed for at afværge Eksekutionen stille Sikkerhed for eller deponere Domsbeløbet.

praktisk set ganske lignende Ordning fulgte af Kommissionsudkastet, naar dette lod Appelfrist og Eksekutionsfrist falde sammen[2]). Denne Ordning formentes navnlig at frembyde den Fordel normalt at afværge de vanskelige og uheldige Forhold, der ellers kan fremkomme, naar en Dom først eksekveres og derefter bliver appelleret med det Resultat, at den bliver forandret[3]). Men ved Rpl. er denne Overensstemmelse hævet, idet denne paa lignende Maade, som det var Tilfældet efter den tidligere Procesordning, i § 487 fastsætter den sædvanlige Eksekutionsfrist til 15 Dage, medens Appelfristen, som tidligere omtalt, efter §§ 397 og 436 er 8 Uger til Højesteret og 4 Uger til Landsret.

Medens den blotte Appellabilitet herefter ikke er tilstrækkelig til at udelukke Fuldbyrdelse, vil derimod efter § 487, 1. Stk., lovlig iværksat Anke inden Fuldbyrdelsesfristens Udløb sædvanlig forhindre Eksekutionen[4]). Undtagelsesvis kan det dog efter § 488, 2. Stk., i Dommen bestemmes, at Eksekution med eller uden forudgaaende Sikkerhedsstillelse skal kunne iværksættes, uanset at Dommen betimelig paaankes, og eventuelt skal efter § 491 den Ret, hvortil Sagen er indanket, kunne bestemme, at selv en efter Fuldbyrdelsesfristens Udløb iværksat Anke skal kunne hindre Eksekutionen. Angaaende det nærmere herom maa dog henvises til Læren om Tvangsfuldbyrdelse.

Her skal det blot betones, at det selvfølgelig kun er den fremtidige Eksekution, der forhindres, hvorimod den allerede indtraadte Eksekution ikke ved en senere Appel af Dommen taber sin Virkning, men f. Eks. uden Hensyn dertil vil kunne tjene til Grundlag for den senere Tvangsauktion, saafremt ikke Udlægget selv paaankes, jfr. § 542, 2. Stk.[4*]) Endvidere er det kun en »Suspension« af Eksekutionskraften, der foreløbig indtræder. Hvis altsaa Anken opgives, vil Eksekutionsvirkningen igen af sig selv indtræde. Men saa snart der i Overinstansen er faldet Dom, træder denne helt i Stedet for Underinstansens Dom, selv om den gaar ud paa

---

[2]) Jfr. §§ 246 og 284 smh. m. § 333.

[3]) Jfr. Mot. Sp. 106—7 og 142 (208—9 og 244).

[4]) En lignende Ordning findes i fransk Ret efter Code de procédure art. 457.

[4*]) Jfr. Dom i U. f. R. 1922 S. 449.

at stadfæste denne, og der bliver altsaa nu alene Spørgsmaal om at fuldbyrde Appeldommen, ligesom der løber en ny Fuldbyrdelsesfrist for dennes Vedkommende. Endelig har Suspensionen kun Hensyn til den Del af Dommen, der er paaanket til Forandring. Hvis altsaa Domhaveren i Appellen nedlægger Paastand paa mere, end Underinstansens Dom har tilkendt ham, hindres han ikke derved fra at foretage Eksekution for det tilkendte Beløb[5]).

b. Hvad angaar Dommens materielle Retskraft, synes det derimod det naturligste at betinge denne af, at Dommen har opnaaet »formel Retskraft«, saa at den ikke mere kan anfægtes ad den almindelige Retsvej. Det maa nemlig erindres, at det efter Rpl. ingenlunde kan opstilles som almindeligt Princip, at judicielle Handlingers Retsvirkning kun kan hemmes ved den virkelig iværksatte Appel. Denne Ordning er tværtimod kun udtrykkelig slaaet fast for selve Eksekutionskraftens Vedkommende, medens Rpl. f. Eks. baade i § 542, 2. Stk., med Hensyn til Udlægs Virkning til at tjene til Grundlag for Tvangsauktion og i §§ 659 og 671 (som dog nu er ophævede ved Tillægsl. 30. Juni 1922 §§ 50 og 56) angaaende Spørgsmaalet, om en Dom under en Bobehandling kan lægges til Grund for Boets videre Behandling, fastslaar den modsatte Ordning, at Virkningen først indtræder, naar den almindelige Ankefrist er udløbet. Og ser vi paa den Hovedgrund, der ligger bag ved Dommens Retskraftsvirkning, Formodningen om Afgørelsens Rigtighed, er det klart, at den kun passer, naar den normale Adgang til Overprøvelse er ophørt. Den blotte Appellabilitet i Betydning af Mulighed for Anke uden særlig Tilladelse, idet den almindelige Ankefrist efter §§ 397 og 436 endnu ikke er udløbet, synes da at maatte forhindre den materielle Retskraft fra at indtræde[6]). En anden Sag er, at et processuelt Resultat ganske lignende som det, Retskraf-

---

[5]) Jfr. nærmere nedenfor S. 481.

[6]) Jfr. saaledes ogsaa Kallenberg. De devolutiva rättsmedlen 2. uppl. S. 20 ff., Deuntzer: Appel S. 141 (det kræves dog her, at Appel er iværksat), men derimod Getz: Paaanke S. 173. — I Bekgør. (Nr. 320) af Lov om Motorkøretøjer 6. Maj 1921 § 34, Stk. 2, er det dog bestemt, at Virkningen af de dèr omhandlede Domme ikke standses ved Anke eller Kære.

tens »negative Funktion«[7]) medfører, nemlig Sagens Afvisning, maa indtræde, hvis Sagen til Trods for den mulige eller virkelig iværksatte Appel paa ny bringes frem i første Instans. Dette følger nemlig allerede af selve »Litispendensen«[8]), der maa bevare sin Virkning, lige til Sagen er bragt til sin endelige Afslutning ved en ikke længere appellabel Dom.

c. Med Hensyn til de saakaldte »retskonstituerende« Domme[9]) som Ejendoms-, Mortifikations- og Ægteskabsdomme stiller Forholdet sig i visse Retninger paa en særlig Maade. Selve Dommen ophæves jo ikke ved Muligheden for Appel eller engang ved dennes Iværksættelse, og derfor maa i og for sig Ejendomsretten siges at være stiftet, Mortifikationen at være indtraadt og Ægteskabet at være opløst ved Underinstansens Dom. Den blotte Mulighed for Appel kan da næppe i Almindelighed være tilstrækkelig til at hindre de deraf følgende Retsvirkninger fra at indtræde, men uden Hensyn til en saadan Mulighed maa Domhaveren kunne forlange Adkomsten eller Prioritetens Udslettelse tinglæst eller Beløbet betalt eller Skifte af Fællesboet foretaget. Derimod maa vistnok den virkelig iværksatte Appel suspendere disse Følger, idet jo Dommen, saa snart den paaankes, ikke længere kan siges at skabe den Klarhed og Sikkerhed ved Forholdet, som maa danne den naturlige Forudsætning for den videre Forfølgning.

I een Retning bør dog vistnok den blotte Appellabilitet være tilstrækkelig til at suspendere Virkningen af en saadan Dom, nemlig med Hensyn til en fraskilt Ægtefælles Adgang til at indgaa nyt Ægteskab. Ved en saadan Ægteskabsindgaaelse vilde nemlig den praktiske Mulighed for at faa Skilsmissedommen omstødt i Overinstansen ganske blive præjudiceret, og den domfældtes Appeladgang vilde saaledes blive illusorisk. Ved Ægteskabsl. 30. Juni 1922 § 15[10]), jfr.

---

[7]) Jfr. ovenfor S. 428.

[8]) Jfr. ovenfor S. 173—4.

[9]) Jfr. ovenfor S. 92—93.

[10]) Jfr. ogsaa efter den tidligere Procesordning Fr. 23. Maj 1827 § 1.

§ 21 Nr. 7, er det ogsaa bestemt, at den, hvis Ægteskab er opløst ved Dom, ikke maa indgaa nyt Ægteskab forinden Udløbet af Ankefristen, medmindre saavel den tidligere Ægtefælle som Paatalemyndigheden giver Afkald paa Anke.

B. I Modsætning til den Ordning, der galdt under den ældre Procesret efter Fr. 17. Maj 1690, hvorefter Appel af Kendelser forudsattes at ville virke suspensivt, men til Gengæld saadan særskilt Appel som Regel udelukkedes[11]), er Reglen efter Rpl. § 422, 2. Stk., jfr. § 441, at Kære ikke har opsættende Virkning; dog kan saavel den Ret, hvis Beslutning paakæres, som Kæreretten anordne saadan Opsættelse. Undtagelse fra Hovedreglen gøres efter § 189, 2. Stk., jfr. § 208, ved den ogsaa særlig præjudicerende Kendelse af en Underret (ikke derimod af en Landsret), hvorved Fængsling besluttes mod Vidner eller Syns- og Skønsmænd, der vægrer sig ved at svare. Endvidere skal det efter § 309, 3. Stk., naar en Indsigelse mod Eds Aflæggelse forkastes ved Dommerens Kendelse, altid i denne bestemmes, om Kære skal have opsættende Virkning.

III. Hvad endelig angaar den Virkning, som Appellens Udfald udøver paa det paakendte Retsforhold, maa Princippet om Dommens »Retrotraktion« d. v. s. dens tilbagevirkende Kraft fra Søgsmaalets Begyndelse, som kendes f. Eks. med Hensyn til Virkningerne af Skyldnermora eller Afbrydelse af Forældelse, Hævd eller Præklusion[12]), sikkert ogsaa udstrækkes til Dommen i Overinstansen. Dette maa gælde ikke blot, naar Underinstansens Dom stadfæstes af Appelretten, men vistnok ogsaa, selv om Kravet maatte være forkastet i Underinstansen og først anerkendes i Overinstansen.

Hvad de konstitutive Domme angaar, kan dog ialtfald dette sidste ikke antages, idet Retsvirkningen først kan indtræde fra det Øjeblik, da den retsstiftende Akt foreligger. Derimod kunde det vel tænkes, at man f. Eks. tillagde en Landsretsdom, der stadfæstede en Skilsmissedom ved Under-

---

[11]) Jfr. nærmere Civilproces II S. 122 ff.

[12]) Jfr. Jul. Lassen: Haandbog i Obligationsret. Alm. Del. 3. Udg. S. 447, 850, 884.

retten, en vis tilbagevirkende Kraft, saaledes at ved Formuefællesskabets Opløsning Forholdene paa den første Skilsmissedoms Tidspunkt maatte lægges til Grund, og at de Børn, som Ægtefællerne havde avlet i Tiden mellem de to Domme, maatte betragtes som uægte. Men praktisk set lader disse Konsekvenser sig dog næppe akceptere. For Børnene vilde en saadan svævende Mellemtilstand være højst betænkelig. Og med Hensyn til Formueordningen vilde ret komplicerede Forhold kunne opstaa[13]). Det kan maaske nok umiddelbart synes noget stødende, at man, naar saaledes en Skilsmissedom stadfæstes i Overinstansen, først regner Virkningen fra den sidste Doms Tidspunkt[14]). Men herved maa erindres, dels at Skilsmissens Virkninger jo egentlig burde regnes allerede fra Skilsmissegrundens Indtræden, hvad der imidlertid ikke lader sig gennemføre, dels at det ogsaa i det Tilfælde, hvor Skilsmissepaastanden er forkastet i Underinstansen, og der først gives den Medhold i Overinstansen, maaske kan siges at være ubilligt, at Virkningen først indtræder fra det sidste Tidspunkt, men som berørt er dette dog sikkert den eneste praktisk mulige Ordning.

§ 47.

Ophør af Adgangen til Appel.

I. Adgangen til at appellere forældes, naar den ikke er benyttet inden en vis Frist, den saakaldte Appelfrist eller »fatalia appellationis«.

A. For den egentlige Anke fastsætter § 397, jfr. § 435, 2. Stk., og § 436 en Frist af 8 Uger til Højesteret og 4 Uger til Landsret. Ved § 455 a., som er tilføjet ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 38, er dog Ankefristen i Ægteskabssager, skønt disse ifølge § 225, 5) er henlagt til Underret, sat til 8 Uger.

Denne Frist regnes fra Dommens Afsigelse, cfr. dog om det Tilfælde, at det er forsømt at underrette en Part om Afsigelsen, § 219, 3. Stk., og dette maa ogsaa gælde med Hen-

---

[13]) Jfr. Ørsted: Haandbog II. S. 229—30, cfr. derimod Deuntzer: Appel S. 144, Getz: Paaanke S. 187.

[14]) Getz anf. Sted betegner endogsaa en saadan Ordning som »absurd«.

syn til de under Sagen faldne Afgørelser, der paaankes i Forbindelse med Dommen. Der regnes kun med hele Dage, saa at Klokkeslettet ingen Betydning faar ved Fristens Beregning. Det vil vistnok herefter være det naturligste først at betragte Fristen som afsluttet med Udløbet af selve 8 eller 4 Ugers Dagen, saa at f. Eks. Adgangen til at paaanke en Fredag den 1. September afsagt Underretsdom først er ophørt Lørdag den 30. September. Hermed stemmede ogsaa den nyere Retspraksis før Rpl.[1]).

Til Forældelsens Afbrydelse kræves det efter §§ 398 og 437, at Appellanten indleverer Ankestævning paa Rettens Kontor til Sagens Berammelse. For at forhindre, at Appellanten uformødent trækker Sagen ud, er det bestemt, at hvis Sagen begæres berammet til et overdrevent fjernt Tidspunkt, skal Justitssekretæren forelægge Rettens Præsident Spørgsmaalet til Afgørelse.

Hvis Sagen ikke føres til Ende paa Grundlag af den indleverede Ankestævning, og Ankefristen imidlertid er udløbet, skulde Anke egentlig være afskaaret. Men i denne Ordnings Strenghed gøres der en Lempelse ved § 399, der bestemmer, at naar en i rette Tid indanket Sag hæves eller afvises, skal det, uanset at Ankefristen imidlertid maatte være udløbet, være Parten tilladt at indanke Sagen paany, naar ny Stævning indgives paa Rettens Kontor til Sagens Berammelse inden 14 Dage fra det Retsmøde, hvor Sagen blev hævet eller afvist[2]). Sagens Afvisning paa Grund af formelle Fejl vil være Hovedtilfældet, men ved den udtrykkelige Medtagelse af det Tilfælde, at Sagen hæves, løses en Tvivl, der bestod efter den tidligere Ret[3]), om Forlængelse ogsaa skulde indtræde, naar Appellanten i Tide opdagede Fejlen og da foretrak straks at hæve Sagen i Stedet for at forfølge den til Dom. Reglen maa imidlertid efter Bestemmelsens Ordlyd finde Anvendelse, selv om Appellantens Ophævelse af Sagen

---

[1]) Jfr. saaledes navnlig en Højesteretsdom i U. f. R. 1893 S. 1140; jfr. ogsaa efter Rpl. Højesteretsdom i U. f. R. 1921 S. 175.

[2]) Jfr. den i forrige Note anførte Højesteretsdom i U. f. R. 1921 S. 175.

[3]) Civilproces II. S. 137—8.

slet ikke skyldes en Formalitetsfejl, der vilde bevirke dens Afvisning, men helt andre Grunde. Faren for, at Bestemmelsen skulde misbruges til i det uendelige at trække Sagen ud, afværges ved Tilføjelsen om, at denne Ret til at faa Fristen forlænget kun skal kunne benyttes een Gang.

§ 399 har efter dens Plads kun Hensyn til Anke til Højesteret, og den findes ikke blandt de Bestemmelser, som der i §§ 435—440 ved Reglerne om Anke til Landsret udtrykkelig henvises til. Dette maa dog vistnok antages at skyldes en Inkurie, idet Grundene lige saa godt passer paa Anke til Landsret[4]), og en saadan almindelig Adgang til at forlænge Appelfristen saavel for Underretsdomme som for Overretsdomme har gammel Hævd i vor Ret[5]).

Undtagelsesvis kan dog Anke tilstedes efter de nævnte Fristers Udløb. Efter Kommissionsudkastet skulde til Sikring af Retsplejens Uafhængighed denne ligesom andre processuelle Tilladelser gives af Appelretten[6]). Men Rpl. har opretholdt den tidligere Ordning, hvorefter Dispensationen gives af Justitsministeren (ved en saakaldt »Oprejsningsbevilling«).

Tilladelsen kan dog kun gives indtil 1 Aar efter Dommens Afsigelse, og kun naar der foreligger tilstrækkelig Grund til at afvige fra den almindelige Regel om Ankefristen.

Ankestævningen skal i dette Tilfælde efter § 398, jfr. § 437, som sikkert maa forstaas i Overensstemmelse dermed[7]), indleveres paa Appelrettens Kontor inden 4 Uger fra Tilladelsens Meddelelse. Forlængelsen af Appelfristen efter § 399 finder ogsaa Anvendelse i dette Tilfælde.

En udvidet Adgang til at paaanke ogsaa uden Hensyn til Ankefristens Udløb aabnes der ved § 423, 2. Stk., idet efter denne Bestemmelse Højesteret under tilsvarende Betingelser som dem, hvorunder ny Foretagelse af en Sag for Højeste-

---

[4]) Jfr. ogsaa R. R. Nr. 52 i U. f. R. 1920 B S. 320.

[5]) Navnlig i L. 11. April 1890 § 7 og tidligere med en noget tvivlsom Hjemmel i en norsk Fr. 19. Aug. 1735 § 10 og et islandsk Reskript af 19. Decbr. 1749 § 2.

[6]) Ved et Tremandsudvalg, jfr. §§ 246 og 284.

[7]) Jfr. Dom i U. f. R. 1920 S. 821.

ret kan finde Sted, kan tillade Paaanke af en ellers upaaankelig Landsrets- eller Underretsdom[8]).

B. For K æ r e er der i Almindelighed ved § 422, jfr. § 441, 2. Stk., foreskrevet en Frist af 2 Uger, efter at Afgørelsen er truffet. Inden denne Frist skal Kære være iværksat ved Indgivelse af Kæreskrift eller, ved Kære over Underrettens Afgørelser, blot ved mundtligt Kæremaal til Retsbogen, jfr. §§ 418 og 441. Dog kan Justitsministeren, naar Omstændighederne taler derfor, senere, men dog ikke efter 6 Maaneders Forløb, tilstede, at Kæremaal rejses inden 2 Uger efter Tilladelsens Meddelelse, jfr. særlig angaaende Kære under en til Landsret indanket Sag § 435, 3. Stk.[9]). Nogen Adgang til yderligere Forlængelse af Fristen, fordi det første Kæremaal afvises, er ikke hjemlet. —

Overholdelse af Anke- og Kærefristerne maa vistnok, da de for en Del skyldes almindelige Retsplejehensyn, paases ex officio; dette antoges ogsaa efter vor tidligere Procesordning[10]).

II. Ogsaa a n d r e G r u n d e kan medføre Appelrettens Ophør.

A. Der kan saaledes være Spørgsmaal, om Parterne bindende kan give A f k a l d paa deres Ret til at appellere.

I saa Henseende kan man nu lige saa lidt paa dette som paa andre Omraader[11]) slutte fra den Adgang, Parterne i Civilprocessen i Almindelighed har til at raade over den materielle Ret, der danner Sagens Genstand, til at de skul-

---

[8]) I Slutn. af § 7 i L. (Nr. 67) 14. April 1905 om Adgang til Erhvervelse af Mortifikationsdom paa Servitutter, der er opretholdt ved Rpl. § 477, er der hjemlet en Adgang til uden Oprejsningsbevilling at appellere en Mortifikationsdom, afsagt af en enkelt Dommer, selv om (den ordinære) Appelfrist er udløbet, for saa vidt Appellen iværksættes af en Person, der skulde have været særlig stævnet men ikke er blevet det, og inden 3 Aar fra Dommens Afsigelse.

[9]) Hvis Indsigelsen mod vedkommende Punkt rejses som Led i en samlet Anke af Dommen, bliver der dog ifølge § 435, 2. Stk., smh. m. § 397, Mulighed for med Justitsministerens Tilladelse at fremkomme med den i et Aar fra Dommens Afsigelse.

[10]) Jfr. Civilproces II. S. 188—9.

[11]) Jfr. ovenfor S. 241 ff.

de have en lignende Adgang til at træffe bindende Dispositioner over deres processuelle Beføjelser. Tilmed gør netop særlige Betænkeligheder sig gældende mod at knytte bindende Virkning til et Afkald paa Appel, som en Part har givet før vedkommende Retshandlings Foretagelse, idet den økonomisk svagere Part let vil kunne blive tvunget til at gaa ind paa en saadan Ordning og saaledes vil kunne lide et væsentligt Indgreb i den processuelle Retsbeskyttelse, der ved Loven skal være sikret Borgerne[12]).

Ikke desto mindre anerkendtes efter vor tidligere Procesordning ogsaa et saadant Forhaands Afkald paa Appel for bindende. Dette støttedes nærmest paa en — forøvrigt ikke helt sikker — Slutning fra Reglen om Voldgiftsaftalers forbindende Kraft, idet man ræsonnerede saaledes, at naar Parterne ad den Vej helt kunde fraskrive sig judiciel Beskyttelse, maatte de ogsaa paa Forhaand kunne begrænse denne ved at opgive deres almindelige Adgang til Appel[13]).

I Rpl. siges det derimod i § 395, 2. Stk., jfr. § 435, 1. Stk., at udtrykkelig eller stiltiende Afkald paa Anke i k k e gyldig kan gives, f o r i n d e n den Retsafgørelse, om hvis Paaanke der er Tale, er truffet, og det samme maa sikkert ogsaa gælde om et Forhaands Afkald paa Kære.

Fra denne Bestemmelse kan vel ikke modsætningsvis sluttes, at et e f t e r den paagældende Retshandling afgivet Afkald paa Appel altid og ubetinget skulde være gyldigt, og det kunde maaske være naturligt dertil at underforstaa visse Forudsætninger, saaledes navnlig, at Parterne har fuld Raadighed over det Gode, der danner Processens Genstand. Imidlertid forudsætter Ægteskabsl. 30. Juni 1922 i § 21, 7), ligesom tidligere Fr. 23. Maj 1827 § 1, at en domfældt gyldig kan frafalde Appel overfor en Skilsmissedom, hvortil der ganske vist ogsaa er særlig stærk praktisk Trang nemlig for at kunne begrænse den Frist, Domhaveren ellers maatte vente med at indgaa nyt Ægteskab. Og i Rpl. § 942, jfr. § 963, 1. Stk., siges det udtrykkelig, at Afkald paa Anke med Hensyn til de i særlig Grad personlige og uafhænde-

---

[12]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 106 (208).

[13]) Jfr. Civilproces II. S. 145.

lige Retsgoder, som det drejer sig om i Strafferetsplejen, skal kunne finde Sted, efter at Dom er afsagt[14]).

Hvad iøvrigt Betingelserne for Afkaldets Gyldighed angaar, maa den sædvanlige Proceshabilitet efter § 257, som den er ændret ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 26, dertil kræves, men iøvrigt maa væsentlig de almindelige Regler om forpligtende Retshandler gælde. Det maa saaledes i Almindelighed kræves, at Erklæringen rettes til Modparten eller nogen paa hans Vegne[15]). Egentlig Akcept vil ikke være nødvendig, medmindre Afkaldet — som det dog hyppig vil være Tilfældet — er gensidigt, idet det er betinget af et tilsvarende Afkald paa at appellere fra Modpartens Side. En Anfægtelse af Afkaldet paa Grund af urigtige eller bristende Forudsætninger kan ikke være udelukket, f. Eks. naar ved Afgørelsen uden Partens Vidende meget væsentlige Retsplejehensyn er tilsidesatte, eller det har været en klar Forudsætning for, at Parten vilde slaa sig til Taals med Dommen, at denne blev prompte opfyldt af Modparten.

---

[14]) De fremmede Lovgivninger frembyder angaaende dette Forhold et ret broget Billede: Efter den norske Civilproceslov § 361 kan Retten til at anke ogsaa paa Forhaand gyldig frafaldes, men dog kun, naar Frafaldelsen er gensidig. For svensk Ret, hvor der ingen positiv Lovbestemmelse om Forholdet findes, er Kallenberg: De devolutiva rätsmedlen, 2. uppl. S. 111 ff., tilbøjelig til at antage at en Vedtagelse om ikke at gaa til højere Instans lige saa lidt er gyldig efter som før den lavere Instans' Afgørelse. Efter den tyske C. P. O. § 514 er der udtrykkelig Hjemmel for, at et ensidigt Afkald paa Appel, naar det meddeles efter Dommen, er gyldigt, medens det er omtvistet, om et Afkald paa Appel meddelt før Dommen skal anses for gyldigt efter den borgerlige Rets Regler, saaledes Stein's Kommentar, eller maa betragtes som helt ugyldigt, saaledes Hellwig: System I. S. 450. Efter den østrigske C. P. O. § 472 antages Afkald paa Appel at være gyldigt, hvad enten det er givet før eller efter Dommen. Endelig kan der efter fransk Ret altid træffes en gyldig Vedtagelse om, at den paagældende Domstol skal »statuer en dernier ressort«, saa at altsaa Appel udelukkes, jfr. Code de procédure art. 7, Code de commerce art. 639.

[15]) Jfr. fra den tidligere Procesordning en Dom i U. f. R. 1867 S. 25, hvorefter en Parts Erklæring til Stævningsmændene, der forkyndte Dommen, om at han var tilfreds med denne, ikke ansaas for bindende.

Afkaldet behøver i og for sig ikke at være udtrykkeligt, men det vil ogsaa, som det forudsættes i § 395, kunne være stiltiende. Hertil maa kræves et Forhold fra Partens Side, som klart er Udtryk for hans Villie til at frafalde Appel, og hvis Virkning netop beror herpaa.

B. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om ikke visse Handlinger fra en Parts Side, selv om der ikke deri kan ses en saadan Opgivelsesvilje, kan afskære Parterne fra Appel, idet de efter deres Natur er uforenelige med en saadans Iværksættelse. At dette dog ikke kan støttes paa Partens Vilje, er særlig klart, hvor Adgangen til Appel fortabes for Parten, selv om denne nok saa meget forbeholder sig den. I andre Tilfælde er Forholdet vel det, at Parten ved en saadan Reservation vil kunne bevare sin Adgang til at appellere trods vedkommende Handlings Foretagelse. Men ogsaa i disse Tilfælde skyldes dog Bortfaldet af Ankebeføjelsen, for saa vidt den ikke reserveres, selve Handlingens processuelle Karakter og ikke Partens derigennem tilkendegivne Vilje.

a. At nu en saadan Virkning ikke kan være knyttet til Domhaverens blotte Forkyndelse af Dommen, hvor en saadan Forkyndelse efter § 219, 3. Stk., undtagelsesvis finder Sted, synes at være klart. Domhaveren lader maaske blot Dommen forkynde for at bringe Appelfristen til at løbe for Modparten eller, hvis han derved har Eksekutionen for Øje, behøver Forkyndelsen kun at være Udtryk for, at han ikke for Tiden tænker paa at appellere eller i alt Fald ikke har truffet nogen endelig Bestemmelse desangaaende og derfor for alle Eventualiteters Skyld lader Dommen forkynde, saa at han straks efter Eksekutionsfristens Udløb kan skride til Eksekution. Og Forkyndelsen indeholder ikke noget saadant præjudicerende Skridt overfor Modparten, at denne af den Grund skulde være beskyttet mod en senere Appel, eller at han skulde kunne forlange, at Domhaveren straks ved Forkyndelsen tog en Reservation i den Retning[16]).

---

[16]) Jfr. saaledes fra den tidligere Procesordning Højesteretsdom i U. f. R. 1879 S. 129 (134).

Ikke engang Domhaverens Eksekution af Dommen vil der ubetinget kunne tillægges den Virkning at afskære ham Adgangen til Appel. Dette maa vel gælde, hvor det, Domhaveren inddriver, er kvalitativt forskelligt fra hans Paastand under Appellen, f. Eks. naar han har sat sig i Besiddelse af en Ting hos den domfældte og senere forlanger sig en Pengesum tilkendt i Stedet. Hvis derimod det inddrevne blot udgør en Del af, hvad han ønsker, maa vistnok noget andet antages. Bestaar saaledes Sagsgenstanden af flere af hinanden uafhængige Poster[17]), maa Domhaveren frit kunne inddrive nogle af dem og dog senere foranstalte Appel med Hensyn til de øvrige. Og selv om der kun er Tale om en af flere Fordringer, der materielt hænger sammen, eller endogsaa kun om en Del af en enkelt Fordring, maa Domhaveren vistnok kunne inddrive, hvad der foreløbig er ham tildømt, og senere foranstalte Appel for at faa sig Resten tilkendt[18]). I dette Tilfælde vil det dog i Reglen være nødvendigt, at Domhaveren straks ved Inddrivelsen tager et klart Forbehold med Hensyn til sin Appelret.

Naar endelig Domhaveren modtager en ham frivillig tilbudt Præstation af den domfældte til Opfyldelse af Dommen, maa han derved, for saa vidt han ikke samtidig har forbeholdt sig Ret til alligevel at appellere Dommen, i Almindelighed være afskaaret derfra[19]); dog maa vistnok noget andet statueres, hvis han f. Eks. senere kommer i Besiddelse af nye Oplysninger, der klart viser Dommens Urigtighed.

b. At omvendt den domfældte finder sig i, at der gøres Eksekution hos ham uden at afværge denne ved Iværksættelse af Anke (hvortil jo i Almindelighed kræves, at denne sker allerede før Fuldbyrdelsesfristens Udløb) kan ikke afskære ham fra senere at iværksætte Appel, idet der ellers vilde kunne berøves ham en væsentlig Del af den Ankefrist, der efter Loven tilkommer ham.

---

[17]) Cfr. efter den tidligere Procesordning U. f. R. 1883 S. 438.

[18]) Jfr. ovenfor S. 471 samt Getz: Paaanke, S. 147, N. L. i U. f. R. 1908 B S. 176—7, cfr. derimod Deuntzer: Appel S. 59.

[19]) Jfr. dog efter den tidligere Procesordning Dom i U. f. R. 1897 S. 756.

Heller ikke vil der i Almindelighed kunne tillægges den domfældtes Optræden under Eksekutionen en saadan Virkning. Selv om han f. Eks. under denne straks betaler det idømte Beløb, behøver deri ikke at ligge mere, end at han, naar han ikke kan undgaa Retsforfølgningen, søger at slippe saa lempelig derfra som muligt.

Naar derimod den domfældte frivillig opfylder Dommen, vil det ofte være naturligt dertil at knytte den Virkning, at han fortaber Adgangen til Appel, for saa vidt han ikke særlig har forbeholdt sig den, eller vigtige nye Momenter senere kommer frem[20]). Men ubetinget kan det dog ikke gælde. Naar saaledes hans Opfyldelse af Dommen kun i Formen har været frivillig, men reelt har været bestemt ved Frygten for den truende Eksekution, kan den ikke medføre nogen præjudicerende Virkning for ham[21]). Paa lignende Maade stiller Forholdet sig, naar han kun delvist har opfyldt Dommen, idet han ikke har betalt mere end den Del af Beløbet, der var uomstridt mellem Parterne; i dette Tilfælde vil det sædvanlig staa ham frit bagefter at appellere, for saa vidt Resten angaar[22]).

c. Med Hensyn til nogle andre Forhold kan der endnu rejses Spørgsmaal om, hvor vidt de prækluderer Parternes Appeladgang.

Naar en Part, efter at hans Sag er blevet afvist, anlægger ny Sag i samme Instans, maa han derved være afskaaret fra at appellere Afvisningsdommen, idet han ved det nye Sagsanlæg maa betragtes som i Gerning at have akviesceret ved denne[23]), skønt han jo ikke behøver at have haft nogen virkelig Vilje i saa Henseende.

Ligeledes vil en Part, der har appelleret en Afgørelse til Forandring i Realiteten, derved sædvanlig have udelukket sig fra senere at paastaa dens Annullation, men ikke omvendt[24]).

---

[20]) Jfr. U. f. R. 1914 S. 702.

[21]) Jfr. om det Tilfælde, at en domfældt under Trusel om Eksekution havde betalt Sagens Omkostninger, Domme i U. f. R. 1921 S. 869, 1912 S. 862.

[22]) Jfr. U. f. R. 1871 S. 954.

[23]) Jfr. fra den tidligere Procesordning U. f. R. 1877 S. 1174.

[24]) Jfr. ovenfor S. 468.

Fordi en Part har iværksat Appel med Hensyn til en enkelt af flere selvstændige Poster, der har været behandlede under samme Sag i Underinstansen, eller overfor en enkelt af sine Modparter her, kan han ikke være afskaaret fra senere at foranstalte Appel med Hensyn til de øvrige Poster eller mod de andre Parter. —

Den processuelle Betydning af, at en Part efter det udviklede har opgivet eller fortabt Adgangen til at appellere, maa, ligesom naar Appelretten er forældet, være, at Appelsagen afvises. Men dette vil dog hyppigst (nemlig for saa vidt hans Handling ikke maatte være absolut uforenelig med Appel) kun ske ifølge Modpartens Paastand.

§ 48.

Appelforhandlingens Afhængighed af Behandlingen i Underinstansen.

Som ovenfor i § 43, I. nærmere udviklet, er der ved de Begrænsninger, der i Appelinstansen er gjorte i Mundtligheden og Bevisumiddelbarheden, skabt Muligheden for en Ordning, der ligesom vor tidligere Procesordning principielt lader Bedømmelsen her foregaa paa samme Grundlag som i Underinstansen og udelukker Fremkomsten af nye Momenter (»Nova«) i Appellen. I et vist Omfang har da ogsaa Rpl. benyttet sig af denne Mulighed til at konstituere et saadant Afhængighedsforhold mellem Proceduren i de forskellige Instanser.

I. Hvad angaar den egentlige Anke, vil det

A. som Regel være udelukket at inddrage nye Sagsgenstande i Appellen; ellers vilde den lovbefalede Instansfølge kunne gøres illusorisk. Afgørende i saa Henseende maa Res judicata-Princippet være: I det Omfang, hvori Underinstansens Dom herefter kan anses for bindende, kan den paaankes, men heller ikke videre[1]). Herfra gør dog Rpl. § 407, jfr. § 438, 2. Stk., den Undtagelse, at Appeldomstolen kan give Tilladelse til, at »enkelte Punkter eller Dele af Sagen, som ikke har foreligget for eller ikke er paakendte« af

[1]) Jfr. ovenfor S. 411 ff.

den underordnede Ret, indbringes for Appelretten. Der er dog herved sikkert ikke tænkt paa nye Sagsgenstande, som slet ikke har nogen Forbindelse med den tidligere. En Antydning i denne Retning ligger der ogsaa i Udtrykket »enkelte Punkter eller Dele af Sagen«, som kun synes at passe, naar de Punkter, der inddrages, naturlig kan siges at høre med til samme Sag, idet de kun er accessoriske i Forhold til det Hovedkrav, der har været fremsat i Underinstansen, eller dog staar i nøje Forbindelse med dette, f. Eks. Krav paa Renter eller paa nye Afgiftsydelser, der først er forfaldet efter Sagens Optagelse i den tidligere Instans.

Det kræves efter Hovedreglen, som det ogsaa udtrykkelig siges i § 407, at vedkommende Punkt ikke blot har foreligget for, men ogsaa virkelig er blevet paakendt af den lavere Instans. Naar Sagen saaledes helt er blevet afvist fra Underinstansen, vil Overinstansen som Regel ikke kunne paakende den i Realiteten, men maa hjemvise den til ny Behandling. Hvor derimod Underinstansen overhovedet har indladt sig paa en Prøvelse af Realiteten, vil Appelretten vistnok lige saa lidt som efter den tidligere Procesordning[2]) indlade sig paa en nærmere Undersøgelse af, hvilke af de under Underinstansproceduren fremdragne Momenter Retten har taget Hensyn til ved sin Paakendelse, men uden særlig Tilladelse tage dem alle i Betragtning. Dette maa ogsaa gælde med Hensyn til subsidiære Momenter, som Underinstansen, der har sluttet sig til det principalt anbragte, ikke nærmere har indladt sig paa; i det omvendte Tilfælde, hvor Retten har bygget sin Afgørelse paa et subsidiært Moment, vil der deri ofte indirekte ligge en Forkastelse af de principale.

Reglen maa paases ex officio, da Parterne ikke ved deres Vedtagelse kan fravige den foreskrevne Instansfølge[3]).

B. Forinden de Bestemmelser i Rpl., der omhandler Adgangen til at fremkomme med nye Paastande, Anbringender og Beviser, nærmere behandles, skal der først gøres nogle Bemærkninger om Forholdet mellem

---

[2]) Jfr. Civilproces II. S. 154—5.

[3]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad 253, Sp. 111 (213).

disse Bestemmelser og Bestemmelsen om de nye »enkelte Punkter eller Dele af Sagen« i § 407. Rent sproglig kan denne nemlig ogsaa omfatte det Tilfælde, at de nye Punkter alene bestaar i nye processuelle Paastande eller Anbringender eller maaske endog blot nye Beviser. Ved en saa vid Forstaaelse vilde imidlertid de særlige Bestemmelser om de andre Nova blive ganske overflødige, og det er derfor givet, at Bestemmelsen maa undergives en vis Begrænsning, saaledes at den, som ogsaa under A. forudsat, kun skal finde Anvendelse, hvor selve den materielle Sagsgenstand ved de nye Punkters Inddragelse til en vis Grad bliver ny. Paa den anden Side vil Fremsættelsen af nye processuelle Paastande ofte, og Fremkomsten af nye Anbringender til Støtte for tidligere Paastande ikke helt sjældent, saaledes hvor Talen er om obligatoriske Krav[4]), kunne bevirke en Novation med Hensyn til selve Sagens Genstand. I saadanne Tilfælde maa da de i det følgende omhandlede Bestemmelser, der blot har de Tilfælde for Øje, hvor alene Paastandene, Anbringenderne eller Beviserne er nye, uden at selve Sagsgenstanden derved kan siges at være blevet en anden, lide Indskrænkning, og Reglen om Forbud ex officio mod en saadan Fornyelse af Sagen komme til Anvendelse[5]). Derimod vil Fremsættelsen blot af nye Paastande, Anbringender eller Beviser altid kunne finde Sted med Modpartens Samtykke, jfr. §§ 404, 406, 439 og 440.

a. Hvad først angaar de nærmere Betingelser for Fremsættelsen af nye Paastande, bestemmer § 404, at saadanne for Højesteret som Regel ikke kan fremsættes uden Modpartens Samtykke. Men Retten kan dog tillade deres Fremsættelse, naar det findes undskyldeligt, at de ikke tidligere er fremkommet, og deres Afskærelse vilde medføre et uforholdsmæssigt Tab for Parten.

For Landsretten slettes efter § 439 den sidste Betingelse, og Retten kan altsaa meddele Tilladelsen, naar blot det findes undskyldeligt, at Paastandene ikke tidligere er fremkommet.

---

[4]) Jfr. ovenfor S. 412.

[5]) Jfr. Mot. t. K. t. B. R. ad § 253, Sp. 111 (213).)

b. Med Hensyn til nye Anbringender, hvorunder indbefattes baade Søgsmaalsgrunde, Benægtelser og egentlige Indsigelser[6]), opstiller § 404 for deres Fremsættelse for Højesteret de samme strenge Betingelser som for nye Paastande[7]).

Derimod er der efter § 440, 3. Stk., for Landsret i Princippet fri Adgang til at fremkomme med nye Anbringender, naar blot Parten paa sædvanlig Maade har anført dem i sine Processkrifter, og det er kun, naar han efter Skriftvekslingens Slutning uden Modpartens Samtykke vil fremføre dem, at han dertil behøver Rettens Tilladelse. Denne vil efter §§ 348 og 366, hvortil der henvises, i Almindelighed være betinget af, at det er undskyldeligt, at Parten ikke tidligere er fremkommet med dem[8]).

Her maa dog erindres den tidligere omtalte[9]) Bestemmelse i § 376. Efter denne kan, naar Tilladelse til at fremføre nye Paastande eller Anbringender søges hos Landsret eller Højesteret paa Grund af utilregnelig Udeblivelse, Retten i Stedet for at give denne Tilladelse bestemme, at Sagen skal genoptages.

c. Endelig vil nye Beviser, saavel for Højesteret som for Landsret, altid kunne fremføres, naar der forud er givet Modparten Meddelelse derom[10]), men ellers kun, naar Retten, fordi den finder, at der foreligger tilstrækkelig Undskyldning, tilsteder det, jfr. nærmere §§ 406 og 440[11]).

---

[6]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 253 og § 210 Sp. 111, jfr. 96 (213, jfr. 198).

[7]) Jfr. Højesteretsdomme i U. f. R. 1922 S. 194, 1923 S. 1.

[8]) Jfr. Domme i U. f. R. 1921 S. 603, S. 765.

[9]) S. 224—5.

[10]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1920 S. 570.

[11]) Jfr. R R. Nr. 116 i U. f. R. 1922 B S. 39. — I fremmede Procesordninger er der gennemgaaende aabnet Adgang til at fremkomme med Nova i Appellen, men dog i ret forskellig Udstrækning. Saaledes kan efter norsk Civilproceslov §§ 336 og 371 ved Anke til Lagmandsret (Landsret) Paastanden udvides ifølge senere indtraadte Omstændigheder og Beviser altid benyttes, naar blot Parten i Forvejen har meddelt dem til Retten. Efter tysk C. P. O. § 529 kan Parterne i Appellen altid fremføre nye Fakta og Beviser, og der er ogsaa hjemlet en vis Adgang til Fremsættelse af nye Paastande. Derimod hjemler den østrigske C. P. O. § 467 en betydelig større Begrænsning i saa Henseende, idet den kun gi-

II. Angaaende Kære bestemmer § 418, 2. Stk. jfr. § 441, at Kæremaalet altid, uden særlig Tilladelse, kan støttes paa nye faktiske Anbringender og Beviser. Om nye Paastande vil der efter den begrænsede Karakter, som Kæremaalets Genstand har, næppe praktisk kunne blive Tale.

Nye juridiske Udviklinger vil altid frit kunne fremkomme i Appellen, og dette maa vistnok gælde, selv om de ikke har Hensyn til Retssætninger, som Dommeren ex officio skal kende, men f. Eks. til partikulær eller fremmed Ret.

Appelsagens Gang,

I. Ved egentlig Anke.

§ 49.

A. Til Højesteret.

I. Om Tiden for Højesterets Møder bestemmer § 22, at Højesteret holder sine Møder til samme Tider, som hidtil har været brugeligt, men at Retten kan bestemme saadanne Forandringer heri, som den maatte anse for hensigtsmæssige, hvorom da det fornødne skal kundgøres i Lovtidende.

Efter den hidtilværende Ordning — jfr. Begyndelsen af »Patent« (aabent Brev) 10. Novbr. 1774, som skulde gælde »indtil anderledes tilsiges«, og som ikke senere er blevet af-

---

ver Adgang til at fremkomme med nye Fakta og Beviser, med hvilke »die Wahrheit der Berufungsgründe erwiesen werden kann«, et forøvrigt noget uklart Udtryk, der dog ikke antages at omfatte Nova, som har Hensyn til det faktiske Grundlag for den materielle Tvist, jfr. Neumann's Kommentar S. 1228. Efter den franske Code de procédure, art. 464 kan der vel sædvanlig ikke i Appellen fremsættes nye Paastande (»demandes«), men antages ingen Hindring at være for at fremkomme med nye Fakta og Beviser (»moyens nouveaux«). Efter engelsk Ret synes ved Appel af en Dom selv nye Beviser som Regel kun at kunne fremføres med Rettens Tilladelse.

løst af nogen anden Forskrift, men indtil videre opretholdt ved Bekgør. (Nr. 514) 1. Oktbr. 1919 — skal Højesteret, der efter D. L. 1—3—15 skulde holdes ordinært en Gang om Aaret, aabnes den første Torsdag i Marts Maaned. Med enkelte Afbrydelser strækker Højesterets Møder, fordelte paa ordinære og ekstraordinære Sessioner, sig nu over næsten hele Aaret[1]).

II. A. I Forbindelse med denne Bestemmelse om et Højesteretsaar stod den tidligere Rets Regel om, at Stævningen maatte udtages en vis Tid før Rettens Aabningsdag og kun havde Gyldighed for det enkelte Højesteretsaar, saa at en Sag kun ifølge en særlig Tilladelse (en »Udsættelses«- eller »Overgangsbevilling«) kunde gaa over til det næste Højesteretsaar. Men denne Ordning, som i det væsentlige havde tabt sin praktiske Betydning ved den Udvidelse af Reglerne om de »anteciperede Sager«, der navnlig havde fundet Sted ved L. (Nr. 289) 20. Decbr. 1912, er helt bortfaldet ved Rpl.

Efter den tidligere Ordning antoges det dog under alle Omstændigheder for udelukket straks ved Stævningens Udtagelse at faa Sagen berammet til en bestemt Retsdag, men der blev ved Højesteretsaarets Begyndelse trykt en foreløbig »Højesteretsorden« for de indtil da anmeldte Sager, og den endelige Orden for Sagernes Foretagelse bestemtes senere ved et skrevet »Karte« for en Uge ad Gangen. Ved Rpl. er der derimod for Højesteret fastslaaet ganske samme Ordning som for Landsret, idet der efter § 398, 1. Stk., jfr. § 338, straks ved Stævningens Indlevering paa Rettens Kontor skal finde en Berammelse af Sagen til dens første Foretagelse (ved Ankeudvalget) Sted, og Stævningen først efter at være forsynet med Paategning om Dag og Tid, da Sagen saaledes falder i Rette, tilbagegives Appellanten til videre Foranstaltning. For hver Uge trykkes der en Fortegnelse

---

[1]) Der er nemlig to ordinære Sessioner, fra Marts til Slutningen af Juni og fra 1. Oktober til Jul, og en tredje ekstraordinær fra Begyndelsen af Januar til omtrent midt i Februar. Endelig afholdes der i Slutningen af Juli og August to Ekstrasessioner til Behandling særlig af Justitssager (Arrestantsager); jfr. Civilproces II. S. 182, Note [1]).

over de Sager, der forventes at ville komme til Domsforhandling, og endelig affattes der en Retsliste for hver enkelt Retsdag, jfr. § 277.

B. Angaaende Ankestævningens Indhold foreskrev Rpl. i § 398, 2. Stk., oprindelig, at den »skal indeholde en fuldstændig og tydelig Angivelse af Ankegrunden og den Paastand, der agtes nedlagt«. Ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 14 blev dette imidlertid ændret, saaledes at Stævningen kun skal indeholde »en Angivelse af Ankens Genstand og Hensigt«[2]). Herefter synes det dog, jfr. § 394, 2. Stk., i hvert Fald at maatte kræves angivet i Stævningen, om Appellanten ønsker Dommen forandret i Realiteten eller Formaliteten eller helt eller delvist ophævet af Formalitetsgrunde, det sidste eventuelt i Forbindelse med Hjemvisning af Sagen til Underinstansen. Hvor Anken har Hensyn til Sagens Formalitet, vil det ofte yderligere være nødvendigt at anføre, hvilken Procesforudsætning der formenes at have manglet, idet Paastanden ellers ikke vil faa tilstrækkelig bestemt Indhold, og hvis der ønskes en Forandring af den indankede Afgørelse, i hvilken Retning denne Forandring skal gaa, selv om der ikke foreligger nogen endelig formuleret Paastand. Naar Indstævnte giver Møde vil man dog ikke lægge synderlig Vægt paa Stævningens nøjagtige Formulering, men Spørgsmaalet herom vil kunne faa Betydning i Tilfælde af Indstævntes Udeblivelse.

C. Om Stævnevarslet skal der efter § 398, 3. Stk., gælde de samme Regler, som i § 339 er fastsat ved Landsret, med fornøden Lempelse, dog saaledes at det aldrig maa være kortere end 4 Uger. Ved den »fornødne Lempelse« er vel

---

[2]) Lignende er ogsaa Forholdet efter den tyske C. P. O. §§ 518 og 519. — Derimod gaar f. Eks. den østrigske Civilprocesordning videre end vor Lov, idet efter dens § 467 et »Berufungsschrift« ikke blot skal indeholde en kort Betegnelse af Anfægtelsesgrundene, men ogsaa af de faktiske Anbringender og Bevismidler, hvormed deres Sandhed kan godtgøres. Paa lignende Maade stiller Forholdet sig ogsaa efter den norske Civilproceslov § 365, idet efter denne Ankeerklæringen skal indeholde en kort Angivelse ikke blot af »de enkelte Fejl ved Sagsbehandlingen eller Afgørelsen, som Anken grundes paa«, men ogsaa af »de Omstændigheder og Beviser, som Ankegrundene agtes godtgjort ved«.

navnlig tænkt paa, at Varslets Fastsættelse, hvor en særlig Bestemmelse derom skal finde Sted, maa ske ved Højesterets Præsident.

III. A. Paa den berammede Tægtedag skal, jfr. § 400, Appellanten møde og fremlægge Ankestævningen. Undlader han dette, skal Sagen afvises, og der tilkendes den indstævnte, som har givet forgæves Møde[3]), Sagsomkostninger. Om dette sidste bliver der dog ikke Tale, naar den indstævnte frafalder Krav derpaa, medens derimod Sagens Afvisning vistnok maa indtræde ex officio, altsaa selv om den indstævnte ikke maatte nedlægge nogen Paastand derpaa eller maaske endogsaa udtrykkelig maatte erklære, at han ikke ønsker det, men foretrækker blot at se Sagen udsat.

Samme Virkning har Appellantens Udeblivelse eller Undladelse af at foretage de til Sagens Foretagelse hørende Skridt ved senere Retsmøder, saafremt Domsforhandlingen ikke er berammet, eller ved selve Domsforhandlingen[4]). Disse Regler svarer ganske til dem, der efter § 340 gælder om Sagsøgerens Udeblivelse ved Landsret som første Instans[5]); kun er der, da der i Almindelighed ikke ved Højesteret foregaar nogen omfattende Skriftveksling, i Stedet for paa dennes Slutning, lagt Vægt paa den mundtlige Domsforhandlings Berammelse.

B. a. Udebliver omvendt Indstævnte paa den første Retsdag, og Appellanten begærer Sagen fremmet, udgaar den efter § 401 til skriftlig Behandling[6]). Grunden til denne Ordning, der stemmer med den allerede tidligere ifølge et Reskr. 7. April 1784 gældende, er

---

[3]) Jfr. Dom i U. f. R. 1920 S. 144, hvor der gaves Appellantens forgæves mødende Modpart saadan Godtgørelse, skønt Stævningen ikke oplystes at være forkyndt for ham.

[4]) Jfr. Dom i U. f. R. 1923 S. 544. Jfr. endvidere om nogle Tilfælde, hvor Appellanten ikke var i Stand til at procedere Sagen, Domme i U. f. R. 1922 S. 851 og 1921 S. 776, og om et Tilfælde, hvor Appellanterne mødte personlig men uden Ekstrakt, 1922 S. 152.

[5]) Jfr. ovenfor 207 ff.

[6]) Med Indstævntes Samtykke maa Sagen dog kunne behandles mundtlig, jfr. U. f. R. 1923 S. 3, S. 760.

navnlig den, at det ellers, da Retten under den mundtlige Procedure alene tager Hensyn til, hvad der mundtlig anbringes af Parterne, kunde risikeres, at Appellanten i Tilfælde af Modpartens Udeblivelse gav en ensidig Fremstilling af Sagen og udelod visse Momenter, der var i Modpartens Favør. Men dette udelukkes ved den skriftlige Behandlingsmaade, idet da samtlige Sagens Akter maa forelægges Retten sammen med Partens skriftlige Indlæg, jfr. § 415, 3. Stk.[7]), og nærmere nedenfor under X. Overfor dette Hensyn har man da ikke ment at burde lægge Vægt paa den Fare, som denne Ordning ganske vist rummer for Behandlingens Mundtlighed i Appellen, naar Reglen herom saaledes fraviges, hver Gang den indstævnte udebliver, ligesom han paa Grund af det begrænsede Omfang, hvori der sædvanlig vil have fundet Protokollation Sted ved Underinstansen — jfr. § 185, 2. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 9 —, let ved sin Udeblivelse vil kunne udsætte sig for Retstab[8]).

Appellanten kan dog i Stedet begære Sagen udsat[9]). I dette Tilfælde skal han lade forkynde en Udskrift af det i Retsmødet forefaldne for Modparten med et af Retten fastsat Varsel. Der kan ogsaa blive Tale om, at Retten af egen Drift udsætter Sagen efter § 277, 3. Stk., naar Retten er bekendt med, at der foreligger en Forhindring for den indstævnte Parts Møde. Hvis endelig Appellanten efter Stævningens Forkyndelse ønsker at fremkomme med noget nyt i Sagen, maa han i Medfør af Reglerne i §§ 405 og 406 give den indstævnte Meddelelse derom, og denne maa da kunne give Møde i Sagen og forlange, at den overgaar til mundtlig Forhandling[10]), idet den sikkert ikke ved Reglerne om den skriftlige Behandling i

---

[7]) Jfr. Dom i U. f. R. 1923 S. 42.

[8]) Jfr. nærmere Munch-Petersen i U. f. R. 1922 B S. 269—270.

[9]) Forudsætningen for, at Appellanten skal kunne forlange dette, maa dog — ligesom efter § 341, 2. Stk. — være, at Indstævnte er »lovlig varslet«, jfr. ovenfor S. 211 med Note [10]).

[10]) Jfr. herved Domme i U. f. R. 1921 S. 983 og (ved Landsret) 1921 S. 189 og 1922 S. 657.

§§ 401 og 415 er tænkt paa dette Tilfælde, der for Lovens Forfattere har staaet som ganske ekstraordinært.

Disse Bestemmelser kommer — paa lignende Maade, som Tilfældet er ved Landsret i første Instans efter § 341, 3. Stk., jfr. § 363, 2. Stk. — ogsaa til Anvendelse, naar Indstævnte udebliver i et senere Retsmøde, uden at have afgivet Svar i Sagen, eller udebliver ved Domsforhandlingen. Det siges for dette sidste Tilfældes Vedkommende udtrykkelig, at det, som han allerede maatte have fremført for Højesteret, lades ude af Betragtning, da der maaske ellers, naar Sagen udgaar til skriftlig Behandling, kunde rejses Tvivl derom, medens det for Landsret i første Instans, hvor Sagen straks procederes mundtlig, maa anses for selvfølgeligt[11]). At Indstævnte efter at have svaret i Sagen udebliver i andre Retsmøder end det, hvori Domsforhandlingen finde Sted, berettiger derimod ikke til at anvende Bestemmelsen i § 401, 1. Stk., om, at Sagen skal udgaa til skriftlig Behandling, og afskærer ikke Indstævnte fra senere at møde i Sagen[12]).

C. Møder Indstævnte uden at rejse Indsigelse, skal ifølge § 402 Sagen efter Begæring optages til Domsafsigelse. Naar man sammenholder Udtryksmaaden i denne § med den i § 342, hvor det for det tilsvarende Tilfælde ved Landsret som første Instans udtrykkelig siges, at Dom skal gives »i Overensstemmelse med Paastanden«, kunde man faa det Indtryk, at Højesteret skulde have en friere Adgang til Prøvelse af Paastandens Rigtighed, hvad jo ogsaa det fra den tidligere Instans foreliggende Materiale kunde aabne Mulighed for. Men naar det paa den anden Side erindres, at der ikke for dette Tilfælde er noget Paabud om, at Sagen skal udgaa til skriftlig Behandling, og at Konsekvenserne af Forhandlingsmaksimen ogsaa synes at maatte føre til, at Højesteret uprøvet lægger Appellantens Paastand til Grund, naar der ikke foreligger nogen anden Paastand fra Indstævntes Side, maa vistnok denne Ordning, som ogsaa Motiverne slutter sig til[13]), anses

---

[11]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 250 Sp. 110 (212).

[12]) Jfr. herved Dom i U. f. R. 1923 S. 304 om et Tilfælde, hvor Indstævnte var udeblevet »under Sagens Gang«.

[13]) Sp. 111 (212) ad § 251.

for den rette, selv om den maatte føre til fuldstændig Omstødelse af Landsretsdommen. Ønsker den Indstævnte derimod Landsretsdommen stadfæstet, maa han udtrykkelig erklære dette, jfr. § 403, 1. Stk. i Slutn., og straks nedenfor under IV.

IV. Hvis kun Appellanten ønsker Dommen forandret, kan hele den skriftlige Forberedelse i Reglen indskrænkes til Ankestævningen[14]). Vil derimod ogsaa Indstævnte rejse Indsigelse, idet han enten vil fremsætte Formalitetsindvendinger mod Ankesagen, eller han, uden selv at paaanke (jfr. nedenfor om det Tilfælde, at han ogsaa iværksætter Appel), ønsker Dommen forandret eller ophævet, skal han efter § 403, 1. Stk., som det er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 15, i det første Retsmøde fremlægge en skriftlig Angivelse af de nævnte Indvendinger samt den Paastand, som han agter at nedlægge. Ønsker han blot Dommen stadfæstet, er det tilstrækkeligt, at han mundtlig erklærer dette; denne Erklæring maa ogsaa afgives i det første Retsmøde og optages i Retsbogen[15]). Hermed vil Skriftvekslingen i Almindelighed være sluttet, idet der kun i Tilfælde af, at Højesteret tillader Fremsættelse af nye Paastande eller Anbringender, vil blive Spørgsmaal om yderligere skriftlig Forberedelse, jfr. herom nærmere nedenfor under V.

Ifølge § 395 kan Anke iværksættes fra begge Sider, i hvilket Tilfælde dog de to Anker skal forenes til samtidig Forhandling. Men som ovenfor omtalt[16]), er det, jfr. baade Forudsætningen i den lige anførte § 403 og den udtrykkelige Udtalelse i § 413, ikke nødvendigt for en Part at udtage Kontrastævning for at kunne faa Dommen forandret til sin Fordel. En saadan Kontraappel vil da i Reglen ikke finde Sted. Men undertiden vil en Part dog kunne finde sin Interesse deri. Ved at udtage Appelstævning til Forandring vil Parten nemlig opnaa større Sikkerhed for at faa Højesteretsdom i Sagen, da Modparten derefter ikke vil kunne

---

[14]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 105 (206).
[15]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 252 Sp. 111 (212—213).
[16]) S. 466.

bringe Sagen ud af Verden ved ensidig at hæve den efter § 279, 3. Stk., ligesom Sagen da ikke vil bortfalde, fordi Modparten udebliver eller begaar en Formalitetsfejl, der maa bevirke Afvisning af hans Anke[17]).

V. A. For det Tilfælde, at det tilstedes en af Parterne at fremkomme med Nova i Appellen[18]), indeholder §§ 405—410 nærmere Regler om Fremgangsmaaden. I Almindelighed maa Begæring om Tilladelse til at fremsætte nye Sagsgenstande, Paastande eller Anbringender eller Meddelelse om, at nye Beviser vil blive fremført, ske ved Paategning paa Stævningen eller samtidig med Forkyndelsen af Stævningen eller med Fremlæggelsen af den i § 403 omtalte skriftlige Angivelse af Indstævnte, men undtagelsesvis vil det dog ogsaa kunne ske paa et senere Stadium af Sagen. Rettens Afgørelser med Hensyn til saadanne Spørgsmaal træffes da som Regel i særlige Retsmøder før Domsforhandlingen. Efter Omstændighederne vil en Skriftveksling i den Anledning kunne finde Sted, jfr. § 405, 3. Stk.

B. I det første Retsmøde skal som Regel Retten ogsaa, efter at der har været givet Parterne Lejlighed til at udtale sig, træffe Bestemmelse om Afhørelse af nye eller gentagen Afhørelse af tidligere førte Vidner, Syns- og Skønsmænd, Parter m. m., jfr. § 408. Deslige Bestemmelser kan dog ogsaa senere træffes af Retten i eller udenfor et Retsmøde, eventuelt efter at Retten har indhentet Modpartens mundtlige eller skriftlige Udtalelser om Spørgsmaalet.

Skal Vidneførsel o. desl. finde Sted, kan efter § 409 Retten, hvor det findes at være af særlig Betydning for Sagens Oplysning, bestemme, at Afhørelsen skal foretages under Domsforhandlingen; denne Beføjelse har dog Højesteret hidtil i altfor ringe Omfang gjort Brug af[19]). For disse Tilfælde giver da § 410 nærmere Regler om Fremgangsmaaden, der dog i Hovedsagen stemmer med den, der er foreskrevet ved Vidneførsel for Landsret. I andre

---

[17]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 244 Sp. 109 (211).

[18]) Jfr. om Adgangen hertil ovenfor S. 483 ff.

[19]) Som enkelte Tilfælde for borgerlige Sagers Vedkommende kan dog nævnes U. f. R. 1920 S. 532, 1921 S. 136 Jfr. nærmere om dette Spørgsmaal ovenfor S. 451—2.

Tilfælde foregaar Vidneførsel m. m. ved vedkommende Underret, jfr. § 409, 2. Stk. Om Forhaands Meddelelse til Modparten af nye Dokumenter, som en Part vil paaberaabe sig, gives der i § 410, 3. Stk., nærmere Forskrifter.

VI. De Afgørelser, som saaledes bliver at træffe inden Domsforhandlingen, skal efter § 411, 3. Stk., i det Omfang, Retten bestemmer, kunne træffes af et Udvalg, (det saakaldte »Ankeudvalg« eller »Kæremaalsudvalg«) bestaaende af 3 af Rettens Medlemmer[20]). Efter det nye 2. Punktum, der blev indføjet ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 16, kan Udvalget dog ogsaa bemyndiges til at afsige Dom og træffe Bestemmelse om Sagsomkostninger i visse Tilfælde. Ifølge den yderligere Tilføjelse, der er sket ved Tillægsl. 30. Juni 1922 § 36, kan i det Omfang, Retten finder det formaalstjenligt, et enkelt af Udvalgets Medlemmer handle paa Udvalgets Vegne; dog maa i Vedtagelsen af Domme altid alle Udvalgets Medlemmer deltage.

VII. Først naar disse foreløbige Afgørelser er truffet, og eventuelt ny Bevisførelse har fundet Sted, berammes Domsforhandlingen. Naar det i § 403, 2. Stk., synes forudsat, at dette altid sker straks i det første Retsmøde, maa denne Forudsætning sikkert indskrænkes overensstemmende med de følgende §§, hvorefter en hel Række Foranstaltninger ofte forinden maa træffes, for at det kun undtagelsesvis skal være nødvendigt af Hensyn til saadanne at udsætte en allerede berammet Domsforhandling, jfr. særlig § 405, 3. Stk., og § 411, 2. Stk., smh. m. § 362. Tiden for Domshandlingen maa ikke uden begge Parters Samtykke ansættes tidligere end 4 Uger efter Retsmødet. Ogsaa en allerede paabegyndt Domsforhandling vil, særlig paa Grund af Fremkomsten af nye Momenter, undtagelsesvis kunne udsættes, jfr. § 405 sidste Stk., smh. m. § 366, samt § 412 i Slutn., smh. m. § 364, hvorefter udenfor saadanne Tilfælde en paabegyndt Domsforhandling »ikke uden tvingende Nødvendighed« kan udsættes.

VIII. A. Angaaende en mulig Udstykning af Proceduren bestemmer § 412, 1. Stk., at ved Domsforhandlingen skal Formalitetsindsigelser mod

---

[20]) Jfr. Bekgør. (Nr. 514) 1. Oktober 1919.

Ankesagen behandles før selve denne og særskilt paakendes, medmindre Retten bestemmer, at de alle eller nogle af dem skal forhandles i Forbindelse med Realiteten.

Hvad derimod angaar Ankesagens Realitet, hvortil ogsaa hører Formaliteten ved Underinstansen, finder kun de almindelige Regler om Rettens Adgang til at beslutte Udstykning efter §§ 286 og 295 Anvendelse.

B. Angaaende Domsforhandlingen bestemmer § 412, 2. Stk., at den indledes ved, at Appellanten fremstaar og lader Ankestævningen og den paaankede Afgørelse oplæse. Med Hensyn til selve Forhandlingernes Gang siges det, at den skal foregaa »efter den hidtil brugte Ordning«. Der tænkes herved paa den Ordning, der har udviklet sig paa Grundlag af Højesteretsinstruks 7. Decbr. 1771 og Patent 10. Novbr. 1774.

Herefter skal den nævnte Oplæsning af Ankestævningen og den paaankede Afgørelse ske ved Justitssekretæren. Ogsaa Parternes Paastande plejer straks ved Forhandlingens Begyndelse at blive fremlagte og oplæste, jfr. § 412, 2. Stk., smh. m. § 367, 2. Stk. Efter denne Oplæsning foretager Appellanten sin Deduktion ved at give en Fremstilling af Sagens faktiske og retlige Sammenhæng. Hertil knytter sig da »Dokumentationen«, som sker ved, at Appellanten lader de Steder, der har Betydning, oplæse af Akten eller af den saakaldte »Højesteretsekstrakt«, der udarbejdes af Appellanten og mangfoldiggøres paa det offentliges Bekostning, og som i kronologisk Orden indeholder en Angivelse af Sagens Dokumenter og det af deres Indhold, som skal oplæses. Derimod skal Parternes Udviklinger om Sagen ske i frit mundtligt Foredrag[21]).

En lignende Fremgangsmaade følger derefter den indstævnte; kun bliver der i Reglen ikke Spørgsmaal om nogen særlig Dokumentation for hans Vedkommende, idet han sædvanlig vil have foretaget det fornødne allerede under Appellantens Dokumentation. Hver af Parterne kan kun

---

[21]) Dog er det ifølge Pat. 1774 § 6 en Part, som enten møder selv eller ved en Fuldmægtig, der ikke er Sagfører, tilladt at oplæse et skriftligt Indlæg, og en lignende Ret synes efter Pat. § 12, jfr. Instr. 1771 § 21, at skulle tilkomme de indstævnte Retsbetjente, ialtfald naar de møder ved Fuldmægtig.

faa Ordet to Gange. Dog tillades det ifølge Pat. 1774 § 19 Parterne selv, naar de finder, at deres Sagførere har forglemt noget, at fremkomme med nogle korte Udtalelser.

Der tillægges dog ved § 412, 2. Stk., udtrykkelig Retten Beføjelse til at vedtage eller tilstede Afvigelser, som findes formaalstjenlige. Ligeledes bestemmes det her gennem Henvisningen til § 367, at ved Domsforhandlingen vel i Reglen, som i det foregaaende forudsat, Ordet først skal gives til Sagsøgeren (Appellanten), men at ogsaa dette dog kun skal gælde med de Lempelser, Retten i de enkelte Sager bestemmer.

IX. A. Naar Sagen i det hele eller for et enkelt Punkt skønnes at være tilstrækkelig behandlet, sluttes Forhandlingerne, Sagen optages, og Dom afsiges, § 412 i Slutn. smh. m. § 371. Om nogen formløs »Raadslagning« som ved Landsretten efter § 371, 2. Stk., bliver der dog ved Højesteret sædvanlig ikke Tale. Men den endelige Afstemning i den enkelte Sag vil som Regel finde Sted, før Behandlingen af en ny Sag begynder.

B. Angaaende Tiden for Domsafsigelsen bestemmer § 414, som den er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 17, blot, at Dom skal afsiges snarest muligt, hvad der stemmer med Ordningen ved Landsret og Underret efter § 371, 1. Stk., og § 433, 3. Stk[22]).

C. Om Afstemningen maa den almindelige Regel efter § 214, 2. Stk., gælde, hvorefter Voteringen er hemmelig. Den Mulighed, som efter den tidligere Procesordning L. 8. Marts 1856 aabnede for efter Rettens Valg at lade offentlig Stemmegivning finde Sted, maa antages at være udelukket ved Rpl.

D. Hvad Dommens Resultat angaar, skal ifølge § 412, 1. Stk., Bestemmelsen i § 342, 3. Stk., om at urigtig Forkyndelse af Stævning eller for kort Stævnevarsel ikke kan bevirke Sagens Afvisning, men alene berettige til Udsættelse, ogsaa gælde ved Højesteret. Til Bekæmpelse af overflødig Formalisme sigter ogsaa Bestemmelsen i § 413, 2. Stk., hvorefter Klager over Behandlingen ved Landsretten (hertil hø-

---

[22]) Jfr. I. Del S. 298.

rer dog f. Eks. ikke Klage over undladt Forligsmægling[23])), som efter Sagens Stilling ved Højesteret er uden nogen reel Betydning for vedkommende Part, af Højesteret kan lades ude af Betragtning.

Om den Fremgangsmaade, Parterne skal følge, naar Højesterets Dom gaar ud paa Hjemvisning, indeholdes der nogle nærmere Forskrifter i § 416.

E. Angaaende Pligten til at erstatte Modparten Sagens Omkostninger under Anke (eller Kære) gælder der ifølge §§ 317 og 318 ganske lignende Regler som i første Instans[24]), saaledes at den Part, som ved Anke (eller Kære) ikke opnaar nogen Forandring af den paaklagede Afgørelse, for saa vidt skal anses for tabende og derfor ordentligvis har at erstatte Modparten Ankesagens (eller Kæremaalets) Omkostninger, medens det, dersom der opnaas en Forandring i Overinstansen, vil bero paa Omstændighederne, om Omkostningerne bliver paalagt Modparten eller bliver ophævede eller delte.

Angaaende det Tilfælde, at der nedlægges Paastand paa Omkostninger hos Modpartens Rettergangsfuldmægtig eller hos Dommeren i den underordnede Instans, findes der særlige Bestemmelser i §§ 321 og 322, hvorefter der navnlig skal gives dem Lejlighed til at forsvare sig.

Endelig vil der ogsaa i Overinstansen uden Paastand kunne idømmes Parten eller hans Rettergangsfuldmægtig Mulkt for unødig Trætte[25]), ligesom omvendt en i Underinstansen idømt Straf uden Paastand kan ophæves, jfr. § 328.

X. A. Undtagelsesvis kan Sagen udgaa til skriftlig Behandling. Dette gælder for det første i det ovenfor under III B. a. omtalte Tilfælde, at Indstævnte udebliver den første Retsdag eller i et senere Retsmøde, uden at have afgivet noget Svar i Sagen, eller ved Domsforhandlingen, jfr. § 401. Men Retten kan ogsaa »ifølge Sagens Beskaffenhed« — jfr. herved som vejledende, men ikke bin-

---

[23]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. ad § 261, Sp. 112 (214).

[24]) Jfr. ovenfor S. 435 ff.

[25]) Jfr. saaledes Domme i U. f. R. 1921 S. 461 (465), S. 647, S. 683, S. 684, 1922 S. 896, S. 1047.

dende § 385 — bestemme, at den skal forhandles skriftlig, § 403 i Slutn. Denne Adgang bliver dog ikke hyppig benyttet[26]).

B. Angaaende de Afvigelser, der gøres fra den sædvanlige Procesmaade, naar en Sag udgaar til skriftlig Behandling, indeholder § 415 nærmere Bestemmelser.

Finder den skriftlige Behandling Sted paa Grund af Sagens Beskaffenhed, forhandles Sagen ved skriftlige Indlæg, ikke over to fra hver Side, som veksles mellem Parterne og afgives til Retten i Forbindelse med Sagens Dokumenter inden de Frister, som Formanden bestemmer. Har Bevisførelse fundet Sted, kan enhver af Parterne yderligere fremlægge et skriftligt Indlæg.

Udgaar en Sag til skriftlig Behandling paa Grund af Indstævntes Udeblivelse, bliver der jo kun fra Appellantens Side Tale om et Indlæg; dette skal han da inden en fastsat Frist aflevere tilligemed Sagens Dokumenter, derunder fuldstændig Beskrivelse af det for Landsretten passerede. Oplyses inden Sagens Paakendelse Indstævntes Udeblivelse at have været ham utilregnelig, kan Højesteret reassumere Sagen[27]).

Mundtlig Domsforhandling finder ikke Sted i de Sager, der af den ene eller den anden Grund er udgaaet til skriftlig Behandling.

Hvad Bevisførelsen angaar, skal Vidneførsel o. lign. ske ved Underret, medmindre Retten særlig bestemmer, at den skal ske for et af Rettens Medlemmer. Hvor Vidner efter § 409 allerede maatte være indkaldt for Højesteret, og de har givet Møde, kan Højesteret bestemme, at de, inden Sagen udgaar til skriftlig Behandling, skal afhøres (for den samlede Ret), efter at Appellanten har fremstillet Sagens Omstændigheder.

XI. Reglen maa selvfølgelig være, at den Afgørelse, der er truffet ved en Højesteretsdom, staar endelig fast, saa at selv Fremkomsten af nye Oplysninger, der er egne-

---

[26]) Jfr. dog som et saadant Tilfælde U. f. R. 1922 S. 895.

[27]) Jfr. om analogisk Anvendelse af denne Bestemmelse paa det Tilfælde, at en litis denuntiatus var udeblevet fra Højesterets Anke-Udvalg, Dom i U. f. R. 1920 S. 938.

de til at vække Tvivl om dens Rigtighed, ikke er i Stand til at rokke ved dens Gyldighed. Ellers vilde den Tryghed i Nydelsen af Retten, som Højesterets Anerkendelse af den skulde skabe, lide for stærkt Skaar.

Denne Ordning, der har gammel Hævd i vor Ret, jfr. D. L. 1—13—27, opretholdes da ogsaa i Princippet ved Rpl. For at undgaa Muligheden af et Resultat, der altfor stærkt maatte komme i Strid med den materielle Retfærdighed, har man dog ikke turdet fastholde Princippet helt absolut, men har under særlige Omstændigheder ment at maatte give Højesteret Adgang til at tillade ny Foretagelse af en Sag for Retten, jfr. Kap. 38. Det fremgaar dog af de meget snævre Betingelser, der her opstilles, ligesom det ogsaa stærkt betones i Motiverne[28]), at denne Genoptagelse for Højesteret er tænkt som noget ganske ekstraordinært, der kun yderst sjældent vil blive Brug for; hidtil er da heller ikke noget Andragende om saadan Genoptagelse blevet bevilget.

Betingelserne for Genoptagelse er efter § 423 følgende:

1°. at der er tilvejebragt meget stor Sandsynlighed for, at Sagen uden Andragerens Fejl har foreligget urigtigt oplyst, og for, at der nu haves Oplysninger, som vil medføre et væsentlig forskelligt Resultat.

2°. at samtlige Omstændigheder i høj Grad taler for Bevilgelsen af Andragendet, derunder ogsaa, at det maa anses for givet (ikke blot for sandsynligt), at Andrageren kun ad denne Vej vil kunne undgaa eller oprette et for ham indgribende Tab.

Om Muligheden for at tillægge Genoptagelsen suspensiv Virkning træffer § 423, 3. Stk., nærmere Bestemmelser, og i §'ens 4. Stk. siges det i al Amindelighed, at der ikke skal kunne gives Afkald paa denne Retshjælp, altsaa heller ikke, efter at Højesteretsdommen er faldet. Om den Fremgangsmaade, der skal følges i disse Tilfælde, gives der nærmere Forskrifter i § 424, som i saa Henseende overlader meget til Højesterets egen Bestemmelse. —

Den Adgang til Genoptagelse paa Grund af Sagsøgtes Udeblivelse, som efter §§ 373—375 kan finde Sted ved Lands-

---

[28]) Jfr. K. U. t. B. R. Sp. 115 (216).

ret som første Instans, bliver der derimod for Højesterets Vedkommende ikke Spørgsmaal om, da jo Indstævntes Udeblivelse ikke medfører Udeblivelsesdom efter Appellantens Paastand, men kun at Sagen udgaar til skriftlig Behandling[29]; i dette Tilfælde er der forøvrigt hjemlet en begrænset Adgang til Reassumtion efter § 415, 3. Stk.

Under tilsvarende Betingelser, som gælder for ny Foretagelse af en ved Højesteret paadømt Sag, kan Højesteret tillade Paaanke af en ellers upaaankelig Landsrets- eller Underretsdom.

§ 50.

B. **Anke til Landsret.**

Som tidligere omtalt[1]), har Anke til Landsret efter Rpl. i Princippet den samme Karakter som Anke til Højesteret, nemlig af en fornyet Drøftelse af Sagen væsentlig paa samme Grundlag, som der har foreligget for Underinstansen. Forskellighederne beror navnlig paa, at en Reproduktion af dette Grundlag for Landsretten ifølge det mere begrænsede Omfang, hvori en skriftlig Forberedelse eller Fiksering af den mundtlige Procedure og Protokollation af Bevisførelsen ved Underretten finder Sted, i endnu mindre Grad end ved Anke til Højesteret er mulig, ligesom man ikke har samme Garanti som ved Landsretsbehandlingen for, at Behandlingen ved Underret har været udtømmende, hvorfor der, som ligeledes allerede ovenfor omtalt[2]), aabnes en noget videre Adgang til at fremkomme med nye Paastande og Anbringender under Anke af Underretsdomme. Det erklæres dog ved § 447 for »en Selvfølge«, naar en Veksel- eller Gældsbrevssag indankes for Landsret (det samme maatte naturligvis gælde, om den undtagelsesvis skulde blive indanket videre til Højesteret), at Proceduren for denne ikke kan omfatte andet end det, der efter den for disse Sager gældende Procesmaade kunde gøres gældende for Underret.

I. Som Ligheder kan nævnes Reglerne om Ankestæv-

---

[29]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 115 (217).

[1]) S. 451.

[2]) S. 485—6.

ning, jfr. § 437, som den er ændret ved Tillægsl. 3. Juni 1919 § 14; dog finder Bestemmelsen i § 398, 2. Stk., hvorefter Varslet til Højesteret ikke maa være kortere end 4 Uger, ikke Anvendelse paa Ankestævning til Landsret, men Varslet kan her, ligesom ved Stævning til Landsret som første Instans, gaa ned til 14 Dage, eller endogsaa efter Landsretspræsidentens Bestemmelse forkortes yderligere. Fremdeles finder efter § 438, 1. Stk., Reglen i § 401 om, at Sagen, naar den lovlig indstævnte udebliver uden at have givet Tilsvar eller ved Domsforhandlingen, skal udgaa til skriftlig Behandling, og de nærmere Regler om Behandlingsmaaden i § 415, 3. til 5. Stk., ogsaa Anvendelse i Tilfælde af Anke til Landsret[3]). De almindelige Regler i §§ 373—375 om Genoptagelse af Sagen, efter at der er gaaet Udeblivelsesdom, bliver da uden Anvendelse; derimod er der i § 438, smh. med § 415, 3. Stk. i Slutn., Hjemmel ogsaa for Landsretten til i Tilfælde af Indstævntes utilregnelige Udeblivelse at reassumere Sagen, indtil denne er paakendt. Efter § 438, 2. Stk., skal ogsaa Bestemmelsen i § 407 om Inddragelse af nye Punkter i Sagen, i § 412, 1. Pkt., om Formalitetens særskilte Behandling og Paakendelse (hvad der dog ganske stemmer med den Ordning, § 365 fastslaar for Landsretsbehandlingen i første Instans), i § 413 om Kontraappels Unødvendighed for at faa den indankede Afgørelse forandret og om Adgangen til at lade Formalitetsindsigelser mod Underinstansbehandlingen, der er er uden reel Betydning, ude af Betragtning, og i § 416 om Fremgangsmaaden, naar Appelrettens Afgørelse gaar ud paa Hjemvisning, finde tilsvarende Anvendelse ved Anke til Landsret. I Forbindelse dermed træffes der en Bestemmelse om, at Hjemvisning dog ikke skal kunne finde Sted, fordi Underretsdommeren ikke behørig har vejledet Parten. Endelig gælder der efter § 439, smh. m. § 405, naar der gives Tilladelse til at nedlægge nye Paastande, og efter § 440, smh. m. §§ 408—410, naar ny Bevisførelse skal finde Sted, ganske lignende Regler som ved Højesteret. Dog anvendes i Praksis

---

[3]) Jfr. om det Tilfælde, at Appellanten fremkommer med noget nyt, Dom i U. f. R. 1921 A S. 189 og RR. Nr. 95 i U. f. R. 1921 B S. 220.

langt hyppigere umiddelbar Bevisførelse ogsaa i Ankesager for Landsret end for Højesteret.

II. Forskellen mellem Behandlingen ved Højesteret og ved Landsret som Ankeinstans fremkommer navnlig derved, at Loven, hvor den ikke særlig gør Afvigelse, overfører de Bestemmelser, der gælder om Procesmaaden ved Landsret som 1ste Instans, paa Ankebehandlingen, kun at Skriftvekslingen og hele Sagens Forberedelse til Domsforhandling altid skal ske ved Landsretten selv, jfr. § 440, sidste Stk. Den forberedende Skriftveksling vil herefter blive af mere indgaaende Karakter end sædvanlig ved Højesteret, jfr. § 343 ff. Derimod frembyder Fremgangsmaaden ved den mundtlige Domsforhandling langt større Lighed med Forhandlingen ved Højesteret, men der er dog efter § 368 navnlig den Forskel fra den Ordning, som hidtil har været gældende ved Højesteret, at den Part, der først faar Ordet, til Indledning egentlig kun skal give en kort Fremstilling af Sagens Hovedtræk og først efter Dokumentationens Afslutning foretage sin nærmere Deduktion med Behandling af Bevis- og Retsspørgsmaalene; dette iagttages dog ingenlunde altid i Praksis, men her smelter ofte Deduktion og Dokumentation sammen.

§ 51.

II. Fremgangsmaaden ved Kære.

Som tidligere berørt, udmærker Behandlingen ved Kære sig ved langt større Simpelhed end ved den egentlige Anke. Fremgangsmaaden nærmer sig i flere Retninger til den, der finder Sted i Tilfælde af Klage over Administrationens Handlinger[1]), saa at man med en vis Ret kan betegne Kæremaalet som en judiciel Rekurs i administrative Former. Der finder navnlig ikke den samme strenge Gennemførelse af »det kontradiktoriske Princip« Sted som ellers i Retsplejen, og Afgørelsen træffes som Regel paa rent skriftligt Grundlag.

Om Kære til Højesteret findes Reglerne i Kap. 37, og til disse henvises der, med en lille Ændring, i § 441 med Hensyn til Kære til Landsret.

---

[1]) Jfr. Mot. t. K. U. t. B. R. Sp. 113 (215).

Efter § 418 iværksættes Kære ved, til den Ret, hvis Handling eller Afgørelse man vil paakære, at indgive en skriftlig Fremstilling af Kæregrunden og den Paastand, som i den Anledning gøres. Af Fremstillingen skal Genpart meddeles Modparten. Vidner, Syns- og Skønsmænd, der har mødt under Domsforhandling (men altsaa ikke, naar de kun er mødt under Sagens Forberedelse), kan fremsætte deres Kære mundtlig til Retsbogen, og dette gælder efter § 441, 2. Stk., om alle Kæremaal, ogsaa fra Parternes Side, over Underrettens Afgørelser. Kæremaalet kan støttes paa nye faktiske Anbringender og Beviser.

For saa vidt Retten ikke benytter den Beføjelse, der i visse Tilfælde, jfr. §§ 177, 207 og 222, tilkommer den til selv at forandre sin Afgørelse, indsender den efter § 419 inden Udløbet af en Uge Kæreskriftet eller Udskrift af Retsbogen samt af den paaklagede Kendelse og øvrige fornødne Aktstykker til den højere Ret, hvorhos Retten kan vedføjes sin egen Erklæring. Om den stedfundne Indsendelse gives der straks (af Retten) begge Parter Meddelelse.

I Løbet af en Uge fra denne Meddelelse har da, jfr. § 420, begge Parter Adgang til at indsende skriftlige Udtalelser til Kæreretten. Dog er heller ikke senere indsendte Udtalelser udelukkede fra at tages i Betragtning, naar de indkommer, inden Afgørelse har fundet Sted, men Parterne kan risikere, at denne falder, inden de har faaet Lejlighed til at udtale sig. Iøvrigt kan Kæreretten ogsaa efter sit Skøn af egen Drift indhente Oplysninger eller Erklæringer fra den underordnede Ret eller Parterne.

Efter § 421 skal Kæreretten snarest muligt træffe Afgørelse ved Kendelse. I Reglen træffes Afgørelsen alene paa det indkomne skriftlige Grundlag. Naar særlige Grunde taler derfor, kan dog Kæreretten af egen Drift efter en Parts Begæring anordne mundtlig Forhandling og til den Hensigt opfordre Parterne til at give Møde. Udebliver i saa Fald den, der kærer, afvises Kæremaalet, hvorimod Modpartens Udeblivelse ikke har no-

gen særlig Retsvirkning, men blot faktisk vil udelukke ham fra at supplere sin skriftlige Fremstilling.

Ved Højesteret kan Kæremaal forhandles og afgøres af det i § 411, jfr. Tillægsl. 30. Juni 1922 § 36, omhandlede Tremandsudvalg. Det maa sikkert ligesom ved Domme være nødvendigt, at alle dettes Medlemmer deltager i selve Afgørelsen.

Ellevte Afsnit:

Voldgift.[1]

§ 52.

I. Det rene Tilfælde af Voldgift foreligger, hvor Parterne bliver enige om at overlade den endelige Afgørelse af deres Retstvist til en eller flere Tredjemænd, som de selv vælger dertil, og saaledes, som D. L. 1—6—1 udtrykker det, »voldgiver deres Sag og Tvistighed paa Dannemænd«.

Efter dette Begreb om Voldgift skulde altsaa baade selve Sagens Henvisning til Voldgiftsbehandling og Voldgiftsrettens Sammensætning udelukkkende bero paa Parternes egen Vilje. I Klasse med dette Tilfælde maa nu for det første sættes det, at Sagens Afgørelse ved andre end Statens Dommere er anordnet ved en anden privat Disposition, f. Eks. ved et Testamente, som Arvingerne maa bøje sig for. Men dernæst strækker vor Lovgivning Voldgiftsbegrebet langt ud over den angivne Ramme, idet den bringer det til Anvendelse paa en Række Forhold, hvor der blot i en af de anførte Retninger tillægges Parternes Vilje en Betydning, som ikke ellers tilkommer den indenfor Retsplejen. Saaledes tales der i de to Afløsningslove af 4. Juli 1850 § 2 og i Jagtl. (Nr. 279) 30. Juni 1922[1*]) § 2 b om Voldgift, skønt den dèr omhandlede Behandlingsmaade ikke er afhængig af begge Parters Vilje,

---

[1]) Jfr. Nellemann: Alm. Del S. 47—59, Deuntzer: Civilproces S. 4—8, Hagerup Civilproces. 3. Udg II. S. 437—448, Ernst Trygger i Tidsskr. f. Retsvid. 1895 S. 1—31, 241—248, Hadar Berglund: Om skiljeavtal och skiljedom. (Uppsala 1920).

[1*]) Tidligere L. 8. Maj 1894.

og Parterne er bundne i deres Valg af Voldgiftsmænd, idet disse skal tages blandt dem, der er udnævnte dertil af Sogneraadene eller Kommunalbestyrelserne, og Formanden udnævnes af Kongen. Efter L. (Nr. 77) om elektriske Stærkstrømsanlæg 19. April 1907 §§ 11 og 12 skal Spørgsmaalet om den dèr omhandlede Erstatnings Størrelse altid henvises til Fastsættelse ved en Voldgiftsret, men det er dog Parterne selv, der vælger Voldgiftsmændene, og disse vælger igen Opmanden, saaledes at han kun, naar Mændene ikke kan enes derom, skal udmeldes af Stedets Øvrighed. Efter L. om den faste Voldgiftsret 4. Oktbr. 1919, som har afløst Loven af 12. April 1910, bestemmes vel ikke Rettens Virkeomraade, men dens Sammensætning af de paagældende Parters Hovedorganisationer. Efter L. (Nr. 88) om kommunal Lægehjælp af 21. April 1914 §§ 2 og 5 og L. (Nr. 144) om anerkendte Sygekasser af 10. Maj 1915 § 28, jfr. Bestemmelser (Nr. 334) af 29. Decbr. 1915, gælder der en noget lignende Ordning med Hensyn til Rettens Sammensætning; ogsaa Omfanget af Kendelsens bindende Kraft beror her noget paa Parternes Vilje. Lærlingel. (Nr. 342) 6. Maj 1921 § 20, der har afløst den tidligere Bestemmelse i L. 30. Marts 1889 § 18, giver vel i Tvistigheder mellem Mester og Lærling hver enkelt af Parterne en ubetinget Ret til at forlange Afgørelse ved den dèr omhandlede »Voldgift«, idet denne Ordning alene kan fraviges, naar begge Parter bliver enige om en anden Fremgangsmaade. Men den bevarer dog Tilknytningen til det hævdvundne Voldgiftsbegreb derved, at den overlader til Parterne selv at vælge Voldgiftsmændene og alene lader Stedets Øvrighed vælge Formanden. Helt udenfor ethvert sandt Begreb om Voldgift falder derimod den »Voldgift« i Tvistigheder angaaende Handel med Husdyr, som hjemles ved L. (Nr. 234) 12. Juni 1922, der har afløst tidligere Love af 22. Juni 1917, 8. Juni 1912 og 19. April 1907. Naar nemlig denne Lov ikke blot begrænser Betydningen af Parternes Vilje med Hensyn til selve Anvendelsen af denne Ordning til den negative, at de skal være enige om at udelukke den, jfr. L.'s § 1, men heller ikke tillægger Parterne nogensomhelst Indflydelse paa Valget af Voldgiftsmændene, jfr. særlig § 4, gaar den i Virkeligheden ud paa at berøve den enkelte Part den

Beskyttelse ved Domstolene, som han ialtfald med Hensyn til sine rent private Retsforhold maa have Krav paa[2]).

Voldgiftens Øjemed er at afgøre en Retstvist, men ikke at skabe helt nye Retsforhold, selv om dette vil kunne blive Følgen af en Voldgiftskendelse, der i sit Resultat fraviger Sagens materielretlige Grundlag. En Fastslaaelse af et rent faktisk Forhold, f. Eks. en Vares Tilstand, kan ikke anses for en egentlig Voldgiftskendelse, medmindre der derigennem stiltiende finder en Afgørelse af hele Mellemværendet Sted. Det er heller ikke Voldgift, naar den paagældende Tredjemand ikke selv kan fastslaa et for Parterne forbindende Resultat, men hans Opgave alene gaar ud paa at fremkomme med et Forslag, som det beror paa Parterne selv, om de vil slutte sig til; en saadan Person indtager en »Mægler«s, ikke en »Voldgiftsmand«s Stilling, jfr. ogsaa som Eksempel paa denne Modsætning mellem »Bilæggelse« og »Afgørelse« Bestemmelserne i den ovenanførte L. (Nr. 88) om kommunal Lægehjælp af 21. April 1914 §§ 2 og 5.

Til Trods for de Betænkeligheder, som en almindelig Adgang til at vedtage Afgørelse ved Voldgift i Stedet for ved Statens Domstole unægtelig frembyder, har den som berørt gammel Hævd i vor Ret, ligesom den sædvanlig anerkendes ogsaa i fremmede Procesordninger. I den nyere Tid har tilmed Voldgiftsinstitutionen været i stærk Udvikling, saaledes findes der i adskillige Handelsbrancher staaende Voldgiftsudvalg, hvortil Tvistigheder ifølge de af Grosserersocietet autoriserede Slutsedler henvises[3]). Denne Udvikling skyldes vel for en Del vor tidligere Procesmaades Stivhed og Langsomhed. Men den har tillige været fremkaldt ved Ønsket om en Afgørelse, der mere er bestemt ved Billighed end ved streng Jura, og navnlig af Trangen til en større faglig eller teknisk Indsigt, end de juridiske Dommere sædvanlig vil besidde — en Trang, der dog naturlig

[2]) Jfr. I. Del S. 12—13.

[3]) Saaledes for Korn- og Foderstofhandelen, Sædefrøhandelen, Smørhandelen, Kaffehandelen, for Jern- og Metalbranchen, for Kolonialvarehandelen og Melhandelen. Endvidere blev der i 1922 oprettet »Den almindelige Bedømmelses- og Voldgiftsret paa Københavns Børs« og er af Det internationale Handelskammer blevet oprettet »The Court of Commercial Arbitration of the International Chamber of Commerce.«

kunde afhjælpes ved i højere Grad end hidtil at knytte et saadant fagligt eller teknisk Element til de bestaaende Domstole. Efter Rpl. gør ogsaa det Hensyn sig ofte gældende at spare Parterne for de ret betydelige Summer, som Retsafgiften i større Sager kan løbe op til. En Svaghed ved mange Voldgiftsretter er imidlertid den fuldstændige Mangel paa juridisk Indsigt eller Ledelse, og denne Mangel bliver hos os særlig følelig, fordi der ikke hos os, saaledes som Tilfældet er i de fleste fremmede Procesordninger[4]), findes almindelige Regler om egentlig Voldgift, jfr. dog som indeholdende nogle særlige Bestemmelser for et begrænset Omraade L. (Nr. 64) om Handel med Gødnings- og Foderstoffer af 26. Marts 1898 § 9. Ogsaa Rpl. indskrænker sig til i § 1 at opretholde Reglerne om de i Lovene af 19. April 1907 §§ 11 og 12, 12. April 1910 (nu 4. Oktbr. 1919) og 8. Juni 1912 (nu 12. Juni 1922) omhandlede Voldgiftsretter.

II. A. Den Overenskomst mellem Parterne, som hyppigst ligger til Grund for Voldgiften (Voldgiftsaftalen eller »compromissum«), kan have Hensyn til en bestemt allerede opstaaet Tvistighed. Men det er ogsaa ofte vedtaget, at alle Stridspunkter, der maatte opstaa af et vist Retsforhold, f. Eks. et Interessentskabsmellemværende eller et Forpagtningsforhold, skal afgøres ved Voldgift[5]). Derimod vil en Aftale mellem to eller flere Personer om, at alle mulige Tvistigheder imellem dem, selv om de maatte opstaa af endnu ikke eksisterende Retsforhold, skal afgøres ved Voldgift, næppe kunne anses for bindende[6]), idet der sav-

---

[4]) Saaledes den svenske »Lag om skiljemän« af 28. Oktbr. 1887, som paa nogle Punkter er ændret ved en Lov af 19. Juni 1919, den norske Civilproceslov Kap. 32 (§§ 452—473), Bestemmelser om »Schiedrichterliches Verfahren« i tysk C. P. O. §§ 1025—1048, østrigsk C. P. O. §§ 577—599, om »l'arbitrage« i Code de procédure art. 1003—1038, samt Reglerne i den engelske »Arbitration Act« af 1889.

[5]) Jfr. f. Eks. U. f. R. 1917 S. 844.

[6]) Lignende ogsaa svensk Lov § 1. norsk Civilproceslov § 452, tysk C. P. O. § 1026, østrigsk § 577. En endnu videregaaende Begrænsning plejer man i fransk Retspraksis at udlede af det Krav, der opstilles i Code de procédure art. 1006 om, at Voldgiftsaftalen skal angive Genstandene for Trætten og Navnene paa Voldgifts-

nes Hjemmel til at tillægge et saa vidt gaaende Afkald paa den judicielle Retsbeskyttelse bindende Kraft; D. L. 1—6—1 synes ogsaa kun at have Hensyn til en allerede opstaaet »Sag og Tvistighed«. Det maa naturligvis forudsættes, at Aftalen indeholder tilstrækkelig klare Bestemmelser om Voldgiftsmændenes Udmeldelse og andre Forhold, der er nødvendige for at faa Voldgiftsretten sat i Gang[7]).

B. For at Voldgiften skal have almindelig forbindende Virkning, maa den have Hensyn til et Forhold, som Parterne har den fornødne Habilitet og Kompetence til at raade over. Der kan i saa Henseende ikke stilles ringere Krav end til Indgaaelse af Forlig, idet Voldgiftsaftalen snarere frembyder større Betænkelighed, da Parterne ikke bestemt kan overse Konsekvenserne. En egentlig Voldgiftskendelse kan der saaledes ikke være Tale om i en Skilsmisse- eller Straffesag, men der kan næppe være noget til Hinder for, at en Part f. Eks. forbinder sig til at opgive en Paastand om Skilsmisse eller Straf, for saa vidt en Tredjemand anser den for ubegrundet.

C. Virkningen af Voldgiftsaftalen er den, at Parterne indenfor dens Ramme[7*]) er forpligtede til at lade Afgørelsen finde Sted paa denne Maade og at yde den fornødne Medvirkning dertil.

Denne Virkning ytrer sig for det første negativt deri, at hver af Parterne kan modsætte sig Sagens Afgørelse ad den almindelige Retsvej. Hvis nogen af dem alligevel forsøger at bringe Sagen for Domstolene, maa det anses for det rigtige, saaledes som det ogsaa plejer at ske i Praksis[8]), at afvise Sagen, idet Domstolene vel kan undersøge Voldgiftsaftalens Gyldighed[9]), men naar denne

---

mændene, ligesom der ligger en almindelig Mulighed for Indskrænkninger i den engelske Lovs Bestemmelse (i s. 1) om, at Voldgiftsaftalen skal kunne kaldes tilbage »by leave of the Court or a judge«.

[7]) Jfr. Afgørelser i U. f. R. 1922 S. 214, S. 511.

[7*]) Cfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1921 S. 87.

[8]) Jfr. U. f. R. 1923 S. 738, 1915 S. 24, 1906 S. 624, 1893 S. 1335, 1904 A S. 315 (ex officio, naar Indstævnte udebliver), cfr. 1917 S. 591, 1910 S. 1008.

[9]) Jfr. U. f. R. 1913 S. 210, 1912 S. 94, S. 889, 1910 S. 302, S. 517, 1908 S. 235, 1907 S. 705.

staar fast, er udelukkede fra enhver Paakendelse af Retsforholdet. Dette maa ogsaa gælde, naar en Fordring, hvis Prøvelse er henvist til Voldgift, fremsættes som Modkrav under en Retssag[10]). Den Omstændighed, at en Fordring skal afgøres ved Voldgift, kan næppe udelukke fra at lade foretage Arrest for den, naar de almindelige Betingelser herfor foreligger[11]). Men under Justifikationssagen, som ogsaa i dette Tilfælde maa anlægges, bl. a. for at prøve Arrestforretningens formelle Lovlighed og opnaa Eksekutionsgrundlag for Fordringen, maa der eventuelt finde Udsættelse Sted for at afvente Voldgiftsrettens Afgørelse angaaende Fordringens Rigtighed[12]).

Positivt viser Voldgiftsaftalens Virkning sig deri, at hver af Parterne, naar det forlanges af den anden Part, maa deltage i Valg af Voldgiftsmænd og i det hele loyalt medvirke til Voldgiftens Gennemførelse. Gør Parten det ikke godvillig, vil han ad Retsvejen kunne tvinges dertil, men efter Rpl. §§ 493 og 499 bestaar Retstvangen kun i, at der dels kan blive Spørgsmaal om at paalægge Parten en Erstatning eller Godtgørelse for hans Undladelse af at efterkomme Dommen (herom vil der dog sjældent være Tale), dels under en ny Sag kan paalægges ham Straf for hans modvillige Undladelse. Heller ikke denne Fremgangsmaade vil dog være meget praktisk, og en lettere Vej, f. Eks. naar en Part vægrer sig ved at vælge Voldgiftsmand, at overlade Valget til Modparten eller til Retten eller en anden offentlig Myndighed, hjemler vor Ret i Almindelighed ikke[13]), jfr. dog de særlige Tilfælde i L. (Nr. 77) om Stærkstrømsanlæg af 19. April 1907 § 12 og i L. (Nr. 64) om Handel med Gødnings- og Foderstoffer af 26. Marts 1898 § 9, men den vil kun kunne anvendes, hvor Voldgiftsoverenskomsten giver Ad-

---

[10]) Jfr. fra den tidligere Ret (hvor der krævedes Kontrasøgsmaal til Modfordringers Fremsættelse) U. f. R. 1899 S. 457, 1887 S. 790.

[11]) Saaledes er Forholdet ogsaa efter tysk Ret, jfr. Stein's Kommentar ad § 1025, II. 1.

[12]) Jfr. U. f. R. 1921 S. 580, 1907 S. 814, 1909 S. 120, 1915 S. 56.

[13]) Derimod tillægger den norske Civilproceslov § 455, den tyske C. P. O. § 1029 og den østrigske § 582 i saadanne Tilfælde Retten, og den svenske Lov § 9 »öfverexekutor« Beføjelse til at vælge Voldgiftsmand (eller Opmand).

gang dertil. Derimod maa i Tilfælde af saadan Misligholdelse fra Modpartens Side[14]) en Part ofte kunne gøre gældende, at dermed Forudsætningen for Voldgiftsaftalen er bortfaldet, saa at den almindelige Retsvej maa staa ham aaben[15]).

III. A. Til at fungere som Voldgiftsmand kræves der i og for sig ingen særlige Betingelser. De, som Parterne er enige om at tage dertil, kan med Gyldighed forrette deres Hverv, selv om det maatte være umyndige eller berygtede Personer; ved Udtrykket »Dannemænd« i D. L. 1—6—1 kan ikke Udlændinge[16]) eller Kvinder anses for udelukkede. Men hvor Valget er overladt til den enkelte Parts Bestemmelse, maa der underforstaas visse Indskrænkninger. Nogen Fordring om juridiske Kundskaber kan ikke opstilles, men iøvrigt er det vistnok naturligt at overføre Reglerne om Dommeres almindelige[17]) og specielle Inhabilitet[18]). Vel er de strenge Regler om Dommere delvis motiverede ved disses offentligretlige Egenskab, men paa den anden Side er Voldgiftsmændenes Personer omtrent den eneste Garanti for deres Behandlings Forsvarlighed, og det vil i Reglen være let at finde Personer, paa hvem der intet er at sige.

B. Naar Voldgiftsmændene har paataget sig Hvervet, maa de være forpligtede til at udføre det; til Paatagelsen af en saadan Forpligtelse kræves personlig Myndighed. Deres Pligt maa kunne fastslaas ved Dom, men Anvendelse af retslige Midler til dens Gennemførelse (Erstatning, Ulydighedsstraf) vil være meget lidt praktisk.

IV. A. Hvad angaar Voldgiftsmændenes Behandling af Sagen maa det erindres, at de sædvanlig henter hele deres Beføjelse fra Parternes Mandat, og de maa derfor

---

[14]) Cfr. U. f. R. 1881 S. 516.

[15]) Jfr. U. f. R. 1908 S. 531, 1903 A S. 143, 1894 S. 412.

[16]) Jfr. U. f. R. 1899 S. 11 (13).

[17]) Undertiden kan en særlig Sagkundskab være forudsat, jfr. herved U. f. R. 1914 S. 637 (645).

[18]) U. f. R. 1916 S. 1104, jfr. S. 531, 1915 S. 588, jfr. 1914 S. 769, 1911 S. 112, 1903 A S. 575, 1901 S. 1009. — Fordringen om de samme specielle Habilitetsbetingelser som hos Dommere er udtrykkelig opstillet f. Eks. i tysk C. P. O. § 1032, østrigsk § 586.

nøje følge de Instrukser, som disse har været enige om at give dem[19]). Hvor der ingen Vejledning findes heri, kan der ikke være Tale om uden videre at overføre de almindelige processuelle Regler. Parternes Mening med at henvise Sagen til Voldgift vil jo netop hyppig være at slippe fri for den sædvanlige Retsplejes besværlige Former; desuden vilde det, hvis man overførte »Procesreglerne«, undertiden kunne være tvivlsomt, om disse skulde hentes fra Landsrets- eller fra Underretsproceduren, og om visse positive Afvigelser fra den ordinære Procesmaade ogsaa her skulde finde Anvendelse[20]).

I Princippet maa vel herefter Voldgiftsmændene selv bestemme Fremgangsmaaden[21]), men dette Princip maa lide Indskrænkning efter Hensynet til, hvad Forholdets Natur, Retsplejens »bonum et æquum«, nødvendig kræver. Den nærmere Bestemmelse af, hvad dette Synspunkt fører til, vil dog ofte kunne volde Tvivl. Begge Parter maa have Adgang til at blive hørt[22]) og til at oplyse Sagen[23]); efter Omstændighederne maa de særlig varsles dertil[24]), og der maa tilstaas dem den fornødne Udsættelse til at fremskaffe Oplysninger i Sagen. Ligeledes maa der som Regel gives en Part Lejlighed til at gøre sig bekendt med og udtale sig om Modpartens Anbringender[25]). Den egentlige Forhandlings-

---

[19]) Den enkelte Parts Instruktion til den af ham valgte Voldgiftsmand kan derimod ikke være bindende, jfr. U. f. R. 1916 S. 309.

[20]) Efter fransk Ret, jfr. Code de procédure art. 1009, skal dog de almindelige Procesformer iagttages, medmindre Parterne har aftalt andet.

[21]) Jfr. saaledes U. f. R. 1910 S. 240, S. 413 (sikkert for vidtgaaende). Dette er udtrykkelig udtalt i den norske Civilproceslov § 459 og i den tyske C. P. O. § 1034, den østrigske § 587.

[22]) Jfr. U. f. R. 1916 S. 309 og S. 449, 1910 S. 420, 1896 S. 22. — Dette Princip des »rechtlichen Gehörs« er udtrykkelig anerkendt i de fleste Retsforfatninger, saaledes efter den norske Lovs § 460, den tyske C. P. O. § 1034, jfr. § 1041, 4., den østrigske § 587, ligesom Tilsidesættelse af det sikkert hører med til den »disregard of some fundamental rule of administration of justice«, der efter engelsk Ret kan medføre Omstødelse af Voldgiftskendelsen.

[23]) Jfr. U. f. R. 1896 S. 1252, cfr. 1921 S. 816.

[24]) U. f. R. 1911 S. 112, cfr. 1917 S. 211, jfr. 1915 S. 614.

[25]) Jfr. herved Domme i U. f. R. 1895 S. 195, 1909 S. 346, Høje-

maksime kan ikke antages at gælde. Voldgiftsmændene er vel ikke forpligtede, men de maa i Almindelighed anses for fuldt berettigede til at vejlede Parterne med Hensyn til deres Procedure og Bevisførelse, og de kan ikke engang anses for udelukkede fra selv paa egen Haand at indhente Oplysninger om Sagen, men bør dog give Parterne Lejlighed til at udtale sig om disse[26]). Heller ikke Eventualmaksimen finder Anvendelse, men Voldgiftsmændene maa være beføjede til at sætte Parterne en passende Frist, inden hvilken de skal fremkomme med deres Anbringender og Beviser, saa at de senere prækluderes derfra, og navnlig maa Voldgiftsmændene kunne modsætte sig en Fremgangsmaade, der klart gaar ud paa Forhaling af Sagen. Derimod kan der ikke tillægges en Parts Udeblivelse fra Voldgiftsret den samme almindelig prækluderende Virkning som ofte i en egentlig Proces, men Voldgiftsmændene maa ogsaa i dette Tilfælde have den almindelige Pligt til at granske Sagens Sammenhæng og vil alene efter deres Skøn kunne tillægge Partens Passivitet en vis skadelig Virkning for ham[27]). En egentlig Vidneførsel kan ikke foregaa for Voldgiftsretten, og navnlig er der ikke Tale om, at denne skulde kunne tvinge Folk til at afgive Forklaring eller til Edsaflæggelse. Hvis nogen for Voldgiftsret aflægger falsk Forklaring og maaske endogsaa beediger en saadan, vil Straffelovens Bestemmelser ikke kunne finde Anvendelse paa et saadant Forhold. Viser egentlig Vidneafhøring sig nødvendig, maa denne foregaa ved den almindelige Ret, og herfor er der heller ikke noget til Hinder[28]). Ogsaa en Partsafhøring maa vistnok kunne fo-

---

steretsdomme i 1917 S. 211, jfr. 1915 S. 614, 1909 S. 446 (kun et Modindlæg, som Parten ikke blev gjort bekendt med — Dommens Rigtighed dog tvivlsom) og i 1910 S. 240 (en Dispache anset for gyldig, skønt der ikke havde fundet noget »egentlig Procedure« Sted. Der var dog under Proceduren Enighed om, at de Dispachøren tilstillede Dokumenter gav en rigtig Fremstilling af Sagens Faktum).

[26]) Cfr. dog U. f. R. 1910 S. 413.

[27]) Jfr. Dom i U. f. R. 1920 S. 307.

[28]) Jfr. Højesteretsdom i 1913 S. 324 og efter Rpl. RR. Nr. 45 i U. f. R. 1920 B S. 238 og Nr. 182 i 1923 B S. 125. — Dette er ogsaa udtrykkelig udtalt i den norske Lovs § 462 og den tyske C. P. O. § 1036.

regaa ved den almindelige Ret, naar denne finder, at der er rimelig Anledning dertil[29]). Derimod vil Partsed ikke kunne finde Sted i Henhold til en Voldgiftskendelse[30]), og Voldgiftsmændene kan vistnok heller ikke uden Parternes Samtykke gøre Afgørelsen afhængig af, at en af Parterne aflægger Ed for dem eller paa anden ekstrajudiciel Maade[31]).

B. Ved Afsigelsen af Kendelsen har Voldgiftsmændene som Regel kun at gaa efter deres bedste Skøn. Nogen almindelig Pligt til at følge de bestaaende Lovregler kan næppe paahvile dem[32]). De behøver jo ikke at være Jurister, og Meningen med at henvise en Sag til Voldgift er, som ovenfor berørt, netop ofte at faa en Afgørelse, der mere stemmer med konkret Billighed end med streng Ret. Desuden vilde Voldgiftskendelsernes praktiske Funktion i høj Grad kunne lide, om de i Almindelighed skulde kunne sættes til Side af Domstolene, fordi disse fandt, at de beroede paa en urigtig Retsanvendelse. Dog vil det undertiden — særlig da, hvor Parterne har udset Jurister til at være Voldgiftsdommere — være en Forudsætning, at Voldgiftsmændene ikke bevidst sætter sig ud over klare Lovforskrifter, og en saadan Tilsidesættelse vil da kunne medføre Voldgiftskendelsens Ugyldighed.

I hvilket Omfang Voldgiftsmændene er beføjede til at træffe en bindende Afgørelse for Parterne, beror paa det

---

[29]) Cfr. dog angaaende Husdyrvoldgiftssager RR. Nr. 63 i U. f. R. 1921 B S. 15 og Nr. 184 i 1923 B S. 156.

[30]) Jfr. Domme i U. f. R. 1895 S. 111, 1897 S. 497. — Saaledes ogsaa efter den norske Lovs § 461.

[31]) Efter den norske Civilproceslov §§ 461 og 462 kan Voldgiftsretten indkalde Parterne til personlig Afhøring og opfordre Vidner eller Sagkyndige til frivillig at møde for den og afgive Forklaring. Men den kan ikke anvende Tvangsmidler eller Straf, og den kan heller ikke tage mod Ed eller Forsikring paa Ære og Samvittighed. Finder Voldgiftsretten det nødvendigt at faa Bevisoptagelse ved Retten, kan den anmode vedkommende Domstol derom efter samme Regler, som gælder for Retsanmodninger fra Domstole efter Domstolelovens §§ 44 og 45.

[32]) Den franske Code de procédure paalægger dog i art. 1019 Voldgiftsmændene det som Pligt at træffe deres Afgørelse »d'après les règles du droit«, medmindre de særlig har faaet Bemyndigelse til at handle som »amiables compositeurs«.

dem meddelte Mandat, men de maa dog vistnok selv uden udtrykkelig Bemyndigelse dertil være berettigede til at træffe Bestemmelse om Sagens Omkostninger og til at tilkende sig et passende Honorar[33]). Er der af Parterne sat en bestemt Frist for Kendelsens Afsigelse, maa denne selvfølgelig overholdes, men ellers kan de kun være forpligtede til at afsige den inden en rimelig Tid[34]). Kendelsen kan i Almindelighed ikke forlanges motiveret[35]).

C. I Tilfælde af Uenighed mellem Voldgiftsmændene maa Beslutning tages ved Stemmeflerhed. Staar Stemmerne lige, vil der ofte være truffet Bestemmelse om Valget af en Opmand, som da har den afgørende Stemme. Men ellers kan man i Mangel af positiv Lovhjemmel[36]), jfr. dog de særlige Tilfælde i L. (Nr. 77) 19. April 1907 § 12 og L. (Nr. 64) 26. Marts 1898 § 9, næppe tillægge Voldgiftsmændene, selv om de maatte kunne enes derom[37]), Beføjelse til selv at vælge en Opmand, jfr. ogsaa, at D. L. 1—6—1 forudsætter, at en Voldgift kan være enten med eller uden Opmand[38]). Og da der heller ikke hos os[39]) findes nogen Bestemmelse om, at den almindelige Domstol eller anden offentlig Myndighed i saadanne Tilfælde kan beskikke en Opmand, jfr. dog ogsaa L. (Nr. 77) 19. April 1907 § 12[39*]) og L. (Nr. 64) 26. Marts 1898 § 9, er der i Tilfælde af Stemmelighed ingen anden Udvej end at betragte Voldgiften som strandet paa lignende Maade, som naar Voldgiftsmændene, til

---

[33]) Jfr. U. f. R. 1895 S. 195.

[34]) I det særlige Tilfælde efter L. (Nr. 64) 26. Marts 1898 § 9 skal dog Kendelsen være afsagt efter 4 Ugers Forløb. — Efter den svenske Lovs § 11 skal som Regel Voldgiftsdom være afsagt inden 6 Maaneder, efter den engelske Lovs s. 2 b) i Reglen inden 3 Maaneder.

[35]) Jfr. U. f. R. 1911 S. 169.

[36]) En saadan findes ofte i fremmed Ret, jfr. saaledes den svenske Lovs § 3, den norske § 454 (herefter vælger de to Voldgiftsmænd straks en tredje til »Formand«), østrigsk C. P. O. § 580, engelsk Lov s. 2 b).

[37]) Jfr. herved U. f. R. 1894 S. 412.

[38]) En lignende Ordning findes f. Eks. ogsaa i fransk Ret, jfr. Code de procédure art. 1012.

[39]) Cfr. derimod f. Eks. svensk Lovs § 9, norsk § 455, østrigsk § 582, engelsk s. 5.

[39*]) Jfr. Dom i U. f. R. 1923 S. 698.

hvem Valget af en Opmand er overladt, ikke kan blive enige om dette[40]), eller naar den valgte Opmand erklærer sig uvillig til at overtage Hvervet.

I de Tilfælde, hvor en Opmand træder til, hersker der forøvrigt nogen Tvivl om det nærmere Omfang af hans Kompetence i Forhold til Voldgiftsmændene[41]).

I saa Hensende maa det sikkert antages, at han ikke med Hensyn til Grundlaget for sin Paadømmelse er bundet til det af Voldgiftsmændene fremskaffede Materiale, men maa kunne anstille selvstændige Undersøgelser i Sagen; dog maa han være forpligtet til at gøre Parterne og som Regel vistnok ogsaa Voldgiftsmændene bekendt med de nye Oplysninger, for at de kan faa Lejlighed til at udtale sig derom. I det, f. Eks. ved de faglige Voldgiftsretter hyppige Tilfælde, at Opmanden allerede er med ved og som en Slags Formand leder Voldgiftsrettens Behandling — en Ordning, som meget taler for —, vil forøvrigt Situationen selv medføre, at Bedømmelsesgrundlaget bliver fælles.

Hvad Resultatet angaar, maa Reglen være, at Opmanden, hvad der vistnok ogsaa nærmest ligger i selve dette Begreb, kun har Beføjelse til, ved at tiltræde et af de af Voldgiftsrettens Medlemmer repræsenterede Standpunkter, at fremkalde Majoritet for dette, men ikke selv paa egen Haand kan fastslaa et helt nyt Resultat[42]). Med Hensyn til Kvantitetsbestemmelser kan han altsaa sikkert ikke vælge et Beløb, der gaar over Maksimum eller under Minimum af, hvad der er foreslaaet af Voldgiftsmændene. Derimod maa det vistnok i Almindelighed staa ham aabent at bestemme sig for et Beløb, der ligger imellem disse to Ydergrænser. Denne Ordning er særlig hjemlet i det i L. (Nr. 77) 19. April 1907 § 12 omhandlede Tilfælde(Opmanden træf-

---

[40]) Jfr. U. f. R. 1915 S. 72, 1894 S. 412, 1889 S. 63.

[41]) Jfr. herved Artikler af N. H. Bache og P. Bentzon i U. f. R. 1906 B S. 57—58 og 131—4.

[42]) Denne Ordning vil i fremmed Ret ofte følge af, at Opmanden (Formanden) betragtes som Medlem af selve Voldgiftsretten, og der til enhver Afgørelse kræves Stemmeflerhed; jfr. ogsaa udtrykkelig Code de procédure art 1018.

fer Afgørelse »indenfor Grænsen af de modstridende Opfattelser«.)

V. Ifølge Voldgiftskendelsens Øjemed maa den have en vis forbindende Kraft.

A. For det første maa Voldgiftsmændene selv være bundet ved den, saa at de ikke uden videre igen kan kalde den tilbage. Selv om der maatte komme nye Momenter frem, som, hvis de var oplyst i Tide, antagelig vilde have givet Sagen et andet Udfald, kan næppe Voldgiftsmændene, naar en af Parterne modsætter sig det, paa egen Haand rette deres Kendelse, men den kan kun omstødes, naar Domstolene finder tilstrækkelig Grund dertil[43]), jfr. herom nedenfor under C.

B. Ligeledes er Parterne bundet ved Voldgiftskendelsen ifølge det Mandat, de har givet Voldgiftsmændene til at træffe en for dem forbindende Afgørelse. Men denne Forpligtelse er af rent privatretlig Karakter. Kendelsen kan ikke i sig selv eksekveres, men dertil kræves, at den stadfæstes ved Dom eller offentligt Forlig[44]). At tillægge Voldgiftskendelser umiddelbar Eksekutionskraft vilde ogsaa under vor Lovgivnings Mangel paa Regler om Forholdet være særlig betænkeligt. En Voldgiftskendelse har heller ikke egentlig Retskraftsvirkning som en Dom. Domstolene kan vel i Almindelighed ikke prøve dens Rigtighed. Men dette beror ikke, saaledes som ved de egentlige Domme, paa en ved Retsplejehensyn begrundet uafbevislig Formodning om Rigtigheden, men alene derpaa, at Parterne ved deres Voldgiftsaftale selv er gaaet ind paa at

---

[43]) Jfr. U. f. R. 1891 S. 1199.

[44]) En lignende Ordning gælder ogsaa efter tysk Ret, idet der ifølge C. P. O. § 1042 til at forsyne en Voldgiftskendelse med Eksekutionskraft kræves en særlig »Vollstreckungsurteil«, og efter engelsk Ret, idet der efter Lovens s. 12 til Fremtvingelsen kræves en særlig »leave of the Court or a judge«. Efter fransk Ret, jfr. Code de procédure art. 1020 og 1021, fordres der til at gøre Voldgiftskendelsen eksigibel »une ordinance du président du tribunal«. Derimod hjemler den norske Tvangsfuldbyrdelseslovs § 3 Nr. 4 Eksigibilitet af Voldgiftsdom, der er afsagt i Overensstemmelse med Civilproceslovens Regler, og noget lignende gælder efter den østrigske C. P. O. § 594, jfr. Exekutionsordning § 1 Nr. 16.

lade Voldgiftskendelsen gælde som en rigtig Fastslaaelse af deres Mellemværende; Voldgiften maa saaledes nærmest anses for en privat Kontrakt, hvis Indhold Parterne har overladt det til Voldgiftsmændene at fastsætte. Derimod har Domstolene fri Adgang til at prøve Voldgiftskendelsens Gyldighed og til at fastslaa dens nærmere Indhold og Virkning. Denne Prøvelse maa siges at henhøre til Sagens Realitet, idet Retten vil give en Parts Paastand Medhold, for saa vidt en gyldig Voldgiftskendelse hjemler det, og omvendt frifinde, for saa vidt Paastanden gaar udenfor dennes Grænser[45]). Dette maa vistnok gælde, selv om Tvisten umiddelbart drejer sig om selve Voldgiftsaftalens Gyldighed, naar dog i Forbindelse dermed en allerede afsagt Voldgiftskendelse forelægges Domstolene til Prøvelse. Et er nemlig, at Retten, saa længe endnu ingen Kendelse er afsagt, maa stille sig paa det negative Standpunkt, at Sagen ifølge Voldgiftsaftalen ikke vedkommer den, og derfor afviser enhver Paakendelse af dennes Resultat. Men noget anderledes stiller i Almindelighed Forholdet sig, naar en Voldgiftskendelse allerede foreligger. Sagen vil da sædvanlig dreje sig om dennes Gyldighed og Betydning for Parternes Mellemværende, og dette er en Realitetsprøvelse, som Domstolene ikke kan unddrage sig[46]). Det kan dog tænkes, at efter Parternes Procedure selve Voldgiftskendelsen og dens Resultat helt holdes udenfor Domstolens Paakendelse, saaledes at alene det isolerede Spørgsmaal om Voldgiftsaftalens Gyldighed forelægges den, f. Eks. naar en Part til Trods for Aftalen om Voldgift forelægger det oprindelige Mellemværende til almindelig Paadømmelse af Retten, og Modparten i Henhold til Aftalen protesterer herimod uden at inddrage selve Voldgiftskendelsen i Sagen. I et saadant Tilfælde maatte vistnok Retten, naar den erkendte Voldgiftsaftalens vedvarende Gyldighed, lade Afvisning og ikke Frifindelse indtræde.

---

[45]) Jfr. U. f. R. 1909 S. 493, 1908 S. 842, 1907 S. 682.

[46]) Jfr. U. f. R. 1905 A S. 86, hvor ogsaa Spørgsmaalet om Voldgiftsaftalens Gyldighed forudsættes at høre til Sagens Realitet (derfor kun forlangt »Kendelse«, ikke Afvisningsdom), cfr. derimod 1901 S. 1009.

C. a. Som allerede antydet, vil forskellige Grunde kunne medføre en Voldgiftskendelses Anfægtelse. Det kan være, at selve Aftalen om Voldgift ifølge Parternes Inhabilitet eller Inkompetence, urigtige eller bristende Forudsætninger maa erklæres ugyldig[47]). Det kan ikke i Almindelighed være udelukket at gøre saadanne Ugyldighedsgrunde gældende selv efter Kendelsens Afsigelse, men naar Parterne indlader sig paa Voldgiften til Trods for Mangler ved Aftalen, som de maa antages at være bekendt med, vil der heri ofte kunne ses en Ratihabition[48]).

Fremdeles kan Voldgiftsmændene have overskredet deres Mandat[49]), eller der kan hos dem have foreligget saadanne personlige Mangler, f. Eks. Inhabilitet, eller ved deres Behandling være begaaet saa grove Fejl[50]), at de naturlige Forudsætninger for Kendelsens Gyldighed falder bort. Kan Voldgiftsmændene oplyses at have afsagt deres Kendelse mod bedre Vidende, maa den altid tabe sin Gyldighed. Derimod kan man ikke uden for stærkt at svække Voldgiftens praktiske Funktion give Adgang til at anfægte Kendelsen, blot fordi Voldgiftsmændene oplyses at have afsagt den paa et urigtigt faktisk Grundlag, men der maa komme noget yderligere til, f. Eks. at de urigtige Oplysninger hidrører fra en af Parterne, hvem Urigtigheden maaske endogsaa har været bevidst, eller at Voldgiftsmændene klart har sat sig udover Voldgiftens Forudsætninger[51]).

b. Den, der ønsker at faa en Voldgiftskendelse erklæret ugyldig, kan anlægge Sag ved Retten til Fastslaaelse af dens Ugyldighed; den aktuelle Interesse, der plejer at opstilles som Betingelse for et saadant Anerkendelsessøgsmaal[52]), maa sikkert selve den omstridte Kendelses Afsigelse

---

[47]) Jfr. herved Højesteretsdom i U. f. R. 1920 S. 724 (Spørgsmaal, om en Voldgiftsaftale kunde sættes til Side som ubillig efter Søl. § 227, jfr. L. (Nr. 103) 29. April 1913 § 8).

[48]) Jfr. herved U. f. R. 1903 A S. 333.

[49]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1904 B S. 102, jfr. 1903 A S. 299.

[50]) Jfr. de ovenfor anførte Domme i U. f. R. 1895 S. 193, 1896 S. 22 og 1252.

[51]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1917 S. 52 (56).

[52]) Jfr. ovenfor S. 89 ff.

siges at hidføre. Men Ugyldigheden maa ogsaa kunne gøres gældende indsigelsesvis under det Søgsmaal, der anlægges til Voldgiftskendelsens Gennemførelse. Endelig vil en Part, der anser hele Voldgiftsaftalen for ugyldig, kunne gøre sin oprindelige Ret gældende ganske uafhængig af Voldgiften[53]) og da replikvis overfor den sagsøgtes Indsigelse om, at Sagen lovlig er afgjort eller skal afgøres ved Voldgift, kunne fremkomme med sin Ugyldighedsindsigelse. Derimod vil denne Fremgangsmaade ikke kunne anvendes, hvor en Part ikke tør paastaa, at Voldgiftsaftalen selv er ugyldig, men alene, at den stedfundne Voldgiftsbehandling ikke har været lovlig, men han maa da eventuelt finde sig i, at Sagen henvises til fornyet Voldgift.

VI. Om »den faste Voldgiftsret«[54]) og om Voldgift i Husdyrshandeler gælder der nogle særlige Regler, hvoraf nogle Hovedpunkter skal fremhæves.

A. Den faste Voldgiftsret, der afløste den ved Anordn. 18. April 1900 indførte »permanente Voldgiftsret«, oprettedes ved L. 12. April 1910. Denne Lov henviste i vidt Omfang til Bestemmelserne i Rpl. (den Gang af 1909), og ved § 1, 3. Stk., i Rpl. af 1916 opretholdtes Loven, som dog nu er afløst af L. (Nr. 536) 4. Oktober 1919.

Der gælder herefter om Behandlingsmaaden i det væsentlige de samme Regler, som ved Rpl. er blevet gjort anvendelige paa alle borgerlige Sager, jfr. navnlig Henvisningen i Lovens § 8, 1. Stk., til Rpl.'s 2den Bog samt Kap. 27—30; dog hjemles der enkelte nærmere Bestemmelser og Afvigelser.

Skønt det ifølge Lovens § 8 er den særlige Procesmaade, der ved Kap. 39 er foreskrevet for Underretssager, som skal være anvendelig, aabnes der saaledes dog ved § 7 Mulighed for at paalægge Sagsøgte inden det første Retsmøde at indlevere et Svarskrift. I Praksis leveres der altid et saadant Svarskrift fra Sagsøgte, men der veksles ikke yderligere Ind-

---

[53]) Jfr. U. f. R. 1917 S. 167.

[54]) Ganske lignende Regler gælder ifølge Bekgør. (Nr 263) 14. Maj 1918 §§ 3—11 for Behandlingen af de Sager, der efter L. 21. April 1914 forelægges Mæglingsraadet for kommunal Lægehjælp til Voldgiftsafgørelse.

læg. Formanden tillægges der ved § 7, 2. Stk., en særlig Adgang til efter Voldgiftsrettens Bemyndigelse, forinden den egentlige Domsforhandling, at indkalde til et forberedende Retsmøde for at mægle Forlig mellem Parterne eller at foranledige yderligere Udtalelser af dem; et saadant Møde plejer at finde Sted. Kun ganske undtagelsesvis finder der ifølge Lovens § 9 en formelig Indstævning af den sagsøgte Sted. Det er da Formanden, der lader Stævningen forkynde, og uden at dette er sket, kan de lovbestemte Følger af Sagsøgtes Udeblivelse ikke bringes til Anvendelse. Den, mod hvem Sagen anlægges, er pligtig at møde for Voldgiftsretten ogsaa udenfor den Retskreds, hvor han har Værneting.

De i Rpl. fastsatte Afstandsbegrænsninger for Parters og Vidners Mødepligt gælder ifølge §§ 11 og 12 i Almindelighed ikke ved den faste Voldgiftsret, og ogsaa med Hensyn til Rettens Kompetence til at udmelde Syns- og Skønsmænd og disses Mødepligt finder der ved § 13 en Udvidelse Sted.

Ifølge § 14 tilkommer det Voldgiftsrettens Formand ved Kendelse at afgøre de Tvistigheder, som under Vidneførslen eller Syns eller Skøns Optagelse opstaar for Retten. Over de saaledes afsagte Kendelser kan der rejses Kære til den Landsret, indenfor hvis Landomraade Kendelsen er afsagt.

De af Voldgiftsretten afsagte Domme bliver ifølge § 16 at fuldbyrde som endelige og retskraftige Domme. Om den nærmere Betydning af denne Bestemmelse maa dog henvises til Læren om Tvangsfuldbyrdelse. Idømte Sagsomkostninger bliver at tillægge Voldgiftsrettens Kasse.

B. Hvad angaar Voldgiften angaaende Handeler med Husdyr, som den sidst er ordnet ved L. (Nr 234) 12. Juni 1922, bestemmes Voldgiftsretternes Kompetence ved Lovens § 1 nærmere saaledes, at de, naar der opstaar Tvistigheder mellem Parterne i Køb eller Bytte[55]) af levende Kvæg, Heste, Svin, Faar eller saadanne Husdyrs levende Afkom[55*]), skal afgøre ethvert Spørgsmaal

---

[55]) Jfr. Jmskr. (Nr. 326) 11. Novbr. 1919, hvorefter Voldgiften ikke antoges at finde Anvndelse i et Tilfælde, hvor en Hest var bortbyttet mod et Automobil.

[55*]) Voldgiften er ikke anvendelig, hvor Kreaturerne sælges sammen med Gaarden, jfr. Domme i U. f. R. 1920 S. 495, 1921 S. 188.

om Handelens Tilbagegang i Anledning af Mangler ved det afhændede og om Erstatning eller Afslag i Købe- eller Byttesummen i Anledning af saadanne Mangler[56]), — medmindre Parterne ved Handelens Afslutning har taget Forbehold om, at Tvistigheder, der maatte opstaa af Handelen, skal afgøres ad almindelig Retsvej[57]).

Sagen hører ifølge § 3 i Almindelighed under Paakendelse af Voldgiftsmændene i den Retskreds, hvor Sælgeren havde sin Bopæl ved Handelens Afslutning.

Angaaende den nærmere Fremgangsmaade maa fremhæves, at ifølge § 4 den, der vil fremføre saadan Klage, sædvanlig inden 30 Dage fra Leveringsdagen skal

---

[56]) Jfr. Domme i U. f. R. 1910 S. 392, S. 813, 1914 S. 856, cfr. derimod 1909 S. 702 (Voldgiften ikke anvendelig ved en Tvist om, hvem der skulde bære Tabet ved, at en Hest, der var købt paa Prøve, var blevet syg og døde), og 1921 S. 613 (heller ikke, hvor Køberen af en Hest havde betinget sig inden en vis Tid at kunne lade Handelen gaa tilbage) — jfr. ogsaa 1921 S. 865 og 1922 S. 532 —, 1909 S. 766 (Loven omfatter kun Tilfælde, hvor Dyret led af en Mangel paa det Tidspunkt, da Handelen blev indgaaet), 1910 S. 493 (Voldgiften ikke anvendelig i et Tilfælde, hvor en Køber af en Ko søgte Sælgeren til Erstatning i Henhold til et Forlig, der var indgaaet mellem dem, efter at Koen havde vist sig mangelfuld), jfr. ogsaa 1915 S. 831 (hvor Sælgeren af en Hest, der havde vist sig at være halt, i den Anledning betingelsesvis havde lovet Køberen en Godtgørelse), og et lignende Tilfælde i 1920 S. 882; 1910 S. 748 (Voldgiften heller ikke anvendelig, hvor Sagen alene drejede sig om, hvor vidt en Køber havde Ret til at erholde tilbagebetalt et Beløb, han havde betalt som en Del af Købesummen for en til ham solgt Hest, som Sælgeren allerede havde taget tilbage), 1918 S. 686 (heller ikke, hvor Køberen nægtede at betale Købesummen for en Hest under Anbringende af, at den var syg — Afgørelsens Rigtighed tvivlsom), 1920 S. 831 (heller ikke, hvor der søgtes Erstatning i Anledning af urigtige Opgivender om en solgt Hingstplags Afstamning, da ikke anset for en egentlig Mangel — ligeledes Rigtigheden tvivlsom), 1915 S. 343 (det maatte paahvile den paagældende Part selv at gøre Skridt til at faa Sagen indbragt for Voldgiften), 1916 S. 804 (Spørgsmaalet om Pligt til at nedslagte en købt Hest hører ikke under Vg.), 1917 S. 383 (heller ikke Spørgsmaalet om Ansvar som Kommissionær ved en Hestehandel). Jfr. ogsaa Jmskr. (Nr. 161) 29. April 1908, (Nr. 353) 10. Septbr. 1913.

[57]) Jfr. U. f. R. 1916 S. 548 (Sagen ikke afvist fra Domstolene, da der ikke var rejst Indsigelse). Parterne maa vistnok ogsaa gyldig kunne vedtage almindelig Voldgift, jfr. Dom i U. f. R. 1920 S. 307.

henvende sig skriftlig til Øvrigheden med sin Begæring om Voldgiftsmænds Udmeldelse[58]) Ligeledes er der foreskrevet visse Frister (sædvanlig 8 Dage), inden hvilke den, mod hvem Klage saaledes rejses, naar han vil bevare sin Regres mod den, fra hvem han har erhvervet Dyret, skal foretage Henvendelse til sin Hjemmelsmand[59]).

Sagens Behandling indledes, jfr. § 5, af Formanden med Forligsprøve[60]), som dog ogsaa kan optages senere, naar Anledning dertil gives. Til det første Møde skal Parterne i Almindelighed møde personlig. Om Virkningen af Parternes Udeblivelse træffes der ved § 5, 3. Stk., nogle Bestemmelser, der dog i det væsentlige stemmer med almindelige Regler[61]). Parterne er berettigede til at indgive skriftlige Fremstillinger af Sagens Omstændigheder til Voldgiftsmændene, og de er forpligtede til at meddele Voldgiftsmændene enhver Oplysning Sagen vedkommende, der af disse forlanges, og at overlevere dem samtlige til Sagen hørende Dokumenter. Vidneførsel til Brug ved Voldgiftsafgørelsen kan ske ved den almindelige Ret[62]), og der maa vistnok ogsaa være Mulighed for, at Partsafhøring her kan finde Sted[63]). Derimod kan ifølge § 6 Sagens Udfald ikke gøres afhængigt af en Parts Ed[64]). Kendelse bør som Regel afsiges inden 6 Ugers Forløb fra den Dag, da Voldgiftsmændene er udmeldte.

De i Medfør af Loven afsagte Kendelser kan, jfr. § 7, s o m R e g e l i k k e p a a a n k e s. Under særlige Omstændigheder kan dog Overøvrigheden tillade, at en paakendt Tvistighed indbringes til fornyet Foretagelse for en »s t a a e n d e

---

[58]) Jfr. Højesteretsdom i U. f. R. 1912 S. 309, Jmskr. (Nr. 30) 6. Jan. 1908, (Nr. 281) 1. Okt. 1922.

[59]) Jfr. U. f. R. 1910 S. 643, 1917 S. 703, Jmskr. (Nr. 389) 11. Novbr. 1908, (Nr. 222) 23. Juni 1911.

[60]) Jfr. Jmskr. (Nr. 32) 18. Jan. 1908, (Nr. 159) 4. Aug. 1915.

[61]) Jfr. Jmskr. (Nr. 357) 11. Novbr. 1907, (Nr. 123) 25. April 1908 (Nr. 70) 29. Jan., (Nr. 275) 6. Juli og (Nr. 280) 16. Juli 1909, (Nr. 358) 1. Oktbr. 1913, (Nr. 207) 25. Aug. 1915.

[62]) Jfr. Jmskr. (Nr. 32) 18. Jan., (Nr. 122) 24. April og (Nr. 313) 25. Septbr. 1908, (Nr. 65) 23. Jan. 1909, Dom i U. f. R. 1920 S. 469.

[63]) Jfr. ovenfor S. 514—15.

[64]) Jfr. Jmskr. (Nr. 116) 1. April 1911, (Nr. 159) 4. Aug. 1915.

Voldgiftsdomstol«[65]), der er oprettet i hver Overøvrighedskreds, og som i Modsætning til de almindelige Voldgiftsretter altid skal have en retskyndig Formand. Saadan Tilladelse skal gives, saafremt Overøvrigheden skønner, at der i Handeler om det samme Husdyr er afsagt modstridende Kendelser[66]). Om Fremgangsmaaden i Tilfælde af en saadan Anke indeholder § 8 nærmere Regler. Særlig bestemmes det for at afværge modstridende Afgørelser, at naar en Kendelse vedrørende en Handel med et Husdyr er tilladt indbragt for en staaende Voldgiftsdomstol, skal fornyet Prøvelse af andre Kendelser om samme Hysdyr saa vidt muligt ske ved samme staaende Voldgiftsdomstol.

De i Medfør af Loven indgaaede Forlig og afsagte Kendelser kan ifølge § 9, for saa vidt de gaar ud paa, at en Part i Anledning af Mangler ved det afhændede skal medvirke til Handelens Tilbagegang eller iøvrigt tilbagelevere noget, som han i Kraft af Handelen har modtaget, eller yde Erstatning, umiddelbart tvangsfuldbyrdes efter de almindelige Regler om Fyldbyrdelse af Forlig og Domme. Angaaende den nærmere Forstaaelse af denne Bestemmelse og om den Prøvelsesret, der i hvert Fald i et vist Omfang maa antages at tilkomme Domstolene og ogsaa Fogedretten overfor disse Voldgiftskendelser, maa dog henvises til Læren om Tvangsfuldbyrdelse.

I de tidligere Love var der indsat en Bestemmelse, hvorefter de kun skulde gælde, indtil de var blevet underkastet en Revision af Lovgivningsmagten, og ikke ud over 5 Aar, men denne Revisionsbestemmelse bortfaldt i Loven af 1922. Det var imidlertid under Forhandlingerne i Rigsdagen[67]) forudsat, at der skulde søges gennemført en Ordning, hvorefter en juridisk Dommer skal deltage i alle de Afgørelser, der skal træffes, saaledes at altsaa baade Retskundskaben og den særlige Sagkundskab paa dette Omrade bliver repræsenteret

---

[65]) Cfr. U. f. R. 1914 S. 702.

[66]) Jfr. Jmskr. (Nr. 208) 26. Maj og (Nr. 312) 2. Aug. 1913.

[67]) Jfr. saaledes navnlig Landstingstid. 1921—22 Sp. 1199—1200, 2204—5, Folketingstid. 6144—45, 6147, 7406—07.

i Retten paa lignende Maade som nu i Sø- og Handelsretterne. Det kan sikkert heller ikke, efter at den nye Retsplejeordning er gennemført med dens hurtige og naturlige Rettergangsmaade, forsvares at opretholde en saadan Undtagelsesjurisdiktion[68]).

---

[68]) Jfr. saaledes en Afhandling af H. Munch-Petersen i U. f. R. 1921 B S. 329—331 og en Række andre Artikler og Meddelelser i Aargangene 1906—1917 og 1921—22.